2

NOVISSIMA PRAXIS THEOLOGICOLEGALIS

IN VNIVERSAS DE CAMBIIS, ET PERMVTATIONIBVS QVÆSTIONES.

AVCTORE
D. GREGORIO ROSIGNOLO
NOVARIENSI ex Oppido insigni BVRGIMANERII
CLERICO REGVLARI CONGREGATIONIS S. PAVLI,
& in ARCIMBOLDIA D. ALEXANDRI Mediolani Vniuersitate
Publico Moralis Theologiæ Professore.

Opus omnibus vtriusque Iuris, Theologiæ Sacræ, & Moralis Professoribus vtilissimum, ac planè necessarium, Noua, ac faciliori methodo congestum.

CVM DVPLICI INDICE, ALTERO TITVLORVM, altero rerum locupletissimo.

AD ILL.MVM, ET REV.MVM D.
D. VINCENTIVM
DE CALATAIV, ET TOLETO
EX CONSILIIS SECRETIORIBVS CATHOLICI REGIS,
& pro eodem in Mediolanen. statu supremum Cancellarium.

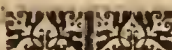

MEDIOLANI, M. DC. LXXX.
Apud Federicum Agnellum Sculptorem, & Impressorem.

ILL.MO, ET REV.MO DOMINO
D. VINCENTIO
DE CALATAIV, ET TOLETO,

A SECRETIORIBVS CONSILIIS CATHOLICI REGIS, PRÆSIDI REGIÆ VISITATIONIS, VISITATORI SPECIALI MILITARIVM ORDINVM, PRÆFECTO GENERALI MILITARIS IVSTITIÆ, AC SVPREMO CANCELLARIO IN MEDOLANENSI STATV.

Mbiebat liber, hic meus, ſe tibi, auctoremq; ſuum ſiſtere ILL.ME DOMINE. Vrgebatur eximijs tuis meritis ad hanc obſequij ſui ſignificationem, eorumdemque magnitudine ſuæ conſcius tenuitatis arcebatur; nec prætereà ſatis anxio via patebat, qua te

potiſsimùm conueniret. An ne verendum Curiæ limen ſubiret? auderet igitur obuerſantem foribus ingentium curarum molem prętergredi, atque per Patrum, ac Togatorum cætus irrepere, vt regia inter iura tibi Theologicolegales tricas obtruderet? An ne priuatos lares adiret? quis aditum aperiret in tanta populorum frequentia, illuc ad Oraculum æquitatis, & aſylum innocentiæ confluentium? qua fronte ſe intimis penetralibus inſinuaret, vt publici boni momenta librantem importuna garrulitate moraretur? Hæc inter pudore ſuffuſus, & propè audaci deterritus conſilio, non ſeueram ſolùm Themidem, ſed piam etiam Religionem, placidamque Sapientiam aduertit hærere lateri tuo, quarum benignis nutibus inuitatus en tandem accedit, & iam gaudet hìc inueniſſe, quæ tutò ſequatur VESTIGIA recti. Gratulatur hìc obiectum ſibi Lydium lapidem, quo ſuorum iuſtitiam tractatuum exploret, abſolutiſsimam ſcilicet illã, qua excellis, vtriuſq; iuris peritiam, quę ità inſuper cum incorrupta integritate in te conſentit, vt cum leges ſint regula morum, ipſi mores eſſe poſsint pro legibus. In te ideò ſpirantem virtutis normam probi colunt, viuam nequitiæ ſuæ cenſuram improbi reuerentur, nec inueniens quid carpat malignus liuor miratur, & tacet. Ità noſtris exhibes oculis, quæ in priſcis Roma Catonibus, quæ in ſuis Solonibus Græcia laudauit, & noſtram ætatem ab

ea

ea vindicas iniuria, vt iusti capax vix esse posse credatur, quod ferreum exosa sęculum Astræa prorsùs terris abscesserit. Illam tu in tribunalia, sed priùs in animum tuum reuocasti, & quamuis taceat forum, lateant tabulæ, vitæ tuæ ratio certissimum est probati Iuris exemplar. Hæc iam de te nobis à Salmaticensi vsque Academia, cum Iberis illis Athenis Rector præesses fama nunciauerat. Hæc à Romana Curia illustriori præconio personuerant, cum Sacræ Rotæ Auditor vrbem illam, principem vrbium doctrinæ, ac prudentiæ tuæ admiratione compleres. Sed vincis pręsens absentis famam, cuius pręclarissima testimonia tanto splendidiùs obscuras, quanto maiora sunt eminùs auditis, quę comminùs intuemur. Quanta enim mentis capacissimæ magnitudo, quæ vna par est omnibus, nec rerum agendarum aut obruitur numero, aut difficultate fatigatur? quæ in obscurioribus discutiendis acies, in arduis constantia, in æquitate tuenda fides ad impetus affectuum, ad auiditatis illecebras inflexa? Apud te frustrà innocentiam diues potentia criminatur, frustrà scelus auro defendit opulentia. Sola te iudice veritas, & ratio efficacissimè perorat. Meruere ista profectò, vt dignus Catholico Regi videreris, cui non solum totius huius Prouinciæ, & ciuiles, & militares causas, sed causam etiam suam committeret. Tibi secretiora consilia, tibi grauiora negotia

creduntur, in quibus rectè, ac fęlicitèr explicandis sapientissimam Regiæ mentis electionem continuò probas. Sed cur ego inter hæc maxima contractus meos offero, quasi ab illis ità feriari posset animus tuus, vt vacaret horum litigia respicere? immò ipso sese tibi argumento commendant, quod ad mores pertinent componendos, nec arbitraberis à tuis studijs alienos, cùm ad Iustitiam in humanis commertijs seruandam dirigantur. Huius à te patrocinium liber meus exposcit, nec irritis vtiquè votis, cum tu illam vindex acerimus nunquàm tueri non soleas, quod, vt ad Reipublicæ bonum prestare pergas, viue diù, fęlicitèr, ac vale. Dat. Mediolani in Collegio S. Alexandri Cl.rum Reg.rium S. Pauli die 16. mensis Martij 1680.

Dominationis tuæ Ill.mæ, ac Rev.mæ

Addict.mus, & Obsequent.mus famulus

D. Gregorius Rosignolus Cl.m Reg.m S. Pauli.

BE-

BENEVOLO, ET CANDIDO LECTORI PRÆFATIO.

EN nouum opus, quod iam promiſſeram, exhibeo. Non diuturniori, quam in votis fuerat, interuallo prodit è typis. Feſtinata editio non paſſa eſt foetum matureſcere. Gemino, quod non potuit partu cum primo volumine ſimul procedere, feſtina acceleratione ſubſecutum eſt, ne diuturnum tempus magis ſecerneret, quam ipſa ſepararit editio, & quæ non potuit partus coniungere, ætas non valdè diſſona copularet. Coniunctum in natura ordinem ſeruat cum iam producto volumine, eadem non dedignatur methodo prodire, eandemque procedendi ſeriem per Prænotiones, & Paragraphos conſeruare. Arduam ſanè materiam de Cambijs continet, in quam peracuta adeò campſorum lucrandi cupiditas ingenioſo acumine prouoluta eſt, vt vix adinuentiones Theologus valeat percipere, in quas abijt, nedum comprehendere, quas cumulauit. Quæ proprio non potui marte attingere, verſatorum in arte, quos ſæpè conſului, ope ſuperare contendi, non anceps erroris, vbi peritorum accederet experimentum. Praxim in nouiter adinuentis per eoſdem non inuitus edidici; à iuribus tamen in deliberando non receſſi, per quæ legalis procedit facultas, vel quæ Theologica ratio commendat. Sæpè illi ſubtiliter adinueniunt, quæ iura accurato, maturoque proſcribunt examine; Illi quærunt, quæ magis appetunt, iura poſcunt, quæ magis congruunt; iſta dant vnicuique quod ſuum eſt, illi arrogant, quæ ſua non ſunt. Diſceptationibus de Cambijs quæſtiones de Permutatione non incongruo ordine ſubieci, vel quià ſeruant in natura, & paſſionibus affinitatem, vel quià in muneribus fouent ſocietatem. Quæ dixi, quæ ſcripſi, vel prius in priuatis diſputationibus diſcutienda propoſui, vel eruditorum conſilio maturanda, antequam publicæ luci exponerem, vt illa mihi ſententia ſemper magis arriſerit, quæ firmis rationibus, aliorumque calculo probaretur. Accipe iam beneuole Lector hoc qualecunque è meis lucubrationibus ſecundò natum volumen quod tibi ſiſto. Si quid tua dignum commendatione inueneris, tuæ partus erit humanitatis, ſi quid minus conſonum, meæ imbecillitatis argumentum. Benignitatis tuæ ſemper munus erit, errata, ſi quæ deprehenderis, obuelare, ne inſcitia appareat auctoris, vbi tua arridet humanitas. Vale.

DON

DON GABRIEL FANTES
Congregationis Cler. Reg. S. Pauli
Prępositus Generalis.

CVM Librum, cui Titulus est, Nouissima Praxis Theologico-legalis in Vniuersas de Cambijs &c. à Patre Don Gregorio Rosignolo Congregationis nostræ Presbytero professo compositum duo eiusdem Congregationis eruditi Viri, quibus id commisimus, accurata lectione, & graui iudicio recognouerint, ac posse in lucem edi probauerint, Nos, vt Typis mandetur, facultatem facimus, si & alijs, quibus id competit, ità placuerit. In quorum fidem &c. Dat. Romæ in Collegio nostro SS. Blasij, & Caroli die 16. Iulij 1678.

Don Gabriel Fantes Prępositus Gen.

D. Antonius Maria Buruntius Cancell.

EX iussu Reu.[mi] D. Inquisitoris Generalis Mediolani infrascriptum Opus, (cuius inscriptio Nouissima Praxis Theologico Legalis in vniuersas de Cambijs, & Permutationibus quæstiones Auctore D. Gregorio Rosignolo Nouariensi ex Oppido Burgimanerij Clerico Regulari Congregationis S. Pauli) attente perlegio illudque ex omni parte dignum, vt Typis consignandum veniat, adiudico. Me tamen &c.

Comes Io. Baptista Arconatus I. C. C. & Sancti Officij Mediol. Libror. reuisor, & Censor etc. die 2. Feb. 1680.

Attenta præfata attestatione.

IMPRIMATVR.

F. Sixtus Cerchius Inquisitor Generalis Mediolani &c.

Iacobus Saita Canonicus Basilicæ S. Ambrosij pro Reu.[mo] Capitulo Sede vacante.

Franciscus Arbona pro Excellentissimo Senatu.

PRIVILEGIVM
EXCELENTISSIMI MEDIOLANI SENATVS.

AROLVS II. DEI gratia Hispaniarum, vtriusq; Siciliæ Rex &c. Mediolani Dux &c. Ven. Pater D. Gregorius Rosignolus preces nobis dedit sequẽtes scilicet. P. R. D. Gregorius Rosignolus ex Clericis Regularibus Barnabitis perpetuus apud Deum pro M. V. orator, cum singulari studio, assiduoque labore congesserit quatuor volumina in vniuersas de contractibus controuersias, quæ inscribuntur. Nouissima praxis Theologicolegalis, quorum primum iam typis edidit, sitque alia successiuè editurus, timens, ne solicita aliorum lucrandi cupidine, qui ex alienis laboribus fructus, vt plurimum colligere student, damnum aliquod sibi inferatur, vel ex noua editione, vel ex venditione eorumdem librorum, quo certè ingentia debita, quæ ex gratuitis mutuationibus ob impressiones iam contraxit, estque in dies contracturus, non posset extinguere, aliaque opera, quæ meditatur, edere, cum magno studiorum suorum detrimento. Supplex ad M. V. confugit, eandem humilimè deprecando, vt suis literis patentibus in initio cuiuslibet voluminis tàm respectiuè ad edenda, quàm ad iam editum affigendis, seu intimandis &c. dignetur sancire, ne quis per vniuersos huius Mediolanensis Dominij fines intrà decem annos à die finitæ impressionis respectiuè ad quodlibet computandos imprimat, seu typis excudenda curet, & ne venalia habeat huiusmodi volumina tàm editum, quàm edenda præter illos, quibus ipsemet supplicans concesserit; item prohibere omnibus suis subditis, ne eosdem libros extrà hoc dominium imprimendos curent, vel quempiam, vbicumque fuerit, ad id agendum impellant, ac instigent, vel ab alijs extrà dominium impressos in idem Dominium inducant, aut vendant, aut alio quouis titulo alienent sine consensu Supplicantis, idque omne sub ijs pœnis præcipuè pecuniarijs, quæ videbuntur M. V. opportuniores ad remouendum Supplicantis damnum applicandis Regio

Fisco

Fisco, Denuntianti, & Accusatori, quod speratur etc. QVIBVS *in Senatu lectis per has nostras statuimus, et inhibemus Impressoribus, Bibliopolis, alijsque omnibus, & singulis, ne hinc ad annos decem ab editis libris numerandos narratum opus imprimere, aut imprimi facere, alibiue impressum in hoc dominium importare, vel venale habere, vel vendere audeant tàm editum, quàm edenda exceptis ijs, quibus ipse supplicans concesserit sub pœna amissionis omnium librorum, et præterea nummorum aureorum vigintiquinque, cuius pœnæ dimidium Fisco nostro, reliquum supplicanti applicetur, mandantes quibuscumque Officialibus, & Iusdicentibus Dominij nostri Mediolani tàm mediatis, quàm immediatis, vt præsentes literas inuiolatè seruent, & obseruari faciant procedentes contrà inobedientes iuxtà earum dispositionem, atque tenorem. In quorum fidem præsentes Sigillo nostro munitas fieri, & registrari iussimus. Mediolani die* 28. *Iulij* 1678.

Locus ✠ Sigilli.

Subscrip. Cossa pro Fr. Arbona.

INDEX

INDEX

Titulorum, Prænotionum, Disquisitionum, & Paragraphorum.

CONTRACTVS V.

De Cambijs I.

DISQVISITIONES

In vniuersam materiam hucusque agitatam.

CONTRACTVS V.

De Cambijs II.

9 An

DISQVISITIONES I.

Ad primam, secundam, tertiam & quartam præpositam prænotionem.

DISQVISITIONES II.

A quinta ad vndecimam Prænotionem exclusiuè.

3 *An*

DISQVISITIONES III.

Ab vndecima ad decimam sextam Prænotionem inclusiuè.

cre-

DISQVISITIONES IV.

A decima sexta ad vigesimam Prænotionem exclusiuè.

DISQVISITIONES V.

Ad reliquas omnes Prænotiones de Cambijs II.

CONTRACTVS V.

De Cambijs III. idest nundinalibus.

DISQVISITIONES I.

A prima ad quintam Prænotionem inclusiuè.

DISQVISITIONES II.

A quinta ad reliquas Prænotiones de Cambijs III.

CONTRACTVS VI.

De Permutatione.

DIS-

DISQVISITIONES

In vniuersas de permutatione Prænotiones:

CON.

CONTRACTVS V.

De Cambijs I.

IL humanæ fouendæ consuetudinis ratione opportunius, nil mutuis hominum cōmercijs conseruandis vtilius, nil ad rebus consulendum suis accomodatius, vel in longinquis pressius, vel in proximis remotius, quā assueta cambiorum ratio, & notitia, qua vna pecunia pro altera, vel diuersa, vel in alio loco existenti venditur, aut permutatur. Hæc in natura, & proprietatibus non valdè dissona ab emptionis, & venditionis contractibus, cum quibus, quemadmodum similitudinem seruant, ita ea, quæ de ipsis dicta sunt non incongrua accomodatione sibi conciliant, & aptant, modò ex iuris dispositione expressè contrarium non statuatur, vndè in cambijs locum habent euictio, actio redhibitoria, & quanto minoris, quæ locum sibi vsurpant in emptionibus, & venditionibus, vt expresè habetur ex *l. 2. ff. de rerum permutationibus*. Prolixa satis, & difficultatibus obuoluta materia; maiori tamen, qua potero breuitati, & claritati consulens difficiliora explanare, prolixiora perstringere, vtiliora examinare, inutilia conabor effugere.

Agunt fusè de cambijs Canonici Iuris interpretes *in c. vlt. de vsuris*, *&* Ciuilis *in tot. C. de vsuris*, *& præcipuè Paulus, Angelus, Salicetus*. Theologi *in 3. dist. 15. & præcipuè Gabriel quæst. 10. art. 3. dub. 12. Maior quæst. 36.* Summistæ *in verbo vsura, vel cambium*. In vniuersum *D. Antoninus part. 2. tit. 1. c. 7. §. 47. Conradus de contractibus quæst. 98., et 99. Caietanus in opusc. tom. 2. tract. 7. Sotus de iust. 6. à quæst. 8. vsq; ad 13. Ioannes Baptista Lupus in tract. de vsuris in coment. 3. §. 2. Fabianus Genuensis in tract. de cambijs Azorius part. 3. Instit. mor. lib. 10. Lessius de iust. & iu. c. 23. per dub. 11. Lugus de iust. & iur. disp. 28. Rebellus part. 2. de obligationibus iustitiæ lib. 11. et alij.*

PRÆNOTIO PRIMA.

De multiplici acceptione cambij, & quid propriè sit, & Quotuplex.

SVMMARIVM.

Cambium vndè dictum 1.
Triplex permutationis genus. Ibidem
Definitio cambij propriissima 2.
Per cambium transfertur dominium pecuniæ 3.
Completur cambium per traditionem ex vna parte etiam antè traditionem ex altera 4.
Discrimen inter cambium, emptionem, & simplicem permutationem 5.
Comparatio cambij ad alios contractus, & discrimina 6.
Diuisiones cambiorum, & subdiuisiones 7.

1 HÆC vox Cambium deducta est à verbo *cambire*, quod apud omnes idem significat, ac permutare. Sicutì igitur triplex permutationis genus assignari potest, alterum, quo res pro pecunia commutatur & hoc propriè transit in rationem contractus emptionis, & venditionis, alterum, quo res pro re, & retinet commune nomen permutationis, & alterum, quo pecunia pro pecunia, & rigorosè dicitur cambium, ita & eiusdem cambij, si latissimè accipiatur, videtur esse triplex genus iuxtà explicationem mox positam permutationis accipiendum. Quantum tamèn determinatè attinet ad hunc locum, & constituit peculiarem speciem Cambiorum sumitur iuxtà tertium genus permutationis, prout scilicet importat assignationem pecuniæ pro pecunia; vbi aduerte, quod in huiusmodi contractu ille, qui in gratiam alterius pecuniam permutat vsitato iam nomine dicatur Campsor, ille verò, in cuius gratiam fit permutatio dicatur campsarius. His sic pro notitia nominis expositis sit

Multiplex acceptio permutationis. & qualis conueniat cambio.

Quinam dicatur campsor. & quinam campsarius.

2 Assertio I. Optima est communis Cambij definitio, quà dicitur *pecunia pro pecunia commutatio*. Consentiunt omnes tùm Theologi, tùm Iuris periti.

Probatur, & explicatur. Dicitur, *permutatio*, quæ particula stat loco generis, & per ipsam cambium conuenit cum quacunque alia permutationis acceptione, quæ propriè, & specificè cambium non est. Hæc particula quamuis generica importat aliquam cambij proprietatem, ratione cuius ab aliquibus alijs contractibus distinguitur, importat etenim non simplicem vsum pecuniæ, sed eiusdem dominij translationem, & acquisitionem alterius, vt est in confesso apud omnes. Ex eo autem, quod hæc permutatio dicat ex suo conceptu translationem dominij oritur hic ratio dubitãdi, an tale dominium transferatur per simplicem pecuniæ traditionem factam per alterum ex cõtrahentibus, antequam contractus compleatur per traditionem pecuniæ per alterum factam.

Permutatio ex suo conceptu importat translationem dominij rei permutatæ.

3 Certum est, quod si pecunia fuerit per alterum oblata, vel per eum, qui tradidit habita fuerit pro tradita, fuerit acquisitum dominium pecuniæ iam traditæ, quia ex allegatis iuribus *in primo tomo de contractibus* oblatio, & acceptatio vim habet actualis solutionis ad effectum tribuendi plenum ius in eo, qui obtulit, & in c ius fauorem facta fuit acceptatio. Ratio dubitandi consistit dumtaxat in eo, qui simpliciter promissit, nec obtulit, nec in fauorem ipsius res est habita pro tradita.

Bartolus.

4 Bartolus *in l. si s. ruus §. locaui ff. de furtis, & in l. 3. ff. ad pignorat. act.* sustinet non transferri dominium per solam traditionẽ rei permutatæ, nisi ex altera parte contractus compleatur per traditionem pecuniæ promissæ. Contrarium tamèn sentiendum est propter ius expressum *in l. cum precibus C. de rer. permut.* tum propter generalem regulam, qua dicitur supposito iusto titulo traditionibus, & vsucapionibus dominia rerum transferri, a qua regula non est excipienda permutatio specialis cambij, cum nullo iure excipiatur. Ad textum allatum a Bartolo dicendum est non facere ad rem nostram, vt ipsum legenti fit manifestum.

Transfertur per traditionẽ in permutatione pecuniæ dominium, etiam ante traditionẽ factam ex altera parte.

5 Dicitur, *pecunia pro pecunia*, quæ particulæ faciunt differre cambium a simplici permutatione, in qua res pro re traditur, & ab emptione & venditione, in qua pretium pro merce, & merces pro pretio trãsfertur, non pecunia pro pecunia. Hic oritur difficultas, an in cambio, eadem numero pecunia, quæ fuit tradita per Campsorem possit per Campsarium restitui, & saluari natura propria eiusdem cambij. Certum est, quod regularitèr loquendo eadem pecunia restitui non potest, eo quià eiusdem ad se ipsum non datur commutatio. & regulariter pro eodem tempore, & per Campsorem, & per Campsarium soluitur pecunia conuenta ad differentiam mutui, in quo debitum post aliquod temporis soluitur; quia tamen quandòque per alterum ex contrahentibus potest differri pecuniæ conuentæ traditio, vel ponit in alio loco ab eo, in quo fuit accepta, ideo dico eandem pro diuerso tempore, & loco posse tradi. Ratio est, quia cum pecunia sumatur, vt plurimum, vt mensura rerum venalium, nec quoad valorem, siuè naturalem, siuè legalem, vt plurimum varietur, & si variatur possit, vel superexcessum, vel diminutionem compensari, vtique siuè sit eadem, siuè diuersa potest extinguere ius creditoris, & debitoris onus, & ex eo, quod traditio eiusdem fiat in diuerso loco, & tempore supponitur saltèm moralitèr esse diuersa, quod sufficit ad rationem permutationis; vnde si *Lugus tom. 2. de iust. & in disp. 28. de censibus sect. p. n. 2.*

Discrimen inter cambium, emptionẽ & simplicem permutationẽ.

Potest eadem pecunia in cambio tradi in diuerso loco, & tempore.

Pecunia est mensura rerum venalium.

Lugus.

& cum eo plures alij sustinent diuersitatem locis seruata etiam eadem pecunia sufficere ad iustam permutationem, non video, cur ad eandem non possit sufficere etiam diuersitas temporis.

Discrimina cambij à mutuo, pignore, & deposito.

6 Ad maiorem definitionis claritatem placet cambium cum alijs contractibus conferre, & eiusdem ab illis diuersitatem assignare. Differt igitur primò ab emptione, & venditione, & etiam à simplici permutatione propter rationes superius adductas in principio prænotionis. Differt secundò à mutuo, tum quia in mutuo potest res pro re restitui, non sic in cambio; tum quia ex conceptu mutui sors nō est restituenda, nisi post aliquod temporis, vel iuxtà conuentionem, vel iuxta prudentum arbitriū, in cambio pecunia pro pecunia regularitèr simul traditur. Differt tertiò à deposito, quia per depositum non transfertur rei dominium in depositarium, transfertur autem a campsario in campsorem, & è conuerso in cambio, & propter eandem rationem differt etiam à pignore.

Diuisiones & subdiuisiones variæ cambiorum.

7 Assertio II. Admittendæ sunt communes diuisiones, secundum quas cambium diuiditur in siccum, & reale, & subdiuisiones, secundum quas cambium reale partitur in simplex, & mixtum, & item in manuale, locale, & temporale. Reliquæ species, si quæ sunt, reducuntur ad aliquod membrum ex his enumeratis.

Probatur assertio per explicationem cuiuscunque diuisionis, aduerto tamen quoad primam in rigore ipsam quoad rem non subsistere, sed tantum quoad nomen, & modum significandi; Ratio est, quia inter regulas rectæ diuisionis hæc est, vt membra diuidentia contineantur sub suo diuiso; cambium autem siccum, vt mox subdam, propriè, & quoad rem non continetur sub genere cambij, sed reducitur ad naturam mutui, licet pallietur titulo cambij; Retinetur tamen hæc diuisio, tum propter communem auctoritatem; tum quia si membra diuidentia non habent conuenientiam quoad rem, habent saltem quoad nomen, & apparentem titulum.

Diuisio in siccū, & reale non subsistit nisi quoad nomen.

Cambium igitur reale illud est, quo vna pecunia pro altera commutatur, & si seruantur regulæ, & leges præscriptæ, hoc aptum est ad licitè fructificandum. Siccum illud est, quod tale non est, sed fingitur, vt cambium, cum tamen re vera sit mutuum palliatum titulo cambij. Hoc contingit quando campsor tradit pecuniam campsario soluendam in eodem loco confictis litteris ad locum distantem, ad quem non mittuntur, cum sit conuentio tacita inter campsorem, & campsarium, quod pecunia per eundem campsarium persoluetur in eodem loco post aliquod temporis, vnde hoc in re nihil aliud est, quam mutuare pecuniam vsque ad illud tempus, & quidem si conuentio est, quod æqualis restituatur erit mutuum iustum, & licitum, si verò vt restituatur aliquid suprà æqualitatem sortis erit mutuum vsurarium, & illicitum, cum illud, quod solueretur supra sortem esset præcisè intuitu dilationis temporis.

Explicatur cambiū siccum in particulari per casū, & ostenditur esse mutuum.

Explicatur item subdiuisio cambij realis in simplex, & mixtum per sua membra. Simplex illud est, in quo nullus alius contractus admiscetur, cuiusmodi est cambiū, quo pecunia aurea cum ænea permutatur. Mixtum verò, quod cum alijs contractibus coniungitur; tale censet esse *Azorius instit. mor. par. 3. lib. 10. c. 2.* cambium per litteras ad locum distantem, in quo cambio duplicem assignat contractum, alterum permutationis pecuniæ præsentis pro absenti, alterum locationis in industriæ in transportanda pecunia à loco, in quo campsor ipsam accipit in locum distantem, in quo debet tradere.

Duplex contractus in cambio per litteras. Azor.

Explicatur tandèm altera subdiuisio in manuale, locale, & temporale. Primum, quod etiam dicitur minutum, est illud, quo pecuniæ, vel secundum materiam, vel secundum impressionem diuersæ ad inuicem permutantur, vt cum permutatur pecunia ærea cum argentea, & è contra, vel vna moneta cum impressione vnius Principis cum moneta impressa cum sigillo alterius Principis. Secundum est, quo pecunia præsens, seu in hoc loco traditur pro alia absenti, seù in alio loco persoluenda. Tertium est, quo pecunia de presenti traditur, vt restituatur pro tempore futuro, sed hoc potius est mutuum, quam cambium, vndè si erit cum aliquo lucro erit contractus merè vsurarius. De iustitia, & iniustitia cambiorum secundum singulas suas species in sequentibus erit sermo ex professo.

Ratione numismatis, loci, & temporis cābium varias subit denominationes.

PRÆNOTIO II.

An Cambiorum negotiatio propter quæstum, seu lucrum licita sit.

SVMMARIVM.

Duplex finis, ob quem potest esse instituta cambiorum negotiatio. 1.
Est licita ob publicum Reipubl. commodū Ibid.
Cambiorum negotiatio non fit illicita ex fine lucrandi ob priuatum commodum. 2.
Approbatur, tum per ius ciuile, tum per Canonicum, tum præcipuè ex Bulla Pij V. 3.
Nedum vtilis est, sed etiam necessaria. 4.
Originis cambiorum ratio assignatur. 5.
Pecunia, quamuis non natura, apta tamen est arte fructificare. 6.
Ex secundaria institutione dependenter ab humano arbitrio pecunia habet, vt computetur tanquam res commutabilis, vendibilis &c. Ibid.

TAnta est hominum quæstus, seu lucrandi cupiditas, vt in ingeniosa fig-

menta adiuerint, queis pecuniam ex natura sterilem excogitatis titulis reddere possent fæcundam, & fructus facientem suos, quæ penitus arescebat. Hinc mutuos contractus induxit, ex quibus lucra insatiabili cupiditate valeret percipere, & fructus è stipite omninò arido, & infæcundo sibi comparare. Insatiabilem hanc ingluuiem percipiendi fructus ex mutuo satis superque in superiori titulo reprobauimus. Noua lucrandi radix ex hominum auiditate, ait *Aristoteles lib. 1. polit. c. 3.* videtur consurgere, dum extinctis mutuis pullularunt cambia, quæ iustitiæ consona non videntur cum, vel dumtaxat nimis anxiam lucrandi ingluuiem parere videantur, vel pecuniam ex genere suo infæcundam fæcundare. Quamobrem hic mens erit examinare ex professo, an Cambiorum negotiatio inuoluat aliquam, vel ex fine, propter quem fuit inducta, peruersitatem, vel ex natura, quam inuoluit iniustitiam. Pro quo.

Exprimitur mens Aristotelis circa iustitiam cambiorum.

1 Aduerte cambiorum artem, seu negotiationem ex duplici fine lucrandi potuisse esse inductam, vt bene notat *Azorius Instit. mor. lib. 10. cap. 3. vers. p. quæritur*. Scilicet vel ex tali fine ob publicum Reipub. commodum, vel ex ipso ob priuatam campsorum vtilitatem. Ex primo fine licitam esse cambiorum negotiationem nullus est qui denegarit, & iustitiam ipsius satis indicat necessitas, cum sine ipsa Respublica angustijs maximis premeretur, & humana cōmercia, ad quæ fouenda necessariæ sunt commutationes, penitus dissoluerentur. Quomodo enim mercaturæ omnes, & nundinæ subsisterent, si illicita esset pecuniæ pro pecunia commutatio, & præsentis pro absenti? Quomodo contractus in priuatis, & minutis venditionibus si pecunia aurea pro minuta idonea tali emptioni cambiri non valeret? Quomodo ad peragenda in longinquis negotia posset ingens pecuniæ minutæ summa commodè transferri, nisi commutaretur in auream, vel præsens pro absenti cābiretur? Corrueret sanè humana societas, si cambia ad ipsam fouendam idonea à Republica proscriberentur. Tota igitur meta huius prænotionis erit inuestigare iustitiam, vel iniustitiam cambiorum, quandò fiunt ob priuatorum peculiarem commoditatem.

Azor.

Duplex finis ob quem exerceri potest negotiatio cambiorum.

In ordine ad publicū Reipublica cōmodum licita est cambiorum ars & cur.

2 Assertio. Cambiorum negotiatio non deprauatur ex peculiari contrahentis fine lucrandi in sui vtilitatem. Est communi praxi recepta.

Probatur. Finis peculiaris acquirendi lucrum per contractus licitos non est illicitus, ergo ex tali fine præcisè non potest deprauari negotiatio cambiorum. Antecedens non vertitur in dubium. Quis enim diceret exercentes mercaturam ad finem lucrandi, deprauari? Quis constituentes census, vt lucrentur, assereret esse iniustos? Consequentia etiam tenet, quia nullus contractus deprauatur ex fine, qui secundum se prauus non est; Neque dicas, quamuis ex fine non sequatur deprauatio, sequi tamen ex natura eiusdem contractus; contrà enim impugnaberis; tum quia præcisè nostra conclusio respicit finem, qui si non fuerit prauus, nec poterit actionem deprauare; tum quia cum seruari supponatur æqualitas inter datum, & acceptum, non est, cur aliqua iniustitia resultet in contractu, & si aliquid vltra datum accipitur erit correspondens alicui actioni, quæ erit meritoria illius excessus, vt infra ex professo. 3
Confirmatur, quia manifestè hæc cambiorum ratio comprobatur, tum per ius ciuile *in C. de vsuris*, vbi Doctores communitèr, tum per ius Canonicum *in cap. vltimò de vsuris*, & præcipuè per constitutionem Pij V. quam refert *Nauarrus c. 17. nu. 300.* dummodo seruentur conditiones in eadem const. præscriptæ.

Finis lucrandi etiam in propriū commodum non deprauat actionē nisi ex alio capite sit illicita.

Per ius ciuile, tum canonica non reprobatur cambiū, quamuis lucratiuum.

Probatur vlterius, quià hæc cambiorum ratio nedum valdè vtilis est, sed etiam necessaria, siquidem quorum aliundè quis indiget ea per cambia sibi prouidentur, ea quibus hic deficimus, inuehuntur, & quibus abundamus alio transferuntur. Quamobrem secundus vsus pecuniæ inualere cœpit, & quæ anteà erat præcisè rerum venalium mensura, modo fieret ob assignatas rationes pretium. & merx alterius pecuniæ, vel in eodem secundum diuersitatem materiæ, vel impressionis, vel in diuerso loco tribuendæ.

Negotiatio cambiorum, nedum vtilis est sed necessaria.

Pro complemento eorum, quæ hactenus dicta sunt respondēdum est ad id, quod in principio prænotionis innuebatur pecuniam scilicet esse sterilem, & ex se non natā fructificare, adeoque ex illa campsores nullum fructum posse percipere; Item ad illud, quod dicebatur solummodò pecuniam natam esse, vt sit mensura rerum venalium. Respondendum quippe est pecuniam scilicet natura sterilem esse, aptam 6
tamen esse arte fructificare, & quidèm intuitu variarum rationum, quæ infrà assignabuntur. Ad illud item, quod subditur, dicendum est ex prima sui institutione pecuniam natam esse, vt sit mensura rerum venalium, ex secundario tamen vsu dependentèr ab humano arbitrio hoc habuisse, vt computetur tanquam quædam res, quæ vendi, locari, & commodari valeat ratione materiæ, vel signi impressionis.

Pecunia si non natura, saltem arte potest esse fructifera.

Ex secūdaria institutione potest cōputari, vt res permutabilis.

PRÆNOTIO III.

An campsor ex cambio possit percipere aliquam vtilitatem, & qua ratione.

SVMMARIVM.

Potest lucrum ex cambio percipere ratione periculi, laboris, expensarum, difficultatis, obsequij, & aliorum. 1.

Du-

Duplex sententia, eaq; opposita. 2.
Assignatur duplex pecuniæ valor legalis, & naturalis. 3.
Non est ex genere suo illicita perceptio alicuius lucri ex cambio, quæ cambium est facta per Campsores. 4.
Nec ex se, & iure naturali si exerceantur per Personas priuatas cambia non habentes officium cambiendi à publica authoritate. 5.
Deputatio Principis non potest reddere licitū, quod ex genere suo illicitum est. 6.
Prohibitus cambire per decretum Principis tantum pœnale, si cambiat non peccat lethaliter, nec tenetur ad restitutionem vtilitatis perceptæ. 7.
Si per decretum irritans non peccat, tenetur tamen ad restitutionem vtilitatis in foro externo, non sic in interno. Ibid.

NON est dubium, quod negotiatores cambiorum possunt lucrum aliquod exigere, & accipere, tum ratione periculorum, quæ subeunt, tum laborum, quos sustinent, tum expensarum, quas faciunt in congerendis pecunijs diuersæ materiæ, tum obsequiorum, quæ præstant in fauorem cambientium, tum tandem ratione difficultatum, & pretiorum diuersorum pro diuersis locis, in quibus ex cōuentione pecuniam debent tradere, & similium, hæc enim omnia secundum se etiam independenter ab eodem cambio sunt pretio æstimabilia, suaque digna mercede. In hoc consentiunt communiter Doctores *Nauarrus c. 17. nu. 283. Lessius lib. 2. c. 23. dub. 2. Rebellus lib. 11. quæst. 4. n. 6. Molina disp. 399. n. 7. Garzias c. 31. Valentia tom. 3. disp. 5. quæst. 23. puncto 4. Azorius inst. mor. lib. 10. c. 4. & alij innumeri.* Neq; obstare potest, quod labor campsoris non sit meritorius lucri, eo quia compensetur per æqualem campsarij laborem; non, inquam, obstare potest, eo quia labor campsarij est in eiusdem vtilitatem, qui propterea non debet compensari, labor autem campsoris non est in sui, sed in alterius commodum, à quo propterea potest exigere compensationem, cum non teneatur in ipsius fauorem gratis laborare. Id, quod præcipuè controuertitur in hac prænotione est, an præcisis huiusmodi rationibus intuitu præcisè cambij possit campsor aliquid suprà datum exigere, & qua ratione.

Pericul. labores, obsequia difficultates in compensabilia in cambijs

Nauarr. Lessius. Rebellus. Molina. Garzias Valētia Azorius.

Labor campsoris non æquè compensatur per laborem campsarij.

Dissidēt hac in re inter se Auctores, dum *Medina quæst. 7. de reb. per vsuram acquisitis Ioannes Anania in c. Nauiganti de vsuris* contendunt nil præcise ratione cambij supra datum posse exigi, cum ad permutationem, vt permutatio est, requiratur omninò æqualitas inter datum, & acceptum. *Sotus vero lib. 6. de iustitia quæst. 9. art. 1. Siluester v. vsura 4. Conradus de contractibus quæst. 99. concl. 4.*, & alij sustinent ex cambio vi ipsius lucrum aliquod posse percipi, eo quia tunc pecunia non consideratur, vt pretium, seu vt mensura rerum venalium, sed vt res quædam pretio æstimabilis, commutabilis, vendibilis &c. Pro notitia.

Medina. Ioannes Anania.

Æqualitas pecuniæ non desumitur, vt pretium est, sed vt merx.

Aduerte, duplicem valorem in pecunia posse considerari secundum duplicem vsū, ad quem potest est destinata, alterum, qui dicitur legalis, atque ille est, quo ipsa pecunia æstimationem habet à Principe, vel à Reipublicæ auctoritate, vel communi æstimatione taxatam, & in hoc sensu accipitur secundum primarium vsum, vt supra innuebamus, ad quem est instituta, vt scilicet sit pretium, & mensura rerum venalium, nec in hoc sensu potest pluris vendi quam æstimetur *l. si ita ff. de fideiuss. l. 1. ff. de contrahenda empt.* hocque statuit *Aristoteles primo Polit. c. 6.*, alterum, qui dicitur naturalis, quo eadem pecunia æstimatur pluris, vel minoris independentèr à taxatione Principis, vel communitatis, iuxta maiorem, vel minorem materiæ, ex qua conficitur, bonitatem, antiquitatem, commoditatem ad vsus, vtilitatem ad commercia, facilitatem ad exitum, & alia huiusmodi, & sic sumitur secundum vsum secundarium, secundum quem potius sumitur, vt res, quam vt pretium. Pecuniam secundū priorem valorem esse inuendibilem certum est, eo quia, vt benè notat *Siluester v. vsura 4. quæst. 2.* sicuti albedo non potest esse alba, sed id, quo quid formalitèr est album, ita pretium qua tale est non potest esse appretiatum, sed id, quo alio appretiantur; ex quo vlterius sequitur non posse esse secundum se lucratiuum, secundum hunc vsum, sed semper debere tradi ad æqualitatem. Secundum verò posteriorem valorem vendibilem esse, & computabilem pluris, vel minoris iuxtà vsum fori eo modo, quo merces admittunt latitudinem intra supremum, & infimum tanquam certum admittitur *à D. Thoma 2. de regim. Prin. & ab Aristotile 1. Polit.*, quod latè probat *Siluester loc. cit. quæst. 3.* quem consulito.

Valor pecuniæ duplex, alter legalis, alter naturalis.

Aristoteles.

Valor naturalis desumitur à bonitate rei a cōmoditate ad vsus, facilitate &c.

Siluest.

Pretium non est id quod appretiatur, sed quo cætera appretiantur.

D. Thomas. Aristoteles. Siluester

Aduerte secundò campsores, vel exercere cambiendi negotiationem ex officio tanquam ad hoc deputatos ex Principis auctoritate, vel ex proprio arbitrio independentèr à tali commissione; rursus etiā, vel contrà eiusdem Principis decretum; si primo modo exerceant satis communitèr sustinent posse lucrum ex cambio exigere, & accipere; si secundo modo lis est maxima inter doctores: *Azorius 3. part. instit. mor. lib. 10. c. 4. quæst. 7. Sotus 6. de iustitia quæst. 9. art. 1.* absolutè negant; Affirmant *Lessius lib. 2. c. 23. dub. 2. nu. 9. Nauarrus c. 17. nu. 63. Siluester v. vsura 4. quæst. 7.*; si tertio modo controuertendum remanet, an sic prohibitus validè contrahat, & licitè lucrum acquirat, si ex vi cambij hoc potest acquiri, & si de facto acquirat, an teneatur postea restituere. Hæc consulto prænotani, vt innotescat ex his, an natura cambiorum sit ex genere suo lucratiua.

Campsores, vel tales sunt ex officio vel ex libertate.

Azorius. Sotus. Lessius. Nauarr. Siluest.

Asser-

4 Assertio I. Non est ex genere suo illicita perceptio alicuius lucri ex cambijs, qua cambia sunt, quæ fit per campsores. Dixi, *ex genere suo*; non enim negauerim ex peruersitate finis, alijsq; circunstantijs quandoque, & crebrò deprauari.

Paritas ab arte negotiatoria ad artem campsoriam.

Probatur assertio primò. Non est ex genere suo illicita perceptio lucri alicuius, seu vtilitatis ex negotiatione, qua negotiatio est ergo neque perceptio eiusdem ex cambijs, qua cambia sunt. Antecedens communitèr ab omnibus admittitur. Consequentia probatur, nam perceptio lucri ex negotiatione, qua negotiatio est, vel prouenit ex re, quæ sub negotiationem cadit, quatenus admittat æqualitatem intra latitudinē supremi, & infimi, vel ex ipsa arte negotiandi, quæ secundum se sit meritoria alicuius lucri, sed vtraque hæc ratio æquè etiam valet in cambijs, qua cambia sunt, ergo &c. Minor probatur in primis, quia pecunia in ordine ad vsum secundarium, de quo supra, se habet, vt res, seu merces aliqua; sed valor mercis, qua merx est non consistit in indiuisibili, sed patitur latitudinem vt supra ergo &c. Neq; dicas hæc valere, quandò merx non habet taxatum pretium a Principe, vel communi auctoritate, quod hic non militat, cum valor pecuniarum præsumatur ab eodem Principe taxatus; contra enim impugnaberis nam est quidem taxatus secūdum quod est mensura rerum venalium, non vt est res quædam, seu merx vt supra, non enim Princeps, & Respublica taxantes valorem pecuniarum inspexerunt ad quemcunque vsum earundem, sed ad primarium dumtaxat, secundum quem considerantur pręcisè, vt pretium. Deindè in iure non minus approbatur ars campsoria, ac negotiatoria, non minus illa inuoluit incommoda, ac ista, non minus exigit industriā aliaque, ac exigat negotiatio, ergo si hæc est meritoria alicuius lucri, erit & illa.

Merces ex vsu fori quo ad valorem admittunt latitudinem intrà supremum medium, & infimum.

Principes taxantes valorem pecuniarum inspexerunt primarium vsū earundem, non secundarium.

Ars campsorum inuoluit ex genere suo seruitutem, & obsequiū campsoris erga campsorium.

Probatur secundò. Ars cambiendi ex genere suo inuoluit seruitutem aliquam, & obsequium campsoris in gratiam, & vtilitatem campsarij, ad quæ præstanda nullo iure tenetur, ergo ex illa ratione illius poterit aliquod lucrum, seu vtilitatem percipere, cum dignus sit operarius mercede sua; neque hoc non erit acquirere ex vi ipsius cambij, sed ratione alicuius rationis ab ipso distinctę secundum se lucri alicuius meritoriæ; non, inquam, erit, nam illa ratio seruitutis, seu obsequij necessario trahitur ab ipsa arte cambiendi, quam indiuisibiliter sequitur, & eidem intrinsecè conuenit. Antecedenter latissimè probatur per *Conradum de contractibus tract. 7. quæst. 99. concl. 4.* quem recole. Nobis sufficiat huiusmodi seruitutem, & obsequium in vno, vel altero attingere. Obsequitur igitur, & inseruit primò campsor campsario in habendo paratam pecuniam varij generis in gratiam aliorum. Secundò in numerando. Tertiò in custodiendo &c.

Conradus.

5 Assertio II. Possunt etiam licitè Personæ priuatæ nō destinatæ à Republica ad cambiendum aliquod lucrum, seu vtilitatem recipere ex cambijs, quæ ex arbitrio, & libertate exercent. *Nauarrus c. 17. nu. 288. Lessius lib. 2. de iust. c. 23. dubit. 2. nu. 9. Gabriel in 4. dist. 15. quæst. 11. art. 2. dub. 12. Maior eadem dist. quæst. 37. aduersus Caietanum in opus. tract. de cambijs c. 5. & 7.*

Nauarrus. Lessius. Gabriel. Maior. Caietanus.

Æquū ius percipiendi aliquam vtilitatē, tàm respectu campsoris priuati, quā respectu publici.

Probatur primò, quia non minus potest persona priuata vendere, & permutare res suas seruata æqualitate earundem ad pretium intra latitudinem pretij supremi, medij, ac infimi, ac possit persona publica auctoritate ad hoc deputata, nisi aliquod ius positiuum obsistat, ergo cum in cambijs pecuniæ ipsæ non habeant rationem pretij, sed cuiusdam rei venalis, seu mercis æquè illas poterit permutare persona priuata, ac persona publica acquisita aliqua vtilitate, dummodò illa non excedat valorem eiusdem rei vltrà supremum. Antecedens probatur, quia valor rerum ad vsū fori communis est, nec restringitur potius ad vnam, quam ad alteram personam. Consequentia tenet, quia ex prædictis pecunia in cambijs se habet, vt res quædam vendibilis, quæ propterea easdem conditiones sortiri debet, ac aliæ res venales, & commutabiles, cum nihil in contrarium præscriptum sit.

Probatur secundò. Si non liceret priuatis aliquam vtilitatem percipere ex cambijs per ipsos ineundis maximè quia, vt volunt aliqui apud *Siluestrum verbo vsura 4. quæst. 7. prope medium* actus ille priuatus cambiendi non est mercenarius, vel vt cōtendunt *apud Rebellum 2. part. de oblig. iust. lib. 11. de camb. quæst. 4. vers. sit secunda concl.* alij, quia numeratio pecuniæ in huiusmodi priuatis contractibus gratis regularitèr solet fieri, vel tandem vt vult Caietanus, quia labor ille, quem importat actus cambiendi, non est meritorius alicuius lucri, vel etiam si sit meritorius æquè compensetur per æqualem laborem eius, cum quo cambit; sed nihil ex his obstat; non primum, eo quia dato etiam, quod ille actus non esset in rigore mercenarius non propterea non est dignus aliqua mercede, vel premio. Quis enim diceret venditorem rerum suarum eas vendere non posse iuxtà communem valorem fori ex eo, quod ipse artem ita non exerceat, sicuti exercent mercatores? Quis negaret nobilem aliquam personam præstantem obsequia erga alterum, quæ solent præstari à mercenarijs non posse consequi ea pręmia quæ eidem mercenarij regularitèr consequuntur? Deinde actus non dicitur mercenarius ex eo, quod exerceatur a mercenario, sed ex eo, quod mereatur mercedem ratione sui, & eliciatur ex fine consequendi

Siluester. Rebellus.

Respondetur rationibus quibus negatur priuatū nō posse percipere lucr

Actus non dicitur mercenarius præcisè ex eo, quod exerceatur a mercenario.

di

di talem mercedem; sed actus ille est meritorius secundum se alicuius lucri, & nulla est repugnantia, quin etiam per personas priuatas, quibus non est a iure interdictum, possit ordinari ad consecutionem talis lucri, ergo &c. Non secundum, quia ex eo, quod gratis regularitèr soleat fieri, quod tamen praxis ipsa falsum esse ostendit, non tollitur, quod, si fiat ex fine lucri, & cum conuentione eiusdem non possit illud licitè consequi, si tamen actus ille secundum se sit meritorius eiusdem. Quot enim a pluribus exercetur ex gratuito contractu, quæ ab alijs non nisi oneroso, & adhuc perse licito? Certè possum ego rem meam alteri vendere sine compensatione laborum, quos impendi in illius acquisitione, & alter nolle rem similem vendere, quin similes labores ab ipso exerciti compensentur? Debuissent igitur huiusmodi Auctores prius probasse actum illum non esse ex vi sua meritorium alicuius lucri, quod non præstant, vt euincerent suum intentum, non afferre pro ratione id, quod æquè potest compati cum posse si velit, vel nolle cum possit; Non tertium, quia si labor ille non esset pretio æstimabilis, & sufficienter compensaretur per campsarij laborem æquè valeret, siue ille labor impenderetur a deputato ad hoc munus a Republica, seu à Principe, siuè à Priuata persona ex sua libertate, maximè cum vt supra innuimus, semper comitetur idem cambium; cum igitur, & ipsi Aduersarij adstruant compensari in publicis campsoribus, non video, cur negent esse compensabilem in priuatis.

Gratis, quando que aliquid fieri non tollit, quin illud possit fieri cum mercede, si illud secundum se sit meritorium.

Probatur tertiò; Permissio, seu deputatio Principis ad aliquod munus non potest reddere illud munus licitum, si ex se illicitum est, ergo, nec facere ius campsorum esse licitum, si secundum se non sit tale. Quæro iam, an hoc ius exigendi vtile aliquod ex cambiis sit secundum se licitum, vel illicitum; si primum, ergo æquè erit licitũ, siuè sit penes cãpsores publicos, siuè penes priuatas personas; diuersitas enim personarum, nisi per ius inhabilitentur, non diuersificat, nec irritat contractus; si secundum, ergo semper erit illicitum, siuè penes campsores, siuè penes alios. Antecedens primum probatur. Quia vsuræ ex genere suo sunt illicitæ non possunt per permissionem, seu deputationem Principis cohonestari, & sic per alia discurrendo, ergo &c.

Permissio Principis non potest reddere aliquod opus licitũ, quod ex se illicitum est.

Assertio III. Si per decretum Principis aliquæ personæ prohibeantur artem cambiendi exercere, & nihilominùs non obstante eodem decreto exerceant, non peccant læthalitèr contrahendo, nec sub læthali tenentur vtilitatem, quam ex contractu perceperunt, restituere, si decretum Principis non sit irritatorium, sed solummodò comminatorium pænarum; si verò decretum sit irritans, non peccant quidem læthalitèr, tenentur tamen ad restitutionẽ illius vtilitatis in foro externo, non sic in interno animæ. Prima pars est *Mercati de Cambijs lib. 2.* cui ex parte fauere videtur *Rebellus 2. part. de oblig. iust. lib. 11. de cambijs quæst. 4.* qui tamen asserit sic contrahentem non effugere noxam venialem explicans casum in legibus prohibitorijs Regni Castellæ *l. 1. tit. 8. lib. 5. Ordin. leg. Castell.*, & in statutis Regni *Lusit. quarta part. Extrau. tit. 11. lib. 4. §. 10.* Secunda pars est eiusdem *Rebell. loc. cit. versic. cæterum, Molina disp. 399 versic. illud admonuerim, & aliorum.* Tertia pars, quarta, & quinta satis est consona rationibus, & æquitati, vt infra.

Decretũ Principis vel potest esse solummodo pænale, vel irritans.

Mercatus. Rebellus. *Ordinationes Regni Castella. & Lusitania.* Rebellus Molina.

Probatur prima pars. Leges pænales, qua tales præcisè sunt, nõ obligant, nisi ad adimplenda ea, quæ per ipsas præcipiuntur, & si non adimpleantur, nisi ad obeundas pænas, quæ transgressoribus imponuntur, si tamen ea, quæ per ipsas præcipiuntur non sint alio iure præcepta, vel prohibita, sed negatio exercitij cambiorũ non est, nec præsumitur esse alio iure præcepta, ergo exercitium ipsorum ex vi talium legum non inducit aliud onus, nisi pænarum, quæ iniunguntur. Maior, in qua præcipuè videtur esse sita difficultas, sic euincitur primò ex his, quæ dicta sunt *tom. 1. sub tit. contractus 2. in disquisit. 4. §. 9.* Secundò quia, quandò legislator imponit pænam aliquam transgressoribus, & non exprimit suam mentem in ordine ad culpã, iusta, & rationabilis præsumptio est, quod non intenderit obligare ad culpam, nam in dubio lex accipienda est secundum eum sensum, in quo sit minus pænalis *c. in pænis de reg. iu. in 6. l. si præses ff. de pænis*, cum quia ex vulgatis iuribus pænæ sunt restringendæ, & in dubijs mitior pars eligenda. Tertiò quia in pænalibus præcipuè leges non obligant, nisi acceptentur, & secundum eam rationem, secundum quàm acceptantur, sed ex communi praxi hominum cuiuscunque conditionis leges pænales non acceptantur, nisi sub onere pænarum, sub quibus expressè res præcipitur, non sub alijs, quæ non exprimuntur, præcipuè si hæ afficiant bonum animæ, ergo &c. Tandem, quia non videtur legislator congruè velle pro transgressione eiusdem præcepti duplicem pænam, alterã temporalem, alteram æternam, nisi id exprimat, cum semper præsumantur legislatores velle suauitèr in subditos iurisdictionem exercere, & minùs, quam par sit, animabus laqueos imponere.

Leges pænales sũt semper in mitiori sensu interpretandæ.

Nõ obligant, nisi secundũ eam rationem, & quoad ea secundũ quã vel qua acceptantur.

Dices primò, quod quamuis formalitèr non inducatur culpa læthalis ex voluntate Principis intendentis laqueos inijcere subditis, inducatur tamen consecutiuè dependentèr a temporali pæna imposita, cui se exponens in transgressione præcepti sub-

Ratione periculi, cui se exponit transgressor non contrahit peccatum lethale

ubditus se exponit periculo amissionis bonorum fortunæ, vel etiam vitæ, si pæna mortis, vel mutilationis imposita sit transgressoribus, quod certè esse nequit sine noxa læthali. Sed contra primò, nam pænæ, quæ imponuntur contra cambientes sine Principis facultate, vel respiciunt bona vitæ, vel bona fortunæ; si primum asseratur, cum huiusmodi transgressio non sit valdè Reipublicæ pernitiosa, nec ex genere suo sit mala (cum sine prohibitione exercitium cambiorum cuicunque licitum sit, vt iam probauimus) non videtur esse posse iusta huiusmodi pænæ impositio; si secundum, cum vnusquisque rerum suarum sit moderator, & arbiter potest illas exponere periculo, dum sperat sine illo lucrum aliquod sibi acquirere, eo modo, quo potest quis suas merces maris periculis obijcere cócepta spe alicuius lucri ex illis percipiendi. Secundò supponitur, quod transgressor temerè non se exponat illi periculo, sed cautè, ita vt ratione cautionis, se moralitèr subtrahat ab eodem periculo, quod sufficiens existimant *Nauarrus in Enchir. c. 23. nu. 57. Reginal. tom. 1. lib. 15. c. 6. sect. 5. nu. 51.* ad vitandam noxam læthalem.

Pæna cótra cambientes regulariter esse nequeunt in ordine ad bona vita.

Præsumitur non temerè, sed cautè exponere

Nauarrus. Reginaldus.

Dices secundò, impositio pænæ contrà huiusmodi transgressores iusta est, ergò præsuponit culpam, ergò transgressio nequit esse sine culpa, & cum pæna supponatur grauis non potest esse sine culpa graui, & læthali. Prima consequentia probatur, quia nequit esse iusta pæna sine culpa. Sed contra dato antecedenti distinguendum est consequens præsupponit culpam, vel præsumptam, & in foro exteriori, vel realem, & in foro interno transeat consequentia, semper realem, & in foro interno, nego consequentiam; leges enim purè pænales quandoq; procedunt contra transgressores, quamuis in foro interno nullam culpam contrahant ob solā præsumptionem contemptus, vel legis, vel legislatoris in transgressione. Dixi, *transeat consequentia,* cum quandòque per particulares leges transgressiones puniantur, quæ sub nullo peccato præcipiuntur; sic in particulari mei Ordinis leges, & regulæ non obligant sub onere vllius peccati, siuè læthalis, siuè venialis religiosos, & tamen in aliquibus imponunt transgressoribus graues pænas. Dici etiam potest, quandòque leuia delicta per grauissimas pænas iustè coerceri, quandò leuia delicta ex impunitate, & facilitate delinquentium cederent in graue Reipublicæ detrimentum, sic quandòque milites, vt refert *Nauarrus loco citato,* morte mulctati sunt propter exigua furta, nec tamen fuerunt Iudices iniustitiæ damnati propter excedentes pœnas, cum remouere ab huiusmodi delictis esset Reipublicæ necessarium, nedum per vtile, non remouere, valdè perniciosum; Quis autem diceret minimum furtum esse peccaminosum læthaliter?

Non quælibet pæna supponit culpā in foro interno, sed ad summam in externo.

Quandoque potest esse pæna sinè culpa, & grauis pæna præter culpa.

Probatur secunda pars primò, quià trāsgressor per exercitium huiusmodi cambiorum nullo modo violat iustitiam commutatiuam, sed ad summum legalem, ergo non tenetur ad restitutionem alicuius lucri, quod ex eisdem perceperit. Antecedens ex se videtur manifestum, quia huiusmodi contractus etiam cum perceptione alicuius lucri secundum se liciti sunt, vt iam probauimus, & solum opponuntur iuri prohibenti. Consequentia probatur, quia onus restitutionis solum consurgit ex læsione iustitiç commutatiuç propter violationem æqualitatis seruandæ inter datū, & acceptum, nec lex pænalis tollit talem æqualitatem. Secundò, quia leges pænales, qua tales præcisè sunt, non irritant cótractus, ergò si contractus cum illa perceptione vtilitatis iustus est secundum se obligabit contrahentes ad ea omnia, ad quæ ijdem se obligarunt in tali cōtractu, campsarium scilicet ad ea relinquenda campsori, quæ promisit, & soluit, & campsorem ad ea obseruanda, ad quæ se obligauit, & sic non tenebitur campsor ad restitutionē illius vtilitatis, quam percepit.

Non cōsurgit onus restitutionis, nisi ex læsionē iustitia commutatiuæ

Leges pænales non irritant contractus, sed eos relinquunt in suo robore.

Dices adhoc vt contractus nullus, & cassus esse censeatur sufficit, quod aliqua lege prohibeatur *l. non dubium C. de leg.* ergò contractus cambiorum contrà legem prohibentem initus, vtpotè nullus nullum potest parere ius illam vtilitatem retinendi. Sed contra ius allegatum non habet locum in legibus præcisè pænalibus, quales sunt illæ, quæ prohibēt cambia, vt præ cæteris latè probat *Molina de iust. & iu. disp. 88.* præsertim ad cófirmationem primi augmenti ibi propositi.

Explicatur Textus in l. non dubium C. de leg.

Molina

Probatur tertia pars. Contractus secundum se nullus, secundum eam rationem, secundum quam est nullus nullum potest parere effectum, nullam inducere obligationem, quia si non entis nullæ sunt qualitates, nullæque passiones ex vulgatis iuribus, nec possunt esse aliqui effectus non contractus, adeoq; nec contractus, qui secundum se nullus est; contractus enim nullus, & non contractus quoad rem idem sunt, ergò non potest in contrahentibus inducere culpam læthalem; Neque dicas culpam læthalem non induci ex ipso contractu præcisè, sed ex praua voluntate contrahentis contrà dispositionem iuris prohibentis, & irritantis; contra enim impugnaberis, nam in tantùm culpa læthalis induceretur, in quantum contrahens contraheret contra dispositionem iuris, sed qui contrahit contra dispositionem iuris non subiacet, nisi ei, quod idem ius disponit, nempè nullitati contractus, ergo non est, cur ratione eiusdem voluntatis subiacere debeat alteri effectui, nempè culpæ læthali, quam ius ipsum non disponit; in odio-

Contractus nullus nullū potest effectum, nec inducere aliquam obligationem.

Qui contrahit cōtra dispositionem iuris non subiacet nisi oneri ab ipso iure imposito.

ex aliqua dispositione debitum, vt in tali loco commutetur, sed deferatur ad creditorem in ordine ad extinctionem debiti, vndè ipsa commutatio est industria, cui propterea debetur illud lucrum.

Probatur secunda pars eadem ferè ratione, qua prima probata fuit, nam per lucrum illud acquisitum à famulo, nec læditur ius creditoris, nec violatur intentio debitoris, ergo non consurgit aliqua obligatio vni, vel alteri illud resarciendi. Consequentia tenet, quia debitum restitutionis non consurgit, nisi ex læsione alterius, vel ratione rei iniustè acceptæ, vel ratione iniustæ acceptionis; non est autem res iniustè accepta, per quam nullus læditur, nec iniusta acceptio, quæ non est contra voluntatem eius, qui pecuniam illam soluendam tradidit. Antecedens probatur, quia ius creditoris est dumtaxat, vt ad æqualitatem soluatur tantum, quantum erat illi debitum, nec potius in pecunia in vno genere, quam in altero; finis verò debitoris, vt extinguatur præcisè ius, quod aduersus ipsum habebat creditor, æque autem extinguitur per pecuniam in auro, ac in argento, dummodò sit ad æqualitatem secundum valorem legalem, & quidèm in tali loco, in quo soluitur, nisi alitèr conuentum sit, ergo &c.

Non est iniusta, nam res iniustè accepta, nec iniusta acceptio.

Probatur tertia pars. Ex voluntate virtuali, & præsumpta debitoris volentis, vt debitum extinguatur per pecuniam aureã potius, quàm per argẽteam, creditor acquirit ius ad ipsam pecuniam auream; ergo iustè potest exigere, vt ipsa aurea tradatur, vel si tradatur argentea, tradatur simul cum illo lucro, quod ex illa aurea potuisset acquirere creditor, si illam habuisset. Antecedens probatur, ex voluntate rationabilitèr præsumpta alicuius mittentis ad alterum aliquod donum titulo gratificationis acquirit hic alter ius, vt res illa non distrahatur, sed ad se deferatur, ergo ex tali voluntate præsumpta eodem modo, vel certò moraliter cognita debitoris volentis, vt ad creditorem pecunia aurea deferatur ad extinctionem debiti acquirit idem creditor ius ad eandem, ita vt eadem non distrahatur, vel si distrahatur pro argentea cum lucro, eadem argentea simul cum lucro sibi tradatur. Hæc consequentia tenet, quia dum debitor intendit, vt illa determinata pecunia aurea deferatur ad creditorem, intendit, vt deferatur cum omnibus illis iuribus, & prouentibus, qui præsumuntur ex illa percipi posse, & quidem ex motiuo gratificationis, & sicuti gratificatus acquirit ius in toto, quandò totum mittitur ex motiuo gratificationis, ita aquirit ius in illum excessum, quando res cum iure ad illum excessum ex eadem gratificatione mittitur.

Supposita voluntate debitoris gratificandi creditorem præsumpta, quod pecunia debeat tradi in auro eidem creditori.

Et sic creditor aquirit ius potius ad aurũ quam ad argentũ.

Hoc tamen hic admonendum censeo, quemadmodum monent in hoc casu omnes Doctores, hæc, quæ dicta sunt in probatione huius tertiæ partis habere locum dumtaxat; quandò creditor ex illa pecunia aurea fuisset lucrum illud acquisiturus, secus si fuisset illam consumpturus sine illo lucro. Ratio ex se videtur manifesta, quia si nullũ lucrum fuisset creditor ex illa reportaturus nullum damnum pateretur ex eo, quod solutionem in pecunia argentea reciperet, quinimmò ex eo, quod illam pecuniam hæsitaret secundum pretium commune præsumeretur liberè cedere cuicumque luero possibili, & æquè contentus esse de pecunia argentea, ac de aurea, cum pro eodem valore illam expenderet. Neque obstat, si dicatur ex eo, quod debitor transmisserit, vel saltem commisserit transmittendam illam pecuniam auream ex voluntate gratificandi creditorem, hunc aquisiuisse ius in illa pecunia aurea determinata cum omnibus iuribus, & præcipuè cum iure prouentuum, quod potest semper iustè velle, vt per famulum sibi compensetur, quamuis fuisset illam sine illis prouentibus consumpturus; sicuti enim potest quis rem suam vni tradere pro minori pretio, & alter non nisi pro maiori, si res sit digna tali maiori pretio, cur etiam non poterit pecuniam, quam acquirit velle expendere ad pretium vulgare respectu vnius, & pro illo pretio vulgari nolle alteri relinquere? Non obstat, inquam, nam quotiescunque non constat de mente creditoris volendi potius pecuniam auream, quam argenteam, vel hanc cum lucro, vel sine lucro, quinimmò cum de facto etiam pecuniam auream expendisset sine lucro, præsumptio est manifesta, quod cesserit illi lucro, & acquieuerit solutioni factæ in argento; vndè non est, cur famulus teneatur illud lucrum eidem creditori persoluere. Fateor tamen, quod, si supponatur constare de mente creditoris volendi potius aurum, quam argentum; cum ex dispositione debitoris ius habeat ad illud, teneatur in illa hypothesi famulus ad tradendum aurum, vel argentum cum lucro, nam, vt benè procedebat instantia, cum haberet creditor ius in eodem auro, poterat respectu vnius cedere illi lucro, & non respectu alterius.

Procedit, quãdo creditor ex illo auro fuisset percepturus illud lucrũ, secus si nõ fuisset percepturus.

Proponitur instantia contrà mox dicta, & simul soluitur.

Vbi non cõstat de mẽte creditoris est præsumẽdum in fauorem famuli, quandò etiã creditor nihil facit illud lucrum.

14 Remanent hic aliqua dissoluenda, quæ in contrarium obijciuntur per aduersarios; & primò illud, quo dicitur famulum vendentem rem pro suo domino supra valorem præscriptum ab eodem Domino non posse illum excessum sibi retinere, ergo neq; &c. secundò, quia lucrum a fure acquisitum, vel ab vsurario ex re aliena, seu vsuraria debetur domino rei, cuius est res furtiua, seu vsuraria, ergo etiam &c. Ad primum dicendum est iuxtà ea, quæ latè tradidimus *tom. primo sub tit. contractus 2. de empt. & vendit. prænot. 5. assert. 3. num. 6.* ex suppositione, quod Dominus pretium rei determinauerit; vel enim Dominus determinando pretium rei vendendæ implicitè,

Nonnulla obiecta contrà assertionẽ.

DISQVISITIONES IV.

A decima sexta ad vigesimam Prænotiōnem exclusiuè.

DISQVISITIONES V.

Ad reliquas omnes Prænotiones de Cambijs II.

CONTRACTVS V.

De Cambijs III. idest nundinalibus.

DISQVISITIONES I.

A prima ad quintam Prænotionem inclusiuè.

DISQVISITIONES II.

A quinta ad reliquas Prænotiones de Cambijs III.

CONTRACTVS VI.

De Permutatione.

DIS-

DISQVISITIONES

In vniuersas de permutatione Prænotiones.

CON.

CONTRACTVS V.

De Cambijs I.

IL humanæ fouendæ consuetudinis ratione opportunius, nil mutuis hominum cōmercijs conseruandis vtilius, nil ad rebus consulendum suis accomodarius, vel in longinquis pressius, vel in proximis remotius, quā assuera cambiorum ratio, & notitia, qua vna pecunia pro altera, vel diuersa, vel in alio loco existenti venditur, aut permutatur. Hæc in natura, & proprietatibus non valdè dissona ab emptionis, & venditionis contractibus, cum quibus, quemadmodum similitudinem seruant, ita ea, quæ de ipsis dicta sunt non incongrua accomodatione sibi conciliant, & aptant, modò ex iuris dispositione expressè contrarium non statuatur, vndè in cambijs locum habent euictio, actio redhibitoria, & quanto minoris, quæ locum sibi vsurpant in emptionibus, & venditionibus, vt expresè habetur ex *l. 2. ff. de rerum permutationibus*. Prolixa satis, & difficultatibus obuoluta materia; maiori tamèn, qua potero breuitati, & claritati consulens difficiliora explanare, prolixiora perstringere, vtiliora examinare, inutilia conabor effugere.

Agunt fusè de cambijs Canonici Iuris interpretes *in c. vlt. de vsuris*, & Ciuilis *in tot. C. de vsuris, & præcipuè Paulus, Angelus, Salicetus*. Theologi *in 3. dist. 15. & præcipuè Gabriel quæst. 10. art. 3. dub. 12. Maior quæst. 36.* Summistæ *in verbo vsura, vel cambium*. In vniuersum *D. Antoninus part. 2. tit. 1. c. 7. §. 47. Conradus de contractibus quæst. 98., et 99. Caietanus in opusc. tom. 2. tract. 7. Sotus de iust. 6. à quæst. 8. vsq; ad 13. Ioannes Baptista Lupus in tract. de vsuris in coment. 3. §. 2. Fabianus Genuensis in tract. de cambijs Azorius part. 3. Instit. mor. lib. 10. Lessius de iust. & iu. c. 23. per dub. 11. Lugus de iust. & iur. disp. 28. Rebellus part. 2. de obligationibus iustitiæ lib. 11. et alij.*

PRÆNOTIO PRIMA.

De multiplici acceptione cambij, & quid propriè sit, & Quotuplex.

SVMMARIVM.

Cambium vndè dictum 1.
Triplex permutationis genus. Ibidem
Definitio cambij propriissima 2.
Per cambium transfertur dominium pecuniæ 3.
Completur cambium per traditionem ex vna parte etiam antè traditionem ex altera 4.
Discrimen inter cambium, emptionem, & simplicem permutationem 5.
Comparatio cambij ad alios contractus, & discrimina 6.
Diuisiones cambiorum, & subdiuisiones 7.

1 HÆC vox Cambium deducta est à verbo *cambire*, quod apud omnes idem significat, ac permutare. Sicuti igitur triplex permutationis genus assignari potest, alterum, quo res pro pecunia commutatur & hoc propriè transit in rationem contractus emptionis, & venditionis, alterum, quo res pro re, & retinet commune nomen permutationis, & alterum, quo pecunia pro pecunia, & rigorosè dicitur cambium, ità & eiusdem cambij, si latissimè accipiatur, videtur esse triplex genus iuxtà explicationem mox positam permutationis accipiendum. Quantum tamèn determinatè attinet ad hunc locum, & constituit peculiarem speciem Cambiorum sumitur iuxtà tertium genus permutationis, prout scilicet importat assignationem pecuniæ pro pecunia; vbi aduerte, quod in huiusmodi contractu ille, qui in gratiam alterius pecuniam permutat vsitato iam nomine dicatur Campsor, ille verò, in cuius gratiam fit permutatio dicatur campsarius. His sic pro notitia nominis expositis sit

Multiplex acceptio permutationis. & qualis conueniat cambio.

Quinam dicatur campsor. & quinam campsarius.

2 Assertio I. Optima est communis Cambij definitio, quà dicitur *pecunia pro pecunia commutatio*. Consentiunt omnes tùm Theologi, tùm Iuris periti.

Probatur, & explicatur. Dicitur, *permutatio*, quæ particula stat loco generis, & per ipsam cambium conuenit cum quacunque alia permutationis acceptione, quæ propriè, & specificè cambium non est. Hæc particula quamuis generica importat aliquam cambij proprietatem, ratione cuius ab aliquibus alijs contractibus distinguitur, importat etenim non simplicem vsum pecuniæ, sed eiusdem dominij translationem, & acquisitionem alterius, vt est in confesso apud omnes. Ex eo autem, quod hæc permutatio dicat ex suo conceptu translationem dominij oritur hic ratio dubitádi, an tale dominium trans-
3 feratur per simplicem pecuniæ traditionem factam per alterum ex cõtrahentibus, antequam contractus compleatur per traditionem pecuniæ per alterum factam. Certum est, quod si pecunia fuerit per alterum oblata, vel per eum, qui tradidit habita fuerit pro tradita, fuerit acquisitum dominium pecuniæ iam traditæ, quia ex allegatis iuribus in *primo tomo de contractibus* oblatio, & acceptatio vim habet actualis solutionis ad effectum tribuendi plenum ius in eo, qui obtulit, & in cuius fauorem facta fuit acceptatio. Ratio dubitandi consistit dumtaxat in eo, qui simpliciter promissit, nec obtulit, nec in fauorem ipsius res est habita pro tradita.
4 Bartolus *in l. si seruus §. locaui ff. de furtis, & in l. 3. ff. ad pignorat. act.* sustinet non transferri dominium per solam traditionẽ rei permutatæ, nisi ex altera parte contractus compleatur per traditionem pecuniæ promissæ. Contrarium tamèn sentiendum est propter ius expressum *in l. cum precibus C. de rer. permut.* tum propter generalem regulam, qua dicitur supposito iusto titulo traditionibus, & vsucapionibus dominia rerum transferri, a qua regula non est excipienda permutatio specialis cambij, cum nullo iure excipiatur. Ad textum allatum a Bartolo dicendum est non facere ad rem nostram, vt ipsum legenti sit manifestum.

Permutatio ex suo conceptu importat translationem dominij rei permutata.

Bartolus.

Transfertur per traditionẽ in permutatione pecuniæ dominium, etiam ante traditionẽ factam ex altera parte.

5 Dicitur, *pecunia pro pecunia*, quæ particulæ faciunt differre cambium à simplici permutatione, in qua res pro re traditur, & ab emptione & venditione, in qua pretium pro merce, & merces pro pretio trãsfertur, non pecunia pro pecunia. Hic oritur difficultas, an in cambio, eadem numero pecunia, quæ fuit tradita per Campsorem possit per Campsarium restitui, & saluari natura propria eiusdem cambij. Certum est, quod regularitèr loquendo eadem pecunia restitui non potest, eo quià eiusdem ad seipsum non datur commutatio, & regulariter pro eodem tempore, & per Campsorem, & per Campsarium soluitur pecunia conuenta ad differentiam mutui, in quo debitum post aliquod temporis soluitur; quia tamen quandòque per alterum ex contrahentibus potest differri pecuniæ conuentæ traditio, vel ponit in alio loco ab eo, in quo fuit accepta, ideo dico eandem pro diuerso tempore, & loco posse tradi. Ratio est, quia cum pecunia sumatur, vt plurimum, vt mensura rerum venalium, nec quoad valorem, siuè naturalem, siuè legalem, vt plurimum varietur, & si variatur possit, vel superexcessum, vel diminutionem compensari, vtique siuè sit eadem, siuè diuersa potest extinguere ius creditoris, & debitoris onus, & ex eo, quod traditio eiusdem fiat in diuerso loco, & tempore supponitur saltèm moralitèr esse diuersa, quod sufficit ad rationem permutationis; vnde si *Lugus tom. 2. de iust. & in disp. 28. de censibus sect. p. n. 2.*

Discrimen inter cambium, emptionẽ & simplicem permutationẽ.

Potest eadem pecunia in cambio tradi in diuerso loco, & tempore.

Pecunia est mensura rerum venalium.

Lugus.

& cum

& cum eo plures alij sustinent diuersitatem loci seruata etiam eadem pecunia sufficere ad iustam permutationem, non video, cur ad eandem non possit sufficere etiam diuersitas temporis.

6 Ad maiorem definitionis claritatem placet cambium cum alijs contractibus conferre, & eiusdem ab illis diuersitatem assignare. Differt igitur primò ab emptione, & venditione, & etiam a simplici permutatione propter rationes superius adductas in principio prænotionis. Differt secundò a mutuo, tum quia in mutuo potest res pro re restitui, non sic in cambio; tum quia ex conceptu mutui sors nō est restituenda, nisi post aliquod temporis, vel iuxta conuentionem, vel iuxta prudentum arbitriū, in cambio pecunia pro pecunia regulariter simul traditur. Differt tertiò a deposito, quia per depositum non transfertur rei dominium in depositarium, transfertur autem a campsario in campsorem, & è conuerso in cambio, & propter eandem rationem differt etiam a pignore.

Discrimina cambij a mutuo, pignore, & deposito.

7 Assertio II. Admittendæ sunt communes diuisiones, secundum quas cambium diuiditur in siccum, & reale, & subdiuisiones, secundum quas cambium reale partitur in simplex, & mixtum, & item in manuale, locale, & temporale. Reliquæ species, si quæ sunt, reducuntur ad aliquod membrum ex his enumeratis.

Diuisiones & subdiuisiones variæ cambiorum.

Probatur assertio per explicationem cuiuscunque diuisionis, aduerto tamen quoad primam in rigore ipsam quoad rem non subsistere, sed tantum quoad nomen, & modum significandi; Ratio est, quia inter regulas rectæ diuisionis hæc est, vt membra diuidentia contineantur sub suo diuiso; cambium autem siccum, vt mox subdam, propriè, & quoad rem non continetur sub genere cambij, sed reducitur ad naturam mutui, licet pallietur titulo cambij; Retinetur tamen hæc diuisio, tum propter communem auctoritatem; tum quia si membra diuidentia non habent conuenientiam quoad rem, habent saltem quoad nomen, & apparentem titulum. Cambium igitur reale illud est, quo vna pecunia pro altera commutatur, & si seruantur regulæ, & leges præscriptæ, hoc aptum est ad licitè fructificandum. Siccum illud est, quod tale non est, sed fingitur, vt cambium, cum tamen re vera sit mutuum palliatum titulo cambij. Hoc contingit quando campsor tradit pecuniam campsario soluendam in eodem loco confictis litteris ad locum distantem, ad quem non mittuntur, cum sit conuentio tacita inter campsorem, & campsarium, quod pecunia per eundem campsarium persoluetur in eodem loco post aliquod temporis, vnde hoc in re nihil aliud est, quam mutuare pecuniam vsque ad illud tempus, & quidem si conuentio est, quod æqualis restituatur erit mutuum iustum, & licitum, si verò vt restituatur aliquid supra æqualitatem sortis erit mutuum vsurarium, & illicitum, cum illud, quod solueretur supra sortem esset præcisè intuitu dilationis temporis.

Diuisio in siccū & reale non subsistit nisi quoad nomen.

Explicatur cambiū siccum in particulari per casū, & ostenditur esse mutuum.

Explicatur item subdiuisio cambij realis in simplex, & mixtum per sua membra. Simplex illud est, in quo nullus alius contractus admiscetur, cuiusmodi est cambiū, quo pecunia aurea cum ænea permutatur. Mixtum verò, quod cum alijs contractibus coniungitur; tale censet esse *Azorius instit. mor. par. 3. lib. 10. c. 2.* cambium per litteras ad locum distantem, in quo cambio duplicem assignat contractum, alterum permutationis pecuniæ præsentis pro absenti, alterum locationis in industria in transportanda pecunia à loco, in quo campsor ipsam accipit in locum distantem, in quo debet tradere.

Duplex contractus in cambio per litteras. Azor.

Explicatur tandem altera subdiuisio in manuale, locale, & temporale. Primum, quod etiam dicitur minutum, est illud, quo pecuniæ, vel secundum materiam, vel secundum impressionem diuersæ ad inuicem permutantur, vt cum permutatur pecunia ærea cum argentea, & è contra, vel vna moneta cum impressione vnius Principis cum moneta impressa cum sigillo alterius Principis. Secundum est, quo pecunia præsens, seu in hoc loco traditur pro alia absenti, seu in alio loco persoluenda. Tertium est, quo pecunia de presenti, traditur, vt restituatur pro tempore futuro, sed hoc potius est mutuum, quam cambium, vndè si erit cum aliquo lucro erit contractus merè vsurarius. De iustitia, & iniustitia cambiorum secundum singulas suas species in sequentibus erit sermo ex professo.

Ratione numismatis, loci, & temporis cābium variat suas denominationes.

PRÆNOTIO II.

An Cambiorum negotiatio propter quæstum, seu lucrum licita sit.

SVMMARIVM.

Duplex finis, ob quem potest esse instituta cambiorum negotiatio. 1.
Est licita ob publicum Reipubl. commodū Ibid.
Cambiorum negotiatio non fit illicita ex fine lucrandi ob priuatum commodum. 2.
Approbatur, tum per ius ciuilè, tum per Canonicum, tum præcipuè ex Bulla Pij V. 3.
Nedum vtilis est, sed etiam necessaria. 4.
Originis cambiorum ratio assignatur. 5.
Pecunia, quamuis non natura, apta tamen est arte fructificare. 6.
Ex secundaria institutione dependenter ab humano arbitrio pecunia habet, vt computetur tanquam res commutabilis, vendibilis &c. Ibid.

TAnta est hominum quæstus, seu lucrandi cupiditas, vt in ingeniosa fig-

menta adiuerint, queis pecuniam ex natura sterilem excogitatis titulis reddere possent fæcundam, & fructus facientem suos, quæ penitus arescebat. Hinc mutuos contractus induxit, ex quibus lucra insatiabili cupiditate valeret percipere, & fructus è stipite omninò arido, & infæcundo sibi comparare. Insatiabilem hanc ingluuiem percipiendi fructus ex mutuo satis superque in superiori titulo reprobauimus. Noua lucrandi radix ex hominum auiditate, ait *Aristoteles lib. 1. polit. c. 3.* videtur consurgere, dum extinctis mutuis pullularunt cambia, quæ iustitiæ consona non videntur cum, vel dumtaxat nimis anxiam lucrandi ingluuiem parere videantur, vel pecuniam ex genere suo infæcundam fæcundare. Quamobrem hic mens erit examinare ex professo, an Cambiorum negotiatio inuoluat aliquam, vel ex fine, propter quem fuit inducta, peruersitatem, vel ex natura, quam inuoluit iniustitiam. Pro quo.

Exprimitur mens Aristotilis circa iustitiam cambiorum.

1 Aduerte cambiorum artem, seu negotiationem ex duplici fine lucrandi potuisse esse inductam, vt bene notat *Azorius Instit. mor. lib. 10. cap. 3. vers. p. quæritur.* Scilicet vel ex tali fine ob publicum Reipub. commodum, vel ex ipso ob priuatam campsorum vtilitatem. Ex primo fine licitam esse cambiorum negotiationem nullus est qui denegarit, & iustitiam ipsius satis indicat necessitas, cum sine ipsa Respublica angustijs maximis premeretur, & humana cõmercia, ad quæ fouenda necessariæ sunt commutationes, penitus dissoluerentur. Quomodo enim mercaturæ omnes, & nundinæ subsisterent, si illicita esset pecuniæ pro pecunia commutatio, & præsentis pro absenti? Quomodo contractus in priuatis, & minutis venditionibus si pecunia aurea pro minuta idonea tali emptioni cambiri non valeret? Quomodo ad peragenda in longinquis negotia posset ingens pecuniæ minutæ summa commodè transferri, nisi commutaretur in auream, vel præsens pro absenti cãbiretur? Corrueret sanè humana societas, si cambia ad ipsam fouendam idonea à Republica proscriberentur. Tota igitur meta huius prænotionis erit inuestigare iustitiam, vel iniustitiam cambiorum, quandò fiunt ob priuatorum peculiarem commoditatem.

Azor.

Duplex finis ob quem exerceri potest negotiatio cambiorum.

In ordine ad publicũ Republica cõmodum licita est cambiorum ars & cur.

2 Assertio. Cambiorum negotiatio non deprauatur ex peculiari contrahentis fine lucrandi in sui vtilitatem. Est communi praxi recepta.

Finis lucrandi etiam in propriũ commodum non deprauat actionẽ nisi ex alio capite sit illicita.

Probatur. Finis peculiaris acquirendi lucrum per contractus licitos non est illicitus, ergo ex tali fine præcisè non potest deprauari negotiatio cambiorum. Antecedens non vertitur in dubium. Quis enim diceret exercentes mercaturam ad finem lucrandi, deprauari? Quis constituentes census, vt lucrentur, assereret esse iniustos? Consequentia etiam tenet, quia nullus contractus deprauatur ex fine, qui secundum se prauus non est, Neque dicas, quamuis ex fine non sequatur deprauatio, sequi tamen ex natura eiusdem contractus; contrà enim impugnaberis; tum quia præcisè nostra conclusio respicit finem, qui si non fuerit prauus, nec poterit actionem deprauare; tum quià cum seruari supponatur æqualitas inter datum, & acceptum, non est, cur aliqua iniustitia resultet in contractu, & si aliquid vltra datum accipitur erit correspondens alicui actioni, quæ erit meritoria illius excessus, vt infrà ex professo. 3

Confirmatur, quia manifestè hæc cambiorum ratio comprobatur, tum per ius ciuile *in C. de vsuris*, vbi Doctores communitèr, tum per ius Canonicum *in cap. vltimò de vsuris*, & præcipuè per constitutionem Pij V. quam refert *Nauarrus c. 17. nu. 300.* dummodo seruentur conditiones in eadem const. præscriptæ.

Per iura tum ciuilia, tum canonica non reprobatur cambiũ, quamuis lucratiuum.

Probatur vlterius, quià hæc cambiorum ratio nedum valdè vtilis est, sed etiam necessaria, siquidem quorum aliundè quis indiget ea per cambia sibi prouidentur, ea quibus hic deficimus, inuehuntur, & quibus abundamus alio transferuntur. Quamobrem secundus vsus pecuniæ inualere cœpit, & quæ anteà erat præcisè rerum venalium mensura, modo fieret ob assignatas rationes pretium. & merx alterius pecuniæ, vel in eodem secundum diuersitatem materiæ, vel impressionis, vel in diuerso loco tribuendæ.

Negotiatio cambiorum, nedum vtilis est sed necessaria.

Pro complemento eorum, quæ hactenus dicta sunt respondẽdum est ad id, quod in principio prænotionis innuebatur pecuniam scilicet esse sterilem, & ex se non natã fructificare, adeoque ex illa campsores nullum fructum posse percipere; Item ad illud, quod dicebatur solummodò pecuniam natam esse, vt sit mensura rerum venalium. Respondendum quippe est pecuniam scilicet natura sterilem esse, aptam tamen esse arte fructificare, & quidèm intuitu variarum rationum, quæ infrà assignabuntur. Ad illud item, quod subditur, dicendum est ex prima sui institutione pecuniam natam esse, vt sit mensura rerum venalium, ex secundario tamen vsu dependentèr ab humano arbitrio hoc habuisse, vt computetur tanquam quædam res, quæ vendi, locari, & commodari valeat ratione materiæ, vel signi impressionis. 6

Pecunia si non natura, saltem arte potest esse fructifera.

Ex secundaria institutione potest cõputari, vt res permutabilis.

PRÆNOTIO III.

An campsor ex cambio possit percipere aliquam vtilitatem, & qua ratione.

SVMMARIVM.

Potest lucrum ex cambio percipere ratione periculi, laboris, expensarum, difficultatis, obsequij, & aliorum. 1.

Du-

Duplex sententia, eaq; opposita. 2.
Assignatur duplex pecuniæ valor legalis, & naturalis. 3.
Non est ex genere suo illicita perceptio alicuius lucri ex cambio, quia cambium est facta per Campsores. 4.
Nec ex se, & iure naturali si exerceantur per Personas priuatas cambia non habentes officium cambiendi à publica authoritate. 5.
Deputatio Principis non potest reddere licitũ, quod ex genere suo illicitum est. 6.
Prohibitus cambire per decretum Principis tantum pœnale, si cambiat non peccat lethaliter, nec tenetur ad restitutionem vtilitatis percepta. 7.
Si per decretum irritans non peccat, tenetur tamen ad restitutionem vtilitatis in foro externo, non sic in interno. Ibid.

NON est dubium, quod negotiatores cambiorum possunt lucrum aliquod exigere, & accipere, tum ratione periculorum, quæ subeunt, tum laborum, quos sustinent, tum expensarum, quas faciunt in congerendis pecunijs diuersæ materiæ,

Pericula, labores, obsequia, difficultates sũt compensabilia in cambijs

tum obsequiorum, quæ præstant in fauorem cambientium, tum tandem ratione difficultatum, & pretiorum diuersorum pro diuersis locis, in quibus ex cõuentione pecuniam debent tradere, & similium, hæc enim omnia secundum se etiam independenter ab eodem cambio sunt pretio æstimabilia, suaque digna mercede.

Nauarr. Lessius. Rebellus. Molina. Garzias Valẽtia Azorius.

In hoc consentiunt communiter Doctores *Nauarrus c. 17. nu. 283. Lessius lib. 2. c. 23. dub. 2. Rebellus lib. 11. quæst. 4. n. 6. Molina disp. 399. n. 7. Garzias c. 31. Valentia tom 3. disp. 5. quæst. 23. puncto 4. Azorius inst. mor. lib. 10. c. 4. & alij innumeri.* Neq, obstare potest, quod labor campsoris non sit meritorius lucri, eo quia compensetur per æqualem campsarij laborem; non, inquam, obstare potest, eo quia labor campsarij est in eiusdem vtilitatem, qui propterea non debet compensari,

Labor campsoris non æque compensatur per laborem campsarij.

labor autem campsoris non est in sui, sed in alterius commodum, a quo propterea potest exigere compensationem, cum non teneatur in ipsius fauorem gratis laborare. Id, quod præcipuè controuertitur in hac præno ione est, an præcisis huiusmodi rationibus intuitu præcisè cambij possit campsor aliquid suprà datum exigere, & qua ratione.

Medina. Ioannes Anania.

Dissidẽt hac in re inter se Auctores, dum *Medina quæst. 7. de reb. per vsuram acquisitis Ioannes Anania in c. Nauiganti de vsuris* contendunt nil præcise ratione cambij supra datum posse exigi, cum ad permutationem, vt permutatio est, requiratur omninò æqualitas inter datum, & acceptum.

Æqualitas pecuniæ non desumitur, vt pretium est, sed vt merx.

Sotus vero lib. 6. de iustitia quæst. 9. art. 1. Siluester v. vsura 4. Conradus de contractibus quæst. 99. concl. 4. & alij sustinent ex cambio vi ipsius lucrum aliquod posse percipi, eo quia tunc pecunia non consideratur, vt pretium, seu vt mensura rerum venalium, sed vt res quædam pretio æstimabilis, commutabilis, vendibilis &c. Pro notitia.

Aduerte, duplicem valorem in pecunia posse considerari secundum duplicem vsũ, ad quem potest est destinata, alterum, qui dicitur legalis, atque ille est, quo ipsa pecunia æstimationem habet à Principe, vel à

Valor pecuniæ duplex, alter legalis, alter naturalis.

Reipublicæ auctoritate, vel communi æstimatione taxatam, & in hoc sensu accipitur secundum primarium vsum, vt supra innuebamus, ad quem est instituta, vt scilicet sit pretium, & mensura rerum venalium, nec in hoc sensu potest pluris vendi quam æstimetur *l. si vel ff. de fideiuss. l. 1. ff. de contrahenda empt.* hocque statuit *Aristoteles primo Polit. c. 6.*, alterum, qui dicitur

Aristoteles.

naturalis, quo eadem pecunia æstimatur pluris, vel minoris independentèr a taxatione Principis, vel communitatis, iuxta maiorem, vel minorem materiæ, ex qua conficitur, bonitatem, antiquitatem, commoditatem ad vsus, vtilitatem ad commercia, facilitatem ad exitum, & alia huiusmodi, & sic sumitur secundum vsum secundarium, secundum quem potius sumitur, vt res, quam vt pretium.

Valor naturalis desumitur à bonitate res a cõmoditate ad vsus, facilitate &c.

Pecuniam secundũ priorem valorem esse inuendibilem certum est, eo quia, vt benè notat *Siluester v. vsura 4. quæst. 2.* sicuti albedo non potest esse alba, sed id, quo quid formalitèr est album, ita pretium qua tale est non potest esse appretiatum, sed id, quo alio appretiantur;

Siluest.

ex quo vlterius sequitur non posse esse secundum se lucratiuum, secundum hunc vsum, sed semper debere tradi ad æqualitatem.

Pretium non est id quod appretiatur, sed quo cætera appretiantur.

Secundum verò posteriorem valorem vendibilem esse, & computabilem pluris, vel minoris iuxtà vsum fori eo modo, quo merces admittunt latitudinem intra supremum, & infimum tanquam certum admittitur *à D. Thoma 2. de regim. Prin. & ab Aristotile 1. Polit.*, quod latè probat *Siluester loc. cit. quæst. 3.* quem consulite.

D. Thomas. Aristoteles. Siluester

Aduerte secundò campsores, vel exercere cambiendi negotiationem ex officio tanquam ad hoc deputatos ex Principis auctoritate, vel ex proprio arbitrio independentèr a tali commissione; rursus etiã, vel contrà eiusdem Principis decretum;

Campsores, vel tales sunt ex officio vel ex libertate.

si primo modo exerceant satis communitèr sustinent posse lucrum ex cambio exigere, & accipere; si secundo modo lis est maxima inter doctores: *Azorius 3. part. instit. mor. lib. 10. c. 4. quæst. 7. Sotus 6. de iustitia quæst. 9. art. 1.* absolutè negant; Affirmant *Lessius lib. 2. c. 23. dub. 2. nu. 9. Nauarrus c. 17. nu. 63. Siluester v. vsura 4. quæst. 7.*; si tertio modo controuertendum remanet, an sic prohibitus validè contrahat, & licitè lucrum acquirat, si ex vi cambij hoc potest acquiri, & si de facto acquirat, an teneatur postea restituere. Hæc consulto prænotani, vt innotescat ex his, an natura cambiorum sit ex genere suo lucratiua.

Azorius. Sotus. Lessius. Nauarr. Siluest.

Asser-

4 Assertio I. Non est ex genere suo illicita perceptio alicuius lucri ex cambijs, qua cambia sunt, quæ fit per campsores. Dixi, *ex genere suo*; non enim negauerim ex peruersitate finis, alijsq; circunstantijs quandoque, & crebrò deprauari.

Paritas ab arte negotiatoria ad artem campsoriam.

Probatur assertio primò. Non est ex genere suo illicita perceptio lucri alicuius, seu vtilitatis ex negotiatione, qua negotiatio est ergo neque perceptio eiusdem ex cambijs, qua cambia sunt. Antecedens communitèr ab omnibus admittitur. Consequentia probatur, nam perceptio lucri ex negotiatione, qua negotiatio est, vel prouenit ex re, quæ sub negotiationem cadit, quatenus admittat æqualitatem intra latitudinē supremi, & infimi, vel ex ipsa arte negotiandi, quæ secundum se sit meritoria alicuius lucri, sed vtraque hæc ratio æquè etiam valet in cambijs, qua cambia sunt, ergo &c. Minor probatur in primis, quia pecunia in ordine ad vsum secundarium, de quo supra, se habet, vt res, seu merces aliqua; sed valor mercis, qua merx est non consistit in indiuisibili, sed patitur latitudinem vt supra ergo &c. Neq; dicas hæc valere, quandò merx non habet taxatum pretium a Principe, vel communi auctoritate, quod hic non militat, cum valor pecuniarum præsumatur ab eodem Principe taxatus; contra enim impugnaberis nam est quidem taxatus secūdum quod est mensura rerum venalium, non vt est res quædam, seu merx vt supra, non enim Princeps, & Respublica taxantes valorem pecuniarum inspexerunt ad quemcunque vsum earundem, sed ad primarium dumtaxat, secundum quem considerantur precisè, vt pretium. Deindè in iure non minus approbatur ars campsoria, ac negotiatoria, non minus illa inuoluit incommoda, ac ista, non minus exigit industriā aliaque, ac exigat negotiatio, ergo si hæc est meritoria alicuius lucri, erit & illa.

Merces ex vsu fori quoad valorem admittunt latitudinem intrà supremum medium, & infimum.

Principes taxantes valorem pecuniarum inspexerunt primarium vsū earundem, non secundarium.

Probatur secundò. Ars cambiendi ex genere suo inuoluit seruitutem aliquam, & obsequium campsoris in gratiam, & vtilitatem campsarij, ad quæ præstanda nullo iure tenetur, ergo ex illa ratione illius poterit aliquod lucrum, seu vtilitatem percipere, cum dignus sit operarius mercede sua; neque hoc non erit acquirere ex vi ipsius cambij, sed ratione alicuius rationis ab ipso distinctę secundum se lucri alicuius meritoriæ; non, inquam, erit, nam illa ratio seruitutis, seu obsequij necessario trahitur ab ipsa arte cambiendi, quam indiuisibiliter sequitur, & eidem intrinsecè conuenit. Antecedenter latissimè probatur per *Conradum de contractibus tract. 7. quæst. 99. concl. 4.* quem recole. Nobis sufficiat huiusmodi seruitutem, & obsequium in vno, vel altero attingere. Obsequitur igitur, & inseruit primò campsor campsario in habendo paratam pecuniam varij generis in gratiam aliorum. Secundò in numerando. Tertiò in custodiendo &c.

Ars campsorum inuoluit ex genere suo seruitutem, & obsequium campsoris erga campsorium.

Conradus.

Assertio II. Possunt etiam licitè Personæ priuatæ nō destinatæ a Republica ad cambiendum aliquod lucrum, seu vtilitatem recipere ex cambijs, quæ ex arbitrio, & libertate exercent. *Nauarrus c. 17. nu. 288. Lessius lib. 2. de iust. c. 23. dubit 2. nu. 9. Gabriel in 4. dist. 15 quæst. 11. art. 2. dub. 12. Maior eadem dist. quæst. 37. aduersus Caietanum in opusc. tract. de cambys c. 5. & 7.* 5

Nauarrus. Lessius. Gabriel. Maior. Caietanus.

Probatur primò, quia non minus potest persona priuata vendere, & permutare res suas seruata æqualitate earundem ad pretium intra latitudinem pretij supremi, medij, ac infimi, ac possit persona publica auctoritate ad hoc deputata, nisi aliquod ius positiuum obsistat, ergo cum in cambijs pecuniæ ipsæ non habeant rationem pretij, sed cuiusdam rei venalis, seu mercis æquè illas poterit permutare persona priuata, ac persona publica acquisita aliqua vtilitate, dummodò illa non excedat valorem eiusdem rei vltra supremum. Antecedens probatur, quia valor rerum ad vsū fori communis est, nec restringitur potius ad vnam, quam ad alteram personam. Consequentia tenet, quia ex præactis pecunia in cambijs se habet, vt res quædam vendibilis, quæ propterea easdem conditiones sortiri debet, ac aliæ res venales, & commutabiles, cum nihil in contrarium præscriptum sit.

Æquū ius percipiendi aliquam vtilitatē, tàm respectu campsoris priuati, quā respectu publici.

Probatur secundò. Si non liceret priuatis aliquam vtilitatem percipere ex cambijs per ipsos ineundis maximè quia, vt volunt aliqui apud *Siluestrum verbo vsura 4. quæst. 7. prope medium* actus ille priuatus cambiendi non est mercenarius, vel vt cōtendunt *apud Rebellum 2. part. de oblig. iust. lib. 11. de camb. quæst. 4. vers. sit secunda concl.* alij, quia numeratio pecuniæ in huiusmodi priuatis contractibus gratis regularitèr solet fieri, vel tandem vt vult Caietanus, quia labor ille, quem importat actus cambiendi, non est meritorius alicuius lucri, vel etiam si sit meritorius æquè compensetur per æqualem laborem eius, cum quo cambit; sed nihil ex his obstat; non primum, eo quia dato etiam, quod ille actus non esset in rigore mercenarius non propterea non est dignus aliqua mercede, vel premio. Quis enim diceret venditorem rerum suarum eas vendere non posse iuxtà communem valorem fori ex eo, quod ipse artem ita non exerceat, sicuti exercent mercatores? Quis negaret nobilem aliquam personam præstantem obsequia erga alterum, quæ solent præstari à mercenarijs non posse consequi ea pręmia quæ eidem mercenarij regularitèr consequuntur? Deinde actus non dicitur mercenarius ex eo, quod exerceatur a mercenario, sed ex eo, quod mereatur mercedem rationi sui, & eliciatur ex fine consequendi

Siluester

Rebellus.

Respondetur rationibus quibus negatur priuatū nō posse percipere lucr

Actus non dicitur mercenarius præcisè ex eo, quod exerceatur a mercenario.

di talem mercedem; sed actus ille est meritorius secundum se alicuius lucri, & nulla est repugnantia, quin etiam per personas priuatas, quibus non est a iure interdictum, possit ordinari ad consecutionem talis lucri, ergo &c. Non secundum, quia ex eo, quod gratis regulariter soleat fieri, quod tamen praxis ipsa falsum esse ostendit, non tollitur, quod, si fiat ex fine lucri, & cum conuentione eiusdem non possit illud licitè consequi, si tamen actus ille secundum se sit meritorius eiusdem. Quot enim a pluribus exercetur ex gratuito contractu, quæ ab alijs non nisi oneroso, & adhuc per se licito? Certè possum ego rem meam alteri vendere sine compensatione laborum, quos impendi in illius acquisitione, & alter nolle rem similem vendere, quin similes labores ab ipso exerciti compensentur? Debuissent igitur huiusmodi Auctores prius probasse actum illum non esse ex vi sua meritorium alicuius lucri, quod non præstant, vt euincerent suum intentum, non afferre pro ratione id, quod æquè potest compati cum posse si velit, vel nolle cum possit; Non tertium, quia si labor ille non esset pretio æstimabilis, & sufficienter compensaretur per campsarij laborem æquè valeret, siue ille labor impenderetur a deputato ad hoc munus a Republica, seu a Principe, siuè à Priuata persona ex sua libertate, maximè cum vt supra innuimus, semper comitetur idem cambiũ; cum igitur, & ipsi Aduersarij adstruant compensari in publicis campsoribus, non video, cur negent esse compensabilem in priuatis.

Gratis, quando que aliquid fieri non tollit, quin illud possit fieri cum mercede, si illud secundũ se sit meritorium.

Probatur tertiò. Permissio, seu deputatio Principis ad aliquod munus non potest reddere illud munus licitum, si ex se illicitum est, ergo, nec facere ius campsorum esse licitum, si secundum se non sit tale. Quæro iam, an hoc ius exigendi vtile aliquod ex cambijs sit secundum se licitum, vel illicitum; si primum, ergo æquè erit licitũ, siuè sit penes cãpsores publicos, siuè penes priuatas personas; diuersitas enim personarum, nisi per ius inhabilitentur, non diuersificat, nec irritat contractus; si secundum, ergo semper erit illicitum, siuè penes campsores, siuè penes alios. Antecedens primum probatur. Quia vsuræ ex genere suo sunt illicitæ non possunt per permissionem, seu deputationem Principis cohonestari, & sic per alia discurrendo, ergo &c.

Permissio Principis non potest reddere aliquod opus licitũ, quod ex se illicitum est.

Assertio III. Si per decretum Principis aliquæ personæ prohibeantur artem cambiendi exercere, & nihilominùs non obstante eodem decreto exerceant, non peccant læthalitèr contrahendo, nec sub læthali tenentur vtilitatem, quam ex contractu perceperunt, restituere, si decretum Principis non sit irritatorium, sed solummodò comminatorium pœnarum; si verò decretum sit irritans, non peccant quidem læthalitèr, tenentur tamen ad restitutionẽ illius vtilitatis in foro externo, non sic in interno animæ. Prima pars est *Mercati de Cambijs lib. 2.* cui ex parte fauere videtur *Rebellus 2. part. de oblig. iust. lib. 11. de cambijs quæst. 4.* qui tamen asserit sic contrahentem non effugere noxam venialem explicans casum in legibus prohibitorijs Regni Castellæ *l. 1. tit. 8. lib. 5. Ordin. leg. Castell.*, & in statutis Regni *Lusit. quarta part. Extrau. tit. 11. lib. 4. §. 10.* Secunda pars est eiusdem *Rebell. loc. cit. versic. cæterum, Molina disp. 399 versic. illud admonuerim, & aliorum.* Tertia pars, quarta, & quinta satis est consona rationibus, & æquitati, vt infra.

Decretũ Principis, vel potest esse solummodò pœnale, vel irritans.

Mercatius.

Rebellus.

Ordinationes Regni Castellæ & Lusitaniæ.

Rebellus

Molina.

Probatur prima pars. Leges pœnales, qua tales præcisè sunt, nõ obligant, nisi ad adimplenda ea, quæ per ipsas præcipiuntur, & si non adimpleantur, nisi ad obeundas pœnas, quæ transgressoribus imponuntur, si tamen ea, quæ per ipsas præcipiuntur non sint alio iure præcepta, vel prohibita, sed negatio exercitij cambiorũ non est, nec præsumitur esse alio iure præcepta, ergo exercitium ipsorum ex vitalium legum non inducit aliud onus, nisi pœnarum, quæ iniunguntur. Maior, in qua præcipuè videtur esse sita difficultas, sic euincitur primò ex his, quæ dicta sunt *tom. 1. sub tit. contractus 2. in disquisit. 4. §. 9.* Secundò quia, quandò legislator imponit pœnam aliquam transgressoribus, & non exprimit suam mentem in ordine ad culpã, iusta, & rationabilis præsumptio est, quod non intenderit obligare ad culpam, nam in dubio lex accipienda est secundum eum sensum, in quo sit minus pœnalis *c. in pœnis de reg. iu. in 6. l. si præses ff. de pœnis*, cum quia ex vulgatis iuribus pœnæ sunt restringendæ, & in dubijs mitior pars eligenda. Tertiò quia in pœnalibus præcipuè leges non obligant, nisi acceptentur, & secundum eam rationem, secundum quam acceptantur, sed ex communi praxi hominum cuiuscunque conditionis leges pœnales non acceptantur, nisi sub onere pœnarum, sub quibus expresse res præcipitur, non sub alijs, quæ non exprimuntur, præcipuè si hæ afficiant bonum animæ, ergo &c. Tandem, quia non videtur legislator congruè velle pro transgressione eiusdem præcepti duplicem pœnam, alterã temporalem, alteram æternam, nisi id exprimat, cum semper præsumantur legislatores velle suauiter in subditos iurisdictionem exercere, & minùs, quam par sit, animabus laqueos imponere.

Leges pœnales sũt semper in mitiori sensu interpretanda.

Nõ obligant, nisi secundũ eam rationem, & quoad ea secundũ quã vel qua acceptantur.

Dices primò, quod quamuis formalitèr non inducatur culpa læthalis ex voluntate Principis intendentis laqueos inijcere subditis, inducatur tamen consecutiuè dependentèr à temporali pœna imposita, cui se exponens in transgressione præcepti sub-

Ratione periculi, cui se exponit transgressor non contrahit peccatum lethale

ex aliqua dispositione debitum, vt in tali loco commutetur, sed deferatur ad creditorem in ordine ad extinctionem debiti, vndè ipsa commutatio est industria, cui propterea debetur illud lucrum.

Probatur secunda pars eadem ferè ratione, qua prima probata fuit, nam per lucrum illud acquisitum à famulo, nec læditur ius creditoris, nec violatur intentio debitoris, ergo non consurgit aliqua obligatio vni, vel alteri illud resarciendi. Consequentia tenet, quià debitum restitutionis non consurgit, nisi ex læsione alterius, vel ratione rei iniustè acceptæ, vel ratione iniustæ acceptionis; non est autem res iniustè accepta, per quam nullus læditur, nec iniusta acceptio, quæ non est contrà voluntatem eius, qui pecuniam illam soluendam tradidit. Antecedens probatur, quia ius creditoris est dumtaxat, vt ad æqualitatem soluatur tantum, quantum erat illi debitum, nec potius in pecunia in vno genere, quam in altero; finis verò debitoris, vt extinguatur præcisè ius, quod aduersus ipsum habebat creditor, æque autem extinguitur per pecuniam in auro, ac in argento, dummodò sit ad æqualitatem secundum valorem legalem, & quidèm in tali loco, in quo soluitur, nisi alitèr conuentum sit, ergo &c.

Non est [illegible] res [illegible] accepta, nec iniusta acceptio.

Probatur tertia pars. Ex voluntate virtuali, & præsumpta debitoris volentis, vt debitum extinguatur per pecuniam aureā potius, quàm per argēteam, creditor acquirit ius ad ipsam pecuniam auream, ergo iuste potest exigere, vt ipsa aurea tradatur, vel si tradatur argentea, tradatur simul cum illo lucro, quod ex illà aurea potuisset acquirere creditor, si illam habuisset. Antecedens probatur, ex voluntate rationabilitèr præsumpta alicuius mittentis ad alterum aliquod donum titulo gratificationis acquirit hic alter ius, vt res illa non distrahatur, sed ad se deferatur, ergo ex tali voluntate præsumpta eodem modo, vel certò moraliter cognita debitoris volentis, vt ad creditorem pecunia aurea deferatur ad extinctionem debiti acquirit idem creditor ius ad eandem, ita vt eadem non distrahatur, vel si distrahatur pro argentea cum lucro, eadem argentea simul cum lucro sibi tradatur. Hæc consequentia tenet, quià dum debitor intendit, vt illa determinata pecunia aurea deferatur ad creditorem, intendit, vt deferatur cum omnibus illis iuribus, & prouentibus, qui præsumuntur ex illa percipi posse, & quidem ex motiuo gratificationis, & sicuti gratificatus acquirit ius in toto, quandò totum mittitur ex motiuo gratificationis, ita aquirit ius in illum excessum, quando res cum iure ad illum excessum ex eadem gratificatione mittitur.

Supposita voluntate debitoris gratificandi creditorē præsumitur, quod pecunia debeat tradi in auro eidem creditori.

Et sic creditor aquirit ius potius ad aurū quam ad argentū.

Hoc tamen hic admonendum censeo, quemadmodum monent in hoc casu omnes Doctores, hæc, quæ dicta sunt in probatione huius tertiæ partis habere locum dumtaxat, quandò creditor ex illa pecunia aurea fuisset lucrum illud acquisiturus, secus si fuisset illam consumpturus sine illo lucro. Ratio ex se videtur manifesta, quià si nullū lucrum fuisset creditor ex illa reportaturus nullum damnum pateretur ex eo, quod solutionem in pecunia argentea reciperet, quinimmò ex eo, quod illam pecuniam hæsitaret secundum pretium commune præsumeretur liberè cedere cuicumque lucro possibili, & æquè contentus esse de pecunia argentea, ac de aurea, cum pro eodem valore illam expenderet. Neque obstat, si dicatur ex eo, quod debitor transmisserit, vel saltem commisserit transmittendam illam pecuniam auream ex voluntate gratificandi creditorem, hunc aquisiuisse ius in illa pecunia aurea determinata cum omnibus iuribus, & præcipuè cum iure prouentuum, quod potest semper iustè velle, vt per famulum sibi compensetur, quamuis fuisset illam sine illis prouentibus consumpturus; sicuti enim potest quis rem suam vni tradere pro minori pretio, & alter non nisi pro maiori, si res sit digna tali maiori pretio, cur etiam non poterit pecuniam, quam acquirit velle expendere ad pretium vulgare respectu vnius, & pro illo pretio vulgari nolle alteri relinquere? Non obstat, inquam, nam quotiescunque non constat de mente creditoris volendi potius pecuniam auream, quam argenteam, vel hanc cum lucro, vel sine lucro, quinimmò cum de facto etiam pecuniam auream expendisset sine lucro, præsumptio est manifesta, quod cesserit illi lucro, & acquieuerit solutioni factæ in argento; vndè non est, cur famulus teneatur illud lucrum eidem creditori persoluere. Fateor tamen, quod, si supponatur constare de mente creditoris volendi potius aurum, quam argentum; cum ex dispositione debitoris ius habeat ad illud, teneatur in illa hypothesi famulus ad tradendum aurum, vel argentum cum lucro, nam, vt benè procedebat instantia, cum haberet creditor ius in eodem auro, poterat respectu vnius cedere illi lucro, & non respectu alterius.

Procedit, quādo creditor ex illo auro fuisset percepturus illud lucrū: secus si nō fuisset percepturus.

Proponitur instantia contra mox dicta, & simul soluitur.

Vbi non cōstat de mēte creditoris est præsumēdum in fauorem famuli, quandō etiā creditor nihil facit illud lucrum.

Remanent hic aliqua dissoluenda, quæ 14
in contrarium obijciuntur per aduersarios; & primò illud, quo dicitur famulum vendentem rem pro suo domino suprà valorem præscriptum ab eodem Domino non posse illum excessum sibi retinere, ergo neq; &c. secundò, quia lucrum a fure acquisitum, vel ab vsurario ex re aliena, seu vsuraria debetur domino rei, cuius est res furtiua, seu vsuraria, ergo etiam &c. Ad primum dicendum est iuxtà ea, quæ latè tradidimus *tom. primo sub tit. contractus 2. de empt. & vendit. prænot 5. assert. 3. num. 6.* ex suppositione, quod Dominus pretium rei determinauerit; vel enim Dominus determinando pretium rei vendendæ implicitè,

Nonnulla obiecta contra assertionē.

Attendenda est mens domini in venditione rei ipsius facta per famulum.

vel explicitè indicauit se de illo pretio sic taxato contentum esse, vel nihil indicauit, sed ex præsumptione solummodò colligitur, quod per illam taxationem voluerit indicare vltimum pretium, sine quo non intenderit rem suam vendi; si res primo modo se habeat, certum est, quod famulus illum excessum sibi iustè acquirat propter rationes, quas ibi attigimus, & in hoc sensu nullam contra nos vim habet instantia; si secundo modo res se habeat, adhuc iuxta ibi dicta distingue, vel enim ille excessus, qui exigitur iustus est respectu rei, quæ venditur, quatènus non excedat latitudinem pretij supremi, & tunc, si non sit ex vi maioris industriæ, ac par sit, in venditione, cedit propriè eidem Domino, vt latè ibi, sed nec iuxta hunc sensum aduersatur nostræ assertioni, in qua cum supponatur debitor intendere præcisè solutionem debiti, & iam ex hoc fine a se abdicasse dominium talis pecuniæ non potest esse præsumptio, quod Dominus, seu debitor voluerit ius ad illud lucrum sibi reseruare, vel ille excessus remanet iniustus, & tunc non potest famulus sibi retinere, nec Domino tradere, nec creditori, sed debetur ei, a quo accepit, & neque in hoc sensu aduersatur conclusioni, eo quia supponitur iuste acquisitus ille excessus in loco, in quo facta fuit permutatio. In vniuersum, vno verbo me expedio, nam in venditione rei non semper præsumitur Dominus cedere illi lucro, in solutione autem debiti cum iam in ordine ad illud à se abdicarit dominium semper præsumitur cedere, cum præsumatur velle dumtaxat æstimationem debiti. Ad secundum dicendum est, quod si dominus rei furtiuæ, vel vsurariæ nullum lucrum esset ex illa re percepturus non sit obligatus, nisi ad rem illam restituendam sine dimminutione, cum quodlibet aliud lucrum esset potius fructus industrię, quam rei eiusdem, cum hæc inseruiat tantum, vt instrumentum ad illud comparandum. Hæc omnia consonant ijs, quæ dicta sunt *primo tomo sub titulo contractus III. de mutuo, & vsuris pranot. 14. assert. 2. præcipuè versic. probatur secunda pars.*

In venditione rei non semper præsumitur dominus cedere illi lucro, in solutione autē semper præsumitur cedere.

Responsio quoad lucrum ex re furtiua, & vsuraria.

PRÆNOTIO V.

An licitum sit Ministro Publici Campsoris in solutione literarum banchariarum, aliquid ex pecunijs acquirere, quandò pecuniarum valor ex vsu fori non consistit in indiuisibili.

SVMMARIVM.

Explicatur status quæstionis 1.

Si sit moralis præsumptio ex consuetudine principalis Campsoris dandi, & recipiendi ad rationem 14. Iuliorum cum dimidio nummos aureos potest Procurator computare ad illam rationem 2.

Extra hunc casum regulariter non potest Ibid.

Argumentum ex paritate rationis in Procuratoribus, seu Actoribus mercatorum in solutionibus Gabellarum 3.

Fictitius est alius contractus, quo Procurator cum Domino contrahat nomine proprio 4.

1 PRoponit hanc difficultatem sub certis terminis *Lugus disp. 2. de cambijs sect. 2. num. 27.* qui se consultum asserit a quodam Procuratore Campsoris publici Romani; & quidem primò supponit valorem scutorum aureorum non consistere in indiuisibili, sed iustum esse siuè computetur ad rationem quatuordecim Iuliorum, siue ad rationem quatuordecim cum dimidio; secundò supponit talem procuratorem in solutione cedularum banchariarum continentium debitum centum scutorum aureorum solucre pro singulis tantum quatuordecim Iulios, & postea in rationibus dati, & accepti eos computare ad rationem quatuordecim cum dimidio, sicque acquirere pro singulis scutis aureis Iulij dimidium. Quærit iam hic Lugus, an licitè illud acquirat, an verò teneatur illud restituere suo Principali, seu non computare in rationibus dati, & accepti, an verò illud compensare ijs, quibus soluit cedulas bancharias. Pro solutione recolite ea, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. contractus 2. de emptione, & vendit. pranot. 5. assert. 3. per totum.*

Lugus.

Exponitur status quæstionis in suis terminis.

2 Assertio. Si campsor Principalis ita sit assuetus nummos aureos dare, & recipere ad rationem quatuordecim Iuliorum cum dimidio, vt sit moralis, & rationabilis præsumptio, quod ipse etiam soluisset talem summam pro ipsis, tunc certè potest eiusdem Minister in rationibus dati, & accepti cum suo Principali ineundis computare ad eandem rationem quatuordecim cum dimidio, illudque dimidium sibi iuste acquirere; Extra hunc casum regulariter non potest.

Ex præsumptione in casu controuersiæ determinatur, & ex quibus.

Probatur prima pars, quia per illam computationem, nec realiter, nec præsumtiuè læditur idem campsor principalis; non primo modo; quia si ipse per se ipsum persoluisset, persoluisset ad eandem rationem quatordecim cum dimidio, ergo nec læditur, si persoluat non immediate creditori, sed suo Procuratori, solutio etenim facta, vel vni, vel alteri, si sit ad æqualitatem non officit iustitiæ contractus; quin immò si ipse persoluisset tot persoluisset, quot non persoluit ipsius Procurator, ergo illa minoris solutio atribuenda est industriæ eiusdem Procuratoris, cui propterea debet cedere illud lucrum; non secundo modo, quia ex eo, quod consueuerit dare, & accipere ad rationem illam, non est præsumendum, quod aliter voluerit facere, nisi exprimat,

Solutio siuè fiat vni, siue alteri non officit iustitiæ contractus.

quod

Quod fit iuxta præsumptam voluntatem Domini non fit cum ipsius iniuria.

quod autem non fit contrà voluntatem realem, nec præsumptam Domini non fit cum ipsius iniuria, ergo si nulla est læsio Campsoris principalis nulla est obligatio aliquid in fauorem ipsius computandi.

Paritas ex alibi dictis deducta ad maius robur assertionis.

Probatur secundò eadem prima pars. Ex dictis sub eodem *tit. contractus 2. de emp. & vendit. pranot. 5. assert. 3.* si Dominus rem famulo tradat vendendam assignato eidem determinato pretio, & sit præsumptio, quod sit contentus tali pretio, & famulus vendat rem illam maiori pretio potest iustè illum excessum sibi retinere, ergo etiam minister, qui persoluit debita sui principalis minori pretio ab illo, quod iustè præsumitur taxari a suo principali poterit iustè illud, quod est infrà taxatum sibi aquirere. Consequentia probatur, tum quia non est quid magis soluere pro minori debitum Domini principalis, ac ipse præsumatur intendere, quam vendere rem ipsius pro maiori, quam ipse præsumatur velle vendi; tum quia in tantum vendita per famulum re Domini supra pretium ab eodem Domino taxatum potest famulus illum excessum sibi retinere in quantum per designationem pretij præsumitur Dominus cedere iuri ad illum excessum, sed etiam ex consuetudine dandi, & recipiendi nummos aureos ad illam rationem quatuordecim cum dimidio iustè præsumi potest, quod si quid minus pro illis a famulo soluatur, ac ipse intenderit, & moralitèr soluisset, cesserit iuri soluendo pro debito illud minus, & quod velit esse contentus de solutione iuxta consuetudinem, ergo &c.

Non est quid minus soluere debitũ pro minori, ac rem vendere pro maiori.

Dices disparem esse rationem in venditione rei pro maiori pretio supra taxatum à Domino, ac in solutione debiti eiusdem Domini pro minori, & exigentia ab eodem quoad reliquum, quod idem Dominus præsumptiuè soluisset, nam in primo casu de venditione si quid exigitur suprà taxatum exigitur ab emptoribus, respectu quorum non potest Dominus esse rationabilitèr inuitus, in secundo verò illud plus exigitur ab eodem Domino, qui propterea præsumendus est inuitus cum exigatur ab ipso, quod non est solutum. Sed contrà, nam in rigore non videtur quid minus, nec quid diuersum non exigere, quod ex re sua posset exigere, ac ex re sua tradere, quod posset iustè non tradere, maximè cum præsuponatur ipse campsor in cedulis Bancharijs compensari ad eundem valorem, & si solueret tantum ad rationem quatuordecim lucrum illud acquireret comparatiuè ad id, quod eidem computatur in talibus cedulis; vndè sicuti, quià illud lucrum ex venditione est suprà taxatum à Domino præsumitur ab eodem cedi in fauorem famuli vendentis, ita quia illud lucrum ex solutione supponitur esse suprà intentum rationabiliter a principali campsore supponitur ab eodem liberè cedi in fauorem sui ministri, seu Procuratoris suppositis ijs, quæ innuebamus in assertione, nec in hoc apparet diuersitas potius pro vno, quam pro altero casu, quandoquidem in vtroque est libera cessio lucri, quod poterat exigi, & non exigi.

Responsio ad instantiam quæ ex aduerso affertur.

Ex eodem motiuo deducitur per ratione.

3 Probatur tertiò eadem prima pars ex dictis *tom. 1. Contractus 2. sub tit. de emptione, & vendit. disquis. 4. §. 9. num. 9.* nam si actor alicuius in solutione vectigalium integrè ex sua industria non persoluat potest licitè dare in debitum Domino mercium totum id, quod pro eiusdem vectigalibus erat presoluendum, vt clarè innotescit ex ibi allegatis ex communi praxi quoad actores mercatorum Antuerpiensium, qui ex transactione soluunt dumtaxat dimidiam partem, vel tertiam Gabellarum, & tamen a Dominis exignunt integram, ac si integrè persoluissent, ergo etiam Procurator, qui in solutione debitorum sui principalis ex industria ea persoluit non ad valorem pecuniarum, secundum quem persolueret idem Principalis potest integrum valorem, secundum quem ipse persolueret, exigere. Consequentia tenet ex paritate rationis.

Actores mercatorum Antuerpiensium soluentes dimidiam partem Gabellarum iuste exigunt integram à suis dominis.

Probatur secunda pars, quia sicuti ille excessus, quem intendit acquirere Procurator non excedit iustum valorem cuiuscunque scuti aurei iuxta praxim fori, ita nec negatio eiusdem est infra valorem eiusdem, ergo iustè potest illum exigere, seu quod sibi non computetur in rationibus dati, & accepti, quinimmò, quando ex coniecturis non constat de opposito semper præsumendum est, quod noluerit solui cum illo excessu, sed potius cum negatione ipsius, quia vnusquisque præsumitur in omnibus contractibus onerosis semper velle, quod sibi vtilius est, si non obstat iniustitia contractus. Confirmatur, quia cum scuti aurei persoluendi in argento valor supponatur iustus, siuè sit infimus ad rationem scilicet quatuordecim Iuliorum, siuè communis ad rationem quatuordecim cum dimidio, quidquid ex illius permutatione acquiritur, seu deperditur debet acquiri, & deperdi illi, cuius erat pecunia, quæ soluitur, seu cuius erat onus illam persoluendi; cum igitur onus persoluendi scuta aurea incumbat principali campsori, si ex illorum aureorum permutatione cum argento aliquam vtilitatẽ percipiat, eo quia illa permutentur ad pretium infimum eiusdem argenti iustè sibi illam vtilitatem acquirit, nec debetur Procuratori commutanti nomine ipsius. Antecedens probatur, quia in venditione rerum, quarum valor ex vsu fori non consistit in indiuisibili, quidquid ex illa intra iustum pretium acquiritur, acquiritur domino rerum, quæ venduntur, quoties non est præsumptio, quod ipse Dominus aliquid cedat in fauorem ministri vendentis cæteroqui quicunque venderet res alienas posset sibi retinere quodcunque est

Infimus & communis valor ex vsu fori est iustus in ordine ad scuta aurea.

Qui vendit res alienas pretio cõmuni nõ potest sibi retinere, quod est supra infimum.

supra infimum pretium, quod nemo dicet, ergo etiam, quod in permutatione aureorum scutorum cum Iulijs argenteis intra iustum, & non excedens pretium acquiritur, debet aquiri Domino, qui illa aurea debet persoluere.

Dices primò disparem esse rationem de venditione rerum, ac de permutatione monetæ aureæ cum argentea in terminis nostræ assertionis concepta, siquidem in illa res verè traduntur, & transferuntur quoad dominium in emptorem, in ista verò pecunia aurea non transfertur in campsarium, sed remanet penes campsorem, qui propterea nihil videtur vtilitatis ex illa posse acquirere, & quodproindè, si quid vtilitatis percipitur sit præcisè fructus industriæ cambientis procuratoris, non lucrum eiusdem pecuniæ permutatæ. Sed contrà nam licet scuta aurea non transferantur, quoad dominium in campsarium, ratione tamen ipsorum, quæ virtualitèr commutantur cum illa pecunia argentea exigitur, quidquid acquiritur, cum detur pro ipsis, respectu quorum, cum ex vsu fori sit æquale pretium, siuè infimum nempè quatuordecim Iuliorum, siuè commune nempè quatuordecim cum dimidio, potest campsor velle, vt quæcunque commutatio sequatur, dummodò sit intra æqualitatem iuxtà vsum fori sit in propriam vtilitatem, cui eum cedere non præsumatur, non est præsumenda iustè transferri in Procuratorem.

Licet pecunia aurea non transferatur, est tamen fundamentum, ob quod soluitur minor valor.

Dices secundò, cum potuerit commutari iustè, vel secundum valorem communem argenti, vel secundum infimum attribuendum esse industriæ Procuratoris, quod facta fuerit commutatio solum ad valorem infimum, cui propterea illa vtilitas debet cedere, cum sit fructus talis industriæ. Sed contrà, nam cum vterque valor sit iustus comparatiuè ad scuta aurea siuè commutentur cum minori, siuè cum maiori, nummus aureus semper censendus est esse æquiualens eisdem scutis aureis, & vt pretium ipsorum, non industriæ, eo modo, quo est iustum pretium rerum venalium, id, quod ex eorum venditione acquiritur, siuè illud sit infimum, siuè medium, siuè supremum, nec potest absolutè dici, quod est suprà infimum, esse fructum industriæ venditoris, qui si compensetur quoad labores in vendendo debet totum pretium iustum tradere suo Principali, nisi aliquid ipsi cedatur.

Satisfit alteri ad uersantium instantia.

Dices tertiò ex dictis in superiori præmotione si famulus deferens pecuniam auream Domini ad creditorem eiusdem, eandem commutet cum argentea, & aliquam vtilitatem ex illa commutatione acquirat potest illam sibi retinere, ergo etiam in nostro casu si procurator Campsoris commutet pecuniam Domini sui auream cum argentea, & ex illa commutatione, cum fiat infra valorem communem acquirat aliquam vtilitatem potest sibi illam iustè retinere. Sed contra neganda est consequentia, eo quia cum in primo casu Dominus tradiderit illam pecuniam famulo deferendam ad suum creditorem præsumendus est præcisè intendisse per illam extinctionem debiti, & nihil aliud, & propterea cessisse cuicunque iuri ad lucrum quodcunque; in secundò autem ex eo, quod cōstituerit Procuratorem, nulla oritur præsumptio, quod cesserit iuri acquirendi sibi quamcunque licitam vtilitatem consistentem in eo, quod scuta aurea commutentur cum argenteis ad valorem infimum, qui supponitur iustus ex vsu fori. Contra secundò, quia in primo casu famulus commutans agit nomine proprio; in secundò autem Procurator nomine sui principalis adeoque ille sibi, hic principali acquirit. Neque tibi fingas, quod Procurator etiam agat nomine proprio, vel ex eo, quod fingatur accipere a campsore scuta illa aurea computata ad rationem quatuordecim Iuliorum cum dimidiò in argento, & postea scuta illa sic in argentò computata suo nomine cum campsario, vel eius vices gerente commutare; vel ex eo, quod concipiatur accipere ex pecunijs campsoris 4
principalis computando quatuordecim Iulios cum dimidio pro singulis scutis ad soluendum debitum inito saltem implicitè cum eodem campsore pacto assumendi sibi pecunias illas eum onere soluendi illud debitum, seu se constituendi debitorem pro illa summa, si ille scilicet campsor saltem implicitè consentiat, vt dummodò debitum extinguat possit procurator de illa pecunia quomodocunque voluerit disponere, & in hoc regularitèr campsorem ipsum consentire præsumendum est, cum nullum damnum per hoc ipsi inferatur, si enim nollet consentire Procurator solueret debitori pro singulis scutis aureis Iulios quatuordecim cum dimidio, prout communitèr soluuntur, quod eidem principali æquale est, ac si Procurator illud dimidium Iulij pro singulis scutis aureis sibi retineret: Non, inquam, hæc tibi fingas; quia statim impugnaberis, nam re vera qui fictitium est, quod Principalis campsor in præparatione animi, si non in re, tradat valorem scutorum aureorum in argento, & computet ad valorem quatuordecim Iuliorum cum dimidio, quinimmò cum vnusquisque in rebus suis præsumatur diligens, præsumendus est semper intendere quamcunque vtilitatem sibi acquirere, quæ acquisibilis sit intra limites iustitiæ, adeoque quousque pro eisdem aureis non tradit argenteos ad valorem dictorum quatuordecim Iuliorum cum dimidio, semper præsumitur retinere ius ad quamcunque vtilitatem, quæ ex re illa, seu ex illis argenteis potest obuenire tanquam iustum pretium ipsorum; ex quo etiam patet discrimen inter famu-

Discrimen inter famulum deferentem pecuniā auream. & illam commutantem.

cum intro, & inter Procuratorē in casu conclusionis.

Famulus commutans agit nomine proprio. Procurator nomine principalis.

Est somnium imaginari, quod cāpsor virtualiter intendat tradere quatuordecim Iulios cū dimidio pro scuto aureo.

Vnusquisque sibi præsumitur velle aquirere si de iure acquiri potest.

famulum, cui Dominus pecuniam auream tradidit deferendam ad creditorem, & Procuratorem soluentem cedulas bancharias, nam quoad illum Dominus iam tradidit secundùm illum valorem illam pecuniam, in isto verò non tradidit, & sic in illo ius transtulit ad lucrum, non sic in isto. Ad id, quod subditur, dicendum etiam fictitium esse illud pactum, nec præsumendum campsorem in illud consentire, & licet verè consentire deberet, si per Procuratorem soluerentur scuta aurea ad valorem quatordecim cum dimidio, quià illud est pretium cõmune non teneretur tamen consentire, si soluerètur ad minorem valorem quoad vtilitatem Procuratoris, cum non sit illi debita, & possit esse iustus fructus propriæ pecuniæ, & quidquid ex illa acquiritur debeat sibi acquiri, non alteri.

Nec est admittẽdum illud pactum, nec prosumẽdum, quod re in illud campsor cõsentiat

Ad hæc omnia corroboranda, quæ hactenus dicta sunt, hoc vnum desumptum à Lugo contrariæ sententiæ assertore *loc. cit. num.* 28. addo, quod certum est, quod principalis Campsor seu debitor possit licitè, & iustè procurare & petere, si tamen sine coactione hoc præstat, à creditore, vt scuta pro minori pretio, si tamen hoc iustum est, acceptet in argento, & si acceptet, quod iustè soluat, & ad nullam restitutionem teneatur, quinimmò præsumptio rationabilis est, quod hoc exigeret, & inquireret, si per seipsũ immediatè solueret, cum omnes negotiatores regularitèr hoc inquirant, ergo præsumendum etiam rationabilitèr est, quod hoc intendat in solutionibus, quæ fiunt nomine ipsius per Procuratorem, adeoque quod intendat sibi illam vtilitatem acquirere.

Lugus.

Corroborat suis dictis assertionẽ nostram.

Ex dictis collige hæc, quæ dicta sunt locum etiam de præsenti habere in hac Mediolanensi Prouincia, in qua duplæ aureæ Impressionis Hispanicæ ex vsu fori videntur habere duplicem valorem, alterum ad valorem vigintiquatuor Imperialium, alterum ad valorem viginti trium cum dimidia; si enim Procurator Campsoris cedulas soluat ad rationem viginti trium, cum dimidia poterit, vel non poterit in rationibus dati, & accepti cum suo Principali computare ad vigintiquatuor iuxtà distinctiones iam datas.

Est applicabilis aiys casibus contingentibus in nostra Prouincia.

PRÆNOTIO VI.

Explicantur nonnulla quoad cambia sicca.

SVMMARIVM.

Constitutio Pij V. quoad cambia per extensum 1.

Restringuntur ea omnia, quæ ex expressa Pontificis mente, vel sunt cambia sicca, vel reducuntur ad sicca 2.

Proponuntur varia rationes dubitandi 3.

Cambium ex dispositione Pij V. transit in siccum, non solum quandò paciscitur de certo interesse propter moram solutionis, sed etiam de certo interesse ratione lucri cessantis, vel damni emergentis 4.

Non tamen si paciscatur de incerto interesse ratione talis damni, vel lucri, prout constabit ex euentu futuro, ibid.

Paciscens in contractu cambij de aliquo lucro certo erit in foro externo puniendus, vt vsurarius, non sic in interno 5.

Ex vi constitutionis Pij V. non prohibẽtur cãbia realia, vt illicita, quandò extenduntur vltrà primas nundinas sine onere maioris lucri 6.

Exigens maius lucrum ratione extensionis temporis ad secundas nundinas intuitu veri interesse esset vsurarius in foro externo, non sic in interno 7.

Prohibitio Piana extendendi cambia vltrà primas nundinas respicit solummodò campsores, & non campsarios, & quomodo 8.

Campsarius, qui campsori indigenti Romæ dedit centum nummos aureos, vt restitueret Mediolani potest tempus protrahere vltra primas nundinas sine labe 9.

Cambium celebratum in tempore ità proximo primis nundinis, vt litera bancharia non possint ad locum peruenire, in quo celebrantur non euadit illicitum, si in alijs nundinis subsequentibus persoluatur iuxtà lucrum, quod in istis ex vsu fori solet percipi 10.

Ratio longinquitatis, vt vicinitatis locorum attendenda est, non ob maius, vel minus pretium, sed ob terminum competentem pro solutione 11.

MVltis, varijsque modis cambiorum siccorum negotiatio contingere potest, quorum iniustitia, sicuti regularitèr in omnibus cambijs illicitis repetitur, ità in eorundem iniquitatis, quoad omnes species explicatione ipsorum notitia; quoad particularia innotescet. Placuit tamen in genere ipsorum naturam indagare, vt ex ijs, quæ hic dicentur ea, quæ sparsim dicenda sunt per sua capita facilius assequantur. In hoc omnes conueniunt, prout supra nos attigimus, quod cambia sicca non habeant, nisi nomen cambij, cum in re sint potius mutuum cum lucro, quam cambia; dicuntur autem sicca, eo quia non sunt apta, & proportionata ad fructificandum, quemadmodum arbores siccæ ob deficientiam humorum nequeunt fructificare. Quamobrem iure merito per Pium V. in extrauaganti de cambijs omnia cambia, quæ sicca nominantur tanquam illicita prohibentur, & damnantur. Vt autem specialitèr eluceat quænam ista sint, quæ sub titulo Cambij sicci prohibentur, placet eandem Pij V. extrauagantem saltem, quoad principaliora capita hic expressè referre, quæ sunt tenoris sequentis.

Cambia sicca non sunt cãbia, nisi, quoad nomen, cum re etenim sunt mutuum cum lucro.

Dam-

1 *Bulla Pij V. per extensum.*

Damnamus ea omnia cambia, quæ sicca nominantur, & ità confinguntur, vt contrahentes ad certas nundinas, seu ad alia loca, cambia celebrare simulent, ad quæ loca ij, qui pecuniam recipiunt, litteras quidem suas cambij tradunt, sed non mittuntur, vel ità mittuntur, vt transacto tempore, vnde processerant inanes referantur, aut etiam nullis eiusmodi literis traditis pecunia ibi denique cum interesse reposcitur, vbi contractus fuerat celebratus. Nam inter dantes, & accipientes vsque à principio ità conuenerant, vel certè talis intentio erat, neque quisquam est, qui in nundinis, aut locis supradictis huiusmodi literis receptis solutionem faciat. Cui male simile aut illud est cum pecunia, siuè depositi, seu alio nomine ficti traduntur cambij, vt posteà eodem in loco, vel alibi cum lucro restituantur, sed & in ipsis cambijs, quæ realia appellantur interdum, vt ad nos perfertur, campsores præstitutum solutionis terminum lucro ex tacita, vel expressa consuetudine recepta, seu etiam tantummodò promisso differunt. Quæ omnia nos vsuraria esse declaramus, & ne fiant districtius prohibemus. Porrò ad tollendas quoque in cambijs, quantum cum Deo possumus, occasiones peccandi, fraudesque fœneratorum statuimus, ne deinceps quisquam audeat, siuè à principio, siuè alias certum, & determinatum interesse etiam in casu non solutionis pacisci, nec realia cambia aliter, quam pro primis nundinis, vbi illa celebrantur, vbi verò non celebrantur, pro primis terminis iuxtà receptum locorum vsum exercere abusu illo prorsus reiecto cambia pro secundis, & deinceps nundinis, siuè terminis exercendi; curandum autem erit in terminis, vt ratio habeatur longinquitatis, & vicinitatis locorum, in quibus solutio destinatur, ne dum longiores præfiguntur, quam loca destinata solutionis desiderant, fœnerandi detur occasio.

2 Ex huius Bullæ tenore nonnulla tanquam clara, & certa præfiniuntur; nonnulla sub controuersia vtpotè clarè non expressa relinquuntur Doctorum disputationibus. Clarum, & certum primò est ex expressa Pontificis dispositione cambium siccum esse, & sub prohibitione cadens illud, quo literæ banchariæ expediuntur quidem ad nundinas, seu loca, in quibus conuentum est, quod æqualis pecunia solutæ persoluatur, sed illuc non mittuntur, vel si mittantur, in irritum mittuntur cum compertum habeatur illic non adesse, qui easdem recipiat, & soluat, item illud quo per campsorem, qui pecunias recepit nominatur ipsius respondens in loco, ad quem literæ diriguntur, ille, qui est ipsius actor, quique certò non erit soluturus.

Est cambium siccum literas dirigere ad locũ, quo certè scitur non esse soluendas.

Clarum item, & certum est secundò etiam in cambijs realibus quoquo modo interuenire cambia sicca, quando campsores ratione alicuius dilationis vltra terminum præstitutum concessæ lucrum aliquod recipiunt, vel de illo recipiendo paciscuntur, vt expressè in terminis eiusdem Bullæ, ibi, *sed in ipsis cambijs, quæ realia appellantur*. Ad hæc reducitur etiam cambium, quo ab initio, vel postea paciscitur de certo interesse etiam in casu, quo non fieret solutio præscripto tempore. Ibi *Ne deinceps quisquam audeat, siuè ab initio, siuè alias certum, & determinatum interesse etiam in casu non solutionis pacisci*.

Pacta realia trãseunt in sicca, quãdò lucrum exigitur ratione dilationis vltra terminum præfinitum.

Clarum, & certum est tertiò prohiberi cambia tanquam fœneratitia & sicca, quæ ineuntur vltra primas nundinas, vel vltra proximiores terminos iuxtà loci consuetudinem ad eum finem, vt maius lucrum acquiratur, quam acquireretur, si essent ad primas nundinas, seu terminos Ibi, *nec realia cambia aliter, quam pro primis nundinis, vbi celebrantur, vbi verò non celebrantur pro primis terminis &c.*

Sunt fœneratitia cambia inita vltra primas nũdinas.

Clarum, & certum est quartò cadere sub præfata prohibitione cambia, in quibus nulla ratio habetur longinquitatis, & vicinitatis locorum, in quibus solutio destinatur, & sic longiores præfiguntur termini ad solutiones, quam loca destinatæ solutionis desiderant, quod existimo procedere, quandò hoc fit ad finem maioris lucri acquirendi; ibi in terminis finalibus.

Habenda est ratio longinquitatis, & vicinitatis.

Incerti iuris, & controuertibilis est primò, an cambium transeat in siccum, si non solum iuxta dispositionem Pij V. ab initio, vel postea paciscatur de certo interesse, sed etiam de compensatione lucri cessantis, vel damni emergentis, & an si transeat, quandò pactum de compensatione talis lucri, vel damni adijcitur, transeat etiam si non adiecto tali pacto recipiatur talis compensatio, si lucrum re vera cesset, & damnum emergat.

Incerti iuris est secundò, an cambium initum contra hanc prohibitionem non solum sit malum in foro externo, sed etiam in interno animæ, adeò vt non solum inducat actionem peccaminosam in contrahentibus, sed etiam obligationem restitutionis, si aliquod lucrum ex tali cambio receptum fuerit.

Incerti iuris est tertiò, an ex vi præfatæ constitutionis Pij V. cambia realia, vt illicita prohibeantur, quandò extenduntur vltrà primas nundinas cum perceptione maioris lucri ratione protractionis temporis solummodò, an verò etiam quandò extenduntur vltra illas, sed dumtaxat cum onere eiusdem lucri, quod perciperetur in primis nundinis, si cambia in illis essent soluenda.

Incerti iuris est quartò, an si ratione extensionis cambij ad secundas nundinas, quis exigeret maius lucrum intuitu veri interesse non solum esset puniendus in foro exteriori, vt verè vsurarius, vt præscribit

præ-

præfata Pij constitutio, sed etiam contraheret culpam in foro interno, & obligationem restituendi in eodem foro etiam ante Iudicis declarationem.

Incerti iuris est quinto, an prædicta prohibitio extendendi cambia vltra primas nundinas respiciat solummodò campsores, an verò etiam campsarios, quando isti prius pecunias eisdem campsoribus soluerunt, & posteà protrahunt tempus ad habendam ipsarum restitutionem.

Incerti iuris est sextò, an si fiat cambium in tempore ita proximo primis nundinis, vt literæ banchariæ peruenire non possint ad locum earundem nundinarum euadat illicitum, si in alijs nundinis subsequentibus persoluatur iuxta lucrum, quod in istis ex vsu fori solet percipi.

Incerti iuris est septimò, an illa verba allegatæ constitutionis Pianæ, quibus dicitur, *Curandum esse, vt ratio habeatur longinquitatis, & vicinitatis locorum, in quibus solutio destinatur* referantur ad maius, vel minus pretium cambij taxandum, quatenùs sensus sit, quod maius pretium soluendum sit, quandò locus est remotior, minus quandò est proximior, an verò ad assignandum terminum competentem ad solutionem. Singula expendo per subsequentes assertiones.

4 Assertio I. Cambium ex dispositione Pij V. transit in siccum, & fit prohibitum non solum, quandò paciscitur de certo interesse propter moram solutionis, sed etiam de certo interesse ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, non tamen si paciscatur de incerto interesse ratione talis damni, vel lucri, prout constabit ex euentu futuro. *Lessius lib. 2. de iust. & iure cap. 23. de cambijs dub. 11. num. 90. Salas dub. 23. num. 2. Scortia theorem. 308. Filliucius c. 11. num. 48. Rebellus 2. part. de obl g. iust. lib. 11. de cambijs quæst. 13. num. 2. Lugus disp. 28. de cambijs sect. 8. num. 108. & 109. & alij satis communitèr.*

Lessius. Salas. Scortia. Filiuc. Rebell. Lugus.

Particula, sed etiam, est extensiua vltra casum expressum.

Probatur prima pars, quia illa particula expressa in Bulla, *etiam in casu non solutionis* est extensiua vltra casum expressum, & vnum exprimendo aliud non excludit, vt sunt vulgata iura, ergo dum per allegatum ius prohibetur quæcunque præcedens conuentio de lucro cum illa expressione etiam in casu non solutionis, ad quid aliud illa prohibitio debet referri prætterquam quod ad casum non solutionis, sed hoc aliud non potest esse pretium quoad cambium, cum nemo ambigat pro hoc iustè deberi, ergo debet referri ad interesse quoad lucrum cessans, & damnum emergens. Confirmatur ex communi Doctorum consensu recipientium in tali sensu præfatam constitutionem.

Probatur secunda pars, quia mens Pontificis prohibentis fuit per præfatam constitutionem tollere quamcunque occasionem fœnerandi, vt ibi clarè per illa verba. *Ad tollendum quoque in cambijs quantum cum Deo possumus, occasiones peccandi, fraudesque fœneratorum* & posteà, *ne fœnerandi detur occasio*. Sed per pactum de lucro incerto, prout rei probabit euentus nulla inducitur occasio fœnerandi, ergo mens Pontificis in tali prohibitione non fuit relata ad pactum de interesse incerto. Minor probatur, tum quia illud interesse incertum non esset præcisè ob dilationem temporis, nam elapso quocunque tempore, si nullum damnum emergat, nullum ve lucrum cesset, non est illud interesse persoluendum; tum quia illud interesse correspondet rationi formalitèr, vt distinctæ à ratione cambij, quæque secundum se est pretio compensabilis, & negatio compensationis esset iniuriosa damnum patienti, & cessationem lucri, ergo per illud pactum de lucro incerto, seu interesse nulla oritur occasio fœnerandi. Hæc consequentia tenet, quia nulla est rationabilis ratio suspicandi de fœnore, vbi illud, de quo conuenitur est manifestè correspondens alicui iuri, quod de se est meritorium lucri, seu debitæ compensationis.

Causa finalis constitutionis Pianæ quoad cambia.

Dices extante hac doctrina æquè posset pacisci de interesse certo, ob periculum duntaxat emersionis damni, vel cessationis lucri. Sequela probatur quia ex superius dictis non solum est pretio compensabilis ipsa actualis cessatio lucri, & emergentia damni, sed etiam ipsum periculum cessationis, & emergentiæ pluris, vel minoris, secundum quod periculum maius, vel minus est, quinimmò hoc compensabile est iuxta conuenta, siuè indè sequatur damnum, siuè non sequatur iuxta dicta, sub tit. *Contractus 3. disquis. 5. §. 3.* dummodò damnum illud non taxetur, vt verum, sed tantum, vt verisimile, alijsque adiectis conditionibus, de quibus latè ibi, ergo si quia in hypothesi huius secundæ partis illud interesse non correspondet cambio, sed alteri iuri nempè cessationis actualis lucri, & emergentiæ damni potest de illo pacisci, si obueniat, illudque exigi, si sequatur, etiam quia illud interesse in casu prioris partis conclusionis corresponderet non ipsi cambio, sed illi periculo, quod pretio secundum se compensabile est posset sine periculo fœnoris de illo pacisci, illudque iustè exigi etiam si nullum damnum ex illo sequatur. Sed contra neganda est sequela. Ad probationem Fateor esse etiam pretio compensabile illud periculum si sit verisimile, & probabili innixum fundamento, secus si sit tantum remotum, vt latè diximus ex opposito de spe sub titulo *Contractus 2. ex disquisit. primo loco §. 1. num. 4.* nego tamen ratione ipsius posse pacisci de aliquo interesse certo propter specialem iuris dispositionem, quæ est in hoc casu, non in alio secundæ partis assertionis, vndè in primo casu iustè

po-

potest pacisci de interesse incerto, & indeterminato, & determinatè exigi, & certò si damnum sequatur, & quia est correspondens alteri iuri à cambio, quod ius pretio compensabile est, & quia nullo iure prohibetur exigi; in secundò autem licet posset exigi quatenùs correspondens est alteri iuri à cambio, nempè illi periculo, quod meritorium est lucri, non potest tamen exigi, nec de illo pacisci, quià à iure hoc prohibitum est; Nec incongruè ius disponit in vno casu, & non in altero, eo quià, vt optimè obseruat. *Nauarrus in manuali cap. 17. num. 301. & cum eo. Valentia, & Molina apud Salas dub. 13. num. 2.* ius sic disponens fundatur præcisè in præsumptione vsuræ, quæ manifestè cessat, quandò fit conuentio de interesse indeterminato, & incerto, quod certè nòn debetur, si damnum non sequatur, vel lucrum non cesset, non autem ità manifestè cessat, quandò fit pactio de determinato, & certo interesse ratione talis periculi, etiam si vllum damnum non sequatur, eo quià semper potest esse suspicio fraudis, quam ius voluit absolutè auertere.

Non repugnat lucrum certū ex pactō ex natura contractus, sed tamēn ex dispositione iuris positiui.

Nauarr. Valētia. Molina. Salas.

Instabis primò, ergo quandò illud periculum esset manifestè verisimile posset ratione illius de aliquo certo interesse pacisci, siquidem tunc manifestè cessat, quæcunque fraudis suspicio, vsuræque occasio. Sed contra; nam vel loquimur in foro interno, vel in externo; si de primò, infrà occurret sermo vberior; si de secundò cum lex in vniuersum exprimat interdictum de quocunque lucro certo, & determinato interesse non debet segregari à tali iure aliquis casus particularis, quamuis ob peculiares aliquas circumstantias non videatur cadere sub motiuo prohibitionis, & à verbis legis non debemus recedere, ne in alijs casibus detur occasio fingendi manifestè periculum, vbi non est; si sistamus præcisè in ijs, quæ spectant ad forum externum; ex quo patet discrimen inter hunc, & primum casum, nam in primo non est lata lex, quia in omni casu nulla potest esse præsumptio; in secundò verò licet in aliquo casu cesset, præsumptio viget tamen regularitèr in alijs, & lex respicit, quæ regularitèr eueniunt, nec frustratur ex eo, quod præsumptio cesset in casu particulari.

Lex vniuersalis in foro externo est obseruanda, quamuis in casu particulari cesset ipsius causa finalis.

Instabis secundò, ergo male adducta fuit pro ratione formali paciscendi pro lucro, seu interesse incerto illa, qua dicitur iustè pacisci, & exigi, quià correspondet alteri iuri secundò se pretio compensabili distincto à natura, seu contractu cambij, dum modò refundimus in ius positiuum prohibens in vno casu, & non in altero, quinimmò incidimus in absurditatem, dum à ratione in rationem formalem transimus. Sed contrà, quia si attentè consideretur vis argumenti non fit transitus à ratione in rationem formalem, sed ex ratione formali adducta in vno casu infertur mens legislatoris prohibendi in eodem casu, & non in altero. Attende singulis. Ideò nos diximus non cadere sub iure prohibente pactum de interesse incerto ob lucrum cessans, & damnum emergens, quia si hoc obueniat, manifestè correspondet alteri iuri pretio compensabili independentèr à cambio, & sic manifestè, & in omnibus casibus cessat quęcunque præsumptio fraudis, & fœnoris occasio, sed quamuis illud periculum etiam sit secundum se pretio compensabile, non tamen ita euidentèr, & manifestè pactum illud de certo interesse correspondet eidem periculo, vt excludat quamcunque suspicionem fraudis in omnibus casibus, ratione cuius non possit attribui soli temporis dilationi, vel alteri iuri prohibito, ergo assignata ratio formalis est fundamentum, ratione cuius lex in primo casu non obsistat conuentioni, & eidem obsistat in altero casu.

Causa finalis legis prohibētis pactum de lucro certo est ad tollendā quamcūque suspicionem fraudis.

Probatur secundò eadem secunda pars; quia de iure antiquo antecedentèr ad constitutionem Pij V. nulla erat iniustitia, si fieret conuentio de determinato aliquo interesse pro verisimili periculo, quinimmò nec modo est iniustitia si in alijs contractibus, in quibus interuenit verisimile periculum apponatur, ergo tota vis prohibitionis, & iniustitiæ consurgit à iure prohibente, quod fundatur in præsumptione fraudis, sed ius determinatè non exprimit, nisi interesse certum, & lucrum determinatum, ergo non est extendendum ad interesse incertum, & indeterminatum, de quo nos hic loquimur. Antecedens ex communi Doctorum placito tenet; Prima consequentia rectè deducitur, si enim antecedentèr ad tale ius non erat iniustitia, si postea est iniustitia non potest esse nisi ob tale ius. Subsumpta minor liquet textum legenti. Vltima consequentia sic probatur, quià lex exorbitans à communi iure non est extendenda vltra casus in ipsa expressos *l. præcipimus C. de appellationibus*, vnde iure merito docent Doctores, prout mox innuebamus non extendi ad contractus mutui, aliosque in tali constitutione non expressos, sed in præfata constitutione solummodò exprimitur interesse certum, non autem incertum, atque hoc naturæ contractus non repugnat, ergo &c.

Antecedēter ad Bullam Pij V. nō erat damnum pactum de lucro certo.

5 Assertio II. Si quis in contractu cambij paciscatur de aliquo lucro certo erit quidem, vt vsurarius in foro externo puniendus pænis iuris, non sic in foro interno, in quo nec contrahet noxam læthalem, nec ad restitutionem obligabitur. *Nauarrus loco, quo suprà cap. 17. Enchiridij num. 301. versic. nota quarto*, cui videtur annuere etiam *Lessius lib. 2. de iust. & iu. c. 23. dub. 11. num. 90.* Prima pars patet expressè ex verbis Bullæ. Ibi *qua omnia nos vsuraria esse declaramus, & ne fiant districtius prohibemus*.

Nauarr. Lessius.

Pro-

Probatur secunda pars, quia tale pactum ex natura sua non aduersatur iustitiæ contractus, & solum habet oppositionem ad ius prohibens, ergo, si quandoque cessaret ius prohibens, cessaret etiam quæcunque iniustitia in contractu, sed in foro interno animæ, quandò paciscitur de aliquo lucro certo ratione periculi de damno emergente, vel lucro cessante verisimilitèr futuro cessat ius prohibitionis, ergo &c. Subsumpta minor probatur, quia ius prohibens fundatur adæquatè in præsumptione fraudis, & habet pro fine motiuum tollendi, quamcunque occasionem peccati quoad vsuras, vt colligitur ex verbis Bullæ, sed in foro interno, quandò fit æqua pretij taxatio ad periculum damni verisimilitèr futurum cessat quæcunque præsumptio fraudis, & fœnoris, ergo in tali foro cessat ius prohibens, cum ex vulgatis iuribus cessante fine legis lex non obliget. Probatur minor, secundum rei veritatem, quam respicit forum internum, & in quo cessant præsumptiones, illud interesse, de quo determinatè facta fuit conuentio est manifestè correspondens illi periculo lucri verisimilitèr cessaturi, & damni non sine fundamento futuri, nec in se vllo modo est ex fundamento vsuræ, ergo &c.

In foro interno cessat quæcunque præsumptio fraudium, in quo attenditur præcisè veritas.

Lugus.

Respondet primò, *Lugus hic disp. 28. sect. 8. num. 111. vers. sed circa hanc conditionem* legem non fundari in falsa præsumptione, sed in veris periculis, & occasionibus peccandi, ad quas impediendas prohibet Pontifex vniuersum huiusmodi pactum in cambio. Sed contrà, non renuo concedere ius non fundari in falsa præsumptione, sed in veris periculis, & occasionibus peccandi, quæ vt plurimum annectuntur huiusmodi pactis, sed ex hoc infero, ergo quandò non sunt vera pericula, nec occasiones peccandi, prout re vera non sunt in foro interno, quandò est æqua taxatio pretij pro illo periculo verisimilitèr futuro, lex ipsa non præsumitur obligare.

Lex non præsumetur obligare, vbi cessat causa obligationis.

Respondent secundò alij, legem, seu constitutionem quoad cambia non fundari in mera præsumptione facti in particulari, sed in præsumptione moralis periculi facti nempe fraudis; lex autem fundata in tali præsumptione morali periculi non videtur eodem modo cessare, sicuti cessat, quandò est fundata in præsumptione facti, nam licet cesset factum, non cessat tamen periculum, quod præsumitur, sic quia lex irritans Professionem Religiosorum emissam ante decimum sextum annum fundatur in præsumptione moralis periculi defectus iuditij perfecti, & sufficientis consensus, obligat etiam si in aliquo adsit maturum iudicium, & plena vis deliberandi ante talem annum, adeo vt si ante talem annum emittat professionem sit inualida etiam in foro interno, quia quamuis cesset defectus iuditij non cessat tamen periculum talis defectus, ergo etiam cum in nostra hypothesi lex prohibens cambia inita contrà conditiones præscriptas fundetur in præsumptione non facti, sed moralis periculi facti obligabit etiam si factum cesset, cum vigeat adhuc periculum talis facti. Sed contra inpugnatur hæc responsio, nam in foro interno, in quo attenditur præcisè veritas non solum cessat factum ipsum, sed etiam periculum eiusdem facti, vbi autem cesset periculum fraudis, ad quod tollendum lex constituta est, tunc legis obseruantia omninò inutilis est, nullamque honestatem habet, & proinde in eo casu non magis obligabit, ac quandò fundatur in præsumptione facti. Ad id, quod subditur de lege irritante professionem solemnem emissam ante decimum sextum annum, dicendum est esse specialem rationem fundatam in eo, quod ad validitatem professionis solemnis non solum requiritur consensus eius, qui profitetur; sed etiam acceptatio, & consensus Religionis, in qua profitetur, est enim contractus vltrò, citròque obligatorius, sine qua acceptatione, seu assensu actus ex natura sua est nullus; cum autem Religio non supponatur, nec debeat acceptare sine conditionibus per ius positiuum in hoc genere præscriptis hinc est, quod contractus sine illis initus defectu eiusdem consensus ex natura sua fit nullus, adeoque etiam cesset ipsius obligatio in foro conscientiæ. Vide, quæ latè diximus in primo tomo, *sub titulo contractus 4. de Emphyth. & censibus prænot. 21. S. 4. assert. 1.* & hic applica.

Professio solemnis emissa in Religione ante decimũ sextum annũ est innalida ob negationem præsumptã consẽsus Religionis acceptãtis.

Probatur secundò eadem secunda pars; deficiente materia, circa quam lex versatur omninò inutilis est eadem lex, nec vllo modo obligat, sed in foro conscientiæ, quandò contractus cambij est initus secundum ea, quæ naturæ contractus secundum se non repugnant deficit materia, circa quam versatur lex prohibens, ergo &c. Minor probatur, quia materia, circa quam versatur huiusmodi lex prohibens est præsumptio fraudium, ad quas tollendas condita est huiusmodi lex, vt constat ex proemialibus, sed in foro conscientiæ hæc præsumptio non est, cum soli veritati innitatur, ergo &c.

Deficiente materia circa quã lex versatur omninò inutilis est talis lex.

Assertio III. Ex vi præfatæ constitutionis Pij V. non prohibentur cambia realia, 6
vt illicita, quandò extenduntur vltra primas nundinas non ad finem percipiendi maius lucrum ratione protractionis temporis, sed solummodò cum onere soluendi illud lucrum, quod fuisset persoluendum in primis nundinis. Ità satis communitèr.

Probatur primò, quia ideò Pontifex prohibuit extensionem vltra primas nundinas, ne ratione protractionis temporis maius lucrum acquireretur, ac requireret natura cambij secundum se, ergo, si fiat conuentio, ne maius lucrum exigatur in secundis nun-

nundinis, ac exigeretur in primis nulla erit ratio, nullaque prohibitio, quin ad illas posset extendi. Antecedens patet ex verbis proemialibus legis. Consequentia probatur, quia vbi manifestè cessat finis legis cessat etiam intentio legislatoris ad obligandū ad obseruantiam eiusdem legis, sed quandò fit conuentio, quod in secundis nundinis non quid amplius exigatur, ac exigeretur in primis, cessat manifestè finis intentus a lege, ergo &c.

Probatur secundò, quia illa protractio maioris temporis vltra primas nundinas potest ex intentione contrahentium induere rationem beneficij gratuiti, quatenus pro illo tempore, pro quo extenditur, habeat rationem mutui, sed Pontifex per præfatam suam constitutionem non voluit damnare beneficium gratuitum mutui, ergo non præsumendus est voluisse excludere illam temporis protractionem, quandò hæc non esset motiuum, seu causa maioris lucri. Maior probatur, quia illa protractio videtur habere omnes conditiones mutui prorogati, nam licet re vera in sua radice ille contractus fuerit cambium lucratiuum pro primis nundinis, quia tamen eisdem elapsis non haberet amplius conditiones illius videtur transire in conditiones mutui in continuatione quoad illam protractionem.

Protractio temporis sine lucro inducit rationem solummodò beneficij gratuiti.

7 Assertio IV. Si ratione extensionis cambij ad secundas nundinas, quis exigeret maius lucrum intuitu veri interesse esset quidem puniendus in foro exteriori, vt verè vsurarius, non tamen peccaret læthaliter, nec in foro interno obligaretur ad restitutionem ante Iudicis sententiam. Ità sentire videtur *Lessius disp. 23. de cambijs dub. 11. num. 91.* Prima pars videtur manifestè resultare ex verbis expressis eiusdem Bullæ, quibus standum est.

Lessius.

Probatur secunda pars, quià illud maius lucrum, quod exigeretur non esset præcisè ob solam temporis dilationem, quomodò esset quid iniquum, sed ob verum interesse, quod secundum se est meritorium iustæ compensationis, & per talem receptionem nulla poneretur inæqualitas, ergo sic recipiens non peccaret læthaliter; Neque dicas peccatum consurgere non ex inæqualitate, quia vt dictum est, hæc non poneretur, sed ex transgressione legis prohibentis; contra enim impugnaberis, quia lex, vt asserebamus superius, fundatur in præsumptione fraudium consistente in eo, quod illud maius lucrum exigeretur præcisè ob temporis dilationem, quod si talis præsumptio cessat in foro interno, eo quia re vera exigatur, vt pretium correspondens vero interesse, tunc non potest dici in eodem foro sic exigens legem transgredi. Accedit ex superius dictis, quod potest fieri antecedentèr conuentio de lucro incerto, prout rei probabit euentus, ergo etiam poterit exigi illud maius lucrum, si verum interesse illud exiget. Neque repetas, quod ex hoc euinceretur, quod posset etiam exigi in foro externo, sicuti etiam in foro externo potest fieri illa conuentio de incerto lucro & interesse; contra enim adhuc impugnaberis, quia in iure expresè illa conuentio non prohibetur, sicuti prohibetur exactio illa maioris lucri ob protractionem temporis ad secundas nundinas.

Maius lucrū nō ob temporis dilationem præcisè, sed in cōpensationem veri interesse.

Probatur tertia pars; quia si quod onus esset restitutionis, vel ratione inæqualitatis esset, vel ratione pœnæ adiunctæ per Pontificis constitutionem, ex neutro capite tale onus consurgit, ergo &c. Probatur minor quoad primam partem, quia pro rei veritate nulla inæqualitas supponitur interuenire, vt probatum est supra, item probatur quoad secundam, quia pœna non exequenda est, nisi post Iudicis declarationem, vt est in confesso apud omnes.

Pœna nō est exequenda, nisi post Iudicis declarationem.

Assertio V. Prædicta prohibitio extendendi cambia vltra primas nundinas respicit solummodò campsores, non verò campsarios, quandò illi prius pecunias eisdem campsoribus soluerunt, & postea protrahunt tempus ad habendam ipsorum restitutionem. Ita expresè docet *Lugus de cambijs disp. 28. sect. 8. nu. 113.* qui expresè docet ita fuisse definitum in congregatione Romæ anno 1631. 8

Lugus.

Probatur primò. Lex hæc prohibens est ad tollendum quodcunque periculum vsurarum, cum tota ratio sit, ne fœnerandi detur occasio, sed hoc periculum videtur esse solummodò quoad campsores ipsos, non autem quoad campsarios, ergo videtur solummodò lex afficere campsores, non campsarios, quamuis isti antecedentèr soluant. Probatur minor, nam regularitèr campsores solummodò recipiunt lucrum, non autem campsarij ex cambio, ergo solummodò respectu ipsorum campsorum potest esse occasio peccandi ex perceptione maioris lucri, cum ipsi solum lucrum recipiant.

Solum campsores regulariter recipiunt lucrum.

Probatur secundò, quià huiusmodi prohibitio protrahendi terminum restitutionis cambij vltra primas nūdinas est in fauorem campsariorum inducta, ne scilicet ratione protractionis temporis præcisè grauentur supra debitum, sed ijs, quæ in proprium fauorem inducta sunt possunt campsarij renuntiare, cum per talem renuntiationem non supponātur sibi præiudicare, ergo &c.

Hic oritur difficultas, an si campsarius campsori indigenti pecuniam Romæ eam ipsi ibi antecedentèr soluat, vt postea eandem restituat Mediolani, possit idem campsarius tempus protrahere vltra primas nundinas. Ratio dubitandi videtur ex eo oriri, quod in hac hypothesi videtur de campsario fieri campsor, cum pecuniam det in vtilitatem alterius indigentis. Nihil ominus sentiendum est licitè etiam in hoc 9

Campsarius in hac hypothesi videtur fieri campsor.

casu

casu posse protrahere, quià non protrabit ex fine captandi maius lucrum, nec apparet, ex quo motiuo hæc protractio possit deturpari.

10 Assertio VI. Si fiat cambium in tempore ita proximo primis nundinis, vt literæ banchariæ peruenire non possint ad locum earundem nundinarum non euadit illicitum, si in alijs nundinis subsequentibus persoluatur iuxta lucrum, quod in istis ex vsu fori solet percipi. *Molina disp. 404. Salas de cambijs dub. 26. & alij plures.*

Molina. Salas.

Probatur primò, quià adhoc, vt lex obliget, non debet eius obseruantia esse impossibilis, sed reduci debet ad terminos possibiles, & proximiores menti legislatoris, sed si cambium fieret in tempore ita proximo primis nundinis, vt literæ banchariæ peruenire non possent ad locum &c. & obligatio consurgeret ad soluendum pro illo tempore obseruantia legis esset impossibilis, ergò debet reduci ad terminos possibiles, vndè dicendum est Pontificem voluisse, vt cambium restituatur in primis nundinis, in quibus literæ banchariæ possunt peruenire, & sic fiat cambium hoc tempore, & literæ mittantur Romam, vbi à die expeditionis literarum nundinæ celebrātur post quatuor dies restitutio eiusdem facienda est non in his nundinis, sed in alijs immediatè sequentibus iuxtà valorem tunc temporis occurrentem; in Bulla etenim est sermo de proximis nundinis, in quibus possit fieri solutio.

Lex non obligat, cuius obseruātia est impossibilis.

11 Assertio VII. Illa verba constitutionis Pianæ, quibus dicitur. *Curandum esse, vt ratio habeatur longinquitatis, & vicinitatis locorum, in quibus solutio destinata est* non sunt referenda ad maius, vel minus pretium cambij taxandum, adeo vt maius pretium soluendum sit, quandò locus est remotior, minus quandò est proximior, sed tantum ad assignandum terminum competentem pro solutione. Prima pars est contrà *Azorium instit. mor. lib. 10. part. 3. cap. 6. quæst. 3.* secunda pars est communior, quam sequitur *Lugus de cambijs disp. 28. sect. 8. nu. 116. Molina &c.*

Azorius. Lugus. Molina.

Probatur prima pars, quià illa acceptio verborum illorum iuxtà mentem Azorij, nec congruit textui, nec rationi, ergo &c. Antecedens quoad primam partem probatur, quià Pontifex solum dicit *curandum esse in terminis, vt habeatur ratio longinquitatis, & vicinitatis*, & rationem dicti immediatè subdit, *ne dum longiores præfiguntur, quam loca destinata solutioni desiderant fænerandi detur occasio*. Quamobrem voluit Pontifex, vt attendatur maior, vel minor vicinitas, vt maior, vel minor terminus præfigeretur, non autem, vt quid maius, vel minus solueretur. Probatur item antecedens quoad secundam partem, quia pretium cambij non rectè quidem taxatur ex maiori, vel minori distantia, & propinquitate loci; ergo illa verba referuntur ad ad maiorem, vel breuiorem terminum præfigendum, non autem ad taxandum pretium. Antecedens probatur, quià quamuis loca quandoque varient pretia rerum, non tamen variare potest præcisè maior, vel minor vicinitas, nisi adsint aliæ rationes augentes, vel diminuentes pretia earundem rerum quinimmò, vt bene asserit *Lugus disp. 28. sect. 8. de cambijs num. 116.* vt plurimum facilior est illa traiectio pecuniæ virtualis in locum distantem, in quo crebriora sunt commercia, quam in locum propinquum, in quo commercia otiantur.

Quandoq; facilior est traiectio pecuniæ virtualis ex loco distāti, quam ex viciniori.

Probatur secunda pars, quia Pontifex in præcedenti clausula præscripserat, ne cambia extenderentur vltra primas nundinas, vbi hæ celebrantur, vel vltra proximiores terminos, vbi non celebrantur, ergo dum modò dicit, quod habeatur ratio longinquitatis; & vicinitatis hoc ideò dicere præsumendum est, vt proportionatus terminus possit assignari, nempè proximior, si locus sit talis, remotior, si locus magis est distans, vltra quem nequeat postea extendi. Quod etiam magis aptatur ijs, quæ diximus suprà nempe si fiat cambium tempore ità proximo primis nundinis, vt literæ intrà illud tempus peruenire non possint ad locum, ad quem sunt destinatæ non deberi eiusdem solutionem, nisi in nundinis immediatè sequentibus, quod non alia ratione euenit, nisi quia illud modicum tempus non est proportionatum tali distantiæ, ergo attendenda est maior, vel minor distantia ad præfigendum maiorem, vel minorem terminum ad solutionem.

PRÆNOTIO VII.

Nonnullæ quæstiones ad hanc materiam spectantes diluuntur.

SVMMARIVM.

Variæ rationes dubitandi proponuntur 1.
Refertur praxis mercatorum quoad cambia 2.
Illicitum, & vsurarium est cambium, & recambium, quo datur pecunia in Hispania, vt persoluatur Mediolani cum lucro, vbi scitur non esse soluenda, sed remittenda iterum cum nouo lucro per literas 3.
Nec excusari possunt mercatores ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, ibid.
Cambium reale per literas cum recambio, quo literæ mittuntur Romam, vndè sine consecuto effectum mittuntur Neopolim, quibus Romæ pecunia recambitur non est illicitum 4.
Cambium, quo viduæ, aliique homines deponunt pecunias suas apud nummularios in vim cambij, vt eas in nundinis soluant non est licitum 5.
Non est illicita depositio ipsarum apud eosdem, vt tanquam Procuratores ipsorum

curam, & negotium gerant, & in nundinis soluant cum lucro acquisito, ibid.

Neque est illicita talis depositio titulo societatis; vt nummularis cum illa negotientur, & lucrum acquirat diuidendum iuxta proportionem, ibid.

Indigente pecunia sua, quam dedit alteri titulo cambij ad lucrum restituendum ad primas nundinas, volenteque alteri vendere pro minori ius suum potest illius debitor pro illo minori pretio, quo vult alteri vendere illud redimere, si sit intrà limites iusti 6.

Hoc minus, quo se redimit pecunia præsenti non debet esse quid minus comparatiuè ad pecuniam, quam accepit, sed comparatiuè ad pecuniam, quam deberet soluere pro tempore futuro 7.

Licitus est contractus cambij, quo quis dat titulo cambij lucratiui pecuniam alteri, restituendam in alio loco, in quo scit non posse restituere, nisi accipiat ab alio titulo alterius cambij 8.

1 VT breuitati, & ordini quantum fieri potest consulam, multas difficultates, de quibus sparsim agunt Doctores placuit sub hoc vno, eodemque capite perstringere. Prima difficultas, erit an recambia quibus frequenter vtuntur nummularij licitè fiant. Secunda, an viduæ, alijque homines possint licite pecunias suas apud eosdem nummularios deponere in negotiationem, vt lucrum in singulis nundinis ab eodem nummulario accipiant. Tertia, an sit cambium siccum, cum nummularius dat pecunias Regi, vel Principi indigenti ex pacto, vt soluat in nundinis, sin minus soluat omnia lucra, quæ nummularius esset in nundinis ex repetitis identidem cambijs, donec ipse Rex soluerit percepturus. Quarta, an nummularius ius habeat certum aliquod exigendi ratione oneris, quod sustinet in numerando pecunias, quas recipit cum illi soluantur, sed de hac iam satis suprà, & similes. Pro solutione, & clariori notitia.

Rationes dubitādi circa titulū proponūtur.

2 Aduerte primò, quoad recambia hanc esse inter mercatores consuetudinem. Titius Vg. dat mille nummos aureos Regi in Hispania, vt eos postea soluat hic Mediolani; missis literis Mediolanum nulla hic fit solutio ob impotentiam, vel alias rationes, quare nouæ literæ mittuntur Mediolano in Hispaniam denuò alio cambio facto; sed quia in primo cambio facto in Hispania facta fuerat conuentio, vt Mediolani non solum restitueretur sors principalis mille aureorum, sed etiam pro lucro traderentur viginti suprà illos mille, in hoc secundo cambio, quod de nouo fit hic Mediolani, per quod literæ iterum remittuntur in Hispaniam fit conuentio, vt in Hispania non solum persoluantur illi mille, & viginti nummi aurei, sed vlterius lucrum ex illis mille, & viginti, quod nummularius fuisset percepturus, si facta fuisset solutio Mediolani prout primò conuentum fuerat, & ita donec Princeps totum debitum soluat iterantur cambia cum recambijs. Quæstio igitur prima, quæ proponitur dirimenda in hac prænotione, est, an huiusmodi cambia, & recambia licita sint, & ex occasione nonnullæ aliæ dubitationes ad ipsa pertinentes dissoluentur.

Consuetudo quoad recābia inter mercatores.

Aduerte secundò, vltra rationes dubitandi propositas alias insurgere difficultates, quas in suis terminis propono. Titius dedit hic Mediolani Caio centum nummos aureos sibi in alio loco ad primas nundinas restituendos cum lucro, sed ante tempus nundinarum idem Titius eisdem centum nummis aureis indiget, & propterea illud ius, quod habet exigendi a Caio illos nummos pro minori vendendum curat. Hoc sciens Caius debitor statim illud minus, pro quo Titius vendendum curat suum creditum, offert eidem Caio, vt eximatur ab onere soluendi illud plus iuxta conuenta tempore præfinito. Hic controuertitur an licitè hoc possit præstare. Rursus Titius nummularius dat hic Mediolani pecunias Caio, vt postea soluat Genuæ, quem tamen certo scit, vel saltem probabiliter credit minimè Genuæ soluturum, nisi alias pecunias, ibi nomine, vel iure cambij ad soluendum accipiat. De hoc etiam controuertitur an licitè fiat, nec ne. Latè hac de re agit *Siluester verbo vsura 4. quæst. 9. vers. 6.* afferens saltem ex aliorum placito rationes pro vtraque parte.

Varij casus particulares quoad cambia, & recābia.

Assertio I. Si in primo cambio fiat conuentio, quod Mediolani persoluatur pecunia accepta in Hispania cum lucro conuento, & re vera sciatur, quod Mediolani solutio non sit secutura, tunc duplex manifestè committitur vsura, scilicet & in primo cambio, & in recambio, nec excusari possunt mercatores ratione lucri cessantis, vel damni emergentis. Ita manifestè docet *Salas de cambijs, dub. 39. num. 3.* 3

Salas.

Probatur primò, quoad primum cambium ex dispositione Pij V. damnantis cambia, per quæ litteræ re ipsa mittuntur ad locum, vbi pecuniæ soluendæ sunt, sed re vera inanes remittuntur, & redeunt, sed talia sunt ea, de quibus hic est sermo, ergo &c. Minor probatur, quià de facto litteræ dantur, & certò scitur Mediolani pecuniam non esse persoluendam. Secundò, quià re vera hic contractus nihil aliud est, quam mutuum palliatum titulo cambij, & recambij, & est cum lucro. Quid enim aliud est pecuniam sic cambire pro alio loco, vbi scitur non esse persoluendam, sed in loco, in quo fuit soluta, restituendam, quam eandem mutuare, vt lucrum postea simul cum sorte reddatur.

Pro-

Probatur secundò quoad recambium, quia acquireretur lucrum non solum ex pecunia antecedentèr recepta in Hispania, sed etiam ex lucro eiusdem pecuniæ, quod certe iustè acquiri non poterat, & si fuit acquisitum vt potè vsurarium iniustè fuit acquisitum, sed vsuræ, seu lucrum ex lucro illicitè, & iniustè acquisitum omni iure vetitum, & damnatum est, ergo &c. Confirmatur contractus ipso iure inualidus, & nullus nullos potest parere effectus, nullumque gignere interesse, maximè si sit talis in radice; nam omnia, quæ subsequuntur ad ipsum, qualitatem radicis imitantur, & si radix mala & rami. Confirmatur secundò ex ijs, quæ dicta sunt sub titulo *Contractus 3. de mutuo, & vsuris*, vbi diximus, quod si quis contrahat contractu ex se inualido nesciens esse inualidum, quo non contraxisset, si cognouisset esse inualidum, & vsurarium, sed alio licito, quo lucrum aliquod licitè potuisset acquirere non possit in resolutione illius contractus vsurarij lucrum illud sibi detinere, quod acquisiuisset, si alio contractu licito contraxisset, eo quià contractus omninò nullus potest parere effectus, nullumque interesse, cum non entis nullæ possint esse qualitates, & non contractus nullum interesse, sed hæc omnia euenirent in hypothesi nostræ assertionis, ergo &c. Minor probatur, quia primum cambium iam ex dictis in probatione primæ partis supponitur omninò inualidum, & vsurarium, & ex alia parte motiuum lucri cessantis non potest aliquid operari, cum sibi debeat nummularius imputare, quod contraxerit contractu inualido.

Primus contractus omninò inualidus nullos potest parere effectus.

Primum cambiū ex dispositione varius supponitur inualidum.

4 Assertio II. Cambium reale per literas cum recambio, quo literæ mittuntur Vg. Romam, ibique suum sortiuntur effectum, postea Roma aliæ dantur pro Neapolim, quibus Romæ pecunia recambitur non videtur illicitum, & vsurarium.

Probatur primò, quià cambium sic initum, nec ex natura sua est illicitum, nec iure positiuo prohibitum. Antecedens quoad primam partem patet, quià cambiú, qua cambium est non est malum, & si seruetur debita æqualitas ex natura contractus requisita nulla labe inficitur, sed tale esset illud cambium reale cum recambio, de quo loquimur, ergo &c. Minor probatur, quià in primis illud cambium per rationem annexam recambij non extrahitur à ratione cambij, nec constituitur in ratione mutui, cum re vera permutetur pecunia præsens cum absenti. Deinde non est illicitum ex natura sua cambium locale, ergo neque cambium, cum recambio iuxtà modum in nostra assertione explicatum. Antecedens latè infra ostendetur. Consequentia probatur, quià cambium istud, cum recambio nihil aliud est, quam duo cambia localia; alterum, quo pecunia præsens hic Mediolani permutatur cum alia pecunia soluenda Romæ, quod certè est meritorium lucri, seruatis regulis cambij iuxta vsum fori, alterum quo pecunia restituta Romæ, vel saltem habita pro soluta iterum commutatur cum alia restituenda Neapoli, quod certò etiam est suo lucro dignum. Hoc tamen vnum aduertas remouendam esse per partes priuo contrahentes quamcunque fraudium occasionem, ne scilicet hoc pacto conueniant ex fine acquirendi maius lucrum per illud cambium & recambium, cum tamen re vera non intendant, nisi vnum cambium, quo pecunia præsens traditur hic Mediolani cum onere, vt præcisè restituatur Neapoli, hoc enim esset contegere intentionem peruersam acquirendi lucrum non debitum pallio aliquo licito, cum tamen contractus ex contrahentium intentione esset illicitus; ex quo patet discrimen, quod intercedit inter hoc cambium, & recambium sic celebratum, & inter cambium, & recambium iuxtà modum superiori assertione explicatum; in illo etenim in vtroque loco cambium suum consequitur effectum, in isto nequaquam, in illo sunt duo cambia realia, in isto non nisi vnum, licet apparentèr pallietur duplici; in illo traditur pecunia in vno loco, vt restituatur in alio, & iterum in loco in quo restituitur, vel accipitur, vt restituta traditur, vt iterum restitatur in alio ad quam literæ diriguntur, in isto traditur in vno loco, vt restituatur in eodem cum maiori lucro licet videatur fieri cambium pro alio loco, quod nihil aliud est, quam palliare vsuras.

Cambiū cum recabio nō est ex natura sua illicitum

Illud cābium. & recambium nil aliud est quā duo cambia realia.

Discrimen inter cambium hoc & recābium. & cambiū, & recābium in præcedēti assertione.

Probatur item idem antecedens quoad secundam partem scilicet non esse prohibitum à iure positiuo; quia Pontifex non damnat plura cambia localia, si seruentur debitæ conditiones ad vera cambia requisitæ, sed illud cambium, & recambium nihil aliud est, quam duo cambia localia realitèr distincta; non enim est aliqua repugnantia, quin ex pecunia, qua completur vnus contractus, possit alter incohari, ergo &c.

Probatur secundo eadem assertio; quia vt testatur *Emanuel Sà verb. cambium nu. 8*, hoc cambiorum genus fuit approbatum per quandam Bullam Pij V. ad Bononienses, quam Bullam *Comitolus lib. 3. quæst. 15.* fatetur se vidisse. Improbabile autem esset creditu, quod idem Pontifex approbaret, si hic contractus esset contra conditiones, quas ipse antecedentèr in vniuersum expressè reprobauerat.

Emanuel Sà.

Comitolus.

Assertio III. Si viduæ, alijq; homines deponant suas pecunias apud Nummularios in vim cambij, vt eas in nundinis soluant, contractus non est licitus, si verò deponant apud ipsos, vt tanquam procuratores deponentium ipsorum curam, & negotium gerant, & in nundinis soluant cum 5

lucro

lucro acquisito contractus certè est licitus; si deponant titulo societatis; vt nummularij cum illa negotientur, tunc etiam licitus est contractus si reuera nummularius negotietur, & lucrum acquirat, quod est diuidendum iuxtà proportionem &c. Sic in vniuersum sentit *Azorius instit. moral. part. 3. lib. 10. cap. 11. quæst. 1.*

Azorius

Probatur prima pars primo, quià illa depositio pecuniæ apud nummularium non habet, nisi nomen cambij in re autem est vere mutuum cum lucro, ergo ille contractus est omninò vsurarius non licitus. Antecedens probatur, quià transferre suam pecuniam in alterum certo tempore restituendam cum lucro sine variatione loci, & sine onere commutandi pecuniam inæqualis valoris naturalis quamuis eiusdem legalis cum alia nihil aliud est in re quam mutuare suam pecuniam, vt tempore nundinarum restituatur postea cum lucro, ergo &c. Secundò probatur, quia illa depositio non esset cambium locale, nec minutum, seu manuale, ergo non haberet nisi nomen cambij adeoque esset solummodò cambium siccum.

Non est cambiū in re, sed tantum nomine, & potius mutuum cum lucro.

Probatur secunda pars, quià vnicuique licet pecuniam suam exponere negotiationi, vt ex illa lucrum aliquod capiatur, siuè illam exponat immediatè per seipsum, siuè per alium tanquam per Procuratorem; non enim negotiatio est species contractus ex genere suo illicita, ergo si viduæ alijque homines apud nummularios pecunias suas exponerent ad hunc finem licitè exponerent, & si ex pecunia sic exposita per negotiationem lucrum aliquod acquiratur iustè poterit illud recipere; cum reciperent ex contractu ex genere suo licito, & lucratiuo. In hoc tamen casu nonnulla sunt obseruanda, & primo quod si casu fortuito pecunia illa sic exposita periret, periret Domino, non Procuratori eiusdem, qui duntaxat agit nomine sui principalis. Dixi casu fortuito, nam si ex culpa, dolo, vel iniuria Procuratores periret eidem incumberet onus restitutionis. Secundò, quod si illa pecunia data sit nummulario ad finem negotiationis, & ipse non negotietur non possit quidem si quid postea lucri detur, illud retinere titulo negotiationis, sed ad summum lucri cessantis, eo quià illud lucrum ex negotiatione non esset acquisitum, quia tamen deponens ad eum finem deposuit apud ipsum, vt negotiaretur, & si sciuisset non negotiaturum apud alios deposuisset, qui ex titulo licito aliquid acquisiuissent, quod iustè percipere, & retinere potuisset ideo &c. vndè nummularius sibi imputare debet, quod non fuerit negotiatus.

Vnicuiq; licitū est res suas exponere negotiationi, siuè per se, siuè per alios.

Probatur tertia pars. Licitum est ex genere suo contractum societatis inire, & illud, quod acquiritur lucri ex negotiatione inter socios seruata proportione diuidere, ergo si viduæ alijque tradant pecuniam suam titulo societatis nummulario, vt cum ille negotietur poterunt lucrum proportionaliter diuisum exigere, & retinere. Verum tamen est, quod ad licitam perceptionem lucri seruari debent omnes conditiones ad societatem requisitæ, nempè in pecuniæ paticulum sit pene deponentem, nisi ipse socius assumat in se ipso illud periculum modo, quo alibi explicuimus, item vt deponens moralitèr credat pecuniam suam in licitam, & honestam negotiationem implicari, cæteroqui sciens lucrum reciperet ex cambio sicco, nec posset excusari ob titulum lucri cessantis, eo quià non licet ad hunc finem pecuniam in contractus illicitos implicare.

Conditiones requisitæ, ad contractu societatis.

Assertio IV. Si Titius dederit Caio centum nummos aureos cum onere, vt eosdem 6
restituat in alio loco cum lucro in primis nundinis, sed interim superueniente eidem Titio aliqua necessitate indigens ipse Titius talibus centum nummis aureis si ius, illud quod habet in Caium quærat alteri vendere minori pretio, potest idem Caius eodem minori pretio, quo alter acquireret illud ius, se ipsum ab onere redimere, & ius illud Titij extinguere, dummodò tamen illud pretium sit intrà limites iustitiæ.

Probatur primo ex ijs, quæ alibi diximus sub titulo *Contractus 2. de empt. & vend. disp. 1. §. 7.* vbi docuimus vendentem res suas expectata solutione pretio summo posse à suo emptore illas immediatè emere præsenti pecunia pretio infimo, ergo etiam qui dedit pecunias suas ad cambium cum onere easdem restituendi cum certo lucro in alio loco pro aliquo tempore futuro determinato poterit ab eo, qui dedit illas pecunias ad cambium recipere, quid minus pecunia de præsenti in eodem loco exbursata extinguendo ius, quod habebat exigendi, quid magis pro tempore determinato, & in alio loco pro cambio prius inito. Consequentia probatur, quia ità se habet vendens res suas pretio summo expectata solutione, & redimens pretio infimo præsenti pecunia, ac se habeat acquirens ius ad quid maius pro tempore futuro, & in alio loco exequendum, & posteà illud extinguens pro minori per exactionem pecuniæ de præsenti, si tamen seruetur æqualitas requisitè ad iustitiam, siquidem si illud licitum est, vt probabamus loco citato, quia duplex interuenit contractus, & in vtroque saluatur iustitia, cum res venalis non habeat valorem indiuisibilem, sed admittat latitudinem inter supremum medium, & infimum, etiam illud erit tale, quià duplex etiam interuenit contractus, alter quo quis pecuniam suam implicauit in cambio cum lucro, alter quo campsarius emit illud ius, quod alter aduersum se acquisiuit, & in vtroque saluatur iustitiæ æquitas, siquidem illud lucrum, quod fuit con-

Duplex interuenit contractus, & in vtroque saluatur iustitia.

conuentum, & est debitum ei, qui implicauit pecuniam suam ad cambium ex communi vsu fori præsumitur iustum, & illa pecunia, quam soluit ille, qui se liberat ab onere soluendi illud lucrum iusta, & proportionata supponitur pro iure ad illud lucrum, cum soleat ex vsu fori tanti emi.

7 Hoc tamen vnum monendum censeo, quod illud, quod minus soluit campsarius præsenti pecunia pro se eximendo ab onere soluendi quid magis post aliquid temporis in alio loco non debeat esse quid minus comparatiuè ad pecuniam receptam ab eo, qui prius soluerat, & dederat ad cambium, sed tantum comparatiuè ad ius, quod habet ad lucrum postea exigendum determinato tempore, & loco. Ratio primæ partis est, quia, vt alibi vidimus non licet emere pagas acerbas de præsenti pecunia numerata pro minori pretio, nam hoc esset præcisè acquirere lucrum ob solam temporis dilationem, quod sapit naturam mutui palliati; non enim quid minus continet creditum certum de futuro, ac pecunia habita de præsenti, tum quia, vt alibi etiam docuimus non licet debitum de futuro continens centum extinguere per solutionem nonnaginta de præsenti, non enim temporis contractio, vel extensio est secundum se lucratiua alicuius pretij, ex quibus patet discrimen, quod intercedit inter res venales, quæ modo vendi possunt pretio summo, modo redimi pretio infimo, & inter pecuniam creditam, & pecuniam præsentem; patet inquam, quia in illa admittitur varietas pretij, dummodò sit intra limites supremi, medij & infimi, in ista verò non admittitur talis varietas, cum tam pecunia præsens, quam futura sit eiusdem omninò valoris, nec admittat latitudinem, & est sola differentia in tempore. Ratio secundæ partis est, quia quamuis etiam illud ius ad lucrum postea exigendum sit ius ad determinatam pecuniam conuentam, & debitam, & proindè videatur sortiri easdem conditiones, quas habet creditum de futuro, quod licitè non potest emi pro minori, nihilominus, quia in communi æstimatione non semper illud ius, quod acquiritur in cambio est idem, sed diuersificatur iuxtà diuersas conuentiones, ideò videtur imitari naturam rerum venalium, quarum valor non consistit in indiuisibili, adeòque potest variari, & quod acquisitum est per quid maius, potest vendi per quid minus, dummodò iuxta vsum fori vtrumque pretium sit intra limites a iure permissos. Ex hoc patet discrimen inter primam, & secundam partem, nam pecunia, quæ datur pro censu constituendo non variatur secundum valorem consistentem in indiuisibili, adeòque, siuè præsens, siuè futura continet idem pretium; illud autem ius cum sit id, quod per commercia acquiritur, variari potest secundum valorem, adeoque illa datur, vt pretium, hoc æstimari potest, vt merces.

Non licet emere creditum pro minori ex eo, quod pecunia sit præsens.

Temporis contractio, vel extensio nõ est secundum se lucratiua.

Probatur secundò assertio. Illud ius, quod habet Titius in Caium ratione cambij constituti potest licitè pro minori vendi alteri ab eodem Caio, ergo etiam licitè poterit vendi eidem Caio, seu ab eodem Caio potest iustè redimi. Antecedens præterquam quod admittitur ab Azorio nostræ assertionis hoste acerrimo *Instit. mor. part. 3. lib.* 10. *cap.* 11. *quæst.* 3. sic euincitur, quia ille alter potest simile ius acquirere ab alio pro minori pretio, cum, vt dictum est, ius illud acquiratur modo minori, modo maiori pretio sinè læsione contractus, dummodò illud maius, & minus sit intrà limites iustitiæ, ergo etiam poterit hoc emere ab eodem Titio pro illo minori pretiò. Prima consequentia etiam probatur, quià ex quo Caius contraxit primò cum Titio non amisit aliquod ius acquirendi ab eodem Titio alio contractu id, quod alij iustè possunt ab eodem acquirere.

Si potest vẽdi alteri, non est, cur non possit redimi à primo.

Azorius

Dices cum Azorio loco citato disparem esse rationem inter illum alterum acquirentem illud ius pro minori, & inter Caium se redimentem pro minori ab illo onere, Disparitas autem consistit in eo, quod ille alter nihil ex vi præcedentis contractus eidem Titio debet, adeòque conueniendò de iusto pretio, quamuis minori ad illud, quod alter soluit, iustè conuenit, Caius autem ex vi præcedentis contractus tenetur ad totam illam summam conuentam erogandam eidem Titio, adeòque non est, cur illam non debeat soluere ad se eximendum ab illo onere, quod sibi antecedentèr imposuit. Sed contrà, quia illud ius, quod acquisiuit Titius ex vi præcedentis obligationis assumptæ à Caio est commutabile per quid minus, sicuti est acquisibile per quid minus etiam, & sic quamuis Caius ex vi prioris contractus teneretur ad totam illam summam conuentam erogandam, resolueretur tamen illa obligatio per secundum contractum, qui non est iniustitiæ damnabilis, cum simile ius regularitèr ex vsu fori quandòque acquiratur per quid minus sine vllo iniustitiæ scrupulo.

Illud ius est commutabile per quid minus, sicuti etiam est vẽdibile per quid minus.

Assertio V. Non est vsurarius contractus cambij, quo Vg. Titius nummularius dat hic Mediolani Francisco centum nummos aureos, vt eos soluat postea Romæ in primis nundinis, cum tamen sciat eundem Franciscum Romæ non habiturum eosdem nummos aureos persoluendos, nisi ipsos accipiat ab alio, nomine, vel titulo alterius cambij, sic sentit *Siluester verbo vsura 4. quæst. 9. versiculo sexto sensere, Azorius instit. moralium part. 3. lib. 10. cap. 1. quæst. 6.* 8

Siluester

Azorius

Probatur primò. Hic contractus nil aliud importat, quam permutationem pecuniæ præsentis cum absenti, sed hæc permutatio ex genere suo non est illicita, nec vsuraria, ergo neque erit vsurarius iste

con-

contractus, quo &c. Maior probatur, quia Titius nummularius verè soluit pecuniam hic Mediolani, vt postea soluatur Romæ in primis nundinis, & Franciscus per receptionem talis pecuniæ hic Mediolani verè assumit in se onus illam tempore nundinarum restituendi, ergo hoc verè importat permutationem pecuniæ præsentis, quæ est Titij cum pecunia absenti restituenda per Franciscum; Neque obstare potest si asseratur Titium scire, quod Franciscus non sit habiturus illam pecuniam restituendam Romæ, adeòque non potuisse commutare; Non, inquam, obstare potest, nam tradendo pecuniam suam cum illo onere acquisiuit ius aduersus ipsum Franciscum ad illam restituendam, nec curare debet, quod vno, vel altero modo habeat, dummodò ipsi restituatur; & hoc sufficit eo, quia ius, quod acquirit idem Titius per traditionem suæ pecuniæ est personale aduersus scilicet personam, quæ eidem obligatur.

Nihil aliud est quā permutatio pecuniæ præsentis pro absenti.

Dices, si Titius emeret à Francisco viginti aureis bouem, quem ipse Franciscus non habet, & deinde locet bouem ipsi Francisco cum onere, vt soluat aliquid pro ipso boue sic locato vsurariè contraheret, & non posset exigere iustè mercedem locationis vltra viginti aureos per se ipsum solutos, ergo etiam si pecunia præsenti emeret ius ad pecuniam absentem aduersus Franciscum, quam re vera non habet, & vlterius exigeret pretium cambij vsurariè se haberet, & non posset &c. Consequentia probatur, quia emendo pecuniam, quam Franciscus non habet, & ratione eiusdem exigendo fructus perinde se habet. ac si ex boue non existente fructus exigeret. Sed contrà neganda est consequentia, quia merces locationis bouis non existentis esset ex vi contractus ficti, chimerici, & insubsistentis, pretium autem cambij esset ex ipso cambio reali per traditionem actualis pecuniæ ex parte campsoris, & acquisitionem iuris pro pecunia absente aduersus campsarium; neque ex eo, quod hic illam pecuniam non habeat vitiatur ipse contractus, sufficit enim, quod possit illam habere medijs licitis, & a iure permissis, sicuti ex eo, quod fiat mutuum alicui cum onere, vt mutuatarius restituat, sufficit quod illam habere possit &c.

Contractus locationis bouis esset chymericus, & fictus.

PRÆNOTIO VIII.

De Iniustitia cambiorum ex monopolijs.

SVMMARIVM.

Explicantur modi, quibus contingere possunt monopolia in cambijs 1.

Si augeatur pretium per monopoliū in cambijs intrà limitates iusti monopola grauitèr peccant nō tamen tenentur ad restitutionem 2.

Qui non communicauit cum conspiratoribus ad augendum pretium intrà limites iusti non peccat, si se conformet vsuifori secundum quem pretio adauctō per monopolium cambia ineuntur 3.

Qui communicat cum eisdem per malam fidem peccat quidem, non tamen subit pœnas iuris 4.

PLura de monopolijs diximus interuenientibus in contractibus emptionis, & venditionis sub titulo *Contractus 2. de emptione, & venditione prænot. 6. per totum*, quæ ibi recolenda sunt, & hic applicanda non repetenda, ne actum iam sine necessitate agamus. Hic solum explicandi sunt modi, qui specialiter ex peruersitate nummulariorum interuenire possunt in cambijs, & iustitiam, vel iniustitiam inquirere.
Duobus igitur potissimum modis contin- 1
gere possunt monopolia in cambiis; primò
quatenus tres, vel quatuor nummularii ex
conuentione inuicem inita omnem pecu-
niam hinc inde contrahunt, & apud se
coacervuant eo fine, & intentione, vt pos-
sint pro suo arbitratu pretia cambiorum
constituere, & lucra maiora percipere,
quam perciperent, si monopolia non ini-
uissent cum aliorum contrahentium ma-
ximo detrimēto; Secundò, quatenus quam-
uis pecunias omnes apud se non coegerint,
paciscuntur tamen inter se, ne quis eorum
pecuniam det alteri, nisi hoc, vel illo pre-
tio, & non minori. Huiusmodi monopo-
liorum auctores, & grauitèr peccare, &
obligari ad restitutionem, si augeant pre-
tium supra id, quod iustum est, colligitur
ex iis, quæ dicta sunt *cit. tit. de emptione, &*
venditione eadem prænot. 6. vbi tamen dixi-
mus, quod si pretium, quod adaugent
huiusmodi monopolæ, non excedat supre-
mum, quamuis grauiter peccent non tenea-
tur ad restitutionem, eo quia non læditur 2
iustitia commutatiua, sed tantum legalis,
Id, quod potissimum controuertitur in
præsenti est, an si in aliquibus nundinis ex
huiusmodi monopolio pretium cambio-
rum fuerit auctum Titio Vg. non concur-
rente ad tale monopolium, & idem Titius
pecuniam suam de alteri iuxta consuetudi-
nem exercitam in talibus nundinis, & taxa-
tam ex vi huiusmodi monopolii peccet le-
thalitèr, & subeat pœnas contrà monopo-
las comminatas, & teneatur ad restitutio-
nem. Huiusmodi monopolia præterquam
quod sub grauissimis pœnis damnata sunt
in l. 1. C. de Monopolijs potissimum repro-
bantur per allegata Pii V. constitutionem
illis verbis *eos verò, qui conspirationes fe-*
cerint, vel congestam vndique pecuniam istè
ad se redegerint, vt quasi monopolium pecu-
niæ facere videantur, pœnis, quæ à iure contrà
exercentes monopolia constituta sunt, teneri
sancimus. Quænam autem sint huiusmodi
pœnæ collige tum ex præcitata *l. 1. C. de*
mo-

Explicantur modi quibus monopolia contingūt in cambijs

Præcipua ratio dubitandi in hoc titulo.

monopolis potissimum reprobantur per allegatam Pij V. constitutionem illis verbis *Eos verò, qui conspirationes fecerunt, vel congestam vndique pecuniam ità redegerunt, vt quasi monopolium pecuniæ facere videantur, pænis, quæ à iure contrà exercentes monopolia constituta sunt, teneri sancimus.* Quænam autem sunt huiusmodi pænę collige, tùm ex præcitata *l. 1. C. de monopolis*, tùm ex dictis in præallegata *prænot. 6. de emptione, & venditione.*

3 Assertio. Si Titius non communicauit cum conspiratoribus in ordine ad augendum pretium, sed bona fide pecuniam suam det ad cambium ad ęqualitatem illius pretij, quod communitèr exigitur à conspiratoribus, non peccat, nec tenetur ad aliquam restitutionem, si illud pretium sit iustum, licet supremum, si verò mala fide, & pretium illud sit suprà iustum, & peccat, & tenetur ad restitutionem.

Taxatio pretiorū habetur ex cōmuni æstimatione.

Probatur prima pars. Communior, & conformior regula ad taxanda rerum pretia ex vsu fori est communis æstimatio, & consuetudo ad vsum eiusdem fori, quæ æstimatio, & consuetudo non semper est eadem in omnibus nundinis, sed variatur ad variationem eorum secundum diuersas circunstantias, ergo si tempore aliquarum nundinarum particularium communitèr pecunia detur pro aliquo determinato pretio, præsumendum est ita communitèr ęstimari, & hanc esse consuetudinem communem, ergo si Titius tali consuetudini se accomodet non peccat, nec tenetur ad aliquam restitutionem; Neque dicas, illam æstimationem inductam esse non ex æquitate, sed ex peruersitate conspiratorum, quæ propterea non potest esse iusta, & honesta regula congruæ, & iustæ taxationis; contra enim inpugnaberis, nam licet talis regula sit ex peruersitate conspiratorum inducta, adeòque mala ex fine operantium, quia tamen secundum se non est iniqua, cum non excedat latitudinem iusti pretij, & ipse Titius non communicet in tali peruersitate operantium, cum pecuniam suam det bona fide pro illo pretio, non potest inducere aliquam peruersitatem, & malitiam in eodem Titio, nec ex natura sua, nec ex fine operantis. Confirmatur ex ijs, quæ diximus sub *tit. Contractus II. de emptione, & venditione*, vbi si res aliqua secundum se maioris valoris, & pretij, secundum commune iudicium proptèr valorem rei non cognitum minoris æstimetur, & quis emat rem illam illo pretio communitèr taxato iustè emit, nec alicuius iniustitiæ est damnandus, ergo neque erit damnandus Titius iniustitiæ, si pecuniam suam det ad cambium secundum illud pretium, secundum quod communitèr ab alijs traditur in tali loco, & talibus nundinis. Consequentia probatur, quia si communis error non vitiat contractum, nec communis conspiratio eundem debet vitiare, si tamen hęc non sit suprà iustum pretium.

Talis taxatio est dūtaxat mala ex fine operantium.

Probatur secundò eadem prima pars, quià Titius nec peccat contra æqualitatem requisitam ad iustitiam contractus, nec ex fine, proptèr quem contrahit, ergo quia non peccat contra æqualitatem non tenetur ad aliquam restitutionem, quia non est ex prauo fine non exercet actionem peccaminosam. Antecedens patet, quia illud pretium secundum se non supponitur excedere id, quod iustè debitum est, & ipse Titius, quod præstat, præstat bona fide. Consequentia probatur, quià vbi nulla est inęqualitas nulla est necessitas compensationis, seù restitutionis, vbi non est peruersa intentio, non est peccatum.

Nec est prauitas cōtra iustitiā, nec ex fine, quo fit.

Probatur secunda pars, quià per malam fidem communicat in peruersitate conspiratorum, si non in causa, saltem in effectu, & ex eo, quod exigat plus, quam iustum est lædit æqualitatem ad iustitiam requisitam, ergo quatenus per malam fidem communicat cum peruersitate, peccat, quatenùs exigit supra iustum tenetur ad restitutionem.

Communicat per malam fidē cum conspiratoribus saltē in effectu.

Verum tamen esset, quod quamuis mala fide contrahens tali pacto peccaret, & obligaretur ad restitutionem, in rigore tamen non subiret pænas contra monopolas comminatas. Ratio multiplex esse potest. Prima, quia hic non posset dici absolutè, & verè conspirator, & monopola; nam ad rationem monopolij requiritur, vel multorum conuentio de non emendis, vel emendis rebus, nisi tali, vel tali pretio, de non cambienda pecunia, nisi tali, vel tali onere, & similibus, vel congestio omnium rerum venalium, vel totius pecuniæ apud vnum ex animo, & intentione, vt pro suo arbitratu pretia rerum adaugeat, vel cambiorum onera immutet, sed in nostra hypothesi Titius nec conuenisset cum multis de pretio cambiorum augendo, nec vniuersam pecuniam apud se congessisset ad finem augendi, ergo non esset propriè conspirator, nec monopola. Secunda, quia leges penales vtpote odiosæ sunt restringendæ, nec extendendæ, nisi ad delictum perfectū, & consummatum, ad quod tollendum huiusmodi leges sunt ordinatæ, sed debitum Titij mala fide se accommodantis communi pretio conspiratorum, & exigentis id, quod conspiratores exigunt non est in ratione monopolij rigorosè perfectum, & consummatum, ergo &c. Minor probatur, quia non dicitur conspirare, qui non conuenit ad conspirationem; Neque dicas, quod quamuis in causa non communicet, sit tamen propriè conspirator, quià communicat in effectu, in quo propriè cōsummatur delictum, & iura potissimum per pænarum comminationem, & impositionem intendunt euertere effectum, in quo potius consistit damnum 4

Non dicitur propriè conspirare, qui non cōcurrit ad actū conspirationis.

Reipublicæ,& emptorum perniciem, quam ipsam conspirationem, quæ est tantum via ad tale damnum, quod ita verum est, vt si fieret conspiratio, & non sequeretur effectus, ipsi conspirantes, quamuis peccassent per illam peruersam intentionem; non tamen tenerētur ad restitutionem, nec obligarentur ad subeundas pænas conspiratorum; contra enim impugnaberis, quia quamuis re vera delictum non compleatur propriè, nisi in effectu, & per ipsum solum effectum inducatur damnum, quod iura potissimum intendunt auertere; non est tamen propriè delictum consummatum in tali genere, nisi interueniant omnia, quæ requiruntur formalitèr ad inducendum tale delictum, nec solus effectus sufficit ad ipsum delictum inducendum. Res declaratur hoc pacto. Si omnes mercatores intèr se non conuenirent de non vendendis mercibus, nisi tali pretio, sed solum singuli tali pretio venderent, quod esset supra iustum certè effectus damni, quod iura intendunt euertere, sequeretur. Quis autem diceret huiusmodi mercatores subire debere pænas contra monopolas impositas? ergo ad incurrendas pænas non sufficit consummatio in effectu, nisi concurrant simul ea, quæ requiruntur ex parte causæ ad tale delictum inducendum; ex quo vlterius infero ad rem nostram, ergo nec Titius, qui non conuenit, non obligabitur ad subeundas pænas. Hæc vltima consequentia probatur, quia in tantum Mercatores exigentes tale pretium supra iustum non subirent pænas iuris contra monopolas, in quantum intèr ipsos non esset conuentio de illo sic exigendo, licet peccarent contra iustitiam per superexcessum pretij, sed Titius etiam in data hypothesi licet exegisset illud pretium, non conuenisset tamen simul cum alijs de illo, ergo &c.

Ad conspirationem requiritur conuentio inter multos.

DISQVISITIONES.

In vniuersam materiam hucusque agitatam.

§. I.

An in cambio debeat ex necessitate restitui diuersa in specie, vel numero pecunia ab ea, quæ fuit accepta.

SVMMARIVM.

Exponitur casus propositus in terminis particularibus 1.

Nummularius, qui pecuniam accepit in vno loco alibi restituendam sine alia expressione non potest obligari ad restituendam pecuniam in specie diuersam 2.

Nummularius nec potest in loco, in quo debet restituere, obligari ad reddendam pecuniam diuersam in numero 3.

Per restitutionem eiusdem numero pecuniæ non transiret contractus de cambio in mutuum 4.

Disquisitio I. Caius pecuniam suam tradidit euidam nummulario hic Mediolani, vt eandem Romæ postea restitueret. Adueniente tempore restitutionis nummularius eandem numero, quam Mediolani receperat, & postea Romam remisit, intendit restituere, quam renuit Caius recipere. Quæritur, an Caius possit obligari ad eandem recipiendam, an verò iustè possit aliam in specie, vel in numero saltem exigere. 1

Respondeo primò, Caium, quantum est ex vi contractus non posse obligare nummularium ad restituendam pecuniam specie diuersam ab ea, quam ipse recepit. *Rebellus de obligationibus iustitiæ quæst. 1. de cambijs. Sotus lib. 6. de iustitia quæst. 8. art. 1. Molina disp. 398. in princip. contrà Valentiam 2. 2. disp. 5. quæst. 20. puncto primo, Ioannem Medinam quæst. 1. de cambiis.* Dixi *quantum est ex vi contractus*, non enim renuerem concedere, quod ex vi specialis conditionis, seu conuentionis annexæ contractui cambij possit nummularius obligari ad reddendam diuersam in specie materiam iuxta contenta. Ratio responsionis esse potest, quia non est essentialitèr connexum cambium locale cum manuali, sed vnum potest ab altero separari, sed si ex vi contractus esset necessariò restituenda pecunia diuersæ speciei a recepta cambium locale esset essentialitèr connexum cum manuali, ergo &c. Antecedens probatur, tum quia in eodem loco potest pecunia argentea commutari cum minuta, vel aurea cum argentea, & sic est cambium manuale, non locale; Rursus in cambio locali potest esse vera permutatio, & iure acquirendi pretium pro cambio, etiam si restituatur pecunia solo numero diuersa, ergo cambium locale non est essentialitèr connexum cum manuali. Antecedens probatur, quia permutatio ex genere suo non debet esse essentialitèr intèr specie diuersa. Quis enim diceret non esse veram permutationem olei cum oleo, vini cum vino? nec sola diuersitas monetarum potest esse ratio lucrandi ex cambio, sed etiam diuersitas locorum propter onus traiectionis saltem virtualis pecuniæ de vno in alium locum, ergo &c. Vnde iure merito asserit *Salas tract. de cambijs dub. 1. num. 3. versic. 3. quid in nostro* hanc esse Romæ praxim, vt pecunia eiusdem speciei ibi reddatur cum ea, quæ in Hispania est tradita, nec vllus est, qui negauerit esse cambium. 5

Rebell. Sotus. Molina. Valētia. Medina.

Cambiū locale nō est necessario cōnexum cum manuali.

Permutatio ex genere suo non exigit esse inter specie diuersa.

Ref-

Respondeo secundò regularitèr dari, seu restitui pecuniam numero diuersam, non posse tamen Caium respuere eandem numero, si in loco, in quo conuentum est debere tradi, tradatur. Ratio est, quià si quid obstaret, ne eadem pecunia numero posset restitui, esset, quià eiusdem ad se ipsum non datur permutatio, adeòque nequit saluari naturà cambij, quæ de suo conceptu dicit permutationem, sed hæc ratio nulla est, ergo &c. Minor probatur, quià ex diuersitate locorum licet non oriatur diuersitas entitatiua in eadem pecunia, consurgit tamen diuersitas saltem moralis, quæ sufficiens est ad permutationem, vt ex tali variatione morali ius potest oriri ad exigendum pretium, seu iustum lucrum ex cambio, quod potissimum consurgit ex traiectione pecuniæ ex vno in alterum locum, siue reali, vt contingeret in casu nostro, siue virtuali, quod fit, quandò realitèr non transfertur, sed ex commissione alteri imposita ibi persoluitur; vbi erat transferenda, quod æquiualet actuali traiectioni. Confirmatur ex ijs, quæ dicta sunt sub *tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris pranot. prima, & alibi*, vbi statutum fuit sine læsione mutui posse per mutuatarium obligari mutuatorem ad recipiendam eandem numero pecuniam mutuatam, ergo etiam poterit obligari in cambio ille, qui alteri dedit pecuniam suam alibi restituendam, vt eadem numero ibi recipiat; non enim in hoc video disparem rationem, præcipuè cum vtrobique saluetur finis ab vtroque contrahente intentus in cambio.

Ex varietate locorũ nõ consurgit diuersitas entitatiua, sed ad summũ moralis.

4 Salonius *quæst. 2. de cambijs* ex mente Conradi, & Medinæ asserit per restitutionem eiusdem numero pecuniæ fieri transitum de contractu in contractum, & cambium fieri quoddam mutuum, quià sicuti in mutuo datur pecunia mutuatario post aliquod tempus restituenda mutuanti, ita in cambio istodatur pecunia campsuario post aliquod tempus restituenda campsori. Sed ob hanc rationem æquè euinceretur cambium transire in mutuum, siuè eadem numero pecunia restitueretur, siuè diuersa in numero; sicut enim in mutuo potest eadem in numero, vel diuersa in numero pecunia restitui post tempus præfinitum ad restitutionem, ità etiam in cambio, vnde si ex eo, quod eadem pecunia post aliquid temporis est restituenda, cambium dicitur fieri mutuum, non video, cur etiam fieri non debeat mutuum ex eo, quod diuersa in numero post idem temporis fit restituenda. Quamobrem absolutè dicendum est illud cambium non transire in mutuum, quod multis assignatis diuersitatibus intèr hos contractus contendit euincere *Salonius de Cambijs quæst. 4. art. 2. num. 9.* quas ibi recole. Nob's vna, vel altera sufficiat. Prima sit, quià cambiũ, de quo nos hic loquimur, quoque permutatur pecunia præsens pro absenti importat essentialitèr traiectionem pecuniæ de vno loco, in quo accipitur, ad alium, in quo est restituenda, siuè actualem, siuè virtualem modo, quo suprà explicatum est; hanc autem traiectionem non importat essentialitèr mutuum, qua mutuum est. Secunda est, quia in mutuo debet per se intercedere aliqua distantia temporis intèr tempus mutuationis, & restitutionis, in cambio verò interuenit solummodò per accidens talis temporis distantia.

Salonius

Sãlonius

Cõradus

Medina.

In cambio locali requiritur traiectio pecuniæ sal tem virtualis.

§. II.

An non impleto ex vtraque parte cambio liceat alteri ex contrahentibus à contractu resilire.

SVMMARIVM.

Facti series in suis terminis 1.
Duplex sensus difficultatis proposita 2.
Nummularius si non fuerit in mora satisfaciendi neutri liberum est à contractu recedere 3.
Pecunia tradita nummulario, vt alibi eam restituat transit quoad dominium in ipsum 4.
Si nummularius fuerit in mora neutri datur ius ad recessum, sed Fabio actio ad satisfactionem 5.
Excipe nisi cessarit ob moram finis, ob quem initus est contractus. Ibid.

Disquisitio II. Fabius pecuniam suam tradidit cuidam nummulario in vno loco, vt teneretur eandem restituere in alio loco facta certa conuentione de determinato pretio pro tali cambio. Tempore, pro quo nummularius adhuc pecuniam non restituit, Fabius contendit à contractu recedere renuente nummulario, vel fortè etiam nummularius resultante Fabio: Quæritur iam, an vnicuique liberum sit à contractu resilire, cum adhuc non completus sit contractus ex vtraque parte. 1

In duplici sensu potest intelligi proposita disquisitio, vel ità vt sit liberum recedendi, si nummularius fuerit in mora restitutionis vltrà tempus conuentum ad restituendum, vel ità vt nec expectato tempore restitutionis ex eo præcisè, quod contractus non fuerit vsquequaque completus possit vnusquisque resilire. Plura, attigi ad hanc materiam pertinentia sub *tit. Contractus I. de contractibus in genere pranot. 4. assert. 4. per totum*, & sub tit. *Contractus IV. de emphyth. & Censibus pranot. 21. Sect. 8. assert. 4.* quæ ibi pro solutione præsentis difficultatis recole. Interim 2

Respondeo primò, si nummularius non fuerit in mora satisfaciendi, neutri liberum 3

Rebell. Salas. Palatius.

esse à contractu recedere, nec in foro interno, nec in externo *Rebellus de oblig. iustitia quæst. 1. de cambijs num. 10. Salas tract. de Cambijs dub. 1. num. 4. Palatius lib. 7. de contractibus.* Ratio in vniuersum hæc esse potest, quia quamuis cambium a nonnullis computetur intèr contractus innominatos, & pacta nuda, vestitur tamen stipulatione, & per satisfactionem ex vna parte factam, sed in pactis vestitis, & contractibus æquiualentibus contractibus nominatis in vtroque foro non datur locus pænitentiæ, quandò qui non satisfecit non est in mora, ergo &c. Maior probatur ex ijs, quæ diximus sub eodem tit. *Contractus I. pranot. 3. assert. 1. num. 3.* vbi statutum est pacta nuda transire in vestita, & contractus innominatos æquiualere nominatis, quandò connectuntur cum stipulatione, vel traditione ex vtraque parte, vel cum cohærentia alterius contractus nominati, & vestiti. Minor etiam probatur ex *Glosa in fine §. ex placito C. de rerum permut.* Secundo, *ex l. quoniam asseueras C. de rerum permut.* vbi dicitur, quod in pacto, quo posito, vel vterque sibi inuicem traderet rem promissam, vel alter tantum traderet altèro acceptante, & non tradente rem promissam, detur actio ciuilis, vbi autem datur actio ciuilis, eadem vtendum est ad complementum contractus, non ad recisionem eiusdem. Confirmatur, quia omninò gratis dicitur contractum cambij esse contractum innominatum; habet enim proprium, & specificum nomen cambij, & rationem specificam, per quam contradistinguitur non solum á simplici permutatione, sed etiam à contractu emptionis, & venditionis, vt latè supra diximus; in contractibus autem nominatis conceditur actio ciuilis, adeòque cessat locus pænitentiæ.

Cambiũ non est propriè pactum nudum, sed vestitur stipulatione.

Glosa.

Habet, & nomẽ, & rationem specificam contra distinctã ab alijs contractibus.

4 Ex his inferre licet, quod dominium pecuniæ per Fabium traditæ nummulario fuerit re vera translatum perfectè in ipsum nummularium, vt apertè colligitur *ex l. cum precibus C. de rerum permutatione*; vndè non solum ex iure, sed etiam ex consuetudine is, qui pecuniam accepit eam tamquam suam potest distrahere, & de illa ex suo arbitrio disponere; neque obstat, si dicatur in contractu emptionis per rei traditionem non transferri eiusdem rei dominium, antequam pretium eiusdem peremptorem solutum sit, vel pro soluto habeatur. Non obstat, inquam, nam regula generalis est, quod traditionibus dominia rerum transferantur, & ex dispositione iuris datur solum exceptio in contractu emptionis, & venditionis iuxtà *Glos. in l. 1. C. de rerum permutatio, & in l. Conditionibus C. de pactis.*

5 Respondeo secundò, si nummularius fuerit in mora satisfaciendi, nec item respectu eiusdem nummularij, nec respectu Fabij datur locus penitentiæ, sed tantum actio ad complementum contractus, nisi fortassè ex illa mora cessarit finis, ob quem initus est talis contractus cambij. Ratio in vniuersum hæc est, quia vbi tam de iure ciuili, quam de canonico conceditur actio ciuilis, ibi cessat locus pænitentiæ, sed in contractu cambij conceditur actio ciuilis ad complementum, ergo non potest esse locus pænitentiæ, seu resiliendi á contractu. Maior patet, quia datur locus pænitentiæ, quia cum ius non assistat contrahentibus ad firmandum contractum contractus in tali iure perinde est, ac si non esset initus, quamuis in foro interno subsistat proptèr mutuum contrahentium consensum præstitum, vndè iure diximus sub eodem *tit. Contractus I. pranot. 4. assert. 4.* oriri obligationem naturalem ratione fidelitatis, ergo vbi ius assistit contractui, & concedit actionem ciuilem, non est, cur recisio sit inquirenda, sed tantum actio ad firmandum, & complendum contractum. Minor probatur, quia iuxta superius dicta in contractibus nominatis, & pactis vastitis stipulatione, vel traditione iura semper assistunt ad differentiam pactorum, quæ pure nuda sunt, quibus iura non assistunt, sed contractus cambij non solum est contractus quoad suam speciem nominatus, sed est stipulatione, & tradictione ex vna salte parte firmatus, ergo iura assistunt contractibus cambiorum.

Iura assistunt cõtractibus nominatis, & vestitis, stipulatione, & traditione.

Dices in contractibus juxtà dicta in *tit. pranot. 4. Contractus I.* in quibus vnus satisfecit, & alter non, datur locus pænitentiæ respectu illius, qui satisfecit, licet non respectu illius, qui non satisfecit, ergo cum in contractu cambij, de quo nos loquimur Fabius satisfecerit, & non nummularius dabitur locus pænitentiæ respectu Fabij, licet non respectu nummularij. Sed contrà, ea, quæ ibi dicta sunt procedebant dumtaxat in pactis merè nudis, & contractibus innominatis, cuiusmodi non est contractus cambij, qui, & proprio nomine secundum propriam speciem gaudet, & vestitus supponitur, & stipulatione, & traditione per vnam saltem partem completa.

Dices secundò, etiam si pacta nuda sint vestita per traditionem saltem ex vna parte adhuc tamen datur locus pænitentiæ, & resiliendi à contractu saltem respectu eius, qui satisfecit, vt latè probauimus in *præfata pranot. 4. sub tit. Contractus I.* ergo quamuis contractus Cambij sit contractus nominatus; & vestitus traditione ex vna parte adhuc non tollitur locus pænitentiæ respectu eius, qui satisfecit. Sed contra primò, quià contractui nominato completo ex vna parte duplex ratio assistit, & ratio contractus nominati, & ratio complementi, pactis verò nudis, secundum se

Duplex ratio assistit cõtractibus nominatis, qua non assistit pactis nudis.

licet

Duplex ratio assistit contrahentibus nominatis, quæ non assistit pactis nudis.

se licet vestitis ex vna tantum parte assistit solummodò ius secundum illam rationem, secundum quam fauet ei, qui compleuit procedendi scilicet ad complementum, si velit, non obligandi tamen ad standum contractui, si nolit, cum deficiat à ratione contractus nominati.

Adde pro complemento rationis contractum nominatum suaptè natura vestitum esse, & firmatum ex quacunque iuris dispositione, cui derogare non potest ex sua libertate alter ex contrahentibus in præiudicium alterius, qui ius illud acquisiuit ab eodem iure; pacta verò secundum se nuda per complementum ex vna parte tantum fiunt quidem vestita, sed tantum ex dispositione complentis, qui sicuti liberè posuit complementum, ità liberè potest idem repetere, & cedere iuri, quod acquisiuit per complementum.

---

§. III.

An in cambio minuto licitum sit lucrum, quandò campsor, seu nummularius pro pecunia aurea dat minutam.

SVMMARIVM.

Facti series, & rationes dubitandi 1.
Potest campsor ex cambio lucrum acquirere quamuis accipiat pecuniam auream, & tradat minutam 2.
Campsor, quamuis tradat pecuniam minutam, & recipiat auream, inseruit tamen campsario 3.
Soluitur obiectum aduersantium 4.
Dispar ratio de cambio, ac de mutuo 5.

1 Disquisitio III. Dictum fuit superiùs licitum esse acquirere lucrum in cambio ratione materiæ purioris, quæ est in vna moneta comparatiuè ad aliam, quæ non est materiæ ita perfectæ, quamuis vtraque sit eiusdem valoris legalis. Hoc posito. Campsor quidam, seu nummularius hic Mediolani, siuè à Principe deputatus ad hoc munus, siuè illud exercens ex proprio arbitrio plures contractus cambiorum init, secundum quos pecuniam auream accipit a campsuarijs, illisque sic exigentibus tradit minutam, & simul exigit lucrum ex illa permutatione. Oritur hic difficultas, an licitè possit exigere illud lucrum. Ratio dubitandi ex eo consurgit, quod lucrum illud non videtur iustè posse exigi, nec ratione maioris valoris legalis, quia vtriusque supponitur esse æqualis, & monetam minutam dari ad æqualitatem attento tali valore comparatiuè ad monetam auream; nec ratione valoris naturalis, eo quia hic supponitur maior in moneta aurea, quæ longè ad perfectiores vsus potest deseruire, quam sit in minuta. Nihil ominus.

Maior valor naturalis pecuniæ aureæ, quam minutæ.

2 Respondeo, iustè posse illud lucrum exigere, dummodò non excedat quantitatem, quam exigit officium cambiendi, & labor in numerando, & similia. Ratio esse potest, quia ratio formalis, ob quam nummularius acquirere potest aliquod lucrum ex cambio manuali non est sola diuersitas valoris naturalis monetæ cambiendæ, adeo vt in tantum campsor possit lucrum illud acquirere, inquantum transfert in compsuarium monetam perfectioris valoris naturalis, vt recipiat monetam inferioris valoris naturalis, sed etiam, vt suprà docuimus, officium cambiendi, & labor in numerando, & expendendo pecunias, ergo quamuis ratione maioris valoris naturalis non possit lucrum percipere, cum pecunia, quam ipse tradit, sit deterioris valoris, & conditionis, poterit tamen aliquid acquirere ratione officij cambiendi, & ratione laboris in numerando, & expendendo. Hac ratione suprà docuimus sub *tit. Contractus II. de emptione, & venditione* posse iustè mercatores ratione offitij mercandi iustè aliquid exigere suprà id, quod alij non exercentes tale munus solent exigere, quæ ratio à fortiori videtur militare in nostro casu, cum magis videatur officium cambiendi ordinatum ad vtilitatem campsuariorum, quam munus mercandi in vtilitatem emptorum saltem quoad hoc, quod cambium versatur circà pecuniam, quæ ad longè plures vsus est accomoda, mercatura circà res venales, quæ ad tot vsus non videtur ordinata.

Lucratur ex officio cambiendi, & labore in numerãdo.

Paritas desumpta ex arte mercandi.

Officium cambiendi vtilius est, quã ars mercandi.

Dices non esse rationem lucrandi ex cambio ratione officij cambiendi, & laboris in numerando, quandò in contractu interuenit ex parte campsuarij aliqua ratio secundum se meritoria compensationis, ratione cuius ille labor, seu officium cambiendi adæquatur, & compensatur, cæteròqui non saluaretur æqualitas requisita ad iustitiam contractus, nam campsor acquireret lucrum proportionatum suo muneri, & labori, & vlterius illam rationem compensationis ex parte campsuarij, sine vlla compensatione, sed in cambio, quo campsuarius dat pecuniam auream, vt recipiat minutam transfert in campsorem aliquam rationem secundum se meritoriam compensationis suprà valorem eius, quod recipit, nam pecunia aurea, quam ipse tribuit est longè maioris valoris naturalis, quam sit minuta, quam ipsa recipit, vt supra docuimus, ergo &c. Sed contrà, nam illa ratio, quæ asseritur meritoria compensationis ratione maioris valoris naturalis non est ex necessitate compensanda. & ratio est, quia nullus cogi potest ad accipiendam pecuniam suprà valorem legalem, qui eidem pecuniæ im-

Nemo cogi potest ad accipiendam pecuniam suprà valorem legalem.

impositus est, quamuis Dominus pecuniæ illius maioris valoris naturalis possit licitè accipere quid maius, si velit quis ipsam accipere secundum illum maiorem valorem, & compensare suprà valorem legalem illum excessum valoris naturalis; ex quo ruit tota vis instantiæ; si enim non potest cogi nummularius ad accipiendam pecuniam auream suprà valorem legalem, & licitè accipere potest iuxtà eundem valorem, & ex alio capite cum habeat ius, vt officium proprium, & labor compensetur, non est, cur sit damnandus iniustitiæ, si exigat compensationem laboris, & muneris, & ipse non compenset valorem naturalem. Quod deindè ipse posteà possit alio contractu pecuniam illam auream transfigere secundum valorem naturalem suprà legalem non officit nostræ assertioni, siquidem sicuti non est repugnantia, quin eadem res venalis per diuersos contractus transferatur modò secundum valorem medium, modò secundum infimum, modò secundum supremum sine læsione iustitiæ, ita neque repugnat, quin per diuersos contractus eadem pecunia possit modò secundum valorem legalem, modò secundum naturalem transferri.

Non repugnat, quin per diuersos contractus eadem pecunia in specie trãsferatur modò secundum valorem legalem, modò secundum naturalem.

Ratio esse potest secundò, quià campsor
3 in illa permutatione inseruit campsuario; supponitur enim, quod cambium fiat ad exigentiam, & in fauorem campsarij ipsum releuando à multis oneribus, quibus grauaretur, ergo ratione talis obsequij, & seruitutis in ipsum præstitæ poterit aliquid exigere. Consequentia tenet, quià vnusquisque operans in fauorem alterius dignus est mercede sua. Antecedens probatur, quià per illam permutationem ipsum releuat a quadruplici incommodo, & primò ab impedimento emendi merces minutas, secundò ab onere inquirendi alterum, vel plures, qui pecuniam auream cambiret pro minuta; tertiò ab onere scindendi pecuniam auream in petias. quartò à periculo, nedum quærit, merces, quas intendit acquirere, distrahantur. Hæc omnia incommoda enumerat *Conradus de contractibus tract. 8. quæst. 99. concl. 4.*

Exigit lucrum ratione obsequij, & seruitutis.

Enumerantur cõmoda cãpsarij.

Conradus.

Dices; incommoda alterius secundum
4 se sumpta non tribuunt ius campsori exigendi aliquod lucrum, ergo ratione ipsorum non potest aliquid exigere. Antecedens patet, quis enim diceret posse mutuantem aliquid exigere, ex eo præcisè, quod mutuatarium in graui necessitate constitutum releuat à necessitate, cui subesse teneretur sine mutuo? Sed contrà, fateor incommoda alterius non conferre ius lucrandi releuanti secundum se, conferunt tamen, ius prout releuatio ab ipsis importat seruitutem releuantis in fauorem releuati; quæ certè seruitus, cum non sit debita, est meritoria mercedis, & præmij. Ad id, quod additur de releuante in mutuo dico disparem omninò esse rationem, quià 5
seruitus, quæ præstatur in mutuo omninò gratuita est sine vllo debito mutuantis, & merum beneficium, cuiusmodi non est seruitus illa, quæ præstatur in cambio minuto, ad quam campsor obligatur ciuilitèr ex vi contractus, quæ certè obligatio ciuilis est secundum se pretio æstimabilis. Deindè campsor ex officio tenetur illas pecunias appositè habere, quod certè onus est pretio æstimabile, non sic mutuator, adeòque &c. Quod si superius diximus posse etiam priuatas personas cambire cum lucro, cum tamen ipsæ non teneantur appositè habere pecunias aptas ad cambiendum, adeòque ratione talis oneris habendi pecunias non consurgere ius lucrum aliquod acquirendi, ea intelligenda sunt dumtaxat; quandò priuatæ personæ cambiunt pecunias maioris valoris naturalis, licet eiusdem legalis, cum alia imperfectioris valoris naturalis, vel cambiunt cum detrimento proprio, non autem, quandò cambiunt imperfectiorem cum perfectiori ex libertate, & sine vllo sui præiudicio. Consentiunt *Siluester verb. vsura c. 4. § 3. Salonius de cambiis quæst. 3. art. 1. num. 11.* Non negauerim tamen, quin quamuis nequeant aliquid priuati campsores exigere ratione onerum, quibus subiacent publici campsores congregandi, paratasque habendi pecunias diuersi generis, cuicunque cambire volenti, incumbendi in domo publica per se, vel per famulos ad id destinatos ei muneri &c. possint tamen aliquod licet modicissimum exigere ratione seruitutis, & obsequij in numerando &c.

Nõ exigit lucrũ præcisè ex vtilitate cãpsario resultante.

Dispar ratio de cambio ac de mutuo.

Siluester
Salonius

Non possunt tantum priuati exigere, quantum publici campsores.

---

§. IV.

An lege publica prohiberi possit, ne quis præter publicos campsores cambia minuta factitet, & quid si factitet contrà talem legem.

SVMMARIVM.

Status quæstionis, & multiplex ratio dubitandi 1.

Lex prohibens cambia, si qua datur, potest dupliciter intelligi, & quomodo 2.

Potest princeps prohibere, ne priuata persona assumat onus cambiendi vtroque modo 3.

Cambientes contrà ius legitimè prohibens subiacent pœnis eius, non tamen contrahunt noxam lethalem contrà iustitiam commutatiuam, sed ad summum leuem contrà legalem 4.

Cambientes cum lucro contrà dispositionem Principis non obligantur ad restitutionem illius lucri, si non excedat debitam æqualitatem 5.

Disqui-

1 **D**Isquisitio IV. Constituerat Princeps in fauorem publicorum campsorum quandam legem, ne quis præter eosdem auderet cambia minuta exercere. Non obstante hoc iure prohibente Scius hoc munus priuatim exercuit, & lucrum per singulos contractus acquisiuit. Multiplex hic excitatur articulus. Primus est, an Princeps iustè potuerit condere talem legem. Secundus ex suppositione, quod iustè potuerit, seu possit, an faciens contrà talem legem peccet læthaliter. Tertius, an ad aliquam restitutionem teneatur, & cui. Pro solutione

Variæ rationes dubitandi.

2 Aduerte in vniuersum legem, si quæ fuerit edicta, vel edatur circa propositum dubium duplicem posse habere sensum, seu dupliciter interpretari; primo modo quatenus prohibeat, nequis propria auctoritate assumat munus publici campsoris; Secundo modo, quatenus absolutè prohibeat per primatas personas quomodocunque fieri huiusmodi cambia etiam priuatim. Ex verbis legis coniectandum est quonam ex his modis lex prohibeat. Certè *Molina disp. 399. vers. quæ dicta sunt* iuxtà mentem *Nauarri* docet in aliquibus Regnis Hispaniæ leges in hoc genere conditas intelligendas esse dumtaxat iuxta primum modum, non autem iuxtà secundum. In dubio autem, vtrum lex respiciat primum modum, an verò secundum, si ex verborum contextu nequeat dissolui præsumendum est restringi ad primum modum, quià leges prohibentes vtpotè odiosæ potius sunt benigna iuris interpretatione moliendæ, quam exasperandæ. Quibus suppositis.

Dupliciter potest intelligi prohibitio cambiorum, & quomodo.

Molina. Nouarrus.

3 Respondeo primò, Principem potuisse, & iustè posse ex iustis causis non solum prohibere, ne quis cambia factitet primo modo, seu iuxtà primum sensum expositum, sed etiam iuxta secundum. *Salonius de cambijs quæst. 3. art. 1. concl. vlt. num. 14. Azorius instit. mor. part. 3. lib. 10. c. 4. quæst. 5. Molina tract. 2. disp. 399. & alij magis communiter*. Probatur, quià in Principe adest potestas legislatiua, & lex, seu obiectum legis potest cedere in bonum commune Reipublicæ, ergo iustè potest Princeps condere huiusmodi leges. Antecedens quoad secundam partem probatur, quià maximè conuenit Reipublicæ bono, ne pecunia alicuius Regni, & Prouinciæ alio transferatur, quod facilè contingeret, si vnusquisque posset pro suo libito cambia minuta, & localia factitare. Item maximè congruit eiusdem Reipublicæ commoditati, vt publici sint campsores, qui onus assumant congregandi pecunias cuiuscunque generis, domos publicas habendi, per se, vel per ministros pecunias cambiendi ad exigentiam campsuariorum, quæ certè dificile quis assumeret, si quisque pro sua libertate, sine talibus oneribus posset cambire. Hac motus ratione non renui sub *tit. Contractus II. de emptione, & vendit. prænot. 6. num. 4.* posse Principes, & Magistratus etiam in rebus humano victui necessarijs concedere dumtaxat vni, vel alteri ius vendendi res in certo genere, & prohibere alijs in hypothesi, qua ciuitas facilè destitueretur talibus rebus, nisi quis assumeret onus illas in vrbem transferendi, conseruandi, & distribuendi in publicis necessitatibus ad opportunos ciuium vsus, sic enim exigit bonum commune, quod præponderat oneri, quod alijs imponitur non vendendi &c.

Salonius

Azorius

Molina.

Assignantur causæ, propter quas Princeps potest prohibere.

Paritas desumpta ex alibi dictis.

Dixi *non solum iuxtà primum, sed etiam iuxtà secundum sensum* nam vtroque modo potest esse communis vtilitas per prohibitionem, & negatio talis vtilitatis per non positionem eiusdem prohibitionis. Verum tamen est, quod cum de iure naturæ non sit aliqua prohibitio, ne quisque possit cambire, non debeant sub prohibitione intelligi compræhensæ priuatæ personæ, si priuatim cambia factitent non assumendo propria auctoritate publicum munus cambiendi, nisi specialitèr in iure prohibente exprimatur hic modus priuatim cambiendi, quia iura restringentia, seu prohibentia id, quoad ius naturæ, nec restringit, nec prohibet non sunt extendenda vltra id, quod expresse prohibent.

Iura restringentia id quod ius naturæ non restringit sunt strictè interpretanda.

Respondeo secundò, cambientes contrà ius legitimè, & iustè prohibens subiacent quidem pænis iuris, non tamen contrahunt noxam læthalem contra iustitiam commutatiuam, sed ad summum contra legalem non tamen regularitèr grauem. Ratio primæ partis est manifesta, quià delinquens contra legem iustè subiacet pænis legis legitimè constitutæ, ergo cambientes &c. Antecedens patet, quià in eo, in quo residet potestas legislatiua debet etiam inesse vis coercitiua contra transgressores, nam frustrà essent potestas condendi leges, si ad earum obseruantiam per pænas non posset cogere, ergo qui subiacet potestati legislatiuæ subiacet etiam potestati coercitiuæ in hypothesi transgressionis, adeòque si contrà legem peccat pænis legis mulctandus est. 4

Habens potestatē legislatiuam debet habere etiam coercitiuam.

Ratio secundæ partis est, quià iustitia commutatiua respicit solummodò æqualitatem dati ad acceptum secundum vsum fori attentis omnibus circumstantijs, & conditionibus, quæ concurrunt ad contractum secundum se, sed talis æqualitas secundum se seruaretur in contractu cambij per priuatas personas cambientes, siquidem tantum darent, & reciperent quantum exigit natura contractus, quinimmò aliquid detraherent a consuetis recipi per publicos campsores, eo quod onera ipsorum non subeunt, ergo priuatæ personæ sic cambientes non peccant contra iustitiam commutatiuam; Nec

prohi-

Prohibitio Principis non demit æqualitatem rei ad rem.

prohibitio Principis demit æqualitatem rei ad rem, si contra eandem fiet, sed dumtaxat proportionatam subiectionem personæ ad personam, si fiant, quæ prohibentur fieri. Confirmatur ex ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. pranot. 6. num. 3.* nempè non peccare contra iustitiam commutatiuam conspiratores ex eo, quod contra *l. vnicam C. de monopolijs* res suas vendant secundum conuenta in conspiratione, si id, quod exigunt, non sit contra, seu suprà æqualitatem requisitam ad naturam contractus emptionis, & venditionis, ergo nec contra eandem peccabunt priuati campsores, ex eo, quod cambia ineant contra legem Principis prohibentis, dummodò tamen seruent proportionatam æqualitatem.

Paritas desumpta ex conspiratoribus in monopolys.

Dices primò, æqualitatem, quam respicit iustitia commutatiua desumendam esse secundum valorem, quem rebus taxauit Princeps in ordine ad contractus, qui debent iniri; cum igitur Princeps per suam legem prohibuerit, ne priuatæ personæ cambia faciant cum lucro, implicitè saltem quoad has personas in ordine ad cambiorum contractus videtur taxasse pretium pecuniarum, quæ cambiuntur, ne scilicet excedant per lucrum, quod acquiritur, valorem pecuniarum secundum se, ergo per talia cambia cum lucro facitata verè læditur æqualitas requisita ad iustitiam commutatiuam, quæ versatur inter valorem, & valorem taxatum à Principe.

Principes prohibentes non taxãt valorẽ pecuniarũ quoad personas, quibus prohibent.

Sed contra, quia Principes per huiusmodi leges intendunt præcisè prohibere, ne per tales, vel tales personas cambiorum contractus ineantur, non autem pecunijs in eisdem contractibus valorem statuere respectu talium personarum, adeo vt non nisi talis possit esse in ordine ad priuatas personas, diuersus, & maior in ordine ad publicos campsores, nam finis legis, vt supra innuebamus, est ne facile monetæ, quę sunt in aliqua Prouincia per huiusmodi contractus aliò transferantur, & ne ob hoc difficile inueniantur, qui velint ob publicum bonum in se assumere onus congregandi ex debito pecunias cuiuscunque generis, easque promptas habendi ad publicas campsuariorum functiones, quibus finibus non solum aduersantur cambia per priuatas personas exercita cum lucro, ac sine lucro. Deindè id, quod exigerent priuati campsores suprà id, quod tradiderunt non esset propter pecuniarum valorem, sed propter munera, quæ in hoc genere præstarent, & sunt secundum se pretio æstimabilia, ad quæ præstanda nullo iure obligantur.

Quod exigunt priuati cãpsores est propter munera quæ præstant.

Dices secundò, exigere aliquid, quod ex dispositione iuris sibi non est debitum est contra iustitiam commutatiuam, sed priuatæ personæ exigentes lucrum ex cambio per Principis leges sibi prohibito exigerent aliquod lucrum, quod sibi non est debitum, ergo peccarent contra iustitiam commutatiuam. Maior probatur, quia ex alibi dictis iustitia commutatiua non solum præstat, ne quis minus habeat, quam habere debeat, sed etiam ne plus habeat, quam habere debeat. Sed contra duplicitèr aliquid potest non esse debitum alteri; primò, quatenus ex natura sua est supra æqualitatem rei ad rem attentis omnibus circumstantijs, & conditionibus secundum se pretio æstimabilibus; Secundo modo, quatenus secundum se non est supra talem æqualitatem attento modo contrahendi, & conditionibus pretio æstimabilibus, sed tantum contra legem Principis prohibentis. Id, quod non est debitum primo modo, si exigatur est contra iustitiam commutatiuam, non sic, quod est indebitum secundo modo, siquidem est tantum contra obedientiam debitam Principi, per quam nullius ius læditur, cum id, quod datur, & accipitur æquè detur, & accipiatur ex vsu fori a publicis campsoribus, nec tamen damnantur iniustitiæ.

Duplicitèr aliquid potest non esse debitum, & quomodo

Ratio tertiæ partis est, quia contrauenire legi legitimè, & ex iusta causa constitutę est actio deficiens a debito obsequio, & subiectione, quam debet habere subditus erga suum legitimum superiorem iustè, & congrua præcipientem; obedientia etenim respicit præceptum sub ratione debiti respectu superioris *D. Thomas lib. 2. dist. 44. quæst. 21. art. 5.* Confirmatur primò, quia transgressio præcepti, quæ tribuit rationabile fundamentum grauis indignationis præcipienti habenti legitimum ius præcipiendi est actio secundum se peccaminosa contrà obedientiam, seu iustitiam legalem, sed Princeps habet ius legitimè præcipiendi, ne fiant per priuatas personas cambia, quia tamen ex eo, quod præcipiat sub grauibus pœnis arguitur velle solummodò obligare ad pœnas, non præsumitur velle culpam sub graui, ergo talis transgressio &c. Maior probatur ex ijs, quæ dicimus sub titulo de vitijs, & peccatis grauitatem, & leuitatem culpæ desumi ex fundamento grauis, seu leuis indignationis præcipientis, vel sub graui, vel sub leui, ergo etiam grauis, vel leuis grauitas culpæ desumenda est ex rationabili fundamento grauis, vel leuis indignationis per transgressionem præcepti aduersus eum, qui habet legitimum ius præcipiendi. Confirmatur secundò ex ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. pranot. 6.* nempe peccare contra iustitiam legalem, qui contrà ius positiuum conspirant ad non vendendas certas res, nisi determinato pretio, quamuis in tali pretio seruent æqualitatem requisitam ad iustitiam commutatiuam, ergo etiam peccant, qui contra ius pro-

D. Thõs.

Grauitas, et leuitas culpa desumitur ex fundamẽto grauis, & leuis indignationis

prohibens positiuum cambiunt pecunias cum lucro, quamuis in tali contractu seruent æqualitatem requisitam ad iustitiam commutatiuam; in casu tamen de conspiratoribus est grauitas, quia est in præiudicium communitatis, non sic in cambijs priuatis.

5 Respondeo tertiò, priuatas personas cambientes cum lucro non excedente æqualitatem debitam contra dispositionem Principis, quamuis peccent contrà iustitiam legalem, non obligari ad aliquam restitutionem lucri. *Molina tract. 2. disp. 399. versic. illud admonuerim. Lessius lib 2. c. 23. dub. 2. num. 17.* & alij magis communiter contra *Sotum de iustitia, & iure lib. 6. quæst. 9. concl. 3. Ioannem Baptistam Lupum de vsuris comment. 3. §. 2. num. 52. Coaruuiam in tract. de veterum numismat. collat. c. 7. num 4.* quibus videtur quodammodò assentiri *Azorius instit. mor. p. 3. lib. 10. c. 4. quæst. 7.* Probatur primò, quia onus restitutionis oritur ex læsione iustitiæ commutatiuæ, vel ratione rei acceptæ, vel ratione iniustæ acceptionis, sed ex suprà probatis per huiusmodi contractus iustitia commutatiua læsa non est, ergo ex ipsis nullum consurgit onus restitutionis.

Molina. Lessius. Sotus. Lupus. Coaruuias. Azorius

Onus restituendi consurgit ex læsione iustitiæ commutatiuæ.

Dices in huiusmodi contractibus esse iniustam acceptionem illius lucri propter ius prohibens. Sed contra dupliciter sumi potest ly *iniusta acceptio*; primò, quatenus importet modum, quo res accipiantur non secundum æqualitatem, sed suprà eandem, siuè ille, qui accipit iniustè, sit immediatus, & principalis acceptor, siuè mediatus, & minus principalis, cuiusmodi sunt consulentes, seu cooperantes; Secundò, quatenus seruata æqualitate importet solummodò transgressionem præcepti; iniusta acceptio primo modo sumpta lædit iustitiam commutatiuam cum tollat æqualitatem rei ad rem, & obligat ad restitutionem, non sic secundo modo, sed tantum lædit iustitiam legalem, cum non excedat æqualitatem rei ad rem requisitam in tali speciali modo contrahendi, sed solummodò tollat proportionatam subiectionem, quam debet seruare subditus ad superiorem in iure præceptiuo.

Est iniusta acceptio tantum ratione iustitiæ legalis.

Dices secundò, per læsionem etiam iustitiæ legalis consurgere onus restitutionis, quandoquidem iustitia legalis prohibens contractus aliquot, ipsos ipso iure irritat, si contrahantur; ex contractu autem irrito, si lucrum aliquod acquiratur, est restituendum, cum contractus irritus, & non contractus quoad effectum idem sint, & non contractus nullum possit parere interesse. Sed contrà lex prohibens potest sumi, vel quatenus prohibeat aliquod genus contractuum secundum se licitum respectu aliquarum personarum sub pæna nullitatis contractus, vel quatenus illud prohibeat sub alijs pænis contra transgressores; si iuxtà primum sensum prohibeat erit quidem contractus initus contra talem dispositionem nullus in foro externo, in eoque nullum pariet interesse propter allatas rationes. Dixi *in foro externo*, nam non ita facilè damnarem iniustitiæ in foro interno, nec obligarem in foro interno ad restitutionem illum, qui seruata debita æqualitate sic contraheret, cum sit forma substantialis contractus ratione vtriusque contrahentis consensus, & proportionata materia ad æqualitatem &c. Si sumatur iuxta secundum sensum, non inualidatur contractus, cum leges pænales non irritent, sed solummodò afficiant pænis transgressores. Regularitèr huiusmodi leges præsumendæ sunt præcisè pænales, nisi alitèr exprimatur.

Leges prohibentes, vel possunt esse tantùm pænales, vel irritantes.

Probatur secundo, quià per huiusmodi priuatos contractus cambiorum nulla infertur Reipublicæ iniuria, nec illis, cum quibus cambia ineuntur, ergo nullum consurgit onus restitutionis. Antecedens quoad primam partem patet, quia nihil damni eidem Reipublicæ illatum est, vt per se sit notum; probatur item quoad secunda, quia id, quod accipit, non excedit id, quod secundum communem mercatorum æstimationem in talibus permutationibus habetur pro æquali; neque dicas ex *Azorio instit. mor. part. 3. lib. 16. cap. 4. quæst. 7.* ex quo Princeps prohibuit, ne quis Vg præter Titium pecunias permutet eo ipso videri statuisse, vt respectu aliorum à Titio tanti solummodò æstimentur pecuniæ, quanti æstimantur, vt sunt pretia rerum venalium; neque item dicas ex *l. non dubium C. de leg., & constit.* vbi legitur. *Nullum pactum, nullam conuentionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente*; contra enim impugnaberis, & primo quoad primum Azorij, dicendum est Principem prohibentem voluisse quidem, quod tanti solummodò estimarentur pecuniæ, quanti æstimantur, vt sunt pretia rerum venalium, non tamen, quod actus ipse cambiendi, qui secundum se est pretio æstimabilis priuaretur proportionato, & congruo lucro, nam hoc esset iusta compensatio ex natura rei inter id, quod accipitur, & id, pro quo accipitur. Secundò ad secundum, *ex l. non dubium C. de legibus, & const.* dicendum est, ea non procedere quoad leges merè pænales, cuiusmodi regularitèr est lex prohibens priuatis personis cambia, vt latè asserit *Molina disp. 88. ad confirmationem primi arg.* Non amplius immoror, quia de his fusè egi *sub hoc tit. pranot. 3. num. 7.*

Azorius. *Duplex constantia, & ipsius solutio.* Molina.

§. V.

An, qualis, & quanta debeat esse prouisio pro cambijs.

SVMMARIVM.

Multiplex articulus quoad propositam difficultatem 1.

Respondentes campsoris iustè, & licitè possunt congruam, & consuetam prouisionem exigere, & retinere 2.

Campsor ex aliquo fine potest à campsario titulo prouisionis aliquod exigere 3.

Assignantur rationes, ob quas tùm campsor, tum respondentes possunt exigere prouisionem 4.

In ordine ad diuersa munera prouisio potest esse diuersa 5.

1 DIsquisitio V. Titius campsor inito contractu cambij cum Andræa, ratione cuius acceptis mille nummis aureis onus suscepit eosdem per suis respondentes soluendi Romæ, per suas literas eisdem respondentibus ordinauit solutionem eum illa clausula, vt sibi retinerent congruam, & ordinariam prouisionem, & simul, semelque contendebat ratione cambij talem prouisionem per campsuarium sibi deberi. Hinc multiplex excitatus fuit articulus, qui multum conferre potest ad præsentem disputationem. Primus, an ijdem respondentes possint iustè, & tuta conscientia talem prouisionem retinere. Secundus, an eandem possit iustè retinere campsor. Tertius, an campsuarius teneatur talem prouisionem soluere ex vi contractus præcisè nullo adiecto pacto, an verò tantum ex vi conuentionis expressæ. Quartus, quo iure, quoue titulo possit campsori, & respondentibus eiusdem ius prouisionis competere. Quintus, quanta sit, vel esse possit huiusmodi prouisio. Singulos expendo, pro quibus

Multiplex statvs quæstion propositæ.

2 Respondeo primò, respondentes Titij iustè, & tuta conscientia posse congruam, & consuetam prouisionem exigere, & retinere *Romualdus Col. tract. de cambijs c.21. vers. foglione Boninsignius tract. de cambijs col. 7. vers. della prouisione Filliucius tract. 35. part. 1. de censib. & camb. c. 10. num. 474. Salas tract. de cambijs dub. 20. Lessius lib. 2. de iust. & iu. c. 23. dub. 8. & alij innumeri* contra *Mercatum tract. de cambijs lib. 4. c. 7.* Ratio esse potest primò, quià ipsi respondentes impendunt suam operam, & laborem in fauorem campsuarij, ergo iustè possunt exigere compensationem talis laboris, & obsequij. Consequentia probatur ex communi regula, & ratione, quod operarius dignus est mercede sua. Neque dices teneri ex alio titulo in fauorem campsuariorum talem laborem, & operam impendere, siquidem ex eo, quod assumpsit onus respondentis, obligauit se ex vi talis oneris ad ea omnia præstanda, quæ subsequuntur ad tale onus; contra enim impugnaberis, nam assumendo tale onus non assumere præsumitur nudè, sed cum illis omnibus iuribus, quæ ex vsu fori, & communi consuetudine in tali ministerio acquiruntur, nec ex eo, quod principalis campsor eisdem respondentibus ordinet talem solutionem supponitur eisdem adimere ius prouisionis, cum ipse campsor solum adimpleat onus suum, non extinguat ius alienum fundatum in munere pretio æstimabili.

Romualdus Col. Boninsignius. Salas. Lessius. Mercatus.

Per onus assumptum respondentis non cedit iuri lucrandi prouisionē ex vsu fori.

Ratio esse potest secundò, quià, si quæ esset ratio, cur respondentes non possent exigere prouisiones, maximè quia ex vsu pecuniæ campsoris, qui illi permittitur, habent ius aliundè lucrandi, sed hæc ratio non obest, quia lucrum ex vsu pecuniæ est ex alio motiuo lucrabili, nempè ex industria vtentis, quæ non tollit ius acquirendi ex alio titulo laboris, & obsequij, vt per se patet, ergo &c. Minor probatur, quià vnus iustus, & licitus titulus lucrandi non impedit ius ad lucrandum alio titulo; quis enim diceret, quod ex eo, quod quis exerceat duplex munus disparatum à iure non prohibitum, & vtrumque pretio æstimabile secundum se, non possit ex vtroque lucrum proportionatum acquirere? potissimum cum vtrumque non proueniat, vt fructus pecuniæ, licet ex occasione pecuniæ, sed laboris ex vna parte, & industriæ ex alia in ordine ad diuersa.

3 Respondeo secundò. Campsorem ex aliquo fine posse à campsario titulo prouisionis aliquid exigere, non sic ex omni fine, propter quem exigere potest eius actor, seu respondens. Hæc responsio clarius infra patebit. Nihil omnino adhuc in præsenti sic breuiter euincitur, quia ipse Principalis campsor plura subit onera, quæ non subit correspondens, & plura non subit ille, quæ subit iste; sic in particulari campsor subit onus exponendi se periculo amittendi propriam pecuniam, dum vt plurimum, perijculum sortis volente campsuario in se suscipit, item quandòque sumit onus fideiussionis pro eodem campsario apud eum, cui debitum traicitur; ex alio capite campsoris respondens assumit onus custodiendi pecuniam ipsius, numerandi, & alia huiusmodi, ergo &c. Consequentia tenet, quia in ordine ad onera sumenda est merces.

Enumerantur onera, quæ assumit cāpsor, & eius respondens.

Hic oritur difficultas in ordine ad respondentem, ò quo eidem soluenda, seu compensanda sit prouisio pro labore numerandi, & pro obsequio, & custodia. Lessius *lib. 2. de iust. & iu. cap. 23. num. 79.* videtur sentire compensandam esse per

Lessius.

principalem campsorem, eo quia numerat nomine ipsius, & eidem locatam habet quodamodò suam operam, vnde asserit, iniquam esse consuetudinem quorundam, qui debentes mille ordinant respondenti, vt soluat mille, & ille detrahit in perniciem creditoris ex illis suam prouisionem. Alij è contra sustinent soluendam esse per campsuarium, eo quia obsequium, & labor cedit in fauorem ipsius. Congruentiùs existimo soluendam esse, seu compensandam per campsorem propter rationem, quam adducit Lessius cui adhęrent *Molina disp. 408. & Filliucius tract. 35. part. 2. de censib. & cambijs c. 10. num. 476.* Ad rationem, quæ pro contraria sententia afferebatur, dicendum est, quod licet labor, & obsequium sit in fauorem campsuarij sit tamen eidem debitum ex vi contractus initi cum campsore, adeòque &c.

Molina. Filliucius.

Respondeo tertiò, huiusmodi prouisionem non deberi, nisi de ea, vel expresse, vel tacitè fuerit conuentum, vel vigeat consuetudo ex vsu fori illam exigendi. *Sigismundus Scaccia tract. de commerci. §. 3. Glosa 3. num. 2. Filliucius tract. 35. part. 2. de censib. & cambijs c. 10. num. 474. Salas tract. de cambijs dub. 20. num. 1. Molina de iust. tract. 2. disp. 408. Rebellus de oblig. iust. part. 2. lib. 11. quest. 8. Lessius lib. 2. c. 23. de cambijs dub. 8. num. 74. & alij communiter.* Probatur, quia vbi non est conuentio, nec consuetudo exigendi prouisionem manifesta est præsumptio, quod respondens liberè, & gratis assumpserit illud onus respondendi, maximè cum in ipsius maximam vergat vtilitatem, & potius est beneficium, quod illi conferatur tale munus, quam grauamen, cum potissimum pecunia apud se deposita possit vti ad acquirendum lucrum ex propria industria, ergo in hac hypothesi non est soluenda, seu compensanda.

Sigismundus Scaccia. Filliucius. Salas. Molina. Rebellus. Lessius.

Hic tamen aduerte, quod per hoc non tollatur, quin verè possit, & licitè pacisci de prouisione intuitu custodiæ, & obsequij, quod præstat in fauorem deponentium; nam vt supra innuebamus ex diuerso motiuo duplex illa vtilitas acquiritur, ex altero nempè, vt fructus industriæ, ex altero, vt merces laboris, & obsequij, quod est quid pretio æstimabile, & non debitum; neque obstes compensari exercitium laboris, & obsequij, licet non debitum per gratuitum munus, quod confertur depositario, seu respondenti acquirendi fructum ex pecunia deposita, quod etiam non est debitum; contra enim impugnaberis, nam ex eo, quod collatio talis muneris sit, vt asseritur, gratuita, non potest obligare ex iustitia ad deponendum ius, quod est pretio æstimabile, ceteroqui non esset gratuita, sed cum onere ex iustitia. Hoc tamen vnum moneo, quod quamuis respondens possit per pecuniam apud se depositam aliquid lucrari ex industria non possit tamen illam implicare in eos vsus, per quos reddatur minus habilis ad soluendum quotiescunque per suum principalem illi imponitur solutio, cæteroqui teneretur ad omnia damna, seu interesse, quæ principali ex illa implicantia contingerent, nam illa vsus permissio semper præsumitur conditionata, nisi scilicet vergat in damnum deponentis, seu principalis.

Non potest respondens vti pecunia apud se deposita in praeiudicium cambiorum.

4 Respondeo quartò, multiplex posse esse motiuum; tam respectu principalis campsoris, quam respondentium exigendi prouisionem ex cambio; & quidem in ordine ad respondentes est onus custodiæ, laboris in numerando, obsequium, erga principalem &c. Secundò periculum, quod ipse respondens potest in se assumere, quod potissimum potest contingere, quandò ipse respondens nomine sui principalis in loco nundinarum recipit pecunias alibi solutas per eundem principalem, easdemque ad illum remittit assumpto in se periculo talium pecuniarum; hoc enim periculum assumptum est pretio æstimabile, & meritorium compensationis. In ordine verò ad principalem campsorem motiuum exigendi prouisionem potest esse etiam periculum, quod exigente campsuario subit, item fideiussio per eodem campsuario apud eum, cui debitum traijcitur, vt supra.

Motiua ex quibus tum campsor, cum respondentes possunt exigere prouisiones.

5 Respondeo quintò, in ordine ad diuersa munera prouisionem posse esse in quantitate diuersam. Explico singula. Respondens pro munere custodiæ, & laboris in numerando, & in scribendo in libris rationum ex inueterata, & immemorabili inter mercatores consuetudine potest iustè exigere tertiam partem scuti pro singulis centenis scutis, & sic proportionalitèr, tertiam partem cuiuscunque monetæ pro singulo centenario eiusdem monetæ. *Boninsignius de cambijs c. 7. Romualdus, Coli de cambijs c. 21. Scaccia de commercijs §. 3. Glos. 3. num. 12. Scortia in Bull. Pontif. epith. 107. Theorem. 291.*, & alij magis communiter. Idem respondens pro periculo in se assumpto modo, quo diximus in præcedenti numero potest exigere pretium ad proportionem talis periculi taxandum arbitrio boni viri *l. hoc iure §. labeo, & ibi Bartolus ff. de donationib. Sotus de iust. & iu. lib. 6. quæst. 1. art. 2. vers. restat ergo Coaruuias var. resol. lib. 3. c. 2. num. 6. vers. quartò hinc Ioannes Baptista Lupus in cap. nauiganti §. 1. idest post præfationem num. 7. vers. sed iuxtà de vsuris.* Campsor item principalis, vel propter periculum in se assumptum, vel propter fideiussionem præstitam in fauorem campsuarij potest exigere, quantum exigit, vel ex vsu fori, vel ex iudicio boni, & prudentis viri, tale periculum, seu ipsa fideiussio. *Filliucius tract. 35. part. 2. de censib. & cambijs c. 10.*

In ordine ad diuersa munera prouisio diuersa.

Boninsignius. Romualdus Coli. Scortia. Scaccia. Sotus. Coaruuias. Lupus. Filliucius.

num. 469. cum quo aduerte, non posse principalem campsorem aliquid exigere ratione periculi in se assumpti, vel fideiussionis, quandò ipsius respondens est sub ipsius ministerio tanquam eiusdem famulus, & factor, nam tunc non subiret nouum periculum, nec nouum onus pro fideiussione, quandòquidem quoad hoc respondens vna, & eadem persona computaretur cum ipso campsore, sicque prò se ipso fideiuberet.

---

§. VI.

An pro vnico cambio possit quis recipere plures prouisiones.

SVMMARIVM.

Proponitur status difficultatis 1.
Tùm campsor, quàm eius respondent in data hypothesi potest exigere prouisionem 2.
Non est repugnantia, quin idem in ordine ad idem sit simul creditor, & pro debitore fideiussor 3.
Hæc, quæ dicuntur non solum valent in foro fori coram hominibus, sed etiam in foro poli coram Deo 4.

1 DIsquisitio VI. Iacobus exigit à Flauio Mediolani titulo cambij mille nummos aureos cum onere eosdem restituendi Romæ ad primas nundinas ibidem celebrandas, cumque idem Iacobus non haberet Romæ respondentem, qui solueret, Flauius per suas literas coniunctas eum alijs eiusdem Iacobi debitoris ordinat suo respondenti, vt acceptet literas eiusdem Iacobi, sibique ipsi soluat illos mille nummos aureos, illorumque in suis libris rationum constituat debitorem eundem Iacobum. Quæritur hic, an Flauius possit prouisionem exigere Mediolani pro cambio, & simul eius respondens pro solutione sibi ipsi, quæ ibi quodamodò fingitur. Plures alias inuoluit titulus disquisitionis in his terminis propositus difficultates, sed quia alibi examinabuntur, placet solummodò in ordine ad prouisiones difficultatem examinare.

2 Respondeo in hypothesi difficultatis iuxta terminos expositos posse tùm Flauium, tùm eius respondentem exigere prouisionem. *Boninsignius tract. de cambijs c.5. num.16. Scaccia tract. de commert. §.3. Glos. 3. num. 20. versic. opinio affirmatiua,* qui quamuis videatur sibi quodamodò contrarius, dum antecedenter *num. 15.* agens de cambio in reditu, vt vocant, nundinarum, dixit, quod in huiusmodi reditu, in quo persoluitur tracta, adeòque extinguitur secundum cambium non debeatur prouisio, licet pro illa extinctione nouum ineatur cambium per debitorem in nundinis soluendum, nihilominus *citato num. 20. versic. opinio affirmatiua* absolutè asserit in casu propositæ disquisitiouis prouisionem posse iustè exigi. Vt clarius res percipiatur.

Boninsignius. Scaccia.

Efformo casum particularem in vtroque sensu exposito per Scacciam locis citatis. Supponit in primis iniri cambium recursæ continuatum per multos annos, quod cambium sit locale à nundinis in vno loco ad nundinas in alio celebrandas persoluendum. Sit exemplum. Indiget quis mille nummis aureis hic Mediolani, quos exigit à campsore cum onere eosdem restituendi in primis nundinis Romæ, cumque ille non habeat pecunias Romæ, nec responsalem, qui eosdem mille nummos aureos soluat, conuenit cum campsore, vt hic per suum Factorem ibi soluere faciat, atque indè per nouas literas redire faciat illud cambium Mediolanum restituendum per illum, qui prius acceperat illos nummos aureos, cumque hic non habeat, quo soluat, & extinguat cambium pro illius extinctione contrahit nouum, & tertium cambium prò sequentibus nundinis. His supposito asserit Scaccia, quod in confectione huius tertij cambij non sit soluenda prouisio, sed tantum in solutione ipsius cambij facienda in nundinis, eo quia pro contrahendo hoc tertio cambio non est opus fideiussione, & alterius labore, cum debitor per se ipsum contrahat. Cæterum supponit, & expressè asserit, quod si campsor hic Mediolani fideiubeat quodamodò in fauorem sui debitoris cum proprio factore, utque hic non solum proprio, sed etiam procuratorio nomine eiusdem debitoris sibi soluat, possit prouisio per vtrumque exigi. Hæc colligo ex eodem Scaccia locis citatis.

Exponitur casus responsionis.

Probatur iam responsio quoad primam partem. Officium illud, seu obsequium, quod campsor præstat erga campsuarium assignandi eidem responsalem, qui nomine ipsius soluat, cum non haberet, qui solueret, est aliquod pretio æstimabile, & meritorium lucri, ergo ratione illius potest iustè conuenire de congrua prouisione, illamque licitè exigere. Antecedens probatur, quia illud officium, seu obsequium secundum se est pretio, seu sua mercede compensabile, nam si præstaretur ab alio, qui non esset ipse campsor, nec eius responsalis certè sine vlla labe iniustitiæ exigeret congruam compensationem, de qua propterea posset conueniri, ergo etiam potest exigi, quamuis præstetur à campsore ipso, Quid enim vetat, vt ratione rei secundum se pretio æstimabilis vnus possit lucrum, seu iustam æstimationem recipere, & non alter?

Obsequium, quod præstat campsor in fauorē campsuarij assignādi eidem respōsalē est pretio æstimabile.

3 Dices primò obsequium illud, prout præstatur à tertia persona ab ipso campsore

posse exigere compensationem, eo quià est verum, & reale obsequium, quandòquidem quandò illud munus subscribendi literas est ab alio nullam inuoluit fictionem, cum re vera interueniat alius, qui est pecuniæ creditor, & alius, qui nomine debitoris fideiubet; non sic autem res se habet, quandò principalis campsor per suum responsalem illud obsequium, seu officium præstat, nam responsalis principalis campsoris id munus peragit nomine eiusdem, & in fide eiusdem, sine qua non perageret adeòque, vt agens personam eiusdem, quod est eiusdem esse creditorem, & fideiussorem, quod est manifesta fictio, cum creditor, & fideiussor debeant esse duo supposita. Sed contra, quia nulla est repugnantia, quin idem possit esse creditor, & simul pro se ipso in ordine ad creditum fideiussor; hoc enim nil aliud importat, quam quod in euentu periculi ipse cedat iuri suo ad exigendum id, quod sine tali apparenti fideiussione posset exigere, & sicuti nulla est repugnantia, quin in rebus traiectitijs venditor se constituat fideiussorem pro emptore assumendo in se ipso periculum, ita nullum est inconueniens, quin idem creditor, qui nomine debitoris traijcit virtualitèr pecuniam in locum, vbi restituenda est, constituat se simul fideiussorem assumendo in se periculum, quatenus eximat factorem à quocunque onere pro pecunia, quam sibi ipsi soluit nomine eiusdem principalis campsoris, quod posset subire, si debitor non solueret, neque absolutè verum est, quod semper creditor, & fideiussor debeant esse duo distincta supposita, quandòquidem per diuersum contractum idem potest acquirere ius aduersus alterum, & simul se obligare ad non exigendum tale ius, si casus euenerit, quod debitor nequeat soluere, vel &c. Dici etiam potest, quod quamuis in data hypothesi non sint verè, & realitèr duo supposita, sit tamen vnum virtualitèr duplex, seu repræsentans duo supposita; factor enim eo ipso, quo Romæ persoluit illos nummos aureos induit personam creditoris, & cum persoluat nomine, & in fide alterius, qui est sui ipsius principalis dominus respectu illius exercet munus diuersum a munere creditoris, quod satis est ad præsentem rem.

Non repugnat, quin idē sit creditor, & simul in ordine ad creditum fideiussor.

In ordine ad diuersos cōtractus potest quis acquirere ius aduersus alterum et simul se obligare ad non exigendū illud ius.

Dices secundò, recipere interesse ratione officij exihendi factorem, qui soluat Romæ, esse augere pretium cambij, siquidem si pretium commune ex vsu fori sit quinque pro centenario; tunc exigerentur septem, quod ex *Mercato de cambijs lib. 4. cap. 7.* omnino iniquum est, nam est contra æqualitatem debitam, & requisitam ad iustitiam contractus. Sed contrà negandum est augeri ex tali receptione, nam ille excessus pretij, qui reciperetur supra vulgare pretium cambij ex vsu fori correspõderet non ipsi cambio, sed alteri muneri, quod exerceret ipse campsor exhibendi factorem, qui in gratiam campsuarij solueret, & quodammodò pro ipso fide iubendi, quod est quid pretio æstimabile.

Mercatus.

Excessus non correspōdet cambio, sed alteri muneri assumpto.

Probatur responsio quo ad secundam partem, quia responsalis soluendo sibi ipsi de mandato debitoris principalis campsoris contrahit non solum proprio, & campsoris nomine, sed etiam procuratorio nomine pro ipso debitore, ergo iustè ab eodem debitore potest exigere congruā prouisionem pro tali contractu. Antecedens patet, nam debitor, dum mandat responsali principalis campsoris, vt soluat sibi ipsi per consequens mandat etiam eidem, vt nomine eiusdem debitoris accipiat cambio à se ipso; Neque dicas, responsalem ea, quæ præstat in fauorem debitoris, præstare iussu, & de mandato principalis campsoris, cui tenetur, adeòque ratione talis obsequij nihil posse exigere; contra enim impugnaberis, quia principalis campsor per suum mandatum, seu per suas literas imponit quidem, quod per responsalem fiat solutio sibi ipsi, & acceptentur literæ debitoris, quæ solutio, quæque acceptatio sine tali mandato non fieret, non tamen demit ius, quod consurgit ad prouisionem ex tali munere, ea proportionali ratione, qua qui in aliquo contractu pro altero fide iubet non tollit iura, quæ ex tali contractu promanant. Ad hæc corroboranda adduci possunt ea, quæ dicta sunt de mercatore imponente munus aliquod suo actori præstandum in fauorem alterius *tom. primo sub titulo Contractus II. Disquis. 4. §. 9.* vbi sancitum est iustè actorem posse exigere stipendium operis, quod præstat. Consequentia probatur, quia agenti in fauorem alterius procuratorio nomine iustè debetur merces operis, quod exercet, & si tertia persona tale munus perageret iustè, vt est in confesso apud omnes, posset prouisionem, seu stipendium talis muneris exigere, cur non potest exigere ipse Factor, qui tale munus peragit?

Agere non solū proprio, et campsoris nomine, sed etiā nomine debitoris.

Ratio ex alibi dictis deducta ad rem præsentem accomoda.

Dices responsalem non posse lucrari prouisionem ratione illius officij, seu obsequij, quod præstat, eo quia illud officium, seu obsequium est debitum ratione contractus, ad quem necessariò consequitur, & parum referre debet eidem responsali, quod soluat debitori, vel ipsius creditori de mandato debitoris. Sed contra, quia cum ex vsu fori pro labore, & obsequio in alterius negotio peragendo debeatur prouisio, quamuis talis labor, & obsequium consequatur ad contractum, non est, cur in hoc casu etiam non possit exigi, cum ineatur nouus contractus, siuè solutio fiat debitori, siuè creditori de mandato eiusdem debitoris; interuenit enim propriè in fauorem debitoris obsequium, & labor, siquidē procuratorio ipsius nomine res peragitur,

Dices

Dices secundò laborem, & obsequium ordinari principaliùs ad lucrum laborantis, & obsequentis, quam ad seruitium Bancharij debitoris, siquidem illud exercitium eidem maximam confert vtilitatem. Sed contrà; fateor laborem, & obsequium ordinari ad lucrum, & vtilitatem laborantis, & obsequentis; sed vndè hoc lucrum exigit, & vtilitatem acquirit, nisi ex prouisionibus, quas exigit ex illa arte? Deinde quænam est difficultas, quod quis gerens simul negotium proprium, & alienum cum vtilitate vtriusque possit lucrum talis operis ab alio exigere, si opus illud sit meritorium lucri? Certè qui societatem init cum alio accepta ab eodem pecunia in negotiationem expendenda intendit principaliùs vtilitatem propriam, quam lucrum alienum, & tamen nullus est, qui damnet illum, si accipiat lucrum talis operis &c.

Agēs negotiū proprium, et alienum in vtilitatē vtriusq; potest sibi lucrum acquirere.

4 Instituunt aliqui hic longam disputationem in inquirendo, an ea, quæ dicta sunt, locum tantum habeant in foro fori coram hominibus, an etiam in foro poli coram Deo. Fuerunt aliqui, qui voluerunt non subsistere in foro conscientiæ coram Deo per ea, quæ scripsit *Scaccia tract. de commert. §. 1. quæst. 1. sub num.* 529. nempè apud Deum, qui est summa lux, & veritas immediatè innotescere solutionem illam secundum rei veritatem esse palliatam ex fine præcisè lucrandi, cæterum absolutè solutio non est, licet extrinsecus pallietur titulo solutionis, cum re vera fiat ab ipso creditore de proprijs pecunijs, & proinde talis simulata solutio perindè se habet, ac si non fieret, & sic acquireret prouisionem ex solutione non posita, sed simulata. His tamen non obstantibus breuiter concludo, habere locum etiam coram Deo in foro conscientiæ, quia opera, quæ exercent tùm campsor, tùm ipsius Factor sunt secundum se meritoria talis prouisionis; neque hoc est mera, & nuda simulatio solutionis, sed æquiualens reali solutioni; æquipollet enim contractui, quo ipse debitor verè, & in effectu solueret, & postea nouum cambium iniret restituendum in primis nundinis in loco, in quo primum cambij contractum inierat; & per hoc habes, quid respondeas ad instantiam, si afferatur, deductam ex verbis Bullæ Pij V. quibus damnatur contractus cambij tanquam siccus, & vsurarius, quo mittuntur literæ ad locum, vbi non sunt soluendæ, sed remittuntur inanes; respondendum quippe est, ibi æquiualentèr solui, nec remitti inanes; habetur enim ibi, qui respondeat, nec sunt amplius literæ, quæ remittuntur, eædem, quæ continebant primum cambium, sed aliæ continentes diuersum cambium de nouo initum, licet dependenter à primo.

Scaccia.

Instātia opposita, ipsiusque solutio, et probatio responsionis.

Duplex est cambium solutum virtualiter.

§. VII.

An respectu diuersarum personarum quis exequendo idem negotium in cambijs possit duplicem exigere prouisionem.

SVMMARIVM.

Exponitur facti series in suis terminis 1.
Respondens in data hypothesi potest recipere duplicem prouisionem 2.
Satisfit rationi ex aduerso obiecta 3.

1 DIsquisitio VII. Seius accepit à Titio bis mille nummos aureos exponendos commertio in cambijs assumpto in se periculo eorundem. Successiuè eos tradit ad cambium Caio cum onere restitutionis in primis nundinis celebrandis Mediolani, in quibus eosdem exigit; cumque per literas Sempronij eidem fuerit impositum, vt totidem solueret Theodorico, eosdem ipsi tradidit, constituitque ipsorum debitorem Sempronium. Oritur hic controuersia apud *Boninsignium tract. de cambijs c. 4. versic. così anche* an Seius in hac hypothesi duplicem possit exigere prouisionem alteram a Titio, à quo accepit illos nummos aureos exponendos negotiationi cambiorum assumpto in se periculo, alteram a Sempronio, de cuius mandato facta fuit solutio Theodorico, quod est id, quod vulgaritèr dicunt *si suona à doppio*

Boninsignius.

Respondeo vtique posse *Ioannes Baptista Lupus in c. Namganti §. 2. num. 20. in fin. Boninsignius loc. cit. Scaccia §. 1. quæst. 7. part. 2. ampliatione 9. num. 6. & §. 3. Glos. 3. num. 36. & sequentibus.*

Lupus. Boninsignius. Scaccia.

Probatur primò posse exigere prouisionem à Titio. Fideiussor pro alio potest licitè exigere ab ipso pretium fideiussionis, siquidem hæc est onus pretio æstimabile, ergo Seius, qui in cambijs negotiatur pecuniam Titij assumendo in se quodcunque periculum illius, potest iustè exigere pretium pro prouisione talis periculi in se ipso assumpti. Consequentia probatur, quià talis assumptio periculi est species fideiussionis, & quoad effectum eidem æquiualet. Confirmatur; potest constitui contractus societatis per vnum deposita pecunia, per alterum obligata industria, & labore, eidemque annecti alius contractus assecurationis, ratione cuius assecurans maius lucrum acquirat, vt latè diximus *tom. 1. sub tit. Contractus III. Disquis. 6. §. 8.* ergo Seius in se assumendo periculum pecuniæ positæ sub commercium in cambijs poterit iustè ratione talis oneris assumpti exigere aliquod lucrum, nempè prouisionem. Consequentia probatur, quià

Assumptio periculi est species fideiussionis.

Paritas ex alibi dictis deducta.

quià qui dat alteri pecuniam propriam, cambus exponendam assumpto periculo respectu recipientis, eam quodamodò exponit societati.

Abbas. Non acquiescit *Abbas in c. per vestras num. 8. de donat. inter vir. & vxorem*, & *in c. vltim. num. 11. de vsuris*, & cum eo *Ioannes à Capistr. tract. de vsuris num. 90. tom. 7.*

Ioannes à Capistr.

contendentes periculum non posse pertinere ad Seium acceptantem, sed debere

3 esse commune in societate, & danti, & recipienti, quinimmò videri societatem contractam in fraudem vsurarum, quandò eximitur deponens à periculo, quod videtur innuisse Sixtus V. *in sua Constit. incip. detestabilis*, quæ in ordine suarum constitutionum est quadragesima sexta edita anno 1586. 12. Kalen. Nouembris, per quam huiusmodi societas damnatur, Sed præterquam quod hæc opinio confutata remanet ex dictis *tom. primò sub tit. Contractus 3. Disq. 6. §. 8.* adhuc sic eluditur, quia adiecto onere compensationis nulla est repugnantia contra ordinem iustitiæ, quin deponens per alium a socio eximatur à quocunque periculo, ergo neque erit repugnantia, quin ex vi alterius contractus eximatur ab eodem socio, quid enim refert, quod ex diuerso contractu ab vno, vel ab altero eximatur? Ad id, quod subditur ex Sixto V. respondet *Lessius de iust. & iu. lib. 2. c 25. num. 33. versic. nec obstat; quod Sixtus* præfatam constitutionem non esse vsu receptam; sed quidquid sit de tali vsu non recepto placet asserere iuxta alibi dicta per præfatam Sixti V. constitutionem damnari dumtaxat illud onus assecurationis ex vi societatis, & nulla adiecta compensatione, non autem ex vi alterius contractus addita congrua compensatione.

Sixtus V

Lessius.

Sixtus V damnat onus assecurationis ex vi societatis nō ex vi alterius cōtractus

Probatur secundò, posse exigere etiam à Sempronio. Labor & obsequium præstitum in cambijs in fauorem alterius dignum est mercede sua, & compensatione, sed Seius soluens de mandato Sempronij illam pecuniam Theodorico laborem impendit, & obsequium in fauorem eiusdem Sempronij, ergo iustè potest ab eodem mercedem exigere, & compensationem. Confirmatur, quia soluendo de mandato Sempronij talem summam Theodorico priuat se iure, & commodo ex alio cambio, vel contractu lucrandi per illam pecuniam, ergo &c.

Soluens de mandato vnius priuat se commodo lucrandi ex alio cambio.

§. VIII.

An duplex possit exigi prouisio, quandò per creditum aduersus vnum soluitur debitum aduersus alterum ex eadem remissa.

SVMMARIVM.

Exponit. status difficultatis in suis terminis 1.

Iustè potuit Teodoricus duplicem illam prouisionem exigere 2.

Agens negotium proprium, & alienum potest ab altero mercedem operis exigere 3.

1 DIsquisitio VIII. Philippus ex vrbe Mediolani cum litera Sempronij remittit Theodorico Romæ mille nummos aureos sibi a semetipso soluendos, cum onere, vt illos postea sibi remittat Mediolanum per literam tenoris sequentis

1678. *adì 13. Giugno in Milano per Teodorico di Roma fiera di Pasqua Magnifico Signore. In cotesta fiera di Pasqua vi rimetto scudi mille dà voi stesso per lettera di Sempronio, me ne darete credito, e dedutto la prouigione me ne farete rimessa quì per vostra lettera &c.*

Filippo

hoc interim Seius trahit in eundem Theodoricum alios mille nummos aureos per ipsum soluendos Romæ Andreæ, sumitque in se onus illas restituendi Mediolani cuicunque idem Theodoricus per aliam literam sequentis tenoris, ordinauerit

1678. *adì 19. Giugno in Milano per Teodorico di Roma fiera di Pasqua Magnifico Signore. In cotesta fiera di Pasqua vi hò tratto scudi mille in Andrea conti con il suo di qui, li accettarete, e pagarete con darmene debito, è prouederuene con più vostra prouisione, da quì da mè, che li pagarò &c.*

Seio.

His præstitis Theodoricus per suam literam imponit Seio Mediolani, vt soluat Phylippo nummos aureos 995. Vg. in extinctionem proprij debiti, & simul crediti eiusdem Phylippi seruata forma, quam solent seruare campsores in simili materia, qui numini aurei 995. simul cum quinque, quos sibi Theodoricus retinet pro prouisione constituunt integram solutionem mille, qui debentur eidem Philippo. Rursus idem Theodoricus alios quinque nummos aureos pro prouisione exigit a Seio, & simul alios quinque, qui in solutione facta Phylippo fuerunt detracti a mille debitis. Quæritur modò, an idem Theodoricus iuste potuerit illam duplicem prouisionem exigere. Latè proponit, & expendit hac difficultatem *Scaccia tract. de commert. §. 3. Glos. 3. nu. 22. & sequentibus*, cum quo Scaccia

2 Respondeo affirmatiuè. Ratio esse potest primò, quia Theodoricus munus præstat, & obsequium in fauorem vtriusque, quod ex vsu fori est pretio compensabile, ergo ab vtroque potest iustè exigere compensationem. Antecedens probatur tùm quia labor in exigendo, & numerando est pretio æstimabilis; tum quia ex eo, quod ipse literas det ad soluendum, & recipiendum, assumit in se ipso periculum talis solutionis, & receptionis; Neque dicas ex eo, quod ex vno capite per suas lite ra remit-

remittere debeat pecuniam soluendam, non videri ius habere, vt sibi soluatur prouisio ab altero, cui debetur talis pecunia, siquidem remissio fit vno, & eodem opere, & cum vno eodemque periculo, quod propterea non potest exigere, nisi vnam, & eandem compensationem, & prouisionem; contra enim impugnaberis primò, quia prouisio non solum debetur pro onere remittendi, sed etiam pro munere recipiendi nomine alterius, conseruandi, dandi rationem dati, & accepti, & fungendi munere eiusdem in ipsius fauorem, quæ omnia præstat Theodoricus, quamuis in remissa eodem actu, quo imponit vni onus soluendi, satisfaciat alteri. Secundò, quia in se ipso assumit onus periculi respectu vtriusque.

Fungitur munere prouiso-que, & prouiro que assumit in se periculu.

Ratio esse potest secundò, quia si quis nomine vnius recipiat pecuniam in vno loco, & eidem remittat in altero, & rursus nomine alterius soluat in vno loco, & eidem remittat soluendum in altero, non primo, sed alteri potest iustè ab vtroque exigere prouisionem, ergo poterit etiam exigere prouisionem ab vtroque, quamuis nomine vnius recipiat, & nomine alterius soluat, & postea debitum vnius remittat soluendum alteri, nomine cuius recipit. Antecedens admittitur ab omnibus, eo quia creditum vnius non communicat cum debito alterius. Consequentia probatur, quia parum debet referre vni, quod creditum proprium extinguatur per debitum alterius, seu per pecuniam sibi remissam dependenter a debito alterius, nam quod extinguatur ex pecunia debita ab altero in eodem loco tribuendum est fortunæ remittentis.

3 Ratio esse potest tertiò, quia si non potest exigere duplicem prouisionem ex tali remissa maximè hoc esset, quia per ipsam cum negotio alterius simul gereret proprium, & extinguendo debitum simul exigeret creditum, sed hæc ratio nõ obest, tum quia ius exigendi prouisionem non consurgit ex eo, quod exigat creditum, sed ex eo, quod operam suam impenderit in soluendis literis illius, alijsque &c. cum quia, quod simul gerat negotium proprium, non tollit, quin simul possit exigere prouisionem ab illo, in cuius fauorem operatur, si opus illud sit meritorium pretij, & mercedis, sic vt vnum inter alia afferam exemplum; qui equum suum locat alteri ituro Bononiam, quem locator deberet reducere proprijs expensis, si Bononiæ alterum inueniat, qui reuersurus Mediolanum vellit sibi locari, potest iustè ab hoc exigere pretium locationis quamuis talis locatio sit multum proficua locatori, cum deberet proprijs expensis reducere equum, si non inueniret conductorem, a quo exigit pretium locationis, ergo etiam Theodoricus, quamuis in eadem remissa simul cum alieno gerat negotium proprium poterit iustè exigere congruam prouisionem, quia, vt antea asserebam, quod in tali negotio, seu opere simul resultet vtile operantis, hoc tribuendum est ipsius industriæ, vel fortunæ computandum, quæ certè ius non demunt ad lucrum pro opere exercito in fauorem alterius, si hoc secundum se ex vsu fori sit meritorium lucri.

Exemplum ex paritate rationis ad rem nostram

---

§. IX.

An possit semper in recambijs, & continuationibus exigi prouisio, & in ea quantitate, in qua potest exigi in primo cambio, seu in prima celebratione cambij.

SVMMARIVM.

Exprimitur cambium vulgò con le continuationi 1.

Duplex sensus, iuxtà quem potest examinari titulus 2.

Campsor in continuationibus potest iustè exigere prouisiones non solum ratione lucri cessantis, sed etiam intuitu contractus secundum se 3.

Ad exigendam hanc prouisionem saltem in foro externo sunt necessariæ scriptiones, & girationes 4.

Regulariter in recambijs sine labe iniustitiæ potest exigi æqualis prouisio, ac in cambijs 5.

Disquisitio IX. Sempronius Campsor centum nummos aureos titulo cam- 1
bij dederat Mediolani soluendos in primis nundinis celebrandis Romæ, quibus aduenientibus ex partium conuentione protracta fuit solutio eiusdem cambij ad alias nundinas, quod ab aliquibus dicitur recambium, ab alijs cambium *con le continuationi*. Orta fuit controuersia, an in tali recambio, seu in continuationibus primi cambij soluenda esset campsori prouisio, & an, in ea quantitate, in qua soluta fuit in prima celebratione cambij.

2 Hæc controuersia examinari potest secundum duplicem sensum, secundum quem, vel potest sumi, prout respicit præcisè compensationem lucri, quod ex non solutione in primis nundinis cessare præsumitur campsori, vel prout respicit præcisè continuationem prioris contractus secundum se sumpti, quæ videtur æquiualere nouo contractui. Iuxta primum sensum *Lessius lib. 2. de iust. & iu. c. 23. dub. 9. num. 89. & cum eo, plures alij* sustinent iustè posse easdem prouisiones exigere, cum hoc etiam possit licitè exigi in con-

Duplex sensus propositæ difficultatis.

Lessius.

contracta mutui. Iuxtà secundum maxima est controuersia inter Doctores, dum alij contendunt iustè posse exigi, eo quia debeant interuenire illæ scriptiones, & girationes vltrò citròque, alij verò asserunt propter easdem non posse licitè exigi, cum fiant in fauorem dumtaxat campsoris, vt videatur in foro externo semper verum cambium confecisse, & item quia in huiusmodi continuationibus non interueniat numeratio, His positis

Respondeo primò, campsorem in huiusmodi recambijs, seu continuationibus posse iustè exigere prouisiones non solum ratione lucri cessantis, sed etiam eo non interueniente ratione contractus secundum se sumpti. Quoad primam partem consentiunt *Lessius loc. cit. Salas tract. de cambijs dub. 22. num. 1. Filliutius tom. 2. tract. 35. part. 2. c. 10. num. 471.* Quoad secundam *Scortia in Bullis Pontif. Epit. 107. theorem. 289.* cui videntur assentiri *Boninsignius tract. de cambijs c. 7. num. 22. Scaccia de commert. §. 1. quæst. 4. num. 21.*

Lessius. Salas Filliut. Scortia. Boninsignius. Scaccia.

Probatur prima pars responsionis, quià qui damnum patitur in rebus suis ex culpa, seu mora alterius potest iustè ab eodem exigere compensationem talis damni, quià qui causa damni est damnum dedisse videtur *l. qui occidit §. pen. ff. ad legem Aquil.* sed campsor ex dilatione solutionis cambij damnum patitur a campsuario, siquidem si iste præfixo tempore solueret campsor per alia cambia realia verè lucraretur prouisiones talis pecuniæ, & talis cessatio lucri ob culpam ipsius æquiparatur damno ab ipso illato, ergo &c. Confirmatur, quia etiam in contractu mutui potest iustè exigi compensatio lucri cessantis prouenientis ex mutuatarii mora in soluendo, ergo etiam eadem exigi poterit in contractu cambij pro prouisione, quam aliundè, si non intercederet mora, potest acquirere,

Damnũ ortũ ex alterius culpa est compensandum.

Dices primò campsor non potest pacisci cum campsario, vt si elapso termino non soluerit teneatur eandem summam recipere ad recambium, vt multi docent apud *Salas tractatu de cambijs dub. 21. num. 2. vers. dico secundo*, ergo neque poterit pacisci de prouisione, eandemque exigere. Consequentia probatur, quia quandò nequit pacisci de eo, propter quod, neque potest pacisci de eo, quod ex illo procedit. Sed contra; antecedens procedit tantum ex vi formaliter cambii, qua cambium est, non ex vi alterius rationis, puta damni emergentis, vel lucri cessantis eo modo, quo diximus in mutuo posse pacisci de aliquo vltrà sortem, non quod correspondeat ipsi mutuo, sed lucro cessanti. Dici deindè etiam potest, posse pacisci de recambio in pænam moræ culpabilis, quemadmodum etiam in mutuo, aliisque contractibus potest constitui pro mora culpabili pæna moderata *Nauarrus cap. 17. Toletus lib. 5. c. 52. in fin. num. 6. Salonius quæst. 4. de camb. art. 2. controu. 14.*

Nauar. Toletus. Salonius

Dices secundò per constitutionem Pii V. superius allegatam prohiberi quodcunque pactum de certo interesse propter moram solutionis, etiam intuitu lucri cessantis, sed si posset exigi prouisio in recambio propter moram solutionis posset pacisci de certo lucro intuitu lucri cessantis, siquidem illa prouisio esset certa, & corresponderet lucro cessanti, ergo &c Sed contra, quia constitutio Pii V. prohibet tantum pactum, quod est præter naturam contractus, non autem, quod est conforme eidem contractui, conforme autem est naturæ cambii ex communi vsu fori, quod debeatur prouisio pro cambio iuxtà ea, quæ exposita sunt, & cum elapso tempore primi cambii nouum cambium ineatur, non est, cur non debeatur noua prouisio.

Pius V. prohibet tantum pactum, quod est præter naturã contractus, non quod est iuxtà.

4

Hic tamen aduertendum est, quod ad exigendam hanc prouisionem necessarium est saltem in foro externo conficere scriptiones, & girationes vltrò, citròque, vt suprà innuebam ad euitandam suspitionem vsurarum, cum inter campsores, & mercatores vsu receptum sit, vt sine literarum missione cambium præsumatur pro eodem loco, & condemnetur tanquam vsurarium.

Ex vsu mercatorum sũt necessariæ scriptiones, et girationes.

Probatur secunda pars responsionis. In cambiis realibus iustè præcipiuntur prouisiones toties, quoties efficiuntur, ergo etiam iustè possunt exigi in recambiis. Consequentia probatur, quia recambia sunt iterata cambia realia, nouique contractus in eo genere, in quo sunt ipsa cambia, ergo si in cambiis realibus quotiescunque fiunt iustè possunt exigi prouisiones, iustè etiam poterunt recipi in recambiis. Antecedens probatur, quia recambia nihil aliud sunt, quam nouum reale cambium alterius summæ pecuniarum, alterius lucri, diuersi temporis virtute nouarum literarum precio legitimè composito, & debitis circumstantijs, alijsque seruatis, quæ de iure seruanda sunt, quinimmò *Scortia in Bul. Pontif. Epit. 107. theorem. 289. Boninsignius tract. de camb. c. 7. num. 23. Scaccia de commert. §. 1. quæst. 4. num. 21.* qui docent cambia esse contractus in genere emptionis, & venditionis, docent esse recambia nouos contractus sub eodem genere.

Recambia sunt iterata cambia realia.

Scortia. Boninsignius. Scaccia.

Dices, in recambijs ea non interuenire, quæ sunt meritoria lucri pro prouisione, quæ interueniunt in distinctis cambiis, nam non interuenit labor in numerando, nec tantum videtur subesse periculum, quantum subest in primis cambiis. Sed contra, quia quamuis non interueniat labor actualis in ordine tamen ad vtilitatem campsuarii quoad effectum perindè est, ac si interueniat, & per accidens est, quod agens non numeret, cum numeraret, si campsarius persolueret. Deindè prouisio

G non

Labor in numerando, quoad effectum perinde est ac si interueniret.

non debetur pro solo labore in numerando, sed etiam pro scriptitationibus, girationibus, periculo sortis, quæ æquè interueniunt in cambiis recursæ, seu recambiis, & in cambiis realibus, ac simplicibus.

Respondeo secundò, regulariter sine labe iniustitiæ posse sumi æqualem prouisionem in recambiis, & continuationibus

5 illi, quæ exigitur in cambiis simplicibus realibus. Ita sentire videtur *Boninsignius tract. de cambijs c. 7. num. 23.* cui inclinare videtur licet cum trepidatione *Diana part. 1. tract. 8. resolut. 7.* Ratio duplex potissimum esse potest. Prima, quia si quid euinceret oppositum, maximè inæqualitas laboris, & periculi, quæ minora sunt in continuationibus, ac in primis cambijs, sed hoc non obstat, nam in ordine ad laborem lex per inueteratam consuetudinem inducta non taxauit iuxta inæqualitatem laboris inæquales mercedes, sed vno computato pro alio indifferenter pro omnibus idem pretium statuit, vndè minoritas laboris non debet variare commune pretium mercedis iuxtà vsum fori taxatum, & computanda est fortunæ cambientis cæteroqui dispositi ad numerandum, si per campsarium cambium fuisset præfixo tempore persolutum, Deinde pro prouisione non solum attenditur labor in numerando, sed etiam onus scribendi in libris rationum, girandi, & labor in numerando ità exiguus est, & quodamodò affixus contractui, vt vix videatur computandus. In ordine verò ad periculum certò liquet, quod quamuis diuersum in hypothesi cambiorum non exigat inæquale, & diuersum pretium, quia ius exigendi fundatur in lege per inueteratam consuetudinem introducta, quæ in vniuersum taxauit mercedem non respiciendo ad hunc, vel ad illum contractum in particulari secundum diuersa pericula, quia est omninò impossibile minutatim ponderare omnia pericula secundum peculiarem qualitatem, & quantitatem vniuscuiusque, sed statuendo certum pretium pro omnibus, & singulis indifferentèr, & indiscriminatim acceptis, cui propterea potest vnusquisque cambiens se accomodare. Deindè quandòque maius subest periculum in recambiis, quam in cambiis, cum ex continua rerum vicissitudine in humanis commerciis, qui præpotentes sunt in deteriorem abeant conditionem, & frequens cadat sub experimentum negotia ipsa variis subiacere vicissitudinibus ob pericula, quibus negotiatores se exponunt, & infortunia, quæ crebrò eueniunt.

Boninsignius. Diana.

Minoritas laboris nō debet variare cōmune pretium mercis inductū ex vsu fori.

Est moraliter impossibile æqualiter pōderare omnia pericula in particulari.

Dices, qui aliquid vendit pecunia credita exponens se periculo perdendi pretium non potest æqualiter, si diuersum sit periculum, interesse ab omnibus exigere ratione talis periculi, sed plus, & minus secundum quantitatem eiusdem proportionatam, ergo etiam iuxtà quantitatem periculi desumenda est quantitas prouisionis. Sed contra, quia in venditione rei ad creditum non est per legem communi consuetudine approbatam taxatum determinatum pretium, sicuti est taxatum quoad prouisiones cambiorum eo modo, quo quandò per legem pro re venali pretium determinatum statutum non est, potest secundum plus, & minus intra limites tamen iustitiæ vendi iuxta maiorem, vel minorem bonitatem intrinsecam rei vendibilis, non tamen si per legem sit taxatum determinatum pretium, adeoque sicuti in hac hypothesi venditionis res debet vendi ad æqualitatem, quandò pretium taxatum est, ita in cambijs prouisio debet solui ad æqualitatem, quandò per legem in tali æqualitate statuta, & taxata est. Hinc desumitur.

Discrimen in venditione quoad pecuniā creditā ac in cambijs.

Secunda ratio. Iusta est exactio pretij pro re venali, seu iure in ea quantitate, qua per communem consuetudinem ex vsu fori res similes, & iura venduntur, seu compensantur, sed ex vsu fori etiam pro recambijs, & continuationibus prouisiones accipiuntur in æquali quantitate, qua accipiuntur in primis cambiis. Maior patet, quia iustum pretium rerum, seu iurium desumitur iuxta communem consuetudinem, & æstimationem, & certiorem regulam non posse assignari diximus *in prima parte sub tit. Contractus II. de empt. & vendit.* vbi etiam diximus, quod etiam si res sit maioris valoris secundum se cogniti dumtaxat ab emptore, si tamen iuxta communem peritorum æstimationem minoris habeatur, possit minoris emi.

Iustum pretium in contractibus desumitur ex vsu fori.

---

§. X.

An possint exigi æquales prouisiones in recambiis, quæ exiguntur in cambiis etiam quandò campsores recipiunt fideiussiones, & pignora.

SVMMARIVM.

Sensus difficultatis expositus in suis terminis 1.
Ratio præcipua dubitandi 2.
Etiam admissis fideiussoribus, & pignoribus possunt exigi integræ prouisiones 3.

Disquisitio X. Seius concessis titulo Cambii Sempronio mille nummis aureis restituendis in primis nundinis celebrandis Romæ per suum actorem existentem Romæ recambium iniuit cum eodem Sempronio ad alias nundinas celebrandas Mediolani, sed in securitatem pecuniæ collatæ, & contractus recipit fide- 1

fideiussorem, seu pignora, contenditque pro hoc recambio integras prouisiones exigere. Orta fuit controuersia, an iustum, & legitimum ius habeat easdem in integrum exigendi.

Cessare videtur periculum omnino fideiussore, seu pignore.

2 Ratiò dubitandi est, quià prouisiones exiguntur ratione laboris, & periculi pro sorte, sed in hypothesi disquisitionis cessat ratio periculi, & laboris maximè in numerando, ergo non est, cur debeant, & possiot exigi maximè in ea quantitate, in qua exiguntur, quandò adesse potest periculum, & labor, quia cessante motiuo exactionis non est, cur non debeat cessare ius exigendi. Nihilominùs.

Scaccia. Diana. Romualdus Coli.

3 Respondeo etiam in data hypothesi posse Seium exigere integras prouisiones. *Scaccia de commert. §. 3. Glos. 3. num. 12. Diana part. 1. tract. 8. de contractibus resol. 7. vers. sed rursus instabis. Romualdus Coli tract. de cambijs num. 19. verbo intorno circa finem.* Ratio est primò, quia ex superius dictis maius, seu minus periculum non minuit ius exigendi integras prouisiones, nec defectus laboris in numerando, sed per fideiussionem, seu pignus, licet minuatur, quodamodò periculum, non tamen absolutè demitur, ergo non demitur ius exigendi integras prouisiones. Minor probatur, quia pignus etiam potest esse obnoxium anteriori hypothecæ, seu obligationi, & fideiussor ære alieno grauatus. Maior præterquamquod patet ex præcedenti disquisitione sic etiam euincitur à *Scaccia loco citato*, quia prouisio non est pretium periculi certi, cum nemo ita insanæ mentis debeat reputari, vt velit perdere centum nummos aureos pro lucro vnius tertiæ partis vnius ex ijs nummis aureis, sed est pretium periculi per possibile.

Pignus potest esse obnoxium anteriori hypothecæ.

Dices periculum ipsum ex genere suo est pretio compensabile, ergo quo maius, vel minus erit, maius, vel minus pretium exiget, adeòque habita fideiussione, seu pignore, cum periculum, si non absolutè cessat, saltèm diminuatur erit pretium diminuendum. Consequentia probatur, quià posita compensabilitate periculi per pretium, sicuti se habet simplicitèr ad simplicitèr, ità se habet maius, vel minus pretium ad maius, vel minus periculum. Sed contrà; est quidem periculum ex genere suo compensabile, sed iuxta normam per inueteratam campsorum consuetudinem inductam, & approbatam, non quomodocunq; per consuetudinem autem quodcunque periculum æquali pretio compensatur in cambijs; quinimmò, vt bene notat *Diana parte prima tract. 8. de contractibus resol. 7. versic. sed rursus instabis* mercatores in taxando interesse cambij non respiciunt ad periculum, vt aliquid augeant, vel minuant de tali interesse ratione maioris, vel minoris periculi.

Periculum est cõpensabile iuxtà normam per consuetudinem inductã. Diana.

Ratio secundò esse potest. Taxato semel pro aliqua re venali, seu iure transferibili pretio ex vsu fori consideratis in taxa omnibus conditionibus, periculis, & circunstantijs adhuc potest licitè exigi tale pretium, quamuis aliquandò cessent talia pericula, nec interueniant tales circunstantiæ, ergo etiam ex vsu fori taxato pretio pro prouisionibus in cambijs attentis periculo, & laboribus poterit iustè exigi, quamuis quandòque accepto fideiussore, seu pignore cesset tale periculum. Antecedens probatur, tùm quia pretia rerum generalitèr constituta, vel ex vsu fori, vel per legem Principis non variantur ex priuata alicuius circumstantia, tùm quia ex dictis *part. 1. sub tit. Contractus II. pranot. 2. num. 3.* in taxatione pretij rerum venalium non solum attenditur valor, seu bonitas intrinseca earundem rerum, sed etiam officium mercandi, quod trahit secum pericula in acquirendis, & transferendis rebus, industriam, laborem &c. & tamen si quis non exercens tale officium, nec subiens talia pericula res similes vendat eodem pretio, quo vendunt mercatores iustè, & licitè vendet, quia seruat æqualitatem ex vsu fori; sic in particulari docuimus, quod milites vendentes res, quas acquisierunt iurè belli eodem pretio, quo vendunt mercatores, iustè vendere, etiam si non subeant pericula, nec adhibeant industrias quas illi adhibent. Consequentia tenet, quia non est dissimilis ratio in casu consequentiæ à casu antecedentis.

Potest priuata persona in venditione rerum suarũ id exigere, quod exigũt mercatores.

Ratio tertiò esse potest, quia si quis euidenter cognoscat nullum adesse periculum in præstatione, seu continuatione cambij adhuc potest exigere prouisiones, quæ communitèr exiguntur ex vsu fori, ergo etiam cessante periculo ratione pignoris, seu fideiussionis poterit easdem exigere. Antecedens probatur, quia si quid magnum detur pro assecuratione ob magna pericula, quæ timentur ob hostes vel piratas, & assecurans certò sciat nullum adesse periculum potest nihil ominus, pretium ordinarium assecurationis exigere, non nisi, quia illa obligatio ex vsu fori tanti valet, nec variatur ex priuata scientia assecurantis *Scaccia §. 3. Glos. 3. num. 12. versic confirmatur primo.* Consequentia probatur, quia per aduersarios asseritur prouisiones deberi ratione periculi, ergo si cessante periculo adhuc debentur in sensu antecedentis, etiam erunt debitæ cessante periculo in sensu consequentiæ; parum enim ad rem præsentem referre debet, quod periculum non sit, vel quod cesset ratione pignoris, vel fideiussoris,

Assecuratio ex vsu fori tanti valet, nec variatur ex priuata scientia, assecurantis. Scaccia.

§. XI.

An prouisiones possunt adijci sorti, vt cambium magis augeatur.

SVMMARIVM.

Proponitur difficultas in suis terminis 1.
Auctores pro vtraque sententia 2.
Prouisiones possut adyci cambio, vt augeatur 3.
Procedit in suppositione, quod in celebratione primi contractus non obligetur ciuilitèr campsarius ad illud onus augmenti 4.
Probatio efficax ex paritate censuum 5.

1 DIsquisitio XI, Seius continuato ad plures nundinas eodem cambio, & in singulis renouato contractu per nouas literas prouisiones sibi debitas non exegit in singulis, sed in singulis easdem adiecit cambio ad augendum eiusdem pretium, seu sortem. Orta fuit controuersia inter Doctores, an iustè potuerit sic adijcere ad

2 augendum idem cambium. Sustinent, vtique non potuisse *Narbona in tertia parte recopilationum lib. 5. tit. 18. l. 13. glos. 2. num. 32. Molfesius in summa tom. 2. tract. 12. c. 7. num. 113.* Lessius verò *lib. 2. c. 23. dub. 9. num.* 80. media via procedit; asserit enim, quod si campsores certi moralitèr sint, se pretium illarum prouisionum potuisse statim alijs ad cambium dare, possint vtique adijcere priori cambio ad augendum illius pretium, secus si non sint certi de implicatione in alio cambio, quod est idem, ac dicere posse adijcere in casu lucri cessantis non autem spectata natura contractus secundum se. Nihilominus absolutè

Narbona. Molfesius. Lessius

3 Respondeo, Seium potuisse, & posse adijcere cambio ad augendum ipsius pretium. Probatur primò, quia per illas prouisiones potest constitui nouum cambium, ergo per ipsas potest augeri antiquum. Antecedens probatur, quia illæ prouisiones possunt sumi non iam, vt prouisiones sunt, sed vt pecunia acquisita mediis prouisionibus, & vt mensura rerum venalium, sed per pecuniam potest quodcunq; cambium iniri, ergo &c. Consequentia etiam euincitur, quia per id, per quod potest in suo esse cambium constitui potest etiam incrementum sumere. Neque dicas, non

Prouisiones sumuntur nō quatenus prouisiones sunt, sed quatenus pecunia acquisita medijs earum.

4 posse campsario imponi onus, vt teneatur in se assumere illud onus augmenti, siquidem hoc est quid pretio æstimabile, cum demat eiusdem libertatem ad restituendum debitum; contra enim impugnaberis, nam responsio non procedit in hypothesi obligationis ciuilis impositæ ad tale augmentum, sed dumtaxat in suppositione, quod campsarius ex libertate consentiat ad tale augmentum. Deinde nulla etiam esset repugnantia si augeretur cambium etiam ex obligatione ciuili imposita in celebratione primi contractus, si pro tali onere diminutum esset pretium earundem prouisionum, vt latè diximus in quæstionibus de mutuo, & de censibus.

Probatur secundò, quod per prouisionas inexactas augeatur cambium, nec repugnat naturæ contractus, nec aduersatur alicui iuri positiuo, ergo non est, cur non possit fieri. Antecedens quoad primam partem probatur, quia naturæ contractus non repugnat, quin per aliquam aliam pecuniam idem contractus augeatur, si enim non repugnat, quod per nouam, & omninò distinctam pecuniam nouus contractus ineatur, ex quo orietur repugnantia, vt per eandem vetus augeatur? ergo neque naturæ eiusdem repugnabit, quin augeatur per pecuniam debitam ex prouisionibus, quia sub illa consideratione induit rationem nouæ pecuniæ, & perinde est, ac si esset noua pecunia. Probatur item, quoad secundam partem, quià nullibi reperitur prohibitum per iura positiua ius ad tale augmentum, sicuti reperitur prohibitum quoad augmentum per Constitutionem Pij V. vt latè diximus *part. 1. sub tit. contractus 4. Pranot, 21. sect. 9.*

Nullibi iura prohibent tale augmētum.

Probatur tertiò, quia in cambijs noui constituuntur contractus per nouas literas, nouisque conditionibus ad alias nundinas, nec repugnat, quin ex eadem pecunia pro diuerso tempore noui contractus, siue in eodem, siuè in diuerso genere ineantur, ergo per augmentum pecuniæ poterit in maiori quantitate ille nouus contractus celebrari, quid enim vetat, quin si ego possum contractum cambij inire per centum, possim etiam inire per centum, & decem? Neque iterum vrgeas repugnantiam non consurgere præcisè ex eo, quod ineatur contractus per maiorem pretij quantitatem, sed ex eo, quod augeatur per prouisiones, nam hoc esset exigere fructus fructuum, & vsuras vsurarum; contra enim impugnaberis, quia tunc non sumuntur amplius, vt fructus prioris contractus, sed vt pars pretij, seu sortis respectu alterius contractus; non enim repugnat, quod in ordine ad diuersos contractus idem habeat rationem fructus, & pretij.

In ordine ad diuersos cōtractus idem potest habere rationem fructus & pretij.

Probatur quartò ex paritate censuum, 5
qui attento præcisè iure naturæ possunt augeri ex pensionibus iam maturatis, & debitis, ergo non est cur etiam ex prouisionibus debitis, & non solutis non possit etiam augeri cambium. Antecedens patet ex dictis *part. prima sub tit. Contractus IV. pranot. 21. sect. 9.* quæ ibi recole. Consequentia tenet, nisi assignetur dispar ratio. Quod si dixeris de iure positiuo non posse augeri censum iam constitutum ex pensionibus debitis, & nondum solutis

Paritas deducta ex natura censuum.

adeò-

adeòque nec etiam cambium, statim impugnaberis, quia dispositum in vno genere non est extendendum ad aliud genus, maximè si id, quod est dispositum, non aduersetur secundum se naturæ contractus, cum lex recedens à natura contractus sit strictè interpretanda, nec extendenda vltra expressa. Dici etiam potest in cambio non esse augmentum prioris contractus, cum hic intelligatur resolutus, sed nouum contractum in maiori quantitate constitutum, licet quodam modo dependentèr à primo, qui præsupponitur antecedenter celebratus.

---

§. XII.

An ex prouisionibus cambiorum, & recambiorum debitis, & non solutis, nec positis ex conuentione partium in augmentum eorundem cambiorum possit licitè exigi interesse.

SVMMARIVM.

Facti series in casu particulari 1.
Duplex sensus difficultatis 2.
Considerata pracisè non solutione prouisionum secundum se non potest exigi interesse eorundem 3.
Si campsor fuerit inuitus ad solutionem dilatam, & damnum aliquod emerserit, vel lucrum cessarit potest iustè exigere interesse correspondens tali damno, vel lucro 4.
Valet etiam si nulla de damno, vel lucro conuentio facta fuerit Ibid.

DIsquisitio XII. Seius tradita sua pecunia titulo Cambij Sempronio per
1 plures nundinas idem cambium innouauit, nec vnquam potuit exigere prouisiones debitas, nec easdem implicare in augmentum cambij. Quæritur hic, an Seius in resolutione cambij possit exigere interesse prouisionum pro cambijs, & recambijs non solutarum.

Difficultas potest procedere, vel considerata non solutione prouisionum secun-
2 dum se, vel attenta eadem non solutione in ordine ad aliquod lucrum cessans, vel damnum emergens. Rursus si in ordine ad lucrum cessans, vel damnum emergens, vel interuenit pactum de compensatione, vel non, & sic in ordine ad hæc omnia dirimenda est præsens difficultas.

Respondeo primò, considerata præcisè non solutione prouisionum secundum se
3 non posse exigi interesse earundem. Probatur, quia sola dilatio solutionis non est secundum se meritoria alicuius lucri, seu subuentionis, ergo creditor non potest exigere interesse propter dilationem in soluendis prouisionibus. Antecedens probatur, quia ideò damnantur vsuræ ex mutuo, quia percipiuntur ex sola temporis dilatione, cum pecunia non pariat pecuniam, nec mutuum sit fructiferum, ergo sola temporis dilatio in soluendo non est meritoria alicuius lucri, seu subuentionis. Consequentia primi argumenti probatur, quia non ex alio capite creditor posset exigere interesse prouisionum, nisi quia esset dilata ipsarum solutio.

Dices creditorem posse exigere interesse prouisionum non solutarum præfinito tempore propter ius violatum, quòd habet, vt sibi pro tali tempore soluerentur; ex iuris etenim læsione consurgit onus compensationis. Sed contra, nam non læsio cuiuscunque iuris importat onus compensationis, sed læsio dumtaxat iuris ex iustitia commutatiua prouenientis, ratione cuius consurgat aliqua damnificatio, cum autem nulla damnificatio in casu responsionis supponatur interuenisse, nullum propterea consurgit onus ad compensationem interesse pro dilatione.

Onus cõpensationis consurgit solum ex læsione iustitiæ commutatiuæ.

Probatur secundò, quia illa obligatio soluendi interesse pro pensionibus non solutis, & ius in campsore idem interesse exigendi, nec consurgit ex vi contractus, nec ex vi debiti quoad easdem prouisiones, ergo nullo modo potest consurgere. Antecedens quoad primam partem probatur, quia illæ prouisiones cadunt quidem sub contractum, quatenus sunt fructus, seu effectus eiusdem contractus antecedenter celebrati, non quatenus ipsæ implicentur in nouum contractum, qui sit secundum se lucratiuus alterius interesse, cum hic nouus contractus non fuerit initus, & sic, cum remaneant in puro statu prouisionum debitarum, seu interesse debiti ex vi præcedentis cambij non possunt parere interesse per textum *in l. si non sortem §. 1. de condit. indeb. & l. placuit ff. de vsuris; & l. vlt. C. eodem tit.* Euincitur idem quoad secundam, quia debitum prouisionum nihil aliud importat, quam pecuniam soluendam pro eisdem, sed pecunia, qua pecunia est non potest parere pecuniam, & qua debita non inuoluit, nisi onus solutionis eiusdem, ergo qua tale est, non potest gignere aliquod ius ad nouum interesse, nec onus illud soluendi; Quod deindè solutio eiusdem dilata fuerit contra ius habentem ad ipsam antecedenter, & in inuitum, facit quidem, quod lædatur ipsius ius quoad tempus, non quoad rem ipsam, si nullum ex tali dilatione damnum ipsi obuenerit, vel lucrum cessauerit.

Pecunia, qua pecunia præcisè est non potest parere interesse.

Respondeo secundò. Si campsor fuerit 4
inuitus ad talem dilationem, & damnum aliquod eidem emanauerit, vel lucrum cessauerit ex tali dilatione potest iustè exigere interesse correspondens tali damno, vel lucro, etiam si in primo contractu non

facta

facta fuerit conuentio de tali damno, seu lucro reparando, si verò non fuerit inuitus, & non conuenerit de lucro cessante, seu damno emergente non potest licitè exigere. Ratio primæ partis est, quià qui iniqua causa damni est, seu lucri cessantis ex vi talis actionis præcisè tenetur idem damnum, seu lucrum cessans reparare, sed qui contrà voluntatem Domini detinet pecuniam est causa iniqua damni, seu lucri cessantis prouenientis ex tali detentione, ergo tenetur illa reparare. Confirmatur, quia qui iniquè consulit actionem, per quam alteri damnum obueniat, si actio illa directè conferat ad tale damnum tenetur in subsidium principalis tale damnum reparare, etiam si nulla facta fuerit conuentio de tali reparatione, ergo qui per se iniquè contra ius actionem exercet, per quam tale damnum proueniat, tenebitur ad illius reparationem principaliter. Consequentia tenet, quia hic ordo in restitutione seruandus est, vt principalitèr teneatur ad compensationem qui principaliter damnum intulit, in subsidium dumtaxat, qui minus principalitèr, & vt causa moralis per consilium cooperatus est tali damno.

Iniqua causa damni damnũ compensare tenetur.

Ordo seruandus in onere restitutionis.

Ratio secundæ partis est, quià ex quo non est inuitus, nec est conuentio, ex nullo capite videtur consurgere obligatio compensationis, siquidem consentiente domino, seu non reluctate dilationi nulla per ipsam videtur ipsi inferri iniuria, & vbi pactum non est de compensatione non est, cur hæc ex iustitia debeatur, quamuis aliquod lucrum ex tali dilatione sequatur, quod euincitur ex paritate mutui, ex quo si sequatur cessatio alicuius lucri respectu mutuantis, non consurgit in mutuatario onus aliquod compensationis, nisi de illo conuentum fuerit, vt late diximus *part. 1. sub tit. contractus III. prænot.* 13. ergo neque ex dilatione solutionis prouisionum, vbi non fuerit conuentum non consurget in campsuario onus compensationis quoad interesse pro ipsis.

Si creditor non fuerit inuitus ad dilationem, & nulla facta fuerit conuentio nullũ onus cõsurgit ad compensationem ob dilationem.

Dices in mutuo non esse onus compensationis, quia ex quo mutuans beneficium contulit mutui sine vlla exceptione præsumitur cessisse iuri compensationis, cum sit annexum eidem contractui mutui debitum expectandi restitutionem ad certum, & determinatum tempus, intra quod si lucrum cesset debet sibi imputare, quód concesserit mutuum; campsor autem, cum in ordine ad solutionem prouisionum nullum pactum, nullumque contractum inierit, licet illas non exigat, nulla est ratio præsumendi, quod interesse ipsarum cesserit. Sed contra, quià quamuis in cambijs campsor nullum pactum inierit de expectatione solutionis, quià tamen nullum pactum adiecit de compensatione lucri, si cessauerit, præsumitur cedere, seu cessisse eidem iuri compensationis, eo modo, quo si creditor aduersus debitorem non adiecerit pactum de compensandis damnis, si obuenerint ex dilatione solutionis debiti, & non fuerit ad talem dilationem inuitus iustè non potest compensationem exigere, vt communi praxi firmatum est.

Communi praxi debitor nõ tenetur ad compensationem dãnorũ ob dilationẽ solutionis, si non fuerit adiectũ pactum de compensatione.

§. XIII.

An campsores possint nolle acceptare solutionem sortis, nisi simul soluatur interesse cambiorum.

SVMMARIVM.

Proponitur status quæstionis 1.
Non potest campsor obligari ad acceptandum prius partem sortis, quam interesse 2.
Paritas ex ordine naturæ desumpta accomoda ad rem nostram 3.
Ratio à posteriori deducta 4.
Soluuntur rationes in contrarium adducta 5.

Disquisitio XIII. Caius post initum contractum Cambij cum Andræa, quo 1
eidem tradidit centum nummos aureos restituendos in primis nundinis celebrandis Genuæ Vg. cum debito interesse pro eodem cambio adueniente tempore restitutionis sortis recusabat cambij sortem acceptare, nisi prius solueretur interesse eiusdem cambij. Orta fuit controuersia, an idem Caius potuerit obligari ad acceptandam ipsam sortem, vel partem eiusdem, antequam fuerit satisfactum pro interesse eiusdem. Proponunt, & expendunt hanc difficultatem *Fillucius tom. 2. tract. 35. part. 2. c. 10. num. 472. Diana tom. primo tract. de contractibus resol. 12. Lessius 2. de iust. & iu. c. 23. dub. 10. nu. 87. Malderus in secundam secundæ D. Thomæ tract. 5 c. 4. dub. 10.*

Fillucius. Diana. Lessius. Malderus.

Respondeo non posse obligari ad ac- 2
ceptandam prius partem sortis. Rationes multas afferunt Doctores ad comprobandum hoc assertum, vel a iure desumptas, vel à naturali æquitate. Singulas expendo vna, vel altera proprio marte adiecta.

Prima desumitur *ex l. 1. C. de solutionibus*, vbi legitur *si neuter voluntatem suam expressit prius in vsuras id, quod soluitur, deindè in sortem accepto feretur*, ergo ex dispositione iuris solutio prius facienda est de interesse, quam de sorte, adeòque non potest prius obligari creditor ad acceptationem sortis, qua ad interesse; Neque dicas per hunc textum non suffragari responsioni eo quia procedat solum in sensu, quo neuter declaret, an velit solutionem cedere in extinctionem sortis, an verò interesse, præcipuè cum in præcedentibus verbis eiusdem textus dicatur. *In potestate eius est qui ex pluribus contractibus pecuniam debet tempore solutionis exprimere,*

Probatio desumpta ex l. 1. C. de solutionibus.

in

in quam causa reddat, ergo si in potestate eius est exprimere &c. si expresserit esse in causam sortis obligabitur creditor eo titulo acceptare; contra enim impugnaberis, quia hæc, quæ dicuntur procedunt dumtaxat in suppositione, quod debita procedant ex diuersis titulis, & causis, quæ adinuicem non dicant connexionem, nec subordinationem, vt patet ex præcitatis verbis *ex pluribus contractibus*, quod non militat in hypothesi responsionis, iuxta quam vnum debitum tanquam fructus ab altero procedit tanquam a radice, & in hoc sensu respondendum etiam est ad textum *in l. 3. & 4. ff. de resolut.* Quod si repetas, quod cum illæ etiam particulæ. *Si autem neuter voluntatem suam expressit prius in vsuras id, quod soluitur &c.* sub eadem lege contineantur, & per illam particulam, *Si*, ad præcedentia referantur, vel intelligendæ etiam sint in ordine ad diuersos contractus, vel præcedentes etiam in ordine ad eundem contractum, & per consequens eodem modo de omnibus indifferentèr discurrendum sit, statim etiam impugnaberis, tùm quia illæ particulæ, *si neuter voluntatem suam expressit*, sunt exceptiuæ, adeòque segregant a precedentibus; tùm quia, cum expressè indicent vsuras, quod idem est ac interesse, quod non potest esse, nisi dependenter a sorte, non possunt esse, nisi dependenter ab eodem contractu.

Instantia, & eiusdem solutio.

Secunda desumitur *ex l. si vsuras C. de vsuris*, vbi Glosa expressis verbis asserit, quod quandò debetur sors, & interesse, & aliquid incontinenti per debitorem persoluitur habeat creditor electionem computandi in vsuras; ex quo sic arguo, ergo non potest ciuilitèr obligari ad acceptandum illud tanquam partem sortis, antequam intercise sit plenè persolutum. Consequentia probatur, quia non potest esse obligatio ad vnum determinatè, vbi est plena libertas, vel ad vnam, vel ad alterum, ergo si creditor habet electionem computandi in vsuras, vt vult glosa, non potest obligari ad computandum in partem sortis.

Creditor habet electionem ad recipiendũ, vel partem, vel interesse.

3 Tertia ratio fundatur in naturali æquitate, secundum quam comparato iuris ordine ad ordinem naturæ prius percipiuntur fructus, quam arbor radicitus euellatur, ergo etiam fructus maturi ciuiles in contractibus sunt persoluendi, antequam contractus in sui radice per restitutionem sortis resoluatur. Confirmatur ex paritate contractus censualis, in quo ex communi praxi, & consuetudine vbique recepta non acceptatur extinctio quoad principale, nisi prius extinguatur debitum quoad fructus, qui ex ipso proueniunt, ergo idem dicendum est in contractu cambij; cum non appareat dispar ratio.

Prius percipiũtur fructus, quã arbor resecindatur.

4 Quarta ratio deducitur a posteriori, quià extante debito pro sorte, & simul pro interusurijs si facta fuerit aliqua solutio non adæquans totum debitum præsumitur facta pro interusurijs, non pro ipsa sorte, ergo etiam si persoluatur aliqua quantitas non sufficiens ad sortem cambij, & ad interesse eiusdem debet intelligi fieri pro ipso interesse primò, & postea pro sorte eiusdem. Antecedens probatur, quia lex imitatur naturam, sed in naturalibus substantia potest stare sine accessorio, non accessorium sine substantia *§. minorem Instit. de adopt.* ergo cum non possit stare accessorium sine substantia, & interesse habeat rationem accessorij vtpotè quod prouenit a sorte, & sors habeat rationem substantiæ præsumendum est, quod lex voluerit, vt prius extinguatur interesse vtpotè quod non potest subsistere sine sorte, non autem sors, quæ potest subsistere sine interesse. Consequentia probatur, quia in tantum facta solutione non adæquante totum debitum sortis, & interesse præsumitur esse in extinctionem interesse, non sortis, in quantum prius debet perimi accessorium, quod nequit subsistere sine substantia lege imitante naturam, sed hæc eadem ratio valet, quandò de facto fit talis solutio, ergo &c.

Accessorium prius debet perimi, quã principale, & quare.

Aduersus hanc vltimam rationem militare videntur ea, quæ docet *Cornelius cons. 91 visa facti sub num. 7. lib primo. Surdus decis. 186. agebatur num. 4. Crauettus cons. 22. magnificus num. 5. & consil. 25. num. 29. & alibi* scilicet solutionem cedere in duriorem causam ex eo, quod causa durior censeatur magis vrgere, & actus trahatur semper ad magis necessarium. Sed parum negotij facesunt hæc, quæ afferuntur, nam regula, quod præsumatur debitum grauius, militat tantum, vel quandò vtrumque debitum procedit ex diuersis causis, non ab eadem, vt euenit in casu nostro, vel quandò sunt duo debita vnum cum onere vsurarum, alterum sine tali onere, vel vnum cum fideiussione, alterum sine *Hieron. Gabri. cons. 48. qui est debitor num. 2. lib. 2. Rota diuers. decis. 113. licet sub num. 3. pars prima, & coram Caualerio in Bononiensi fideiussionis Maij 1610.*

Cornelius. Surdus. Crauettus. Gabriel. Rota.

---

§. XIV.

An cambium per camposorem initum bona fide, quod campsarius habeat in loco, ad quem fit cambium, qui soluet & tamen non habet possit esse lucratorium respectu camposoris.

SVMMARIVM.

Proponitur status controuersiæ 1.

Ratio

Ratio dubitandi dependenter à dispositione Pij V. 2.
Campsor in data hypothesi potest iustè vltrà restitutionem sortis exigere interesse 3.
In contractibus innominatis si alter non satisfecit, alter sic, potest obligari, qui non satisfecit ad satisfaciendum 4.
Soluitur ratio dubitandi in principio proposita 5.

1 DIsquisitio XIV. Iniuit Andræas cambium cum Sempronio tradens huic centum nummos aureos per Sempronium soluendos in primis nundinis celebrandis proximo mense Februarij Placentiæ existimans sine vlla penitus hæsitatione, quod Sempronius haberet Placentiæ, qui reciperet literas, & debitum ibidem solueret. De facto ibi non habet, qui recipiat, & soluat, vnde literæ remittuntur inanes. Quæritur in præsenti, an Andræas iustè possit ab eodem Sempronio tantum exigere lucri, & interesse, quantum exegisset, si Sempronius habuisset, qui solueret.

2 Ratio dubitandi potissimum deducitur ex dispositione Pij V. in sua constitutione præallegata *in præcedenti pranot. 6. num. primò* per quam damnantur omnia cambia tanquam sicca, per quæ illi, qui pecuniam recipiunt, literas quidem suas cambij tradunt, sed cum non habeant, qui illas recipiant, & soluant, literæ, vnde processerant, inanes referuntur. Ob hanc dispositionem *Salas de Cambijs dub. 15. num. 2.* voluit campsorem nihil vltra sortem posse recipere, nec bonam fidem tribuere ius ad exigendum aliquod interesse, quinimmò si hoc fuerit exactum non eximere ab onere restitutionis, nisi fortasse fuerit per bonam fidem consumptum. Ad quæ corruboranda adduci possunt ea, quæ latè nos diximus *tom. primo sub tit. Contractus III. Disquis. 6. §. VI. & VII.* nempe contractum vsurarium bona fide initum nullum parere effectum etiam quoad lucrum cessans, eo quia cum talis contractus ex dispositione iuris sit nullus perinde est, ac si non esset contractus, sicuti autem non entis nullæ possunt esse qualitates, ità non contractus, seu contractus secundum se irriti, quod idem est, nullum potest esse interesse. His tamen non obstantibus

Salas.

Rationes cum cõtes talecambium non esse lucratiuũ

3 Respondeo Andræam in data hypothesi iustè vltrà restitutionem sortis posse exigere interesse *Molina de iustitia tom. 2. tract. 2. disp. 404. num. 7. Lessius lib. 2. c. 23. dub. 7. num. 69. Diana part. 1. tract. 8. de contractibus resol. 14.*

Molina. Lessius. Diana.

Ratio esse potest primò, quia talis contractus secundum se consideratus licitus est, & a iure, & communi praxi approbatus, & solus defectus est ex parte campsuarij decipientis, non ex parte campsoris legitimè adimplentis, ergo campsor legitimè adimplens potest alterum cogere ad implementum, si possibile est in loco, in quo ex conuentione deberet adimpleri, vel si possibile non est, ad soluendum quantum eidem campsori intererat, vt contractus fuerit adimpletus. Consequentia probatur. Quotiescunque defectus est ex parte vnius fraudulentèr se habentis, & non ex parte alterius legitimè procedentis, & adimplentis debet tantum obesse fraudanti non decepto, ne malitia vnius auctori suffragetur cum detrimento innocentis, & ne via ex peruersitate contrahentium aperiatur fraudibus. Quot enim in fraudem legis simularent se habere, qui soluerent, cum non haberent.

Quotiescunque defectus est ex parte vnius fraudulentèr se habentis obest decipienti.

Dices ex hoc sequi, quod contractus sit omninò irritus ob defectum consensus legitimi respectu campsuarij, & ob circunstantias ex dispositione iuris irritantes, qui propterea nullum potest gignere interesse. Sed contra primò nam non interuenit præcisè defectus consensus quomodocunque, sed etiam malitia & dolus, & sic ratione istius, seu quodamodò in pænam decipiens ex natura sua, & ex dispositione iuris tenetur ad implementum contractus, si potest, vel si non potest ad adimplenda ea omnia, quæ consequerentur ex tali contractu, si esset legitimè constitutus, vndè dici potest, quod ex dispositione iuris quoad effectus malitia id præstet, quod præstaret ipse consensus, si interueniret, & licet contractus videatur inualidus ob defectum circumstantiæ requisitæ ad validitatem nempè existentiæ pecuniæ in loco, in quo ex conuentione est soluenda, reualidatur tamen, si non quoad substantiam, saltem quoad effectus supplente quodamodo in pænam malitiæ iure defectum talis circunstantiæ, ex eo quod velit, ne malitia, seu dolus suffragetur auctori, & vt fraus in suum auctorem cadat *l. penult. in fine C. de legatis*, vndè iure merito cecinit Ouidius

Ratione malitiæ, & doli obligatur decipiens nõ ratione defectus consẽsus præcisè.

Ouidius

Discat in auctorem pœna redire suum

Ratio esse potest secundò. In contractibus innominatis, quandò vnus satisfecit, alter non, non datur locus pænitentiæ respectu eius, qui non satisfecit, sed potest cogi ad complementum non solum in iure ciuili, sed etiam in canonico, vt latè diximus *tom. primo sub tit. Contractus I. pranot. 4. num. 5.* ergo etiam in hypothesi responsionis, cum campsor satisfecerit, & non campsuarius poterit hic cogi ad satisfaciendum. Consequentia probatur nam, vel contractus cambij est contractus nominatus, vel innominatus; si nominatus, cum fortius obliget magis vrgebit ad satisfaciendum, si innominatus eodem modo obligabit, quo cæteri contractus innominati, in quibus sicuti non datur locus pænitentiæ respectu eius, qui non satisfecit, ita nec in contractu cambij. 4

Dices ea, quæ dicuntur de contractibus innominatis subsistere, eo quia supponitur

con-

contractus in sui substantia validus, & solum deficere executionem, non sic autem in contractu cambij, de quo hic loquimur, cum deficiat in substantia, eo quia non interueniant omnes conditiones requisitæ ex dispositione iuris. Sed contra, nam si quæ conditio deficit est ex malitia, & peruersitate campsuarij, quæ certè nequit eidem suffragari, & præiudicare campsori; quamobrem si contractus secundum se non subsistit in substantia, subsistit ex dispositione iuris quoad effectus obligandi, vt supra dicebam.

Instantia, & eiusdem solutio.

Ratio esse potest tertiò, quia si quis venderet rem alienam ignorante emptore circunstantiam alienitatis rei, & res vendita per verum dominum vindicaretur, venditor non solum teneretur ad euictionem secundum valorem rei venditæ, sed etiam secundum id, quod intererat campsori, quod res non vindicaretur, vt latè docui *tom. primo sub tit. Contractus II. Disquis. 4. §. XI. nu. 2.* per textum *in l. libera C. de sent. & interloc. l. si cum quæstio C. de euict. & l. re euicta C. eod. tit.* ergo etiam si quis commutat pecuniam, quam alibi non habet cum pecunia alterius præsenti tenetur non tantum de euictione quoad pecuniam restituendam, sed etiam quoad ea, quæ intersunt commutanti, seu campsori, quod pecunia in loco, in quo restituenda erat, fuerit.

3 Ad rationem dubitandi, quæ in contrarium afferebatur, patet ex dictis, quid sit respondendum; quamuis enim per Bullam Pontificis damnentur omnia cambia sicca, & hic, de quo loquimur, sit in substantia cambium siccum, quia tamen ex peruersitate, & dolo campsuarij est tale ex dispositione iuris obligat ad effectus cambij, ac si cambium reale esset. Ad id, quod subdebatur, ex dictis *sub tit. Contractus III. Disquis. 6. §. 6.* dicendum est contrahentem passiuum ad nullum onus teneri, quià contractus secundum se inualidus est, non ex malitia, & dolo eiusdem, qui propterea nec potest obligari ex vi contractus, nec ex dolo, cum supponatur contraxisse bona fide.

Tenetur ratione obligationis consurgentis ex vi doli.

---

§. XV.

An tanta debeatur prouisio pro cambio magno, ac pro paruo.

SVMMARIVM.

Facti series in suis terminis 1.
Auctores contendentes æqualem deberi prouisionem, eorumque rationes 2.
Non debentur æquales prouisiones indiferenter pro quocumque cambio etiam inæquali 3.
Soluuntur rationes dubitandi in principio disquisitionis propositæ 4.

Disquisitio XV. Dedit Antonius titulo cambij mille nummos aureos Theodorico soluendos, seu restituendos in primis nundinis Placentiæ celebrandis, aliosque centum Andreæ in eisdem nundinis persoluendos, contendebatque pro vtroque contractu non eandem, sed diuersam prouisionum quantitatem recipere. Quæritur in præsenti, quid iuris? 1

Contendebant aliqui apud Dianam non maiorem pro maiori cambio exigi posse prouisionem, ac pro minori, sed æqualem solummodò pro vtroque. Ratio ipsorum duplex potissimum est. Prima quià ex superius dictis prouisiones debentur potissimum pro labore; sed labor omninò idem est, siuè pro magno, siuè pro paruo cambio, ergo &c. Secunda, quià famulus conductus ad alicuius obsequium, & famulatum non potest exigere, nisi consuetum, seu conuentum stipendium, siuè pro aliquibus diebus maiora munera obeat, siuè minora, siuè plura in vna, quam in altera die, cum intelligatur conductus ad omnia illa onera, si obuenerint, ergo etiam campsor non poterit, nisi eandem, seu similem, & æqualem prouisionem exigere, siuè pro maiori, siuè pro minori cambio, cum ad illud munus intelligatur assumptus, & hoc præstet quodamodo ex officio in campsuariorum obsequium, & famulatum. His tamen non obstantibus 2

Rationes in contrarium adducuntur

Respondeo absolutè, non teneri pro omnibus cambijs æqualem indiferentèr exigere prouisionem, sed iustè posse maiorem pro maiori, & minorem pro minori cambio exigere *Romualdus Coli tract. de Cambijs c. 21. Scaccia tract. de commercijs §. 3. glos. 3. num. 475. Diana part. prima tract. 6. de contractibus resol. 10.* 3

Romualdus Coli. Scaccia. Diana.

Ratio desumitur secundum communitèr receptam praxim, & consuetudinem, secundum quam pro prouisionibus exigitur vna tertia pars ducati Vg. pro singulis centenis, ergo, si multiplicentur centena, debent multiplicari tertiæ partes ad proportionem numeri centenariorum. Consequentia probatur, quia frustra fuisset taxata illa quantitas pro centenario, si eadem deberetur, siuè pro cambio minori centenario, siuè pro millenario. Confirmari potest primò, quia quantitas prouisionum non est desumenda præcisè ad proportionem laboris, sed ad proportionem pecuniæ, quæ erogatur, quod euincitur paritate notarij conficientis instrumentum, respectu cuius quamuis si idem labor respectu instrumenti continentis plura, ac minora, tamen maius debetur stipendium pro rogitu plurium, minus pro rogitu minorum, ergo etiam quamuis idem videatur labor respectu campsoris erogantis

Ad multiplicationem centenariorum debent multiplicari tertiæ partes vnius nummi ex illis centenarijs.

plura, ac erogantis minora poterit tamen plura exigere pro prouisione in cambio maiori, ac in minori. Confirmari potest secundò, quia prouisio ex supra allegatis non solum debetur ob laborem, qui impenditur, sed etiam ob periculum, quod assumitur, sed magis est pretio æstimabile periculum, quod assumitur in maiori quantitate, ac in minori, ergo pro illo potest maius stipendium exigi, quam pro isto?

Prouisio est potissimum ob periculum, quod assumitur.

4 Ad rationes aduersariorum respondendum est, & quidem primò ad primum non esse eundem laborem, idemque periculum in cambio magno, ac in paruo, siquidem maior opera requiritur in maiori numeratione, quæ exigitur in magno cambio, ac requiratur in numeratione parui, & minoris. Deindè prouisio non attenditur secundum laborem præcisè, sed secundum laborem comparatum ad summam cambij, quæ erogatur, vnde ipse labor quoad æstimationem compensationis restringitur, & extenditur secundum restrictionem, & extensionem quantitatis, quæ erogatur, vt videre est in exemplo allato de Notario conficiente instrumentum continens plura, vel minora. Ad secundum dicendum est disparem omninò esse rationem, eo quia famulus conductus ad obsequia erga dominum obligatur ex conuento, & determinato stipendio ad omnia onera, quæ pertinent ad famulatum, siuè plura, siuè minora contigerint, & maiora quæ vno die contingunt, compensantur cum minoribus, quæ contingunt altera die; at campsor non conducitur simul ad omnia onera cambiorum determinato pretio pro omnibus, sed stipendium debet sumere in ordine ad singula, & proportionatum ad ipsa, adeoque iuxta proportionem eorum, quæ continentur in ipsis, debet taxari.

Labor quoad cōpensationem restringitur, vel extenditur, ad restrictionem, & extensionē quātitatis.

---

§. XVI.

An ex maiori temporis protractione possit maius interesse exigi in cambio.

SVMMARIVM.

Exponitur ratio quæstionis, & dubitandi 1.
Campsores possunt maius lucrum exigere ex eo, quod nundinæ, in quibus facienda est restitutio, plus distent 2.
Satisfit rationibus dubitandi 3.
Incommoda, quæ orirentur ex contraria opinione 4.

1 DIsquisitio XVI. Hæc viget consuetudo inter mercatores, qui pecunia vtuntur tanquam instrumento ad negotiandum & lucrandum, vt quo plus distant proximæ nundinæ ad aliquem locum, eo plures mercatores, & cum maiori incremento accipiant cambia ad nundinas eius loci, & quo minus distant, minores confluant mercatores, & cum minori incremento accipiant, nec aliter accipere velint. Orta fuit controuersia, an talis consuetudo licita sit, adeò vt possint licitè concedentes pecuniam ad cambium ratione maioris distantiæ illud maius incrementum ex vsu fori exigere *Molina tract. 2. disp. 404. versic. Timoratus quidam mercator* consultus circa hanc controuersiam absolutè sensit sic concedentes sine labe iniustitiæ illud incrementum exigere, Alij è contra voluerunt non posse absolutè exigere, eo quia hoc nihil aliud sit, quam ex maiori temporis protractione præcisè in eodem contractu lucrum acquirere maius, quod ex alibi dictis est vsuraria conuentio. Molina.

Respondeo licitè posse mercatores in data suppositione illud incrementum exigere. Ratio est, quia ex dictis *tom. primo sub tit. Contractus II. de emptione, & venditione prænot. 2. num. 7.* pretium rerum augetur etiam ex copia, & multitudine concurrentium ad emptionem talium rerum, ergo etiam pretium cambij ex vsu fori licitè augeri potest ex multitudine accipientium ad cambium, sed longè plures mercatores cambia accipiunt, quandò est maior distantia inter tempus acceptionis, & tempus restitutionis, ac quandò minor, siquidem ex maiori temporis dilatione facilius ex negotiationibus maiora lucra consequuntur, ergo &c. Prima consequentia non videtur pati difficultatem, tùm quia contractus cambij est quodamodo quædam species emptionis, & venditionis; tùm quia si hoc valet in venditione, cur non in cambio? Certè tunc pecunia, quæ datur ad cambium, & accipitur non consideratur, vt est formalitèr pretium, & mensura rerum venalium, sed vt merx quædam, & res venalis. 2

Ex multitudine concurrentium ad emptionem augetur pretium rerum venalium,

Ex his facile erit respondere rationi, quæ ex aduerso afferebatur; non enim illud incrementum exigeretur ratione protractionis temporis præcisè, sed ratione maioris valoris, quem cambium ipsum acquirit ex multitudine accipientium ad cambium supposita maioris temporis protractione conferente maiorem vtilitatem eisdem accipientibus; vnde sicuti pretia rerum desumuntur secundum communem hominum æstimationem, & variantur iuxta eandem suppositis his, vel illis conditionibus, concurrentibus pluribus, vel paucioribus, ita etiam cambiorum pretia ex vsu fori ex eadem æstimatione desumenda sunt iuxtà quod plures, vel pauciores concurrant, siuè hoc proueniat ex maiori, vel minori temporis dilatione, siuè ex alio capite. 3

Pretia cambiorum desumenda sunt iuxta maiorem, vel minorem communem æstimationem hominum

Adde pro confirmatione responsionis, quod

Instrumentum, quo magis aptũ est ad negotia eo maiori pretio dignũ est.

quod pecunia, quæ in cambio conceditur mercatoribus est veluti instrumentum quoddam, quo vtuntur mercatores ad negotiandum, & lucrandum, sed instrumentum quo magis aptum est ad negotia, & ad lucrum est in sui venditione maiori pretio compensabile, ac sit minus aptum, & pecunia quoad longius tempus conceditur est magis apta ad lucra maiora, ac si concederetur ad strictius, ergo ex concessione ad longius tempus potest maius pretium exigi.

Dices primò, illam maiorem aptitudinem non esse ex pecunia secundum se, sed ex industria, & applicatione operantis, seu negotiantis; quæ propterea non potest conferre ius concedenti ad maius lucrum, vtilitas enim, quam quis percipit per propriam industriam ex re sibi concessa, sibi imputanda est, non compensanda concedenti, vt videre est in mutuo, ex quo si mutuatarius aliquam vtilitatem percipiat, non propterea tenetur illam mutuanti compensare. Sed contrà, quià pecunia ipsa, vt in negotiatione implicanda est id, per quod mercator lucratur, & sine quo non lucraretur, & sic maius illud lucrum, quod per mercatorem potest acquiri non solùm est fructus industriæ, sed etiam pecuniæ, non quidem secundum se, sed supposita etiam applicatione industriæ, quæ propterea si sit ad longius tempus concessa, erit magis apta ad maius lucrum; res autem magis apta ad vtiliores vsus est maiori pretio compensabilis, & licet vtilitas, quam quis percipit sit eidem imputanda non compensanda concedenti, vt innuebatur in istantia, res tamen pro vt magis vtilis est maiori pretio acquirenda, quandò transfertur per contractum secundum se meritorium lucri, quod non euenit in mutuo, quod secundum se non est fructiferum; neque hoc est acquirere lucrum ratione dilationis temporis præcisè, sed ex re ipsa magis vtili supposita maioris temporis protractione.

Disparitas quoad mutuũ, & cambium.

Dices secundò in conuentione cambij campsorem posse acquirere proportionatum lucrum, siuè pecunia sit implicanda in negotiationem, siuè non, nec considerare, an ratione temporis campsuarius sit maius lucrum acquisiturus, an non? Sed contrà, quia certè campsor non considerat, nec debet considerare, quid de ea sit facturus campsuarius, sed ea, quæ ex tali pecunia apta sunt fieri, & ea, quæ sua sunt ex abdicatione pecuniæ longiori tempore; vndè quod campsuarius acquirat, vel non acquirat non debet referre ad eundem campsorem, respectu cuius sufficit, quod contractu lucratiuo transtulerit rem illam, seu pecuniam aptam ad illud lucrum.

Cãpsor non exigit lucrũ ob id, quod cãpsarius sit facturus de pecunia accepta, sed ob id, quod ipse esset facturus

4 Adde secundò, quod ex negatione responsionis nostræ multa orirentur in Republica incommoda; pauci etenim campsores concederent cambia ad longius tempus, & sic cessarent humana commercia; plures essent, qui exigerent, & pauci, qui darent, sicque ex alio capite etiam in cambijs ad minus tempus augeretur pretium eorundem ex inopia scilicet concedentium, & multitudine postulantium, vt suprà inferebamus.

---

§. XVII.

An campsor, qui in nundinis suas occultat pecunias, vt cambiorum pretia augeantur peccet contra iustitiam.

SVMMARIVM.

Quæsiti ratio in casu particulari exposita 1.
Nonnulla obseruationes perpendendæ 2.
Occultans pecunias, & augens pretium non suprà supremum, si non congregauit ex fine idem pretium augendi, nec peccat lethaliter, nec ad restitutionem tenetur 3.
Si ex occultatione pretium crescat suprà supremum occultans tenetur ad restitutionem 4.
Verificatur non solum in ordine ad cambia per se ipsum inita, sed etiam inita per alios 5.

Disquisitio XVII. Existit Romæ campsor quidam præpotens, multisque abundans pecunijs, qui si illas non exponat tempore nundinarum ad cambia tepescent pro illis nundinis humana commertia, & mercatores in otio languescent. 1
Adueniente tempore nundinarum sciens mercatores plurimos indigere pecunijs ad sua negotia peragenda pecunias proprias occultat eo fine, vt ex defectu pecuniarum, seu concedentium pecunias, & ex multitudine postulantium augeretur pretium cambiorum. Res iuxta mentem euenit, quandoquidem ex tali occultatione pretium adauctum est, sine qua non fuisset adauctum, & ipse postea pecuniam extraxit concedendo iuxta incrementum, quod cambia sumpserunt ex tali occultatione. Quæritur modò, an læthaliter peccauerit, & an teneatur non solum ad restitutionem illius excessus, quem ipse ex cambijs per se ipsum initis acquisiuit, sed etiam ad restitutionem excessus, quem alij acquisierunt propter incrementum pretij, quod adauctum est ex illa oculatione, quodque adauctum non fuisset, si illa occultatio non interfuisset. Pro solutione

2 Recole quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus II. de emptione, & vendit. pranot. 6. num. 3.* scilicet augentes, vel minuentes rerum pretia ex monopolijs intra limites pretij supremi, & infimi peccare quidem

Augẽtes ex monopolio pretium rerũ intrà limites iusti peccant nõ tamẽ obligantur ad restitutionem.

lethaliter, non tamen teneri ad aliquam restitutionem; quamobrem hac in re considerandum primò est, an pretium, quod fuit adauctum ex occultatione pecuniæ illius campsoris præpotentis sit intra limites iusti pretij, quod regulariter fuisset ex vsu fori in illis nundinis, an superexcedens tales limites. Secundò, an ex tali occultatione ex fine pretium cambiorum augendi contraxerit noxam Monopolę, cum non conuenerit cum alijs, sed ex se ipso hoc præstiterit, quamuis effectus resultarit perinde ac si cum alijs conuenisset; Tertio ex suppositione, quod ex tali occultatione pretium creuerit vltra limites pretij supremi, examinandum erit ad quid teneatur tùm in ordine ad cambia per se ipsum inita, tùm in ordine ad alia inita per alios.

3 Respondeo primò, si pretium non adauctum fuerit supra supremum, quod regulariter fuisset, si non interuenisset illa occultatio, nec campsor eo fine ex alijs pecunias congregauerit, vt ijs occultatis pretium quoad cambia augeret, nec peccauit lethaliter, nec ad aliquam restitutionem obligandus est. Prima pars videtur, quodamodò contra *Malletum in auro Theologia moralis tom. 2. de preceptis Decalogi malleatione 58. Tract. 17.* Secunda pars est conformis ijs, quæ docuimus *tom. primo sub tit. Contractus II. cit. prænot. 6.* Probatur prima pars. Malitia non consurgit, nec ex læsione iustitiæ commutatiuæ, nec legalis, nec ex prauo fine operantis, nec ex aliqua damnificatione campsuariorum contra iura, ergo ibi nulla est. Antecedens quoad primam partem euincitur, quia in contractibus, qui ineuntur per ipsum campsorem seruatur debita & proportionata æqualitas, quam respicit iustitia commutatiua, quæque non consistit in indiuisibili, sed admittit latitudinem intra pretium supremum, & infimum.

Malleius.

Inductione fit manifestum ex nullo capite oriri malitiã

Probatur idem antecedens quoad secundam partem. Nulla lex obsistit quominus possit quis res suas vendere pretio supremo, nisi per media iuribus obsistentia necessitatem inducat ad emendum tali determinato pretio supremo, sed in data hypothesi campsor per talia media non inducit necessitatem, ergo nulla lege obsistente poterit illo pretio vendere, adeòque etiam per contractum cambij permutare. Minor probatur, quia iura tantum prohibent, ne quis congreget omnes merces in aliquo genere, omnesque pecunias eo fine, vt postea eueniente talium rerum, seu pecuniarum inopia cum augmento pretij possit proferre, vt late diximus contra Dardanarios *ex l. annonam ff. de extraord. criminibus sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. prænot. 6. num. 7.* & ne quis cum alijs conspiret ad cælandas res, vel pecunias in aliquo genere, vt pretium augeatur, vel ad non vendendas tales res, nisi tali determinato pretio per ipsos conuento, vt latè diximus *sub eod. tit.* sed campsor neque præsumitur congregare omnes illas pecunias ab alijs acquirendas eo fine, sed easdem habere acquisitas iusto titulo independenter ab illo fine, nec conspirare cum alijs ad cælandum, vel ad non contrahendum, nisi tali determinato pretio, ergo &c.

Nec cõgregat ex fine augendi, nec cum alijs cõspirat.

Dices iustitiam legalem respicere ne bono communi noceatur, campsor autem sic occultans eidem iuri communi videtur nocere, cum faciat pretia cambiorum augeri supra quam quod augerentur, si non foret illa occultatio. Sed contrà, quia nocumentum non est, vbi seruatur congrua, & proportionata æqualitas, nec stante tali æqualitate iustitia legalis quid aliud prohibet, nisi exprimat; exprimit autem dumtaxat, quandò congregantur pecuniæ, vel merces eo fine, vt ipsorum pretia augeantur, vel quandò fit conspiratio modo, quo supra, non autem quandò sua bona non vult humanis commercijs exponere, nisi pretio, quod ex vsu fori reputetur supremum, vt eueniret in casu nostro.

Iustitia legalis prohibet solum ne quis cõgregat ex fine augendi.

Dices secundò campsor in causa esset, ne campsuarij possent cambia recipere, vel infimo, vel medio pretio, quæ certè tali pretio sine tali occultatione reciperent. Sed contra, quia campsor non intendit directè, nisi propriam vtilitatem per actiones sibi licitas, & a iure non prohibitas, qui propterea non potest dici causa iniusta talis augmenti, seu necessitatis recipiendi cambia cum tali augmento; Quod si diximus *sub eodem tit. Contractus II. d. prænot. 7. num. 3.* conspirantes peccare, quandò augent pretium etiam intra supremum, quia priuant ciues libertate contrahendi pretio minori, quo certè contraherent sine tali conuentione, ea non obstant præsenti instituto, eo quia illud augmentum esset per media a iure prohibita nempè per conspirationem, quod in præsenti instituto non obueniret. Ad hanc responsionem corroborandam adduci possunt ea, quæ dicta sunt *sub eodem tit. Contractus II. de emptione, & vendit. Disquis. 4. §. 6. num. 2.* nempè ex venditione rerum propriarum diminuentes vulgare pretium ex vsu fori non peccare contrà alios, cum præcisè vtantur iure suo, ergo neque augentes in contractibus per se initis peccant contrà alios, cum etiam vtantur iure sibi non prohibitio.

Directè intendit solũ propria vtilitatem.

Paritas ex alibi dictis de aucta.

Dices tertiò, illam occultationem, ex qua augetur pretium cambiorum æquiualere conspirationi; perinde enim se habet occultare pecunias, quarum copia, quis gaudet, vt vendat pretio supremo, ac conuenire cum alijs, qui etiam copia earundem gaudent, ne vendantur pretio, nisi supremo, ergo si quis ex conspiratione cum alijs augendo pretium ad supremum

pec-

peccat, peccabit etiam qui ex occultatione idem pretium auget, seu causa est, vt augeatur. Sed contra, quia quamuis quoad effectum videatur pariformitèr procedere occultatio, & conspiratio, illa tamen à iure non prohibetur, sicuti ista, & vnusquisque potest re sua disponere ad libitum, dummodò non egrediatur à limitibus debitæ æqualitatis, non tamen potest iure reluctante cum aliis conspirare, vt ad inuicem foueantur ad disponendum duntaxat cum tali pretio; cum talis modus conspirationis aduersetur tum iuribus, tum naturali æquitati.

Probatur idem antecedens quoad tertiam partem. Titius operans in data hypothesi non est peccans nec ex obiecto, nec ex iuribus obsistentibus, nec ex modo, ergo &c. Antecedens quoad primam partem patet, quia obiectum talis intentionis est æqualitas non excedens debitum iustitiæ, cum sit intrà limites iusti; quoad secundam euincitur ex supradictis in probatione præcedentis partis; quoad tertiam sic probatur, quia si modus esset vitiosus, maximè ex occultatione ob finem quid magis lucrandi, sed talis occultatio vitiosa non est, cum nulli iuri aduersetur, non naturali, cum congruum naturæ cuiuscunque sit intrà limites iusti, quod magis est intendere & procurare; non positiuo, cum nullibi de ipso constet, ergo &c. Deindè liberum esse campsori supponitur pecunias suas exponere commercijs, vel non exponere; ergo potest easdem occultare, & quandò placuerit exponere sine labe peccati. Consequentia probatur, quia nemo peccat ea præstando, ad quæ liber est, quæque liberè potest; libertas etenim versatur circa ea, quæ iustè possumus, vel non possumus; illud autem non possumus, quod de iure non possumus *l. nepos Proculo ff. de verb. signif. & 22. quæst. 2. c. faciat homo*. Quod si supponas campsorem teneri ex vi sui muneris pecunias suas exponere, tunc certè non eximerem a labe peccati sic occultantem, eo quià contra debitum sui muneris, quod non expositione consurgeret, ipsius malitiæ esset imputandum.

Nō peccat ex obiecto, nec ex iuribus obsistentibus, nec ex modo.

Probatur tandè idem antecedens quoad quartam partem, quia campsuarii non habent ius, vt sibi tribuantur cambia, vel infimo, vel medio pretio, ergo non damnificantur ex eo, quod ab eisdem exigatur pretium supremum. Antecedens probatur, quia extantibus diuersis pretijs intrà limites iusti ius est penes transferentem ad velle transferre tali, & non tali pretio, nec ille, in quem transfertur potest iuste cogere ad transferendum diuerso pretio. Consequentia etiam sic euincitur, quià nemo damnificatur in eo, ad quod non habet ius; Neque dicas, non habere quidem ius, vt sibi cambia medio, vel infimo pretio concedantur, habere tamen ius, ne ex alicuius campsoris opera pretia cambiorum augeantur, & quod non tollatur, quin possit ab aliis habere minori pretio; contrà enim impugnaberis, nam habet quidem ius, ne augeatur per ius, quod augenti non competat, vel per media, quæ per iura prohibeantur, non autem, ne augeatur per iura competentia ipsi augenti intrà limites debitæ æqualitatis, & iustitiæ, cum enim campsor sit absolutè dominus potest quidem iustè nolle transferre, nisi tali determinato pretio, quod sit iustum, eo modo, quo venditor potest iustè nolle res suas vendere, nisi pretio supremo, quod si ex tali determinatione consurgat augmentum in pretio etiam respectu aliorum, hoc non inuoluit respectu eiusdem aliquam iniustitiam, sicuti non inuoluit iniustitiam, quod etiam respectu aliorum venditorum diminuatur rerum pretium ex eo, quod ipse vendat res suas pretio infimo, vt dicebamus supra *cit. tit. Contract. 2. Disq. 4. §. 6.*

Campsariis non habetiis vt sibi cambia tribuantur tali, vel tali pretio, sed solū ad æqualitatem.

Probatur iam secunda pars responsionis. Onus restitutionis non consurgit, nisi ex læsione iustitiæ commutatiuæ, sed per cambia inita pretio supremo iustitia commutatiua læsa non est, ergo &c. Minor probatur, quia seruatur æqualitas ex vsu fori inter datum, & acceptum, seu restituendum attentis omnibus circumstantiis, & conditionibus. Recole, quæ dicta sunt *tom. primo sub eod. tit. Contractus II. de empt. & vendit. Disquis. 4. §. 6. num. 2. & 3.*

Onus restitutionis non cōsurgit, nisi vbi læditur æqualitas.

Respondeo secundò, si ex tali occultatione pretium creuerit supra supremum tenetur ad restitutionem excessus respectu cambiorum per se ipsum initorum. Probatur, pretium, quod exigitur suprà supremū est supra æqualitatem, quam exigit iustitia commutatiua, ergo qui illud exigit ex iustitia commutatiua tenetur excessum restituere ad constituendam æqualitatem, quam respicit eadem iustitia commutatiua. Antecedens ex se videtur clarum, quia, quod est extra limites pretij infimi, medij, & supremi non est intrà limites iusti, quos respicit, & inter quos includitur iustitia commutatiua. Consequentia etiam tenet, quia ex læsione iustitiæ commutatiuæ consurgit onus restitutionis.

Dices, æqualitatem, quam respicit iustitia commutatiua non semper esse eandem, sed variari ex vsu fori iuxtà variationem temporum, & circumstantiarum, quod potissimum contingit in cambijs, quæ pretium desumunt maius, vel minus, secundum quod in nundinis maior, vel minor copia pecuniarum, maior vel minor exigentium, vel concedentium numerus interuenit, ergo si ex vsu fori pro talibus nundinis tale pretium statuatur, campsor proferendo suas pecunias ad æqualitatem talis pretij ex vsu fori inducti non lædes iustitiam commutatiuam; non enim ipse statuit tale pretium, sed eidem iam statuto

se

se accomodat, accomodare autem se pretio legitimè ex vsu fori constituto non est lædere iustitiam commutatiuam. Sed contra, fateor primò pretium cambiorum non semper esse idem in omnibus nundinis, sed variari iuxtà varietatem temporum, & circunstantias &c. Secundò se accomodare pretio ritè, & legitimè constituto non esse lædere iustitiam commutatiuam, quamuis illud pretium consideratis alijs, quę si interuenirent illud pretium non augeretur (scilicet non occultatio illius pecuniæ) dici posset excedere supremum; nego tamen in hypothesi responsionis non teneri ad restitutionem excessus suprà supremum, quod fuisset, si non interuenisset occultatio. Ratio est, quià campsor per talem occultationem in causa fuit augmenti suprà supremum, quod non fuisset, si non interuenisset occultatio, ergo tenetur illud compensare, seu restituere. Consequentia probatur, quià qui causa damni est, damnum tenetur compensare, quià qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur *l. qui occidit §. in hac quoque actiones ff. ad leg. Aquil.* qui autem per occultationem propriæ pecuniæ fuit in causa augmenti est causa damni, quod sequitur campsuarijs quoad tale augmentum, ergo &c.

Non se accomodas præcise pretio statuto, sed in causa est, vt statuatur.

Vrgebis non teneri quemquam res suas proferre, & exponere, ne pretium earundem rerum augeatur; semel autem adaucto pretio posse quemcunque se illi conformare, vt latè diximus suprà de eo, qui per monopolas constituto determinato pretio, ad quod constituendum ipse non concurrit, potest sine aliqua labe se tali pretio accomodare, eo quia non communicat in conspiratione ad tale pretium, & potest res suas commutare iuxta pretium tunc decurrens ex vsu fori; quomodocunque illud constitutum sit. Sed contrà, quia qui funguntur publico munere iure legali sic disponente tenentur proferre, ne aliquod commune damnum obueniat; non enim alia ratione iura prohibent monopolia, seu conspirationes plurium de non vendendis rebus, nisi certo, & per eos taxato pretio, & ne quis congreget omnes merces in aliquo genere eo fine, vt non proferat, nisi tali pretio, nisi quia hoc cedit in maximum indigentium præiudicium. æquè autem tale præiudicium obuenit, siuè quis congreget, vt non proferat, nisi adaucto pretio, siuè apud se retineat, & occultet ex fine, vt illarum pretium adaugeatur. Ad id, quod subditur, fateor, quod qui non fuit in causa, vt pretium augeatur, adaucto tali pretio in suis rebus vendendis, vel commutandis possit eidem se accomodare, illudque exigere, nego autem hoc fieri posse per eum, qui causa fuit per media a iure prohibita talis incrementi.

5 Respondeo tertiò in hypothesi præcedentis responsionis obligari etiam ad restitutionem excessus respectu cambiorum per alios initorum. Ratio multiplex esse potest. Prima, quia campsuarii ius habent, vt compensentur in illi excessu, in quo sunt damnificati, sed ius non habent aduersus campsores, à quo immediatè acceperunt cambium ad pretium cum illo excessu, ergo aduersus campsorem, qui fuit in causa illius excessus. Maior patet, quia qui est damnificatus supra debitam æqualitatem in contractibus est ex iustitia commutatiua compensandus, siquidem iustitia commutatiua efficit, ne quis minus habeat, quam habere debeat, & ne plus habeat, quam habere debeat. Minor probatur, quia alii campsores extante illa pecuniarum penuria, & multitudine mercatorum exigentium cambia possunt iustè exigere illud pretium, quod quamuis, si non extaret illa penuria, esset iniustum, & supra limites debiti, non est tamen iniustum illa extante; rerum enim pretia ex alibi dictis augentur ex earundem rerum penuria, & emptorum, seu exigentium multitudine, & quæ iusta sunt in his, vel illis circunstantiis possunt esse in aliis iniusta, & inæqualia. Confirmatur, quià si re vera campsor, qui asseritur præpotens, quique occultauit pecunias, easdem non haberet, alii campsores non læderent iustitiam, si exigerent illud pretium, & ad restitutionem non tenerentur, ergo neque tenentur ex eo, quod ille campsor pro illo tempore pecunias occultarit, quas habebat, ex quo secutum fuerit illud incrementum. Consequentia probatur, quia in ordine ad campsuarios, & alios campsores perinde se habet, quod ille campsor occultarit, ac si non habuerit, ergo illa occultatio referenda est in ipsum campsorem, non in alios, adeoque eidem debet incumbere onus restituendi, non alijs.

Campsores extante pecuniarũ penuria possunt exigere pretium, quod cõmune est ex vsu fori.

Dices primò, ex quo attentis illis circunstantiis penuriæ pecuniarum, & multitudinis exigentium ad cambium pro illo tempore, quo non apparebat pecunia occultantis illud pretium adauctum ex vsu fori reputaretur iustum, nullum ius consurgere in campsuariis exigendi compensationem illius excessus quandoquidem verè pro illo tempore, pro quo inita sunt cambia, illa pecuniarum penuria aderat, & per accidens omninò est respectu cambiorum antecedentèr initorum, quod postea illa pecuniarum multitudo apparuerit, eo modo quo omninò per accidens est respectu contractuum emptionis, & venditionis celebratorum tempore penuriæ cum incremento pretii, quod postea superueniat maxima mercium copia in illo genere, nec illa copia, quæ superuenit viciat pretium contractuum antecedentèr initorum, siquidem illud pretium pro illo tempore iustum erat. Sed contra, quia quamuis attentis illis circunstantiis pretium

illud

Penuria pecuniarum non iustificat actum ex parte occultantis ex malitia, & dolo.

illud præsumatur instum, quià tamen illæ circumstantiæ obuenerunt ex malitia, & dolo occultantis non iustificant actum, quantum est ex parte occultantis, quinimmò sunt causa læsionis respectu campsuariorum, quæ certè læsio non adesset, si non fuisset illa occultatio. Res eo modo se habet, quo iuxtà dicta *tom. primo sub tit. Contractus II. de emptione, & venditione pranot.* 7. si quis fraudulentèr impediret, ne merces aliquæ inducerentur in vrbem, in qua magna est ipsarum penuria, vt interim merces suas in illa specie maiori pretio venderet, certè videretur vendere iusto pretio attenta illa penuria, quia tamen ipse ex dolo penuriam induxisset, non eximeretur à labe iniustitiæ, quinimmò pretium illud, quod exigit in illa penuria, si excederet supremum, quod fuisset, si illa penuria non interuenisset, teneretur ad restitutionem.

Dices secundò ex sparsim alibi dictis, & fusius dicendis, dnm de restitutione, ordo iustitiæ exigit, vt primò restituat, qui habet rem, in qua alter læsus est, secundò vt in subsidium dumtaxat ipsius ille, qui fuit causa iniustæ acceptionis, sed ipse campsor occultans respectu cambiorum cum aliis initorum non habet excessum, in quo campsuarii læsi sunt, ergo ipse non tenetur restituere, nisi ad summum in subsidium illorum, qui excessum receperunt. Sed contra, quia tunc tantum primo loco tenetur restituere, qui habet rem acceptam, quandò illam iniustè detinet, non autem quandò detinet ex legitimo contractu ritè celebrato secundum æqualitatem requisitam ex vsu fori; tunc etenim respectu ipsius attentis illis circunstantiis, de quibus supra, & iustitia seruatur, nec vllus excessus supra debitum eiusdem iustitię consideratur, adeòque non est, cur obligetur ad aliquam restitutionem eo modo, quo nulla est iniustitia, nullumque onus restitutionis respectu illius, qui nesciens de aliorum monopolio se accomodat in venditione rerum suarum vsui fori, secundum quem communitèr illæ res in illa specie venduntur tanti, quanti statutum est vendi per monopolium, de quo ipse non habet scientiam; neque vrgeas, si contractus ille habet æqualitatem ex vsu fori stantibus illis circunstantijs, ergo campsuarius non habet ius ad aliquam compensationem, siquidem nulla est obligatio restitutionis, vbi in contractu seruatur æqualitas requisita ex iustitia ad contractum; contra enim adhuc impugnaberis; nam licet respectu illius contractus seruetur proportionata æqualitas, non seruatur tamen talis æqualitas, seu iustitia ad constituendum proportionatum pretium pro tali contractu, quod certè non pronenit à contrahentibus tali pretio iam inducto, sed ex malitia inducentis tale pretium, adeòque campsuarij cognita tali malitia, causa incrementi quoad pretium ius habent, vt per ipsum compensentur, qui contrà iuris ordinem causam dedit, non aduersus alios, qui contraxerint iuxtà æqualitatem debitam ex vsu fori pro illo tempore.

Qui rem detinet, non tenetur primo loco restituere, nisi quandò iniustè detinet.

Dices tertiò, quod quamuis contractus ex intentione, & bona fide contrahentium non sit iniustus, sit tamen iniustus in se ob inæqualitatem supra supremum; bona autem fides licet excuset à noxa in contrahendo, non tamen excusat ab onere restitutionis cognita inæqualitate contrahentes cum illo excessu, ea proportionali ratione, qua quis bona fide emens rem aliquam pretio citra infimum existimans illud esse iustum cognito postea errore, seu iniustitia tenetur congruum pretium erogare. Sed contra, quia contractus nedum ex bona fide contrahentium, sed etiam in se ipso est iustus, vtpotè celebratus secundum æqualitatem, quæ tunc temporis communis erat ex vsu fori; communis etenim æstimatio pro aliquo determinato tempore constituit debitam æqualitatem inter rem, & pretium iuxta modum contrahendi debitum in tali genere; vndè si quæ est inæqualitas non est in ipso contractu suppositis illis circunstantijs comparatiuè ad contrahentem, sed est in modo, quo constituitur tale pretium, & inducuntur tales circunstantiæ augentes motiuum pretij comparatiuè ad ipsas inducentem ex dolo, & fine iniquè lucrandi. Ex quo patet discrimen inter contractus, de quibus hic loquimur, & contractum illum emptionis, de quo in instantia cum pretio citeriori ad infimum; in illis etenim interuenit æqualitas non solum iuxta æstimationem priuatam contrahentium, sed etiam iuxtà communem ex vsu fori, quæ legitimè pretium constituit; in isto verò interuenit solummodò æqualitas aprehensa, & priuata iuxta æstimationem contrahentis, quæ non satis est ad constituendum legitimum pretium, non autem vera, & communis ex vsu fori.

Ille contractus non solũ est iustus ex bona fide contrahentium, sed etiam ob æqualitatem iustam pro illo tempore.

Secunda ratio esse potest, quià ex alibi dictis, si quis currenti pretio licet per monopolas constituto, cum quibus tamen non conuenit, quinimmò ignorat pretium adauctum esse ex conspiratione, vendat suas merces, nullam labem contrahit, nec obligatur ex iustitia ad aliquam restitutionem, seu compensationem, ergo neque obligabitur ad aliquam restitutionem, nec aliqua labe inficietur, qui statuto pretio ex vsu fori cambia init, quamuis tale pretium adauctum fuerit ex dolosa occultatione determinati campsoris. Consequentia probatur, quia in tantum in præcedenti hypothesi venditor non tenetur ad aliquam restitutionem, seu compensationem, in quantum ex vsu fori seruat æqualitatem,

nec

Ignorās pretium adauctū esse ex conspiratione nullam labē cōtrahit, si vendat illo pretio.

nec concurrit ad conspirationem pro augmento pretij, sed etiam alij campsores ab occultante contrahunt ad æqualitatem ex vsu fori tunc contingentem, nec communicant cum illo in augmento pretij, ergo &c. Confirmatur, quia si quis impediret ne merces aliundè in vrbem traicerentur eo fine, vt ipse posset suas in illa specie maiori pretio vendere, vel commutare, & alius, qui non concurrit ad impediendum talem traiectionem venderet res suas pretio, quo venduntur durante penuria nulla labe inficeretur, nec ad aliquam restitutionem teneretur, etiam si illud pretium excederet supremum in hypothesi, quod merces aliundè essent translatæ, ergo &c.

---

§. XVIII.

An si pecunia in valore legali decrescat, quæ fuerat deposita penes campsorem, vt illas implicaret in cambijs, quaque campsor in proprijs negotijs vsus fuerat, antequam implicaretur in cambijs, decrescat campsori, an deponenti.

SVMMARIVM.

Proponitur difficultas in causa particulari 1.
Rationes dubitandi pro vtraque parte 2.
Depositum duplex aliud regulare, aliud irregulare 3.
Depositum, vel potest esse tale titulo depositi, vel societatis 4.
Campsor ex vi depositi præcisè præscindendo ab ordine ad cambium. si vtatur deposito in ordine ad proprios vsus tenetur idem restituere secundum valorem, quem habebat tempore, quo illo vsus est 5.
Si campsor depositam habuerit pecuniam titulo societatis præcisè, & illa vsus fuerit in proprios vsus tenetur restituere secundum valorem, non quem habebat, sed diminutum 6.
Valet etiam si eandem assecurarit, & valor fuerit ex facto Principis diminutus 7.

1 DIsquisitio XVIII. Deposuerat quidam Nobilis valorem centum nummorum aureorum in pecunia minuta, nempe in tot solidis materiæ imperfectæ, quorum vsus communis erat in Prouincia Mediolanensi, vt illis negotiaretur in cambijs apud campsorem. Antequam implicarentur in negotijs, ad quę erant destinati, campsor illis vsus est in proprias vtilitates eo animo, vt adueniente opportunitate cambiorum æqualem quantitatem substitueret. His sic stantibus emanauit edictum Principis, quo immutatus fuit valor talis pecuniæ, & redactus ad medietatem valoris, quem prius habebat. Orta fuit controuersia, an valor ille uerit diminutus deponenti, an verò campsori, adeo vt si deponens velit retrahere teneatur campsor, vel restituere secundum valorem, quem habebat pecunia, quandò deposita fuit, an verò tantum secundum valorem diminutum.

Status difficultatis proponitur.

Ratio dubitandi ex eo consurgit, quod cum campsor ea pecunia vsus fuerit in propriam vtilitatem pro tempore maioris valoris, eamque vtilitatem consecutus fuerit, videtur teneri ad compensationem secundum eum valorem, secundum quem percepit illam vtilitatem; illam etenim percepit ex re aliena pro tempore, pro quo tanti illa pecunia valebat, quanti valoris erat vtilitas, quam ex ipsa percepit. Rursus, cum illa pecunia deposita amplius non extet, sed fuerit consumpta pro tempore tanti valoris videtu restituenda secundum illum valorem, quem habebat pro tempore, pro quo fuit consumpta. Ex alia parte, cum depositum qua depositum est non importet translationem dominij in depositarium non videtur importare, quod si res pereat, vel decrescat debeat perire, vel decrescere depositario, sed deponenti, nam si res perit, domino perit. Rursus, quia depositum qua depositum est non exigit, nisi vt res eadem secundum numerum, & quantitatem restituatur, nec depositarius tenetur ad casus fortuitos *l. 1. §. quod autem dolus ff. depositi*, nec hanc conditionem deperdit in pecunijs ex eo, quod depositarius eisdem vtatur, nam in rebus vsu consumptibilibus, cuiusmodi est pecunia, depositarius habet facultatem vtendi, si sciat se certò habiturum, quandò depositum repetetur tantundem eiusdem mensuræ, & bonitatis *Siluester verbo depositum num.* 10. *Molina disp.* 524. *Lessius lib. 2. c. 27. dub. 2. num.* 8. nec item talem conditionem deperdit ex eo, quod ex pecunijs depositis quid lucretur, nam illud lucrum est potius fructus industriæ, quam pecuniæ. Pro solutione 2

Rationes hinc inde militantes.

Siluester. Molina. Lessius.

Aduerte depositi duplex quodamodò esse genus; aliud, quod dicitur irregulare, aliud regulare. Primum est, quod fit cum translatione dominij, vt asserunt *Rol. à Val. cons. 17. in causa sub num. 6. vers. quibus lib. 1. Caroc. part. 1. quæst. 2. num. 21. f. 4.* qua ratione videtur deponi pecunia numerata, idem *Caroc. d. p. prima quæst. 3. nu. 6.* quinimmò *Baldus in l. incendium C. si certum petatur* asserit, quod in dubio videtur translatum dominium in depositarium, quia consuetum est, quod reddatur, & detur ad numerum, & præsumitur, quod consuetum est, vndè si depositarius in hac hypothesi eam pecuniam contrectat non facit furtum *Baldus in d. l. incendium per l. penul. ff. de cond. ob cau.* Ratio horum omnium 3

Rolandus à Valle.

Caroc. Baldus.

omnium videtur in eo fundari, quià huiusmodi depositum induit naturam mutui *Bartolus in l. 4. si quis nec causam num. 3. & 4. ff. si certum petatur. Nauarrus in man. Confess. c. 17. de pec. circa deposita num. 180. in fin. Dec. in l. certi conditio §. vlt. num. 4. ff. si certum petatur*, & depositarius tenetur tantundem restituere, & per interitum pecuniæ depositæ non liberatur, quia genus perire non potest. Secundum genus est, per quod non transfertur dominium rei depositæ, & tunc est, quandò deponitur res non mutabilis, qualis est vestis, equus & similia *Scaccia tractatu de commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 3. num. 21.* & etiam quandò deponitur pecunia in sacculo obsignata *Baldus in l. incendium C. si certum petatur* tunc enim videtur deponens prohibuisse, nisi aliud diceretur expresse *l. si sacculum ff. depositi, & l. licet §. ei ff. eod. tit.*

Bartol. Nauarr. Decius. Scaccia. Baldus.

4 Aduerte secundò deponentem in data hypothesi disquisitionis posse dupliciter considerari; primò, prout deposuit illam pecuniam quadamodò titulo societatis, vt campsor illam negotiaretur in cambijs periculo eiusdem deponentis; Secundò, pro vt illam deposuit, vt campsor nomine proprio negotiaretur assumendo in se quodamodo periculum eo modo, quo diximus tom. primo, dum de triplici contractu. Primo modo, quamuis videatur deponens non transferre dominium in campsorem, sed apud se ipsum retinere quoad vsque in negotiatione cambiorum implicetur, pro vt tamen pro tempore antecedente ad negotiationem cambii campsor ea vtitur in propriam vtilitatem alio contractus genere probabilitèr sibi suadens, quod depositor non sic inuitus, tunc videtur ex præsumptione iuris pro illo tempore quoad effectum quasi gaudere dominio, quatenus lucrum, quod ex illius vsu acquirit sibi acquirit, dummodò certus sit, quod tempore implicationis ad cambia, vel restitutionis, si casus euenerit, similem pecuniam sit habiturus *Couarruuias lib. 3. var. c. 15. num. vlt.* Secundo modo eodem modo se habet deponens, ac contrahens triplici contractu, de quo propterea eadem dicenda sunt, quæ dicta fuerunt *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris disquis. 6. §. 8.* quæ ibi recole. His pro notitia suppositis

Dupliciter potest esse deposita pecunia, vel titulo societatis, vel depositi gratiosò.

5 Respondeo primò. Campsor ex vi depositi præcisè qua depositum est pecuniæ præscindendo ab ordine, quem pecunia deposita habet ad cambium, si ea vtatur ad proprios vsus tenetur eandem restituere secundum valorem, quem habebat tempore depositi, si fuerit pecunia ad numerum, vel vsus. Ratio esse potest, quia augmentum, vel decrementum pertinet ad dominum rei, cui fit tale incrementum, vel decrementum, sed ex præallegatis in primo notabili, quandò deponitur pecunia numerata dominium eiusdem transfertur in depositarium, ergo eidem depositario pecunia crescit, vel decrescit, si incrementum, vel decrementum sit post acquisitum ab eodem dominium.

Augmentum, vel decrementum pertinet ad dominum rei, cui fit augmentum, vel decrementum.

Dices primò, quotiescunque depositum fit in re secundum determinatam quantitatem, numerum, pondus, & mensuram non est onus restitutionis, nisi rei eiusdem, vel æqualis in eadem quantitate, pondere, & mensura, ergo cum genus illud non pereat potest congruè, & iustè satisfacere tot retribuendo in eadem quantitate, numero, & mensura, quot accepit, adeoque ipse stare non tenetur decremento. Sed contra, ea, quæ dicuntur procedunt duntaxat in deposito regulari, non in irregulari, de quo nos loquimur, in quo cum transferatur dominium restituendum est secundum valorem, quem habebat idem depositum tempore translationis, seu tempore vsus, neque absolutè verum est in deposito irregulari restituendam ex necessitate esse solummodò eandem rem secundum eandem quantitatem, numerum, & mensuram, nisi sumatur secundum quantitatem, & mensuram legalem, seu vsualem, & sic cum valor legalis in data hypothesi non sit idem, ac antea, debet adequari per maiorem numerum eiusdem pecuniæ, vel compensari in pecunia alterius speciei ad æqualitatem valoris, quem habebat. Hæc omnia è contrario sensu deduci possunt ex ijs, quæ diximus *tom. primo sub tit. Contractus III. praenot. 10. assert. 4. num. 4. vers. probatur quarta particulariter p. 183.* quæ ibi recole; compensatio etenim in rebus translatis secundum dominium facienda est ad æqualitatem iuxtà valorem legalem, non secundum materialem quantitatem.

Non valent, quæ dicuntur in deposito irregulari.

Dices secundò, si deponens eas non tradidisset campsori, illi decremento subiacuisset, ergo etiam eidem debet subiacere, quamuis eas tradiderit. Consequentia probatur, quia ipsas tradendo, cum non tradiderit titulo lucratiuo non habet maius ius acquirendi, ac si non tradiderit, ergo &c. Sed contrà, neganda est consequentia, quia quamuis non tradiderit titulo lucratiuo, quià tamen à se abdicauit dominium cum iure acquirendi æquiualens, habet ius ad recipiendum æquiualens pro tempore, pro quo abdicauit. Deindè si non tradidisset subiacuisset decremento, quià esset Dominus, decrementum etenim rei spectat ad dominum eiusdem rei, & per consequens si tradiderit non debet subiacere, quia amplius non est dominus.

Dices tertiò, depositarius, qua depositarius est, simpliciter custos est, sed custos qua custos est incrementum rei qua res est non acquirit, sed ad summum incrementum ex industria dependenter à tali re, ergo nec subiacere debet decremento rei

quaresest, sed tantum decremento prout prouenit ex defectu debitæ custodiæ; & diligentiæ. Sed contrà, depositarius, qua depositarius est depositi regularis est quidem solum simplicitèr custos, non sic depositarius depositi irregularis, qua ratione gaudet dominio rei depositæ, quę propterea si incrementum sumit, ipsi cedit, si decrementum, eidem imputatur, & licet teneatur rem depositam ad instantiam deponentis restituere, non propterea desinit esse dominus, sicuti ex eo, quod mutuatarius debeat mutuum restituere ad instantiam mutuantis, non propterea cessat esse dominùs rei mutuatæ.

In data hypothe si non est simpliciter custos, sed dominus

Probatur secundò, iustitia commutatiua respicit, ne quis plus habeat, quam habere debeat, sed si decrementum in hypothesi nostræ sententiæ cederet deponenti, non depositario, hic plus haberet, quam habere debeat, ergo &c. Minor probatur, quià pro quinquaginta, quæ deberet restituere recepisset cētum, quibus in vsu gauisus est; Neque dicas primò, depositarium gauisum fuisse centum, fuisse fructum industriæ ipsius eo modo, quo dictum fuit fuisse fructum industriæ ministri defferentis pecunias nomine sui principalis ad creditorem in alium locum, qui si in itinere commutauit eum alia pecunia diuersæ speciei, & lucrum aliquod inde acquisiuit lucrum illud sibi acquisiuit, non domino; contra enim impugnaberis, quià illi centum pro illo tempore, quo fuerunt exacti non sunt propriè fructus industriæ, sed iustà compensatio pecunię, cuius vsu gaudet depositarius, quæ propterea ex vi dominij cedit eidem depositario, non ex vi præcise industriæ; ex quo patet discrimen ab eo, qui alio defert pecunias sui domini, easdemque in itinere commutat cum lucro; nam hic non acquisiuit dominium pecuniæ, quam defert, vnde si quid acquirit per commutationem acquirit non ex vi dominij, sed duntaxat ratione industriæ annuente potius, quam reluctante domino, qui cum abdicarit a se pecuniam alio deferendam secundum valorem, quem habet in loco, in quo abdicat, non videtur curare, quod alibi commutetur cum lucro, dummodò deferatur ad locum, ad quem est destinata secundum illum valorem, secundum quem ipse erogauit.

Deposita rius plus haberet, quā habere debeat.

Discrimen inter simulum lucrantem ex pecunia domini commutata. & inter depositariū &c.

6 Respondeo secundò. Si campsor pecuniam depositam quodamodò acceptarit titulo societatis, vt illam negotiaretur in cambijs periculo deponentis, & interim ante celebrationem cambiorum ea vsus fuerit in propria commoda accedente edicto Principis, per quod diminuatur valor eiusdem pecuniæ modo, quo supra, non tenetur compensare in restitutione, nisi iuxta valorem diminutum. Prima ratio desumi potest *ex l. Quintus ff. depositi* vbi habetur, *qui promissu prouidentiam pecunia deposita tenetur ad vsuras, si eas perceperit, vel in suos vsus conuerterit*, ergo ex hoc iure pariformiter se habet supposita acceptatione pecuniæ titulo societatis campsor, qui implicat pecuniam in negotiatione cambiorum, ac qui illam conuertit in suos vsus, sed quandò est implicanda in negotiatione cambiorum titulo societatis, si ex facto Principis diminuatur in valore, diminuitur deponenti, non campsori, ergo &c. Consequentia prima, & secunda probatur, quia qui æqualibus gaudet priuilegijs in ordine ad aliquem contractum, siuè vnum fiat, siuè alterum æqualibus debet subesse oneribus, ergo &c. Subsumpta minor probatur, quia pecunia exposita titulo societatis periculo eius manet, qui eam exponit quantum est ex vi contractus; vnde benè dicitur, quod societas non valet, cum vnum ex socijs lucrum consequi potest, nullum autem damnum pati *Glos. in c. pleriq. 14. quæst. 3 Baldus & alij in l. 1. C. pro socio Ioannes Cephal. cons. 248. num. 34. vol. 2.*

Pecunia exposita societatis periculo eius manet, qui eam exponit.

Glosa. Baldus. Ioannes Cæphal.

Dices primò, ex dictis in præcedenti responsione. Ex vsu, quem habuit campsor in proprium commodum arguitur, quod dominium pecuniæ in ipsum fuerit translatum, & propterea si valor decrescit, ipsi decrescat, sed etiam in hypothesi huius secundæ responsionis campsor vtitur eadem pecunia in propriam vtilitatem, ergo &c. Sed contrà; vsus quidem in rebus vsu consumptibilibus, & præcipuè in pecunia numerata arguit quidem acquisitionem pecuniæ in eo, qui vtitur, & consumit in propriam vtilitatem, quandò res, seu pecunia simpliciter tribuitur ad vtilitatem depositarij sine alio respectu, vt euenit in hypothesi præcedentis responsionis, non sic autem, quandò conceditur sub alio respectu principalitèr intento, qui essentialiter non infert abdicationem dominij à concedente, vt euenit in casu præsenti, in quo cum pecunia concedatur titulo societatis, per quam res tradita manet periculo concedentis, cum damna, & lucra in societate communicentur *Bartolus in l. vnus in princip. ff. pro socio*, & societas non valeat, in qua quis partem lucri vult percipere capitali suo saluo *Decius cons. 116.* hinc est, quod semper transeat cum illo respectu, nisi aliter per speciales cōuentiones actum sit; vndè vsus est in hoc casu ex tacita concessione dantis non recedendo tamen à respectu principali, ad quem, & ob quem data res, seu pecunia fuit, & in vsu sic accepto semper præsumitur, quod sit substituenda alia res secundum valorem, quem sortiretur res ipsa in vsu consumpta, si non fuerit consumpta, vt saluetur respectus principalis, ad quem fuit concessa.

Damna & lucra in societate cōmunicātur.

Bartol.

Decius.

Dices secundò. Potest deponens antequam pecunia per campsorem implicetur in negotiatione cambiorum ipsam de manu eiusdem reuocare, ergo si fuerit im-

inplicata in vsus campsoris perinde erit ac si fuerit concessa sine titulo societatis, adeoque cum translatione dominij, & sic si decreuerit in valore, dicendum erit decreuisse eidem campsori modo, quo diximus in praecedenti responsione. Sed contra, quia quamuis posset reuocare, hoc esset per recisionem quodamodò contractus societatis antecedentèr initi ante eiusdem complementum, vnde pro illo tempore, pro quo non fuit reuocata pecunia remanebat apud campsorem titulo praecisè societatis, quae non importat translationem dominij adeòque non facit decrementum pertinere ad campsorem, qui non est dominus; nec vsus aliquid infert, quod opponatur huic responsioni, cum sit dumtaxat ex permissione dantis firmo tamen, manente pro illo tempore contractu societatis, ad quem principalitèr data est pecunia.

Vsus est ex permissione dantis firmo tamen manēte pro illo tempore cōtractu societatis.

Ratio secunda esse potest, quià per traditionem pecuniae titulo societatis non eximitur tradens à periculo peremptionis eiusdem pecuniae, si ob naufragium, vel aliud infortuuium deperdatur, ergo neque eximitur ex eo, quod ex facto Principis, vel ob aliam causam etiam in valore decrescat. Antecedens patet *ex Glosa in l. societatem C. pro socio conformitèr ad l. verum §. intereunt ff. eodem tit.* Consequentia probatur, quià quotiescunque periculum quoad totum stat penes vnum debet etiam quoad partem, seu diminutionem valoris manere penes eundem, & sicuti, quod operatur augmentum in fauorem domini, quantum ad augmentum, ità diminutio quantum ad diminutionem *arg. l. si ex toto ff. de legatis* 1.

Glosa.

Dices *ex glos. cit. in l. societatem C. pro socio* iuxta *l. 1. §. fin. ff. eodem* pecuniam, quae traditur in societatem in dubio praesumi communicatam, adeòque in diuisione societatis debere inter contrahentes diuidi, ergo decrementum totum non debet pertinere ad concedentem, sed tantum pro parte. Sed contra placet responsio, quam adducit *Iacob. de Aret. apud eandem glos. in margine* negans talem praesumptionem communicationis, eo quia sequeretur, quod praestans operas haberet lucrum, & alius damnum, & sic esset inaequalitas. Ad textum *ex l. 1. ff. pro socio* responde ea procedere, quandò socij sua bona communicant in initio contractus singuli tribuendo ad proportionem, qui propterea debent etiam ad proportionem communicare in diuisione. Lege textum, qui sic habet. *In societate omnium bonorum omnes res, quae contentium sunt continuo communicantur.*

Iacob. de Aret.

7 Respondeo tertiò, si campsor recipiens titulo societatis pecuniam, eandem assecurauit modo, quo diximus, dum de triplici contractu *tem. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. VI. §. 8.* & pecunia decreuerit in valore ex facto Principis adhuc non tenetur restituere secundum valorem, quam prius habebat tempore traditionis, sed dumtaxat secundum valorem diminutum, nisi fuerit expressum, quod teneatur ex quocunque casu diminutionis etiam inopinato. Ratio primae partis est, quià illud decrementum ex facto Principis obueniens praeter consuetum reputatur inter casus fortuitos insolitos, cum eidem hominis prouidentia non possit resistere *l. 1. §. si eo tempore ff. de adminis. rer. ad ciuit. pertin. l. quae fortuitis C. de pign. act. & c. cum Ioannes de homicidio*; casus autem fortuitus insolitus non nocet obliganti se ad consueta *l. fistulas § fin. cum Glos. in verbo immoderatè ff. de contrah. empt. Bartolus in l. Seie §. medico ff. de an. leg.* Rursus campsor per assecurationem assumit dumtaxat in se pericula rei, seu pecuniae assecuratae, sed appellatione periculi non venit casus fortuitus *glosa in l. opus ff. loc.* quod aliqui limitant, nisi tale verbum nihil operaretur, quia tunc comprehendit etiam casum fortuitum *l. item quaeritur § si gemma ff. locat.* quod certè non euenit in casu nostro, in quo assumptio periculi potest aliquid operari, vt per se patet. Rursus pericula, quae in se assumit assecurans, ea sunt, quae obuenire possunt, vel ex traiectione, vel ex negotiatione, ad quam traditur pecunia assecurata, non quae aequè obuenire possunt, siuè pecunia esset tradita campsori assecuranti, siuè remaneret penes tradentem, non enim congrue onus assecurationis imponitur pro periculo, quod non obuenit intuitu contractus, vel dependenter ab illo; sed illud decrementum ex facto Principis non obuenit nec occasione contractus, nec dependenter ab illo, sed aequè obuenisset, siuè contractus fuisset, siuè non, ergo &c. Rursus depositarius non tenetur ad onera, & pericula, quae obueniunt ex facto partis deponentis, siquidem quod tua causa factum est, non debet mihi imputari, *l. nam postea in fin. ff. de iure iur.* ergo neque ad ea, quae obueniunt ex facto Principis. Consequentia probatur, quia ex praesumptione iuris factum Principis equiparatur facto partis *Bart. in l. eleganter in fin. ff. de pignoratitia actione.* Tandem illud decrementum in hypothesi, de qua hic agitur, fuit inductum ex imperfectione materiae non ascendentis ad valorem, quem prius ex vsu fori habebat, sed quod prouenit ex imperfectione materiae stat infortunio concedentis *d. l. item quaeritur §. si gemma ff. locati* vbi dicitur, quod si peremptio vitio materiae facta sit non sit ex locato actio; neque obstat id, quod subditur *ex eadem l. item quaeritur* nempè *huic sententiae addendum est. nisi periculum in se quoque artifex receperit, tunc etiam si vitio materiae id euenerit, erit ex locato actio*; non

Dimminutio ex facto Prīcipis cōputatur inter casus fortuitos insolitos.

Glosa. Bartol.

Nomine periculi non venit casus fortuitus

Aequè periculū obuenisset, siuè pecunia fuisset tradita, siuè non.

Quae proueniunt ex imperfectione materiae stant infortunio concedentis

obſtat, inquam, quià vt bene notat *Gloſa ibi verb. niſi periculum* per lij *periculum* intelligitur lato modo caſus fortuitus, nam periculum, vt præcisè periculum importat quodamodò culpam, ex qua obligatur, etiam ſi expreſsè non aſſumpſerit tale periculum!

Ratio ſecundæ partis eſt, quià voluntates legitimè contrahentium omnimodò conſeruandæ ſunt *l. de ſocietate C. pro ſocio* ſed ex eo, quod campſor ſe obligarit ad omnes caſus fortuitos voluntatem ſuam expreſſit de ſubeundo onere etiam in eiſdem caſibus fortuitis, inter quos potiſſimum eſt diminutio ex facto Principis, ergo &c. Vide *Alexandrum in l. Titius col. 2. ff. de lib. & poſth.* vbi loquitur de inſolito, & improuiſo, *& Ioannem de Ripa in ſuo tractatu de reſt. in ſecunda part. col. 3. fol. 8. verſic. quaero primo.*

Alexander.

Ioannes de Ripa.

§. XIX.

An pecunia decreſcat tradenti eam ad cambium, ſi decreſcat, antequam alter reſtituerit, an verò recipienti.

SVMMARIVM.

Facti ſeries in ſuis terminis 1.
Rationes pro vtraque parte diſputandi 2.
Decrementum in data hypotheſi cedit campſori 3.
Campſor non retinet pecuniam nomine tribuentis, ſed proprio 4.
Soluuntur rationes dubitandi 5.

1 DIſquiſitio XIX. Tradiderat Titius hic Mediolani valorem centum nummorum aureorum in moneta minuta, puta in tot ſolidis, vt correſpondens pretium per ſuum reſpondentem ſibi Romæ reſtitueret, in ordine ad quod campſor literas dederat. Antequam literæ Romam mitterentur ex facto Principis pecunia tradita fuit pro medietate in valore dimminuta. Contendebat campſor decrementum cedere tradenti talem pecuniam, eo quià contractus nondum erat perfectè completus. Quæritur quid iuris? Pro quo

2 Aduerte, ſeu potius recole ea, quæ dicta ſunt ſub hoc eodem *tit. Contractus V. de cambijs 1. pranot. 1. num. 4.* in cambio transferri dominium per ſolam traditionem rei permutatæ etiam ante complementum per traditionem pecuniæ promiſſæ ex altera parte iuxta *l. cum precibus C. de rerum permut.* vbi dicitur, quod ſi res ex cauſa permutationis tradita alteri vendatur, nec recipiens impleuerit conuenta contrà emptorem nulla actio competat, ſed contra eum, qui recepit, vt ſoluat conuenta, quod manifeſtè infert translationem dominij rei traditæ; quod idem habetur in *Gloſa in l. permutationem C. eodem* vbi legitur. *In venditione non transfertur dominium, niſi pretio ſoluto, licet res tradita ſit, ſecus in permutatione, vt inſtit. de rer. diuſ. §. per traditionem, & §. vendita.* His poſitis

In cambio transfertur dominiũ pecunia tradita etiã ante complementum ex altera parte.

Gloſa.

Reſpondeo decrementum cedere campſori recipienti. Ratio eſt, quia ſi res decreſcit, decreſcit domino, ſicuti ſi res perit, domino ex vulgatis iuribus perit, ſed ex præallegatis iuribus recipiens pecuniam, vt alibi reſtituat, fit dominus talis pecuniæ, ſiquidem per traditionem in eundem transfertur dominium, ergo &c. Confirmatur. Valor rei inſpicitur ſecundum tempus contractus, & valor rei, quandò agitur de euictione ex empto inſpicitur tempore, quo euincitur, ſecus de euictione ex ſtipulatu, vt euenit in caſu noſtro, *l. Titius prima, & ibi Bartolus in 2. not. ff. de act. empt.* ſed contractus cambij tunc perficitur, quandò pecunia traditur, & literæ recipiuntur, vt ad locum mittantur, vbi facienda eſt reſtitutio, ergo ſecundum illum valorem illius temporis, pro quo contractus initus eſt, compenſanda eſt. Confirmatur ſecundò, quia ſi poſt traditam pecuniam valor eiuſdem augeretur campſor non teneretur ad compenſationem augmenti, ergo nec eximeretur in hypotheſi decrementi ab onere ſoluendi receptum ſecundum valorem tempore contractus. 3

Valor rei inſpicitur ſecundum tẽpus contractus, quandò euincitur ex ſtipulatu

Adde primò, quod campſor recipiens pecuniam eam non retinet nomine tribuentis, ſed immediatè ius acquirit nomine proprio de illa diſponendi, & quidem ſecundum valorem, quem habebat tempore traditionis, ergo ſi decreuit ſibi decreuit, non tradenti, adeòque tenetur ad reſtitutionem ſecundum conuenta tempore contractus. 4

Campſor non retinet pecuniam nomine tribuentis, ſed proprio.

Adde ſecundò, quod tradens pecuniam ad cambium, vt ſibi alibi reſtituatur ius habet, & actionem ad complementum contractus per alteram partem faciendum, ſed contractus initus eſt ſecundum valorem, quem habebat pro illo tempore ante diminutionem, ergo ius habet ad complementum ſecundum illum valorem non diminutum. Minor probatur, quià ex dictis *tom. primo ſub titulo Contractus I. Pranot. 4.* in contractibus innominatis, quandò vnus ſatisfecit, alter non actionem habet, qui ſatisfecit ad complementum. Minor etiam euincitur, quia valor inſpicitur ſecundum tempus contractus *l. ſi procuratorem in principio ff. mandat.* & in ſtipulationibus terminus, in quo contrahitur eſt magis inſpiciendus, quam terminus ad quem *l. ſi filius familias ff. de verb. oblig.*

Ad id, quod in contrarium afferebatur, quod contractus non eſt perfectè completus dicendum eſt gratis omninò hoc aſſeri 5

cum

cum per traditionem ex vna parte pecuniæ, & literarum dationem ex altera contractus huiusmodi compleantur, vt ex allegatis iuribus in notabili. Deindè quandò ex vna parte satisfactum est, ius habet, qui satisfecit ad complementum, quod si valet in contractibus innominatus a fortiori valet in nominatis, quibus fortius ius assistit, vt alibi dictum est.

---

§. XX.

Cui cedat periculum pecuniæ restituendæ post solutionem factam per campsuarium, & literarum dationem à campsore.

SVMMARIVM.

Exponitur casus in particulari 1.
Si respondens in decoctionem deuenerit pecunia non perit campsario, sed est per campsorem restituenda 2.
Vergente respondente in decoctionem campsor, qui recepit pecuniam in determinata specie tenetur eandem restituere secundum valorem, quem habebat tempore receptionis 3.
Traditis nummis argenteis in vno loco cum onere, vt alibi restituantur in eadem specie, si interim decrescant restituendi sunt secundum valorem, quem prius habebant in loco, quo sunt restituendi, si decreuerint duntaxat in loco, in quo litera fuerunt data, & ab eodem remissa inanes 4.
Secus si decreuerint in vtroque. Ibid.
Campsor non eximitur ab onere restitutionis, etiam si respondens, ad quem litera diriguntur, & vergit in decoctionem sit debitor eiusdem campsoris, & acceptat literas 5.
Qualitas debitoris non inducit nouationem, nec delegationem 6.
Si respondens decoxerit, & litera redijerint inanes non tenetur campsor, ad restitutionem prouisionis 7.

1 Disquisitio XX. Titius post traditionem pecuniæ suæ factam campsori, vt alio in loco restituat, in quo ea indiget, acceptisque ab eodem literis directis ad respondentem campsoris eiusdem easdem misit, sed cum respondens in decoctionem deuenerit literæ inhabiles, & sine effectu redierunt. Orta hinc fuit controuersia an illa pecunia perierit Titio, an verò sit per campsorem eidem compensanda, & restituendum interesse solutum.

2 Respondeo illam pecuniam nullatenus perijsse Titio, sed per campsorem restituendam. *Sigismundus Scaccia tract. de commertijs §. 2. glos. 5. num. 246. & nu. 315. & 322. Ioannes Baptista Lupus in c. Nauiganti §. 2. sub num. 20. de vsuris Baldus cons. 349. facta fuerunt sub num. 2. lib. 1.* atque hanc esse communem mercatorum Genuensium consuetudinem testatur *Rota Genuensis decis. 2. erat sub num. 40. & 41.*

Scaccia. Lupus. Baldus. Rota Genuensis.

Probatur primò, quia campsor, qui accepta pecunia dedit soluenti literas cambij non liberatur ab onere restitutionis, etiam si ille, ad quem literæ diriguntur eas acceptet, non tamen soluat *Rota in vna Romana literarum cambij ven. 3. & 12. Martij 1595. num. 1. & seq. coram Sacrato, & in alia Romana literarum cambij ven. 11. Decembris 1602. num. 1. coram Cardinali Aragonio impress. apud Marches. de commis. part. 1. §. 2. num. 49. fol. 872. & in vna Romana Cambiorum Luna 9. Iunij 1605. coram Cardin. Ludouisio in recollectis per Statil. Pacif.* ergo a fortiori non liberatur, quandò ille, ad quem literæ fuerunt directæ non acceptauit ex quacunque causa prouenerit, quod non acceptarit *ead. Rota Genuensis decis. 4. dum indicanis num. 7. & 8.*

Rota. Rota Genuensis.

Probatur secundò, quia præcisa acceptatio literarum facta per creditorem non habet nec in se, nec ex dispositione iuris vim solutionis, quia illa acceptatio literarum est veluti scriptura debiti contracti, cum debitum cambij contrahatur, & probatur per literas cambij *Scaccia §. 2. glos. 5. num. 315.* ergo cum aliundè non ponatur aliquid, quod habeat vim solutionis semper obligatus remanet principalis debitor quousque ponatur solutio, vel aliquid, quod vim habeat solutionis. Confirmatur, quia creditor acceptans illas literas easdem non acceptat, vt per illas eximatur a iure, sed vt nudum mandatum iniunctum ei, cui diriguntur, vt soluat, & ipse fungitur præcisè munere nuntij, ergo si non acceptentur, & soluatur debitum in eisdem contentum non eximatur mandans ab onere compensationis. Consequentia probatur, quia purum mandatum ad soluendum non habet vim solutionis, nisi fuerit per executionem consummatum, vel per quid aliud *Cardinalis in clem. prima 3. oppos. de procurat.* nec quis mandatum dicitur acceptare recipiendo literas mandati, nisi quid aliud faciat *idem Cardin. ibidem.* Confirmatur secundò, quia in quolibet contractu debet ex vi propria consurgere obligatio ex vtraque parte *Vulpianus l. labeo 2. ff. de verb. signif. & l. 3. ff. de pollicitationibus*, sed ex parte respondentis nulla inducta fuit obligatio, sed tantum ex parte campsoris recipientis pecuniam, ergo obligatio restituendi adhue remanet apud eundem campsorem, qui non liberatur ab onere restitutionis, nisi respondens soluerit. Minor probatur, quia ipse respondens nullum præstitit consensum, nec creditor præsumitur, quandò etiam respondens acceptasset, acquiescere acceptationi, nisi quatenus sequatur solutio de facto; ipsa enim accep-

Acceptatio literarũ est veluti scriptura debiti contracti. Scaccia. Cardinalis. Vulpianus. *Non cõsurgit obligatio ex parte respondentis.*

Scaccia. acceptatio facta per respondentem, vt bene notat *Scaccia loc. cit. num. 303.* non est nouus contractus inter ipsum acceptantem, & creditorem, sed est pars contractus literarum cambij. Confirmatur tertiò, quia si campsor, qui pecuniam ab altero recepit, & literas dedit, vt alibi restituatur, substituisset aliquem, quem sciret non soluturum non eximeretur ab onere restitutionis, ergo neque eximendus est à tali onere, si ille, ad quem literas direxit propter decoctionem factus sit impotens ad soluendum. Antecedens patet ex verbis Bullæ Pij V. relatæ *sub hoc eodem titulo Contractus V. de Cambijs I. Pranot. 6. num. 1.* in quibus v surariа declarantur cambia, per quæ *ij qui pecuniam recipiunt literas quidem suas cambij tradunt, sed ità mittuntur vt transacto tempore, vndè processerant inanes referantur.* Consequentia probatur, quia in tantum in casu antecedentis non eximitur ab onere restitutionis campsor, in quantum non est in loco, in quo pecunia est restituenda, respondens, qui restituat, sed etiam quandò respondens fuit decoctus ibi nou est, qui restituat, ergo &c.

Pius V.

Argumentum deduct. ex Cōst. Py V.

Dices primò, in primo casu non eximi ab obligatione restituendi, eo quia sciebat respondentem non esse soluturum, in secundo autem eximi, eo quia non dubitabat de solutione futura per eundem respondentem, cum pro eo tempore, quo literas dedit in communi æstimatione ille esset idoneus. Sed contra, quià notitia, vel ignorantia præcedens de impotentia respondentis ad summum infert dolum, vel negationem doli in principali debitore literas mittente, non autem ipsum obligat, vel eximit ab obligatione restituendi, si respondens soluendo non fit. Ratio est, quià onus restituendi non solum consurgit ratione iniustæ acceptionis, sed etiam ratione rei acceptæ, quæ vtique est in debitore quousque, vel per ipsum, vel per alium loco eiusdem fiat solutio in effectu, vel aliquid ponatur loco solutionis; nec ex eo quod habeat ignorantiam de impotentia respondentis tollitur, quin habeat rem alienam, & teneatur ratione rei acceptæ, siquidem ignorantia non facit meum, nec tuum, quod meum, vel tuum non est; si enim ego tradam in extinctionem debiti, vel aliquod, quod non sit meum, vel aliquod creditum, quod non sit subsistens, quamuis ignorem meum non esse, vel non subsistere propriè non dicor extinguere, eo quia ignorantia non facit meum, nec subsistens, quod meum non est, nec subsistit. Hinc etiam dico in terminis huius instantiæ, quod ignorantia, quæ præsumitur in campsore de impotentia respondentis ad soluendum propter decoctionem non efficiat, quod ille, qui non est soluendo, si non soluerit, extinguat debitum, quod ipsius campsoris est, sicuti enim ignorantia non facit meum,

Ignorātia præcedēs de impotē. tia respondētis eximit, quidē à dolo non ab onere restituē di.

Ignorantia non facit meū, nec tuū, quod meū vel tuū non est.

quod meum non est, ità non facit, quod meum non est ratione debiti fiat meum.

Dices secundò ex dictis *in præcedenti disquisit. num. 2.* in cambio per solam traditionem pecuniæ dominium eiusdem acquiritur etiam ante complementum per traditionem pecuniæ promissæ ex altera parte *l. cum precibus ff. de rerum permut.* ergo cum loco, & contro eiusdem pecuniæ per campsorem acquisitæ quoad dominium fuerint literæ expeditæ, & acceptatæ a creditore periculum earundem debet pertinere ad ipsum creditorem. Consequentia probatur, quia cum dominium pecuniæ fuerit acquisitum per campsorem, si illa pecunia, vel decrescat, vel pereat decrescit, & perit eidem, ergo etiam cum literæ fuerint acceptatæ per creditorem si decrescant, vel pereant, decrescunt, & pereunt eidem. Sed contrà neganda est consequentia, quià literæ non dantur, vt complementum contractus, sed vt nudum mandatum ad complementum, nec creditor eas recipit absolutè cedendo iuri, sed tantum conditionatè, si per eas fiat solutio, quæ propterea si suum non consequantur effectum non demunt ius creditoris ad exigendam pecuniam traditam, vel æquiualentem; nec ex hoc sequitur, quod dominium pecuniæ non fuerit perfectè acquisitum per campsorem, sed tantum quod ratione eiusdem dominij acquisiti subierit onus, intuitu cuius teneatur aliter satisfacere, si satisfactio non ponatur per solutionem literarum.

Literæ non dantur, vt complementum contractus, sed vt purū mandatum.

Hic duplex oritur difficultas. Prima est an si creditor soluerit campsori pecuniam in determinata specie, & campsor literas dederit ad respondentem, qui interim ac literæ mittuntur vergat in decoctionem, teneatur idem campsor pecuniam, quam acceperat restituere secundum valorem, quem habebat tempore traditionis, an secundum valorem diminutum, si contigerit intra illud tempus ex facto Principis illum valorem diminui. Secunda est, an si respondens, ad quem per campsorem diriguntur literæ pro solutione fuerit debitor eiusdem campsoris, & literas acceptarit eximatur principalis debitor ab onere restitutionis, si idem respondens ante literarum satisfactionem ad decoctionem deuenerit.

Duplex ratio dubitandi proponitur.

Ad primam dicendum est teneri restituere secundum valorem, quem habebat tempore solutionis factæ per creditorem. 3
Est conformis ijs, quæ diximus *in praced. Disquis. num. 2. & 3. iuxta Glosam in l. permutationem C. de rer. permut.* & ratio est, quià per talem solutionem translatum est dominium pecuniæ in campsorem *l. cum precibus C. eod. tit.* cui propterea debet cedere quodcunque incrementum, vel decrementum ex vulgatis iuribus; Nec obstare potest, si afferatur per non solutionem literarum ob decoctionem respondentis fieri reso-

resolutionem prioris contractus, qui proinde se habet, ac si non fuerit initus; inuoluit enim ex se implicitè pactum merè conditionale, si restitutio fiat per solutionem literarum eo modo, quo conuentum est, quo pacto non purificato contractus euanescit, & redditur ab initio nullus, nullumque transfert dominium absolutum, & proinde incrementum, vel decrementum ad eum pertinet, cuius erat pecunia, cum etiam eiusdem remaneat. Lege ea, quæ diximus *tom. primo sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. Prænot. 4. nu. 9. vers. aduerte secundò in fine*. Sed contra, quia omninò gratis dicitur esse resolutionem prioris contractus, sed est mera compensatio pecuniæ verè, & propriè solutæ per creditorem, quæ compensatio, seu restitutio cum facta non fuerit per respondentem in loco, ad quem literæ fuerunt directæ facienda est per principalem debitorem, quod euincitur ex eo, quod diximus supra transferri scilicet dominium per solutionem ex parte vnius factam in permutationibus, nec absolutè verum est inuolui implicitè pactum de subsistentia contractus merè conditionale, si restitutio fiat per solutionem literarum, nam licet in pactis respectiuis quamuis nudis iuxta dicta *tom. primo sub tit. Contractus I. de contractibus vt sic Prænot. 4. num. 5. vers. 3. pars* semper insit tacita conditio ea seruandi, si alter ex contrahentibus ipsa seruarit, in contractibus tamen nominatis, nisi aliud exprimatur, ea tacita conditio, seu implicitum pactum intelligenda sunt, vt conferant ius non ad recisionem contractus, sed ad complementum eiusdem, & ad reparationem damnorum, si quæ contigerunt ex culpa alterius ob non implementum; vndè benè dicitur *l. rebus certa lege C. de rer. permut.* quod re tradita, vt impleantur conuenta præscriptis verbis actio competat, *& vt l. cum precibus C. eodem tit.* habetur, quod si res ex causa permutationis tradita alteri vendatur, nec recipiens impleat conuenta contra emptorem nulla actio competat, sed contra eum, qui recepit, vt impleat conuenta, & ratio in eadem lege adducitur, quia scilicet *ab eo suscepit dominium cui res tradita titulo permutationis*, ergo per traditionem rei ex vna parte dominium eiusdem rei acquiritur per recipientem, adeòque decrementum ad ipsum debet spectare, & cum debeat adimplere conuenta, debet adimplere secundum valorem tempore conuentionis.

Non est resolutio prioris contractus, sed mera cõpensatio pecuniæ.

Discrimen inter pacta nuda, & vestita.

Confirmari potest assertum, quia creditor per illam permutationem, & solutionem per se ipsum factam acquisiuit ius ad ea, quæ continentur in literis datis, quæ supponuntur esse Vg. centum nummi aurei, sibi soluenda, vel per respondentem Romæ, vel per campsorem Mediolani, sed literæ continent valorem secundum tempus solutionis factæ per creditorem, ergo ius habet, vt restituantur secundum illum valorem. Minor probatur, quia soluens abdicando à se dominium pecuniæ, quam soluit, debet acquirere ius proportionatum, quod resultat ex literis datis. Quod si supponas campsorem recepisse tot nummos argenteos, qui interim in valore legali decreuerint, & literas dedisse, vt tot redderentur Romæ in eadem specie; tunc distinguendum esse arbitror; vel enim valor duntaxat diminutus est in loco, in quo campsor recepit, & literas dedit, & non in loco, ad quem literę diriguntur, & essent nummi illi ex conuentione soluendi, vel diminutus est in vtroque; si primum; absolutè assero restituendos esse secundum valorem, quem habent in loco, in quo essent restituendi; si secundum, restituendos esse duntaxat secundum valorem diminutum.

Soluēda sūt literæ iuxtà summā, quā continent.

Ratio primæ partis esse potest, quia creditor ius habet, vt restituantur in loco, ad quem literæ diriguntur, & secundum valorem, quem ibi habent, siquidem campsor onus in se ipso suscepit illuc virtualitèr traiciendi, & persoluendi, ergo quamuis ibi non persoluantur ex impotentia respondentis, persoluendi tamen erunt secundum valorem, quem ibi habent per campsorem, licet solutio non fiat in tali loco. Consequentia probatur, quia contractus ex superius dictis non resoluitur, ergo adimplendus est secundum illas conuentiones, secundum quas est initus, nec ex impotentia ad aliquam conditionem adimplendam oritur ius ad non adimplendas alias, quæ adimpleri possunt, quia quotiescunque conditio aliqua non adimpleta non vitiat actum si non valet actus, vt agitur, valet, & valere potest *l. non Codicillum C. de testamentis*; neque dicas valorem attendendum esse secundum consuetudinem, seu legem loci, in quo fit solutio, adeòque cum solutio fiat in loco, in quo minoris pecunia valet faciendam esse secundum valorem diminutum; item cum actum fuerit de determinata pecunia in specie sufficere, quod in tali specie restituatur nullo habito respectu, vel ad vnum, vel ad alterum locum; contra enim impugnaberis, quia omninò gratis dicitur attendi debere valorem secundum consuetudinem loci, in quo fit solutio, cum fieri debeat secundum consuetudinem loci, in quo creditor ius habet, vt fiat, nisi spontè cesserit illi iuri, eo quia conuentum est de solutione in tali loco facienda, quod si alibi fiat est contrà conuenta ex impotentia; Idem dicendum est ad id, quod subditur; licet enim conuentum fuerit de determinata pecunia in specie hæc tamen attendenda est secundum valorem, quem habet in loco solutionis faciendæ ex conuentione. 4

Conditio non vitians actū ipsum non inualidat, sed innalidatur.

Valor attēdi debet secundum cōsuetudinē loci, in quo creditor ius habet.

Ratio secundæ partis est primò, quia si pecunia per creditorem soluta decrescat

in

in valore legali decrescit campsori, qui recepit, ergo etiam si pecunia, quæ debetur in specie, & est restituenda per respondentem campsoris nomine eiusdem eidem creditori, decrescat, decrescit eidem creditori. Consequentia probatur, quia per contractum cambij sicuti ille acquisiuit ius in pecunia numerata, ita iste ius in pecunia conuenta, & restituenda, ergo si ratione talis iuris acquisiti pecunia in primo casu decrescit campsori, qui recepit eodem iure debet decrescere creditori, qui debet recipere; Neque dicas decrescere campsori, quia hic acquisiuit perfectum ius in re, & dominium per traditionem factam, non sic creditori, quia cum pecunia restituenda nondum sit tradita eidem non est acquisitum ius in re, nec propriè dominium; contra enim impugnaberis, quia quamuis pecunia hactenus non fuerit tradita, quia tamen est in specie determinata debita, tradenda est secundum valorem, quem acquirit, vel amittit eadem species pro tempore, quo est restituenda, siquidem talis pecunia in specie eidem debetur. Ratio eiusdem secundæ partis est secundò, quia ad iustitiam contractus requiritur, quod æqualis sit vtriusque contrahentis conditio, æqualis spes, æquale periculum, sed talis non esset, si decrementum pecuniæ receptæ cederet recipienti, & decrementum restituendæ non cederet creditori, ergo &c.

Alia ratio ad cõfirmationẽ affert.

5 Ad secundam dicendum est debitorem non eximi ab onere restitutionis, etiam si respondens, ad quem literæ diriguntur, & vergit in decoctionem sit debitor eiusdem debitoris, & acceptet literas *Scaccia tract. de commer. §. 2. glos. 5. num. 324.* per ea, quæ docuit supra *num.* 280. Ratio in vniuersum ea est, quæ fuit superius adducta in probatione responsionis, tum per ea, quæ ibi fuerunt allegata ex Rota, tum per ea, quibus dictum fuit acceptationem literarum non habere secundum se vim aliquam solutionis; neque qualitas debitoris in eo, qui literas recipit, & acceptat respectu scribentis easdem maius robur addit in ordine ad liberandum eundem scribentem ab onere restitutionis, siquidem illa non inducit, nec potest inducere nouatio-
6 nem, seu delegationem; quæ solummodò ex infra dicendis habet vim solutionis, & robur eximendi debitorem a debito; non inquam potest inducere, quia ad ipsam requiritur, quod creditor respectu principalis debitoris, seu primi sit creditor ex priori causa; non enim nouari dicitur, nisi vetus; Neque dicas qualitatem debitoris in acceptante literas habere maiorem vim solutionis ad eximendum scribentem, quia ipse scribens habet ius ad ipsum obligandum ad solutionem ratione crediti, quod habet aduersus ipsum, quod ius cum transferat in suum creditorem, & ab hoc acceptetur in extinctionem crediti certè ipsum scribentem liberat ab onere vlterioris solutionis; contra enim impugnaberis, quia ius, quod habet debitor principalis, seu scribens literas aduersus suum debitorem quamuis vim tribuat eidem scribenti ad obligandum eundem debitorem, non tamen vim habet secundum se ad eximendum ipsum debitorem principalem ab onere restitutionis versus creditorem, si ille ad quem literæ diriguntur, vel ex impotentia, vel ex alia causâ non soluerit. Ratio est, quia creditor non supponitur acceptare illud ius in compensationem iuris, quod acquisiuit ratione pecuniæ solutæ, nisi conditionatè si scilicet in effectu, quod est debitum intuitu illius iuris persoluatur, nec aliter, nec alio modo

Scaccia.

Acceptatio literarum non habet secundum se vim aliquam soluentis.

Qualitas debitoris non inducit nouationem, nec delegationem.

Creditor non acceptat debitorem debitoris, nisi conditionatè.

Hæc, quæ hactenus dicta sunt, quandò post acceptationem literarum respondens campsoris decoxit, intelligenda sunt cum hac restrictione, vt non procedant, si creditor cambij dilationem fecerit eidem respondenti, ad soluendum, intra quod tempus decoxerit; tunc etenim periculum eidem concedenti dilationem imputandum est, non campsori; a quo non prouenit, quod facta non fuerit solutio *Scaccia de commert. §. 2. glos. 5. num. 325.*

Creditor cambij nõ habet ius ad exigẽdũ si morã fecerit in exigẽdo.

Scaccia.

Respondeo secundò ad disquisitionem, 7
in ea hypothesi, qua respondens decoxerit ante literarum solutionem, & literæ sine effectu redierint ad locum, in quo datæ sunt non teneri campsorem, qui literas dedit restituere prouisionem, aliaque emolumenta, quæ ex cambio inito, recepit. Probatur primò, quia contractus ipse non est irritus, nec per non solutionem respondentis vis ipsius perimitur, sed tantum confertur ius ad complementum, ergo non est, cur suos effectus non debeat sortiri. Consequentia probatur, quia contractus secundum se validus suos parit effectus, estque obligatorius ex vtraq; parte quoad ea, quæ ex natura sua pertinent ad eundem contractum; Neque dicas non posse obligare quoad ea, quæ grauant creditorem, si ex contractu non est consecutus finem, ad quem contractum iniuit; contra enim impugnaberis, quia quod non fuerit creditor finem consecutus non tollit, quin contractus fuerit legitimè initus, adeoque obliget ad ea omnia, quæ ex tali contractu valido proueniunt, & sicuti ex superius dictis ipse creditor ex vi contractus ius habet, vt per campsorem compleatur contractus per solutionem ad æqualitatem, ac si fieret in loco per respondentem, ad quem literæ fuerunt directæ, ita ipse campsor ius videtur habere, vt consequatur interesse, aliaque commoda prouenientia ex tali contractu quamuis ex impotentia respondentis non adimpleat in loco, in quo adimplere teneretur, si respondens non fuisset decoctus, si enim subesse tenetur oneribus

Contractus non est irritus, sed obligare ad complemẽtũ.

contractus, cur non poterit gaudere fructibus eiusdem?

Probatur secundò, quià campsor subit omnia onera, quæ ex cambio proueniunt, adeò vt si pecunia decrescat eidem intelligatur decrescere iuxta superius enunciata, item complere per se ipsum contractum, si per respondentem non fuerit completus &c. ergo non est, cur non acquirat omnia iura ex eodem prouenientia, qui enim sentit incommoda, sentire debet & commoda, & qui in vno grauatur in alio debet releuari *l. cum qui ff. de iure iu. auth. contra qui propriam C. de non num. pec.* Neque obstat, si dicatur in hoc contractu non adesse commutationem pecuniæ vnius loci pro pecunia in alio; Non obstat, inquam, quià ex eo, quod re vera conuentio facta fuerit pro permutatione in alio loco, ad quem sine fictione literæ fuerunt directæ habetur pro cambio locali, & omninò per accidens est, quod executio, seu consumatio contractus fiat in eodem loco, si seruentur omnes conditiones, quæ seruatæ fuissent in loco, ad quem fuerunt literæ directæ; quamobrem fundamentum acquirendi est validitas contractus sufficiens ad talem acquisitionem, vt videtur implicitè innuere *Malletus de praceptis Decalogi malleat. 58. Bractaa* 11. vbi in casu ibi proposito asserit campsorem non posse tantum lucrum exigere dum recipit pecuniam in loco, in quo ipse prius soluerat, quantum exegisset, si facta fuisset solutio in loco, in quo fieri debebat, rationemque adducit, quia ille contractus, de quo loquitur, non est verus, legitimus, & validus contractus, ergo a contrario sensu cum contractus, de quo hic agimus, sit verus, & validus potest parere eosdem effectus, idemque lucrum, quod peperisset, si fuisset in loco, in quo facienda erat solutio, consumatus.

Qui in vno grauatur debet in alio releuari.

Malletus.

---

§. XXI.

An Creditor literarum cambij si acceptet alias literas cambij à debitore sui debitoris liberet suum debitorem à debito.

SVMMARIVM.

Exponitur facti series in suis terminis 1.
Creditor literarum cambij, si acceptat alias literas cambij à debitore sui debitoris, & debitor debitoris vergat in decoctionem non habet regressum aduersus suum debitorem; sed actionem aduersus debitorem debitoris 2.
Discrimen, quod intercedit inter casum præsentem, & casum præcedentis disquisitionis 3.
In hoc casu intercedit nouatio 4.

Disquisitio XXI. Titius vigore literarum cambij erat debitor Antonio de 1
centum nummis aureis soluendis in proximis nundinis celebrandis Romæ Vg. & Andræas in eisdem Nundinis erat debitor eiusdem Titij in totidem alijs. Hoc posito Andræas ad instantiam Titij fecit literas Antonio dictorum centum nummorum aureorum, vt soluantur Vg. Venetijs per Teodoricum Campsorem, & per hoc idem Titius habitis literis de solutione facienda Venetijs liberatus fuit in cauta forma à debito, quod habebat cum Antonio, sed antequam literæ deuenirent, seu acceptarentur à Teodorico Venetijs Andræas decoxit, & ideò Teodoricus noluit eiusdem Andreæ literas acceptare, Quæritur, modò, an Antonius possit habere regressum contrà Titium, ad cuius instantiam datæ fuerunt literæ per Andręam decoctum Theodorico. Latè proponitur hæc difficultas per *Scacciam tract. de commert. §. 2. Glos. 5. num. 244. & sequent.* vbi propendet in sententiam asserentem Antonium non habere regressum aduersus Titium, multosque Doctores allegat in hanc sententiam propendentes, & *num. 246.* contrariam sententiam adducit, eiusdemque rationes refert, & confutat.

Scaccia.

Respondeo cum eodem, Antonium non 2
posse habere regressum contra Titium, sed actionem dumtaxat habere aduersus Andræam. Ratio est, quia de stilo mercatorum promissio mercatoris facta creditori ad instantiam debitoris cedit loco solutionis pecuniæ *Bartolus in l. 15. singularia num. 19. ff. si cert. pet. Afflictus decis. 353. dubia num. 5.* & ex generali, & inueterata consuetudine totius Italiæ testatur *Rota Gennensis decis. 4. dum indicanit num. 9.* idemque pluribus in locis dixit *Rota Romana diuers. decis. 285. dixerunt sub num. 7. coram Cardin. Pamphylio in Beneuentana census 29. Maij 1595. in impressis Lugdum 1612. & alibi,* & nos *tomo primo sub tit. Contractus IV. de Emphyt. & Censib. Pranot. 21. sect. 4. num. 44.* docuimus cedulam banchariam habere vim solutionis factæ in pecunia numeratà iuxtà *Bartolum in l. si solutum ff. de solut. Puteum decis. 56. lib. 1.* quinimmò docet *Sotus de iust. & iu. lib. 6. quæst. 11. art. primo col. 2. ibi quamobrem Mercator* ementem merces, & assignantem pro pretio conuento chirographum suum apud Bancharium soluendum proximis nundinis non dici emere credito, sed præsenti pecunia, ergo æquè eximitur à debito per cedulam hanc bancariam debitor ab onere debiti, ac per actualem solutionem factam per pecuniam numeratam.

Promissio mercatorum facta creditori ad instantiam debitoris cedit loco solutionis.

Bartol. Afflict. Rota Gennuensis. Rota Rom.

Bartol. Puteus. Sotus.

Dices primò, ex dictis in præcedenti disquisitione etiam si per campsorem pro pecunia à me ipsi tradita literas dentur ad suum respondentem Romæ, vt ibidem eandem soluat, & literæ acceptentur à

respondente, non tamen soluantur, eo quià ipse respondens vergat in decoctionem, non propterea eximitur campsor a debito, nec ab onere restitutionis, nec illæ literæ habentur pro solutione in numerata pecunia, ergo depositio chyrographi apud Bancharium non habet vim actualis solutionis.

Intercedit nouatio, seu delegatio. Sed contrà, neganda est consequentia, eo quià in hypothesi responsionis præsentis intercedit nouatio, seu delegatio, quæ non potest intercedere in hypothesi præcedentis, quod sic euincitur. Ad nouationem, seu delegationem supponitur vetus

3 Surdus. contractus, qui per alium nouatur *Surdus consil.* 145. *Scipio sub num.* 13. *vers. bis verò num.* 20. *vers. quartò extant, & vers. quinto hoc sub num.* 21. & 23. *lib.* 1. & ideò ex primæua actione agi non potest, sed ex noua

Scaccia. *Scaccia de commerc. §. 2. Glos. 5. num.* 290. *vers. exemplifica secundò*, & sic per nouationem fit secundus contractus destructiuus primi, vt in similibus terminis videtur colligi *ex l. 24. elegantèr ff. de pignor. act.* & ità

4 Surdus. fuisse iudicatum per Senatum Mantuanum testatur *Surdus decis. 260. quæstio sub num. 3. vers. credidit*, quæ omnia verificantur in casu, de quo hic agimus, cum supponatur

Per nouationē fit nouus contractus destructiuus primi. primus contractus inter Titium debitorem, & Antonium creditorem, & secundus inter Andream, & eundem Antonium, non autem verificari possunt in casu præcedentis disquisitionis, in quo interuenit solummodò vnus, & idem contractus, adeòque firma remanet obligatio prima, cum per alium non tollatur, nec præcisè tolli potest per acceptationem literarum, quià illa acceptatio non est nouus contractus, sed est pars contractus literarum cambij.

Dices secundò ea, quæ dicta sunt in probatione verificari solum, quandò cedula bancharia deposita est penes Bancherium, qui soluere debet, acceptantem, &

Per nouationē solū requiritur, vt vnus pro alio accipiatur. stipulantem, quæ non verificantur in hypothesi responsionis, in qua Teodoricus, qui ex mandato Andreæ soluere debebat literas non acceptauit, ex quo nouit Andream vergentem in decoctionem. Sed contrà, quia ad Nouationem solum requiritur, quod vnus pro altero accipiatur in debitorem, per quam acceptionem onus soluendi, quod erat in primo transfertur in secundum, quod deindè ille, ad quem per secundum literas diriguntur easdem non acceptet, nec soluat, tribuit quidem creditori regressum contrà secundum, qui dedit literas, non contrà primum, qui per

Petrus de Vbal. nouationem liberatus est *Petrus de Vbal. tract. de duobus fratr. part. 8. princip. quæst. 32. nu. 33. tom. 6. par. 1. fol. 159.*

Alexander. *Alexander cons. 94. viso puncto num. 3.* ibi *contraxi*

Surdus. *cambium lib. 3. Surdus cons. 145. Scipio sub num. 9. & 10. lib. primo* nam nouatio æquiualet

Glosa. solutioni *Glos. in rubr. ff. de solutis*, & delegatio fit similis solutioni, eiusque loco cedit *Surdus decis. 23. Creditores num.* 1. adeòque delegans amplius non potest molestari, etiam si contingat delegatum facultatibus deficere, quia facta delegatione

RotaGenuensis. prior ipso facto remanet liberatus *Rota Genuensis decis. 60. in causa Stephani num.* 10.

Decius. *in fine Decius cons. 99. in causa sub num. 4.*

Probatur secundò. In cambijs primum extinguitur per secundum, ergo etiam per assignationem mei crediti acceptatam à creditore aduersus alterum extinguitur debitum, quod prius cum eodem creditore contraxeram vigore literarum cambij.

Salonius Antecedens probatur, latè per *Michaelem Salonium in secundam secundæ D. Thomæ post quæst. 78. in disput. de cambijs quæst. 4. art. 2. contron. 12. sub num. 2. fol. 586.* nec

Boninsignius. dissentit *Boninsignius tract. de Cambijs c. 4. vers. così anche*. Consequentia probatur, quià quandò per meum debitorem, maximè si fit mercator, fit promissio de solutio-

Constituitur nouum cambium. ne mei debiti, erga meum creditorem, & hic acceptat talem promissionem, & recipit ab eodem meo debitore literas constituitur quodammodò nouum cambium, per quod meus debitor assumit onus soluendi per literas, quas ad alium dirigit, quasque creditor acceptat.

Dixi *maximè si sit mercator*, quià inter mercatores pactum habetur loco stipula-

Stracch. tionis *Stracch. tract. de decoct. pars 5. num. 5. vers. incurrit tom. 6. part. prima fol. 320.* & mercator eo ipso, quod promisit pro meo debito, & acceptatur per creditorem pro-

Paulus de Cast. missio, extinguitur onus debitoris *Paulus de Castro in l. 58. qui vsufructum ff. de verb. oblig. num. 3. quæst. vltima*, & circa hoc de

RotaGenuensis. communi praxi in tota Italia testatur *Rota Genuensis decis. 4. dum indicauit sub num. 9. & 10.*

---

§. XXII.

An cessio nominis debitoris absentis facta creditori eximat debitorem ab onere restitutionis.

SVMMARIVM.

Exprimitur casus in particulari 1.

Cessio nominis debitoris absentis non eximit creditorem à iure aduersus debitorem principalem 2.

Stante cessione nominis debitoris absentis facta creditori non extinguitur primæua ipsius actio 3.

Cedens subiacet periculo rei cessæ, nisi cessionarius fuerit in causa periculi per non implementum eorum, quæ implere tenebatur 4.

1 Disquisitio XXII. Titius est debitor versus Franciscum duorum mille aureo

aureorum, & simul, & semel creditor Antonij æqualium aureorum. Volens Titius se eximere à debito cum Francisco cedit eidem nomen Antonij sui debitoris absentis, eidemque mandat, quod soluat Francisco duos mille aureos, quos sibi debet. Hic multiplex oritur ratio dubitandi, & primò, an per talem cessionem eximatur Titius ab onere restitutionis erga Franciscum creditorem. Secundò, an creditor possit agere aduersus Titium primæua actione. Tertiò, an periculum nominis debitoris cessi per Titium in quocunque casu remaneat cedenti.

2 Respondeo primò, Titium per talem cessionem non eximi ab onere restitutionis erga Franciscum *Surdus consil. 145. Scipio sub num. 4. versic. 3. quod versus finem Scaccia §. 2. Glos. 5. num. 250.* Probatur primò, quia per huiusmodi cessionem, nec delegatio inducitur, nec nouatio, vt latè deducit *Surdus loc. cit.* & infertur ex dictis per *Ioannem Andream in addit. ad specul. tit. de cession. act. §. 1. in fine in verbo desunt lit. B. lib. 2.* vbi habet eum, cuius nomen ceditur, cum sit absens non posse dici, quod consentiat, ex quo infero, ergo quoad ipsum non potest dici, quod fiat nouatio, nam nouatio importat nouum contractum distinctum à primo *Surdus cons. 145. Scipio sub num. 13. vers. his vero num. 20. versic. 4. extant, & versic. 5. hoc sub num. 21. lib. 1. Scaccia de commerc. §. 2. glos. 5. nu. 315.* contractus autem nouus non potest esse sine consensu *Vulpianus l. 3. ff. de pollicitationibus* nam consensus est forma substantialis contractus *l. 1. ff. de pactis l. consensu ff. de act. & oblig. Felinus cap. fin. num. 4. de iudic.* ergo in huiusmodi cessione non demitur onus, quod habet principalis debitor ad soluendum, siquidem, vbi noua non consurgit obligatio, vel ratione nouationis, vel delegationis remanet prima in suo robore *Surdus eodem cons. 145. sub num. 6.*

Surdus. Scaccia. *Non inducitur delegatio, nec nouatio.* Surdus. Scaccia. *Nouatio importat nouum contractum distinctum à primo.* Felinus. Surdus.

Dices ex eo, quod Antonius debitor Titij non possit solutionem debiti recusare videri obligatum ad præbendum consensum, adeòque ex dispositione iuris præsumi pro consensu, siquidem præsumitur consentire, qui ius non habet ad dissentiendum, quinimmò tenetur actu consentire *Ioannes Andreas in addit. ad Specul. in rubr. de action. & obligat.* Sed contra, nam quamuis teneatur soluere exigente creditore, nisi data fuerit dilatio ad soluendum ad aliquod tempus, obligatio tamen ad soluendum non habetur pro ipsa actuali solutione, nec pro consensu ad soluendum alteri ab ipso creditore, nam ad delegationem, seu nouationem requiritur nouus, & distinctus contractus a primo, qui nequit esse sine nouo consensu eius, qui de nouo obligatur; quare obligatio, quam habet debitor ad soluendum est pars prioris contractus, & ex vi illius, non ex vi nouationis, & si solutio requiratur per creditorem sui creditoris requiritur procuratorio nomine non in rem propriam, sed alienam licet sibi cessam.

Ioannes Andreas. *Obligatio ad soluendum nō habetur pro ipsa actuali solutione.*

Probatur secundò, quia cessio nominis proprij debitoris facta creditori, nec in se, nec ex dispositione iuris habet vim solutionis, nec satisfactionis, ergo non eximit debitorem cedentem ab onere restitutionis. Antecedens probatur latè per *Surdum cons. 145. sub num. 5. vers. 2. contrà Decium cons. 99. in causa sub num. 4.* & non inefficaciter, nam per eum non soluitur, nec formalitèr, nec æquiualentèr, qui onus non assumit soluendi, nec iura præsumunt solutionem respectu absentis, cui imponitur onus eiusdem, nisi intercedat nouatio, quæ ex superius dictis non potest esse sine consensu.

Surdus. Decius.

Dices, solutionem præcisè consistere in ipsa cessione nominis debitoris acceptata à creditore, nam ius, quod habet cedens aduersus cessum est ius reale pretio æstimabile, per quod æquè seruata æqualitate potest extingui ius creditoris cessionarij, & per pecuniam, cum creditum cessum substituatur loco pecuniæ soluendæ, præcipuè si ipse cessionarius spontè acceptet, nec requiritur consensus cessi, cum cessionarius acquirat omnia iura, quæ habebat cedens. Sed contrà, nam cessionarius non præsumitur absolutè acceptare, sed tantum conditionatè, si cessus consenserit non recedendo interim à primæuis iuribus, quæ habebat aduersus cedentem; vndè iure merito *Iacobus de Aren. tract. de cession. act. nu. 75. tom. 3. part. 2. fol. 77. Ioannes de Grassis tract. de cessio. in. §. 2. sub num. 11. tom. 3. part. 2. fol. 73.* docuerunt, quod cessionarius in data hypothesi dicitur agere procuratorio nomine; neque inferas hoc idem dici posse, si cessus consenserit, & fuerit præsens, siquidem cessionarius ageret solummodò per iura acquisita antecedentia; non inferas, inquam, nam in hoc secundo casu interuenit nouatio, & delegatio *Ioannes Andreas in addit. ad specul. tit. de cess. act. §. 1. in fin. in verbo desunt. lib. 2. Paulus de Castro in l. 58. qui vsum fructum versus fin. sub num. 3.* ibi *ant. habebat ff. de verb. oblig. Dec. in l. 15. singularia sub num. 26.* ibi *secundò principalitèr, & num. 27. ff. si certum petatur,* quæ nouatio, & delegatio *ex cit. iur.* habetur pro solutione iuxta *Glos. in rubr. ff. de solut.* quæ nouatio, seu delegatio non interuenit non interueniente eo, cuius nomen ceditur, nec consentiente.

Cessionarius non præsumitur acceptare absolutè, sed tantum conditionatè. Iacobus de Aren. Ioannes de Grassis. Ioannes Andreas. Paul. de Castro. Decius. Glosa.

3 Respondeo secundò, stante tali cessione nominis debitoris absentis facta creditori non extinguitur primæua actio, quam habebat idem creditor aduersus suum debitorem, sed remanet in suo robore. Ita Doctores citati pro prima responsione. Probatur, per talem cessionem non liberatur cedens ab onere restitutionis, quod

Vbi non cessat obligatio, nec desinit primæua actio.

habet aduersus cessionarium, ergo cessionarius poterit eadem actione agere aduersus ipsum cedentem, qua poterat antecedenter agere. Consequentia probatur, quià vbi non cessat obligatio, nec desinit primæua actio, quæ in eadem fundatur.

4 Respondeo tertiò cedentem subiacere periculo rei cessæ, nisi cessionarius fuerit in causa periculi per non adimplementum eorum, quæ ex vi cessionis adimplere tenebatur. *Decius conf. 99. sub num. 4. Scaccia tract. de commert. §. 2. Glos. 5. num. 253. Surdus cons. 145. sub num. 6.* Probatur. Ad eum pertinet periculum, ad quem pertinet dominium rei, sed in hypothesi responsionis dominium adhuc pertinet ad cedentem, ergo &c. Minor probatur, tùm quià cessio non habet vim solutionis; tum quià cessionarius solum habet actionem procuratorio nomine; tùm quià non interuenit nouatio, nec delegatio, quæ ex dispositione iuris habent in huiusmodi cessionibus transferre dominium.

Decius. Scaccia. Surdus.

Cessionariu habet actionem solū procuratorio nomine.

Dixi *nisi cessionarius fuerit in causa periculi per non adimplementum eorum, quæ ex vi cessionis adimplere tenebatur*, nam quamuis cessionarius non acquirat absolutè dominium rei cessæ, ex vi tamen cessionis sibi factæ, & acceptatæ tenetur ea præstare, quæ importat onus iniunctum, & acceptatum; vndè merito docet *Franciscus Bec. cons. 105. Ioannes sub num. 25 ibi hoc idem clare*, & cum eo *Scaccia d. §. 2. Glos. 5. num. 254.* quod si cessionarius fuerit in mora ad excutiendum nomen debitoris, adeo vt ratione moræ fuerit debitor factus impotens, qui prius non erat, periculum rei cessæ pertineat ad ipsum cessionarium, non ad cedentem. Ad hoc autem, vt cessionarius non dicatur in mora, seu in culpa, & negligentia duo tenetur præstare, & excutere nomen debitoris vtendo sollicita diligentia in agendo contrà ipsum, & diligentiam producendo vsque ad finem per consecutionem solutionis, vel per sententiam declaratoriam, quod debitor fuerit excussus, & repertus non soluendo. Ratio esse potest, quià cessionarius se habet, vt procurator, qui debet consumare mandatum susceptum, & non consumando præsumitur in dolo *l. dolus ff. mandati Rota Genuensis decis. 93. nomine num. 9.* & regulare est in iuribus, in quibus datur regressus à mandatario in mandantem, vt fiat prius excusio non solum debitoris, sed etiam fideiussoris seruato ordine, qui de iure in his seruandus est *Salicetus in auth. sed hodie num. 1. C. de action. & oblig. Petrus de Bella Pert. in auth. hoc ita vers. sed ponamus C. de pign.* quinimmò docent multi ad regressum vltra excussionem in bonis requiri etiam excussionem in persona, quatenus debitor fiat incarcerari, vel saltem constet fugam arripuisse, vel saltem capi non posse, & hoc congrua quidem ratione, quia cum

Francisc. Bec. Scaccia.

Enumerantur ea, quæ debet præstare cessionarius ne dicatur esse in mora.

Rota Genuensis.

Salicetus, Petrus de Bella Pertica.

cessionarius sit procurator debet gerere vices cedentis, quantum fieri potest *Baldus in l. si quis num. 2. vers. quaro ff. de Procurat.* ex quibus infert *Montic. tract. de inuent. c. 9. sub num. 80.* quod debitor, cuius nomen ceditur, remaneat quodamodo obligatus, & cedenti, & cessionario quatenus apud ipsum cedentem remaneat actio directa, & efficax, & quodamodò apud cessionarium vtilis, & possessio.

Baldus. Montic.

---

§. XXIII.

An cessionarius per modum participationis cedens alteri simpliciter eundem numerum sibi cessum, si hic secundus attenta pari cessione per modum participationis non habet numerum sibi cessum possit agere contra cedentem.

SVMMARIVM.

Proponitur in terminis status difficultatis 1.

Cessionarius per modum participationis cedens alteri simplicitèr eundem numerum sibi cessum non potest conueniri ab hoc altero, si hic secundus non habeat numerum sibi cessum 2.

Cessio in dubijs interpretatur contrà cessionarium 3.

Disquisitio XXIII. Seius cesserat Teodorico certum Phylipporum numerum, quorum erat idem Seius creditor aduersus Caium verisimilitèr, seu quorum præsumebatur probabilitèr creditor, cum computa non essent liquidata; cesserat, inquam, ità tamen, vt essent periculo, & commodo eiusdem Teodorici, quatenus ad eundem pertinerent, siuè illi Phylippi essent plures, siuè pauciores, quia tamen Caius ex eodem motiuo æqualem Phylipporum numerum alijs etiam debebat Seius visus est Teodoricum facere cessionarium participem pro facto illius numeri Phylipporum. Rursus Teodoricus cessit Sempronio eundem certum numerum Phylipporum concepta cessione sub hac forma, *e mi obligo per quanto tocca al mio fatto, e caso proprio; e del predetto Seio li saranno certi, e sicuri, donde nò, li pagarò de miei beni &c.* Tandem Sempronius eo modo, quo sibi fuerunt cessi a Teodorico cessit Ambrosio. His positis cum Ambrosius non posset illos Phylippos in integrum exigere, eo quià facta liquidatione, & stante participatione non ascendebant ad illum numerum contendebat contra hæredem eiusdem Theodorici, qui se obligauerat pro facto proprio, & Seij, vt integram summam sibi cessam consequeretur. Quæritur modo 1

an

an talis actio sit iusta, & de iure suum debeat consequi effectum. Rationes pro vtraque parte latè adducit *Scaccia tract. de commert. §. 2. Glos. 5. nu. 274. & sequent. vsque ad num. 280. exclusiuè*, qui tamen nihil determinat.

Scaccia.

2 Respondeo, probabilius esse, actionem iniquam esse, nec de iure debere suum effectum sortiri. Ratio multiplex esse potest. Prima est, quia qualitas participationis adiecta cessioni minuit eandem cessionem *Scaccia tract. de commert. §. 2. Glos. 5. num. 274.* & efficit, vt tot debeant solui cessionario, si tot ex computis resultent, maximè cum ex facto Seij, ad quod se obligauit Teodoricus, cessio quoad plus, vel minus stare debeat periculo, & commodo eiusdem Teodorici, ergo si ex computis non tot resultent, quot fuerunt enuntiata, cessio per modum participationis non obligabit ad enuntiata, sed ad numerum, qui ex computis resultabit; neque dicas Teodoricum videri cessisse simplicitèr ex eo, quod se obligauerit ad factum proprium, & Seij assumendo in se quodamodò periculum, dum dixit *mi obligo, che li saranno certi, e sicuri, donde nò, li pagarè de' miei beni*; contrà enim inpugnaberis, nam obligatio est quoad factum Seij, & dependenter ab illo quoad factum proprium, quod totam vim habet ab eodem; cum igitur cessio Seij non fuerit absoluta, sed tantum per participationē, præsumendus est Theodoricus se obligasse tantum ad modum eiusdem cessionis, cum credi probabilitèr nequeat, quod voluerit maius onus quoad rem sibi cessam assumere, quam sit ius, quod quoad illam acquisiuit, nec promissio de euictione pro dato, & facto suo in rebus, seu iuribus ab alijs acquisitis extendenda sunt vltra ius ab alijs acquisitum, quandò ius illud est per participationem, nisi aliud fuerit expressum.

Scaccia.

Qualitas participationis adiecta cessioni minuit vim eiusdem cessionis.

Nemo præsumitur velle maius onus, quā sit ius, quod acquisiuit.

3 Ratio esse potest secundò, quià regularitèr cessio in dubijs interpretatur contrà cessionarium *Scaccia tract. de commert. §. 2. glos. 5. num. 276.* qui pro se citat *Franc. Bec. cons. 105. in fin.* sed an cessio facta per Teodoricum Sempronio, & per Sempronium Ambrosio sit cessio simplex, & absoluta, an verò per participationem est maximè sub dubio, ergo interpretanda est contrà cessionarium, quod fuerit per participationem, non absolnta; neque obstare possunt illa verba addita in contractu cessionis factæ per Theodoricum Sempronio *mi oblige, che li saranno certi & sicuri, donde nò, li pagarò de' miei beni*; non inquam, obstare possunt, nam ea verba referuntur non ad quantitatem determinatam absolutè, sed ad quantitatem, prout ex facto Seij, & prout resultabit ex computis, prout suprà dicebamus.

Scaccia.

Franciscus Bec.

Verba referuntur ad quātitatem prout ex facto.

Dices, qui alteri cedit ius suum acceptanti præsente cesso, & consentiente quamuis non teneatur probare cessum esse soluendo, tenetur tamen probare esse suum debitorem; ergo si cedat quoad illam quantitatem tenetur probare debitorem esse quoad illam, adeòque si non erit debitor quoad eandem cessionarius habebit regressum aduersus cedentem. Sed contra, quià non tenetur cedens probare cessum esse suum debitorem nisi eo modo, & secundum eam quantitatem, secundum quam cessit; non cessit autem absolutè, & simplicitèr, sed limitatè, & per modum participationis, adeòque non tenetur probare, nisi quoad hunc modum.

---

§. XXIV.

An liberetur debitor à debito, si campsor ad ipsius instantiam promittat creditori se soluturum, sed ante solutionem vergat in decoctionem.

SVMMARIVM.

Proponitur ratio difficultatis 1.
Debitor per promissionem solutionis, factam per publicum campsorem creditori, antequam campsor vergeret in decoctionem, liberatur à debito, nec amplius ad ipsum datur regressus 2.
Mercatores, & campsores promittentes pro alio non se habent, vt mere fideiussores 3.
Limita in casibus adductis per Manticam 4.

Disquisitio XXIV. Titius debitor Antonio de centum nummis aureis mandauit Teophilo Campsori, vt eidem Antonio solueret, vel promitteret pro se de solutione talis summæ. Promisit Teophilus Antonio, sed ante positam solutionem decoctus fugijt, seu cessit foro. Controuersum fuit, an Titius fuerit liberatus ab onere solutionis an verò Antonius habeat regressum ad ipsum pro solutione. Omissis ijs, quæ latè congerit *Scaccia loc. cit. num. 293. & seq.* disputans pro vtraque parte. 1

Scaccia.

Respondeo debitorem liberari, nec amplius dari regressum pro solutione ad eundem *Bartolus in l. 15. singularia num. 49. ff. si certum petatur Afflictus decis. 353. dubia num. 5. Stracch. tract. de decoct. part. 5. sub num. 5. vers. incuxris tom. 6. part. 1. fol. 320.* Colligitur ex ijs, quæ dicta sunt supra *sub hoc eodem tit. §. 21. num. 2. & sequentibus*, quæ ibi recole. Vlterius sic euincitur, quià per delegationem, & nouationem propriè extinguitur debitum, cum delegatio, seu nouatio propriè vim habeat solutionis iuxtà superius allegata *Glosa in rubr. ff. de solution.* sed in hypothesi, de qua loquimur interuenit delegatio, & nouatio, cum vnus 2

Bartol.

Afflictus

Stracch.

Glosa.

in

in ordine ad soluendum substituatur loco alterius, & substitutus non sit ex eadem, sed ex alia causa, ergo &c.

Dices primò, hæc vera esse, quandò campsor promittens pro debitore esset ex priori causa debitor eiusdem debitoris, eo quia tunc propriè fieret nouatio, secus autem, quandò non esset debitor, cum tunc campsor intercederet tantum, vt fideiussor, per cuius accessionem non extinguitur onus principalis, pro quo fideiubet. Sed contrà, quia quamuis non eximeretur debitor ab onere solutionis, quandò promittens, qui non est campsor, nec mercator, non esset debitor eiusdem debitoris, vt iuxtà communem opinionem docet Scaccia, fallit tamen, quandò promittens est campsor, vel mercator *Paulus de Castro in l. 58. qui vsufructum num. 3. quæst. vltima ff. de verb. oblig.* quia promissio facta per campsorem pro alieno debito habet vim solutionis *Rota Genuensis decis. 4. dum iudicauit sub nu. 9.* & speciem quoad effectum inducit delegationis, etiam si delegetur is, qui non est debitor delegantis, dummodò is promittat, & debitor acceptet *Afflictus decis. 353. num. 3. in fin. Stracch. tract. de decoct. part. 5. num. 5. vers. incurrit. tom. 6. part. 1. fol. 320.* qui etiam docet pacta inter mercatores haberi loco stipulationis. Quapropter meritò docet *Scaccia §. 2. Glos. 5. num. 296.* ex communi Campsorum stilo, & praxi soluentem tractas super alio retinere obligatum illum alium, & non scribentem nulla facta distinctione, an ille alius sit, vel non sit debitor facientis tractam.

Promissio cāpsoris eximit debitorem ab onere debiti.

Paul. de Castro.

RotaGenuensis.

Afflictus

Stracch.

Scaccia.

Pacta inter mercatores habent vim stipulationis.

3

Dices secundò, promissionem campsoris cum non contineat plus, quam obligatio debitoris non videri in dubio inducere recessum ab obligatione eiusdem debitoris, siquidem, vt asserit *Bartolus in cons. 99. tertius lib. 1.* & cum eo *Paulus de Castro in d. l. qui vsufructum sub num. 3. quæst. vlt.* si quis tertius promittat creditori id, quod debitor ipsi debet promittens censetur fideiussor, qui propterea conueniri non potest, nisi prius excusso principali debitore. Sed contrà, hæc, quæ dicuntur, cessant in obligationibus assumptis à campsoribus, & mercatoribus, & ab eisdem acceptatis, de quorum stylo est, & communiter receptum, vt assumendo in se onus pro alio illum alium liberent ab onere, nec debent censeri præcisè, vt fideiussores, quandò debitum alterius in se transferunt, & promittunt solutionem loco debitoris, quia eligere debitorem campsorem, si hic promittat pro alio, importat nouationem *Alexander in l. 58. qui vsum fructum num. 6. vers. idem etiam esset ff. de verb. oblig. Paris. cons. 107. quæritur sub num. 18 lib. 3. Mantic. de coniect. vlt. volunt. lib. 11. tit. c. 7. in fin. sub num. 35.* & liberat ipsum debitorem, quod asserit *Scaccia d. §. 2. glos. 5. num. 245.* esse vtile scire, quia in dies frequentèr hoc euenit vt scribit *Paulus de Castro d. l. 58. quæ vsumfructum*. Quod si supponas ex modo promittendi campsorem accessisse dumtaxat, vt fideiussorem, adhuc contrà ipsum agi potest etiam debitore principali non excusso propter fidem, quæ præstatur campsoribus publicis promittentibus *Glos. penult. in verbo moderno auth. de fideiuss. in fin. col. 1. Vincentius de Franchis decis. 303. Benedictus num. 3. in fin.* nec incongrua sane ratione, nam debitor censetur liberatus, quandò campsor obtulit pecuniam creditori, *Baldus cons. 349. facta fuerunt sub num. 3. verbo amplius sciendum est lib. 1.* ergo etiam censetur liberatus, quandò campsor absolutè pro ipso promissit, qui semper præsumitur habere promptam pecuniam, & absolutam *Scaccia d. §. Glos. 5. num. 297.* iuxta mentem *Bero. cons. 194. in præsenti causa num. 1. lib. 1.*

Bartol.

Paul. de Castro.

Alexand

Paris.

Mantica

Scaccia.

Paul. de Castro.

Glosa.

Vincentius de Frāchis.

2

Baldus.

Scaccia.

Berouus

Dices tertiò ex superius dictis *sub hoc eodem tit. de cambijs 1. §. 20.* campsor, qui accepta pecunia dedit soluenti literas cambii non liberatur ab onere restitutionis etiam si ille, ad quem literæ diriguntur, quique etiam supponitur campsor, eas acceptet, non tamen soluat, vt per iura ex Rota Romana ibidem allegata, ergo neq; liberabitur ab onere restitutionis erga suum creditorem debitor, etiam si assignet campsorem, qui pro ipso promittat, non tamen soluat. Consequentia probatur, quia ex vno capite ille, qui acceptat literas cambii supponitur campsor, & ipsa acceptatio habet vim promissionis, ex alio in ordine ad hunc effectum parum refert, quod debitor sit campsor, vel non sit talis. Sed contrà neganda est consequentia. Ratio disparitatis est, quià literarum acceptatio nudè sumpta non habet vim promissionis, nec solutionis iuxtà allegata *sub eodem § 20. vers probatur secundo*, nec est nouus contractus, sed pars prioris contractus literarum cambij, vt ibidem aduertebamus ex doctrina Scacciæ. Recole, quæ ibi dicta sunt.

Literarum acceptatio non habet vim promissionis.

Manticà tract. de coniect. vlt. volunt lib. 11. tit. 17. in fin. sub num. 35. asserit non semper campsorem promittentem pro debitore ipsum liberare ab onere solutionis, sed quandòque accedere tantum, vt fideiussorem. Ad dignoscendum autem, quandò accedit vt liberator, & quandò vt simplex fideiussor, affert varios dicendi modos, quibus campsor potest promittere, iuxta quos diuersas infert obligationes, sic si debitor dicat *Do tibi talem campsorem pro me, & hic promittat, & tu acceptes* asserit, quod campsor accedit absolutè, vt liberans debitorem, & assumens in se onus illius, si verò dicat, *do tibi talem campsorem pro tanta quantitate promittentem, & propter me* asserit accedere simplicitèr, vt fideiussorem; à quo sensu non longè videtur abesse *Baldus in cons. 349. facta fuerunt sub num. 3.*

4

Varij casus in quibus non liberant, sed accedunt solum, vt fideiussores.

Baldus.

verbo

verbis sciendum est lib. 1. dum dicit, quod campsor promittens creditori debitoris de soluendo sine expressione liberationis debitoris non liberet eundem debitorem, eo quia tunc solum addita est obligatio nouæ personæ, & ideò durat creditori actio prima, si verò campsor sit simul pro- mittens, & offerens ex tunc præsumatur nouatio, & liberatio primi debitoris. Sed quidquid sit de huiusmodi dicendi modis, certum est, quod si non exprimatur, quod campsor accedat solum, vt fideiussor semper præsumatur, quod accedat, vt liberator, eo quia, vt suprà ex allegatis iuribus dicebam, promissio campsoris ex communi mercatorum stylo, & inueterata consuetudine habetur pro actuali solutione, & nouatione, vt testantur Doctores, de quibus suprà.

Regula i- rver ac- cedũs, n liberat o- res, n isi alinde a- prima- tur.

---

§. XXV.

Quid agendum, quandò respondens campsoris non acceptat literas cambij, & quid in hoc casu operetur protestatio.

SVMMARIVM.

Exponitur casus in particulari 1.
Respondente non acceptante literas cambij creditor vti debet remedio protestationis 2.
Protestatio facienda est intra triginta dies à die solutionis facienda 3.

1 DIsquisitio XXV. Soluerat Seius cuidam campsori centum nummos aureos Mediolani, vt eosdem Romæ restitueret, Dederat campsor literas ad suum respondentem Romam dirigendas, sed antequam illuc peruenirent, vel respondens decoxit; vel postquam peruenerint noluit literas acceptare. Quæritur, quod sit tunc per Seium peragendum?

2 Respondeo vti debere remedio protestationis, sine qua in foro externo Seius amitteret ius ad lucrum illorum nummorum aureorum, & ad interesse vsque ad integram solutionem. Colligitur *ex Rota Genuensi decis. 8. in causa Bartolomei nu. 19.* iuxta statuta eiusdem Verbis *lib. 2. cap. 4.* quæ licet videantur solum obligare in eodem statu Genuensi, ex communi tamen consuetudine vbique recepta, vt testatur *Scaccia d. §. 2. glos. 5 num. 316.* extenduntur ad omnem locum, *idem Scaccia §. 7. glos. 5. num. 4.* nec incongrua sanè ratione, tùm quia posset subesse dolus; tùm quia si non fieret huiusmodi protestatio campsor posset præsumere, quod literæ per ipsum datæ esset solutæ; tùm quia tandem ita in iure statutum est. Rota Genuensis. Scaccia.

Ex ijs nonnulla pro claritate deducenda sunt, & primò, quod huiusmodi protestatio facienda est intra triginta dies à die solutionis faciendæ, alias creditor non videtur habere ius ad redimendum lucrum pretij campsori soluti iuxta eadem *stat. Genuensia lib. 4. c. 15.* quæ statuta cum concordant cum dispositione iuris communis habent communem in omni loco inducere obligationem *Scaccia d. § 2. glos. 5. nu. 318.* 3 Scaccia.

Secundò huiusmodi protestationem fieri posse non solum ab ipso creditore, sed etiam ab ipsius procuratore cum sufficienti mandato, quinimmò ab adiecto solutioni, adeò vt si per aliquem ipsorum omittatur varia transferat onera, sic in particulari si ipse creditor non protestetur, & non remittat literas protestatas intrà terminum dictorum dierum triginta, lucrum cambij amittit, & ius agendi in ordine ad futurum interesse, quod idem dicendum videtur, si omittantur protestationes per procuratorem creditoris, vel per adiectum solutioni; in hoc tamen casu posset creditor agere contra Procuratorem, seu adiectum ex culpa, vel mora in protestando &c. Non immoror in hac materia de protestationibus, eo quia vberimus de ipsis, tùm quoad earum naturam, & conditiones, tùm quoad ordinem infrà occurret sermo.

Potest fieri protestatio etiam à procuratore cum sufficienti mandato, & ab adiecto solutioni.

con

CONTRACTVS V.

De Cambijs II. ideſt de ſecunda ſpecie cambij in particulari de loco ad locum per literas.

NON abs re hoc genus cambiorum localium in particulari examinandum proponimus; peculiares etenim continet difficultates, quæ non, niſi peculiari, diſtinctoque examine attingi valent, & ſuperari. Plura, quæ ſunt communia huic cambiendi generi, cambijſque manualibus, ſeu minutis in præcedentibus prænotionibus, & diſquiſitionibus attigimus, nunc quæ ſpecialia ſunt, & per quæ ſpecialitèr localia à manualibus diſtinguuntur, ſunt inquirenda, in quibus, quia regularitèr plures interueniunt perſonæ nempe campſor, campſarius, correſpondens campſoris, & correſpondens campſarij, item literæ, & alia plura, ideò horum omnium qualitates, conditiones, & ordines diſcuſſioni ſubijcimus, omittentes ea, in quibus communicant, cum cambijs minutis, vel quià iam diſcuſſa ſunt, vel ſaltem facile ex diſcuſſionibus præcedentibus deduci poſſunt.

PRÆNOTIO I.

Quot modis fiat cambium locale, & an vtile, & licitum ſit.

Campſor, vel poteſt prius tradere, vt recipiat, vel prius recipere, vt tradat 1.
Rationes dubitandi pro vtroque modo 2.
Cambium, quo campſor prius recipit, vt reſtituat vtile, & licitum eſt 3.
Non iuſtificatur lucrum ex hoc cambio ex eo, quod pecunia præſens magis valeat, quam abſens 4.
Nec obſtat, quod abſentia ſit in fauorem campſuarij 5.
Iuſtificat lucrum virtualis traiectio in fauorem campſuarij 6.
In onere virtualis traiectionis interuenit locatio operarum 7.
In hodiernis cambis hæc ratio virtualis traiectionis attenditur 8.
Eliduntur rationes Mercati *9.*
Iuſtificatur etiam lucrum in cambio ratione aſſecurationis quam præſtat campſor 10.
Iuſtificatur etiam lucrum in cambio ratione inæqualis valoris in loco ſolutionis, & reſtitutionis, & quomodo 11.
Non eſt idem valor legalis pecuniæ minutæ in loco, vbi nummus aureus pluris æſtimatur, ac vbi minoris 12.
In ſuppoſitione, quod valor legalis pecuniæ aureæ ſecundum ſe ſit diuerſus in diuerſis locis compenſatio facienda eſt pro exceſſu 13.
Data inæqualitate valoris legalis pecuniæ in loco ſolutionis, & in loco reſtitutionis poteſt adhuc campſor exigere lucrum virtualis traiectionis, ſi inæqualitas ſit ſolummodò materialis, & in numero, ſecus ſi formalis, & in valore 14.
Cambium, quo campſor prius dat, vt alibi recipiat non eſt illicitum, nec vſurarium 15.
Saluatur etiam in hoc caſu virtualis traiectio,

qua

qua campsor hic virtualiter transfert pecuniam absentem campsuarij 16.
Non est titulus sufficiens ad iustificandum lucrum in hoc cambio præcisa absentia pecunia 17.
Excluditur titulus carentia pecunia adductus à Lessio, vt iustificatiuus lucri 18.
Nisi fortassè intelligatur illatiuè ob lucrum cessans, vel damnum emergens 19.
Limita tamen post constitutionem Pij V. 20.
Quatuor causa extrinseca variantes rerum valorem 21.

1 MVlta quoad propositam difficultatem fuerunt in præcedentibus agitata, ad quæ vos remitto, ne repetam, quæ iam dicta sunt, & de vno sine vtilitate in alium transferam locum, seu vt vulgo dicitur de carta in papirum. Singulariter hic sciendum est, duobus modis posse huiusmodi cambia celebrari; primò, quatenùs campsor prius à campsario recipit pecuniam, vt alio in loco restituat; Secundò, quatenùs campsor prius tradit campsario in hoc loco, vt deindè eandem in alio recipiat cum incremento. Circa hos duos cambiendi modos præsens reuoluetur prænotio, & quidem circa primum prima ratio dubitandi erit, an cambium tali modo initum sit vtile, & licitum. Secunda ex suppositione, quod sit licitum, quinam sint tituli ipsum iustificantes. Tertia, quid sentiendum sit in hoc cambiendi genere, quandò valor pecuniæ non est æqualis in loco, in quo traditur, & in loco, in quo debet restitui. Quarta, an vbi est lucrum titulo maioris valoris possit etiam esse ex alio titulo traiectionis virtualis, & qua ratione, & his similia ex ipsis deducenda.

In cambijs, vel campsor prius recipit, vt restituat vel prius tradit, vt postea recipiat.

2 Circa secundum modum primò inquiretur, an cambium sic initum licitum sit cum lucro respectu campsoris prius dantis. Secundò, explicabuntur tituli, si qui sunt, iustificantes. Tertiò, in hoc secundo modo cambiendi, an interueniat locatio operarum, an verò solummodò pecuniæ absentis pro præsenti, vel è contrà permutatio.

Dubitationes circa virumq; modum.

3 Assertio I. Cambium per literas primo modo vtile nedum est, sed etiam licitum secundum se *Nauarrus in manual. Confess. c. 17. de vsura circa cambia num. 289.* qui etiam testatur de communi *in c. nauiganti num. 21. vers. decimo quinto de vsuris. Ioannes Azorius instit. mor. part. 3. lib. 10. tit. de cambijs c. 5. quæst. 2. in fine. Laurentius de Rodulph. c. consulit part. 3. sub num. 1. de vsuris. Archiepisc. Florent. tract. de vsuris §. 48. Lugus de Cambijs disp. 28. sect. 3. num. 32. Molina disp. 403. Lessius de iust. & iu. c. 23. dub. 3.*

Nauar.
Azorius. Laurentius de Rodulphis. D. Antoninus. Lugus. Molina. Lessius.

Probatur prima pars, quià maximè confert bono Reipublicæ, eiusdemque Ciuibus, vt pecuniam, qua quis indiget in alio loco ad propria munera obeunda facilè inuenire possit sine periculo traiectionis, sine viarum incommodis, alijsque passim obuenientibus. Item valdè expedit Reipublicæ commodo, vt merces, quibus caret facilè inuehi possint in Prouinciam, seu Regnum, quod facile haberi non posset sine virtuali pecuniæ traiectione. Tandem, quià quandoque non congruit, vt extrahatur de Regno pecunia, & tamen ex necessitate esset extrahenda, si cambia localia non adessent; hoc assertum sic euincitur, quia cum aliqua Prouincia multis careat, tum ad bona naturæ, tum personæ necessaria certè inuehi non possent sine extractione pecuniæ, nisi cambiorum praxis esset inducta.

Vtilitates, quæ Reipublicæ proueniunt ex cãbio per literas, quo cãpsor prius recipit.

Probatur secunda pars. Permutatio, qua permutatio est pecuniæ præsentis pro absenti non est opus illicitum, nec deprauatur, si debita seruetur æqualitas attentis debitis, & omnibus conditionibus, sed huiusmodi est cambium, de quo hic loquimur, in quo illud lucrum, quod per campsorem acquiritur non tollit æqualitatem requisitam, quandòquidem correspondet alijs iuribus pretio æstimabilibus, seu obsequijs, quæ præstat campsor in fauorem Campsarij, ergo &c. Minor patebit ex sequenti assertione, in qua assignabuntur tituli iustificantes acquisitionem illius lucri.

Permutatio, qua permutatio est non est actio illicita.

Assertio II. Regularitèr non est titulus sufficiens ad iustificandum incrementum, quod exigit campsor in cambio locali ille, quo dicitur, quod pecunia præsens magis valeat, quam absens. *Thomas Mercatus tract. de Cambijs c. 5. num. 2. Salonius de Cambijs quæst. 4. art. 2. num. 10.* 4

Mercatus. Salonius

Probatur primò, quia in data hypothesi assertionis campsor non dat pecuniam præsentem, vt recipiat absentem, sed vice versa recipit præsentem, vt absentem erogeт, & nihilominus lucrum ipse recipit, ergo ex isto titulo non iustificatur illa lucri acquisitio. Consequentia probatur, quià ratio, cui innititur sententia iustificans hunc titulum ea est, quià pecunia præsens est æstimabilior, & pretiosior, quam sit absens *Siluester verbo vsura 3. quæst. 4. circa finem Nauarrus in comment. de Cambijs num. 62.* Sed hæc ratio non fauet campsori recipienti pecuniam præsentem, quin potius derogat eiusdem iuri, vt ex se patet, ergo &c.

Siluester Nauarrus.

Probatur secundò, quià quandòque est magis pretio æstimabilis apud campsores pecunià absens, quam præsens, cum illam aliò ad negotiationes transmittant, & tamen semper campsores lucrum exigunt, ergo motiuum præsentiæ, vel absentiæ pecuniæ in data hypothesi non est sufficientèr iustificatiuum illius lucri, quod per Campsorem acquiritur.

Quandòque pluris æstimatur pecunia absens, què præsens præcipuè apud mercatores.

Dices primò, quod quamuis campsori expediat habere suam pecuniam absentem 5

propter rationem in probatione adductam possit tamen lucrum inde reportare, quià illa absentia est in vtilitatem campsuarij, quod autem fit in vtilitatem alterius per eum soluendum est, in cuius vtilitatem fit *Baldus, & Felinus in c. primo de testamensis* ad quod etiam facere videtur textus *in c. statutum §. profectò de rescriptis 6.* vbi dicitur, quod testis productus, etiam si iuret ex vtraque parte compensandus sit in expensis, si quas fecit, per eum, qui illum produxit, & ratio adducitur, quia scilicet ad ipsius instantiam, & in eius vtilitatem fuit adductus, ergo etiam cum absentia pecuniæ fit in vtilitatem Campsuarij erit per ipsum compensanda. Sed contra, quià quàmuis illa absentia cedat in vtilitatem campsarij, non propterea est pretio aliquo per eundem compensanda, quia absens, vt absens præcisè non exigit maius pretium, nisi fortassis in loco, in quo est, habeat maiorem æstimationem, secundum quam pluris taxetur, & vtilitas, quam indè percipit campsuarius non est maioris pretij digna, ac exigat pecunia ipsa secundum se sumpta, sicuti ex eo, quod quis sit maiorem vtilitatem percepturus ex re empta, quam alius non debet in illius emptione maius pretium erogare, quam ille alius, sed tantum secundum, quod exigit res ipsa empta.

Baldus. Felinus.

Testis productus etiã si iuret ex vtraque parte compensandus est per illũ per quẽ fuit productus.

Ad id, quod dicitur ex textu *in c. statutum de rescriptis in 6.* de teste producto dicendum est ipsum debere compensari per producentem, eo quia opus per ipsum testem exercitum est meritorium lucri propter expensas, quas fecit veniens ad iurandum, vel propter incommoda, quæ subit in examine, vel propter damna, quibus subiacet, quæ cum sint secundum se meritoria lucri sunt compensanda vtique per eum, qui produxit. Quod si dixeris etiam campsorem opus exercere meritorium lucri per traiectionem virtualem pecuniæ in locum absentem, statim impugnaberis primò, quia iam titulus acquisitionis non esset præcisè ex absentia, vel præsentia, de qua hic agitur, sed ex tali traiectione, de qua infra erit sermo. Secundò, quia illa absentia est de intrinseca ratione cambij localis, ratione cuius propterea non potest exigere aliquod lucrum distinctum ab ipso cambio.

Responsio ad textũ in c. statutũ de rescriptis in 6.

Absentia est de intrinseca ratione cambij localis.

Dices secundò. Campsorem quamuis recipientem pecuniam præsentem posse nihilominus lucrum aliquod exigere ratione pecuniæ absentis, quam debet erogare, quia in se assumit pericula illius pecuniæ absentis alibi restituendæ. Sed contrà primò etiam, quià iam illud lucrum esset non ratione absentiæ præcisè, sed ratione periculorum, quæ assumeret. Secundò, quia vt videbimus infrà non est de intrinseca ratione huius contractus, quod pericula pertineant ad campsorem, adeòque quod lucrum acquiratur ratione huiusmodi periculorum est præter naturam contractus.

Probatur tertiò. Non licet in mutuo exigere aliquod lucrum ratione distantiæ temporis præcisè, vt latè diximus sub tit. *Contractus III. sparsim per pranot. & disquis.* ergo neque licebit in cambio lucrum acquirere ratione pecuniæ absentis a loco. Consequentia probatur, quia non minus quoad effectus, & incommoda dici potest pecunia absens, quæ distat loco, ac quæ distat tempore, ergo si ratione distantiæ temporis præcisè non licet aliquid exigere supra sortem in mutuo, neque ratione distantiæ loci, seu absentiæ licebit lucrum acquirere ex cambio; tota etenim ratio, cui innititur contraria sententia in eo fundatur, quod pluris valet pecunia præsens, quam valeat absens. Antecedens probatur, tum quia æquè subiacere videtur periculis pecunia, quæ distat loco, ac quæ distat tempore; tum quia æquè non habetur in promptu, quæ solum habetur post aliquod tempus, ac quæ debetur in alio loco.

Paritas ex distãtia temporis ad distantiã loci.

Æquè subiacent periculis pecunia, quæ distat loco, ac quæ distat tẽpore.

Dices primò. Ex Constitutione Piana præallegata sub hoc eodem titulo *de Cambijs I. Pranot. 6. num.* 11. habenda est ratio longinquitatis, & vicinitatis locorum, in quibus solutio destinata est, nulla verò fit expressio de longinquitate, & vicinitate temporis, ergo quia distantia loci confert ad lucrum, non sic distantia temporis. Sed contrà recole, quæ dicta fuit *tit. cit. Pranot. 6. nu.* 11. vbi dictum est illa verba *cauendum est, vt ratio habeatur longinquitatis, & vicinitatis locorum* non esse referenda ad maius, vel minus pretium cambij taxandum, sed tantum ad assignandum terminum competentem pro solutione, ex quo efficax sic efformo argumentum ad rem nostram. Maior, vel minor longinquitas locorum, in quibus destinata est solutio non confert ad maius, vel minus pretium, seu lucrum cambij, ergo neque absentia præcisè conferre potest ad lucrum simpliciter. Consequentia probatur, quia si ratio absentiæ esset lucratiua, seu formalis ratio lucrandi non esset, cur ratio maioris absentiæ non esset magis lucratiua, sicuti enim se habet simpliciter ad simpliciter ita magis ad magis, & minus ad minus *l. nec in ea §. ius occidendi ff. de adul. & stu. & l. 1. §. quod ait Prætor in fin. ff. de superficiebus.*

Maior, et minor vicinitas est in ordine ad assignandũ terminũ solutione

Dices secundò, mutuum, qua mutuum est non esse fructiferum, benè tamen cambium. Sed contra cambium est quidem fructiferum, sed est tale ratione alicuius conditionis annexæ, quæ debet esse fructifera, & meritoria alicuius lucri, cæteroqui non haberet quid magis, quam haberet mutuum; sicuti autem absentia quoad tempus non iustificat lucrum in mutuo suprà sortem, ita nec distantia quoad locum cessante, quocunq; periculo iustificare potest

Cambiũ est fructiferum ratione conditionis annexa.

lucrum

lucrum in cambio, & sic aliundè petenda est ratio iustificans in cambio illud interesse, quod exigitur per campsores.

5 Assertio III. Virtualis traiectio ab vno in alium locum in fauorem campsuarij est secundum se ratio iustificatiua illius lucri congrui, quod exigitur per campsores *Angelus verbo vsura num. 53. & ibi Scholiastus ipsius Iacobus Vngarelus. D. Antoninus tertia parte tit. 8. c. 3. in principio Silvester verb. vsura 4. num. 8. prope medium* a quibus discordare non videtur *Mercatus tract. 2. de cambijs c. 5.* quamuis existimet hunc titulum secundum præsentem praxim non considerari.

Angelus. Vngarelius. D. Antoninus. Silvester. Mercatus.

Probatur primò. Ipsa realis traiectio, si fieret, esset re vera meritoria mercedis, & pretij, importat etenim laborem, & expensas, ergo etiam erit meritoria mercedis, & pretij ipsa virtualis traiectio eo modo, quo fit per campsores. Consequentia probatur, quia in ordine ad effectum, & vtilitatem campsuarij virtualis traiectio æquiualet reali, & quamuis campsor re vera non traiciat, hoc omninò per accidens est, & ipsius industriæ imputandum, nec per hoc tollitur ius, quod habet ad lucrum ratione traiectionis, nam oneri ipsius incumbit traicere, quod si deinde ab hoc onere se eximat per aliquod æquiualens quoad effectum sine labore, & expensis fortuna ipsius est, & industria. Ad hoc confirmandum adducit *Lugus de iust. & iu. disp. 28. de Cambijs sect. 3. num. 53.* exemplum de eo, qui cum Romæ existens habeat litem sibi intentatam Mediolani, cumque Mediolanum aliquem mittere deberet conuenit cum alio de determinato pretio, vt hic alius personam aliquam mittat, vt liti assistat. Hic certe alius potest conuentum illud pretium exigere quamuis non sit missurus Mediolanum, qui assistat, cum Mediolani habeat famulum, qui potest assistere. Rursus communitèr afferunt exemplum de Agasone, & nuntio, qui cum assumpserit onus pro determinato pretio transferendi in locum remotum pecuniam alterius potest illud pretium exigere etiam si actu non transferat, sed ex industria alium inueniat, qui accepta hic illa pecunia paratus sit illam in loco, ad quem esset transferenda, erogare, quod certè lucrum, seu pretium tanquam iniquum non damnant *Lugus de Cambijs disp. 28. sect. 3. num. 53. Salas tract. de Cambijs dub. 8. num. 2. & alij communiter.*

In ordine ad effectum æquiualet virtualis traiectio reali.

Lugus.

Paritas ad rem nostram confirmandam accomoda.

Lugus. Salas.

7 Probatur secundò. Locatio propriæ operæ, & industriæ est iuste secundum se meritoria lucri ad proportionem eiusdem operæ, & industriæ, sed in illa virtuali traiectione pecuniæ de vno in alium locum, seu in onere assumpto illius virtualis traiectionis propriè resultat locatio operæ, & industriæ ad traijciendum, ergo &c. Minor probatur, quia campsor obligans se ad traijciendum obligat suas operas, & industriam, non minus, ac se obliget nauta ad transferendas merces, sed hic dicitur locare suam operam, & industriam, ergo & ille; Neque obstare potest, quod nauta impendat operam, & laborem, non sic campsor; non, inquam, obstare potest, nam licet hic non impendat formaliter, impendit tamen æquiualentèr, & in ordine ad effectum perinde se habet, ac si formalitèr impenderet, nec campsuarius debet magis curare, quam quod habeat pecuniam in loco, in quo ipsa indiget, siuè vno, siuè alio modo ibi habeat. Quod si instes campsorem ex motiuo præcisè vtilitatis alterius, scilicet campsuarij non posse quid exigere, sicuti nec potest exigere mutuans ex præciso motiuo vtilitatis mutuatarij, adeòque ex eo, quod campsuarius habeat pecuniam in loco, in quo indiget, non posse campsorem quid exigere, nisi operam, seu laborem impenderit, ratione cuius illud consequatur, seu mereatur; statim impugnaberis, quia nos non dicimus campsorem exigere præcisè ratione vtilitatis campsuarij, sed ratione muneris, quod præstat in fauorem eiusdem campsuarij, quod munus prout actu fit licet non sit actu connexum cum labore, & operibus, est tamen connexum cum industria, quæ æquiualet eidem labori, & operibus, quæ industria consistit in eo, quod ibi habeat pecuniam paratam quò deberet transferre, vel fortè etiam cum fortuna, quatenus campsor forte reperitur ibi habere pecuniam quò ex vi cambij deberet transmittere. Quid enim vetat, quominus, quis habens res suas Romæ ex industria ibi acquisitas possit easdem eodem pretio ibi alienare, ac si easdem illuc traiecisset?

Obligat se ad traiectionem obligat suas operas, & industriam.

Nō exigit ratione præcisè vtilitatis cāpsuarij, sed ratione muneris, quod præstat.

Mercatus *tract. 2. de cambijs c. 5.* vt asserebam in assertione mox posita, quamuis hunc titulum approbet tanquam rationi, & æquitati consonum, in praxi tamen his temporibus non considerari multis rationibus conatur euincere, & primò, quià in cambijs, quæ fiunt Antuerpiæ in Hispalim, qui prior soluit Antuerpiæ pecuniam, etiam si ipse inquirat, lucratur septem, vel octo pro centenario Hispali, & tamen alter virtualitèr traijcit, non ipse, ergo non consideratur, vt titulus lucri hæc virtualis traiectio. Secundò, quià intra fines eiusdem Regni ex Hispali in Metinam ità variantur lucra, vt quandòque acquirat, qui dat, quandòque qui accipit, quandòque neuter, cum tamen semper lucrari deberet, qui vel realiter, vel virtualitèr traijcit. Tertiò, quià ex vno loco in alium determinatum semper deberet esse æquale lucrum, si esset propter traiectionem, cum semper sit idem iter, eædem expensæ, & æqualia pericula, & tamen pro varietate temporum huiusmodi lucrum est inæquale. Hæc ille. Nihilominus hæ rationes non 9

Mercatus.

8

Rationes, ob quas Mercatus asserit traiectionē non considerari in cambio.

Satisfit rationibus eiusdē Mercato.

lædunt titulum lucrandi ratione virtualis traiectionis; non quidem primum, quia, qui primò soluit Antuerpiæ, & lucratur Hispali, vel lucratur ex fortuna, quatenus se exponit periculo, vel amittendi, vel spei acquirendi; & sors ei ad lucrum illorum septem, vel octo pro centenario confert, vel lucratur ex maiori valore, quem habeat pecunia Hispali, ac habeat Antuerpiæ; si primum; nulla est repugnantia quin ipse, qui prius soluit, lucretur ex fortunæ alea, & alter, qui prius recepit cum onere alio transferendi pecuniam receptam lucretur ex illa virtuali traiectione quamuis posteà amittat ex alio titulo; ex duplici enim titulo etiam in eodem contractu potest esse acquisitio, & deperditio, vt per se patet; si secundum, dici etiam potest, quod vterque sub diuerso titulo lucretur, campsor scilicet ratione virtualis traiectionis, campsarius verò ratione maioris valoris suæ monetæ Hispalis, quò virtualitèr transfertur *Siluester verbo vsura 4. quæst. 8. prope medium*, vbi citat Laurentium de Rodulphis, Archidiaconum, & omnes Summistas. Deindè dici potest campsorem in data hypothesi vltrà pretium traiectionis posse exigere, & iustè de facto exigere compensationem maioris valoris pecuniæ reddendæ in alio loco *Molina disp. 406. Salas de Cambijs dub. 12. Lugus de cambijs disp. 28. sect. 5. num. 37.* nec præsumendum est campsorem cedere illi iuri, quod habet ad maiorem valorem alibi; neque obstare potest *Sotus lib. 6. de inst. quæst. 12. art. 2.* asserens campsorem lucrantem Antuerpiæ aliquod suprà valorem, quem moneta ibi habet, & iuxtà valorem maiorem, quem habet Hispalis non posse simul lucrari titulo traiectionis, eo quia, quandò quis traijcit suis expensis pecuniam ad locum, vbi plus valet, ille maior valor ipsi accrescit, non traijcienti; ea proportionali ratione, qua quis traijciens pecuniam suam ad locum, in quo pluris valet ministerio baiuli sibi ipsi excessum illum acquirit, non baiulo; Non, inquam, obstare potest, eo quia, qui traijcit per baiulum traicit suo periculo, qui traijcit vero ministerio campsoris traijcit periculo eiusdem campsoris, qui propterea excessum illum ratione maioris valoris, quem pecunia ibi habet, potest exigere. Hæc apposui, vt aliqualitèr satisfacerem Mercato; cæterum quid sit dicendum infrà vberius aperiam.

Ex duplici titulo in eodē contractu potest esse acquisitio, & deperditio.

Siluester. Laurentius de Rodulphis. Archidiaconus.

Molina. Salas. Lugus.

Sotus.

Qui traijcit ministerio campsoris traijcit ipsius periculo.

Non secundum, quià cum varia sit, vt asseritur, fortunæ alea, ratione cuius quandòque lucratur campsor, quandòque campsarius, quandoque neuter nulla est difficultas, quiu quandòque ex duplici titulo quis lucretur, & quandòque vno lucretur, & deperdat altero, vno scilicet certo, altero incerto, certo, inquam, quatenus campsor, sicuti certò assumit onus obsequij erga campsarium præstandi in virtuali traiectione, ità certò pro eodem munere, seu obsequio debet compensari, cum sit lucri secundum se meritorium, incertò, quatenus se exponit fortunæ aleæ lucrandi si pretium fuerit adauctum, amittendi, si illud fuerit diminutum iuxta vsum fori in tali, vel tali tempore soluendum; neque hæc incertitudo lucrandi, vel non lucrandi minuit certum ius, quod habet campsor ratione certæ virtualis traiectionis, seu obsequii in traiciendo; vnde in hoc casu duplex quodamodò virtualitèr contractus interuenit alter locationis operarum, alter innominatus fortunæ aleæ; ex primo certò lucratur, quià certò operatur; ex secundo quandòque sic, quandòque non, prout rei probat euentus, seu fortuna arridet, seu non &c.

Potest, quis lucrari ex duplici titulo, altero certo, altero incerto, & quomodo.

Duplex contractus alter locationis, alter innominatus fortunæ aleæ.

Non tertium, quià quamuis eadem sit via, eademque locorum longinquitas, vel vicinitas, non tamen semper sunt eadem pericula, eædemque circunstantiæ, ex quibus sicuti rerum pretia variantur, ità & cambiorum lucra, seu interesse pro cambiis diuersificantur; potest enim, vel in loco, in quo pecunia recipitur, vel in illo, in quo est restituenda qandòque esse, vel campsorum inopia, vel pecuniarum, vel copia campsorum, & inopia pecuniarum, seu petentium pecunias, ex quibus pretia variantur iuxta alibi dicta *Salas de Cambijs dub. 8. Medina quæst. 4. de cambijs Nauarrus c. 17. nu. 289. & ad c. fin. de vsuris nu. 21.*

Quamuis eadē via; non tamen sēper eadem pericula.

Salas. Medina. Nauarrus.

Assertio IV. Iustificatur etiam lucrum, quod acquiritur ex cambio ratione assecurationis, ad quam se obligat campsor in traiiciendo *Lopez in instruct. negot. lib. 2. de cambijs c. 4. Gaspar Rodericus de redit. 3. quæst. 5. num. 17. Bannes secunda secundæ tom. 2. tract. de cambijs dub. 5. Molina disp. 403.* vbi asserit in traiectione campsorem posse lucrari ratione periculorum, quæ assumit *Lessius lib. 2. de inst. c. 23. dub. 3.* qui tamen asserit assecurationem virtualitèr contineri in onere traiiciendi ea ductus ratione, quià priùs acceptat dominium pecuniæ, quam recipit, cum quo inuoluitur onus assecurationis pecuniæ restituendæ, seu quam traicit. 10

Lopez. Gaspar Rodericus. Bannes. Molina. Lessius.

Probatur Fideiussio, qua fideiussio est, est onus pretio compensabile respectu fideiussoris *l. si verò §. Marcellus ff. mandat. Baldus in l. antiqua C. eod. tit.* ergo etiam assecuratio, quæ assecuratio est, est meritoria &c. nam non minus onus subit, qui assecurat, ac qui fideiubet; Neque obstat, quod campsor teneatur ad assecurationem ex vi contractus præcisè, & ex vi dominii pecuniæ, quod acquirit per receptionem eiusdem a campsuario; non, inquam, obstat, nam quamuis ex vi contractus obligetur, non tollitur tamen, quin contractus ipse ineatur attentis omnibus circumstantiis, & oneribus, quæ assumit campsor in

Baldus.

Assecuratio, qua assecuratio est non minus est meritoria lucri ac fideiussio.

eodem

eodem contractu, & per consequens iure etiam compensationis propter illa, eo modo quo conductus ad certa ministeria, seu onera subeunda intelligitur conductus cum iure compensationis quoad illa omnia, & in contractu conductionis ea omnia præsumuntur considerari; vndè non incongruè idem *Lessius loc. cit.* qui asseruit onus assecurationis contineri in obligatione transferendi, modo asserit campsorem non minus posse exigere pretium, quam si duplici obligatione se adstringeret, traiectionis scilicet, & assecurationis, & sic longè maius lucrum potest exigere ratione huius duplicis obligationis, ac si obligaretur tantum ad traiectionem, & non ad assecurationem.

Lessius. *Maius lucrum potest exigi ratione traiectionis & assecurationis simul quā ratione solius traiectionis.*

Probatur secundò, quià baiulus aliò deferens pecuniam alicuius, eandemque quoad pericula in via assecurans iustè posset exigere interesse non solum, qua delator est, sed etiam, qua assecurator, ac longè maius, ac si solum esset delator, ergo etiam campsor potest exigere, cum vtrumque illud munus in se ipso suscipiat, minus tamen, quam ipse baiulus, eo quia non tot incommoda sumit, nec subit tot pericula, ac subeat ille; Neque dicas compensabile esse onus assecurationis in baiulo supra onus delationis, quia ex vi delationis præcisè, cum non acquirat dominium pecuniæ deferendæ, non obligatur ad assecurationem, non sic esse compensabile in campsore, quia ex onere præcisè traiectionis obligatur ad illam; contra enim impugnaberis, quia vt asserebam, quamuis oneri traiectionis ratione dominii acquisiti in campsore annectatur onus assecurationis, in illo tamen onere traiectionis consideratur etiam onus, quod eidem annectitur, adeòque ratione illius iustè potest exigi incrementum ad proportionem; vndè non congruè videtur asserere *Lugus de Cambijs disp. 28 sect. 5. num. 35.* quod pretium iustum cambii censeatur, quod est pretium iustum illius industriæ traiciendi; sed debuisset asserere, quod est pretium iustum illius industriæ simul cum onere, quod eidem annectitur assecurationis &c.

Iustum pretium cambij censetur, quod est pretium iustū industria in traijciendo, cum onere assecurationis.

Lugos.

Assercio V. Quandò valor pecuniæ est inæqualis in loco, in quo prius soluitur, & in loco, in quo est restituenda, & maior, vbi primo soluitur campsori, iustificatur lucrum titulo maioris valoris pecuniæ, si verò fuerit minor adhuc iustificatur, quatenus campsor potest exigere compensationem illius maioris valoris, quem habet pecunia in loco, in quo est restituenda *Salas de cambijs dub. 8. num. 3. Lessius c. 23. dub. 4. num. 34. Mercatus tract. de cambijs c. 5. & 6. Filliuchus de septem precep. Dec. & cambijs c. 23. Malletus tit. Cambium num. 13. Siluester verb. vsura 4. quæst. 8. Graffius decis. aur. lib. 2. c. 110.* & alii satis communiter. Pro notitia

Salas. Lessius. Mercatus. Filliuchus. Malletus. Siluester.

Aduerte ex communi mercatorum, seu campsorum praxi, vt bene notat *Molina hic disp. 407.* in commutationibus pecuniarum de loco ad locum potius haberi rationem auri, & argenti, quam æris, quod in ratione monetæ in diuersis locis regulariter est diuersum; aurum autem, seu argentum quamuis comparatione minorum monetarum maiorem valorem habeat in vno loco, quam in altero, comparatiuè tamen ad se semper eundem valorem retinet, vnde penes mercatores in ordine ad cambia, aliasque negotiationes de loco in locum pecunia minuta non fit mensura auri, & argenti, sed potius è contra aurum, & argentum fit mensura pecuniarum minutarum. Quia verò, vt asserebam, comparatione minorum monetarum valor auri, & argenti videtur diuersus, iustè voluerunt huiusmodi negotiatores, quod eædem pecuniæ minores in diuersis regionibus in ordine ad merces emendas, & ad cambia minuta exercenda non eundem valorem haberent, sed diuersum in ea proportione, in qua numerus pecuniarum minutarum, qui in vna regione adæquat valorem pecuniæ aureæ, & argenteæ, superatur a numero monetarum, quæ in alia regione persoluuntur pro eadem moneta aurea, seu argentea. Hæc fermè ad verbum Molina, qui supra, quæ comprobat multis exemplis de Merauedinis Castellæ in ordine ad real Lusitanum. Vide quæ ibi latè habet. Hoc idem, licèt sub diuersis terminis videtur docere *Mercatus tract. de cambijs c. 5. in fin. & c. 6.* vbi asserit non esse idem pretium legale pecuniæ, & æstimationem illius, sicque manente eodem valore auri, & argenti vbique variari iuxta varietatem regionum, in quibus maior, vel minor copia est, solummodò æstimationem; affert exemplum in argenteo, qui valet in Hispania pretio legali triginta quatuor dipondios, & totidem valet in India, & tamen minus æstimantur in India propter copiam, quam in Hispania. His sic pro notitia breuiter delibatis

Molina.

Aurum, & argētū quamuis comparatiuè ad monetas minutas in diuersis locis sit diuersū in valore, comparatiuè tamē ad se semper est idem.

Mercatus.

Nō idem pretium legale pecunia & æstimatio illius.

Probatur prima pars assertionis, quià, vel cambium fit in argento, vel auro cum pacto, vt totidem in auro, vel argento in loco restitutionis tradantur, vel fit in auro cum potestate campsori restituendi in pecunijs minutioribus, vel in pecunijs minutioribus, vbi sunt maioris valoris, vt restituantur aliæ in loco, in quo sunt minoris valoris; si primo modo; probatur quod campsor possit lucrari titulo valoris monetarum; nam illa commutatio auri, vel argenti, quæ fit ex hoc loco in alium est ad æqualitatem, & tamen comparatiuè ad pecunias æreas, quæ correspondent auro, vel argento in hoc loco, & in alio campsor, qui recipit, lucratur illum excessum, quem habent hic monetæ minutæ comparatiuè ad aurum supra monetas minutas in

Lucrum est comparatiuè ad pecunias æreas quarum valor est diuersus in diuersis locis.

loco

loco restitutionis, ergo campsor in data hypothesi titulo diuersæ æstimationis pecuniæ potest lucrari. Antecedens euincitur ex prænotatis, nam aurum, vel argentum secundum se vbique est eiusdem valoris legalis.

Nauarrus. *Rationes quas in contrarium affert Nauarrus.*

Non acquiescit nec asserto, nec rationi *Nauarrus c. vlt. de vsuris num. 60. & 61.* asserens non esse commutationem ad æqualitatem, sed mutuum iniustum, & fœnus improbum, quod multis conatur rationibus euincere, & primò, quia in tali cambio non saluatur iustum pretium, nec proportionata æqualitas requisita ad iustitiam commutatiuam, siquidem qui recipit pecuniam, vbi pluris æstimatur, vt reddat vbi minoris est æstimationis plus recipit, quam soluit. Hoc argumento etiam vtitur

Salonius

Salonius de cambijs quæst. 4. art. 2. cont. 3. num. 7. Secundò, quia monetæ minutæ in ordine ad quas solummodò pecunia aurea, vel argentea est inæqualis valoris, eiusdem sunt valoris, tàm in loco receptionis, quam in loco restitutionis, & tamen moneta aurea puta dupla Hispanica ad iustum pondus in loco, vbi maioris est æstimationis commutatur pro pluribus monetis minutis, ac in loco vbi minoris æstimatur, & est restituenda; sic in particulari asserit, quod *real* in Lusitania sit eiusdem valoris cum Marauedino in regno Castellæ, & tamen in Lusitania ducatus commutatur pro quadringentis *real*, & in Castella tantum pro trecentum septuaginta Marauedinis, ergo commutando ducatum in Lusitania pro alio recipiendo in Castella perinde est, ac si in Lusitania solueret quadringentos Marauedinos, vt reciperet in Castella tantum centum septuaginta, quod manifestè redolet inæqualitatem oppositam iustitiæ commutatiuæ. Tertiò, quia si mensura tritici pluris valeret in loco, in quo recipitur, ac in loco, in quo est restituenda, iniusta esset commutatio, si vna in illo loco reciperetur pro alia æquali in isto recipienda; Quis autem traderet hic modium tritici, vbi Vg. valet triginta libras imperiales, vt modium eiusdem reciperet in alio loco, vbi valet dumtaxat viginti? Pro solutione

Affertur argumentum deductum ex paritate reivenalis cuius valor in diuersis locis est diuersus.

12 Aduerte cum *Molina hic tract. 2. disp. 407.* regulariter non esse eundem valorem legalem monetæ minutæ in loco, in quo nummus aureus, vel argenteus pluris æstimatur, ac in loco, vbi idem nummus aureus, vel argenteus pro minori habetur, quod explicat in terminis particularibus in Marauedino Castellano comparatiuè ad *real* Lusitanum, nam ille semper fuit maioris valoris etiam antequam nummus argenteus in Lusitania eueheretur ad valorem quadraginta *real*, siquidem *real* Lusitanus modo in valore est quadragesima pars argentei, & antiquitus trigesima pars, & sexta eiusdem, Marauedinus verò in Regno Castellæ non nisi trigesima quarta pars; vnde etiam habet, quod quandò regalis argenteus in Lusitania euectus est ad valorem 40. *real*, tunc ijdem *real* inceperint decrescere in valore, & quod pro minoribus emebatur, incæperit maiori eorundem numero comparari.

Molina. *Non est idem valor legalis pecuniæ minutæ in loco in quo pluris aurea æstimatur, ac in loco in quo minoris.*

Explicatur exemple Marauedini, & real Lusitani.

Quibus suppositis ad rationes Nauarri, aliorumq; sic occurro, & quidem ad primum penes negotiatores, seu campsores assero semper praxim fuisse, vt prænotaui, vt aurum, & argentum semper eundem valorem vbique haberet ex quo sequitur, vt vnius pro altero secundum se etiam in diuersis locis æqualis sit commutatio; neque obstat, si dicatur, quod quamuis vtriusque sit idem valor legalis, sit tamen inæqualis in vtroque loco æstimatio, vt ex *Mercate tract. de Cambijs c. 5.* supra innuebamus, ex quo *Salonius cit. quæst. 4. art. 2. controu. 3. num. 7.* asserit, quod cum attendendus sit in huiusmodi commutationibus non solum valor legalis, sed etiam æstimatio, inæqualitas desumeretur ex diuersa æstimatione; Non obstat, inquam, nam campsores, seu negotiatores in permutationibus possunt iustè sine iniustitiæ scrupulo velle se dumtaxat accomodare valori legali vtriusque pecuniæ recipiendæ, & restituendæ, nullatenus attendendo ad communem æstimationem, quod sic euincitur, nam potest licitè in cambijs moneta omninò pura computari pro impura, quandò vtriusque est idem valor legalis etiam non facta compensatione excessus valoris naturalis *Bannes secunda secundæ tom. 2. tract. de cambijs sect. 2. num. 19. vers. contraria sententia*, quod nos etiam docuimus *hoc tom. 2. sub tit. Contractus V. de cambijs I. prænot. 4. assert. 3. num. 10.* ergo etiam potest campsor in cambijs licitè commutare pecuniam auream in vno loco cum alia in alio, quandò vtriusque est idem valor legalis non attendendo ad diuersam æstimationem, quam habeant in diuersis locis. Hæc consequentia probatur, quia si diuersus valor naturalis non officit iustitiæ contractus, quandò legalis est idem, non video, cur possit officere diuersa æstimatio, maximè cum magis conferat ad valorem bonitas naturalis, quam diuersa æstimatio

Mercatus. *Salonius* *Possunt campsores se accomodare valori legali pecuniæ, nō attendēdo æstimationi.* *Bannes.* *Potest cō mutari pecunia pura, cū impura sine labe iniustitiæ, quandò vtriusq; est idem valor legalis.*

Quod si velis supponere quandoque esse diuersum valorem legalem pecuniæ aureæ, vel argenteæ in vno loco ab alia similis speciei, bonitatis, & ponderis in alio loco non solum comparatiuè ad pecunias æreas, & minutas, sed etiam comparatiuè ad se, tunc non renuerem concedere compensationem faciendam esse pro excessu, quem habet moneta aurea, vel argentea in loco, in quo recipitur, & in quo pluris valet supra valorem legalem, quem habet similis pecunia in alio loco, in quo est restituenda; secus non saluaretur æqualitas requisita ad iustitiam commutatiuam, 13

In suppositione inæqualitatis quoad monetā auream in diuersis locis facienda est compensatio pro excessu.

quod

Salonius. Nauarrus.

quod eſt id, quod intendebant *Salonius de cambijs quæſt. 4. art. 2. contr. 3. & Nauarrus cit. c. vlt. de vſuris*; vndè in hac hypotheſi, ſi quod lucrum in cambio acquiritur, non correſpondet diuerſitati monetæ ſecundum ſe, cum pro illa fieri debeat compenſatio, ſed virtuali traductioni, & induſtriæ, quod eſt id, quod volunt *Salas de cambijs dub. 8. num. 3. Lugus diſp. 28. de cambijs ſect. 5. num. 36.* dum dicunt campſorem non accipere in data hypotheſi aliam mercedem pro translatione pecuniæ, ſed contentum eſſe pro mercede emolumento, quod habet ex illo maiori valore, quinimmò ſubdunt illum maiorem valorē, quem habet moneta, quam recipiunt nō debere excedere valorem iuſtæ mercedis, ſecus id quod superexcederet mercedem eſſet compēſandum.

Salas. Lugus.

Ad ſecundum patet reſponſio ex ijs, quæ prænotata ſunt; falſum quippe eſt monetas minutas in omni loco eſſe eiuſdem omninò valoris legalis, quandò comparatiuè ad eaſdem nummus aureus, vel argenteus eſt inæqualis valoris præcipuè in ordine ad commutationes de loco ad locum; ſic vt ſiſtamus in exemplo allato de Marauedino reſpectiuè ad *real* æneum Luſitanum, ex quo regalis argenteus in Luſitania ad maiorem valorem euectus eſt comparatione eorundem *Real*, eo ipſo in Luſitania idem *real* decreuerunt in valore comparatiuè ad Marauedinos Luſitanos, quia vt dicebam ſuperius *real* eſt quadrageſima tantum pars regalis argentei, Marauedinus verò non niſi trigeſima pars eiuſdem, quod exemplificari etiam poteſt in monetis aliarum regionum, quandò moneta aurea, vel argentea inæqualitèr eiſdem correſpondet.

Pecunia minuta in omni loco non ſūt eiuſ[d]em omninò valoris legalis.

Ad tertium neganda eſt conſequentia, quia valor tritici non eſt idem vbique, adeòque permutatio eiuſdem menſuræ facta in vno loco, in quo pluris valet cum alia æquali menſura in alio loco, in quo minoris habetur, non eſt ad æqualitatem; valor autem legalis auri, & argenti idem ſupponitur in omni loco, vt ſuprà probatum eſt, adeòque &c.

Diſparitas quo ad triticum, & quoad pecunias aureas in diuerſis locis.

Si ſecundo modo procedat aſſertio *prout in verſ. probatur prima pars* indicaui, tunc diſtinguendum eſt, vel enim monetæ minutæ in vtroque loco ſunt eiuſdem valoris legalis, adeò vt Vg. tanti valeat nummus in loco, in quo accipitur, quanti in loco, in quo eſt reddendus, vel valoris inæqualis; ſi primo modo procedat, & nummus aureus, vel argenteus comparatiuè ad eaſdem in loco receptionis, & reſtitutionis ſit inæqualis valoris, maioris ſcilicet, vbi recipitur, & minoris, vbi redditur, quatenus in loco, in quo datur valet quadraginta *real*, in loco, in quo reſtituitur triginta quatuor Merauedinos, & nihilominus Marauedinus cum *real* in valore ſibi æquiualeant in vtroque loco, firmitèr tenendum eſt ex vi valoris monetæ aureæ, vel argenteæ præciſè campſorem non poſſe lucrari illum exceſſum, quem habet pecunia aurea, vel argentea reſpectu pecuniarum minorum in loco, in quo recipitur ſupra valorem, quem habet eadem pecunia aurea, vel argentea comparatiuè ad eaſdem minores in loco, in quo eſt reſtituenda in eiſdem pecunijs minutioribus *Nauarrus de vſuris c. vlt. in commentarijs num. 60. & 61. & in ſumma c. 17. num. 295. Sotus lib. 6. de iuſt. quæſt. 12. art. 1.* nec in hoc diſſentire arbitratur Molinam *Lugus de Cambijs diſp. 28. ſect. 3. num. 50. in fine*; ſi ſecundo modo procedat aſſertio, dicendum eſt campſorem lucrari quidem illum exceſſum, qui tamen merè materialis eſt, nam quamuis hic recipiat pecuniam auream, vbi eidem correſpondent plures monetæ minutæ, & reddat alibi pauciores monetas minutas, quæ ibidem correſpondent eidem aureæ, quiá tamen illæ minores, quas reddit in alio loco æquiualent in valore illis pluribus, quæ correſpondent aureæ in loco, in quo primò traditur, non eſt ibi aliquod lucrum formale. Prima pars facilè euincitur, quiá in huiuſmodi permutationibus, nec ſaluaretur æqualitas quoad valorem legalem, nec quoad communem æſtimationem, ergo niſi compenſaretur ille exceſſus contractus eſſet omninò iniuſtus. Antecedens facilè euincitur, quia monetæ minutæ cum proportione ſumptæ in vtroque loco habent eundem valorem taxatum à Principe, & in communi æſtimatione ſunt æquales, ergo ſi plures acciperentur in vno locó, ſeu in eodem loco aliquid correſpondens pluribus, & redderentur minores in alio loco non ſeruaretur æqualitas requiſita ad iuſtitiam, ſiquidem perinde eſſet, ac ſi in hoc loco reciperentur centum, vt alibi reſtituerentur ſeptuaginta. Ad hoc tendunt omnia argumenta, quæ ſupra aſſerebantur ex Nauarro, quibus probabat monetam auream in vno loco non poſſe commutari cum alia in alio, in quo eſt inæqualis valoris; Ex ijs patet diſcrimen, quod intercedit in caſu, quo permutatur pecunia aurea inæqualis valoris, ſeu maioris in vno loco cum alia aurea eiuſdem ſpeciei, & ponderis in alio, ac in caſu, quo permutatur pecunia aurea in vno loco, cui correſpondent plures monetæ minores cum alia in alio loco, cui correſpondent longè pauciores monetæ minutæ, quæ tamen cum proportione ſumptæ ſunt eiuſdem valoris cum alijs in primo loco; patet, inquám, diſcrimen, quia quoad monetas aureas adinuicem comparatas licet non ſit eadem æſtimatio, eſt tamen idem valor legalis, cui ſine iniuſtitiæ ſcrupulo ſe accomodare poſſunt contrahentes; quoad pecuniam verò auream comparatam ad pecunias minores, & pauciores illis, quę extraherentur in loco, vbi traditur pecunia aurea neque

Suppoſita equalitate valoris legalis monetarum minutarum in vtroque loco non poteſt cōmutari pecunia aurea cū alia aurea in alio loco

quando ſunt diuerſi valoris legales.

Nauarrus. Sotus.

Lugus. Molina.

Si pecunia minuta ſint æquales in numero commutatio fieri poteſt.

Explicatio argumentorū Nauarri accomodata noſtro inſtituto.

Diſcrimen inter caſū hic propoſitum, & præcedentem.

in

est eadem æstimatio, neque idem valor legalis, adeòque &c. Secunda etiam pars facile deducitur, quia quamuis in tali contractu interueniat aliqua inæqualitas materialis ratione diuersi numeri, adest tamen æqualitas formalis quoad valorem legalem, & communem æstimationem, nam septuaginta Vg. in loco, in quo redduntur æqualis sunt valoris, & æstimationis cum centum In loco, in quo fuerunt recepti, sic in indiuiduo asserit *Lugus d. disp. 28. sect. 3. nu.* 50. quod quandò Iulius argenteus valet in vno loco quadraginta monetas æneas, & in alio non nisi triginta, quæ tamen omnes monetæ æneæ in vtroque loco sint diuersæ bonitatis, & valoris idem sit valor eiusdem Iulij argentei, & minores in vno loco æquiualeant pluribus in alio.

Cum inæqualitate materiali quoad numerum potest copatis æqualitas formalis q. ad valorē.

Si tertio modo procedat assertio eisdem omninò rationibus, distinctionibus, & conclusionibus procedendum est, quibus in superiori, seu secunda parte discutienda, distinguenda, & probanda progressi fuimus; vel enim monetæ minutæ in vtroque loco licet inæquales in numero sunt æquales in valore secundum quod in illis fit cambium, vel non solum sunt inæquales in numero, sed etiam in valore; si primo modo; ratione monetæ præcisè non potest lucrum acquiri, quia adest omnimoda æqualitas; si secundo modo licet fiat acquisitio materialis ratione maioris numeri non fit tamen formalis ratione valoris, quia pecuniæ pauciores, quæ sunt restituendæ sunt secundum se eiusdem valoris, cum illis pluribus, quæ fuerunt receptæ.

Eisdem argumētis distinctionibus, & restrictionibus procedit quibus superior pars.

Probatur secunda pars assertionis, in quam propendent *Lessius de iust. & iure c. 23. dub. 4 num. 34. Lugus de cambijs disp. 28. sect. 5. num. 37. Salas de cambijs dub. 12. Nauarrus in man. c. 17. num. 295.* hoc pacto. Potest licitè campsor nolle suam pecuniam existentem in alio loco commutare pro alia existente in hoc loco, nisi attendatur æqualitas non secundum valorem legalem, sed secundum maiorem æstimationem, quam habet pecunia eiusdem in loco absenti, & nulla est iniustitia in tali contractu, si campsarius spontè annuat tali æstimationi, ergo iustè poterit lucrari, seu exigere illum excessum, quem habet pecunia in loco, in quo per se ipsum est restituenda supra valorem, quem habet in loco, in quo ipse recipit. Antecedens probatur primò, ex dictis sub *hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs 1. Prænot. 3. assert. 1. num. 2.* vbi statutum est non attento valore legali æquali quoad vtramq; pecuniam posse dominum pecuniæ purioris lucrum acquirere, & exigere quantum sufficit ad adæquandum valorem naturalem in permutatione cum alia impurioris materiæ licet eiusdem valoris legalis cum illa *Molina tract. 2. disp. 401. vers. dicendum deinde est Rebellus secunda parte de obligationibus iust. lib. 11. de cambijs quæst. 5.* ergo etiam non attento valore legali vtriusque potest licitè campsor nolle suam pecuniam absentem commutare, nisi sumatur secundum communem æstimationem, quam ibi habet, & compensetur excessus per quid æquiualens &c. quandoquidem valorem naturalem, seu ex vsu fori non solum variat diuersa bonitas, sed etiam diuersa æstimatio orta, vel ex inopia, vel ex copia, vel rerum commutabilium, vel campsorum, vel campsuariorum, vt infra. Secundò, quia sicuti merces in diuersis locis habent diuersum valorem, & æstimationem, & iustè venduntur secundum illam æstimationem, quam habent in loco venditionis, ità pecuniæ, quæ in diuersis diuersam habent æstimationem iustè permutantur, si permutantur secundum æstimationem, quam habent in loco, qui est terminus ad quem permutationis, seu traditionis, præcipuè cum pecuniæ absentes sint quasi merces respectu præsentiū *Caietanus c. 7. Nauarrus in manual. c. 17. nu. 291. Siluester verb. vsura 4. quæst 8. §. 1.*

Lugus. Salas. Nauarrus.

Potest in contractibus cābij attentas æstimatione naturalis non attente valore legali.

Molina. Rebellus.

Non solum diuersa æstimatio, sed etiā diuersa bonitas variat valorem rei naturalem.

Caietan. Nauarr. Siluester

His, quæ modo dicuntur, obstare videntur ea, quæ supra dicta sunt; si enim quia aureæ, vel argenteæ pecuniæ valor æqualis est vbique, fit commutatio ad æqualitatem, quandò per campsuarium prius traditur aurum in loco, in quo pluris æstimatur, & recipitur in loco, in quo minoris æstimatur, cur ad constituendam æqualitatem non requiritur, quod fiat etiam commutatio sine compensatione excessus, quandò idem aurum traditur in loco, in quo minoris æstimatur, & recipitur in loco, in quo pluris habetur? Certè in vtroque casu auri legalis valor æqualis est vtrobique. Sed si bene propendantur, hæc ad inuicem non obstant, nam æqualitas indiferens est, vt desumatur, vel secundum valorem legalem, quem habet pecunia in vtroque loco, vel secundum communem æstimationem non attento valore legali, vnde campsuario consentiente potest campsor licitè, vel stare valori legali, vel attendere communi æstimationi, quam habet pecunia in loco, in quo debet reddere, quod est, id quod innuebat *Nauarrus in man. de septimo precept. Decal. c. 17. num. 295.* asserens *non obstare, quod auctoritate publica constitutum sit pretium moneta publica, quod non possit mutari priuata, neque quod aurei non valeant plures Iulios, vel Regales tempore inopia eorum, quam copia, quia id verum est eo respectu, quo est pretium, & quoad effectum cogendi quem ad accipiendum eos pro pluri, non tamen eo respectu, quo sunt merx, & campsibiles, & quoad effectum vendendi volenti eos quarere.*

Cāpsuario consentiente potest cāpsor licite stare, vel valori legali, vel communi æstimationi.

Nauarrus.

14 Assertio VI. In hypothesi inæqualitatis valoris pecuniæ datæ per campsuarium, & alibi restituendæ per campsorem iuxtà antecedentem assertionem probabilius est, quod si maior fuerit valor pecuniæ

in

in loco, in quo primò traditur campsori per campsuarium possit adhuc campsor exigere interesse virtualis traductionis, si sit restituenda in pecunijs minutioribus, quę sint quoad numerum pauciores eisdem pecunijs minutis correspondentibus pecuniæ aureæ in loco, in quo facta est solutio primò per campsuarium, dummodò sint quoad valorem æquales, item si sit restituenda in alia pecunia aurea similis speciei, cui in loco restitutionis correspondeant pecuniæ minutæ pauciores in numero, æquales tamen in valore; secus verò attenta naturali æquitate, si alia pecunia aurea eiusdem speciei esset restituenda, quæ esset inæqualis in valore, tum in ordine ad acceptam in primo loco, tum in ordine ad pecunias minutiores, quæ non solum in numero essent pauciores, sed etiam in valore deteriores. Prima pars est *Siluestri verb. vsura 4. quæst. 8.* à quo non dissentit *Lessius de iust. & iu. c. 23. d. 4. num. 34. & alij.* Secunda pars est *Salas de cambijs dub. 8. num. 3. vers. ego tamen existimo*, cum quo conuenit *Lugus d. disp. 28. de cambijs sect. 5. num. 36.*

Siluester. Lessius. Salas. Lugus.

Probatur prima pars, quià si pecunia in vtroque loco esset æqualis valoris posset iustè campsor nemine reluctante totum pretium integrum exigere traiectionis, ergo etiam poterit sine labe iniustitiæ exigere interesse traiectionis, si maior fuerit valor pecuniæ in loco, in quo primò traditur iuxta modum explicatum *in prima parte assertionis*. Consequentia probatur, quià ille maior valor est omninò materialis, & appellat solam numeri diuersitatem, non valorem legalem, nec diuersam ex vsu fori æstimationem, & perindè est formalitèr loquendo, ac si idem pro eodem formalitèr restitueretur, licet non materialitèr.

Perindè est, ac si idem formalitèr restitueretur, licet materialitèr diuersum.

Probatur secunda pars, quia omninò incongruum videtur, quod pro eadem numero commutatione duplex interesse exigatur, alterum pro obsequio in traducendo, alterum pro inæqualitate pecuniæ, quæ accipitur in ordine ad eam, quæ traditur; nimis enim anxietati campsorum laxarentur habenæ ad lucrandum supra id, quod exigit ipsorum ministerium; & licet vtraque ratio videatur secundum se meritoria lucri, prout tamen confluit in vnam, & eandem permutationem non videtur vtraque compensanda, nam beneficium traiectionis videtur sufficienter compensari per illum excessum valoris *Salas de cambijs d. dub. 8. nu. 3.* Dixi *attenta æquitate naturali*, nam in rigore iuris videtur posse ex vtroque lucrari, cum sint duo tituli secundum se lucratiui.

Attenta æquitate naturali incōgruè videtur posse duplex stipendium pro eodē contractu exigi.

Salas.

Probatur secundò eadem secunda pars, quia in data hypothesi solum interuenit permutatio pecuniæ præsentis pro absenti; vbi autem est simplex commutatio non potest haberi ratio de interesse locationis operarum *Siluester verb. vsura 4. quæst. 8. in fin.* Verum tamen est; quod in hoc casu, id quod exigeretur esset potius pretium, seu interesse traductionis, quam lucrum ex inæqualitate monetæ, eo quia, vt diximus, in hoc casu non potest exigi ille excessus, nisi compensetur; videtur tamen prima fronte lucrum ex inæqualitate, eo quia resultat ex pecunia permutata, non expresso onere traiectionis.

Siluester

Hæc procedunt, quandò valor pecuniæ aureæ, seu argenteæ, quæ primo traditur per campsuarium campsori est maior iuxtà modos explicatos in ordine ad eam, quæ est recipienda; modo remanet sub examine, quid sit agendum, quodue lucrum acquirendum, quandò pecunia, quę primò traditur per campsuarium campsori est in valore minor respectu recipiendæ per eundem campsuarium. Dicendum quippe est, se sit minor tam in numero, quam in valore posse exigere, nedum compensationem excessus, quem habet pecunia restituenda supra acceptam, sed etiam interesse traiectionis; si verò sit tantum minor in numero, non verò in valore posse dumtaxat exigere interesse traiectionis *Lessius dub. 4. num. 34. Molina disp. 406. & 410. Salas dub. 12. qui pro se citat Caietanum Bannes; Sà & alios plures. Siluester verbo vsura 4. quæst. 8.* Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia commutatio debet esse ad æqualitatem, ergo vbi talis æqualitas non est potest campsor exigere, quod constituatur, quod fieri nequit, nisi per illam compensationē excessus, quod est ex vi contractus præcisè. Rursus cum idem campsor obsequium re vera præstat in virtualitèr traijciendo dignus est mercede sua, ergo eandem potest exigere. Ratio secundæ partis deducitur ex ijs, quæ dicta sunt in probatione primæ partis præsentis assertionis.

Lessius. Molina. Salas. Caietanus. Bannes. Sà. Siluester

Assertio VII. Cambium, quo campsor prius hic dat, vt alibi recipiat cum lucro non est illicitum, nec vsurarium *Bannes secunda secundæ tom. 2. tract. de cambijs dub. 5. Valentia secunda secundæ disp. 5. quæst. 23. puncto 4. Graffius part. prima decis. lib. 2. c. 110. Ioannes Andreas c. Nauiganti de vsuris. Angelus quæst. de cambijs art. 4. difficul. 2. Conradus de contractibus quæst. 99. contra D. Antoninum 3. parte tit. 8. c. 3. in principio Sarmentum 7. selectarum c. 2. num. 7. & 8. & alios.* 15

Bannes. Valentia Graffius. Ioannes Andreas Angelus Contradus. D. Antoninus. Sarmiētus.

Probatur, quià in hoc cambiendi genere potest optimè saluari debita æqualitas inter datum, & accipiendum, etiam si campsor prius det, vt postea recipiat, ergo non est ex genere suo illicitum, nec vsurarium. Consequentia tenet, quia permutatio, cuius species præcipua est cambium non est alligata ad hoc, vt vnus, vel alter ex contrahentibus debeat prius tradere, sed indiferens est ad vtrumque. Antecedens

M pro-

Nō tollitur æqualitas ex eo, quod campsor prius det, quam recipiat.

probatur, quia potest tantum per campsorē tribui, quantum est per campsarum restituendum, & si supra datum aliquid accipiat, potest correspondere alijs rationibus secundum se meritorijs illius excessus, ea proportionalitate, qua diximus *tomo primo, dum de mutuo, & vsuris* posse aliquod sine vsuræ scrupulo accipi vltra sortem, si correspondeat alicui rationi distinctæ ab eodem mutuo meritoriæ secundum se illius excessus.

16 Dices primò, illud lucrum non posse correspondere traiectioni, nec reali, nec virtuali, quæ est vnus ex titulis lucrandi supra assignatis, eo quia tunc campsor non videtur transportare pecuniam, cum illam non det, sed potius recipiat in loco distanti. Sed contra, quia, quamuis campsor pecuniam campsuarij alio non traijciat, virtualitèr tamen pecuniam eiusdem campsuarij absentem traijcit in locum præsentem, in quo ea indiget, quamobrem ipsam soluendo hic, vt recipiat absentem perindè est, ac si eandem absentem huc traiceret, & sicuti si realitèr traijceret esset dignus mercede traiectionis, ita dum traijcit virtualiter meretur etiam mercedem, licet non tantam, quantam mereretur, si realitèr hoc præstaret. Quod si dixeris videri potius campsuarium pecuniam campsoris alio traijcere, quam campsorem illam campsuarij huc transferre, adeòque potius campsuarium dignum esse mercede, quam campsorem, vel campsorem non posse dici traijcere ex alio loco pecuniam absentem campsuarij, eo quia nemo potest transferre pecuniam alterius, nisi eam antea acceperit, statim impugnaberis, quia quamuis videatur campsuarius pecuniam campsoris hic existentem alio transferre, re tamen vera cum cambium fiat instante campsuario, & in gratiam eiusdem, & cum campsor præstet operam æquiualentem translationi potius videtur hic beneficium impendere campsuario dignum mercede, quam campsuarius campsori, nec refert, quod quandoque ex sua pecunia absente campsor vtilitatem aliquam percipiat, quam non perciperet, si esset præsens; non refert, inquam, quia hoc imputandum est fortunæ eiusdem campsoris, de qua re infrà. Ad id, quod subditur dicendum est nullum posse quidem ex alio loco transferre huc pecuniam alterius realitèr, nisi anteà illam accipiat, posse tamen æquiualentèr. Hoc explicat, & exemplificat *Lugus de Cambijs disp. 28. sect. 4. num. 51. vers. contraria sententia* in baiulo, qui si conuenerit cum aliquo de pecunia illius transferenda Roma Mediolanum assumptis in se periculis viarum, & incommodis traiectionis potest quidem ab eodem exigere mercedem assecurationis, & traductionis, etiam si ante actualem traductionem totidem alias pecunias ex suis illi persolueret hic Mediolani retento sibi iure illas Romæ exigendi, qui certè contractus licitus est, nec ab aliquo reprobatus.

Adhuc est ius acquirēdi lucrū ob virtualem traiectionem, qua campsor pecuniā absētem transfert in locum præsentē.

Non obstat, quod inde resultet vtilitas cāpsoris, cū hoc sit imputandum fortunæ eiusdem.

Lugus.

Dices secundò, non apparere in hoc cōtractu alium titulum acquisitionis illius lucri præter expectatam solutionem, quod redolet vsuram ex mutuo, nam ex eo, quod prius campsor det, quam accipiat, & inde lucrum reportet manifestè apparet lucrum consurgere ex eo, quod campsor solutionem expectat. Sed contra, quia omninò falsum est, quod illud lucrum ob expectatam præcisè solutionem exigatur, sed exigitur ob illud obsequium ob virtualem traiectionem, quam æquiualentèr præstat campsor in fauorem campsuarij modo supra explicato, cuius veritatis signum euidens est, quod dilatio solutionis non est de natura contractus Cambij secundum se, sed per accidens ratione absentiæ; vndè si posset statim restitui adhuc esset cambium, & posset illud lucrum exigi.

Non est acquisitio lucri ob expectatam solutionem, sed ob virtualem traiectionem.

Assertio VIII. Præter titulum virtualis illius traiectionis in fauorem campsuarij mox explicatum sunt assignabiles alij tituli ex quibus potest iustificari cambium, de quo nos loquimur, cum lucro.

Probatur explicando singulos, qui possunt conferre ad huiusmodi iustificationem, illosque refellendo, qui ad illam non sunt sufficientes.

Assignantur varij tituli iustificantes lucrū in hoc cambio.

Siluester *verb. vsura 4. quæst. 4. versus finem. Caietanus tractat. de cambijs c. 7. Valentia secunda secundæ disp. 5. quæst. 23. punct. 4. concl. 4.* assignant pro iusto titulo illius lucri absentiam pecuniæ campsuarij a loco contrahentium, eo quia pecunia absens cæteris paribus minoris æstimatur, ac pecunia præsens, cum non præbeat ex natura sua eam facilitatem, & commoditatem, quam præbet præsens. Sed in primis monent *Lugus d. disp. 28. de Cambijs sect. 4. num. 5. & alij* hunc titulum non distingui a titulo virtualis, seu æquiualentis traiectionis, & meritò, nam cur pecunia absens comparatiuè ad præsentem est minoris æstimationis, nisi quia, vt afferebatur, non præbet illam facilitatem, & commoditatem quam præsens? ergo si per virtualem traiectionem fiat præsens eandem facilitatem præbebit, adeòque posito interesse virtualis traiectionis non erit, cur quid aliud persoluatur. Hoc videtur sensisse *Lessius de iust. c. 23. dub. 4.* licet posteà videatur distinguere dum *num. 29.* dicit, *sed etiam si concederemus campsorem non traijcere pecuniam alterius in hoc cambio tamen ex permutatione aliquid lucrari potest, quia pecunia procul absens à loco contrahentium minoris æstimatur cæteris paribus, quam præsens*, sed quoad hoc infra impugnabitur. Hoc idem sensit *Phyliarchus de sept. præcept. Decal. & camb. l. 5. c. 18.* dum dixit *quod res absens dupliciter possit emi, & vendi primo loco, in quo est, & vbi assignatur, vbi est,*

17 Siluester. Caietan. Valentia.

Lugus.

Lessius.

Phyliarchus.

est, & sic tantî debet emi, quanti ibi valet; secundò, vt conducibilis ad locum, vbi fit contractus emptionis, & sic minus valet propter expensas, & pericula via. Deinde hic titulus, præscindendo ab onere traiectionis, tanquam iustificatiuus lucri confutatus fuit supra *in hac eadem pranot. assert. 2.*

18 Lessius. Lessius *lib. 2. de iustitia c. 23. de cambijs dub. 4. num. 43.* assignat tanquam titulum sufficientem ad iustificandum lucrum in his cambiis carentiam pecuniæ campsorum prius soluentium, & id, quod est huic carentiæ coniunctum, nempe periculum ne restituatur, & priuationes commoditatum pecunia soluta negotiandi; vnde asserit, quod mercatores, seu campsores in his omnibus cambiis, quo longius est tempus, in quod eam concedunt, eo plus exigant lucri, quo breuius, eo minus. Sed hic titulus sumptus secundum se præcisè non est aptus ad iustificandum lucrum; tum, quia quæcunque lucri acquisitio ex sola temporis dilatione vsuraria est, vt latè diximus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris sparsim per pranot. & disquisit.* tùm quia in cambio, qua cambium est non requiritur temporis interuallum, nisi quatenus necessarium est ad transmittendas literas, & aptandas pecunias *idem Lessius c. 23. dubit. 6. num. 54.* ex quo infert, quod si plus temporis concedatur ad solutionem, id non fit ex natura cambii, sed ex quadam tacita conuentione mutui; ex quo apparet, quam longè a veritate aberrent campsores, seu Negotiatores, qui teste *eodem Lessio hic dub. 4. num. 43.* sibi suadent omnia cambia huius temporis iniqua esse, si desit hic titulus, vel non sit iustus, quorum etiam falsitas ex ijs apparet, quæ diximus, dum de emptione, & venditione, nempe non posse quid supra æqualitatem exigere ex eo, quod solutionem expectent ad aliquod temporis. Fortè ex maiori temporis protractione illatiuè posset inferri

Carentia præcise pecunia ad aliquod têpus nõ est pretio compensabilis.

Lessius.

Turpiter errant in hoc vnico mercatores.

19 iustitia illius maioris lucri ob lucrum cessans, vel damnum emergens ex eo, quod cum mercatores ad negotiationes pecunias congerant, easdemque crebrò lucris exponant videntur maioris lucri cessationi subesse ex diuturniori tempore, quo pecunia ad id muneris idonea carere debeat. Sed quamuis ex hac ratione attenta præcisè natura contractus posset lucrum deduci si reuera illud esset deductum in pactum, & verè realiter ex illa temporis protractione esset secutum; attenta tamen nunc temporis constitutione Pij V. prout latè egimus sub hoc *eodem tit. Contractus V. de Cambijs I. Pranot. VI. assert. 1. num. 4.* lu-

Illatiuè ex carentia pecuniæ potest deduci lucrũ ob damnũ emergẽs, vel lucrũ cessans.

Pius V.

20 crum aliquod determinatum ob temporis moram, nec potest deduci in pactum, nec licitè exigi, prout latè ibi deduximus ex *Lessio lib. 2. de iust. & iu. c. 23. dub. 11. num. 90. Scortia theorem. 308. & aliis ibi allegatis*; quamuis possit in pactum deduci interesse incertum ratione damni emergentis, vel lucri cessantis prout constabit ex futuro euentu. Recole, quæ ibi dicta sunt, & vlterius *in eadem Pranot. assert. 3. num. 6.* extende, & amplia, prout ibi.

Lessius. Scortia.

Idem *Lessius loc. cit.* secutus Caietanum *tract. de Cambiis c. 5. Sotum 6. de iust. quæst. 12. art. 2. Bannes secunda secunda tom. 2. tract. de cambiis dub. 8. Tabienam verb. vsura 15. & alios* aliud assignat lucrandi titulum nempe maiorem æstimationem pecuniæ in loco, vbi datur, quam vbi redditur, siuè ea æstimatio sit intrinseca, siuè extrinseca. Nomine æstimationis intrinsecæ intelligit pecuniæ valorem taxatum a Principe, vel communi lege in tali loco; nomine verò æstimationis extrinsecę intelligit valorem, qui prouenit non à causis, seu motiuis intrinsecis, sed ab extrinsecis, & fortuitis, quæ maior, vel minor esse potest prout aliquæ, vel plures concurrunt huiusmodi causæ, vel pauciores, seu nullæ augentes, vel diminuentes valorem extrinsecum. Quatuor autem assignat huiusmodi causas, licet *Nauarrus in Enchiridion de sept. pracept. Decal. c. 17. num. 294.* extendat ad octo, qui tamen in ijs octo enumerat intrinsecas cum extrinsecis. Prima igitur ex extrinsecis est copia, vel inopia pecuniæ; quo enim maior est copia pecuniæ, eo minor apud Mercatores est eiusdem æstimatio, & quo maior est inopia, eo maior eiusdem valor, tùm in ordine ad merces comparandas, tùm in ordine ad alia humana commertia, quod elucet ex eo, quod vbi minor est copia nummorum, eo minori pretio merces comparentur, vt ex prima fit manifestum. Secunda est maior, vel minor numerus petentium ad cambium, sicuti enim multitudo ementium facit crescere merces, & paucitas eorum easdem decrescere, ita maior petentium cambium numerus adauget cambiorum pretium, seu interesse, minor diminuit. Tertia multitudo, vel inopia dantium ad cambium, seu campsorum propter eandem rationem, si cum proportione sumatur, qua augetur, vel minuitur pretium cambiorum in superiori causa. Quarta necessitas pecuniæ; quo enim magis necessaria est ad aliquos sumptus, eo maiori in æstimatione habetur. His sic explicatis dicit campsorem ratione vtriusque æstimationis in data hypothesi posse aliquod lucrari. Sed quoad hunc titulum recole, quæ superius dicta sunt *in assert. 5. & 6.* & hic cum proportione applica.

Lessius. Caietan. Bannes. Tabiena.

Æstimatio pecuniæ duplex altera intrinseca, altera extrinseca, & quid vtraq; sit explicatur.

Nauarrus.

21

Enumerantur causæ extrinsecæ variantes rerum pretia.

Ex dictis Collige in hoc contractu cambij, quo campsor prius dat, vt alibi recipiat non minus interuenire locationem operarum, ac interueniat in cambio, quo campsor prius recipit, vt alibi soluat; cum enim æquiualentèr præstet obsequium traductionis pecuniæ campsuarij a loco distanti in præsentem per huiusmodi

contractum videtur quodamodò locasse, seu locare suas operas in ordine ad hoc ministerium, vt per se patet.

PRÆNOTIO II.

An possit campsor lucrari, quandò recipit pecuniam in loco, in quo ea indiget, vel dat, vt recipiat in alio loco, vbi similitèr indiget, & quid si fiat in obsequium vtriusque.

SVMMARIVM.

Sensus difficultatis proposita 1.
Potest campsor lucrari, etiam si recipiat cambium in loco, quo eo indiget, vel in loco, in quo non indiget, vt recipiat, vbi indiget 2.
Valet, siuè campsor fuerit preuentus, siuè preuentor 3.
Explicatur sensus illius proloquij Merces vltronea vilescunt 4.
Si cambium sit in fauorem, vtriusque potest campsor exigere pretium traiectionis, si campsarius non dissentiat 5.
Si neuter velit cambire, sine stipendio traiectionis posset vterque exigere, vel mutuo se liberare. Ibid.
Nullum foenus committit, qui indigens pecunia alibi eandem hic soluit Mediolani, vt inueniat alterum, qui indigeat in alio loco, vt cum incremento eam soluat in loco, in quo ipse indiget 6.

1 *Difficultas in sensu terminis proponitur.* PLura quoad propositum titulum sparsim supra præiecimus; nunc ex professo titulus examinandus. Sensus difficultatis hic est. Indiget campsor Mediolani existens centum nummis aureis Romę. Titius primò confert eidem eosdem nummos aureos hic Mediolani cum onere eosdem Romæ restituendi. Porrò consummato hoc contractu idem campsor indiget hic Mediolani alijs centum nummis aureis; Titius indigens æqualibus nummis Romæ eosdem antecedenter soluit Mediolani Campsori, vt eosdem Romæ recipiat. Quæritur hic, an idem campsor possit ex ijs cambijs lucrari.

Lopez. Valentia. Graffius. Vega. Emáuel. Latè proponunt hanc difficultatem *Lopez 2. instruct. negotian. c. 4. Valentiá secunda secunda disp. 5. quæst. 23. punct. 4. concl. 4. Graffius tom. 1. lib. 2. c. 110. num. 6. Vega in Epitom. verbo cambium casu 16. nu. 3. Emanuel in sum. part. 2. c. 104. num. 1.* qui omnes indistinctè concludunt campsorem posse quoad explicata cambia lucrum acquirere, nihil obstante commoditate, quam inde percipit.

Rebellus. Rebellus *de oblig. iust. p. 2. lib. 11. quæst. 7.* ex suppositione, quod huiusmodi cambia sint in fauorem vtriusque contrahentis vtitur distinctionibus, & primò asserit; quod si neuter contrahentium ab alterò præueniatur, & vterque æqualia onera, & commoda ex illis percipiat nullum posse iustè mercedem cambii exigere; si verò vnus præueniat, & rogat alium, præuentum asserit posse aliquid pro interesse cambii exigere, non tamen tantum, quantum posset exigere, si non esset in æquali necessitate constitutus. *Varia distinctiones, quas adducit Rebellus ad præsentem.*

Ioannes Medina *quæst. 5. de cambiis §. ius fortè* asserit indigentem mille nummis aureis, si sit Mediolani Vg. in Ciuitate Romæ non posse sine labe vsuræ eosdem mille nummos aureos tradere mercatori hic Mediolani, qui quærat alium, qui eos indigeat in Hispania, vt cum incremento illos soluat Romæ, vbi eisdem indiget. Ioannes Medina.

Lugus, qui prius *disp. 28. sect. 3. num. 36.* docuerat cum *Salas de cambiis dub. 3.* campsorem, quandò magis indiget pecunia in loco, vbi accipit, quam in loco, vbi eam reddit, non posse exigere mercedem translationis, sed debere esse contentum illa commoditate, quamuis postea asserat in hoc non posse statui regulam generalem; modo *hac eadem disp. 28. sect. 4. num. 57.* absolutè docet sine vlla restrictione campsorem posse in hac hypothesi exigere interesse traiectionis pro cambio, etiam si ipse præueniat. Sit tamen Lugus. Salas. *Non valdè sibi constans est Lugus circà hac difficultatem.*

Assertio I. Possunt campsores, etiam si recipiant pecuniam, vbi ea indigent, vt alibi restituant, vbi non indigent, vel tradant, vbi non indigent, vt recipiant, vbi indigent exigere interesse traiectionis, siuè sint præuenti, siue sint præuentores. Ità auctores omnes supra allegati in principio prænot. contrà Ioannem Medinam præcipuè quoad illas particulas, *siuè sint præuenti, siuè sint præuentores.* 2

Probatur primò, quià commoditas, seu vtilitas, quam haurit campsor, vel ex pecunia præsenti, vbi eam recipit, & indiget, vel ex absenti, vbi eam etiam recipit, eaque eget, non demit ius, quod habet ex obsequio, quod præstat in fauorem campsuarij, traiectionis, quodque est secundum se pretio æstimabile, ergo non obstante tali commoditate, seu vtilitate interesse pro illa traiectione potest exigere. Antecedens probatur, onus, quod subeunt traijciendi consideratum secundum se est dignum mercede, nec respectu campsuarij ponitur aliqua inæqualitas ex eo, quod indè campsor trahat aliquod emolumentum, nam vt asserit *Siluester verb. vsura 4. quæst. 8.* hoc non est ex conditione campsuarij, cui nulla fit iniustitia, sed ex conditione campsoris. Hoc euidentèr euincitur exemplo depositarij; qui si aliquam vtilitatem ex sua industria, vel ex alio iusto capite acquirat ex re deposita potest iustè illam vtilitatem detinere, cum hoc sit ex conditione ipsius, non deponentis, nec illa vtilitas percepta constituit aliquam inæ- Medina. *Quod recipiat vtilitatem non est ex conditione campsuarij, sed campsoris.* Siluester. *Exemplum depositarij ad rem nostram accomodum.*

inæqualitatem erga eundem deponentem.

Oblicatus ad reducendũ equum, si inueniat, qui velit eo ducere, potest pretium exigere.

Probatur secundò exemplo, quod communiter circumfertur ab auctoribus de equo ex vno in alium locum conducto cum onere in conductore eum remittendi proprijs expensis ad locum, a quo fuit conductus, in quo casu si conductor inueniat alium conductorem, qui eo indigeat, vt se conferat ad locum, in quem est remittendus, potest iustè conuenire cum eodem secundo conductore de iusto pretio conductionis, seu locationis, & tamen inde haurit vtilitatem, secundum quam leuatur ab onere remittendi propriis expensis, non alia ratione, nisi quia adest æqualitas inter vsum æqui concessum secundo conductori, & pretium, quod locator, seu primus conductor pro eo accipit *Salas de cambiis dub. 11. num. 2. Molina tract. 2. de iustitia disp. 406. Bartolomæus Medina 1. summa c. 14. §. 24.* & nos etiam docuimus supra, ergo etiam si campsor ex pecunia per campsuarium recepta aliquam vtilitatem percipiat poterit tamen lucrum, seu interesse pro obsequio traiectionis præstito in fauorem campsuarii iuste detinere, siquidem illud obsequium secundum se est mercede dignum, & meritorium lucri non obstante illa vtilitate inde percepta, quæ est ex conditione eiusdem campsoris.

Salas. Molina. Bartholomæus Medina.

Dices ex dictis *in præcedenti prænot. assert. 6. vers. probatur secunda pars* incongruum omninò est, quod pro eadem numero commutatione duplex interesse exigatur, alterum pro obsequio in traiciendo, alterum pro inæqualitate pecuniæ, eo quia laxarentur campsoribus habenæ ad lucrandum supra id, quod exigit eorum ministerium, ergo etiam omninò incongruum erit, quod pro eodem cambio percipiatur tùm stipendium locationis operarum, seu obsequii, tùm vtilitas illa, quam inde haurit idem campsor ex leuamine propriæ indigentiæ, siquidem illud leuamen correspondet pretio, quod ex diuersa pecuniæ æstimatione hauriret. Sed contra, quia in primis attento rigore iuris, ibi diximus posse ex vtroque titulo lucrari, cum vtroque sit secundum se lucratiuus; vnde solum est, vt asserit *Salas dub. 11. de cambiis num. 3.* decentia moralis, & Christiana charitas, vt de huiusmodi rigore fiat aliqualis remissio, subditque *Molina de iust. disp. 40. p. 1.* hæc verba; *Eum tamen, qui remittere nollet non damnes culpa saltem lethalis.* Deindè dispar omninò est ratio in primo, & in secundo casu, nam in primo vtrumque lucrum acquireret ex vi permutationis præcisè, in secundo, de quo hic agimus ex vi permutationis solum acquireret stipendium obsequii, & quod reliquum est non esset ex vi pecuniæ commutatæ, sed ex conditione ipsius campsoris; in primo lucrum vtrumque, & præcipuè maioris æstimationis consurgit ex communi vsu fori, quod propterea videtur detrahendum, nam contra communem æstimationem esset supra æqualitatem debitam, in secundo lucrum illud esset solummodò priuatum eiusdem campsoris, & ideò tunc, vt benè asserit *Lugus disp. 28. sect. 3. num. 36.* non debet minus accipi pro traiectione, & cambio, quia vtilitas peculiaris locatoris, seu campsoris non cogit ad minuendum de pretio communi cambii, seu locationis.

Christiana caritas exigeret, vt aliquid de rigore remittatur.

Sales. Molina.

Acquireret ex duplici motiue, & traiectionis, & propria conditionis.

Lugus.

Probatur secunda pars præcipuè quoad illam particulam, *sine præuentores*, circà quam solum modò potest esse difficultas. Publica expositio rerum venalium ad venditionem non minuit ius venditoris ad illas vendendas ad æqualitatem secundum communem vsum fori, vt est in confesso apud omnes, cæteroqui mercatores, qui res suas exponunt deberent detrahere de iusto pretio, quod exigitur pro talibus rebus ex communi vsu eiusdem fori, quod nemo asseret, ergo etiam præuentio ad cambiendum non adimet ius lucrandi in cambio ad æqualitatem iuxta vsum fori. Consequentia probatur, quia quoad effectum publica expositio ad vendendum æquiualet præuentioni. Confirmatur, potest quis alterum præuenire, an velit res suas emere, nec tamen in venditione tenetur ob talem præuentionem detrahere de iusto pretio earundem ad æqualitatem ex vsu, seu iuxtà vsum fori, sic mercatores regulariter præueniunt offerendo res vendibiles, nec tamen priuantur iure exigendi integrum pretium ex vsu fori, ergo etiam campsor poterit alterum præuenire inuitando ad cambium, nec tamen tenebitur ad detrahendum de iusto pretio eiusdem cambij. 3

Expositio rerũ venaliũ non minuit ius venditoris ad illas vendendas iusto pretio.

Publica expositio æquiualet præuentioni.

Dices ex communi proloquio *Merces vltroneæ vilescunt*, ergo si fiat per campsorem præuentio dandi ad cambium, vel recipiendi, quod est vltronea oblatio, idem debet in pretio cambii decrescere. Sed contrà, quia sensus illius communis proloquii hic est, quod merces vltroneæ vilescant, & diminuant in valore extrinseco, si venditor annuat illi diminutioni, quo in casu potest emptor in pretio decrescere, & pro viliori emere, non autem, quod venditor teneatur, si nolit, pro minori vendere. Quid enim me cogit ex eo, quod exhibuerim rem meam alteri ad venditionem ad recedendum a communi pretio fori pro illa? per exhibitionem siquidem, seu per præuentionem præcisè ego nulla lege coarctor ad vendendum quoad substantiam, ergo multo minus ad vendendum hoc, vel illo pretio. 4

Explicatur sensus illius proloquij Merces vltroneæ vilescũt.

Assertio II. Quamuis cambium sit in fauorem vtriusque contrahentis, quatenus vnus est in indigentia hic, vbi recipit pecuniam, alter aubi, vbi est restituenda, potest tamen campsor iuste exigere 5

sti-

stipendium traiectionis si alter non dissentiat quamuis præuenerit, & item potest, si non exigat campsor, campsuarius præuentus illud exigere sine iniustitiæ labe non renuente eodem campsore; quod si neuter vellet cambire, sine stipendio traiectionis posset vterque illud exigere, vel mutuo se ab onere stipendii liberare. Prima, & secunda pars est *Salas dub. 11. de cambiis n. 3. vers. idem, quod dicit. Lugus d. disp. 28. de cambiis sect. 4. num. 57.* aduersus Rebellum *de oblig. iustit. part. 2 lib. 11. quæst. 7. Mercatum lib. 2. de cambiis c. 2. ad finem. Medinam quæst. 5. de cambiis.* Secunda pars est conformis iuri, & æquitati naturali, & admittitur ab iisdem Lugo, & Salas.

Salas. Lugus. Rebellus. Meccatus. Medina.

Probatur prima pars. Vtilitas, quam haurit campsor in receptione pecuniæ hic ad leuamen suæ indigentiæ ex vna parte non minuit ius, quod habet acquirendi stipendium ob obsequium præstitum, seu præstandum in traiectione, vt suprà probauimus; ex alia non tenetur consulere vtilitati alterius, ergo quamuis ex illo cambio resultet commodum vtriusque contrahentis poterit adhuc campsor stipendium traiectionis exigere. Antecedens probatur argumento a fortiori deducto ex dictis in superiori assertione, nam si quandò ex illa permutatione emergit solum vtilitas campsoris adhuc potest ipse exigere stipem traiectionis, ergo multo magis poterit eandem exigere, quandò vtilitas etiam ex illa emergit campsuarij. Consequentia probatur, quia vtilitas alterius contrahentis consurgens ex contractu potius tribuit ius magis lucrandi in altero, quam minuat. Quis enim diceret, quod ex eo, quod emptor ex emptione rei meæ multa commoda fit reportaturus minuatur in me ius exigendi pretium illius ad æqualitatem ex vsu fori?

Campsor quamuis ipse sit indigens non tenetur cōsulere vtilitati alterius

Si potest exigere, quandò traiectio est in vtilitatem traijcientis potest à fortiori exigere, quandò est in vtilitate alterius.

Dices ex *Mercato c. 4. de cambijs Lopez lib. 2. de contractibus c. 13. Garzia de contractibus 6. c. 33. diffc. 2.* exigente campsore stipendium traiectionis non saluari in huiusmodi permutationibus æqualitatem requisitam ad iustitiam commutatiuam, siquidem quantum vnus præstat in fauorem alterius, tantum alter reddit in fauorem eiusdem, ergo cum æqualia sint vtriusque onera, & commoda non debet vnus ab altero grauari per exactionem stipendij, cæteroqui inæqualitas constitueretur. Sed contrà, quia quamuis vtriusque onus sit ad inuicem compensabile, quià tamen campsor in ordine ad contractum potest à propria vtilitate præscindere, eandemque non computare, cum hoc fit ex propria conditione, non alterius contrahentis, potest præcisè velle considerare contractum secundum se, vi cuius sicuti potest stipendium exigere, ita etiam potest exigere emergente illa propria vtilitate, cum sit præcisè ex conditione sui ipsius. Dici

Mercatus. Lopez. Garzias.

Instantia desumpta ab æqualitate onerū, & commodorū.

etiam potest illas commoditates cum sint præter naturam contractus, & prouenientes ex speciali causa, seu conditione contrahentium non esse considerabiles, nisi quatenus ipsi volunt considerari, vnde optimè saluatur æqualitas, si tantum datur, quantum accipitur, & si campsor vlterius exigat stipendium locationis operarum exigit dependenter ab eisdem operibus, quæ secundum se pretio æstimabilia sunt non considerata illa vtilitate, quæ tantum considerari debet ex conuentione contrahentium.

Potest campsor à propria vtilitate præscindere, cū sit ex propria conditione.

Quæ dicta sunt in hypothesi assertionis de campsore in ordine ad campsuarium proportionali ratione intelligenda sunt de campsuario in ordine ad campsorem, nam cum ille soluit hic, vbi campsor indiget, vel recipiat hic, vt alio transferat, vbi idem campsor opus habet, præstat in fauorem eiusdem campsoris munus traijciendi ex alio loco in locum præsentem, vel ex hoc loco in locum absentem, cuius propterea muneris potest stipendium exigere, & sic quodamodò in ordine ad hoc ministerium de campsuario fit campsor.

Proportio de campsore in campsuarium, & è conuerso.

Probatur secunda pars. In data hypothesi non minus ius habet vnus, vt sibi detur stipendium traiectionis, quam habeat alter, & traiectio ipsa est in vtilitatem vtriusque, ergo vterque potest exigere illud. Antecedens probatur, quia onus, & commodum vtriusque supponitur esse æquale, ergò æquale ius in vtroque oritur, ergo vterque potest exigere æqualem compensationem, quod fieri potest, vel per remissionem eiusdem stipendij ex vtraque parte, vel per exactionem eiusdem ex vtraque, quæ potissimum valent, quandò vterque vult, quod in contractu consideretur suum ius, & onus.

Cum sit idem ius & onus potest esse æqualis obligatio.

Dices repugnat bellum, quod ex vtraque parte sit iustum, sed si alter ab altero posset iustè mercedem cambij exigere, quasi bellum iustum ex vtriusque parte oriretur, ergo &c. Sed contrà negatur indè sequi quasi bellum ex vtraque parte iustum, quià bellum est quodamodò per coactionem, nullus autem potest alterum cogere ad dandum stipendium, cum vterque possit nolle cambire.

Non sequitur iustum bellum ex vtraque parte.

Assertio III. Nullum foenus committit, qui indigens mille nummis aureis Romæ eosdem soluit negotiatori Mediolani, qui quærat alterum, qui eis indigeat in Hispania, vt cum incremento illos soluat Romę, vbi eis indiget *Molina apud Salas dub. 11. de cambijs num. 3. contra Medinam quæst. 5. tit. de cambijs.*

Molina Salas. Medina.

Probatur, quià ex vno capite ille vtitur iure suo tradendo suam pecuniam ad cambium, nec apparet ex alio vllum fundamentum, ex quo consurgat foenus, ergo talis contractus vsurarius non est. Antecedens quoad primam partem probatur, quia si

quis

Salas. quis non indigens Romæ illis nummis aureis illum contractum iniret nulla vsuræ labe notaretur, vt optimè notat *Salas loco citato*, ergo neque etiam si indigeat prout euincitur ex superiori assertione. Quoad secundam item euincitur. Peto enim quodnam sit fundamentum illius foeneris? Forte illud erit, quod ille indigens transportet pecuniam suam, cum lucro Romam? Sed debile fundamentum. Quis enim diceret me vsurarium contractum inire, si cum indigeam rem aliquam Romam transmittere cum sumptibus, inueniam, qui eadem re indigeat in alio loco, & velit similem mihi Romæ restituere, vbi indigeo sine sumptibus? Replicabis, fortasse, fundamentum foenoris in eo consistere, quod per alium inuitet ad cambium. Sed hoc inane quoque fundamentum ruit ex ijs, quæ suprà latè probauimus; non enim inuitatio ad aliquem contractum ineundum secundum se licitum adimit ius lucrandi secundum naturam eiusdem contractus.

Inuitatio ad aliquam contractũ ineũdum non adimet ius lucrãdi ẽiusdem contractus fie lucratiuus.

PRÆNOTIO III.

An inito cambio cum onere respectu campsuarij soluendi lucrum possit idem campsuarius ob moram campsoris in soluendo conuenire de cessatione illius lucri conuenti.

SVMMARIVM.

Non licet conuentio de cessatione lucri debiti ob moram propter carentiam præcisè pecuniæ 1.

Duplex sensus, iuxta quem Lugus cohonestat illam lucri remissionem 2.

Vterque reijcitur 3.

Exprimitur casus difficultatis propositæ in proprijs terminis 4.

Ob dilationem solutionis præcisè non potest campsuarius conuenire cum campsore de remissione illius lucri, quod sine illa dilatione iustè potest acquirere 5.

Non est præsumenda libera, & voluntaria cessio 6.

PRoponit hanc difficultatem ex mente Salas *Lugus disp.28. sect.4. num.58.* sub his terminis, *Tu indiges pecunia Neapoli, quam Romæ offers campsori, vt eam tibi Neapolim soluat oblato lucro; campsor verò dicit non posse se eam statim Neapoli reddere, sed post tres menses; tu admittis dilationem solutionis, ita tamen, vt campsor nullum etiam lucrum pro cambio exigat.* Oritur hic difficultas, an hoc pactum licitum sit, an vsurarium. Pro parte negante refert *idem Lugus Salam dub. 31. Emanuelem Rodriquez, Angles, Lopez, & Vegam.* Pro affirmante Garziam, cui ipse adhæret.

Lugus. Salas. Eman. Rodriq. Angles. Lopez. Vega. Garzias.

Qui sustinerit carentiam pecuniæ secundum se sumptam esse titulum iustificatiuũ 1
lucri in cambio non incongruè inferre possent illam conuentionem campsuarij de non soluendo lucro ob moram campsoris vtique vsurariam non esse, sed licitam eidem campsuario; nam illa cessatio a solutione lucri conuenta non esset ob temporis dilationem præcisè, sed ob carentiam pecuniæ, & si campsarius in illa hypothesi acquirit aliquod pretio æstimabile nempè illam lucri remissionem, æquale onus induit, ratione cuius carere debet sua pecunia per illos tres menses. Sed hæc subsistere non possunt; nam in quocunque mutuo liceret mutuanti lucrum aliquod exigere, quandoquidem, qui mutuat semper per aliquod temporis spatium carere debet pecunia mutuata. Deindè in quacunque solutionis dilatione posset lucrum acquiri, quod confutatum est *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris* 2
disquis. 4. §. 8. num. 2.

Carentia pecuniæ præcisè secundũ se sumpta non est iustificatiua lucri.

Lugus, qui suprà, duplici titulo mutata intentione illud lucrum cohonestare contendit; & primò asserit, quod campsarius in hypothesi propositi dubij potest quodamodò fieri campsor, & cum cognoscat campsorem indigere illa pecunia in Ciuitate Romæ potest illi offerre virtualem traiectionem suæ pecuniæ ex Neapoli Romam anticipando solutionem per tres illos menses, post quos sit Neapoli illam recepturus, ex quo posteà videtur inferre, quod cum illa traductio sit pretio æstimabilis per hanc quodamodò compenset illam lucri remissionem. Secundò asserit, quod quamuis non vendat campsori traiectionem suæ pecuniæ, possit tamen nolle emere traiectionem pecuniæ campsoris, & quamuis primò voluerit traiectionem emere, cognita posteà indigentia campsoris possit priori intentione mutata nolle emere,
sed tantum velle permutationem facere 3
pecuniæ pro pecunia æquiualenti, quod licitum esse asserit. Sed in primis Lugus transit à quæstione in quæstionem; primò enim in facti serie supponit indigentiam in campsuario, & oblationem per eundem factam campsori; modo mutat, & supponit ipsum campsorem Romæ indigentem. Certè est quid diuersum inquirere in sui fauorem, qui pecuniam ex vno loco in alium transferat nullo habito respectu ad indigentiam translatoris, ac offerre traductionem indigenti in alio loco, quamuis ex tali traductione resultet etiam commodum offerentis; primum enim nullum importat onus compensationis in campsore, siquidem campsor se habet præcisè, vt campsor, & inducit præcisè munus traductoris in fauorem campsuarij, & proptereà iusta mercede traductionis, si in data hypothesi priuatur, priuatur solum ob temporis dilationem, quod est id, quod in-

Duplex sensus Lugi, secundum quẽ intendit cohonestare illã cessationẽ lucri

Transit Lugus à quæstione in quæstionem.

intendit Garzias; Secundum autem importat campsorem de campsore fieri campsuarium, & beneficium traiectionis recipere, quod certè in ipsum transfert onus compensationis, sed hic status non est præsentis quæstionis, quæ mutat faciem, & diuersa est a proposita in titulo. Cæterum si vim aliquam haberet sensus Lugi, nunquam campsor posset exigere pretium traductionis; posset enim campsuarius mutata intentione absolutè dicere, dum soluit hic pecuniam, vt alibi recipiat se traijcere ex alio loco pecuniam campsoris hic, & sic, vel exigere stipendium talis traductionis, vel compensare cum onere, quod subit campsor pecuniam eiusdem transferendi in alium locum, quod nullus dicet

Incommoda, sequerentur ex opinione Lugi nō posita.

4 Insistendo igitur in propriis terminis propositi dubij difficultas consistit in hoc, an stante iure, quod habet campsor ex vi prioris conuentionis exigendi stipendium traductionis, si immediatè traijciat, possit licitè sine labe vsuræ eodem priuari, seu fieri possit conuentio de priuatione illius, si non immediatè traijciat, sed conueniat de traiectione post illos tres menses, quod est, vnico verbo, inquirere an possit priuari iure, quo instè gaudet, stipendij traiectionis ob conuentionem dilationis traijciendi ad tres menses, in quo sensu est controuersia inter Salas, & auctores suprà allegatos, & inter Garziam.

Exprimitur sensus, secūdū quem sexaminatur titulus prænotionis.

5 Assertio, ob illam dilationem solutionis præcisè non posse campsuarium conuenire cum campsore de remissione illius lucri, quod sine illa dilatione iustè posset acquirere. Ita auctores, qui suprà.

Probatur, quia quæcunque acquisitio lucri ob solam temporis dilationem est omninò illicita & vsuraria, sed campsuarius in data hypothesi acquireret aliquod lucrum ex sola temporis extensione, ergo &c. Maior latè probata est tùm in quæstionibus de mutuo & vsuris, tùm in controuersiis de emptione, & venditione. Minor probatur, quia illa remissio stipendii respectu campsuarii æquiualet lucro, ac perindè se habet respectu ipsius, ac si lucrum prius per campsorem acquisitum iterum ex iustitiæ debito reassumeret, sed illam ex pacto acquireret ob solam temporis dilationem, ergo &c. Minor probatur, nam non est assignabile aliud caput, ob quod illam possit acquirere.

Acquireretur in dicta hypothesi lucrū ex sola temporis dilatione.

Dices primò, illam acquirere posse, vel ex motiuo lucri cessantis, vel ex motiuo damni emergentis. Sed contra primò, quia ex vi constitutionis Pii V. prohibita est quæcunq; conuentio de lucro certo etiam ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, vt latè dictum est supra in explicatione eiusdem constitutionis. Propter hanc Pianam constitutionem cuinciturs, etiam non posse acquirere in pœnam ob moram solutionis, cum hoc etiam expresse in illa prohibeatur; secundò considerandum est an illa lucri cessatio, vel damni emergentia verè sit secutura, & an fuerit in pactum expressè deducta, sine quo &c.

Prohibita est quæcunque conuentio de lucro certo etiam in ordine ad lucrū cessans.

6 Dices secundò illam iustè posse acquirere ex motiuo gratuitæ cessionis, seu liberæ donationis, vel realis, vel saltem præsumptæ campsoris, cum in illam remissionem consentiat, cum potuerit dissentiri recedendo a contractu. Sed contra, nam omninò gratis præsumitur simpliciter voluntaria, & libera illa remissio, præcipuè cum in contractibus onerosis, in quibus interueniunt pacta, & conuentiones non præsumantur donationes, nisi exprimantur *Nauarrus c. 23. num.* 88. & licet campsor sciens non renuerit illi conuentioni, ex hoc tamen non arguitur, quod omninò liberè annuerit, sed tantum inuoluntariè mixtè ea proportionali ratione, qua mutuatarius sciens se vsuris per mutuantem grauari illis non renuit, ex quo tamen non arguitur liber omninò consensus.

In contractibus onerosis non præsumitur donatio, nisi exprimatur. Nauarrus.

Probatur secundò, quia campsuarius prius soluens pecunias hic expectans solutionem; seu restitutionem ad trimestre alibi imposito onere campsori ratione talis expectationis remittendi interesse traiectionis perinde est, ac si mutuaret illam pecuniam eidem campsori, vt illam alibi restitueret post tale tempus; sed quidquid pretio æstimabile supra sortem exigitur ex mutuo est vsurarium, ergo etiam erit vsuraria illa stipendii remissio, quæ exigitur ex illa solutione anticipata, siquidem illa etiam est pretio æstimabilis, & iure aliunde debita ipsi campsori.

Esset potius mutuū palliatum, quā cambium.

Dices illam anticipatam solutionem non æquiualere mutuo, siquidem mutuum est de tempore ad tempus, illa verò de loco ad locum. Sed contra, quia non repugnat in mutuo, quin pecunia in vno loco accepta ex conuentione sit in alio restituenda, ergo si interueniant cæteræ conditiones, quæ exiguntur ad mutuum non erit quin illa anticipata solutio sit verè mutuum, quamuis palliata titulo cambii; conditiones autem deficientes a natura mutui assignabiles non sunt.

Non repugnat mutuum cum cōuentione, quod res mutuata alibi restituatur

PRÆNOTIO IV.

De praxi cambiorum localium.

SVMMARIVM.

Quatuor interueniunt personæ in cambio locali, & explicatur 1.
Respondens campsoris potest etiam fieri respondens campsarij 2.
Interueniunt etiam regulariter literæ, iuxta quarum tenorem soluenda sunt cambia 3.
Munus Bancheriorum singulariter explicatur 4.
Regulariter assumuntur à Republica præstita eidem

eidem fideiussione, seu legitima cautione 5. Non sunt meri depositarij, & explicatur 6. Explicatur praxis, iuxtà quam regulantur cambia in diversis mundi partibus, & nundinis iuxtà diversa pecuniarum genera 7.

IAM incipimus explicare ea in communi, quæ concurrunt ad cambia constituenda, singula in particulari in sequentibus explicaturi, vbi erit sermo de formulis literarum, de pactis, quæ in huiusmodi contractibus interueniunt, de promissionibus, & protestationibus, & alijs, si quæ &c.

In primis igitur, vt alibi innui, regula-
1 ritèr in hoc cambiorum genere quatuor personæ interueniunt, campsor, campsarius, respondens campsoris, & respondens campsuarij. Sit exemplum. Indiget quis mille nummis aureis Mediolani existens in Hispania, eos hic Mediolani soluit campsori, vt datis literis in Hispania restituat; iam adest campsor, & campsarius; certè literæ, quæ per campsorem expediuntur, ad aliquem dirigendæ sunt, & ecce respondens campsoris, & eum ille, ad quem diriguntur in Hispania alicui commissam sibi summam debeat soluere, alter adesse debet, qui recipiat, & ecce respondens campsuarij, quinimmò per ipsam actualem receptionem per istum factam perfectissimè consumatur cambium. Hæc, quæ dicuntur de campsario prius soluente Mediolani, vt recipiat in Hispania, proportionali ratione intelligenda sunt de campsore prius soluente campsario, vt ab eodem alibi recipiat, & tunc respondens campsoris, qui in Hispania recepit illam summam a respondente campsuarij, alteri iterum tribuit summam receptam, vel quærit tradere ad cambium, à quo accipit obligationem, quam iterum remittit ad campsorem, qui ex illis cambijs, & recambijs regulariter interesse acquirit, & lucrum. Porrò contingere potest, quod campsarius, qui prius recipit a Campsore hic Mediolani determinatam summam non habeat in Hispania, nec pecuniam, nec respondentem, qui pro illo soluat; qua propter hic Mediolani fit conuentio inter ipsum campsarium recipien-
2 tem, & campsorem, qui soluit hoc modo. Campsor ipse suum exhibet campsario respondentem, qui pro ipso literas recipiat, & debitum in eisdem commissum sibi ipsi soluat, & tunc respondens campsoris duplicem quodamodò personam virtualitèr rapræsentat, alteram respondentis campsoris, sub quo respectu acceptat à se ipso obligationem soluendi illam summam, alteram respondentis campsuarij, sub quo respectu acceptat literas eiusdem campsuarij, & se obligat ad illam summam sibi ipsi soluendam. Prout deindè rapræsentat personam respondentis campsoris, & recipit illam obligationem soluendi eandem, per inde est, ac si esset noua pecunia in Hispania campsuario soluta, seu data ad cambium Mediolani soluendum remittit ad suum principalem, nempè ad campsorem, cuius est respondens, vt debitum per eandem obligationem contractum tanquam recambium a campsario recipiat cum nouo lucro. De iustitia, vel iniustitia horum cambiorum, & recambiorum erit sermo infra ex professo; nunc enim solum intendimus explicare praxim, qua negotiatores vtuntur, eiusdemque notitiam legentibus exhibere.

Campsor, campsarius, respondens campsoris, & respondens campsuarij.

Quandoque respondens campsoris potest esse respondens campsuarij.

Modus, quo fiunt recambia explicatur.

Deindè ex dictis liquet in huiusmodi 3
cambiorum praxi interuenire literas, quas, qui prius recipit pecunias, dat, vt alibi restituantur soluenti. Huiusmodi literæ aliquandò secundum quod in eis præscribitur, sunt immediatè, ac fuerint receptæ executioni mandandæ, aliquandò verò post aliquod temporis post diem, a quo fuerunt præsentatæ, vel ex præscriptione dantis easdem literas, vel secundum vsum fori ex consuetudine recepta in loco, in quo sunt executioni mandandæ. Circa huiusmodi literas innumera pullulant dubia, de quibus singulis ex professo inferius. 4

Literæ vel immediatè sunt executioni mandandæ, vel iuxta præscriptum.

Præter quatuor personarum genera, de quibus supra, aliud hominum genus quandoquè interuenit, qui banchari communitèr appellantur. Munus ipsorum est negotiatorum, seu mercatorum pecunias quasi in deposito apud se recipere, easdemque, vel ipsis mercatoribus ad ipsorum exigentiam restituere, vel alijs ex eorum mandato tradere. Ad hoc munus regula- 5
ritèr a Republica, seu à Principe assumuntur, quibus propterea assolent, & tenentur fideiussores, seu legitimam cautionem dare de fideliter munere obeundo. Dixi *quasi in deposito*, quià præcisè depositarii non sunt, quandoquidem illi non acquirunt dominium rei depositæ, nisi quatenus depositum est irregulare, prout latè probatum est supra, isti verò verè acquirunt dominium rei acceptæ, seu pecuniæ, vndè si perit, ipsis perit, non mercatoribus deponenti- 6
bus. Huiusmodi Bancherii assolent pecuniis apud se depositis negotiari, vel dando ad cambium, vel merces emendo, vt vendant, vel implicando in aliis contractibus lucratiuis. Quandòque, & crebrò est bancheriorum genus, qui solent in locis, vbi nundinæ celebriores celebrantur pecunias campsorum recipere, illorum literas ad se directas soluere, & nomine ipsorum ab aliis pecunias tenere, rationesque dati, & accepti apud se habere, qui propterea in fine nundinarum ab vnoquoque ex deponentibus mercedem sui laboris, seu vt alii dicunt prouisiones accipiunt plus, vel minus, secundum quod plura, aut minora negotia pro eisdem gesserunt. De commodis, & oneribus, de iustitia, vel iniustitia eorũ, quę ipsi gerunt ex professo erit sermo infra.

Munus bancheriorum quale sit

Banchariy dominiũ pecuniæ depositæ apud se acquirunt.

N Hoc

Depositum sit, vel in pecunia numerata, vel in literis cambij.

Hoc vnum solum hic monendum censeo, quandòque per Deponentes pecunias Bancharijs consignari, vel in pecunia numerata, quatenus eam effectiuè recipiunt, quandòq; non effectiuè, sed in literis cambij, qui etiam proportionaliter, vel primo, vel secundo modo possunt soluere, atque etiam in ordine ad duplicem hunc modum deponendi dubia infra examinabuntur.

Pro pleniori notitia huiusmodi praxis cum varia pecuniarum genera in diuersis
7 locis pro huiusmodi cambiis adhibeantur semper attendendum erit, quonam nummorum genere cambia regantur, quod vt facilius intelligatur, nota praxim, quam refert *Lessius lib. 2. c. 23. dub. 5. num. 51.* qua Antuerpiæ ad loca præcipuè Europæ reguntur, quod asserit fieri grossis. Res ita se habet. Antuerpia Venetias dabat campsor nonnaginta, & vnum grossos & tres quartas, vt vnum ducatum Venetiis reciperet, qui ducatus Venetiis æstimatur in bancho centum viginti quatuor solidos, qui sunt Venetiis congrua mensura ducati in cambiis. Antuerpia Mediolanum dabat centumquinque grossos, vt Mediolani reciperet ducatum, qui tunc temporis ibi valebat libras quinque imperiales, & sexdecim solidos. Antuerpia Florentiam dabat centum grossos cum dimidio recepturus ducatum intra mensem, & sic successiuè Antuerpia in alia loca ad proportionem valoris, quem ibi habet ducatus comparatiuè ad valorem pecuniarum minutarum; quæ ibi currunt, quem cognoscere mei muneris non est, vndè vos ad praxim, & æstimationem, quam habent in vnoquoque loco remitto. Consulite eundem Lessium loco cit. qui ibidem enumerat praxim quoad loca celebriora, sed arbitror pretium ab eodem assignatum quoad eadem loca successu temporum variatum.

Lessius.

Explicatur praxis pecuniarũ secundum quas reguntur cambia in diuersis partibus.

PRÆNOTIO V.

An quandò pro campsario respondet Procurator campsoris cambium cum lucro sit iustum, an verò vsurarium.

SVMMARIVM.

Exponitur status in terminis particularibus 1.
Duplex sententia, eaque contraria refertur 2.
Rationes pro sententia negante 3.
Rationes pro sententia affirmante 4.
Nulla interuenit in facto exposito iniustitia, nullaque vsura 5.
Dummodò intentio contrahentium non sit corrupta. Ibid.
Respondetur argumentis pro contraria sententia adductis 6.
Obligatio sumpta in vno loco soluitur virtualiter in alio 7.
Constitutio Pij V. non aduersatur huic cambiendi generi 8.
Pius V. approbauit hoc genus contrahendi pro mercatoribus Bononiensibus 9.
Verificantur ea, quæ dicta sunt, etiam si respondens campsoris sit ipsius famulus, vel socius in negotiatione 10.

FActi series latè proposita est in præcedenti prænotione *num. 1.* prope medium, & alibi fusè relata, & examinata. Vt clarius tamen procedam, & non confundam terminos, ex quibus inordinatè acceptis non vulgaris oriri potest confusio in decidendo, & potius ingenia obtenebrari circa factum, quam elucidari quoad sententiam, eandem facti seriem iterum in his terminis propono. Theodoricus nummularius Mediolanensis titulo cambij tradit Sempronio centum nummos aureos Mediolani onere eidem Sempronio imposito sibi, suisque ministris Romæ soluendi eosdem, exigitque Theodoricus à Sempronio, qui nec ibi pecuniam habet, nec respondentem, literas Romam ad negotiorum gestorem ipsius Theodorici, quibus literis Sempronius se debitorem demonstrat eiusdem Theodorici. Interim Theodoricus ad eundem suum negotiorum gestorem per suas peculiares literas scribit, vt nomen Sempronij recipiat, & in tabulas referat, sed ita vt Sempronij nomine, qui Romæ nihil habet in nummis, pro Sempronio centum aurei accepti referantur Theodorico Romæ, quo nec pergit Sempronius, nec quidquam re ipsa recipit à Theodorico, seu eius negotiorum gestore, tametsi iste in tabulis perscribat de Theodorici ære Romano à Sempronio persolutum esse Theodorico. Vrgente iam tempore solutionis negotiorum gestor Theodorici Romæ literas Mediolanum ad Sempronium dat, quibus appellatur Sempronius, cogiturque Theodorico Mediolani maiorem pecuniam, quam acceperat numerare. 1

In varias circà expositam facti seriem abiuere Doctores sententias. Prima docet huiusmodi cambia nullo modo licere *Sotus lib. 6. de iust. & iu. quæst. 10. art. 1. Tabiena in verbo vsura 15. num. 4. §. 3. Mercatus de cambijs c. 7. D. Antoninus 3. part. tit. 8. c. 3. qui pro se innumeros non vulgaris nominis auctores refert. Siluester verb. vsura 4. num. 9. Gaspar Rodericus de annuis redit. quæst. 6. num. 17. Palatius de contractibus c. 3. Rebellus part. 2. lib. 11. quæst. 6. num. 20.* 2

Sotus. Tabiena. Mercatus. D. Antoninus. Siluester. Gaspar Rodericus. Palatius. Rebellus.

Secunda sustinet iustitiam talis contractus *Lessius c. 23. dub. 7. Diana tom. 1 tract. 7. de contract. resol. 1. Sigismundus Scaccia lib. de commert. & cambijs* relatus à *Lugo de cambijs disp. 28. sect. 7. num. 77.* qui etiam alios innumeros refert pro hac sententia, quamuis aliquos immeritò. Quid igitur hac in re concludendum. Rationes pro vtraque

Lessius. Diana. Scaccia.

sen-

sententia adamussim licet maiori, qua potero breuitate referam, quidue postea sententiam, seu cui adhęream, breuiter exponam.

3 Pro sententia negante iustitiam huius contractus hæc militant. Primò, quia ad actus iustitiæ commutatiuæ requiritur nedum alteritas contrahentium, sed etiam rerum, quæ cadunt sub eisdem contractibus, seu actibus iustitiæ commutatiuæ, sed in cambijs, de quorum natura hic agimus, nec contrahentium est alteritas, nec rerum, ergo &c. Minor probatur quoad primam partem, quia in loco, ad quem per Sempronium diriguntur literæ, & in quo fieri debet solutio, non interueniunt duæ personæ distinctæ, prout requiritur ad actum solutionis, qui est actus iustitiæ commutatiuæ, quandoquidem, qui recipit literas rapræsentat quidem personam campsoris, eam verò campsarij potius fingit, quam referat, & eius nomine apparentèr tantum operatur, verè tamen, & realitèr agit ex commisione campsoris, intantum enim agit, in quantum ab eodem committitur, ergo non interueniunt duæ personæ realitèr distinctæ, sed tantum finguntur duę, vbi est dumtaxat vna realitèr. Confirmatur eadem minor quoad primam partem. Eadem persona campsoris si esset in lóco, in quo facienda est solutio non posset sustinere illas duas personas soluentis, & recipientis solutionem, ergo nec ipsius respondens, qui tantum facit id, quod faceret ipse campsor, si ibi adesset. Probatur eadem minor quoad secundam partem, quia tam pecunia, quæ datur Sempronio, quam illa, quæ recipitur a Teodorico est eiusdem Teodorici, vt per se patet.

Ad actū iustitia commutatiuæ nō solū requiritur alteritas persona, sed etiā rei.

Videtur fictio personarum non realitas.

Semper est pecunia eiusdē Theodorici cāpsoris.

Secundò. Campsor in hypothesi huius dubitationis se habet potius, vt mutuator acquirens lucrum ex mutuo, quam nummularius exigens interesse ex cambio, ergo vsurariè, non licitè contrahit. Antecedens probatur, nam cum pecunia tradatur, & recipiatur in eodem loco cum augmento, contractus, de quo hic agitur æquiualet illi, quo Theodoricus mutuaret illam summam, quam dicit cambire Sempronio post aliquod tempus cum lucro, seu augmento restituendam; nec obstare possunt literæ, quæ conficiuntur, & rationes illæ, & computationes, quas peragit respondens Theodorici, quia hæc omnia sunt tegumenta malitiæ, & pallia iniquitatis; Cæterum re vera Sempronius recipit pecuniam à Theodorico in hoc loco, & in eodem eidem restituit cum augmento, quod est improbum foenus.

Non videtur interced[e]re discrimen inter hoc cambiū, & mutuum.

Tertiò. In hoc contractuum genere quidquid est, fictitium est, & commentitium, ergo irritus, & inanis contractus. Antecedens probatur, quia est fictio personarum, actionum, & materiæ; personarum quidem, quia Theodoricus, seu eius respondens supponitur sustinere duplicem personam Romæ alteram dantis, alteram, recipientis pecuniam, & tamen nec Theodoricus nec ipsius respondens ibi dat, nec recipit; actionum, quia Romæ nulla fit numeratio pecuniæ; fictio item materiæ, quià Sempronius nonnisi fictè transfert aliquam pecuniam in Theodoricum, vel in eius respondentem, ergo &c.

Quidquid in hoc contractu interuenit videtur fictitium.

Quartò. Nemo potest validè permutare rem præsentem cum alia in loco absenti, in quo nec verè est, & certò scitur a commutante ibi non adesse absolutè, sed in hypothesi, de qua hic agimus, pecunia Sempronij Romæ, vbi esset restituenda, absolutè non est, & certo scitur a Theodorico ibi non esse, ergo non fit valida permutatio.

Pecunia præsens non potest commutari cū alia, vbi non est.

Quintò, quià in hoc cambiorum genere campsor præter interesse cambij, quinimmò, & eius etiam respondens exigit aliquod stipendium; ille quidem propter officium illud, quod præstat scribens ad suum respondentem, vt sibi ipse persoluat in fide, & nomine proprio campsoris, iste verò propter factoriam, & suum officium, quæ omnia præseferunt apertissimam iniquitatem.

Campsor quandoque duplex exigeret stipendium

Sextò, ex decreto Pij V. in constit. quam suprà allegauimus hoc cambiendi genus tanquam improbum, & foeneratitium damnatur; asserit enim *damnamus omnia cambia, quæ ità confinguntur, vt contrahentes ad certas nundinas, seu ad alia loca cambia celebrare simulent, ad quæ loca ij, qui pecunias recipiunt literas quidem suas cambij tradunt, sed non mittuntur, vel ità mittuntur, vt transacto tempore inanes, vnde processerant, reuertantur, aut etiam nullis huiusmodi literis traditis, pecunia ibi denique cum interesse reposcitur, vbi contractus fuerat celebratus. Nam inter dantes, & accipientes vsque à principio ità conuenerant, vel certè talis intentio erat, neque quisquam est, qui in nundinis, aut locis supradictis solutionem faciat.* Quibus verbis, quid clarius ad rem præsentem?

Obstat definitio Pij V.

Septimò, ex auctoritate Congregationis decem, & septem PP. Societatis Iesu tempore, & iussu Euerardi Mercuriani Generalis eiusdem Societatis habitę, in qua omnes vnanimes contractum illum tanquam improbum foenus exploserunt, cuius congregationis meminit *Comitolus respons. mor. lib. 3. quæst. 15. num. 4.* licet *Salas de cambijs dub. 17. num. primo* existimat illam Patrum Congregationem locutam de cambijs siccis, non de cambio, prout in re præsenti.

Sensus PP. Societatis Iesu iussu P. Generalis expositus Comitolus. Salas.

Pro sententia affirmante hæ adduci solent rationes. Primo arguit *Salonius quæst. 4. de cambijs art. 2. controu. 12. nu. 5.* Potest campsor dare literas ad proprium respondentem, quibus ex pecunia sua, vel alterius idem respondens cambium ab ipso campsore collatum persoluat trāsmisso eodem Salonius

In contractibus ciuilibus quod quis potest praestare per alios potest etiã per semetipsum.

debito per alias literas ab ipso respondente ad eundem campsorem, ergo etiam poterit campsor ad eundem respondentem dare, quibus ex sua propria pecunia idem debitum persoluat, & literis datis ad eum postea remittat, cuius nomine facta fuit illa solutio. Consequentia probatur, quia in contractibus ciuilibus, quod quis potest praestare per alios, potest etiam praestare per semetipsum.

Nec est grauamen super naturã cãbij, nec quia exigitur ex sola temporis dilatione.

Arguit secundò ex generali regula ab omnibus indifferentèr recepta cambium illud esse licitum, in quo nec aliquid recipitur ob solam temporis dilationem, nec campsuarius grauatur supra id, quod exigit ipsa natura cambij, sed neutrum in assignato cambio ex his duobus sequitur, ergo &c. Minor probatur, quia campsuarius non soluit, nisi illud interesse, quod solueret, si proprium factorem ibi, vbi pecunia est persoluenda, haberet, qui ex propria pecunia solueret.

Comitolus.

Praxis vbique recepta nec à locorũ ordinarijs reprobata.

Arguit tertiò, ex communi praxi vbique ferè recepta, a locorum ordinarijs cognita, & non reprobata, secundum quam huiusmodi cambia ineuntur, quinimmò huic communi consuetudini fortius robur addit *Comitolus cit. quaest. 25. lib. 3. num. 10.* dum asserit priuilegio per Pium V. Bononiensibus concesso ipsam non solum non esse reprobatam, sed etiam positiuè approbatam, facit enim Pius V. Bononiensibus potestatem mensam campsoriam in propria Ciuitate erigendi cum remissione literarum ad eos, qui pecunias suas huic, illiue tradunt; & licet Comitolus asserat Priuilegium illud Bononiensibus concessum explicandum esse per posteriorem Bullam editam pro omnibus ab eodem Pio V. fallit tamen, quia illa Bulla non concedit priuilegium exercendi cambia illicita ex natura sua; hoc enim nequit Pontifex concedere, sed declarat cambia illa esse licita, quae propterea non tollitur per aliam subsequentem, & licet Bulla continens illud priuilegium velit, vt per campsorem bis pecunia numeretur, primo in loco, vbi celebratur contractus; secundo etiam in loco, in quo Procurator Campsoris personam etiam sumit Campsuarij, haec tamen duplex numeratio saltem implicitè habetur, nam Procurator Campsoris nomine campsuarij habentis fidem campsoris soluit eidem campsori, & vt soluat, sumit ad cambium ex commissione campsuarij, & soluendum ab eodem campsuario. Facit etiam quam maximè ad horum confirmationem id, quod refert idem Comitolus se accepisse a viris probis, & fide dignis Mariti, & Valentiae anno Domini 1574. regnante Gregorio XIII. nempè cum orta esset controuersia, an per Bullam Pij V. hoc genus cambiendi esset prohibitum Cardinales Congregationis ab Archiepiscopo Panormitano consultos respondisse non esse per Pij V. constitutionem in prohibitione comprehensum. Facit item id, quod refert *Lugus disp. 28. sect. 7.* decisum in quadam Theologorum Congregatione Romae habita iussu Pontificis *nihil in praedicto casu, & circunstantiis contineri, quominus licitè practicari possint.*

Approbatio Pij V. ad mercatores Bononienses.

Comitolus.

Rescriptum Sacrae Congregationis in hoc cambiendi genere ad Archiepiscopum Panormitanum.

Lugus.

Lessius.

Arguit quartò *Lessius lib. 2. c. 23. dub. 7. num. 61.* Quia si ex aliquo capite illud cambiendi genus esset iniustum, iniustitia maximè ex eo resultaret, quod campsarius non habet pecunias in loco, in quo cambium restituendum est, sed haec non resultat, ergo &c. Minor probatur, quia ad iustitiam contractus non requiritur, quod campsarius ibi habeat pecuniam actu, sed sufficit, quod habeat virtute, scilicet vel in virtute crediti apud amicum, vel in facilitate habendi correspondentem, qui pro eo soluat. Quid autem magis confert ad validitatem, & iustitiam contractus, quod hunc potius, quam illum amicum, vel respondentem habeat? quod hac, vel illa pecunia persoluatur? & si potest persolui a tertio, cur non poterit persolui ab ipso campsoris respondente, prout induit personam amici, vel respondentis eiusdem campsuarij? Quod si dixeris, respondentem campsoris perinde se habere, ac si esset ipse campsor, qui non potest esse simul solutor, & receptor, maximè si huiusmodi respondens esset famulus, vel merus executor campsoris, quia tunc ex speciali ratione censetur eadem persona cum campsore; statim impugnaberis, quia licet sub vno respectu verè se habeat, vt campsor, sub alio rapraesentat diuersam personam ab illo, in quo nulla est repugnantia, sicuti non est repugnantia, quod vna & eadem persona, etiam in ordine ad idem creditum simul sit mutuator, & fideiussor respectu eiusdem mutuatarij, maximè si ipse mutuatarius, sicuti & campsuarius non obligaretur ad acceptandum, vel mutuatorem pro fideiussore, vel respondentem campsoris pro suo respondente.

Non requiritur, quod cãpsarius habeat pecuniã actu, sed sufficit, quod habeat virtute.

Non repugnet, quin eadem persona duplicẽ rapraesentet.

Arguit quintò, idem Lessius. Potest mercator requisitus ad mutuandum centum nummos aureos nolle eos mutuare, sed exhibere exigenti mutuum tot merces, quot sufficiant ad hauriendos illos nummos titulo venditionis, & deinde pecunia praesenti easdem merces emere, quod nos etiam latè probauimus *tom. 1. sub tit. Cõtractus II. de empt. & vendit. disquis. 1. §. 7.* Item potest exigenti mutuum se exhibere paratum ad emendas aliquas merces praesenti pecunia ab ipso exigente, qui si non habeat, potest eidem offerre merces, quas alibi habet vendendas credito, & postea easdem non renuente eo, qui exigit, redimere pecunia praesenti iuxta communem aestimationem, ergo etiam potest campsor modo, quo hic agimus, cambire. Consequentia probatur, quia hic vterque contractus in effectu

Argumẽtum a paritate desumptum valde accomodũ.

est

est omninò similis, nam si mercator dicit se nolle mutuare, sed paratum esse se tradere credito suas merces, & deindè illas redimere pecunia præsenti, etiam campsor dicit se nolle mutuare, sed paratum se esse ad emendam pecuniam absentem campsuarii pecunia præsenti; si ille dicat non habente illo, qui mutuum exigit, se habere alibi merces, quas offerat vendendas credito, & simul offerat pretium pro redemptione earum præsenti pecunia, & iste dicit se habere alibi pecunias vendendas, seu permutandas, quas offert credito, & paratum se esse exigenti credito ibi vendere, & præsenti pecunia easdem redimere, ergo &c. Neque valet, si dicatur campsuarium non liberè, sed coactè exigere, & accipere tale cambium, quod propterea non subsistit, vel pretium in hoc cambio esse iniustum, quia pecunia, quam campsuarius campsori vendit maioris est æstimationis ob sumptus, quibus idem campsuarius eam comparare debet, sicuti merces maioribus laboribus, & expensis comparandæ sunt maiori pretio dignæ; vel cambium hoc ex dispositione Pii V. esse siccum, eo quia literæ, quæ mittuntur, reuertantur inanes cum onere in campsuario soluendi interesse; Non valet, inquam; non primum, nam hoc modo dici posset, quod emens credito merces, & posteà vendens pecunia præsenti venditori inualidè contraheret, vtpotè non liberè, sed coactè, quod falsum loco citato probauimus. Deindè, si hoc valeret, in quibuscunque emptionibus factis in necessitate eadem inualiditas consurgeret. Videndum igitur est, an in contractu seruetur æqualitas requisita ad iustitiam contractus, quæ si fuerit non præsumenda coactio, sed sufficiens libertas, cæteroqui in quocunque contractu, in quo vnus ex contrahentibus exigente altero aliquid supra id, quo ille vellet contrahere licet intrà limites iusti, semper posset dubitari de inualiditate, quia posset dici, ibi adesse coactio, quod nullus dicet; non secundum, quià non ideò res babent maiorem æstimationem, quià pluribus sumptibus sint comparatæ; quandò habent valorem communem, & taxatum ex vsu fori; non tertium, quia literæ illæ non reuertuntur inanes, cum virtualitèr saltem, & implicitè pro ipsis facta fuerit solutio in loco, ad quem fuerunt directæ, & non amplius ipsæ, sed aliæ factæ titulo recambij reuertantur. Cauerem tamen quoad hanc Lessij probationem cautè procedendum esse, ne præuium interueniat pactum de retrouendition cum intentione lucri; hoc enim iustissimè damnatum est per Sãctissimum Innocentium XI. in Congregatione nuperimè edita die 2. Martij 1679. propositione 40.

Liberè omninò, & non coactè exigit, vt patet exẽplo.

Nõ præsumenda est coactio, vbi seruatur æqualitas requisita ad cõtractũ.

Literæ non reuertuntur inanes, cum non sint amplius eædem.

Quid iam in tot Doctorum sibi aduersantium numero ego concludam? Quid tot inter rationes sibi obuiantes tanquam tutius seligam? Certè Auctores præallegati licet rationes vnusquisque pro sua parte efficaces videantur afferre, non modicum tamen hæsitant in concludendo. Adhæreo sine hæsitatione secundæ sistendo in puris terminis dubitationis propositæ. Quamobrem sit 5

Assertio. In hoc cambiendi genere, prout exponitur in facti serie nulla interuenit vsura, nulla iniustitia ex eo, quod correspondens campsoris simul agat partes eiusdem, & simul gerat vices campsarii iuxtà modum explicatum, dummodò seruentur aliæ conditiones requisitæ ad naturam cambii localis, & intentio contrahentium non sit corrupta. Rationes pro secunda sententia adductæ assertionẽ concludentèr euincunt, quamobrem non esset vlterius immorandum. Dixi tamen, *dummodò seruentur aliæ conditiones requisitæ &c.* quod annui ad indicandum, debere seruari æqualitatem valoris inter pecuniam datam, & recipiendam, interesse, quod per campsorem exigeretur, non debere excedere valorem mercedis iuxta communem æstimationem eiusdem ex vsu fori, campsorem debere probabilitèr credere campsuarium habere pecunias, vel in re, vel in credito in loco, in quo debet restituere, & locum, in quo sunt soluendæ pecuniæ distare à loco, in quo dantur literæ. Dixi, *& intentio contrahentium non sit corrupta* nam si campsor intenderet præcisè mutuum, & intentione principali lucrum ex illo acquirere, quamuis mutuum palliaret illo cambiendi genere, & iniquè contraheret, & vsurariorum labe inficeretur. Non inefficax argumentum ad magis roborandam nostram assertionem erit solutio rationum, quæ pro prima sententia allatæ sunt.

Assignãtur conditiones requisitæ ad validitatem contractus.

6

Ad primam igitur dico, & adesse sufficientem alteritatem personarum, & rerum; personarum quidem, quià vna, & eadem persona sub diuersa consideratione, & prout gerit vices diuersorum in ordine ad huiusmodi contractus potest simul esse creditor, & debitor, & emere, & vendere sibi ipsi *l. in tribus ff. de iudic. c. ex literis de probat.* actor simul, & reus *l. item eorum §. si decuriones ff. quod cuiusq. vniu. c. relatio 21. quæst. 1. c. nec Moises de consec. dist. 2. l. si consul. ff. de adopt. l. 1. §. si seruus ff. de stip. ser.* & in exercenda voluntaria iurisdictione potest multiplici officio fungi *d. l. si consul ff. de adopt.* & palam est non repugnare actum tradendi centum nummos aureos Petro nomine Antonii, & actum recipiendi alios centum à Petro nomine eiusdem Antonii *Nauarrus parte secunda consil. lib. 5. de vsuris cons. 1. num. 9.* neque absolutè verum est, respondentem campsoris potius fingere, quam referre personam campsuarii, & apparentèr tantùm operari nomine ipsius; non, inquam, absolutè verum est,

In ordine ad diuersos cõtractus item potest esse creditor, & debitor, actor & reus.

Nauarrus.

nam

Agere in fauorem campsuarij instāte cāpsore est ipsum cāpsorē admittere. vt fideiussorem

nam quamuis in tantum agat, in quantum à campsore ei committitur, non tollitur tamen, quin vices agat eiusdem campsuarij, & ipsius munera obeat, nam hoc, quod est agere in fauorem campsuarii ex commissione campsoris est quodamodò solum admittere ipsum campsorem tanquam fideiussorem pro campsario eo modo, quo quis dat alteri pecuniam ob fideiussionem per alium præstitam, sine qua non daret, per quod non tollitur, quin principalitèr det in fauorem recipientis, & ipsum constituat principalitèr debitorem. Ad id, quod subditur, dicendum est, si campsor esset in loco, in quo facienda est restitutio, adhuc posse per se ipsum duplicem illam personam referre; sicuti enim in loco, in quo primò soluit campsuario, & gerit personam campsoris tribuendo illam pecuniam, & simul campsuarij, quatenus nomine eius trayeit debitum in suum respondentem, vt bene notat *Lessius hic disp. 23. dub. 7. num. 83. vers. vbi aduerte*, cur etiam in loco solutionis, si ibi adesset, non poterit agere partes campsuarij eius nomine soluendo sibi ipsi, & simul campsoris recipiendo id, quod per se ipsum soluit nomine eiusdem campsuarij? Certè ex præallegatis iuribus sub diuerso respectu idem potest simul esse creditor, & debitor. Quod si dicatur ex *l. si frater à fratre ff. de rebus credit.* neminem posse sibimet ipsi mutuare emere, vel vendere, nec sibimet se obligare, sicuti nec sibimet imperare, iubère, vel se cogere *l. venu. ff. de recep. arb. & l. ille à quo §. tempestiuum ff. ad Trebel.* respondendum erit, hæc ad summum verificari, quandò vnam, & eandem personam agit sub vno, & eodem respectu *Nauarrus loc. cit.* Rerum item est sufficienter alteritas, nam ibi re vera adest duplex moneta diuersorum dominorum, vna, quam Theodoricus dat hic Mediolani Sempronio; altera quam Sempronius Romæ redit per suum respondentem, qui virtute intelligitur eam sumere ad cambium, vt soluat pecuniam Mediolani receptam in Ciuitate Romana. Res ita se habet. Tenetur campsuarius monetam receptam Romæ restituere. Quid præstat, cum ibi non habeat? Adhibet respondentem campsoris, qui sicuti à tertia quadam persona potest cambium requirere, vt soluat illud debitum, ità quocunque alio omisso à se ipso requirit & sumit, & sic illa pecunia ità virtualitèr sumpta fit campsuarij, cuius nomine accepta est, & per ipsam postea soluitur debitum præcedens factum hic Mediolani cum campsore. Sicuti igitur, si ab alio illa pecunia, quæ Romæ restituitur, non ab ipso respondente fuisset ad cambium recepta esset diuersa ab ea, quæ per campsuarium hic fuit recepta a Campsore, ità diuersa præsumi debet, prout attinet ad rem præsentem, illa, quam à se ipso acceptam ad cambium soluit respondens campsoris in exstinctionem debiti campsuarij. In hanc explicationem propendet *Salas de cambijs dub. 17. num. 8. ad secundum.*

Lessius.

Assignatur sufficiens alteritas ad validam permutationem.

Explicātur ea, quæ dicūtur in terminis particularibus.

Salas.

Soluitur pecunia in vno loco, & recipitur in alio.

Ad secundam dicendum est, gratis omninò dici esse potius mutuatorem, quam campsorem, quia nec formalitèr, nec æquiualentèr pecunia cambita soluitur in eodem loco, tum quià soluitur Romę, & cambitur Mediolani; tum quia obligatio, quam 7 assumpsit Sempronius de soluendo Romæ Theodorico pecuniam Mediolani acceptam, extincta omninò est per solutionem factam de commisione Theodorici ipsius respondenti, qui illam à se ipso recepit ad cambium, vt solueret Theodorico, vel sibi ipsi nomine Theodorici, & sic prius extincta supponitur obligatio (& per consequens facta solutio Romæ) quam ex vi prioris contractus inierat Sempronius cum Theodorico, quam noua obligatio consurgat in eodem Sempronio vi secundarum literarum, quæ Roma remittuntur eidem Mediolanum, vt fiat solutio per eundam Sempronium Theodorico ob debitum de nouo contractum in acceptione cambij per respondentem ipsius Sempronij ad soluendum prius debitum Mediolani contractum; ex quo patet, quam à veritate aberrent, qui existimant missiones illas literarum, & remissiones debitorum esse ambages, & figmenta ad palliandas vsuras; re vera etenim fit ibi solutio, vbi facienda est, & literæ ipsæ suum consequuntur effectum. Quamobrem attendenda est contrahentium intentio, ne sit corrupta, vt prænotaui in assertione, nam si huiusmodi contractus fieret in fraudem vsurarum, quatenus Theodoricus intenderet accipere pro vsuris illud interesse vltra sortem fingendo illum contractum apparentem cambij, tunc certè ex intentione peruersa vsurariè contraheret; Quandò tamen non constat de tali peruersa intentione semper præsumendum est sine illa contrahere cum quilibet præsumatur bonus, nisi constet de contrario *l. merito ff. pro socio c. 1. de reg. iur.* præcipuè, cum possit intentum habere recipiendi illud lucrum pro interesse cambij verum cambium ineundo.

Nō sunt ambages, nec figmēta ad palliandas vsuras, sed instus titulus:

Quisque præsumendus est cū recta intentione contrahere, nisi probetur cōtrarium.

Ad tertiam patet responsio ex responsione præcedentium; non enim est personarum fictio, quia verè respondens campsoris vices etiam gerit campsuarij, & verè recipit a se ipso cambium, quo debitum eiusdem campsuarii extinguit dando sibi ipsi, vt procuratori campsoris; non actionum, quià quamuis non fiat numeratio formaliter, fit tamen æquiualentèr per hoc, quod ad cambium pecuniam restituendam accipiat, & assignet in extinctionem debiti creditori, quod certè fieri verè, & realitèr posse nemo dubitat. Quis enim diceret, etiam si non interueniat numeratio, non fieri veram solutionem, si chirographa

Potest fieri solutio etiā sine actuali numeratione, & quomodo

con-

continentia pecuniam debitam consentiente creditore eidem assignentur? non tandem materiæ propter rationes assignatas in responsione ad primam rationem.

Potest esse commutatio quã nil sciatur res non esse actu.

Ad quartam dicendum est, certè neminem posse rem præsentem validè cum absenti commutare, vbi nec verè est, & certò scitur a commutante ibi non adesse actu, nec virtute, quatenus nec esse potest, benè tamen, vbi scitur non esse actu, posse tamen adesse, vel ope amicorum, vel ministerio alterius gerentis vices non habentis ea proportionali ratione, quatenus potest res actu non existens probabilitèr tamen futura, vt habetur *l. si iactum ff. de act. empt. & l. nec emptio ff. de contrah. empt.* Quamuis igitur in casu nostro sciat campsor certò in loco solutionis campsuarium non habere actu pecuniam restituendam, scit tamen certò habiturum tempore eiusdem solutionis futuræ, quatenus scit proprium respondentem subiturum vices campsuarii, & pro ipso virtualiter soluturum, & sicuti si sciret alium a proprio respondente pro campsuario soluturum eius rogatu, validè contraheret, quamuis ipse campsuarius non haberet pecuniam, qua solueret, cur etiam dum scit debitum per proprium respondentem esse soluendum, quamuis sciret tempore contractionis talis debiti campsuarium ibi non habere actu, quo solueret non poterit validè contrahere? Dici etiam potest cum *Lessio d. c. 23. dub. 7. num. 61.* ipsum campsorem vendere ipsi campsuario suam pecuniam absentem credito, qua postea ipse campsuarius per respondentem campsoris tanquam per gestorem in hac parte propriorum negotiorum soluit debitum antecedenter contractum, & sic certò scit campsuarium habiturum in loco, in quo facienda est solutio, quo possit soluere, & extinguere debitum.

Lessius.

Campsor vẽdit cãpsuario suam pecuniam absẽtem credito.

Ad quintam dicendum est, ad hoc nata esse cambia, vt gignant campsori interesse propter officia, & obsequia, quæ præstat, & sicuti in hypothesi, de qua loquimur duplex interuenit cambium, ità nulla est difficultas, quin duplex interesse possit exigi, quinimmò etiam aliquid ex eo, quod assignet campsario factorem, cum non teneatur hoc gratis facere, & secundum se hoc sit opus pretio æstimabile, sicuti esset opus pretio æstimabile, si pro campsario alium quæreret factorem a proprio respondente, vt latè diximus supra *de Cambijs I. disq. §. 6. num. 2.* Hanc etiam ob causam ipse respondens campsoris potest a campsario aliquid exigere pro factoria, quam in ipsius obsequium impendit, non enim tenetur gratis aliorum negotia peragere, nisi fortassis assignato stipendio conductus esset à campsore ad quæcunque negotia peragenda, siue propria ipsius campsoris, siuè etiam aliena ex ordine eiusdem. In hanc responsionem propendet *Salonius quæst. 4. de cambijs art. 2. controu. 12. ad vltimum.*

Ex duplici cãbio duplex interesse potest exigi.

Respondens cãpsoris potest aliquid exigere pro factoriam.

Salonius

8 Ad sextam dicendum est, cambium de quo loquimur, non esse ex illis, quæ per extrauag. Pii V. damnantur; nam Pontifex ibi dumtaxat prohibet cambia sicca, quæ talia sunt, quia ficta, cuiusmodi non est expositum cambium, quod est reale per literas per quas realitèr datur pecunia, & etiam realiter soluitur, nec literæ remittuntur inanes ad ipsum campsorem, sed soluuntur in loco, quo sunt soluendæ eidem campsori, vel de consensu ipsius procuratori proprio, quod eiusdem effectus est *l. 1. & tot. tit. ff. de Procuratoribus*, & iuxta hunc sensum Eminentissimi Congregationis Cardinales ad Archiepiscopum Panormitanum responderunt in hæc verba. *Congregatio auctoritate S. D. N. censuit huiusmodi cambium literas Pij V. felicis recordat. minimè comprehendi.*

Respondetur argumento desumpto ex Constitutione Pij V.

9 Ad septimam dicendum est in primis, Congregationem illam PP. Societatis Iesu non facere plusquam opinionem, & si illi hoc genus cambiorum damnarunt, per tot aliorum doctissimorum virorum auctoritates, per Sacræ Congregationis declarationes, quibus maior vis inest, per communem praxim vbique ferè receptam locorum ordinarijs non renuentibus, & si verum est, quod dicitur per auctores maximæ notæ, de concessione facta Bononiensibus a Pio V. per diploma Pontificium fuit approbatum, quæ certè omnia præponderant auctoritati illius Congregationis PP. Iesuitarum. Deinde, vt notat Salas de cambijs *d. dub. 17.* illa Congregatio locuta est de cambio sicco, non de illo, de quo nos loquimur in præsenti.

Approbatio Pij V. ea m... B... jes.

10 Collige ex dictis, ea quæ dicta sunt de respondente campsoris, prout etiam in præfato casu repræsentat personam campsuarij, verificari de eodem respondente etiam si sit famulus eiusdem campsoris, & negotietur solummodò ex persona eiusdem, vel socius in negotiatione: nam sicuti sub diuersa consideratione idem campsor potest fungi duplici officio, & esse simul creditor & debitor, ita etiam eiusdem famulus potest sub diuersa consideratione, & respectu suum principalem repræsentare ex illius commissione modo campsorem, modo campsuarium, modo creditorem, modo debitorem.

Valent etiam si respõdẽs campsoris sit famulus ipsius, vel socius.

PRÆNOTIO VI.

An cambium secundum, quod fit Romæ in hypothesi præcedentis assertionis, quo aliæ literæ a respondente campsoris remittuntur Mediolanum, habeat easdem prælationes, quas habeat primum celebratum Mediolani.

SVMMARIVM.

Explicatur, in quo sensu explicanda sit difficultas proposita 1.
Rationes dubitandi pro prælatione 2.
Rationes dubitandi pro negatione eiusdem prælationis 3.
Sententia nostra pro negatione talis prælationis, si attendatur præcisè natura contractus 4.
Respondetur rationibus dubitandi pro prima parte 5.
Si respondens campsoris, qui simul est campsuarij post solutionem virtualem, & datas secundas literas fugiat Sempronius ad nihil tenetur versus Theodoricum 6.

1 Sensus difficultatis hic est. Celebrato primo contractu, quo Theodoricus Mediolani soluit Sempronio centum nummos aureos restituendos Romę per responsalem eiusdem Theodorici virtute literarum ad ipsum ex commissione ipsius directarum, responsalis ipse, qui nomine Sempronij acceptat literas, & soluit, & nomine Theodorici recipit solutionem, nouum quodamodò cambium init, quo literas dat Sempronio, vt soluat Theodorico æqualem summam ei, quam ipsius nomine soluit. His sic stantibus Sempronius post primum cambium Mediolani à Theodorico acceptum, & ante solutionem Romæ factam per responsalem eiusdem Theodorici nouum cambium Mediolani accepit a Fabio centum item aureorum, & posteà decoxit, ita vt non habeat, quo vtrique possit satisfacere, scilicet cambio accepto à Fabio, & cambio sibi Roma per responsalem Theodorici transmisso. Hic oritur difficultas, quinam ex ijs habeat ius prælationis, vt satisfiat, an Theodoricus, qui primo pecunias concesserat ad cambium Sempronio, an verò Fabius.

Sensus difficultatis exponitur in particulari.

2 Ratio dubitandi in fauorem Theodorici ex eo consurgit, quod videatur ius habere semper dependenter à primo contractu, quo soluit Mediolani Sempronio illos centum nummos aureos, adeoque omnia iura illius primi contractus, quousque ipse contractus per vltimam solutionem, & ea, quæ ab ipso originem traxerunt perficiantur, retinere, cum antecedentia trahant ad se consequentia, quæ ab illis oriuntur *l. quamuis & ibi Baldus C. de fideicom. l. 2. ff. de iurisd. om. iud. Baldus in l. quoties la. 2. in fin. C. de fideicom.* vndè per primum contractum recursus, qui Romæ celebratur per suum responsalem, succedit in primo iure, quod habebat, quandò primo soluit Mediolani, quia sicuti qui soluit debitum alterius acquirit iura creditoris, cui soluit *Bartolus post glos. in l. Aristo. ff. qua res pign. oblig. pos.* ita idem Theodoricus, qui per suum responsalem debito eiusdem Sempronij prius contracto cum se ipso satisfecit in priori iure videtur succedere, illamque prælationem iure acquirere, quam prius habebat vi prioris contractus. Accedit, quod hoc cambium recursus dicitur cambium continuationum; continuatio autem ita coniungit, vt vnum a duobus fiat *c. literas de tempor ordin. l. 1. §. si verò C. de caduc. tol. Glos. in §. item lapilli instit. de rer. diu. Baldus in l. quemadmodum in extre. ff. ad l. Aquil. Bartolus in l. si ità stipulatus §. Chrisogonus ff. de verb. oblig. Hy. Mar. cons. 75. num. 7. vol. 1.* quæ autem fiunt vnum ex duobus eadem iura quoad vtrumque acquirunt, quæ habebat primum illorum, cui fit accessio secundi *l. hæres meus §. fin. de leg. 3. §. litera quoque instit. de rer. diuis.*

Iura primi contractus videntur originaliter inesse secundo.

Baldus.

Contractus recursus dicitur etiam quandoque contractus continuationum.

Glosa. Baldus. Bartolus Martinus.

3 In fauorem Fabij hæ rationes dubitandi potissimum militant. Primo, quia per solutionem factam Romæ per responsalem campsoris, vt agentem vices Sempronij extinctum absolute intelligitur ius antecedens eiusdem campsoris *Lugus disp. 28. sect. 7. num. 100. Nauarrus cons. lib. 2. cons. 1 lib. 5. de vsures num. 7. Salonius de cambijs quæst. 4. art. 2. controu. 12. Lessius lib. 2. de iust. c. 23. dub. 7.* ius autem semel, & absolutè extinctum non amplius obligat, nec reuiuiscit *Glosa & Card. in Clem. c. gratia de rescriptis.* Secundò, quia si Sempronius per suum responsalem, si haberet, qui esset alius à responsali campsoris solueret debitum contractum Mediolani cum campsore responsali eiusdem campsoris, & idem responsalis Sempronij literas remitteret ad Sempronium cum onere soluendi debitum secum contractum ob priorem solutionem factam in fauorem ipsius responsali campsoris, soluendi, inquam ipsi campsori, ipse campsor non haberet ius anterius respectu alterius, qui per nouum cambij contractum tradidit pecuniam eidem Sempronio post primum cambium celebratum cum ipso campsore, sed antecedenter ad solutionem pro ipso factam per proprium responsalem respondentis campsoris, ergo neque tale ius anterioritatis habebit, quandò per proprium respondentem facta est Romæ solutio, si &c. Consequentia probatur, quia respondens campsoris perindè se habet in ordine ad hunc effectum, ac si esset alia persona distincta a respondente eiusdem campsoris, cum sub illo respectu non repræsentet campsorem, sed campsuarium. Antecedens item sic euincitur, quia secun-

Lugus. Nauarrus. Salonius Lessius.

Per solutionem virtualem extinguitur primum cambium.

Respondens campsoris in ordine ad effectum solutionis perinde se habet ac si esset alia persona.

ſecundus contractus eſſe omninò diſtinctus a primo; & per accidens omninò eſt, quod reſponſalis campſoris literas remittat ad eundem campſorem.

Aſſertio. In hypotheſi præſentis dubij propoſiti potiora iura prælationis aſſiſtunt Fabio, quam Theodorico attenta præciſè natura contractus. *Lugus diſp. 28. ſect. 7. num. 100. verſ. unde ſi Petrus*. Faciunt maximè pro probatione aſſertionis mox adducta in fauorem eiuſdem Fabij, & vlterius ſic

Probatur Campſor acceptatis literis campſuarij per ſuum reſpondentem, & facta illa virtuali ſolutione per eundem reſpondentem, ſeu acceptata obligatione ſoluendi non haberet amplius directum, & nomine ſuo actionem aduerſus campſuarium, ſi ipſe reſpondens decoqueret, vel fugeret *Leſſius d. c. 23. dub. 7 num. 71. Salas de cambijs dub. 17.* ergo, quia per talem virtualem ſolutionem ius campſoris antecedens omnino ſupponitur extinctum, ergo in illo iure non poteſt vim habere poſterior contractus, cum nihil poſſit vim habere in eo, quod non eſt; neque dicas ſoluentem debitum alterius creditori eiuſdem extinguit quidem debitum verſus eundem creditorem, & tamen ratione illius debiti acquirit omnia iura anterioritatis, & prælationis in ordine ad alia debita poſteriora, quæ habebat prior creditor, ergo in iure extincto, quod erat antecedens poſſunt habere vim poſteriores contractus; contra enim impugnaberis, quia ſoluens debitum creditori iuxta ſenſum inſtantiæ intendit præcisè emere ius, quod habebat creditor, nec vllo modo extinguere debitum, nec abſoluere debitorem, ſed eundem obſtrictum tenere eodem vinculo, quo prius obligabatur mutata ſolummodò perſona creditoris, in cuius locum ipſe ſoluens ſuccedit, reſpondens autem campſoris, prout agit vices campſuarij; eiuſdemque perſonam repræſentat, intendit præcisè extinguere debitum, & demere per ſolutionem illud primum cambium initum Mediolani, & pecunia ad cambium accepta a ſe ipſo non ius ad primum cambium emere, ſed conſtituere nouum cambium diſtinctum a primo, quod fit per nouas literas, & nouam obligationem, quod certè eſt quid diuerſum a primo caſu.

Confirmatur vlterius aſſertio, & ſimul magis roboratur reſponſio mox adducta ad inſtantiam. Si penitus per ſolutionem per reſpondentem campſoris nomine campſuarij factam non adimeretur primum cambium Mediolani celebratum deſtructo quocunque iure ipſius ſemper verum eſſet, quod pecunia Mediolani accepta eſſet ex vi eiuſdem contractus in ſuo robore permanentis in eodem loco reſtituenda cum actuario, in quo fuit accepta, ſed hoc manifeſtè redolet contractum vſurarium, ergo, ne aſſeratur contrà ſuperius dicta contractus, de quo agimus, vſurarius, dicendum eſt obligationem non eſſe ex vi prioris contractus, cum ſupponatur extinctus, ſed ex vi alterius de nouo celebrati Romæ cum onere reſtitutionis Mediolani faciendæ. Maior probatur, quia ſi prior contractus in ſuo robore duraret ſolutio fieret vi eiuſdem, & ad tollendam obligationem ipſius, & cum ſciretur in prima celebratione eiuſdem ſolutionem non ponendam Romæ, ſed Mediolani ex vi eiuſdem contractus ſequitur, quod eſſet reſtitutio facienda in loco, in quo accepta eſt pecunia, quamobrem ad hæc incommoda vitanda dicendum eſt extinctum eſſe prius ius campſoris, & aliud ex nouo contractu acquiſiuiſſe, quod cum ſit ſecundum ſe poſterius iure acquiſito per Fabium non habet prælationem aduerſus ipſum.

Nunc ad rationes dubitandi pro parte aduerſa reſpondendum, & quidem ad primam dicendum eſt, non niſi occaſionalitèr, non formalitèr ius, quod habet campſor dependere à priori contractu, niſi intercedat fideiuſſio; occaſionalitèr, inquam, quatenus ex occaſione primi nouum debitum contrahitur a campſuario, & per conſequens nouum ius conſurgit in campſore, quod autem occaſionaliter ab alio dependet non habet omnia iura primi, non quatenus aliquod ius, quod eſſet in primo permaneat in ſecundo, quandoquidem illud omninò extinctum eſt, & ſic rationes illius nec perſeuerant in illo, nec aliquam vim ipſi tribuunt ea proportionali ratione, qua ſi ego Vg. aſſumerem aliquam pecuniam in debitum ad extinguendum aliud debitum, ius quod conſurgeret in creditore ratione noui debiti dependeret quidem quodamodò a iure prioris creditoris, quatenus pecunia aſſumeretur in ordine ad illud extinguendum, quia tamen dependeret ſolum occaſionalitèr, non per aliquam vim, quam conferat ipſi, ideò non tribuit eidem iura anterioritatis, & prælationis, quæ in ſe habebat, ex quibus poteſt reſponderi ad id, quod ex allegatis iuribus ſubdebatur, nempè antecedentia trahere ad ſe conſequentia; reſponderi inquam, poteſt hæc vera eſſe, quandò antecedentia permanent, vel aliquam vim tribuunt ſubſequentibus, non quandò illa abſolutè deſinunt, & iſta nullam vim habent ab illis, cum ſolum dependeant occaſionalitèr. Ad id, quod dicitur de ſoluente debitum pro alio creditori, & in iſtius iure ſuccedente iam reſponſum eſt ſupra.

Ad ſecundam dicendum eſt, cambium recurſus dici cambium continuationum, non quatenus ſit vnum, & idem cambium continuatum cum eiſdem iuribus, ſed quatenus ex priori conſequitur, & ad extinctionem illius ponitur, & id, quod erat debitum reſpectu prioris fit creditum reſpectu

Leſſi. s. D. 25.

Extinguitur actio directa aduerſus campſuarium.

Reſpondens campſoris intendit extinguere primum cambiũ.

Argumentũ à reali ad virtualẽ ſolutionẽ.

Abſurda, quæ ex oppoſito ſequerentur.

Secundum cãbium nõ niſi occaſionaliter dependet à primo, niſi intercedat fideiuſſio.

Antecedentia non trahunt ad ſe ſubſequentia, niſi antecedentia perſeuerent.

Dicitur contractus continuationũ, quatenus vnus ad aliũ ſubſequitur.

posterioris, vndè dicitur actio continuata, qua vnum ex alio, & aliud ex altero successiuè fit, quamuis vnum non fit alterum, nec habeat proprietates alterius; nec potest dici, quod fiat accessio secundi primo, quatenus idem secundum induat conditiones primi, & qualitates, nam hæc ad summum valent, quandò id, quod accedit ex natura sua sequitur suum principale, & non separatur ab eo *l. fin. & ibi Bartolus in 1. not. C. per quas personas no. acqui.* non, quandò non sortitur naturam, eius cui accedit *Bertachinus in repert. prim a parte verb. accessorium*, vt in casu nostro.

Bartol. *Bertachinus.*

In acquisitione rei per præscriptionem non venit simul id, quod accedit.

Ad magis corroboranda ea, quæ hucusque dicta sunt in fauorem Fabij his attende. In acquisitione rei per viam præscriptionis cum principali non venit simul id, quod accedit, quandò tempore incohatæ præscriptionis principali non inerat accessorium, sed tantum ex post facto incipit inesse, quoniam tunc opus est quoad illud noua præscriptione *l. qui fundum §. fin. ff. de vsuc. pro empto, & bene facit l. rerum mistura in fin. de vsuc. & ità concludit Ludouicus Romanus in sui singul. num.* 587 ergo etiam in acquisitione alicuius iuris, seu crediti per viam emptionis, seu permutationis ex vi eiusdem non acquiritur cum principali id, quod ad illud accedit, sed necessaria est noua emptio, vel permutatio, quandò tempore primæ emptionis accessorium nō inerat alteri iuri principali, quod acquiritur, sed ex post facto ad illud sequitur, sed ius in hypotesi assertionis ex secundo cambio non inerat primo, quandò celebratum est, sed ad illud subsecutum est, ergo non venit ex vi primi cambij, seu emptionis per ipsum factæ, adeoque est ius omninò distinctum, & separatum a primo, adeoque ab illo nullam vim habere potest.

Ludouic Roman.

6 Collige ex dictis, quod si respondens Theodorici, qui simul factus est respondens Sempronij, post solutionem illam virtualē factam sibi, vt procuratori Theodorici ex pecunijs Theodorici datis sibi, vt Procuratori Sempronij ad secundum cambium in ordine ad extinguendum primum, si, inquam, fugiat, vel vergat in decoctionem Sempronius ad nihilum teneatur versus Theodoricum ratione primi cambij, sed tantum ad id, quod ab ipso, vel eius procuratore accepit ad secundum cambium, quia primum omninò extinctum est. Quod si supponas respondentem literas Sempronij non acceptasse Theodorici nomine, sed suo, (quia ipse independenter a Theodorico habet pecuniam, & creditum) & se obligasse soluere Theodorico primum cambium, tunc si ante solutionem fugiat, aut vergat in decoctionem Theodoricus solum haberet actionem directam contra respondentem, non contra Sempronium; quia pro primo cambio iam eidem satisfecisset Sempronius datis literis ad respondentem, quas respondens acceptauit, & debitorem se constituerat Theodorici. Dixi *non habere actionem directam*, quia indirectè posset procedere contra Sempronium, vt in debitorem sui debitoris, vt scilicet nomine respondentis, qui est suus debitor repeteret a Sempronio id, quod ipse Sempronius respondenti debebat.

Potest habere actionem indirectam, vt in debitore sui debitoris.

PRÆNOTIO VII.

An interesse primi Cambij soluendum in loco, in quo ipsum cambium debet solui, possit simul cum illo fieri capitale secundi.

SVMMARIVM.

Ratio dubitandi pro sententia negatiua 1.
Interesse primi cambij simul cum capitali eiusdem potest constituere integrum capitale, ex quo exigatur interesse secundi cambij 2.
Respondetur rationi dubitandi 3.
Duplex modus, quo ex interesse possit percipi interesse 4.

IN hypothesi casus propositi in prænotione V. Sempronius se obligauerat ad soluendum cambium acceptum Mediolani non solum quoad capitale Romæ, sed etiam quoad interesse eiusdem, adeo vt si capitale est centum nummorum aureorum, se obligauerit pro interesse ad ibi soluendos centum, & quinque. Hinc dedit Sempronius literas respondenti Theodorici Romæ, vt sibi solueret centum, & quinque, centum scilicet pro cambio, & quinque pro interesse eiusdem cambij. Hinc orta est difficultas, an si respondens remittat nouas literas pro secundo cambio eidem Sempronio continentes centum & quinque idem Sempronius teneatur ad interesse non solum pro illis centum, sed etiam pro illis quinque, qui erant interesse primi cambij.

1 Ratio dubitandi ex eo oritur, quod interesse non videtur posse parere interesse, sicuti nec vsuræ possunt vsuras gignere *l. vt nullo modo C. de vsuris* ibi *Iustinianus Imperator apertissima lege definit vsuras quidem semper vsuras manere, & nullum vsurarum aliarum incrementum sentire, sorti autem antiquæ tantummodo incrementum vsurarum accedere* item est textus *in l. si non sortem §. 1. de condit. indeb. & l. placuit ff. de vsuris*, ergo pro interesse primi cambij non potest in secundo interesse exigi. Nihilominus fit

Vsuræ nō videntur posse vsuras gignere, nec interesse aliud interesse.

2 Assertio. Interesse primi cambij simul cum capitali eiusdem potest constituere integrum capitale, ex quo adæquatè, & simul sumpto exigatur interesse secundi. Est conformis ijs, quæ diximus *tom. 1. sub tit. Contractus IV. de Emphyth., & Censib. prænot. 21. sect. 9. assert. 1. num. 88.*

Pro-

Probatur primò. Ex intereſſe præciſè primi cambij præſcindendo à ſorte principali eiuſdem poteſt fieri nouum cambium, & ex illo proportinatum intereſſe exigi, ergo etiam ex intereſſe eiuſdem primi ſimul cum capitali poterit conſlari maius capitale, ex quo in ſecundo cambio maius intereſſe exigatur. Antecedens patet, nam vel illud intereſſe eſt per campſorem, vel eius reſpondentem exactum, vel eſt tantumodo creditum; ſi exactum ſicuti per pecuniam aliam præſentem poteſt cambium conſtitui cum alio, & intereſſe illius exigi, cur non poterit etiam conſtitui per illud intereſſe exactum, ſiquidem tunc non habet amplius rationem intereſſe, ſed fit menſura aliarum rerum venalium, ſeu pecuniarum commutabilium? ſi eſt tantumodò creditum, ſicuti ex primo capitali credito poteſt fieri ſecundum cambium, vt patet in præcedentibus prænotionibus, cur etiam ex illo intereſſe tanquam pecunia credita conſiderata præciſè ſecundum ſe non poterit nouum cambium conſtitui? & ſi poteſt nouum conſtitui, cur non poterit ſimul cum capitali prioris fieri maius capitale, ex quo conſtituatur cambium ſecundum? Certè id, quod modo eſt intereſſe reſpectu vnius poteſt eſſe capitale reſpectu alterius, ſicuti qui eſt ad vnum filius poteſt eſſe ad alterum Pater

Poteſt illud intereſſe exactum, vel creditũ habere rationem pretij reſpectu alterius.

Si ex illo poteſt nouum cãbiũ conſtitui cur per illud nõ poteſt augeri primum?

Probatur ſecundo paritate deſumpta ex contractibus cenſualibus. Ex iure naturæ non repugnat ex penſionibus iam maturatis, & nondum ſolutis augeri cenſum iam conſtitutum in eodem fundo, & ex eo ſic conflato exigi ad proportionem maiores penſiones *Azorius inſtit. mor. part. 3. lib. 10. c. 14. Salonius de cenſib. art. 3. cant. 17. Bonacina diſp. 3. queſt 4. punct. vnico num. 39.* ergo etiam attenta natura cambii nulla erit repugnantia, quin ex intereſſe, & debito poſſit capitale cambii augeri, & ſic ratione talis augmenti maius intereſſe exigi in ſecundo cambio.

Paritas deſumpta ex cõtractibus cenſualibus.

Azorius. Salonius Bonacina.

3 Ad rationem dubitandi afferendum eſt ad ſummum repugnare vſuras, ſeu intereſſe, qua vſuræ, & intereſſe ſunt, parere vſuras, ſeu intereſſe, in quo ſenſu procedunt allegata iura, non autem ſi accipiantur ſub alio titulo, ſub quo conſiderentur, vt pecunia debita ſecundum ſe apta implicari ex induſtria creditoris in commercium, ſeu contractum lucratiuum, & ſic de facto accipitur intereſſe illud prioris cambii, quod prout conſtituit, vel nouum capitale cambii, vel prout auget antiquum non conſideratur amplius, vt intereſſe, ſed vt pretium alterius cambii, vel augendi, vel conſtituendi.

Non cõſiderantur amplius, vt vſura, ſed vt pecunia debita.

Dices omninò diſſonum videri iuri rationis, quod ex intereſſe nondum quoad poſſeſſionem acquiſito per campſorem, poſſint fructus acquiri ab eodem in ſecundo cambio. Sed contrà, quia eo ipſo, quod reſpondens campſoris recipit literas campſarii continentes non ſolum capitale, ſed etiam intereſſe prioris cambii, & virtualitèr ſoluit vtrumque accepto a ſe ipſo cambio campſor acquirit per ſuum Procuratorem ius poſſeſſionis in illud intereſſe, ea proportionali ratione, qua creditor acquirit ius in pecuniam ſolutam a debitore in manus ſui procuratoris, qui intelligitur recipere nomine creditoris, tanquam ſui principalis procuratorio nomine. Deindè dies ſolutionis cedit in fauorem creditoris, & ſi poteſt creditor etiam ante traditionem pecunia credita vti ad emendum aliquid, vel à debitore, vel ab alio, qui acceptet pro pretio illud creditum, cur non poterit eadem vti ad emendum maius ius in augmento capitalis ad maius cambium?

Cãpſor acquirit ius poſſeſſionis per ſuũ procuratorẽ & quomodò.

4 Collige ex dictis dupliciter poſſe intelligi, quod ex intereſſe primi cambii poſſit in ſecundo exigi intereſſe; primo quatenus campſor facta conuentione cum campſario de dandis eidem centum nummis aureis ad cambium, & onere acceptato à campſuario ſoluendi pro intereſſe quinque, campſor ſoluit hic Mediolani tantum nonaginta, & quinque, & campſarius dat literas pro centum computatis illis quinque, quos ſoluere deberet pro intereſſe; certum tunc eſt, quod dum reſpondens remittit ad eundem campſarium in ſecundo cambio literas continentes centum, remittat etiam tanquam capitale intereſſe primi, & cum in ſecundo intereſſe ſit ſoluendum pro centum, qui remittuntur, ſoluitur pro intereſſe etiam primi, quod poſteà computatum eſt in ſortem principalem. Secundò quatenus facta conuentione de dandis centum, & quinque pro intereſſe eorundem campſarius dat literas ad reſpondentem campſoris continentes centum, & quinque, qui ſi poſtea remittat centum & quinque in nouis literis, tunc non ſolum erunt ſoluendi illi centum, & quinque, ſed etiam intereſſe non ſolum centum, ſed centum, & quinque, cum centum & quinque ſit capitale ſecundi cambii, vt explicatum eſt. Hic tamen aduerte, quod ſi reſpondens campſoris in ſecundo cambio remitteret non ſolum literas continentes centum, & quinque, ſed etiam intereſſe ſecundi cambii puta centum, & decem cum vigeſima parte vnius nummi aurei, tunc per campſarium non eſſet ſoluendum intereſſe pro omnibus centum, & decem cum illa vigeſima parte, ſed pro centum, & quinque tantum, nam reliqui quinque ſunt intereſſe ſecundi, pro quibus propterea non poteſt exigi aliud intereſſe, ſecus pro eodem contractu exigeretur intereſse ſupra intereſse, quod eſt id, quod damnatur *in l. vt nullo modo C. de vſuris.*

Explicatur duplex modus acquirendi intereſſe de intereſſe.

PRÆNOTIO VIII.

An campsor in hypothesi difficultatis propositæ in prænotione V. possit per se ipsum præstare sine literis id, quod præstat per suum respondentem cum literis.

SVMMARIVM.

Multiplex articulus excitatur pro exposita difficultate 1.

Ex præcisa non positione literarum in data hypothesi cambium non redderetur illicitum, nec vsurarium 2.

Scriptura non est de essentia contractus cambialis 3.

Campsor proficiscens ad locum destinata solutionis, & per se ipsum exercens munera respondentis potest licite exigere prouisiones, quas ille exigeret 4.

Si campsor, & campsarius simul proficiscerentur ad locum destinata solutionis, & campsarius quæreret à campsore nouum cambium ad extinguendum primum non posset campsor exigere prouisionem 5.

EXigit titulo Cambij à Teodorico per se Sempronius centum illos nummos aureos restituendos Romæ cum interesse, cui annuit Theodoricus, sed cum Sempronius non habeat respondentem, qui soluat, Theodoricus se ipsum exhibet dicens. Tempore solutionis ego Romæ adero, & tunc dabo tibi titulo noui cambij alios centum nummos aureos, quibus poteris Romæ primum cambium Mediolani celebratum extinguere, sed eos postea Mediolani solues cum interesse.

1 Circà hoc multiplex esse potest ratio dubitandi. Primò, an subsistat illud cambium locale, in quo literæ non interuenirent.

Secundò, an in data hypothesi idem Theodoricus possit ex illo munere, & obsequio, quod præstaret, illas prouisiones, quæ darentur suo respondenti, si illud munus, & obsequium exequeretur per se ipsum, consequi.

Tertiò, an si tam Theodoricus, quàm Sempronius esset tempore solutionis cambii Mediolani celebrati simul Romam profecturi posset iustè Sempronius ad nouum cambium à Theodorico alios centum nummos aureos accipere ad extinguendum prius cambium cum onere illos restituendi Mediolani, & an in hoc casu posset item Theodoricus prouisiones exigere, & quid si solum Theodoricus Romam accederet, non Sempronius?

Quartò, an Sempronius Theodorico Romam proficiscenti possit committere, vt suo nomine nouum cambium a se ipso accipiat ad extinguendum antecedens, quod ipse postea soluet Mediolani.

Assertio I. Ex præcisa non positione literarum in data hypothesi cambium non redderetur illicitum, nec vsurarium. *Nauarrus c. 17. num. 289. & num. 21. versicul. decimoquinto. Sigismundus Scaccia tract. de commert. §. 1. quæst. 5. num. 10. & 11. Lugus d. disp. 28. sect. 7. num. 87.* 2 Nauarrus. Sigismundus. Scaccia. Lugus.

Probatur primò, quia scriptura non est de essentia contractus cambij, sed requiritur solum ad probationem, & celerem contractus executionem in foro exteriori *l. eum instrumentis, & ibi Doctores C. de fid. instrum. & l. eum res per Baldum in 1. col. C. de probat.* ergo ex præcisa non positione literarum cambium non redditur illicitum, nec vsurarium. Confirmatur, quia literæ, quæ dantur se habent, vt purum mandatum ad soluendum *Scaccia §. 2. glos. 5. num.* 315. sed purum mandatum æque haberi potest, vel per nuntium, vel per personalem commissionem mandantis, vel per literas, vt est in confesso apud omnes, præcipuè cum mandare, & rogare quoad hunc effectum paria sint *l. 1. §. fin. ff. mandati secundum Bartolum in l. si negotium C. de negot. gest.* rogare autem potest quis per se ipsum, ergo &c. 3 *Scriptura nõ est de essentia contractus cãbialis.* *Scriptura se habent, vt purum mandatum.*

Probatur secundò, quià si campsuarius inito illo cambio, quo accepit centum nummos aureos Mediolani à Theodorico, & hoc non renuente, sed potius approbante personalitèr Romam adiret ad respondentem Theodorici, vel ad alium, cui committeret, vt nomine proprio nouum cambium acciperet, vel a se ipso, vel ab alio, & extingueret primum nullo reclamante validè, & licitè contraheret, nec tamen literas dedisset, ergo nec inualide contrahere dicendum est ex eo, quod accepto cambio à Theodorico eidem Romam proficiscenti committat, vt per se ipsum illud munus exerceat, quod exerceret eiusdem respondens, si personalitèr id ei commisisset. Quid enim vetat, quin si potest alicuius ministerio ad hoc munus vti, possit etiam vti alterius ope? *Potest campsarius per se ipsum præstare, quod præstat per literas.*

Dices, cambia localia sine literis tanquam vsuraria a Pio V. declarari in sua Constit, de qua supra ibi *aut etiam nullis huiusmodi literis traditis pecunia ibi denique cum interesse reposcitur, vbi &c.* & posteà subdit. *Quæ omnia nos vsuraria esse declaramus, & ne fiant districtius prohibemus.* Sed contrà Pontifex non damnat huiusmodi cambia, quià literæ defficiant, sed quià supponit mutua cambiorum titulo palliari ex eo, quod sit conuentio inter contrahentes de restitutione facienda in loco, in quo pecunia accipitur sine intentione contrahendi secundum contractum, sed in vigore primi. Ibi *nam inter dantes, & accipientes vsque à principio ità conuenerant, vel certè talis intentio erat, neque quisquam* *Pontifex exigit literas ne mutuum cambiorum titulo palliaretur.*

est

eis, qui in nundinis aut locis supradictis huiusmodi literis receptis solutionem faciat. Quamobrem eodem iure, quo prohibetur in hac suppositione cambium sine literis, prohibetur etiam cum literis non ratione defectus, vel existentiæ earundem, sed defectu respondentis, qui recipiat literas, easque soluat.

4 Assertio II. Theodoricus Romam proficiscens in data hypothesi, & per se ipsum exercens munera, quæ præstaret ipsius respondens posset licite exigere prouisiones, quas posset exigere ipse respondens *Lugus d. disp. 28. sect. 7. num. 85.*

Probatur primò, quia respondens Campsoris gerens etiam vices Campsuarij iustè potest exigere illas prouisiones, ergo etiam easdem iustè poterit exigere Theodoricus campsor in data hypothesi. Consequentia probatur, quia illa eadem munera, quæ præstaret respondens campsoris nomine campsuarij, nomine eiusdem præstat ipse campsor, nam si ille acceptaret literas, & se obligaret ad soluendum, quærens procuratorio nomine, qui det ad nouum cambium, vel dans per se ipsum, hæc omnia præstat campsor per se ipsum, ergo si illa respectu respondentis sunt digna pretio prouisionis, ista respectu campsoris erunt æque meritoria talis pretij.

Vbi eadem sunt munera, ibi eidem sunt exigendi.

Probatur secundò, quia in data hypothesi Theodoricus Romam proficiscens esset procurator Sempronij, illiusque negotiorum in hoc genere gestor, sed quicunque negotiorum gestor pro alio, & illius procurator potest iustè exigere mercedem laboris, industriæ, & obsequij in negotio gerendo, & procuratorem se exhibendo, cum ad hæc non teneatur, ergo &c. Confirmatur, quia ex supradictis campsor pro munere, quod præstat in fauorem campsuarij in quærendo, & assignando illi responsalem potest aliquid iustè exigere, ergo etiam poterit aliquod exigere pro munere, quod præstat assignando se ipsum pro responsali, & munera gerendo, quæ gereret alius, si pro responsali assignaretur; neque enim ex munere campsoris præcisè tenetur ad hæc onera obeunda.

Campsor exercens munera responsalis ... campsuarij.

5 Assertio III. Si Theodoricus, & Sempronius in data hypothesi Romam simul proficiscerentur celebrato prius cambio Mediolani, & deinde idem Sempronius per se ipsum quæreret à Theodorico nouum cambium ad extinguendum primum celebratum Mediolani Theodoricus non posset ab illo exigere prouisionem, sed duntaxat interesse secundi cambij.

Probatur primò Theodoricus nullum habet ius ad prouisiones pro primo contractu celebrato Mediolani, ergo neque pro secundo Romæ inito. Antecedens non vertitur in dubium, quia campsori pro ineundis cambijs præcisè debetur tantum interesse eorundem cambiorum, non prouisiones, nam ea, quæ præstat præcisè, vt campsor præstat ex officio campsorio, quod gerit. Consequentia probatur, quià etiam in secundo cambio, quod Romæ celebratur se gerit præcisè, vt campsor, & sicuti si alteri illos nummos aureos daret ad cambium non posset exigere prouisiones, ita dans eidem Sempronio non potest illas accipere, cum nil aliud præstat, quam nouum cambium concedere.

Prouisiones non debētur campsori præcisè pro celebratione cambij.

Probatur secundò, quià tota ratio in respondente campsoris agente etiam vices Campsuarij exigendi prouisiones est fundata in muneribus, quæ præstat in fauorem eiusdem campsuarij quærendi nouum cambium, & se constituendi debitorem nomine ipsius pro illo, sed in data hypothesi hæc omnia præstat per se ipsum Sempronius Campsuarius, ergo ratione ipsorum non possunt ab illo exigi prouisiones. Ex quibus patet, quod si solus Theodoricus Romam accederet, & ex commissione Sempronij munera illa responsalis, de quibus mox dictum est, exerceret per se ipsum, posset prouisiones exigere, quià procuratorio nomine illa obiret, ad quæ obeunda non tenetur.

Cessant rationes, quæ militant pro respondente, quando campsuarius agit per se ipsum.

Assertio IV. Non est iniquus contractus cambii, quo Theodoricus Romam proficiscens ex commissione Sempronii nouum cambium a se ipso acciperet ad extinguendum primum Mediolani celebratum cum onere respectu Sempronii restituendi illud Mediolani. Assertio patet ex dictis superius, sic nihilominus adhuc.

Probatur. Respondens campsoris ex commisione Campsuarii celebrans hunc secundum contractum cum se ipso non inualidè, nec illicite contrahit, vt probatum est *suprà Prænot. 5.* ergo neque inualide contrahet ipse campsor, si Romæ proficiscens celebret etiam cum se ipso secundum contractum ex commissione eiusdem Campsuarij in ordine ad extinguendum primum. Consequentia probatur, quia si respondens sub diuerso respectu potest rapræsentare duplicem personam agentis, scilicet campsoris, & campsuarij, cur idem campsor sub diuerso etiam respectu non poterit simul, & semel rapræsentare personam campsoris, & campsuarij? & si ille, vt rapræsentans vtramque personam, & fungens vtroque officio validè, & licitè contrahit, cur etiam validè, & licitè non poterit contrahere dum simul, & semel vtroque munere fungitur?

Potest nō minus rapræsentare duplicem personā tūm cāpsor tū agens ipsius.

PRÆ-

PRÆNOTIO IX.

An si respondens Campsoris, qui suscipit etiam partes Campsuarij non habeat Romæ nec pecunias proprias, nec campsoris, habeat tamen credita, vel propria, vel campsoris in alio loco exigibilia possit validè, & licitè secundum cambium per illa inire Romæ in fauorem campsuarij.

SVMMARIVM.

Rationes dubitandi pro vtraque parte 1.
Iustum probabilitèr est cambium initum ad locum, vbi respondens nec habet pecuniam suam, nec campsarij, nec ibi creditum, sed tantum in alio loco 2.
Respondens campsoris transferendo creditum alibi exigibile in Sempronium validè contrahit ad effectum per hunc nouum contractum extinguendi primum 3.
Soluuntur obiectiones Comitoli 4.
Respondetur rationi dubitandi in principio proposita 5.

CONtraxerat modo, quo suprà Sempronius cum Theodorico accipiens ab isto titulo cambij centum illos aureos inita conuentione de dirigendis literis ad respondentem eiusdem Theodorici, qui tamen non habebat nec pecunias proprias, nec campsoris, nec credita propria, nec campsoris Romæ exigibilia, sed tantum credita alibi, sed certè liquida, & non difficilis exactionis, quæ omnia certè non ignorabat Theodoricus. Oritur hic iam difficultas, an licitum fuerit primum cambium in his terminis celebratum, & ex suppositione quod licitum, & respondens campsoris transferendo vnum ex illis creditis alibi existens in Sempronium intelligatur validè nouum cambium in fauorem Sempronij inire, quantum ad effectum extinguendi cambium Mediolani celebratum.

1 Ratio dubitandi pro prima parte in eo consistit, quod fictum omninò est cambium, in quo campsuarius in loco solutionis, nec actu habet pecuniam, nec virtute, vt colligitur *ex Nauarro in Manuali d.c.*17. & ex verbis Bullæ *Pij V.* præallegatæ, sed in hac suppositione Sempronius Romæ nec actu, nec virtute haberet pecunias restituendas, ergo &c. Rursus si campsarius Romæ non haberet pecuniam nec in se, nec in alio, & illuc literas dirigeret inualidè omninò contraheret, quamuis ipse realiter haberet Neapoli, vel pecuniam, vel creditum exigibile, ergo &c.

Pro secunda parte difficultas in eo consistit, quod respondens campsoris transferens in Campsuarium vnum ex illis creditis alibi existentibus non videtur campsuario dare pecunias nec actu, nec virtute Romæ, quià creditum, quod est exigibile Romæ, ibi non est pecunia, nec etiam virtute, quia ibi non potest reduci ad pecuniam actu, ergo non potest intercedere in hac suppositione secundum cambium reale, adeoque &c. Nihilominus sit

Assertio I. Non improbabile est primum cambium iuxtà sensum expositum celebratum Mediolani esse iustum, & validum. In hanc sententiam propendere videtur *Lugus de Cambijs d. disp.* 28. *sect.* 7. *num.* 91. 2

Lugus.

Probatur primò, quia illud creditum, quod assignari potest Campsuario, licet alibi existens est tamen actu Romam reducibile, & ibi æquiualere potest pecuniæ numeratæ, ergo respondens campsoris illud Romæ assignando Campsuario censebitur æquiualentèr ibi conferre pecuniam in secundum cambium, quo possit primum extinguere. Antecedens probatur, quia illud creditum cum sit secundum se liquidum, & facilis exactionis est Romæ vendibile, ergo Romæ est reducibile ad pecuniam actu, & potest æquiualere pecuniæ numeratæ, ergo Sempronius, seu respondens, vt agens vices ipsius accipiendo illud creditum Romæ, quod ibi est pretio æstimabile, censebitur æquiualentèr accipere pecuniam correspondentem illi credito, illaque extinguere primum cambium.

Creditū illud licet alibi existens est tamē reducibile ad locū destinatæ solution:.

Probatur secundò. Si campsor, vel eius respondens, quamuis non habeant pecuniam Romæ, habeant tamen ibi merces venales easdem assignando Sempronio pro nouo cambio, & pro extinguendo primo perinde se habent, ac si æquiualentèr assignarent pecuniam numeratam, & hoc sufficiens est ad iustificandum primum contractum, vt ex communi asserit *Lugus d. disp.*28. *sect.*7. *num.* 91. ergo hoc idem dicendum est per assignationem crediti liquidi alibi existentis, siquidem si merces per venditionem sunt reducibiles actu in pecuniam numeratam, etiam illud creditum cum sit Romæ vendibile potest in pecuniam actu reduci, quinimmò sunt virtute pecunia Romæ.

Lugus.

Si merces sunt reducibiles in pecuniam numeratam etiā creditū alibi existens.

Dices per mercium assignationem non constitui secundum cambium, quia de sui conceptu hoc est permutatio pecuniæ pro pecunia, vt latè diximus supra *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs I. Prænot. I.* ergo dum assignantur merces pro pecunia non constituitur cambium, sed potius venditio expectata solutione. Sed contra, quià non assignantur merces quatenus hæ debeant esse materia secundum se cambij, sed quatenus virtualitèr continent pecuniam, cum per se venditione in illam possint reduci, & acceptantur, vt virtualitèr pretium, seu pecunia, in quam possunt

Quamuis merces non sint pecunia, nec materia proxima cābij sūt tamē remota. & virtute.

rc-

reduci. Deinde quandò etiam dantur literæ ad respondentem campsoris habentem pecuniam, ibi actualitèr non interuenit aliqua pecuniæ traditio, vel numeratio, sed solum fides, & creditum eiusdem respondentis, qui ex quò habet pecunias, & acceptat literas, seque obligat ad soluendum intelligitur sufficienter per æquiualentiam soluere, ergo etiam quandò literæ dantur ad eundem habentem merces soluendi in loco solutionis præsumendum est sufficienter soluere, etiam si actualitèr ibi pecuniam non soluat, sed assignet propriam fidem, seu creditum fundatum in existentia valoris mercium, cum æquè apud negotiatores, & campsores in æstimatione habeantur, qui multis abundant mercibus in nundinis, ac qui multis ditescunt pecunijs, ergo si isti acceptando literas, & assignando propriam fidem sine actuali numeratione re vera constituunt secundum cambium, etiam isti dicendi erunt sufficienter constituere illud per assignationem propriæ fidei etiam sine actuali numeratione, & ratio est, quia sicuti supposita existentia pecuniæ in respondente hic sufficienter supponitur soluere, quia in propria fide constituit nouum cambium, quo primum extinguitur, ita supposita mercium existentia, quæ in negotiatorum existimatione æquiualet pecuniæ actuali, sufficienter supponenda est posita solutio ex eo, quod in propria etiam fide fiat nouum cambium, quo prius deleatur, quia illa existentia mercium, si non est pecunia actu, est tamen pecunia virtute, quod sufficit ad validitatem secundi contractus.

Æqualiter iuuant assimationis abundantes mercibus, ac abundantes pecunia.

Potest quis in propria fide sine numeratione cambium constituere.

3 Assertio II. Respondens campsoris transferendo creditum alibi exigibile in Sempronium validè contrahit quantum ad effectum per hunc nouum contractum extinguendi cambium Mediolanense. Rectè sequitur hæc assertio ex prima, nam cambium Mediolanense non subsisteret, nisi in loco restitutionis, seu Romæ fieret re vera solutio, vel actu, vel virtute, sed si non subsisteret secundum cambium, quo respondens campsoris transtulit in Sempronium creditum alibi existens, Romæ non fieret vera solutio nec actu, nec virtute, ergo &c. Minor probatur, quia solutio ibi non est, vbi non interuenit pecunia, nec æquiualens pecuniæ, quæ sunt materia solutionis, sed si illud cambium non subsisteret non interuenirent nec pecunia, nec pecuniæ æquiualens, vt per se patet, cum campsuarius nullum ius acquireret, quo valeret extinguere, ergo &c.

Rectè hæc assertio procedit ex prima.

Confultò hanc assertionem, vt à prima distinctam apposui ad confringendas nonnullas rationes, quibus *Comitolus resp. mor. lib. 3. quæst. 16.* conatur euincere creditum non posse esse materiam contractus cambiorum, [et] arguit primò. Materia cambij debet esse corporea, & metallica publico signo impressa, sed creditum est quid omninò incorporeum, ergo creditum, quatenus creditum est non potest esse materia cambij; Quod si asseratur creditum sumi fundamentalitèr pro ipsa scilicet pecunia, quam continet, statim reassumit argumentum hoc pacto; falsum omninò est ex alio loco, in quo est, pecuniam Romam transferri, cum ibi adhuc maneat, ergo per ipsam non potest constitui nouum cambium Romæ.

Comitolus.

4

Materia cambij ex Comitolo debet esse corporea & creditum est incorporeum.

Ad hoc respondeo creditum, prout ad præsens institutum pertinet, sumi fundamentalitèr pro pecunia, quæ quamuis realitèr ex alio loco non transferatur transfertur tamen virtualitèr, quatenus campsuarius ex illa alibi existente potest pretium actualiter Romæ acquirere per venditionem eiusdem, vel per commutationem, quod sufficiens est ad validitatem contractus, ad quem non requiritur pecunia actu, sed tantum virtute, ceteroqui non esset etiam validus contractus, quo procurator habens pecuniam responderet pro campsuario, quandoquidem pecunia actu non interuenit, nec numeratur, quod potissimum verificatur ex mente eiusdem Comitoli, qui asserit materiam proximam huius contractus esse actualem numerationem, quæ certè non interuenit, etiam cum respondens habet ibi pecuniam, vbi deberet soluere, quod tamen ex superius dictis falsum omninò est.

Materia non debet esse pecunia actu, sed virtute.

Arguit secundò. Creditum nihil aliud est, quam ius, siuè facultas agendi contra campsuarium, seu contra debitorem, sed hæc facultas, seu potestas non potest discedere à creditore, ergo non potest in alium transferri. Sed hoc argumentum nimis probat; probat enim, quod creditum non possit vendi, non possit alteri cedi, nec substitui ad extinguendum debitum creditoris, quod est contra omnia iura. Quamobrem dico hanc facultatem esse abdicabilem à creditore, & in alium transferibilem supposita debita, & congrua compensatione, vel libera cessione creditoris, qui sicuti, vel titulo donationis potest omnia sua bona, & iura in alium transferre, vel titulo iustitiæ iura subrogare pro bonis, vel substituere ad eximenda onera, ita potest, & creditum donare, vel subrogare in extinctionem debiti, vel alio modo &c.

Facultas agendi contrà campsuariũ est abdicabilis ab ipso cãpsore.

Ad rationes dubitandi, quæ in capite prænotionis propositæ sunt, patet ex dictis quid respondendum, & quidem ad primam dic, quod quamuis non habeat actu pecuniam, habeat tamen virtute, & licet aliqui apud Lugum loc. cit. dicant pecunias virtuales Romæ esse dumtaxat credita Romæ existentia, & exigibilia, cæteroqui in ordine ad existentiam Romæ non haberent quid amplius credita ibi exigibilia, quam alibi existentia; nihil ominus dicendum est credita esse hic; vel alibi

as-

Credita alibi sita pecunia hic exigibilia, minus tamen proxime ac si essent credita hic.

arguere solummodò esse magis, vel minus proximè exigibilia, non tollere tamen esse Romæ exigibilia, vel per venditionem, vel per commutationem, vt suprà. Ad secundam idem ferè respondeas, nam creditum, quod habeat alibi puta Neapolim, ipse campsuarius potest Romæ vendi, vel commutari, & sic virtualitèr cedi in extinctionem primi cambij; si enim respondens agens nomine campsuarij ex eo, quod possit suum creditum, vel campsoris alibi existens vendere potest licitè inire secundum cambium in fauorem campsuarij, & primum extinguere, cur non poterit hoc præstare immediatè per suum creditum alibi existens ipse campsuarius?

Ad rationem dubitandi pro secunda parte iam ex dictis patet responsio.

PRÆNOTIO X.

An si in loco solutionis apud respondentem campsoris non sit nec pecunia, nec aliud creditum præter illud, quod contraxit Campsuarius per primum cambium possit licitè illud creditum transferri in eundem campsuarium, & ex illo constitui secundum cambium cum extinctione primi.

SVMMARIVM.

Vtraque sententia cum suis rationibus exponitur 1.

Cambium huiusmodi est omni iure illicitum, & vsurarium 2.

In hypothesi propositi dubij respondens, nec realiter, nec virtualiter solueret in loco destinato solutionis 3.

Satisfit rationi dubitandi in principio propositæ 4.

1 Lugus.

EX antecedenti ortum trahit præsens prænotio, circa quam nonnulli supresso nomine apud *Lugum d. disp. 28. de cambijs sect. 7. num. 92.* existimant licitè posse per illud creditum nouum cambium iniri, & extingui antiquum ea ducti ratione, qua asserunt ita se habere illud creditum, ac si esset pecunia Romę soluta per ipsum campsuarium, vnde sicuti ex ea, si sibi esset soluta, nemine reluctante posset respondens campsoris iterum cum eodem campsuario inire secundum cambium, vel cum se ipso, vt actore etiam eiusdem, vt restituatur Mediolani, ita ex eodem credito, etiam non numerata pecunia possit idem secundum cambium cum eodem campsuario, vel secum nomine eiusdem inire.

Lugus tamen ex aduerso *d. sect. 7. num. 93.* contrarium sentiens, refert, in quadam Congregatione Theologorum iussu Sanctissimi edita Romæ annò 1631. etiam agentes causam pro iustificatione contractus recursæ se declarasse nolle defendere iustitiam cambij, quo pro restitutione pecuniæ in cambium datæ assignaretur creditum, quod campsor acquisiuit ex tali cambio, cum hoc in illo sensu esset omninò illicitum & siccum; cum Lugo sit

Assertio. Huiusmodi cambium, quo assignaretur creditum ex cambio priori contractum pro pecunia virtuali ad illud extinguendum est omni iure illicitum & siccum, & tanquam Reipublicæ perniciosum proscribendum.

Absurda, quæ ex aduerso apposita conclusionis deducuntur.

Probatur primo ex absurdo, quod inde sequeretur, nam posita iustitia talis contractus omnia cambia quantumuis sicca possent iustificari, & ex conuentione partium quæcunque iniustitia elidi, quinimmò semper præsumendum esset in cambijs, in quibus nulla interueniens pecunia ex parte campsarij, sed sola fides eiusdem apud campsorem semper iustitiam inesse, cum nullus ita insanæ mentis adesset, qui cum posset obligationem, quam assumit campsarius ratione cambij accepti, sub diuersis respectibus ponere tanquam fundamentum iustificationis constituendo eandem, vt secundo translatam in campsarium tanquam pretium secundi cambij, & vt postea cadentem sub iure campsoris est creditum eiusdem restituendum per Campsuarium Mediolani, vellet iniquè, & de facto iniquè contraheret; certè enim in quocunque cambio locali semper interuenit pecunia respectu dantis ad cambium, & obligatio respectu recipientis; si ergo illa obligatio, quæ respectu primi cambij est veluti merces eiusdem, respectu posterioris, vt cessa per campsorem Campsario est veluti pretium eiusdem posterioris, & vt iterum assumpta per campsarium in ordine ad restitutionem Mediolani faciendam se iterum habet vt mercem, est sufficiens ad iustificandum contractum sub his respectibus, ad quid contrahentes inualidè, & vsurariè contrahere cum sine alia obligatione per primam solum sub varijs respectibus possent vsuras elidere, & licitè contrahere?

Posita cõtraria sententia mutuatores per solã mutationem intentionis effugerent labes vsurarum.

Confirmatur, quia posita iustitia illius contractus per solam intentionis mutationem mutuatores effugerent quamcunque labem vsurarum, siquidem quærenti mutuum possent respondere se nolle mutuare, sed paratos esse dare ad cambium, quod cum posset saluari per illam obligationem assumptam sine alio onere non esset, qui, cum paratus esset ad mutuum recipiendum cum vsuris, nollet sub alio titulo mutuum ipsum recipere, cum maius onus pro hoc titulo non subiret, & sic actum esset de vsuris.

Probatur secundò. Cambium non potest esse licitum, nisi interueniat duplex pecu-

Non interueniret duplex pecunia, nec realiter, nec virtualiter.

pecunia saltem virtualitèr, vna ex parte campsoris, quæ datur in loco celebrationis contractus, altera campsuarij restituenda in loco solutionis, sed in hypothesi nostræ assertionis nulla pecunia interuenit ex parte campsuarij, nec ius aliquod, quod correspondeat pecuniæ, ratione cuius possit primum cambium extinguere, ergo &c. Minor probatur, quia pro campsuario nil aliud potest interuenire, quam creditum campsoris, si ab hoc in illum transferatur, sed hoc creditum, quantum ad effectum extinguendi primam obligationem non potest tranferri in ipsum campsuarium, ergo &c. Minor probatur, quià si campsor transfert illud creditum in campsuarium, ergo eo ipso liberat eundem ab obligatione, quam contraxerat in primo cambio, ergo non erit posteà necesse, quod campsuarius reddat Campsori id, quod prius ab eodem acceperat ad extinguendum debitum contractum, cum hoc extinctum supponatur per illam translationem crediti, quod habebat campsor.

Dices, quod quamuis non esset necesse, quod campsuarius posteà redderet campsori id, quod primò acceperat formaliter, esset tamen necesse, quod redderet æquiualentèr per obligationem, quam de nouo assumeret ad secundum cambium, per quam se redemit ab obligatione, seu debito primi. Sed contra, peto enim ex quonam oriatur illud onus obligationis de nouo subeundæ Romæ de solutione Mediolani ponenda, seu de secundo cambio incundo? Si dicas, ex liberatione per campsorem facta eidem campsuario; contra est, quia liberatio potius soluit illam obligationem, quam firmet, seu de nouo statuat. Si repetas illam liberationem esse conditionatam; in tantum enim campsor liberat, in quantum campsuarius se obligat ad nouam obligationem assumendam de secundo cambio, & de restitutione Mediolani ponenda; contra adhuc est; nam in primo contractu Mediolani celebrato, vel campsor obligauit Campsuarium ad soluendas Romæ alias pecunias, vel reales, vel æquiualentes, vel solum ad contrahendam Romæ nouam obligationem de solutione ponenda Mediolani; si primum asseratur, contractus omninò fuit irritus & siccus, cum campsuarius Romæ, nec haberet pecunias, nec aliquid, quod posset permutare cum pecunia; si secundum, quæro, à quonam campsuarius recipiat illam obligationem, qua de nouo se obstringit ad secundum cambium; si dicas accipere a se ipso, ergo pro illa non obligabitur ad aliquid Mediolani restituendum, siquidem ratione rei suæ nemo obligatur ad restitutionem alteri faciendam; si dicas accipere a campsore; contra est, quia campsor non dat illud ius, seu obligationem, sed potius obligat campsarium ad illam exequendam,

Liberatio potius soluit priorē obligationē quam firmet.

Campsor nō imponit obligationē ad restituendum alibi, sed potius eā

cogit enim ipsum, vt, sicuti promisserat Mediolani, se obliget ad nouum cambium Romæ soluendum Mediolani, quomodò ergo campsor creditum, seu obligationem cedit Campsario Romæ, quam ibi vult ad executionem remitti? Ita ferè Lugus loc. cit.

Probatur tertiò. Non subsistit cambium locale, nisi ad locum, ad quem dirigitur, fiat eiusdem solutio, vel formalitèr, vel saltem virtualitèr, sed in hypothesi assertionis, nec realitèr, nec virtualitèr Romæ, vbi pecunia esset restituenda, fit solutio, ergo &c. Minor probatur, quia solutio illa non potest fieri, nisi campsarius transferat in campsorem aliquid, quod prius esset sub dominio, & potestate eiusdem campsarij, sed hic campsarius nihil potest transferre in campsorem, quod prius fuerit sub suo dominio. Maior patet, quia sicuti venditio est translatio dominij rei venditæ in emptorem, ità solutio est translatio rei, quæ soluitur in creditorem; translatio autem est à dominio transferentis in dominium eius, in quem transfertur; hoc explicari potest in casu, in quo campsarius solueret debitum per cambium initum per pecunias receptas iterum à campsore in loco restitutionis præter illas, quas prius receperat in loco celebrationis contractus ad extinguendum hoc prius debitum; quandò enim campsarius recipit à Campsore in loco restitutionis pecunias, quibus possit soluere primum cambium iam intelligitur pro eo instanti campsarius acquisiuisse dominium illarum pecuniarum receptarum in secundo cambio, & sic pro illo instanti remanet debitor tùm pecuniæ primo, tùm secundo receptæ, postea verò soluens pecunias, quas secundo receperat in extinctionem primi cambij transfert dominium illarum, quod prius acquisierat in campsorem, & sic extinguitur primum cambium, & solum remanet debitor secundi. Minor probatur, quia Campsarius nihil potest transferre pro solutione in campsorem, quod prius ab ipso non acceperit, & factum fuerit sub dominio proprio, sed illud quod in data suppositione potuit accepisse a Campsore non potest in eundem transferre, ergo &c. Minor probatur, & quidem peto quidnam sit illud, quod potuit accipisse, quodque potest transferre in campsorem? Certè aliud non est, nec esse potest, quam creditum emergens ex primo contractu, sed hoc transferre non potest in campsorem, nam creditum soluendum in loco restitutionis concessum campsuario, si transferatur iterum in eundem campsorem in eodem loco obligat iterum campsarium, ergo iterum campsarius remanet debitor summæ acceptæ in eodem loco restitutionis, debitum enim, & creditum sunt essentialitèr correlatiua, ergo si simul contraheret obligationem restitutionis ex vi secundi contractus in loco

Non potest fieri solutio, nisi campsarius transferat in campsorem aliquid, quod esset in ipsius dominio.

Nihil potest transferre, quod prius à campsore non acceperit.

Debitum & creditum sunt essentialitèr correlatiua.

celebrationis primi duplici onere restitutionis adstringeretur pro eadem summa, vno in loco solutionis primi, altero in loco celebrationis eiusdem, quo quid absurdius?

Nunc ex his, quæ mox diximus dissoluenda est ratio, quæ in principio prænotionis afferebatur, & quidem negandum est pariformiter ad præsens institutum se habere illud creditum, ac se haberet pecunia, si Romæ esset soluta per campsarium, nam pecunia illa est transferibilis quoad dominium à campsore in campsarium, & à campsario reducibilis ad campsorem, illud autem creditum, seu obligatio non est transferibilis a campsuario in campsorem, nec è contrà, vt latè patet ex ijs præcipuè, quæ dicta sunt in secunda, & tertia probatione, quæ non sunt hic sine necessitate repetenda.

Dispar ratio assignatur in proposito dubio.

PRÆNOTIO XI.

An dans pecuniam ad cambium locale possit exigere à campsario pignus, & fideiussionem.

SVMMARIVM.

Potest iustè campsor dans prius pecuniam exigere à campsario pignus, seu fideiussionem 1.

In hoc tamen casu non posset exigere idem interesse, quod exigeret sine fideiussione, & pignore 2. *Limita tamen iuxtà ibi exposita. Ibid.*

Campsor si ipse fideiubeat posset tantum exigere, quantum alius fideiussor 3.

Qui prior dat pecuniam alteri ad cambium potest pro illo fideiubere apud illum, cui debitum traijcitur, & exigere pretium fideiussionis 4.

Excipe nisi respondens esset famulus eiusdem campsoris 5.

1 ASsertio. Potest iustè campsor dans prius pecuniam à campsario exigere pignus, seu fideiussionem *Boninsignius c. 7. num. 23. Lessius lib. 2. de cambijs c. 23. dub. 8. num. 77. Salas de cambijs dub. 21.*

Boninsignius. Lessius. Salas.

Probatur, in reliquis contractibus onerosis, qui prius alteri ex contrahentibus dat id, quod suum est, potest in securitatem restituendi, vel soluendi exigere pignus, vel fideiussionem, ergo etiam hoc idem poterit exigere in contractu cambij. Antecedens patet in contractibus mutui, & venditionis expectata solutione. Consequentia probatur, quia non minus subit periculum sortis amittendæ, qui dat pecuniam suam ad cambium, ac qui dat titulo mutui, vel venditionis credito, siquidem non minus mutuatarius, ac emptor credito potest vergere in decoctionem, & fallere mutuantem, & venditorem, ac possit vergere in decoctionem, & fallere campsorem, campsarius, ergo si ab illis potest iustè exigi pignus, vel fideiussio, poterit etiam ab isto.

Hinc oritur difficultas primò, an si pro cambio exigatur pignus, seu fideiussio idem interesse possit exigi, ac exigeretur sine pignore, vel fideiussione. Negat *Toletus lib. 5. c. 42. num. 2.* ea ductus ratione, quod campsor pignus, vel fideiussorem exigens minori periculo pecuniam suam exponat, vt etiam asserit *Salas tract. de cambijs dicto dub. 21. num. 4.* cui adhæret, nec propter incongruam rationem, quia inter cætera, quæ conferant ad exigendum lucrum in cambijs sunt pericula, quæ subeunt campsores in exponendis pecunijs suis fidei campsuariorum, vt supra attigimus *sub hoc eodem titulo Contractus V. de Cambijs I. Prænot. III. in princip.* ergo cessante hoc periculo intuitu pignoris, vel fideiussionis tantum erit diminuendum, quantum exigeret illud periculum, si ibi adesset, & non esset sublatum. Hæc, quæ dicimus, procedunt, quandò interesse cambiorum vniuersali lege ex vsu fori taxatum determinatè non est; tunc enim ratio maiorum, vel minorum periculorum in quocunque contractu in particulari consideranda est, & iuxta illa lucrum taxandum; quando verò interesse cambiorum vniuersali lege statutum est, tunc quamuis sint minora pericula, vel ratione pignoris, vel ratione alterius cautionis, adhuc tamen potest campsor velle integrum pretium à lege taxatum iuxtà vsum fori, vt multis rationibus & exemplis probaui *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs I. in Disquis. §. 10.* quæ ibi recole, & ratio est, quia quod in vniuersum communi lege sancitum est non variatur ob priuatam alicuius contractus particularis circunstantiam *Scaccia de commert. §. 3. Glos. 3. num. 12. Diana part. 1. tract. 8. de contract. resol. 7. Romualdus Coli tract. de cambijs num. 19.* 2

Toletus. Scaccia. Diana. Coli.

Secunda difficultas est, an si campsor non renuente campsario in se ipso periculum illud suscipiat, cui exponit suam pecuniam dando eam ad cambium, possit pro tali periculo in se ipso suscepto tantum exigere, quantum posset exigere alter fideiussor ab ipso. Campsorem posse aliquid exigere propter illam periculi susceptionem satis liquet ex præcedentibus; si enim maiori lucro meritorium est cambium, in quo pericula non auferuntur, ac si per fideiussionem auferantur, eo quia propria pecunia illis remanet obnoxia, ergo multo magis erit illius lucri meritorium cambium, in quo expresè ipse campsor, cuius est pecunia, in se ipso sumit illa pericula, quibus cambium secundum se subiacet. Difficultas igitur potissimum est, an solummodò tantum possit exigere, quantum sunt æstimabilia illa pericula, quæ in se ipso suscipit, an verò, quid aliud 3

pro-

propter alium contractum, quem init assecurationis, & tantum, quantum exigeret alius fideiussor ab ipso, si adhiberetur. Sentiendum in hoc est, posse tantum exigere, quantum potest exigere alius fideiussor ab ipso, si æqualia sint pericula respectu vtriusque magis, vel minus prout maiora, vel minora sunt pericula, nec quid plus, ac importent eadem pericula. Ratio est, quia contractus assecurationis est propter pericula, & assecurans pretium exigit propter onus, quod assumit in ordine ad eadem, sed onus, quod assumit tam assecurans, quam fideiussor proportionantur periculis, a quibus assecurat, seu pro quibus fideiubet, ergo si hæc respectu vtriusque sunt æqualia æquale erit onus, adeòque etiam æquale ius ad exigendum pretium oneris, si illa inæqualia, etiam inæquale ad proportionem onus, & ius vtriuique; neque ex eo quod contractum expressum quoad hoc ineat potest quid magis exigere; non, inquam, quia contractus non est majori pretio dignus, ac sint digna onera, quæ in ipso assumuntur, cum contractus fiat pro illis, sicuti contractus venditionis non est magis pretio dignus, ac sit res vendita.

4 Tertia difficultas est, an qui prior dat pecuniam suam alteri titulo cambij possit pro campsario fideiubere apud eum, cui debitum traijcitur, & pro tali fideiussione aliquid exigere. Respondendum est affirmatiuè, quia onus illud fideiussionis est secundum se pretio æstimabile, & ad illud obeundum campsor non tenetur ex vi contractus, ergo ratione illius oneris poterit iustam mercedem exigere. Antecedens patet, quia pro quacunque fideiussione nemine reluctante assignatur stipendium, & si alius ab ipso campsore fideiubens pro campsario meretur pretium fideiussionis cur non poterit pro tali munere idem consequi ipse campsor? Certè posita per ipsum fideiussione, si campsarius non solueret suo respondenti, poterit hic conuenire campsorem fideiubentem, quem certè non posset conuenire, si non fideiussisset, vel

Omne illud fideiussionis est pretio secundum se æstimabile.

5 alius ab ipso hoc munus præstitisset. Hic tamen aduertendum est, quod si respondens campsuarij esset famulus, vel factor campsoris non posset apud illum campsor fideiubere pro campsario, nec aliquid pro fideiussione exigere, quia non se obligaret alteri pro campsario, nec nouum periculum subiret, quandoquidem famulus, seu factor, apud quem fideiuberet, reputatur vna, & eadem persona cum suo domino, seu principali, & quidquid peragit, nomine eiusdem peragit, seu procuratorio nomine pro illo. Quod si supponas factorem, seu respondentem campsoris non pecunijs ipsius campsoris, sed proprijs soluturum, tunc absolutè dicendum esset, & posse fideiubere, & pro fideiussione pretium exigere, quia tunc perindè se haberet respondens campsoris, ac si non esset eiusdem respondens, sed in ordine ad hoc munus alia persona omninò distincta. Non negauerim tamen, quod quamuis respondens campsuarij esset famulus, vel factor campsoris adimplens onera imposita ex pecunijs eiusdem posset campsor æstimare periculum, cui suam pecuniam prius numerando exposuit, non tamen fideiussionem, vt notat *Lessius d. c. 23. de cambijs dub. 8. num. 78.* ex cuius mente hæc exposui.

Excipe, nisi respondens esset famulus eiusdem campsoris.

Lessius.

PRÆNOTIO XII.

De varijs scripturarum generibus, seu formulis regularitèr interuenientibus in cambijs localibus.

SVMMARIVM.

Scriptura regularitèr requiritur in cambijs ad probationem, & celerem contractus executionem 1.
Primus modus concipiendi scripturam est per publicum instrumentum 2.
Primum exemplar instrumenti contractus cambialis 3.
Secundum exemplar similis instrumenti 4.
Secundus modus concipiendi scripturam per Apodissam 5.
Formularia apodissæ quoad cambia 6.
Quid sit cartularium, & quotuplex 7.
Cartularia habent vim publici instrumenti, & probatur 8.
Explicantur variæ particulæ Apodissarum 9.
Alia Apodissarum exemplaria 10.
Quid significet illa particula pro numerato 11.

QVamuis suprà attigerimus scripturam non esse de substantia contractus 1
cambiorum localium regularitèr tamen interuenit ad probationem, & celerem contractus executionem saltem in foro exteriori, vt notat *Nauarrus in man. c. 17. num. 289. Scaccia tract. de commert. §. 1. quæst. 5. num. 11. & 13.* Quamobrem ad plenam huius materiæ cognitionem, & explicationem, placet modos huiusmodi scripturas concipiendi ex campsorum praxi, & formulis consuetis inuestigare. Tres igitur speciales modos concipiendi scripturas adinuenio, scilicet per publicum instrumentum, per apodissam priuatam, & literas. De primo, & secundo modo erit sermo in præsenti prænotione, de tertio fusissimè in subsequentibus.

Nauarrus. Scaccia

Assignantur tres modi concipiendi scripturam in cambijs

Exordiamur à primo, qui tunc est cum 2
Campsarius pro publicum instrumentum promittit pretium cambij conuentum soluere intra tempus aliquod per ipsos contrahentes determinatum in tali loco alicui certæ personæ in instrumento nominatæ, seu

Primus modus est per publicum instrumentum

seu correspondenti campsoris, & vlterius promittit solutionis, quam faciet, transmittere autenticum testimonium eidem campsori, alias si defecerit in soluendo, & in solutionis fide transmittenda, se obligat ad soluendum in loco contractus campsori vna cum interesse: Supposita hac campsarij obligatione per vim publici instrumenti contractu tenetur soluere cambium, etiam si nullæ literæ eidem præsententur, & etiam si non sit requisitus ad solutionem, cum debeat soluere personæ illic commoranti, non ei, qui debeat illuc accedere. Ad huiusmodi pleniorem notitiam duo formularum exemplaria à *Scaccia tract. de commert. §. 1. quæst. 5. num. 12.* adducta placet per extensum referre

Scaccia.

Primum igitur, quod extraxisse refert ex Tribunali A. C. Romæ est sequentis tenoris

Exẽplar primũ instrumenti contractus cambialis.

D. Gundisaluus Ximena fatetur habuisse ad cambium à DD. Iulio Bosco, & Paulo Ganotto Mercatoribus Romæ negotiantibus ducatos centum auri Cameræ veteris valoris, quos soluere, seu solui facere promittit in oppido Madriti D. N. Mercatorum prædictorum correspondenti ad rationem quadringentorum septuaginta Marapetinorum monetæ illarum partium pro singulis ducatis intra tres menses proximos, & infrà alium immediatè sequentem mensem certificare ipsos Mercatores in Curia de solutione huiusmodi in partibus facta, alias soluere hic Romæ vna cum cambijs, & interesse pro quibus omnibus &c.

Secundum exemplar, quod quamuis videatur esse de cambio nundinali, est tamen mutatis terminis alijs accomodabile, etiam simpliciter locali, quodque vidisse Genuæ testatur idem *Scaccia loc. cit. num. 14.* est huiusmodi, videlicet

5 *Secundũ exẽplar contractus cambialis.*

Titius Sponte &c. & omni meliori modo &c. sciens Seium eius precibus, & requisitione fecisse literas cambij pro Ciuitate Neapolim pro scutis mille auri in auro Italiæ pro eis soluendis Sempronio directas Mæuio cum ordine, quod solutis dictis scutis mille se prouideat Bezenzoni, Lugduni seu alibi pro illorum solutione, & volens dictus Titius cautelare dictum Seium confitetur, recognoscit & promittit D. Seio præsenti &c. soluere, & exbursare ad omnem eius voluntatem, & simplicem requisitionem dictos scutos mille. Item vna cum omnibus cambijs, & recambijs, expensis, & interesse super eis secuturis, etiam ad rationem cambiorum, & recambiorum donec dicti scuti mille auri in auro Italiæ & damna & interesse super eis secuta sint soluta, & cum pacto, quod sine alia literarum confectione teneatur ad cambia & recambia, casu, quo non soluerit in primo foro conuento, & cum pacto, quod interesse conuertatur in capitale, & ex interesse conuerso in capitale soluatur aliud interesse, & sic deinceps, ita quod pecuniæ datæ ad cambium possint cambiare, & recambiare, & possit ipse accipere pecunias cambio nomine ipsius debitoris, immo possit in se ipso cambire pro qualibet mundi parte, & pro quouis foro, & pro singulis prædictis possit habere licentiam expeditam, & sic statutus est terminus &c. quo termino elapso &c. sub &c. renuntians &c. & cum iuramento &c. & omne alteri iuri &c. quæ omnia &c. ratis &c. & proindè &c. de quibus omnibus &c. pro eo fideiussit, promissit, vt principalis principaliter, & insolidum N. renuntians iuri de principali &c.

An cambium conceptum sub hac formula, & conditiones in eo contentæ licitum, & licitæ sint, an verò illicitam, seu illicitæ alibi examinatum est, & infra fusius examinabitur; quamobrem in his non immorando ad vlteriora procedo; mens enim in hoc prænotione est praxim exponere, non iustitiam, vel iniustitiam examinare.

Secundus modus concipiendi scripturas pro cambijs est per priuatam apodissam, qua facta inter contrahentes conuentione receptor pecuniarum confessionem facit de receptione, & de conditionibus mutuo contrahentium consensu appositis, & obseruandis, atque hæc scriptura dicitur priuata, quia non munitur publici Tabellionis nomine, nec signo, sed solummodò priuata debitoris confessione, & nomine conficitur, & signatur. Huiusmodi concipiendi priuatas apodissas duo exemplaria ex vsu Genuensium inuenio apud Scacciam loco cit. quæ hic ad clariorem studiosorum instructionem per extensum refero. 6

Apodissa quid sit, explicatur.

Primum est huiusmodi. *Noi Tomaso, & Alfonso Fransoni insolidum in virtù di questa diciamo d'hauer riceuuto in cartolario d'argento da voi Sig. Domenico N. scudi duoi milla, quali promettiamo, e ci oblighiamo negotiare sopra cambij delle fiere di Piacenza à di quel luogo, ò luoghi doue per la natione nostra si faranno dette fiere per Milano ad vtile vostro sotto nostro nome, & à nostro proprio risico, e pericolo, & speso per vn' anno cominciato in pagamenti d' Agosto di detto anno, e da finire in pagamenti d' Agosto dell' anno 1613. al qual tempo promettemo, e ci oblighiamo restituire detti scudi duoi milla con tutti li guadagni, e beneficij, che sopra essi saranno stati, il qual pagamento però douemo fare in quella qualità di moneta d' argento ò d' oro, che all' hora si pagaranno li cambij di dette fiere obligando perciò nostre persone &c. & beni sotto hipotecha. Dichiarando, che per il sudetto tempo, & quello di più restassero detti denari appresso di noi habbiamo da pagar à voi Sig. Domenico N. per conto di detti guadagni, & vtili solamente à ragione di cinque per cento l'anno, essendosi così conuenuti, e che tutto quello potessero essere di più li sudetti*

cam-

cambij delli detti cinque per cento netti d'ogni spesa, spetto à noi per la sudetta promessa, che faciamo di negotiarli, ò farli negotiare sopra cambij à detto nostro risico, & pericolo, & spese, e quando rendessero meno delli detti cinque per cento l'anno senza contarli spesa alcuna ragionando li cambij, come saranno li conti, cioè à Milano per fiera, & in fiera per Milano, s'intenda, che noi sudetto Tomaso, & Alfonso Fransoni in solidum non habbiamo à pagare se non quel tanto hauessero risposo, ò rispondessero, che così habbiamo accordato, e per fede sarà la presente firmata di mano del nostro Alfonso.

Noi Tomaso, & Alfonso Fransoni promettemo, e ci obligbiamo à quanto di sopra si contiene di propria mano del nostro Alfonso.

Liber cartulariorum habet vi publici instrumenti.

Paul. de Castro. Scaccia.

7 Pro intelligentia huius Scripturæ, & particularum in ipsa contentarum nonnulla hic inquirenda sunt, & primo quid sit cartularium, & quotuplex, cui breuiter respondeo esse librum, qui habetur in bancho S. Georgij Genuæ, in quo scribuntur data, & accepta inter creditores, & debitores, qui contrahunt in dicto bancho; hic liber eandem vim habet ad probandum, quam habent publica, & authentica instrumenta *Paulus de Castro cons. 285. visis, & ponderatis sub num. 1. vers. prima, quid cartularium lib. 1. Scaccia de commert. §. 7. glos. 3. num. 1.* Quatuor enumerantur per Scacciam loc. cit. huiusmodi cartulariorum genera, quæ tamen asserit se ex auditu referre, non ex visu, adeoque se de illis habere fidem non scientiam, & per hoc satisfit secundæ parti quæstionis propositæ.

Enumerantur varia species cartulariorum.

Primum dicitur cartularium primum de numerato, secundum dicitur cartularium secundum de numerato. Tertium dictum cartularium monetæ aureæ. Quartum cartularium scutorum cambiorum. In primo, & secundo cartulario constituitur debitum, & creditum solummodo de *contanti*, & determinatè in moneta cauallotorum, quamuis aliæ monetæ superioris valoris ibi deponantur. Describitur cauallotorum moneta in hoc cartulario per libras eos computando ad rationem librarum, quod ideò inductum existimo, ne per diminutionem, si quandòque contingeret, valoris eorumdem, præiuditium inferatur creditori eorundam. Huiusmodi cartularia, quamuis duo dicantur, sunt tamen quoad effectum vnum, & idem, & solum multiplicantur ad commoditatem concurrentium ad deponendas pecunias in banco.

Quomodo disponuntur in cartularijs credita, & debita.

In tertio cartulario constituitur creditum, & debitum in scutis aureis ad rationem solidorum 68. pro quolibet scuto, & nomine scutorum aureorum intelliguntur solummodò illi, qui sunt de quatuor stampis, vndè creditor in huiusmodi cartulario potest exigere tot scutos aureos in auro quinque stamparum, quot deposuit, & potest nolle accipere in alia materia. In quarto constituitur debitum, & creditum etiam partitæ de *contanti* in suis argenteis, vndè creditori debentur in hoc genere, & non in alio.

8 Inquirendum etiam est secundò ex occasione præcedentium, an si campsor sit creditor cambij, & nullam aliam habeat probationem præter quam ex aliquo ex prædictis cartularijs possit ex vi præcise extractus cartularij agere contra campsarium debitorum. Ex dictis liquet, quid respondendum, nam cum extracta cartulariorum habeant vim publici instrumenti certè ex vi illorum potest procedi, sicuti potest procedi ex vi publici instrumenti, quod paratam habet executionem.

Ex cartularijs sufficienter probatur creditum.

9 Inquirendum etiam est tertiò, quid importent illæ particulæ *regolando i cambij, come saranno i conti, cioè à Milano per fiera, & in fiera per Milano*, & quid illæ aliæ *negotiare sopra i cambij delle fiere per Milano*. Breuitèr respondeo ad primum illas particulas importare cambia regenda esse iuxta computa, quando Mediolani titulo cambij primò soluuntur nummi, vt restituantur in nundinis, vel primò soluuntur, seu dantur cambio in nundinis, vt Mediolani reddantur, quandòque enim cambiorum pretia, vel ob campsariorum, vel campsorum copiam, seu inopiam, vel pecuniarum multitudinem, vel deficientiam variantur, vndè statuitur, quod interesse desumendum sit iuxta, quod ex vsu fori taxatur pretium, dum cambium fit Mediolani pro nundinis, vel in Nundinis pro Mediolano. Ad secundum dicendum est illas particulas importare quantitatem interesse, quod exigitur ex negotiatione, quandò cambia in nundinis celebrantur, vt Mediolani fiat solutio.

Interesse desumendum est, secundum quod cambia currunt in locis solutionum.

Secundum exemplar apodissæ, seu scripturæ priuatæ est, quod continetur in libro argentarij, & nummularij publica auctoritate deputati, qui liber plenè probat, atque est huiusmodi.

1601. 18. *Septembris.*

10 *Tiberius Cazaretus pro Ioanne Baptista N. Sano, & Ioanne Baptista N. ad cambium pro Bizenzij foro proximo Sanctorum ad solidos 65. 6. singulo scuto marcarum, videlicet in auro decem septem mille tredecim, sol. quatuordecim, den. nouem.*

Ioannes Baptista N. Ianus, & Ioannes Baptista N. pro dicto Tiberio Cazareto pro numerato in auro libras decem septem mille tredecim, sol. quatuordecim den. nouem.

Io: Baptista N. Ianus, & Io: Baptista N. socij pro Tiberio Cazareto pro valuta de scutis octo millibus octingentis quinquaginta vno, sol. 8. ad sol. sexaginta nouem litera dictorum Ioannis Baptista N. Iani, & Io: Baptista N. proxima preterita feria Augusti Placentia, in se cambiatis, valent in auro libras triginta milla quinquagentas triginta septem sol. 6. 7.

Ti-

Tiberius Cazaretus pro Ioanne Baptista N. Iano, & Ioanne Baptista N. socijs, & quolibet eorum insolidum pro valuta de scutis octo millibus nongentis quadraginta octo sol. 13. 4. marcarum ad cambium pro feria proximè ventura Sanctorum Bizuntij ad solidos sexaginta octo, & denarios tres singulo scuto marcarum valent in auro libras triginta mille quingentas triginta septem sol. 6. 7

11 Implexa explico, & confusa declaro. Dicitur *Tiberius pro Ioanne Baptista &c,* quæ particulæ indicant Tiberium soluisse libras mille Vg. Ioanni Baptistæ. Dicitur in secunda scriptura *Ioannes Baptista &c. pro Tiberio pro numerato*, quod significat Ioannem Baptistam enuntiatam summam in effectu a Tiberio habuisse, pro qua propterea summa Tiberius remanet creditor eiusdem Ioannis Baptistæ. Reliqua suis locis cum suis exceptionibus, & ampliationibus explicabuntur.

Quid significet illa particula pro numerato;

PRÆNOTIO XIII.

De tertio modo concipiendi scripturam cambij scilicet per literas.

SVMMARIVM.

Prima formula literarum, quandò campsor prius accipit, vt alibi restituat 1.
Secunda formula literarum, quandò campsor prius recipit, vt alibi soluat 2.
Formula literarum, quæ dicuntur d'auiso 3.
Explicantur contenta in eisdem literis 4.
Quid veniat nomine scuti, & quot solidi constituant scutum 5.
Variæ acceptiones solidi 6.
Illa particula sopra di voi *importat fideiussorem* 7.
Quid sit vndecena di Gabella 8.
Formula literarum d'auiso, *quandò campsarius scribit ad suum respondentem* 9.
Discrimen, quod intercedit inter trahere, & remittere 10.
Formula literarum responsiuarum 11.
Alia formula literarum responsiuarum 12.

NEcessitas literarum in cambio locali ex eo consurgit, quod non commodè respondenti potest innotescere voluntas eius, qui ad ipsum dirigit pro solutione, vnde literæ substituuntur, quæ explicent mentem scribentis, quandòquidem non potest per verba ad aures conceptus suos aperire, nec semper nuntios habet, qui referant, vel si habeat, non semper eorum fidei negotia pecuniaria sunt committenda. Sicuti autem in cambijs quandòque campsor prius accipit in vno loco, & in alio restituit, quandoque prius in vno tradit, vt in alio recipiat, ita quandòque campsor prius ad respondentem suum literas dirigit, quandòque campsarius.

Substituuntur literæ ad explicandā mentem scribentis.

Porrò vterque quandòque literam vnam dumtaxat mittit, quandòque duplicem, quandòque per easdem obligat ad solutionem sine temporis intermissione, quandòque assignato certo temporis interuallo. Tandem, sicuti alia sunt cambia localia simpliciter, alia localia *con le continuationi, ò con le ricorse*, ità literæ pro vtrisque cum suis discriminibus sunt dirigendæ. Quamobrem ex mercatorum praxi placet in particulari singularum literarum formulas assignare, & quæstiones circa ipsas, si quæ insurgent, dirimere.

Prima formula sit literarum quoad cambia, in quibus campsor, seu nummularius prius accipit in vno loco cum onere restituendi in alio loco, qui propterea, vt refert *Azorius instit. mor. part. 3. lib. 10. c. 5. quæst. 4.* ad suum respondentem scribit in hunc modum Azorius.

1 *Hisce primis literis visis, & perlectis solues Titio, vel Iulio eius filio, vel procuratori centum aureos, quia hic Roma ab eo totidem accepi*

Formula prima literarū cambij.

Huiusmodi literæ Roma supponuntur datæ Lugdunum, vbi nota dici, *hisce primis literis visis*, quæ clausulæ important quandòque pro eodem cambio plures, & plures literas dari *Azorius instit. mor. part. 3. lib. 10. c. 5. quæst. 4. Scaccia de commert. §. 2. gloss. 6. num. 1. & 2.* Quamuis autem non sit determinatus numerus literarum, quæ mittantur; ex communi tamen praxi recepta, tres tantum fieri solent *Baldus cons. 348. facta fuerunt sub num. 3. vers. fin. lib. 1.* quamuis quandòque etiam fiant quatuor, quæ tamen omnes concipiuntur sub eadem verborum formalitate. Si autem inquiras, cur tot literæ fiant pro eodem cambio, responsum accipies hoc fieri primò, ne fides cambij pereat, secundò, ne si primæ, vel aliæ amittantur, aditus occludatur solutioni. Vide quæ latè dixit *Scaccia loc. cit. de commert.*

Azorius. Scaccia.

Pro eodem cābio plures literæ dantur, & quare.

2 Secunda formula sit literarum quoad cambia, in quibus campsor prius soluit, vt alibi recipiat, quæ ex *Azorio instit. mor. part. 3. lib. 1. c. 6. in principio* est huiusmodi

Formula literarū, quādo campsor prius soluit, vt alibi recipiat.

His primis literis cambij visis, & perlectis solues Seio Procuratori Titij campsoris centum aureos, quia hic Romæ totidem à Titio accepi die 23. mensis Martij 1678. Has literas campsarius tradit campsori, vt ipse eas ad locum mittat, ad quem diriguntur, vt earum fide, & auctoritate Procurator Campsarij soluat, seu restituat Procuratori Campsoris. Literæ adeo claræ sunt, vt non egeant explicatione.

3 Tertia formula sit literarum, quas vocant *d'auiso*, quandò campsor prius soluit, vt alibi recipiat, quasque ipse campsor mittet ad suum respondentem simul cum litteris campsarij debitoris conceptis, vt in formula præcedenti, hæcque est huiusmodi.

1678,

Formula literarum, quæ dicuntur d'auiso.

1678. adi 27. Maggio in Milano.

Magnifico Signore. In cotesta proſſima fundria fiera vi rimetto per mio conto ſcudi tot. 9. 9. *di Titio per letera di Pietro, ne procurarete accettatione, & pagamento dandomene credito, & facendomene rimeſſa qua per voſtra lettera, ò d'altri ſopra di voi leuandone la voſtra prouiſione d'vn terzo, & vndecena di Gabella.*

Franceſco. ad Antonio.

4 Explico ſingula in huiuſmodi literarum tenore concepta. Dicitur, *vi rimetto*, quæ particula ex communi negotiatorum acceptione ſolet importare, quod ille, qui prius, dat tranſmittat ſuum creditum ad locum, in quo facienda eſt ſolutio; ille etenim dicitur remittere iuxtà communem loquendi vſum mercatorum, qui alio transfert, quod remittit, & quamuis videatur indiferenter æquè poſſe remitti, ſiuè creditum, ſiuè debitum iuxtà communem tamen acceptionem Mercatorum remittere eſt de credito, ſicuti trahere de debito. Iuxta hunc ſenſum loquuntur *Nauarrus conſ. 21. Reuerendiſs lib. 5. de vſuris. Alexander Raudenſis in opuſ. ſuper Banc. D. Ambroſij. Ioannes Baptiſta Cuuat. tract. de cambijs in prælud. quæſt. 2. fol. 212. Boninſignius tract. de cambijs c. 4.* Clariorem reddit hanc explicationem particula, quæ ſequitur *per mio conto*, quæ videtur importare remiſſionem eſſe ex credito, vel propter creditum remitentis.

Remittere propriè eſt de credito, trahere de debito.

Nauarrus. Alexander Raudenſis. Io. Baptiſta Cauat. Boninſignius.

5 Dicitur *ſcud.* 101. 9. 9. Nomine ſcuti in campſorum, ſeu mercatorum vſu venit nummus aureus, vt multis cit. refert *Scaccia tract. de commert. §. 2. Gloſ. 3. num. 8. & ſeq. ſparſim*, quod præcipuè probat ex eo, quod 65. nummi aurei conſtituunt vnum marcum, quod etiam conſtituunt 65. ſcuti aurei; nomine illius numeri 9. & 9. veniunt nouem ſolidi, & nouem denarij. Quod ſi inquiras, quot ſolidi requirantur ad conſtituendum vnum ſcutum, & quot denarij ad faciendum vnum ſolidum; tunc Scaccia loco cit. reſpondet cum diſtinctione, vel etiam eſt ſermo de ſolido aureo antiquo, vel de ſolido aureo, quo nunc vtuntur campſores pro calculo, & diuiſione ſcuti marcharum, vel pro ſolido æneo. Iuxta primum ſenſum confundit ſolidum aureum cum nummo aureo iuxtà mentem *Rolandi à valle tract. de dot. quæſt. 53. num. 7. tom. 9. Couarruuij tract. de ver. coll. numiſ. c. 3. ſub num. 3. verſ. primum*, & cum ſuperius idem *Scaccia num.* 8. pro eodem acceperit ſcutum, & nummum aureum non videtur congruè in hypotheſi tenoris præcitatæ literæ *d'auiſo* iuxta hunc ſenſum habere locum illas particulas *ſcudi* 101. 9. ſi enim ille numerus 9. importat ſolidos aureos, qui iidem ſunt cum nummis aureis, & cum ſcutis; ad quid ponitur diſtinctus ab eiſdem ſcutis? Iuxta ſecundum ſenſum dicit, quod ſolidus non ſit idem, ac aureus, ſed dicit imaginariè ſumi pro vigeſima parte ſcuti aurei, quatenus ſic confingitur à Mercatoribus, vndè ſubdit, quod viginti ſolidi conſtituunt vnum ſcutum marcharum, & denarij duodecim conficiant vnum ſolidum aureum. Iuxta tertium ſenſum, quia ſolidi in diuerſis locis diuerſum habeant valorem iuxtà diuerſitatem talis valoris, in eiſdem diuerſimodè etiam ſcutum conſtituunt, & de hoc erit ſermo vberius infrà, & iuxtà hunc ſenſum denarius eſt duodecima pars vnius ſolidi ænei, vt refert *Lancellotus Gal. tract. de Statut. in verbo ſolidos in princip. num. 9. tom. 2. Rebuff. de liter. oblig. art. 5. gl. 1. num. 3. verſus fin. tom. 1.* Verum tamen eſt, quod alicubi, vt refert idem *Scaccia de commert. §. 2. gloſ. 3. num. 24.* in Repub. Lucenſi denarius eſt tantum ſexta pars ſolidi, quamobrem hac in re ſtandum eſt conſuetudinibus locorū.

Scaccia.

Nomine ſcuti ex vſu mercatorum venit nummus aureus.

Rolandus a Valle. Couarruuias.

6 *Explicantur variæ acceptiones ſolidi aurei, & ænei.*

Lancellotus Gal. Rebuff. Scaccia.

Dicitur, *da Titio per lettera di Pietro*, quæ particulæ indicant reſpondentem campſoris enuntiatam ſummam exigere debere à Titio, tanquam à reſpondente Campſarij nempè Petri, cuius Petri ſunt literæ, quæ diriguntur ad eundem campſoris reſpondentem, vigore quarum hic debet ſummam requirere, & proinde ſubditur in eiſdem literis *d'auiſo* hæc clauſula, *ne procurarete accettatione, & pagamento*, vi cuius etiam indicatur literas eſſe acceptandas, & proindè etiam ipſum Titium, vt debitorem conſtituendum, vt poſſit poſtea procedere ad exactionem.

Literæ ſunt acceptãdæ, & debitor conſtituẽdus antequã vigore earundẽ agatur.

Dicitur *dandomene credito, & facendomene rimeſſa*, quæ particulæ indicant ius, quod acquirit campſor aduerſus ſuum reſpondentem ortum ex eo, quod hic exegerit à Titio nomine campſoris illos ſcutos 101. 9. 9. quorum propterea in libris rationum debet conſtituere creditorem eundem campſorem, non aduerſus campſarium, qui ſtatim ab illo onere liberatur, ac acceptatæ fuerunt literę per reſpondentem campſoris, ac ſolutæ per Titium, ſed aduerſus ſe ipſum, qui aſſumit illud onus, à quo poſteà liberatur per remiſſam, quam facit eidem Campſori per nouas literas, quæ ad eundem diriguntur, vi quarum idem campſor ab alio, qui conſtitutus eſt debitor, cuique ſunt literæ præſentandæ, exiget illam ſummam, quam ſuus reſpondens prius ſuo nomine receperat, & proindè ſubditur illa particula, *è facendomene rimeſſa*.

Reſpondens cãpſoris, qui recepit pecuniam vi primarũ literarũ liberatur per nouas literas, quas remittit.

Dicitur, *per voſtra lettera, ò d'altri ſopra di voi*, quæ particulæ duo indicant diſiunctiuè, ita vt fiat remiſſio ad creditorem, vel vno, vel altero modo. Primum, quod ipſe reſpondens campſoris, qui conſtitutus eſt debitor per illam receptionem nouas literas det, per ſe ipſum, ſi habeat creditum in loco, in quo facienda eſt reſtitutio campſori. Secundum, quod ſi ipſe reſpondens non habet creditum, procuret

per

7 per alium habentem creditum remitti literas, quibus ipse campsor possit exigere solutionem. Subditur illa particula *sopra di voi*, qua innuitur velle campsorem, vt respondens assumat in se onus fideiussoris, respectu illius, ad quem literæ remissæ diriguntur, adeò vt, si vergat in decoctionem, vel fiat impotens ad soluendum periculum maneat penes ipsum respondentem; nec hæc particula superflua videtur, nam si creditor ordinaret simpliciter remissam non imponendo illud onus respondenti, periculum esset penes ipsum creditorem per ea, quæ habentur *in l. eius, qui & ibi Glosa in verb. ignorassent Bartolus, & alij ff. si cert. petatur, & l. vnica C. de satisdan* dummodò tamen ille, cui datur cambio non sit juxtà communem opinionem proximus decoctioni, & impotentiæ per ea, quæ habentur *l. quod si forte §. sunt quidam ff. de solut. Paulus de Castro in l. cum quis num. 3. & 4. & l. si cum Cornelius in fin. ff. de solut.*

Illa particula sopra di voi importat onus impositum fideiussionis.

Glosa. Bartolus

Paul. de Castro.

Dicitur *leuandone la vostra prouisione* de qua latè dictum est *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. in disquisit. §. 9. & 10. & sequentibus*, quæ ibi recole, non enim vacat hic repetere.

8 Dicitur tandem, *& vndecena di Gabella*, pro quo aduerte inter cæteras regulas statutorum Genuensium hoc positum esse, vt qui dat cambio soluat pro illo Gabellam ad rationem duorum solidorum aureorum pro singulo centenario, & cum iuxta superius dicta viginti solidi aurei correspondeant scuto aureo marcharum, hinc est, quod duo solidi correspondeant decimæ parti vnius scuti marcharum, vndè lij *vndecena*, idem sonat ac vna decima pars eiusdem scuti; dicitur autem *vndecena* ex stilo conciso, & modo loquendi mercatorum Genuensium. Quod autem debeatur hæc *vndecena* Gabellæ per ipsum campsorem, qui dat cambio, non per campsarium, qui recipit, colligitur ex ijs, quæ docent *Bertachinus tract. de Gabel. part. 7. princip. nu. 1. tom. 12. & Bertaz. de clauſ. clausul. 30. glos. 12. sub num. 1.* nempè in contractibus emptionis, & venditionis, & contractibus debiti Gabellam deberi per emptorem, & creditorem, campsor autem, seu qui dat cambio est emptor & creditor, ergo &c. Vide, quæ latè tradidimus *tom. 1. sub tit. Contractus 4. Pranot. 21. sect. 8. num. 84.* Non negauerim tamen, quod si praxis iam inualuerit, vt per eum soluatur Gabella, qui ad cambium recipit, huiusmodi praxis sit obseruanda per ea, quæ tradidit *Rota diuers. decis. 63. proposito versic. non obstant testes in vna Lunensi pecuniaria Luna 2. Maij 1611. coram Card. Lancelloto*

Quid sit vndecena Galella.

Bertachinus.

Bertaz.

Gabella in contractibus debetur per campsorem, & creditorem.

Rota.

9 Quarta formula literarum, quæ etiam appellantur *d' auiso*, quandò ille, qui hic Mediolani Vg. recepit a campsore scribit suo respondenti ad finem, vt posteà soluat literas *di cambio*, quæ ei præsentabuntur, est hujusmodi

1678. adi 28. Maggio in Milano

Titio ad Antonio

Magnifico Sig. come vedrete per mie di cambio vi hò tratto scudi 101. 9. 9. in Seio contimi da Francesco, sarete contento pagarli, darmene debito, e con vostre spese valeruene quà da me, che li compirò, Dio vi guardi

Alia litera, qua dicuntur d'auiso.

Attende verbis. Dicitur, *come vedrete per mie di cambio*, quibus innuitur has literas non esse, vi quarum debeat soluere, sed esse præuentorias ad literas soluendas, quæ sub alijs terminis concipientur, vt sub sua formula videbimus intrà; vndè hæ sunt simpliciter literæ *d'auiso*

Dicitur, *vi hò tratto scudi* 101. 9. 9. vbi nota discrimen, quod intercedit inter remittere, & trahere ex vsu negotiatorum; nam remittere, vt supra explicabamus, est proprium creditoris transferentis pecunias suas ex hoc loco ad alium vtique per respondentem recipiendas, trahere verò est proprium debitoris trahentis in respondentem onus a se ipso contractum, vt pro se ipso soluat. *Fabianus Genuensis tract. de Cambijs c. 5. num. 54. tom. 6. parte prima Alexander Rhaudensis super banchum D. Ambrosij num. 36. Boninsignius tract. de cambijs c. 6. vers. ne anche. Nauarrus cons. 31. Reuerendis. vers. Antonio dà lib. 5. de vsuris*; ex quo verbo trahere deducitur posteà illud verbum substantiuum *tratta Rota Genuensis in decis. 6. Ioannes, & sub num. 6. decis. 23. Antonius Carcafola initio* 10

Discrimen, quod intercedit inter trahere, & remittere.

Fabianus Genuensis. Alexander Rhaudensis. Boninsignius. Nauarrus. Rota Genuensis.

Dicitur *in Seio*, quæ particula indicat respondentem eius, qui recipit prius pecunias ad cambium, & cui literæ huiusmodi *d' auiso* diriguntur pro solutione facienda, debere solutionem facere eidem Seio tanquam procuratori eius, qui primò soluit. Subditur, *contimi da Francesco*, per quod exprimitur eundem Fràciscum prius cambium persoluisse, seù cambio dedisse, adeòque ipsum esse creditorem illius enunciatæ summæ, cuius propterea respondenti nempe Seio æquiualens est respondendum nomine eiusdem Francisci. Illæ particulæ *sarete contento pagarli, darmene debito &c.* non indigent explicatione.

Dicitur, *e con vostre spese*, vbi inquirendum remanet, an harum expensarum nomine veniant solummodò prouisiones, *& vndecena di Gabella*, vbi hæc imposita est, an verò, quid aliud? Respondeo breuitèr, si ex statuto municipali, vel ex stilo mercatorum in huiusmodi contractu, quid aliud impenditur, ex vi illorum verborum etiam est impendendum, adeo vt respondens verum, & legitimum ius ad illud habeat *Ioannes Baptista Lupus inc. fin. §. 2. sub num. 21. de vsuris*, si verò nec stilus extet, nec statutum, importat solummodò expensas pro prouisione. *Scaccia de commert. §. 4. glos. unica*

Lupus.

Nomine expensarum venit, quid quid ex statuto, seu stilo mercatorum est soluendum

Scaccia.

Qui soluit trattam potest reflectere eandem trattam in eum, pro quo soluit.

unica sub num. 2. vers. secundus casus est.

Dicitur, *valermene qui da me*, quæ verba important, vt ille, qui soluit tractam possit reflectere similem tractam in eum, qui primò in eum traxerat, in ordine ad quem per eam reflexionem se reuelet de summa, quam ipse soluerat nomine eiusdē.

Quinta formula est literarum, quæ sunt responsiuæ ad literas, quæ continentur sub tertia formula in hac prænotione præsignata, quæ est sequentis tenoris videlicet

Adi 27. Settembre 1678. *in Lione.*

Antonio à Francesco.

11 *Magnifico Signore. Per risposta del vostro spaccio dirò, che hò riscosso li scudi* 101. 9. 9. *che per vostro conto mi hauete rimessi datouene credito è contradebito di scudi* 101. 1. 1. *à soldi* 69. *ve li rimetto da Menio per lettera d'Antonio, procurateuene pagamento estinguendo il conto, che con la prouisione, e gabella trouarete star giusto. A Dio*

Particulæ huiusmodi literarum sic conceptæ ferè omnes ex dictis innotescunt; remanet solum explicandum primò, cur solùm dicatur *datouene credito, e contradebito di scudi* 101. 1. 1. cum fateatur respondens se recepisse scutos 101. 9. 9. dicendum quippe est solidos octo, & denarios octo iustè detentos esse pro prouisione, & vndecena Gabellæ, quapropter subiungit respondens campsori, *che con la prouisione, & gabella trouarete star giusto*

Dicitur *à soldi 69.* quæ verba indicant praxim quandam apud mercatores Genuenses, qui confingentes valorem scuti aurei ad valorem sexaginta octo solidorum in reditu nundinarum illud, quod lucrantur augent in numero solidorum. vndè pro scuto constituunt sexaginta & nouem solidos. Hæc praxis valet solummodò quoad ratiocinium Genuensium, Computationem quandam diuersam quidem in modo, sed non in re confingunt mercatores Genuenses, sed quia nec ad Theologos, nec ad iuristas spectat eorum ratiocinia, & computa examinare, ideò in huius explicatione non immoror.

Praxis mercatorum Genuensiū, quoad valorem scuti aurei.

Sexta formula est literarum, quæ etiam sunt responsiuæ ad literas, quæ continentur sub quarta formula, quæ dicuntur literarum *d'auiso*, quoad tractam non quoad remissam; atque hæ sunt huiusmodi.

Adi 27. Settembre 1678. *In Lione*

Antonio à Titio.

Magnifico Signore. Per risposta del vo-
12 *stro spacio delli 28. Maggio dell' anno corrente dirò d'hauerui dato debito di scudi* 101. 9. 9. *che mi hauete tratto in Seio, e più soldi sei per mia prouisione, e soldi due di Gabella de cambij, che in tutto sono scudi* 101. 18. 11. *li quali vi hò tratto à soldi* 69. *in lo mio Titio di costi per li 24. di questo, che pagarete saldandone il conto. A Dio.*

Explicationem omnium, & singularum particularum in hac formula contentarum habes ex superius dictis, quare non est, cur in hoc immoremur.

Septima formula literarum, quæ dantur per eum, qui recepit pecuniam ab eo, in quem facta fuit tracta reflectendo nouam tractam in alium fauore eius, qui primò traxerat, nam formula præcedens erat dumtaxat *d'auiso*, atque hæc est sequentis tenoris videlicet.

Adi 7. di Nouembre in Lione

Meio à Sempronio scudi 101. 1. 1.

A 24. del presente pagate per questa prima di cambio à Francesco scudi 101. 1. 1. *à soldi 69. per scudo in scudi d'argento conforme al decreto del Serenissimo Senato per la valuta hauuta da Seio, e ponete come s'auisa. A Dio.*

Explicantur particulæ. Dicitur *à ventiquatro del presente*, vbi præscribitur determinatè tempus solutionis, quod præteriri neutiquam posse videtur, quandò enim nihil præscribitur, tempus ad soluendum quandòque extenditur ad quindecim dies, quandòque ad decem, & regulariter ad tempus, quo ex consuetudine recepta in tali loco, seu ex vsu fori permissiuè ampliatur solutio.

Explicātur particulæ dictarū literarum.

Dicitur, *in scudi d'argento conforme al decreto del Serenissimo Senato*; pro quo nota, quod cum Senatus Serenissimus Genuæ prospiceret, quod propter tam crebras pecuniarum negotiationes difficiles forent solutiones omnes in scutis, aureis ad commodiorem negotiatorum vsum, & faciliora commertia statuit, vt solutiones huiusmodi fieri possint in scutis argenteis eiusdem Reipublicæ propter eam rationem, qua computatis omnibus scutus argenteus ibidem in valore æquiualeat scuto aureo quinque stamparum, vt notat *Scaccia de commert. §. 5. glos. 3. num. 2.* quod an verum sit, videant mercatores; non enim mei muneris est in particulari examinare valorem omnium monetarum comparatiuè ad alias; quæ enim facti sunt, non cadunt sub Theologica trutina &c.

Decretū Serenissimi Genuensis Senatus

Agunt hic fusè aliqui de modis, quibus creditores, & debitores cambiorum scribunt partitas debiti, vel crediti in suis libris rationum, sed quia hoc est instruere minervam, campsores scilicet, qui magis callent hanc artem, quam Theologi, seu iuris interpretes, non hos, quorum munus non est ratiociniorum rationes cognoscere, ideò consulto omitto. Si quis ambit hanc artem calere consulat *Boninsignum tract. 4. de cambijs c. 4. vers. pagate in fiera, Michaelem Saloninum ad D. Thomam secunda secunda post quæst. 78. in disp. de Cambijs quæst. 4. art. 2. contr. 12. sub num. 1. vers. receptis.*

Boninsegnius. Salonius

PRÆNOTIO XIV.

De alijs literarum formulis ad cambia diuersa.

SVMMARIVM.

Duplex modus celebrandi cambium con la riccorsa 1.
Exemplaria literarum quoad primum modum 2.
Explicantur particulæ dictarum literarum 3.
Duplex solutio, altera formalis, altera æquiualens 4.
Exemplaria literarum quoad eundem modum 5.
Formula literarum, quæ per respondentem campsoris remittuntur ad campsarium 6.
Alia formula, quæ per ipsum campsorem immediatè remittuntur litera ad campsarium 7.
Formula literarum quoad secundum modũ 8.
Explicatur quomodo res se habeat in remissione huiusmodi literarum 9.

Scaccia. Nauarrus. *Tria cãbiorũ nomina, & diuersitas.*

PRocedit potissimè titulus quoad formularia cambiorum *con la riccorsa*; circà quæ contendunt aliqui apud *Scacciam de commert. §. 1. quæst. 5. num. 83.* & præcipuè *Nauarrus cons. 31. post initium lib. 5. de vsuris*, qui hanc praxim didicisse testatur à Mercatoribus, contendunt, inquam, aliquod discrimen intercedere inter cambium, quod dicitur *con ricapitare le lettere sopra il Datore*, & inter cambium, quod dicitur *con le contationi* & cambium, quod dicitur *con la riccorsa*, quod discrimen supponunt in eo consistere, quod in primo campsarius vnam dumtaxat soluit prouisionem, scilicet correspondenti; in secundo duplicem, alteram scilicet eidem correspondẽti, alteram campsori; in tertio verò hoc est discrimen à præcedentibus, quod campsor obligat Campsarium ad trahendum solummodò debitum, quod contraxit in correspondentem eiusdem campsoris. Sed quidquid sit de huiusmodi discrimine, quod non videtur facere ad rem nostram, præcipuè cum de his fuerit alibi actitatum, non immoror ad inuestigandam veritatem huius discriminis. Quamobrem ad difficultates propositi tituli immediatè me confero.

1 Duos igitur modos, quos etiam iuuat deducere ex præallegatis, inuenio celebrandi contractus *con la riccorsa*, adeòque duas etiam formulas concipiendi literas iuxta eosdem modos. Primus est, quo campsor, qui prius soluit ex commissione campsarij assumit in se ipso onus sibi ipsi satisfaciendi, quod dupliciter contingere potest, primò, quatenus ipse campsor post datam pecuniam campsario accipit ab eodem literas, quas dirigit ad suum responsalem, & ipso mediante sibi ipsi soluit in loco conuento pro restitutione, prout explicant *Nauarrus cons. 31. vers. inter omnia lib. 5. de vsuris. Alexander Rhandensis in opusc. super Ban. S. Ambrosij num. 37. in fine & 38.* & nos etiam docuimus *sub hoc eodem tit. Contractus I. de Cambijs II. Prænot. 5.* vbi iustitiam talis contractus commendauimus. Secundo, quatenùs ipse campsor data Vg. Mediolani pecunia Campsario, & ab eodem acceptis epistolis se transfert ante tempus restitutionis ad locum destinatæ solutionis, ibique ex commissione campsuarij sibi ipsi soluit, atque etiam de hoc modo locuti fuimus *sub hoc eodem tit. de Cambijs II. Prænot. 8. per tot. & præcipuè assert. 4.* vbi hunc cambiendi modum approbauimus.

Nauarrus. Alexander Rhaudensis. *Duplex cambiẽdi modus* con la riccorsa, *& explicatur primus.*

Secundus modus est, quo campsarius qui contraxit debitum propter cambium acceptum non renuente campsore assumit onus sibi ipsi soluendi in loco destinatæ solutionis, quod licitum etiam supponimus, cum onere posteà faciendi remissam pecuniæ sibi solutæ ad eundem campsorem per literas alterius.

Secundus modus contrahendi con la riccorsa *explicatur.*

Exemplar literarum quoad primum modum vnum, vel alterum referam ad pleniorem rei notitiam, quod desumam ab Auctoribus primæ notæ. Primum sit quoad literas, quandò campsor sibi ipsi soluit mediante suo responsali, quod potest esse huiusmodi 2

1678. *adi 17. Luglio in Milano*
Pietro ad Andrea à Roma

Alli 28. di Settembre del corrente anno pagate per questa prima di cambio à voi stesse scudi 101. 9. 9. *de marche per la valuta hauuta in contanti dal vostro Francesco, penete à mio conto. A Dio.*

Vbi pro intelligentia aduerte, quod Franciscus sit Campsor, qui prius soluit Petro Mediolani, & proindè dicitur in litera, *per la valuta hauuta in contanti dal vostro Francesco*. Item, quod Petrus sit campsarius, qui pecuniam recepit hic Mediolani cum onere eam restituendi, & proinde ipse scribit literas. Tandem Andræas est responsalis Francisci, qui ex commissione habita a Petro Campsario soluit sibi ipsi vt agenti vices Francisci, quod in rigore est soluere eidem Francisco. 3

Nota iam verba. Dicitur *pagate*; quod dupliciter fieri potest, vel per formalem solutionem, quatenus de facto accipit pecuniam, vel propriam, vel ab alio acceptam nomine campsarij, & sibi ipsi soluit, vt Procuratori Campsoris, vel per æquiualentem, quatenus nulla interueniente pecunia per solam literarum acceptationem modo, quo explicuimus supra *Prænot. 5.* nomine campsarij repræsentat personam soluentis, & nomine campsoris personam recipientis solutionem. 4

Duplex solutio, altera formalis, altera æquiualens.

Dicitur *à voi stesso*, quæ verba diriguntur ad illum, ad quem literæ diriguntur,

qui

qui est Andræas correspondens campsoris, non quomodocunque, sed prout repræsentat personam campsoris, cui propterea vltimatò intelligitur fieri solutio. Non immoror, quia de hoc fusè egi *in dicta Prænot. 5.*

Dicitur *ponete à mio conto*, quæ verba indicant Petrum campsarium ex vi illius æquiualentis solutionis factæ per Andræam suo nomine constitui de nouo debitorem respectu eiusdem de illa summa, quam ipse Andræas antecà æquiualentèr soluit; idem enim est ponere aliquem debitorem, quam ipsum habere obligatum pro suo verò debitore per ea, quæ scripsit *Scaccia §. 2. glos. 9. num. 1.* & quamuis huiusmodi particulæ videantur superfluæ, eo quia obligatus remanet ex vi mandati *l. si quis mihi l. si mandauero ff. mandati*; nihil ominus tales non sunt, eo quia ex vi ipsarum mandans obligatur etiam ex expressa liquidatione, quæ vim auget.

Ponere aliquem debitorē, & habere ipsum obligatū paria sūt

5. Secundum exemplar fit literarum, quandò campsor profecturus ad locum destinatæ solutionis debet sibi ipsi ex commissione campsarij per se ipsum soluere.

1678. *adì 14. Maggio in Milano.*
Pietro à Francesco à Roma

Alli 26. d'Agosto dell anno corrente pagate per questa prima di cambio à voi stesso scudi 101.9 9. *di marche per la valuta hauuta in contanti dal vostro Francesco, ponete à mio conto. A Dio.*

Habitis huiusmodi literis, vel per Andræam respondentem Francisci iuxta formam, & exemplar positum supra, quod est primum in hac prænotione, vel per eundem Franciscum immediatè iuxta exemplar mox positum, ijsque adimpletis, quæ in præcitatis literis, continentur fiunt nouæ literæ ab vtroque, seu vel ab vno, vel ab altero, prout solutio, vel ab vno, vel ab altero iuxta modum præscriptum adimpleta est, & diriguntur pro solutione ad campsarium, & sic quasi per circuitum cambium reducitur ad initium, à quo processerat. Quamobrem exemplaria literarum remittendarum, siuè ab vno, siuè ab altero hic referuntur.

Cambiū con la riccors. quasi per circuitū reducitur ad initium.

6 Primum exemplar fit de ijs, quæ per respondentem campsoris, scilicet per Andræam remittuntur ad Petrum Campsariū

1678. *adì 30. Settembre in Roma.*
Andrea à Pietro à Milano

Magnifico Sig. Per risposta della vostra data sotto li 17. di Luglio dico hauer pagato à me stesso li scudi 101.9.9. *che mi hauete tratto; datonene debito, e contradebito di scudi* 101. 18 5. *che vi hò tratto à soldi 68. nel nostro Francesco, li pagarete saldandone il conto, che con le spese trouarete star giusto. A Dio.*

Pro claritate nota illa verba *datonene debito, e contradebito di scudi* 101. 18. 5. per quæ innuitur supra sortem cambij, quæ est scutorum 101.9. 9. exigi nouem solidos detractis a denarijs quatuor, quæ sunt pro prouisione, & pro onere Gabellæ, nam Genuenses, alijque calculant solidos sex, denarios octo pro prouisione, & solidos duos pro Gabella, sicque additis solidis sex prouisionis, & duobus Gabellæ constituuntur solidi decem, & septem, additis deinde illis denarijs nouem illis octo, qui sicul cum solidis sex calculantur pro prouisione, constituuntur denarij decem & septem, quorum duodecim constituunt vnum solidum, qui additus decem & septem constituit decimum octauum, & reliqui quinque remanent in sua ratione denariorum, & sic sunt solidi decem & octo, & denarij quinque supra scutos 101.

Explicatur à quo prouenit illud incrementū, quod resultat in his literis supra id, quod continebatur in primis.

Secundum exemplar fit de ijs, quæ per ipsum campsorem scilicet per Franciscum remittuntur ad eundem Petrum Campsarium, & possunt esse huiusmodi. 7

Adì 30. Agosto 1678. *in Roma.*
Francesco à Pietro à Milano

Per risposta della vostra delli 14. Maggio dico hauer pagato à me stesso li scudi 101. 9.9. *che mi hauete tratto, datonene debito di scudi* 101. 18. 5. *per la prouisione, è gabella, che vi hò tratto in me stesso, li pagarete &c.*

Quoad secundum modum, de quo dictum est *suprà num. 3.* exemplaria literarum possunt esse eadem mutatis nominibus, ac superius relata; maioris tamen claritatis gratia placet vnum, vel alterum adducere. Primum sit

Adì 14. Luglio 1678. in Milano
Pietro à Pietro à Roma

Alli 28. Agosto dell' anno corrente pagate per questa prima di cambio à voi stesso scudi 101.9.9. *di marche, la valuta hauuta in contanti da Francesco, e ponete à conto mio. A Dio.*

Hæc litera, quæ à Petro Mediolani existente ad se ipsum Romam dirigitur est litera tractæ in se ipsum, cum ipse in se ipsum trahat debitum, quod prius contraxit Mediolani soluendum Romæ. Potest tamen commutatis terminis, & datore literarum per æquiualentem literam remissæ fieri huiusmodi solutio, quatenus Franciscus campsor, qui prius dedit cambio Petro scribat literam remissæ ad eundem Petrum, per quam eidem imponat, vt à se ipso exigat, illos scutos 101.9.9. & postea eosdem ad se remittat in hunc modum.

Explicatur quomodo fiāt & ordinentur huiusmodi literæ.

Adì 14. Luglio 1678. in Milano
Francesco à Pietro à Roma

Magnifico Signore Vi rimetto per conto mio scudi 101.9.9. *da voi stesso per lettera del vostro di quà, datemene credito, e contro debito sopra di voi fatemene rimessa quà, Dio vi guardi.* Patent particulæ ex se ipsis, nec indigent discusione.

His sic peractis. Si Petrus in se ipsum traxit illos centum, & vnum scutos cum nouem solidis, & denarijs nouem iuxta 8

literas tractæ superius positas ex Ciuitate Romæ ad se ipsum Mediolanum trahit per nouas literas illam summam cum onere prouisionis, & gabellæ in hunc modum

Adi 30. Agosto 1678. in Roma
Pietro à Pietro in Milano

Pagate per questa prima di Cambio à Francesco scudi 101. 18. 5. *à soldi* 68. *per scudo, la valuta contanti, e ponete come s'auisa. A Dio.*

9 Se verò ipse Campsor, seu Franciscus per suas literas post solutionem primam factam à se ipso Mediolani in fauorem Petri remiserit eidem Petro enuntiatam summam exigendam à se ipso juxta formam in præcedenti præscriptam, tunc Petrus eandem remittit eidem Francisco cum iure exigendi à se ipso simul cum proportione &c. in hanc formam.

Adi 30. Agosto 1678. in Roma.
Pietro à Francesco in Milano

Magnifico Signore. Vi hò dato credito di scudi 101. 9. 9. *che mi hauete rimesso per conto vostro, contro quali vi rimetto scudi* 101. 18. 5. *à soldi* 68. *dal nostro Pietro per mia lettera, procuratene il pagamento estinguendo il conto &c.*

Litera remissa coniungi debet cū alijs tractis, & quomodò

Hic tamen aduerte, quod quamuis hæc litera mox posita, qua Petrus remittit illam summam Francisco, & illa præcedens, qua Franciscus eam remittit ad eundem Petrum Romam sint propriè literæ remissæ, ad consequendum tamen suum effectum debeant coniungi cum illis tractæ, quas Petrus Mediolani ad se ipsum mittit Romam, vel Roma ad se ipsum Mediolanum refert, nam vigore primæ tractæ in se ipsum soluit Romæ, & vigore secundæ Mediolani; vnde literæ Francisci videntur solùm literæ *d'auiso*, quod in similibus aduertendum est; atque hæc sufficiant quoad praxim huiusmodi literarum. Ad vlteriora quoad iura procedimus.

FRÆNOTIO XV.

De Protestationibus in Cambijs, & in reditu literarum.

SVMMARIVM.

Assignantur modi, & causæ, ob quas contingere possunt protestationes 1.
Rationes dubitandi circa hunc modum 2.
Numerantur effectus, quos parit protestatio 4.
Facta protestatione potest agere creditor non solum ad primum, sed etiam ad secundum interesse 5.
Extendi etiam ad interesse ex interesse 6.
Sententia asserens ad exigendum interesse de interesse necessariam esse notificationem de pecunia accipienda ad cambium 7.
Sententia asserens necessariam esse talem denuntiationem quoad lucrum cessans, non quoad damnum emergens 8.
Probabilius est etiam sine notificatione posse creditorem agere ad huiusmodi interesse tàm pro damno emergente, quàm pro lucro cessante 9.
Respondetur rationibus primæ sententiæ 10.
Satisfit rationibus secundæ sententiæ 11.
Diluuntur rationes pro tertia sententia 12.
Facta conuentione de interesse incerto ob moram in soluendo potest creditor agere ad interesse commune, & singulare 13.
Protestatio ità necessaria est, vt si illam creditor non adhibeat amittat ius ad lucrum, & ad interesse, vsque ad integram solutionem 14.
Non est idem literas redire cum protestatione, ac redire inanes, & assignantur discrimina 15.
Non possunt literæ redire cum protestatione, quandò alter à mandatario illas acceptat, & soluit 16.
Mandatario creditoris non protestante damnum infertur ipsi mandatario, non protestanti 17.
Formula protestationum, quæ fiunt in nundinis 18.
Quod sit præstandum posita illa protestatione 19.
Formula protestationum extrà nundinas 20.
Formula protestationum in cambijs con la riccorsa 21.
Posita præcisè negatione acceptationis literarum potest creditor protestari 22.
Pro executione literarum redeuntium cum protestatione in diuersis locis diuersa seruantur, & quomodò 23.
Quid sit soluere literas super protestu 24.
Proponuntur variæ dubitationes in solutione literarum super protestu 25.
Soluens literas super protestu iustè acquirit actionem vtilem negotiorum gestorum respectu eius, in cuius honorem soluit 26.
In quo consistat actio negotiorum gestorum 27.
Soluenti super protestu non competit actio mandati 28.
Ex suppositione, quod mandatarius acceptet remissas mandantis, non videtur posse reijcere tractas 29.
Recusante mandatario soluere literas potest alius quicunque soluere super protestu 30.
Mandatarius habens actionem negotiorum gestorum versus mandantem potest eandem actionem in alium reflectere 31.
Vt literæ habeantur acceptatæ super protestu non sufficit, quod in dorso ipsarum scribantur accettate sotto pretesto, *sed requiritur, quod protestatio fiat in authentica forma* 32.
Acceptans literas super protestu debet sibi prouidere pro tracta pro eodem loco, vnde processit 33.
Recusante mandatario soluere liberè præferendus est ille, qui vult liberè soluere, nullo volente soluere libere præferendus est ille, qui debet cambium recipere, in de-

defectum istius præfertur ille, in quem facta fuit tracta 34.

Soluens super protestu obligatum retinet eum, qui literas dedit, non eum, cui solutionem facit 35.

MVlta attigimus ex occasione de huiusmodi protestationibus *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs I. in Disquis. §. 25. per totum*; nunc ex professo hæc materia examinanda est ijs omissis, quæ ibi fuerunt actitata.

1 Multifariam, multisque modis, & multeas ob causas contingit fieri huiusmodi protestationes. Primò, quandò ille, cui debitor cambij scribit, vt soluat, non acceptat literas, nec alius apparet, qui eas velit soluere, tunc enim respondens creditoris, vel ipse creditor potest, & debet protestationem facere, vt agat posteà contra debitorem. Secundò, quandò debitor in nundinis cambiorum non reperit creditorem, cui soluat, tunc enim, & ipse protestatur, quod è contrà dicitur, quandò in eisdem creditor non inuenit debitorem, qui soluat. Tertiò, quandò campsor in cambio recursæ, cui per literas campsarij committitur solutio sibi ipsi facienda easdem non vult acceptare; tunc enim protestatur contrà easdem literas iuxtà formam infra præscribendam; Quartò, quandò ille, ad quem diriguntur literæ vergit in decoctionem, & fit impotens &c. atque hæc omnia fiunt in ordine ad releuandum protestantem à damnis, & oneribus, quæ ex cambijs oriuntur.

Casus in quibus fiunt ex communi praxi protestationes.

2 Vniuersam materiam circà has protestatiooes in hac vnica prænotione maiori, qua potero, breuitate perstringam, nihil tamen omittens eorum, quæ ex communi praxi solent in præsenti intercedere. Primò igitur inquirendum est, quem effectum pariat protestatio facta per respondentem creditoris, vel per ipsum creditorem, quandò ille, cui debitor scribit, vt soluat, non acceptat literas, & quid operatur, quandò creditor in nundinis non reperit debitorem, vel debitor non inuenit creditorem &c. Secundò, an necessaria sit huiusmodi protestatio in dictis casibus, adeovt si omittatur, ille, qui protestari deberet, non possit consequi huiusmodi effectus. Tertiò, an sit idem literas cambij redire cum protestatione, ac redire inanes. Quartò, quænam sint formulæ protestationis singillatim quoad omnes casus. Quintò, quid sit soluere literas cambij, seu tractā super protestu, & quid operetur, & alia huiusmodi.

Rationes dubitādi circa hāc materiā proponūtur.

3 Assertio I. Protestatio facta per respondentem creditoris, vel per ipsum creditorem, quandò mandatarius literarum eàs non acceptat efficie primò, vt ipse creditor possit executiuè agere contra principalem debitorem. Secundò, si protestatio fuerit de interesse, quod possit agere non solum ad primum, sed etiam ad secundum interesse, & vlterius vsque ad positam solutionem. Prima pars est communis per ea, quæ tradidit *Scaccia §. 2. glos. 5. nu. 316. & §. 7. glos. 5. num. 4. Rota Genuensis decis. 8. in causa Bartholomei nu. 19.* Secunda pars, licet maximè controuersa apud Doctores, quorum aliqui volunt solummodò posse exigi primum interesse, est tamen *Cagnoli in l. vnica C. de sent. qua pro eo num. 45. in secunda dubitatione Gabriel in concl. lib. 3. tit. de solut. concl. 10. in fin. limit. 3. sub num. 6. Ioannis Baptistæ Lupi in l. curabit §. 6. sub num. 10. vers. sed contrarium, & num. 20. vers. sed aduertendum C. de act. empt. inter tract. diuers. tom. 7.*

Scaccia. Rota Genuensis. Cagnol. Gabriel. Lupus.

Probatur prima pars, quia debitor, seu campsarius accipiendo ad cambium, literasque conficiendo implicitè, & virtualitèr promittit campsori, quod mandatarius soluet in loco, & tempore conuento solutionis, ergo quia ex vna parte campsor acceptat mandatarium tenetur ipsum prius inquirere, an velit soluere literas eidem præsentando, vel per se ipsum, vel per suum Procuratorem, eoque nolente contrà ipsum protestari, quia verò ex altera parte campsarius virtualitèr promittit pro ipso mandatario modo, quo supra, ipse eo reluctante tenebitur, adeòque creditori contra eundem concedetur actio tanquam contra promissorem pro mandatario reluctante. Consequentia probatur, quià promittens pro alio tenetur in subsidium eius, pro quo promittit, & prius excutiendus est mandatarius acceptatus, quam detur regressus contra mandantem.

Campsarius conficiendo literas virtualitèr promittit cāpsori, quod mādatarius, soluet.

Dices hac ratione, etiam posset esse actio contra debitorem mandantem, quamuis nulla facta fuerit protestatio, siquidem ex ipsa iuris dispositione promittens pro mandatario semper obligatur, sicque protestatio esset superflua. Sed contrà, quià post admissas literas cambij in personam respondentis campsarij ex communi praxi, & ex dispositione iurium municipalium ferè in quocunque loco statutum est, vt ab eodem respondente inquiratur solutio non quomodocunque, sed modo, quo ex vsu fori, & communi praxi fieri solet, adeòque in casu resistentiæ, seu non acceptationis literarum per protestationem, quod ea ratione inductum existimo, vt possit innotescere debitori mandanti mora respondentis, seu renitentia, & non acceptatio literarum, hocque definitum est *in statutis Genuensibus lib. 2. c. 4.* ex quorum stilo in hanc formam proceditur.

Non est superflua protestatio, & quam.

4 *Præcipitur de mandato MM. DD. Auditorum Rotæ executiua Genuæ Petro, vt intrà horas 24. secuturas à præsenti præcepto, & limitato à statuto Genuæ de causis breuioribus debeas soluisse Francisco scutos 101. 9. 9. Marcarum de quibus in literis cambij factis sub die &c. Octobris &c. directis Placentiam Titio,*

Titio, & subscriptis per ipsum Petrum, quæ literæ exhibentur, & hoc quia redierunt cum protestatione, vt ex ipsa protestatione subscripta per Dominum Ioannem Pincetum Notarium, quæ etiam exhibetur, & interim compareat ad recognoscendum cum iuramento, an dictæ literæ sint scriptæ, vel subscriptæ eius manu, opponendum &c. & alias &c. Item, quod debeas constituere procuratorem &c. & posteà proceditur vsque ad definitiuum, & executiuum iudicium.

Protestatio requiritur ad procedendum executiuè.

Responderi etiam potest ad instantiam protestationem requiri ad procedendum executiuè, quod fieri non posset ex vi simplicis mandati. Dici tandem posset sine protestatione ex vi mandati posse esse actionem quoad sortem, quæ semper debetur, non autem quoad interesse.

5 Probatur secunda pars. Ex mora in soluendo, seu ex non acceptione literarum, à qua prouenit talis mora, non solùm oritur damnum, seu cessatio lucri pro primo anno non solutionis, sed etiam pro secundo, & tertio, & sic successiuè, donec ponatur solutio, ergo posita protestatione super interesse poterit non solum agere pro primo interesse, sed etiam pro secundo, & sic successiuè. Antecedens patet, si enim dilatio solutionis ad annum ob lucrum cessans, vel damnum emergens tribuit ius ad illud interesse, cur dilatio successiua ad alium annum tribuet non ius ad simile interesse? Consequentia etiam patet, quia vbi viget eadem ratio viget etiam idem ius, vt ex vulgatis iuribus sentiunt omnes Doctores, & si contractus est secundum se lucratiuus talis interesse pro tali tempore, cur etiam non erit lucratiuus interueniente eadem causa pro alio simili proportionato tempore?

Eadem omninò ratio est pro primo, ac pro alijs annis subsequentibus.

Dices pro vlteriori interesse à primo anno obstare iura, quæ prohibent in contractibus infinitatem *l. vnica C. de sententia pro eo*. Sed contra primò, quia infinitas, si quæ oritur, non est ex natura contractus, sed ex voluntate debitoris non soluentis, qui debet sibi imputare, quod ad vlteriora protendat solutionem interesse per non solutionem capitalis, quod mirum non debet apparere in contractibus lucratiuis; si enim pro tali contractu interesse iustè exigitur pro primo anno, cur non potest exigi pro secundo? secundo hac ratione etiam in contractibus censualibus non possent exigi pensiones successiuè de anno in annum, si obstaret ratio infinitatis, quod nullus audebit asserere.

Infinitas non est ex natura contractus, sed ex voluntate debitoris non soluentis.

Dixi, *quod possit agere non solum ad primum, sed etiam ad secundum interesse, & successiuè*, quod intelligendum est non solum de interesse, seu lucris annalibus, quandò ex vi contractus interesse non soluitur, non nisi de anno in annum, sed etiam de interesse ad breuius tempus, quandò ex vi contractus talis solent exigi lucra bis, vel ter in anno, vt contingit in lucro cambiorum, iuxta quod implicantur pecuniæ ad cambium in pluribus nundinis, quæ in eodem anno celebrantur *Scaccia §. 2. glos. 4. num. 3.*

Actio nõ solùm esse potest ad lucra annualia, sed etiã ad interesse breuioris tẽporis.

Scaccia.

Hic duplex oritur difficultas. Prima est, an in data hypothesi possit creditor agere non solum ad primum, & secundum interesse, & sic successiuè, sed etiam ad interesse primi interesse, & sic deinceps. Secunda, an possit agere ad huiusmodi interesse, & ad interesse ipsius primi interesse, etiam si non notificauerit debitori se accepturum pecunias cambio, seu ab alio interesse, vel paratum esse ad successiuè implicandas pecunias eidem datas in negotiatione cambiorum continuò, & successiuè; item ex occasione potest alia hic emanare difficultas, an actio creditoris possit esse non solum ad interesse commune, sed etiam ad conuentionale, & ad singulare.

Sistamus primò in prima, circà quam *Rebuffus in l. vnica in gl. in verbo dupli sub num. 2. vers. præterea interesse. Ioannes Baptista Lupus in l. curabit §. 6. sub num. 20. vers. sed aduertendum C. de act. empt. inter tract. diuers. tom. 7. Rota Genuensis in hoc parum sibi constans decis. 87. Ioannes Stephanus n. 8. in fin. & num 9. cum alijs pluribus* sustinent absolute non posse exigi interesse ex interesse primo, quià non datur accessio accessionis nec vsuræ ex vsuris capiuntur; quod si dicatur interesse conuerti in capitale modo, quo suprà nos explicuimus, statim respondent dicẽtes hoc esse anatocismum, superfætationem, & foenoris renouationem, quæ est per iura proscripta; hanc damnant *Hieronymus Grossotus in l. lecta num. 6. ff. si certum petatur tom. 2. fol. 118. Coaruuias var. resol. lib. 3. c. primo sub num. 5. vers. superest. Boninsignius tract. de vendit. ad temp. c. 3. num. 15. Azorius instit. mor. part. 3. lib. 5. tit. de vsuris c. 2. quæst. 3. vers. sed re vera*, & circa hoc est textus apertus *in l. fin. C. de vsuris* prohibens vsuras vsurarum, & quod vsura nequeat conuerti in capitale extat alius textus *in l. placuit ff. eodem tit.* E contrà verò *Ruin. cons. 113. quamuis num. 4. vers. non obstat lib. 1. Cagnolus in l. vnica num. 46. vers. numquid C. de sentent. quæ pro eo, & in l. curabit num. 69. C. de act. empt. & sub num. 46.* refert ita pluries fuisse decisum per Senatum Serenissimum Ducis Sabaudiæ. *Menochius de arbit. Iud. c. 119. renouauit num. 31. & seqq. vers. dubitatio cent. 6.* sustinent creditorem non solum interesse, sed etiam interesse de interesse posse exigere. In hac sententiarum diuersitate non recedo ab hac secunda opinione per ea, quæ latè traddi *tom. 1. sub tit. Contractus IV. de Emphyt. & Censibus Pranot. 21. sect. 9. per tot.* & superius in hoc eodem tom. *de Cambijs I. in Disquis. §. 13* quibus hanc vnicam rationem addo, quia in tãtum potest successiuè exigere interesse

Rebuffus. Lupus. Rota Genuensis.

Rationes, pro cõtraria sententia afferuntur.

Hieronymus Grossotus. Coaruuias. Boninsignius. Azorius.

Ruinus. Cagnolus.

Menochius.

for-

interesse sortis principalis vsque ad positam solutionem in quantum ob dilationem ipsi damnum emergit, vel lucrum cessat, cum probabilitèr implicaret in alias negotiationes cambiorum, ex quibus quotannis, vel singulis nundinis posset simile lucrum acquirere, sed etiam posset simile lucrum, seu proportionatum exigere ex ipso interesse, si hoc esse persolutum, cum hoc etiam probabilitèr implicaret in negotiationem aliorum cambiorum, vel in augmentum primi, ergo &c. Neque dicas, lucrum non posse exigi ex non contractu, seu quod idem est, id quod exigitur ratione contractus non posse aliquem exigerè eo non celebrato, sed in ordine ad interesse, quod ex sorte principali exigitur cambium aliquod celebratum non est, ergo ex illo non potest exigi aliud interesse; contra enim impugnaberis, nam non exigitur, vt lucrum contractus, sed vt vera compensatio lucri cessantis, vel damni emergentis, quæ potest esse ob solam dilationem resolutionis primi contractus, quamuis expressè contractus non ineatur, & licet diximus superius sub hoc *eodem tit. Contractus V. de Cambijs II. in Disquis. §. 13.* posse tantum exigi, quantum importat lucrum cessans, vel damnum emergens, cum tamen hoc lucrum sit propter id, quod exigeretur ex cambio facto, etiam per interesse, tanquam per partem constituentem sortem principalem debet esse ad proportionem eius, quod ex tali cambio sic constituto exigeretur.

Eadem ratio de lucro sortis, ac de lucro interesse.

Exigitur non ex cōtractu, sed vt vera cōpensatio lucri cessantis.

Quod si vlterius vrgeas, quod hac ratione in quolibet contractu deberentur vsuræ vsurarum, seu interesse alterius interesse, quia quilibet creditor poneret interesse in sorte, seu illud calcularet in sortem, sicque Vg. in contractu censuali dum pensiones per aliquot annos non soluerentur posset censuarius actiuus non solum pensiones correspondentes sorti exigere, sed etiam correspondentes pensionibus antecedenter non solutis; statim responsum accipies, quia hæc calculatio, seu conuersio interusurij in sortem fieri non potest in quolibet contractu, sed in cambijs speciatim, quia creditor, vt plurimum in ijs patitur certitudinalitèr, & non per possibilitèr tantum interesse, item huiusmodi interesse in ijs regularitèr est certum, & liquidum, quia in quolibet foro imponitur pretium pro cambijs. Tandem, quia in cambijs missis literis cum solita dilatione nundinarum, & locorum regularitèr fit extinctio primi cambij, & renouatio secundi, quæ regularitèr non militant in alijs commertijs. Ad quæ corroboranda multum faciunt ea, quæ dicta sunt *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs I. Prænot. 7. assert. 2. num. 4.* quæ ibi recole.

Specialis ratio per quā calculatio, seu conuersio interusurij fiat in cambio, & non in alijs.

Ad rationes, quæ in contrarium pro prima sententia afferebantur dicendum est hic non adesse anatocismum, neque superfœtationem, eo quia anatocismus est vsura vsuræ, quæ omni iure prohibita est, hic autem non interuenit vsura, nedum vsura vsuræ, sed interesse, quod omni iure debitum est, non prohibitum *Cagnolus l. vnica sub num. 46. vers. 3. quid C. de sent. quæ pro eo. Scaccia de commert. §. 7. glos. 2. num. 49. vers. ad adducta*, in quo sensu explicandi sunt reliqui textus in confirmationem contrariæ sententiæ adducti.

Respondetur rationibus in cōtrariū propositis.

Cognol.

Scaccia.

Accedamus iam ad secundam, in qua etiam auctores inter se dissidentes inuenio Michael Salonius *ad D. Thomam secunda secundæ quæst. 78. art. 2. controu. 8. sub num. 17. vers. fauet Mohedana decis. 3. de Denunt. Rota in vna Romana subhastationis bonorum coram Card. Lancelloto Lunæ 7. Iunij 1597.*
vers. non obstat sustinent ad hoc, vt creditor 7
possit exigere interesse de interesse teneri notificare debitori se accepturum pecunias cambio, vel paratum esse ad successiuè implicandas pecunias in negotiationes cambiorum, qui duplici ratione mouentur primò, quia ex iustitia tenetur creditor ea præstare in fauorem debitoris, quæ sibi non nocent, & eidem debitori valdè prodesse possunt iuxtà vulgatam iuris regulam, sed illa notificatio non obest creditori, & maxime proficua esse potest debitori, quatenus potest soluere debitum per minores sumptus, ergo &c. Secundo si creditor potest se indemnem conseruare cum minori dispendio debitoris, quam accipiendo ad cambium non tenetur debitor, nisi ad illud minus, quo posset esse indemnis creditor, non autem ad illud maius, quo se conseruet accipiendo ad cambium *Molina de iust. tom. 2. de Contractibus disput. 315. vers. illud est*, sed creditor per illam denuntiationem, seu notificationem potest fieri indemnis per minora incommoda, & onera debitoris, quatenus hic illa posita posset soluere, ergo &c.

Salonius

Mohedana.

Rota Romana.

Sententia asserens ad exigendū interesse de interesse necessariū esse notificari debitori pecunia accipiendā esse ad cambia, & recābia.

Molina.

Alij distinguentes inter interesse lucri 8
cessantis, & interesse damni emergentis sentiunt, quod in ordine ad interesse pro lucro cessante requiratur illa denuntiatio cum notificatione, non sic in ordine ad interesse pro damno emergente. Ita sentire videtur licet in terminis de mutuo *Michael Salonius in secunda secunda D. Thomæ quæst. 78. art. 2. initio num. 9. in quarta concl. iuncto num. 5. in fine vers. his positis tom. 2. Nauarrus in c. si fœneraueris num. 50. vers. ad secundum 14. quæst. 3.* ad quod duplici ratione videntur moueri, primò quia lucri, & damni dispar est ratio *l. proculus ff. de damn. infect. Osaschus decis. 95. anno sub num. 42. vers. non obstant. Ioannes Baptista Lupus in l. curabit §. 6. num. 3. in fin. C. de act. empt. inter tract. diuers. tom. 7.* & magis patitur, qui damnum tolerat, quam qui lucrari prohibetur *Gail. in pract. obseruat. lib. 2. obseruat. 7. nu. 2.* quare plura ad exigendam com-

Salonius

Nauarrus.

Lupus.

Ososch.

Gail.

Plura videntur requiri ad compensationem lucri cessantis, quã dãni emergentis.

Speculator. Scaccia. Lupus. Gail.

compensationem lucri cessantis requirantur ad compensationem damni emergentis, & creditor in ordine ad illam potest facilius fraudes committere, quam in ordine ad istam. Secundò, quia, vt mox attigi, euitare damnum minus propinquum est vsuræ, quam sit facere lucrum *Spec. tit. de vsuris num. 7. vers. nec est vsura lib. 4.* quod multis euincit exemplis *Scaccia tract. de commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 8. nu. 275. & seqq.* quæ ibi pro clariori notitia recoles; ex quibus *Ioannes Baptista Lupus in l. curabit §. 6. num. 3. C. de act. empt. inter tract. diuers. tom. 7. Gail. in pract. obseruat. lib. 2. obseruat. 6. num. 6.* docent speciatim etiam in materia cambiorum plura requiri ad probandum lucrum cessans, quam damnum emergens adeòque &c.

Anchaŕanus. Azorius Scaccia.

Alij tandem, inter quos *Petrus de Ancharano cons. 376. num. 2. in fin. Azorius instit. mor. part. 3. lib. 5. tit. de vsuris c. 4. quæst. 3. Scaccia de commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampliat. 8. num. 263.* docent indifferentèr non esse necessariam illam denuntiationem cum notificatione, vndè si creditor illam faceret, abundaret in cautela, & rationem indè affert Scaccia, qui supra fundatam in eo, quod qui patitur damnum, vel cessationem lucri ob dilationem debitoris in soluendo non patitur ex defectu illius denuntiationis, seu notificationis, sed ex mora debitoris, adeòque &c.

Potest exigi interesse, etiã sine notificatione etiã pro lucro cessante.

9 In hac opinionum diuersitate sentiendum existimo etiam non posita illa denuntiatione, seu notificatione posse creditorem agere ad huiusmodi interesse, siuè prout correspondet damno emergenti, siuè vt correspondet lucro cessanti, quod exigeret ex vi alterius cambij, si simul cum illo interesse soluto, & sorti adiecto fuisset initus. Ita sentiunt sine vlla restrictione auctores adducti pro tertia sententia. Probatur, quià quotiescunque quis detinet rem alteri debitam inuito domino, & illa detentio propter moram est causa damni, vel lucri cessantis tenetur ad damna, seu lucra, si cessarint, reparanda, etiam si damna illa, seu lucra dominus non denuntiauerit, sed campsarius non restituens sortem cambij tempore constituto detinet rem alterius inuito Domino, & ex suppositione, quod istè sit campsor implicaturus in alias negotiationes cambiorum est causa damni, seu lucri cessantis, ergo &c. Maior patet, & probatur solùm quoad illam particulam ampliatiuam *etiam si damna illa, seu lucra dominus non denuntiauerit*, in qua solùm potest esse difficultas; tum quia ex vulgatis iuribus dies solutionis interpellat pro ipsa solutione, tum quià lucrum ipsum cessat, seu damnum sequitur non ex defectu declarationis, sed ex ipsa mora in soluendo, nec ius aliquod obligat ad talem denuntiationem. Quod si dixeris ius ipsum exigere, vt quo minus possit grauetur debitor, nam sicuti si posset aliundè creditor simplicitèr damnum reparare, seu lucri cessationem impedire nullam cõpensationem pro his posset exigere, ita si posset pro minori reparare, & impedire, & per consequens minus grauare debitorem non posset, nisi pro illo minori eandem compensationem exigere, sicut enim se habet simplicitèr, ita magis ad magis, & minus ad minus; cum igitur per denuntiationem illum posset fortasè minus grauare debitorem, quandòquidem illa habita restitueret sortem, & interesse cum minoribus sumptibus, ac incommodis, ac si deberet soluere interesse de interesse, hinc est quod teneatur ad illam denuntiationem; si, inquam hæc dixeris, statim impugnaberis, quià cum debitor sciat in hypothesi huius controuersiæ creditorem asuetum esse in huiusmodi cambijs negotiari, potest manifestè sibi suadere, quod pecuniam illam, si habuisset, in istis implicaturus esset, & ex eo, quod ille præcise sit inuitus ad dilationem arguere deberet debitor, quod ideò sit inuitus, quia per non solutionem, seu dilationem solutionis impeditur, ne possit munus negotiationis exercere, secus si hoc onus esset in creditore monendi debitorem morosum, deberet etiam esse onus in eodem monere de iure, quod habet exigendi ab eodem debitore moroso compensationem illius lucri, seu damni reparationem per ea, quæ docet optimè *Scaccia d. §. 1. quæst. 7. ampl. 8. num. 265.* nec incongrua ratione, nam in tantum per aduersarios tenetur creditor notificare illud, quod moralitèr exigeret creditor, si suam sortem cum interesse haberet, in quantum ex illa notificatione posset debitor sibi consulere satisfaciendo, sed etiam ex notificatione iuris ad illud exigendum propter moram posset sibi prouidere, siquidem hac non posita posset dubitare, an teneatur, nec ne? ergo &c. Nullus autem aserit creditorem teneri monere debitorem, in qua parte iuris cautum sit, quod debitor morosus teneatur ad lucri cessantis compensationem, ergo neque tenebitur &c.

Dies solutionis interpellat pro ipsa solutione.

Ex eo, quod sciat creditorẽ asuetũ esse negotiarò est præsumptio, quod ex pecunia creata esset negotiaturus.

Scaccia.

Non tenetur creditor monere morosum debitorem de iure, quod habet ad compẽsationem.

Probatur secundò, præcipuè in ordine ad interesse lucri cessantis, in quo potior est ratio dubitandi. Lucrum cessans ob alterius culpam, seu moram non minus est compensationis meritorium, ac sit damnum emergens, ergo iustè poterit creditor, tantum pro interesse illius lucri cessantis exigere, quantum exegisset, si illud non cessasset. Antecedens probatur, quia ex communi praxi vbique sine controuersia recepta negotiatores non solùm exigunt compensationem damni, sed etiam lucri cessantis reparationem. Deindè communiter Doctores recipiunt hunc casum. Si vidua secundum se disposita ad emendum pecunia dotali prædium aliquod fructiferum impediatur, ne emat ob moram hæ-

Vidua impedita per hæredes mariti emere pecunia dotali prædiũ potest exigere fructus prædij.

Paul. de Castro. Surdus. Couaruuias.

hæredis mariti in restituendo dotem potest iustè exigere interesse pro illo lucro cessante, quod exigeret ex prædio *Paulus de Castro in l. diuortio sub num. 6. ff. solut. matrim. Surdus tract. de alimentis tit. 1. quæst. 45. sub num. 40. vers. sed quod, & alij communiter*, quod etiam ampliat *Couaruuias var. resol. lib. 3. c. 1. sub num. 3. vers. 6. in fine*, quoad fœminam etiam diuitem, ergo a fortiori hoc dicendum est quoad campsores, qui ex proprio munere assueti sunt proprias pecunias in negotiationes implicare, & ex illis lucrum acquirere.

10 Ad rationes, quæ in contrarium afferebantur pro prima sententia præcipuè in ordine ad primam patet ex mox dictis, quid sit respondendum; vndè ad illud axioma, quo dicitur, *quod ibi non nocet, & alteri prodest agendum est*, dico primò verificari, quotiescunque ex negatione illius actionis ille, cui prodesset talis actio, si poneretur, non posset ex se ipso sibi consulere, vel non haberet per se, quidquid haberi potest per illam actionem, cum autem debitor in nostra hypothesi sciat, vel scire teneatur, quid sibi prodesse possit, si soluat, vel obesse, si non soluat, non tenetur creditor hæc illi notificare, sicuti non tenetur quis damnum, quod eidem impendit notificare alteri, si hic alter præuideat illud, vel teneatur præuidere. Secundò, dici non potest in casu nostro, quod illa denuntiatio, si fieret, non noceret creditori, quandòquidem teneretur curam habere, & expensas facere denuntiationis, vt scribit *Scaccia loco citato*. Ad secundam dicendum est, debitorem non teneri, nisi ad illud minus, quandò per illud creditor potest se indemnem constituere, & non vult culpa quodamodò prouenienteab ipso, non quandò culpa prouenit ex defectu debitoris, qui cum possit sibi consulere, & præcauere à maiori onere, nec consulit, nec præcauet, nec creditor tenetur magis consulere indemnitati debitoris, quam hic sibi ipsi consulat, cum æquè possit sibi consulere habita illa notificatione, quam sine illa per solam scientiam, quam habere tenetur, quod creditor non debeat sibi præiudicare, vt illi prosit.

Non tenetur dãnũ notificare alteri, quandò hic alter illud præuidet, vel tenetur præuidere.

Scaccia

Potest æquè sibi prouidere habita illa notificatione, ac sine illa.

11 Ad rationes dubitandi pro secunda sententia dicendum est quoad ea, quæ pertinent ad præsentem statum non esse disparem rationem de lucro cessante, ac de damno emergente, licet illud sit de acquirendo, istud de iam possesso amittendo, nam nõ minus est compensabile lucrum cessans in ijs contractibus, in quibus negotiatores solent lucrari, ac sit compensabile damnum emergens, vndè si quoad aliquas alias rationes differunt, prout refert *Scaccia loc. cit. num. 276. & seqq.* in hoc tamen non differunt, vndè meritò *Iason in l. reprehendenda in fine num. 10. C. de instit. & substit. & Rebuffus in l. vnica post not. in glos. prout sub nu. 20. versic. oppono C. de sent. quæ pro eo* docent damnum, & lucrum non differre, quandò lucrum est radicatum, prout euenit in casu nostro. Ad id, quod subditur, dicendum est, vitare damnum minus propinquum esse vsuræ, ac acquirere lucrum, quia facilius damnum innotescit, quam ius ad acquirendum lucrum, cum ex peruersitate operantis possit palliari aliquo titulo apparenti, qui tamen in se iustus non sit, vndè plures quidem probationes requiruntur ad probandum lucrum cessans, ac damnum emergens; per hoc tamen non tollitur, quod si lucrum verè cesset, & probetur, vt infra, non sit congruo pretio compensabile.

Damnũ, & lucrũ non differunt, quãdò lucrũ est radicatum.

Plura requirũtur ad probãdũ lucrũ cessãs ac damnũ emergẽs.

12 Dilucamus iam ea, quæ pertinent ad tertiam ex occasione propositam difficultatem. Pro qua aduerte, interesse commune illud esse, quo iuxta commune prudentum, & peritorum iuditium lucrum, quod esset exigendum ex contractu, si fieret, tanti æstimatur, & valet, & si non celebretur contractus, vel non acquiratur lucrum ob factum iniustum, culpam, vel moram alterius sit tanti ex communi vsu fori compensabile; interesse conuentionale illud est, quod ex conuentione mutua contrahentium statutum est, adeo vt ex vi eiusdem conuentionis tantum debeatur, si contractus celebratus est, vel compensetur æquale, si ex defectu vnius idem contractus adimpletus non est; Interesse singulare est æstimatio vtilitatis singularis consequendæ, si contractus ponatur, vel compensandæ, si ob actionem iniustam alterius non ponatur, cuius exemplum affert *Rebuffus in d. l. vnica in glos. 1. num. 87. & 88. C. de sententia, quæ pro eo* in eo, qui alteri vendit suum librum plenum apostillis, & remissionibus, qui certè non est solùm æstimandus secundum communem valorem, sed etiam secundum priuatam Domini vtilitatem. Quibus suppositis, Ad difficultatem respondeo, si in celebratione primi contractus facta fuerit aliqua conuentio, quod campsarius in defectum solutionis tempore conuento teneatur aliquod determinatum soluere, & hoc siue lucrum cessauerit, siue non, & in hoc casu non potest campsor agere ad hoc interesse per ea, quæ latè tradidi *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambij I. Prænot. 6. assert. 4. num. 4.* si verò facta fuerit conuentio, quod ob moram teneatur ad interesse incertum, vel damni, vel lucri, prout constabit ex euentu futuro tunc poterit agere ad tale interesse, prout &c. *Lessius lib. 2. de iust. & iu. c. 23. de cambijs dub. 11. num. 90. Scortia teorem. 308. Fillintius c. 11. num. 48.* sed quoad hoc reducitur interesse, vel ad commune, vel ad singulare. Quid enim est conuenire de interesse incerto, prout rei probabit euentus quam conuenire de lucro cessante, vel damno emergente? Si verò quoad interesse nulla facta fuerit conuentio, nec quoad

Quid sit interesse commune, conuentionale & singulare.

Rebuff.

Lessius. Scortia. Fillintius

Potest agere ad interesse commune, & singulare.

certum, nec quoad incertum modo mox explicato potest agere. vel ad interesse commune, vel etiam ad singulare. Ratio est, quia creditor, si pecuniam per campsarium recepisset, eamque in negotiationem cambiorum contulisset consequutus fuisset interesse, vel secundum eam quantitatem, secundum quam ex vsu fori alij similis conditionis consequuntur; vel secundum eam, quam ex propria industria attentis circumstantijs moralitèr fuisset consecuturus, ergo in defectum restitutionis tempore opportuno, ob quem non potuit pecuniam in negotiationem conferre, poterit ad interesse agere secundum quantitatem, vel ex vsu fori, vel ex propria industria, adeòque, vel ad commune, vel ad singulare; vnusquisque enim potest ea commoda percipere ab altero, ob cuius culpam non contrahit, quæ potuisset percipere, si contraxisset. Dixi, *vel ad commune, vel ad singulare* sub disiuncto, quia vtrumque simul non potest percipere, cætero qui plus acquireret, quam deperderet ex alterius culpa.

Potest ad vtrumque agere sub disiunctiuè, nō copulatiuè.

14 Assertio II. Protestatio ità necessaria est, vt si creditor illam non adhibeat, amittat ius ad lucrum, & ad interesse vsque ad integram solutionem. Ita *Rota Genuensis decis. 8. in causa Bartholomæi num. 19. Scaccia §. 7. glos. 5. num. 4.* qui testatur de communi consuetudine vbique recepta per ea, quæ nos tradidimus supra *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs I. in Disquisit. §. 25. num. 2.*

Rota Genuensis. Scaccia.

Probatur ex dispositione iuris, vel ex communi consuetudine habente vim legis statuente hanc protestationem tum ad euitandum dolum, qui subesse posset, tum ad tollendam præsumptionem in debitore, qua posset sibi suadere literas per se ipsum datas esse persolutas, tum ad eum finem, vt habeant executionem paratam; quæ non concederetur, si literæ non essent protestatæ; ergo &c.

Protestatio inducta est ad euitandū dolū, & ad tollendas præsumptiones.

Dices interesse cambiorum exigi etiam potest, quamuis lucrum, quod cessat non sit notificatum debitori; eo quia, vt suprà diximus lucrum non cessat ex negatione denuntiationis, sed ex mora eiusdem debitoris in soluendo, sed etiam quando literæ protestatæ non sunt lucrum non cessat ex defectu protestationis, sed ex non solutione posita, ergo etiam illis non protestatis poterit interesse exigi vsque ad integram solutionem. Sed contra. Disparitas quoad notificationem interesse cessantis, & quoad protestationem literarum non acceptarum consistit in eo; quod notificatio est solummodò ad id, quod debitor scit, vel tenetur scire, protestatio autem est in ordine ad id, quod debitor non tenetur scire, vnde iura disposuerunt tanquam formam pro notificatione qualificata ipsam protestationem. Deinde in non notificatione illa quis dolus potest subesse? Certè ipse debitor præsumere potest, quod si non soluat tempore debito, interesse creditori cessabit, cum sit solitus negotiari; in defectu autem protestationis potest subesse dolus in damnum debitoris, quatenus creditor potest literas non præsentare ad effectum postea exigendi lucrum post multum temporis. Porrò ex dispositione iuris, vel ex communi consuetudine inducta est protestatio ad constituendum debitorem in mora, non sic autem illa notificatio, cum dies solutionis interpellet pro ipsa solutione. Tandem iura municipalia locorum, & communis praxis vbique recepta hoc obtinuere, quod requiratur tanquam forma saltem extrinseca protestatio, nullibi autem reperitur, quod vel de iure, vel ex consuetudine requiratur illa notificatio.

Disparitas quoad notificationē interesse cessantis, & quoad protestationē literarum non acceptarū.

In non notificatione nullius doli subesse potest.

Assertio III. Idem non est literas redire cum protestatione, ac redire inanes. *Scaccia tract. de commerc. §. 7. gl. 2. num. 12.* 15

Probatur, & explicatur; literas redire cum protestatione tunc est, quandò mandatarius debitoris literas non acceptat, vel non soluit tempore conuento, vel ob impotentiam, eo quia vergat in decoctionem, vel quia cum possit, non vult soluere; ex quo mandatarius creditoris mouetur ad protestandum contra debitorem de interesse, damnis & impensis, & deindè remittit easdem literas cum protestatione ad creditorem, vi cuius protestationis hic potest agere ad idem interesse ad compensationem damnorum &c. Literas verò redire inanes tunc est, quandò non acceptantur in loco solutionis, nec soluuntur; & redeunt ad locum, vndè processerant sine vllo fructu, seu iure ad consequendum interesse, damnorum reparationem &c. Quibus positis sic argumentor. Literas redire cum pleno iure ad consequendum interesse, & lucrum, & redire sine tali iure sunt omninò quid diuersum, sed quandò redeunt cum protestatione redeunt cum illo iure consequendi interesse, quandò redeunt inanes, redeunt sine illo iure, ergo &c.

Quandò redeunt cum protestatione redeunt cū pleno iure ad interesse, quandò redeunt inanes, redeunt sine illo.

Hic duplex oritur difficultas. Prima est, an literæ possint redire cum protestatione, 16
quandò mandatarius, ad quem literæ diriguntur eas non acceptat, nec soluit, alius tamen ab ipso sine ordine eas acceptat, & soluit. Breuitèr occurro cum responsione negatiua. Ratio est, quia creditor non habet ius, nisi, vt sibi debitum soluatur in loco conuento solutionis, ergo posita solutione ex vi literarum, vel per vnum, vel per alium sibi facta non habet amplius ius ad exigendum aliquod pro interesse illius solutionis non positæ, adeòque inutilis videtur protestatio. Sed de ijs infra vberius.

Creditor nō habet ius, nisi vt creditum soluatur in loco conuento ad solutionē.

Secunda difficultas est in explicando, cui 17
damnum inferatur, si mandatarius creditoris non protestatur, quandò literæ, vel

non

non acceptantur, vel non soluuntur. Breuiter respondeo, damnum pertinere, seu inferri ipsi mandatario non protestanti. Ita statuitur in iuribus municibalibus Genuæ *lib.4. c.15. Scaccia §.2. glos.5. num.318. & 319.* Ratio esse potest primò, quia obligatus ex suo munere ad aliquod præstandum, & non præstat, si ex omissione talis muneris sequatur aliquod damnum tertio, versus quem obligatur, tenetur ad compensandum tale damnum eidem, siquidem qui causa damni est damnum dedisse videtur, sed mandatarius campsoris ex proprio munere, quod assumpsit Procuratoris creditoris tenetur ad protestandum contra morosum debitorem, vel non acceptatorem literarum, ergo si omittat protestari, & ex tali omissione creditor non consequatur illud interesse, quod consequeretur posita protestatione, tenebitur ad illud compensandam. Secundò, certum est creditorem non debere priuari sine sua culpa illo iure, quod acquirit ex vi celebrationis contractus, ergo in illo debet compensari; non a debitore, qui non tenetur, nisi posita protestatione, & cercioratione, sine qua est excusandus, cum possit præsumere literas esse acceptatas, & solutas, hæcque rationabilis præsumptio excusat à mora, ergo ab ipso mandatario non protestante &c.

Obligatus ex munere ad aliquod præstãdum, si nõ præstet tenetur ad damna ob non adimpletum munus.

Rationabilis præsumptio excusat à mora.

Assertio IV. Iuxtà diuersa cambia, quæ possunt fieri, vel in nundinis, vel extra nundinas, vel cum recambijs, seu cambijs *con la ricorsa*, vel sine illis variæ esse possunt protestationum formulæ, quas per extensum, & in particulari refero.

18 Prima fit pro cambijs, quæ fiunt in nundinis. *Al nome di Dio, l'anno 1678. correndo l'inditione duodecima il dì 15. di Nouembre constituito alla presenza di me NN. Notaro, & Cancellario infrascritto, e di testimonij sotto nominati Antonio dimanda pagamento à Pietro di scudi cento d'oro di marche per lettere di Roma di Francesco, risponde non volerli pagare, la qual risposta fatta detto Antonio per ogni meglior modo, ragione, via, ò forma, per le quali meglio hà potuto, e può solenamente, e debitamente hà protestato, e protesta contro detto Francesco, e qualsiuoglia suoi beni, e contro tutti coloro, quali per detto cambio, e debito fossero obligati, & altri, à quali spetta, & appartiene questo cambio, e debito, e che potesse spettare, & appartenere così al presente, come in l'auenire di tutti li danni, & interessi, missioni, cambij, recambij, spese fatte, e da farsi in l'auenire por detto Antonio per non esserli stata pagata detta partita pendente la fiera de Santi fatta nella presente Città di Milano, e pigliare detta partita à speso, e danni, & interessi di detto Francesco, ò d'altri, à quali detto cambio, ò debito appartenesse, ò potesse appartenere in qualsiuoglia modo in l'auenire à cambio, ò recambio, ò per Roma, ò in qualsiuoglia parte del Mondo, delle quali cose detto Antonio hà richiesto me già detto Notaro, & Cancelliere, che gliene faci publico instromento, il quale li hò dato sotto questa forma fatto nella detta Città di Milano l'anno, inditione, meso, e giorno predetti presenti Nicolao Lombardo, e Fabiano Pistori testimonij chiamati.*

Formula protestationũ nũdinaliũ.

19 Qua posita protestatione Antonius remittit ad creditorem literas cum eadem, & si aliam pecuniam pro illa non soluta accipit ad cambium pro alijs nundinis etiam notificat, vt per creditorem possit exigi interesse de eadem. Vt autem innotescat, quodnam, vel quantum interesse possit exigere ex non solutione, exigit à mediatoribus nundinarum fidem de quantitate lucri, quod in eisdem exactum est, vt ad proportionem interesse pro tali determinato cambio possit computari.

Præstita protestatione, quod sit agendũ.

20 Secunda formula de cambijs, quæ fiunt extra nundinas eadem esse potest, quæ mox posita variatis dumtaxat ijs, quæ spectant, vel non spectant ad nundinas, vndè vbi in superiori dicitur *por non esserli stata pagata detta partita pendente la fiera de Santi fatta nella presente Città di Milano* hic dicendum *per non essere state accettate le lettere, ò pagate dentro al tempo conuenuto, ò per essere fallito quello, che doueua contribuire il danaro auanti la presentatione, ò accettatione di dette lettere*; in reliquis eadem seruanda sunt.

In protestationibus extra nundinas nõ nulla mutãda.

21 Tertia formula de cambijs *con la ricorsa* eadem etiam esse potest cum prima, cum hoc tamen discrimine, quod in illa dicitur, quod respondens creditoris literas præsentat responsali debitoris, & ab eodem exigat creditum, & deindè protestetur contra principalem debitorem, in hac dicendum est eundemmet campsorem, seu creditorem, vel eius agentem sibi ipsi præsentare literas, & à se ipso requirere, an velit eas acceptare, sibique respondere, an velit, an non, quod si nolit, protestationem faciet contra debitorem principalem, qui literas dederat; vndè si ibi dicitur *Antonio dimanda pagamento à Pietro di scudi cento d'oro di marche per lettere di Roma da Francesco, risponde non volerli pagare, la qual risposta fatta detto Antonio per ogni meglior modo &c. hà protestato, e protesta contro detto Francesco &c.* hic mutatis terminis dicendum erit *Antonio dimanda pagamento à se stesso di scudi cento d'oro di marche per lettera di Roma da Francesco, risponde non volerli pagare &c.* in reliquis eandem formulam serua, ac in in præcedenti, & successiuè ea, quæ subduntur *in vers. qua posita protestatione.*

Formula protestationũ in cambijs con la riccorsa.

22 Hic oritur difficultas, an posita solummodò responsione procuratoris, seu agentis debitoris, quod nolit literas acceptare, vel soluere, possit creditor, vel eius Procurator immediatè protestationem contrà

De iure communi sufficit non acceptatio ad posse protestari.

principalem debitorem facere, an verò requiratur, quid aliud. Respondeo regulariter aliud non prærequiri, nisi in aliquarum regionum statutis, vel iuribus municipalibus aliquod sancitum reperiatur, de quibus viderint illi, qui in eisdem contrahere debent. Nobis sufficiat ea attingere, quæ de iure communi, vel ex communi
23 praxi regulariter obseruari solent.

Romæ executio conceditur ad formam Cameræ.

Successiuè alia suboritur difficultas in inquirendo, quid peragendum sit pro executione literarum, quandò redeunt cum protestatione. Iuxta diuersas regiones diuersus ordo in huiusmodi executione literarum seruatur. Romæ literis cambij redeuntibus cum protestatione alitèr non conceditur executio, ac concedatur alijs obligationibus formæ Cameræ, prout notat *Scaccia §. 7. gl. 2. sub num. 5. vers. at hic in vrbe*. Bononiæ redeuntibus literis cum protestatione immediatè sine vlla præuia intimatione, seu citatione facta debitori conceditur earundem executio, vt in capitulis cambiorum eiusdem Ciuitatis approbatis a Pio V. in sua constitut. ad instantiam Mercatorum Bononiensium edita sub die 25. Nouembris 1559. quæ incipit *ex debito pastoralis officij*. Ibi *quanto alle liti, e questioni, che per conto di detti cambij potrebbono accadere, se alcuna lettera di cambio fatta in Bologna ritornarà di qual si voglia luogo ricusata, ò non pagata con il protesto; il creditore, in mano del quale ritornarà detta lettera debba presentarsi innanzi al Giudice, & Console del foro della Mercantia, se all'hora vi si troueranno, altrimente innanzi ad vno de' Notarij di detto foro, e dimandare l'essecutione di tale lettera contra quelli, che l'hauranno fatta. I quali Giudici, ò Consoli ouero il detto Notaro senz' altra intimatione, è citatione in continenti debbano dargli la detta essecutione, & possa il creditore con vno de messi della corte andare di subito alla casa del debitore, e fare l'essecutione de' suoi beni per assecuratione d'esso creditore per quella somma, che conterà la lettera di cambio, e per le spese, danai, & interessi ad arbitrio del Giudice, e Console*. Genuæ alitèr proceditur in executione huiusmodi literarum redeuntium cum protestatione, quandòquidem antequam concedatur executio præmittitur præceptum debitori de mandato DD. Auditorum Rotæ executiuæ Genuæ, vt termino vigintiquatuor horarum debeat persoluisse, alitèr immediatè conceditur licentia expedita, prout habetur in statutis *Genuensibus lib. 2. c. 4.* vbi adest rubrica de causis breuioribus; huiusmodi autem terminus potissimum conceditur, vt compareat ad recognoscendum cum iuramento, an dictæ literæ sint scriptæ, vel subscriptæ eius manu &c. si comparuerit, & recognouerit, immediatè conceditur licentia expedita, si non comparuerit, & non recognouerit, habentur, & pronuntiantur pro recognitis, & sic expeditur executio; si verò intra terminum præfixum comparuerit, sed negauerit literas manu sua scriptas, vel subscriptas esse, tunc per creditorem faciendæ sunt probationes efformato articulo super literas, & iuxta, quod ex dictis testium, vel probationibus alijs emerget debitor liberabitur, vel condemnabitur quoad executionem.

Bononiæ conceditur sine præuia intimatione.

Genuæ diuersimode proceditur in executione, & quomodo.

Assertio V. Soluere literas super pro-
testu nihil aliud est, quam eum, ad quem 24
literæ diriguntur nolle acceptare mandatum, vi cuius ipsi imponitur a scribente, vt soluat enuntiatam summam in literis, & ponat tanquam debitorem alium ab ipso scribente, vndè super hoc protestatur, sed velle tantum per modum tertiæ personæ soluere eas in honore dictarum literarum, & habere solùm obligatum scribentem, non eum, quem scribens vult delegare *Rota Genuensis dec. 6. num. 7. & 8. item decis. 23. Antonius Carcasola init. & num. 16. in fine* Assertio non indiget probatione, sed tantummodò clariori explicatione, quam in particularibus terminis propono.

Explicatur modus in particulari quo soluuntur literæ super protesta.

Titius accepta pecunia, puta centum nummis aureis, titulo cambij a Theodorico hic Mediolani, restituenda Romæ tempore conuento literas suas dat, & dirigit ad Antonium suum responsalem, quibus imponit, vt dictos centum nummos aureos soluat eidem Theodorico, vel eius respondenti, & constituat debitorem pro tali summa, quam soluet, Sempronium. Literas sibi præsentatas non acceptat Antonius sub eo onere, vt constituatur debitor Sempronius, sed tantum cum protestatione, quod soluit, & acceptat in honore literarum dicti Titij, sicque per talem solutionem non obligat Sempronium, sed obligatum retinet eundem Titium, in cuius honorem, & venerationem soluit, & per hoc dicitur, quod literas soluerit super protestu.

Ex hoc modo soluendi super protestu
multæ suboriuntur difficultates, quas hic 25
congero, & diluo.

Prima est, an non acceptans mandatum, sed tantum soluens literas super protestu acquirat actionem negotiorum gestorum in ordine ad mandantem.

Secunda, an in hac hypothesi non solum acquirat actionem negotiorum gestorum, sed etiam actionem mandati.

Tertia, an soluens super protestu non acceptando mandatum in ordine ad ponendum alium pro debitore, nec acceptando literas *d'auiso* illius, qui ex ordine mandantis constituendus erat debitor, cum ex alio capite hic, qui erat constituendus debitor remittat alias pecunias eidem mandatario, an inquam, sic soluens, & non acceptans licitè, & iustè operetur, an iniquè, quod est idem, ac quærere, an licitè

possit

possit seruare ordinem illius, qui constituendus est debitor in recipiendo eius pecuniam, & spernere ordinem in soluendo pro ipso.

Quarta, an recusante mandatario acceptare literas, & soluere, possit etiam alius ab ipso in honorem literarum easdem soluere super protestu, & easdem actiones acquirere, quas acquireret ipse mandatarius, si solueret super eodem protestu.

Quinta, an acquirens ex solutione literarum super protestu actionem illam vtilem possit eandem in alios reflectere, seu alijs cedere.

Sexta, an solutio præsumatur facta super protestu, quandò mandatarius in dorso literarum scribit, *acceptata super protestum*, & postea in solutione protestationem non repetit.

Septima, an in solutione super protestu eædem requirantur solemnitates, quæ requiruntur in simplicibus protestationibus, quæ fiunt per creditores; seu per respondentes creditorum, quandò literæ simplicitèr non acceptantur.

Octaua, an soluens super protestu teneatur pro tracta, quam soluit, sibi prouidere pro eodem loco, vndè tracta processit.

Nona in explicando, quinam ordo seruandus sit in solutione huiusmodi literarum, quandò mandatarius non vult soluere, nisi super protestu.

Decima, an soluens super protestu non solùm obligatum retineat eum, cuius nomine soluit, sed etiam illum, cui soluit.

26 Accedamus iam ad diluendam primam, pro qua dicendum est, soluentem super protestu modo explicato iustè acquirere actionem vtilem negotiorum gestorum, respectu eius, in cuius honorem soluit. *Rota Genuensis decis. 19. sub num. 4. vers. ex quibus remanet.* Ratio in promptu est, quia mandatarius per talem solutionem super protestu optimè consulit negotijs mandantis, eiusque indemnitati prouidet, cùmque soluendo liberat a suo creditore, quæ si non præstaret in maximum vergeret præiudicium eiusdem, cum amplius ipsius literis fides non adhiberetur, sed hoc est benè gerere illius negotium, ergo &c. sed qui benè gerit alterius negotiū, acquirit contra eum actionem negotiorum gestorum *Rota Genuensis decis. 32. in fine prin-*
27 *cipij*, ergo &c. Deindè, si ipse non solueret super protestu literæ redirent protestatæ cum verecundia dantis, & scribentis, ergo &c. Quod si inquiras, in quonam consistat hæc actio negotiorum gestorum. Respondeo in eo consistere, quod si gestor aliquid in alterius negotijs impenderit, vel se alicui obligauerit propter alterum licet ignorantem habeat ius, vt sibi tantundem restituatur *l. si quis absentis ff. de negot. gest.* & quidquid eo nomine eidem gestori abest, vel ab dictum est *d. l. si quis absentis in fine*, quæ etiam verificantur quoad expensas, quæ fiunt ab honores eius, cuius negotium geritur *l. quæ vtiliter ff. eod. tit.* neque dicas, hoc ius mandatarium non posse acquirere, quia per mandantem hoc onus eidem impositum non est; contrà enim impugnaberis, quià actio negotiorum gestorum competit gestori soluenti pecuniam nomine alterius, etiam si debitor nihil eidem mandauerit *l. cum pecuniam ff. eod. tit.* & naturalis simul, & ciuilis ratio suadet alienam conditionem meliorem quidem, etiam ignorantis, & inuiti quemque facere posse, deteriorem non posse *l. solummodò ff. eod. tit.* quinimmò hæc actio conceditur gestori non solùm, si effectum habuit negotium, sed etiam si vtiliter cæpit, etiam si effectum non habuerit idem negotium *l. sed non vltrò §. is autem ff. eod. tit.* Quod si vlterius vrgeas Antonium non posse habere actionem negotiorum gestorum, quià non obseruat mandatum præcipientis; contra adhuc impugnaberis, quià mandatum non tenetur suscipere, adeòque nec obseruare *l. si mandauero §. vltimo ff. mandati*, quandòquidem mandatum nullum est, nisi sit gratuitum, quia oritur ex officio, seu amicitia *l. 1. ff. eod. tit.* vnde in hoc casu non agit, vt mandatarius, cum contrà mandatum expressè protestatus fuerit, sed vt negotiorum gestor præcisè, ex quo ruit id, quod nonnulli afferunt nempe cuinci Antonium acceptasse mandatum cum diuisione, dum secundum vnam partem adimpleuit soluendo, non secundum alteram non constituendo Sempronium debitorem pro tali summa; ruit, inquam, nam sub nulla ratione mandatum recipit, cum contra illud protestetur, sed quidquid agit, agit sub alio respectu, sub quo etiam ageret, si mandatum non habuisset.

Consulit negotijs mandantis, eiusq; indemnitati.

Actio negotiorum gestorū, in quo consistat.

Ciuilis & naturalis ratio suadet, vt aliena conditio melior fiat, non deterior.

Nō agit, vt mandatarius, cum contrà mandatū protestatus fuerit.

Ad secundam *Rota Genuensis decis. 19. sub num. 4. vers. ex quibus remanet* in hac hypothesi solutionis super protestu concedit non solùm actionem negotiorum gestorum ad repetendum quidquid solutum est, sed etiam actionem mandati. Sed contrarium absolutè tenendum est *Scaccia §. 2. gl. 5. num. 376.* qui tamen non consequentèr loquitur in probatione; asserit enim in hac hypothesi non esse duo mandata, sed vnum, seu haberi pro vno, quia in mandatis factis eodem tempore, & cum quadam connexione hoc inditum est, vt mandatarius teneatur omnia indiuisibilitèr seruare, ex quo videtur innuere ex illis non esse concedendam illam duplicem actionem. Sed debuisset Scaccia aduertere ad ea, quæ superiùs dixerat *sub num. 366. vers. primo hoc esse verum*, per quæ asserit in hoc casu non esse vnum mandatum indiuisibile, sed duo, vel si vnum esse absolutè diuisibile. Quomodò iam ea in vnum congerit? Probatur iam assertum ad hominem contrà Rotam Genuensem loco præallegato. Ex

Rota Genuensis.

Scaccia.

Arguitur Scaccia in cōsequētia.

eadem

eadem Rota *decis. 23. Antonius Carcasola sub num. 17.* Soluens super protestu de mandatario fit negotiorum gestor, ergo non amplius gerit vices mandatarij, adeòque nec acquirit actionem mandati. Consequentia probatur, quia quandò ex vno fit alterum non remanet amplius illud vnum secundum suum esse, quod prius habebat sic dum ex ligno fit ignis non remanet amplius lignum, ergo dum ex mandatario fit negotiorum gestor non remanet amplius mandatarius; neque dicas hæc vera esse dumtaxat, quandò illud vnum, ex quo fit alterum, simul non potest compati cum eodem, vt in exemplo allato de ligno ex quo fit ignis, non quandò illa duo simul se compatiuntur, vt in casu nostro; non enim est aliqua repugnantia, quin idem simul, & semel possit esse mandatarius, & negotiorum gestor; contra enim impugnaberis primò, quia dato etiam, quod in ordine ad idem opus, seu eandem actionem possit quis simul esse mandatarius, & negotiorum gestor, non tamen potest in rigore dici, quod ex vno fiat alterum, si remaneat secundum suum esse, quod prius habebat, nec debemus declinare a proprietate sermonis, si nullam habet oppositionem cum aliquo iure; verba enim non sunt deflectenda a propria significatione, nisi dissonantia ad ius aliter suaderet. Secundò, quia propriè non dicitur negotiorum gestor, nisi qui est sine mandato *in spec. de instru. edi. §.14 vers. ad primum*, vbi dicitur quod executor testamentarius non potest esse negotiorum gestor, quia est cum mandato. Probatur secundo directè. Non potest quis gaudere actione propter aliquod munus, contra quod expresè protestatur, quodque manifestè impugnat, sed soluens super protestu manifestè recusat mandatum, contra quod protestatur, se nolle vigore eiusdem soluere, ergo non potest ex illo actionem acquirere, adeòque nec agere vigore mandati. Maior probatur, quia nullus potest ex actione lucrum quærere, vi cuius non agit, immò ab eadem expresè refugit.

Nō videtur quis simul posse esse in ordine ad eandē actionem negotiorum gestor, & mandatarius.

29 Ad tertiam, ex suppositione quod ille, quem mandans imponit mandatario constitui debitorem de illa summa, quam scribit, remittat, seu remiserit alias pecunias eidem mandatario, quas hic acceptarit, & ille possit dici respectu ipsarum creditor dicendum est, quod mandatarius habitis ab ipso literis *d'auiso* iustè, & congruè non possit spernere illius ordinem in soluendo, dum obseruat in recipiendo, adeòque quod non possit in illo sensu literas soluere super protestu. Duplici potissimum ratione moueor ad hoc assertum; primò, quia depositarius pecuniæ alienæ, & vices gerens domini illius pecuniæ tenetur ex vi muneris illam soluere cuicunque idem Dominus per expressum mandatum disposuerit esse soluendam, sed ille mandatarius ex eo, quod recipiat, vel receperit pecuniam ad se remissam de mandato illius, qui modò scribit literas illas *d'auiso*, constituitur, vel constitutus est depositarius eiusdem, ergo ex vi illarum literarum tenetur illas simpliciter soluere, illumque pro illa summa debitorem constituere, & postea, vel simul compensare cum credito, quod habet. Confirmatur, quia acceptando pecuniam, quæ ad se remittitur tanquam ad mandatarium per illum actum acceptationis facto acceptat mandatum, ergo ex vi eiusdem obligabitur ad restituendam pecuniam ei, cui mandans disposuerit solui, siquidem acceptando mandatum se constituit fidelem administratorem bonorum illius, vt ea dispenset iuxtà quod ille disponit. Secundò, quia si iuste potest seruare ordinem mandantis in recipiendo pecuniam ad se remissam ab illo, & non seruare in soluendo, fides mercatorum corrueret, commertia prosternerentur, nec vllus quamuis creditor, ius haberet, sibique fideret trahendi in suos responsales aliquam summam, cum semper anxius esse posset, quod illi non essent soluturi; vnde ex ijs, & similibus per statuta Genuensia *lib. 4. c. 14. §. & si quis faceret* statutum est, vt si quis mandantis habeat pecuniam, & per hunc ad ipsum aliqua summa trahatur, teneatur illius ordinem seruare super illa tracta.

Depositarius pecuniæ alienæ tenetur ex vi muneris illā conferre cuicunq; dominus voluerit.

Si posset seruare ordinem, in recipiendo, & non in soluēdo fides mercatorum corrueret.

Ad quartam asserendum est, recusante mandatario acceptare literas, & soluere, posse quemcunque alium in honorem earundem literarum eas soluere super protestu, per quod easdem actiones acquireret, quas acquireret idem mandatarius, si super eodem protestu persolueret. Ratio esse potest, quia ex superius dictis potest quis soluere pecuniam nomine alterius, si hoc redundet in ipsius vtilitatem, etiam si ille, cuius nomine soluit, nihil ipsi soluenti mandauerit *l. cum pecuniam ff. de negot.* sed soluere super protestu literas maximam redundat in vtilitatem scribentis, non soluere maximum in ipsius dedecus, eo quià literæ redirent protestatæ cum ipsius verecundia, ergo potest quicunque soluere super protestu in honorem literarum alterius, vndè iure merito in capitulis editis pro nundinis Genuensibus num. 35. statutum est, *che sia lecito à qualsiuoglia pagar sopra protesto, & in l. soluendo ff. de neg. gest.* habetur quod *naturalis simul, & ciuilis ratio suadet alienam conditionem meliorem quidem etiam ignorantis, & inuiti quemque facere posse*, vt dictum est suprà. Quibus positis sic argumentor. Negotiorum gestor ex dispositione iuris habet, qua talis simpliciter est, actionem negotiorum gestorum, ergo cuicunque competit esse negotiorum alienorum gestorem, competit etiam actio, sed soluere super protestu in honorem alterius est vtiliter gerere 30

Si alter soluat redūdat in vtilitatē mandantis, & scribentis

ipsius

ipsius negotium, ergò ex tali solutione acquiret soluens actionem negotiorum gestorum. Deinde vbi est eadem omninò ratio, ibi est idem omninò ius *l. à Titio in fin. ff. de verb. oblig. l. illud ff. ad l. Aquil. glos. fin. instit. qui, & ex qui cau. mar. non pos.* sed pro alio soluente literas mandantis super protestu in fauorem eiusdem mandantis, & scribentis militat eadem ratio, quæ militaret pro mandatario, si hic easdem solueret super protestu, ergo &c. Minor probatur, quià tota ratio habendi rationem negotiorum gestorum in mandatario, est, quia soluendo super protestu vtiliter gerit negotium mandantis consulendo eiusdem indemnitati, sed hoc idem præstat alius ab ipso, ergo &c. Neque obstat, quod ipse habeat specialem rationem hoc munus peragendi ex dispositione mandantis ex vi scilicet mandati, quam rationem non habet alius ab ipso; non obstat, inquam, tum quià mandatarius non soluit vigore mandati, cum contrà ipsum expressè protestetur, tum quià potest quis esse gestor negotiorum alterius sine mandato, nec propterea amittit actionem mandati ex allegatis iuribus; tum quia tandem habere mandatum soluendi non tribuit maiorem actionem, sed solummodò prælationem ad soluendum, prout infra vberius examinabitur.

Mandatarius nō soluit vigore mādati.

Ad quintam dicendum est mandatarium habentem actionem negotiorum gestorum aduersus mandantem ob solutionem literarum eiusdem super protestu posse eandem actionem in alium reflectere, seu eidē cedere *Rota Genuensis decis. 32. cum alias sub num. 2. & 3.* Ratio est, quia actio negotiorum gestorum nihil aliud est, quam ius, quod acquirit gestor; vt tantum sibi restituatur, quantum per se impensum est, & quidquid eo nomine eidem gestori abest, vel abfuturum est *l. si quis absentis ff. de negotijs gestis*, sed gestor hoc ius potest in alium reflectere, & alteri cedere, ergo &c. Minor probatur, tum quia hoc ius est ius omninò reale, non merè personale, cum tribuat actionem aduersus omnia bona illius, aduersus quem est illud ius, seu actio, non præcisè aduersus personam, & quandò etiam esset aduersus personam non esset alligatum ad vnum creditorem, sed potest quisque omnia sua iura realia, & etiam personaliter sibi non alligata in alium transferre, ergo &c. tum quia potest illud creditum, & quidquid ex illo oritur, quod acquisiuit per solutionem super protestu per nouas literas ad alterum remittere, vel ad extinguendum debitum cum ipso contractum, vel ad acquirendum nouum ius aduersus ipsum, sed hoc nihil aliud est, quam reflectere in alium actionem illam negotiorum gestorum, ergo &c. Dixi *iura personalia sibi non alligata* pro quo aduerte iura personalia esse in duplici differentia; alia personalia ex parte creditoris, alia personalia tantum ex parte debitoris; primi generis sunt iura Vg. quæ quis habet ex beneficio Ecclesiastico sibi collato ad annuos reditus, iura fideicommissaria, & his similia; Secundi generis sunt ea omnia ex quibus obligatur persona debitoris ad aliquod, & in quibus actio est aduersus personam, non aduersus rem immediatè, cuiusmodi sunt omnia illa iura, quæ dicuntur ad rem, non in re; prima non sunt transferibilia in alium auctoritate possidentis, eò quià sunt ipsi alligata, secunda autem transferri possunt, nam licet obligent tantum personam debitoris, indifferentia tamen sunt, vt respiciant vnum, vel alterum creditorem, cum vna, & eadem persona possit esse, vel vni, vel alteri obligata; ex quibus corruunt ea, quæ dixit *Comitolus resp. mor. lib. 3. quæst. 15. num. 3. vers. horum ipse verborum* nempe creditum formalitèr sumptum cum nil aliud dicat, quam ius, seu facultatem agendi contra debitorem non posse discedere a creditore; corruunt, inquam, quæ enim repugnantia, quin possit quis potestatem, quam habet agendi contra alium titulo crediti in alterum transferre, vel titulo liberæ cessionis, vel debitæ compensationis, vel solutionis &c. ad extinguendum aliquod onus?

Est ius omninò reale, nō merè personale.

Personalia, vel ex parte debitoris, vel ex parte creditoris.

Comitolus.

Hæc actio, seu facultas non est alligata personæ, sed trāsferibilis.

Ad sextam dicendum est non sufficere ad hoc, vt literæ habeantur pro acceptatis super protestu, quod mandatarius inscripserit in dorso earundem literarum illa verba *acceptata super protestu*, sed de iure communi requiri, quod huiusmodi protestatio, seu acceptatio super protestu fiat sub publica, & autheutica forma, de iuribus verò municipalibus peculiarium regionum, vel ex capitulis in eisdem dispositis, & communi praxi firmatis alia plura requiruntur prout videre erit in singulis *Scaccia de commert. §. 2. glos. 5. num. 384. 385. 386. & seqq.* Quæstio hæc est de facto, ideò in rationibus non immorandum diutius, sic tamen sit euidens responsio. Vbicunq; circa protestationes in aliquo actionum genere, quid speciale statutum non est standum est dispositioni iuris communis quoad protestationes in genere simpliciter *c. 1. de cog. spi. Glosa, & Doctores in c. 1. de gra. suc. in fen. Baldus in l. 2. C. de suis & leg. & in l. cum oportet in princip. de bon. quæ lib. Alexander in l. si mihi, & Titio de verb. oblig.* sed de iure communi protestatio in genere debet esse denuntiatio publicè facta causa iuris conseruandi in futurum, quod ei protestanti competit, vel competere potest *Cardin. in clem. 1. 13. quæst. de procur. Vide Bartolum in l. non solum §. morte de oper. no. nunt. & Doctores in c. cum M. de constit.* ergo vbi per statuta particularia locorum aliquid statutum non est circa protestationes cambiorum, vel circa solutiones super protestu debent hæc fieri in publica, & autentica forma, præcipuè cum pro-

32

Scaccia.

Vbi nil statutum est in particulari standum est iuri cōmuni.

Glosa.

Baldus.

Alexander.

Cardin.

Bartolus.

Bartolus. Ant. Butrius. Abbas. Socinus. Aym. Cran. protestatio clam facta ab eo, qui palam protestari potest non valeat *Bartolus, & Doctores in l. qua in aliena §. fin. ff. de acquir. hered. Antonius Butr. & Abbas in c. tua nos de sponsal. Socin. cons. 263. vol. 2. cons. 27. vol. 3. Aym. Crau. cons. 120. num. 3. vol. 1.* nec incongrua sane ratione hæc statuta sunt, nam facile irrepere possent fraudes ad arbitrium protestantis, quibus obuiare voluere iura requirendo publicam, & authenticam formam. Dixi *ex municipalibus iuribus aliquarum regionum longè plura requiri*. Sed quia nimis arduum esset singula recensere, quæ in singulis regionibus præcipiuntur, ideo ijs omissis, cum possit vnusquisque in illis stilum, & praxim recognoscere, me speciatim ad statuta Genuensia refero, quæ *lib. 4. c. 14. §. qui voluerit* definiunt, vt acceptans literas super protestu teneatur intra horas 24. in actis Notarij protestari interueniente eo, qui literas præsentauit, & vltra prædicta teneatur, etiam in solutione denuò protestari, alitèr hæc acceptatio intelligatur liberè facta, quod etiam fuerat antecedenter decisum, partibus pro vtraque parte informantibus communi Rotæ Genuensi voto *decis. 6. Ioannes versus finem sub num. 20.* Hæc, quæ dicta sunt ex iuribus municipalibus Genuæ locum tantum habent in solutione super protestu facta in Ciuitate, non autem in solutione facienda in nundinis, pro qua sufficit, quod protestatio fiat durante illa feria, & notetur in libro Cancellarij, qui postea faciat verbum cum eo, cui facta fuit solutio sic testante *Scaccia d. §. 2. glos. 5. num. 386. vers. secus in acceptatione iuxtà capitula nundinarum Genuensium num. 34.*

Quæ seruãda sint ex statutis Genuensibus in acceptatione literarũ super protestu.

Ad septimam ex mox dictis patet, quid sit respondendum.

33 Ad octauam dicendum, est acceptantem literas super protestu regularitèr debere sibi prouidere pro tracta, quam soluit pro eodem loco, vndè processit, reflectendo similem tractam in eundem, qui sibi traxit. Ratio in vniuersum esse potest, quià qui soluit super protestu soluit vt gestor negotiorum respectu scribentis, vt latè supra probauimus, adeòque intelligitur vtiliter velle, & debere gerere negotium eiusdem, sed regulariter non vtilitèr gereret illius negotium, si sibi prouideret pro alio loco, in quo esset difficilis solutio respectu eiusdem scribentis. Dixi *regulariter* nam si sibi impositum esset à mandante, vt pro alio loco de illa summa sibi prouideret posset vtique alibi, seu in loco destinato sibi consulere; addita etiam est illa particula, *regulariter*, nam, si ex aliquo capite impediretur ad trahendam illam pecuniam ad ipsum scribentem, posset non atrahere, teneretur tamen in hoc casu in tempore debito notitiam dare eidem scribenti de solutione

Vtilius gerit negotiũ mãdantis si pro eodẽ loco sibi prouideat.

Excipitur tamẽ in aliquo casu particulari.

facta super protestu, & de non acceptatione debitoris sibi cessi, ne periculum interim immineat, vt debitor, quem delegauerat, vergat in decoctionem, & fiat impotens ad sibi soluendum, nam hoc non esset vtiliter gerere negotium eiusdem scribentis, seu mandantis.

Ad nonam iuxta statuta Genuensia *lib. 4. c. 14. §. si tracta* dico hunc ordinem seruandum esse, vt mandatario recusante soluere liberè præferendus sit ille, qui velit liberè soluere, secundò, vt nemine volente soluere liberè, præferatur ille, qui debet cambium recipere, tertiò, vt in defectum illius cæteris omnibus præferatur ille, in quem facta fuit tracta. Ratio primæ partis est, quia ex præsumpta voluntate scribentis ille præferendus est, qui vtilius gerit negotium eiusdem scribentis, sed vtilius gerit negotium eiusdem ille, qui acceptat liberè, quia adamussim obseruat ipsius mandatum, ergo &c. Ratio secundæ partis fundatur præcisè in dispositione illorum statutorum, cæteroqui non video specialem rationem pro ipso, cum aliud ius non habeat, nisi vt sibi enunciata summa persoluatur, & mandatarius ex eo, quod sibi sit impositum onus ad soluendum cæteris paribus videtur ex voluntate scribentis ius habere ad talem solutionem. 34

Ex præsumpta voluntate scribẽtis præferẽdus est, qui vtilius negotiũ gerit.

Ad vltimam dicendum est soluentem super protestu retinere dumtaxat obligatum eum, qui literas dedit, non eum, cui solutionem facit. Ratio in promptu est, quia ille, qui recipit pecuniam recipit non vt debitor, sed vt creditor, & per talem receptionem non subiacet alicui oneri, sed tantum extinguit ius, quod habebat aduersus debitorem, cuius nomine fit ipsi solutio, ergo ex vi illius receptionis nullo iure obligatur versus soluentem; atque hæc ita vera sunt, vt etiam in solutione facta liberè ex mandato alicuius campsoris recipiens eandem solutionem deuictus non remaneat soluenti. Neque obstat, si dicatur mutuantem mandato alterius sibi primo obligare mutuatarium, & non nisi mandantem obligatione secundaria, actione scilicet mandati iuxta *l. si literas C. mandati*; non obstat, inquam, nam mutuatarius non habet aliquod ius, quod extinguat per illud mutuum acceptum, sed onus restituendi assumit, ratione cuius obligatur versus mutuantem, at ille cui sit solutio ex vi cambij supponitur creditor adeòque ius habere, quod per illam receptionem extinguatur; vnde non est, cur per illam nouo onere obstringatur. 35

Qui recipit pecuniam nõ recipit, vt debitor, sed vt creditor.

PRÆ

PRÆNOTIO XVI.

An si pro cambio datus sit fideiussor, & campsarius ob moram solutionis obligetur ad interesse, & ad interesse de interesse, intelligatur etiam fideiussor obligatus ad idem interesse successiuè, vsque ad integram solutionem.

SVMMARIVM.

Si fideiussor fuit adiectus dumtaxat pro certa, & determinata summa sortis per campsorem soluta non tenetur in defectum principalis debitoris, nisi ad eandem summam, non ad interesse 1.

Si fuerit adiectus in securitatem contractus, & eorum, quæ naturaliter ab ipso consequuntur remanet obligatus, & ad sortem, & ad interesse 2.

Si fuerit adiectus pro securitate contractus non facta mentione de ijs, quæ ad eundem consequuntur, nec expressa exclusione eorum ex præsumptione iuris videtur, etiam obligatus ad interesse 3.

FIdeiussor, qui in fauorem recipientis adijcitur contractui, vel adijcitur pro certa, & determinata summa, pro illa scilicet, quæ primo per campsorem soluitur, vel per alium in celebratione contractus, vel adijcitur pro securitate contractus, & eorum, quæ ex eodem naturaliter procedunt, & subsequuntur, vel adijcitur pro securitate quidem contractus nulla facta mentione de ijs, quæ ad eundem consequuntur, non tamen expressa eorundem exclusione. Porrò contractus, cui adijcitur, vel est contractus bonæ fidei, vel stricti iuris, de quorum natura in particulari latè locuti sumus *tom. 1. sub tit. Contractus I. Prænot. 3. assert. 2. num. 6.* quæ ibi recole. Contractum cambij esse contractum bonæ fidei latè docet *Scaccia de commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 8. num. 287. & ampl. 10. num. 5. & 9.* quandoquidem sustinet cambium reduci ad contractus emptionis, & venditionis *eodem §. 1. quæst. 4. num. 21. in quarta opinione* a quo non declinare videtur *Iason in §. quadrupli autem in fin. nu. 90. instit. de act.* Quibus pro claritate suppositis sit.

Contractus cabij est cōtractus bonæ fidei.

Scaccia.

Iason.

1 Assertio I. Si fideiussor fuit adiectus dumtaxat pro certa, & determinata summa sortis per campsorem solutæ non tenetur in defectum principalis debitoris, nisi ad eandem summam, non autem ad interesse. Est communis

Probatur primò. Fideiussor non ad quid amplius tenetur, quam ad id, ad quod se obligauit in fideiussione restrictiuè, sed quandò adijcitur contractui pro certa, & determinata summa sortis per campsorem solutæ in onere fideiussionis assumptæ se tantum obligauit ad illam summam, ergo ad quid amplius non tenetur, adeòque nec ad interesse ex illa summa. Maior ex se patet, tum quia in contractibus onus non imponitur, nisi illud onus necessariò sequatur ex contractu, vel nisi contrahens, cui imponitur onus, consentiat in ipsum, sed onus ad interesse pro sorte non necessario sequitur ad fideiussionem pro sorte præcisè, cum possit sine læsione fideiussionis quis obligari pro sorte, & nolle obligari pro interesse eiusdem, & ex eo, quod se determinauerit restrictiuè ad illam determinatam summam sortis, supponitur non consensisse ad obligationem pro interesse, ergo &c. tum quia fideiussor ad vnum actum non intelligitur ad alium licet pro eadem persona, nisi largè se obligauerit *Bartolus in l. qui in aliena ff. de acquir. hæred. Glos. in l. quod Seruius vers. potest ibi rebus sic stantibus ff. de condi. ob caus.* præcipuè cum fideiussor non obligetur in plus ex mora principalis *l. 1. de in lit. iur. Bartolus in l. quæro loca Alexander post glos. in l. 3. ff. qui satisd. cog.* ergo &c.

Fideiussio est cōtractus strictis iuris, nec extenditur vltra expressa.

Fideiussor ad vnū actū nō intelligitur obligatus ad alterum.

Bartolus

Glosa.

Alexander.

Probatur secundò, quia fideiussor, qui non se simpliciter obligat ad dotem, sed ad expressam quantitatem, licet hæc sit pro dote non tenetur ad fructus, & interesse dotis, sed dumtaxat ad expressam quantitatem, ergo etiam, qui non se simpliciter obligauit ad cambium, sed ad expressam quantitatem, licet hæc sit pro cambio non tenebitur ad fructus, & interesse cambij; sed dumtaxat ad illam summam, quam expressit. Antecedens latè traditur per *Hieron. Gabriel. cons. 152. iure communi num. 7. & 8. lib. 2.* Consequentia tenet, nisi assignetur disparitas.

Exēplū de fideiussore dotis.

Assertio II. Fideiussor, si fuerit adiectus in securitatem contractus, & eorum, quæ naturaliter ab ipso consequuntur remanet non solùm obligatus pro sorte, sed etiam pro interesse eiusdem vsque ad integram solutionem. 2

Probatur, quia interesse, quod exigitur ex cambio conuento tempore non soluto, venit secundum naturam actionis *Glos. 4. in l. centum Capuæ ff. de eo, quod cert. loc.* sed ex vi fideiussionis sub terminis in assertione conceptis fideiussor obligatur ad ea, quæ sunt secundum naturam actionis, ibi, *& eorum, quæ naturaliter ab ipso consequuntur*, ergo ex vi fideiussionis obligatur ad interesse, quod &c. *l. mora ff. de verb. obl. Glosa in d. l. centum capuæ ff. de eo, quod cert. lo.*; neque obstat, si dicatur fideiussorem non obligari ex mora principalis, sed ex mora sua in obligatione facta *Bartolus in l. cum filius §. si stipulatus ff. de verb. oblig. Alexander in l. centum Capuæ ff. de eo, quod cert. lo. & in l. fin. eodem tit. & in l. quæro in princ. ff.* locati;

Glosa.

Interesse ex contractu venit secūdum naturam actus.

Bartolus

Alexander.

locati; non obstat; inquam, primò, quià hæc ad summum valent, quandò fideiussor non se obligauit etiam ex mora principalis, non autem, quandò se obligauit etiam ex illa, ibi. *& eorum, quæ naturaliter ab ipso consequuntur*, *Glos. in dicta l. centum Capuæ*. Secundò, hæc procedunt solummodò in actionibus stricti iuris, vt V.g. cum quis condemnatus ad restitutionem certæ rei non paret sententiæ condemnatoriæ, propter quod defertur actori iuramentum in litem propter dolum condemnati, tunc enim fideiussor, qui promisit iudicatum soluere tenetur solum ad veram rei æstimationem, non ad id, quod iuratur in litem *Bartolus in l. 1. sub num. 2. Paulus de Castro sub num. 1. ff. de in lit. iur. & in l. centum Capua sub num. 8. ff. de eo quod cert. lo.*

Procedut solummodò in actionibus stricti iuris.

Bartolus Paul. de Castro.

Probatur secundò assertio. Fideiussor adiectus in securitatem contractus & eorum, quæ naturalitèr ab ipso consequuntur est fideiussor indemnitatis pro tali contractu. Quid enim est fideiubere pro contractu, & subsequentibus, quam constituere velle indemnem in tali contractu eum, qui in illo creditor est? sed fideiussor indemnitatis tenetur, etiam ad lucrum cessans *l. quod poterat iuxtà l. apud Iulianum ff. ad Trebel. l. quæro ff. locat. Baldus in l. si pro ea c. 2. 9. C. mandati*, & promissio indemnitatis continet factum, & interesse *Baldus in l. quamquam C. de sentent. quæ sine cert. quant. profer.* ergo obligatur ad lucrum cessans, & ad quodcunque interesse, quod naturalitèr ab ipso contractu consequitur.

Fideiussio est promissio indemnitatis.

3 Assertio III. Si fideiussor fuerit adiectus pro securitate contractus, nec facta mentione de ijs, quæ ad eundem consequuntur, nec expressa exclusione eorum ex præsumptione iuris videtur etiam obligatus ad interesse.

Probatur primò, quià fideiussor in dubio intelligitur etiam obligari ad vsuras *l. quæro, & ibi Glos. & Doctores in principio ff. locati Cynus, & Doctores in l. fideiussor C. de fideiussionibus, & Doctores in c. constitutus eodem tit. vers. accessiones, & in l. centum Capua ff. de eo, quod cert. loc. & Alexander in l. si cum dotem §. sin autem in fauissimo ff. solut. matrim.* quæ potissimùm verificantur, quandò expresse non se obligauit ad sortem tantum *Glos. & Doctores in d. l. quæro ff. locati, & Alexander in d. §. sin autem* quinimmò fideiussor obligatus simplicitèr pro contractu censetur obligatus in omnem causam, & casum, quo pro tali contractu principalis tenetur, maximè si casus secundum naturam actionis sit *l. si seruum §. nunc videamus l. mora rei ff. de verb. oblig. l. quæro ff. locati, Paulus Castrensis cons. 23. col. 3. in extrem. vol. 1. Ay. Cran. cons. 45. num. 6. vol. 1. cons. 272. num. 2. & 3. vol. 2.* & licet *Dynus in l. mora ff. de verb. oblig. & in l. centum Capua per Bartolum ff. de eo, quod cert. loc.* asserat fideiussorem intercedentem ante moram obligari tantum ad vsuras, non ad interesse, hoc tamen intelligendum est, quandò interesse est extrà naturam actionis, vel quandò interesse patitur post solutionem *Alexander post Bartolum in l. qui sibi §. qui stichum ff. de solut. Bartolus in l. Iulianus ff. de verb. oblig.* cæterum, quod ad interesse, seu ad accessionem teneatur fideiussor propter moram rei principalis docet *Abbas in c. constitutus de fideiuss. & quod plene nos in l. centum Capua ff. de eo, quod cert. lo. & in c. conquestus de vsuris*, & planè habetur in *l. fideiussores ff. de fideius. & mand.*

Glosa. Cynus.

Alexander.

Fideiussor in dubio intelligitur etiã obligatus ad vsuras.

Paul. Castrensis. Ay. Cran. Dynus.

In hoc casu interesse non est extrà naturam actionis.

Probatur secundò, Fideiussor, qui se simplicitèr obligat pro restitutione dotis non solùm tenetur ad substantiam dotis, sed etiam ad fructus, & interesse eiusdem dotis, si tempore debito illa non restituatur *Hieronymus Gabr. cons. 112. iure communi num. 7. & 8. lib. 2.* ergo etiam, qui se obligat ad restitutionem cambij non solùm tenebitur ad restitutionem sortis, sed etiam ad interesse, si ex mora illud iustè consurget. Consequentia probatur, quià in tantum obligatus ad restitutionem dotis obligatur etiam ad fructus ob moram dotis non solutæ, in quantum illi fructus consequuntur ex natura actionis ad dotem non solutam, sed etiam interesse consurgens ex dilatione solutionis sortis in cambio consequitur secundum naturam actionis ad eandem sortem non solutam, ergo &c.

Exẽplũ deductũ à paritate dotis ad rem nostram accomodum.

PRÆNOTIO XVII.

Quonam tempore sint persoluendæ literæ, quæ diriguntur pro cambijs.

Tempus solutionis in cambijs celebratis in nundinis pro aliqua Ciuitate debet esse iuxtà quod statuunt capitula earundem nundinarum 1.

Si talia capitula nihil statuant attendenda est vicinitas, & longinquitas loci, & statuendus terminus iudicio peritorum. Ibid.

Tempora definita ad solutionem per capitula nundinarum Genuensium in ordine ad diuersa loca 2.

Cambia ad nundinas soluenda sunt, vel in principio, vel in medio, vel in fine earundem iuxtà præscriptum capitulorum 3.

Si capitula nihil statuant, facienda est solutio iuxtà consuetudinem, & regularitèr in fine nundinarum 3.

Hæc procedunt, quandò solutio facienda est per Bancherios; quandò enim facienda est per alios non exercentes tale munus assignantur octo dies post præsentationem literarum 4.

In cambijs non nundinarijs quoad tempus solutionis attendenda sunt verba, quibus literæ concipiuntur 5.

Assi-

Assignantur varij modi, quibus literæ concipiuntur quoad tempus solutionis 6.

Quandò dicitur à lettera vista *statim ponenda est solutio, quamuis in rigore admittat extensionem ad triduum 7.*

Quandò dicitur, ad vso, *solutio facienda est iuxtà præscriptum, seu praxim 8.*

Capitula Bononiensia quoad huiusmodi tempus solutionis 9.

Quandò dicitur, à piacere del tale, *ad eius arbitrium solutio facienda est, non tamen itàrigorosè, quin differri possit ad duos, vel tres dies* 10.

IVxtà diuersa cambiorum genera præsens difficultas potest examinari, vel enim cambia sunt nundinaria, vel non nundinaria; si nundinaria, vel talia, quatenus sunt à nundinis ad Ciuitates, aliaque loca, quæ propriè dicuntur cambia de reditu feriarum, vel talia quatenus sunt a locis, in quibus non celebrantur nundinæ ad ipsas nundinas, vel talia, quatenus celebrantur in nundinis vnius loci pro nundinis alterius. Si non nundinaria, vel præscribitur in celebratione ipsorum tempus solutionis per terminos expressos, vel iuxta morem regionum, vel alio quocunque modo. Iuxta has omnes acceptiones per sequentes assertiones rem definio.

Tempus diuersũ quoad cãbia nundinaria, & non nundinaria.

1 Assertio I. In Cambijs celebratis in nundinis pro aliqua Ciuitate, seu loco quoad tempus solutionis eorundem, vbi aliud non statuitur, obseruanda sunt capitula nundinarum, in quibus cambia ipsa celebrantur, quod si pro aliquibus locis capitula ipsa nihil statuant, attendenda est vicinitas, vel longinquitas loci, vt proportionatus terminus solutionis possit statui, & talis terminus erit seruandus, qualis iudicio peritorum statuetur attenta eadem vicinitate, vel longinquitate ad proportionem temporis, quod assignatur pro locis, pro quibus eadem capitula determinant. Vt autem hic terminus in particulari cognoscatur, consulantur capitula singularum nundinarum. Nobis sufficiat pro exemplo aliqua hic referre, quæ statuunt capitula nundinarum Genuensium prout refert *Scaccia de commert. §. 2. glos. 5. num. 12.*

Attendenda est vicinitas, & longinquitas loci, ad quẽ literæ diriguntur.

2 *Pro Cambijs celebratis Placentiæ soluendis Genuæ, Mediolani, Bergomi assignantur dies viginti.*

Statuta Genuensia quoad solutionẽ in diuersis locis.

Pro cambijs soluendis Florentiæ, Romæ, Venetiarum, Lucæ, Bononiæ dies viginti quinque.

Pro cambijs soluendis Neapoli, Valentiæ, Bartinoni, Cæsaraugustæ dies triginta.

Pro cambijs soluendis Antuerpiæ, Coloniæ, Lecchij, Bari dies triginta quinque.

Pro cambijs Panormi, Messanæ, Madriti dies quadraginta quinque

Pro cambijs Siciliæ Olisippi, seu Lisbona duo menses

qui dies, seu tempora assignata pro singulis locis computanda sunt à die contractus celebrati inclusiuè; non ità tamen hæc tempora, seu præfiniti termini obligant, vt non possint ex consensu partium extendi, vel restringi, dumodò tamen tantum temporis assignetur, vt literæ ad locum, vbi destinantur, possint peruenire, vel ob temporis extensionem non augeatur pretium eiusdem. Hic tamen vnum aduertendum est, vbi sistatur in terminis assignatis per præfata capitula, & vbi creditor velit immediatè in talibus terminis recipere solutionem debeat ante diem solutionis literas præsentare ad effectum, vt prius acceptentur, sine qua acceptatione non est onus in eo, ad quem literæ diriguntur eas persoluendi, vt latè diximus supra.

Debẽt literæ antecedẽter præsentari, vt paretur pecunia.

Dixi, *quod si pro aliquibus locis capitula ipsa nihil statuant attendenda est vicinitas, vel longinquitas loci, vt porportionatus terminus &c.* quod est iuxta mentem Pij V. prout latè supra explicuimus *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs I. Prænot. 6. assert. 7. num.* 11.

3 Assertio II. Quoad cambium cõtractum ex aliqua Ciuitate, seu loco pro nundinis alterius loci nundinarij solutio facienda est, vel in principio, vel in medio, vel in fine nundinarum, prout capitula earundem præscribunt, vel si hæc nihil circa hoc præscribunt iuxta consuetudinem in ijs receptam, quam regulariter existimo obtinuisse, vt solutio fiat in fine nundinarum *Molina disp. 409. in princip. vers. obseruandum deinde est* cui non est discors *Scaccia de commert. §. 2. glos. 5. num.* 14. Assertio non indiget probatione, cum consistat in facto, vndè solummodò sunt consulenda capitula, & praxis singulorum locorum nundinariorum, ad quæ literæ diriguntur, & iuxta ea, seu illam res dirimenda. Dixi tamen regularitèr consuetudinem vbique obtinuisse, vt solutio fiat in fine nundinarum, quod ideò inductum existimo, quià in principio nundinarum regularitèr non adest tanta pecuniarum copia, & è conuerso maxima mercium multitudo, vt pecunia numerata omnia expediantur, seu expediri possint, vndè pro illo tempore plurima chyrographis peraguntur, quibus expeditis, vel in parte peractis postea cambia pecunia numerata persoluuntur, & sic mos obtinuit apud mercatores, vt pro illo tempore, quo alijs peractis cambia ad eas nundinas directa persolui debent, & literas ad alias nundinas expediri, mensæ dicantur sterni solutionibus in nundinis, & cambia aperiri.

Regulariter fit solutio in fine nundinarum

Molina. Scaccia.

Assignatur ratio, ob quã inducta est consuetudo, vt solutio fiat in fine nũdinarum.

4 Hic tamen vnum aduertendum est, quod, si cambium contractum in aliqua Ciuitate, vel loco non nundinario ad nundinas soluendum sit in eisdem nundinis, non per Bancherium, sed per alium tale munus non peragentem, tunc solutio fieri debeat infra octo dies currentes a die

Capitula feriarum Genuẽsia assignant octo dies post præsentationẽ

S 2 præ-

præsentationis, seu acceptationis literarum inclusiuè, & hoc secundum consuetudinem, seu ordinationem per capitula feriarum condita a Genuensibus, prout obseruat *Scaccia tract. de commert. §. 2. glos. 1. nu. 14.* quoad alia tamen loca a Genua, in quibus circà hoc nihil præscriptum sit, obseruanda etiam est quoad hoc praxis, & consuetudo ibi recepta.

Quæ dicta sunt valent etiam de cambys à nundinis ad nundinas

Hæc, quæ dicta sunt de solutione cambij celebrati a loco non nundinario ad nundinas intelligenda proportionalitèr sunt de solutione cambij de nundinis ad nundinas, in quibus solutio facienda est iuxta tempus, quod præscribitur per capitula earundem nundinarum, & vbi nihil præscribatur, iuxta tempus per consuetudinem præscriptum, quod regularitèr est, vt asserebam, in fine nundinarum, cum eadem militet ratio de cambio de non nundinis ad nundinas, quæ de nundinis ad nundinas, & parum referre debeat, quod cambium sit in vno, vel in alio loco incohatum, attendendus enim est terminus ad quem solutionis, nisi aliud fuerit præscriptum in ipsa celebratione contractus.

5 Assertio III. In cambijs non nundinarijs attendenda sunt verba, quibus literæ sunt conceptæ ad distinguendum tempus solutionis; si enim expressè dicatur, *pagate à lettera vista*, statim, & incontinenti solutio facienda est, ac literæ fuerint exhibitæ *Vincentius de Franchis decis. 307. Benedictus imtio. Michael Salonius ad D. Thomam secunda secunda post quæst. 78. in disp. de cambijs quæst. 4. art. 2. controu. 18. num. 2. vers. obseruemus 2. tom. 2. Ioannes Baptista Cauat. tract. de cambijs in præludi. vers. 7. Romualdus Coli tract. de cambijs cap. 9.* si verò dicatur, *ad vso, ò à suo tempo* tunc solutio facienda est iuxta praxim singularum platearum, in quibus solutio facienda est *Rota Genuensis decis. 32. cum alias num 5. in fine; Azorius instit. mor. part. 3. lib. 10. tit. de cambijs c. 5. quæst. 4.* si verò dicatur *ad vso*, & in loco,

Vincentius de Frãchis. Salonius

Cauat. Romual. Coli.

Rota Genuensis. Azorius.

6 in quo facienda est solutio nulla adsit consuetudo, tunc attendenda est praxis locorum propinquiorum, & regulariter solutio facienda videtur infrà octo, vel decem dies computandos à die, quo literæ recipiuntur, & ratæ habentur *Azorius loc. cit.* si verò dicatur, *pagate*, simplicitèr nullo addito termino solutionis, tunc solutio ex præsumptione facienda est eo modo, ac si diceretur *ad vso, ò à suo tempo*, quidquid in contrarium asserat *Scaccia de commert. §. 2. glos. 5. num. 3. vers. primus casus* contendens illam particulam, *pagate*, vtpotè dispositiuam tollere quamcunque moram, seu dilationem solutionis; si tandem dicatur, *à giorni sei vista, à giorni quattro vista, à giorni due vista, & his similia*, tunc solutio facienda est post dies enunciatos à die exhibitionis literarum computandos, vt est in confesso apud omnes; si tandem dicatur *à piacere del tale*, facienda est solutio ad eiusdem arbitrium.

Scaccia.

Particula dispositiua tollit quãcunque moram.

Explico singula in particulari, & difficultates, quæ circa singula emanant dirimo. Dixi, quod, quandò dicitur, *pagate à lettera vista*, statim facienda est solutio, quia contractus adimplendi sunt secundum dispositionem contrahentium, & secundum conditiones per eosdem appositas, cum ex conuentione legem accipiant *l. si vt certo §. nunc videndum ff. commodati l. 1. §. si conuenerit ff. depositi, & in reg. contractus in 6. Bartholomæus Soc. cons. 167. incip. non inutilis ver. postremò, & cons. 154. incip. consultationem circà principium in 2. part.* sed quandò dicitur, *à lettera vista*, intelligitur tempus immediatum ad visionem literarum ex communi omnium acceptione, secundum quam idem est dicere *à lettera vista*, ac statim post visionem, & ex eo, quod apponatur in literis illa particula euincitur contrahentes ità conuenisse, ergo &c.

Bartholomæus Socinus.

Hic immediatè oritur difficultas, an illa particula, *à lettera vista*, ita adamussim, & in rigore accipienda sit, vt nullam admittat temporis dilationem. Nonnulli, inter quos *Molina d. disp. 409.* ità strictè illa verba accipiunt, vt excludant quamcunque etiam breuissimam moram. Azorius verò *instit. mor. lib. 10. part. 3. de Cambijs c. 5. quæst. 4. in fine. Scaccia tract. de commert. §. 2. glos. 5. num. 5. vers. verum interpretatiue vsu*, & alij plures minus rigidè procedentes extendunt ad tres, vel quatuor dies post literarum exhibitionem, & acceptationem, à quibus vtpotè minus seuerè sentientibus non recedendum existimo, nec incongruè; quia illa particula *statim* aut *à lettera vista*, non sumitur indiuisibilitèr, sed summariè *l. momentanea C. vndè vi Bartolus in l. res, quæ §. res autem de iure Fisci, & in l. 1. in secunda col. versic. quid dicemus puto ff. iudic. sol.* & sumenda est arbitrio boni viri *l. si ità quis §. si tactum ff. de verb. oblig. Abbas in cap. potuit de locato*, & in contractibus regularitèr ponitur pro triduo *Glos. in verbo triduo in l. 3. C de errore aduo. in auth. de exhib. & introd. re, & ij, qui conue. & reconue. §. 1. in glos. not. hæc tria in l. potens C. de pactis in glos. in verb. statim, in l. lecta ff. si cert. pet. & in l. quod dictum de sol. Ioannes de Porta in l. fructus ff. solut. matrim. Alexander post Bart. in l. 1. §. cui præsens ff. de verb. oblig.* vndè hæc modica mora non est in ordine ad huiusmodi effectus propriè mora *Scaccia in tract. de iudic. caus. lib. 1. cap. 42. sub num. 5. Alber. de Rosa in l. 1. C. de verb. signif. Laur. de Fano in l. quorum 25. col. ff. de prænot.* Consulerem tamen in hoc casu mandatarium ad consulendum suo nomini, & æstimationi, vt nullam solutioni moram interponeret, quia expedita solutio famam auget, & creditum negotiatoribus. 7

Molina. Azorius. Scaccia.

Particula statim non sumitur indiuisibiliter, sed summariè.

Abbas. Glosa. Ioannes de Porta. Alexander. Bartolus Scaccia. Alber. de Rota.

Dixi, quod si dicatur, *ad vso*, seu *à suo tempo*, 8

tempo, solutio facienda sit iuxtà praxim, & consuetudinem singularum nundinarum, quæ praxis in eisdem consulenda est. Nobis sufficiat vnum exemplum, seu pro vno exemplo adducere praxim, quæ obseruatur in Ciuitate Bononiæ iuxtà capitula eiusdem Ciuitatis approbata per Pium V. in sua Constitutione ad Mercatores Bononienses edita sub die 25. Nouembris 1569. quæ quoad præsens institutum sic præscribunt.

Pius V.

9 *Da Roma, e Genua à Bologna dieci giorni vista.*

Da Milano, Venetia, Fiorenza, Pisa, Luca, & altri luoghi di Toscana otto giorni vista.

D'Ancona, la Marcha, la Romagna, & altre terre di Lombardia otto giorni vista.

Da Napoli giorni quindeci vista.

Da Palermo, Messina, Bari, & altre terre del Regno mese vno vista.

Da Lione, Bisanzone, Spagna secondo le Fiere.

Da Anuersa, Parigi, e tutte le terre della Fiandra, e della Francia due mesi fatta.

Da Londra, e da Leuante mesi trè fatta

iuxta hanc distributionis normam, tempora etiam ad solutionem distribuenda sunt pro locis, pro quibus non facta est huiusmodi distributio seruata proportione ad ea, quæ dicta sunt determinatè pro locis assignatis.

Verba indefinitè prolata recipiunt interpretationem iuxta statuta, & consuetudines.

Socinus.

Dixi, quod si dicatur simplicitèr, *pagate*, nulla addita restrictione, vel extensione eodem modo solutio sit facienda, & pro eô tempore, quo, seu pro quo facienda est, quandò dicitur, *pagate ad vso*. Ratio est, quià verba indefinitè prolata in contractibus recipiunt interpretationem, & declarationem secundum iuris, & statutorum dispositionem, & secundum loci consuetudinem. *Socinus 1. vol. cons. 19. col. 2. in fine*, ergo per illud verbum, *pagate*, indefinitè positum importatur solutio facienda secundum vsum; neque obstat, si dicatur, illud verbum, *pagate*, vtpotè dispositiuum nullam admittere moram, præcipuè cum sit imperatiuum præsentis temporis; non obstat, inquam, nam quamuis sit imperatiuum præsentis temporis, quià tamen respicit obiectum, quod indiferens est, vt ponatur, vel de præsenti, vel de futuro vtpotè in mitiorem partem interpretandum *Antonius de Butrio in c. si diligenti de for. compet. Alexander in l. Imperator ff. de iu. fis.* trahi debet ad futurum *Baldus in l. fin. 6. col. vers. recipiatur, ergo verbum præsentis C. de codic.*

Ant. de Butrio. Alexander. Baldus.

Dixi, quandò dicitur, *à giorni tanti vista*, solutionem faciendam esse post dies enuntiatos, quia, vt asserebam superius, contractus adimplendi sunt secundum conditiones, & tempora per contrahentes ipsos apposita, nec à mente contrahentium recedendum est, vbi nulla est oppositio cum iure prohibente, seu quià ex allegatis iuribus contractus ex conuentione partium legem recipiunt. *Michael Salonius in secunda secunda D. Thomæ post quæst. 78. in disp. de Cambijs quæst. 4. art. 2. controu. 18. num. 2. tom. 2. Romoaldus Coli tract. de cambijs cap. 9. Azorius instit. moral. part. 3. lib. 10. tit. de Cambijs cap. 5. quæst. 4.*

Salonius. Romual. Coli. Azorius.

Dixi tandem, quandò dicitur, *à piacere del tale*, soluendum esse cambium ad eiusdem arbitrium. Patet hoc dictum ex se, quod tamen non ità strictè accipiendum est, vt possit immediatè cogere ad solutionem, sed prius literæ præsentandæ sunt, & acceptandæ, & posteà per tantùm temporis expectanda est solutio, vt possit pecunia adaptari arbitrio boni viri; si enim admittitur hæc extensio, quandò dicitur, *à lettera vista*, quæ particula est restrictiua cur non erit admittenda dum dicitur *à piacere del tale?* qui certè debet se accomodare iuribus, & consuetudinibus in similibus casibus. 10

PRÆNOTIO XVIII.

De Probationibus, quæ requiruntur ad hoc, vt possit exigi interesse ex mora.

SVMMARIVM.

Mora requiritur ad exigendum interesse lucri cessantis, vel damni emergentis 1.

Mora rationabilitèr excusabilis eximit debitorem ab obligatione soluendi interesse, etiam ob damnum emergens 2.

In foro conscientiæ mora inexcusabilis non eximit ab onere soluendi interesse, etiam si concludentèr non probetur 3.

In foro tamen externo ad obligandum mora debet concludentèr probari. Ibid.

In foro exteriori nemo debet subire pœnam pro delicto, nisi plenè probetur 4.

Vt debitor morosus obligetur ad interesse non est necessaria litis contestatio, nec creditoris interpellatio præcipuè iudicialis, quandò certa dies præfinita est ad solutionem 5.

Vltrà moram, & probationem moræ est necessaria prompta occasio ad negotiandum, & probatio eiusdem 6.

In cambijs de nundinis ad nundinas sufficientèr probatur quantitas interesse ex quantitate lucri, quod in eisdem exigitur 7.

In cambijs verò non nundinalibus probatur ex quantitate, quæ ex vsu fori in similibus percipitur. Ibid.

Ad exigendam compensationem lucri cessantis, seu damni emergentis debet creditor probare, quod ex defectu solutionis non potuit lucrari 8.

Si accepit alias pecunias ad damnum euitandum tenetur euidentèr concludere se in eam causam accepisse, cum aliter non potuerit. Ibid.

Quæ;

Rebuff. Hieron. Gabrie. Rota Romana. Forcatius. Archiep. Florent. Rota Genuensis. Afflictus

QVestionem amplissimam aggredimur, circà quam difficultates non modicas excitarunt ingenia, & primò supposito, quod mora necessaria sit ad exigendum interesse, prout definitur *in l. lecta ff. si certum petatur*, & docent *Rebuffus in l. vnica in præfat. num. 25. in fin. C. de sent. quæ pro eo Hieron. Gabr. conf. 78. in vsu est num. 4. lib. 1. Rota coram Canalerio in Leodiensi pecuniaria Luna 30. Marcij 1615. versic. item quod, &c. in fin.* & quod debeat esse inexcusabilis *Forcatius tract. de mora part. 3. num. 1. tom. 6. part. 2.* si loquamur in ordine ad interesse lucri cessantis *Archiepiscopus Florent. tract. de vsuris cap. 2. §. 22. num. 39. tom. 7. Rota Genuensis decis. 99. in causa num. 2. in fin. & num. 3. Afflictus decis. 20. quidam nobilis num. 3.*

Variæ rationes dubitandi proponuntur.

Inquiritur primò an mora, quamuis non sit inexcusabilis eximat debitorem ab obligatione quoad interesse ratione damni emergentis creditori propter ipsam moram, cuius quæsiti sensus est, an si debitor ob superuenientem paupertatem factus sit impotens ad soluendum, & interim creditor ob eius moram passus fuerit damnum irreparabile, vigeat ius in eodem creditore ad exigendum interesse pro illo damno, quod ex tali mora passus est.

Secundò, an ad exigendum interesse pro mora etiam inexcusabili quoad lucrum cessans requiratur probatio eiusdem moræ concludentissima.

Tertiò, an ad hoc, vt mora inducat obligationem quoad interesse exigat, vt debitor morosus fuerit ab homine interpellatus, & an sufficiat interpellatio extra iudicialis, & siue litis contestatione.

Quartò, an ad exigendum interesse pro lucro cessante requiratur præcisè mora, an verò etiam occasio parata ad negotiandum, & lucrandum, & an requiratur probatio concludens talis occasionis paratæ.

Quintò, an probari debeat quantitas interesse, & quid si probetur interesse, & non probetur quantitas.

Sextò, an requirantur aliæ conditiones, vt debeatur interesse propter moram, & quænam istæ sint. Incipiamus a primo.

2 Assertio I. Mora rationabilitèr excusabilis eximit ab obligatione debitorem soluendi interesse, etiam in ordine ad damnum emergens. Est contrà *Scacciam tract. de commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampliat. 8. num. 101. vers. secus etiam.*

Scaccia.

Probatur primò. Mora nocere non debet, cum debitor id, quod promisit iusta, & idonea fuit ratione, causaque impeditus, ne præstaret *l. 2. §. quod diximus ff. si quis cautel. qui Romæ §. Callimachus ff. de verb. oblig. l. quod te mihi ff. si certum petatur l. sciendum ff. de vsuris Bartolus in l. iussi l. in extr. ff. de acquir. possess. Alexander in l. 1. §. item si id not. ff. ad leg. falcid. Bartolus conf. 7. Alexander consil. 109. vol. 5. Andreas Alciatus conf. 101. num. 11.* ergo si excusatur à præstatione, nec mora ei nocere potest, excusabitur etiam à quocunque onere, quod consurgere posset ex tali mora, si esset inexcusabilis, cæteroqui frustra diceretur, quod excusaret, si ad illa onera morosus teneretur; nec potest dici, quod excusetur quidem ab onere quoad interesse lucri cessantis, non quoad interesse damni emergentis, cum hoc efficacius obliget, cum sit de iure quæsito, & possesso, illud de acquirendo, & nondum possesso; non, inquam, dici potest, eo quia quandò est causa legitimè, & rationabiliter excusans ab aliquo onere adimplendo in ordine ad quodcunque præsumitur excusare, nec ille, qui excusatur potest dici causa iniusta damni, quod sequitur, cum illud reparare non possit satisfaciendo, & causa, quæ excusat à restitutione, excuset etiam à quibuscunque damnis, quæ ex restitutione non posita obueniunt, vndè creditoris ius non viget, vbi cessat onus in debitore, qui propterea creditor debet proprio infortunio imputare, quod debitor factus fuerit impotens ad soluendum, & sicuti si damna ipsi obuenirent ex eo, quod implicauerit pecuniam in negotiationem, per quam in malam frugem abierit, deberet illa damna suo infortunio imputare, ita etiam si damna illi obueniant ex eo, quod in negotiatione cambiorum suos nummos contulerit, quos ex inopia debitoris non possit redhibere debet illa damna infaustæ suæ sorti tribuere.

Bartolus. Alexander. Alciatus.

Debet infausta sua sorti tribuere, quod debitor factus sit impotens ad soluendum.

Probatur secundò. Existentibus in pari casu necessitatis debitore, & creditore si illa necessitas secundum se sit talis, vt excuset eundem debitorem à solutione eximit eundem debitorem ab onere restitutionis, quamuis creditor ex illa non solutione in in deteriorem partem abiret, vt latè tradidi *tom. 1. sub tit. Contractus I. in Disquis. §. 1.* & docent communiter *Theologi in secunda secundæ D. Thomæ in quæst. de iustitia, & iure, dum de restitutione*, ergo etiam excusatur debitor a restitutione sortis, quam recipit in cambio, quandò factus est impotens ad illam, etiam si ex tali non restitutione aliquod damnum eidem creditori obuenerit. Consequentia probatur, quià maius damnum est creditori decidere à proprio statu, quam infortunium aliquod pati in rebus suis, ergo si propter illud excusatur inops a restitutione a fortiori excusabitur ratione istius.

Probatur tertiò, debitor ex legitima causa, quæ supponitur in hypothesi datæ assertionis excusatur a solutione interesse ex interposita mora in ordine ad lucrum cessans, vt pleno ore fatetur *Scaccia de commert. loco citato*, ergo etiam excusari debet ex eadem causa à solutione interesse in ordine ad damnum emergens. Consequentia probatur, tùm quia causa, quæ excusat

Scaccia.

se

Si extra fatur pro lucro cessanti, & non pro damno emergenti.

se tenet ex parte eiusdem debitoris, non creditoris, est etenim inopia propria illius, sed æquè est inopia in ipsa, siuè lucrum cesset creditori, siuè damnum emergat, ergo &c. tum quia ipsa lucri cessatio est aliqualis damni illatio, & non minus supponitur creditor inuitus ad moram ex eo, quod ipsi damnum obueniat, & supponatur talis ad eandem ex eo, quod lucrum, quod esset consecuturus, cesset, parumque quoad hoc referre debet, quod illud sit circa iam quæsita, istud circa acquirenda, cum potissimum negotiatores iam quæsita exponant in ordine ad acquirenda.

Probatur quartò ad hominem aduersus eundem Scacciam, quia in tantum ex ipso propter moram inexcusabilem tenetur debitor ad interesse lucri cessantis, & damni emergentis, inquantum in detentione, seu non restitutione æquiparatur furi, hoc ipse docet *in eodem §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 8. ex Medina in suis tractatibus tom. 1. tit. de reb. per vsuram acquisitis vers. maius dubium fol. 320.* qui per consequens docet, quod si non restituat Domino non inuito non teneatur ad interesse, sed qui non restituit ex mora excusabili non reputatur, vt fur, neque furi æquiparatur, ergo ad nullum interesse tenebitur, neque damni emergentis, siquidem debitor, siuè ad lucri cessantis, siuè ad damni emergentis reparationem tenetur solùm ex iniqua detentione. Confirmatur, quià ad nullum interesse tenetur, siuè damni emergentis, siuè lucri cessantis, qui rem detinet consentiente Domino, seu saltem consentire obligato, siquidem si non assentiretur, & esset inuitus, esset irrationabilitèr inuitus, non enim iustè posset dissentiri, qui tenetur assentiri, & dissensus in hac hypothesi perinde debet reputari, ac si non esset positus, sed debitor in hypothesi impotentiæ detinet rem non dissentiente iustè, & rationabilitèr Domino, siquidem non habet ius ad repetendam rem ab impotente restituere pro tempore impotentiæ, ergo &c.

Scaccia. Medina.

Qui non restituit ex mora excusabili non æquiparatur furi.

3 Assertio II. In foro conscientiæ mora inexcusabilis non eximit ab onere soluendi interesse, etiam si concludenter non probetur, in foro tamen externo ad obligandum mora debet concludentèr probari. Ità *Scaccia de Commerc. §. 1. quæst. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 102. Rota diuers. decis. 539. fuit resolutum n. 1 part. prima, & in vna Laudensi pecuniaria Lunæ 30. Martij 1615. in vers. item quod.*

Scaccia. Rota Romana.

Ratio primæ partis est, quià mora ipsa inexcusabilis secundum se facit currere vsuras, & interesse *in specul. de ind. §. 2. verb. porrò, & infrà verb. vsura l. lecta, & ibi Bartolus ff. si certum petatur.*, quod præcipuè verum est in contractibus bonæ fidei *Bartolus in l. Lucius ff. depositi*, & interesse debetur, quià mora interuenit, non quia non probetur, vt in pari casu diximus suprà, dum de denuntiatione lucri cessantis, vel damni emergentis facienda moroso debitori, ergo in foro conscientiæ, in quo præcisè attenditur causa solutionis, prout est in se meritoria, vel non meritoria compensationis, soluendum erit interesse, si mora sufficiens ad obligandum ad idem verè interueniat, quamuis eadem mora in foro exteriori non probetur. Confirmatur, quià probatio facit rem apparere, non esse, cum probatio cadat supra existentiam rei, sed in foro conscientiæ res attenditur secundum quod est, non secundum quod apparet, ergo si mora, quæ est causa exigentiæ quoad interesse verè adest, licet per probationem non appareat verè, in foro conscientiæ obligabit. 4

In contractibus bonæ fidei mora inexcusabilis facit currere vsuras.

Probatio facit rem apparere non esse.

Ratio secundæ partis est, quià in foro exteriori nemo debet propter delictum pænam subire, nisi plenè probetur delictum, sed obligatio soluendi interesse ob moram inexcusabilem est quodamodò pæna delicti, ergo non debet quis obligari in foro externo ad illud, nisi mora illa inexcusabilis concludenter probetur. Minor probatur, quià morosus æquiparatur furi *Bartolus in l. quod re ff. si cert. pet.*

Morosus æquiparatur furi. Bartolus

Dices primò, si onus illud soluendi interesse est pæna delicti, ergo in foro conscientiæ contrà superius dicta in probatione primæ partis debitor ad illam non tenebitur, nisi plenè probetur. Consequentia sic euincitur, quià etiam in foro interno nemo obligatur ad pænas externas, nisi delictum externè manifestetur, sic qui commisit aliquod delictum, cui adiuncta est pæna excommunicationis non tenetur se in foro externo prodere pro excommunicato, nisi denuntietur, vt talis, sic delinquens culpa aliqua graui, cui sit annexa priuatio beneficiorum, quæ obtinet, & inhabilitas ad ea imposterum obtinenda non tenetur beneficia deponere, & se tanquam inhabilem habere ad illa, nisi plenè probetur delictum, & ob illud in pænas illas declaretur incidisse, ergo &c. Sed contra, delictum quodamodò est in duplici genere, aliud, quod præter malitiam delinquentis habet connexionem cum grauamine alterius, contra quem delinquit non quomodocunque, sed lædendo ius, quod habet ex iustitia commutatiua, à qua habet, vt minus non habeat, quam habere debeat; aliud quod habet præcisè malitiam delinquentis, nec cum illo alterius grauamine coniungitur; primum non solùm est contrà iustitiam legalem, sed etiam contrà commutatiuam; secundum dumtaxat contra legalem. Ratione primi tenetur, etiam si non probetur delictum ad illud interesse, quià ius alterius, quod læditur per iniquam detentionem semper clamat pro Domino, & quodam innato iure fertur in ipsum. Ratione secundi non ità, quià iura non disponunt, vt quis subeat in foro externo pænas propter delictum occultum, maximè cum non

Duplex genus delicti in ordine ad præsens institutum, & vtrumque explicatur.

nõ coniunguntur cum alicuius grauamine. Primi generis est delictum morosæ detentionis, de quo hic loquimur; secundi generis sunt delicta illa, quæ allata sunt in instantia ad probationem consequentiæ.

Dices secundò, ergo debitum illud soluendi interesse ob moram non est pœna delicti, sed compensatio pro iure, quod amittitur ex illa mora, ergo cessat illa ratio, quod debeat concludentèr probari mora ex eo, quod pœna non debeatur, nisi propter delictum probatum. Sed contra, quamuis sit compensatio iuris, quod amittitur ex illa mora, illa tamen mora, vt inducat obligationem illius compensationis debet esse culpabilis, & iniuriosa creditori, non enim ex quacunque mora onus consurgit ad interesse, & sic sub illa ratione, sub qua est iniuriosa, & culpabilis est concludentèr probanda, & licet illa obligatio restitutionis non sit simpliciter pœna, sed debitum onus compensationis, siuè lucri cessantis, siuè damni emergentis, quia tamen prouenit ex delicto, nempe ex iniuriosa detentione rei alteri debita exigit probationem eiusdem delicti, vt in foro externo obligatio consurgat, & cõpensatio debeatur.

Mora ad inducendũ obligationẽ debet esse culpabilis, & iniuriosa creditori

5 Assertio III. Ad hoc, vt debitor morosus obligetur ad interesse, non est necessaria litis contestatio, nec creditoris interpellatio præcipuè iudicialis, quandò certa dies præfinita est ad solutionem *Gabr. in concl. lib. 3. tit. de solut. concl. 9. num. 9. & seqq. Marcus Antonius Bauerius tract. de mora part. 3. num. 1. & seqq. fol. 408. Scaccia tract. de commercijs §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 8. num. 106. & nos etiam supra attigimus.*

Gabriel. Bauerius Scaccia.

Probatur prima pars, quia contestatio litis non est necessaria ad constituendum debitorem in mora præcipuè in illis contractibus, in quibus solet exigi interesse, & ex dilatione restitutionis sortis compensatio lucri cessantis, seu damni emergentis *Lupus in l. curabit §. 7. sub nu. 10. vers. & licet C. de act. empt. Bauerius d. tract. de mora p. 1. num. 19.* ergo non requiritur ad hoc, vt debitor teneatur ad solutionem interesse pro mora. Antecedens probatur, quia in ijs contractibus, in quibus mercatores soliti negotiari, & lucrari lucrum acquirunt, eosdemque iterant ex suo munere ad iterata lucra ipsa non restitutio tempore conuento constituit culpabilem detentorem, & creditorem inuitum.

Litis contestatio non cõstituit debitorem in mora.

Lupus. Bauerius

Prbatur secunda pars. Dies ipsa solutionis in huiusmodi contractibus interpellat pro homine, vt de communi testatur *Iason in l. vnum nor. 3. num. 9 ff. si cert. pet.* ergo non est necessaria creditoris interpellatio, quandò statutus est determinatus dies ad solutionem. Confirmatur, quia ex eo, quod creditor solitus negotiari statuat determinatum diem ad solutionem præsumitur ex tunc pro tempore solutionis significare debitori se fore inuitum, si solutio vltrà illum terminum protrahatur *Molina de inst. tom. 2. de Contractibus disp. 315. vers. secunda conclusio, & seqq. col. 271. & 272.* & tunc implicitè interpellare *Scaccia d. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 8. num. 106.*

Iason.

Creditor designãdo diem præsumitur implicitè indicare debitori se vltrà diẽ fore inuitum.

Hic tamen aduerte, quod si dies ad solutionem destinata sit incerta, tunc requiratur interpellatio creditoris, quia dies incertus pro conditione habetur *l. extraneum etiam cum quis moreretur C. de hered. instit.* & is, qui est obligatus conditionalitèr, & potest ignorare euentum conditionis, non obligatur illam adimplere, quin prius interpelletur per eum, in cuius fauorem adimplenda est *Ripa in l. quod re sub nu. 64. in 6. concl. ff. si certum pet.* ex quo merito docent Doctores, vt ibi quis tenetur ex obligatione non propria, sed alterius debeat ob iustam ignorantiam non solùm interpellari, sed debeat fieri eidem fides obligationis *Iason in l. si ex legati causa in fin. vers. vltimo Bar ff. de verb. oblig. Alexander. consil. 135. viso processu versus fin. sub num 4. vers. nec obstat lib. 7.* quæ optimè referri possunt ad ea, quæ diximus supra de fideiussore obligato non solùm ad sortem, sed etiam ad interesse pro principali debitore, qui certè interpellandus est per creditorem, & certiorandus de mora debitoris, vt possit ab ipso exigi interesse.

Dies incerta pro conditione habetur.

Iason. Alexander.

Assertio IV. Non solùm est necessaria mora, & probatio eiusdem ad inducendum onus pro interesse, sed etiam existentia promptæ occasionis ad negotiandum, seu lucrandum, eiusdemque probatio, dummodò ille, qui patitur moram non sit mercator in conspectu omnium solitus negotiari, & sit in loco, in quo frequentes sunt negotiationes. *Paulus de Castro in l. 3. §. fin. nu. 3. ff. de eo, quod cert. loc. Afflictus decis. 20 quidam nobilis num. 2. Monedana decis. 3. alias 208. Dux Sessa de vsuris. Rota in vna Romana bonorum de Coulis Veneris 13. Iannarij 1600. coram Penia, in altera Romana societatis Veneris 23. Iunij 1600. Coram Card. Millino Stracch. tract. de mercat. part. 4. tit. de contract. mercat. sub num. 3. tom. 6. part. 1. fol. 298. Menochius de arbitr. iud. cas. 119. sub num. 9. vers. hanc primam in fin. cent. 6.*

Paul. de Castro. Afflictus Monedana. Rota Romana.

Stracch.

Menochius.

Probatur primò quoad primam partem. Ratio acquirendi interesse est propter cõpensationem lucri cessantis in detrimentum creditoris ob illam interpositam moram, sed si non foret existentia illius promptę occasionis ad negotiandum, & lucrandum nullum lucrum cessaret creditori ob illam moram, ergo nulla esset ratio acquirendi, & exigendi interesse. Maior ob omnibus admittitur. Minor probatur, quia sine occasione lucrandi nemo lucrari potest, nec sufficit lucrum per possibile, sed requiritur lucrum per futurum, quod nequit esse sine occasione, vt sentiunt auctores præallegati; neque obstat, si dicatur, interesse exigi solum propter detentionem sor-

Sine occasione prompta ad negotiandum non præsumitur lucrum cessare ob morã

Non sufficit lucrum possibile, sed requiritur per futurum.

fortis contrà voluntatem expressam, vel saltem præsumptam creditoris; non obstat, inquam, quia vbi nullum sequitur damnum, vel interesse creditori illa detentio vtpotè contrà voluntatem creditoris est quidem iniuriosa eidem, sed cum non sit contra iustitiam commutatiuam non est talitèr iniuriosa, vt inferat obligationem alicuius compensationis, cum in nullo ipse creditor sit læsus; vndè quià talis detentio est contrà voluntatem Domini est quidem peccaminosa, quià tamen non est læsiua non obligat ad compensationem.

Probatur secundò quoad secundam partem, quià ad interesse exigendum ità requiritur mora in debitore, sicuti existentia promptæ occasionis in creditore, sed quoad moram ad inducendum onus in foro externo requiritur probatio concludens eiusdem, ergo etiam quoad promptam occasionem requiritur æquiualens probatio.

Dices requiri concludentem probationem pro mora, quia est delictum, quod non punitur, nisi probetur, non sic autem in occasione promptæ negotiationis, quæ secundum se nullum importat delictum. Sed contra, quià quamuis non sit delictum, non implementum tamen illius promptæ occasionis in creditore prouenit ex debitoris delicto, vndè sicuti id, à quo prouenit exigit probationem, ità eandem exigit id, quod ab ipso prouenit. Deindè esto, quod ex hoc capite non exigeretur probatio existentiæ illius promptæ occasionis, exigitur tamen ex eo, quod vbi agitur de interesse in præiuditium alterius, qui dicit probare debet ex vulgatis iuribus, quo non probante ille alter absoluitur, nec in congrua sane ratione, nam secus facilis aperiretur aditus lucrandi sine titulo, si solo exigentis asserto standum esset.

Vbi agitur de interesse in præiuditium alterius, qui dicit probare debet.

Probatur tertiò quoad particulam conditionalem *dummodò ille &c.* Primò *ex l. 3. ff. de eo, quod certo loco §. nunc de officio*, vbi sic legitur. *Quod si merces solebat comparare, an lucri ratio habeatur, an solum damni? puto, & lucri habendam esse rationem*, quo quid clarius? Secundò *ex illo Mathæi* 25. vbi sic habetur *oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, & veniens ego recepissem, vtique quod meum est cum vsura*; ex quibus euincitur nummularios crebrò exigere interesse ex pecunia, quam habent, adeòque illis deberi interesse, si ex alterius culpa illam non habeant; vndè eo ipso, quod nummularij sunt, ius videntur habere ad illud interesse. Tertiò *ex Abbate in cap. 7. per vestras num. 6. de donat. inter vir. & vxorem, & in cap. conquestus num. 6. de vsuris, ex Surdo cons. 327. Rota Lucensis sub num. 53. vers. iustificatur lib. 3. Nauarro in cap. si foeneraueris not. 15. num. 44. vers. quinta quod 14. quæst. 3.*

Abbas.
Surdus.
Nauarrus.

Probatur quartò quoad idem ratione, quià ad iustificandam exigentiam interesse probationes per coniecturas liquidæ sunt *Alexander cons. 53. 2. part. Federicus de Senis cons. 119. si nulli dubium. Franciscus Aretin. in l. inditia C. de reb. vendit.* & a communiter accidentibus validè concludunt. *Gabriel. d. lib. 3. tit. de solut. concl. 10. num. 1. Surdus consil. 327. Rota Lucensis nu. 54. lib. 3.* sed circunstantia mercatoris assueti ex negotiationibus lucrari est coniectura euincens, quod fuisset negotiaturus ex illa, si pecuniam habuisset, & mercatores regularitèr sic negotiantur, ergo si valet à coniecturis, & communiter accidentibus probatio quoad hoc, dicendum erit, quod sufficientèr probetur lucrum cessans, si probetur eum, cui pecunia debetur, esse mercatorem assuetum negotiationibus, seu lucris. Confirmatur, quià in dubio, an res aliqua ita se habeat, vel aliter præsumendum est, quod se habeat secundum ea, quæ vt plurimum, & regularitèr accidunt, non secundum ea, quæ minus frequentèr, & per accidens contingunt, sed mercatores assueti negotiari regularitèr, & vt plurimum res exponunt negotiationibus, & lucro, ergo in dubio semper præsumendum est pro futura implicatione, adeòque sat erit probare, quod fuerit creditor mercator assuetus negotiationibus. Huic confirmationi potissimum adhæret *Rota Romana decis. 774. num. 2.* loquens in solito non tenere pecunias suas ociosas, & ab hac opinione in puncto iuris non discedit *Menochius de arbit. Iud. cas. 118. num. 6. in fine, ibi constare itaque debet.* Confirmatur secundò ex communi praxi Mercatorum Genuensium, qui quià semper supponuntur parati ad dandas, vel accipiendas pecunias cambio ad exigendum interesse lucri cessantis non probant existentiam promptæ occasionis ad lucrandum, sed præcisè se esse Mercatores assuetos negotiationibus, quod sufficere pluribus in locis definiuit *Rota Genuensis, & præcipuè decis. 1. sub num. 43. 44. & 45. decis. 199. Paulus sub nu. 8. vers. altera vero, & decis. 19. Nos Auditores num. 9. in fine*, & latè probatum est in *Rota Romana coram Card. Lancelloto Luna 7. Iunij* 1610.

Alexander.
Aretinus
Gabriel.
Surdus.

Probatio valet à coniecturis, & à communiter accidentibus

In dubio præsumendum est secundum ea, quæ communiter accidunt.

Rota Romana.

Menochius.

Genuenses probant solum se esse negotiationes solitos negotiari.

Dices, hæc, quæ dicuntur valere restrictiuè in Ciuitate Genuæ, in qua forus cambiorum semper paratus est dare, & accipere pecunias cambio qualibet die, & hora in Platea Banchorum, non in alijs locis, in quibus occasiones dandi, & recipiendi non ita sunt paratæ. Sed contrà primò, quia in assertione dixi, *& sit in loco, in quo frequentes sunt negotiationes*, quæ particula stat restrictiuè. Secundò, quia quamuis in alijs Ciuitatibus non sint ita promptæ occasiones cambiendi, seu negotiandi ex cambijs, sunt tamen aliæ occasiones mercandi, emendi annuos reditus, negotiandi in societatibus officiorum, & his similibus. Tertiò, procedit assertio de Mercatore assueto negotiationibus, qui certè talis dici non

Mercator dicitur assuetus negotiationibus, qui frequentes habet occasiones.

posset, nisi frequentes haberet, & solitas occasiones lucrandi. Cæterum si supponas in omni genere in loco, in quo adest creditor raras esse occasiones negotiandi, eundemque creditorem ad alia loca pecuniam non ordinare pro lucris, tunc certè deberet probare existentiam promptæ occasionis, sine qua saltem in foro externo non posset exigere compensationem lucri cessantis.

7 Assertio V. *Si creditor esset pecuniam, si per debitorem restitueretur, implicaturus in negotiationes cambiorum de nundinis ad nundinas sufficientèr probaret quantitatem interesse, quod potest exigere ob lucrum cessans ex quantitate lucri, quod exigitur in eisdem nundinis, si verò esset implicaturus in cambia de nundinis ad alia loca non nundinaria, vel de vno in alium locum sufficientèr probaret ex quantitate, quæ ex vsu fori in similibus cambijs percipitur, si in alijs negotiationibus, in quibus lucrum esset incertum, & posset ascendere ad plus, vel descendere ad minus standum est in taxatione quãtitatis arbitrio Iudicis, vel peritorum in tali negotiatione attentis omnibus circunstantijs, spe lucri probabili, & periculo sortis.*

Probatur primò quoad primam, & secundam partem in ordine ad negotiationes cambiorum, quæ fuisset creditor initurus.

Tutior regula est ipsa praxis.

Tutior regula assignari non potest pro huiusmodi quantitate taxanda, quam illa, quam praxis ipsa approbat non reprobata; ergo si creditor probat in cambijs de nundinis ad nundinas tantum fuisse exactum, & non plus nec minus, & tantum exigi in cambijs de loco ad locum non nundinarium poterit ad proportionem illorum exigere interesse alio non probato pro suis cambijs, quæ iniuisset. Hæc regula, teste *Scaccia §. 1. quæst. 5. part. 2. ampl. 8. nu. 243.* vti consueuerunt Mercatores Genuenses, qui vt se eximant ab hac difficili liquidatione quantitatis producunt notulam cambiorum, & recambiorum cum redditibus cuiusque fori, vel testibus comprobatam, vel fide Cancellarij eiusdem fori obsignatam, & ad proportionem eiusdem taxari contendunt interesse pro suo lucro cessante.

Scaccia.

Genuenses producunt notulã redditunm ad probandum.

Probatur secundò, in ordine ad alias negotiationes, in quibus &c. In ijs, quæ actu non ponuntur, sed, si ponerentur, penderent a spe futuri euentus *ex dictis tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Pranot. 13. num. 8.* non tantum debet accipi pro lucro cessante, quantum est interesse, quod speraretur, si poneretur contractus, sed deducenda sunt ea, quæ exigeret æstimatio laborum, incertitudo eiusdem lucri, expensæ insumendæ, & alia huiusmodi, sed hæc congruentius taxari non possunt, quam per arbitrium Iudicis, & in arte peritorum, ergo &c. Minor probatur, quia sicuti pretia cuiuscunque rei taxantur arbitrio prudentum attentis omnibus circunstantijs, quæ augere possunt, vel diminuere valorem eiusdem rei, vt latè probauimus *eodem tom. 1. sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. Pranot. 2. num. 1.* ità non aptius pretium pro iure lucri cessantis taxari potest, quam eorundem iuditio attentis præallegatis conditionibus, & circumstantijs. Confirmatur constante de damno seu interesse, & non probata quantitate taxatio super eadem damna, & interesse fit per Iudicem arbitrio boni viri, qui facta per se, & iuditio illius prudentis viri tali taxatione admittit posteà damnificatum, seu læsum in interesse ad iuramentum, vt latè secutus est *Scaccia in suo tract. de Iudic. caus. lib. 2. cap. 7. num. 761. & cap. 9. num. 427.* ergo etiam constante de lucro cessante, & non de quantitate eiusdem taxatio facienda erit per eundem Iudicem adhibito inditio prudentis viri in illa arte; vel per arbitrium præcisè peritorum.

Taxatio facienda est arbitrio boni viri, vel Iudicis.

Scaccia.

Assertio VI. Ad exigendam compensationem lucri cessantis, seu damni emergentis debet creditor probare, quod ex quo non habuit pecuniam sibi debitam non potuit lucrari, seu damnum euitare, & item si ex non solutione debitoris tempore conuento compulsus fuit alias pecunias sub interesse accipere, vel in ordine ad cessationem lucri, vel ad damnum euitandum tenetur conclu dentèr euincere, se ideò accepisse, quià debitor non soluit, quandò soluere debebat, & expressim in eam causam accepisse. Prima pars latè fuit definita pluribus in locis per Rotam Romanam, & præcipuè *in vna Romana fructuum, & interesse die* 10. *Decembris* 1614. *coram Pamphilio vers. præterea, & in altera Lucana locationis Veneris* 18. *Martij, & 29. Aprilis* 1611. *Coram Card. Lancelloto.* Secunda pars etiam definita fuit per eandem Rotam Romanam *diuers. decis. 775. dubitatum sub nu. 1. in Mediolanensi pecuniaria Mercurij* 27. *Martij* 1602. *coram Litta in impressis Lugduni* 1612. Tertia pars est *Mohedana decis. 1. & 2. tit. de vsuris alias* 102. & 103. & latius eam sustinuit eadem Rota Romana *in vna Romana cambiorum de Grandis Veneris* 15. *Maij* 1592. *coram Card. Millino.*

Rota Romana.

Mohedana.

Probatur prima pars, quià ex alibi dictis *tom. primo sub titulo Contractus III. de mutuo, & vsuris Pranot. 13. num. 5. & 8.* quotiescunque damnum illud, seu lucri cessatio potest aliundè reparari creditor non potest interesse pro illis exigere, ergo debet determinatè probare, quod ex quo pecuniam illam à debitore non habuit, passus sit illam cessationem lucri, & damnum. Consequentia probatur, quià non posita tali probatione semper posset esse dubium, quod potuerit aliunde reparare, posset enim habere alias pecunias otiosas, quibus si vellet, posset &c. quo in casu certè non deberetur eidem interesse per ea, quæ

Damnũ quod potest aliunde euitari nõ inducit onus compensationis.

late

Toletus. latè scribit *Toletus de instruct. Sacerd. lib. 5. cap. 33. de lucro cessante sub num.* 1. Confirmatur, quia posita etiam prompta occasione lucrandi, & habita per debitorem pecunia posset contingere, quod creditor pecuniam in illa occasione non implicaret, vel quia non conueniat in pretio, vel in alia conditione, vel quià velit in vsus non vtiles conuertere, ergo debet probare determinatè, quod ideo non fuerit lucratus, vel damnum fuerit passus, quià non habuit illam pecuniam.

Probatur secunda, & tertia pars simul. Ad exigendum interesse pro lucro cessante, vel damno emergente ob non restitutionem pecunię tempore debito debet probari in indiuiduo, & determinatè illud lucrum cessasse, vel damnum emersisse ex illa non restitutione præcisè, vt est in confesso apud omnes, ergo ad hoc, vt creditor compulsus ob non restitutionem aliam pecuniam sub interesse recipere, possit interesse a debitore exigere debet probare concludentèr, se ideò recepisse, quià debitor sibi non soluit in termino præfixo, & expressim in eam causam recepisse. Consequentia probatur, quia non probato pręcisè, & in indiuiduo illo fine receptionis alterius pecunię sub interesse nō resultat euidenter, quod ex illa non positione restitutionis illud lucrum eidem cessarit, vel damnum emerserit, si quidem potuisset ad cambium ob alias causas recipere, *Rota Rom. in vna Romana Cambiorum de Grandis Veneris 15. Maij 1592. num. 1. coram Cardin. Millino*, & fortè etiam potuit non accepisse ab alio illam pecuniam, sed extraxisse suam pecuniam otiosam, & fallere debitorem asserens se illam ad cambium sub vsuris accipisse, vt bene notat *Scaccia de commercijs §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 8. num. 248.* Confirmatur, quia probata acceptione pecuniarum sub interesse per creditorem, & non probato fine in indiuiduo, ob quem accepta est non est probatio liquida, & concludens pro tali fine, sed probatio non liquida non reuelat *Mohedana decis. 1. & 2. tit. de vsuris*, ergo &c.

Rota Romana. *Posset creditor fallere debitorē multis modis.* Scaccia. Mohedana.

Hic immediatè oritur difficultas, an, quandò debitor est morosus, & creditor compellitur ob moram aliam pecuniam sub interesse accipere ad reparanda damna sibi imminentia, vel ob alium finem teneatur ante acceptionem denuntiare debitori, se illam pecuniam accepturum sub interesse, nisi restituat. Sed huic difficultati iam satisfactum est *sub hoc eodèm tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 15.* quare vlterius non immoror.

PRÆNOTIO XIX.

An detur exceptio pecuniæ non numeratæ contra literas cambij.

SVMMARIVM.

Varia personæ, circà quas potest esse dubium, an detur hæc exceptio 1.
Ad exceptionem non numeratæ pecuniæ requiritur confessio facta per instrumentum 2.
Priuilegium exceptionis non numeratæ pecunia per l. si ex cautione C. de non nū. pec. *locum non habet contrà literas cambij in fauorem acceptantis literas, siuè simpliciter, siuè super protestu aduersus eum, cui facta fuit acceptatio, & cui facienda solutio* 3.
Nec in fauorem datoris literarum aduersus eum, qui soluit literas cambij siuè purè, siuè super protestu quicunque ille sit. Ibid.
Nec in fauorem eiusdem contrà stipulatorem seu creditorem ex cambio, siuè dicatur in literis per la valuta hauuta, *siuè dicatur* per cambiati con noi, ò conti con altri *Ibidem.*
In his omnibus locum habet dispositio in l. in contractibus §. super cæteris C. de non num pecu. 4.
Litera cambij, vel ex consuetudine, vel ex iuribus municipalibus habent executionem paratam 5.
Dissoluitur argumentum desumptum à paritate mutui 6.
Aliud argumentum dissoluitur 7.
Satisfit auctoritati Baldi 8.

PLura attigimus de exceptione non numeratæ pecuniæ quoad eiusdem naturam, proprietates, & effectus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Prænot. 5. per totum, & sub eodem tit. in Disquis. 2. §. 1. vsque ad 4. inclusiuè*, quare in ipsius explicatione non immorandum in præsenti. Tota difficultas reducitur ad hoc caput, an sicuti hæc exceptio datur in mutuo, & dote, ita etiam concedenda sit in contractu cambij, circà quam latè contendunt *Scaccia §. 2. Glos. 8. à num. 1. vsque ad 14. Turri de Cambijs disp. 2. quæst. 16. per totum*, qui pro vtraque parte rationes afferens tandem varijs appositis conditionibus, & distinctionibus iuxtà easdem diuersimodè concludit. Pro notitia

An detur exceptio etiā in cōtractu camby. Scaccia. Turri.

1 Aduerte, controuerti posse, an hæc exceptio non numeratæ detur, vel dabilis sit in ordine ad diuersas personas, primò in ordine ad acceptantem literas cambij siuè simplicitèr, siuè super protestu, siuè ad ipsum pertineat tracta ratione curæ, siuè ratione interesse aduersus eum, cui facta est acceptatio, & cui facienda est solutio

Assignantur personæ, contrà quas potest esse dubiū, an detur hæc exceptio.

vigore dictarum literarum; Secundò, in ordine ad datorem literarum cambij aduersus eum, qui soluit literas cambij siuè simpliciter, siuè super protestu, siuè ille, qui soluit super protestu fuerit is, ad quem tracta fuit directa, siuè is cui remissa fuit destinata, siuè tertius quidam ab ipsis. Tertiò, in ordine ad datorem earundem literarum aduersus stipulatorem, seu creditorem ex eodem cambio, siuè in literis fuerit expressa causa specialis, *per la valuta hauuta*, siuè generalis, *cambiati, vel conti con noi, ò pure conti con Antonio*.

2 Aduerte secundò, seu potius recole ex dictis *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsura Pranot. 5. num. 4.* ad hoc, vt detur exceptio non numeratæ requiri confessionem recipientis factam esse instrumento, aut coram testibus, eo quia confessio priuata nihil probat, & in foro externo non est sufficiens ad conferendum ius excipiendi *Glos. in l. si ex cautione C. de non numerata pecunia. Molina tract. 2. disp. 302. in principio* cæterum innumeræ contentionum iniquarum suborirentur radices, & occasiones; ex quo tamen capite non potest excludi priuilegium exceptionis quoad literas cambiorum, eo quia huiusmodi literæ ex recepta consuetudine habent vim publici instrumenti *Zanatellus cons. 153. num. 1. Baldus cons. 384. num. 3. lib. 1.* Quibus suppositis sit

Ad exceptionē non numerata requiritur confessio.

Glosa. Molina. Zanatellus. Baldus.

3 Assertio. Priuilegium exceptionis non numeratæ pecuniæ, quod conceditur per *l. si ex cautione C. de non numer. pecun.* locum non habet contra literas cambij, nec in fauorem acceptantis literas, siuè simpliciter, siuè super protestu aduersus eum, cui facta fuit acceptatio, & cui est facienda solutio, nec in fauorem datoris literarum aduersus eum, qui soluit literas cambij, siuè purè, siuè super protestu quicunque ille sit, nec in fauorem eiusdem contra stipulatorem, seu creditorem ex cambio, siuè dicatur in literis *per la valuta hauuta*, siuè dicatur, *per cambiati con noi, ò conti con altri*. Ità in vniuersum *Turri de cambijs disp. 2. quæst. 16. à num. 56. vsque ad num. 85.* aduersus *Scacciam loc. cit. in princip. Pranot.*

Turri. Scaccia.

4 Dixi, *quod conceditur ex l. si ex cautione C. de non num. pecun.* quia non renuo concedere locum habere contrà huiusmodi literas dispositionem iuris *in l. in contractibus §. super cæteris C. de non numer. pecunia*, vi cuius conceditur cuicunque debitori ex quacunque causa, & contractu posse excipere contra stipulatorem, seu creditorem de non numerata pecunia intra dies triginta, post quos etiam statuta Genuensia concedunt præceptum executiuum. Attende verba *d. l. vel si quã alterius cuiuscunque contractus gratia*, vbi *Bartolus, Salicetus, & alij* assignant tale tempus in contractu cambij ad excipiendum, vltra quod maiorem extensionem non admittunt.

Dispositio iuris in l. in contractibus explicatur.

Bartolus. Salicetus.

Hæc, quæ dicuntur ex vi præcit. *l. in contractibus §. super cæteris C. de non num. pecun.* verificantur non solùm quoad literas cambij, contrà quas facta non fuit protestatio, sed etiam respectu illarum, contrà quas fuit protestatum per stipulatorem, vel per eum, cui facienda erat solutio vigore earundem literarum, cum lex illa ad quoscunque contractus sine restrictione referatur, & licet ex vi statutorum Genuensium, de quibus suprà, huiusmodi literæ sic protestatæ intra horas viginti quatuor exequi debeant, non excludunt tamen illam exceptionem *Antonius de Canario in tract. de execut. instrum. quæst. prima num. 2. Cynus in l. ità nobis 28. C. de adultris*, cum illæ non recipiant altiorem indaginem, quamuis à facto dependeant, dummodò statim probari possint *Felinus in c. ex parte. il 2. in 7. 15. & 19. limitatione, & ibi Decius num. 48. de offic. deleg. Romanus cons. 244. num. 6.*

Ant. de Canario. Cy us. Felinus. Decius. Romanus.

Temperat hæc, quæ hic dicuntur *Turri de Cambijs disp. 2. quæst. 16. sub nu. 85. versic. temperarem*, adeo vt non procedant, si datores literarum fuerint Mercatores, seu Bancharij, eo quia cum eisdem assistat fides publica, non videntur posse vti huiusmodi exceptionibus *Baldus l. frustra C. de non numer. pecun. Iason l. singularia n. 89. ff. si certum pet.* præcipuè cum in ijs non possit esse præsumptio, quod confessionem liberatoriam emiserint ex facilitate, & spe futuræ numerationis, & vt eam facilius assequantur. Sed non libentèr acquiescerem huic limitationi; primo quià quandoq; in maioribus constituuntur indigentijs ob superuenientem literarum numerum, vel ob alias negotiationes initas Mercatores, & Bancharij, quam aliæ priuatæ personæ, adeo vt fundare possint rationabilem præsumptionem, quod literas confecerint spe concepta consequendi posteà pecuniam, quam confessi sunt recepisse, ergò si propter hoc motiuum indigentiæ, ex qua oritur facilitas illa faciendi &c. conceditur priuilegium exceptionis alijs personis, hoc denegandum non est Mercatoribus, & Bancherijs, cum pro eisdem militare etiam possit idem ius, seu motiuum indigentiæ, seu facilitatis propter indigentiam. Secundò, quià priuilegium generalitèr concessum sine vlla restrictione non limitatur quoad aliquas personas in particulari, nec est exclusiuum aliquarum ex eo, quod pro eisdem non militet motiuum concessionis, ergo &c. Antecedens probatur *ex l. 1. & seqq. ff. & C. ad macedonianum* quibus deobligantur filij familias a restitutione mutui accepti ex motiuo indemnitatis parentum, vt latè diximus *tom. primo sub tit. Contractus 3. de mutuo, & vsuris Pranot. 4. assert. 3. num. 5. & 6.* nam filij, vt restituere possent mutuum, parentibus necem moliebantur, & tamen si respectu aliquorum cessat tale periculum, seu motiuum ob causas non ex-

Turri. Baldus. Iason.

Mercatores non videntur posse vti priuilegio exceptionis, cum ipsis assistat fides publica.

Militare etiam potest pro Mercatoribus motiuum indigentiæ.

exceptas in iure, puta ob vehementem propensionem filiorum in Patres, ob ingenuam ipsorum indolem, & similia non excluduntur à iure non restituendi concesso per idem Senatus consultum Macedonianum, ergo &c. Confirmatur hæc exceptio concessa est contractui secundum se præciso ordine, vel ad hanc, vel ad illam personam determinatè, ergo cuicunque competit tali pacto contrahere competet etiam ius illud exceptionis, etiam si quoad ipsum ex aliqua præsumptione cessare videatur motiuum concessionis, dummodò à iure expresse non prohibeatur illo iure exceptionis vti, ea proportionali ratione, qua ex vsu fori legitimè constituto alicui rei venali in specie determinato pretio attentis omnibus circunstantijs, laboribus in acquirendis mercibus in illa specie, officio mercandi, & similibus potest quis res in illo genere, quas habet, etiam si laborem in illis acquirendis non impenderit, officium mercandi non exerceat &c. tali determinato pretio vendere sine aliqua labe, quia pretium illud vniuersaliter constitutum est, nec est aliqua prohibitio vetans &c. ergo &c. Ad id, quod ex Baldo, & Iasone affertur de publica fide, quæ assistit Mercatoribus, & Bancherijs, dicendum est, hanc fidem ipsis adhiberi, quatenus, eorum libris creditur tanquam publicis instrumentis, per quod tamen non tollitur, quin ex facilitate illa suprà ponderata potuerint sub spe futuræ numerationis literas conficere, & fateri numerationem, quamuis illa facta non sit, & postea intra tempus à iure præscriptum vti remedio exceptionis, vndè in hac hypothesi fides per ipsum mercatorem adhibita potius est promissori ob cuius promissionem literas confecit, & confessus est, quam per promissorem eidem fatenti, & datori literarum adhibita, & per consequens locum hic non habent ea, quæ ex Baldo, & Iasone afferuntur.

Exceptio concessa est contractui secundum se non in ordine ad determinatas personas.

Publica fides, quæ adhibetur mercatoribus est, quia eorum libris creditur.

Probatur iam prima pars assertionis *ex l. frustrà C. de non numerata pecunia.* vbi sic dicitur. *Frustra opinaris exceptione non numerata pecunia te esse munitum, quandò vt fateris in eius vicem, qui erat obligatus substitueris te debitorem*, quo in loco Glosa rationem adducit illis verbis; *neque enim hoc actum est, vt sibi numeraretur pecunia, neque ex persona ipsius obligatio sumpsit initium*, sed acceptator literarum, siuè simplicitèr, siuè super protestu substituit se debitorem in vicem mandantis, seu datoris literarum, ergo frustrà opinatur, se esse munitum exceptione non numeratæ pecuniæ; neque opponas *l. tam mandatori C. eodem tit.*, vbi sic legitur *tàm mandatori, quàm fideiussori non numerata pecunia exceptio exemplo rei principalis competit*; non, inquam, hæc opponas, nam tàm mandatori, quàm fideiussori in hypothesi *l. tam mandatori* competit ius exceptionis, quià agunt præcisè in persona debitoris *Glosa in eadem l. tàm mandatori*, cui simplicitèr accedunt; acceptatori autem literarum hoc ius non competit, quià agit in persona propria, præcipuè cum hic se obliget ex constituto, vt longa explicationis serie contendit probare *Turri de Cambijs disp. 2. quæst. 16. num. 57. & seqq. vsque ad num. 73.* applicans ea omnia, quæ requiruntur ad edictum Prætoris de constituta pecunia, quæque comprehenduntur *in tot. tit. ff. de constituta pecun.* ad acceptatorem literarum. Sed adhuc remanet difficultas, cur mandator, & fideiussor dicatur agere in persona debitoris præcisè, non sic acceptator literarum in persona mandantis, & cur hic dicatur se obligare ex constituto, non sic ille, quod erat per eundem Turri explicandum ad iustificandum dictum, quod acceptator literarum cadat sub dispositione *l. frustra* non sub dispositione *in l. tam mandatori*. Glosa *in eadem l. frustra verbo debitorem* videtur innuere acceptatorem literarum non agere in persona mandantis, sed se obligare ex constituto, quia præsumitur facta numeratio per creditorem eidem mandanti, ibi, *secus si nec illi*, idest mandanti, *erat numeratum, vt tit. eod. l. tam mandatori*, fideiussorem verò, & mandatorem agere in persona debitoris, & non ex constituto, quià non est præsumptio, quod facta fuerit numeratio. Sed adhuc remanet inquirendum, cur in istis sit præsumptio numerationis, non in illo? quod certè debebat Glosa explicare ad iustificandum assertum. Turri *loc. cit. sub num. 40. in resp. ad tertium* asserit acceptatorem literarum se obligare ex constituto, & non in persona mandantis, non sic fideiussorem, seu mandatorem, eo quià est præsumptio in istis, quod id peragant ex nimia facilitate confitendi, quatenùs cum subeant onus illius immediatè, & ille ob indigentiam facile fateatur numerationem, videtur congrua ratione inferri, quod sicuti iste potest excipere, ità & illi nomine istius possint excipere, quæ ratio non militat in acceptatore literarum, qui suam fundat acceptationem super aliena ciuili, & naturali obligatione. Sed adhuc persistimus in petitione principij. Quæro enim, cur ex nimia facilitate confitentis in fideiussore, & mandatore fiat illatio exceptionis, non sic in acceptatore literarum. Certè, & hic accedit pro principali reo, sicuti & illi, & si illi possunt supponere facilitatem in confitente, cur non & iste? Alij dicunt acceptatorem literarum non agere in persona mandantis, & se obligare ex constituto, quià per acceptationem extinguitur obligatio principalis debitoris, & in ipsum solummodò transit, quod non militat in fideiussore, & mandatore. Sed hæc etiam explicatio non subsistit, quià per simplicem

Acceptator literarum se obligat ex constituto.

Turri.

Glosa.

Cur fideiussor dicatur agere in persona debitoris, non sic acceptator literarum in persona mandantis.

Propria mens circa propositam difficultatem exponitur.

ac-

acceptionem literarum, vt suprà planè docuimus, non deobligatur principalis debitor, nisi ponatur, vel formalis, vel saltem virtualis solutio. Deindè se obligante aliquo pro alio ex constituto adhuc is, pro quo constituit, obligatus manet *Vulpianus l. qui autem §. constituere ff. de constit. pecun. l. item illa §. vetus ff. eod. tit.* Quamobrem tutius crediderim acceptatorem literarum non habere remedium exceptionis, & teneri ex propria, & præcipua obligatione, quiá acceptando literas ex interuallo non intercedit ad firmandum contractum, quo prius pecunia datur a creditore ad cambium datori literarum, sine quo non fieret cambium, sicuti intercedit fideiussor, seu mandator, in quorum fide pecunia ad cambium conceditur, sine qua non concederetur, sed intercedit ex post facto, constituto scilicet iam cambio, & in fide solius datoris literarum non in securitatem creditoris, seu concedentis ad cambium, adeóque obligatio, quam assumit est obligatio propria, & præcipua superueniens contractui iam constituto, nec vllo modo respicit creditorem, in cuius securitatem non accedit, contrà quem propterea non potest excipere. Deindè ipse acceptator literarum eo ipso, quod simplicitèr acceptat, videtur simpliciter renuntiare remedio exceptionis, & cum acceptet post factum contractum cambij inter creditorem, & datorem literarum ex interuallo vtique renuntiat; renuntiatio autem ex interuallo facta valida est, & subsistens, vt de communi omnium Doctorum consensu testatur *Scaccia tract. de commerc. §. 2. glos. 8. num. 3. vers. restringe hanc ampliationem. Molina de inst. tom. 2. de contractibus disp. 302. vers. vtrum*, nec incongrua sanè ratione, nam quoad hoc locum habent ea, quæ ex Turri innuimus de non existentia illius facilitatis in confitendo, eo enim ipso, quod post contractum illam obligationem in acceptatione literarum assumpsit videtur supponere ea omnia interuenisse, quæ erant necessaria ad complementum illius contractus, & vigore complementi se obligare.

Vulpianus. *Acceptator literarum eo ipso quod acceptat videtur renuntiare remedio exceptionis.* Scaccia. Molina.

Probatur secunda pars quoad datorem literarum aduersus eum, qui soluit literas cambij. Quiá solutor literarum cambij, siuè sit solutor simplicitèr, siuè super protestu ius acquirit, & actionem mandati, vel saltèm negotiorum gestorum, vt suprà latè probauimus, & dator literarum dumtaxat obligatur, vel actione mandati, vel actione negotiorum gestorum, sed in obligationibus ex actione mandati, vel negotiorum gestorum cessat hæc exceptio, quæ solùm datur in mutuo, nec eædem rationes militant in istis, quæ militant in eodem mutuo, ergo &c. Minor probatur tum *ex l. generaliter C. de non numer. pecun.* tùm, quiá rationes, quæ militant in mutuo est facilitas in debitore, & dolus in creditore ob quæ per iura concessa est exceptio non numeratæ pecuniæ, sed hæ non militant quoad datorem literarum in cambio, & solutorem earundem, ergo &c. Minor probatur; nam soluens non irretitur dolo, cum stet fidei, & confessioni datoris, & dator ipse, si quam facilitatem habet in confitendo est in ordine ad creditorem, a quo pecunia erat accipienda, seu in cuius fide confessus est recepisse sub spe futuræ numerationis, contra quem propterea acquirit ius exceptionis, non in ordine ad solutorem literarum, contra quem propterea non potest excipere.

In obligationibus ex actione mandati, & negotiorum gestorum cessat exceptio.

Dices dator literarum respectu eius, qui soluit est verè, & propriè mandator, sed mandatori, & fideiussori competit exceptio non numeratæ pecuniæ, ergo &c. Minor probatur *ex cit. l. tam mandatori C. de non num. pecun.* Sed contra, quia quamuis dator literarum sit mandator respectu acceptantis literas, easque soluentis non tamen propriè acquirit ius exceptionis, quod conceditur mandatori *in cit. l. tam mandatori C. de non num. pecun.* non solùm, quia non est mandator occasione mutui, de qua procedit solummodò dispositio iuris *in illa l. tam mandatori*, sed etiam, quià remedium exceptionis, quod conceditur mandatori, & fideiussori est solummodò, quandò agunt, & excipiunt in persona eius, in cuius fauorem mandant, & fideiubent, vt latè probauimus supra; hic autem non ageret excipiendo in persona eius, cui facta fuit solutio, sed in persona propria. Deindè quoad acceptantem literas, & soluentem acquiritur solummodò actio mandati, & negotiorum gestorum, contrà quem propterea ex superius allegatis non conceditur exceptio.

Probatur tertia pars, quià in contractibus emptionis, & venditionis non datur exceptio non numeratæ pecuniæ, sed agitur solùm ex empto *arg. l. Iulianus §. si quis colludente cum tot sit ff. de action. empt.* ergo neque in contractu cambij dabitur talis exceptio, sed actione cambij per datorem literarum agendum erit contra stipulatorem. Consequentia probatur, quia ex vno capite iuxta ea, quæ suprà attigimus contractus cambij magis accedit ad contractum emptionis, & venditionis, quam ad naturam mutui *Turri de cambijs disp. 2. quæst. 16. num. 5. Ioannes de Anan. in cap. vlt. nauiganti sub num. 46. de vsuris Boninsignius tract. de cambijs cap. 6. vers. ne anche, e vers. presupposto. Fabianus eodem tract. de cambijs part. 2. cap. 5. num. 56. Caietanus de cambijs cap. 7. sub num. 2.* quinimmò nihil habet de mutuo. *Baldus in l. 2. num. 2. vers. item cambia C. de vsur. rei iud. Medina tom. 2. tit. de rebus per vsur. acquis. quæst. 5. col. 1. vers. correlarie. Sotus tract. de iust. & iu. lib. 7. quæst. 8. art. 2 in 3. concl. col. 2. Nauarrus in cap. Nauiganti num. 9. vers. vndè primum, & sub num.*

Turri. Ioannes de Anan. Boninsignius. Fabianus. Caietanus. Baldus. Medina. Sotus. Nauarrus.

Fabianus. Salmius. num. 21. vers. hic contractus. Fabianus Genuensis tract. de cambijs part. 2. cap. 5. num. 55. versic. nec etiam. Michael Salonus in secunda secundæ D. Thomæ post. quæst. 78. in disp. de cambijs quæst. 1. art. 1. sub num. 4. ex alio capite, cum ex consuetudine, vel ex aliquo statuto nouus contractus inducitur pro illius complemento oritur actio ex eodem contractu Bartolus l. vnica num. 10. ff. de condit. ex leg. ergo in contractu cambij non datur remedium exceptionis, sed actionis ex eodem cambio, sicuti conceditur actio ex empto in contractibus emptionis, ex locato in contractibus locationis &c. Ex quibus corruit responsio Scaccia tract. de commert. §. 2. glos. 8. num. 2. versic. respondeo huic oppositioni afferentis contractum cambii habere mixturam mutui, cui proptereà concedenda est exceptio non numeratæ, sicuti conceditur eidem mutuo, vel etiam si non habeat adnexum contractum mutui habere tamen priuilegium exceptionis, quæ non conceditur contractui, vt contractus est, sed rei, quæ possit cadere sub contractum mutui; corruit, inquam, quia sinè fundamento asseritur illa mixtura mutui, quam, quia suprà confutauimus non immoramur, vt refelamus in præsenti. Deindè data illa mixtura, sed non concessa, si contractus ratione mutui admixti illam exceptionem admittit, cur ratione alterius contractus, cui annectitur illam non excludit? Tandem si fit mixtura mutui cum alio contractu siuè nominato, siuè innominato, peto, vel transit in tertiam speciem contractus, vel remanet discriminatim in ratione illa duplicis contractus; si primum, ergo non remanet amplius mutuum, adeòque eidem non concedenda exceptio, quæ soli mutuo, vt tali conceditur. Si secundum; ergo pretium, quod exigeretur non exigeretur ex cambio, sed ex illo duplici contractu, remanente vtroque in suo esse, & in sua ratione formali, adeòque etiam ex mutuo, quod nullus iustè asserere potest. Ad id, quod dicebatur de re mutuabili nempè ratione eiusdem, non contractus concessum esse remedium exceptionis patet ex se, quam à veritate aberret; certè enim res vendibilis est etiam mutuabilis, & tamen quis concederet remedium exceptionis venditioni.

Bartolus

Scaccia.

Cambiū non habet mixturā mutui.

5 Probatur secundò eadem tertia pars. Data hac exceptione in cambio tota cambiorum praxis euerteretur, siquidem in mercatorum foro, vel ex consuetudine vbique recepta, vel ex iuribus municipalibus inductum est literas cambii habere executionem paratam, nec mercatores ipsi receptis huiusmodi literis de alia re sunt solliciti, quam de fide debitoris, & nimis eisdem durum esset si post moram duorum annorum ipsis esset probanda solutio pretij. Confirmatur, quia contractus cambij naturam traxit, & substantiam ex tacito

Litera cābij habent executionem paratam

consensu omnium mercatorum ad differentiam mutui potissimum, & aliorum contractuum, quorum esse inductum est per iura, cum in iure nihil expressè habeatur de cambio, ergo non est recedendum à communi eorum consensu, & praxi in ijs, quæ pertinent ad idem cambium, cum igitur ex communi eorum praxi tanquam nimis durum non recipiatur onus probandi solutionem factam intrà biennium, dicendum est hanc exceptionem non habere locum in cambio, præcipuè cum proeodem, vel ex consuetudine vbique recepta, vel ex statutis prouisum sit iuxta præcit. l. in contractibus §. super cæteris C. de non num. pecun. & creditori ipsi competat actio ex cambio, sicuti emptori actio ex empto, locatori ex locato &c.

Contractus cābij originem traxit ex tacito cōsensu omniū mercatorum.

Firmata sic assertione, nunc oppositis pro contraria sententia respondendum. Arguunt iam primò desumpta paritate rationis à natura mutui. Ideò in mutuo conceditur illa exceptio iuxtà l. si ex cautione C. de non num. pecun. quia homines ex indigentia, quam habent pecuniarum maxima cum facilitate conficiunt literas confessionatas concepta spe futuræ numerationis, vt ex communi testatur Turri de cambijs disp. 2. quæst. 16. & quia hoc idem motiuum militat in dote hoc idem ius pro ipsa inductum est, sed etiam eadem ratio, idemque motiuum militat in cambio, in quo qui recipit ad cambium maiorem præsefert indigentiam, quam indicet recipiendo titulo mutui, si quidem mutuatarius nullo alio onere premitur, quam restitutionis rei mutuatæ intra tempus conuentum, vel ad arbitrium mutuantis, campsarius verò vltrà onus restitutionis premitur etiam onere pretij pro cambio, ergo eadem dispositio militat pro ipso cambio, quæ pro mutuo arg. l. illud ff. ad leg. Aquil. l. à Titio ff. de verb. oblig. & l. de quibus, & ibi Doctores ff. de legibus. Quod si dicatur iura dispositiua non extendi vltrà expressa, maximè si sint cum restrictione, cuiusmodi est lex illa si ex cautione C. de non numerata pecun. quæ restringit disposita ad mutuum, & vsuram; statim reassumunt dicentes in illo iure non fuisse expressum cambium, quià pro illo tempore, pro quo illud ius conditum est, nondum fuerat inuentum cambium, adeòque nil mirum, si non fuit expressum; cæterum cum eadem militet ratio sub eadem dispositione cadere dicendum est, & iura vtique expressissent, si de illo pro illo tempore habita fuisset notitia. Sed contrà hoc obiectum respondeo argumentum à paritate rationis non sub sistere, quandò iura disponunt cum restrictione ad expressa, & cum exclusione non expressorum; quod vt euincam vnum præ cæteris exemplum affero. Qui indiget mutuo, & petit à mercatore, qui renuit illud concedere, sed loco mutui exhibet exigenti suas

Turri.

Ex indigētia homines cōficiunt literas cōfessionatas sub spe futuræ rationis

Iura disponūt cū restrictione ad expressa.

suas merces venales certè potest illas accipere iustè pretio summo expectata solutione, easdemque immediatè vendere eidem mercatori pecunia præsenti, & quidem ad pretium infimum, dummodò non præcesserit pactum de retrouenditione, & animo non fuerit intenta redemptio, tunc etenim videretur mutuum palliatum mentale, vt tradidi *tom. primo sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. Disquis. 1. §. 7. per totum*, quo posito, quæ maior facilitas ad confitendum potest esse, quam in isto? & tamen quis ei concederet ius exceptionis? Certè huic obstat *arg. l. Iulianus §. si quis colludente cum tot. tit. ff. de act. empt.* Deindè quamuis quoad datorem literarum in multis casibus militet motiuum illud facilitatis in confitendo, in multis tamen, & frequentioribus casibus illud non militat, & præcipuè quoad Mercatores, & Banchetios, quibus publica fides assistit *Baldus l. frustra C. de non numerata pecunia*, & in quibus non præsumenda est illa facilitas, cum habeant modum celebrandi cambium, literasque conficiendi habita cautione de pretio, nec illa indigentia intelligantur premi; & sic non videtur dicendum illud remedium extendi ad cambia, quamuis in aliquibus ipsorum militat eadem ratio, quæ militat pro mutuo, sicuti non extenditur ad venditionem quamuis in eadem quoad aliquos casus, vt supra innui idem motiuum videatur militare.

In Bancherijs nõ presumẽda est illa facilitas.

7 Arguunt secundò. In literis cambij, in quibus dicitur *Pagate &c. per altri cambiati, e conti con noi* ex communi Mercatorum obseruantia non resultat numeratio pecuniæ, ergo poterit opponi exceptio non numeratæ pecuniæ *Scaccia tract. de commert. §. 2. Glos. 8. num. 7. & 8.* Sed facilis est responsio, nam si in literis, in quibus illa verba ponuntur nulla confessio numerationis resultat, ergo non potest opponi exceptio non numeratæ, si quidem hæc est ad eludendam simpliciter confessionem, quæ fit ex illa facilitate suprà ponderata. Deindè hac ratione militaret eadem exceptio etiam in alijs contractibus, vbi exprimerentur per verba non significantia actualem numerationem, quod nemo asferet.

Vbi non est confessio numerationis non potest esse remedium exceptionis.

8 Arguunt tertiò. Opponendo auctoritatem *Baldi cons. 190. Sempronius num. 2. vers. ibi item ista priuata epistola lib. 2.* vbi videtur asserere in casu ibi proposito concedendam esse exceptionem non numeratæ pecuniæ. Sed si benè considerentur per ipsum ibi proposita, sensui nostro non officiunt. Ibi erat quæstio inter Seium, qui erat simul stipulator, & ille, in quem facta fuerat remissa, & Manfredum, qui erat dator literarum, & cum in literis exprimeretur quidem confessio, non autem actualis solutio, seu numeratio videbatur inferre *ex l. si ex cautione C. de non num.* *pecunia* remedium illud exceptionis; sed immediatè se corrigit dum num. 4. subdit. *Et est considerandum, quod iste non fuit contractus mutui, immò contractus cambij, quia in eodem genere debet fieri solutio, vt ff. de solut. l. Paulus in quo contractu si non seruantur promissa, agitur ad repetendum conditione ex causa*, vbi aduerte, quod si datur conditio assignatur specialis modus agendi distinctus ab exceptione, quæ propterea iuxtà mentem eiusdem Baldi non est in hoc casu concedenda.

Casus Baldi est diuersus ab eo, qui est expositus.

PRÆNOTIO XX.

De obligationibus, quæ oriuntur ex receptione literarum.

SVMMARIVM.

Receptio literarum facta per stipulatorem non inducit aliam obligationem præter obligationes, quæ proueniunt ex ipsa natura contractus 1.

Irreuocabilitas consurgit ex ipsa natura contractus 2.

Irreuocabilitas non solùm est quoad substantiam contractus, sed etiam quoad locum destinata solutionis 3.

Ex receptione precisè non oritur actio negotiorum gestorum 4.

Nec nouatio 5.

Nec datio in solutum. Ibid.

Recipiens literas remissa obligatur actione mandati tàm datori, quàm stipulatori 6.

Non actione negotiorum gestorum respectu ipsorum, bene tamen respectu illorum, ad quos pertinet cambium. Ibid.

Ad inducendam actionem mandati non requiritur verbalis, & expressa acceptatio, sed sufficit receptio, & non contradictio 7.

Dissoluuntur argumenta in contrarium 8.

Per receptionem literarum factam per eum, cui dirigitur tracta, & remissa nulla oritur actualis solutio, nulla obligatio excepto mandato, & actione negotiorum gestorum, nulla nouatio, nullaque delegatio 9.

Oritur tamen per talem receptionem compensatio, si recipiens ante receptionem erat creditor ex causa præcedenti, etiam si spectatio remissa non solùm verificetur ratione proprietatis, sed etiam ratione solius curæ; si verò recipiens erat debitor ante receptionem oritur etiam compensatio in casu tamen solùm, quod remissa spectet ad ipsum ratione proprietatis. Ibid.

Difficultatem hanc, quam fusis, distinctisque quæstionibus in ordine ad diuersos recipientes examinat *Turri de* quæst. 9. disp. 2. vsque ad quæst. 15. nos vniuersim ad hanc vnam prænotionem perstringimus, circà quam multa in superioribus iam attigimus; quia verò receptio Tur.

literarum, vel poteſt eſſe in ordine ad ſtipulatorem recipientem, vel in ordine ad eum, ad quem dirigitur remiſſa, vel in ordine ad eum, ad quem tracta refertur, ideò in ordine ad hos omnes examen tituli aſſumitur diſcutiendum. Pro quo ſit

1 Aſſertio I. Per receptionem literarum factam per ſtipulatorem nulla alia in ipſo oritur obligatio præter obligationes, quæ proueniunt ex ipſa natura contractus. *Turri de cambijs diſp. 2. quæſt. 9. num. 14.*

Probatur primò; obligatio, ſi quæ oritur, vel eſt irreuocabilitas contractus, vt
Scaccia. voluit *Scaccia de commercijs §. 2. gloſ. 5. quæſt. 18. num. 447.* vel actio negotiorum geſtorum, vt iuxta aliorum placitum re-
Turri. fert idem *Turri loco cit. num. 4.* vel aliqua nouatio iuxta *l. 1. & l. nouatione ff. de noua-*
Immola. *tionibus. Immola in l. delegare ff. de nouat.* vel datio in ſolutum iuxta *l. ſi nomen ff. de hered. & act. vend.* vel onus non recedendi à perſonis, quibus dirigitur tracta, & remiſſa, vt voluerunt alij; ſed nulla ex his oritur ex vi præcisè receptionis literarum factæ per ſtipulatorem, ergo &c.

2 Non oritur primò irreuocabilitas contractus, quia irreuocabilitas conſurgit ex ipſa natura contractus, quod ſic oſtendo.
Contractus nominati pariunt actionem ciuilem, ſibi cognominē. In contractibus, qui mutuo contrahentium conſenſu perficiuntur, quique ſunt nominati, & iuxtà à iure præſcripta celebrati vtpotè qui pariunt actionem ciuilem, & ſibi cognominem non datur locus pænitentiæ, nec poteſt eſſe reſolutio, niſi per mutuum vtriuſque contrahentis conſenſum per ea, quæ latè tradidi *tom. 1. ſub tit. Contractus I. de contractibus, vt ſic Prænot. 4.* vndè altero reluctante datur actio ciuilis ex tali contractu ad complementum, ſed contractus cambij eſt nominatus, & ex illis, qui conſenſu perficiuntur, ergo ex natura ſua reuocari non poteſt, niſi per mutuum vtriuſque contrahentis conſenſum. Minor probatur ex ipſa definitione cambij, qua dicitur *conuentio vltrò, citròque obligatoria dandi, reddendique tantundem in genere diuerſo pecuniarum, quæ conſenſu re,*
Turri. *& pretio &c.* prout aſſerit *Turri de cambijs diſp. 1. quæſt. 1. num. 1.* & nos his, vel ſimilibus verbis tradidimus *ſuprà ſub hoc eodem tit. Contractus V. de cambijs I. Prænot. 1.*

3 Hæc, quæ dicuntur de irreuocabilitate procedunt non ſolùm quoad ipſam ſubſtantiam contractus, ſed etiam quoad locum deſtinatæ ſolutionis, quoad tempus, & quoad alia conuenta per ea, quæ ſcri-
Follerius. pſit *Follerius ad marant. in ſpec. part. 6. act. 6.*
Baldus. *Baldus conſ. 349. facta fuerunt num. 4. lib. 1. num. 3.* cuius extenſionis rationem adducit
Scaccia. *Scaccia §. 2. gloſ. 5. num. 447.* quia merca-
Mercatorū ſcriptura habetur pro ſententia. torum ſcriptura habetur pro ſententia, quæ ſeruanda eſt in ſingulis conditionibus, quæ in ipſa continentur, & ſua fide tranſit in rem iudicatam *Ioannes Baptiſta Ca-*
Cauatus. *uatus tract. de Cambijs tit. de literis verſ. quæro, an mercator;* ſed hæc ratiò generalis non eſt, nam quandòque literæ conficiuntur a Campſuario, qui mercator non eſt, quamobrem ad vniuerſaliorem regu-
Pacta ſunt ſeruanda. lam confugiendum eſt ſitam in eo, quod pacta ſint ſeruanda, & cuſtodienda quoad omnia, quæ continent, niſi aduerſentur naturæ contractus, cui adnectuntur, vel iuri communi ſint contraria *l. iuris gentium §. prætor ait ff. de pact. In ſpec. de ſalar. §. 3. verſ. quid ergo ſi litigator, & de fruct. & in-*
Hoſtienſis. *tereſ. § 3. Hoſtienſis, Baldus in l. 1. C. de de*
Alexander. *lib. tol. & Alexander in l. 1. §. non autem ff. de dolo*, vndè quoad ſcripturam cambij va-
Baldus. let illud. *Quod ſcripſi, ſcripſi* Baldus *cit. conſ. 349. num. 3.*

Non oritur ſecundò actio negotiorum 4
geſtorum paſſiua, ſeu quod idem eſt obligatio, nam peto, vel negotium pertinet ad ipſum ſtipulatorem, quatenus remiſſa in literis contenta ad ipſum dirigitur, ſeu ad proprium reſpondentem, vt recipiat nomine ipſius ſtipulatoris, vel ad alium, ad quem referatur eadem remiſſa; ſi primum;
Oritur ex conditione propria perſonæ, ad quā ſpectat remiſſa. iam patet oriri ex conditione propriæ perſonæ, ad quem ſpectat, quæ ſua ſunt, perquirere, & eo ipſo, quod contrahit ad acquirendum ius recipiendi pecuniam in loco deſtinatæ ſolutionis ex munere rei propriæ tenetur ea adimplere, quæ ad tale ius complendum requiruntur, & ſicuti mandando proprio reſpondenti, vt remiſſam recipiat ab eo, cui dirigitur tracta, non dicitur induere aliquam obligationem, ſed rei dumtaxat propriæ conſulere, ità recipiendo literas ad talem remiſſam faciendam non dicitur &c. Si ſecundum; obligatio illa non prouenit ex præciſa literarum receptione, ſed antecedenter ad illam orta eſt, ergo &c. Antecedens probatur, quià eo ipſo, quod ſtipulator cambium celebrauit nomine alterius, ad quem remiſſa, ſeu negotium ſpectat contraxit obligationem literas recipiendi, & dirigendi ad eum, ad quem pertinet, ergo illa obligatio antecedenter ad receptionem orta eſt ex vi præcisè contractus celebrati. Quod ſi afferas,
Non ageret, vt ſtipulator, ſed vt perſona debitoris. ſtipulatorem ſaltem poſſe inducere obligationem negotiorum geſtorum, quandò ad ipſum dirigeretur tracta, nam tunc recipiendo literas videtur recipere mandatum de ſoluenda eadem tracta, ex quo oritur obligatio; iam patet te recedere à terminis propoſitæ difficultatis, nam tunc ipſe ſtipulator non ageret amplius, vt ſtipulator eſt, ſed vt agens perſonam debitoris, de qua re erit ſermo infra.

Non oritur tertiò nouatio, quià ſi hæc 5
intercederet, quatenus ſtipulator creditum, quod habebat aduerſus datorem literarum conuerteret in cauſam cambij, non intercederet etiam ex vi præcisè receptionis, ſed ex vi conuentionis inter ipſos contrahentes initæ, vt latè docet *Turri de cam-* Turri.
bijs diſp. 2. quæſt. 9. num. 36. ex quibus etiam

Excluditur illa datio in solutum, quæ in initio probationis allata fuit; vndè literæ quidem, seu receptio earundem conferunt quidem ad probandum illam nouationem, u dat i onem in solutum, non autem ad il- m, seu il las inducendas, cum antecedentèr intelligantur inductæ.

Posita etiam literarum receptione potest stipulator per nouas literas prohibere mandatarijs, ne mandatum exequantur.

Rota Romana.

Non tandem oritur illud onus assertum non recedendi a personis, quibus dirigitur tracta, vel remissa, quià posita adhuc illa literarum receptione potest stipulator per nouas literas mandatari prohibere, ne mandatum exequantur, antequam literæ cambiorum ad ipsos peruenerint. Fateor tamen, quod si hoc sine iusta causa, & rationabili stipulator præstaret, incongruè perageret, quia quod semel fuit approbatum non potest regularitèr amplius reprobari *l. Pomponius ff. de neg. gest. §. eum mulier 49. & ibi glos. verbo approbauit. ff. solut. matrim. Rota Romana apud Farinac. recent. part. 2. decis. 456. num. 4.* vndè excepto casu iustæ, & rationabilis causæ resiliendi à personis per prohibitionem factam modo mox dicto, assererem illud onus non resiliendi à prædictis personis consurgere, dummodò tamen receptio illa literarum facta fuerit cum plena aduertentia ipsius recipientis per ea, quæ tradidit *Altiatus in l. detestatio nu. 5. ff. de verb. signif Rubeus in l. non solùm §. morte num. 262. ff. de nou. oper. nunt. Menochius de arbitr. cas. 21. num. 5. & 6.*

Altiatus. Rubeus. Menochius.

Literæ dantur ad executionem obligationis susceptæ.

Probatur secundò assertio, quià literæ dantur ad solùm complementum contractus antecedentèr initi, & pro executione obligationis susceptæ ex vi eiusdem contractus, ergo per sui receptionem non pariunt aliquam obligationem in recipiente ab ijs, quæ contractæ intelliguntur per eiusdem contractus celebrationem. Consequentia probatur, quia cum dentur in executionem obligationis supponunt iam obligationem inductam, eo modo quo præceptum executiuum alicuius sententiæ supponit onus impositum per eandem sententiam.

6 Assertio II. Si ille, ad quem dirigitur remissa recipiat literas remissæ ad se directas obligatur actione mandati non solùm respectu datoris literarum, sed etiam respectu stipulatoris, non verò actione negotiorum gestorum respectu ipsorum, benè tamen respectu illorum, ad quos pertinet cambium, si isti fuerint aliæ personæ ab ipsis mandatore, & stipulatore.

Qui recipit literas recipit ea omnia, quæ in ipsis continentur.

Probatur prima pars, quià recipiens literas intelligitur recipere ea omnia, quæ in eisdem literis continentur *l. si filius familias ff. ad Macedon. & ibi Bartolus Baldus num. 5. & cæteri in l. si literas C. mandati. Stracch. tract. de assecuratio. glos. 11. num. 47.* sed in eisdem literis continetur mandatum tum datoris earundem literarum, (qui quamuis literas dirigat, & mandatum directè, & explicitè ordinet ad eum, ad quem refertur tracta, vt ex missione earundem literarum, & inscriptione innotescit, implicitè tamen, & indirectè, & virtualitèr dirigit etiam ad eum, cui fit remissa virtute mandati ad exigendum per ea, quæ tradit *Turri tract. de Cambijs disp. 2. quæst. 10. num. 41.*) tum stipulatoris, qui non solùm transmisit literas, quod *ex Innocentio, & Baldo in cap. coram de officio delegati* importat mandatum, sed etiam transmisit ad effectum exigendi in eis contenta, quod firmat idem mandatum *l. ad rem mobilem ff. de procurat. l. debitorum, & ibi Doctores C. de pactis*, ergo recipiens huiusmodi literas obligatur actione mandati.

Turri. Innocentius. Baldus.

Hic oritur immediatè difficultas, an ad inducendam præfatam actionem, seu obligationem mandati in recipientem requiratur expressa, & verbalis acceptatio, an sufficiat tacita per positiuam non reiectionem earundem literarum, immo per detentionem simplicem ipsarum, qua in re diuisos inuenio Doctores, dum aliqui contendunt tacentem iuxtà vulgata iura non fateri *cap. 5. qui 44. extr. de reg. iu. in 6. l. qui tacet. 185. ff. de reg. iuris* immo ad sui commodum habetur pro negante, dummodò non versemur in ijs actibus, in quibus consentire tenetur *l. filius familias §. inuitus ff. de procurat.* vndè iure merito *Menochius de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 43. num. 23.* tacentem videri dissentiri, vbi agitur de ipsius damno, assentiri, vbi de ipsius commodo. Alij verò, inter quos præcipuè *Turri de cambijs d. disp. 2. quæst. 10. nu. 39. 40. & seqq.* disertis verbis, & rationibus asserunt recipiendo literas, & non contradicendo, licet non per verba expressa, adhuc obligari, quibus libentèr adhæreo, tum quia etiam si agatur de tacentis præiudicio in taciturnitate præsumitur consensus, quandò per contradictionem potest præiudicio obuiare per ea, quæ scribit *Bartolus in l. qui dotis num. 13. verb. si verò contradicendo ff. soluto matrim. Castrensis in l. Caius col. 2. ff. de pignor. act. Alexander in l. sæpe num. 18. ff. de re iud.* tum quià recipiendo literas, & non reiciendo per actum quodamodò positiuum illius receptionis videtur assentiri. *Doctores in d. l. qui dotis ff. soluto matrim. Menochius de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 99. nu. 22. & seqq.*, ex quibus facile erit respondere ad ea, quæ ex aduerso opponuntur, si asseratur ea procedere, quandò tacens non potest contradicere, vel non exercet aliquem actum positiuum, qui ex iuris dispositione habeatur pro consensu. 7

In taciturnitate præsumitur consensus, si loquendo potest quis sibi præcauere.

Bartolus. Castrensis. Alexander. Menochius.

Actio negotiorum gestorum potest cadere etiam in ignorantem.

Probatur secunda pars assertionis, quià recipiens huiusmodi literas verè gerit negotium eorum, ad quos spectat ipsum cambium, actio enim negotiorum gestorum ex supradictis potest etiam cadere in ignorantem, ergo actione negotiorum gestorum obligatur versus eosdem. Antecedens pro-

probatur, quia recipiendo tales literas verè agit nomine, & fauore eorum, ad quos pertinet, vt recipiat, sed non agit vigore mandati, cum nullum mandatum, nec explicitum per expressam iussionem, nec implicitum per transmissionem literarum ipsi dederint, ergo vigore negotiorum gestorum, cum non sit assignabilis in hac hypothesi alius modus, quo agere posse dicatur; Neque dicas, non agere negotium eorum per simplicem literarum receptionem, sed per adimplementum literarum, & actualem exactionem contentorum in ipsis; contrà enim impugnaberis, quia adhoc, vt quis teneatur actione negotiorum gestorum non requiritur, vt actum consumat, quem gerit, sed satis est, quod ea praestet, quæ ex iniuncto munere actioni negotiorum gestorum conueniunt, quamuis ex aliqua causa consumatio operis non sequatur, sic in particulari docet *Bartolus in l. tutori C. de negotijs gestis, & Salicetus ibidem n. 6.* sufficere ad actionem negotiorum gestorum, quod quis accesserit ad negotium gerendum, quasi gesturus, & *Turri de cambijs d. disp. 2. quæst.* 10. *num.* 28. asserit teneri ex sola animi sui preparatione, quod fortius vrget in terminis nostræ assertionis, in quibus non solùm animum suum aperit, & voluntatem gerendi, sed etiam actum positiuum exercet recipiendo, cui ex natura inest acceptatio talis muneris.

Potest esse actio negotiorũ gestorum, etiam si opus non fuerit cõsummatum.

Bartolus.

Turri.

Probatur tertia pars, quod scilicet actio negotiorum gestorum non competat respectu datoris literarum, & stipulatoris. Respectu illorum, versus quos oritur actio mandati, quantum est ex vi eiusdem actionis, non potest oriri actio negotiorum gestorum, per ea quæ tradit *Turri d. disp. 2. quæst. 10. sub num. 42. iuxtà l. Labeo 32. §. inter negotia, & ibi Glosa vers. Sempronio tenebatur ff. de neg. gest.* sed ex dictis in probatione primæ partis huius assertionis respectu datoris literarum competit actio mandati, & item respectu stipulatoris, ergo non potest &c. Dixi *quantum est ex vi eiusdem actionis*; non enim renuo respectu diuersæ actionis, vel eiusdem in ordine ad diuersas personas concedere actionem simul mandati, & negotiorum gestorum per ea, quæ docuit *Vulpianus l. si pupilli §. sed & si quis in fin. ff. de negotijs gestis Glosa si igitur cumquis verb. sine mandato. Instit. de oblig. quæ ex quasi cont. nascuntur.*

Actio mandati, & negotiorum gestorum respectu eiusdẽ nõ bene congruunt.

Vulpianus. Glosa.

8 Aduersus ea omnia, quæ hucusque dicta sunt nonnulla obiecta afferunt, vel sita in eo, quod per literas non inducatur obligatio, nisi inter mittentem, & eum, ad quem mittuntur iuxta *l. Lucius Titius ff. de instit. act. & l. qui absenti ff. de donat.* vel in eo, quod qui recipit literas remissæ potius seruit propriæ vtilitati, vt lucrum prouisionum consequatur, quam vtilitati eius, ad quem spectat cambium, & sic potius negotium proprium gerit, quam alienum, vel ex eo, quod actio negotiorum gestorum præsuponat negotium ipsum gestum iuxtà *Vulpianum l. ait Prætor. §. hac autem ff. de neg. gestis*, vbi habet, *hac autem actio cum ex negotio gesto oriatur*, quod dici gestum non potest per solùm literarum receptionem. Sed hæc omnia facile eliduntur; ad primum enim dico, iuxta superius attacta literas etiam dici mitti ad eum, ad quem remissa dirigitur propter mandatum virtuale in eis contentum de exigendo *Castrensis in l. verò procuratori ff. de solut. Rota Genuensis apud Bellonum decis. 93. num. 9.* adeòque &c. Ad secundum dicendum etiam est iuxtà alibi dicta nullam esse repugnantiam, quem simul gerere negotium proprium, & alienum, & ex alieno consequi lucrum, vt specialitèr diximus in eo, qui profecturo Romam sublocet equum à se ipso conductum accepto stipendio sublocationis, quamuis eundem equum proprijs expensis, si non haberet conductorem, deberet transmittere. Ad tertium iuxtà superius dicta respondeo sufficere, quantum ad obligandum recipientem actione negotiorum gestorum, quod cæperit gerere, & acceptarit negotium per receptionem literarum, vt supra latè diximus, cum per talem acceptationem acquieuerit contentis in eisdem literis propriæ fidei commissis.

Vulpianus.

Castrensis. Rota Genuensis. Bellonus.

Potest quis simul gerere negotiũ proprium, et alienum.

Assertio III. Per receptionem literarum factam per eum, cui dirigitur tracta simul, & remissa præcisè, nulla oritur actualis solutio, nulla obligatio excepto mandato, & actione negotiorum gestorum, de quibus suprà, nulla nouatio, nullaque delegatio; oritur tamen per talem receptionem compensatio, si recipiens ante receptionem erat creditor ex causa præcedenti, etiam si spectatio remissæ non solùm verificetur ratione proprietatis, sed etiam ratione solius curæ, & solicitudinis, si verò recipiens erat debitor ante receptionem, oritur etiam compensatio, in casu tamen solùm, quod remissa spectet ad ipsum ratione proprietatis. Hæc assertio procedit solummodò in casu, quo literæ per datorem earundem immediatè transmittantur ad eum, cui dirigitur tracta, vel etiam per stipulatorem, & eidem etiam imponitur remissa, quatenus ex vi literarum sibi ipsi soluere debeat. 9

Probatur in particulari quoad singula, & primò quoad solutionem actualem. Ad solutionem actualem, siuè etiam virtualem requiritur aliquis actus positiuus, in quo consistat solutio *l. si ità stipulatus §. Chrisogonus ff. de verborum obligationibus*, sed per receptionem literarum factam per eum, cui dirigitur tracta nullus consurgit actus positiuus, in quo consistere possit solutio, ergo &c. Minor probatur, quia præcisè versamur in casu, per quem supponimus nil aliud fieri, quam præcise recipi literas sine vlla contradictione per eum, cui

Ad solutionẽ requiritur aliquis actus positiuus.

dirigitur tracta, ſed in tali præciſa receptione non poteſt conſiſtere ipſa realis, ſeu virtualis ſolutio, ergo &c. Minor probatur, quia quis recipiendo literas non eximitur poſtea ab onere ſolutionis, ergo per receptionem præciſè non fit actualis ſolutio.

Dices, quandò ſolutio facienda eſt per recipientem literas ſibi ipſi ſolus ſufficit conſenſus ipſius, ad quem fit tracta, ſed ex eo, quod recipiat literas ſine vlla reclamatione manifeſtè euincitur conſurgere conſenſus, ergo &c. Maior probatur, quia cum non debeat in alium fieri translatio pecuniarum, de quibus fit tracta, ſed in ſe ipſum, non eſt neceſſe, quod pecuniam a ſe ipſo extrahat, & poſtea eam ſibi iterum tradat, ſed ſufficit, quod per conſenſum intelligatur eam à ſe ipſo recipere, qui certè conſenſus præſumitur ex eo, quod recipiat in ſe ipſo tractam, & remiſſam. Sed contra reſpondet in primis *Turri de cambijs diſp. 2. quæſt. 10. nu. 24.* non ſufficere ſolùm conſenſum ad ea peragenda, quæ factum requirunt iuxta *Angelum l. ſolent ff. de cuſt. reorum. Baldum conſ. 48. col. 1. lib. 5. Menochium de præſumpt. lib. 3. præſumpt. 135. num. 1.* ad ſolutionem autem requiritur factum, quod non poteſt eſſe, niſi ſit diſtinctio perſonalis inter ſoluentem, ſeu numerantem, & inter recipientem, pro quo affert eundem *Angelum l. officium ff. famil. erciſ. l. cum indebitum impuberi ff. de condit. indeb.* vndè concludit ſolutionem ſibi ipſi factam eſſe merum figmentum, nec vllo iure poſſe ſuſtineri. Sed aduerſus hæc, quæ adducuntur per Turrim militant ea omnia, quæ ſupra adduximus *ſub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 5. per totum*, vbi probauimus vnam, eandemque perſonam ſub diuerſo reſpectu poſſe emere, & ſibi vendere, eſſe ſimul debitorem & creditorem, actorem & reum, ergo etiam poterit ſibi ipſi ſoluere, adeòque ad ſolutionem non requiritur aſſerta diſtinctio perſonalis inter ſoluentem, & recipientem, & ſic ex hoc capite non euincitur, quod non poſſit eſſe ſaltem virtualis ſolutio; Quod ſi dicat Turri reſponſionem ſuam procedere dumtaxat quoad ſolutionem, prout reſpicit numerationem, non prout reſpicit alios modos, quibus circumſcripta numeratione poteſt contingere ſolutio. Peto ab eodem Turri, cur ſi poteſt eſſe ſine diſtinctione perſonarum virtualis ſolutio, non poſſit etiam eſſe virtualis numeratio? Certè non minus eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ ſolutio, ac ſit numeratio pro ſolutione, & ſi in virtuali ſolutione non requiritur perſonalis diſtinctio, cur dicendum erit requiri in virtuali numeratione? Quamobrem ad inſtantiam reſpondeo ex receptione quidem literarum argui conſenſum ad recipiendum mandatum, non autem ad ea exequenda, quæ in literis continentur, quare ea, ſalua dicta receptione, poteſt impunè negligere, quinimmò contra ea eleuare proteſtum *Turri de cambijs diſp. 2. quæſt. 11. num. 9. verſ. dicendum ſecundo in fine*, nec in congrua ſanè ratione, quia receptio literarum præciſè, & obligatio quoad ea, quæ in eiſdem continentur ſunt duo ſeparata, & a ſeparatis non fit illatio, neque quoad poſitionem, neque quoad excluſionem *l. naturali 12. §. nihil commune, & ibi Gloſ. verb. nihil ff. de acquir poſſeſ. l. duobus. ff. de teſt. tutel. l. Papinianus ff. de minor.* Quod ſi ſupponas indiſtinctè recipere literas etiam quoad contenta in eiſdem, tunc certè tenetur adimplere, & per conſenſum ad vtraque præſtitum videtur virtualitèr obligari actione mandati, ſed hoc non officit aſſertioni, quæ tantum procedit ex vi præciſè receptionis literarum, & licet ſit obligatio ad ſoluendum non intelligitur tamen actualis ſolutio.

Ad ea peragenda, quæ factū requirunt non ſufficit ſolus cōſenſus.

Turri.

Angelus.

Baldus.

Menochius.

Angelus.

Poteſt quis ſimul eſſe creditor, & debitor.

Æquè virtualis ſolutio ac formalis poteſt eſſe ſine diſtinctione vitali perſonarum.

Turri.

Gloſa.

Dices secundò, recipiens literas ſine contradictione intelligitur cōſentire mandato, ſeu mandatis in eiſdem literis contentis ſoluendi ſcilicet, & exigendi ſummam, de qua in eis, & obligari actione mandati, ſed quandò in eodem ſubiecto concurrit obligatio actiua, & paſſiua reſpectu eiuſdem rei intelligitur ipſo iure facta ſolutio *l. ſtychum §. additio ff. ſolut. l. debitori C. de pactis*, ergo &c. Sed contrà neganda eſt minor propter rationes ſuperius adductas, poteſt enim quis recipere literas, & eleuare proteſtum ſuper ea, quæ in eiſdem continentur. Quod ſi dixeris receptorem literis receptis non poſſe amplius eas recuſare, quia quod ſimul placuit amplius diſplicere non poteſt iuxta vulgata iura; ſtatim impugnaberis, quia cum poſſit eleuare ſuper contentis in eiſdem proteſtum poteſt ſi non ratione ipſarum ſaltem ratione contentorum eas remittere. Deindè dici poteſt ad inſtantiam, quod quamuis per dictam literarum receptionem conſtituatur debitor, non tamen fiat creditor, antequam ſuſceptum munus adimpleuerit ſoluendo ſcilicet id, quod acceptauit, adeòque ex vi eiuſdem receptionis præciſè non conſurgit ſolutio. *Turri de Cambijs diſp. 2. quæſt. 11. ſub num. 25. verſ. ad ſecundum.*

Poteſt eleuare proteſtū, etiam poſita receptione.

Turri.

Probatur ſecundò in particulari quoad negationem obligationis excepto mandato, & actione negotiorum geſtorum. Receptor literarum, qua præciſè receptor eſt non obligatur, niſi ad obſeruantiam mandati, ergo eo adimpleto, per quod conſtituitur debitor poterit aliud negligere, per quod conſtituatur creditor, ergo ex vi præciſè receptionis literarum nulla alia conſurgit obligatio, quam mandati, & negotiorum geſtorum; neque dicas literas cambij ex natura ſua ordinari ad perfectionem, & complementum contractus, adeòque præter naturam ipſius eſſe, quod in eiſdem

con-

contineatur aliquod aliud virtuale mandatum, quod mandatarius negligendo possit spernere consumationem, seu complementum contractus, adeòque teneri ex vi acceptationis mandati ad ea omnia adimplenda, quæ in eisdem literis continentur; contra enim impugnaberis, nam quamnis ex natura sua literæ ordinentur ad complementum contractus, non est tamen aliqua repugnantia, quin receptor ipsarum possit easdem recipere, prout important mandatum de soluendo, non autem prout important mandatum de exigendo, eo modo, quo diximus suprà posse eum, ad quem literæ diriguntur ob reuerentiam ipsarum eas soluere suprà protestu, easdemque acceptare, vt soluat, & recusare, prout important mandatum de altero constituendo debitore pro illa summa, quæ in literis continetur *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 15. assert. 5.* propter rationes superius in hac eadem Prænot. insinuatas, quod huiusmodi literæ contineant duplex quodamodò mandatum, quorum vnum potest de per se stare sine altero, & a separatis, seu separabilibus non valet illatio *l. cum actum, & ibi Glosa ff. de neg. gest.* & licet mandata sint ad vnguem exequenda, quandò sunt acceptata; ante acceptationem tamen voluntatis sunt, non necessitatis *l. commodati §. sicut ff. commodati*; Neque obstare potest, si asseratur ex suppositione, quod receptor fuerit debitor ex causa præcedenti, & ei fiat tracta computanda in debitum vetus, cui fit & remissa, si accepta tracta negligat postea seruare remissam ministerio acceptationis super protestu, quandòquidem ipso iure fit compensatio crediti, quod acquisiuit ex tracta cum debito præcedenti, quod perseuerat, quam compensationem dator ille literarum potest facere etiam inuito ipso recipiente; Non, inquam obstare potest, siquidem quandòque credita, & debita talis naturæ, & qualitatis sunt, siuè ratione oneris adiecti, siuè modi, quo spectant, vel ad creditorem, vel ad debitorem, vt non expediat ea exequi, nec inuito ipso receptore possint exequi ministerio compensationis per datorem literarum *Angelus l. fin. cum ibi notatis C. de compensat.* Sed de his erit sermo infrà vberius.

Potest quis recipere literas, prout continent mandatum soluendi, nō vt continēt mandatū exigendi.

Angelus

Probatur tertiò, in particulari quoad negationem nouationis. Nouatio est prioris debiti in aliam obligationem, vel ciuilem, vel naturalem transfusio, atque translatio, hoc est, cum ex præcedenti causa ità noua constituitur, vt prior perimatur *Vulpianus l. nouatio ff. de nouat. & deleg.* sed per receptionem literarum præcisè factam per eum, cui dirigitur tacta simul, & remissa non fit talis transfusio prioris debiti in aliam obligationem, nec ex præcedenti causa ita noua constituitur, vt prior perimatur, ergo &c. Minor probatur, quia per acceptationem tractæ in literis contentæ præcisè, quamuis consurgat debitum stipulatoris ad fauorem acceptantis, non extinguitur tamen actio eiusdem aduersus datorem, donec per exactionem factam à se ipso, ex qua resultat creditum, fiat compensatio; impossibile autem est, quod intercedat nouatio, vbi simul est prior, & noua obligatio, cum in Nouatione ortum vnius præsuponat extinctionem præcedentis; Melius percipientur hæc, quæ dicuntur de nouatione in subsequenti prænotione, vndè non immoror.

Vulpianus.

Per receptionē præcise literarum vna obligatio in aliā non trāsfunditur.

Probatur quartò in particulari quoad negationem delegationis. Ad delegationem, qua propriè delegatio est, requiritur propriè, & rigorosè promissio facta à delegato *Ioannes Andreas in addit. ad specul. tit. de Cession. act. §. 1. in fine in verbo desunt. lib. 2. Paulus de Castro in l. 58. qui vsumfructum versus fin. sub num. 2. ibi aut habebat ff. de verb. oblig.* quinimmò hæc promissio debet esse per stipulationem *Montic. tract. de invent. cap. 9. num. 79. tom. 8. part. 2. Rota in Romana literarum Cambii Ven. 3. & 12. Martij 1595. coram Sacrato*, sed per receptionem literarum præcisè nulla propria intercedit promissio, nullaque stipulatio fit per eum, cui dirigitur tracta, quinimmò facta tali acceptatione potest super contenta in literis eleuare protestum, vt suprà probauimus, ergo &c.

Ioannes Andreas.

Paul. de Castro.

Ad delegationem requiritur promissio facta a delegato.

Probatur quintò, in particulari quoad compensationem illam, quandò recipiens ante receptionem erat creditor ex causa præcedenti. Ex vi receptionis literarum præcisè obligatur actione mandati ad sibi ipsi soluendam tractam in fauorem eius, ad quem spectat remissa, ergo cum remissa in suppositione assertionis ad se ipsum spectet, erit obligatio ad solutionem sibi ipsi faciendam, ergo hæc cum præcedenti credito, seu actione actiua ipso iure intelligitur compensata. Hæc vltima consequentia probatur, quia in debitis, & creditis cum interesse inter mercatores cambiorum, & præsumptione iuris semper interuenit illa compensatio.

In creditis, & debitis inter mercatores fit compensatio

Dices primò, ex superius dictis in hac eadem assert. in probatione primæ partis; per receptionem literarum præcisè non consurgit, nec actualis, nec virtualis solutio, etiamsi eadem solutio per ipsum recipientem sibi ipsi facienda sit, ergo neque per eandem receptionem oritur asserta compensatio, quamuis recipiens fuerit creditor ex causa præcedenti, & ad se ipsum dirigatur simul tracta, & remissa. Consequentia probatur, quia ratio, quæ obstat solutioni, obstat etiam compensationi, cum vtraque sit actus commutatiuæ iustitiæ. Sed contra, quia ea, quæ dicta sunt de solutione actuali, seu virtuali respectu recipientis literas procedunt solummodò ex vi receptionis præcisè in ordine ad solutionem

fa-

faciendam ex vi tractæ, & remissæ nullo præsupposito positiuo, in quo ex interpretatione iuris consistere possit solutio, non enim ipsa præcisa receptio vim habet solutionis, prout latè diximus *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs I in Disquis. §. 20.* hæc autem, quæ dicuntur in præsenti proceduot ex vi receptionis, sed dependenter à causa antecedenti, quæ simul coniuncta ex interpretatione iuris, & communi Mercatorum praxi vim habent compensationis. Si autem inquiras, cur receptio præcisè supposita præcedenti causa vim habeat compensationis, non sic receptio supposita directione remissæ ad ipsum recipientem vim solutionis, statim respondeo hoc prouenire, quia causa præcedens tribuit recipienti sufficientem actionem actiuam, quæ simul cum passiua resultante ex tracta recepta constituit solutionem, receptio autem literarum secundum se non est apta producere actionem actiuam in recipiente aduersus eum, in cuius fauorem suscipit illud onus, nisi completis ijs, quæ in literis imponuotur *l. si literas sibi pecuniam tradidi C. mandati.* Ex quibus habes; quod si recipiens literas fuerit non solùm creditor eius ex causa præcedenti, ad quem spectat tracta, sed etiam debitor ex alia causa præcedenti eius, ad quem pertinet remissa; tunc quidem duplex consurget compensatio cum extinctione debiti, & crediti præcedentis, sed tunc secunda compensatio prouenicns quoad recipientem, qui est debitor eius, ad quem spectat remissa non esset formalitèr, & immediatè ex ipsa receptione, sed ex præcedenti compensatione propter rationes mox adductas.

Procedunt hæc, quæ dicuntur dependētèr à causa præcedenti.

Esset cōpensatio non ex vi receptionis, sed ex præcedēti causa.

Dices secundò, difficile captu esse oriri posse talem compensationem, de qua in assertione, in casu, quo remissa pertineret ad recipientem ratione solius curæ; & sollicitudinis; quomodò enim potest esse compensatio alicuius iuris realis existentis per id, quod secundum proprietatem non pertinet ad eum, cum quo fit compensatio? Sed contrà, quia quamuis remissa pertineat ad recipientem literas solùm ratione sollicitudinis, & curæ, quia tamèn creditum præcedens respicit eum, ad quem pertinet eadem remissa quoad proprietatem ideò potest esse iusta compensatio, & ex communi praxi, & iuris interpretatione hæc supponitur fieri.

Probatur tandem quoad compensationem, quandò recipiens erat debitor antè receptionem pertinente ad ipsum remissa ratione proprietatis. Remissam pertinere ad ipsum recipientem ratione proprietatis importat cambium esse constitutum ex pecunia eiusdem recipientis, sed quandò cambium esse constitutum ex pecunia recipientis ex iuris dispositione eidem competunt absque ministerio vllius cessionis actiooes saltem vtiles *l. quod procurator ex re 68. ff. de procurat. Bartolus in l. in causa ff. eodem l. pen. C. ad exhibendum*, ergo cum constituatur verus, & realis creditor eius, ad quem spectat tracta, & ex causa præcedenti illius supponatur debitor nil obstabit, quin receptis literis statim, & immediatè fiat compensatio.

Quandò cambiū constitutum est ex pecunia recipientis eidē cōpetūt actiones vtiles.

Dixi *in casu tamen solùm, quod remissa spectet ad ipsum recipientem ratione proprietatis* licet dixerim in præcedenti parte assertionis, quod oriatur compensatio etiam si remissa pertineat ad recipientem solùm ratione curæ, & sollicitudinis. Ratio huius diuersitatis ex eo oritur, quod in casu huius vltimæ partis non acquirit recipiens actiones vtiles, nisi propriè, & realitèr fiat creditor, non fit autem creditor, nisi remissa, quæ ad ipsum fit, fuerit quoad substaotiam ipsius datoris, & in ipsum translata, quod est necessarium ad compensationem faciendam cum debitò præcedenti; in casu verò partis præcedentis cum habeat actiones vtiles ex vi præcedentis crediti, & efficacitèr ex vi receptionis literarum obligetur ad tractam dissoluendam sufficientèr interuenit actio actiua, & passiua requisita ad compensationem, quamuis negotium ad ipsum pertineat solùm ratione curæ, & sollicitudinis.

Non acquirit actiones vtiles, nisi fiat creditor.

PRÆNOTIO XXI.

De Nouationibus, & delegationibus, quæ intercedere possunt in Cambijs.

SVMMARIVM.

Viam

Vlam ſtrauere ad præſentem prænotionem tùm ea, quæ in præcedenti fuerunt ex occaſione delibata, tùm ea, quæ *ſub hoc eodem tit. de Cambijs I. in Diſquiſ. §.22. & 23.* fuerunt actitata. Modo ex profeſſo examinanda ſunt ea omnia, quæ ad hanc materiam pertinere poſſunt, ex quorum perfecta notitia difficultates innumeræ, quæ in diſputationibus de Cambijs pullulant, & nedum Iuris interpretum, ſed etiam Theologorum torquent ingenia, diſſoluentur, & via pandetur plana huiuſmodi cambiorum negotiationi, quæ ſine hac cognitione obuiantibus ob materiæ, terminorumque confuſionem difficultatibus erat aſpera. Pro quo

1 Aduerte primò, Nouationem, vt etiam dixi in præcedenti prænotione, ſic definiri à *Vulpiano in l. 1. ff. de Nouationibus. Eſt prioris debiti in aliam obligationem, vel ciuilem, vel naturalem transfuſio, atque translatio,* nomen enim nouatio accipit a nouo, & à noua obligatione, quæ superuenit primæ originem trahit. Dicitur *transfuſio, atque translatio*, quæ particulæ indicant nouationem intercedere poſſe, ſiuè cum eadem perſona mutata dumtaxat obligatione, quatenus ex præcedenti cauſa ità noua conſtituitur, vt prior perimatur, ſiuè cum diuerſa perſona, quatenus obligatio, quam vna perſona contraxit in aliam nouo titulo transferatur, quod potiſſimum fit per delegationem; particula enim transfuſio ex ipſa vi nominis fit in eadem perſona, vt notat *Gloſ. in hac l. 1. ff. de nouat. verbo transfuſio*; translatio vero importat aliam perſonam, in quam obligatio transferatur, non enim eiuſdem ad ſe ipſum poteſt eſſe translatio. Dicitur *prioris debiti*; non enim poteſt eſſe nouatio alicuius obligationis, niſi eadem obligatio præceſſerit ad actionem, qua nouatur. Dicitur *in aliam obligationem, vel ciuilem, vel naturalem*, quę particulæ indicant obligationem, in quam per nouationem prior tranſit, debere eſſe talis naturæ, & qualitatis, vt liget obligatum vinculo ſaltem naturali, quamuis ſine aſſiſtentia iuris ciuilis, ſi ſit merè naturalis, vel vinculo etiam iuris ciuilis, quod eidem aſſiſtit, ſi fuerit ciuilis, præcipuè cum hæc oriatur per ſtipulationem. Ad nouationem inducendam requiritur, vt hoc expreſsè agatur, cæteroqui erunt duæ obligationes *Gloſ. in ead. l. 1. ff. de nouat.* quamuis fiat cum additamento perſonæ *l. fin. C. de nouat. Turri de Cambijs diſp. 2. quæſt. 12. num. 8.*

Definitio nouationis propriè ſumpta.
Vulpianus.
Nouatio intercedere poteſt, ſiuè cum eadem, ſiuè cũ diuerſa perſona.
Ad nouationem requiritur, vt expreſſè agatur

2 Aduerte ſecundò, delegationem, quantum pertinet ad præſens inſtitutum, nihil aliud eſſe, quam aſſignationem alterius Rei factam a primo reo, ſeu debitore creditori, vel cui creditor iuſſerit *Vulpianus l. delegare 21. ff. de nouat. & deleg.* Hæc autem delegatio dupliciter fit, vel per ſtipulationem, vel per litis conteſtationem. *Gloſa in eadem l. delegare ff. eodem*, quamuis modo aſſerat non fieri nouationem, nec delegationem, niſi per ſtipulationem *arg. l. 1. C. de nouat. & deleg.* ex quibus deducitur delegationem debitoris non poſſe fieri, niſi eo conſentiente *Bartolus, Salicetus in ead. l. 1. C. de nouat.* licet poſſit fieri ceſſio iurium eo inuito *Baldus ibidem*, vel etiam venditio nominis *Salicetus qui suprà*, quo poſito conſenſu, ſeu promiſſione delegans facta delegatione non retinet amplius ius agendi, cum ex delegatione ſoluitur omninò prior obligatio *l. ex contractu C. eod. tit.* Quamobrem *Scaccia tract. de commerc. §. 2. gloſ. 5. num. 281.* docet ad veram delegationem tria requiri; primò, quod delegatus ſit debitor delegantis; ſecundo, quod delegatus promittat per ſtipulationem de mandato delegantis; tertiò, quod promittat tanquam debitor. His ſuppoſitis

Vulpianus.
Gloſa.
Dupliciter fieri poteſt delegatio.
Bartolus
Baldus.
Scaccia

Id, quod modò inquirendum remanet eſt, in quibus caſibus præſumatur in cambijs intercedere nouatio, ſeu delegatio, & in quibus non; & primò omiſſis ijs, de quibus actum eſt *ſub hoc eodem tit. de Cambijs I. in Diſquiſit. §. 22. & 23.* erit inquirere, an intercedat nouatio, ſeu delegatio ex præſentatione literarum, & expreſſa acceptatione, ſi dator literarum ſit creditor eius, cui dirigitur tracta, & debitor illius, cui fit remiſſa, ſi exprimat in literis, vel alio modo ſuo debitori, vt per ſe ſoluat ſuo creditori id, quod ipſe debet. Secundò, an intercedat nouatio, vel delegatio in hypotheſi, qua cambium, & recambium fuit initum ſub his terminis. Titius titulo cambij ſoluerat ſcutos auri quatuor mille, octuaginta, ſolidos duos, denarios quinque Auguſtino Tornerio hic Mediolani. Hic literas dedit Placentiam directas Thomæ Baudo tenoris ſequentis videlicet 3

Variationes dubitanæ proponũtur.
4
Specialis modus in quo quæritur vtrùm intercedat nouatio

a tergo. *A Tomaſo Baudo Piacenza 1658. adì 13. Agoſto in Milano ſcudi 4080. ſol. 2. d. 5. d'oro de Marchi.*

A pagamenti proſſimi di fiera de Santi pagate per queſta prima di Cambio à voi medeſimo ſcudi quattromille ottanta ſoldi 2. d. 5. d'oro de Marchi per la valuta hauuta in contanti quì da Titio, e ponete à conto noſtro. A Dio.

Subſcrip. *Agoſtino Tornerio*

Prima litera tracta.

Rurſus alias literas *d'auiſo*, dedit tenoris ſequentis.

à tergo. *A Tomaſo Baudo Piacenza 1658. adì 16. Agoſto in Milano*

Magnifico Signore, in coteſta fiera de Santi vi ho tratto per conto noſtro da voi medeſimo ſcudi quattromille ottanta ſoldi 2. d. 5. d'oro de Marchi per la valuta hauuta in contanti quì da Titio, quali vi piacerà compirgli, e poi con voſtre ſolite ſpeſe da me quì valeruene, che li darò buon compimento auiſando. Noſtro Signore vi guardi.

Subſcrip. *Agoſtino Tornerio*

Litera d'auiſo.

His habitis, & acceptata per Thomam

Bau-

Baudum Placentiæ præcantata litera cambij idem Thomas primò dedit literas *d'auiso* Titio creditori sub his terminis.

à tergo *A Titio*

1658. adi 10. Nouembre in Piacenza

Magnifico Signore. Rispondendo alla vostra riceuuta nella presente fiera de Santi dirò hauerui dato sopra di voi credito dello scudi 4080. sol. 2. d. 5. d'oro di Marche, che per conto vostro da me medesimo rimessi mi hauete con lettera d'Agostino Tornerio, all'incontro di quelli per farneli seruire, e pur sopra di voi vi hò dato debito di scudi quattro mille nouantatrè sol. 14. d. 5. d'oro rimessimi per li 25. del presente à soldi 169.6. Imperiali per scudo del sudetto Agostino Tornerio con mia lettera di cambio inclusa, quale procurarete riscuotere, e poi saldarne il conto quale con scudi tredeci, e soldi 12. di mia solita prouisione trouarete il tutto restar pari. Nostro Signore vi guardi

Litera d'auiso in creditu

Subscrip. *Tomaso Baudi*

Posteà scribit literam spacij, de qua fit mentio in præcitatis literis *d'auiso* d. Augustino Tornerio in hunc modum videlicet

a tergo *Ad Agostino Tornerio Milano*

1658. adi 10. Nouembre in Piacenza scudi quattromille nouanta trè d'oro à soldi 169. d. 6. Imperiali per scudo.

Alli 25. del presente pagate per questa prima di Cambio à Titio scudi quattromille nouanta trè sold. 14. d. 5. dato à soldi 169. e mezzo Imper. per scudo per la valuta contami, e ponete à vostro sopra detto Titio di costi. A Dio

Litera spatij in redun.

Subscrip. *Tomaso Baudi*

Hæc postrema litera non fuit acceptata per Augustinum Tornerium, & successiuè fuit eleuatum protestum contra eundem. In hac igitur hypothesi erit inquirere, an intercesserit nouatio aliqua primæ literæ signatæ per Augustinum Tornerium, seu obligationis primæ per ipsum assumptæ in fauorem Titij, adeò vt Titius ad consequendum suum creditum non possit amplius agere contra eundem Augustinum, & eius bona.

Rationes dubitando.

Tertiò erit inquirere, an intercedat nouatio, seu delegatio, quandò quis debitor alterius ex motiuo cambij promittit soluere creditori debitum intra annum ea apposita conditione, vt si intra tale tempus non soluerit, ex tunc assignet aliqua bona in solutum, & creditor ita acceptet, adeò vt ex vi talis assignationis, & acceptationis creditor non possit amplius agere primæua actione, cum extincta supponatur per nouationem, an è contra.

Quartò, an intercedat nouatio, quandò quis debitor alterius pro cambio accepto mandat debitori suo, vt soluat campsori creditori, & hic secundus debitor promittit soluere eidem creditori acceptanti, sed posteà non soluit, adeò vt iste secundus debitor intelligatur liberatus à primo ratione nouationis, seu delegationis, & his similia. Singula expendo, pro quibus fit

5 Assertio I. Ex præcisa præsentatione literarum, & earundem receptione in terminis præmissis nulla oritur nouatio nec delegatio, & per consequens nec liberatio datoris literarum. *Turri de Cambijs disp. 2. quæst. 12. nu. 8. 9. & seqq. contrà Bartolum in l. singularis 15. ff. si certum pet. num. 19.*

Turri. Bartolus

Probatur primò, quia ex præmissis ad nouationem hodie requiritur, vt expressè agatur, nec sufficit additamentum personæ, & ad delegationem necesse est, vt delegatus promittat non quomodòcunque, sed per stipulationem *Gloss. l. quamuis §. si mulier ff. ad vell. Iason d. l. singularis n. 36. ff. si certum per.* sed ex præcisa præsentatione, & receptione literarum, nec expressè agitur de nouatione, nec promissio resultat in delegato per stipulationem, ergo &c. Minor probatur quoad primam partem, quia in prima celebratione contractus inter stipulatorem, & datorem literarum non facta fuit conuentio, quod acceptante literas eo, cui dirigitur tracta, intelligatur prior obligatio, quam assumpsit dator literarum ex vi receptionis pecuniæ sibi traditæ per stipulatorem, transfusa in aliam, nouamque obligationem, quam possit assumere acceptans easdem literas per simplicem receptionem earundem, ergo &c. Quoad secundam etiam sic euincitur, quia qui simplicitèr acceptat non promittit simpliciter, ergo multominus intelligitur promittere per stipulationem. Antecedens probatur, quià ex superius dictis in præcedenti prænotione ex acceptatione solum consurgit obligatio mandati in acceptante, sed hæc potest esse ex simplici consensu, & talis debet præsumi, nisi aliud exprimatur, ergo per simplicem acceptationem non necessario infertur simplex promissio. Minor probatur, quia sunt quid diuersum obligatio ex consensu, & obligatio ex promissione, & potest quis consentire, & non promittere, quod videtur innuisse Iustinianus, dum *§. fin. Instit. de obligat.* assignauit duo contractuum genera, alterum quod perficitur verbis, & rebus, alterum quod solo consensu completur, vbi primum videtur requirere promissionem per verba, non sic secundum, cum solo consensu compleatur, ergo semper fixum remanet, quod per consensum implicitè præstitum per acceptationem literarum non intelligatur facta promissio.

Glos. Iason.

Ad nouationẽ requiritur expressa mentio

Qui simpliciter acceptat, non promittit simpliciter.

Iustinianus.

Dices primò, ex dictis *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs I. in Disquis. §. 21.* in casu ibi exposito, & acceptato verè, & realitèr interuenire nouationem, & delegationem, & tamen ibi delegatus, supra quem cadit nouatio, nec consensit, nec promisit, cum fuerit decoctus ante acceptationem, vel saltem noluit literas acceptare, ergo ad nouationem, seu de-

delegationem non requiritur, quod delegatus promittat siuè simpliciter, siuè per stipulationem. Recole, quæ dicta sunt loco citato, & huc transfer, cum sint valdè accomoda ad roborandam instantiam. Sed contra primò, quia in eo loco expressè actum est de nouatione, cum conuenerint, quod per expressam acceptationem factam per creditorem debitoris sui debitoris ipse suus debitor liberaretur à debito, & ex vi illius ex conuentione partium fuit liberatus in cauta forma, prout ibi supponitur, in quo casu non videtur requiri promissio debitoris eiusdem debitoris, quæ in tantum exigitur, in quantum creditor non præsumitur acquiescere sine illa promissione; cum autem hic acquiescat absolutè tali cessioni, & vi ipsius liberet in cauta forma, non est quid desideretur ad primam nouationem. Secundò in eo casu ibi exposito duplex interuenit contractus, alter cum obligatione ex causa præcedenti, alter, qui de nouo ibi celebratur, & per hunc ex conuentione partium ille primus nouatur; in casu autem præsenti est vnus, & idem contractus, qui non potest nouari per acceptationem præcisam literarum, cum hæc non sit nouus contractus, sed pars eiusdem contractus.

In data suppositione debitor fuit liberatus in cauta forma.

Dices secundò. Mandans campsori, vt alteri soluat, vel promittat centum, quæ eidem alteri ipse mandans debet facta dicta promissione liberatus est ipso iure *Bartolus l. singularia 15. ff. si cert. petat. Aretinus cons. 3. in causa, & puncto ad me transmisso* per ea quæ nos etiam docuimus *sub eodem tit. de Cambijs I. in Disquis. §. 21. num. 2.* de communi stilo Mercatorum volentium promissionem mercatoris factam creditori ad instantiam debitoris cedere loco solutionis, quod confirmauimus *sub num. 4. vers. maximè si sit mercator* adducta ratione, quia inter mercatores pactum habetur loco stipulationis, ergo saltem in casu, qui frequentissimus est, & semper in ferijs contingit, quo mandatarius, & acceptans literas sit mercator, vel campsor, intercedet nouatio, seu delegatio ex simplici literarum præsentatione, & acceptatione, etiam si ille, cui facienda est solutio non consentiat. Sed contrà primò, quia hæc, quæ dicuntur, non subsistunt, nam mandans campsori, vt soluat, vel promittat, non liberatur, nisi ex causa præcedenti sit creditor eiusdem campsoris *Baldus in l. 2. num. 4. C. de execut. rei iud. Romanus ibi in addit. ad Bart. late articulum examinans post Castrensem. Iason d. l. singularia à num. 34. vsque ad 39. inclusiue ff. si certum pet. Decius cons. 107. tract. de decoct. part. 5. num. 5.* Secundò, quia dato etiam, quod sit creditor eiusdem campsoris, non subsistit liberatio, nisi promissio non solùm sit facta ipsi mandanti, sed etiam ei, cui facienda est solutio, vt notat *Turri de Cambijs d. disp. 2. quæst. 12. n. 18.*

Bartolus. Aretinus.

Inter mercatores pactũ habetur loco stipulationis.

Baldus. Romanus. Iason. Decius. Turri.

quæ promissio non interuenit ex vi simplicis præsentationis, & receptionis literarum in terminis præsentis assertionis, cum simplex receptio literarum solùm importat consensum in acceptante, qui longè diuersus est à promissione per ea, quæ docuimus supra in probatione. Quamobrem, vel *Bartolus, & Aretinus* in casu instantiæ supponunt promissionem factam per campsorem creditori mandantis esse adæquatam tam scilicet in ordine ad ipsum mandantem, quàm ad creditorem eiusdem, & ex causa præcedenti, & sic certè procedit nouatio, vel delegatio, sed si hoc, nihil contra nos, qui procedimus tantum in suppositione simplicis receptionis literarum, per quam &c. vel tantum esse inadæquatam in ordine scilicet præcisè ad mandantem, & tunc sine fundamento asseritur talis liberatio, cum sine consensu eius, ad quem spectat, non fiat nouatio, nec delegatio; neque hæc obstant ijs, quæ nos docuimus *sub præcit. tit. de Cambijs §. 21. sub num. 4.* non obstant, inquam, tùm quia ibi erat sermo de formali promissione, & actum expressè erat de nouatione posita præcisè illa promissione facta creditori, & acceptata ab eodem etiam sine interuentu eius, qui soluere debebat, cum debitor fuerit in cauta forma liberatus, vt ibi expressè dicitur; hic autem est sermo non de promissione; sed de simplici acceptatione literarum, quæ non importat promissionem, sed solùm consensum in acceptante, & expressè non agitur de nouatione, nec de liberatione, vndè hic non est nouatio, nec ex dispositione iuris, nec ex voluntate expressa contrahentium, quin potius est præsumptio voluntatis ad oppositum; nec ab hac responsione, & conciliatione horum, quæ dicuntur in præsenti assertione cum dictis *in præcit. §. 21.* discordat *Turri hic d. disp. 2. quæst. 12. sub num. 21.* qui ponderans casum ab *Afflicto* relatum *decis. 353. num. 4.* consimilem omninò ei, quem nos *in d. §. 21.* exposuimus, asserit votum eiusdem Afflicti verissimum esse de iure, quo statuit per instrumentum quietationis in cauta forma, supposita causa præcedenti liberari debitorem a creditore acceptante debitorem debitoris proprij pro debito illius. Videatur idem *Afflictus, & Turri locis cit.* & cessabit quæcunque suspicio contrarietatis inter hæc, quæ dicuntur in hac assertione, & asserta *in dicto §. 21.*

Simplex receptio literarũ solùm importat cõsensũ in acceptãte.

Bartolus Aretinus.

Sine cõsensu nõ fit nouatio, nec delegatio.

Turri. Afflictus.

Quod si vlterius vrgeas, quod quamuis *in dicto §. 21.* fuerit in expositione difficultatis ibidem propositæ supposita quietatio in cauta forma; in successione tamen disquisitionis, & præcipuè *in probatione ad responsionem num. 2.* fuit absolutè dictum *promissionem mercatoris factam creditori ad instantiam debitoris cedere loco solutionis,* quod pluribus citatis fuit ibi comprobatum, & *sub num. 4. versic. dixi maximè pacta*

Rota Genuensis, Romana,

inter Mercatores haberi loco stipulationis; adhuc satisfies per ea, quæ habet *Rota Genuensis decis. 4. dum iudicauit num. 9. & Romana diuers. decis. 285. dixerunt sub num. 7. coram Cardin. Panphilio in Beneuentana census 29. Maij* 1595. quæ etiam comprobat *Turri d. disp. 2. quæst. 12. nu. 23.* quamuis superius dixerit in eadem quæst. & acritèr sustineat ad nouationem, & liberationem debitoris requiri, vt ille, qui ceditur pro debitore, promittat; asserit enim tam Rota Genuensis, quam Romana ex communi consuetudine vbiq; recepta promissionem Bancherij in bancho, & Mercatoris habere vim solutionis, quod verissimum in iure asserit *Turri loc. cit.* quamuis restringat assertum ad Bancherium in bancho, & non ampliet ad quoscunque Mercatores, quare *in ead. disp. 2. quæst. 17. num. 25 & seqq.* posteà explicat discrimina inter Bancherios, & Mercatores, & quinam mercatores veniant sub hac dispositione iuxtà suum sensum aperit, quæ nec incongruè, nec inutiliter referre hic arbitratus sum; asserit igitur ipse antiquitus Romanorum iure fuisse argentarios, & nummularios, qui ex speciali Principis, vel Reipublicæ dispositione deputati publicam habere causam dicebantur *l. argentarius* 10. *ff. de edend.* ita vt qui eorum fidei credebant secuti fidem publicam assererentur *l. si ventri* 20. *§. in bonis ff. de priuil. mercat.* atque his erant ex dispositione iuris priuilegia non modica concessa, prout colligitur *ex d. l. si ventri in bonis ff. eod. tit. & ex l. si hominem* 7. *§. quoties ff. depositi, & ex l. quod priuilegium ff. eod. tit.* Argentarijs, seu nummularijs correspondent his temporibus Bancherij, & loco mensæ argentariorum successerunt campsorum, seu Bancheriorum banchi *Paulus Castrensis cons. 284. lib. 1.* quos causam à publico habere, nec sine approbatione personæ, & præstatione fideiussorum permissos esse docet *Straccha de decoct. parte vltima num. 25.* & docet *Turri loc. cit.* obseruata praxi, & iuribus in vnaquaque fere Europæ regione. Huiusmodi banchi in duplici quasi differentia sunt; alij qui dicuntur priuati iuris, & spectationis; alteri qui iuris publici, & spectationis communis; Primi sunt, qui auctoritate publica ad bonum publicum, & vniuersalem commoditatem erecti sunt, in quibus omnium concurrentium pecuniæ asseruantur, numerantur, & deposita sunt, de quibus librum rationum nummularij conficiunt; Secundi sunt, qui à priuatis, & ad priuatum instituentium commodum, & vtilitatem ex Principum tamen, & publica Reipublicæ permissione, instituuntur. Bancherijs huiusmodi siuè publicæ, siuè priuatæ spectationis sint publicam fidem competere asserit Turri, & eorum promissiones loco stipulationis haberi. Mercatoribus verò huiusmodi fidem non deberi

Turri,

Promissio Bancherij in bancho habet vim solutionis

Argentarij, & nummularij quinam fuerint.

Argentarijs correspondent Bancherij.

Paulus Castrensis.

Straccha Turri.

Banchi alij priuati iuris, alij publici.

cum publica auctoritate non indigeant, & quamuis eorum ministerium vtile, ac necessarium sit Reipublicæ, non tamen ipsi dicuntur habere causam publicam *Cagnolus l. 1. num. 77. vers. tertio arguitur C. de edend.* vnde eorum promissio nec vim habet stipulationis, nec solutionis. Quibus suppositis dic iam *in præcit. §. 21.* sermonem fuisse de habente publicam causam, cui ius assistit, in præsenti autem assertione sermonem esse de mercatoribus, alijsque non habentibus publicum ministerium, sed agentibus ad priuatam commoditatem, & vtilitatem, & sic apparentes oppositiones conciliabis. Quod si ibi locuti fuerimus expresso nomine mercatoris, ideò tali vocabulo vsi fuimus, quia apud recentiores nostri temporis iuris interpretes pro eodem nomen mercatoris, & Bancherij vsurpatur, nec Theologi vllam differentiam assignarunt.

Mercatores nō dicuntur habere causā publicam.

Cagnol.

Dices tertiò *ex Baldo in l. pro debito nu. 2. C. de bon. auth. Iud. possid. ex Salicet. ibid. num. 4 Petro de Vbaldis in tract. de duob. fratr. part. 8. quæst. 32. num. 33. tom. 6. parte prima. Surdo cons. 145. num. 9. & 10. lib. 1. Scaccia de commerc. §. 2. glos. 5. nu. 245.* Si quis cambium contraxit cum Mercatore in Ciuitate Mediolani, qui eidem fecit literas cambij ad alium Mercatorem in Ciuitate Romæ, vt solueret eidem stipulatori literas præsentanti, & super se reciperet cambium, & ille Mercator Romæ literas acceptauit sibi per stipulatorem delatas, & antequam solueret aufugit damnum decoctionis spectat ad eundem stipulatorem, ergo ex vi præcisa acceptationis consurgit nouatio, & liberatio. Sed contra primò, quia hæc, quæ dicuntur in allato exemplo in instantia, procedunt dumtaxat quoad Mercatorem acceptantem, & promittentem habentem publicam causam, cuius promissio ex communi consuetudine iuxtà mox dicta habetur loco stipulationis, & dicitur mercator ex modo loquendi confundente, & acceptante pro eodem nomen Mercatoris, & Bancherij, cæterum in rigore est Bancherius; vndè non modicum miror, quod *Turri loc. cit. num. 19.* neget de iure, & consuetudine esse promissionem campsoris importare liberationem debitoris à debito, dum posteà *nu. 23.* dicit promissiones factas in bancho secundum communem consuetudinem habere vim solutionis; Secundò, quià iura, quibus innititur Baldus ad asserendum id, quod in instantia affertur, id non probant, cum respiciant diuersos terminos, quod sic euincitur, nam textus *in l. inter causas §. abesse ff. mandati* hæc continet *Abesse intelligitur pecunia fideiussori etiam si debitor ab eo delegatus sit creditori, licet is soluendo non fuerit, quia bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum*, per quæ importatur formaliter, seu supponitur delegatio, adeòque

Baldus, Petrus de Vbaldis.

Surdus. Scaccia

Turri.

non

non debent extendi ad casum, in quo nulla interueniat delegatio, cuiusmodi est casus in instantia expositus; tùm quia mercator Romæ non supponitur debitor mercatoris Mediolani mandantis solutionem, quod requiritur ad veram delegationem ex allegatis iuribus supra; tùm quia licet fuerit acceptatio literarum non tamen fuit promissio, nec stipulatio requisita ad nouationem, vt supra. Rursus textus, quem ipse adducit *in l. omnes ff. de nouat.* ad probandum in eo casu factam esse nouationem, quia est facta mutatio personæ, & loci, non euincit intentum Baldi, cum ille aliud non importet, nisi quod omnis obligatio potest nouari, si expressè agatur, quod nouatur; cæterum non indicat, quod in casu exposito interueniat nouatio, cum nec partes expressè egerint de nouatione, nec per campsorem Mediolani intelligantur cessæ actiones contra Mercatorem Romæ, ità vt per talem actionem ipse se liberauerit ab onere, & cessare fecerit primæuam actionem contra se ipsum; vndè verum quidem est, quod nouatio importet mutationem debitoris & loci, non tamen, quod quælibet mutatio personæ, & loci importet nouationem, nisi intercedant aliæ conditiones a iure requisitæ, prout supra. Deindè non potest in eo casu absolutè dici, quod intercesserit mutatio debitoris, cum mutatio dicat transitum ab vno ad alterum per absolutum recessum a primo, quod non est in casu nostro, seu saltem per Baldum non probatur.

Ad delegationem requiritur, quod delegatus fuerit debitor.

Non quælibet mutatio personæ importat nouationem.

Probatur secundò assertio, quia ex dictis *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs I. in D. quæst. §. 12. per tot.* cessio nominis debitoris facta creditori per debitorem, non importat nec nouationem, nec delegationem per ea, quæ ibi tradita sunt ex allegatis iuribus & Doctoribus, ergo neque acceptatio præcisa literarum eandem nouationem, seu delegationem importat. Consequentia probatur, quia in tantum in cessione non interuenit nouatio, nec delegatio, in quantum non interuenit promissio debitoris cessi erga creditorem, nec hic præsumitur cedere primææ actioni contra suum immediatum debitorem in casu, quo cessus non solueret, immò acceptat ipsum dumtaxat conditionatè, si soluerit, sed etiam in acceptatione literarum nulla interuenit promissio in acceptante vt supra probatum est, nec stipulator præsumitur cedere primææ actioni contra datorem literarum per solam acceptationem earundem eius ad quem tracta fuit directa, quinimmò ipsum acceptasse tantum conditionatè, non si acceptarit, sed si soluerit, vel in pecunia numerata, vel si posuerit aliquod, quod habeatur ex dispositione iuris loco solutionis, ergo &c.

Stipulator non præsumitur cedere primææ actioni.

Dices hac ratione etiam dici posset, quod quandò interuenit promissio argentarij, vel publici Bancherij non intercederet nouatio, nec item quandò creditor acceptat literas debitoris ad alium debitorem eiusdem debitoris etiam liberando ipsum in cauta forma ex vi talis acceptationis, eo quia in vtroque casu posset dicere creditor, quod acceptat promissionem dumtaxat conditionatè, vel quod liberet tantum sub conditione, si promissor, vel cessus soluerit, quod est contra superius dicta. Sed contrà, quia in vtroque casu hic exposito interueniunt ea, quæ ex dispositione iuris, & ex consuetudine vbique recepta vim habent solutionis secundum se, adeòque non est, cur præsumatur conditio aliqua, quæ tantum esse potest in casu non solutionis, vel alicuius non habentis vim solutionis, quæ non interueniunt in casu expositæ assertionis ex vi simplicis acceptationis literarum, vt per se patet.

Non valet dicere, quod acceptat solum cõditionatè.

Assertio II. In hypothesi rationis dubitandi secundo loco expositæ propriè intercessit nouatio primæ literæ signatæ per Augustinum Tornerium, seu obligationis primæ per ipsum assumptæ in fauorem Titij, adeò vt Titius ad consequendum suum creditum non habeat amplius actionem directam contra eundem Augustinum, & eius bona, sed tantum aduersus Thomam Baudum, & si quam habet aduersus Augustinum est ratione obligationis quasi fideiussoriæ, vt infra *Baldus in l. pro debito 6. num. 2. C. de bon. auth. Iud. possid. Surdus in cons. 145. num. 10. lib. 1. Castillus cont. lib. 4. c. 59. num. 31. Leotardus de vsuris quæst. 26. num. 9. Scortia Theorem. 291. in fin. Ghetius in sua praxi camb. fol. mihi 23. Gait. de credit. cap. 2. tit. 7. num. 2411. Perus in prima parte fol. 151. Turri de Cambijs d. sp. 2. quæst. 7. num. 18.* quibus consonant, ea quæ nos tradidimus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 6. per totum.* 6

Baldus. Surdus. Castillus. Leotardus. Scortia. Ghetius. Gaitus. Perus. Turri.

Probatur primò iuxta ea, quæ per nos dicta sunt *cit. Prænot. 6.* nam celebrato contractu cambiali recursæ stipulatoris cum datore literarum ad respondentem eiusdem stipulatoris, si idem dator literarum, antequam literæ eædem soluantur per respondentem stipulatoris aliam pecuniam accipiat ab altero titulo cambij, & post solutionem primarum vergat in decoctionem, ita vt vtrique satisfacere non possit, certè iste secundus, cum quo secundum cambium contraxit præferendus est primo, non nisi, quia ius primi per illam virtualem solutionem extinctum omninò supponitur per ea, quæ in probatione assertionis ibi dicta sunt, & in subsequentibus vsque ad finem prænotionis, ergo per illam virtualem solutionem factam vigore primarum literarum, fit nouatio, vi cuius prior illa obligatio assumpta per datorem literarum extinguitur. Consequentia probatur, quia si non intercederet nouatio, vi cuius

Per illã virtualẽ solutionẽ cessat ius prælationis quoad primũ cãpbiũ.

extingueretur illa prima obligatio non esset, cur secundus præferendus esset primò, cum hic haberet anteriorem actionem intuitu primæ obligationis assumptæ per datorem literarum, quæ adhuc in suo robore perseuceraret; neque existimandum est ibi dicta procedere in diuersis terminis, quandòquidem ibi etiam erat sermo de datore literarum, & stipulatore in ordine ad respondentem eiusdem stipulatoris, qui acceptauit literas datoris, easque virtualitèr soluit, & tractam iterum remisit ad eundem datorem literarum iuxta modum expositum in hac assertione.

Probatur secundò, quia ex superius dictis in præcedenti assertione, & *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. in Disquis. §.21.* propriè intercedit nouatio, si constituto cambio cum vno, datisque literis ad respondentem, qui non solùm acceptet, sed etiam promittat soluere ei cui solutio facienda est, & per hunc promissio acceptatur, ergo a fortiori intercedit nouatio in hypothesi præsentis assertionis, in qua respondens non solùm supponitur promittere, sed etiam virtualiter soluere sibi ipsi iuxta dispositionem creditoris mandantis solutionem sibi ipsi faciendam, & rursus ex vi solutionis factæ nouas literas noui cambij ad eandem remittere.

Probatur tertiò, ex dictis *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs I. in Disquis. §.9.* quia in cambijs continuationum, seu in recambijs duplex potest exigi prouisio, non nisi quia recambia, seu continuationes sunt noua, & iterata cambia, nouique contractus non mera pars consecutiua primi cambij, ergo quia per secundum extinguitur primum, quod vtpotè extinctum nullam potest parere actionem, nullamque obligationem conseruare in debitore. Consequentia probatur, quia si nouum cambium non poneretur, per quod primum non extingueretur ex eodem numero cambio duplex exigeretur prouisio, quod non videtur dicendum. Confirmatur, quia si cambium *con la riccorsa*, non importaret duplicem contractum, ita vt per secundum primus extinguatur, ipsum cambium recursæ esset vt vsurarium prohibitum per præallegat. Constit. Pij V. asserentis *Neque cambia aliter, quam pro primis nundinis &c.* & paucis interpositis, *abusu illo prorsus reiecto cambia pro secundis, & deinceps nundinis, seu terminis exercendi*, ergo cum huiusmodi cambium sit non solùm communi consuetudine, sed etiam communi Cardin. Voto in Sacra Congregatione approbatum, dicendum erit hoc prouenire, quia innouantur cambia, & primum per secundum omninò extinguitur.

In cambijs continuationum duplex potest exigi prouisio

Cambium con la riccorsa importat duplicem cōtractum.

Dices primò hæc, quæ dicta sunt in præpositis probationibus verificari dumtaxat, quandò respondens vtriusque stipulatoris scilicet, & datoris literarum acceptaret primas literas, illasque virtualitèr modo explicato solueret nomine proprio, & ex pecunia propria, secus autem quandò ea præstaret nomine tantum procuratorio stipulatoris, & ex pecunia eiusdem, quia tunc exerceret solummodò nudum ministerium respectu eorundem, nullamque obligationem in se assumeret, cum tota hæc esset in principalibus, quorum personas ille dumtaxat repræsentat. Sed contra primò, ergo iam in ordine ad respondentem, si agat nomine proprio habetur nouatio prioris contractus transfusa in secundum, & sic cambium recursæ secundum se importat duplicem contractum, & nouationem primi cum secundo, & solum hæc ratio tollitur ratione circunstantiæ personæ agentis munus nomine principalium, quod non est dicendum, vt infra; Secundò, quod respondens præstet solùm nudum ministerium ratione principalium nihil aliud importat, quam quod soluat, & recipiat pecunia virtuali stipulatoris, & non propria, sed hoc quod est soluere, & recipere pecunia virtuali stipulatoris non tollit, quin re vera fiat solutio prioris cambij, & per se ipsum extinguatur, cum illa pecunia, vt virtualitèr soluta sit terminus primi cambij, & vt postea transferenda initium secundi; neque hoc nouum in iure, quod eadem pecunia quamuis sit eiusdem Domini possit esse in ordine ad diuersos contractus, & terminus, & principium, & habere rationem solutionis, & pretij in ordine ad diuersam emptionem, vt colligitur ex textu *in l. singularia 15. ff. si certum petatur*; neque ex eo, quod supponatur eiusdem stipulatoris existimandum est retinere idem ius prælationis, quia in ordine ad diuersos contractus diuersas qualitates induit, & de vno in alterum transit iuxta naturam, anterioritates, & posterioritates eorundem contractuum; punctualis est doctrina quoad hoc, quod quamuis respondens præstet nudum ministerium respectu stipulatoris fiat nouatio prioris contractus apud *Turri de Cambijs disp. 3. quæst. 7. nn. 18.* vbi quærens, an ille, cui dirigitur tracta, ea acceptata obligetur, etiam si ad eum spectat sola cura, & sollicitudo postquam firmauit post tractæ acceptationem eum efficacitèr obligari, subdit, *Et eo instior erit eius obligatio ex recambio, quo certius est post cambij perfectionem, & solutionem, quæ in eodem recambio contingit liberari debitorem ex cambio, qui si debitor perdurat, talis non est respectu cambij ad perfectionem deducti per solutionem, sed vi sui mandati executi, & successiue talis non est ad fauorem stipulatoris cambij, sed ad fauorem ipsiusmet tractam acceptantis, & soluentis recamby ministerio, vt explicatum est suprà in quæst. prox. præcedenti.* Consonant iis, quæ dicuntur per Turri ea, quæ asserit *Lugus disp. 28. sect. 7. num. 100. vers. vnde si Petrus*, vbi expo-

In ordine ad diuersos cōtractus idē potest esse terminus, et principiū

Turri.

Lugus.

expoſito caſu conſimili illi, de quo nos hic agimus, habet. *Item fuiſſet, ſi poſtquam Antonius, vt procurator Ioannis, & Petri ex pecunijs Ioannis datis Petro ad ſecundum cambium extinguit primum, Petrus nihil deberet Ioanni ex primo cambio, ſed ſolum, quod ab ipſo, vel eius Procuratore ad ſecundum cambium accepiſſet*, quo nihil aptius ad rem noſtram eſſe poteſt; dixerat enim antecedentèr ad hæc, quod ſi Petrus poſt primum cambium Romæ a Ioanne acceptum, & ante illud Placentiæ ſolutum, aliud cambium Placentiæ à Franciſco acciperet ab Antonio Ioannis procuratore ad extinguendum primum, & poſt hæc decoqueret, nec haberet, quo vtrumque cambium ſolueret, deberet præferri Franciſcus, vt creditor anterior Ioanne, eo quia primum cum Ioanne ex recambio extinctum ſupponatur; & cum modo ſubdat, idem dicendum, quandò Antonius ex pecunijs Ioannis ſolutionem primi cambij præſtat inconcuſsè firmat ea, quæ per nos hic dicuntur, & ex diametro corroborat.

Senſus Lugi ualdè accomodus noſtro ſēſui.

Dices ſecundò, cambium cum recurſa ex natura ſua, & ex communi conſuetudine vbique recepta, hoc habere, vt reualidari debeat, ſeu compleri vltimatè per ipſum datorem primarum literarum, cum in eis regulariter addatur clauſula, *rinalerne ne ſopra di noi*, quæ particula inducit quaſi quandam obligationem fideiuſſoriam in fauorem ſtipulatoris factam per datorem literarum pro reſpondente, & ſpecialitèr in caſu noſtro per datorem primarum literarum in eiſdem fuit dictum ſcilicet in illis expeditionis, *e ponete à conto noſtro*, & in alijs *d'auiſo, e poi con voſtre ſolite ſpeſe da me qui valeruene, che li darò buon compimento auiſando &c.* vndè infert *Olea de ceſſione iur. tit. 7. quæſt. 3. nu. 25.* quod quamuis primum cambium per virtualem illam ſolutionem factam per reſpondentem modo, quo ſuprà, fuerit extinctum, nihilominus hypotheca in fauorem ſtipulatoris firma remaneat a die primarum literarum etiam in concurſu aliorum creditorum, quia *hypotheca ineſt primæ obligationi literarum, & expeditionis, & naturæ cambij, quod dicitur di ricorſa*; quæ omnia poſſunt ex eo magis confirmari, quod ſi obligatio ſoluendi cambium ex reditu, ſeu hypotheca in primis literis non fuiſſet per datorem earundem literarum appoſita, reſpondens ſecundum cambium, ſeu recambium non iniuiſſet cum eodem datore primarum literarum nouas literas ad ipſum dirigendo pro ſolutione facienda ſtipulatori, neque eundem datorem conſtituiſſet debitorem, quem tamen conſtituit, & cum eodem ſecundum cambium iniuit. Sed contra, quia quamuis ſit onus impoſitum cambio primo reualendi de ipſo ſuprà ipſum datorem literarum, re tamen vera completur in nundinis per illam ſolutionem virtualem modo, quo ſuprà; non negauerim tamen clauſulas illas *rinalernene ſopra di noi, ponete à conto noſtro, e poi con voſtre ſolite ſpeſe da me qui valeruene, che li darò buon compimento* inuoluere, ſeu inducere quodamodò obligationem quaſi fideiuſſoriam *Baldus in rubr. num. 12. verſ. modo quæro C. de conſtit. pecun. Follerius ad Maran. in ſpec. part. 6. act. 6. princip. num. 46. verſ. hoc in loco*, quod non denegarunt DD. Aduocati patrocinantes cauſæ dicti Auguſtini Tornerij, qui etiam dixerunt talem obligationem initium deſumere a die primi cambij, eidemque originalitèr ineſſe, ſed dico, quod talis obligatio in ordine ad ſtipulatorem extincta fuit in illa virtuali ſolutione facta per reſpondentem, & tranſiuerit vigore primarum literarum, & mandati in eum dati, & per eum executi in eundem reſpondentem, adeò vt hic poſſit agere aduerſus eundem datorem primarum literarum ex vi obligationis aſſumptæ in primis literis incipientis a die dationis earundem, non à die præciſè noui cambij initi, atque in hanc ſententiam propendiſſe videtur Excellentiſſimus Mediolani Senatus in cauſa inter Dominum Georgium de Clericis, & Lumagham occaſione literarum Velati, & Recalcati. Sed quidquid ſit de ijs, quæ nos non feriunt, noſtra aſſertio procedit ſolummodò ex vi contractus ſecundum ſe ſumpti nulla habita ratione fidejuſſionis, qui certè patitur nouationem per ſecundum initum, vt patet ex allegatis iuribus, & rationibus; vndè iure merito docuit *Scaccia de commerc. §. 2. gloſa 9. ſub num. 2. & 3. verſic. reſpondeo*, quod ſi contractui non apponeretur illa clauſula *ponete à noſtro conto*, mandans obligaretur præciſè ratione mandati *iuxtà l. ſi quis mihi, & l. ſi mandauero ff. mandati* non autem ex expreſſa, & liquidata obligatione, ex quibus infero, quod ſi non eſſent appoſitæ ſimiles clauſulæ extingueretur quæcunque obligatio per ſimplicem executionem mandati. Cæterum ſuppoſita illa actione, ſeu obligatione quaſi fideiuſſoria non renuerem Titium ratione iuris acquiſiti per obligationem eandem aſſumptam a datore primarum literarum poſſe agere contrà eundem, & habere vi eiuſdem rationem prælationis in ordine ad quoſcunque alios creditores ex cauſa poſteriori ad celebrationem eiuſdem primi contractus, licet antecedenti ad celebrationem r cambij, vt in ſimilibus expreſsè docet *Lugus de Cambijs diſp. 28. ſect. 7. num. 101. verſ. vnde ſi Petrus in fine*, qui aſſerit etiam ſic definitum in quadam Theologorum Congregatione habita Romæ die Sabbati 27. Septembris 1671. & ità etiam fuit deciſum in Excellentiſſimo Mediolani Senatu in cauſa conſimili vertente inter Hæredes Calepij, & Hæredes Cellæ ſub die 18. Ianuarij 1675. atque hoc idem eſt, quod nos diximus in aſſertione, *& ſi quam*

habet

Margin notes: Olea. — *Hypotheca ineſt obligationi primarum literarum.* — *Primum cābiū re uera cō pletur in nundinis* — Baldus. — Follerius — *Deciſio Excellētiſs. Mediol. Senatus.* — *Aſſertio procedit ex vi cōtractus præcisè nulla habita ratione ad fideiuſſionem.* — Lugus.

habet aduersus Augustinum est ratione obligationis &c. Quod si dixeris, quod si obligatio esset solùm ratione fideiussionis stipulatorem non posset agere immediatè contrà datorem literarum, sed debere prius excutere respondentem, qui constitutus est principalis debitor iuxta naturam fideiussionis; falleris in hypothesi nostræ assertionis, quia inter Mercatores, & campsores hoc vsus obtinuit, vt quæcunque promissio per ipsos facta de solutione ipsos immediatè obliget, vt pluribus Doctoribus, & iuribus allegatis docuimus *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs I. in Disquis. §. 23.*

Inter Mercatores, & campsores vsus inualuit, vt promissione immediatè obligentur.

Ex quibus habes primò, quod quandò diximus *de Cambijs I. in Disquis. §. 21.* stipulatorem, qui primò dedit cambio alteri, qui postea ab alio cambium aliud accepit, antequam primæ literæ datæ soluerentur per respondentem, non habere ius prælationis respectiuè ad illum alium, qui secundò dederat cambium, hoc procedere præcisè ex vi contractus, qui secundum se extinguitur per illam virtualem solutionem, vt supra. Quod si deindè supponamus receptorem primi cambij vlteriùs fideiussisse in fauorem stipulatoris pro respondente, tunc vt optimè asserit *Lugus loc. cit.* a die primi contractus inest obligatio respectu eiusdem datoris literarum, ratione cuius stipulator præferendus est, cum illa obligatio originalitèr inceperit in primo contractu, & semper perseuerat quousque ponatur vltimata solutio.

Lugus.

Habes secundò, quod quamuis ratione fideiussionis adiectæ primo contractui illa obligatio perseueret vsque ad vltimum, & reale complementum contractus, non tollatur tamen, quin possit exigi duplex prouisio, altera pro primo contractu, qui extinguitur per illam virtualem solutionem, altera pro illo, qui de nouo contrahitur. Ratio est, quia vt supra innuebamus *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs II. Pranot. 11.* creditor potest exigere pro cambio fideiussores, seu pignora, & nihilominus exigere etiam interesse, & prouisiones cambij, quandòquidem hæ dantur pro labore in numerando, pro custodia, alijsque vt supra *loc. cit.* quæ omnia interueniunt etiam præstita fideiussione, aliaque idonea cautione.

Ratione fideiussionis obligatio perseuerat, vsque ad vltimum complementum.

7 Assertio III. Intercedit regularitèr nouatio etiam quantum pertinet ad obligandum creditorem, quandò debitor promittit soluere debitum intra annum, quod si non soluerit intrà tempus conuentum ex nunc assignat creditori acceptanti bona quædam in solutum. Ita contra *Paulum de Castris in l. si Stychum §. idem Celsus de Nouat. Decium cons. 12. & pro tenus per totum. Dinus de reg. iu. in 6. Tess. Fossan. decis. 147. datio in solutum num. 2. & seqq. versic. & contrarium*, qui etiam docet ità pluries per Senatum Pedamontanum fuisse decisum.

Paul. de Castro.
Decius.
Dinus.
Fossanus

Probatur primò, quià datio in solutum acceptata a creditore demit ius creditoris ad præcedens creditum, & liberat debitorem a debito, adeò vt iste ratione istius non possit amplius vexari, quandòquidem dare in solutum, & soluere idem sunt *Baldus in l. fin. C. ad leg. falcid. & not. in l. libera C. de sen.* vndè sicuti, qui soluit exsoluit debitum, ita qui dat in solutum idem debitum demit, quinimmò datio in solutum valet incommutabilitèr, & non subiacet pacto legis commissoriæ *l. cum Dominum, & ibi Baldus C. de pignor.* sed ex conuentione partium ex nunc posita elapso illo anno illa assignatio, de qua loquimur, est propriè datio in solutum, ad quam ex mutuo consensu creditor, & debitor se obligarunt, ergo elapso illo anno illa demit ius creditoris, & eximit debitorem a debito; neque obstat, si dicatur hæc valere, quandò illa datio in solutum est absolutà, non quandò conditionata, vt in casu nostro; non obstat, inquam, quia conditio respicit solummodò tempus, si scilicet debitor intrà illud non soluerit, non consensum supposita non solutione pro illo tempore; vndè purificata illa conditione per lapsum temporis, conuentio transit in absolutam, & sic obligat iuxta præallegata iura.

Datio in solutū acceptata demit ius creditoris.
Baldus.

Conditio nō respicit consensū supposita nō solutione

Probatur secundò. Pacta conditionata purificata conditione absolutè obligant, & fiunt absoluta, sed pactum illud, de quo loquimur est cum assignatione ex nunc pro tunc, & cum acceptatione, solumque pendet a conditione, si debitor intra conuentum tempus non soluerit, ergo purificata illa conditione solutionis non positæ ex nunc pro tunc obligant, cum consensus ipsorum contrahentium modo sit absolutus.

Dices primò illam dationem in solutum esse solùm ad cautelam, & in fauorem creditoris, qui potest illam reicere. Sed contrà, nam datio in solutum nō solùm est ad cautelam, sed etiam ad exonus debitoris, non est mera pignoris assignatio, sed æquiualet actuali solutioni, quæ non ponitur solùm in securitatem creditoris retinendo adhuc obligatum debitorem, sed etiam absolutè liberat eundem debitorem iuxta præallegata iura.

Dices secundò illa cōuentio inter creditorem, & debitorem videtur secundum se importare alternatiuam, & cum sit inducta in fauorem creditoris electionem videtur eidem conferre *Tirraquel de contractu lignag. §. 3. glos. 3. num. 16. vers. adeo Stracch. tract. de assecurat. initio ante glos. num. 63. & seqq. tom. 5. part. 1. fol. 352. Bartolus in l. 6. quamuis num. 2. & 3. ff. de pignor*, ergo creditor reiecta illa datione potest agere primæua actione. Sed contrà neganda est illa alternatio, quæ in instantia supponitur,

Tiraquel
Straccha
Bartolus

nam

nam ſuppoſita acceptatione abſoluta illius dationis in ſolutum eſt cum plena liberatione prioris debiti; non enim eidem debito accedit, vt pignus, ſed ponitur, vt ſolutio pro eodem; & longè eſt diuerſum aſſignare aliquod in pignus, & aſſignare tanquam datum in ſolutum, & ſicuti, ſi debitor daret de præſenti in ſolutum aliquid creditori acceptanti eximeretur ab onere debiti, ità eximitur de futuro purificata illa conditione. Quamobrem auctores, qui citantur in inſtantia, loquuntur ſolummodò in ſenſu, quo noua obligatio accederet priori pro ſecuritate, & cautione debiti principalis, vt ipſos legenti ſit manifeſtum. Ex quibus ſoluuntur omnia argumenta Decij aſſerentis, quod cum illa datio ſit inducta in fauorem creditoris non poſſit in illius odium retorqueri iuxtà *l. quod fauore C de legibus, & cap. quod ob gratiam de reg. iu. in 6.* retorqueretur autem ſi primæua actione deſtitueretur, & ex vi illius non poſſet agere in debitorem. Item in caſu ſtatuti mandantis reo condemnato non ſoluenti pænam intrà decem dies manum amputandam, debere intelligi, ſi Reſpublica, vel Fiſcus voluerit, quia transfuſio huiuſmodi pænæ ſemper accipitur cum tacita conditione, ſi ille, ad quem pertinet, ſic voluerit, ergo etiam idem intelligendum eſt in illa datione in ſolutum, de qua nos loquimur. Item huiuſmodi pactum comparari pacto legis commiſſoriæ reſolutiuo venditionis, quod verificatur volente venditore, non autem eo inuito *l. 2. & 3. ff. de leg. commiſ.* Tandem, quia facta conuentione inter creditorem, & debitorem de ſoluendo, vel de dando pignore, ſeu fideiuſſore intra tale tempus non tamen liberatur debitor offerendo pignus intrà tale tempus, ſed poteſt cogi ad ſoluendum, ergo etiam in caſu noſtro &c. Soluuntur, inquam, & quidem primum non ſubſiſtit in noſtra hypotheſi, ſecundum quam ſupponimus dationem illam non ſolùm eſſe in fauorem creditoris, ſed etiam in exonus debitoris, & eſſe potius commutationem crediti cum re, quam ſimplicem pignoris aſſignationem. Deindè id, quod aſſeritur ex allegatis iuribus procedit, quandò creditor ipſe non præſtitit conſenſum. ſecus autem quandò ipſe annuit, & acceptauit; non enim poteſt dici retorqueri in ipſius odium, quod ipſe liberè voluit. ſecus venditio aliqua facta in alicuius commodum diceretur refundi in ipſius odium ex eo, quod non poſſet illam reſcindere, quod nemo dicet. Secundum item non ſubſiſtit, quia mandatum illud, ſeu ſtatutum mandans amputationem manus in caſu non poſitæ ſatisfactionis non eſt ex conuentione, per quam tàm reus, quam Reſpublica, ſeu Fiſcus obligetur, ſed ex mera iuris diſpoſitione, quod non militat in caſu noſtro, qui dependet ex mutua partium conuentione, ſecundum quam vtraque pars tenetur ſtare conuentis, & ſemel præſtito libero conſenſu non eſt liberum alteri ex contrahentibus recedere, niſi non adimpleta conditione. Tertium item non ſubſiſtit, quia ex allegatis iuribus datio in ſolutum non ſubiacet pacto legis commiſſoriæ. Deindè illa conuentio non importat pactum legis commiſſoriæ, quandòquidem hoc importat conditionem expreſſam, vt ſi intra determinatum tempus non ſit adimpleta conuentio a principio intelligatur irrita, vt docuimus *tom. primo ſub tit. Contractus II. de empt. & vendit. Prænot. 4. num. 9.* quod non euenit in noſtro caſu, ſecundum quem ſancitum eſt, quod non poſita conditione ſatisfactionis intra tempus conuentum non reſcindatur datio in ſolutum, ſed potius ſuum ſortiatur effectum. Non tandem quartum ſubſiſtit, quia hic non agimus de aliquo adiecto in ſecuritatem debiti principalis, ſed potius de reciſione ipſius.

Non accedit debito, vt pignus, ſed vt ſolutio pro eodem.

Decius.

Argumenta propoſita per Decium.

Eorundē argumētorum ſolutio.

Datio in ſolutu nō ſubiacet pacto legis commiſſoria.

Probatur tertiò, quià quandò etiam in hac hypotheſi eſſet locus alternatiuæ, electio potius eſſet penes debitorem, quam penes creditorem *cap. 70. in alternatiuis, & ibi Dinus de reg. iuris in 6.* & præcipuè ſi vtraque alternatiua eſt æqualitèr in obligatione. *Matth. Coler. tract. de proceſ. execut. part. 1. cap. 8. num. 29. Straccha tract. de aſſecur. initio ante gloſ. num. 63. tom. 6. part. 1.* quod non inficiatur *Scaccia contrariæ ſententiæ propugnator acerrimus §. 2. gloſ. 5. num. 310.* ſed hic eſt ſermo de alternatiua æqualitèr, quandòquidem datio in ſolutum non accedit per modum ſecuritatis, ſed ſubſtituitur loco ſolutionis, vt per ſe patet, ergo &c. Confirmatur, quia ſi quis debitor det ſuo creditori pignus cum pacto, quod teneatur ad cambia, & damna cambiorum, & ſi in fine anni non ſatisfecerit, quod creditor poſſit pro ſuo libito vendere pignus, elapſo anno debitor intelligitur liberatus ab intereſſe cambiorum, etiam ſi creditor pignus non vendiderit *Curtius Iunior conſil. 132. habita diligenti ſub num. 4. verſic. præmiſſis*, a quo non diſſentit. *Scaccia §. 2. gloſ. 5. num. 311.* ergo etiam ſi dat in ſolutum aliquid ſi non ſoluerit intrà tempus conuentum, intelligitur liberatus à debito &c.

Dynus. Matth. Coler. Straccha. Scaccia.

Electio eſſet potius penes debitorē quā creditorē

Curtius Iun. Scaccia.

Aſſertio IV. In delegatione, quam facit ſui debitoris debitor ad ſoluendum creditori ſuo duplex conſurgit liberatio, altera delegantis a ſuo creditore, altera delegati à delegante, ſi tam delegatus, quam ille, cui facta eſt delegatio, acceptauit, & delegatus promiſſit ſoluere, & poſteà non ſoluit. *Paulus de Caſtro in l. 58. qui vſumfructum verſus fin. ſub num. 4. ff. de verborum oblig. Surdus deciſ. 23. creditores num. 1. in vlt. verbis, & ſeqq. Bartolus in l. ſingularia num. 19. ff. ſi cert. pet. Scaccia §. 2. gloſ. 5. num. 302.* 8

Paul. de Caſtro. Bartolus Scaccia.

Pro-

Probatur prima pars ex ijs, quæ dicta sunt superius *sub tit. Contractus V. de Cambijs I. in Disquisit. §. 21. & 22.* vbi statutum est per promissionem alterius soluendi debitum sui debitoris alteri eiusdem creditori intercedere nouationem, & transfundi obligationem debitoris in acceptantem, & promittentem soluere pro illo, sed per nouationem liberatur debitor à debito, hocque transfunditur in eum, in quem fit nouatio, ergo &c.

Probatur secunda pars, quià delegatus non potest simul pro eodem debito duplex onus adæquatum habere, cum onus non possit esse suprà debitum, sed si non liberaretur à delegante duplici onere pro eodem debito adæquatè premeretur, ergo &c. Minor probatur, quià per delegationem sibi factam obligatur pro summa delegata versus creditorem eiusdem delegantis, ergo si simul obligatus remaneret versus delegantem, duplici obligatione pro eadem summa simul afficeretur. Confirmatur, quià per delegationem sui debitoris transfert ius, quod habet in delegatum ad personam, cui fit delegatio, ergo illud apud se non retinet. Consequentia patet, quià repugnat idem ius transferri, & retineri, cæteroqui transferretur, & non transferretur. Confirmatur secundò, quià per talem delegationem ipse liberatur à suo creditore iuxtà dicta in probatione primæ partis; ergo etiam liberat suum debitorē à se ipso. Consequentia probatur, quià in tantum ipse liberatur, in quantum transfert onus, quod ipse habebat in fauorem creditoris in delegatum, ergo si hic assumit illud onus pro delegante liberatur per hoc nouum onus à priori onere, quod habebat cum delegante, secus qui in vno grauatur in altero non releuaretur contrà dispositionem iuris *in l. cum qui ff. de iure iurando, & in auth. contrà qui propriam C. de non num. pecun.*

Per delegationē transfertur ius delegantis in eū, cui fit delegatio.

PRÆNOTIO XXII.

De Bancherijs, eorumque muneribus.

SVMMARIVM.

Duplex genus Bancheriorum 1.
Rationes dubitandi circà vtrumque 2.
Dupliciter possunt deponi pecuniæ apud bancherios, & quomodò 3.
Peccant Bancherij vtentes pecunia in negotiationibus proximis periculis, si negotiationes in sinistrum abeuntes fiant impotentes ad soluendum 4.
Etiam si contingat negotiationem prosperè euadere. Ibid.
Bancherij possunt iustè exigere stipendium à deponentibus quamuis magnum lucrum reportent ex pecunia deposita 5.
Iustè Bācherij intrà nundinas possunt exigere congruum stipēdium in fine nundinarum 6.
Stipendium, quod exigi potest à Bancherijs taxandum est arbitrio prudentum 7.
Soluendum est per Deponentes, non per eos, quibus facienda est solutio. Ibid.
Possunt Bancherij stipendium exigere custodia, etiam si soluant in pecunia non numerata 8.

BAncherij sunt quasi in duplici differentia, vt asserit *Mercatus*; Alij extrà nundinas, qui ex eo, quod aliorum mercatorum pecunias quasi in depositum recipiant nullum inde interesse recipiunt, præter illud, quod occasione pecuniæ apud se depositæ lucrantur ex propria industria; Alij in nundinis, qui pecunias recipiunt eorum, qui in ipsorum banco volunt consignare, soluuntque literas eorum, qui easdem pecunias deposuerunt, & recipiunt pecunias ab eisdem ad se transmissas seruatis rationibus dati, & accepti; atque hi in termino nundinarum iustè exigunt mercedem sui laboris ad proportionem negotiorum, quæ pro singulis exercuerunt. 1

Alij in nūdinis, alij extrà nundinas.

Circa Bancherios primi generis duę potissimum insurgunt difficultates. Prima est, an peccent lethalitèr, si pecunia apud se deposita vtantur in negotiationibus periculis obnoxijs, siuè prosperè negotiatio euadat, siuè sinistrè. Secunda, an iustè possint exigere stipendium à deponentibus non obstante, quod à depositis maximum lucrum reportent ex sua industria. 2

Proponuntur difficultates quoad vtrosque.

Circa Bancherios secundi generis aliq; oriuntur dubitationes. Prima est, an iustè possint exigere illud stipendium in fine nundinarum. Secunda quale, & quantum possit esse hoc stipendium, siuę Bancherius soluat literas cambij in pecunia numerata, siuè per alias literas. Tertia, à quonam Bancherijs debeatur illud stipendium, an à depositoribus, an ab ijs, quibus pecuniæ depositæ soluuntur. Quia tamèn mox innuimus Bancherios quandòque literas soluere pecunia numerata, quandòque illa non numerata, ideò pro claritate.

Obserua duobus potissimum modis à deponentibus consignari eisdem Bancherijs pecunias. Primò, quatenus deponentes pecuniam actualem secundum determinatam quantitatem, & numerum eisdem custodiendam tradunt, & restituendam modo, quo per ipsos depositores præscribetur. Secundò, quatenus non tradunt actualem pecuniam, sed literas continentes enunciatam summam, quæ posteà nomine eorundem depositorum debetur bancho ab eo, qui constituitur debitor in eisdem literis. Porrò sicuti duobus enuntiatis modis pecunia Bancherijs consignatur, ita duobus modis contingit, vt illam restituant siuè eidem deponenti, siuè alteri ex commisione eiusdem deponentis. Primò in pecunia numerata. Secundò sine illa, modo tamen æquiualenti reali restitutioni. & 3

Pecunia deponitur, & restituitur, vel in numerato, vel in æquiualenti.

so-

solutioni in numerata pecunia, quod multipliciter potest contingere; Primò per cessionem debitoris alterius eiusdem banchi factam illi, cui pecunia esset soluenda. Secundò per nouam transmissionem literarum ad alium locum, in quo creditor banchi illa indiget. Tertiò per nouationem, seu delegationem alterius acceptati ab ipso creditore. Quartò constituendo se debitorem pro illa summa pro illo, cui debetur, cum pecuniam illam velit in bancho consignare, vel pro illis, quibus ipse creditor pecuniam sibi debitam cedit, si isti velint in eodem bancho consignari. Quibus suppositis sit

4 Assertio I. Non eximitur à graui culpa Bancherius, qui pecunia apud se deposita vtitur in negotiationibus proximis periculis obnoxijs, si negotiatione in sinistrum abeunte redderetur impotens ad restituendum deponenti, & hoc siuè prosperè, siuè sinistrè contingat negotiationem abire. *Molina de iust. & iure tract. 2. disp. 408. vers. circà Bancherios.*

Molina.

Bancherij ex vi muneris obligantur ad cautè procedendū.

Probatur primò, quià Bancherij ex vi sui muneris obligantur ad cautè custodiendas pecunias suorum Principalium, eosq; seruandos indemnes, & hæc non præstantes deficiunt à rectitudine ex vi sui muneris seruanda, & a publica fide, quæ in ipsis attenditur, sed vtendo pecunia suorum Principalium in negotiationibus proximis periculis expositis eam non cautè custodiunt, nec quantum est ex se seruare student indemnes deponentes, quin potius periculis expositis eam non cautè custodiunt, nec quantum est ex se seruare student indemnes deponentes, quin potius periculis exponunt, ergo deficiunt a rectitudine suo muneri debita in præiuditium eorundem deponentium, adeòque grauitèr peccant.

Dices primò. Bancherios non esse simplices custodes pecuniarum apud se depositarum, sed constitui earundem dominos, qui propterea possunt de illis disponere ad suum beneplacitum, & sicuti non peccaret lætalitèr, si alijs pecunijs proprijs vterentur in similibus negotiationibus, ità nec peccare videntur sic disponendo de pecunijs sibi consignatis à deponentibus, cum illarum constituantur domini. Sed contra, quamuis re vera constituantur domini pecuniæ apud se depositæ retinent tamen onus æqualem restituendi ad exigentiam suorum principalium, vndè se constituendo impotentes, vel se exponendo periculo proximo impotentiæ ad restitutionem, peccant contra rectitudinem muneris assumpti, & in præiudicium saltem probabiliter futurum eorundem principalium, quod nouum non debet apparere, quandoquidem, vt alibi dicebamus etiam debitor est dominus pecuniæ, quam habet, & tamen si illam expendat in fraudem creditorum, & fiat impotens grauitèr peccat.

Quamuis sit dominus nō potest tamen disponere in præiuditium creditorum.

Dices secundò. Si negotiatio prosperè euadat nullum contingere potest detrimentum deponentibus, ergo saltem in casu, quo res benè se habeat non erit campserius sic exponens obnoxius peccato, siquidem malitia tota est in ordine ad præiudicium creditoris. Sed contrà, quia malitia non solùm consurgit ex damno actuali, sed etiam ex morali periculo eiusdem damni, cui se exponendo, sicuti in alijs omnibus non liberatur à noxa, ita neque in hoc; & ratio est, quia illa expositio est secundum se mala, sicuti est actio mala expositio rei combustibilis propè incendium, quamuis actualitèr per incendium non consumetur.

Malitia consurgit etiam ex morali periculo damni.

Probatur secundò, ex recepta communitèr sententia non eximitur Bancherius à culpa læthali, si depositam pecuniam in tanta quantitate in suis negotiationibus expendat, vt moralitèr inhabilis reddatur ad tempore congruo soluendum id, quod depositores petierint. *Molina tract. 2. de iust. & iur. disp 408.* & ratio est, quia depositores quamuis non renuant assentiri licitæ implicationi in fauorem depositarij, renuere tamen præsumendi sunt in casu, quo talis implicatio resultare potest in ipsorum perniciem, vndè assensum præbent solùm conditionatum, dummodò scilicet non reddantur inhabiles ad soluendum quotiescunque petierint, ergo etiam non eximuntur a labe peccati læthalis, si pecuniam ità implicent, vt subsit morale periculum, quod tempore congruo non erunt soluendo. Consequentia probatur, quia non minus est præsumptio, quod creditor renuat implicationi, per quam debitor sit impotens, ac sit præsumptio, quod renuat implicationi, per quam est morale periculum impotentiæ securæ ad soluendum.

Molina.

Deponētes assensum præbent solū conditionatum.

Assertio II. Bancherij iustè possunt exigere stipendium à deponentibus, quamuis a depositis multum lucrum reportent ex sua industria. *Nauarrus in comment. c. vlt. de vsuris num. 40. & in man. c. 17. num. 295. Molina dicta disp. 308. vers. circà deponentes,* si tamen deponentes non renuerint. 5

Nauarrus.

Molina.

Probatur primò. Munus illud, quod exercent Bancherij in fauorem deponentium in custodiendo, numerando, accipiendo rationes dati & accepti, & præstando idoneam cautionem est secundum se pretio æstimabile, nec demitur ius exigendi pro illo stipendium ex eo, quod aliundè ex sua industria lucrum aliud indè reportet, ergo iustè illis, scilicet deponentibus non renuentibus possunt illud stipendium exigere. Antecedens probatur, tùm quia non repugnat ex duplici titulo duplex lucrum acquiri, si vterque sit lucratiuus, alterum ex industria, alterum ex munere, quod exequitur, quod certè munus, sicuti in alijs

Non repugnat ex duplici titulo lucrum acquiri.

pretio compensatur, non est, cur non sit compensabile in Bancherio ipsum exercente; tùm quià ex alibi sæpius repetitis quamuis locatio, seu sublocatio equi sit multum fauorabilis conductori, cum eum deberet remittere proprijs expensis ad locum destinatum, pro quo locat, seu sublocat, non tamen tollitur, quin pro sublocatione possit exigere iustum stipendium, cum hæc secundum se sit pretio æstimabilis, ergo etiam, cum quis locat sua opera, suamque industriam alteri in custodiendis ipsius pecunijs, in numerando &c. poterit exigere iustum stipendium, quamuis ex tali locatione ipsi consurgat aliquod vtile ex industria, quatenus vtatur re sibi deposita &c.

Exẽplũ de locatione, & cõductione equi.

Probatur secundò, quià ex alibi dictis, & præcipuè *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs I. in Disquis. §. 18. num. 3.* depositum irregulare, cuiusmodi est istud, induit naturam mutui. *Bartolus in l. 4. si quis nec causam num. 3. & 4. ff. si cert. pet. Decius in l. certi conditio §. vlt. num. 4. ff. eod. tit.* sed in mutuo qua mutuum est non potest aliquid exigi, quod sit pretio æstimabile supra sortem, nec conueniri de cessatione alicuius lucri, quod debeatur ex iusto titulo; nam non minus pretio æstimabile est aliquid exigere, ac eximi ab aliquo onere iustè debito, ergo neque deponentes possunt ex vi illa depositionis pecuniarum vltra restitutionem sortis obligare ipsum depositarium ad non exigendum stipendium proprij muneris &c. secus exigerent aliquod pretio æstimabile suprà sortem nempe cessionem debiti stipendij ob munus &c.

Depositũ irregulare induit naturam mutui.

Dixi, *si tamen deponentes non renuerint*, nam cum huiusmodi deposita sint quodammodò in fauorem vtriusque deponentis scilicet, & depositarij, potest vtriusque fauor adinuicem compensari, & cum liberum sit deponenti huic, vel alteri deponere, potest hoc ita præstare; vt nolit huic concedere, nisi sub titulo formali, qui cedit in ipsius commodum ratione industriæ, & non alio modo; neque ex hoc sequitur, quod exigeretur aliquid pretio æstimabile vltra sortem ex mutuo, sed ex maiori beneficio præstito Bancherijs exigeretur recompensatio ab eisdem, quam si aliqui nolunt præstare, facile inuenient alios, qui nedum non refragantes, sed libentissimè annuentes præstabunt. Quod si vrgeas, ergo contrà mox dicta in probatione assertionis cessio illa stipendij debiti ob munus non est lucrum ex mutuo, adeòque probatio non subsistit, statim impugnaberis; quia probatio procedit in hypothesi, secundum quam Bancherius obligaretur ex vi contractus ad cedendum illi iuri, cui ceteroqui non cederet, qua ratione certè esset lucrum ex mutuo, hæc autem, quæ hic dicuntur procedunt duntaxat in suppositione, secundum quam Bancherius comparata maiori vtilitate, quam haurire potest cum illa cessione, & libertate concedentis ad sibi, vel alijs concedendum, qui omnimoda cum libertate cederent, & ipsè liberè cedit ad inclinandum animum concedentis, vt potius sibi, quam alteri concedat. Dici etiam potest in casu probationis duplicem quodammodò interuenire contractum, alterum depositi in commodum solius deponentis, alterum mutui in commodum Bancherij, quo stante, & completo per consensum vtriusque contrahentis non potest ex vi mutui deponens depositarium priuare iure, quod habet ex vi depositi, cæteroqui ex eodem mutuo vltrà sortem exigeret aliquod pretio æstimabile, vt in probatione inferebamus; in casu autem quo deponentes supponantur renuere non interuenit, nisi contractus præcisè mutui in fauorem Bancherij, quatenus eidem deponentes non intelliguntur, nisi tali pacto contrahere, quod vt gratis assertum non debet apparere; quandoquidem, vt bene asserit *Molina de iust. tract. 2. disp. 405.* in casu, quo duo simul indigent, potest vnusquisque illorum non velle celebrare contractum, nisi eum, qui in commodum alterius cedit, & accipere ea de causa competẽs pretium, quamuis contractus ille habeat coniunctum aliud suum magnum commodum, quod exemplificat in casu suprà exposito de indigente equum reducere ad aliquem locum, & de indigente equum conducere pro tali loco, vbi indigens reducere potest solùm velle contractum locationis in fauorem illius, qui indiget conducere, & exigere stipendium locationis, quamuis ex tali contractu aliam magnam percipiat vtilitatem. Hoc etiam euenire potest in nostro casu sic volentibus deponentibus, quatenus velint præcisè mutuum in fauorem Bancheriorum non habita ratione, quod ipsi ex illo mutuo aliquam aliam vtilitatem indè reportent, quod certè possunt velle, atque sic nihil bancherijs debent pro custodia pecuniæ, quæ per accidens coniuncta est cum eo contractu. Ad hæc magis corroboranda adduci possunt ea, quæ superius dicta sunt *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs I. Pranot. 4. Assert. 3. num. 10.* nempè quandò eidem pecuniæ, seu monetæ duplex est valor alter naturalis, alter legalis, & naturalis excedit, possè sine labe iniustitiæ campsorem in suis negotiationibus velle attendere valori, qui magis sibi congruit non obstante, quod inde aliam vtilitatem percipiat, ergo etiam &c.

Huiusmodi deposita sũt in fauorẽ vtriusq. deponentis scilicet & depositary.

Molina

Possunt velle præcisè mutuum in fauorem Bancheriorũ nõ habita ratione; ad commodum eorundẽ.

Assertio III. Iustè Bancherij secundi generis possunt exigere congruum stipendium in fine nundinarum modo exposito. *Molina dicta disp. 408. vers. quod secundum*, qui testatur de communi consensu. Fit clara conclusio ex superius dictis. Nihilominus sic adhuc breuitèr.

Molina.

Pro-

Probatur, quià locatio operarum est secundum se meritoria congrui stipendij, sed Bancherij quodamodò locant suas operas in fauorem deponentium in recipiendo, numerando, custodiendo pecuniam, rationem eorundem deponentium cum alijs conscribendo, expediendo &c. ergo iustè possunt exigere congruum stipendium pro tali locatione, seu ministerio exercito in fauorem ipsorum. Confirmatur ex communi praxi, & mercatorum consuetudine, secundum quam semper aliquid erogant in fine nundinarum Bancherijs ad proportionem ministerij, quod adimpleuerunt iuxta plura, vel panciora negotia expedita, adeò vt referat *Mercado* Bancherios quandòque exigere pro salario mille quingentos, aut duo mille ducatos in singulis nundinis.

Bancherij quodamodò locant suas operas in fauorem deponentium.

Mercado.

7 Assertio IV. Stipendium, quod exigi iustè potest à Bancherijs, taxandum est arbitrio prudentum attentis omnibus circunstantijs locorum, & temporum, negotiorum gestorum, & similium, & quidem soluendum per deponentes, non per eos, quibus ex ipsorum Deponentium commissione, & mandato facienda est solutio. Ità *Mercatus tract. de Cambijs cap. 13. num. 6. Molina disp. 408.*

Mercatus. Molina.

Probatur, quia vbi nihil à iure statutum est in taxatione pretiorum, seu valoris rerum, seu laborum certior regula assignari non potest, quam æstimatio prudentum in similibus versatorum, qui attentis omnibus ea arbitrentur, quæ pro æquitate iusta esse iudicauerint, prout in similibus iura decernunt, statuunt iudices, & ratio ipsa naturalis suadet, ergo hoc idem dicendum est quoad stipendium debitum Bancherijs ex custodia, laboribus, receptione literarum, ratione dati, & accepti &c. eum, non sit ratio diuersitatis.

Certior regula ad taxandum est æstimatio prudentũ.

Probatur iam secunda pars. Quià illa onera, quæ subit Bancherius, subit ex commissione, & in fauorem deponentium, quorum gratia se obstringit ad onus custodiæ, solutionis &c. ergo ab eisdem deponentibus, quorum negotium gerit, compensandus est. Consequentia tenet, quia ad eum spectare debent onera, ad quem commoda spectant.

Subit onera in fauorem deponentium.

Hic oritur difficultas, an, cum communiter circumferatur, quod Bancherius soleat pro singulis mille quinque, vel sex exigere, hæc exigantur pro stipendio custodiæ, laboris &c. an pro alia causa, & quæriam, & in hypothesi pro alia causa, an illa quinque, vel sex debeantur vltra stipendium consuetum. *Mercatus tract. de Cambijs cap. 13. num. 4.* asserit hanc vnam esse ex difficilioribus quæstionibus, quæ in vniuersa hac materia de cambijs satis fecundum se difficultatibus obuoluta agitari solent, adeò vt asserat communiter quidem recipi, quod exigantur illa sex pro milliario, communiter tamen ignoretur, ob quem titulum, & causam iustè accipiantur, & damnat communiter Theologos tanquam parum sibi conscios in hac arte, & imperitos, dum alium titulum non inuenientes statuerunt illa sex pro mille erogari in stipendium eorundem bancheriorum. Sed de his in sequenti prænotione fusiùs.

Mercatus.

8 Assertio V. Possunt Bancherij stipendium exigere custodiæ, & laboris, siue soluant mandantibus principalibus in numerata pecunia, siuè in pecunia non numerata iuxta aliquem ex modis, quos suprà assignauimus.

Probatur, quià æquè gerit negotium deponentium numerando, ac dando alias literas, vel assignando &c. & in ordine ad effectum per inde est, ac si actu numeraret, ergo æquè potest exigere stipendium siuè numeret, siuè assignet pro numeratione &c. Consequentia probatur, quia vbi viget idem munus, ibi idem ius oritur *l. à Titio in fin. ff. de verb. oblig. l. illud ff. ad leg. Aquil. Glos. fin. Instit. quis & ex qui. cau. ma. non pos. §. fin.* neque dicas in hac hypothesi cessare in bancherio onus numerationis, adeòque ex hoc defectu diminuendum stipendium; contra enim impugnaberis primò, quia quotiescunque pro aliquo onere ex vsu fori aliquod determinatum stipendium taxatum est, adhuc illud debetur, quamuis per accidés aliquod munus in tali onere cesset, sic in particulari docuimus supra *de Cambijs I. in Disquis. §. 10. num. 3.* posse exigi integras prouisiones quamuis ratione fideiussionis præstitæ, vel idoneæ cautionis cessare videatur periculum; sic etiam alibi diximus, quod quandò rebus venalibus ex vsu fori taxatum est aliquod pretium attento officio mercandi, quod pretio æstimabile est, adhuc per milites possint res similes vendi taxato pretio, quamuis illi officium mercandi non exerceant; Contrà secundò, quia ex dictis suprà *de Cambijs I. in Disquis. §. 9.* ex recambiis, seu continuationibus, in quibus non est actualis solutio primi, sed tantum virtualis possunt exigi integræ prouisiones, & tamen non interuenit labor in numerando, ergo etiam &c.

Vbi viget idem munus, ibi idem ius oritur.

PRÆNOTIO XXIII.

De Praxi Bancheriorum exigentium quinque, vel sex pro mille pecuniæ in bancho depositæ.

SVMMARIVM.

Refertur praxis, in qua fundatur ius illa exigendi 1.

Rationes dubitandi proponuntur 2.

Illa quinque, vel sex non exiguntur pro consueto stipendio custodiæ, laboris 3.

Debentur non à deponentibus, sed à datoribus literarum 4.

Non iustè exiguntur pro numeratione pecunia 5.

Licitè possunt exigi illa sex, vbi viget consuetudo 6.

Iustificatur illa exactio ex eo, quod banchum vices gerat fideiussoris. Ibid.

Illa quinque, vel sex debentur bancho per eum, pro quo fideiubet, non per eum, cui fit solutio 7.

Illa quinque cedunt Bancherijs, non deponentibus 8.

Bancherius fideiubens pro mille in literis contentis, illaque soluens illi, cui facienda est solutio ex commissione datoris literarum potest ex illis detrahere illa quinque sibi debita pro onere fideiussionis 9.

Ille tamen, cui integrè debentur illi mille ius habet contrà datorem literarum ad exigendum complementum. Ibid.

1 Mercatus. Sotus. LAtè refert hanc praxim *Mercatus tract. de Cambys cap.* 13. & varias circa ipsam instituit dubitationes, quod etiam præstat. *Sotus 6. de iust. & iu. quæst.* 11. *art. vnico per totum.* Asserit igitur idem *Mercatus num.* 3. Bancherios, qui dicuntur nundinarum, duo quodamodò lucra solere exigere, seu duplex quasi stipendium, alterum in fine nundinarum, de quo locuti fuimus in præcedenti prænotione pro laboribus, expensis, custodia, ratione dati, & accepti, scripturis acceptatis, & datis ad proportionem onerum, & negotiorum, quæ gesserunt, alterum, quo communiter exigitur in aliquibus locis sex pro singulo milliario, cuius titulum asserit ignorare Theologos, & vix posse assignari contendit, atque de hoc erit sermo in præsenti. Pro quo.

Aduerte originem traxisse hoc lucrum, seu stipendium ex eo, quod qui dat literas ad aliquas nundinas, cum regulariter non habeat in eisdem pecunias, quibus soluat, obligatur ad eas cambio accipiendas, quod durantibus nundinis propter maiorem pecuniæ æstimationem ad plura ascendit, ac ascenderet, si essent ipsæ nundinæ terminatæ, vnde ad se eximendum ab hoc grauiori onere literas ad banchum dirigit, vbi acceptantur, in libris rationum datur debitum, & constituitur creditor ille, qui eas obtulit, totius summæ in illis literis contentæ cum sex pro singulo milliario, sed ex eis in pecunia numerata nihil exigitur, nisi in fine nundinarum, propterea creditor ex illo credito, quod habet in bancho negotiatur emendo merces, & pro earum solutione assignando creditum, quod in ipso habet, quod in multorum sententia non est emere credito cum cedula bancharia, habeat vim actualis solutionis in numerata pecunia, vt alibi planè docuimus. Hæc tamen solutio non æquè confert creditori, ac si emeret actuali numeratione, quandoquidem venditores solent inquirere, quonam modo emptores sint merces soluturi, & scientes, quod si solutio in bancho sit facienda, sint detrahendi illi sex pro mille, & expectanda solutio vsque ad finem nundinarum, merces cariori pretio vendunt, vt se reintegrent. Ex eo autem, quod banchum sit illud, in quo girantur huiusmodi negotiationes, multæ circa ipsum oriuntur hic rationes dubitandi, & primò, an iustè, & quo titulo possit exigere illa quinque, vel sex pro mille. Secundò, an possit solummodò exigere ab illis, qui nullum in bancho depositum habent, an verò ab ipsis etiam deponentibus, quandò extrahere volunt summam depositam non solùm in pecunia numerata, sed etiam per missionem literarum, vt alteri persoluatur. Tertiò, an illa quinque, vel sex soluere debeat formalitèr, vel virtute ille, cuius nomine pecunia illa primo in bancho consignatur, an ille, cui solutio est facienda. Quareò, quid agendum sit, quandò in bancho consignata sunt tantumodò mille, & commissio est de mille soluendis.

Origo, à qua orta est illa praxis.

2

Rationes dubitandi proponuntur.

Assertio I. Illa quinque, vel sex pro milliario non exiguntur pro stipondio consueto custodiæ, laboris, receptionis literarum, & dationis &c. *Mercatus de Cambijs cap.* 13. *num.* 6. 3 Mercatus.

Probatur primò. Ex vno, & eodem opere non potest exigi duplex stipendium, sed si illa quinque, vel sex pro milliario essent pro custodia, labore &c. exigeretur duplex stipendium, ergo &c. Minor probatur, quia in fine nundinarum magnificè satisfit pro huiusmodia custodia, labore &c. nulla habita ratione ad illa quinque pro milliario, ergo si vltra id, per quod satisfit in fine nundinarum exigerentur etiam pro custodia illa quinque, vel sex pro mille, exigeretur duplex stipendium pro eodem munere.

Bancherius satisfit in fine nundinarum nullo habito respectu ad illa quinque.

4 Probatur secundò, quià stipendium pro custodia, labore &c. semper debetur a deponentibus pecunias in bancho, sed illa sex pro mille non semper debentur ab eisdem deponentibus, sed ab eis, qui literas direxerunt ad banchum, & pro quibus ipse bancherius quodamodò constituitur fideiussor, quinimmò vt asserit idem Mercatus, nedum non sunt soluenda ab eisdem deponentibus, sed potius quandòque ipsis debentur, ergo non sunt propter stipendium solitum custodiæ, laboris &c.

Debetur a datoribus literarum.

5 Assertio II. Illa quinque, vel sex pro mille non iustè exiguntur pro numeratione præcisè. *Sotus de iust. & iu. lib. 6. quæst. 11. vers. postquam fundamenta prope medium.* Sotus.

Probatur primò, quia numeratio ipsa compræhenditur inter munera, & laborem, ob quæ ipse bancherius recipit stipendium a deponentibus, ergo ex eadem non potest recipere illa quinque, vel sex pro mille. Consequentia probatur, quia pro onere, ad quod iam tenetur, non potest iustè exigere nouum stipendium, ergo si

ex

ex assumpto munere Bancherij tenetur non solùm custodire, sed etiam numerare non potest pro ipsa custodia, seu numeratione exigere illa &c. Neque dicas numerationem illam non esse in fauorem depositantium, sed eorum, quibus numerat, à quibus propterea potest exigere &c. contra enim impugnaberis, quia quamuis fit in fauorem illorum, quibus numerat, quia tamen ex assumpto onere ad hoc tenetur, non potest aliquid exigere ea proportionali ratione, qua assumptus ad publica onera accepto pro illis stipendio non potest aliquid exigere; quamuis ea onera adimpleat in fauorem alicuius. Deinde, vt infrà videbimus illa quinque, vel sex non potest exigere ab ijs, quibus soluit, seu numerat, sed ab ijs, pro quibus quodamodò fideiubet.

Numeratio cò (?) trahinditur in terone a ad qua tenetur Bancherius.

Probatur secundò, quià vt asserit idem *Sotus* hoc ius exigendi quinque, vel sex pro mille ex iuris dispositione, seu communi cósuetudine solùm competit publicis Bancherijs, non priuatis personis, sed hoc falsum esset, si oriretur illud ius ex motiuo numerationis, siquidem nedum Campserij, sed etiam priuatæ personæ in solutione formali literarum numerant, ergo &c. Confirmatur, quià quandò in nundinis adest inopia numeratæ pecuniæ pretium ipsum numerandi augetur, vt soluatur in numerato, adeò vt quandòque exhibeantur decem, vel triginta pro milliario, quod est id, quod licet satis obscurè innuebat *Mercatus de Cambijs cap. 13. num. 6. propè medium*, ergo illa quinque, vel sex non exiguntur pro illa numeratione. Antecedens probatur, quià sicuti in alijs rebus pretia augentur extante penuria earundem, ita non est, cur augeri non debeat pretium cambiorum, quandò est penuria pecuniæ numerandæ. Consequentia etiam sic euincitur, quia non est, cur fixum, & inuariatum debeat semper permanere interesse numerationis, quandò eadem numeratio ex diuersis motiuis, & temporis circunstantijs ex vsu fori diuersum acquirit pretium, & valorem, ergo si fixum remanet, quod solùm quinque, vel sex exiguntur, dicendum est non exigi propter eandem numerationem.

Mercatus.

6 Assertio III. Non est damnanda, vbi viget, illa consuetudo recipiendi quinque, vel sex pro mille in ordine ad mercatores, aliosque, qui nullam habent depositam pecuniam in bancho, & iustificatur ex eo, quod banchum ipsum pro ipsis munus gerat quodamodo fideiussoris. *Mercatus de Cambijs cap. 12. num. 7. Sotus de iustitia, & iure lib. 6. quæst. 12. art. vnico in fin. Molina de iustitia, & iure disp. 409. vers. Mercado cap. 13. citat.*

Mercatus. Sotus. Molina.

Probatur onus fideiubendi pro altero est secundum se pretio æstimabile, vt ex allegatis alibi iuribus fit manifestum, & præterea docet *Molina disp. 319.* quandòquidem fideiussor in se suscipit onus soluendi pro alio, pro quo fideiubet, si hic alius non soluerit, ergo à fortiori ipsum banchum; quod se constituit debitorem pro mercatoribus non habentibus pecuniam depositam in bancho eodem fideiubendo quodamodò pro illis poterit iustè exigere pro illo onere assumpto illa quinque, vel sex pro mille; non enim est, cur si alij fideiussores congruum stipendium exigunt, non possit exigere etiam banchum. Atque hoc modò multum consultum est eisdem mercatoribus dirigentibus literas ad banchum, quandòquidem non obligantur durante tempore nundinarum pecuniam pro suis negotijs peragendis sumere ad cambium cum detrimento, cum cambia pro illo tempore cara admodum sint multis fumentibus, quibus postea finitis, cum cambia non ità cara euadant, possunt minori cum interesse exigere, & soluere eidem bancho, atque hac de causa eligunt potius soluere illa quinque, vel sex pro milliario, quam obligari pro tempore nundinarum ad accipienda cambia cum maiori interesse.

Molina.

Fideiussio est secundùm se pretio æstimabilis

Consulitur per hoc mercatoribus literas dirigentibus

Dices hac ratione illa quinque, vel sex possent exigi à quacunque etiam priuata persona, si fideiuberet pro eisdem mercatoribus pro illo tempore nundinarum, quod tamen est contra mox dicta *in præcedenti assertione vers. probatur secundò*. Sed contra respondet primò Mercatus, qui suprà, illa quinque concedi Bancherijs, non alijs priuatis personis eo quia illi tutiores sunt cum habeant publicam fidem, & quoties se obligant semper soluunt, non ita priuatæ personæ, quæ nec publicam fidem habent, nec semper soluunt; sed hæc responsio meo videri non multum roboris habet ad eludendam vim instantiæ, quandoquidem nemine reluctante etiam fideiussio per priuatas personas facta est meritoria stipendij, seu lucri, quamuis non habeant publicam fidem, adeòque non est, cur ex hoc capite sint illo iure priuandæ, quod negasse non videtur idem Mercatus, dum antecedentèr dixit, quod quotiescunque quis fideiubet pro alio pro mille nummis aureis, contra conscientiam non agat, si exigat dimidium nummi aurei pro singulo centenario, quod asserit esse iuxta communem Theologorum consensum. Verum tamen est, quod ob publicam fidem plus fit fit ut banchum (?), quàm priuatis personis, & solutio in ipsis facta per cessionem iurium habetur pro solutione in numerata pecunia, non sic solutio, quæ fit per cessionem iurium quoad priuatas personas, adeòque ex publico ministerio bancherij videntur potius ius habere, quod fortasse est id, quod intendebat Mercatus in responsione, licet non ita dilucidè explicauerit; contrà secundò, quia non est eis denegandum illud ius priuatis personis, si re-

Responsio Mercati, & eiusdem impugnatio.

Solutio in bancho facta habetur pro numerata pecunia.

vera

nera fideiubent pro Mercatoribus, & acceptetur illa fideiussio per ipsas præstita; neque hoc aduersatur ijs, quæ diximus in præcedenti assertione probatione secunda, quandoquidem illud ius non conceditur priuatis personis, nisi hoc exprimant in fideiussione, cum regulariter fideiubeant omninò gratis, & sine vllo onere respectu fideiussarij, conceditur autem sine illa expressione bancherijs propter communem vsum, & consuetudinem sic exigendi, atque in hoc sensu ibi dictum est concedi bancherijs, & non alijs.

Specialis ratio Banchi fideiubētijs.

Dixi *in ordine ad mercatores, aliosque, qui nullam habent depositam pecuniam in bancho*, nam in ordine ad ipsos deponentes, qui pecuniam numerarunt, & deposuerunt in bancho, nullum ius competit Bancherijs exigendi illa quinque, vel sex pro mille, siuè pecuniam depositam extrahant in numerato, siuè per literas, quas dederint ipsis bancherijs soluendas, vel in numerato alijs, quibus ipsi deponentes commiserint, vel per alias literas per eosdem bancherios dandas; cuius rei duplex ratio assignatur. Prima, quia pro hoc onere soluendi ad dispositionem deponentium datur stipendium pro custodia, & laboribus, receptione dati, & accepti, adeòque non est, cur ratione istorum exigatur illud aliud interesse. Secunda, quia pro ipsis deponentibus non exercent illud munus fideiussionis, cum apud se habeant capitale, pro quo propterea non indigent fideiussione, adeòque cessat titulus illa exigendi, quinimmo fertur in aliquibus regionibus consuetudinem vigere, quod pro deposito bancherij soluant deponentibus quatuor, vel quinque pro mille, quandò scilicet ex eodem deposito magnum lucrum reportant per implicationem eiusdem depositi in proprias negotiationes, quod an licitum sit infra examinabitur.

Nō exercent munus fideiussionis pro depōsitibus.

7 Assertio IV. Stipendium illud quinque, vel sex pro mille debetur bancho per eum, pro quo Bancherius fideiubet, non per illos, quibus postea facienda est solutio *Mercatus de Cambijs d. cap. 3. Nauarrus in manuali cap. 17. num. 293. & in comment. de vsuris num. 37.*

Mercatus. Nauarrus.

Probatur assertio, quià per illum debetur stipendium oneris, propter quem, & in cuius gratiam onus illud suscipitur, sed campserius onus fideiussionis suscipit, & exercet in fauorem Mercatorum, qui nullam habent depositam pecuniam, vt possint sua negotia peragere, non in gratiam eorum, quibus facienda est solutio, ergo &c. Neque dici potest, quod debeatur per ipsos deponentes, nam peto, qua ratione? Certè ipsi pro muneribus, quæ exercent Bancherij in ipsorum fauorem stipendium congruum erogant. An fortasse, quia ipsi deponentes commiserint Bancherijs, vt fideiubeant pro mercatoribus? Sed pretium fideiussionis non debetur per eum, ad cuius instantiam fit fideiussio, sed per eum, pro quo fit immediatè.

Pretium fideiussionis non debetur per eum ad cuius instantia fit fideiussio, sed per eum pro quo fit.

Hic immediatè oritur difficultas, an illa quinque, quæ debentur per mercatores, pro quibus facta est fideiussio, cedere debeant Bancherijs, qui immediatè fideiubent, an verò eisdem deponentibus, siuè ipsi deponentes commiserint fideiussionem, siuè non. *Mercatus d. cap. 13. num. 6. in fin.* videtur asserere deberi ijs, qui pecuniam deposuerunt in bancho, hoc tamen præcisè supponit, non probat. Tutius tamen crediderim cedere ipsis Bancherijs, nisi ex commissione deponentium tale munus fideiussionis præstiterint. Ratio est, quia ius, quod oritur ex bancho cedit ipsis Bancherijs, qui sicuti tenentur fideiussionem præstare Reipublicæ, & idoneam cautionem de munere fidelitèr obeundo, propter quod acquirunt publicam fidem, ita iura, quæ ex tali munere consurgunt sibi acquirunt, & sicuti non soluentibus mercatoribus, pro quibus fideiusserunt, ipsi tenerentur soluere sine præiuditio deponentium, qui ad talem fideiussionem non se obligarunt, ita illis soluentibus iura, quæ acquirunt ob fideiussionem, acquirunt sibi, non in vtile deponentium, qui sicuti præiudicium non sentiunt in non solutione, ita nec vtile debent percipere ex fideiussione. Dixi; *nisi ex commissione deponentium tale munus fideiussionis præstiterint*, quod adhuc dupliciter intelligi potest, vel quatenus simplicitèr suadeant ad fideiubendum non se obligando ad onera fideiussionis, & hac ratione etiam illa quinque debentur bancherio eo modo, quo in alijs casibus stipendium debetur fideiussoribus, quamuis fideiubeant alijs instantibus, seu intercedentibus, quià ipsi onus sumunt, non instantes, seu intercedentes; vel quatenus committunt fideiussionem proprio nomine subeundam, & hac ratione ipsi constituuntur quasi fideiussores, & sic ipsis deponentibus debetur stipendium, quia bancherius nulli periculo subijcitur, & in hypothesi non solutionis ipse Bancherius est tutus in pecunia, quam apud se habet, deponentis, qui commisit fideiussionem; & habet regressum contrà eundem deponentem; vndè in hoc casu ipse deponens potius est fideiussor, quam Bencherius, qui promittit nomine sui principalis.

8

Mercatus.

Bāchery pro bancho prastāt fideiussionē.

Dupliciter committi potest fideiussio. & quomodo

Assertio V. Quandò Bancherius fideiubet pro mille in literis contentis, illaque debet soluere illi, cui facienda est solutio ex commissione datoris literarum, ex illis potest detrahere quinque, vel sex pro stipendio fideiussionis, is tamen, cui integrè debentur illi mille ius habet aduersus datorem literarum, vt sibi restituat stipendium, quod bancherius inde accepit *Molina d. disp. 409. concl. 3.* 9

Molina.

Ratio in vniuersum hæc est, quià

ban-

bancherius onus præsumitur acceptasse ea lege, vt ex pecunia numeranda sibi debitum ex tali onere acciperet stipendium, non enim aliundè illud debet inquirere cum suis incommodis, & hic mos est Bancheriorum ex pecunia per se soluenda, seu numeranda sibi prouidendi.

PRÆNOTIO XXIV.

An licitus sit mos Deponentium in banco, qui quandò Bancherij ex pecunia deposita magnum lucrum reportant, quatuor vel quinque, vel etiam plura exigunt pro deposito ab eisdem Bancherijs.

SVMMARIVM.

Duplex ratio dubitandi quoad propositum titulum 1.

Illa lucri perceptio ex vi depositi est vsuraria 2.

Illicitum est depositum, quo propter decem millia in pecunia numerata deposita apud Bancherium obligaretur hic ad fideiubendum pro quindecim mille, vel ad soluendas literas eiusdem deponentis continentes quindecim mille nullo accepto stipendio ab eodem deponente pro maiori illo credito 3.

Nequis aliquid exigi suprà sortem ex eo, quod præcisè solutio fiat ante finem nundinarum 4.

1 SVB hoc eodem titulo duplex examinabitur difficultas. Prima erit, prout proponitur in eodem titulo, an sit licita illa quatuor, vel quinque perceptio pro singulo milliario. Secunda est, an deponens ratione commoditatis, quam confert Bancherio per depositam pecuniam apud eundem, possit iustè exigere, vt ratione decem millium aureorum, quæ in pecunia numerata deponit, teneatur idem bancherius fideiubere pro ipso deponente pro quindecim mille, adeò vt si deponens det literas, & ad eundem dirigat pro illis quindecim mille obligetur ad easdem acceptandas, & soluendas integrè nullo ab ipso deponente accepto stipendio pro maiori illo credito, & obligatione, quam loco illius in se suscipit.

Duplex ratio dubitandi.

2 Assertio I. Omninò illicita, & vsuraria est illa lucri perceptio ex vi depositi. *Nauarrus in comment. cap. vlt. de vsuris num. 4. & in Manuali cap. 17. num. 293. Mercatus de Cambijs cap. 13. num. 9.*

Nauarrus. Mercatus.

Probatur, quià non est assignabilis titulus iustificatiuus illius lucri; non titulus cambij, quia per præcisam illam nummorum depositionem penes campserium deponens nullum cambium cum eodem contrahit; non vtilitas, quæ confertur eidem Bancherio, quià hæc secundum se non confert aliquod ius eidem deponenti, sicuti vtilitas, quam percipit mutuatarius ex re mutuata non confert mutuanti aliquod ius ad lucrum. Deindè illa vtilitas, si quam percipit, est fructus industriæ eiusdem Bancherij, qui non debet redundare in commodum Deponentium, qui nullam industriam adhibent; non priuatio pecuniæ ad illud tempus, quià hæc non est meritoria lucri, & potius est ad commodum eiusdem deponentis, & quamuis esset præcisè ad commodum Bancherij non propterea iustificaret lucrum, sicuti non iustificat in mutuo, quamuis hoc sit in vtile præcisè mutuatarij. Deindè exigentia lucri ob solam temporis dilationem est omninò vsuraria, vt latè docuimus sub tit. de mutuo, & vsuris; non libera, & gratuita Bancherij collatio, quia hæc in contractibus non præsumitur, nisi exprimatur. Verum tamen est, quod si Bancherius ex animo liberali, & gratuito aliquid conferret in recompensationem benefitii sibi potius præstiti, quam alijs, & ad inclinandum animum deponentis ad continuandum depositum, vel aliud præstandum non esset damnandus vsuræ, nec peccati deponens, si illud reciperet, quia illud non conferretur ex obligatione ciuili, sed ex animo gratuito, qua ratione etiam docuimus in quæstionibus de mutuo, & vsuris posse ea intentione mutuatarium aliquid mutuanti conferre, quinimmò etiam possè mutuantem mutuare ea intentione, vt acquiratur beneuolentia mutuatarii, & aliquid dependentèr ab ipsa titulo gratitudinis, etiam si principalitèr hoc intendatur.

Non est assignabilis titulus cohonestās illam lucri perceptionē.

Excluduntur varij tituli non sufficiētes ad cohonestādum.

Assertio II. Illicitum etiam, & vsurarium esset depositum, quo propter decem millia in pecunia numerata deposita apud Bancherium obligaretur hic ad fideiubendum pro quindecim mille, vel ad soluendas literas eiusdem Deponentis continentes quindecim mille nullo accepto stipendio ab eodem deponente pro maiori illo credito. *Molina d. disp. 409. Mercatus qui suprà contrà Sotum de iust. & iu. lib. 6. quæst. 11. art. vnico.* 3

Molina. Mercatus. Sotus.

Probatur primò, quià illud onus, quod assumit Bancherius pro illo maiori credito est secundum se meritorium lucri, ergo Deponens ex vi depositi præcisè non potest ciuilitèr obligare Bancherium ad illud assumendum sine iure ad proportionatum stipendium. Antecedens probatur, quià fideiubere pro alio simplicitèr ex allegatis superius iuribus meretur lucrum, ergo proportionatum etiam lucrum meretur fideiubere pro aliqua maiori parte, pro qua non tenetur fideiubere, sicuti enim se habet simplicitèr ad simplicitèr, ita se habet magis ad magis, & minus ad minus *arg. in l. quæ de toto ff. de rei vend.* Deindè soluere pro alio non habente apud eum, qui soluit depo-

Fideiussio pro maiori credito est digna maiori lucro.

depositam pecuniam exigit iustum stipendium, vt latè probatum est supra, ergo etiam soluere pro maiori parte pro alio non habente totum depositum, quod est soluendum, exigit stipendium pro illo excessu, qui soluitur supra depositum propter eandem regulam, seu argumentum. Prima consequentia probatur, quia semper vsurarius est contractus, quo vltra restitutionem sortis quis obligatur non solùm ad lucrum in numerata pecunia, sed etiam ad quodcunque, quod sit secundum se pretio æstimabile, vt diximus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Praenot. 6. nu. 2.* & est in confesso apud omnes.

Exigeretur aliquid supra sortem.

Probatur secundò, quia depositum siuè sit regulare, siuè sit irregulare modo, quo supra explicuimus, non est secundum se fructiferum, ergo ex vi illius non potest deponens ciuiliter obligare depositarium ad aliquod supra depositum præstandum, quod sit prætio æstimabile. Antecedens quoad primam partem patet, quoad secundam euincitur, quia depositum irregulare, cuiusmodi est illud, de quo loquimur, nihil aliud est, quam mutuum palliatum titulo depositi, quod secundum se non est fructiferum.

Depositũ regulare, & irregulare non est fructiferum.

4 Pro complemento deduces ex iis, quæ dicta sunt, quam sit damnabilis illorum vsus Bancheriorum, qui ex eo, quod pecuniam soluendam in fine nundinarum sic instantibus illis, quibus solutio facienda est, soluant ante finem, exigunt interesse, cum quo pecunia eo tempore datur ad cambium ad aliqua loca, deduces, inquam, quia illud interesse, seu lucrum exigitur præcisè ob illam temporis anticipationem, sicque præuia illa solutio est virtualitèr mutuum, & quidquid ex illa exigitur, vsurarium. Excusari tamen posset illud interesse à nota vsuræ, si daretur præcisè pro compensatione lucri cessantis, si re vera illud cessaret, & concurrerent ea omnia, quæ ad exigendam talem compensationem requiruntur. Ad hanc iniustitiam reducitur etiam illorum vsus, de quo meminit *Mercatus d. cap. 13. de Cambijs num. 10.* qui ex eo, quod creditores habentes ius ex vi venditionis mercium suarum, vel aliò titulo, exigendi determinatam summam, velint eandem in pecunia numerata, detrahunt aliquid de tali determinata summa ex illo motiuo, quod sic cambia currant ad alia loca, contrà quos adeò inuehitur idem *Mercatus*, vt apertè asserat esse fures, raptores, & Dæmones. Hoc vnum certum est, quod contra iustitiam illa detrahunt, nam creditores sic exigentes habent ius ad illam determinatam quantitatem, nec obligantur stare valori determinato, seu currenti cambiorum eo quia per illam exactionem cambium non contrahunt, sed exigunt præcisè, quod sibi debitum est.

Esset solum illud lucrũ ob temporis anticipationem.

Mercatus.

Censura Mercati.

DISQVISITIONES I.

Ad primam, secundam, tertiam, & quartam præpositam Prænotionem.

§. I.

An possit interuenire vsura, quandò campsor prius recipit pecuniam, vt alibi soluat tam respectu eiusdem campsoris recipientis, quam campsuarii soluentis.

SVMMARIVM.

Proponitur status quæstionis, & ratio dubitandi 1.
Campsor committit iniustitiam exigendo illum excessum, non tamen vsuram 2.
Committit tamen vsuram, si exigat solùm propter temporis dilationem 3.
Campsarius obligans campsorem ad illam traiectionem sine stipendio vsurarius esset 4.

Disquisitio I. Indigebat Titius Mediolani existens determinatam pecuniæ quantitatem ad sua negotia obeunda Romam transferre; Conuentione facta cum Scio campsore eidem prius soluit enuntiatam summam cum conuentis pro stipendio, sed stipendium longè excedit ea, quæ regularitèr ex vsu fori in similibus conceduntur. Rursus mutata facie Titius in alio loco indigens pecunia, sed videns necessitatem campsoris indigentis in hoc loco aliqua pecuniarum summa eandem hic eidem campsori soluit cum onere, vt tantundem restituat in loco, in quo ipse indiget. Quæritur hic quid iuris in ordine ad vtrumque, an scilicet campsor vsurariè acquirat id, quod excedit ex communi vsu consuetum stipendium traiectionis, & an vsurariè agat Titius campsarius obligando ad illam traiectionem campsorem nullo habito stipendio. Pro solutione recole, quæ alibi diximus vsuram scilicet esse non posse, nisi ex mutuo, siuè formali, siuè virtuali, siuè expresso, siuè palliato. 1

Respondeo primò, campsorem committere quidem iniustitiam exigendo illum excessum, non tamen vsuram, nisi exigat propter solùm temporis dilationem. *Molina tract. 2. de iust. & iure disp. 403. in fin. Nauarrus in man. de septimo Præcepto Decal. cap. 17. num. 289. & in comment. cap. fin. de vsuris num. 21.* Ratio primæ partis est, quia in quocunque contractu iustitia læditur, vbi non seruatur æqualitas non solùm 2

Molina.

Nauarrus.

com-

comparatiuè ad eandem substantiam contractus, sed etiam comparatiuè ad rationes cum eodem concurrentes, si sint meritoriæ compensationis secundum se etiam independenter ab eodem contractu, sed ille excessus, qui exigeretur per campsorem in hypothesi responsionis non solùm esset supra naturam contractus, sed supra onera virtualis traiectionis, quandòquidem est supra pretium, quod ex vsu fori conceditur tali oneri, ergo per illum læditur iustitia contractus, seu annexorum eidem contractui. Ratio secundæ partis est, quia ex prænotatis iuxtà alibi dicta vsura propriè non est, quæ non procedit ex mutuo, sed ille excessus propriè ex mutuo non procederet, ergo &c. Minor probatur, quia contractus ille formalitèr mutuum non est, vt ex se patet, & id, quod exigitur non est ob solam temporis dilationem, ratione cuius fit mutuum, ergo &c. Confirmatur, quia si illa inæqualitas esset vsura, quæcunque inæqualitas in contractibus esset vsuraria, & sic si quis venderet rem aliquam pretio supra supremum, commutaret non seruata æqualitate, locaret cum excessu esset vt vsurarius puniendus, quod nemo asseret.

Esset suprà naturā contractus, & suprà onera virtualis traiectionis.

3 Dixi, *nisi exigat illum excessum propter solam temporis dilationem*, nam hoc pacto perinde res se haberet, ac si pro illo tempore, ratione cuius exigit illum excessum, pecuniam illam mutuaret, & ex illa mutuatione illud lucrum exigeret; non enim est aliqua repugnantia, quin contractus sub aliqua ratione initus possit induere naturam alterius contractus interuenientibus conditionibus ad naturam illius requisitis; vndè sicuti si quis concederet pecuniam alicui, & propter moram restitutionis lucrum exigeret, diceretur illud exigere ex mutuo, ità qui pecuniam concessam ex aliquo contractu differret ex conuentione recuperare, & pro tali dilatione exigeret aliquid supra debitum præsumendus est illud exigere ex mutuo, perinde enim se haberet, ac si de nouo concederet, vt illud lucrum acquireret, & sic, sicuti si ex simplici concessione lucrum acquireret, illud ex mutuo acquireret, ita ex continuatione concessionis ad eundem finem dicendus est lucrum ex eodem mutuo exigere. Hac motus ratione *Nauarrus d. cap. 17. num. 290.* docuit vsuram committere illos, qui minoris cambiunt accepta præsenti pecunia per literas, quas vocant cambii, quam dilata solutione per literas, quas vocant crediti; nisi id, quod ex dilata solutione magis acquirerent esset intra limites supremi pretii debiti pro traiectione.

Perinde est ac si mutuaret pecuniam, & lucrum exigeret.

Nauarrus.

Literæ cambij, & literæ crediti.

4 Respondeo secundò. Titium campsuarium obligantè ad illam traiectionem campsorem sine stipendio vsuram contrahere *Molina d. disp. 403. in fine*. Ratio est, quià vltra restitutionem sortis exigeret aliquod pretio æstimabile ex motiuo præcisè indigentiæ alterius acceptantis, ergo reverà vsurariè contraheret. Antecedens probatur, quia onus illud siuè realis, siuè virtualis traiectionis est secundum se pretio compensabile, & ratione illius nullo reluctantem campsores exigunt stipendium, vt diximus *sub hoc eodem tit. de Cambijs II. Prænot. prima*, ergo exigendo illud onus sine compensatione exigeret aliquod pretio æstimabile suprà sortem. Consequentia primi argumenti etiam probatur, quià exigere aliquod pretio æstimabile supra sortem est manifesta vsura. Confirmatur, quia campsor se obligans ex indigentia, quam habet pecuniæ in hoc loco, non se obligat voluntariè simplicitèr, sed inuoluntariè mixtè, eo modo, quo mutuatarius se obligans ad vsuras supra sortem non simplicitèr voluntariè, sed inuoluntariè mixtè se obligat, ergo sicuti qui a mutuatario exigit vsuras, quia inuoluntariè mixtè se obligat ad illas, dicitur exigere vsurariè, ità qui a campsore indigente exigit remissionem stipendij traiectionis vltra sortem, quia inuoluntariè hic se obligat, vsurariè exigere dicendus est.

Molina.

Nō se obligat voluntariè sīplicitèr sed inuolūtariè mixtè.

Dices primò, ad vsuram formalitèr sumptam requiritur ex dictis in prima responsione, quod procedat ex mutuo siuè reali, siuè virtuali, sed cessio illius oneris traiectionis non est ex mutuo siuè reali, siuè virtuali, ergo &c. Minor probatur quoad primam partem, quia contractus illo non celebratur sub motiuo mutui, sed sub ratione formali cambii; quoad secundam etiam sic euincitur, quia illa cessio non exigitur præcisè ob solam temporis dilationem, ratione cuius alii contractus transeunt in naturam mutui palliati. Sed contrà, quià qui ex indigentia alterius in hoc loco ei tribuit pecuniam ea lege, vt in alio, vbi ipse indiget, restituat, & ratione talis traditionis exigit aliquod pretio æstimabile, videtur illud exigere ex sola mora restitutionis eiusdem pecuniæ traditæ, nec diuersitas loci præcisè potest demere rationi mutui, quandòquidem potest inter contrahentes conueniri, vt restitutio mutui aliundè fiat ad beneplacitum mutuantis, dummodò tamen ad hoc debitor non obligetur ciuilitèr cum suo incommodo; quæ omnia confirmantur ex eo, quod si campsor non esset in necessitate constitutus, nec campsuarius exigeret illam traiectionem sine onere stipendii eiusdem traiectionis, nec campsor sine tali stipendio illud onus assumeret. Quæro iam quo titulo ille imponet, & hic acceptet? Certè alius titulus assignari non potest, nisi titulus dilationis, nam locorum distantia in quibus facienda est restitutio potius exigit stipendium, quam cessionem eiusdem.

Videtur exigere ex sola mora restitutionis.

Dices secundò, in hac hypothesi non minus vtile est campsori habere pecuniam hic, quem campsuario alibi, ergo,

compensata vtriusq; vtilitate poterit campsarius sine labe vsuræ exigere, vt pecuniam hic traditam campsor in alio loco, vbi indiget, restituat. Sed contrà, quia vt suprà dictum est vtilitas etiam campsarii non demit ius, quod habet campsor ex suis muneribus pretio æstimabilibus, sicuti ex vtilitate, quam percipit mutuatarius ex re mutuata non demitur ius mutuantis, si ex aliquo iusto titulo habeat rationem aliquam exigendi quid suprà sortem, vnde si in casu nostro obligatur ciuiliter campsor ad se priuandum illo iure traiectionis obligatur contra iustitiam, & cum campsarius se habeat per modum mutuatoris si obliget campsorem ad illam iuris cessionem obligat vsurariè non obstante vtilitate, quam ipse etiam sumit ex illa mutuatione.

Vtilitas campsarij non demit ius, quod habet campsor ē suis muneribus.

Dices tertiò, si quis indigens equum propriis expensis Romam reducere sciat alterum equo indigere ad illuc inter habendum, & hic alter nolit equum reducere, nisi condonatis expensis locationis non dicitur, nec dicendus est vsurarius, ergo neque vsurarius dicendus est, qui indigens alio transferre suam pecuniam, & sciens alium indigere tali pecunia hic eidem concedat, sed condonatis expensis traductionis. Antecedens non videtur pati difficultatem, quamuis enim ille, qui sublocat equum possit interesse locationis exigere, si ille, cui fit sublocatio, non renuat, ex conuentione tamen absque labe iniustitiæ potest non exigere, cum etiam per non exigentiam consulat sibi, rebusque suis. Consequentia probatur, quia in tantum in hypothesi antecedentis non contrahitur labes nec vsuræ, nec iniustitiæ, in quantum sublocator quamuis cedens stipendio sublocationis consulit sibi, quia deberet equum reducere propriis expensis, & vtilitatem conductoris compensat cum vtilitate propria, sed hoc idem militat in hypothesi consequentiæ, secundum quam campsuarius sibi consulit, & etiam campsori, ergo compensata ad inuicem vtilitate potest pecuniam concedere, sed condonatis respectu sui expensis traductionis, Sed contrà primò, quia qui tradit equum alteri reducendum Romam, quamuis habeat ius ad pretium locationis potest tamen illi non attendere, nec velle contractum locationis inire, sed præcisè velle alteri, & sibi fauere in reductione, cum hoc non importet sibi aliquid onus, sed potius fauorem reductionis, & facilis est præsumptio liberæ cessionis pretii eiusdem locationis, ille verò, qui accipit pecuniam cum onere alio in loco eam restituendi ex eo, quod eadem hic indigeat cum subeat onus, quod sine indigentia non subiret non præsumendus est pretio illius oneris liberè, & gratuitò cedere, sed inuoluntariè mixtè, potissimum cum contractum cambii localis inear, cui annexum est onus traiectionis pretio secundum se compensabile. Contrà secundò, quià in casu antecedentis ille, qui debet equum reducere nec habet, nec habere potest rationem mutuatoris, cum nihil tradat, sed potius accipiat, adeòque non potest dici, quod vsurariè contrahat obligando alterum, cui nihil nisi commodum traiectionis confert, ad cedendum iuri pretii; in casu verò consequentiæ cum re vera conferat suam pecuniam antecedenter, & ratione talis anticipatæ traditionis obliget recipientem ad onus secundum se pretio æstimabile, & propriè est mutuator, & quod ex illa anticipata solutione acquirit, vsurariè acquirere dicendus est, cum concurrant omnia requisita ad palliatam vsuram, vt est ex se manifestum, Contrà tertiò, quia in primo casu potest dici, quod qui equum debet remittere propriis expensis non ineat contractum locationis, sed vtatur præcisè alterius indigentis ministerio ad equum reducendum; in secundo autem verè celebratur contractus cambii localis, cui ex natura sua est annexum onus traiectionis respectu primò recipientis, adeòque si in illo, qui tradit equum reducendum nihil exigat, cum ius non habeat exigendi ex vi contractus, qui celebratus non est, non priuatur aliquo iure, quod habeat ex vi eiusdem contractus; in isto verò si ille, qui debet traicere obligetur ad nihil exigendum priuatur iure, quod eidem competit ex vi contractus cambij localis exigendi stipendium traiectionis, quod iniustitiam redolet, & vsuram,

Potest velle cō tractū locationis inire,

Qui debet equū reducere non potest habere rationem mutuatoris,

Vtitur præcisè alterius indigentis ministerio,

Ex his, quæ hactenus dicta sunt colligendum est à fortiori contrahere vsurariè campsarium, qui dignoscens indigentiam campsoris in hoc loco eidem certam pecuniæ quantitatem in determinata specie conferret cum onere similem determinatam quantitatem in tali specie restituendi in loco, in quo plus valeret iuxtà modos, distinctiones, ampliationes, & restrictiones explicatas supra *sub hoc eodem tit. de Cambijs II. Pranot. prima,* quæ ibi recole.

Absurdū, quod ex casu sequitur

---

§. II.

An vsuraria sit conuentio, qua soluens prius pecuniam obligat nummularium ad eandem restituendam intrà tres menses in loco conuento, quam si non restituerit teneatur post alios tres menses restituere in loco primi contractus cum lucro recambij.

SVMMARIVM.

Ratio dubitandi in suis terminis proponitur 1.

Dic-

Duplex sensus, in quo agitari potest controuersia 2.
Vsuraria est conuentio, qua ex vi præcisè dilationis in soluendo vltrà tempus præscriptum obligatur debitor cambij ad soluendum lucrum recambij non celebrati 3.
Vsuraria etiam est conuentio, qua ex vi dilationis in soluendo obligatur debitor ad nouum cambium ineundum cum onere noui stipendij pro eodem 4.
Proponuntur rationes Azorij, & dissoluuntur 5.
Non est vsuraria conuentio, qua creditor obligat debitorem non restituens conuento tempore in loco destinato ad restituendam sortem post alios tres menses cum lucro recambij ob lucrum cessans 6.

1 DIsquisitio II. Contraxerat Mediolani Fabius cum Theodorico cambium, datis eidem Theodorico mille nummis aureis cum onere, vt deberent Romæ restitui in effectu intra tres menses à die, qua datæ fuerunt literæ respondenti eiusdem Fabij, ità tamen, vt si non restituerentur intrà tale tempus conuentum, intelligeretur ex tunc Theodoricus obligatus ad restituendum post alios tres menses Mediolani, vbi primæ literæ datæ fuerunt, & celebratus contractus cum lucro cambij, quod erat Romæ soluendum, & recambij hic Mediolani persoluendo. Orta fuit controuersia, an huiusmodi conuentio fuerit licita, an vsurariam saperet prauitatem. Pro qua

2 Aduerte controuersiam examinari posse, vel in ordine ad lucrum, quod sit tanquam merx recambij, quod quamuis actu celebratum non sit intelligatur ex vi illius conuentionis virtute initum, vel in ordine ad idem lucrum, quod sit tanquam compensatio alicuius lucri cessantis, vel damni emergentis ex tali dilatione in soluendo.

Ratio dubitandi quoad lucrum primo modo acceptum consistit pro iustitia talis conuentionis in eo, quod videatur ex vi illius saltèm implicitè celebratus contractus cambialis, quem appellant continuationum, qui sicuti ex alibi dictis est meritorius lucri non solùm in sua origine, sed etiam in continuatione vltrà tempora præscripta ad ipsius solutionem, ità non est, cur etiam in hac hypothesi non debeat esse iuris ad illud lucrum acquisitiuus; pro iniustitia verò fundatur in eo, quod contractus continuationum non habetur, nisi per nouas literas, & girationes, quæ certè in hoc casu non interueniunt, nisi fortassis velis supponere in primo contractu conuentionem fuisse conceptam sub his terminis, vt si ipsum cambium non fuerit solutum intrà illos tres menses præscriptos intelligatur obligatus ille, qui primo pecuniam receperit ad contractum continuationis per nouas literas ad locum, vndè primæ processerant, & verè ex vi illius conuentionis huiusmodi secundæ literæ dentur, iuxtà quem sensum est etiam hic difficultas examinanda.

Proponuntur rationes dubitandi pro primo sensu.

Ratio dubitandi quoad lucrum secundo modo acceptum pro iustitia consistit in eo, quod creditor non tenetur vltrà tempus conuentum expectare solutionem, & cum sit assuetus negotiationibus præsumendus est, quod si pecuniam intrà tempus conuentum recepisset fuisset in eisdem implicaturus cum lucro, adeòque iuste potest illius exigere compensationem, vel de ea conuenire; pro iniustitia verò in eo fundatur, quod per allegatam Pij V. Constitutionem damnatur tanquam vsuraria quæcunque conuentio in celebratione contractus de certo, & determinato interesse etiam in ordine ad lucrum cessans, prout nos suprà docuimus. Item in eo, quod compensatio lucri cessantis non debetur, nisi plenè probetur non solùm quod ille, cui facienda est compensatio sit solitus negotiari, sed etiam quod paratas habeat occasiones negotiandi, & quod eidem vsus non fuerit propter dilationem debitoris in soluendo, quæ non videntur militare in hypothesi propositæ disquisitionis. His sic prænotatis

Rationes dubitandi pro lucro in secundo sensu.

Respondeo primo vsurariam esse illam conuentionem, qua ex vi præcisè dilationis in soluendo vltrà tempus præscriptum obligatur debitor cambij ad soluendum lucrum recambij non celebrati. *Nauarrus in man. de septimo Precep. Decal. cap. 17. num. 390.* Ratio esse potest, quia quod magis exigitur ex conuentione vltra sortem propter solam temporis dilationem omninò vsurarium est, & iniquum, sed in hoc casu illud lucrum recambij non celebrati exigeretur ob solam temporis dilationem in soluendo, ergo &c. Minor probatur, quia præscindendo à iure lucri cessantis, vel damni emergentis, à quo in terminis præcisè huius responsionis præscinditur, non est assignabilis titulus, in quo fundari possit tale ius; non enim potest esse nouus contractus, qui celebratus non supponitur, ergo &c. neque dicas, titulum esse contractum non actu, sed virtute celebratum ex vi appositæ conuentionis, vt supra in ratione dubitandi asserebatur; non, inquam, hoc dicas, quia in primis illa conuentio non est de celebrando nouo contractu, sed de soluendo lucro in casu non solutionis primi, quod neque virtute importat aliam contractum. Deindè si hæc valerent posset quodcunque lucrum ex dilatione præcisè temporis cohonestari propter præuiam conuentionem illud soluendi; posset enim dici, quod illa conuentio æquiualeret nouo contractui, & sic actum esset de vsuris. Deindè ad exigendum lucrum ex vi contractus non sufficit, quod ille contractus potuerit celebrari, sed requiritur, quod actu fuerit celebratus, secus via apertis vsuris aperiretur. 3

Nauarrus.

Præcisò iure lucri cessantis, vel dãni emergentis nõ est assignabilis titulus pro tali lucro.

Ratio esse potest secundò, quià per præfatam Pij V. Constitutionem prohibetur, ne quisquam audeat siuè a principio, siuè alias certum, & determinatum interesse, etiam in casu non solutionis pacisci, neque realia cambia alitèr, quam pro primis nundinis, vbi illæ celebrantur, vbi verò non celebrantur pro primis terminis iuxta receptum locorum vsum exercere abusu illo prorsus reiecto cambia pro secundis, & deinceps nundinis, seu terminis celebrandi, & qui secus fecerit, vt vsurarius declaratur, ergo in primis dicendum est illud lucrum non posse exigi ex vi continuationis contractus, cum in sui radice iuxta dispositionem eiusdem constitutionis sit infectus. Deindè, ergo ex vi illius conuentionis antecedenter ad contractum habitæ non resultat alius contractus virtute, seu quod idem est non virtualitèr perseuerat saltem quoad effectum tribuendi ius ad nouum lucrum. Confirmatur, quia intantum non damnatur recambium, seu cambium recursæ, & ex eodem nouum lucrum, in quantum duplex sub se cambium omninò distinctum continet, vt est in confesso apud omnes sustinentes, vt licitum cambium recursæ, & omninò illicitum foret illud lucrum in reditu literarum, si procederet ex vi primi contractus, ergo cum hic non sit duplex contractus, sed vnus tempore conuento non completus per solutionem non poterit creditor ex vi illius duplex stipendium exigere, seu obligare debitorem ad illud.

Quod in radice infectũ est non potest perseuerare.

Cãbium recursæ licitum est nouo lucro, quia inuoluit duplicem cõtractũ.

4 Respondeo secundò, vsuraria etiam est conuentio, qua ex vi dilationis in soluendo obligatur debitor ad nouum cambium ineundum cum onere noui stipendij pro eodem. *Salas de Cambijs dub.* 12. *num.* 2. *Graffius tom.* 1. *lib.* 2. *decis. cap.* 110. *num.* 15. *Angles* 99. *de Cambijs art.* 5. *dub.* 4. *dif.* 4. Ratio est primò, quia illud onus recambiendi, seu constituendi nouum cambium in casu non solutionis opportuno, & conuento tempore est secundum se pretio æstimabile, ergo si illud imponatur per conuentionem vltrà restitutionem sortis ob solam temporis dilationem vsurariè imponitur, cum ob solam temporis dilationem acquireretur vltrà sortem aliquid pretio secundum se æstimabile, quod vsurariam sapit prauitatem; Neque dicas, illud onus recambiendi non esse lucrum propter cambium, sed in pœnam ob moram solutionis conuentionalem, quæ sicuti apponi potest in mutuo ob solutionem dilatam iuxta ea, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Prænot.* 13. *assert.* 5. *num.* 12. ità non est, cur adijci non possit ob eandem dilatam solutionem contractui cambij; contrà enim impugnaberis, quià in primis iam non est, vt merx recambij, & ex vi dilationis præcisè, in quo sensu procedit responsio, sed ex alio titulo scilicet penæ conuentionalis, à quo præscindit præsens difficultas eo modo, quo præscindit in mutuo, in quo quamuis damnetur ex vi eiusdem quodcunque lucrum vltra sortem, non damnatur, quod aliquid exigatur ex pœna conuentionali moderata. Deindè ad huiusmodi pœnam inducendam non sufficit sola temporis dilatio, sed multæ aliæ, & longè plures conditiones prout *sub eod. tit. Contractus III. d. Prænot.* 13. *n.* 13. quas ibi recole, quæ potissimum vltimatò refunduntur in rationem lucri cessantis, seu damni emergentis.

Salas.
Graffius
Angles.

Non esse ex vi dilationis præcisè, sed titulo pœnæ conuentionalis.

Non acquiescit responsioni *Azorius instit. mor. lib.* 10. *cap.* 11. *quæst.* 4. qui absolutè videtur approbare talẽ conuentionem tanquam licitam, quia hoc pactum Pij V. constitutione non reprobatur, cum non sit de certo, & determinato lucro soluendo, sed taxando officio, & decreto Iudicis. Item, quia in tali conuentione inest etiam implicitè pactum, quo in defectum recambij per nouas literas debitor teneatur soluere quid determinatum per sententiam Iudicis. Sed incongruè Azorius supponit tanquam fundamentum suæ opinionis id, quod est immediatè in quæstione. Debuisset ergo prius probasse Azorius illud pactum esse secundum se licitum, antequam illud assumeret pro fundamento. Iam singula examinemus. Asserit in primis hanc conuentionem non reprobari per Pium V. Quid inde? an ideo secundum se licita? Pius V. ea damnauit, quæ poterant esse sub lite determinando ea, quæ seruanda, & reprobando ea, quæ non seruanda; cæterum quæ secundum se liquent non opus habuit reprobare, cum ex natura sua sunt reprobata, vt ratione pro probatione adducta ostensum fuit. Subdit postea non esse de certo, & determinato lucro, sed taxando officio, & decreto Iudicis; Sed hoc quoque est contra suppositionem assertionis, qua supponitur lucrum determinatum, prout importat cambium Romæ celebratum pro Mediolano, quod licit certum interesse taxatum ex vsu fori, sed hoc parùm ad rem nostram referre potest, quandòquidem ex ratione superius adducta in probatione onus etiam solutionis supra sortem ex vi conuentionis, quamuis taxandæ officio iudicis, vt vsura damnandum est, quia est quid pretio æstimabile supra sortem. Concludit tandem inesse implicitè illud pactum, quo in defectum recambij per nouas literas debitor teneatur soluere quid determinatum. Sed nonne videt, quod hæc est manifesta petitio principij, & id, quod est in quæstione? Demus inesse illud pactum. Sed an hoc licitum? vndè probat? Certè supponit pro fundamento quæstionis id, quod sub eadem quæstione cadit. Nos non disputamus de existentia, vel de possibilitate illius pacti, sed inquirimus, an supposita existentia illud sit licitum,

5 Azorius.

Satisfit rationibus, quæ adducuntur ab Azorio.

Supponit pro fundamento id, quod est in quæstione.

quod

quod debuisset probare Azorius, non supponere.

Paritas de mutuatario obligatio ex mutuo ad rē præsentē. Ratio esse potest secundò, vsuraria est conuentio, qua mutuans obligat mutuatarium vltra restitutionem sortis ad emendas res ab ipso mutuante, vel ad molendum in ipsius molendinis, vt latè diximus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mut. & vsur. Prænot. 10. assert. 3. num. 2.* ergo etiam est vsuraria conuentio, qua creditor ciuiliter obligat debitorem ad nouum cambium ineundum cum se ipso, & soluendum ex illo lucrum. Antecedens patet ex dictis loco cit. Consequentia probatur, quia ideò in casu antecedentis vsurariè contrahit, qui sic obligat, quia obligatio ciuilis ad illa adimplenda est pretio secundum se æstimabilis, cum priuet libertate mutuatarium ad emendum à quocunque voluerit, & molendum in quocunque loco sibi beneplacitum fuerit, sed etiam in casu consequentiæ vltra obligationem restitutionis sortis obligatur ciuiliter ad accipiendum cambium ab ipso creditore, & priuatur libertate ad accipiendum ab alijs, ergo &c. Neque dicas in priori casu vsurariam esse conuentionem, quia illa obligatio ciuilis non correspondet alteri iuri vltra mutuum; in secundo autem correspondet non cambio præcisè, sed iuri consurgenti ex dilatione in soluendo, & penæ conuentionali propter eandem dilationem; contrà enim impugnaberis, quia dilatio præcisè ad soluendum non tribuit ius ad aliquod pretio æstimabile, & responsio procedit ex vi contractus præcisè, & ex vi dilationis, vt suprà. *Dilatio præcisè non tribuit ius ad aliquid pretio æstimabile.*

6 Respondeo tertiò, non esse vsurariam conuentionem, qua Fabius obligat Theodoricum in hypothesi non restitutionis conuento tempore in loco destinatæ solutionis ad restituendam sortem post alios tres menses in loco celebrati contractus cum lucro recambij ratione lucri cessantis, si pro tempore conuento restitutionis idem Fabius fuisset habiturus promptam occasionem implicationis ad nouum cambium cum eodem lucro, vel ad restituendam sortem cum interesse correspondenti lucro cessanti, prout rei probabit euentus, *Lessius lib. 2. de iust. & iur. c. 23. Gressius tom. primo lib. 2. decis. c. 110. num. 15. Salas tract. de Cambijs dub. 22. num. 2. qui etiam citat, Nauarrum in man. cap. 17. Caietanum, Sotum & Angles quæst. de Cambijs art. 5. dub. 4. dif. 4.* Lessius. Gressius. Salas. Nauarrus. Caietanus. Sotus. Angles.

Etiam in mutuo pactū de lucro cessante licitum est in ea quātitate, quæ ex Probatur prima pars, quia etiam in mutuo pactum de lucro cessante licitum est in ea quantitate, in qua verè cessat, ergo à fortiori hoc licitum erit in cambio, sed in hypothesi responsionis lucrum cessat ad proportionem lucri, quod acquisiuisset creditor ex nouo cambio, siquidem si pecuniam tempore conuento habuisset, nouum cambium iniuisset iuxtà quod supponitur in responsione, ergo non illicitum est pactum de eodem lucro ad proportionem recambij. *probationibus resultabit.*

Dices ex Constitutione Pij V. præallegata vsurarium est quodcunque pactum de certo, & determinato interesse etiam in casu non solutionis, sed tale est pactum, de quo hic agimus, quandòquidem est de certo lucro, & determinato ex vsu fori, secundum quem taxantur stipendia cambiorum, non secundum arbitrium dantis pecuniam ad cambium, ergo &c. Sed contra primò, quia, vt asserit *Scaccia de commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 8. num. 296.* & cum eo *Azorius instit. mor. lib. 10. tit. de Cambijs cap. 11. quæst. 2. vers. ad tertium.* Pontifex voluit dumtaxat prohibere, ne is, qui dat cambio taxet lucrum in propria causa, non tamen prohibuit, quin possit exigere lucrum, vel taxatum ex vsu fori, vel taxandum arbitrio Iudicis, vt in re nostra. Secundò, quia non potest absolutè dici, quod illud lucrum sit absolutè certum, sed prout rei probabit euentus, quod sic probo; nam idem est conuenire de pretio recambij, ac conuenire de lucro cambii, prout curret ex vsu fori, quod quandòque variatur ex variis circunstantiis, vel inopiæ, vel copiæ, prout suprà diximus; conuenire autem de lucro incerto, prout rei probabit euentus, non est prohibitum, vt latè diximus *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs I. Prænot. 6. assert. 1. num. 4.* Scaccia. Azorius. *Illud lucrum nō est certū, quod dependet à futuro euentu.*

Probatur secunda pars, quia conuentio de interesse ob lucrum cessans, vel damnum emergens, prout re vera resultabit in effectu, nec repugnat iuri naturali, nec iuri positiuo antiquo, nec nouo per Constitutionem Pii V. inducto, ergo nec repugnabit in casu responsionis, in quo tantum agitur de interesse, prout rei probabit euentus. Antecedens probatur, quia antecedenter ad eandem Pii V. Constitutionem nulla erat iniustitia, si fieret conuentio de determinato aliquo interesse pro verisimili periculo, quinimmò nulla de facto est iniustitia, si in aliis contractibus apponatur; post verò dictam Constitutionem non est prohibitio, nisi de certo, & determinato interesse, ergo non debet extendi ad incertum, prout in re nostra. Consequentia probatur, quia lex exorbitans à iure communi non est extendenda vltrà casus in ipsa expressos *l. præcipimus C. de appellationibus* iuxta ea, quæ nos tradidimus suprà *de Cambijs I. Prænot. 6. assert. 1. num. 4. vers. probatur secundo eadem secunda pars.* *Non repugnat iuri naturali nec positiuo.*

§. III.

Quid sentiendum de modo cambiendi, quem vocant *dell' agio*.

SVMMARIVM.

Exponitur quinam sit modus cambiendi, qui dicitur dell' agio 1.

Iniustus est ille excessus, qui exigitur ob celebratum praecise contractum in fauorem campsarij 2.

Non est iniusta conuentio de excessu, seu excessus ipse, si correspondeat interesse lucri cessantis, seu damni emergentis concurrentibus debitis conditionibus 3.

Ex suppositione, quod excessus non cohonestaretur titulo lucri cessantis, non vitiaret contractum, sed vitiaretur 4.

1 DIsquisitio III. Indigebat Sempronius Romae existens mille nummis aureis in Ciuitate Messinensi ad sua negotia obeunda, cumque negotiatorem non haberet, qui cambium vellet inire pro tali Ciuitate opportunè, & importunè rogauit Seium nummularium, vt in sui gratiam, & commoditatem cambium celebraret; illucque suam pecuniam virtualitèr transferret, sed ea lege, & conditione contractus fuit initus, vt quià in fauorem praecisè Sempronij celebratur, teneatur hic vltrà pretium consuetum cambiorum aliquid amplius erogare. Hoc genus cambiendi de quo nihil à Mercatoribus accepisse asserit *Scaccia tract. de commerc. §. 1. quaest. 7. part 3. limit. 12. num. 1.* & nihil apud scriptores inuenisse appellat cambium *dell' agio*; circa quod nonnulli articuli examinandi excitantur. Primus erit, an licitum sit secundum se, an verò vsurarium. Secundum, an aliqua circunstantia possit cohonestari: Tertius ex suppositione, quod ille excessus pretij suprà consuetum sit iniustus, an vitiet contractum, an potius vitietur.

Quod sit cambiu cō l'agio.

Scaccia

2 Respondeo primò ad primum, iniustum omninò esse illum excessum, qui exigitur ob celebratum praecisè contractum in fauorem Sempronij exigentis *Scaccia d. §. 1. quaest. 7. part. 3. limit. 12. num. 2.* quod asserit esse contrà communem sensum Mercatorum. Probatur primò, mutuare precibus, & in fauorem praecisè mutuatarij indigentis non tribuit ius mutuanti exigendi aliquid ex mutuo vltrà restitutionem sortis, ergo neque cambire precibus, & in fauorem praecisè indigentis confert ius ad exigendum aliquid ex cambio suprà consuetum stipendium cambij. Antecedens non vertitur in dubium. Consequentia probatur, quià cambium non est meritorium lucri suprà mutuum, nisi quatenus importat onus traiectionis; ergo si compensetur illud onus traiectionis per pretium consuetum ex vsu fori quidquid vltrà illud acquiritur erit iniustè acquisitum, quamuis contractus sit initus in fauorem praecisè indigentis.

Scaccia.

Mutuare praecisè ad preces mutuatarij non exigit lucrum suprà mutuum.

Probatur secundò, quià vtilitas praecisè recipientis pecunias non est meritoria lucri respectu tribuentis, ergo ex eo, quod campsor, seu nummularius contrahat in fauorem indigentis non potest recipere aliquod stipendium suprà id, quod exigit contractus attentis alijs circunstantijs secundum se meritorijs lucri. Antecedens probatur, tùm quià ex eo, quod mutuatarius sit recepturus vtilitatem ex mutuo, non propterea ius habet mutuans exigendi aliquod lucrum, vt suprà diximus; tùm quià illa vtilitas est potius conditio recipientis, quam tradentis, vt videre est in depositario, qui si aliquam vtilitatem percipiat ex deposito per propriam industriam non debet compensationem deponenti, eo quià illa vtilitas est ex propria conditione, non deponentis, quamuis hic deponat exigente depositario, & in fauorem ipsius.

Vtilitas praecisè recipientis non est meritoria lucri.

Vtilitas illa est potius conditio recipientis, quā tradentis.

Dices primò, in hypothesi responsionis illum excessum deberi propter libertatem quodammodò ademptam concedentis ad cambium cum aliundè non sit dispositus ad sic cambiendum, quae certè libertas est pretio aliquo aestimabilis. Sed contrà primò, quià suasiones, & preces secundum se non tollunt rationem voluntarij, vt suppono ex quaestionibus de actibus humanis, adeòque nec adimunt libertatem, caeteroqui etiam in mutuo, qui precibus, & suasionibus moueretur ad mutuandum posset exigere stipendium ex libertate quodamodò violata, quod nemo asseret. Contra secundò dato semel, quod ex illa libertate taliter diminuta, prout asseritur, posset lucrum aliquod exigi quicunque praeuentus ab altero ad aliquem contractum posset ex illo motiuo lucrari, & sic actum esset de vsuris. Contrà tertiò, quià qui sciret aliquem indigere rem aliquam vendere, quam non venderet sine illa indigentia posset pro minori emere, quod nemo asseret.

Suasiones, & preces nō tollunt rationem voluntarij.

Dices secundò, Merces vltroneae vilescunt, adeò vt, qui offert res suas venales venditioni eas ex tali oblatione deterioret in pretio, & valore, ergo vice versa, qui vltroneè quaerit; vt res sibi vendantur easdem in valore adaugere dicendus est. Consequentia probatur, quià ità se habere videtur vltronea oblatio in venditione ad pretium diminutum, sicut vltronea oblatio ad emendum in ordine ad pretium augendum, cùm militet eadem ratio, ergo etiam qui non solùm se offert, sed etiam importunè rogat de cambio in sui fauorem sibi conferendo iustè adaugere dicendus est pretium eiusdem cambij. Sed contrà dispar est ratio de vltronea oblatione in ordine

Non eadem ratio de vltronea oblatione, ac de praeuia inquisitione.

ad merces vendendas, ac de praeuia inquisitione ad emendum, & diuersitas in eo consistit, quod vltronea oblatio ad vendendum arguit inopiam concurrentium ad emptionem, quae est titulus extrinsecus diminuens rerum valorem, vt diximus supra *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs II. Praenot. 1. assert. 8. num. 20. vers. idem Lessius*; praeuia verò inquisitio praecipuè in praesenti hypothesi non arguit numerum, seu copiam concurrentium ad emptionem, sed specialem indigentiam inquirentis, quae non tribuit ius ad maius interesse, vt per se patet.

Dices tertiò. In campsoribus fungentibus etiam officio fideiussoris licitum est fideiussionis, seu veri periculi pretium exigere *Scaccia de commert. §. 3. glos. 3. num. 7. versic. sed fideiussor*, & nos etiam docuimus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II, Praenot. 1. num. 10.* ergo etiam licitum erit in eisdem campsoribus cambientibus in fauorem indigentium commoditatis pretium exigere, siquidem, vt docet *Scaccia §. 1. part. 2. quaest. 7. ampl. 10. num. 62.* in aliarum rerum venditione haec gratia vendendi contra voluntatem venditoris habet vim augendi pretium rei vendendae. Sed contra, quia assumptio periculi in se est opus secundum se pretio aestimabile, & meritorium lucri, non sic autem commoditas, quae resultat in recipiente respectu tribuentis, seu concedentis, vt supra probauimus; quis enim diceret, quod ex eo, quod mutuatarius commoditatem percipiat ex re mutuata resultat aliquod ius in mutuante ad exigendam compensationem? resultat equidem, si assumat in se periculum rei mutuatae, quia hoc importat onus in concedente, seu fideiubente, non sic commoditas praecisa mutuatarij.

Scaccia.

Dispar ratio de fideiussione, ac de cōmoditate recipientis.

Respondeo secundò ad secundum, non esse iniustum illum excessum, nec conuentionem de illo, si correspondeat interesse lucri cessantis, seu damni emergentis concurrentibus conditionibus requisitis ad exactionem illius interesse, prout supra *Scaccia d. §. 1. quaest. 7. part. 3. limit. 12. num. 2.* & nos alibi passim. Probatur primò, lucrum cessans, & damnum emergens in quocunque contractu, seu ob quemcunque contractum est secundum se pretio aestimabile, si de ipso fiat conuentio in celebratione contractus secundum eam quantitatem, secundum quam cessat, vel emergit, vel secundum verisimilem, vel secundum eam, secundum quam partes conueniunt, dummodò non excedat lucrum, quod cessat, vel damnum, quod emergit, ergo hoc etiam est compensabile in contractu cambij, & etiam vltra id, quod importat interesse eiusdem cambij secundum se. Consequentia quoad hanc vltimam particulam, in qua sita est difficultas, probatur, Illud lucrum, quod in hac hypothesi supponitur cessare est supra id,

Scaccia.

Lucrum cessans, & damnū emergens secundū se compensabile.

quod importat praecisè illa virtualis traiectio, ergo exigit compensationem suprà id, quod interesse eiusdem traiectionis importat.

Probatur secundò, quia in eo casu poterat campsor dicere se nolle cambire, sed paratum esse mutuare, & formidatum interesse mutuatario notificare, sed in casu mutui sic initi poterat sine labe vsurae interesse correspondens lucro cessanti, seu damno emergenti iustè exigere, & eo conuenire, vt latè docuimus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Praenot. 13. assert. 1. num. 1. & seqq.* ergo etiam ex vi cambij, si sic initum fuisset, posita illa notificatione, & conuentione posset illum excessum, vt correspondentem lucro cessanti, vel damno emergenti iustè exigere; si enim ratio mutui non excludit interesse correspondens lucro cessanti, vel damno emergenti, cur debet excludere ratio cambij?

Si ratio mutui nō excludit compensationem lucri cessantis, nec ratio cābij.

Respondeo tertiò, ex suppositione, quod ille excessus nō cohonestaretur titulo lucri cessantis, vel damni emergentis, vel alio quouis secundum se iustificatiuo non vitiaret contractum, qui in suo robore permaneret, sed vitiaretur, vndè recipiens cambium haberet quidem ius ad non soluendum illum excessum, vel redimendum, si soluerit, non autem ad recisionem contractus *Scaccia d. §. 1. quaest. 7. part. 3. limit. 12. in fine*, & est conformis ijs, quae nos docuimus *tomo primo sub tit. Contractus IV. de emphyt. & Censib. Praenot. 21. sect. 5. assert. 4. per totum, & sect. 13. num. 119.*

Scaccia.

Probatur primò, quia contractus cambij non est contractus mutui, sed potius pertinet ad emptionem & venditionem, & inuoluit solummodò contractum locationis operarum in ordine ad virtualem traiectionem, vt supra probatum est, sed contractus emptionis & venditionis, & item locationis non redditur absolutè irritus per superexcessum pretij, nec irritandus est, nisi detur laesio vltrà dimidium per ea, quae docuimus *sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. Praenot. 2. num. 2.* vbi dictum fuit de iure ciuili non irritari contractum, nec concedi actionem ad recisionem, & in foro conscientiae obligari solùm eum, qui laesit ad compensationem eius, quod suprà iustum accepit, ergo &c.

Cambiū pertinet potius ad emptionem, & vēditionē, quā ad mutuum.

Probatur secundò, ex defectu, vel excessu praecisè pertinente ad quantitatem non irritatur ipso iure contractus, nec per exceptionem, seu actionem coram Iudice rescinditur per ea, quae docui *tom. primo sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. Praenot. 7. nu. 4.* quinimmò *sub tit. Contractus I. Disquis. 9. respons. 2.* dictum fuit dolum inducentem ad maius pretium, quam res secundum se valeat, non praesumi inducere ad consensum contractus secundum se, sed tantum ad illam quantitatem, seu maius pretium

Defectus vel excessus pertinēs ad quātitatē nō irritat cōtractum, sed partē excepit.

vnde

vndè non conceditur actio ad recisionem, sed tantum ad adæquationem per ea, quæ dixi *sub eod. tit. Contractus II. loc. mox cit.* & vlterius *sub cit. tit. Contractus IV. Pranot. 21. sect. 9. assert. 4. & sect. 13. num. 119.* statutum est conditiones, quæ non afficiunt substantiam contractus ipsum non irrritare, sed potius irritari, nam quæ non sunt contrà substantiam, nec resistunt initio, nec natiuitati eiusdem Contractus, vt in omnibus dispositionibus declarant *Cagnolus in l. Contractus num. 70. ff. de reg. iu. Ancharanus cons. 207. num. 2. & sæpius amplexa est Rota Rom. & præcipuè in vna Romana nullitatis census 5. Maij 1597. coram Corduba*; ille autem excessus certè non pertinet ad substantiam, sed tantum ad quantitatem, ergo propter illum excessum, quem exigit campsor in nostra hypothesi non est irritandus contractus, sed solummodò ad æqualitatem reducendus.

Cagnol. Ancharanus. Rota Romana.

Ille excessus pertinet tantum ad quantitatem.

Dices primò ex alleg. constit. Pij V. *sub hoc eod. tit. de Cambijs I. Pranot. 6. num. 1.* prohibetur *ne deinceps quis audeat, siuè à principio, siuè alias certum, & determinatum interesse etiam in casu non solutionis paciscì*, & qui secus fecerit, vt vsurarius declaratur. Ibi. *Quæ omnia nos vsuraria esse declaramus*, & posteà, *quantum cum Domino possumus ad tollendas occasiones peccati fraudesque fœneratorum statuimus &c.* & cum hic supponamus illum excessum, seu lucrum conuentum non cohonestari aliquo titulo, vel lucri cessantis, vel damni emergentis certè non eximitur ab hac dispositione Piana, ergo contractus est absolutè irritus. Consequentia probatur, quia ex dictis *sub eodem tit. Contractus IV. Pranot. 21. sect. 4. assert. 10 in prima probat.* contractus fœneratius ex natura sua est irritus secundum omnia. Sed contrà. Attende seriei dispositionis, & nihil contra nos comperies. Illa verba, *quæ omnia nos vsuraria esse declaramus* referuntur ad præcedentia, quæ fuerunt proposita, non trahuntur ad subsequentia, quæ quidem Pontifex prohibet, sed cum non exprimat, vt vsuraria, non cadere sub eadem dispositione præsumenda sunt; ad quid enim exprimere, vt vsuraria præcedentia, & non subsequentia, si voluisset Pontifex omnia esse vsuraria? certe inclusio expressa vnius, & non alterius videtur exclusiua istius. Deindè Pontifex non damnat, vt vsurarium contractum in sui substantia, sed illa omnia ibi expressa, quæ adijciuntur contractui, vndè non vitiant contractum, sed potiùs ipsa vitiantur Recole, quæ dicta sunt *d. sect. 5. assert. 4. versic. decis. 2.* & hic applica.

Pius V.

Instantia ex cōstitutione Pij V. adducitur, & resoluitur.

Inclusio vnius est exclusio alterius.

Dices secundò. Illa conuentio de determinato lucro suprà interesse virtualis traiectionis propter commoditatem indigentis inducit obligationem ciuilem, sed quælibet obligatio ciuilis, quæ inducitur suprà æqualitatem contractus irritat absolutè contractum, vt videre est in mutuo, ergo &c. Sed contra, quià dispar est ratio de obligatione ciuili inducta in mutuo suprà sortem, ac de onere imposito in alijs contractibus suprà æqualitatem requisitam ex iustitia, eo quia vsura formalitèr, vt talis irritat contractum vsurarium, non sic quæcunque iniustitia in aliis contractibus eosdem irritat, hocque prouenit ex dispositione iuris, quod in odium vsurarum non solùm ipsas irritat, sed contractum, circà quem versantur.

Nō quæcūq; iniustitia irritat cōtractum.

---

§. IV.

An lucrum in cambio possit esse ad proportionem interesse mercaturæ, quam non exercet.

SVMMARIVM.

Propositio casus in terminis particularibus 1.
Si negotiator cesset à mercatura non potest de illo interesse conuenire, illudque exigere 2.
Non destitit à mercatura in fauorem campsuariorum sic exigentium, sed ex arbitrio propriæ voluntatis 3.
Non potest in alio negotiationum genere ea acquirere, quæ in vno acquiruntur, quod magis fructiferum est attensis laboribus, & industria maiori 4.
Non potest mutuans ex mutuo exigere lucrum, quod exigeret in mercatura, quamuis diceret, quod si non mutuaret pecuniam implicaret in eadem mercatura 5.

Disquisitio IV. Theodoricus solitus antecedentèr negotiari in mercatura illud exercitium dimisit, pecuniamque suam, quam è negotiatione illa extraxit, insumebat in cambijs, ea tamen lege, & conditione, vt recipientes tantum pro cambijs persoluerent, quantum verisimilitèr lucrari possunt negotiantes in mercatura. Quæritur, an licitè potuerit de illo interesse conuenire, illudque exigere? Pro solutione recole prius, quæ dicta sunt, interesse pro lucro cessante (circà quod præcisè restringitur præsens difficultas, non enim potest esse ex natura cambij præcisè) vt licitè exigatur, seu exigi possit, exigere, vt illa negotiatio, ex qua illud lucrum perciperetur, si poneretur, & ex cuius omissione non percipitur, seu cessat, non solùm sit possibilis, sed ità moralitèr certa, & futura, vt si pecunia ad illam requisita non implicaretur in negotiatione cambiorum, in illa implicaretur, & ex eo præcisè non implicetur in hac, quia implicatur in illa, vndè ex superius dictis debet ille, cui dicitur lucrum cessare, probare promptam occasionem negotiationis, & quod ideò illam 1

Vt exigi possit lucri cessātis cōpensatio non sufficit lucrum de possibili, sed requiritur de futuro.

illam

illam omiserit, quià insumpsit pecuniam in opere, pro quo illud lucrum cessat.

2 Respondeo, non posse licitè de illo interesse conuenire, illudque exigere *Nauarrus in cap. nauiganti num. 35. versic. in hoc cambio de vsuris. Scaccia de commert. §. 1. quæst. 7. part. 3. limit. 16. num. 1.* Probatur; non potest quis exigere interesse pro cessatione lucri, quam minimè patitur, *est in confesso apud omnes tùm Theologos, tùm Iuris interpretes*, sed Theodoricus in hypothesi responsionis nullum patitur interesse pro mercatura, quam non exercet, ergo &c. Minor probatur, quià ab exercitio mercaturæ iam destitit, ergo ex vi illius non potest acquirere interesse, adeòque nec lucrum cessat.

Nauarrus. Scaccia.

Non potest exigi cōpensatio lucri, quod nō cessat.

3 Dices primò. In tantum destitit ab officio mercaturæ, in quantum voluit pecunias in cambijs implicare, ergo cessatio lucri mercaturæ est propter cambia, ergo in cambijs, quæ celebrat poterit iustè exigere interesse, quod exigeret in mercatura, seu quod alij mercatores similis conditionis verisimilitèr acquirunt & exigunt. Sed contrà, quià si destitit ab officio mercandi non destitit in fauorem campsuariorum sic exigentium, sed ex arbitrio propriæ voluntatis, vndè debet sibi imputare, quod lucrum mercaturæ non acquirat, non eisdem campsuarijs, qui causam non dederunt talis cessationis.

Cāpsarij nō dederūt causā cessationis ... [illegible]

4 Cæterum si hæc instantia subsisteret, quicunque non requisitus, ab aliquo negotiandi genere, quod propter industriam, quæ in illo requiritur, propter labores; qui in illo impenduntur, & propter officium ipsum est magis lucratorium, desisteret, vt alio negotiationis genere implicaretur, quod, cum non exigat tot labores, nec tantam industriam, nec officium ipsius mercatur tantum interesse, minus est per se lucratium, posset lucrum illius negotiationis magis fructiferæ semper exigere, quod nemo asseret.

Absurdū, quod ex cōtrario sensu sequitur.

5 Dices secundò, quamuis desisteret ex propriæ voluntatis arbitrio ab officio mercaturæ, potest tamen in casu, quo campsuarii nollent illud interesse correspondens mercaturæ soluere, velle implicare in eandem mercaturam, ergo ratione desistentiæ à mercatura, quam cessationem exequitur ob cambia potest in eisdem cambijs de interesse eiusdem mercaturæ conuenire. Sed contrà primò, quià hac ratione quicunque mutuans posset exigere ex mutuo interesse lucri cessantis ob mercaturam; posset enim dicere, quod si non mutuaret vellet pecunias suas in negotiatione mercaturæ exercere, quod nemo dicit. Contrà secundò, quià ad exigendum interesse pro lucro cessante non sufficit, quod ille, cui dicitur cessare lucrum, possit in aliquod negotium fructiferum pecuniam implicare, sed requiritur, quod sit dispositus, & paratam habeat occasionem implicandi, & quod præcisè non implicet, quià alteri dat titulo cambii, quatenùs ipsum cambium, quod init, impediat negotiationem ex exigentia campsuarii indigentis, non ex voluntate iam determinata campsoris ad non amplius negotiandum. Cæterum si velis supponere, quod absolutè antecedenter ad cambium sit dispositus ad negotiandum, & quod de facto negotiaretur, & desistat præcisè in fauorem campsarii, tunc non renuerem concedere posse licitè illud interesse exigere, quià re vera in illa quantitate lucrum illud illi cessaret, dummodò tamen præmoneret campsuarium de sua voluntate, & de parata occasione.

Ad lucrum ex negotiatione requiritur, quod habeat occasionem promptā negotiādi.

---

§. V.

An licitum sit cambium non nundinale, expectata solutione ad certum tempus cum onere conuento lucri nundinalis respectu campsuarii.

SVMMARIVM.

Proponitur status difficultatis 1.
Cambium nundinale dicitur regulare 2.
Status, secundum quos potest esse difficultas 3.
Lucrum cambij nundinalis potest esse licitum attento lucro cessante 4.
Si lucrum in loco destinatæ solutionis sit incertum, adeò vt possit esse maius, vel minus habito respectu ad lucra nundinalia non est illicita conuentio de lucro nundinali 5.
Dispar ratio de frumento vendito iuxtà valorem in alio loco 6.
Si pretium cambij in loco destinatæ solutionis sit determinatè taxatum, & comparatiuè ad pretium cambiorum nundinalium iuxtà communem æstimationem probabilitèr credatur minoris debere esse pretio lucri cessantis, vel damni emergentis probabilius est illicitam esse conuentionem de solutione ad proportionem pretij cambiorum nundinalium 7.

Disquisitio V. Dederat Seius Caio centum nummos aureos titulo cambij restituendos in loco, vbi nundinæ non celebrantur, eo tamen adiecto ordine, seu onere ex conuentione, vt Caius totidem cum tanto lucro solueret sibi ad tres menses, quanti soluitur ad primas nundinas in loco conuento. Quærit hic *Azorius instit. mor. lib. 10. c. 9. vers. tertio quæritur*, an in tali cambio interueniat aliqua vsura expressa, vel saltem species vsuræ, & concludit affirmantèr. Pro solutione 1

Azorius.

Aduerte cum *Turri de cambijs disp. 1. quæst. 5. num. 20.* cambium nundinale dici cambium regulare, eo quià cambia, quæ 2

Turri.

Cambiũ nũdinale dicitur regulare, non nũdinale irregulare, & quare.

in ferijs, seu pro ferijs celebrantur sunt tanquam regula, & forma aliorum cambiorum; non nundinale verò dicitur irregulare, quatenus in se ipso nullam habet certam regulam, aut rationem habere potest, nisi habito respectu ad regularia, a quibus æqualitatem iustitiæ desumit. Rursus aduerte, vel quæsitum procedere attenta præcisè natura contractus secundum se, vel attento aliquo lucro cessante, quatenus, si non sic cambiret paratam haberet occasionem alium contractum ineundi ad nundinas, quem si celebraret illud lucrum nundinale acquireret. Tandem, vel vbi

Diuersi status, secundum, quos potest intelligi quæsitum.

3 cambium ex conuentione soluendum est, si non taxaretur pretium habito respectu ad nundinas, est determinatè taxatum, vel probabiliter creditur minoris habiturum, vel maioris, vel incertum ità vt possit esse maius, vel minus cum æquali spe, vel periculo. His positis

Compensatio lucri cessantis etiam in mutuo licitè exigitur.

4 Respondeo primò, si quæsitum procedat attento aliquo lucro cessante iuxta modum expositum nullam in tali conuentione intercedere realem vsuram, nec vsuræ speciem. Est conformis ijs, quæ supra sparsim diximus; nam compensatio lucri cessantis, seu damni emergentis iustè conuenitur, & exigitur etiam in contractu mutui interuenientibus debitis conditionibus, de quibus supra, ad proportionem quantitatis lucri, quod cessat, seu damni, quod emergit, ergo etiam licitè potest fieri conuentio de compensatione lucri cessantis, seu damni emergentis in cambio ad quantitatem eiusdem lucri, seu damni, si illud lucrum verè cesset, seu damnum emergat, prout ex hypothesi responsionis clarè deducitur in hoc casu euenire.

Respondeo secundò, si lucrum in loco destinato solutionis sit incertum, adeò vt possit esse æqualis spes augmenti supra conuentum, & æquale periculum quoad decrementum conuentio illa de lucro habito respectu ad lucra nundinarum non est illicita, nec vsuraria. Ita, licet non expresse sentire videtur *Azorius instit. mor. part. 3. lib. 10. cap. 9. quæst. 3. vers. deinde etiamsi æqua*, quem commendare videtur *Turri de Cambijs disp. 3. quæst. 13. num. 43. vers. dum verò* licet postea asserat hanc doctrinam vix applicabilem esse praxi cambiorum. Probatur responsio. In contractibus, in quibus æqualiter esse potest fortunæ alea pro incremento, vel decremento potest esse taxatio de determinato pretio, quod non excedat æqualitatem eorundem contractuum secundum se; sed pretium secundum, quod cambia soluuntur in nundinis non excedit æqualitatem eorundem secundum se, ergo &c. Minor probatur, quia pretia in nundinis taxantur secundum communem æstimationem ex vsu fori, secundum circumstantias copiæ, vel inopiæ pecuniarum dantium, & recipientium ad cambium, vt alibi fusè diximus; communis autem æstimatio secundum has circunstantias constituit æqualitatem; Neque dicas illam communem æstimationem valere pro pretio cambiorum nundinalium, in quibus interueniunt illæ circunstantiæ, non sic pro pretio non nundinalium, in quibus illæ non intercedunt; contra enim impugnaberis, quia, vbi non est taxatum certum, & determinatum pretiũ non est incongruum illud pretium, quod in similibus taxatum est, & cum possint interuenire plures circunstantiæ augentes illud pretium, vel minores illud diminuentes, adeò vt æqua sit spes augmenti, vel periculum decrementi non est abs re, si contrahentes illi se accomodent. Confirmatur, quia ex prænotatis cambia irregularia nullam habent certam regulam, aut rationem, nisi habito respectu ad regularia, a quibus æqualitatem iustitiæ desumunt, vt ex Turri supra notauimus, ergo non erunt illicita, si regulentur iuxta pretium regularium.

Azorius

Turri.

In tali contractu se exponit fortunæ alea

Cambia irregularia desumunt regulam à regularibus.

Dices primò, prohibita sunt cambia, quæ extenduntur vltra primas nundinas, seu vltra primos terminos, vbi nundinæ non celebrantur iuxta receptum locorum vsum per Constit. Pij V. supra allegatam, ibi, *nec cambia realia aliter, quam pro primis nundinis, vbi illa celebrantur, vbi verò non celebrantur pro primis terminis &c.* & rursus *curandum autem erit in terminis, vt ratio habeatur longinquitatis, & vicinitatis locorum, in quibus solutio destinatur &c.* ergo in primis, si locus, in quo est pecunia soluenda non tam longè abest, quam locus, vbi primæ nundinæ celebrantur non poterit tantum lucri exigi, quantum ex cambio pro primis nundinis. Deindè, cum conuentio in hac hypothesi fit ad tres menses ad soluendam pecuniam nulla habita ratione vicinitatis, seu longinquitatis loci, in quo facienda est solutio videtur expresse contrauenire eidem Pianæ constitutioni. Sed contrà respondeo primò, prohiberi in allegata constitutione celebrari cambia realia vltrà primas nundinas, vel vltra terminos primos ad finem maius lucrum acquirendi ratione protractionis temporis, eo quia illa protractio temporis inducit tacitum quoddam mutuum *Sotus d. iust. & in. lib. 6. quæst. 8. art. 2. versus finem. Turri de cambijs disp. 1. quæst. 31. num. 6.* in mutuo autem aliquod exigere vltra sortem ratione temporis vsura est *Lessius de iust. & iu. lib. 2. c. 22. num. 54. & alij communiter*; non autem quando cessat finis maioris lucri acquirendi, vndè diximus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs l. Prænot. 6. num. 6.* non prohiberi cambia realia vltrà primas nundinas, quandò non paciscitur de maiori lucro propter moram; cum autem in nostro casu non supponatur exigi maius lucrum ex protractione temporis, sed computata præcisè spe maioris lucri cum periculo minoris,

Pius V.

Prohibẽtur cãbia vltrà primas nũdinas ad finẽ dũtaxat maioris lucri.

Sotus.

Turri.

Lessius

&

& illud tempus præcisè concedi in fauorem campsuarij non est, cur hic casus intelligatur compræhensus in pręfata prohibitioue. Contra secundò, quia idem Pius V. concessit Mercatoribus Bononiensibus tres integros menses post præsentationem literarum cambij ad easdem persoluendas, ergo iustè poterunt conuenire contrahentes, vt non a die præsentationis literarum, sed à die, qua ipsæ literæ dantur, & celebratur primus contractus, ad tres menses earundem solutio fiat.

Pius V. concessit Mercatoribus Bononiensibus tres menses post præsentationem literarum.

6 Dices secundò, si quis vendat suum triticum in aliquo loco ad proportionem pretij, quo in alio loco, vbi frequens est eiusdem negotiatio, venditur, iniquè vēdit eo quia æstimatio rerum venalium summenda est iuxtà vsum fori in loco, in quo venditur, ergo etiam qui cambit pro vno loco seruando sibi ius ad pretium, quo in nundinis cambiri solet, iniquè id peraget. Sed contrà non video, cur non possit taxari pretium tritici ad proportionem æstimationis, quam habebit in alio loco, vbi est frequentior eiusdem negotiatio, quandò venditio subesse potest æquali spei maioris lucri, & periculo minoris, vt supponitur fieri in casu cambij, de quo nos hic loquimur. Deindè potest esse dispar ratio, quià adæquatum fundamentum exigēdi lucrum ex cambio prouenit, vel ex motiuo virtualis traiectionis, vel diuersæ æstimationis, quam habet pecunia in loco, in quo facienda est solutio, quæ virtualis traiectio cum in communi æstimatione pro æquali, vel saltem pro modicum diuerso habeatur, siuè sit pro vno, siuè pro alio modicum distanti pro eodem pretio videtur congruè compensari; hoc autem fundamentum militare non potest in venditione frumenti, in qua cum non sit nec formalis, nec virtualis traiectio non consurgit ius exigendi pretium, quod habet in loco, in quo nec formalitèr, nec æquiualenter traijcitur. Diuersa deindè æstimatio potest fauere cambienti, eo quia cambium irregulare iustitiam desumit ad æqualitatem regularis, non venditori, penes quem iustitia desumenda est non in ordine ad alios contractus, sed ad æqualitatem iuris, quod consurgit ex contractu in tali loco.

Motiuū virtualis traiectionis militare non potest pro frumento vēdito ad pretiū alterius loci.

7 Respondeo tertiò, si pretium cambij in loco destinatæ solutionis sit determinatè taxatum, & comparatiuè ad pretium cambiorum nundinalium iuxtà communem æstimationem probabilitèr credatur minoris debere esse, præciso iure lucri cessantis, vel damni emergentis probabilius est illicitam esse talem conuentionem de solutione ad proportionem pretij cambiorum nundinalium. In hoc sensu locutum præcisè existimo *Azorium instit. moral. part. 3. lib. 10. cap 9. quæst. 3. vers. deindè.* Probatur primò, ex ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III, de mutuo, & vsuris Pranot. 10. num. 3.* nam mutuare triticum de præsenti, quo moralitèr cognoscitur minoris valiturum cum onere, vt restituatur pro tempore, quo moralitèr attentis circunstantijs scitur pluris valiturum redolet manifestè vsuram, ergo etiam cambire pro loco, in quo moralitèr scitur pretium cambij minoris habiturum cum onere, vt pretium eiusdem persoluatur ad proportionem pretij in nundinis, in quibus moralitèr scitur pluris valiturum, iniustitiam præfert, & vsurariam prauitatem. Consequentia probatur, quia in casu antecedentis intercedit vsura, quia exigitur aliquid saltem in spe suprà sortem, sed hæc eadem ratio militat in casu consequentiæ, ergo &c. Confirmatur, quia illa spes maioris lucri cum sit proxima, & probabilitèr reducibilis ad effectum, est secundum se pretio æstimabilis, prout docui *tom. primo sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. in Disquis. 1. §. 1.* ergo si de lucro ratione ipsius conueniatur, quod lucrum probabilitèr credatur excedere consuetum stipendium erit contra æqualitatem debitam naturæ eiusdem contractus, adoòque iniustitiam præseferet.

Azorius

Spes maioris lucri est secundum se pretio æstimabilis.

Dices ex dictis superius cambia irregularia desumunt iustitiam ad æqualitatem regularium, ergo quamuis in regularibus sit maior spes lucri, seu spes maioris lucri, nihilominus poterit in irregularibus, cuiusmodi est illud, de quo nos loquimur de eodem pretio conueniri, illudque exigi, quod exigi potest, & exigitur in regularibus. Sed contrà, cambia irregularia desumunt quidem iustitiam à regularibus in ijs, in quibus nihil statutum est, vel ex vsu fori, vel per statuta municipalia, vel per partium conuentiones nou repugnantes naturæ contractus; cum autem in irregularibus quoad pretium eorundem communiter stetur statutis municipalibus, vel regionum consuetudinibus, iuxtà quas tale pretium taxatur, non est cur sit ad regularia recurrendum.

Cambia irregularia desumunt iustitiam à regularibus in ijs, in quibus nihil statutum est.

---

§. VI.

Quomodò in cambio cohæreat locatio cum translatione dominij in recipientem pecunias.

SVMMARIVM.

Ratio dubitandi in suis terminis 1.
Locatio ex suis intrinsecis principijs importat solummodò concessionem ad vsum 2.
Exponitur sensus intentus à Turri 3.
Cambium non est formalitèr locatio, sed importat solùm locationem 4.
Stante translatione pecuniæ traditæ in recipientem adhuc saluatur natura locationis

ratione alterius contractus virtualitèr annexi 5.

Dissoluuntur omnia argumenta, quæ proponuntur à Turri 6.

Id, quod locatur non est pecunia, sed persona recipientis 7.

1 DIsquisitio VI. Tradidit Seius centum numos aureos titulo Cambij Sempronio restituendos Romæ; idem Sempronius exigit ab eodem Seio pretium cambij, quod iustè exigere posse supra tradidimus. Hoc pretium præcisè iustificatur per ea, quæ docuimus *sub hoc eodem tit. Contractus I. de Cambijs II. Pranot.* 1. ex virtuali translatione pecuniæ, quam præstat Sempronius in fauorem Seij, & consentiunt *Conradus de contractibus quæst. 99. concl. 4. & concl. 11. reg. 4. Medina de vsuris quæst. 4. de Cambijs. Sotus lib. 6. de iust. & iu. quæst. 10. art. 1. Caietanus in opusc. de Cambijs cap. 1. nu 6. Gabriel. in 4. dist. 115. quæst. 11. art. 3. dub. 12.* quæ transportatio per ea, quæ (Conradus. Medina. Sotus. Caietanus.)

2 dicta sunt *sub eod. tit. Contractus I. de Cambijs II. ead. Pranot.* 1. importat locationem; cum autem locatio ex suis intrinsecis principijs importet solummodò concessionem ad vsum, non translationem dominij rei locatæ, & cambium è contrà importet talem dominij translationem, hinc oritur controuersia quomodò talis translatio dominij, quæ importatur per cambium cohæreat cum sola vsus concessione, quæ importatur per locationem.

Locatio importat solũ concessionẽ ad vsum

3 Proponit hanc difficultatem *Turri de Cambijs disp. 1. quæst. 8.* quam multis prosequitur pro vtraque parte disputans. Tandem multis assignatis, in quibus cambium cum locatione conuenit, assignat fundamentale discrimen, quod intercedit inter vtrumque, situm in translatione dominij in vno, & non in altero, ratione cuius asserit cambium nullo modo esse locationem, & per hæc intendit impetere *Molinam de contractibus disp. 404. num. 1. vers. ad rationem, Lessium de iust. & iu. lib. 2. c. 23. dub. 2. num. 28. & quotquot sustinent in cambio interuenire locationem.* Nihilominus pro solutione (Turri. Molina. Lessius.)

4 Aduerte aliud esse cambium ipsum esse formalitèr locationem, aliud eandem locationem simul importare; si cambium esset simplicitèr, & formalitèr locatio, certè non importaret translationem dominij rei locatæ contrà ea, quæ communitèr sustinent de natura cambij quotquot scripserint de eodem, vndè ex hoc non incongruè deduceret Turri cambium ipsum non esse locationem; si verò cambium importaret simul locationem, non videò, cur possit esse difficultas, quin possit quoad vnum importare eandem dominij translationem, in quo est cambium, & non quoad alterum, in quo est simplicitèr locatio; vndè aduertere debuisset Turri, quod Doctores sustinentes lucrum in cambio exigi ratione virtualis traiectionis, prout nos suprà statuimus, duplicem in cambio contractum virtualitèr distinguere, alterum permutationis pecuniæ pro pecunia, modo, quo supra, quam permutationem aliqui reducunt ad contractum emptionis, & venditionis, alterum, quo recipiens prius pecunias in cambio obligat se ipsum ad præstandum obsequium traiectionis in fauorem prius soluentis, seu dantis ad cambium; in primo certè est translatio dominij pecuniæ, quæ primò soluitur in eum, qui primò recipit, & sub hac consideratione non est locatio; in secundo, cum aliud non locetur, quam persona ipsa recipiens, quæ se obligat ad obsequium illud traiectionis præstandum, non est cum translatione alicuius dominij, adeòque non egreditur à ratione formali locationis; locatio enim nihil aliud est, nisi personæ, vel rei ad vsum facta concessio certa mercede in pecunia numerata constituta *Azot. in summa C. locat. & conduct. & alij, quos refert, & sequitur. Alber. in rub. de loc. & cond.* neque est aliqua repugnantia, quin possint duo contractus virtualitèr in vnum coalescere. Quibus suppositis (Azot. Alber.)

Non est formalitèr locatio, sed coniungitur cum locatione

In cambio locali duplex contractus virtualitèr coniungitur.

Respondeo, stante illa translatione dominij pecuniæ traditæ facta in recipientem adhuc saluari naturam locationis ratione alterius contractus virtualiter annexi contractui permutationis *Gabriel. in 4. dist. 115. quæst. 11. art. 3. dub. 12. Lessius de iust. & iur. lib. 2. cap. 23. dub. 1. num. 4. vers. 3. Molina de contractibus disp. 403. num. 6.* & in hoc sensu arbitror intelligendos quotquot sustinent ratione virtualis traiectionis exigi cambiorum pretium aduersus Turrim, qui non distinguens inter vtrumque hunc contractum absolutè negat in contractu cambij locationem adesse, quinimmò eo vsque deuenit, vt inuehens contrà Lessium dixerit non sanè sentiens de Theologis in hac materia non eisdem, sed Iurisconsultis potius in hoc cambiorum genere standum esse, & eorundem subtilitates aptiores magis Metaphysicis esse, quam contractibus. Sed pace tanti viri ipsum aduerterem Theologos normam præbuisse contractibus præcipue cambialibus, de quibus iura ciuilia nihil disposuerunt, à quibus potius regula, quam ab alijs desumenda in ijs, quæ dubij iuris sunt. Sed quidquid sit de ijs, viderint, qui rectius, sentiunt, quorum rationes efficaciores sit Theologorum ne, an Iuristarum ad inclinandum animos ad prudentiorem sensum non enim abs re Theologorum partes sustinere hic mei muneris est, nec ab aliorum impetitionibus illos vindicare, sed veritatem præcisè & iustitiam, quantum imbecillitas mihi suppetit, indagare. Videamus iam, an, quę dixerim subsistant. Contractus cambialis localis, qua cambialis est importat 5 (Gabriel. Lessius. Molina.)

Turri arguit Theologos imperitia, sed immeritò

per-

permutationem pecuniæ pro pecunia, quæ permutatio ex dictis *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. Pranot. 1. num. 3.* dicit translationem dominij in recipientem, quod ita verum est, vt per traditionem præcisè ex vna tantum parte factam etiam ante restitutionem ex altera parte dominium intelligatur perfectè translatum iuxtà textum *in l. cum precibus C. de rerum permut.* qua verò localis est importat onus in recipiente restitutionis in alio loco in fauorem, & gratiam prius soluentis, ad quòd ipse recipiens se obligat. Quid autem aliud est se obligare ad restitutionem in alio loco, nisi se ipsum locare in ordine ad talia opera, & obsequia in fauorem eiusdem prius soluentis? Quibus positis, distinguat terminos Turri, & dicat, id, quod locatur non esse pecuniam traditam recipienti, cum re vera ipsius transferatur dominium in eundem recipientem, sed esse eiusdem personam recipientis, qui se obligat ad talia munera in fauorem tradentis facta conuentione intuitu eorundem de certa, & determinata mercede, quod est propriè locatio iuxtà terminos definitionis traditæ per Azotum, quam non impugnat idem Turri.

Cambiū, qua locale est importat onus in recipiente transferendi pecuniā in alio loco.

6 Ex quibus corruunt ea omnia, quæ ex falso supposito congerebat ipse Turri, & primò corruit illud, quo asserebat locationem debere esse præcisè cum concessione vsus rei, non cum translatione dominij, prout contingit in cambio; corruit, inquam, quia id, quod locatur in hac hypothesi non est ipsa pecunia tradita, sed est persona recipientis obligantis sua opera, vt supra. Corruit secundo id, quod subinferebat, nempe eiusdem rei dominium penes

Id quod locatur est persona recipientis.

7 duos esse non posse iuxta textum *in l. si vt certo loco §. si duobus ff. commod. l. Meuius 66. duorum ff. de leg. 2.* nec stare posse in pendenti *l. si ego ff. de negot. gest. Rota apud Cencium de censibus decis. 160. num. 4.* & proinde cum dominium pecuniæ traditæ supponatur translatum in recipientem, non posse parere locationem; corruit, inquam, propter rationem mox adductam, quia locatio non cadit supra rem ipsam receptam, sed supra personam recipientis. Hinc deducat Turri, an cautè monuerit Lectores, vt cautè admodum legant Theologos, dum de Contractibus agunt, nec eis admodum fidendum; deducat, inquam, an rectè sic monuerit, dum ipse Iurisconsultus sensum ipsorum sanissimum vix potuit attingere, & sinistre intelligens in eo sensu impugnauit, in quo non sunt locuti. Monerem potius ipsum, vt cautius procederet versus Theologos, qui altiori veritatis innixi indagine certiores regulas præscribunt, quibus, qui diriguntur inoffenso pede percurrunt. Certè iura æquitati naturali innituntur, cuius magis consius Theologus, quam Iurista supponitur, nam hic solùm iuris ordinem calet, non tamen causas, ex quibus procedit.

---

§. VII.

An distantia localis requiratur formalitèr in cambio, an sufficiat æquiualentèr.

SVMMARIVM.

Sensus difficultatis in suis terminis 1.
Rationes dubitandi 2.
Æquiualens distantia non potest iustificare contractum ad illud pretium, quo iustificatur cum distantia formali 3.
Non valet argumentum à cambijs recursa, & quare 4.
Non est assignabile fundamentum, in quo consistat illa æquiualentia 5.
Satisfit rationibus dubitandi 6.

Disquisitio VII. Seius numerat hic Mediolani centum nummos aureos Caio cum onere tantundem restituendi Romæ, secundum quod exigit æqualitas contractus cambialis attenta distantia locali, & temporis intercapedine ad ipsum requisita eo tamen animo, & conuentione ex vtriusque contrahentis consensu firmata, vt Caius mutato onere soluendi Romæ tantundem Mediolani restituat post lapsum temporis requisiti ad literas Romam mittendas, & transmittendas Mediolanum, quantum exigeretur, si Romæ fieret solutio. Hic iam quæritur, an iustè, & licitè ex vi talis conuentionis possit illud exigi hic Mediolani, quod exigi posset Romæ, si ibi fieret solutio iuxtà exigentiam, & naturam cambij localis. 1

Casus propositus in terminis particularibus.

Ratio dubitandi ex eo consurgit, quod cum æquipollentium eadem sit disciplina idem quoque videtur esse iudicium *Glosa in l. 3. C. de instit. & substit. Bartolus in auth. quod locum num. 14. C. si sec. nupt. mul. & in l. fin. C. de donat.* & cum habeamus per illam æquiualentem distantiam eundem effectum, quem habere possumus per distantiam localem parum debemus curare de modo, quo habetur talis effectus *l. fideicommissa* 1 *1. §. si cui, & ibi Glosa verb. non videbitur ff. de leg. 3. si ità esset, & ibi Glos. 1. ff. quando dies leg. ced. l. Gallus §. & quid si tantum ff. de lib. & posth.* Confirmatur ex ijs, quæ dicta sunt *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs II. Pranot. 5.* nempè per solutionem virtualem posse compleri licitè, & legitimè contractum cambij, item per virtualem transportationem, seu operam æquiualentem per ea, quæ supra diximus, & per ea, quæ docent *Gabriel in 4. dist. 13. quæst. 1. art. 3. dub. 12. Conradus de Contractibus quæst. 99. Caietanus de Cambijs cap. 1.* 2

Glosa. Bartolus

Glosa.

Gabriel. Conrad. Caietan.

Sotus. Nauarrus. Roderic. Bannes.

cap. 1. & 6. *Sotus lib. 6. de iustitia quæst.* 10. *art. primo. Nauarrus cap.* 17. *num.* 289. & *cap. fin. de vsuris num.* 21. *Rodericus* 3. *de redic. quæst.* 5. *num.* 17. *Bannes secunda secundæ tom.* 2. *in tract. de cambijs dub.* 5. ergo etiam per distantiam æquiualentem formali potest constitui cambium, & exigi illud pretium, quod iustè exigeretur, si esset constitutum cum distantia locali. Consequentia probatur, quia non minus est de substantia contractus cambialis localis solutio, & traiectio, ac sit distantia localis, ergo si potest subsistere contractus per solam solutionem virtualem, & traiectionem æquiualentem, & per eandem exigi idem pretium poterit etiam subsistere, & exigi idem pretium per distantiam æquiualentem. Nihilominus

Distantia æquiualens sufficit id quod formalis.

3 Respondeo per illam æquiualentem distantiam non iustè celebrari illum contractum cum pretio correspondente cambio locali cum distantia formali. *Turri de Cambijs disp.* 1. *quæst.* 30. *num.* 9. Probatur primò, quia ex dispositione iuris in præallegata Constitutione Pij V. prohibentur tanquam cambia sicca, *quæ ità conficiuntur*, sunt verba eiusdem Constitutionis, *vt contrahentes ad certas nundinas, seu ad alia loca cambia celebrare simulent, ad quæ loca ij, qui pecuniam recipiunt literas quidem suas cambij dant, sed non mittuntur, vel ità mittuntur, vt transacto tempore, vnde processerant inanes referantur, aut etiam nullis huiusmodi literis traditis pecunia ibi denique cum interesse reposcitur, vbi contractus fuerat celebratus*, rationemque adducit Pontifex, *nam inter dantes, & accipientes vsque à principio ità conuenerant, vel certè talis intentio erat, neque quisquam est, qui aut in nundinis, aut locis supradictis huiusmodi literis receptis solutionem faciat &c.* ergo à fortiori tanquam siccum erit prohibitum cambium, quo expressè conuenitur, vt sine literis, sine eo ad quem diriguntur, seu eas recipiat solutio fieri debeat cum interesse in loco celebrati contractus, prout in casu nostro.

Turri.

Pius V.

4 Dices primò, in cambijs recursæ literæ ità diriguntur ad locum destinatæ solutionis, vt tamen ex conuentione partium solutio formalis, & vltimata non fieri debeat illic, sed in loco celebrati contractus, & tamen nullus est, qui damnet, vt sicca, & vt prohibita per Pium V. illa cambia, quæ sic celebrantur, ergo neque, vt siccum, & prohibitum censeri debet illud, de quo nos loquimur, cum non minus in illis, ac in hoc sit conuentio de solutione facienda in loco celebrati contractus. Sed contrà dispar omninò est ratio, quià in illis solutio verè, & realitèr fit in loco destinato, ad quem literæ diriguntur, & illic primus contractus dissoluitur, & nouus celebratur, vi cuius nouæ literæ diriguntur persoluendæ in loco, quo primus contractus fuerat celebratus; in isto verò non destinatur solutio Romæ, nec Romæ contractus dissoluitur, sed dissoluitur in loco ex conuentione, in quo fuit celebratus, quod est contra expressam mentem Pontificis; vndè in primo casu duplex interuenit contractus, alter, qui celebratur hic, & ibi dissoluitur, alter qui celebratur ibi, & dissoluitur hic per nouam literarum transmissionem, quod non prohibuit Pontifex, in secundo autem vnus tantum fit contractus, qui hic celebratur, & dissoluitur sine missione primarum, & sine remissione secundarum literarum.

Discrimē, quod intercedit inter cābiū recursa, & illud, de quo loquimur.

Dices secundò, literæ ipsæ non sunt de substantia contractus cambialis, vndè diximus supra posse suppleri, vel per nuntium, vel personalitèr per ipsum, qui pecunias recepit; cur ergo fingere non possumus, cum tanta assignetur distantia temporis, quanta sufficit ad dirigendas primas, & remittendas secundas literas, quod virtualitèr ipse debitor se ad locum destinatæ solutionis transferat, ibique virtualitèr operetur, quod operaretur formalitèr per literas, & virtualitèr rediens id præstet, quod per secundas literas, si ad ipsum dirigerentur præstaret? Sed contra, fateor literas ipsas non esse de substantia contractus cambialis, sed supplebiles esse per quid æquiualens puta per nuntium, vel per ipsam personam recipientis, vt asserebatur in instantia, nego autem ea posse virtualitèr præstare per se ipsum modo, quo in eadem instantia asseritur. Ratio manifesta hæc est, quia cum ita conuenerint à principio de solutione absolutè facienda in loco celebrati contractus, quidquid dicitur de illa virtuali tendentia, & reditu virtuali debitoris omninò fictitium est, & simulatum; neque enim illa virtualis tendentia, & reditus in alio fundari potest, quam in sola temporis dilatione correspondēte tempori tendentiæ & reditus, quod certè non sufficit ad iustificandum contractum, cum tempus præcisè interiectum non æquiualeat oneribus traiectionis virtualis, ob quæ pretia cambiorum desumuntur. Cæterum, si hæc figmenta apta essent secundum se ad iustificanda lucra contractuum, actum esset absolutè de vsuris, cum vnusquisque ità conuenıret simulata illa tendentia & reditu; & licet in contractibus a iure quandòque admittantur aliqua figmenta *l.* 3. *§. à contrario, & ibi Doctores communiter ff. de acquir. possess. l. lege cornelia ff. de testam. l. Gallus §. videndum ff. de liberis, & posth. l. si ibi §. cum seruus ff. de leg.* 1. *l. filio quem Pater ff. de lib. & posth.* hæc tamen inducuntur à iure, nec possunt induci per priuatam auctoritatem contrahentium; vndè *Menochius de præsumpt. lib.* 1. *quæst.* 8. *num.* 18. dixit quod fictio, quæ in contractibus admittitur est ipsamet legis dispositio. Dici deindè potest figmenta aliqua admitti in iure

Literæ non sunt de substātia contractus cambialis.

Virtualis tendētia, et reditus nequeūt fundari, nisi in sola temporis dilatione

Menoch.

Figmentum, de quo loquimur ex presse est prohibitum.

iure, quandò ab eodem iure expressè non prohibentur, in hypothesi autem nostra simulationes illæ per præfatam Pij V. constitutionem manifeste comperiuntur prohibitæ, adeòque &c.

Probatur secundò responsio. Cambia, quæ ita celebrantur, vt ob solam temporis dilationem sint acquisitiua lucri, sunt absolutè sicca, & transeunt absolutè in naturam mutui vsurarij licet palliati titulo cambij, ergo absolutè illicita sunt & vsuraria, sed huiusmodi est illud, de quo nos loquimur in præsenti, ergo &c. Antecedens ex se patet, quia nihil aliud est cambire ad certum tempus, & ex illo lucrum acquirere, quam mutuare pro illo tempore, & ratione distantiæ temporis concessi illud interesse supra sortem exigere, quod manifestam redolet vsuram. Subsumpta minor probatur, quia enim inter contrahentes conuentio fit, quod restitutio pecuniæ fiat in loco, in quo est accepta post tempus illud correspondens tempori, quo literę possent dirigi, & reuerti nullo alio adiecto onere, in quo possit fundari virtualis traiectio, & solutio idem est in re, ac si tradens illam pecuniam, eandem mutuaret ad illud tempus conuentum, vndè illæ simulationes sunt ambages contra iuris dispositionem ad decipiendum; non ad cohonestandum contractum secundum se illicitum.

Æquiualet mutuo, & ob solum tempus lucrū exigunt.

Probatur tertiò, quia distantia localis est de substantia cambij localis *Dom. de Sancto Geminiano cap. quanquam ad fin. paulo ante num. 6. de vsuris in 6. Bartolus in l. prolatam num. 5. ff. de sent. & interloc. omn. iud. Baldus in leg. pacta conuenta in princ. ff. de contr. empt. Mantica de tac. & ambig. conuent. lib. 8. tit. 4. num. 20.* sed contra ea, quæ sunt de substantia contractus priuatæ conuentiones, & pacta non admittuntur *l. cum præsens ff. de prec. l. 1. in princ. ff. eod. tit. Bartolus in l. 2. ff. de vsuf. ear. rer. quæ vsu consum. Baldus cap. 1. §. & quid num. 20. qui feud. dar. pos. Alciatus in l. cum quid num. 1. ff. si cert. pet. Iason in l. si fundum num. 4. ff. solut. matrim. Alexander in l. penul. num. 22. C. de pactis*, nec per hominum fictiones potest recedi ab eis, quæ a iure sunt introducta *l. si forte ff. de castr. pecul. Aretinus in l. si ita stipulatus fuero ff. de verb. oblig. Socinus in l. cum anus num. 72. ff. de condit. & demonst.* & quamuis natura æquipollentium videatur inducere idem ius, fallit tamen in ijs actibus, in quibus est præscripta certa, & determinata forma formaliter, vt in casu nostro, quæ adimpleri nequit per æquipollens *l. qui heredi ff. de condit. & demonstr. Bartolus in l. Gallus §. quid si tantum ff. de lib. & posth.* ergo &c.

Dom. de S. Geminiano. Bartolus. Baldus. Mantica. Bartolus. Baldus. Alciatus. Iason. Alexander. Aretinus. Socinus. Bartolus.

5 Probatur quartò, quia etiam si daremus distantiam localem posse suppleri per quid æquipollens deberet assignari, in quo fundetur talis æquipollentia, sicuti assignatur in traiectione virtuali, & in virtuali solutione in casu cambij recursæ prout suprà; traiectio etenim virtualis fundatur in directione literarum, & pecunia campsoris existente in loco destinatæ solutionis, & virtualis illa solutio, quæ fit per respondentem in cambio recursæ fundatur in illo onere, quod assumit ipse respondens se constituendo debitorem pro datore literarum, quod onus æquiualet ex dispositione iuris ipsi actuali solutioni; nó etenim solutio exigit simpliciter fieri per numeratam pecuniam, sed potest fieri per compensationem, cessionem nominis debitoris, nouationem, & delegationem, seu per quemcunque actum, quo tollitur obligatio *l. solutionis 54. ff. de oblig. l. amplius ff. rem rat. haberi l. debitor in fin. ff. qui potior in pign. hab. Bartolus in l. auferatur §. qui compensationem ff. de iur. fisc. Iason in §. bonæ fidei num. 62. Instit. de act.* sed non est assignabile fundamentum, in quo possit inniti æquipollentia ad distantiam localem, ergo &c. Minor probatur nón potest assignari temporis dilatio, quia quamuis distantia localis requirat temporis dilationem ad solutionem faciendam, non tamen illa fundari potest in hac quantum ad effectum iustificandi contractum, & solutionem cum incremento, cum temporis dilatio præscindat, vel à distantia, vel à præsentia locali, & illa præcisè non possit parere interesse; non item potest assignari ipsa conuentio, & promissio debitoris, eo quia non se constituit debitorem in loco distanti, sed in eodem loco, in quo ipse recepit pecuniam, eo modo quo se constituit debitorem respondens in cambio recursæ, & si quid aliud præstat omninò aereum est, & simulatum.

Non est, in quo fundetur, æquiualentia.

Bartolus. Iason.

Temporis dilatio præscindit à distantia, vel præsentia locali.

Ad rationes dubitandi iam respondendum esset, sed ex dictis patet responsio, & quidem ad primam non sufficere æquipollentiam, vbi per dispositionem iuris requiritur determinata forma, & excluditur alius modus a tali forma, vt euenit in casu nostro iuxta iura superius allegata, & expressam constitutionem Pij V. Deinde in sola temporis dilatione non stat æquipollentia. Ad secundam sufficit in assignatis casibus æquipollentia illa, tùm quia assignatur fundamentum realis æquipollentiæ, vt suprà, tùm quia in illis non est expressa prohibitio æquipollentium, hic autem nec assignabile est fundamentum realis æquipollentiæ, & expressa est prohibitio eiusdem, adeòque &c. Accedit pro complemento, quod præcipuus finis mentis Pontificis prohibentis, vt patet ex terminis Constitutionis, fuit auferendi occasiones fraudium, & fœnoris ex sola temporum dilatione, qui propterea voluit, vt non extenderetur solutio vltra primas nundinas, & proximiores terminos cum maiori fœnore. In allegatis autem prioribus casibus non potest esse præsumptio, quod exigatur pretium tanquam fœnus ex temporum

Præcipuus finis intētus à Pontifice in prohibitione.

ex-

extenſione,cum ſolutio fiat intrà terminos à iure præſcriptos per reſpondentem ſe conſtituentem debitorem, vndè ſi remittantur literæ non eſt ex vi primi contractus, ſed alterius, qui de nouo celebratur. In caſu autem,de quo hic loquimur,nedum eſt præſumptio quod id, quod exigitur ſit ob ſolam temporis dilationem, ſed eſt expreſſa conuentio, cum contractus non celebratur pro alio loco, ſed pro eodem, in quo fieri debet etiam ſolutio.

---

§. VIII.

An publicus Campſor teneatur facere Cambium ad locum, ad quem petit campſarius modo petat pro loco, ad quem campſor ſolet dare literas.

SVMMARIVM.

Proponitur ratio dubitandi, & ſenſus 1.
Senſus Doctorum circà expoſitum dubium 2.
Non obligatur campſor ad cambiendum pro loco, quo voluerit campſarius indigens 3.
Satisfit rationibus in contrarium 4.
Poteſt Campſor habere occaſiones cambiorum potius in vno loco, quam in alio 5.
Dicta procedunt etiam, quandò campſor prius recipit, vt alibi reſtituat 6.
Duobus petentibus cambium poteſt campſor dare, qui petit pro loco maioris lucri 7.

1 DIſquiſitio VIII. Indiget Meuius Mediolani exiſtens habere Neapolim mille nummos aureos pro ſuis negotiis obeundis. Cambium inire ſtudet cum publico campſore iuxta formam præſcriptam in hoc cambiendi genere, & eidem hic Mediolani dictos nummos aureos perſoluere cum taxato pretio, vt onus ille ſubeat eoſdem transferendi Neapolim. Campſor, vel quià minus fortaſſis lucrabitur ineundo cambium pro Neapolim, ac ſi iniret pro alio, vel quià ex alio capite pecuniam ibi congregatam ad tempus maioris lucri intendit aſſeruare,renuit cambium illud celebrare pro Neapolim, quod tamen celebraret pro alio loco. Quæri tur, an teneatur facere cambium iuxtà voluntatem petentis. Procedit difficultas in ſuppoſitione, quod campſor in loco, pro quo Meuius exigit cambium, habeat pecuniam, & reſpondentes

2 Exiſtimarunt plurimi apud *Turrì de Cambijs diſp. 1. quæſt. 30. num. 1. 2. & 3.* Campſorem obligari ad ineundum contractum iuxtà voluntatem petentis pro loco, quo hic indiget, inter quos *Vega in Epith. verbo cambium caſ. 24. num. 3. Franciſcus Garz. in tract. contract. cap. 35. num. 5. Mercatus de Cambijs c. 7. Ludouicus Lopez in tract. de Contract. & negot. lib. 2. de condit. & pret. Camb. cap. 10. in ſecunda conditione verſ. abſit*, & Michael Salonius *tract. de Cambijs quæſt. 4. art. 2. controu. 13.* ait apertam eſſe iniuſtitiam nolle dare ad cambium in locum, vbi campſor minus lucrabitur. Mouentur aliqui, quià qui aſſumptus fuit ad aliquod publicum officium tenetur ea adimplere, ad quæ obligat officium iuxta voluntatem concurrentium, dummodò hi ſeruent ea, quæ iuxtà vſum fori attenta qualitate locorum, aliiſque circunſtantiis ſeruanda ſunt. *Vega in Epith. verbò cambium loc. cit.* Mouentur alii, quia cambiorum vſus inductus fuit ad illum finem, vt abſque neceſſitate realis traiectionis conſulatur indigentiæ eius, qui pecuniis æget in alio loco *Ambroſius de Vignate in cap. ſalubriter num. 271. de vſuris. Boninſignius tract. de Cambijs cap. 3. Scaccia de Cambijs §. 1. quæſt. 7. part. 1. num. 39.* vndè finis neceſſitatis cambiorum ſe tenet ex parte eius, qui indiget pecunia in alio loco, ergo eatenus cambium erit licitum, quatenus ſecundum finem, ad quem introductum eſt, fiet in loco, ſeu pro loco, quo petens indiget. Mouentur alii, quia cum parum referre poſſit, & debeat campſori cambium, vel pro vno, vel pro alio loco celebrare, ſiquidem æquè habere poteſt ad proportionem intereſſe traiectionis, ſiuè ad vnum, ſiuè ad alterum locum cambiet, & multum conferre poſſit, & de facto conferat indigenti pecuniam in vno potius loco, quam in altero habere, ideò potius in arbitrium indigentis electio loci, in quo facienda eſt reſtitutio, eſt referenda iuxta illud, quod tibi non nocet, & alteri prodeſt de facili concedendum *l. vlt. ff. de ſeruit. vrban. prædiorum. Socinus Iunior. conſ. 76. num. 14. lib. 2. Crauetus conſ. 226. num. 3. in fin.* & per non conceſſionem contrà id, quod humanis moribus inditum eſt conſurgit noxa *Gloſ. in l. generali C. de tabul. lib. 10. Bartolus in l. ſi poſt diuiſionem C. de tut. & fact. ignor. Curtius Senior conſ. 56. col. 3. verſ. quartò reſpondetur.*

Reſpondeo tamen non obligari campſorem ad cambiendum pro loco, quo voluerit, ſeu maluerit Campſarius indigens, ſed vtrumque contrahentem liberum eſſe ad contrahendum, & non contrahendum, vel ad contrahendum pro vno, vel pro alio loco *Turri de Cambijs diſp. 1. quæſt. 30. nu. 12.* Procedit reſponſio in caſu dumtaxat, quo campſor à publico ad id muneris non ſit aſſumptus cum onere cambiendi pro quolibet loco, vt docet *Salas de Cambijs dub. 43. per totum*, & in hoc ſenſu locutus eſt *Vega loco cit.* Probatur reſponſio, quià contractus antequam ineantur dependent à libera voluntate cuiuſcunque contrahentis non ſolùm quoad ſubſtantiam, ſed etiam quoad modum, dummodò talis modus non ſit difformis naturę contractus,

Marginal notes: Torri. — Vega. — Franciſc. Garz. — Mercatus. — Lopez. — Salonius — Vega. — Ambroſius de Vignate. — Boninſignius. — Scaccia. — Socinus Iunior. — Crauetus. — Gloſa. — Bartolus — Torri. — *Liber eſt vterque contrahēs ad cōtrahendum.* — Salas. — Vega.

neç

nec excedat modum naturæ eiusdem *l. in commodato §. sicut ff. commodati l. sicut C. de action. & oblig.* ergo nec poterit obligari campsor ad cambiendum pro loco, in quo campsarius indiget.

4 Ad rationes Aduersariorum iam respondendum, & quidem ad primam patet ex dictis non obstare nostræ responsioni, quæ solùm procedit in casu, quo campsor non sit obligatus vel à iure, vel a proprio officio ad cambiendum cum quocunque, & pro quocunque loco.

Cambiũ inductũ est potius ad subueniendum indigentia, quã anaditates campsorum.

Ad secundam fateor principalius inductum fuisse vsum contractuum cambialium ob subueniendum indigentiæ campsuariorum, seu eorum, qui indigent pecunia in alio loco, & ad excludendam necessitatem transportationis realis, non tamen rectè sequitur, quod ex motiuo intento a iure talis subuentionis, & exclusionis talis transportationis obligetur campsor ad subueniendum, seu virtualitèr traiiciendum, si nolit, sed quod non renuentibus campsoribus possint licitè campsuarii vti tali medio ad sibi consulendum, rebusque suis. Hoc euenit etiam in arte mercandi, quæ inducta fuit in beneficium indigentium mercibus, nec propterea possunt isti indigentes obligare mercatores ad sibi vendendum hoc, vel illo modo, cum minori, vel maiori lucro. Deindè finis ille subueniendi indigentibus pro alio loco, & vitandi incommoda realis transportationis non est finis adæquatus, sed tantum inadæquatus, vndè dicitur quasi per commune proloquium cambia fuisse necessitate inducta, commoditate adaucta, lucri cupidine propagata; quandò autem finis alios fines secum admittit, non ita ex se obligat, quin ex aliis finibus sibi adiectis possint contrahentes moueri ad alitèr contrahendum, vel non contrahendum, dummodò seruentur regulæ iustitiæ, & debitæ æqualitatis.

Cambia fuerunt necessitate inducta, commoditate adaucta, lucri cupidine propagata.

5 Ad tertiam dicendum est non parum referre posse campsori, quod pecuniam teneatur in vno, vel in altero loco restituere, si quidem in vno potest habere occasiones paratas ad alia cambia ineunda, & non in altero, vndè sibi commodius erit pro vno, quam pro altero loco cambia celebrare, & sic in hoc casu locum non habet legale adagium. Quod tibi non nocet, & alteri prodest de facili concedendum, vt patet ex dictis

6 Hæc, quæ hactenus diximus circà propositum titulum procedunt de campsore prius recipiente pecuniam in hoc loco, vt alio transferat, sunt tamen etiam extendenda ad campsorem prius tradentem pecuniam in hoc loco, vt in alio sibi restituatur; sicuti enim antequam prius recipiat liber supponitur ad se obligandum ad restitutionem vel pro hoc, vel pro illo loco, nec posse ex electione campsuarij ad vnum potius, quam ad alterum obligari, ità antequam tradat non potest obligari ad recipiendam restitutionem pecuniæ traditæ, seu per se ipsum solutæ, vel in vno, vel in altero loco ad electionem campsuarij, sed poterit in celebratione contractus iustè conuenire, quod sibi in determinato loco restituatur, quia contractus non ab vnius tantum, sed ab vtriusque contrahentis voluntate pendet, nec vnus potest sine proprio consensu ad alterius voluntatis arbitrium trahi.

Contractus depẽdet ab vtriusq; cõtrahẽtis voluntate.

Ex dictis inferes primò, quam inconsequentèr loqui videatur *Salonius in tractatu de Camb. quæst. 4. art. 2. controuer. 13.* dicens primò apertam esse iniustitiam nolle dare ad cambium in locum, vbi campsor minus lucrabitur, dum immediatè postea subiungit licitum esse campsori dicere. *Ego non compello, nec obligo te* sunt verba eiusdem Salonij, *vt pecuniam meam Hispali commutandam recipias, nolo tamen nisi ad hunc locum tantum, quia ità mihi expedit conferre. Tu quoque vide, quid tibi expediat, si in eum locum vis, habesque ibi pecuniam, vel creditum, bene quidem, sin minus, quære ab alio, liberum tibi est; certè ità agentem non damnarem.* Accepto dicta Salonij, & confero secunda cum primis; si sic agentem non damnat quomodo, & quo iure antecedenter docuit apertam esse iniustitiam nolle dare ad cambium in locum, vbi campsor minus lucrabitur? Si liberum est vtrique pro tali loco contrahere, quomodò intercedit iniustitia, si alter vtens sua libertate nolit tali pacto contrahere?

Arguitur idem Salonius inconsequentia.

Inferes secundò, quid dicendum sit ad illud quæsitum, an duobus ad cambium petentibus possit campsor dare ei, qui petit in loco maioris lucri omisso eo, qui petit in loco minoris. Si procedat difficultas in hypothesi, secundum quam supponitur campsor non obligari ex publico officio assumpto ad cambiendum cum quocunque, & pro quocunque loco, ex dictis iam patet vtique posse; si enim respectu vnius petentis pro loco, in quo campsor minus lucraretur potest pro tali loco non contrahere, cur duobus petentibus pro diuersis locis non poterit cum vno contrahere pro loco maioris lucri, & non cum altero pro loco minoris? Si verò procedat in suppositione, quod campsor ex officio obligetur ad cambiendum cum quocunque, & pro quocunque loco, tunc dicendum est cum vtroque, & pro vtroque loco quamuis in vno maius, in altero minus lucrum speretur, teneri contrahere, si habeat pecuniam pro vtroque; si verò non habeat pro vtroque, sentiendum est, licitè posse cum eo contrahere, ex quo maius lucrum sperat omisso eo, à quo ratione loci minus posse exigere præsumit. *Prima* pars suadetur ex onere, quod habet campsor ad cambiendum, quodque ipsum obligat indiferentèr ad omnes, & ex iure, quod vnusquisque à 7

Procedit si pecuniam habeat pro vtroque.

publico acquisiuit campsorem ipsum obligandi ad cambium. Secunda verò sic euincitur, quia posita impotentia ad cambiendum cum vtroque nullus in particulari habet ius, vt praeferatur alteri, ergo in libertate erit eiusdem campsoris, cum quo voluerit, cambire, sicque omisso eo, a quo minus sperat, illum eligere, à quo maius.

Nullus habet ius ut praeferatur alteri.

Inferes tertiò, quid respondendum sit ad illam instantiam, qua dicitur, quod si campsor nolit cambire pro vno loco, in quo quid minus speratur, velit tamen pro alio, in quo quid maius lucrabitur, violentiam quodamodo inferat campsuario, ipsumque cogat ad soluendum, vbi minus commodè potest, quod videtur importare onus suprà debitum iustitiae eo modo, quo importat onus supra debitum iustitiae obligare in mutuo mutuatarium ad restituendam sortem in alio loco; respondendum quippe est, campsorem non obligare ad accipiendum cambio pro tali loco, sed necessitatem campsuarij ad hoc cogere ipsum, sic cum ipse campsor liber sit ad cambiendum, vel pro vno, vel pro altero loco, solummodo exponit se pro tali loco velle cambire, & non pro altero, vndè si campsarius acceptat non ipso campsore cogente, sed propria necessitate impellente acceptat, eo modo, quo mercator ex multis mercibus, quas habet, potest solummodò velle vendere preciosiores, & non alias minoris valoris, quod si quis indigens istis solummodò, & non illis obligetur ex defectu illarum, quibus indiget ad emendas alias pretiosiores, tunc non compellitur a venditore, qui liber est ad vendendum, vel non vendendum, ad vendendas has, & non illas, sed à propria necessitate ad illas emendas, nec per hoc campsor dicendus est iniuriam irrogare campsario, quia nullo iure obligatur ad illi vendendas merces, quas maluerit.

Non nolũtas cãpsoris, sed necessitas cãpsuarij cogit.

---

§. IX.

De iustitia, vel iniustitia Cambiorum, quae celebrantur in Hispania pro Indijs Occidentalibus.

SVMMARIVM.

Exprimitur vsus huiusmodi cambiorum 1.
Duplex recipientium genus 2.
Contractus quoad sui naturam, & conditiones in ordine ad viatores recipientes illicitus est, & vsurarius 3.
Potest tamen quid magis exigi pro cambio in Indijs Orientalibus, quam pro alijs locis 4.
Assignantur in particulari lucra, quae possunt exigi pro locis Indiarum. Ibid.
Non subsistunt etiam contractus quoad ipsos Gubernatores Nauium, & Magistros 5.

1 DIsquisitio IX. Frequens est hic cambiorum vsus in Hispanijs, vt qui nauigaturi sunt in Indias Occidentales accipiant a Campsoribus Hispalensibus ad cambium illam pecuniarum quantitatem, qua indigent cum onere soluendi quinquaginta vltrà sortem pro centenario eisdem Campsoribus, a quibus accipiunt, qui tamen campsores assecurant Nauim, eiusdemque in se periculum assumunt. Proponit hunc modum, seu vsum *Mercatus tract. de Cambijs cap. 12.* qui etiam duo recipientium genera assignat, alterum viatorum, qui cum non habeant pecuniam ad iter necessariam, nec ad alias suas egestates assumunt onus soluendi, postquam in Indias peruenerint quinquaginta pro centenario; alterum Magistorum, seu vt loquitur *Salas de Cambijs dub. 44.* gubernatorum alienarum nauium, qui à campsoribus recipiunt determinatam pecuniae quantitatem cum onere vltrà sortem, vt, cum ex Indijs redierint soluant pro singulo centenario octuaginta, dummodò tamen campsores suscipiant in se periculum nauis vsq; ad reditum. Hoc cambiorum genus quoad vtriusque generis recipientes appellat idem *Mercatus* monstrum, cum non praeseferat, nec imaginem, nec vllam speciem contractus cambialis, & quasi chimaeram, cum diuersorum contractuum in vnum coalescentium naturam praeferre videatur. Hic igitur examinandum est, an huiusmodi contractus tàm quoad naturam, quàm quoad pretium liciti sint, an vsurarij.

Mercatus. 2 *Salas.*

Hoc genus cambiẽdi mõstrũ dicitur à Mercato.

3 Respondeo primò quoad primum recipientium genus, contractum quoad sui naturam, & circunstantias annexas non subsistere, sed omninò inualidum, & illicitum esse. *Mercatus d. tract. de Cambijs cap. 12. Vega in summa, & in Epub. verb. cambium casu 38. Salas de Cambijs d. dub. 44. in princip.* Probatur primò, quià huiusmodi contractus, nec habet speciem cambij, nedum conditiones necessariò requisitas ad ipsum, ergo in ratione talis contractus non subsistit. Antecedens probatur, quià de ratione cambij est, vt qui pecunias in vno loco recipit in alio restituendas assumat in se ipso periculum traiectionis, non ille, qui prius soluit, sed in hypothesi assertionis potius contrarium euenit, quandòquidem ipse campsor Hispalensis, qui prius dat, in se assumit periculum nauis, in qua receptor traijcitur, ergo &c. Neque dicas, non repugnare per alium contractum saltem virtualitèr distinctum à primo cambij dantem ad cambium periculum, quod ex natura contractus cambialis incumbit recipienti in se ipsum transferre recipiendo per consequens stipendium assecurationis, seu periculi in se ipso assumpti, ea proportionali ra-

Mercatus. Vega. Salas.

De ratione cambij est, ut qui recipit prius pecunias subsit periculo.

ratione, qua qui vendidit suas merces alteri traiecturo per mare, in quo casu periculum pertinet ad ipsum emptorem, vt potè ad dominum, potest sine vlla iniustitiæ labe pericula nauigationis in se ipso assumere, & ratione eorundem periculorum de stipendio assecurationis conuenire, illudque exigere; contra enim impugnaberis, quia assecuratio cum sit in fauorem assecurati debet esse ad exigentiam istius non vltroneè adiecta per anxiam lucrandi cupiditatem ab assecurante, non exigente, quin potius contra voluntatem præsumptam assecurati, vt sit meritoria debitæ, & congruæ compensationis, quinimmò si adijciatur cambio ex conuentione, qua obligetur ciuilitèr receptor ad illam admittendam, & pro illa ad soluendum interesse, vsurariam subinfert prauitatem, quod sic euinco, nam per illam conuentionem vltra debitum restitutionis sortis inducitur campsuario onus, quod ipse non exigit secundum se pretio æstimabile; quodcunque autem onus ciuilitèr obligans supra restitutionem sortis inducit vsuram. Quod autem illa assecuratio sit potius contra, quam iuxta voluntatem præsumptam recipientis sic euincitur. Quod intendunt campsuarij viatores est præcisè consulere proprijs necessitatibus ob indigentiam pecuniarum ad se transferendos in illas regiones, quibus vrgentibus necessitatibus onera quæcunque subeunt, quæ cæteroqui non subirent, nec exigerent illam assecurationem, si pecunias proprias haberent, quibus possent rebus suis consulere, seque illuc traycere, ergo illud onus, quod assumunt soluendi illud interesse pro assecuratione omninò inuoluntarium est, seu saltem inuoluntarium mixtè, eo modo quo inuoluntaria mixtè est obligatio, quam assumit mutuator soluendi vsuras. Ad illud, quod dicitur de venditore assecurante merces per mare traiciendas ad destinatum locum, dicite assecurantem iustè posse exigere stipendium assecurationis, & de illo conuenire, si hoc munus præstet ad exigentiam emptoris, secus autem, si in venditione obliget ipsum emptorem ad contrahendum secum illum contractum assecurationis, prout manifestè colligitur *ex cap. nauiganti 19. de vsuris*, vbi sic dicitur *Nauiganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem pro eo, quod suscepit in se periculum suscepturus aliquid suprà sortem vsurarius est censendus.*

Assecuratio debet esse in fauorem, & ad instantiam assecurati.

Illa assecuratio est potius contra, quã iuxtà voluntatẽ recipientis.

Probatur secundò, quia non est assignabile in huiusmodi contractibus, in quo fundetur illud ius exigendi illa quinquaginta pro centenario, ergo illicita est absolutè conuentio, tùm quia, vt asserit *Vega loc. cit.* & cum eo *Mercatus* assecuratio non est pro pecunia, sed pro naui; nauigium autem illud sæpè non est campsuariorum, sed aliorum, ergo ius exigendi pretium assecurationis non est aduersus campsuarios, & si contrà illos, fictitium est, vt potè indebitum; tùm quia illa assecuratio, quamuis esset voluntariè intenta per contrahentes non est secundum se meritoria tanti lucri, quantum important quinquaginta pro centenario, quod si euincitur, nam si quis merces suas per mare trayciat ad finem lucrandi ex mercatura vix termino duorum annorum, vt benè notat *Mercatus de Cambijs d. cap.* 12. computatis laboribus, expensis, industria, periculis & similibus potest lucrari quadraginta pro centenario, ergo incongruentèr omninò, & supra æqualitatem iustitiæ debitam pro illa assecuratione sine labore, expensis &c. exigunt campsores illa quinquaginta pro centenario; non potest item assignari motiuum lucri cessantis, ad quod multi recurrunt ad iustificandam coram hominibus suam prauitatem, quam tamen cælare non possunt Deo, asserentes se illa quinquaginta pro centenario recipere, vel quia naues debebant onerare mercibus in Indias traijciendis, quibus illud interesse acquisiuissent, vel quia si onerassent, assumpto periculo nauigationis oneratio illa fuisset vendita cum lucro sexaginta, ergo si non onerarunt, vt darent alijs pecunias assumpto eodem periculo in fauorem campsuarij, cui dederunt pecunias, poterunt illud lucrum exigere, quod exegissent ex mercibus, si traiecissent. Bone Deus! In quæ adinuenta non abeunt huiusmodi campsores, vt lucrentur? Quæ non moliuntur, vt ditescant? Sistamus quæso in his periculorum versutiis, quas sibi confingunt ad illudendos pauperes viatores. Quæro in primis, an re vera fuissent illas merces traiecturi? non enim sufficit dicere se voluisse; an paratas habuerint occasiones, & animum dispositum ad traiciendum? Certè ex quo extraxerunt pecunias à negotiatione mercandi, & implicant in negotiatione cambiorum non est præsumptio, quod voluerint in mercibus illis traiectitiis implicare, adeòque quod acquirunt non vt mercatores ad proportionem mercaturæ, sed vt campsores ad æqualitatem cambiorum, debent acquirere, quæ minus lucratoria sunt, ac sit ars mercandi. Deindè dato etiam, quod fuissent illas merces traiecturi illud interesse esset nimis superexcedens, nam in primis vt supra dicebamus mercatores Nautici vix termino duorum annorum lucrantur quadraginta pro centenario, & si quandòque longè plura acquirunt, quandòque tamen longè minora lucrantur, & quandòque spes cuiuscunque lucri in instabili elemento euanescit. Confer iam spem cum periculis, taxa interesse ad proportionem, & rationabili æstimatione dignosces non ad tantam quantitatem iustè ascendere. Dicant nunc tandem huiusmodi campsores quas expensas non

Vega. Mercatus.

Assecuratio nõ est pro pecunia, sed pro naui.

Mercatus.

Excluduntur subterfugia inhiantium illi lucro

Nõ exiguut, ut mercatores ad proportionẽ mercatura, sed ut cãpsores ad æqualitatẽ cãbij

facerent in mercibus? quos labores non subirent? quam industriam non impenderent? quibus incommodis non grauarentur ad negotiationem reducendam ad exitum? quæ omnia cessant in cambijs, & videant, qua conscientia, quaue iustitia æquale lucrum in cambijs possint exigere?

4 Non negauerim tamen, posse quid longè maius exigi pro cambiis initis pro Indijs Occidentalibus, ac exigatur pro alijs locis eo potissimum fundamento, & iure, quod in Indijs licet pecuniæ essent eiusdem valoris legalis, sunt tamen inæqualis æstimationis, præcipuè cum vt asserit *Mercatus d. tract. de Cambijs cap. 12. n. 8.* centum pondera auri in Messico æquiualeant in æstimatione octuaginta quinque in Hispanis, & centum ducati in Ciuitate Regis in Indijs eiusdem sit æstimationis cum septuaginta Toleti. Quamobrem *Vega in summa, & in Epith. casu 41.* & cum eo *Salas de Cambijs dub. 44 in fine. & Mercatus loco quo suprà* docent non esse damnandos campsores Hispalenses, qui pro cambijs ad Ciuitatem Sancti Dominici exigerent decem pro centenario, ad nouam Hispaniam, & Nomen Dei quindecim, ad Perù viginti quinque, & ad Chile trigintaquinque, quia in ordine ad has regiones, & loca pecuniarum variatur æstimatio, vt supra.

Mercatus. Vega. Salas. Attenta [illegible]

5 Respondeo secundò quoad secundum recipientium genus, Magistrorum scilicet, seu nauium Gubernatorum contractum modo exposito celebratum nec subsistere quoad naturam cambij, nec quoad conditiones eidem annexas. Ita auctores, qui suprà pro prima responsione. Probatur primò quoad primam partem, quia vbi est conuentio, quod pecunia in eodem loco restituatur; in quo fuit accepta cum onere soluendi certum interesse non saluatur natura cambii, & contractus transit in mutuum implicitum, & palliatum, ergo &c. Antecedens quoad primam partem probatur ex dispositione Pij V. damnantis, vt vsurarias huiusmodi conuentiones, & declarantis contractum sic initum fœneratitium; quoad secundam sic euincitur, quid enim aliud est tradere pecuniam traiecturo merces per mare cum onere eandem restituendi post reditum cum illo interesse conuento, quam mutuare eandem pecuniam ad tale tempus, quod requiritur ad traiectionem, & reditum cum onere illius interesse?

Est conuentio de restitutione in eodem loco

Probatur secundò quoad secundam partem eisdem ferè rationibus, quibus superior responsio innititur; nam illud interesse nimis superexcedens est, quandoquidem si campsor ipse proprio nomine merces traijceret deductis expensis, labore, & industria, & obuiantibus passim periculis tantum lucrum non consequeretur, nec ipse intendit negotiationem exercere, sed dumtaxat cambia, quibus interesse adeò pingue non competit.

Illud interesse super excedens est.

Non negauerim tamen hunc contractum alio titulo posse cohonestari, si pretium ad debitos, & congruos limites reducatur, puta si pecuniam traderet campsor non titulo cambij, sed societatis, in qua quia periculum ad proportionem vtrique incumbit potest in se ipsum per assecurationem totum assumere, & ratione eiusdem aliquid supra quod exigit natura societatis acquirere. In hoc tamen casu consideratâ qualitate periculi, & verisimilitudine lucri futuri computata simul spe cum periculo aliisque circumstantiis pretium taxandum esset non ad arbitrium eiusdem campsoris, sed iuxta prudentum æstimationem, quæ in similibus tutior est, & cauta regula.

Potest cohonestari contractus titulo societatis.

---

§. X.

An Nauium Gubernatores, seu Magistri qui acceperunt cum illo onere, possint licitè viatoribus partem aliquam eiusdem pecuniæ dare cum onere proportionati interesse.

SVMMARIVM.

Proponitur difficultas in suis terminis 1.
Si magister nauium sumpserit ad cambium nomine proprio, non potest iustè illam tradere nautis ad proportionem interesse, quod ipse soluit 2.
Si Magister acceperit cambio nomine etiam nautarum potest ab illis proportionatum interesse exigere 3.

Disquisitio X. Tradidit Campsor Hispalensis duos mille numos aureos Magistro Nauis cum onere soluendi in Indijs Occidentalibus quinquaginta pro centenario modo, quo supra. Cum contigerit in itinere viatores indigere pecuniis ad consulendum rebus suis, suisque egestatibus idem Magister contulit eisdem certam pecuniæ quantitatem ea lege, vt postquam peruenerint ad easdem Indias obligari intelligantur ad restitutionem sortis, quam acceperunt, & vlterius ad interesse ad proportionem eius, quod ipse Magister soluit campsori. Quæritur iam, an iustè ipse Magister possit exigere à viatoribus illud interesse ad proportionem quantitatis solutæ. Pro solutione

Aduerte, duplicitèr potuisse Magistrum Nauigij accipere a campsore pecuniam illam ad cambium; primò, vel nomine proprio. præcisè non exigentibus nautis, vel viatoribus, qui postea celebrato per ipsum Magistrum contractu vrgente necessitate ali-

Magister nauigij duplici potest pecuniam cambio accipere, & quomodo.

aliquam pecuniæ quantitatem ab eodem Magistro exposcunt; Secundò, vel nomine etiam, & ad exigentiam eorundem Nautarum, seu Viatorum, quorum etiam nomine Magister ipse contractum illum iniuit, sine quibus non iniuisset saltem in illa quantitate, in qua initus est. Iuxta vtrumque sensum præsens difficultas examinanda est, & quidem iuxta primum videntur militare eæ rationes, quibus *tomo primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis.5.§.1 num.2.* docuimus eum, qui accepta pecunia cum onere interesse posse eandem pecuniam aliis suppeditare adiecto eodem onere, quia per hoc se præcisè indemnem constituit. His pro claritate suppositis.

Respondeo primò. Si Magister primo modo sumpserit ad cambium non posse a Nautis, seu Viatoribus, quibus pecuniam confert æquale ad proportionem interesse exigere *Mercatus d.tract.de Cambijs c.12. num.8. Vega in summa, & in Epit.verbo cambium cas. 40. Salas de Cambijs d. dub. 44.* Probatur primò, quià campsor ipse conferens cum tali onere Magistro Nauigij iniquè, & vsurariè confert, ergo etiam iniquè, & vsurariè confert Magister nautis, & Viatoribus, si eum tali onere conferat. Consequentia probatur, quia iniustitia in casu antecedentis consurgit ex eo, quod illud interesse est superexcedens, & super æqualitatem iustitiæ, sed idem interesse in eadem proportionali quantitate imponitur nautis, seu viatoribus per Gubernatorem Nauigij, ergo &c. Neque dicas, disparem esse rationem in secundo à primo supposito, eo quia in primo campsor præcisè intendit lucrum, quod sit supra iustitiam, constituit ipsum campsorem iniustum, & vsurarium, in secundo autem Magister lucrum non intendit, sed se præcisè constituere indemnem, & onus quod ipse ex necessitate suscepit, interueniente eadem necessitate pro altero in eundem transferre ipso sic exigente; contrà enim impugnaberis primò, quià grauamen vni impositum non confert eidem ius alterum in eodem genere, & quantitate opprimendi. Quis enim diceret, quod ex eo, quod ego vrgente necessitate emerim merces aliquas suprà iustum pretium possim alteri in eadem necessitate constituto reuendere eodem pretio iniusto? Certè hic est nouus contractus distinctus à primo, & sicuti in primo iniustitia committitur, ità non est, cur non committatur in secundo? nec necessitas nautarum, seu viatorum maius ius ipsi confert illud interesse exigendi; quià hæc necessitas potius arguit rationem inuoluntarii in nautis recipientibus, cum qua non subsistit contractus, quam vim tribuat, & iustitiam eidem contractui, & sicuti, quià ipse inuoluntariè mixtè accepità campsoribus non tribuit vim contractui, nec ius aliquod legitimè campsori, ità quia nautæ, seu viatores ab ipso accipiunt inuoluntariè mixtè non tribuunt maiorem vim, ac habeat in se, cambio, nec maius ius Magistro conferunt, ac habent ex vi contractus. Contra secundò, quia in hypothesi datæ responsionis onus incumbit eidem Magistro saltem ex caritate subueniendi nautis in necessitatibus, vt possint traiectioni inseruire, quos propterea supra debitum nequeunt grauare.

Mercatus. Vega. Salas.

Sed si instantia proposita per aduersarios.

Grauamen vni impositū non confert ius ad grauādū alterum.

Dices ipse Magister illud interesse non accipit, sed campsor, cui est soluendum, ergo ipse vsurarius non est. Item ipse solùm cedit contractui alterum in ipsum consentientem substituendo, ergo &c. Sed contra, quia illud interesse, quod a Nautis, seu viatoribus exigitur cum sit ex vi noui contractus non celebrati cum campsore, sed cum eodem Magistro vtique eidem Magistro debitum est, qui si deinde æquale debeat campsori ex vi alterius contractus antecedentèr initi, & ex interesse accepto à nautis ex vi secundi cambii soluat, hoc omninò per accidens est, cum debitum Magistri erga campsorem sit independens ab interesse nautarum, & æquè illud possit solui siuè per illam, siuè per aliam pecuniam, nec campsor ius habet aliquod versus eosdem Nautas, nisi ad summum indirectè quatenus sunt debitores eo modo, quo ius habet in debitores eiusdem ex alia causa. Neque hæc contraria sunt iis, quæ diximus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Prænot. 13. num. 4. in fin.* nempè mutuatarium in remutuatione posse obligare secundum mutuatarium ad soluendas vsuras, quas ipse ex vi prioris mutui soluit, & hoc ea ratione, quia ipse vsuras non recipit, sed primus mutuator; Non, inquam, contraria sunt, quia ibi erat sermo de remutuatione facta consentiente primo mutuante, & acceptante; hic autem est sermo de nouo contractu cambii inito ignorante primo campsore, & cum independentia a priori contractu. Recole, quæ ibi dicta sunt. Ad illud, quod subditur, dicendum est non cedere Magistrum primo contractui alterum in ipso substituendo, quià non potest cedere non approbante principali creditore, qui potest velle hunc debitorem, & non alterum, cum quo non contraxit, sed nouum contractum celebrare independentèr a primo, vndè vt supra dicebamus campsor non habet actionem contra Nautas, sed tantum contrà Magistrum, qui in ordine ad nautas se habet, ac si alia pecunia à recepta à campsore contraheret.

Onus Magistri erga cāpsorem est independēs ab interesse nautarū.

Non potest alterum substituere non approbante pricipali creditore.

Probatur secundo responsio. Si alius à Magistro eisdem Nautis pecuniam crederet cum onere talis interesse, de quo suprà, iniquè contraheret, & obligaretur ad restitutionem illius interesse. ergo eadem ratione iniquè contrahet idem Magister.

qui

qui eisdem credit illam pecuniam cum eodem interesse. Consequentia tenet, quia idem superexcessus, eademque inæqualitas est respectu vtriusque, & sicuti vbi viget eadem ratio, viget etiam idem ius, ità vbi eadem ratio militat ad inferendam iniustitiam idem ius eximit ab obligatione. Confirmatur, quia in rigore loquendo illa concessio facta nautis cum illo onere interesse non est propriè cambium, sed mutuum palliatum titulo cambii; quid enim aliud est tradere illam pecuniam ipsis indigentibus, quam eisdem illam mutuare cum onere postea soluendi ob expectationem illud lucrum conuentum? non enim aliud ipsi intendunt, quam gratuitum beneficium protogatum ad tempus, quo ad locum destinatum peruenient?

Illa concessio nõ est cambium, sed mutuum palliatũ.

3 Respondeo secundò. Si Magister secundo modo illud cambium acceperit potest iustè ab eisdem Nautis, seu viatoribus illud interesse vltra sortem exigere. *Mercatus d. tract. de Cambijs cap. 12. num. 8.* Probatur primò ex iis, quæ dicta sunt *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Pranot. 13. num. 4. in fin.* Potest mutuatarius cum onere vsurarum non valens ex conuentione, vel ex aliqua alia causa sortem mutuanti intra certum tempus restituere alteri exigenti remutuare, adiecto ipsi eodem onere, si primus mutuans consenserit in talem remutuationem, & acceptarit onus transferri in secundũm mutuarium, quia vt ibi dicitur ipse primus mutuans videtur tale onus transferre, ergo etiam poterit primus campsarius quantum est ex se, immò à fortiori pecuniam sibi nomine etiam aliorum creditam eisdem conferre cum eodem onere, cum quo ipse subiit, quia hoc pacto accipiunt & alii quodamodò ab ipso campsore, & sicuti ipse Magister sic accipiendo non peccauit, ità nec in alios transferendo peccat; Neque dicas campsorem non cõtraxisse cum nautis, nec cum viatoribus, sed dumtaxat cum nauclero, seu Magistro nauigii, adeòque ipsum non exigere interesse ab eisdem, à quibus solùm exigit ipse Magister, qui propterea inique agit; contra enim impugnaberis, quia quamuis ipse campsor expresse non cõtraxerit cum nautis, Magister tamen contraxit cum ipso nomine etiam eorundem, & sic licet campsor actionem directam non habeat, nisi aduersus eundem Magistrum, ex vi tamen eiusdem contractus ipse Magister ius directum habet aduersus nautas, quorum etiam nomine contraxit ea proportionali ratione, qua quis emens merces aliquas nomine aliorum ex vi contractus emptionis ius habet aduersus eos, quorum nomine emit.

Mercatus.

Non ipse campsarius trãsferret in nautas, sed campsor.

Magister ex vi contractus habet ius directum cõtrà nautas.

Probatur secundò responsio, qui recipit mutuum cum onere vsurarum, nec peccat, nec ad aliquam restitutionem obligatur, sed tantum qui dat, vt est in confesso apud omnes, quandòquidem hic grauat recipiendo suprà id, quod sibi debitum est, ille potius grauatur, quam grauet, sed in hypothesi responsionis Magister recipit præcisè pecuniam sibi creditam per cambium non solùm, vt persona propria, sed etiam, vt rapræsentans personam aliorum, quorum etiam nomine recipit, respectu quorum propterea pro illo tempore, antequam eisdem tradat portionem pecuniæ receptæ est merus depositarius, non campsor, ergo nec ipse peccat, nec ad aliquam restitutionem tenetur pro illa portione, quæ alios contingit. Minor probatur, quia ipse recipiendo nomine aliorum se habet ac si esset procurator ipsorum, vndè dicitur recipere, & proprio, & procuratorio nomine, proprio pro illa portione, quam pro se recipit, procuratorio pro illa quantitate, quæ pro aliis recipitur. Confirmatur ex iis, quæ dicta sunt *tom. 1. sub eod. tit. Contractus III. de mut. & vsur. Pranot. 17. num. 1. vers. aduerte primò*, vbi cooperans vsuris ex parte mutuatarii recipiendo scilicet nomine ipsius non peccat, nec obligatur secundum se ad aliquam restitutionem, nam agit præcisè partes læsi, qui sicuti ad aliquam restitutionem non tenetur, nec tenetur nomine ipsius cooperans, quod adeò verum est, vt etiam non obligetur ipse cooperans, quamuis suadeat mutuanti, vt mutuet ad vsuras, nam sicuti ipse mutuatarius in ordine ad suum commodum, vel ad euitanda pericula sibi imminentia potest suadere, vt sibi cum onere vsurarum fiat mutuum, ità non est, cur agens personam ipsius non possit mutuantem taliter persuadere, & ad tale mutuum incitare, ergo nec peccat, nec ad restitutionem obligatur, qui nomine nedum proprio, sed etiam aliorum recipit cambium cum interesse superexcedente naturam eiusdem Cambii, quandòquidem eædem rationes militant pro hoc casu, quæ militant pro superiori.

Recipit etiam, vt raprasẽtans personã aliorum.

Nõ peccat etiã psuadendo ad euitãda dãna.

---

§. XI.

An cambium ex suscepto officio, seu obligatione præcedenti ad cambiendum possit fieri etiam pro maiori pretio.

SVMMARIVM.

Status quæstionis in suis terminis 1.
Doctorum placita in hoc casu 2.
Institutio talis officij secundum se non est illicita 3.
Habentes tale officium, ratione cuius obligantur, possunt vltrà pretium cambij aliquod moderatum lucrum ratione talis officij exigere 4.

Re-

1 *Respondetur rationibus per Caietanum, & Sotum adductis 5.*

Disquisitio XI. Sicuti multis in locis constituti sunt Montes Pietatis, qui indigentibus mutuent pecunias ad subueniendum proprijs necessitatibus data tamen prius eiusdem Montibus idonea cautione, vel per pignora, vel per fideiussionem, ita supponimus, quod penes aliquas determinatas personas, vel penes publicos campsores auctoritate Reipublicæ constituatur, vel constitutum sit officium cambiendi, vel quod ijdem campsores Magistratui, vel particularibus Mercatoribus se obligarint ad dandum cambio illis, qui habent pecunias, seu credita in loco, pro quo fit cambium, dummodò assignent pignora, seu congruas fideiussiones. His suppositis multi concurrunt ad eosdem habentes officium sic constitutum cambiendi, vt accipiant cambio pro diuersis locis, in quibus habent pecunias, seu credita seruatis ijs, quæ sunt seruanda ex legibus, seu statutis talis officij. Quæritur iam, an habentes tale officium in cambijs, quæ celebrant, possint aliquid iustè exigere suprà pretium consuetum cambij à campsuarijs ratione talis muneris, seu obligationis cambiendi, quod assumpserunt.

2 Hanc difficultatem licet *Scaccia tract. de*
Scacc. a. *commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 1.* proponat sub terminis mutui constituto publico officio mutuandi, quod cum illo lucro
Nauarrus. approbat citatis *Nauarro in Manual. confessar. cap. 17. de vsura circà cambia nu. 288. & in cap. Nauiganti num. 16. & 17. de vsuris*
Salonius *Salonio in secunda secunda D. Thomæ post quæst. 78. in disp. de Cambijs quæst. 4. art. 3. controuer. 1. num. 3.* extendit tamen *sub num. 5. vers. subampliasecundo* ad terminos etiam cambij constituto publico officio cambiendi, & pro iustitia illus lucri, dummodò moderatum sit ad arbitrium, vel Reipublicæ, vel prudentum allegat eundem *Salonium in d. secunda secunda D. Tho-*
Romualdus Coli *mæ d. quæst. 3. art. 3. controu. 1. num. 5. & Romualdum Coli tract. de Cambijs cap. 29.*

Sub huius disquisitionis titulo duplex articulus examinabitur; primus, an iustè potuerit, & possit illud officium committi. Secundus, ex suppositione, quod iustè, & licitè constituatur, an possit esse lucratorium respectu habentis illud alicuius mo-
Caietanus. deratæ quantitatis. Circà primum *Caietanus tract. de Cambijs cap. 2. sub nu. 4. tom. 6. part. 1. fol. 405.* asserit illicitè committi, & quamuis videatur loqui de officio præcisè quoad mutuum, ex paritate tamen rationis per ipsum adductæ videtur etiam extendi ad officium cambij, quod idem sen-
Sotus. tire videntur *Sotus de iust. & iu. lib. 6. quæst.*
Ant. de Rosella. *10. art. 2. in concl. respons. col. 2. Antonius de Rosella tract. de vsuris num. 57. vers. qui-*
Lupus. *dam tom. 7. Lupus in cap. Nauiganti §. 2. num. 26. in fine vers. sed aduertendum de vsuris inter tract. diuersorum tom. 7.* licet inani innitantur fundamento, de quo infrà.

Respondeo primò, talem institutionem 5
officij secundum se non esse illicitam. Ità quotquot approbant institutionem Montium Pietatis, & aliorum, qui ex officio teneantur mutuare pauperibus, & indi- Caietanus.
gentibus, prout latè diximus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Pranot. 11.* aduersus *Caietanum tom. 2. opus. tract. 6.* ex quibus sic pro responsione efformo ar- Leo X.
gumentum. Non sunt damnabiles institu- Concil.
tiones Montium Pietatis, prout definiuit Trident
Leo X. in concl. Lateranensi quinimmò *concilium Tridentinum sess. 22. cap. 9. & 11.* illas approbauit, quibus ex officio dantur mutua ad subueniendum indigētibus, ergo nec damnabiles, nec illicitæ erunt institutio- Caietanus.
nes publici officij ad subueniendum per Sotus.
cambia indigentibus pecunia in alio loco.

Scio *Caietanum d. tractatu de Cambijs cap. 2. sub num. 4. tom. 6. part. 1.* & cum eo *Sotum & auctores mox allegatos sub versic. sub huius disquisitiones titulo* improbare hanc institutionem præcipuè quoad mutuum, eo quia hoc esset facere vsurariam artem moderatam, & lucrum ex mutuo exigi ratione temporis protractionis. Sed huiusmodi Doctores per hanc instantiam improbant lucrum, quod ex officio deducitur, non ipsum officium secundum se,
de quo hic agimus præscindendo à lucro, 4
quod potest acquiri, de quo nunc.

Respondeo secundò. Habentes officium sic commissum, ratione cuius obligantur ad dandum cambio campsuarijs indigentibus in alio loco, in quo habent pecuniam, vel credita possunt iustè exigere vltrà pretium Scaccia.
cambij aliquod moderatum lucrum ratio- Michael
ne talis officij, seu obligationis assumptæ Salonius
Scaccia de commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. Romualdus Coli
ampl. 1. num. 5. qui pro se citat Michaelem Salonium, & Romualdum Coli, vt supra. Probatur primò, quia illa obligatio cambiendi ex officio est secundum se pretio æstimabilis suprà interesse pretij, quod exigit ipsum cambium, ergo vltrà pretium *Obligatio illa*
cambij potest habens illud officium aliquid *est pretio*
exigere moderatum, & congruum intuitu *secundum*
talis obligationis. Antecedens probatur, *se æstimabilis.*
quia si quis alteri mutuaret imposito mutuatario onere contrahendi postea cambium cum eodem mutuante vsurariè contraheret, quia imponeret onus mutuatario pretio æstimabile vltra restitutionem sortis, nempè illam obligationem, quæ si pretio non esset compensabilis, non induceret vsuram, ergo illa obligatio cambiendi ex officio est secundum se pretio æstimabilis.

Dices, esto, quod illa obligatio sit secundum se pretio æstimabilis non meretur tamen compensationem a Campsuariis, sed ab ipsam imponente ea proportionali ratione, qua supra diximus de Bancheriis,

qui

qui certè merentur mercedem custodiæ, cum hæc sit secundum se mercede digna, sed ab imponente tale onus, non autem à campsuarijs. Sed contrà, quià obligatio cambiendi respicit vtilitatem præcisè campsuariorum, custodia verò solùm vtilitatem deponentium, adeòque compensatio pro custodia debetur à deponentibus, in obligatione verò cambiendi à campsuarijs; contra secundò, quià in Montibus Pietatis institutis in fauorem indigentium illud lucrum, seu interesse, quod exigitur, non exigitur ab institutoribus, sed à mutuatariis, ergo etiam &c.

Obligatio cambiendi respicit vtilitatem campsuariorum.

Probatur secundò, quià si quæ ratio euinceret iniustitiam illius lucri, quod exigitur ratione officii, maximè quià, vt asserit *Caietanus*, & cum eo *Sotus & alij* illud exigeretur ratione dilationis temporis præcisè, vel tanquam lucrum indebitum, cum pretium cambij, qua tale est, persoluatur, & illud lucrum supponatur esse suprà pretium eiusdem cambii eo modo, quo quidquid exigitur suprà sortem in mutuo est suprà naturam eiusdem mutui, sed hæc ratio non obstat iustitiæ, ergo &c. Minor probatur, quià illud lucrum non datur, vt pretium cambii, sed vt correspondens alteri iuri secundum se pretio æstimabili nempè illi muneri ex officio suscepto, vndè licet sit indebitum intuitu cambii non est tamen indebitum intuitu illius oneris,
5 propter quod exigitur, non propter solam temporis dilationem, vt malè supponunt Aduersarij.

Illud lucrũ datur, vt correspõdẽs alteri iuri.

Hinc facile corruunt rationes Caietani, & Soti asserentium nullam compensationem deberi pro negotio illicito, & sic pro cambio, ex quo accipitur aliquid suprà pretium cambii; corruunt, inquam, quià assumunt tanquam fundamentum suæ assertionis id, quod est in quæstione, dum supponunt esse quid iniustum, & iniquum exigere aliquid pro officio cambiendi. Certè *Sotus de iust. & iu. lib. 6. quæst. 1. art. 2. vers. restat, ergo*, docet illam obligationem esse pretio æstimabilem in mutuo, & si mutuator obligaret ciuiliter ad cambiendum pro mutuo vsurarius esset *Cardin. de Turrecremata in cap. si fœneraueris num. 5. versus finem 14. quæst. 3. Medina tom. 2. tit. de reb. per vsuram acquisitis quæst. 1. vers. sed contrà col. 4. in fin. Azorius instit. mor. part. 3. lib. 5. tit. de vsuris cap. 7. quæst. 1. versic. altera est opinio*, ergo etiam obligatio illa cambiendi erit pretio compensabilis, quinimmò potius videtur officere iustitiæ, quod exigatur aliquid suprà sortem in mutuo, ac in cambio, si igitur iustificatur illud lucrum in mutuo ratione illius obligationis, non est cur non possit etiam iustificari in cambio.

Satisfit rationibus contrarijs.

Sotus.

Card. de Turrecremata

Medina.

Azorius

§. XII.

An cambium possit licitè contrahi cum debitore idoneo pro minori lucro, vt is pro maiori contrahat cum non idoneo.

SVMMARIVM.

Difficultas, & rationes pro vtraque sententia 1.

Non est obnoxius iniustitiæ mercator, qui negans mercatori pauperi cambium concedit diuiti ad minus pretium, vt iste alteri pauperi eroget pro maiori 2.

Pretium Marchæ non consistit in indiuisibili 3.

Census etiam potest constitui cum inequalitate in ordine ad diuersas personas 4.

Disquisitio XII. Mercator diues requisitus ab alio mercatore non diuite, 1.
negat ei dare cambio; claudestine proxeneta mediante inuenit alium mercatorem, cui credit centum marchas ad quinquaginta pro marcha, vt iste possit credere mercatori non diuiti exigenti ad rationem 54. 2. 3. Proponit hic difficultatem *Hieronymus de Luc. tract. de Cambijs in verbo pro decisione num. 40. tom. 6. part. 1. fol. 410.* inquirens, an iste modus cambiendi sit licitus, & concludit negantèr, cui tamen videtur aduersari *Scaccia tract. de commerc. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampliat. 13. num. 1.* per ea, quæ docuit *hac ead. quæst. ampliat. 10. sub num. 68. & 69.* Mouetur ille, quià ille mercator diues dans cambio facit alteri, quod sibi fieri nollet contrà naturalem æquitatem ponendo illum alterum in periculo, vt ipse tutus euadat. Mouetur iste, quià mercator diues non ponit alterum à se recipientem in periculo, in quo non vult se constituere, sed ille alter se liberè illi periculo exponit, qui cum sit rerum suarum moderator, & arbiter debet sibi imputare, quod sic exposuerit, non concedenti, nec redargui potest ipse mercator diues iniustitiæ, eo quià marcha est diuerso pretio æstimabilis in diuite, ac in non diuite. Quid igitur concludendum?

Hieron. de Luca.

Scaccia.

Respondeo probabiliorem esse opinionem Scacciæ absoluentis ab iniustitia mercatorem diuitem credentem cambio alteri mercatori illo pretio, de quo suprà. Probatur, quià ille contractus nec est damnabilis ratione inæqualitatis pretii, nec ratione alicuius deceptionis, nec periculi, in quod incidit receptor, ergo &c. Antece-
dens quoad primam partem probatur, tùm 2
quia pretium marchæ non consistit in indiuisibili, sed admittit latitudinem intra supremum & infimum, & secundum diuersas

cir-

Marcha admittit latitudinem valoris intra supremum, & medium.

Toleratur læsio spontanea passiua.

circumstantias variatur, vt in diuersis nundinis, adeòque quamuis det ad minus pretium, ac det receptor non inficitur contractus; tùm quia, quod credat minori pretio suo campsuario, ac hic tribuat suo non lædit eundem primum campsuarium, quin potius eidem fauet; & sicuti in contractu mutui non consideratur, sed toleratur læsio spontanea passiua in mutuatore, ita vt nulla indè resultat iniquitas, ita etiam non consideratur læsio passiua spontanea in eo, qui dat ad cambium; tùm quia in ordine ad contractum marcha est diuerso pretio æstimabilis in diuite, ac in paupere, quod manifestissimo exemplo contractus censualis euincitur, in quo quamuis iure non relu-
4 ctante iustum pretium census sit decem pro centenario potest tamen venditor, si sit persona magis idonea censum vendere ad rationem sex, vel quinque pro centenario, seu se obligare quotannis ad sex tantum, vel quinque pro centum, si verò sit minus idonea, censum vendere potest ad rationem decem pro centenario sine vlla labe iniustitiæ, & emptor potest esse contentus quinque, vel sex in ordine ad personam idoneam pro cẽtum, & inuitus quoad illud pretium in ordine ad personam minus idoneam, sed velle decem pro centum, ergo etiam in contractu cambij non est damnabilis illa inæqualitas pretij in ordine ad personas; alteram magis, alteram minus idoneam.

Exemplum de constitutione cẽsus accõmodum.

Probatur secundò idem antecedens quoad secundam partem, quià qui vtitur iure suo intra limites æqualitatis ex iustitia requisitæ non dicitur alterum fallere, vel decipere, siuè qui vendit merces vni pretio infimo, alteri medio, alteri supremo non dicitur illum decipere, cui vel medio, vel supremo vendit; tùm quià quamuis hæc esset deceptio, a iure tamen communi mercatorum consuetudine approbante toleratur *Abbas in cap. 8. quò plerique num. 28. de immunit. Eccles. Medina tom. 2. tit. de reb. restit. quæst. 32. vers. nec obstat col. 3. iuxtà l. 17. in causa §. idem Pomponius ff. de minor. 25. annor. & l. item si pretio §. fin. ff. loc. & cond.*

Abbas. Medina.

Probatur tertiò idem antecedens quoad tertiam partem, quia non est ipse mercator diues, qui alterum constituat in tali periculo, sed hic alter se ipsum in illo constituit, qui propterea debet sibi imputare, si damnificationi alicui subiaceat; vndè cessat ratio, quam adducit *Hieronymus de Luca loc. cit.*, quod facit alteri, quod sibi fieri nollet; cessat, inquam, quia non est ipse, qui facit alteri, sed hic alter facit sibi, quod ille sibi fieri non vult, & quod mercator primus licitè potuit nolle, potuit hic alter licitè velle, quia per receptionem cambij factus est dominus illius pecuniæ receptæ, de qua propterea potuit disponere, quomodocunq; voluerit. Quod si supponas mercatorem diuitem hunc alterum circumuenisse, & per deceptionem induxisse ad cambiendum cum altero impotente, tunc non eximerem ipsum ab iniustitià, & contra ipsum prolatum crederem illud *Apost. 1. ad Thessalon 4. num. 6. Ne quis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est dominus de his omnibus.*

Hieron. de Luca.

Non est campsor, sed campsarius, qui constituitur in illo periculo.

---

§. XIII.

An pretium cambiorum non nundinalium possit esse certum, vel incertum.

SVMMARIVM.

Proponitur sensus difficultatis 1.
Potest licitè vtroque modo esse contractus, dummodo quoad pretium incertum dubium fuerit æquilibre pro vtroque 2.
Quid sit viadatio, & quomodo concurrat 3.
Cauendum tamen est, ne pretia cambiorum augeantur ex malitia contrahentium 4.

Disquisitio XIII. Acceperat Titius cambio a quodam Mercatore mille numos aureos restituendos Romæ, sed quoad pretium conuenerunt, vel quod stetur certo iam à consulatu mercatorum imposito, seu inter ipsos cambientes taxato, vel quod stetur incerto nempè imponendo per eundem Mercatorum consulatum, seu Magistratum, quod tunc fit, quandò solutis, seu alitèr expeditis literis cambiorum in nundinis fiunt tunc ibidem cambia pro pretio taxando ab eodem consulatu, seu Magistratus in Ciuitatibus, & locis post reditum ex nundinis. Quæritur iam hic, an Titius, & ille mercator, à quo accepit illos mille numos aureos potuerint licitè contrahere sub vtroque pretio alternatiuè. 1

Respondeo licitè potuisse vtroque pretio contrahere, dummodò quoad pretium incertum dubium sit æquilibre pro vtroque contrahente *Scaccia de commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 14. num. 1. Romualdus Coli tract. de Cambijs cap. 23. Sotus de iust. & iur. lib. 6. quæst. 12. art. 4. vers. ad quæstionem vol. 1.* licet hic videatur damnare contrahentes, quandò pactum est de certo, & determinato pretio. 2

Scaccia. Romualdus Coli. Sotus.

Probatur prima pars, quià pretium contractuum taxandum siuè à mercatorum consulatu, siuè à Magistratu est secundum se iustum, & legitimum, ergo non inique agit, qui in celebratione contractus conuenit de illo pretio. Antecedens patet, quià non est certior regula quoad taxationem pretiorum, quam vel communis æstimatio, vel præscriptum habentium publicam auctoritatem ad taxandum, seu

Ius est taxandi pretia tũ apud mercatorum consulatum, tũ apud Magistratum.

determinandum illud pretium. Consequentia probatur, quià iniquè non agit, quis se accomodat pretio secundum se iusto; Neque dicas taxationem debere esse pro tempore, quo primò celebratur contractus, non pro tempore futuro, sicuti enim rerum pretia pro diuersis temporibus variantur, ità congruum est, quod pretium desumant secundum æstimationem, quam habent in tempore, pro quo celebratur contractus; contra enim impugnaberis, nam quid prohibet, quo minus rem meam hic, & nunc possim vendere, maximè si ad emptoris instantiam vendam pretio, quo æstimabitur anno venturo? si tamen æquale sit dubium incrementi, vel decre-

Est fortunæ alea, cui potest quisq. se exponere. menti. Certè hæc est fortunæ alea, cui quicunque se potest exponere. Non incongruè docuimus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Praenot. 10. nu 4.* non iniquum esse contractum mutui, quo quis mutuat triticum de præsenti cum onere, vt restituatur de futuro secundum valorem, quem habebit pro tempore restitutionis, quandò dubium est, an tempore, quo debet restitui sit pluris, vel minoris valiturum, dummodò dubium sit æquale pro vtroque.

Scaccia. Probatur secundò à *Scaccia tract. de commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 14. nu. 1. vers. confirmatur hac ampliatio* hoc pacto, quia cambium est emptio, & venditio pe-

Ioannes de Anan. Bonisignius. Fabian. cuniæ, iuxta quod asserunt *Ioannes de Anan. in cap. vlt. nauigante sub num. 46. de vsuris Bonisignius tract. de Cambijs cap. 6. vers. ne anche. Fabianus tract. de Cambijs part. 2. cap. 5. num. 56.* sed cæteræ res, quæ emuntur, & venduntur possunt vendi, & emi pro pretio imponendo per ea, quæ

Scaccia. docet idem *Scaccia §. 1. quæst. 4. num. 65. per totum*, ergo &c. Non acquiesceret quis huic probationi, nam, vel in cambio sumitur venditio, & emptio pro permutatione pecuniæ præsentis pro absenti præcisè, & hoc in sensu iam diximus suprà *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs II. Pra-*

Satisfit tertiæ rationi dubitandi. *not. 1. sub num. 4.* non considerari vllum pretium, nec iustificari lucrum ex absentia præcisè, vel sumitur pro locatione operarum, seu industriæ in traiciendo, & sic standum videtur pretio iam taxato, cum in omnibus cambijs à tali loco ad alium videatur esse idem labor, industria, periculum &c. Nihilominus attento contractu secundum se, & secundum circunstantias, quas inuoluit ex suppositione, quod sit pretio æstimabilis, vel ratione sui, vel ratione circunstantiarum, non est, cur non possit illud pretium, quod meretur exponi fortunæ aleæ, & sicuti nemine reluctante pretium in cambijs, quæ fiunt de nundinis ad plateas summitur, prout taxatur à consulatu, vel initur contractus ad pretium taxatum a consulatu, ita non est, cur non possit iniri contractus de Ciuitate in Ciuitatem, vel de vna platea ad aliam ad pretium, vel per consulatum, vel per Magistratum imponendum.

Dixi, *dummodò quoad pretium incertum dubium sit æquilibre pro vtroque*, nam si sit maior probabilitas de augmento, non immeritò docent *Sotus de iust. lib. 6. quæst.* Sotus. Scaccia.
12. art. 4. vers. ad quæstionem. Scaccia loc. cit. num. 3. licitè non posse, seu potuisse 2
illum contractum celebrari, nam illa maior probabilitas de augmento est secundum se pretio æstimabilis per ea, quæ docuimus *tom. 1. sub tit. Contractus II. de emptione, & vendit. in Disquis. 1. §. 1.* vbi rem in spe proxima venalem asseruimus esse pretio meritoriam, ergo etiam augmentum in spe proxima, seu cum magna probabilitate futurum erit pretio dignum, ergo si fiat conuentio de pretio cum illo augmento sperato erit contractus cum inæqualitate.
Hæc consequentia probatur, quia cum 3
illud augmentum secundum se sit supra iustum pretium, seu supponatur esse suprà illud, & spes de illo sit proxima, seu saltem valde probabilis, & etiam pretio æstimabilis, si hæc, seu id, quod huic correspondet exigitur ex conuentione, exigitur suprà æqualitatem; vndè non immeritò docuit *Sotus loc. cit.* quod ad iustitiam requiratur Sotus.
viadatio, quæ est expositio pecuniæ periculo futuri euentus cum æqualitate pro vtraque parte. Ex his etiam deducitur, quod quamuis secundum se sit æquale dubium pro vtraque parte reddatur tamen iniquus contractus, si campsor facta conuentione de pretio imponendo malitiosè efficeret, vt pretia cambiorum essent in *Ad iustitiã cõtractus requiritur viadatio.*
magna æstimatione, quià huiusmodi pre- 4
tia non augerentur ex circunstantijs secundum se concurrentibus ad augmentum, sed tantùm ex malitia, & dolo procurantis idem augmentum, quod non solùm potest esse, quia pluris æstimetur locatio operarum, seu virtualis traiectio, sed etiam, quià valor scuti marcharum varietur.

Probatur secunda pars responsionis quoad pretium scilicet certum, quià cambia regularitèr fiunt *al prezzo corrente*, sed pretium decurrens est certum, & determinatum, quandòquidem illud est, de quo partes cambientes conueniunt post pretium à Magistratu initiò nundinarum impositum *Ioannes Baptista Cauatus tract. de* Ioannes Baptista Cauatus
Cambijs in præludijs vers. respondeo fol. 215. habito semper respectu ad idem pretium à Magistratu taxatum, ergo &c. Confirmatur, quia si quæ ratio euinceret, quod contentio non posset esse de certo, & determinato pretio, maximè hæc, quia rerum pretia taxari nequeunt per priuatam contrahentium æstimationem, sed hæc ratio non obstat; non enim nos asserimus, quod pretium taxetur per ipsos contrahentes,

sed

Conueniunt de pretio à Magistratum statuto. sed quod ipsi contrahentes conueniant de pretio per Magistratum statuto, vel ex communi vsu fori inducto. Confirmatur secundò, quià constituto cambio in ducatis centum Vg. valentibus regalia mille, si sit dubium probabile, & proximum, quod in nundinis valituri sint mille, & forte etiam ducentum, potest iustè fieri conuentio de solutione mille & centum computata illa maiori spe maioris lucri cum aliquali periculo minoris, vt docet *Caietanus in suo opusc. de Cambijs cap. 6.* (*Caietanus.*) quem tamen immeritò impugnare videtur *Sotus lib. 6. de iustitia d. quæst. 12. cap. 4.* (*Sotus.*) asserens non posse licitè subsistere cambium, nisi sit æquale dubium maioris, vel minoris augmenti, quo circa si taxetur lucrum, mutuum est, quod vsuræ formam induit; immeritò, inquam, quià quamuis vbi maior est spes maioris lucri futuri, contractus secundum se sit illicitus, potest tamen cohonestari per compensationem illius maioris spei diminuendo ad proportionem eiusdem de lucro, adeò vt posita tali detractione ob maiorem spem, & computato illo periculo diminutionis, cui potest subesse cambium, constituatur medium quid, quod sit proportionatum pretium eiusdem contractus in ordine ad spem, & periculum iuxtà ea, quæ docuimus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mut. & vsuris Disquis. 6. §. 13. & in hoc 2. tom. sub tit. Contractus V. de Cambijs I. Prænot. 6. num. 4.* (*Nō egreditur à ratione formali cambij, nec trāsit in mutuum.*) neque per hoc contractus egreditur à ratione formali cambij, nec transit in mutuum palliatum, vt supponere videtur Sotus, quandòquidem seruari supponuntur omnes conditiones ad cambium requisitæ, nempe permutatio pecuniæ de loco ad locum cum virtuali illa translatione, & literarum missione, nec pretium illud certum, de quo est conuentio, est taxatum arbitrio præcisè contrahentium ex affectu lucrandi, sed vel prudentum iudicio, vel etiam eorum contrahentium iuxtà communem æstimationem attenta illa verisimilitudine periculi, & spei &c.

---

§. XIV.

Vtrum cambiorum pretia inter Campsores variari possint.

SVMMARIVM.

Proponitur status quæstionis 1.

Iustè remotis fraudibus, & concurrentibus diuersis circunstantijs potuit per campsores induci pretiorum variatio 2.

Campsarius & campsor, si nulla inter ipsos facta fuit conuentio, tenentur stare pretio, quod secundum fortuitam facti contingentiam accedit 3.

Si verò facta fuerit conuentio standum erit conuentioni, dummodò fuerit iusta. Ibid.

Disquisitio XIV. Contraxerant cambium in hac Mediolani Ciuitate campsarius, & campsor pro foro Lugduni acceptis per campsuarium à campsore mille ducatis cum onere ibidem totidem restituendi. Cum Lugduni interueniat pro tempore restitutionis, vel maxima mercatorum exigentium copia cum pauco numero concedentium, vel inopia exigentium cum magno campsorum, & pecuniarum numero ad proportionem campsores augent, vel minuunt pretia cambiorum. Quæritur, an iustè potuerit illa cambiorum, seu pretiorum variatio induci, & an campsor, seu campsarius, qui celebrarunt cambium hic Mediolani teneantur illi pretio stare. Proponit hac difficultatem *Sotus lib. 6. de iustitia quæst. 12. art. 3.* (Sotus.) vbi nonnullis explicatis, alijsque remotis per duplicem conclusionem statuit huiusmodi cambiorum pretia posse variari. 1

Respondeo primò, iustè posse & potuisse, remotis fraudibus, & dolo illam pretiorum cambij variationem per campsores induci. Ita cum eodem Soto superius allegato *Caietanus in suo Opusculo de Cambijs cap. 7.* (Sotus. Caietanus.) Probatur primò, quia multiplicitas rerum in alijs venalibus, & inopia concurrentium ad emptionem earundem minuit ipsarum valorem, penuria rerum, & multiplicitas concurrentium pretium ipsarum adauget, ergo etiam iustum potest tribuere fundamentum incrementi quoad pretium cambiorum inopia pecuniarum, & multitudo petentium ad cambium, decrementi verò copia pecuniarum, & penuria exigentium; Neque dicas, disparem esse rationem, quià pecunia non est vendibilis, nec admittit latitudinem intrà supremum, & infimum, sicuti est vendibilis merx, & extensionem illam admittit; (*Pecunia licet non sit vēdibilis, est tamē commutabilis.*) contrà enim impugnaberis, quià licet propriè non sit vendibilis est tamen campsibilis & commutabilis, adeòque sub hac ratione potest pluris, vel minoris æstimari, non quatenus immutet bonitatem intrinsecam, sed extrinsecam ratione causarum extrinsecarum, de quibus suprà. 2

Probatur secundò, quià de facto in cambijs celebratis post nundinas, quæ dicuntur de reditu nundinarum non semper idem pretium constituitur, sed diuersum (*Nō semper est idē pretiū cambiorum.*) iuxtà diuersitatem circunstantiarum, vt ex literis, quæ dicuntur de reditu manifestè innotescit, ergo concurrentibus diuersis circunstantijs, & causis extrinsecis validis secundum se ad diuersificandum poterit iustè per campsores pretium variari. Neque dicas, illam variationem in cambijs, quæ sunt de reditu nundinarum constitui non per ipsos campsores, qui ius non habent variandi, sed per consulatum

Cosulatus mercatorum auget, & minuit pretium iuxta cir cunstantias. Mercatorum, qui publicam habent auctoritatem; contra enim impugnaberis; quia consulatus Mercatorum, si pretium auget, vel minuit hoc præstat sic exigentibus circunstantijs, & causis extrinsecis concurrentibus, ergo posito illo fundamento possunt iustè pretia variari; quod deinde fiat talis variatio per consulatum Mercatorum eisdem mercatoribus exigentibus, vel per eosdem Mercatores iuxta communem fori æstimationem parum refert ad rem præsentem.

6 Respondeo secundò. Campsarius, & Campsor si nulla facta fuerit expressa conuentio, & variatio fuerit secundum omninò fortuitam rei contingentiam tenentur stare illi pretio, vel adaucto, vel diminuto, si verò facta fuerit conuentio de stando pretio, prout curret pro tempore restitutionis Lugduni, tunc distinguendum est iuxta superius dicta, vel enim dubium erat æquilibre pro vtraque parte, & tunc & conuentio licita est, & conuenientes tenentur illi stare, vel dubium magis propendet pro vna parte, & tunc conuentio est illicita, & læsus non tenetur illi stare, saltem pro parte, in qua fuerit læsus. Est conformis in omnibus ijs, quæ sparsim dicta sunt in superioribus, quæ propterea non videtur indigere vlteriori probatione; *Consuetudo loci habet vi legis taxantis pretium.* sic nihilominus prima pars euincitur, quia vbi nulla est conuentio, consuetudo loci, in quo facienda est restitutio habet vim legis taxantis pretium, ergo pretio pro tali loco constituto standum erit, adeòque si in tali loco ex facti contingentia, vel creuerit, vel decreuerit ab eodem non erit recedendum; neque dicas per ea, quæ dicta sunt *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 1. num. 13.* quandò valor pecuniæ aureæ, vel argenteæ secundum se est diuersus in diuersis locis, compensatio facienda est pro excessu, vel pro diminutione, vt seruetur æqualitas, ergo etiam in casu decrementi, vel augmenti secundum hypothesim responsionis talis compensatio, vel in excessu, vel in defectu facienda est; parum enim referre videtur, quod ille maior, vel minor valor fuerit antecedenter, vel consequenter; contra enim impugnaberis, quia in primo casu detracto pretio traiectionis virtualis nullus esse potest titulus acquirendi illum excessum, nec sub- *Vbi æqualè dubiũ ibi æqualis conditio.* biacendi damno in decremento per ea, quæ ibi dicta sunt; in secundo autem, cum vterque contrahens exponatur fortunæ aleæ, & æquali periculo deperdendi, & spei acquirendi ex eiusdem fortunæ ludo acquirit titulum lucrandi, si pretium augebitur, vel onus deperdendi, si pretium diminuetur; hac eadem ratione euincitur secunda pars responsionis. Tertia tandem euincitur, quia vbi æquale non est dubium pro vtraque parte non est æqualis vtriusque conditio, non æquale periculum, nec æqua spes, adeòque, nec æqualitas requisita ad iustitiam per ea, quæ superius dicta sunt.

---

§. XV.

An subsistat cambium, quo creditur campsarius soluturus etiam post superuenientem scientiam, quod non sit soluendo.

SVMMARIVM.

Proponitur casus, & multiplex ratio dubitandi 1.

Extante dubio opinatiuo æquè probabili, quod, campsarius sit, vel non sit habiturus pecuniam in loco conuento licitum est cambium 2.

Si dubium non sit cum æquali probabilitate, sed preponderet negatiua, quod non sit habiturus, & sit spes solummodo remota, illicitum est. Ibid.

Auctores pro vtraque sententia, & rationes 3.

Dissoluuntur argumenta contraria 4.

In suppositione, quod contractus sit illicitus non potest campsor exigere interesse talis contractus 5.

In hypothesi, quod cambium fuerit licitum in prima sui origine ex superuenienti scientia impotentiæ non redditur illicitum, nec tollitur ius campsoris 6.

Dissoluuntur nonnulla instantia opposita 7.

Disquisitio XV. Dederat cambio hic Mediolani quidam campsor centum numos aureos restituendos Romæ Antonio, de quo ob conditionem personæ non inuerisimile poterat esse dubium, quod in loco ad restitutionem destinato non esset soluturus. Perseuerante dubio, & nondum adhuc consummato contractu per restitutionem habuit idem campsor plenam, & certam notitiam, quod Antonius, cum non habeat Romæ nec pecuniam, nec creditum, non sit ibidem soluturus. Hic multæ rationes insurgunt dubitandi, & primò, an huiusmodi cambium sic initum cum verisimili illa dubietate de solutione non futura fuerit licitum. Secundò, an ex suppositione, quod fuerit illicitum possit campsor exigere capitale, & illius lucrum. Tertiò ex suppositione, quod fuerit licitum in prima sua origine an perseueret, vt tale superueniente certa notitia de impotentia debitoris illic persoluendi. 1

Respondeo primò extante dubio opinatiuo æque probabili, quod Antonius sit habiturus pecuniam, & soluturus in loco conuento ad restitutionem, vel non sit habiturus, nec soluturus cambium, de quo loquimur, licitum est, suosque debet parere ef- 2

effectus, si verò dubium non sit cum æquali probabilitate, ita vt habeat spem solummodò remotam de solutione, sed magis propendeat in eam partem, quod non sit soluturus cambium præsumitur omninò
3 illicitum, & vsurarium. Hac distinctione conciliare existimo auctores, qui in oppositas videntur abire sententias, dum *Siluester verbo vsura 4.§.8. Sotus de iustitia, & iur. lib. 6. quæst. 13. art. 1. concl. 3. Nauarrus in cap. nauiganti num. 25. de vsuris Hieron. de Luc. tract. de Cambijs in verb. pro decisione num. 43. tom. 6. part. 1. Fabianus Genuensis tract. de Cambiis sub num. 46. vers. decima Ioannes Baptista Cauat. tract. de Cambijs tit. de dante vers. quæro, an campsor. Romoaldus Coli tract. de Cambijs cap. 19. interno* sustinent absolutè esse illicitum, & vsurarium. BonInsignius *verò tract. de Cambijs cap. 7. vers. sono alcuni. Azorius instit. mor. part. 3. lib. 10. tit. de Cambijs cap. 11. quæst. 6 Scactia tract. de commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampliat.* 17. absolutè affirmant esse licitum, omnique carere labe vsuræ.

Siluester. Sotus. Nauarrus. Hieron. de Luca. Fabian. Genuensis. Cauatius Coli. BonInsignius. Azorius Scaccia.

Rationes pro sententia negante iustitiã contractus.

Mouentur primi, qui negant iustitiam huius contractus his rationibus, & primò ex Pij V. constitutione damnantis cambium, vt siccum, quandò re ipsa mittuntur literæ ad locum, vbi pecuniæ sunt soluendæ, sed remittuntur inanes, eo quia non sit, qui in nundinis, aut locis supradictis huiusmodi literis receptis solutionem faciat, quod videtur militare in hypothesi disquisitionis. Secundò, quià qui accipit pecuniam in societatem iniquè accipit, si nullum habeat offielum, & item iniquè constituitur cenfus, & exiguntur pensiones, si constituatur super fundo alieno, si emptor simulauerit ignorantiam *Nauarrus in cap. si foeneraueris nu. 119. 14. quæst. 3. Boccat. tract. de censib. part. 2. num. 44. Azorius instit. mor. part. 3. lib. 10. tit. de censib. cap. 7. quæst. 7.* ergo etiam iniquè constituitur cambium pro aliquo loco, si probabilitèr dubitetur accipientem in tali loco non habere, nec habiturum, quo soluat. Tertiò, quià dans pecuniam in societatem alicui, quem ex conditione personæ cognoscit non negotiaturum illicitè contrahit, quià non est societas vera; sed simulata *Nauarrus in man. cap. 17. de vsura in societate vers. centesimo duodecimo. Scaccia tract. de commert. §. 1. quæst. 7. part. 1. num. 35.* ergo etiam qui dat titulo cambij alicui, quem ex conditione personæ nouit in loco destinatæ solutionis non habiturum, quo soluat, sed petijsse ex motiuo quodamodo mentali mutui ad subueniendum sibi, rebusque suis, quamuis palliauerit contractum titulo cambij. Quartò, quià vsurarius est contractus, quo campsuarius exhibet se ad soluendum vbicunque campsor voluerit, quià est præsumptio, quod pecunias exegerit mutuo ad prospiciendum rebus suis *Azorius instit. mor. part. 3. lib. 10. tit. de Cambijs cap. 10. vers. item suspecta*; sed hæc eadem videtur militare præsumptio, quandò quis accipit pro aliquo loco, in quo non inuerisimile est dubium, quod non sit soluturus, ergo &c. Tandem, quià communitèr damnant contractum, vt siccum, & vsurarium, quo campsores tribuunt Regibus pecunias, & recipiunt chirographos pro solutione ad alia loca in quibus sciunt ijdem campsores Reges, nec actu, nec potentia habere pecunias, quas restituant, sed restituendas esse in loco, in quo prius acceperunt *Lupus §. 1. num. 23. in fin. de vsuris inter tract. diuers. tom. 7. fol. 139. Nauarrus in cap. nauiganti vers. decimo quinto num. 14. de vsuris Azorius instit. mor. part. 3. lib. 10. tit. de Cambijs cap. 11. quæst. 7.* ergo etiam &c.

Nauarrus. Boccatius. Azorius. Nauarrus. Scaccia. Azorius. Lupus. Nauarrus. Azorius.

Rationes pro sententia sustinente iustitiã.

Mouentur secundi, qui sustinent iustitiam contractus primò, quia cambium est in genere contractuum emptionis, & venditionis per ea, quæ sparsim suprà tradidimus, sed in contractibus emptionis, & venditionis non est necesse, quod habeatur scientia, quod venditor sit rem pro-
missam tradituris, sed sufficit quod possit 3
cogi ad illam tradendam. Secundò dato etiam, quod ex conditione personæ, cui conceditur cambium possit præsumi impotentia adhuc posset campsor exigere capitale, & interesse, vt notat *Nauarrus in cap. Nauiganti num. 26. vers. in solo de vsuris &c.* Sed si bene perpendas omnia argumenta tam pro prima, quam pro hac secunda sententia adducta eo tendere cernes, vt euincant solummodò iuxta sensum distinctionis propositæ in responsione, vt infrà.

Nauarrus.

Probatur iam prima pars responsionis, quià non est assignabilis, à quo proueniat iniustitia in illo contractu, ergo omninò licitus est. Antecedens probatur, quia iniustitia, si quæ esset, non potest inesse in recipiente pecunias, qui etiam quamuis reciperet titulo mutui in cambio cum interesse, seu vsuris nulla iniustitiæ labe afficitur per ea, quæ diximus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Pranot.* 17. & ex eo, quod quodamodò deciperet campsorem afferens se habere, vel actu, vel potentia pecuniam in loco restitutionis, quam tamen non haberet, arguitur, quod peccet quidem contrà fidelitatem peccato mendatij, non tamen iniustitiæ, dummodò habeat, quo possit soluere, per quod saluatur æqualitas ad eandem iustitiam requisita, ergo tota iniustitia, si adesset, esset penes Campsorem tradentem pecuniam ex eo, quod quodamodò reciperet lucrum ex illo contractu tanquam ex cambio, quod tamen formaliter non esset cambium, sed potius mutuum palliatum titulo cambij, sed in hypothesi responsionis iniustitia ex capite exposito non resultat in tradente, ergo &c. Minor probatur, quià ipse non

Peccare cõtrà fidelitatẽ, nõ cõtrà iustitiã.

con-

Nō contrahit in tentione, nec explicita, nec implicita mutuandi, sed cambiē di.

contrahit intentione siuè explicita, siuè implicita mutuandi, sed animo constanti cambium verum ineundi, nec ex eo, quod possit esse aliquale dubium, quod campsuarius non sit habiturus pecuniam in loco conuento ad restitutionem cōtractus transfertur a natura cambij ad naturam mutui, tùm quia cum eo dubio potest esse fixa intentio tradentis cambiendi, non mutuandi, non enim adstringitur ad vni potius, quam alteri parti adhærendum; tùm quia si sine dubio traderet alicui pecuniam cambio restituendam in alio loco credens campsuarium illam ibi habiturum, quam tamen de facto ibi non habet nec actu, nec virtute, contractus nec est illicitus, nec praua intentio contrahentis, ergo nec erit illicitus, si etiam possit esse dubium cum probabilitate tamen, quod, possit habere ibi talem pecuniam, vel actu, vel virtute, quia cum tali dubio potest esse iusta, & rationabilis præsumptio, quod sit habiturus; tùm quia in emptione aliarum rerum non tenetur emptor scire, an ille, qui vendit, habeat, seu sit habiturus rem, quam vendit per ea, quæ docuit *Scaccia de commert. §. 6. glos. 1. nu. 64.* ergo neque in celebratione cambij.

Scaccia.

Dices deficiente aliqua ex conditionibus necessariò, vel ex natura contractus, vel ex dispositione iuris requisitis ad eundem contractum contractus ipse non subsistit, sed ad cambium locale requiritur tanquam necessaria conditio, quod pecunia restituenda fuerit in alio loco a loco, in quo fuit accepta, nec sufficit, quod possit esse aliqua præsumptio, quod ibi sit; tùm quia bona fides non stat cum dubio per ea, quæ docuimus *tom. 1. sub tit. Contractus I. de Contractibus, vt sic Pranot. 11. num. 12.* tùm quia contractus secundum sui naturam non subsistens non redditur licitus per solam bonam fidem contrahentis per ea, quæ diximus *eod. tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. 6. §. 7.* quin immo, nec potest aliquos effectus parere, ergo &c. Sed contra, quia licet de ratione cambij localis sit, quod pecunia sit in alio loco, non est tamen necesse, quod ibi fuerit realitèr, sed sufficit saltem quantum est ad iustificandam intentionem tradentis, quod fuerit præsumptiuè, eo quia quantum est ex se, & quantum ad effectum per exbursationem, quam hic facit, transfert alterius pecuniam ab illo loco, in quo præsumit esse ad locum præsentem, in quo consistit ratio iustificandi lucrum per ea, quæ tradidimus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Pranot. 1.* nec malitia campsuarij promittentis ibidem pecuniam receptam restituere potest officere eidem campsori, qui non alium habuit animum, quam verum cambium celebrandi cum intentione virtualitèr transferendi pecuniam alterius in hunc locum, quam si non transfert non ex defectu ipsius, sed ex defectu alterius decipientis, cui propterea imputandum est, quod cambium ibi non consumetur per actualem solutionem; nec iura ex alio fine præscribunt ibidem debere esse pecuniam, vel actu, vel virtute, nisi quia præsumunt contrahentes simulare contrahere pro tali loco, sed tacitè inter se conuenire de solutione facienda in eodem loco, in quo fuit contractus celebratus, quod est præcisè mutuare, & velle exigere illud lucrum ex mutuo, quod exigitur ex illo cambio simulato, vt apertè colligitur ex Pij V. Constit. ibi, *vt contrahentes ad certas nundinas, seu alia loca cambia celebrare simulent*, & paucis interpositis, *nam inter dantes, & accipientes vsque à principio ità conuenérant, vel certè talis intentio erat, neque quisquam est, qui in nundinis aut locis supradictis huiusmodi literis receptis solutionem faciat*; cum igitur ipse campsor, nec ità conuenerit, nec talem intentionem habuerit, vt supponitur, non cadit sub dicta dispositione, nec sub alijs iuribus; quod si campsuarius talem intentionem habuerit hoc non officit, quia iura non præsumunt contra recipientes pecunias, quin potius ipsis consulere student, ne grauentur ex mutuo supra id, quod debitum est, sed contra dantem, qui præsumitur velle recipere lucrum ex mutuo licet simulet speciem cambij, qui propterea si non ità simulet, nec ita conueniat, sed probabilitèr credat se recepturum solutionem in loco destinato non afficitur huiusmodi iuribus, sicuti non afficitur ille, qui dat cambio pro aliquo loco non dubitans, quin solutio sit ponenda, si solutio de facto non ponatur, cui propterea non potest alterius deceptio nocere. Aduerte tamen, quod sicuti, qui dedit cambio pro aliquo loco certo credens ibi solutionem ponendam, si non ponatur ad sibi in foro exteriori consulendum tenetur eleuare protextum, ità tenetur eleuare pro eodem foro externo protextum ille, qui dedit cambio dubitans &c. In particulari ad ea, quæ dicuntur in instantia dicendum est, quod quamuis bona fides cum dubio non videatur posse subsistere, non est tamen in contractu cambij absolutè necessaria bona fides, vt docet *Azorius instit. mor. part. 3. lib. 10. tit. de Cambijs cap. 11. quæst. 6.* seu certitudo, quod campsarius ibi habeat, sed sufficit quædam moralis credulitas, quæ potest esse permanente dubio; Deindè eo ipso, quod actu dat pecuniam præsumitur deponere dubium, & inclinare in partem, quod campsarius ibi habeat. Tandem etiam cum dubio potest compati bona fides, si dubium fuerit merè opinatiuum, non suspensiuum per ea, quæ docuimus *tom. 1. sub tit. Contractus I. de Contractibus, vt sic Pranot. 2. nu. 15.* prout opinatiuum supponitur in casu, de quo loquimur, cum non sit præsumendum voluisse campsorem sine probabili

Sufficit, quod pecunia fuerit in loco restitutionis præsumptiuè.

Cāpsor in hac hypothesi nō cadit sub dispositione Pij V.

Fraus alterius nō potest obesse innocenti.

Azorius.

Sufficit moralis credulitas, quod campsarius sit habiturus.

ratione se mouere ad tradendam pecuniam suam alteri supponendo non esse redditurum. Ad illud, quod subditur ex dictis *sub tit. Contractus II. de mutuo, & vsuris Disq.6. §.7.* dicendum est, ea subsistere, quia ibi supponitur contractus vsurarius, vel saltem in substantia deficiens; hic autem nec contractus vsurarius est, nec deficit aliquid pertinens ad substantiam, cum sufficiat existentia pecuniæ in loco restitutionis præsumptiuè, vt videre est in eo, qui certò creditur ibi habere, cum tamen non habeat nec actu, nec virtute.

Dices secundò, si quis emat à Rustico bouem existimans esse sub dominio eiusdem Rustici, quem tamen Rusticus non habeat, iniusta omninò, & illicita est talis emptio, ergo etiam si quis cambiat cum altero existimans, seu dubitans ipsum, cum quo contrahit habere pecuniam in loco restitutionis, quam tamen non habet, iniustè contrahere dicendus est. Sed contra concesso antecedente neganda est consequentia. Ratio negationis in eo consistit, quia in primo casu de boue vendito non existente apud venditorem non subsistit venditio, quia venditor, nec habet actu, nec virtute rem venditam, nec in indiuiduo, nec in specie; in secundo autem de pecunia restituenda non existente apud campsarium in loco restitutionis faciendæ subsistit cambium, quia licet campsarius ibi non habeat pecuniam, vbi esset restituenda, habet tamen aliquid æquiualentèr, nec alia ratione existentia in loco restitutionis requiritur, nisi ad tollendam præsumptionem, quod campsor intendat lucrum ex mutuo recipere sub apparenti titulo cambij, quæ præsumptio cum cesset in hypothesi, qua contrahit sub aliqua probabilitate ibi futuræ solutionis, & ea omnia præstet, quæ ad rationem contractus cambialis requiruntur non est, cur contractus ipse in sui substantia non possit subsistere, sicuti subsistit, quandò creditur absolutè solutio futura in loco, quo debet poni, licet actu non ponatur.

Dispar ratio de boue vẽdito non existente sub dominio venditoris.

Existentia in loco solutionis requiritur ad tollẽdã præsumptionem.

Probatur secunda pars responsionis. Illa probabilitas cum spe solummodò remota solutionis futuræ in loco destinatæ solutionis talis est, vt in iure non computetur, ac perinde est, ac si non esset, sic in particulari docuimus *tom.1. sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. Disquis.I.§.1. num.4. vers. probatur secunda pars* rem sub spe remota non esse vendibilem, nec pretio æstimabilem, ergo neque etiam futura solutio sub spe remota in loco destinatæ solutionis erit computabilis, & pretio compensabilis, adeoque perinde erit, ac si non esset futura in tali loco, sed contractus initus sine spe futuræ solutionis in loco solutionis est omninò irritus, vt sparsim alibi diximus, ergo &c. Confirmatur, quia qui habet solummodò spem remotam futuræ solutionis in loco destinato, & nihilominus dat cambio, præsumitur, quod habeat spem proximam habendi restitutionem in loco, in quo celebrat contractum, sed qui dat pecuniam alteri cum spe proxima eandem recipiendi in eodem loco cum lucro iniquè contrahit, siquidem est præsumptio, quod intendat principalitèr lucrum ex sola temporis dilatione, cum nullus sit ità insanæ mentis, qui vellet dare pecuniam alibi restituendam sub spe remota recuperationis ibi, nisi haberet animum positiuum recuperandi in loco, in quo dedit, & sic semper cum affectu præsumpto, & principali mutui. Confirmatur secundò, quia vt supra dicebamus, qui dat pecuniam in societatem alicui puta militi, vel clerico, quem ex conditione personæ cognoscit non negotiaturum, illicitè contrahit, quia non est societas vera, sed simulata, ergo etiam, qui dat pecuniam titulo cambij alicui puta rustico, seu alteri, quem ex conditione personæ cognoscit non esse soluturum in loco conuento ad restitutionem, seu est respectu ipsius in spe solummodò remota solutionis in loco destinato, iniquè contrahit. Antecedens sine vllo scrupulo admittitur à *Scaccia d. §.1. quæst.7. part.2. ampl.17. nu.18.* quamuis aduersetur absolutè responsioni nostræ propter eam rationem, quod qui dat clerico, vel militi ad negotiandum est in euidenti, & inexcusabili culpa, cum ex conditione clerici, & militis excludatur omnis ignorantia. Sed peto, cur etiam non excludatur omnis ignorantia in rustico, seu respectu eius, respectu cuius non habet spem, nisi remotam? Certè non minus improbabile est, quod sit negotiaturus miles, aut Clericus, ac sit negotiaturus rusticus, aut alter, qui ex conditione personæ cognoscitur non habere id, quo negotietur, & sicuti miles, & Clericus id, quod accipiunt licet sit sub specie societatis, accipiunt tamen ex animo mutui, quo indigent, non societatis, ita rusticus, aut alius, qui non præsumuntur habere, quo soluant pecuniam, quam recipiunt, præsumuntur accipere ex animo mutui &c.

Spes remota perĩde est, ac si non esset.

Est præsumptio, quod intercedat lucrũ ex sola temporis dilatione.

Scaccia

Argumẽtũ validum cõtra Scacciam.

Iam argumenta pro vtraque opinione 4
adducta superius sunt dissoluenda, vel ad sanum sensum iuxtà distinctionem à nobis expositam concilianda, & primò ad id, quod affertur ex Constitutione Pij V. dicendum est procedere, quandò est conuentio, vel intentio inter contrahentes, quod solutio sit facienda in loco, in quo celebratus est contractus ibi *nam inter dantes, & accipientes vsque à principio ità conuenerant, vel certè talis intentio erat &c.* non autem quandò respectu campsoris adest probabilis ratio, quæ possit mouere ad prudentem credulitatem, quod campsarius sit ibi soluturus, vbi conuentum est; tunc etenim cessat præsumptio mutui, & per hoc confirmatur prima, & secunda

pars

pars nostræ responsionis. Ad illud, quod dicitur de datis in societatem officij, quandò officium non est, & de censu constituto super fundum alienum, dicite ea procedere, quia in ijs non potest præsumi ignorantia in dante, & censum ementе, quandoquidem cum facile poterit constare de non existentia officij, & de alienitate fundi, si inquiratur, & non inquiratur, imputatur eius latissimæ culpæ, quæ etiam dicitur ignorantia crassa, & affectata, quæ est secundum se inexcusabilis; cum autem non ita facile constare possit de non indigentia eius, qui accipit cambio cum onere alibi restituendi, & an illic habere possit soluendi literas cambii, cum hæc sint secundum se occulta, & ignorantia non potest dici crassa, nec inexcusabilis adeòque &c. Huic responsioni multum fidere videtur *Scaccia de commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 17. num. 17.* sed quia adhuc stante ignorantia excusabili adhuc crederem contractum societatis, & census non subsistere, quia non potest esse emptio sine rei existentia, quæ emitur, nec alius contractus sine re, in qua fundatur, ideo aliam disparitatem assignarē, sitam in eo, quod in allegatis contractibus societatis, & census non adest res, nec proximè, nec remotè, nec formalitèr, nec virtualitèr, in qua huiusmodi contractus possint fundari, & perfici, adeòque ignorantia, seu credulitas de existentia non potest supplere defectum eiusdem, & conualidare contractum, in casu autem cambij, de quo hic loquimur, existentia rei, suprà quam cadit contractus non deficit absolutè, sed tantum in loco, in quo per restitutionem debet compleri ipse contractus, qui certè defectus suppleri potest per moralem credulitatem, quod ibi existat, quandòquidem ex allegatis iuribus in tantum ibi requiritur, in quantum debet tolli præsumptio, quod vel ex conuentione, vel ex tacita intentione campsor det ex affectu mutui ad lucrandum scilicet ob solam temporis dilationem, quæ certè cessat ex eo, quod probabilitèr credat campsarium ibi soluturum. Ad id, quod dicitur de contractu, quo campsuarius se obligat ad soluendum vbicunque campsor voluerit, dicendum est, non obstare responsioni, quandòquidem ex eo, quod campsarius ita se exhibeat, manifestè constat campsori, quod ille non indigebat cambio, sed mutuo, adeòque sic dando est in latissima culpa, & sic non constituitur in dubio cambij, cum manifestè constet de mutuo. Ad vltimum tandem idem ferè respondeas, quoniam certò scit Reges in loco conuentionis non soluturos, nec indigere cambio, sed mutuo.

Non potest præsumi ignorantia in dante.

Scaccia.

Non est ignorantia crassa, nec inexcusabilis.

Non deficit pecunia absolutè, sed tantum restrictiuè in tali loco.

Constituitur in latissima culpa.

Ad rationes, quæ pro altera sententia afferuntur facilis etiam est responsio; Esto enim, quod non requiratur scientia, quod venditor sit rem venditam traditurus res tamen vendita debet existere, vel actu, vel potentia proxima, sine quo non subsisteret venditio, quod etiam militat in casu nostro, & sicuti in casu emptionis, & venditionis sufficit, vt asserit *Scaccia loc. cit. num. 2.* quod campsor credat venditorem vel inuitum posse cogi ad rem tradendam, ita in casu cambij, de quo hic loquimur, sufficit, quod campsor probabilitèr credat, quod vel volente, vel inuito campsuario possit satisfieri. Ad illud, quod subditur, patebit responsio ex ijs, quæ nunc subdo.

Scaccia.

Respondeo secundò ex suppositione, quod contractus sit illicitus, potest quidem campsor capitale per se solutum exigere, non tamen interesse, nec quidem ratione lucri cessantis. Consonat cum ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III. de mut. & vsur. Disquis. 6. §. 7.* Probatur primò, quia contractus secundum se nullus non potest aliquos fructus gignere, nec parere interesse, ergo ex suppositione, quod contractus, de quo loquimur, ex defectu conditionis necessario requisitæ ad validitatem sit illicitus, præstare non poterit, quod campsor pro illo exigere possit interesse; Neque dicas, interesse non posse quidem exigi ex vi contractus præcisè, posse tamen exigi ex vi lucri cessantis; non, inquam, hoc dicas; nam peto, vel destitit ab alio cambio licitè celebrando ob hoc, & conuenit de illo lucro, seu illius lucri compensatione, vel non destitit propter hoc, nec de illo lucro conuenit; si hoc secundum, non est, cur illius lucri possit exigi compensatio; si primum; adhuc peto, an tradiderit exigente opportunè, & importunè campsuario, & in gratiam præcisè ipsius, an fuerit ipse petens, & potius ob commodum proprium ad acquirendum scilicet illud lucrum ab isto; si primo modo tradiderit non renuerem concedere posse illud lucrum iustè exigere, siquidem lucrum correspondens cessat, & de illo conuenit, in quo sensu etiam potest exigi in mutuo, vt suprà sparsim diximus; si secundo modo videtur cedere iuri illius compensationis, seu melius videtur velle solùm illud lucrum ex sola temporis protractione, & cum det in sui commodum per contractum secundum se non lucratiuum, non videtur habere ius ad illam compensationem lucri cessantis, cum cesset ipso volente, non ex causa campsuarij. 5

Nec potest exigi interesse, nec ex vi contractus, nec ex vi lucri cessantis.

Probatur secundò responsio, quià defectus, ob quem contractus supponitur inualidus consistit in eo, quod contractus non est cambium, sed mutuum duntaxat palliatum cum cognitione campsoris dantis, qui ex illo intendit lucrum acquirere, sed contractus vsurarius initus cum illa prauitate ex parte dantis non tribuit ius exigendi lucrum cessans, ergo &c. Minor probatur, quia per illam intentionem de-

Non est cambium, sed mutuũ palliatum.

depravatur quidquid intendit campsor in illo cambio, seu titulo palliato cambij Quis enim diceret, quod qui usurariè contrahit posset lucrum cessans exigere? ergo ex illo contractu sic inito non potest campsor interesse acquirere. Recole ea, quæ dicta sunt *tom. 1. sub tit. Contractus III. Disquis. 6. §. 7.*

6 Respondeo tertiò in hypothesi, quod cambium fuerit licitum in prima sui origine, eo quia fuerit initum cum probabili ratione, quod campsarius esset soluturus in loco destinato ad solutionem ex superuenienti scientia impotentiæ, vel non indigentiæ cambij, sed mutui præcisè non redditur illicitum, nec tollit ius campsoris ad exigendum interesse simul cum capitali.

Scaccia.

Scaccia d. § 1. quæst. 9. part. 2. ampl. 17. nu. 26. qui meo videri ratione vrgenti mouetur; asserit enim; Qui bona fide præscripsit, non obligatur postea ex scientia superuenienti, & ad hoc allegat *Petrum de Vbaldis in cap. si diligenti num. 102. de præscriptionibus inter repet. tom. 4. fol. 157. Sotum de iust. lib. 6. quæst. 7. art. 2. sub 4. concl. ibi exceperim præterea Ioannem Andream in cap. possessor quæst. 6. num. 39. & in specie nu. 43. vers. concludo igitur de reg. iuris in 6.*

Petrus de Vbaldis.

Ioannes Andreas

ergo etiam qui bona fide, & licitè acquisiuit ius ad lucrandum fructus, & interesse non debet illo priuari ex superuenienti scientia. Consequentia probatur, quia in tantum in casu præscriptionis per superuenientem scientiam ius non amittitur, in quantum tale ius iam est perfectè acquisitum, sed etiam in proposito supponitur ius ad interesse perfectè quæsitum campsori pro contractum initum cum illa verisimilitudine, quod câpsuarius sit soluturus, ergo per superuenientem scientiam, quod non sit soluturus non vitiatur contractus; Neq; dicas præscribentem non obligari posteà ex superuenienti scientia, quia per præscriptionem præfinito tempore consumatam iam est completum perfectum dominium; in campsore autem, qui tradidit cum bona fide pecuniam alibi restituendam non est completum, nec completur dominium, nisi quatenus pecunia restituenda traditur, adeòque ante illius traditionem non videtur campsor quæsiuisse illud ius, quod acquirit præscribens per præscriptionem, & sic præscribens superueniente scientia non est priuandus iure, quod perfectè acquisiuit, priuandus autem est illo per superuenientem scientiam campsor, cum illud non perfectè acquisierit; contra enim impugnaberis, quia quamuis campsor ante traditionem pecuniæ sibi restituendæ non acquisierit ius in re, acquisiuit tamen perfecte ius ad rem, ratione cuius potest agere ad complementum vsque ad integram, & consumatam solutionem eo modo, quo celebrato contractu cambiali cum plena fide, quod campsarius sit soluturus in loco conuento, si non soluerit cum nemo appareat, qui nomine ipsius acceptet literas non acquisiuit certè campsor ius in re, acquisiuit tamen ad rem, ratione cuius non solum potest agere ad sortem recipiendam, sed etiam ad interesse, vndè ad instantiam dicite, quod quamuis non acquisierit dominium; sicut præscribens, acquisiuit tamen perfectè actionem ad illud assequendum cum pleno iure etiam quoad interesse, & sicuti præscribens superueniente notitia non est priuandus dominio, ita nec campsor superueniente eadem notitia priuandus est illa actione, quod sufficit ad rem nostram.

Argumentum deductum à paritate præscriptionis.

Acquisiuit ius ad rem cum pleno iure.

7 Dices, qui bona fide emit censum impositum super re aliena superueniente notitia alienitatis contractum tenetur rescindere repetito dumtaxat pretio *Medina in suis tract. tom. 1. tit. de reb. per vsuram acquis. quæst. 5. vers. sequitur hinc Boccatius de censib. part. 1. num. 35. Azorius instit. mor. part. 3. lib. 10. de censibus cap. 7. quæst. 7. versus finem,* ergo etiam qui iniuit cambium cum alio cum onere alibi restituendi superueniente posteà notitia, quod hic alius non habeat in loco restitutionis, quo restituat contractus eo ipso redditur irritus, nec vllum potest esse ius respectu campsoris ad interesse. Sed contra, neganda est consequentia, quià in primo casu contractus non subsistis in sua origine, quamuis bona fide fuerit initus, cum non sit res, suprà quam fundari possit idem contractus; in secundo autem cambium in sua radice subsistit, quià res, supra quam cadit, existit, & licet non existat in loco, in quo debet restitui realitèr, sufficit, quantum requiritur ad iustificandum contractum ex parte campsoris, quod existat apræhensiuè, cum existentia in tali loco solùm requiratur ad tollendam præsumptionem mutui, quæ esse non potest, dum aprehenditur ibi esse.

Medina.

Boccatius.

Azorius

Census in data hypothesi non subsistis in sua origine.

Dices secundò ex dictis *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disq. 4. §. 3. num. 4.* si mutuans vltrà sortem aliquid acceperit à mutuatario animo, & titulo gratitudinis præcisè, si posteà cognoscat mutuatarium non voluntariè simplicitèr, titulo gratitudinis excessum illum dedisse, & dare, sed inuoluntariè mixtè tenetur illum restituere, ergo etiam si campsor dederit titulo cambij, & animo lucrum recipiendi ex cambio, si posteà cognoscat campsuarium non habuisse intentionem cambij, sed mutui præcisè non poterit interesse pro cambio exigere. Sed contrà neganda etiam est consequentia. Ratio negationis in eo consistit, quod illud, quod datur titulo gratitudinis in mutuo dependet omninò à libera voluntate tradentis, sine qua non subsistit, adeòque ex alio titulo non potest exigi in mutuo; id autem, quod datur ex vi contractus in cambio debetur ex iustitia ex vi contractus ipsius, adeòque

subsistente contractu debetur etiam si contrahens alter nempè campsarius renuerit, eo quià eo ipso, quod consensit in contractum præsumitur consensisse in ea omnia, quæ ab ipso contractu proueniunt; contractus autem ex eo præcisè subsitit, quod fuerit initus pro tali loco cum bona fide campsoris, cæteroqui semper esset in potestate campsuarij irritandi contractum, & decipiendi campsorem, quod non est de facili concedendum. Hinc cessante bona fide quoad titulum gratitudinis in mutuo per superuenientem scientiam cessat ius acquirendi, eo quià hoc dependeat præcisè à voluntate tradentis; cessante verò bona fide in cambio per superuenientem scientiam non cessat ius acquirendi cum subsistat adhuc ius acquisitum vigore contractus, cum malitia campsuarij decipientis non possit præiudicare campsori æquo animo, & iusta intentione contrahenti modo licito, & lucratiuo.

Titulus gratitudinis dependet præcisè à voluntate tradentis.

Probatur secundò, qui emit rem ab altero, qui asserit eandem esse Romæ, & Romæ non est, licet existat in loco emptionis, vel in alio iustè emit, nec per superuenientem cognitionem, quod ibi non sit amittit ius eandem habendi, & quidquid eidem emptori intererit, quod fuerit in loco conuento, ergo etiam qui cambit pro alio loco, in quo probabilitèr præsumit esse pecuniam restituendam iustè cambit, & per superuenientem cognitionem non amittit ius eandem habendi cum omni eo iure, ac si fuerit in illo loco.

---

§. XVI.

An creditor ex quauis causa possit conuenire cum debitore, vt possit pecuniam sibi debitam accipere ad cambium illamque retinere in cambijs, & recambijs vsque ad integram solutionem, & exigere interesse pro illis.

SVMMARIVM.

Proponitur ratio dubitandi 1.

Duplex sensus, in quo potest intelligi difficultas 2.

Illud interesse si posset exigi non esset ex vi cambij formalitèr sumpti, seu vt pretium eiusdem 3.

Creditor ex facultate sibi atributa sumendi ad cambia & recambia, si fuisset implicaturus suam pecuniam in eisdem, si habuisses, potest iustè exigere interesse cambiorum, & recambiorum 4.

Interesse, de quo agitur, licitum est, siuè proportionetur toti, & integro interesse, quod resultat ex cambijs, & recambijs comprehensis etiam expensis, siuè taxetur ad determinatum pretium 5.

Si facultas sit indefinite pro quibuscunque plateis, seu nundinis onus debitoris debet esse ad proportionem pretij decurrentis in talibus nundinis, & plateis 6.

DIsquisitio XVI. Titius debitor erat versus Caium mille aureorum ex iusto titulo præcedenti, cumque vrgeret dies solutionis, nec haberet, quo solueret, vel si haberet, indigeret id implicare in alias negotiationes sibi vtiliores, vel ad damna sibi imminentia reparanda instante pro solutione Caio Titius cum eodem conuenit hoc pacto, vt posset creditor in satisfactionem dicti sui crediti tantundem pecuniæ nomine cambij accipere, illamque vla cambij, & recambii, seu super cambijs, & recambijs etiam secum retinere vsque dum a debitore fuerit integrè satisfactus vna cum omnibus interessibus decursis, & decurrendis cambiorum & recambiorum, cum quibusuis expensis vsque ad complementum solutionis. Quæritur hic, an interesse cambiorum vigore huius facultati debitum creditori de iure subsistat. Pro solutione 1

Aduerte primò controuersiam hic esse posse, an illud interesse cambiorum, & recambiorum sit quasi lucrum cambij vti fructus pecuniæ, & sortis exbursatæ, & habitæ per debitorem, seu melius illius virtualis traiectionis, quæ connectitur cum eodem cambio, an verò sit compensatio alicuius lucri cessantis, vel damno emergentis, prout in latissima significatione sumit interesse *Iacobus de Rauenna, Butrius in l. vnica num. 8. C. de sent. quæ pro eo. Altiatus in repet. num. 19. cum sequentibus*, an verò, vt asserit *Bartolus in d. l. vnica num. 8. C. de sent. quæ pro eo*, & cum eo *Albericus ibid. Sepia in repet. num. 9. cum sequent. Dec. in rub. C. de sent. quæ pro eo sub n. 3.* an iusta alterius vtilitas, an vt asserit *Baldus d. l. vnica num. 6. C. de sententia, quæ pro eo* sit damnum emergens, vel lucrum cessans ex accidenti propter damnum, & moram, per quod distinguitur à pretio, quod non est per accidens, sed per se venit in ipso contractu. 2

Iacobus de Rauenna. Altiatus. Bartolus. Alber. Decius. Sapia. Baldus.

Aduerte secundo hoc interesse, de quo agitur posse sub diuersis formis, modificationibus, restrictionibus, & ampliationibus sumi; primò prout datur facultas a debitore creditori cambia, & recambia celebrendi ad determinatas plateas, & loca feriarum; Secundò, prout datur indiferentèr pro quocunque loco. Tertiò, prout restringitur ad determinatam quantitatem puta ad sex, vel quinque pro centenario, adeò vt nequeat excedere in incommodum debitoris. Quartò, prout talis facultas intra certum tempus datur ad sex, & non plura, post quod detur ad longè plura, seu

Modificationes restrictiones ampliationes secundum quas procedit quæstio.

cum

cum conditionibus magis grauantibus ipsum debitorem. His suppositis

3 Respondeo primò, si in data hypothesi disquisitionis posset exigi illud interesse, hoc non esset ex vi cambij formalitèr sumpti, seu vt pretium eiusdem cambij *Turri tract. de Cambijs disp. 3. quæst. 11. num. 1.* Probatur, quià inter creditorem, & debitorem nullus initus est contractus cambij, ergo illud interesse non exigitur, vt pretium cambij. Consequentia probatur, quià non potest esse pretium contractus, vbi contractus non est; Neque dicas ex eo, quod debitor facultatem dederit creditori sumendi pecuniam sibi debitam ad cambia, & recambia, videri, quod si non formalitèr, saltem æquiualentèr se obligarit titulo cambij, sicque illud interesse sit pretium eiusdem cambij virtualitèr initi; contra enim impugnaberis, nam cambium versatur solummodò inter dantem, & recipientem, & inter eum, qui obligat, & obligatur, & licet creditor summat ex facultate sibi atributa à debitore, non propterea ipse debitor est, qui contrahit, sed creditor, licet postea ad onera, quæ subit ipse creditor ex cambio, se obliget versus ipsum creditorem ipse debitor, quod est potius compensare damna, quæ subit ob dilationem debitoris in soluendo creditor, quam contrahere cum ipso cambium.

Turri.

Non potest esse pretium contractus, qui non est.

Cambiũ non potest esse, nisi inter dantem, & recipientem.

Dices, creditor summendo illam pecuniam titulo cambij ex facultate sibi data per debitorem perindè se habet, ac si illam summeret nomine debitoris, & vt procurator eiusdem, ergo illud interesse, quod ipse debitor solueret, est quasi pretium cambij, quod per creditorem nomine ipsius fuit initum. Sed contra, quia cum ipse creditor sit, qui contrahit nomine proprio obligando se ipsum campsori danti talem pecuniam, non verò debitorem, qui solùm obligatur versus creditorem dando eidem facultatem sic summendi, non versus campsorem, apud quem nullam agit personam non est, cur teneatur ad pretium cambij, qua pretium formalitèr eiusdem est debitor, sed ad summum ad compensationem illius oneris, quod assumit ipse creditor ob moram debitoris non soluentis pro tempore, pro quo deberet soluere.

Creditor contrahit nomine proprio.

4 Respondeo secundò, si creditor fuisset pecuniam illam implicaturus, si à debitore recepisset, in negotiationem cambiorum, ex facultate sibi per debitorem atributa in hypothesi non solutionis summendi aliam pecuniam ad cambia, & recambia vtique posset exigere interesse cambiorum, & recambiorum, siuè prout importat compensationem lucri cessantis, vel damni emergentis, siuè prout dicit iustam alterius vtilitatem, siuè damnum emergens, vel lucrum cessans ex accidenti propter damnum, & moram *Decius cons. 562. viso puncto diligenter in primo dubio. Tiraquel in ret. lig. §. hoc sermone limit. 6. n. 8. in fine. Scipio Rouitus in suo cons. 103. lib. 2. nu. 3. Sapia 4. part. iur. regn. tit. de Cambijs num. 43.* qui testatur ita fuisse iudicatum à Regioconsilio Neapolitano sub die 15. Martij 1602. Probatur, Consonum est iuri, & naturali æquitati ingenitum, vt quilibet cõseruetur indemnis ab eo, in cuius fauorem incommodum sentit *l. frater in fratres §. pono cum ff. de conduct. indeb.* & si accedat promissio indemnitatis promittens obligatur ad quodcunque interesse, pęnam, & ad quascunque accessiones *l. quæro in princip. & ibi Bartolus, & Baldus ff. locati. Salicetus l. 2. num. 3. C. de sent. quæ sin. cert. quant. Decius l. vlt. §. Labeo num. 11. ff. si cert. pet. & in l. impossibilium ff. de reg. iur.* ergo si creditor fuisset implicaturus illam pecuniam in negotiationem cambiorum, & propter non solutionem tempore conuento accepit ab alio titulo cambij aliam pecuniam, propter quam tenetur soluere interesse vsque ad integram, & consumatam solutionem, tenebitur maximè accedente facultate debitor illud interesse, vsquequo integrè satisfecerit, compensare ad seruandum indemnem creditorem, qui sine illa compensatione incommodum sentiret in fauorem debitoris, & cum illa indemnitatis conseruatio sit naturæ ingenita, non est, cur non possit iustè, & sine labe exigi.

Decius.
Tiraquel
Scipio.
Rouitus.
Sapia.

Promissio indẽnitatis obligat ad quodcunq; interesse, & penã.

Dices primò, hoc esse exigere interesse ob solam temporis dilationem in soluendo, adeòque ex mutuo saltem virtuali & palliato, quod sic euincitur, nam supponamus creditum fuisse ex præcedenti causa mutui, certè si creditor ob non solutionem, seu non restitutionem tempore destinato exigeret illud interesse, exigeret ex beneficio mutui prorogato, adeòque vsurariè. Sed contra, admitto suppositionem creditum fuisse ex præcedenti causa mutui, nego autem illud interesse exigi formalitèr ex mutuo siuè simplicitèr, siuè prorogato, quamuis occasionalitèr ab illo dependeat, sed ex facultate illa concessa creditori, vt scilicet in defectum restitutionis pecuniæ mutuatę eam possit summere ad cambium, & recambium oneri debitoris, quæ facultas certè nullo iniustitiæ vitio laborat, cum sit ad indemnitatem præcisè seruandam creditoris, & sicuti in mutuo ipso per ea, quæ latè docuimus *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Pranot. 12. num. 1. & 6.* potest paciscì de compensatione lucri cessantis, vel damni emergentis, dummodò interueniant conditiones omnes ibi præscriptæ ad illud exigendum, ità non est, cur interuenientibus illis conditionibus non possit pacisci de illa facultate &c.

Non prouenit ex mutuo, sed ex facultate illa concessa à debitore creditori

Dices secundò, hæc, quæ dicuntur, esse quodamodò pallium, quo teguntur vsuræ, quandòquidem, vel nunquam cambia celebrantur per creditorem habita tali

facultate, ſed ſimulantur, vel mittuntur quidem literæ, ſed non realitèr tranſmittuntur ipſa cambia, & ſic ficta ſunt, & foeneratitia, non realia. Sed contra, ſi re vera cambia non celebrantur, vera ſunt, quæ dicuntur in inſtantia, & in hoc ſenſu non procedit noſtra reſponſio, quæ ſupponit cambia reuera celebrari, & ex celebratione eorundem oriri onera ſoluendi pro illis intereſſe campſori, quod deindè intereſſe compenſandum eſt creditori per debitorem, neque facultas, quæ per hunc eidem creditori conceditur, eſt, vt male ſupponit *Ludouicus à Peguera deciſ. crimin. 33. num. 3.* ad celebranda duntaxat cambia ſicca & vſuraria, cui enim notum non eſt poſſe mercatores, & ſolere de facto nemine reluctante pro expediendis proprijs negotiationibus ad proprium incommodum pecunias ſummere ad cambium, licitum, & reale? ergo cum celebrari poſſint cambia realia, non eſt præſumendum, quod facultas ſit tantum ad ſicca, & vſuraria, & ſi cambia inita per mercatorem ad expeditionem propriorum negotiorum, quamuis ſint cum proprio incommodo, nō ſunt infecta, nec vſuraria, vt in confeſſo eſt apud omnes, cur vult præſumere *Peguera*, quod ſint infecta cambia, quæ celebrantur cum omnibus requiſitis ad iuſtitiam eorundem ex eo præcisè, quod ſint cum onere debitoris ex facultate per hunc creditori atributa? Abs re igitur, & incongruè *Peguerà* ex titulo cambij ſicci damnat illam facultatem, quam ex alio capite debuiſſet impugnare, ſi ſufficientes rationes habuiſſet, non ex expoſito. Ad illud, quod ſubditur de miſſione literarum, non tranſmiſſione cambiorum reali, gratis omninò, & ſine fundamento aſſeri dicendum eſt, nam licet pecuniæ realitèr non tranſmittantur, virtualitèr intelliguntur tranſmitti ex eo, quod tranſmittentis inſtitutoribus, ſeu reſpondentibus onus imponatur literas perſoluendi, qui ſi illas acceptent, & conſtituant ſe debitores, nouaſque literas tranſmittant intelliguntur virtualitèr ſatisfeciſſe pro primo cambio, vt ſupra probatum eſt; non enim requiritur, quod ille, qui debet in loco conuento cambium per ſolutionem reſoluere, ibi habeat pecuniam actu, ſed ſufficit, quod habeat virtute, per quam ibi fiat ſolutio, quæ non ſemper fit per pecuniam numeratam, ſed etiam alijs modis, prout alibi latè diximus.

Procedit reſponſio in ſenſu quo vere cambia, & recambia celebrantur.

Ludou. à Peguera

Trāſmittūtur literæ, & fit virtualitèr ſolutio.

Dices tertiò, omninò foeneratitius eſt contractus, in quo conuenitur de certo intereſſe ſic declarante Sanctiſſimo Pio V. in ſua Conſtit. ſupra relata, ergo etiam vſuraria erit illa conuentio, qua creditor obligat debitorem ad intereſſe cambiorum, & recambiorum, prout in præſenti loquimur. Sed contra primò, quia Pontifex loquitur de intereſſe vltra pretium cambij, intereſſe autem, de quo hic agimus, correſpondet pretio cambiorum, ſeu recambiorum. Secundò, Pontifex intelligit de cambio ſimplici, prout protrahitur vltra tempus conuentum, in quo non vult ob ſolam temporis dilationem maius intereſſe exigi; hic autem ſermo eſt de cambijs, & recambijs, ſeu de cambio multiplicato. Tertiò, idem Pontifex reſpexit præcisè intereſſe ex cambio, prout ex cambio, non ex alia iuſta cauſa præcedenti, hic autem agitur de intereſſe ex alia cauſa, prout tamen correſpectiuatur ad cambium, ad cuius menſuram lucrum ceſſans deſumitur. Tandem conuentio etiam in mutuo, dummodò ſit de intereſſe proportionato & veriſimili, & abſit omnis dolus, & fraus palliandi vſuras, non eſt iniuſtitiæ obnoxia *Hoſtienſis in cap. ſalubritèr col. 2. in fin verſ. ideò puto ex mente, & in cap. Nimganti col. 1. poſt medium verſ. quid ergo ſi quis paratus de Vſuris. Felinus cap. cum venerabilis num. 4. & 9. de except. Barboſa l. 2. part. 1 in princip. num. 48. ad fin. ff. ſolut. matrim. Gutier. de contract. iur. part. prima cap. 2. num. 5. Surdus de alim. tit. 1. quæſt. 45. num. 75.* quod nos etiam docuimus *tom. 1. ſub tit. Contractus III. de mutuo, & vſuris Prænot.* 13. quia quod intereſſe etiam ex mutuo non habetur pro vſura, quamuis ſimus in intereſſe lucri ceſſantis *Alexander conſ. 221. num. 1. lib. 2. Iaſon conſ. 151. in fin. lib. 4. Aretinus conſ. 9. col. vlt. Tiraquel de retract. lignag. §. 1. gloſ. 18. num. 71.* cum autem hic verſemur in intereſſe proueniente ex mutuo, ſeu cauſa mutui, vel alterius iuſti crediti, licet intereſſe ceſſans commenſuretur ad normam cambij, non eſt, cur debeat eſſe damnabile.

Inſtantia deducta ex Conſtit. Pij V. & eius ſolutio.

Hoſtienſis. Felinus. Barboſa. Gutier. Surdus. Alexander. Aretinus Tiraquel

Reſpondeo ſecundò intereſſe, de quo 5
agitur, licitum eſſe, ſiuè proportionetur toti, & integro intereſſe abſque vlla taxatione, aut remiſſione, quod reſultaret ex vſu illius pecuniæ debitæ, ſi ſolueretur, & continuatione comprehenſis quibuſcunque expenſis, ſiuè taxetur ex mutuo contrahentium conſenſu ad determinatam quantitatem puta ad ſex, vel ſeptem pro quolibet centenario in anno, quæ non excedat veriſimile pretium cambiorum computato periculo, & ſpe, alijſque requiſitis. *Turri de Cambijs diſp. 3. quæſt. 11. num. 73. & ſeqq. vſque ad fin.* qui tamen magis commendat modum, quo ſtatuatur, vt intereſſe prædictum excedere non poſſit determinatam quantitatem.

Turri.

Ratio primæ partis eſt, quia ex non ſolutione debitoris intra tempus præſignatum reſultat illud intereſſe cum omnibus expenſis in onus creditoris, qui accepit illas pecunias ad cambium, ergo cum illa facultas per debitorem creditori atributa reſpiciat indemnitatem eiuſdem creditoris extendi debet ad quodcunque intereſſe quomodocunque ſumptum, ceteroqui non releuaretur in eo, in quo ex cauſa debitoris

Promiſſio indemnitatis extenditur ad quodcūque onus.

gra-

grauatur contrà dispositionem iuris *in l. eum, qui ff. de iure iur. auth. contrà qui propriam C. de non numer. pecun.* præcipuè cum vsuræ non propter lucrum potentia, sed propter moram non soluentium infligantur *l. cum quidam §. si pupillo in fin. ff. de vsuris*. Accedit ex allegatis superius iuribus, quod vbi adest promissio indemnitatis lata adeò sit interpretatio, vt extendatur ad interesse, & ad pænam, & ad quascunque

Bartolus. Baldus. Decius.

accessiones, & expensas *l. quaro in princip. & ibi Bartolus, & Baldus ff. locati. Decius l. vlt. §. Labeo num. 11. ff. si cert. pet. & alia superius allegata*.

6 Ex quibus habes, quod si talis facultas summendi ad cambium per debitorem creditori concessa fuerit indefinita pro quibuscunque plateis, vel nundinis, onus debitoris sit ad interesse, prout cambium in eisdem nundinis, pro quibus celebratur, quoad valorem resultat, dummodò tamen ex post facto legitimè probetur tanti valuisse

Lupus. Cagnolus. Ancharanus.

Lupus de vsuris §. 6. num. 29. Nauarrus in man. cap. 17. nu. 211. Cagnolus l. 1. nu. 51. C. de sent. quæ pro eo. Ancharanus quæst. 33. num. 4. lib. 2. si verò talis facultas fuerit pro determinatis locis, seu nundinis onus in debitore non sit, nisi ad interesse, quod resultat in talibus locis, seu nundinis, quià pacta sunt seruanda secundum conditiones appositas per contrahentes, nisi tales conditiones iuri, & naturæ pacti repugnent *l. 1. §. quæ depositis in fin. ff. depositi* Hic durus

Turri.

videtur sermo, quo *Turri d. disp. 4. quæst. 11. num. 4. vers. rursus hæc eadem facultas* videtur asserere quoad talem facultatem posse esse pactum, quod pro aliquo determinato tempore interesse sit ad tantam quantitatem, post illud verò ad longe maiorem; Durus, inquam, quia ille excessus post illud tempus acquirendus videtur esse ex sola temporis protractione, quandoquidem cum illud pactum videatur præscindere ab interesse cambiorum, prout resultabit pro illo tempore, non videtur aliud respicere, quam maiorem temporis protractionem, si enim deberet esse ad proportionem pretij cambiorum secundum temporis contingentias adquid determinatè opponere, quod pro determinato tempore interesse tanti valeat, post quod debeat ad longè plus ascendere cum grauamine debitoris?

Pacta sunt seruãda secundum conditiones appositas.

Ratio secundæ partis est, quia sumpta verisimilitudine ad proportionem dubij pro incremento, vel decremento potest creditor ius incertum commutare cum iure ad certa, quæ non excedant illam verisimilitudinem per ea, quæ docuimus *tom. 1. sub tit. Contractus II. de empt., & vendit. Disquis. I. §. 1. & sub tit. Contractus III. de mut. & vsuris Disquis. 6. §. 3.* ergo accedente vtriusque consensu poterit interesse taxari ad determinatam quantitatem, quæ sit congrua attenta illa verisimilitudine, quæ æquiponderet maiori, vel minori

Potest ius ad incerta commutari cum iure ad certa.

lucro secundum debitam æstimationem. Confirmatur, quia talis facultas respicit indemnitatem creditoris, ergo hic poterit recedere à rigore integri pretij, & contentum esse de determinata quantitate, cum vnicuique integrum sit à iure suo recedere *l. si quis in contrahendo C. de pactis*.

Dices conuentionem de hac determinata quantitate improbari per Sanctissimum Pium V. in Constit. supra relata. Sed contra, quia Pontifex in dicta Constitutione locutus est solummodò in terminis de camplore, & campsuario ex causa cambij, non autem de campsuario in ordine ad suum debitorem ex causa mutui, vel alio quolibet iusto titulo, respectu cuius cum nulla sit expressa prohibitio non est, cur nõ possit deuenire ad determinatæ quantitatis taxationem, dummodò non excedat &c. hoc potius consulatur ipsi debitori, & creditor possit ius suum remittere. Recole, quæ superius dicta sunt.

Non aduersatur asserto Pius V.

---

§. XVII.

An facta tali facultate per debitorem creditori onus soluendi interesse transeat etiam ad Hæredes eiusdem debitoris.

SVMMARIVM.

Sensus difficultatis in suis terminis 1.
An talis facultas sit in vim mandati, an verò conuentionis initæ definitur 2.
Talis facultas irreuocabilis est, & transit in quoscunque hæredes 3.

Disquisitio XVII. Idem Titius debitor de quo suprà ex iusto titulo versus 1
Caium certæ summæ, cum non haberet, quo solueret tempore conuento facultatem fecit eidem Caio talem summam accipiendi in cambiis, & recambijs vsque ad integram solutionem. Ante positam solutionem debiti Titius mortuus est. Quæritur, an talis facultas perseueret in Caio creditore vsque ad perfectam solutionem, & onus transeat etiam ad Hæredes debitoris. Proponit hanc difficultatem *Turri de Cambijs d. disp. 3. quæst. 11. à num. 61. vsque ad 72. inclusiuè*. Pro quo

Turri.

Aduerte, controuersiam præcisè oriri 2
in definiendo, an talis facultas consideranda sit in vim mandati præcisè concessi per debitorem creditori, prout teste eodem *Turri loc. cit. num. 68.* considerauit Rota Romana in manuscriptis, quæ ipse vidisse professus est, an verò prout habet vim conuentionis, seu pacti vestiti causa, & quidem legitima, & vallati stipulatione, per quod creditori quæsitum ius dicatur, adeò vt tale ius irreuocabile censeatur, seu

Rota Romana.

vim

vim actionis fideiussoriæ, quæ perseuerat quousque debitum, cui accedit, inextinctum remaneat. Non habere vim præcisè mandati ex iam dictis in superiori disquisitione satis liquet, siquidem id, quod præstat creditor sumnendo pecuniam ad cambium ex facultate sibi præstita a debitore, non præstat, vt mandatarius, sed in persona propria, nam non obligat ipsum debitorem campsori, a quo ipse accipit cambium, sed se ipsum dumtaxat, licet posteà vigore facultatis sibi concessæ deuictum teneat eundem debitorem ad ex onus proprium, sicque ex hoc capite non est talis facultas reuocabilis, nec extinguitur morte concedentis, sed transit ad hæredes eiusdem concedentis, cuis bona cedunt in hypothecam pro vsu talis facultatis. Deindè dato etiam, quod talis facultas considerari posset in vim mandati adhuc tamen in terminis, de quibus agimus non esset reuocabilis, quandòquidem est in gratiam præcisè mandatarij, quo inito reuocari non potest *l. si cum fundum ff. de pactis Castrensis in l. singularia num. 12. ff. si cer. pet.* & cum sit firmata stipulatione perfectum ius tribuit creditori, cui est concessa *l. adeò ff. de solutionibus l. verò procuratori §. sed & si quis ff. eod. tit. Ruinus cons. 115 num. 15. lib. 1.* & hac ratione transit in vim contractus *Turri de Cambijs d. disp. 2. quæst. 11. num. 72.* His positis

Non habet vim præcisè mandati

Illa facultas nō est reuocabilis, nec extinguitur morte concedentis.

Castrensis.

Ruinus.

Turri.

3 Respondeo talem facultatem irreuocabilem esse, & transire contra quoscunque hæredes vsque ad integram solutionem. *Turri loc. mox cit. num. 61. & seqq.* Probatur primò, quia talis concessio facultatis est ex legitima causa ad exonus creditoris, & ad ipsum constituendum indemnem, prout supra latè probauimus, sed ex facultate orta ex legitima causa concessa ad indemnitatem habentis legitimam causam oritur nedum actio personalis contra concedentem, sed etiam realis contra ipsius bona *Salicetus in l. legem num. 10. C. de pactis Baldus in l. si diuisione num. 3. C. famil. ercisc. Coarruuias cap. quamuis part. 2. §. 4. num. 14. de pactis lib. 6.* ergo &c.

Turri.

Salicetus.

Baldus

Coarruuias.

Probatur secundò, quia promissio indemnitatis, & fideiussio pro eadem indemnitate quoad effectum obligandi promittentem, seu fideiubentem paria sunt *Bartolus in l. pater de dot. prale. Alexander cons. 31. quart. part.* vndè promissor tenetur subire iuditium ad defendendum, sicut fideiussor *d. l. pater cuncto verbo, quod si ratum eod. tit. Baldus in l. si pro ea 12. quæst. C. mandati*, sed actio fideiussoria, seu obligatio non extincto iure, cui accedit transit etiam ad hæredes fideiubentis, siquidem actio realis est ex vulgatis iuribus, ergo etiam &c.

Bartolus

Alexander.

Promissio indēnitatis, fideiussio quoad effectū paria sunt.

Baldus.

Probatur tertiò, ipsum debitum si non fuerit solutum per principalem debitorem transit ad ipsius hæredes, qui repræsentant personam defuncti debitoris non solum in ordine ad iura, quæ acquirunt, sed etiam in ordine ad illorum onera, nam hæres conueniendus est vbi defunctus debuisset *l. hæres absens ff. de iudic.* & æque successor est lucri, ac vitiorum defuncti *l. an vitium ff. de diuer. & temp. præscript. l. cum hæres & l. apud ff. de excep. dom. §. de auctoris & §. fin.* ergo etiam ad eosdem transire debet onus indemnitatis in fauorem creditoris per defunctum debitorem promissæ. Probatur consequentia, quia principalis debitor promittendo indemnitatem constituit etiam se debitorem quoad damna, si quæ emergent creditori, ergo si primum debitum transfunditur in hæredes, ad eosdem etiam transfundi debet secundum, quod eidem accedit. Confirmatur, quia promissio indemnitatis eodem iure afficit promittentem quoad debitum, ac quoad accessiones *cit. l. quæro in princip. ff. locati. Felinus post Baldum cap. ex rescripti nu. 18. de iure iur.* ergo ratione eiusdem eodem iure in hæredes transfunditur onus soluendi interesse pro debito, & transfundatur ipsum debitum, cui ex talis facultatis concessione fiunt illius interesse accessiones.

Hæres repræsentat personam defuncti nō sol in ordine ad iura, sed etiā ad onera

Felinus.

Baldus.

Probatur secundò, Obligationes, quæ oriuntur ex vi contractus etiam innominati si stipulatione firmentur, vel ex vna parte fuerit satisfactum sunt irreuocabiles saltem ex parte eius, qui non satisfecit per ea, quæ dixi *tom. 1. sub tit. Contractus I. de contractibus, vt sic Prænot. 4.* & ius illud, quod acquisiuit ille, qui satisfecit transfunditur in ipsius hæredes nemine reluctante, sed illa facultas creditori concessa oritur, quasi ex contractu, siquidem videntur partes implicitè sic conuenire. *Si non restitueris debitum, quandò cedit dies solutionis eandem permitto tibi, vt retineas, & vice versa cum mihi lucrum ob non solutionem pro tempore cessaturum sit, tu permittes, vt ego cambio summam pecuniam à te mihi debitam vsquequo integrè persolueris*, & creditor, quantum est ex se satisfecit relinquendo, ergo &c.

Illa facultas oritur quasi ex cōtractu.

Dices ex hac conuentione videri, quod hauriatur illud interesse ex beneficio mutui prorogato, perindè enim est, ac si creditor diceret. *Mutuo tibi ad vlterius tempus, si onus assumes soluendi pro me interesse cambij.* Sed contra, quia illa conuentio non est præcisè ob beneficium mutui prorogatum, sed ad compensandum damnum, quod ex illa prorogatione sequitur creditori, cum teneatur accipere ad interesse illam pecuniam, cui interesse non subiaceret, si propriam mutuatam haberet; neque hoc nouo est cum etiam in mutuo possit pacisci de lucro cessante, & de damno emergente, prout latè dicimus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo. & vsuris Prænot. 13.*

§. XVIII.

An creditor ad exigendum à debitore interesse cambiorum, & recambiorum per facultatem sibi concessam necesse sit, vt in effectu vtatur illa facultate, & doceat de vsu illius.

SVMMARIVM.

Sensus difficultatis, & varia rationes dubitandi circa ipsum 1.
Quid sit actio prascriptis verbis, & quandò detur 2.
Hac actio est stricti iuris, adeòque strictè interpretanda 3.
Creditor, qui non est vsus tali facultate non potest agere actione promissionis ex cambio 4.
Creditor, qui non est vsus tali facultate non potest agere actione prascriptis verbis 5.
Quod valet etiam si facta fuerit expressiò, quod debitor teneatur, etiam si creditor vsus non fuerit tali facultate 6.
Ad exigendum interesse cambiorum, & recambiorum debet creditor probare ea fuisse substantialiter inita 7.
Ad probandum cambia, & recambia fuisse inita non sufficit exhibitio literarum missarum, & remissarum 8.

1 DIsquisitio XVIII. Titius iuxtà hypothesim duarum precedentium disquisitionum ob debitum tempore conuento non solutum facultatem concessit Caio creditori sumendi totidem ad cambia, & recambia, ad quorum interesse se obligauit donec idem Caius fuerit integrè satisfactus. Caius posita tali permissione, & promissione, vel tali facultate non vtitur sumendo cambia, & recambia, vel si vtitur non potest, vel non vult de tali vsu docere. Hic multiplex oritur difficultas, & primò, an in hac hypothesi Caius creditor possit agere ad tali interesse contrà Titium debitorem actione promissionis. Secundò ex suppositione, quod ipsa non possit agere, an saltem agere possit actione præscriptis verbis. Tertiò, an ad agendum actione præscriptis verbis debeat plenè docere de vsu talis facultatis sibi concessæ. Quartò, quænam requirantur ad plenam probationem talis vsus. Pro notitia

2 Aduerte actionem præscriptis verbis tunc solùm dari, cum conuentio, ex qua prouenit, non habet determinatum nomen a quo denominetur *l. 1. & 2. ff. de prascript.*
Glosa. *verb. l. 3. & ibi glosa ff. de cond. indeb. Glosa in l. rebus C. de rer. permut.* Dicitur autem præscriptis verbis, quia constituitur per verba à contrahentibus præscripta, & restringitur ad limites eorundem verborum *Glosa in rub. ff. de prascriptis verbis l. quidquid adstringenda in princip. l. si ità stipulatus §. Chrisogonus ff. de verb. oblig.* Hæc actio
est stricti iuris, adeòque strictè interpretan- 3
da *Glosa Magistralis l. iuris gentium §. quinimmo ff. de pactis in verbo quinimmò*, in qua Glosa.
iudex non potest arbitrari, sed debet strictissime interpretari per ea, quæ docui *tom. 1. sub tit. Contractus l. de contractibus, vt sic Pranot. 3. assert. 2. num. 6.* & verba dubia interpretantur contra proferentem *l. veteribus ff. de pactis*. His suppositis

Respondeo primò, quod creditor, qui
in effectu non est vsus tali facultate non 4
possit agere ad exigendum a debitore interesse cambiorum, & recambiorum actione
promissionis ex cambio. *Turri de Cambijs* Turri.
disp. 3. quast. 11. num. 85. vers. limita est conuerso. Probatur. Non oritur actio ex aliquo contractu, nisi talis contractus fuerit celebratus, sed in data hypothesi responsionis per creditorem nullum cambium initum est, ergo creditor actione cambij non potest agere ad exigendum interesse pro illo. Maior patet inductione, quia non datur actio ex empto, nisi contractus emptionis fuerit initus, non actio locati, nisi ex contractu perfecto locationis, non actio depositi, nisi depositum ipsum fuerit firmatum, & sic de cæteris; Neque dicas ex quo debitor facultatem fecit creditori sumendi æquiualentem pecuniam a se debitam ad cambia, & recambia parum sibi referre posse, & debere, quod creditor sumpserit, vel non sumpserit; hoc enim non cedit, nisi in damnum eiusdem creditoris, qui ex alio capite, ex quo sibi facta est facultas sumendi ius acquisiuit ad exigendum interesse, quod consurgere potest ex tali sumptione, nec lædit debitorem ex eo, quod non sumpserit, sed potius se ipsum, qui propterea illam læsionem in ordine ad se debet sibi imputare; contra enim impugnaberis, quia illud ius, quod confertur non est, nisi in ordine ad compensationem lucri cessantis, vel damni emergentis, non autem in ordine ad lucrum exigentis præcisè, cæteroqui illud interesse, de quò esset conuentio, esset vsura ex mutuo prorogato, seu ex sola temporis protractione; lucrum autem cessans non est ob dilatam solutionem in præsenti suppositione, eo quià creditor, cum contractum non celebret, quem celebrare potest, non potest dici, quod ex motiuo non solutionis lucrum amisseris, quod consequi potuisset; vndè debitor facta facultate se obligauit ad interesse pro cambijs persoluendum, si illa fuerint inita, quia ex illis arguitur damnum, quod ex non solutione passus fuisset creditor, si pecuniam illam ad cambium non accepisset, non aliter, quià non potest esse rationabiliter inuitus ad compensanda

Non oritur actio ex contractu, nisi contractus initus sit.

Illud ius non est, nisi in ordine ad compensationem lucri cessantis.

damn

Debitor est munitus ad cōpensationem oneris, quod creditor nō petitur.

damna, quæ sui causa creditor patitur, seu passus est, potest autem esse in ordine ad compensationem lucri, quod non cessat, vel si cessat, non cessat ex causa suæ dilationis, sed ex incuria creditoris non implicantis pecuniam ad cambium, vel non vtentis facultate sibi præstita.

Probatur secundò. Actio, quæ oritur ex determinato contractu, & conceditur vi eiusdem officit solummodò contrahentes, & se obligantes in tali determinato contractu, sed ipse debitor concedens facultatem contrahendi, nec per se, nec per alium agentem nomine suo contractum cambij iniuit, ergo non obligatur actione cambij. Maior probatur; quia etiam si fideiussor accedens alicui contractui non obligatur actione tali contractus, eo quia ipse in tali genere non contrahit, sed tantum actione fideiussionis, ergo &c.

Actio ex cōtractu afficit solum cōtrahentes.

5 Respondeo secundò. Creditor in data hypothesi, secundum quam non vsus est facultate cambiendi, & recambiendi non potest agere ad interesse cambiorum, & recambiorum aduersus debitorem actione præscriptis verbis. Probatur primò, ex eadem ferè ratione, qua primò probata fuit superior responsio, nam præscriptis verbis debitor se dumtaxat obligauit ad illud interesse, si creditor vsus fuerit tali facultate sibi concessa, non alitèr, nam voluit quidem constituere indemnem creditorem ab oneribus, quæ subiret verè, & realiter, non verò ab ijs, quæ ex propria causa, vel iniuria non subijt; hoc etenim non esset compensare lucrum aliquod cessans, vel damnum emergens, sed saturare ingluuiem inhiantis ad lucrum, ob solam temporis protractionem.

Se obligauit tātū ad interesse cābiorum, & non aliter.

Probatur secundò. Actio præscriptis verbis, quæ competit vigore dictæ facultatis creditori, quamuis sit etiam ex stipulatu ex prænotatis est stricti iuris, & strictè interpretanda iuxta textum *in d. l. quidquid adstringendæ ff. de verb. oblig.* ergo non est extendenda ad casum, quo creditor vsus non fuerit illa facultate sibi concessa. Consequentia probatur, quia actiones stricti iuris restringuntur ad limites verborum promissionis, & excludunt quamcunque interpretationem, & arbitrium iudicantis, quinimmò ad expressa tantum extenduntur non ad dubia; cum igitur promisserit dumtaxat soluere interesse cambiorum, & recambiorum, & facultatem quoad illa concesserit; non est cur actio præscriptis verbis consurgat, & ex illa obligetur si cambia, & recambia ad quorum interesse se obligauit non fuerint celebrata, sicque cum creditor pro se constituendo indemni requisierit ex electione talem facultatem, non potest sub quocunque prætextu, si illa ex propria incuria sibi non suffragetur alium modum indemnitatis exquirere per ea, quæ habentur *in l. mulier §. vltim. ff. quod cert. caus.*

Actiones stricti iuris restringūtur ad limites verborum.

Hic oritur difficultas, an si facta facultate creditori sumendo ad cambia, & recambia ad onus debitoris donec per hunc fuerit integrè satisfactum eidem creditori addita fuerit in conuentione etiam expressio, quod debitor teneatur ad interesse correspondens tali facultati, etiam si creditor illa in effectu vsus non fuerit, an, inquam tali casu creditor posset agere ad tale interesse actione præscriptis verbis contra debitorem. Cui difficultati breuitèr occurro asserens neutiquam posse creditorem tali actione agere, non quia verba non sint efficacia, & habilia ad inducēdam talem actionem, sed ex defectu iuris, in quo fundari possit talis actio, quod sic euincitur. Non habet ius creditor, nec habere potest ad tale interesse a debitore exigendum ex sola temporis protractione, sed solummodò ex aliquo lucro cessante, vel damno emergente ob talem temporis dilationem, ergo nec poterit conuenire de aliquo interesse ob solam temporis protractionem, sed dumtaxat ob aliquod lucrum, si cessarit, vel damnum, si emerserit, sed in terminis, in quibus versamur nullum lucrum desiat, nullumque damnum emergit ex dilatione in soluendo, siquidem si creditor contrahere voluisset, ex tali facultate sibi tradita potuisset; vndè sicuti, vt videbimus infra ad exigendum interesse, quando contraxit, probare debet, quod contraxerit, ita a fortiori debet contraxisse, vt possit agere ad tale interesse, si enim non probatio contractus initi obesse potest iuri exigendi, a fortiori eidem iuri obesse potest non contraxisse, cum contractus sit fundamentum talis iuris.

Non est, in quo fundari possit tale ius.

Debet cōtraxisse, vt possit agere ad interesse.

Respondeo tertiò. Ad exigendum interesse cambiorum, & recambiorum ex suppositione, quod illa fuerint inita per creditorem ex facultate sibi concessa debet creditor probare cambia, & recambia fuisse celebrata, & consummata secundum ea, quæ substantialitèr requiruntur ad naturam eorundem cambiorum, & recambiorum. Non difficilis videtur huius responsionis probatio, quandòquidem hæc actio, si datur, consurgit ex facto, sed ad agendum ex facto requiritur, quod agere volens probet ipsum factum, quod non præsumitur, nisi probetur *l. in libello §. facta ff. de capt. & post l. reuers. cap. l. cum Ioannes §. verum responsionem istam ff. de fid. instrum.* ergo &c. Dixi, *secundum ea, quæ substantialiter requiruntur ad naturam cambiorum, & recambiorum* puta, quod cambium verè, & realitèr celebratum fuerit, & in loco destinatæ solutionis consumatum per eandem solutionem, & ibidem nouum cambium fuerit initum; nam si cambium initum in sui substantia, & natura non subsisteret sicuti ipse creditor non teneretur versus campsorem ad aliquod interesse, 7

Agere volēs ad factū debet probare ipsū factum, quod nō præsumitur.

quia

quia ex contractu nullo nullum potest esse interesse per ea, quae tradidi *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. 6. §. 6. & 7.* ita non possit habere regressum pro illo contra debitorem, eo quia actio, & regressus fundatur dumtaxat in validitate contractus, ad quem ineundum data est facultas per debitorem.

Respondeo quartò, ad probandum cambia, & recambia fuisse verè, & realitèr inita non sufficit exhibitio literarum missarum, & remissarum de cambijs, & recambijs. Ita expressè *Turri de Cambijs dicta disp. 3. quaest. 11. num. 97.* nec incongrua sanè ratione; nam licet huiusmodi literae ex dispositione Pij V. requirantur ad contractus cambij localis, non sunt tamen secundum se sufficientes ad probandum contractum fuisse perfectum, & consummatum, quandòquidem cum huiusmodi literae dentur per ipsum creditorem non possunt ad ipsius fauorem plenè probare, cum nemo in causa propria possit ius dicere *l. nulla C. de testibus*, & sicuti in Emphytheusi, in qua de necesse requiritur scriptura, si non ad substantiam, saltem ad probationem per ea, quae scripsi *tom. 1. sub tit. Contractus IV. de Emphyth. & Censib. Praenot. 5. num. 1. fol. 318.* non sufficit productio eiusdem scripturae licet à publico Notario firmatae, sed requiritur vlterius, quod probetur rei in Emphytheusim concessae traditio *Baldus cons. 27. num. 8. versic. vnde contractus lib. 2.* ita in cambijs, in quibus etiam scriptura, vel aequiualens requiritur, non sufficit exhibitio literarum, sed vlterius requiretur, quod facta fuerit traditio pecuniarum, & solutio saltem virtualiter iuxta ea, quae superius diximus.

Nemo in causa propria potest ius dicere.

---

§. XIX.

An si creditor habita à debitore praedicta facultate bona fide contraxerit huiusmodi cambia, sed inualidè ex aliquo defectu substantiali non cognito possit agere ad interesse contra debitorem.

SVMMARIVM.

Proponitur status difficultatis 1.
Varij modi secundum quos potest procedere 2.
In suppositione, quod creditor pretium cambiorum soluerit campsori, à quo bona fide fuerit consumptum, non potest agere praescriptis verbis contrà debitorem ad interesse, sed contrà campsorem 3.
Si tamen campsor factus fuerit ditior 4.
Si campsor non factus fuerit ditior, & debitor se obligauerit solùm ad interesse cambiorum, & recambiorum non potest creditor habere actionem contrà suum debitorem pro interesse 5.
Etiam si ipse debitor promisserit absolutè indemnitatem 6.
In suppositione, quod creditor campsori interesse non persoluerit, non habet actionem aduersus debitorem pro illo 7.
Si creditor interuenientibus requisitis conditionibus obligetur à Iudice ad soluendum interesse campsori potest habere regressum contrà suum debitorem pro illo 8.

Disquisitio XIX. Iuxta facultatem sibi datam a Titio debitore in hypothesi praecedentium disquisitionum accepit Caius creditor cambia, & recambia contractibus tamen, quibus sumpsit, ex aliquo defectu ad substantiam pertinente, licet non cognito, inualidis. Superueniente postea scientia de inualiditate contractuum contendebat ea non obstante pro interesse eorundem a debitore exigendo. Orta fuit controuersia, an vtilis eidem creditori poterit esse actio ex verbis praescriptis in ordine ad tale interesse exigendum. Pro quo 1

Aduerte difficultatem posse procedere, vel in suppositione, quod ipse creditor, qui ad cambium, & recambium sumpsit pretium cambiorum per se ipsum actualitèr soluerit campsori, à quo in bona fide existente fuerit consumptum, vel in suppositione, quod adhuc illud non soluerit siuè ex eo, quod in recambijs pretium illud fuerit adauctum sorti, siuè ex eo, quod conuentio facta fuerit inter creditorem recipientem, & campsorem dantem, quod hic teneatur expectare pretium cambiorum vsquè dum per debitorem eidem creditori fuerit integrè satisfactum. Rursus difficultas potest procedere, vel in suppositione, quod non obstante tali defectu campsor possit agere aduersus creditorem recipientem, seu qui recepit ad illud interesse ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, vel alicuius alterius annexae conditionis secundum se meritoriae illius interesse, vel in hypothesi, quod non possit, nec ratione contractus, qui secundum se in prima sui origine irritus est, adeòque non potest parere vllos fructus, nec ratione annexae alicuius conditionis, & circunstantiae. Iuxta hos omnes sensus examinabitur. Quare sic 2

Explicantur varij modi secundum quos potest procedere difficultas.

Respondeo primò, in suppositione, quod creditor pretium cambiorum per se ipsum actualitèr soluerit campsori, a quo fuerit in bona fide consumptum non potest idem creditor directè actione praescriptis verbis agere contra suum debitorem ad interesse, sed tantum contra campsorem, si ex illa consumptione factus fuerit ditior. Probatur primò, quia ipse campsor nullo iure potuit acquirere illud pretium, & illud acquirendo ex re aliena factus fuit locupletior,

Et ergo

ergo creditor, qui illud persoluit, tenetur actionem realem, seu vendicationem contra ipsum intentare, non contra suum debitorem. Antecedens probatur, quia ille contractus, quo sumpsit talem pecuniam ad cambium ex defectu substantiali in ipso contingente omninò supponitur irritus, & nullus, ergo nullum potest parere interesse, nullumque pretium gignere. Recole, quæ dicta sunt *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. 6. §. 6. & 7.*

Ille contractus est omninò irritus ex defectu substantiali

Dices primò, pretium cambiorum non desumi ex ipsa pecunia permutata, sed vigore virtualis traiectionis præcipuè, prout latè supra diximus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 1.* ergo dummodò interueniat hæc virtualis traiectio, etiamsi deficiat aliqua conditio ad substantiam requisita poterit exigi, quandòquidem ipsa virtualis traiectio est secundum se lucratiua. Sed contra, quia quamuis realis traiectio secundum se præscindendo etiam à cambio si fiat in fauorem alterius sit pretio æstimabilis cum importet locationem operarum, virtualis tamen in cambio, si fit cum defectu substantiali omninò fictitia est, nulloque pretio digna. Quid enim aliud est virtualis traiectio, nisi commisio solutionis faciendæ per respondentem de mandato committentis, quæ in effectu æquiualet reali traiectioni? Deficiat iam aliqua conditio substantialitèr requisita ad solutionem. Quomodo subsistere poterit talis virtualis traiectio, quæ consistit in solutione facienda in loco destinato ad eandem? Ad hæc corroboranda recole, quæ dicta sunt *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. in Disquis. §. 14. nu. 3. & seqq. per totam*, vbi confirmatis ijs, quæ habentur *tom. 1. sub tit. Contractus III. Disquis. 6. §. 6. & 7.* dictum est in casu ibi exposito de non habente pecuniam nec actu, nec virtute in loco solutionis creditorem vltrà restitutionem sortis posse exigere interesse per ea, quæ scripsere *Molina de iust. tract. 2. disp. 404. Lessius lib. 2. cap. 23. dub. 7. num. 69. Diana part. prima tract. 8. de contract. resol. 14.* quia ibi supponitur deceptio, & fraus respectu campsuarij non habentis pecuniam, & fallentis campsorem; ergo cum hic versemur in terminis, in quibus bonam fidem in vtròque contrahente supponimus, & ex alia parte contractus irritus secundum se præsumitur, nec poterit exigi interesse ratione contractus, nec ratione deceptionis.

Virtualis traiectio nihil aliud est, quã commissio solutionis & respõdẽtem faciendæ.

Molina. Lessius. Diana.

Dices secundò. Esto, quod non possit campsor exigere, & retinere interesse ratione contractus, potest tamen illud retinere ratione lucri cessantis, seu damni emergentis, nam si talem contractum secundum se irritum non iniuisset, alium licitum, & lucratiuum celebrasset, ergo &c. Sed contrà, aliud est dicere, quod alium contractum secundum se licitum, & lucratiuum celebrasset, aliud, quod ipsum celebrarit, neque interesse exigi potest ex eo, quod quis fuisset facturus, sed solùm ex eo, quod fecerit; non enim creditor in casu, de quo loquimur fuit in causa iniusta, quod non fecerit, cum crediderit bona fide contractum iustum, & licitum celebrare, adeòque debet campsor proprio infortunio adscribere, quod contraxerit inualidè, sicuti, si quis mutuet cum vsuris bona fide sibi suadens posse licitè illas lucrari alio titulo contracturus, si cognouisset mutuum non subsistere, debet proprio infortunio imputare, quod taliter, nec aliter contraxerit, nec ei sufragari potest bona fides, nec quod alitèr contraxisset, si cognouisset; non, inquam, tùm quia bona fides contrahentium non reualidat contractum secundum se inualidum; tùm quia, quod alitèr contraxisset indicat solùm intentionem implicitam faciendi, non factum ipsum; sicuti igitur intentio expressa contrahendi non constituit contractum, nec tribuit ius, quod consurgit ex tali contractu, vt videre est in proposito emendi, vel vendendi, quod non est actualis contractus emptionis, & venditionis, ita multo minus contractum constituit, nec tribuit ius contractus intentio implicita contrahendi; Neque, vrgeas per intentionem, quidem contrahendi secundum se sumptam non conferri ius, quod consurgeret ex tali contractu, si de facto poneretur, confertur autem per talem intentionem, si fuerit connexa cum alio contractu, siquidem per primum non impeditur contrahere volens ad contrahendum illo, vel alio modo, per secundam autem ex eo, quod alio modo contraxerit impeditur ad alitèr contrahendum; contrà enim impugnaberis, quia ex eo, quod per contractum inualidum impediatur ad posse alitèr contrahere non oritur in ipso ius acquirendi, seu recipiendi illud, quod per talem alitèr contractum acquisiuisset, si illum celebrasset; debet enim sibi imputare, quod modo valido, & lucratiuo non contraxerit, sicuti ex eo, quod quis contrahat contractu non lucratiuo existimans esse lucratiuum nulla apposita conditione expressa de lucro, quamuis ratione illius impediatur ad alitèr lucrandum non potest ratione talis impedimenti lucrum acquirere. Recole, quæ dicta sunt *tom. 1. sub tit. Contractus III. Disquis. 6. §. 6. & 7. num. 3. vers. Instabis, & seqq.*

Aliud est dicere, quod celebrasset, aliud quod celebrarit.

Bona fides contrahentium nõ reualidat contractum secundum se inualidum.

Debet creditor suo infortunio imputare, quod sic contraxerit

Deindè ad exigendum lucrum cessans, & damnum emergens per ea, quæ dicta sunt *sub titulo Contractus III. Prænot. 13. assert. 1. vers. hic nonnulla suboriuntur* requiritur, quod in ipsa celebratione contractus expressè deducatur in pactum, quod non militat in casu nostro, in quo nulla de eodem facta est conuentio; neque

Ad exigẽdum lucrũ cessans, & damnũ emergẽs requiritur pactum.

dicas

dicas conuentionem implicitè contineri in ipso contractu celebrato attenta præcipuè personæ, quæ est campsor solitus negotiari, conditione, cum præsumatur velle contrahere vel hoc, vel alio modo sibi proficuo; contrà enim impugnaberis, nam cum illa conuentio non insit intrinsecè, nec ex natura sua contractui, nec apponatur per contrahentes per modum conditionis expressæ, non est, cur debeat venire in eodem contractu, cæteroqui frustrà expresè adijcerentur huiusmodi conditiones contractibus, si ex natura sua in eisdem venirent. Dicere deindè, quod inferatur talis conuentio ex conditione personæ solitæ negotiari nihil penitus euincit, nam ex eo, quod sit solitus negotiari, debebat sibi cauere, rebusque suis consulere, & quod non præcauerit debet suæ incuriæ imputare, cæteroqui mercatores, alijque soliti negotiari possent semper lucrum acquirere etiam in contractibus non lucratiuis, sine vlla conditione expressa, quandòquidem in suis negotiationibus regulariter assolent lucrari.

Non potest creditori suffragari, quod sit solitus negotiari, & lucrari.

4 Dixi, *si ex illa consumptione factus fuerit ditior*, nam si res ipsa fuisset consumpta, nec virtualitèr perseueraret in aliquo, in quo ipse campsor factus fuisset locupletior, nec res ipsa per se clamaret pro domino, cum non existeret, nec per aliud, in quo perseueraret, cum in nullo factus fuerit ditior, nec obligaretur campsor ratione iniustæ acceptionis, cum bona fide contraxerit existimans contractum per se initum iustum esse, & lucratorium illius interesse soluti.

Difficultas in suppositione, quod campsor non factus fuerit ditior.

Hic oritur difficultas, an in suppositione, qua interesse fuerit ex illo contractu traditum campsori, ab eodem consumptum, & quod ex ipso non factus fuerit ditior habere possit creditor actionem aduersus suum debitorem pro illo interesse, quod ipse soluit campsori, quandòquidem ipse debitor faciendo talem facultatem creditori sumendi ad cambium, & recambium videtur implicitè se obligasse ad eundem constituendum indemnem in quocunque casu solutionis eiusdem interesse. Qua in re distinguendum existimo, vel enim debitor facultatem simplicitèr fecit sumen-
5 di ad cambium, & recambium vsquequo perfectè satisfecerit creditori, vel expresè se obligauit versus creditorem pro indemnitate eiusdem ex quacunque causa eidem possit damnum obuenire in eisdem cambijs, & recambijs, ad quæ fecit facultatem; si difficultas primo modo, seu iuxta primum membrum distinctionis procedat; crediderim creditorem non habere actionem aduersus suum debitorem pro illo interesse, quod ipse soluit campsori. Ratio esse potest; quia si ipse creditor pecuniam illam non sumpsisset ad cambium, & recambium debitor ad nullum interesse teneretur, ergo neque teneri præsumendus est, si sumpserit, sed contractu omninò inualido. Consequentia probatur, quia contrahere omninò inualidè, & non contrahere paria sunt in effectu, ergo si debitor non tenetur ad interesse, quandò creditor non contrahit, nec tenebitur, quandò contrahit omninò inualidè; Neque dicas parum referre posse debitori, quandò creditor contrahit, quod contrahat validè, vel inualidè, maximè si contractus per eundem fuerit initus bona fide; quandòquidem ex quo se obligauit ad illud interesse ad exonus creditoris, qui de facto illud soluit, videtur se obligasse ad illius compensationem, quotiescunque fuerit ex vi illius contractus, ad quem fecit facultatem, per creditorem persolutum; contrà enim impugnaberis, quia facultas, quam fecit debitor creditori fuit ad contractus validos, & onus soluendi interesse consurgit solùm ex vi contractus; si igitur ex illo contractu, vtpotè inualido nullum iustè oritur interesse, non est, cur ad illius compensationem teneatur; quod deindè creditor illud interesse persoluerit, debet sibi imputare, & proprio infortunio, quod soluerit, cum soluere non teneretur, non exigere compensationem à debitore, qui nisi ad contractus productiuos illius interesse se obligauit. Quod deindè ipsi debitori parum referre possit, quod creditor, validè, vel inualidè contraxerit, non habet vim aliquam contrà nostram responsionem, quandòquidem æquè eidem referre non posse videtur, siuè creditor contraxerit, siuè non contraxerit, siuè contraxerit validè, vel inualidè; sicuti igitur, si non contraxerit creditor, non tenetur debitor illud interesse persoluere, quamuis eidem parum referre posse videatur, quod contraxerit, vel non contraxerit, & etiam si contraxerit, sed inualidè, non tenebitur illud interesse persoluere, quamuis parum &c. siquidem contractus inualidus perindè est, ac si non esset contractus. Ratio fundamentalis horum omnium est, quia creditor non habet ius exigendi illud interesse ex sola temporis dilatione in recipiendo solutionem, quamuis ad talem dilatam solutionem se obligauerit, vt optimè definiuit Alexander VII. fel. record. in propositionibus per ipsum damnatis in Congregatione Sanctæ Inquisitionis hac de re edita propositione 42. vbi tanquam pernitiosam, temerariam, & scandalosam statuit illam, quam dicitur *Licitum est mutuanti aliquid vltrà sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem, vsque ad certum tempus*, & licet nos quandòque dixerimus obligationem ciuilem assumptam à mutuante non repetendi mutuum, nisi post tale tempus correspondere obligationi remutuandi in mutuatario, quæ secundum se pretio æstimabilis est, illa procedunt ex

Contrahere inualidè, & non contrahere paria sunt.

Non habet ius recipiendi interesse ex sola temporis dilatione.

Optima declaratio Alexandri VII. cui omninò standum est, & omnia eius dicta, tum dicenda accomodanda.

supppositione solummodò, quod illa obligatio sit vltrà tempus, quod regularitèr arbitrio prudentum, quandò nihil expressum est, concedi solet, quod an licitum sit tunc inspecta præcisè Theologorum controuersia arbitratus sui licitum fuisse, sed an re vera illa, quæ diximus, contineautur sub præfata Alexándri VII. prohibitione consulendus est Romanus Pontifex, vel Sacra Inquisitionis Congregatio pro clara declaratione, cui adamusim standum est, qui, seu quæ statuerit ibi dicta sub præfata prohibitione contineri, ex nunc pro tunc ea retracto, & reprobo tanquam minus consona rationi, cum omnia mea tùm scripta, tùm scribenda Romanæ Ecclesiæ censuræ, & iuditio semper protestatus fuerim subijcere, prout de facto subijcio. Totum igitur ius exigendi illud interesse per creditorem à debitore in hypothesi responsionis prouenit, vel ratione contractus cambij, cuius onera debet compensare, vel ratione alicuius lucri cessantis, seu damni emergentis; intuitu autem primi ius aliquod non consurgit, cum contractus ille, vtpotè inualidus nullum possit parere interesse ex præallegatis; intuitu verò secundi etiam non consurgit illud ius, quandòquidem cum creditor elegerit illum modum compensationis nempè per onus impositum debitori soluendi interesse pro cambijs, quæ acceperit, non videtur illo relicto, vel non subsistente ius habere ad compensationem modo diuerso ab illo, quem elegit, & sicuti si pecunia, si restituta fuisset per debitorem, contractus cambij, & recambij inualidos licet bona fide inijuisset deberet proprio infortunio tribuere, si lucrum ex illis non percepisset, ità tali proprio infortunio debet atribuere, si pecunia accepta ad cambia, & recambia inualida licet bona fide inita damnum aliquod ob interesse solutum fuerit perpessus, quandòquidem illud damnum non sortitus fuisset ex culpa debitoris mutuatarij, qui ex quo se obligauit ad compensationem in ijs negotijs, quæ statuerat creditor inire, quantum fuit ex se, sufficienter prouidit eius indemnitati, sed ex inaduertentia propria ratione cuius inualidè contraxerit, adeòque debet sibi illud damnum imputare. Deindè si illud pretium cambij non fuisset persolutum campsori per creditorem, certum est, quod debitor non teneretur illud persoluere, ergo neque tenetur illud persoluere, quamuis fuerit per creditorem solutum. Consequentia probatur, quià, quandò de iure non est persoluendum, solutio per vnum facta quamuis bona fide non debet alteri præiudicare, qui non soluit, quique soluere non tenetur, nisi ex contractu valido; neque ex eo, quod ex iusta causa excusatur, qui recepit à restitutione onus refunditur in eo, qui non recepit, quique se non obligauit, nisi ex contractu valido.

Illud dānum nō sortitus fuit ex culpa debitoris.

Solutio indebita vni facta nequit alteri præiudicare

6 Si verò difficultas procedat secundo modo hoc est iuxta secundum membrum distinctionis propositæ, tunc absolutè dicendum est etiam creditorem non habere actionem aduersus debitorem ad exigendum illud interesse per se ipsum solutum. Ratio est, quia ex superius dictis licet vbi adest promissio indemnitatis lata adeò fiat interpretatio, vt extendatur ad interesse, ad pænam, & quascunq; accessiones iuxtà *Ripam in l. quod te num. 46. ff. si certum pet. Felinum post Baldum cap. ex rescript. num. 18. de iure iur.* per ea, quæ supra allegauimus, quod potissimum verificatur, quandò talis promissio ab ipsomet debitore principali procedit, quem teneri ad quodcunque, & qualecunque interesse docent *Baldus in l. 2. C. de sent. quæ sin. cert. quant. Decius cons. 551. num. 7.* nihilominus extensio facienda non est ad casus, qui inopinatè accedunt *l. fistulas §. fin. cum glos. in verb. immoderate ff. de contrahenda emptione. Bartolus in l. Seio § medico ff. de ann. leg. Ant. de Butr. in cap. 1. de commod.* neque ad ea, quæ ex vi contractus, ad cuius onera compensanda se obligauit, non proueniunt, siquidem illa nullo iure debentur, & sicuti si creditor illud non soluisset non haberet ius ad illud exigendum à suo debitore, ità non habet ius ad illud quamuis soluerit, quià solutio illa non debebatur, nec bona fides, qua creditor soluit, maius ius ipsi tribuit aduersus debitorem, quià bona fides excusat quidem à labe iniustæ acceptionis non confert tamen ius ad retinendum acceptum, quod non erat debitum, neque ad illud exigendum in actu, quo adhuc non fuerit acceptum; Neque eo iure potest se munire creditor, quo asserat se de facto soluisse, adeòque posse exigere compensationem solutionis, cum præcipuè debitor se obligauerit ad illam ex omni causa; non, inquam, se potest sic munire, siquidem, quod soluerit, debet sibi imputare, cum soluere non teneretur, non debitori, qui non fuit causa talis solutionis; quod deindè debitor promisserit indemnitatem ex omni causa, eidem creditori non suffragatur, tùm quià omnis causa, ob quam se obligauit debet sumi, prout prouenit, seu restringitur ad cambia, & recambia, non extendi vltrà expressa, hoc est vltrà eadem cambia, prout extenderetur in hypothesi responsionis, secundum quam cum cambia illa essent inualida, perindè essent, ac si non essent cambia; tùm quià quamuis se obligarit ad casum non præsumitur tamen se obligasse ad insolitum, cum casus insolitus non noceat obliganti se ad casum per ea, quæ nos allegauimus *ex l. fistulas ff. de contrah. empt.*

Ripa. Felinus & Baldus.

Baldus. Decius.

Bartolus Ant. de Butr

Extensio non facienda est ad casus insolitos.

Omnis causa nō debet extēdi vltrà expressa.

Ad magis corroboranda ea, quæ hactenus diximus in hac difficultate quoad vtrumque membrum distinctionis due

ad

Aduerte primò, quod saltem in foro exteriori vix videatur posse creditor excusari in inualiditate contractus, nam vel defectus, ob quem prouenit talis inualiditas, esset ob non implementum eorum, quæ præscribuntur per iura, puta per Constitutionem Pij V. supra allegatam quoad omnes suas conditiones, & sic in vtroque contrahente vix potest præsumi ignorantia, cum ea, quæ iuris sunt, teneatur scire *l. lege Sacratissima, & l. fin. C. de legib.* & ignorantia iuris nunquam præsumatur, immò præsumitur potius mala fides *l. quemadmodum de agri. & cens. l. 11. & cap. qui contrà de reg. iu. Glos. in cap. si diligenti de foro comp. Bartolus, & Angelus in l. sed si lege §. scire ff. de pet. hæred.* vbi dicunt, quod mala fides præsumitur non probata ignorantia iuris, quæ probari debet, quià non præsumitur, & sic ipse creditor, qui soluit illud interesse, tenetur, quasi ex delicto ad illud, vel habet ius ad illud repetendum à campsore, qui recepit, quandòquidem hic etiam tenetur quasi ex delicto ob ignorantiam non præsumptam; Vel ille defectus consurgit ex aliqua conditione deficiente, quæ requiratur ex natura eiusdem contractus secundum se, & in hoc etiam non est præsumenda ignorantia, cum ea, quæ iuris naturalis sunt in quacunque actione facilè innotescant, nec credendum est campsorem ea nescire, quæ proprij muneris sunt, adeòque vel creditor, vel campsor tenetur quasi ex delicto ad illud interesse, nec potest creditor retorquere actionem aduersus debitorem, qui non obligatur, nisi ad interesse veri, & realis cambij.

Vix potest præsumi ignorantia.

Glossa. Bartolus Angelus

Tenetur creditor, ex delicto.

Secundò aduerte, quod quandò in ordine ad lucrum cessans fit conuentio de compensatione secundum aliquem specialem modum, in quem partes consentiant, eo non subsistente non detur amplius, si defectus non subsistentiæ non proueniat ab eo, qui pro tali lucro assignat, & se obligat ad talem modum compensationis, actio creditori ad exigendum illud lucrum in diuerso modi, seu actionis genere. Ratio est, quià creditor se alligando ad vnum modum compensationis videtur cedere iuri in ordine ad alium modum, & sicuti si nullo modo conuenisset de tali compensatione non posset illam exigere per ea, quæ alibi fusè docui, ita quamuis quoad vnum modum specialitèr conuenerit non poterit agere alio modo, quo non conuenit, siquidem ità se habet non conuenisse absolutè ad compensationem absolutè, sicuti non conuenisse tali modo ad compensationem tali modo, præcipuè cum per acceptationem tali modo videatur cessisse iuri ad alterum modum. Quis enim diceret, quod (si quis assignasset pro compensatione lucri cessantis aliqua bona secundum se libera, & fructifera, vt ex eisdem fructus computaret pro tali compensatione, & assignatarius fructus non perceperit non ex culpa assignantis, sed ex defectu præter intentionem ipsius) teneatur in alijs illud lucrum compensare? Certè in hypothesi, de qua nos loquimur, si creditor, per illum modum assignatum non consequatur compensationem, seu lucrum illud, sed potius ipse soluerit, non prouenit ex defectu debitoris, qui facultatem fecit sumendi ad cambium, & se obligauit ad interesse illius persoluendum, si validè fuerit celebratum, quod si non validè fuerit initum, sibi imputet creditor.

Creditor se alligando ad vnũ modum cõpensationis videtur alijs cedere.

Respondeo secundò ex suppositione, quod creditor illud interesse campsori non persoluerit, vel ex eo, quod in recambijs pretium illud fuerit adauctum sorti, vel ex eo, quod facta fuerit conuentio inter creditorem recipientem, & campsorem dantem, quod hic teneatur expectare pretium cambiorum, vsque dum per debitorem eidem creditori fuerit integrè satisfactum non potest habere actionem aduersus debitorem ad illud exigendum. Sequitur responsio ex dictis, & vlterius sic confirmatur, quia illud interesse, nec est debitum campsori, nec creditori per debitorem, ergo &c. Antecedens quoad primam partem patet ex dictis, quia ex contractu nullo nullum consequi potest interesse, quinimmò si fuerit consecutum est restituendum, si extet, quamuis consecutio facta fuerit bona fide, quia res quousque extat semper clamat pro domino; quoad secundum autem sic euincitur, quia creditor ius non habet ad exigendum illud interesse, nisi quatenus est compensatio lucri cessantis, seu damni emergentis, sed in data hypothesi nullum damnum ipsi emergeret, nec lucrum cessaret, siquidem versus campsorem ad nihilum teneretur, ergo &c. Neque dicas ex eo, quod campsor sit solitus negotiari habere ius ad compensationem cuiuscunque lucri cessantis, seu damni emergentis, adeòque &c. ; contra enim impugnaberis; tùm quia vix præsumi potest ignorantia excusabilis in campsore, cuius propterea culpæ imputandum est, quod inualidè contraxerit, & sic eidem non debetur compensatio lucri cessantis, vel damni emergentis *iuxtà l. vlt. ff. de damn. dat.* tùm quia, quod non consequatur suum lucrum, quod solitus est consequi, non prouenit ex causa eius, qui accepit, sed ex casu fortuito, & inopinato, qui non obligat alterum ad compensationem; tùm quia ad exigendam compensationem lucri cessantis, vel damni emergentis non sufficit, quod sit solitus negotiari, sed vlterius requiritur, quod plene doceat de parata occasione negotiandi, & quod expresè conuenerit de tali compensatione, & quod eidem cessauerit lucrum ex causa accipientis, non ex infortunio, quod sibi potius cedit, quam

Ex contractu nullo nõ sequitur interesse.

Casus fortuitus non obligat alterum ad cõpensationem.

acci-

accipienti, ficuti fibi cederet infortunium, quod pecuniam fuam dederit alicui, qui ex qualitate perfonæ contrahere non poterat, & ex impotentia reftituere non tenetur.

8 Refpondeo tertiò. In fuppofitione, quod creditor interuenientibus requifitis conditionibus, vel auctore Iudice, vel alio quouis modo obligaretur verfus campforem ad intereffe perfoluendum non quidem, vt pretium cambij, fed vt compenfationem lucri ceffantis, vel damni emergentis, poffet agere ad repetendum illud intereffe aduerfus fuum debitorem, qui fe obligauit ad indemnitatem in fauorem eiufdem creditoris. Ratio eft, quia ex quo ipfe creditor condemnatur a Iudice ad perfoluendum tale intereffe iuftum præfumitur ius campforis ad illud exigendum, & re vera prouenire intuitu, & ratione contractus cambij celebrati, ergo debitor tenetur illud compenfare. Confequentia probatur, quià qui promittit indemnitatem ex quacunque caufa pro determinato contractu tenetur ad quodcunque intereffe, & ad quafcunque acceffiones, quæ iuftæ præfumuntur ex tali contractu *Bartolus, & Baldus in l. quære in principio ff. locati. Decius l. vlt. §. labeo num.* 11. *ff. fi cert. pet.* & ad quodcunque, & qualecunque intereffe *Salicetus in l.* 2. *C. de fent. quæ fin. cer. quant. Socinus Iunior conf.* 129. *vol.* 1. neque obftare poteft, quod cafus fit infolitus, ad quem debitor non præfumatur fe obligaffe; non, inquam, obftare poteft, quia ex quo auctore Iudice obligatur creditor ad illud perfoluendum præfumitur iure competere illud ius campfori, & intuitu contractus re vera deberi illud intereffe, ad quod propterea vigore facultatis conceffæ tenetur ipfe debitor, quinimmò ex eo, quod ità per Iudices ftatuatur non præfumitur cafus infolitus, & extrà naturam actionis, fed iuxta eandem.

Sententia Iudicis facit apparere, vt iuftum ius campforis.

Bartolus. Baldus. Decius. Salicetus. Socinus Iunior.

§. XX.

De Cambio ad incertam folutionem.

SVMMARIVM.

Quid fit cambium pro Venetijs 1.
Si æquale fit dubium lucri, & amiffionis eiufdem licita eft conuentio de tali pretio, fecus fi dubium fit inæquale 2.

1 DIfquifitio XX. Contraxit Fabius hic Mediolani cum Seio campfore acceptis ab eodem Seio centum numis aureis titulò cambij cum onere reftitutionis faciendæ determinato tempore in alio loco deftinato ad folutionem, & in ordine ad pretium ita ad inuicem conuenerunt, vt illud per Fabium perfoluatur, quo Venetijs currerint cambia tempore folutioni præfixo. Hoc genus cambiendi communitèr appellatur cambium pro Venetijs, de quo plura fuperius diximus, ità vt vix aliquid remaneat fuperaddendum. Nihilominus breuibus quæfitum propono, an hoc cambiendi genus fit licitum, & breuioribus, quid fentiam, expono

Refpondeo, fi pro vtraque parte æquale fit dubium lucri, & amiffionis cum tali conuentione licitum effe contractum, fecus fi fuerit inæquale, prout regularitèr folet euenire, quandoquidem campfores ex circunftantijs fibi notis probabilius fciunt maiori pretio in termino folutionis cambia ex vfu fori effe perfoluenda *Ognate tom.* 3. *tract.* 24. *de Cambijs difp.* 88. *fect.* 5. *dub.* 5. *num.* 117. *Soto* 6. *de iuft. quæft.* 6. *art.* 4. *Salas de Cambijs num.* 40. *Toletus lib.* 5. *cap.* 52. *num.* 2. *Fillitius tract.* 35. *cap.* 11. *quæft.* 9. *num.* 493. Deducitur refponfio ex ijs, quæ fparfim fupra dicta funt. Nihilominus adhuc quoad primam partem fic euincitur, quià contractus, quo quis exponitur fortunæ aleæ cum æquali fpe, & periculo eft omni iure permiffus, nec aduerfatur æqualitati ad iuftitiam commutatiuam requifitæ, ergo ex nullo capite eft infectus. Antecedens patet tùm in eo, qui vendit res fuas pretio taxando in determinatis foris, quandò æqua eft fpes, & periculum augmenti, vel decrementi, tùm in eo, qui vendit, quæ per vnicum iactum retis in pifcatione acquiret, qui contractus a nullo reprobatur; tùm quia æquè eft pretio æftimabilis fpes maioris lucri acquirendi, ac fit in pretio diminuendum quoad contractum periculum de minori lucro confequendo, ergo fi vtrumque fit in æquali æquilibrio firmabit æqualitatem ad iuftitiam contractus requifitam. Quoad fecundam item partem fic euincitur refponfio. Spes ad lucrum fecundum fe eft pretio æftimabilis, fi fit proxima per ea, quæ fparfim alibi docuimus, ergo fi fit maior fpes ad maius lucrum erit maiori pretio compenfabilis, quià ficuti fe habet effe fimplicitèr ad effe fimplicitèr, ita maius effe ad maius effe fecundum vulgata iura, ergo contractu inito cum maiori fpe ad maius lucrum refpectu vnius non faluabitur æqualitas ad iuftitiam contractus requifita, adeòque contractus ipfe non erit licitus. 2

Ognate. Sotus. Salas. Toletus. Filliuc.

Spes ad lucrum eft fecundum fe pretio æftimabilis fi fit proxima

Dices, cum contractus confumetur per actualem folutionem in loco, in quo deftinatur, iuftam poffe effe conuentionem de pretio eiufdem, prout curret in loco eiufdem deftinatæ folutionis, etiamfi fit fpes de maiori lucro, ac fi pacifcatur in loco, in quo celebratur ipfum cambium, quandòquidem videtur indifferenter poffe conueniri, fiuè in loco, in quo incipit contractus, fiuè in loco, in quo diffoluitur per

solutionem quoad pretium pro ipso, ergo posita tali indifferentia poterit conuenire de pretio currenti in loco solutionis, siquidem hoc est conforme naturæ eiusdem contractus, quod si fuerit maius erit conditioni campsoris imputandum, præcipuè cum campsor habeat ius ad solutionem ibi. Sed contrà, quia hic non est sermo de cambio soluendo Venetijs, sed in alio loco, licet ad pretium, quo cambia Venetijs current tempore ad solutionem præfixo, iuxtà quem sensum cessat tota vis instantiæ.

Dicuntur cambia pro Venetijs, quamuis sint pro alio loco.

DISQVISITIONES II.

A quinta ad vndecimam Prænotionem exclusiuè.

§. I.

An campsor possit per conuentionem obligare campsuarium, vt potius secum, quam cum alio recambium ineat.

SVMMARIVM.

Series facti in suis terminis 1.
Rationes dubitandi proponuntur 2.
Si probabile sit campsuarium habiturum, qui suo nomine soluat in loco destinata solutionis, non potest licitè campsor ipsum obligare, vt vtatur suo respondente 3.
Secus si nulla adsit probabilitas, quod sit habiturus. Ibid.
Satisfit rationibus dubitandi in principio propositis 4.

1 Disquisitio I. Campsuarius nec habebat Romæ pecuniam actu, nec respondentem proprium. Exegit a campsore certam pecuniæ quantitatem cum onere eandem Romæ restituendi. Non renuit concedere campsor hoc tamen adiecto onere eidem campsuario, quod cum debeat quærere respondentem, qui ibi soluat, si non formalitèr, saltem æquiualentèr per acceptationem literarum constituedo se debitorem pro illo, & alias literas remittendo, teneatur pro hoc munere obeundo acceptare suum proprium (loquor de campsore) respondentem. Oritur hic difficultas, an iustè potuerit illud onus adijcere campsuario obligando ipsum ad acceptandum proprium respondentem.

2 Ratio dubitandi ex eo consurgit, quod per illud pactum, seu conuentionem non videtur onus imponere, quod sit pretio æstimabile supra id, quod exigit ipsa natura cambij, & parum videtur obesse campsuario, quod potius per vnum, quam per alterum illud munus adimplere teneatur. Secundò, quia hoc videtur potius suffragari campsuario, quam ipsum grauare, quandòquidem eximitur ab onere quærendi alium respondentem. Tertiò, quia sic non obligando campsuarium posset esse semper iusta præsumptio in campsore, quod ibi non esset soluendo, adeòque iniustè contraheret verisimilitèr sciens, ibi non esse pecuniam nec actu, nec virtute, vbi est soluenda. Nihilominus

Videtur potius prodesse campsuario, quā obesse.

Respondeo, si probabile sit campsuarium posse habere, qui nomine suo soluat in loco destinatæ solutionis, non posse campsorem præuia conuentione ipsum obligare ad recipiendum proprium respondentem ad obeunda munera pro recambio; si verò nulla adsit probabilitas, quod sit habiturus, qui respondeat potest iustè nolle dare ad cambium, nisi vtatur propio respondente. Conformis est ijs, quæ alibi docuimus quoad primam partem, & quoad secundam maximè conforma dispositioni Pij V. in Constit. super cambijs supra relata. Ratio primæ partis est, quia talis obligatio ciuilis, quæ imponitur per talem conuentionem campsuario recipiendi potius respondentem campsoris, quam alium est secundum se pretio æstimabilis, ergo cum sit supra onus restituendi sortem, & soluendi pretium pro contractu ipsum contractum constituit illicitum, vtporè præseferentem inæqualitatem. Antecedens probatur, quia talis obligatio ciuilis, seu præuia conuentio adimit campsuario libertatem, secundum quam potest quocunque velit pro suo arbitrio vti, nec campsor ius habet, vt per vnum potius, quam per alterum satisfiat; vndè non incongruè diximus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Pranot. 10. num. 2.* illicitum esse deducere in pactum, vt mutuatarius teneatur vltra restitutionem sortis iniuriam condonare, qua debitè vexat mutuantem publica auctoritate, & hoc quia priuatur libertate, ergo talis priuatio libertatis est secundum se pretio æstimabilis Confirmatur, quia vsurarius est contractus, quo mutuatarius obligatur ex vi mutui ad emendas merces licet iusto pretio ab ipso mutuante, vel ad molendum in ipsius molendino per ea, quæ docuimus *eod. tom. primo sub eodem tit. Contractus III. dicta Pranot. 10. num. 3.* ergo etiam illicitus erit contractus, quo campsarius obligetur ad recipiendum pro solutione respondentem campsoris potius, quam alium, siquidem, quod in contractu mutui sufficiens est ad inducendum vsuram si sit supra restitutionem sortis, in alijs contractibus aptum est ad inducendam iniustitiam, & inæqualitatem, si sit suprà eandem restitutionem sortis, & non debitum iuxtà naturam contractus, nam si in- 3

Est obligatio ciuilis, ad quā obligatur vltrà sortem.

Paritas deducta ex contractu mutui.

inducit vsuram debet esse pretio æstimabile, & si obligare ad emendas merces à mutuante, vel ad molendum in ipsius molendino est quid pretio æstimabile, cur non erit pretio æstimabile obligare campsuarium ad vtendum respondente campsoris potius, quam altero?

Dices primò, hoc posse campsorem præstare, quia potest semper dubitare, an campsarius sit habiturus in loco destinatæ solutionis, qui soluat nomine ipsius. Sed contra, quia non est necesse, quod habeatur euidens notitia, quod campsuarius ibi habere debeat, qui nomine eiusdem soluat, sed sufficit ad iustificandum contractum, quod habeatur probabilis ratio, quod ibi sit habiturus per ea, quæ superius docuimus, quod si de facto ibi non habeat potest sibi campsor per suum respondentem prouidere remedio solito protestationis, per quod ius habet non solum ad repetendam sortem in loco celebrati contractus, sed etiam actionem ad interesse, & ad ea, quæ sibi intererant, quod in loco destinatæ solutionis facta fuerit eadem solutio.

Non est necesse, quod habea[tur] euidens notitia.

Dices secundò; disparem esse rationem de obligatione inducta quoad mutuum in mutuatario emendi merces à mutuante, & molendi in ipsius molendino, ac de obligatione inducta quoad cambium in campsuario ad soluendum per respondentem campsoris, siquidem mutuum qua mutuum est debet esse beneficium gratuitum, cambium autem, qua cambium est contractus omninò onerosus, adeòque &c. Sed contra nam ex eo, quod cambium qua tale, sit contractus onerosus, si non ratione sui, saltem ratione virtualis traiectionis, vel alterius circunstantiæ annexæ, arguitur quidem, quod exigat pretium proportionatum tali traiectioni, vel alteri circunstantię annexę, non autem aliquid, quod sit pretio æstimabile suprà tale pretium, sicuti ex eo, quod contractus emptionis sit lucratiuus non, propterea exigere potest aliquid, quod sit supra naturam eiusdem contractus, vndè quidquid est supra illud inducit inæqualitatem, & iniustitiam

Discrimē quod affertur non est ad rem nostram.

Ratio secundæ partis est, quià campsor potest exigere, quod contractus fiat secundum dispositionem iuris, & seruentur ea, quæ in hoc genere præcipiuntur, ergo quandò nulla adest probabilitas, quod campsuarius sit habiturus in loco destinatæ solutionis, qui soluat nomine ipsius, potest iustè ipsum obligare ad acceptandum proprium respondentem, vt soluat. Consequentia probatur, quia cum non sit illa probabilitas, præsumptio manifesta est, quod non sit ponenda solutio in loco destinato, & quod literæ inanes sint remittendæ. ergò cum aliunde non posset occurri tali præsumptioni, nisi per assignationem proprij respondentis, dicendum est, quod ad iustificandum contractum possit obligare campsuarium ad eundem acceptandum, cæteroqui ex præsumptione iuris talis contractus esset irritus. Confirmatur primò, quia in hac hypothesi non adimitur libertas respectu campsuarij, sed solùm obligatur ad perficiendum contractum, quem sine tali acceptatione non potest perficere, ergo &c. Antecedens probatur, quia cum probabile sit, quod alium non sit habiturus, quinimmò nulla probabilitas, quod sit habiturus ex suppositione, quod campsarius velit contractum iure sic præsumente non habet libertatem ad vnum, vel alterum pro respondente adimente, eandem libertatem non campsore secundum se obligante, sed propria eiusdem, campsuarij necessitate, ergo &c. Confirmatur secundò, quia per talem obligationem non imponitur maius onus campsuario, ac habeat in se, quandòquidem ex suppositione, quod velit cambium, & non habeat, quo restituat in loco, in quo debet restituere necessitate propria vrgente cogitur acceptare eum, per quem solùm potest restituere, vndè iure merito docuit *Ognate tract. 24. de Cambijs disp. 88. sect. 9. num. 186:* quod non possit campsor obligare campsuarium ad recambium, quià non debet obligari ad illum modum in particulari, nisi sit vnicus modus soluendi, ergo si vnicus dumtaxat est modus poterit ad illum obligari.

Cāpsor potest exigere, quod cōtractus fiat secundum dispositionē iuris.

Non est cāpsor, qui adimat libertatē, sed propria necessitas.

Ognate.

4

Ad rationes dubitandi, quæ superius afferebantur nunc respondendum est, & quidem ad primam ex dictis patet responsio; quotiescunque enim campsarius potest contractui vno, vel altero modo satisfacere non debet ad vnum in particulari obligari ex vi eiusdem contractus, sicuti ex vi mutui non debet obligari mutuatarius ad emendas merces à mutuante, cum liber sit ad emendum a quocunque voluerit, vndè sicuti illa obligatio ciuilis emendi merces à mutuante, quæ inducitur ex vi mutui, est pretio æstimabilis, quià adimit libertatem, ita illa, quæ inducitur ex vi cambij ad acceptandum proprium respondentem potius, quam alterum, cum eandem adimat libertatem non potest esse, nisi pretio æstimabilis, adeòque dum ipsa exigitur, exigitur aliquid pretio æstimabile supra id, quod exigit natura contractus.

Obligatio, qua adimit libertatē est pretio digna.

Ad secundam dicendum est, hoc onus quærendi alium, qui pro campsuario respondeat, non esse considerabile in hoc contractu, quandòquidem potius fauet campsuario firmando ipsius libertatem, quam noceat, & per consequens ipsius oppositum, cum adimat talem libertatem potius nocet, quam faueat. Consideret igitur ipse campsuarius, quod debeat quærere respondentem, ne cogatur à campsore ad aliquem in particulari acceptandum, nam talis coactio, seu obligatio ciuilis inducit onus pretio æstimabile, & fauorabilior est

cōn-

Fauorabilior est conditio cāpsuarÿ, quod possit vti quocunque voluerit, quam, quod teneatur ad vnū.

conditio campsuario, quod possit vnius, vel alterius ministerio ad hoc munus obeundum pro libertate vti, quam quod teneatur ex obligatione ciuili vnicum tantum adhibere, & licet parum obesse posse videatur campsario, quod potius per vnum, quam per alterum illud munus adimpleat, obesse tamen potest eiusdem libertati obligatio illa ciuilis, secundum quam teneatur per vnum dumtaxat adimplere, ea proportionali ratione, qua parum obesse potest videtur mutuatario, quod merces, quibus indiget, emat potius ab vno, quam ab altero, & tamen obest obligatio, secundum quam tenetur in particulari à mutuante exigere, & emere.

Hac ratione dubitādi fauet nostra responsioni 2

Ad tertiam dicendum est fauere vtrique parti nostræ responsionis, vel enim adest probabilis ratio, quæ suadeat, quod campsarius sit habiturus in loco destinatæ solutionis, qui proprio nomine respondeat, vel nulla adest de hoc probabilitas; si primum subsistit contractus, quandòquidem omnia adsunt, quæ ex dispositione iuris requiruntur ad ipsius validitatem, quod si postea comperiatur respondens non adesse, tunc vtitur campsor remedio protestationis ad consequendam sortem, & interesse; si secundum, tunc quidem contractus esset irritus, adeòque pro ipsius validitate posset campsor exigere, vt acceptetur proprius respondens, vel nolle inire contractum, eo quia esset irritus sine respondente, vel cum præsumptione manifesta non futuræ eiusdem existentiæ.

§. II.

An campsor, qui per plura cambia, & recambia, siuè ab eodem, siuè a diuersis exegit plura modica supra iustitiam, quæ tamen conflant magnam summam teneatur sub læthali ad restitutionem eorundem.

SVMMARIVM.

Proponitur series facti in casu particulari 1.
Subijcitur absolutè noxa lethali 2.
Et tenetur absolutè ad restitutionem, siuè ab eodem, siuè à pluribus acceperit illa modica constituentia quantitatem sufficientem ad læthale 3.
In suppositione, quod illa modica à pluribus ablata sint, & moraliter sciri nequeat à quibus fuerint ablata, probabilius est expendenda esse in vsus pios pauperum, & Ecclesiarum 4.

1 Disquisitio II. Conuenerat campsor cum Theodorico suo debitore ex causa præcedenti mutui, vel alicuius alterius iusti tituli, quod si non restitueret debitum tali præfixo termino ipse sumeret ad cambia, & recambia onere eiusdem Theodorici debitoris vsquequo integrè satisfecerit. Non restituente conuento tempore Theodorico cambia plurima, & recambia iniuit per diuersas orbis partes, in quibus singulis quid modicum, & leue supra æqualitatem ad iustitiam contractus requisitam exigebat, quæ tamen modica, & leuia multiplicata in omnibus cambijs constituerunt summam sufficientem ad inducendum peccatum læthale; hæcque modica simul cum interesse cambiorum, & recambiorum successiuè, iuxta quod cambia, & recambia celebrabantur extrahebat ab eodem Theodorico, quem obligauerat ad soluendum interesse cambiorum pro tempore, quo celebrarentur non expectato tempore, quo debiti fieri debebat integra satisfactio. Rursus idem campsor alia plurima cambia cum alijs pluribus iniuerat, in quibus singulis modicum etiam quid exegerat, quod modicum in pluribus multiplicatum constituebat similem summam sufficientem ad peccatum. Quæritur hic, an respectu vtriusque casus expositi teneatur illam summam conflatam ex multis modicis restituere sub læthali.

Series facti.

Plura de his considerata præcisè grauitate delicti, non onere restitutionis dixi *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. 7. §. 10. à num. 7. vsque ad fin.* vbi expresè tanquam obnoxium peccati læthalis eum constitui, qui per plures modicas vsuras sufficientem quantitatem ad læthalem culpam licet pro diuerso tempore acceperat, & quamuis ibi speculatiuè loquendo in ordine ad diuersas personas, à quibus separatim illa modica acceperit, videar ipsum sic accipientem exemisse a culpa læthali, ipsum tamen practicè loquendo tali noxæ subieci propter rationes ibi adductas *nu. 9. vers. hæc, quæ hactenus dixi* Dè onere tamen restitutionis nihil ibi expresè egi, reseruans suo loco examinandum. Nunc data occasione 2

Respondeo primò absolutè teneri campsorem, qui exegit illa modica supra æqualitatem iustitiæ in diuersis cambijs, & recambijs, quæ simul sumpta apta sunt ad constituendam quantitatem sufficientem ad læthale siuè ab eadem, siuè à pluribus personis ad restitutionem sub læthali, sicuti tenetur, qui per pauca furta magnam aliquam summam abstulit. Conformis est responsio declarationi Sanctissimi D. N. Innocentij XI. nunc regnantis, qui in generali Congregatione Sanctæ Romanæ, & vniuersalis Inquisitionis habita feria quinta die 2. Mensis Martij 1679. damnauit tanquam scandalosam, & in praxi perniciosam inter cæteras propositionem illam, quæ est in ordine trigesima octaua, vbi sic legitur *Non tenetur, quis sub pœna peccati* 3

Iustissima declaratio Sanctissimi D. N. Innocētij XI.

Moraliter restituere, quod ablatum est per paleta furta, quantumuis sit magna summa totalis, & quamuis Pontifex non videatur ibi se declarare, an intelligat solùm, quandò illa pauca furta ab eodem ablata sunt, an verò etiam, quandò à diuersis personis; nihilominus, quia illa propositio absolutè ibi damnata est sine vlla restrictione, sinè vlla etiam restrictione est intelligenda, siuè in ordine ad vnam, & eandem, siuè in ordine ad diuersas personas quousque aliter per sanctam Romanam Ecclesiam non declaretur. Ita sentio. Ita profiteor, & in hoc sensu iuxta mentem Pontificis iustissimè damnantis, & prohibentis volo omnia mea, tùm scripta, tùm scribenda intelligenda esse, non aliter, nec alio modo; nec debili sanè fundamento innititur hæc prohibitio, quandòquidem non debet re aliena, quis locupletari, & moraliter impossibile est, quod non habeat prauum animum ditescendi, qui aliena sic minutatim recipit, vndè benè dicitur Prouerb. 11. *Statera dolosa abbominatio est apud Deum*, vbi indicatur ablatio plurium in modicis.

Moraliter impossibile est, quod non habeat prauum animum ditescendi.

4 Respondeo secundò in suppositione, quod illa modica a pluribus ablata sint, & moraliter sciri nequeant illi, à quibus illa ablata sunt, probabilius est, quod illa quantitas, quæ ex illis modicis consurgit in pios vsus pauperum, vel Ecclesiæ aliosque sit expendenda per ea, quæ docent *Couarruuias reatur peccatum part. 2. §. 1. Caietanus verbo furtum, Glosa in cap. cum sit de vsuris*. Ratio esse potest, quia quotiescunque non constat de Dominis, à quibus illa modica fuerint ablata, seu accepta, illa debent disponi secundum illorum voluntatem, si non realem, cum hæc non innotescat, saltem præsumptam rationabiliter, sed rationabiliter semper præsumendum est, quod voluntas illorum, a quibus illa modica accepta sunt, sit potius, quod illa expendantur in vsus pios subleuationis pauperum reparationis Ecclesiæ, & splendoris eiusdem, quam in vtilitatem eius, qui illa accepit, eò quia primo modo cedunt in commodum animæ propriæ, quam quisque cunctis rebus, & personis præferre præsumendus est *cap. requisitis de testamentis, cap. anima defunctorum 13. quæst. 1.* non sic secundo, ergo &c.

Couarruuias. Caietanus.

Debent disponi secundum voluntatem præsumptã dominorum.

§ III.

An in cambijs, & recambijs eiusdem pecuniæ possit exigi interesse de interesse, vt duplo excedat quantitatem sortis.

SVMMARIVM.

Facti series in suis terminis 1.

Fundamentum controuersiæ 2.

Explicatur textus in l. vnica C. de sentent. quæ pro eo, *secundum suas particulas 3.*

Interesse cambiorum, & recambiorum successiuè exigendum pro singulis cambijs, & recambijs potest excedere duplum sortis principalis 4.

Satisfit obiectis in contrarium 5.

1 DIsquisitio III. Tradiderat Seius centum nummos aureos Antonio cum onere eosdem restituendi cum interesse congruo, & conuento iuxta vsum fori Neapolim intra præfixum terminum, quos si non persoluerit tali tempore posset idem Seius alios ad æqualitatem simul cum interesse sibi debito sumere ad cambia, & recambia, vel ad determinatas, vel ad quascunque orbis partes vsque dum fuerit integrè satisfactus de sorte, & interesse currente in singulis cambijs, & recambijs. Distulit ad annos, & annos Antonius satisfacere, & Seius continuauit cambia, & recambia, adeò vt interesse illorum longè excedat quantitatem sortis, & adhuc, vsque in eis perseueret, vt possit iustè præsumere, quod interesse excedat duplo ipsam sortis quantitatem, quinimmò successiuè in infinitum, cum successiuè Antonius differat solutionem. Quæritur iam, an successiuè interesse possit adeò crescere, vt excedere possit sortem, & summam totius capitalis. Difficultas procedit tam de interesse prout correspondet capitali, quam de interesse, prout etiam correspondet interesse præcedenti, & quidem quod possit esse interesse de interesse, prout hoc fuerit adauctum capitali, & non solùm dari possit interesse pro primo cambio, sed etiam pro secundo, & successiuè plene explicatum est supra. Tota igitur ratio dubitandi ad hoc restringitur, an ita successiuè possit exigi tale interesse, siuè prout correspondet capitali, siuè prout etiam correspondet interesse præcedenti in capitale adaucto, vt excedat duplo eandem quantitatem capitalis.

2 Causam dedit potissimum huic controuersiæ textus *in l. vnica C. de sent. quæ pro eo*, quæ, vt habetur in titulo vna est ex intricatioribus, quæ in toto Cod. continentur. Ibi sic recitatur. *Sancimus itaque in omnibus casibus, qui certam habent quantitatem, vel naturam veluti in omnibus venditionibus, locationibus, & omnibus contractibus, hoc quod interest, dupli quantitatem minimè excedere. In alijs autem casibus, qui incerti esse videntur, iudices, qui causa dirimendas suscipiunt per suam subtilitatem requirere, vt hoc, quod re vera inducitur, damnum, hoc reddatur, & non ex quibusdam machinationibus, & immodicis peruersionibus in circuitus inextricabiles redigatur, ne dum in infinitum computatio reducitur pro sua impossibilitate cadat*, & rationem immediatè

subiungit, *cum sciamus esse natura congruum eas tantummodo pœnas exigi, quæ vel cum competenti moderamine proferuntur, vel à legibus certo fine conclusa statuuntur.* Circa hunc textum varias excitant Doctores dubitationes, circà quas in tam varias, & oppositas abiere explicationes, vt ferè singuli diuersas habuerint sententias, prout refert *Rebuffus in d. l. vnica in glos. in verbo quantitatem num 5. vers. quæro ergo.* Id scilicet, quod primò controuertunt, est, quinam sint isti casus, de quibus loquitur textus. Ibi, *in omnibus casibus, qui certam habent &c.* & quinam alij, de quibus posteà subiungit. *In alijs autem casibus, qui incerti esse videntur.* Id, quod secundò controuertunt, est, quid intelligatur per illa verba, *qui certam habent quantitatem, vel naturam,* & quid per ea, *qui incerti esse videntur.* Tandem controuertunt, an, quæ dicuntur in tali textu intelligenda sint, vel de interesse communi, vel de singulari, vel dè legali.

Rebuff.

8 Omissis varijs Doctorum placitis, quæ potius mentem obruunt in veritatis indagine, quam elucident, placet, prout attinet ad præsentis statutum quæstionis controuersas particulas sic explicare, & quidem casus, de quibus loquitur textus per illa verba: *In omnibus casibus, qui certam habent, & in alijs, qui incerti &c.* intelligendi sunt de contractibus, siuè in dando, siue in faciendo, siuè innominatis per ea, quæ docet *Glosa in eadem l. vnica C. eod. tit.* adeò vt sensus sit, quod in contractibus in dando si ille, qui dare debet, non tradidit, teneatur quidem ad interesse, quod tamen non possit excedere duplum interesse communis. Sit casus. Tenetur, quis mihi ex contractu venditionis, per quem in ipsum contulirem meam, erogare pretium conuentum, quod est viginti, & pretium commune est triginta; per hunc textum statuitur, quod interesse meum singulare non debet duplum excedere; In contractibus verò in faciendo, si ille, qui facere debuit, non fecit, teneatur ad totum meum interesse singulare, etiam si duplum excedat, dummodò tamen probem tantum mea interfuisse, quod non fecerit. Sit exemplum. Conuentione facta cum aliquo, quod mihi teneatur domum ædificare præstito illi conuento pretio, si ille non ædificauerit possum iustè exigere totum id, quod mea intererat; quod fuisset ædificata, dummodò non extendatur in infinitum, sed arbitrio iudicis moderetur considerata æquitate, & omnibus circunstantijs, & probem &c. Iuxta primum casum contractus dicitur quodamodò habere certam quantitatem, & naturam. Iuxta secundum dici potest incertus. Porrò illi contractus dicuntur habere certam quantitatem, quandò id, quod debetur est determinatum in numerò, mensura, & specie, adeò vt sensus sit, quoties id, quod debetur certum est quantitate, vel specie non debet excedere duplum iuxta *l. certum ff. si cert. petatur*, illi autem dicuntur incerti, quandò non est quid determinatè taxatum, in quo sensu potest duplum excedere, si tantum interest creditori. His pro notitia suppositis

Glosa.

Contractus in dando, & in faciendo.

Interesse aliud commune, aliud singulare.

Contractus habens certã quantitatem, & incertus.

Respondeo, in specialibus terminis interesse cambiorum, & recambiorum ex morosa debitoris dilatione in restitutione sortis posse idem interesse succesiuè exigendum pro singulis cambijs, & recambijs excedere duplum sortis principalis *Berous cons. 193. ex facti serie num. 21. ibi quod interesse lib. 1. Scaccia de commerc. §. 7. glos. 2. num. 101. Cagnolus in d. l. vnica sub num. 58. & seqq. C. de sent. quæ pro eo* contra *Ioannem Baptistam Lupum in l. curabit §. 6. num 20. versus finem, & §. 3 num. 34. C. de action. empt. inter tract. diuers. tom. 7. fol. 117. Decium in d. l. vnica in 2. lect. not. & num. 4. Surdum cons. 389. conuenit num. 14. lib. 3.* Huius responsionis ratio multiplex esse potest. Prima, quia illud interesse, quod successiuè exigitur, non est interesse vnius dumtaxat contractus primò celebrati, sed nouorum contractuum, qui de nouo ineuntur per dissolutionem priorum per ea, quæ latè docui superius *sub hoc eod. tit. Prænot. 5.* ergo non est, cur non possit ex singulis succesiuè proportionatum interesse exigi, quod si simul sumptum excedat duplum sortis principalis. Consequentia probatur, quia vnumquodque cambium, quod initur est secundum se meritorium sui interesse, ergo cum plura succesiuè ineantur singula erunt compensabilia per suum interesse proportionatum, ergo cum succesiuè in infinitum possint celebrari, possunt semper, & semper succesiuè tale interesse exigere, quod certè si simul accipiatur, excedet latitudinem sortis principalis; nec certè huic rationi aduersari potest textus *in d. l. vnica C. de sent. quæ pro eo* per illa verba *in omnibus casibus, qui certam habent quantitatem*, quandòquidem hic versamur in cambio, quod est contractus nominatus reducibilis ad emptionem, & venditionem, & vel ex vsu fori, vel ex conuentione habet regularitèr taxatum determinatum pretium; non, inquam, aduersari potest, nam textus ibi loquitur de interesse, prout correspondet vni, & eidem contractui, prout colligitur ex *Glosa in ead. l. vnica*, quæ ibi affert exemplum de venditione, respectu cuius ex mora emptoris in soluendo non potest exigi interesse, quod excedat duplum; hic autem loquimur de multiplicatis cambijs successiue initis, quorum vnumquodque per se sumptum est meritorium sui proportionati interesse, adeòque &c.

Berous.

Scaccia.

Cagnol.

Lupus.

Decius.

Surdus.

Non est interesse eiusdem contractus, sed diuersorum.

Vnumquodque cãbiũ est per se meritoriũ proportionati interesse.

Secunda ratio esse potest, quià ex dispositione Imperatoris *in ead. l. vnica C. de sent. quæ pro eo* potest exigi interesse, quod excedat duplum, quandò casus est incertus.

Ibi,

Scaccia. Ibi. *In alijs autem censibus, qui incerti,* quod *Staccia de commert. §. 7. glos. 2. num. 301.* explicat etiam in contractu certo, quandò illud intereſſe habet ſpecificum obiectum lucri ceſſantis, vel damni emergentis, quod eſt incertum, & pendet a futuro euentu; ſed quandò debitor conuenit cum campſore, quod ſumat ad cambia, & recambia vſque ad integram ſatisfactionem per ſe ipſum præſtandam illud intereſſe exigitur ob lucrum ceſſans, vel &c. quod commenſuratur ad proportionem pretij, quod exigitur ſucceſſiuè ex illis cambijs, & recambijs, quod poterat eſſe maius, vel minus pro diuerſis temporibus, pro quibus cambia illa ſunt celebranda, ergo in eiſdem intereſſe, ſi ſimul pro omnibus ſumatur, poteſt excedere duplum ſortis principalis *Berous conſ. 193. ex facti ſerie num. 21. lib. 1. Paulus de Caſtro in l. 3. §. nunc de officio in fin. num. 6. & Iaſon ſub num. 8. ff. de eo, quod cert. loc.*

Berous. Paul. de Castro. Iason.

Tertia ratio eſſe poteſt, quià in contractu cenſuali, & Emphytheutico poſſunt ſucceſſiuè exigi cenſus, & penſiones, qui, ſeu quæ ſi ſimul ſumantur, excedant valorem ſortis cenſus, & rei in Emphytheuſim conceſſæ, vt eſt in confeſſo tum apud Theologos tum apud Iuris interpretes, ergo etiam in contractibus cambialibus ſæpè, & ſæpè repetitis poterit intereſſe exigi, quod pro ſingulis ſimul acceptum poſſit excedere duplum ſortis principalis. Conſequentia probatur, quia ſi vnus, & idem contractus cenſualis ſemper eſt fructifer quouſque per reſtitutionem capitalis diſſoluatur, ità vnaquæque cambia ſunt ſecundum ſe meritoria proportionati intereſſe, & ſi illa ſucceſſiua exactio non repugnat in cenſu, donec diſſoluatur, non eſt, cur repugnare debeat in multis, & continuatis cambijs, & recambijs, donec per reſtitutionem debiti diſſoluantur.

In contractu cēſuali cēſus annui poſſunt excedere in duplo valorem ſortis.

5 Aduerſus reſponſionem expoſitam multa per Aduerſarios afferuntur argumenta, quæ hic congero, & diſſoluo. Primum fundatur *in l. 4. nihil intereſt ff. de naut. foen.* vbi ſic legitur, *quod in ſingulos dies in ſtipulatum deductum eſt ad finem centeſimæ non vltrà duplum debetur*, cuius legis ea ratio videtur, ne omnes hominum facultates vſuris depaſcantur, ergo neque in contractibus cambialibus poterit in ſtipulatum deduci, vt ex eiſdem vltrà duplum debeatur. Sed facile huic iuris diſpoſitioni occurro aſſerens illud procedere, quandò ex vi eiuſdem contractus nautici exigeretur intereſſe vltrà duplum, quod per textum *in l. eos §. ſuper vſurarum C. de vſuris* non poteſt eſſe ſuprà centeſimam per ea, quæ docui *tom. 1. ſub tit. Contractus III. de mutuo, & vſuris Pranot. 7. num. 3.* hæc autem, quæ in præſenti reſponſione dicuntur, procedunt ex vi plurium, & longè plurium cambiorum, quæ omnia ſecundum ſe ſunt meritoria proportionati intereſſe, adeòque &c.

Ex vi contractus nautici non poteſt exigi intereſſe ſuprà centeſimā.

Secundum fundatur *in ead. l. vnica C. de ſententia, quæ pro eo &c. in fin.* vbi videtur damnari infinitas. Ibi. *nedum in infinitum computatio reducitur pro ſua impoſſibilitate cadat*, quod ratione ibi adducta confirmat *cum ſciamus eſſe naturæ congruum eas tantummodo pœnas exigi, quæ vel cum competenti moderamine proferuntur, vel à legibus certo fine concluſæ ſtatuuntur*, ergo illud intereſſe debet intra duplum concludi, cæteroqui poſſet in infinitum extendi contrà diſpoſitionem allegati iuris. Sed huic etiam facile occurro, nam ea, quæ ibi dicuntur, procedunt etiam ex vi dumtaxat eiuſdem contractus, & in pœnam quodamodò ſolùm moroſæ dilationis, quæ iure quidem congruo moderari debent intra certos limites propter rationes, quæ ibidem adducuntur; hic autem loquimur de diuerſis contractibus, quorum vnuſquiſque eſt meritorius congrui pretij; vndè intereſſe non debet coarctari ad limites vnius contractus, ſeu ad intereſſe vni tantum contractui correſpondens, nec illud intereſſe, quod ſucceſſiuè exigeretur eſſet præciſe pœna moroſæ dilationis, ſed iuſtum pretium cuiuſcunque contractus ſecundum ſe meritorij illius pretij. Deindè illa infinitas, ſi contingeret, non eſſet ex vi contractus, ſed ex mora, & culpa debitoris, qui propterea deberet ſibi imputare illud grauamen, ſicuti debet ſibi imputare cenſuarius paſſiuus, quod onus ſoluendi annuos cenſus protrahatur in infinitum, ex eo quod principalem ſortem non reſtituat.

Illud intereſſe non eſſet pœna præcisè moroſæ dilationis.

---

§. IV.

An poſſit quis creditor conſequi lucra cambiorum, & recambiorum ſine cambio.

SVMMARIVM.

Exprimitur ſtatus difficultatis 1.

Duplex dubium circà quæſitum 2.

Suppoſitis ijs conditionibus, quæ requiruntur ad exigendum intereſſe pro lucro ceſſante, vel damno emergente poteſt creditor tale intereſſe exigere 3.

Non obſtante, quod cambia non fuerint inita, nec multiplicata recambia per creditorem adhuc poteſt idem creditor lucra cambiorum, & recambiorum à debitore exigere 3.

Disquiſitio IV. In hypotheſi præcedentium diſquiſitionum campſor creditor Theodorici ex cauſa præcedenti, cum ſolitus ſemper eſſet negotiandi in cambijs, & recambijs proteſtatus fuit aduerſus eundem Theodoricum de intereſſe, ſi conuento 1

tem-

tempore debitum non persoluerit, quo elapso, & debito non persoluto nullis per campsorem initis cambijs, nec recambijs contendebat lucra cambiorum, & recambiorum ab eodem Theodorico exigere. Hic duo inquirenda remanent. Primum, an de iure possit eadem lucra exigere. Secundum, an tale lucrum, cum non sit ex vi multiplicis contractus initi possit adeò excrescere, vt duplo excedat quantitatem sortis principalis.

Duplex difficultas, quæ emanat à titulo.

2 Prima difficultas sufficientèr videtur explanata ex ijs, quæ superius diximus *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs II. Disquis. 1. §. 18.* vbi latè probauimus, quod creditor habita facultate a debitore sumendi pecuniam ad cambia, & recambia, si eadem vsus non fuerit, non possit agere ad interesse cambiorum, & recambiorum, actione ex cambio, neque actione ex præscriptis verbis; ex quibus videtur concludentèr deduci, quod multominus possit agere, quandò sine tali facultate, seu ipsa non habita non iniuit cambia, & recambia. Nihilominus, quià *Scaccia de commert. §. 1. quæst. 7. part. 1. ampl. 8. num. 245.* asserit ex communi praxi Genuensium solere consequi lucra cambiorum, & recambiorum sine cambio per viam lucri cessantis, & quia protestatio illa de interesse videtur sufficiens ad inducendum ius secundum se ad eadem lucra in hypothesi, quod protestans sit solitus negotiari eo modo, quo mutuans solitus negotiari præstita protestatione de interesse negotiationis habet ius ad exigendum interesse de lucro cessante, quamuis non fuerit negotiatus, ideò &c.

Scaccia.

Exponitur praxis Genuensium relata à Scacciâ.

Secunda difficultas etiam in suppositione, quod campsor posset sine cambio exigere interesse lucri cessantis videtur ex dictis in superiori disquisitione discussa, siquidem in tantum diximus interesse posse excedere duplum quantitatis sortis principalis, inquantum illud interesse correspondet multis contractibus cambialibus, qui omnes secundum se sumpti sunt meritorij proportionati lucri, & lucrum singulorum simul sumptum excedit illam quantitatem dupli, ergo si multiplex contractus non fuerit initus, quinimmò nullus, non poterit creditor exigere interesse suprà duplum quantitatis sortis sic disponente textu *in d. l. vnica C. de sent. quæ pro eo,* Nihilominus

3 Respondeo ad primam, quod suppositis ijs omnibus conditionibus, quæ ex superius dictis requiruntur ad exigendum interesse pro lucro cessante, vel damno emergente possit creditor tale interesse exigere; illæ tamèn conditiones debent concludentèr probari, at aptius esset ad illud exigendum, quod creditor obtineret, vt debitor condemnaretur ad certum interesse iuxtà praxim, quam seruant mercatores in Ciuitate Genuæ. Ratio huius responsionis est, quia suppositis illis omnibus conditionibus morosus debitor esset verè, & realitèr causa, cur creditor non consequeretur illud lucrum, vel damnum illud pateretur, ergo non esset, cur eximeretur ab onere illa compensandi, quinimmò supposita illa protestatione ipse debitor esset iniustus detentor rei alienæ cum præiudicio domini, qui ex quo pecuniam sibi debitam non habuit, cessauit ab illo lucro, quod certè, si illam habuisset, consecutus fuisset, & damnum passus est, quod cæteroqui non passus fuisset. Confirmatur, quia etiam in alijs contractibus puta in mutuo extantibus illis omnibus conditionibus mutuans, qui pecuniam mutuatam fuisset negotiaturus ob morosam mutuatarij dilationem in restituendo contra expressam eiusdem mutuantis voluntatem potest interesse lucri cessantis exigere, etiam si de facto non fuerit negotiatus, cum dilatio illa restitutionis fuerit causa non positæ negotiationis per ea, quæ docui *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Prænot. 13.* ergo etiam hoc poterit in casu, de quo loquimur.

Conditiones debent concludentèr probari.

Esset vera, et realis causa non consecutionis illius lucri.

Dices primò interesse pro lucro cessante, vel damno emergente non potest iustè exigi, quandò ille, qui patitur tale damnum, vel cessationem lucri potest aliundè illud, seu illam reparare per ea, quæ docuit *Toletus de instruct. Sacerd. lib. 5. cap. 32. num. 3. vers. secundo etiam in fin.* quinimmò agens ad interesse debet probare, quod ex quo non habuit pecuniam non potuit negotiari, seu damnum euitare, alias hoc non probato nō potest illud exigere per ea, quæ statuit *Rota in vna Romana fructuum, & interesse die 10. Decembris 1614. coram Pamphilio,* sed in hypothesi responsionis creditor poterat sibi prouidere accipiendo pecuniam ad cambia, & recambia, & illa negotiari, ergo &c. Sed contra primò, quia si sumpsisset ad cambia, & recambia, nonne teneretur debitor interesse cambiorum, & recambiorum, quod ipse creditor soluit, eidem compensare? Deindè non potest quidem exigere interesse lucri cessantis, quandò potest illud aliundè reparare ex suis bonis proprijs, scilicet si haberet alias pecunias otiosas, quibus posset, si vellet negotiari per ea, quæ docuit *Scaccia de commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 8. num. 246. vers. confirmatur hoc requisitum. Toletus de instruct. Sacerdotum lib. 5. cap. 31. num. 3. in fin.* & sine nouo suo onere, secus quandò potest quidem illud reparare, sed ex bonis alienis sumptis, seu sumendis cum graui suo onere, quod certè subire non tenetur. Quis enim diceret, quod ego, qui mutuaui Francisco centum numos aureos, ex qua mutuatione mihi lucrum cessat, seu damnum emergit non possim à mutuatario exigere compensationem illius lucri.

Toletus.

Rota Romana.

Scaccia.

Toletus.

Potest exigi lucrū, cessāt quāuis posset reparari per bona aliena quæsita cū incōmodo.

lucri, quod cessat, seu damni, quod emergit ex eo, quod possim totidem ab alijs titulo oneroso, & fortè etiam gratuito, sed cum difficultate exigere, seu petere, & obtinere? Certè regularitèr ferè omnes mutuatarij, & debitores eximerentur ab onere compensationis lucri cessantis, vel damni emergentis respectu mutuantium, & creditorum, si ijdem mutuantes, & creditores non habentes ex se, quo reparent, seu reparare possint illa damna, seu lucra cessantia tenerentur ab alijs petere cum onere pecunias, quibus possent reparare, & in casu solummodò, quo non inueniant, qui concedant, illam reparationem possent exigere. Tandem si inter cæteras conditiones ad exigendum interesse pro lucro cessante, seu damno emergente hæc requireretur, vt creditor teneretur etiam ab alijs inquirere, & in casu solummodò, quo non inueniat, possit illam compensationem exigere, instantia non esset contrà nostram responsionem, vtpotè quæ procedit tantum in suppositione, quod interueniant omnes conditiones, quæ requiruntur ad talem exactionem compensationis lucri cessantis, seu damni emergentis.

Dices secundò ex superius dictis *sub hoc eodem tit. de Cambijs II. Disquis.* 1. §. 18. prout innuebam supra in ratione dubitandi pro prima difficultate creditor, qui præstita sibi facultate à debitore sumendi ad cambia, & recambia tali facultate non est vsus non potest ab eodem debitore exigere lucra cambiorum, & recambiorum, quamuis etiam fuerit solitus negotiari, ergo multo minus poterit illa exigere etiam in ordine ad lucrum cessans, vel damnum emergens sine cambijs initis, si non habuerit talem facultatem sumendi ad cambia, & recambia. Sed contrà primò, quia quandò à debitore data est creditori facultas, vt ipso debitore non soluente in termino posset accipere cambio, & recambio debet ipse creditor probare se accepisse pecunias sub interesse, alias si non probet se accepisse cambio non potest obtinere interesse per ea, quæ docuit *Scaccia de commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 8. num. 247. vers. primò enim. Ex Rota diuers. decis. 775. dubit. xtum sub num. 1. in Mediolanensi pecuniaria Mercurij* 27. *Martij* 1601. *coram Litta*, quandò verò talis facultas concessa non est, & agitur præcisè ad interesse lucri cessantis non est necesse, quod pecunia alia fuerit accepta sub interesse, sed sufficit, quod probetur, quod ex non restitutione in tempore præfinito cessationem illius lucri, seu damnum creditor passus sit, quam, seu quod passus non fuisset, si pecunia debita fuisset pro illo tempore restituta, cæteroqui neque mutuatores, neque alij creditores possent exigere compensationem lucri cessantis, seu damni emergentis pro negotiationibus omissis, nisi quandò sub interesse

Scaccia.

Rota Romana.

Quando agitur ad interesse lucri cessãtis sufficit, vt probetur, quod ex illa non restitutione emanarit.

alias pecunias accepissent ad reparanda eadem damna, seu lucra cessantia, quod nullus dicit. Sufficit igitur, quod ex tali non restitutione in termino illud lucrum reuera cessauerit, seu damnum emerserit, & quod probetur ex causa talis non restitutionis cessasse, seu emersisse. Contra secundò, & per hoc directius respondetur ad instantiam, quia quandò per debitorem data est talis facultas creditori sumendi ad cambia, & recambia quousque ponatur per eundem debitorem integra satisfactio creditor talem modum specialem acceptauit, quo si non fuerit vsus debet sibi imputare, quinimmò per non vsum videtur iuri suo cessisse, nec potest habere regressum ad alium modum compensationis, cum ad primum se adstrinxerit; quandò verò non data est talis facultas ius retinet creditor illimitatum ad compensationem illam quomodocunque exigendam, adeòque cessamen illo modo per cambia, & recambia, ad quæ sumenda non obligatur non impeditur, quominus alio quocunque modo possit illam compensationem exigere. Deindè in casu datæ facultatis tenetur quodamodò ex vi conuentionis in ordine ad illam compensationem illa facultate vti sumendo ad cambia, & recambia, qua facultate non habita non tenetur ad eadem cambia, & recambia obeunda, adeòque &c.

Acceptauit specialem modum compensationis

Quod si hactenus vrgeas lucrum reuera cessare creditori; seu damnum emergere, etiam si creditor facultate sibi concessa non vtatur, æquè ac cesset in hypothesi responsionis, in qua non est concessa talis facultas, adeòque pariformitèr in vtroque casu esse procedendum, adeò vt, vel in vtroque possit exigi interesse, vel in nullo, præcipuè cum illa facultas concessa creditori sit ampliatiua, & in ipsius fauorem, non restrictiua, & in ipsius perniciem; contrà adhuc impugnaberis, quià quamuis etiam in primo casu lucrum illud cessarit creditori, vel damnum emerserit, non proptereà ius videtur habere ad illius compensationem, siquidem cum fuerit præscriptus modus, & acceptatus reparationis, & illo non vsus fuerit, debet sibi imputare, quod per illum modum, quem ipse elegit, non reparauerit, quinimmò ex eo, quod non vsus fuerit est vehemens præsumptio, quod etiam si pecunia reddita fuisset per debitorem in termino præsignato non fuisset illa negotiaturus, siquidem si fuisset negotiaturus æquè vsus fuisset pecunia accepta ad cambia, & recambia, præcipuè cum onus soluendi pretium cambiorum, & recambiorum non ad se, sed ad debitorem pertineret, ac vsus fuisset pecunia debitoris, si in termino fuisset restituta, & sic lucrum cessasset potius ex ipsius libertate, quàm ex dilatione debitoris in restituendo debitam pecuniam. Quamobrem si ad

Debet sibi imputare, quod nõ fuerit vsus tali facultate.

exi-

exigendum interesse lucri cessantis, vel damni emergentis requiritur, quod agens ad interesse probet, quod ex quo non habuit pecuniam, non potuit negotiari per ea, quæ ex *Rota diuers. decis. 775. in illa Medciolanensi pecuniaria* supra retulimus, reliquum est, vt inferamus, quod, cum habuerit, vel saltem habere potuerit ex facultate sibi concessa pecunias, quibus potuisset negotiationem illam exercere, & tamen non exercuit, non omisserit negotiationem ex causa debitoris, seu ob non restitutionem per ipsum factam in termino, sed ex propria voluntate, & quod proindè iustè non possit agere ad interesse lucri cessantis, seu damni emergentis. Deindè in casu facultatis concessæ creditori debitor ex conuentione saltem implicita non tenetur, nisi ad soluendum pretium cambiorum, & recambiorum, ergo si illa non fuerint inita, ad nihil tenebitur; in casu verò lucri cessantis, seu damni emergentis non præstita tali facultate tenetur negotiationis omissæ, seu potius ad lucra, quæ propterea, si præcisè cessarint ex causa non restitutionis debent per debitorem quocunque modò compensari; neque verum absolutè est, quod illa facultas sit ampliatiua in fauorem creditoris, adeò vt non extincto priori iure fortius ius addat; non, inquam, absolutè verum est, nam ex eo, quod elegerit talem specialem modum videtur renuntiasse cuicunque alteri, præcipuè cum in ipsius creditoris liberâ potestate fuerit habita illa facultate, eodem vtendi independenter ab eodem debitore, qua si vsus non fuerit, debet sibi imputare, quinimmò, vt supra inferebam ex tali non vsu arguitiuè deducitur, quod non cessarit à negotiatione; & a lucro ex causa debitoris, cum modum substituerit, quo poterat negotiari, & lucrum acquirere, sed ex propria voluntate.

4 Respondeo secundò ad secundam. Non obstante, quod cambia non fuerint inita, nec multiplicata recambia per creditorem, adhuc tamen posset creditor lucra cambiorum, & recambiorum à debitore exigere, quousque fuerit debitum persolutum. Consonat textui *in d. l. vnica C. de sent. quæ pro eo*. Ratio esse potest primò, quià in casibus, qui incerti esse videntur textus allegatus statuit, vt hoc, quod re vera inducitur damnum reddatur. *Glos. in ead. l. vnica iuxta l. vbi autem ff. de verb. oblig.* sed hic versamur in casu, qui incertus videtur, ergo &c. Minor probatur, quià vt asserit *Scaccia tract. de commerc. §. 7. glos. 2. num. 101.* etiam in contractu certo, quandò illud interesse habet specificum obiectum lucri cessantis, vel damni emergentis, quod est incertum, & pendet à futuro euentu casus talis interesse est incertus; vndè iure meritò subdit *Glosa in ead. l. vnica; si autem incerti sunt, tunc totum singulare petitur etiam si duplum communis excedat, dummodò plenè probetur.*

Secunda ratio esse potest, quià quamuis non multiplicentur cambia, & recambia quantum ad damnum creditoris per illam morosam restitutionem perindè est, ac si multiplicarentur, ergo si ex illis multiplicatis iuxta dicta in superiori §. potest exigi interesse singulis correspondens, quamuis realitèr non multiplicentur poterit interesse correspondens singulis, si multiplicarentur, exigi. Antecedens probatur, quia cum supponatur creditor semper paratus ad ineunda cambia, & recambia, & desistat præcisè à tali iterata negotiatione ob non positam crediti solutionem, damnum pariformitèr videtur subire non ineundo tales negotiationes, ac si eisdem initis impediretur ad consequenda eorum lucra, ergo si quandò plura, & plura cambia inita sunt ius habet creditor ad exigendum interesse proportionatum singulis, quamuis hoc excedat duplum, etiam ius habebis ad idem accipiendum, quandò ob non solutionem impeditus fuit ad eadem ineunda, quæ certè iniuisset, si facta fuisset solutio. Consequentia probatur, quià tota ratio exigendi illud interesse est propter damnum, seu lucrum cessans, quod consequitur eidem creditori, sed æquè damnum consequitur, siuè post celebrata cambia impediatur ad exigendum illorum interesse, siuè impediatur ad eadam ineunda, quandò paratus est eadem inire, ergo &c.

Tertia ratio esse potest, quià lucrum cessans ob dilationem solutionis quoad primum cambium, quod iniretur, si non esset dilata solutio est secundum se, & secundum iuris æquitatem compensabile, ergo etiam si secundum esset ineundum, lucrum pro eodem cessans debet esse compensabile, & sic succesiuè quoad tertium, & quartum. Antecedens patet. Consequentia probatur, quia eadem ratio, quæ militat pro primo, militat etiam pro secundo.

Dices primò. Non potest esse interesse contractus, qui non est positus, sed in data hypothesi nullus contractus cambij initus est, ergo &c. Neque obstare potest instantiæ, si asseratur, quod quamuis non fuerit initus, fuisset tamen ineundus, si debitum fuisset per debitorem solutum; non inquam obstare potest, quia vt diximus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. 6. §. 6. & 7.* qui contraxit inualidè, sed bona fide alium contractum validum, & lucratiuum celebraturus, si cognouisset primum non subsistere, non potest lucrum huius secundi exigere, quia ipsum non celebrauit, ergo etiam quamuis creditor fuisset initurus talem contractum cambij, nō propterea potest illius lucrum, seu compensationem exigere. Sed contrà

ad-

Margin notes:

Rota.

Nō omiss. si. nego. tiationē e causa debitor.

Eligens specialē modum videtur cuicunque alteri renūtiare.

Glosa.

Scaccia.

Perindè est, ac si multiplicarentur recābia.

Pariformitèr læditur, siuè impediatur à lucro contractuū, siuè impediatur ad ineundos contractus.

admitto posse exigere lucrum, non quià contraxit, sed quià fuisset contracturus. Ad id, quod subditur, dico disparem esse rationem, eo quia in primo casu, quod ille, qui contraxit inualidè, non contraxerit modo valido, & lucratiuo, non est ex culpa, causa, seu mora alterius, cum quo contraxit, cum contractus supponatur bona fide initus respectu vtriusque, adeòque non illi debet imputare, quod non contraxerit, & non perceperit lucrum ipsi correspondens, in secundo verò casu, quod creditor non contraxerit prouenit ex defectu, seu mora debitoris non soluentis tempore conuento, cui propterea imputanda est illa lucri cessatio, adeòque, & in ipsum refunditur onus compensationis.

Quod creditor non contraxerit prouenit ex defectu, seu mora debitoris.

Dices secundò, quod quamuis casus, de quo hic loquimur sit incertus, vtpotè, qui respicit aliud obiectum specificum, nempè lucrum cessans, quod potest esse incertum, interesse tamen sit moderandum per suam subtilitatem à Iudice, vt definitur *in ead. l. vnica C. de sent. quæ pro eo* - ibi sic - *ne dum in infinitum computatio reducitur pro sua impossibilitate cadat.* Sed contra, quia quamuis computatio fieri non possit in infinitum, cum ea, quæ immensa sunt cadant *in auth. vt deter. sit num. Cle. §. 1. collat. 1. l. fin. C. de Sacrosanct.* ex multorum tamen placito extendi potest, vsque ad duplum iuxtà *l. 2. & l. Iulianus §. idem Iulianus ff. de act. empt.* ex alijs vsque ad quadruplum *l. mulier in fin. C. de spons. l. si dictum ff. de euict. Instit. de action. §. omnes.* Sed hae etiam omissa responsione dicere possumus dispositionem iuris *in illa l. vnica C. de sent. quæ pro eo* esse dumtaxat quoad pænas, siuè legales, siuè conuentionales per ea, quæ ibi dicuntur - *cum sciamus esse natura congruum eas tantummodò pœnas exigi, quæ vel cum competenti moderamine proferuntur, vel à legibus certo fine conclusa statuuntur;* hic autem loquimur de insta compensatione interesse, quod cessat in multiplicatis contractibus, qui inirentur, si solutio in termino facta fuisset.

Coputatio potest fieri etiã ad quadrupiũ.

Non est pœna, sed mera cõpensatio.

---

§. V.

An in cambio *della riccorsa* respondens campsoris possit ex pecunia ipsius mandantis soluere.

SVMMARIVM.

Proponitur difficultas, & rationes dubitandi 1.

Solutio in loco destinato potest fieri dupliciter, & quomodo 2.

In cambio recursa respondens campsoris potest ex pecunia eiusdem campsoris soluere, siuè sit pecunia eiusdem, siuè diuersarum societatum, dummodò sit soluta per debitorem, vel cessa per ipsum creditorem 3.

Potest saluari cambium recursæ, seu recambium eadem prorsus summa manente per nouationem, non tamen per delegationem 4.

Non excluditur delegatio, eo quod non sit eadem summa præcisè 5.

Disquisitio V. In hypothesi cambij cum 1
recursa expositi *sub hoc eodem titulo Contractus V. de Cambijs II. Prænot. V.* qua Theodoricus nummularius Mediolanensis tradidit Sempronio centũ nummos aureos Mediolani restituendos Romę per respondentem eiusdem Theodorici modo ibi explicato, in quo consistit cambium recursæ, idem respondens primum cambium soluit per pecuniam propriam, quæ erat eiusdem Theodorici creditoris. Oritur hic difficultas, an huiusmodi contractus, qui per talem pecuniam dissoluitur sit licitus, & realis, an verò siccus, & vsurarius. Negare videtur *Azorius instit. mor. part. 3. lib. 10. cap. 9. quæst. 2. vers. in hac re sane perplexa.* ibi - *ita tamen, vt Minister, vel Procurator illa non ex pecunia ipsius nummularij, sed vel ex sua, vel aliena hoc est ab alio accepta soluat*, quod latius explicat infra *vers. verum dubio quæstionis est*, vbi pro se citat *Sotum lib. 6. de iust. & iu. quæst. 10. art. 1. & quæst. 13. art. primo. Lupum tract. de vsuris comment. 3. §. 2. num. 65. Mercatum tract. de Cambijs cap. 2. & 3.* Turri *de Cambijs disp. 3. quæst. 13. à num. 9. vsque ad 34.* in multis sententiam Azorij approbat, in multis reprobat, & quidem primò ait *num. 12. & 13.* pecuniam, qua respondens Theodorici cambium soluit, duplicitèr posse esse eiusdem Theodorici; primò, quatenus vniuersa pecunia, quæ est apud eundem respondentem, seu institorem pertinet ad eundem Theodoricum, cuius nomine ibi reseruatur ad quæcunque ipsius, negotia obeunda; secundò, quatenus pecunia, quæ ex vi talis contractus est soluenda pertinet ad eundem respectu eiusdem societatis, & rationis. Iuxta primum sensum asserit absolutè posse allegatum cambium per respondentem persolui pecunia eiusdem Theodorici, quod videtur deducere ex ijs, quæ docuit supra *eadem disp. 3. quæst. 7.* Iuxta secundum commendat opinionem eiusdem Azorij tanquam veritati, & rationi consentaneam, quod scilicet per illam pecuniam nequeat iustè persoluere, quod præcipuè probat *d. disp. 3. quæst. 5.* per eam rationem, qua asserit ad effectum extinguendi debitum in pecunia numerata necesse esse, quod reducatur in actu secundo expendibilitatis, ad quem actum non reducitur, dum est sub dominio creditoris. Porrò *num. 23.* ex suppositione, quod solutio fiat per pecuniam creditoris

Azorius

Sotus. Lupus. Mercatus. Turri.

Approbationes, & reprobationes Azorij factæ per Turri.

ex

ex vi eiusdem societatis, & rationis opinionem Azorij approbat per rationem mox adductam; reprobat tamen, & damnat secundum eam rationem, quam affert ibi Azorius, quod scilicet esset mutuum. Tandem damnat eundem Azorium in eo, quod dicit respondentem Theodorici ex eo, quod soluat pro Sempronio debitum cambij esse simul debitorem, & creditorem eiusdem Sempronij, dum *num. 20. vers. nec est verum in iure* asserit esse solummodò creditorem Sempronij, pro quo soluit, & debitorem Theodorici, pro quo exegit receptissima actione mandati contraria, quod proinde creditum, & debitum respectiuè extinguit per celebrationem noui contractus cambialis, cuius cambij tracta dirigitur Sempronio, remissa verò Theodorico. Ita ferò ad verbum idem *Turri loc. cit.* Quid igitur sentiendum? Pro solutione

Solutio potest fieri, vel formaliter, vel æquiualenter.

2 Aduerte solutionem in loco destinato ad eandem pro primo cambio dupliciter fieri posse, vel formaliter per pecuniam numeratam, vel æquiualenter, siuè per nouationem obligationis, siuè per delegationem, siuè etiam per compensationem. Porrò si solutio fiat per pecuniam numeratam, vel hæc est de pecunia creditoris sub eadem negotiatione, vel eiusdem sub duplici negotiatione, & cum requisitis in iure ad sustinendum duplicem personam; primo modo fit, quandò pecunia, quæ soluitur pro dissolutione primi contractus illa eadem est, quæ est eiusdem creditoris ex vi primi contractus; Secundo modo fit, quando fit quidem ex pecunia eiusdem creditoris, sed destinata ad alios contractus; iuxtà primum modum solutionem fieri non posse patet ex dictis *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot.* 10. *per totum*, nisi illa pecunia esset in loco destinatæ solutionis soluta per debitorem, nam cum illa pecunia sit transferibilis quoad dominium a creditore in debitorem, & a debitore reducibilis in creditorem non est, cur sub vno respectu non possit dari in extinctionem primi cambij, vt debita, & postea per creditorem iterum translata in debitorem non possit esse fundamentum, seu subiectum alterius cambij celebrati cum eodem debitore, per quam constituatur debitor ex causa eiusdem secundi cambij. Quod si dicas, cum hic agamus solummodo quoad pecuniam numeratam, incongruè adducta fuisse ea, quæ diximus *sub eod. tit. Contractus V. d. Prænot.* 10. cum ea procedant solummodò quoad creditum contractum ex vi prioris cambij; statim reassumam, non fuisse incongruè adducta, eo quia nomine pecuniæ veniant quæcunque siuè res, siuè iura incorporalia eaque omnia, quorum æstimationem nummus metitur per ea, quæ habet *Vulpianus l. pecunia 178. ff. de verborum signif.*

Pecunia vel potest esse creditoris sub eadē negotiatione, vel eiusdem sub duplici.

Vulpianus.

Hermogenes l. pecunia nomine 22. ff. eodem tit. Moral. Nicom. lib. 4. cap. 1. iuxtà secundum sensum approbant illam solutionem quotquot approbant contractum recambij, nec in hoc sensu existimo diuersimodè sentire *Azorium in instit. moral. part. 3. lib. 10. cap. 9. quæst. 2. præcipuè* cum *vers. cæterum quid* asserat, quod non consuleret tale cambium antequam celebraretur, non damnaret tamen post factum.

Hermogenes.

Azorius

Aduerte secundò; quod quandò pecunia non soluitur in loco destinatæ solutionis solutio non fieri posset per cessionem eiusdem crediti per ea, quæ docuimus *sub eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot.* 10. Si igitur fieri potest, vel erit per nouationem obligationis, vel per delegationem, vel per compensationem, vt suprà innuebamus. Vtrum autem fieri possit hæc nouatio, sed delegatio in ordine ad respondentem creditoris latè proponit *Turri de Cambijs disp. 3. quæst. 3. per totum*, vbi videtur concludere affirmatiuè, dummodò tamen interueniant ea, quæ dicuntur *l. 12. 13. & 14. ff. de excep. rei iud.* ibi, *cum quæritur, an hæc exceptio noceat, nec ne, inspiciendum est, an idem corpus sit, quantitas eadem, idemque ius, & an eadem causa petendi, & eadem conditio personarum, quæ nisi omnia concurrant, alia res est.* His suppositis

Solutio non potest fieri per cessionē eiusdē crediti.

Respondeo primò. In cambio recursæ respondens campsoris potest ex pecunia ipsius campsoris soluere, siuè sit pecunia diuersarum societatum numerata, siuè eiusdem societatis, dummodò sit soluta per debitorem, vel cessa per ipsum creditorem. Quoad primam partem scilicet de pecunia diuersarum societatum responsio est communis quoad eos, qui approbant cambium recursæ. Quoad secundam verò de pecunia eiusdem societatis videtur admitti à *Turri de Cambijs disp. 2. quæst. 5. num. 23. & seqq. vsque ad finem* quam tamen limitat infra *dict. disp. 3. quæst. 13. num. 24.* dum asserit, *dummodò reducatur ad actum secundum expendibilitatis, ad quem actum non reducitur, dum est sub dominio creditoris*; quæ quidem limitatio certissima est, talis tamen, vt destruat statum quæstionis, seu non possit cadere sub quæstione. Quis enim dubitat per pecuniam creditoris, vt formalitèr manentem sub ipsius dominio non posse extingui creditum, quod habet aduersus debitorem? 3

Turri.

Probatur iam responsio quoad primam partem ex ijs, quæ dicta sunt *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot.* 5. si enim per æquiualentem solutionem ex eo præcisè, quod correspondens campsoris acceptet literas campsarij, seque pro illo constituat debitorem sufficienter dissoluit primum cambium, quod ex ibi dictis est virtualitèr soluere, cur non poterit per pecuniam campsoris apud se existentem

Æquiualēs solutio eximit debitum.

ex vi aliarum societatum eodem non renuente idem primum cambium dissolueret? Secundò, quia quandò ille, qui exequitur præscriptam sibi in literis solutionem est factor, seu Institor creditoris, vtique exequitur ex pecunijs eiusdem creditoris, quandòquidem regularitèr pecuniæ omnes, omnesque actiones ad dictam institoriam pertinentes sunt propriæ ipsius creditoris, & tamen nec *Azorius* damnat talem solutionem, vt improbam, & iniustam, quinimmò *Turri de Cambijs d. disp. 3. quæst. 7.* latissimè probat ex vi institoriæ non obstante identitate personæ, ratione tamen duplicis negotiationis, vbi requisita concurrunt, posse intercedere actiones relatiuè oppositas, ergo &c.

Azorius. Turri.

Probatur iam responsio, quoad secundam partem, in qua maior est difficultas. Nulla est repugnantia, quin creditor per eandem numero pecuniam, quam ipse per suum correspondentem sibi ipsi soluit nouum cambium constituat iterum eandem transferendo in debitorem per ea, quæ dicuntur *in l. si quis duos homines 67. ff. de solut.* vbi Marcellus ait. *Sermus ait eum, qui nummos à debitore suo acceperit, & liberare eum velit posse sæpius illos nummos accipiendo ab eo, eique retrodando, ac rursus accipiendo id efficere, veluti si centum debitorem, decem acceptis liberare creditor velit, & cum cētum acceperis eadē retro reddat, mox ab eo accipiat, ac nouissimè retineat;* neque obstare videntur ea, quæ per Vulpianum afferuntur *in l. 15. ff. de solut.* vbi sic legitur, *qui sic soluit, vt recuperet, non liberatur, quemadmodum non alienantur nummi, qui sic dantur, & recipiuntur* atque hoc etiam euincitur per textum *in l. si quis duos ff. de solut.* non, inquam, obstare videntur, quia huiusmodi textus loquuntur in casu solummodò quo id, quod datur, & recipitur, detur, & recipiatur ex eadem causa, non autem in casu, quo detur, & accipiatur ex causa diuersa, & legitimâ ad transferendum dominium pecuniarum in retroaccipientem, vt euenit in casu nostro; ex quibus infero, ergo per pecuniam campsoris etiam si fit ex vi eiusdem societatis, & negotiationis poterit debitor dissoluere primum cambium, & secundum constituere sub diuerso respectu, & cum aptitudine ad diuersos contractus. Deindè si hæc fieri possunt per diuersam pecuniam, quæ sit eiusdem creditoris, cur non poterit per eandem sub diuerso respectu, & habitudine? Certè eadem pecunia successiuè apta est ad diuersos contractus ineundos, cur non erit sub diuerso respectu sufficiens ad dissoluendum primum cambium, & ineundum secundum, quod dicitur recursæ?

Pecunia recepta à debitore potest iterum in eundem transferri.

Eadem pecunia apta est successiuè ad diuersos contractus.

Dices, quandò per pecuniam numeratam in loco destinatæ solutionis dissoluitur primum cambium, & secundum initur sunt duo cambia realia, non cambium recursæ, ergo &c. Sed contra, quia cambium recursæ secundum se indifferens est, vt fiat, vel per virtualem, vel per formalem solutionem per pecuniam numeratam, cuius natura præcisè in eo consistit, quod correspondens campsoris, seu creditoris duplicem repræsentet personam, alteram eiusdem creditoris, alteram debitoris, & quod ex iussione sibi iniuncta ex vi literarum soluat, & se reualeat de illa summa soluta supra eundem datorem literarum, qui est debitor, quod æquè præstare potest, siue soluerit ex numerato formalitèr, siue æquiualentèr constituendo se debitorem pro illo, & si se constituendo debitorem sufficientèr soluit, & saluatur cambium recursæ, cur non etiam sufficientèr soluet accipiendo pecuniam creditoris virtualiter quodamodò cessam debitori, & illam applicando pro priori debito extinguendo, & non constituet cambium recursæ eandem remittendo, seu onus ipsius soluendæ ad eundem debitorem, qui se talem de nouo constituerat accipiendo per respondentem campsoris illam summam, qua extinxit primum cambium?

Cambium recursa indifferēs est, vt fiat, vel per formalem, vel per virtualē solutionē

4 Respondeo secundò, potest optimè saluari cambium recursæ, seu recambium, eadem prorsus summa manente per Nouationem, non per tamen delegationem, *Turri d. disp. 3. quæst. 4. num. 9. 10. & seqq.* Probatur primò quoad Nouationem ex definitione eiusdem suprà relata *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Pranot. 21. in primo notabili*, vbi dicitur, quod sit *prioris debiti in aliam obligationem, vel ciuilem, vel naturalem transfusio, atque translatio*, & per ipsam prior obligatio extinguitur, & noua inducitur, sed omnes conditiones in definitione expositæ verificantur, seu verificari possunt in recambio, seu cambio recursæ, ergo potest optimè saluari natura recambij ministerio nouationis. Minor probatur, quia ex eo, quod correspondens campsoris virtualitèr demandato campsarij debitoris soluerit, extinguitur illa prima obligatio, quam assumpserat in primo cambio, & nouam induit, ratione cuius idem campsarius tenetur æquiualentem summam soluere in loco, in quo primum contractum celebrauerat; Neque obstare potest ijs, quæ dicuntur, si afferatur, quod secunda obligatio, quæ contrahitur in virtuali solutione prioris cambij non fit de eadem quantitate, quæ fuit in primo cambio, sed maior propter lucrum primi cambij, quod primæ quantitati augetur, & computatur in sortem, quod est contra naturam nouationis per ea, quæ habentur *in cit. l. quantitasque eadem ff. de except. res iud.* non, inquam, obstare potest, quia illud augmentum variare non potest rem, seu quantitatem talitèr, vt non censeatur eadem quantitas, idem-

Turri.

Saluantur omnes conditiones posita in definitione nouationis.

Identitas non excludit quamcunque latitudinem. idemque subiectum; non enim hæc identitas ita strictè accipienda est, vt excludat quamcunque latitudinem, vt optimè asserit Paulus *in l. & an eadem ff. de except. rei iud.* vbi sic legitur *Idem corpus in hac exceptione non vtique omni pristina qualitate, & quantitate seruata, nulla adiectione, diminutioneque facta, sed pinguius pro communi vtilitate accipitur.* Paulus.

Probatur secundò quoad eandem nouationem ex ijs, quæ dicta sunt *sub hoc eodem tit. Contractus V. Praenot. 21. assert. 2.* vbi pluribus allegatis Doctoribus, adductisque rationibus probauimus per virtualem illam solutionem extingui primum cambium, adeò vt ratione eiusdem non habeat amplius creditor prælationem in concursu aliorum creditorum, si hi habeant ius acquisitum antecedentèr ad celebrationem secundi cambij, & alia plura, quæ secundum se important nouationem. Recole, quæ ibi dicta sunt.

Probatur tertiò quoad delegationem, quià ex dictis *in eadem Praenot. 11 in secundo not.* ad delegationem requiritur, quod delegatus sit debitor delegantis, & quod promittat tanquam debitor per ea, quæ docet *Scaccia tract. de commerc. §. 2. gloss. 5. nu. 281.* & quod obligatio delegantis transferatur in aliam personam nempè in delegatum; sed in hypothesi respondens correspondens campsotis, cui dirigitur mandatum de soluendo, non est debitor debitoris delegantis, cæteroqui non esset simplex respondens creditoris, quinimmò non saluaretur cambium recursæ, quandòquidem per talem assignationem acceptatam per creditorem absolueretur primum cambium sine vllo onere ad secundum, ergo &c. Scaccia.

Contendunt hic aliqui non ex hoc præcisè capite saluari non posse delegationem in cambio recursæ, sed ex eo, quod ministerio delegationis contingat diuersitas subiecti nempè illius summæ, quandòquidem cum ad substantiam delegationis requiratur, vt nomen delegatum sit debitor delegantis, & summa debita per ipsum delegatum sit non eadem, sed diuersa ab ea, quæ debetur per delegantem, vt per se patet arguitur manifestè diuersitas subiecti, quæ stare non potest cum delegatione. Sed ex hoc capite in cambio recursæ non tolleretur ratio delegationis, nam, quamuis non esset eadem summa formalitèr, esset tamèn eadem æquiualentèr, nec debet sumi ita strictè, & materialitèr, vt æquiualens non possit loco illius ad effectum perficiendi cambium subrogari iuxtà textum *in l. si eum §. qui iniuriarum, & ibi Gloss. & Bartolus ff. si quis caut. iud. l. 1. §. hac actio ff. si quis testa. lib. esse ius. fue.* quinimmò ratione vtilitatis idem corpus dici posse, non obstante subrogatione docet *Turri de Cambijs disp. 2. quæst. 4. num. 17.* iuxtà mentem *Iuris Consulti in l. proponebatur 76. ff. de iudic.* *Est eadem summa æquiualentèr.* Glossa. Bartolus. Turri. Iuris Cōsulti.

§. VI.

An in recambio possit perseuerare idem debitor, qui fuerat debitor cambij, & quomodò.

SVMMARIVM.

Proponitur facti series 1.

Idem, qui fuerat debitor in celebratione primi cambij non remanet debitor etiam in recambio, quantum est formalitèr ex vi eiusdem recambij 2.

Soluens nomine mandantis constituit se debitorem pro illo 3.

Debitor ex cambio debet esse persona saltem formalitèr diuersa ab ea, ad quam dirigitur tracta eiusdem cambij 4.

1 Disquisitio VI. In terminis propositi cambii, & recambii *in præcedenti §. & sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Praenot. 5.* orta fuit controversia apud *Turri de Cambijs d. disp. 3. quæst. 6. per totum,* an idem Sempronius, qui fuerat debitor primi cambii ex eo, quod pecuniam acceperit a Theodorico, perseueret item vt debitor in recambio, & ex vi eiusdem recambii, an verò per solutionem illam, siuè formalem per pecuniam numeratam, siuè virtualem per nouationem intelligatur liberatus ab illo debito, adeò vt non maneat amplius debitor in recambio, & in virtute eiusdem. Fusè agit de hac controuersia *Turri loco cit.* multa præsupponendo, quæ quià nos facile deducere possumus, ideò breuitati, quantum possumus, consulentes, omittimus, cum clara fient in probationibus. Quamobrem Turri.

2 Respondeo, eundem, qui fuerat debitor in celebaratione primi cambii non remanere debitorem etiam in recambio, quantum est ex vi formalitèr eiusdem recambii. Ità Turri, qui supra. Probatur primò; quià respondens campsoris, ad quem dirigitur tracta, vel soluit primum cambium per virtualem illam solutionem modo, quo suprà, vel formalem, scilicet per numerationem; si primo modo; cum se constituat debitorem pro campsario dirigente ad se tractam illum eximit ab onere debitoris, non enim pro eadem summa potest esse, simul, & semel duplex debitor, ceteroqui idem creditor pro eadem summa haberet duplex ius, quod est contrà iustitiæ ordinem; Neque obstare potest, si dicatur, non se constituere debitorem absolutè, sed nomine debitoris mandantis, qui propterea semper remanet principalis debitor, quandòquidem qui agit nomine alterius *Pro eadem summa non potest simul esse duplex debitor.*

 sem-

semper agit in persona illius, cuius nomine agit; non, inquam, obstare potest, nam soluendo primum cambium, quamuis hoc præstet de mandato campsuarij debitoris, constituit tamen se pro illo debitorem, vndè retinet solummodò contrà eundem actionem mandati, vt asserit *Turri loc. cit. num.* 19. iuxtà *l. si mandato meo* 45. *cum tot. tit. ff. mandati* eâ proportionali ratione, qua si ego de mandato tuo soluam Francisco tuo creditori centum nummos aureos libero te ab obligatione, quam habebas ex debitò versus eundem Franciscum, & solùm acquiro aduersus te actionem mandati, ratione cuius constitueris meus debitor; ergo iam campsarius cessat esse debitor ex cambio, quod extinctum supponitur, licet constituatur debitor ex alio titulo; si secundo modo; iam extinctum est tale debitum per illam actualem numerationem, adeòque non amplius remanet debitor ex cambio, vt suprà. Cum deindè idem respondens recambium init, & reflectit tractam in eum, qui ad se primò direxerat, se habet per modum promissoris eô modo, quo ipse principalis debitor se habet, vt promissor respectu stipulatoris, vt suprà, ergo in recambio non perseuerat idem campsarius, vt debitor; neque obstare potest, quod hac ratione debitor ex cambio liberaretur ex recambio, absque eo quod, quidpiam soluat, vel restituat, quod sic conuincitur; nam à primo cambio per illam solutionem à respondente factam liberatur, vt supponitur, si ergo non constitueretur debitor ex recambio iam esset absolutè liberatus à debito, absque eo quod quidquam soluerit; non, inquam, obstare potest, quandòquidem quamuis liberetur à debito ex cambio, & recambio, obligatus tamen remanet efficacitèr actione mandati iuxtà *cit. l. si mandato meo ff. mandati* ad perficiendum ipsum recambium &c.

3 Turri. — *Respondens cō stituit se debitore pro debitore principali.* — *Reflectēs tractā se habet p modum promissoris.* — *Obligatus remanet efficacitèr actione mandati.*

4 Probatur secundò, quià debitor ex cambio debet esse persona saltem formalitèr diuersa ab ea, ad quam dirigitur tracta eiusdem cambij, sed ille, ad quem spectat tracta semper constituitur debitor ex recambio, ergo debitor ex recambio semper erit persona diuersa ab ea, quæ est debitrix ex cambio. Maior probatur, quià cum recambium quinimmò, & cambium ipsum locale semper exigat distantiam loci, in quem destinatur solutio semper exigit mandantem & mandatarium, qui saltem munere debent inter se distingui, sicque persona, ad quam dirigitur tracta, cum fungatur munere mandatarij debet saltem formalitèr distingui à debitore primi cambij, qui se habet, vt mandans. Quod si dicas posse eundem debitorem ex primo cambio se personalitèr conferre ad locum destinatæ solutionis, & per se ipsum perficere, id quod præstat per mandatarium; tunc etiam diceres, vel induere formalitèr duplicem personam, & constitui debitorem, prout ad ipsum spectat tracta, non prout est debitor ex præcedenti cambio, vel hunc esse specialem casum, in quo simul est celebrans, & perficiens, adeòque in hoc supposito ex duplici cambio, quod per se ipsum init per extinctionem primi se constituit debitorem ex secundo, cum in hoc etiam sit promissor. Minor probatur, nam ille, ad quem spectat tracta, dum soluit vel per nouationem, vel per numerationem soluit, sicque dum soluit per nouationem non ita soluit, quin simul, & semel obligetur in nouatione per aliam obligationem distinctam à prima, dum verò soluit per numerationem se obligat per retro acceptionem ex alia causa, ergo &c. Deindè dum ipse reflectit talem tractam in se directam per recambium iam constituitur promissor, adeòque vt debitor ex recambio.

Recambiū semper exigit distātiā loci.

---

§. VII.

An possit fieri recambium sine obligatione eius, cui dirigitur tracta.

SVMMARIVM.

Facti series in suis terminis 1.
Rationes dubitandi 2.
Non potest fieri recambium sine obligatione eius, ad quem dirigitur tracta 3.
Non potest esse nouatio, nec delegatio sine obligatione nouantis, seu delegati 4.
Satisfit rationibus dubitandi 5.

1 Disquisitio VII. In terminis præcedentis disquisitionis, & iuxtà facti seriem expositam *in §. 5. & sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Pranot.* 5. in qua Sempronius debitor Theodorici ex cambio dirigit tractam ad correspondētem eiusdem Theodorici, oritur ratio dubitandi, an sine obligatione eiusdem respondentis possit fieri per eundem, vel alio modo recambium. Qua in difficultate multis in contrarium propositis concludit *Turri de Cambijs disp. 3. quæst. 7. num. 12. 13. & seqq.* impossibile omninò esse recambium celebrari absque obligatione actiua, & passiua eorum, ad quos spectabat tracta, & remissa cambij. Turri.

2 Ratio potissimum dubitandi in eo consistit primò, quod primum cambium perficitur per solutionem siuè formalem, siuè virtualem, vt sparsim suprà diximus; solutio autem potius ordinatur ad liberationem, quam ad obligationem, vt habetur *in l. 1. tot. tit. de solut.* Secundo in eo, quod quandò dirigitur tracta ad procuratorem ipsius debitoris, vel ipsimet debitori, tunc factum Procuratoris refertur ad dominum *Variæ rationes dubitādi proponuntur.*

l. qui

l. qui proprio §. Procurator, vt in cæteris ff. de Procurat. l. videamus §. curatores vers. si tamen ff. de in lit. iur. adeòque præter ipsum debitorem, qui primò erat obligatus ex cambio nullus alius ex recambio obligabitur. Tertiò in eo, quod eadem summa, quæ fuit deducta in cambio, etiam in recambio deducitur; in ordine autem ad eandem summam, qui semel fuit debitor semper perseuerat, vt debitor, donec vltimò dissoluatur per integram satisfactionem creditoris, ergo nullus alius ab ipso primo debitore, qui contraxit debitum ob cambium acceptum contrahit obligationem pro recambio, adeòque &c. Nihilominus

Recambium est nouum, verum, & reale cambiũ.

3 Respondeo, non posse propriè fieri recambium sine obligatione eius, ad quem dirigitur tracta. Probatur primò, quia recambium est nouum, verum, & reale cambium distinctum a primo super eodem subiecto, ergo cum expediatur, & celebretur per eos, ad quos fit tracta, & remissa debet inter eos intercedere obligatio. Probatur consequentia, quià cambium vtpotè contractus debet ex genere suo esse vltrò, çitroque obligatorius, ergo parit obligationem inter vtrosque expedientes, & celebrantes, neque dicas, cum contrahant nomine primi promissoris, & stipulatoris mandantium ita fieri, non consurgere obligationem inter ipsos expedientes, sed inter principales, qui ità fieri mandarunt; contrà enim impugnaberis, quià, cum præcipuè ille, ad quem spectat tracta, intelligatur æquiualentèr soluere, & cum sub diuerso respectu induat personam eius, ad quem spectat remissa, in recambio constituitur quodamodò stipulator, & promissor, quod esse non potest, nisi contrahat nomine proprio; cæteroqui nec sib, nec Domino acquireret, cum nemo alteri stipuletur *l. quacunque ff. de act. & obligatio. Glos. in l. stipulatio ista §. si stipuler verbo fieri ff. de verb. oblig.*

Contrahit nomine proprio.

Glosa.

Probatur secundò, quià respondens campsoris, ad quem nomine campsuarij remittitur tracta, vel dissoluit primum cambium nouatione, vel delegatione, vel formali numeratione, sed quocunque ex his modis soluat, in recambio semper contrahit obligationem, ergo &c. Minor probatur, quia non potest fieri nouatio, nec delegatio, nec acceptatio sine obligatione nouantis, delegati, & retroaccipientis, ergo &c.

4 Probatur tertiò, quià ex superius dictis ille, ad quem spectat tracta, debet esse persona saltem formalitèr diuersa ab eo, qui est debitor cambij, ergo cum per tractæ acceptationem assumpserit onus soluendi cambium, si recambium postea constituat ex se obligabitur ad illud. Consequentia probatur, quià qui contraxit obligationem ex vi illius obligatur ad eundem dissoluendum, vndè ortum habuit illud, quod habetur *in l. sicut ff. de act. & oblig.* Videlicet *obligationes ab initio suscipere voluntatis est, susceptas verò, & ex post facto adimplere, necessitatis*. Confirmatur, quia promissor, seu primus debitor ex cambio ex superius dictis per illam virtualem solutionem liberatur à debito ex vi cambij, seu proueniente à cambio, ergo cum ipse recambium non constituat, sed ille, qui exequitur, seu perficit primum cambium, per quod ex vi acceptationis literarum in se contraxit illam obligationem, quæ erat principalis debitoris, non ipse primus exequens, sed ipse, qui exequitur, obligationem in recambio contrahit, ergo &c.

Vi acceptationis literarũ cõtrahit obligationem:

Nunc ad rationes dubitandi, quæ in principio afferebantur respondendum est, 5

& quidem ad primam fateor per solutionem, siuè formalem, siuè virtualem primum cambium dissolui, ipsamque solutionem secundum se potius ordinari ad liberationem, quam ad obligationem inducendam, quia tamèn in recambio, seu in cambio recursæ illa liberatio inseparabiliter coniungitur cum noua obligatione, quæ in ipsa solutione suscipitur, hinc est, quod cum obligationem soluat quoad primum contractum, nouam induat quoad secundum; quod vt clarius constet; dic quæso quomodò ille, qui perficit, seu exequitur primum cambium illud perficiat, & dissoluat? Si dicas nouatione, ergo iam transfunditur noua obligatio in nouantem; cum nouatio nihil aliud sit, quam prioris debiti in aliam obligationem transfusio, quinimmò ipsa noua obligatio est causa effectiua perfectionis, seu dissolutionis primi cambij. Si repetas delegatione; iam ex se patet delegatum eo ipso, quod acceptat delegationem, obligari ad exequendum onus delegatum. Si tandem confugias ad numerationem, cum ita numeret, vt retro accipiat, ratione retroacceptionis iterum obligatur, ergo a primo ad vltimum semper verum est, quod ille, ad quem pertinet tracta ex recambio semper obligatus remaneat, neque arduum debet videri, quod cum, vt plurimum tracta ad respondentem solùm spectat ratione curæ, & sollicitudinis obligetur secundum se ex recambio; non, inquam, arduum, quandòquidem, cum literas acceptet, & onus sibi vi illarum impositum, debet sibi imputare, quod illas acceptarit, & in quocunque casu non satisfactionis per debitorem mandantem ponendæ cautus adhuc remanet ratione fideiussionis implicitæ sibi prestitæ per creditorem, qui ex quo mandauit, vt literas illas acceptaret, & solueret videtur quasi pro illo fideiussisse in hypothesi, quod in reditu literarum debitor primus non satisfaceret.

Liberatio inseparabiliter coniũgitur cum noua obligatione.

Ad secundam dicendum est, quod quandò diriguntur literæ tractæ ad Procuratorem datoris ipsarum, seu debitoris, vel ad

ipsum

ipsum debitorem adhuc saluetur, quod ille, ad quem spectat tracta obligetur ex recambio; Quod, vt percipias, his attende. Non eouum est in iure, quod vna, eademque persona respectu negotiationum diuersarum eiusdem iuris fictione habeatur pro duplici personâ ad faciliorem exitum negotiationum, quod praecipuè colligitur *in l. habebat 12. ff. de instit.* quodque late probat *Turri de Cambijs d. disp. 3. quaest. 7. à num. secundò fere vsque ad finem* multis iuribus, rationibus, & exemplis ibi adductis, quae eum plurimum faciant ad horum, quae hic dicuntur, confirmationem, ibi recole. Rursus, vt supra inuebam, procurator, prout ad ipsum dirigitur tracta, cuiuscunque ille sit, cum habeat rationem mandatarij debet esse persona saltem virtualitèr distincta à mandante, quae in propria persona actiones, obligationes, & alia quaecunque radicare debet iuxta ea, quae dicebamus *ex l. quaecunque ff. de act. & oblig.* & sub illa ratione rapraesentat diuersam personam ab ipso mandante. Tandem quandò literae tractae diriguntur ad ipsum datorem, vt cum in eisdem dicitur *al mio di fiera* tunc debitor qui dicitur de feria, licet sit vna, & eadem persona realitèr, non est formalitèr idem, qui dicitur de platea. His suppositis dic iam ad rationem dubitandi supra propositam, quod quamuis literae tractae dirigantur ad Procuratorem debitoris, vel ad ipsum debitorem ipse Procurator, vtpotè mandatarius, & per consequens, vt persona distincta in persona propria contrahat obligationem ex recambio, quamuis postea habeat actionem mandati aduersus mandantem, & quod debitor ipse, vt ad ipsum tracta dirigitur, contrahat talem obligationem ex recambio non sub eo respectu, sub quo rapraesentat personam debitoris ex primo cambio; sed sub alio respectu, sub quo iterum se obligando idem primum cambium dissoluit, quod sufficiens est ad intentum nostrae responsionis iuxtà quam volumus illum, ad quem spectat tracta ex recambio obligari quicunque ille sit sub eo respectu, sub quo ad ipsum spectat tracta, & constituit recambium.

Turri.

Eadem persona rapraesentat duplicem.

Ad tertiam fateor iuxtà superius dicta praecipuè in praecedenti paragrapho, quod eadem summa, quae fuit deducta in cambio, deducatur etiam in recambio, quae identitas etiam ex superius dictis quantum attinet ad praesens institutum nouationis saluatur etiam si eidem superaddatur quantitas interesse primi cambij; nego autem in ordine ad eandem summam eodem saltem titulo, quod qui semel fuit eiusdem debitor semper perseueret, vt debitor quoad vsque integrè, & actualitèr per consummationem recambij factam per actualem numerationem debitum dissoluatur, nam eo ipso, quod per respondentem primum cambium solutum est ipse intelligitur liberatus quantum est ex vi cambij. Dixi *eodem saltem titulo, & quantum est ex vi cambij*; non enim renuo concedere adhuc debitorem remanere, sed non ex cambio, quod solutum supponitur per virtualem solutionem factam a respondente, nec ex recambio, cum illud non celebrarit, sed actione mandati, vt in praecedentibus probabamus, quod non est contra nostram responsionem.

Saluatur eadem summa, quamuis eidem superaddatur interesse cambij.

Dices tam ex cambio, quam ex recambio ipsum debitorem obligari, quandòquidem cum in celebratione primi cambij conuenerit cum creditore etiam de recambio videtur se obligasse ad onera vtriusque. Sed contra ex eo, quod se obligarit etiam ad recambium se obligauit dumtaxat actione mandati, scilicet ad mandandum fieri recambium, non autem ad contrahendam obligationem ex recambio, siquidem ipse, vt formalitèr debitor primi cambij illud non contrahit. Deindè in prima celebratione cambij promisit quidem debitor recambium celebrare, sed promissio stat cum indifferentia, vel ad celebrandum per se, vel per alium de mandato sui ipsius, vndè obligatio, quae consurgit ex tali promissione est quidem ad contrahendum, non tamen ad se obligandum ex tali secundo contractu, nempe recambio, sed ad obligandum eum, qui ex mandato sui ipsius debet recambium contrahere.

Se obligatus dumtaxat actione mandati.

---

§. VIII.

An cambium, & recambium possit quis per nuntios celebrare, & an nuntij ex recambio obligarentur.

SVMMARIVM.

Factum, & multiplex difficultas circà ipsum 1.
Discrimina inter nuntium, & Procuratorem 2.
Quaenam requirantur ad hoc, vt nuntius validè agat 3.
Primum cambium per Nuntios initum etiam sine interuentu alicuius subsistit, & sustinetur 4.
Nulla est repugnantia, quin per eosdem nuntios cum sufficienti mandato possit etiam recambium licitè, & validè celebrari 5.
In hypothesi celebrationis cambij, & recambij per nuntios de mandato dominorum Domini ipsi contraherent obligationem ex cambio, & recambio, non ipsi nuntij 6.

DIsquisitio VIII. Constituerant Seius, 1
& Caius suos nuntios, nempè ille Phylippum, iste Iacobum ad contrahendum

dum cambium. Phylippus dicit Iacobo vult ne, ac consentit Caius dare cambio Seio centum nummos aureos ad rationem tot solidorum. Iacobus respondet vtique vult, & consentit. Rursus nuntij sic constituti, celebratoque dicto contractu accedentes ad locum destinatæ solutionis habita a suis principalibus facultate sic in recambio conueniunt, vt ibi fiat nomine suorum dominorum virtualis solutio, vel nouatione, vel delegatione, vel etiam formali numeratione retroaccepta pecunia, & remittantur literæ tractæ ad Seium, vt ibi rependat pecuniam, vbi primò acceperat. Hic oritur difficultas primò, an primum cambium per nuntios sic

Multiplex ratio dubitandi.

initum validum sit & licitum. Secundò, an per eosdem licitè possit in loco destinatæ solutionis expediri, & contrahi recambium. Tertiò, an in his suppositionibus nuntius ille, ad quem spectabat tracta indiceret obligationem ex recambio, an verò ipsius Dominus, cuius nomine recambium iniuit. Pro solutione

2 Aduerte primò discrimen, quod intercedit inter nuntium propriè, & rigorosè sumptum, & Procuratorem, quamuis quandòque minus rigorosè sumpto vocabulo pro eodem accipiantur. *Glosa in l. multum verbo potes, & ibi Baldus C. si quis alteri, vel sibi.*

Glosa. Baldus.

Procurator igitur in rigore ille est, qui stipulando nomine Domini sibi actiones acquirit, quæ in propria persona radicantur, quamuis teneatur vtiles eidem Domino cedere *l. eum qui § Iulianus quoque ff. de constitu. pecun.*, nuntius verò stipulando non sibi actiones, sed Domino quærit absque vlla cessione *Bartolus in l. qui autem §. fin. & l. & licet ff. de constit. pecun.*

Bartolus Castrensis.

vnde nuntius concipit verba in personam Domini, vt si dicat; *vendis ne equum Domino meo*; Procurator verò in persona propria, vt si dicat *vendis ne mihi talem rem, vt Procuratori Titij*, ex quibus rectè deducit *Castrensis in l. multum n. 4. in fin. C. si quis alteri, vel sibi*, vt si quis aliquid

Quid sit nuntius & quid procurator.

gesserit vt Procurator sine mandato Domini possit illud Dominus ratum habere, quia cum hic agat concepta persona propria per proprium consensum ponit, quod requiritur ad substantiam eiusdem contractus, qui propterea potest firmari per ratihabitionem Domini; si verò gesserit, vt nuntius sine tali mandato non possit illud ratum Dominus habere, eo quià cum hic non agat concepta persona propria, sed Domini principalis, nec eiusdem consensus existat, cum supponatur agere sine mandato, nullo modo existunt ea, quæ requiruntur ad substantiam actus, qui propterea nequit per ratihabitationem reualidari.

3 Aduerte secundò *cum Baldo in l multum C. si quis alteri, vel sibi num. 12.* ad hoc vt nuntius validè agat, vt nuntius tria requiri, personam scilicet, quantum ad habilitatem, voluntatem quantum ad consensum, & potestatem quantum ad efficaciam, ad quæ requiritur, quod habeat sufficiens mandatum, sine quo nec habet voluntatem, nec potestatem, nec consensum sufficientem ad validitatem contractus. Hic consensus ad validitatem contractus requisitus debet radicari in voluntate ipsorum Dominorum, qui originem dant eidem contractui, non nuntij, quandòquidem hic in se nihil concipit, sed portat in ore suo verbum Domini *Bartolus in l. qui autem §. fin. num. 3. ff. de constit. pecun. Alber. in l. 2. num. 2. ff. de act. & oblig.* Sed an nuntij possint sufficientèr quantum ad validitatem contractus defferre per se voluntatem suorum dominorum, in qua redicetur substantia eiusdem contractus, id est, quod maiorem vim facit in præsenti difficultate. His positis

Baldus.

Battolus Alberic.

Respondeo primò, primum cambium per nuntios initum iuxta modum expositum etiam sine interuentu alicuius ex principalibus Dominis subsistere, & sustineri. Est contrà *Turri de Cambijs disp. 1. quæst. 16. num. 13 & seqq. vsq; ad finem.* 4

Turri.

Probatur primò, posito sufficienti mandato, & legitimo ad sic contrahendum cum idoneitate nuntiorum ad hoc munus peragendum, & potestate ex eodem mandato, habetur, quidquid requiritur ad substantiam contractus, ergo non est, cur non debeat sustineri. Antecedens probatur, quia ad validitatem contractus solum requiritur idoneitas contrahentium, eorundem consensus, & subiectum proportionatum, & lex aliqua non obsistens contractui, sed positis illis, quæ in antecedenti numerãtur, hęc omnia intelliguntur interuenire quoad contractum ineundum per nuntios, ergo &c.

Adest ido...a contrahentium eorum consensus, & subiectum.

Minor probatur quia idoneitas supponitur, tùm in vtroque principali contrahente, tùm etiam in ipsis nuntijs, cæteroqui impertinens hæc esset controuersia, si supponatur contractus inualidus, ex inhabilitate contrahentium, & inaptitudine ministrorum; consensus item eorundem sic euincitur, quià ex quo principales Domini sufficiens, & legitimum mandatum dederunt nuntijs ad contrahendum, propriam voluntatem, & consensum in eosdem transtulerunt, qui cum habiles reputentur, non est, cur eandem voluntatem, & consensum non possint defferre, vndè benè dicitur, quod factum nuntij validatur per ratihabitionem, si mandatum præcessit *Bartolus in l. qui autem §. constituere ff. de constit. pecun.*, quæ certe esse non possent, si voluntas eorundem dominorum supposito mandato per eosdem nuntios non esset delata; non potest enim ratum haberi id, quod in sua origine omninò inualidum, & insubsistens est per ea, quæ docuit *Castrensis in l. multum num. 4.*

Factum nuntij validatur per ratihabitationem.

Bartolus

Castrensis.

in

in fin. C. si quis alteri, vel sibi; esset autem contractus per nuntios initus in sua origine inualidus, & insubsistens, si consensus dominorum per ipsos nôn esset delatus, quandòquidem sine consensu non subsistit contractus. Confirmatur vlterius quoad idem, quia qui mandant aliquid fieri, si illud fiat durante mandato, præsumuntur illud facere, & illud imputatur eisdem mandantibus *Flori. in l. liber homo vlt. col. ff. ad legem Aquil. Bartolus in l. non solum §. si mandator ff. de in. su. Innocentius in c. ad audientiam de homicidio. Paulus de Castro in l. sancimus C. de testa. Alexander in l. is qui §. vndè quæri potest ff. de man.* ergo supposito mandato per principales dominos concesso nuntijs ad ineundum contractum cambij, idem contractus, si fiat per eosdem nuntios, imputandus erit eisdem Dominis mandantibus, quod certè esse non potest, nisi ratione consensus in eodem mandato præstiti; lex item aliqua non obsistit validitati talis contractus per nuntios initi, ergo non est, cur sit inficiandus.

Flor. Bartolus Innocētius. Paul. de Castro. Alexander.

Dices primò, tali contractui obsistere dispositionem iuris *in l. stipulatio ista §. alteri ff. de verb. oblig. §. si quis alij, & §. alter stipulari Instit. de inutil. stipul.* quibus dicitur; quod nemo alteri stipuletur, quod etiam euincitur ex textu *in l. quæcunque ff. de act. & oblig. Glos. in d. l. stipulatio ista §. si stipuler, verb. fieri ff. de verb. oblig.* Sed contrà primò, quia tales iuris dispositiones limitationem recipiunt in nuntio, quo tanquam organo fit acquisitio *l. qui autem §. fin. cum l. sequenti ff. de constitu. pecun.*, vndè benè dicitur in *ead. l. qui autem §. fin. Constituere autem & præsentes, & absentes possumus, sicuti pacisci per nuntium, & per nosmet ipsos, & quibuscunque verbis*; ex quibus validum deduco argumentum ad probandum consensum Dominorum delatum per nuntios ad validitatem contractus; si enim æquè per nuntios, ac per nosmetipsos pacisci possumus, etiam si illi sint absentes, ergo per nuntios validè potest defferi consensus. Consequentia probatur, quia pactum non potest subsistere sine consensu, ergo si possumus pacisci per nuntios absentes, id erit, quia per ipsos validè defertur consensus. Contra secundò, quia quæ dicuntur in præcitatis iuribus in instantia locum tantum habent, quandò ille, qui pro altero stipulatur, non habet speciale mandatum ad stipulandum nomine eius, pro quo stipulatur.

Glosa.

Per nuntios validè defertur consensus.

Dices secundò, ea, quæ dicuntur *ex l. qui autem §. fin. ff. de constit. pecun.* semper præsupponere vnum ex contrahentibus per se ipsum personalitèr interuenire, qui cum alio ministerio nuntij eiusdem contrahat, quod colligere videtur *Turri de Cambijs disp. 1. quæst. 16. num. 16. 17. & seqq*; ex duplici capite; primò, quia nec iura, nec iuris interpretes vnquam hanc dispositionem extendunt ad solos nuntios. Secundò, quia cum contractus debeat in aliqua persona radicari, nec possit in eisdem nuntijs firmari cum concipiant verba in persona Dominorum. *In specul. de Procurat. §. 3. vers. & nota. Baldus in l. si ex contract. C. quod cum eo, & in l. si litteras C. mandati. Glos. & Bartolus in l. 1. §. si Procurator, & §. quamuis C. de Procurat.*, & fit mere pica, & organum *l. multum §. fin. C. si quis alteri, vel sibi. Bartolus in l. qui autem §. constituere ff. de constit. pecun. Baldus in l. si literas C. mandati*, necessariò sequitur, quod debeat firmari, & radicari in altero saltem principali contrahente, qui debeat interuenire, in quo tanquam in subiecto proportionato debeant adhærere consensus, & eorundem fieri vnio, quæ necessario requiritur ad validitatem contractus *l. prout quis ff. de solut. l. ab emptione ff. de pactis*; Ad quæ vlterius corroboranda adducit textum *§. quæ ex consensu in princip. Instit. de oblig.* vbi non excluditur præsentia omnimodè ad validitatem contractus, adeoq; vnius saltem videtur includi. Sed contra, vndenam colligitur, quod textus *in d. l. qui autem* præsuponat vnum saltem ex contrahentibus debere personalitèr interuenire? Textus indifinitè loquitur, nec exprimit talem necessitatem interuentus præsentialis vnius, vt ipsum legenti sit manifestum. Deindè quænam necessitas talis personalis præsentiæ, seu interuentus? Si dicatur ad deferendos consensus; contrà est, quia si per nuntium vnius sufficientèr defertur eiusdem consensus interueniente altero principali contrahente, cur per nuntium eiusdem alterius contrahentis sufficientèr deferri non poterit eiusdem voluntas, & consensus? Certè æquè idoneitas, potestas, & mandatum supponitur in isto, ac in illo. Quod si dicas, sufficientèr deferri per vnum nuntium interueniente altero principali contrahente, quia per existentiam huius principalis adest subiectum, in quo possint radicari huiusmodi consensus, & inuicem vniri; contra adhuc est, quia vel consensus illius, qui non adest, nisi per nuntium sufficientèr defertur, vel non; si non, ergo mutuus vtriusque contrahentis consensus in eodem personalitèr interueniente non radicatur, nec vnitur, siquidem vniri non possunt, quæ præsentialitèr non sunt delata, nec existunt, nec vnius consensus secundum se sufficit ad contractum; si sufficientèr defertur, ergo sufficientèr etiam deferri potest per nuntium alterius eodem personalitèr non interueniente, quandòquidem eandem potestatem habet, idemq; mandatum supponitur habere, ac habeat ille altèr nuntius nomine alterius Domini contrahentis, ergo si vtriusque consensus est sufficientèr delatus, & præsens constitutus per nuntios

Turri.

Speculator. Baldus. Glosa. Bartolus Baldus.

Nec textus exprimit necessitatem præsētiæ, nec ratio suadet.

erit

vtrum erit sufficiens ad constituẽdum contractum, qui aliud non requirit, quam contrahentium consensum præsentem; Neque

Non est necesse, quod cõsensus vniantur, sed tantũ quod sint præsentes.

est necesse, quod huiusmodi consensus in aliquo vniantur, sed solummodò, quod sint præsentes, vt videre est in casu, quo ipsi principales contrahentes per se ipsos præsentialitèr concurrunt, quorum consensus, cum sint actus voluntatis, in vnoquoque ipsorum recipiuntur, nec actum vnius in alium transfertur, cum sit actus vitalis, & immanens; sufficit igitur quædam vnio moralis, quæ sufficientèr habetur per hoc præcise, quod per personas idoneas, & deputatas à principalibus huiusmodi consensus deferantur, & in loco celebrationis contractus inuicem per eosdem communicentur, quod habetur per manifestationem mandati, vi cuius voluntas dominorum transfertur in nuntios, quæque voluntas per verba ipsorum nuntiorum habentium talem voluntatem in se virtualitèr translatam exprimitur; quæ omnia confirmari possunt ex ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris disquis. 4. §. 4. num. 3.*

Turri.

Ad primum, quod affert *Turri loc. cit.* quod nec iura, nec iuris interpretes extendant talem dispositionem ad solos nuntios, dicendum est omninò hoc gratis asseri, quandòquidem hoc expresse habetur *in l. qui autem §. constituere ff. de constit. pecun.* vbi habetur *constituere possumus, & præsentes, & absentes, sicuti pacisci per nuntium, & per nosmetipsos*, & ibi nulla fit mentio de interuentu alicuius principalis contrahentis, quinimmò, dum dicit, *per nuntios, & per nos metipsos* videtur æquè inferre validitatem, si contrahatur per nuntios, ac si contrahatur per semetipsos, deindè valet in hoc ius, quo dicitur, quod per alios facimus, per nos ipsos facere videmur *l. si per alium ff. ne quis eum, qui in ius voc. est vi. ext. & l. si quis id §. pen. ff. de iurisd. om. iud. & l. 1. ff. de eo per quem fac. erit*, ergo &c. ex quibus deducitur pro ijs, quæ dicebat Turri in secundo loco, quod contractus quidem debeat radicari, & consensus vniri, sed radicatur principalitèr in Dominis mandantibus, in quorum persona initur, instrumentalitèr verò in eisdem nuntijs, qui propteà dicuntur pica, & organum, nec concipi difficile est, quod radicetur in Dominis quamuis absentibus, cum enim talis radicatio in alio non consistat, quam in obligatione, & per mandatum se obligauerint ad standum ijs, quæ in ipsorum persona, & sub eorum nomine nuntij paragerent iam per talem obligationem assumptam supposita celebratione contractus intelligitur substantia contractus in ipsis radicata, & firmata; non enim coexistentia Physica requiritur, sed tantum moralis, ad quam non est necessarius interuentus personalis, & realis mandantium.

Radicatio cõsistit in obligatione.

Ad id tandem, quod afferebatur *ex §. qua ex consensu in princ. Instit. de oblig.* textum legenti fit manifestum non requiri præsentiam; asserit n. ibi Iustinianus. *Ideò autem istis modis obligatus dicitur consensu contrahi, quià neque scriptura, neque præsentia omnimodò opus est*, vbi aduerte, quod ly *omnimodò* non cadit præcisè suprà præsentiam, sed æquè supra scripturam; sicuti igitur absolutè negauit opus esse scriptura in huiusmodi contractibus, idipsum absolutè negasse dicendum est de præsentia; quod autem eodem modo supra vtramque cadat illa particula, ex eo principalitèr euincitur, quod qualitas vltimo loco posita referatur etiam ad præcedentia, si eodem modo enuntientur, vel negentur, vt in casu nostro

Dices tertio. Ad validitatem contractus consensus contrahentium debet esse simultaneus ratione eiusdem temporis *l. si ex duobus ff. de duobus reis. Doctores in l. 1. §. qui præsens ff. de verb. oblig.*, vndè vitiatur, si inter vtrumq; vnius diei interuallum intercedat *Iason in d. l. 1. §. si prætor ff. de verb. oblig.*, sed quandò contractus celebratur per nuntios consensus vtriusque principalis contrahentis simultaneus esse non potest, quandòquidem vbi deficit subiectum, hæc consensuum simultaneitas non potest subsistere, cum non habeat, in quo fundetur, ergo &c. Sed contra; Demus, quod vnus ex principalibus Dominis mandatum dederit nuntio ante tres dies, & quod alter hodie ponat per se ipsum consensum ad contractum cambii, certè in hoc casu per Turri subsistit contractus initus inter hunc contrahentem personalitèr interuenientem, & nuntium agentem in persona alterius Domini, & tamen non est simultaneitas consensuum, quinimmò interruptio plusquam vnius diei interuallo, nisi sumatur consensus alterius contrahentis, qui vtitur nuntio tanquam organo, prout defertur per eundem nuntium, ergo si prout defertur per eundem nuntium sufficiens est ad inducendam simultaneitatem requisitam ad contractum, sufficiens etiam erit, prout defertur consensus alterius etiam per suum nuntium, cum sufficienti mandato; neque hæc simultaneitas deneganda est ex eo præcisè, quod non extet vnus ex principalibus Dominis personalitèr, in quo fundetur, siquidem si vterque nuntius sufficiens est, vt vtriusque Domini consensum deferat, sufficiens etiam erit ad sustinendum eundem consensum quantum ad effectum constituendi contractum. Deinde ad quid requiritur hæc simultaneitas consensuum, nisi ad inducendam obligationem? sed æquè quis obligari potest, siuè per se ipsum, siuè per alium agentem nomine, & in persona ipsius; si illi dederit sufficiens mandatum ad se obligandum, & consensus coniunguntur sufficien-

Non est necesse, quod cõsensus ponãtur simul tempore.

tèr ex eo, quod applicantur per nuntios exercentes munus mandati, quod habent, & simul, vt agentes personam dominorum stipulantur, ergo &c.

Probatur secundò responsio, quia nuntij ex eo, quod habeant sufficiens mandatum ad contrahendum, se habent vt mandatarij respectu dominorum, à quibus habent illud mandatum, sed mandatarij rectè exercent munus, ad quod deputantur etiam non interuenientibus mandatoribus, quinimmò regularitèr ad illud munus deputantur, quia principales interuenire non possunt, ergo &c.

Nuntij cum mandato se habent, vt mandatarij.

5 Respondeo secundò, nullam esse repugnantiam, quin per eosdem nuntios cum sufficienti mandato possit etiam recambium validè, & licitè celebrari; est contrà eundem *Turri d. disp. 1. quæst. 16., & disp. 3. quæst. 7.* Probatur primò, quia non plura videntur requiri ad celebrationem recambij, ac requirantur ad celebrationem primi cambij, ergo si primum cambium sufficientèr celebrari potest per nuntios habentes congruum mandatum ad hoc munus, poterit etiam per eosdem cum æquali, & proportionato mandato sufficientèr, & validè celebrari recambium. Antecedens probatur, quia recambium nihil aliud est, quam iteratum, & nouum cambium reale, ergo per ea, per quæ celebrari potest cambium, poterit etiam sufficientèr recambium celebrari.

Turri.

Probatur secundò, quia ipsi principales Domini possunt immediatè per se ipsos recambium validè celebrare, ergo etiam possunt tale munus demandare nuntijs habilibus per sufficiens, & idoneum mandatum. Consequentia probatur, quia sicuti cambium non est contractus alligatus certo personarum generi, ita nec recambium, quod est eiusdem omninò rationis cum cambio; in contractibus autem non alligatis, quod quis potest per se, potest etiam per alium instructum sufficienti mandato agentem nomine sui ipsius. Antecedens, præterquam quod probatum est suprà, *sub hoc eodem tit. Contractus V. de cambijs II. Prænot. 3. & 4.* sic etiam euincitur, quia si tam campsor, quam campsarius accederent ad locum destinatæ solutionis, nulla est repugnantia, quin posset campsarius per nouationem extinguere primam obligationem primi cambij assumendo aliam restituendi eandem summam, quam primò acceperat in loco, in quo idem primum cambium fuerat celebratum, sed hoc est celebrare recambium, ergo &c.

Ipsi principales possunt per se ipsos recambiũ celebrare.

Dices, disparem esse rationem de principalibus contrahentibus per se ipsos, ac de nuntijs contrahentibus nomine ipsorum, siquidem in illis interuenit subiectum, in quo possint radicari consensus, non sic in istis, qui sunt merum organum, & se habet vt id Quo, non vt id Quod, & verba deferunt in persona dominorum, non in propria, qui domini cum sint absentes, & substantia contractus debeat in eisdem radicari non possunt constituere simultaneitatem ad validitatem contractus requisitam, vt dicebamus superius. Sed contra assignata disparitas non officit; nam quæro, an ad validitatem contractus vnio quoad consensus contrahentium debeat esse Physica, & realis, an sufficiat moralis, & secundum moralem hominum æstimationem; si debet esse Physica, & realis, ergo non potest subsistere contractus quamuis ipsi principales contrahentes personalitèr interuenirent. Consequentia probatur, quia cum consensus sint actus vitales, & immanentes debent recipi in suis principijs elicitiuis, quæ cum sint inter se distincta, & separata non possunt fundare vnum subiectum, in quo vtriusque consensus Physicè, & realiter radicetur, & vniatur, si sufficit moralis, cum per ipsos nuntios huiusmodi consensus virtualitèr deferantur, vt non negat *Turri contrariæ sententiæ propugnator d. quæst. 16. num. 24. versic. non postremum*, & fiant quodamodo præsentes, non est, cur etiam moralitèr per eosdem non possint vniri. Quid enim aliud est hæc vnio moralis, nisi quod contractui contrahentes intelligantur consentire? eo autem ipso, quod per mandatum nuntijs dederunt consensum deferendum, & illi applicant talem consensum contractui, iam fit moralis eorundem vnio, quantum ad effectum eundem contractum stabiliendi.

Non requiritur vnio consensuum Physica sed ad summũ moralis.

Turri.

Quomodo fiat hæc vnio moralis.

Probatur tertiò, potest validè celebrari recambium per duos Procuratores eorundem principalium sine interuentu alicuius ex principalibus, per quod recambium inuicem obligantur eidem principales, vt fatetur idem *Turri d. disp. 1. quæst. 16. nu. 10.* ergo etiam poterit validè celebrari per duos nuntios sine præsentia personali alicuius ex eisdem. Consequentia probatur, quia tota ratio, ob quam Turri concedit quoad Procuratores, & negat quoad nuntios ea est, quia Procurator stipulando nomine Domini sibi acquirit actiones, quæ in propria ipsius persona radicantur licèt teneatur vtiles cedere ipsi Domino iuxta *l. cum qui §. Iulianus quoque ff. de constit. pecunia*; nuntius verò acquirit Domino absque vlla cessione iuxta *l. qui autem §. fin. ff. eod. tit.* non potest autem acquirere, nisi consensus eius, cui acquirit, interueniat, & in aliquo radicetur, cum non possit esse sine subiecto, sed hæc ratio quoad præsens institutum non obstat, ergo &c. Minor probatur, tùm quia absolutè verum non est, quod Procurator stipulando nomine Domini sibi acquirat actiones, quandoquidem Procurator contrahens non dicitur contractus dominus *l. cum per liberam C. per quas person. nob. acq. Baldus in cap. 1. §. sed* per

Turri.

Argumentum desumptum à paritate duorum Procuratorũ.

Baldus.

per quos filius inuenit. & dicitur contraxisse Procuratorio nomine, vel stipulasse ex eo, quod asserit se Procuratorem *l. cum post de admiss. sur. Baldus in l. 1. in vlt. col. vers. tertia forma C. per quas pers. nob. acq. & in l. etiam C. de fideicom.* quinimmò, nec tenetur exprimere se nomine Domini contrahere, cum præsumatur id facere ex vi præcedentis mandati *Alexander in l. 3. §. 1. ff. mand. Bartolus in l. post dotem ter. sol. vers. secundo, quod Procurator ff. sol. matrim.* ergo etiam personalitèr non interuenientibus principalibus per solos Procuratores potest eisdē acquiri dominium contractus ex vi præcise præcedentis mandati, & per eosdem vniri consensus eorundem principalium quantum ad effectum validitatis eiusdem contractus. Cur iam hoc idem fieri non poterit per nuntios habentes speciale mandatum? Deinde dum dicit, quod nuntius acquirat Domino absque aliqua cessione iuxta allegata iura, iam supponit validè eosdem nuntios contrahere, & obligare Dominos, cum sine obligatione non possint acquirere illas actiones; tùm quia dato etiam, quod Procuratores sibi acquirerent actiones, & quod solùm teneantur dominis cedere vtiles, adhuc euincitur, quod illis personalitèr non interueniētibus quodamodò vniant quoad contractum consensus etiam sine interuentu per solum ministerium Procuratorum, quod sic euincitur, nam Domini non possunt habere ius ad illas actiones liberas, quæ consurgunt ex contractu, nisi quodamodò consenserint in eundem contractum, ergo cum ipsi personalitèr non interueniunt, intelligitur, quod fiat applicatio consensuum per solos Procuratores; quo posito sic arguo, ergo etiam potest fieri talis applicatio consensuum per solos nuntios habentes sufficiens mandatum. Consequentia probatur; nam dato semel, quod possit fieri applicatio consensuum quoad absentes in ordine ad acquirendum aliquod ius per solos mandatarios, seu commissarios, non video, cur non possit fieri quoad alia omnia iura, nisi lex aliqua obsistit, prout de facto non obsistit in hypothesi, de qua loquimur.

Alexander. Bartolus

Cōfutatur dispa ritatis assignata à Turrio.

Dices primò ex eo, quod Procurator debeat cedere Domino illas actiones vtiles, sequi, quod primò sibi acquisierit, & quod posteà teneatur cedere, non enim potest cedere, quod non habet, seu quod non acquisiuit, ergo ratione proprij consensus, non domini, quem applicauerit, adeòque non sequitur, quod Procuratores possint applicare consensus absentium. Sed contra, quia dato etiam, quod Procuratores primò sibi acquisierint illas actiones vtiles, quas tenentur cedere Dominis, non tollitur tamen, quin ex contractu sic inito ijdem Domini acquisierint ius ad hoc, vt illæ actiones sibi cedantur, sed illud ius non potuit acquiri sine consensu, & cum illud consurgat simul cum contractu non potuit esse, nisi cum consensu præstito in eodem contractu, ergo etiam vrget argumentum, quod per Procuratores potuerit applicari consensus Dominorum absentium etiam sine interuentu personali ipsorum, quæ si valent in ordine ad illud ius, non video, cur valere non possint in ordine etiam ad iura eiusdem contractus quoad substantiam?

Domini acquisiuerunt, vt sibi actiones cedantur.

Dices secundò, hac ratione nullum intercederet discrimen inter Procuratores, & nuntios, quod est contrà dispositionem iuris cognoscentis inter eosdem diuersitatem. Assumptum sic euincitur, quia si vtrique apti essent ad obligandos principales Dominos non est, cur inter se different. Sed contra discrimen præcipuum in eo consistit, quod nuntij verba deferant in persona Dominorum, Procuratores in persona propria, licet relatiuè ad Dominos, quod illi non obligent se, sed Dominos, isti verò se, licet Dominorum nomine; cæterum per hæc non tollitur, quin nuntij possint obligare Dominos licet absentes supposito sufficienti mandato ad ipsos obligandum, quod certè præstare possunt; si enim deferre possunt eorum consensum, vt fatetur idem Turri, cum non possint etiam moralitèr vnire, & applicare?

Assignatur discrimen præcipuū inter nūtios, & Procuratores.

6 Respondeo tertiò, quod in hypothesi celebrationis cambij, & recambij per nuntios de mandato Dominorum, Domini ipsi contraherent obligationem ex cambio, & recambio, non ipsi nuntij. Probatur responsio primò. Obligatio in contractibus contrahitur non per eos, qui applicant aliorum consensum, sed per eos, in quorum consensu fundatur, & stabilitur contractus, sed nuntij sunt merè applicantes, & ipsi Domini sunt consentientes, ergo isti, non illi contrahunt obligationem ex contractu. Maior probatur, quia contractus cambij consistit in solo consensu, quinimmò ipse consensus secundum sui substantiam est substantialis, & intrinseca forma contractus, & obligatio, quæ ex eodem contractu consurgit, prouenit ab eodem consensu. Minor etiam euincitur, quia nuntij nihil in se concipiunt, sed portant in ore suo verba Dominorum *Baldus l. multum num. 10. C. si quis alteri, vel sibi Bartolus in l. qui autem §. fin. num. 3. ff. de constit. pecun.* vndè ipsi Domini originem dant contractui, in quorum voluntate fundatur, non nuntij *Baldus in d. l. multum num. 11. C. si quis alteri, vel sibi*, quod etiam confirmari potest ex modo, quo se gerunt huiusmodi nuntij, dum dicunt Vg. *Vendite Domino meo &c. non mihi*

Nuntij sunt merè applicātes cōsensū, nō cōsentientes.

Baldus. Bartolus.

Probatur secundò, quia Nuntij sunt merum organum, & pica in ordine ad huiusmodi contractus, non causa principalis eiusdem, sed actiones siuè actiuæ, siuè passiuæ, quæ prouenіunt à contractu tri-

Nuntij sūt merū organū, & pica, nō causa principalis.

tribuuntur principali agenti, non instrumentali, quod se habet, vt mera dispositio ad tales actiones, ergo &c. Maior probatur *ex cit. l. multum §. fin. C. si quis alteri, vel sibi, & ex Bartolo in l. qui autem §. constituere ff. de constit. pecun.* Minor etiam probatur inductione per omnes actiones Physicas, quæ omnes imputantur suis caussis principalibus, vt patet discurrenti.

Bartolus

Dices hæc, quæ dicuntur in hac tertia responsione obstare iis, quæ dicta fuerunt in præcedenti paragrapho, quandòquidem obligatio non consurgeret in eo, ad quem spectat tracta, quod ibi diximus de necessitate requiri. Sed contra ea, quæ ibi dicta sunt, verificantur etiam in iis, quę hic dicuntur, siquidem ille, ad quem spectat tracta, est vnus de Dominis, qui iuxtà ea, quæ in superiòribus dicebamus, sub diuerso respectu, & in ordine ad diuersas negotiationes iuris fictione habetur pro duplici persona *ex l. habebat 12. ff. de instit.* & sic prout contrahit, vel nomine ipsius contrahitur per nuntium, habet rationem promissoris, prout ad se ipsum diriguntur literæ pro solutione habet rationem eius, ad quem spectat tracta, & sic sub hoc respectu contrahit per nuntium obligationem ex cambio, vel recambio, ea proportionali ratione, qua in superiori paragrapho dicebamus de eodem literarum datore; si literæ dirigantur pro tracta ad eundem datorem ipse habet rationem iuris fictione duplicis personæ, & prout est talis de feria non est formalitèr talis de Platea, & sic semper verificatur, quod ille, ad quem spectat tracta contrahat obligationem ex recambio. Recole ea, quæ *in d. §. præcedenti* dicta sunt *sub vers. nunc ad rationes dubitandi*, & hic applica.

Solutio instantia deducta ex præcedentibus

---

§. IX.

An possit contrahi cambium, & recambium per vnicum dumtaxat nuntium ex parte vtriusque contrahentis cum obligatione ex recambio.

SVMMARIVM.

Proponitur status difficultatis in suis terminis 1.

Per vnum nuntium ex vtraque parte deputatum potest contrahi cambium, & recambium, ex quo consurgant actiones actiua, & passiua in principalibus contrahentibus respectiuè 2.

1 Disquisitio IX. Supposito præcedenti casu exposito in mox explanato paragrapho conuenerunt campsor, & campsarius ad constituendum vnum nuntium, qui per se solùm munere vtriusque fungeretur in ordine ad cambium, & recambium celebrandum. Orta fuit controuersia, an valide potuerit deputari, adeò vt contractus cambij, & recambij per ipsum initi subsistant, & inducant obligationem actiuam, & passiuam respectiuè ad eosdem contrahentes principales, seu Dominos. Breuitati consulens

Respondeo, ministerio vnius dumtaxat nuntij ex vtraque parte deputati posse contrahi cambium, & recambium, ex quo consurgant actiones actiuæ, & passiuæ in principalibus contrahentibus respectiuè. Probatur primò, responsio, quia ex vno capite nulla est repugnantia, quod vna, & eadem persona sit organum, & instrumentum duorum; ex alio si contractus eiusdem ministerio adimpleretur non consurgerent ea incommoda iuri deformia, quæ enumerat *Turri de Cambijs disp. 1. quæst. 15. nu. 15. & seqq.* ergo &c. Antecedens quoad primam partem probatur primò *ex l. 1. §. communis ff. de stipul. seru.* vbi dicitur, quod *communis seruus duorum seruorum personam sustineat*. Secundò *ex Glos. in l. si plures ff. de pactis* vbi dicitur, quod quandò habetur respectus ad personam ratione officij tunc possit vna plurium vices sustinere, quod idem dicitur *in Glos. d. l. 1. §. communis, & ibi Bartolus ff. de stipul. seru.* Tertiò, ex ijs, quæ supra dicebamus, nempè per vnam, eandemque personam posse solutionem fieri sibi ipsi respectu diuersarum personarum *l. sed cum 96. § aditio ff. de solut. l. 1. §. fin. ff. de Depos. l. si quod possessor § sed si ipsi ff. de per. hered.* Probatur item idem antecedens quoad secundam partem, quia iuri dissonantia, quæ enumerat Turri in eo potissimum fundantur, quod in vno, eodemq; subiecto non videntur posse fundari, & remanere actiones actiuæ, & passiuæ etiam sub specie diuersarum personarum, quod multis iuribus confirmat, & præcipuè *ex Glos. in l. 1. verbo venditor ff. de rer. permut.* vbi dicitur, quod idem non potest fungi officio emptoris, & venditoris, ex *Baldo in l. vnica num. 5. C. si seruus extero.* asserente, quod in contrahentibus est quædam digressio de persona ad personam respectu acquisitionis, & quod proptereà exigat duo extrema, præcipuè cum acquirens, & distrahens relatiuè opponantur; quæ omnia etiam verificantur in contractu cambii, qui imitatur naturam emptionis, & venditionis, & est vltro citroque obligatorius; sed datis etiam his omnibus tanquam iuri repugnantibus non militant tàmen in hypothesi, de qua nos loquimur, quandòquidem huiusmodi actiones actiuæ, & passiuæ non coadunantur in eodem nuntio, sed radicantur in principalibus, qui sunt diuersi, & quorum agit ministerium, ergo &c. Neque est ali-

2

Turri.

Glosa.

Bartolus

Vnus potest esse organũ, et instrumentum duorum.

Baldus.

Actiones non coadunãtur in eodẽ, sed radicãtur in pluribus.

aliqua repugnantia, quod ministerio vnius dumtaxat in duobus resultent huiusmodi actiones, siquidem aptum est ad vtraque munera obeunda tam seiunctim, quam coniunctim, non enim aliud præstat, quam deferre contrahentium principalium consensus; deferre autem potest, vel simul, vel separatim, ergo &c.

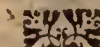
Probatur secundò, quià habito respectu ad personas ratione officij potest vna, & eadem plurium vices sustinere, quandò dicta officia sunt compatibilia ad inuicem, nec sunt relatiuè opposita, sed munera constituendi cambium, tam ex parte promissoris, quàm ex parte stipulatoris per modum instrumenti in eadem persona non sunt incompatibilia, nec relatiuè opposita, ergo &c. Minor probatur, quià incompatibilitas debet se tenere ex parte eiusdem subiecti, in quo obligationes, quæ consurgunt ex talibus muneribus debent radicari, non ex parte medij, per quod ad idem subiectum transfunduntur, seu debent transfundi, & oppositio est ratione earundem obligationum, quæ sunt in Dominis, non in nuntio, sed subiectum non est vnum, & idem, sed diuersum, & disparatum, nempè Domini, ergo hæc munera non sunt incompatibilia in ordine ad eundem nuntium. Ad hanc veritatem corroborandam plura possunt adduci exempla, quæ in iure firma sunt, & in communi Mercatorum praxi, quæ si reprobarentur subuerteretur vniuersa cambiorum praxis, & primo adduci potest stylus Mercatorum inter illos vniformis cambiendi scilicet in se ipso, & à se ipso in eadem summa, quod certè præstari non potest, nisi vna, & eadem persona plurium vices sustineat in eodem cambio; Secundò, eorundem consuetudo, secundum quam idem correspondens campsoris in cambio recursæ repræsentat personam eiusdem campsoris simul, & campsuarij sub diuerso respectu, ergo sub diuerso etiam respectu non erit repugnans, quin vna, eademque persona possit gerere personam nuntij in ordine ad duos, quorum altèr sit campsor, altèr campsarius

Adducuntur plura exempla ad corroborandã responsionem.

Probatur tertiò. In ijs actionibus, quæ sunt voluntariæ iurisdictionis nihil impedit, quin vna, & eadem persona plurium vices sustineat *l. si consul C. de adopt. l. accipientis ff. de auct. & cons. tut.* quod admittit etiam *Turri de Cambijs d. disp. 1. quæst. 15. num. 37. vers. nunc satisfaciendo*, sed talis est delegatio facta per duos dominos in ordine ad eundem nuntium, qui omninò voluntariè eidem conferunt iurisdictionem ad contrahendum proprio nomine, ergo &c.

Turri.

Delegatio est voluntariæ iurisdictionis.

§. X.

De Praxi Mercatorum Genuensium contrahendi per vnum, & eundem Proxenetam.

SVMMARIVM.

Refertur singulariter huiusmodi praxis 1. Contractus cambialis est ex illis, qui consensu perficiuntur 2.
Suppositis debitis conditionibus requisitis ad naturam contractus per Proxenetam initus subsistit, & tunc perficitur, quandò posito contrahentium consensu proxeneta dicit testa fermato *3.*

Disquisitio X. Viget in aliquibus Regionibus, & præcipuè in foro mercantili Genuensium hic mos, vt aliquandò per Proxenetam ineatur cambium hoc pacto. Adit idem Proxeneta vtrumque contrahentem, & suppresso nomine vtriusque agit de cambio celebrando, & tractatione ad perfectionem deducta, factaque nominatione contrahentium dicit illa formalia verba, *resta fermato*. Ex hoc solùm volunt Mercatores iuxtà vsum talis fori intelligi contractum celebratum, adeò vt si quis ex contraehntibus negligat stare conuentis possit cogi per Iudices, & Magistratus ad ea adimplenda, quæ tali modo conuenta sunt, quinimmò ex regulis dictorum Proxenetarum statur probationi, quæ resultat ex notula facta per proxenetam tractantem, & perficientem modo, quo suprà. Hic iam oritur difficultas, an contractus sic initus quoad substantiam sit validus, adeò vt possit obligare vtrumque contrahentem ad conuenta, prout constat ex notula Proxenetæ. Incidentèr tangit hanc difficultatem *Turri de Cambijs d. disp. 1. quæst. 16. num. 12.* quam resoluit posteà *num. 35. & 36.* asserens in regulis eorundem Proxenetarum cautum esse, vt postquam huiusmodi homines præuio tractatu contractum inter aliquos stabilient debeant curare omninò, vt ad illius perfectionem contrahêtes simul alloquantur, & de contractu iam inito conueniant. Non renuit tamèn concedere, quod si quomodocunque omittatur talis collocutio, & conuentio, adhuc subsistat contractus, nam licet deficiat perfectio, quam non recipit contractus ex collocutione contrahentium, compensetur tamèn per executionem conuentorum per solutionem pecuniæ factam ex parte vnius, & dationem literarum ex parte alterius. Præcipua mens erit in hac disquisitione inquirere, an ex contractu obligentur præcisè contrahentes per conuentionem factam per gun-

1

Explicatur quomodo se habeat hac praxis.

Turri.

eundem proxenetam, an dumtaxat per solutionem pecuniae factam per vnum, & dationem literarum per alterum. Pro solutione

4 Aduerte contractum cambialem vnum esse ex illis, qui solo consensu perficiuntur; ad huiusmodi autem contractus neque scriptura, neque praesentia omnimodo necessaria est *Instit. de obligationibus, quae ex consensu in principio* per illa verba *Ideo autem istis modis obligatio dicitur consensu contrahi, quia neque scriptura, neque praesentia omnimodo opus est*. Quod autem cambium sit ex illis contractibus, qui in consensu consistunt, facile ex eo deducitur, quod in communiori sententia pertinet ad emptionem, & venditionem *Baldus in l. iurisgentium §. adeo ff. de pactis. Ioannes Annan. cap. Nauiganti num. 46. de vsuris. Sotus de iust. & iur. lib. 6. quaest. 8. art. 2. Medina cap. de reb. per vsuram acquis. quaest. 5. Conradus de contract. concl. 2. Garzias tract. de cont. cap. 32. Rodulphus cap. consuluit de vsuris tertia parte quaest. 1. Fabianus de Cambijs part. 2. cap. 2. num. 56. Boninsignius de Cambijs cap. 6. vers. ne anche*; nec incongrua sane ratione, nam posito, quod praecisè inter aliquos conuentum fuerit de re tradenda certo statuto pretio venditio intelligitur perfecte celebrata, licèt de venditione contrahentes nullam mentionem fecerint *l. naturalis §. 1. & l. insulam ff. de praescrip. verbis. Mantica de tac. & ambig. conuent. lib. 4. tit. 216. num. 5.* Contractus verò emptionis, & venditionis sunt ex illis, qui consensu perficiuntur *Inst. de oblig. ex consensu §. consensu*, vbi sic legitur. *Consensu fiunt obligationes in emptionibus, venditionibus, locationibus &c.* Si autem inquiras, cur expressa mentio facta non fuerit *in d. §. consensu* de cambijs, sicuti facta fuit de emptionibus, locationibus, conductionibus, societatibus, & mandatis, dicendum erit id ex eo euenisse, quod pro eo tempore vsus cambiorum adhuc non vigebat; adeòque &c. His positis.

Baldus. Ioannes Annan. Sotus. Medina. Contradus. Garzias. Rodulphus. Fabian. Boninsignius.

Mantica

5 Respondeo, suppositis debitis conditionibus ad naturam contractus requisitis, & idoneitate contrahentium contractum per Proxenetam modo exposito initum subsistere, & perfici, tunc quandò posito contrahentium consensu proxeneta dicit, *resta fermato*, vi cuius contrahentes tenentur postea ad perficiendum contractum per solutionem pecuniae conuentae, & dationem literarum. Probatur responsio ex praenotatis, nam in contractibus, qui in solo consensu consistunt posito eorum consensu, ad quos interest est posita sufficientèr eorundem substantia, sed contractus cambiorum sunt huiusmodi, ergo &c. Minor patet ex d. § *consensu Instit. de oblig. ex consensu*, vbi Gloss, *quid ad hoc, vt istis modis contrahatur obligatio, non est necesse, quod partes sint praesentes, neque quod interueniat scriptura, neque etiam aliquid dari, sed sufficit, quod contrahentes consentiant*, quod habetur *l. consensu l. 2. ff. de act. & oblig.* Minor probatur, tùm ex ijs, quae dicta sunt in notabili; tùm quia eadem ratio videtur militare pro cambio, ac pro locationibus, praecipuè cum cambium sit lucratiuum ratione locationis operarum in transferendo, vt supra latè probauimus, ac pro mandatis, cum cambia localia inuoluant mandatum ad respondentes vt plurimum

Cambiũ est lucratiuũ ratione locationis.

Probatur primò. Posito tali consensu exibito Proxenetę per contrahentes etiam ante dationem literarum, & solutionem tenentur ex contractu cambij ad soluendum, & dandas literas, ergo quia contractus antè talem traditionem intelligitur in substantia sua perfectus. Antecedens probatur, qui conuenit de re tradenda per venditionem potest cogi per emptorem ad traditionem faciendam ex vi contractus *l. ex empto ff. de act. empt.* ergo etiam qui conuenit de pecunia tradenda in cambio, vel literis dandis potest cogi ex vi contractus cambij, vel ad dandas literas, vel ad pecuniam soluendam, cum non videatur dispar ratio. Consequentia primi argumenti probatur, non potest oriri obligatio ex contractu, nisi contractus ipse in sua substantia sit validus, siquidem obligatio est proprietas consequens ad ipsum contractum.

Potest cogi debitor ad dãdas literas.

Dices primò. Contractus Cambij non dicitur perfectus non confectis literis, quas campsarius promittit facere, & ideò campsor debebit prius agere ad perfectionem literarum priusquam possit agere ad perfectionem contractus *Scaccia de commerc. §. 7. glos. 3. num. 9.* pro quo allegat. *Stat. Genuen. in cap. 4. init. lib. 2.* ergo per solum consensum exhibitum per contrahentes proxenetae non intelligitur perfectio contractus. Sed contrà. Duplex in cambio perfectio potest considerari, altera intrinseca, altera extrinseca, quamuis igitur contractus non adhuc confectus literis non sit perfectus extrinsecè, in quo sensu fortassè loquitur *Pallauicinus in tractatu de Cambijs cap. 2.* non tollitur tamèn quin sit intrinsecè perfectus, cum interueniat legitimus ex vtraq; parte consensus, qui in contractibus nominatis, qualis est ille cambij, est vltrò citròq; obligatorius, quo propterea posito non incongruè subiungit proxeneta, *resta fermato*, *Turre de Cambijs disp. 1. quaest. 8. num. 29. vers. sicut, & manifestius*, & secundum se obligat; ex quibus rectè sequitur, quod secundum consuetum ordinem debeat campsor prius agere ad complementum extrinsecum per literas, non tamèn, quod non obliget secundum se ad effectum eiusdem cambij; siquidem effectus ex natura rei consequitur ad substantiam intrinsecam actus, quinimmò ipsa datio literarum, quae dicitur intrinsecè perficere

Scaccia. Statuta Genuensia.

Duplex perfectio altera extrinseca, altera intrinseca.

cam-

cambium, & effectus contractus secundum suam intrinsecam rationem constituti per consensum, quo, deinde posito sequitur alius, qui perficitur in loco destinato per solutionem, vel formalem, vel virtualem. Posito igitur consensu exhibito per contrahentes Proxenetae, factaque signatione in ipsius notula debet regulariter campsor ad consequendum effectum contractus prius agere, vt literae conficiantur, quae si non fiant, potest absolutè agere ad effectum eiusdem contractus, nempè ad solutionem simul cum interesse; cuius veritatis signum est, quod ex solo praescripto notulae per proxenetam factae coguntur contrahentes etiam inuiti omnia adimplere mandato Magistratus *Turri de Cambijs disp. 1. quaest. 16. num. 25. & 26.* quod non alia ratione existimo prouenire, nisi quia per consensum illum per eosdem exhibitum Proxenetae intelligitur contractus firmatus quoad substantialia.

Turri.

Probatur tertiò, quia nec literae, nec actualis numeratio sunt de substantia contractus cambialis, ergo posito sufficienti consensu per contrahentes exhibito Proxenetae sufficientèr saluatur substantia eiusdem contractus. Antecedens quoad primam partem patet ex dictis *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Praenot. 12. num. 1,* iuxtà mentem *Nauarri in man. cap. 17. num. 289. Scaccia tract. de commert. §. 1. quaest. 5. num. 11.* vbi asserit scripturam non esse de essentia cambij, sed requiri solùm ad probationem, & ad celerem contractus executionem in foro exteriori, ergo si aliunde sufficienter probatur per notulam proxenetae, neque erit requisita in foro exteriori. Rursus idem *Scaccia num. 13.* ait cum literae cambij, non sint de substantia contractus debitor tenetur soluere cambium nullis etiam literis sibi praesentatis, si aliundè innotescat substantia contractus celebrati. Quoad secundam verò partem sic euincitur, quiá etiam venditio sine actuali solutione subsistit, cum consistat in iure per consensum acquisito ad talem solutionem, vt est in confesso apud omnes, ergo &c. Confirmatur tandem, quia in contractibus nominatis ad obligandum non est necesse, quod pacta vestiantur per traditionem ex altera saltem parte, prout requiritur in innominatis, & pactis nudis, prout latè diximus *tom. 1. sub tit. Contractus I. de contractibus, vt sic Praenot. 3. & 4.* cum sufficientèr intelligantur ex se vestiti proprio, & specifico nomine, & natura, sed contractus cambij est contractus nominatus, cum gaudeat proprio, & specifico nomine per ea, quae latè tradidimus sparsim alibi, ergo etiam si non fuerit, vel per traditionem ex altera parte, vel per dationem literarum ex alia intelligitur sufficientèr completus quoad sui substantiam per mutuum consensum, adeòque &c.

Nec litera, nec actualis numeratio sunt de substantia contractus.

Nauarrus.

Scaccia.

Contractus cābij est ex nominatis.

Dices secundò cambium locale ex sui essentiali conceptu importat distantiam localem inter locum, in quo celebratur, & locum, in quo est soluendum, sed non potest esse ius, vt soluatur in loco destinato non confectis literis, ergo non potest esse cambium locale quoad sui essentiam subsistens sine literis. Minor probatur, quià voluntas contrahentium non potest innotescere ibi, nisi exprimatur, vel per literas, vel per nuntium, qui aequiualet eiusdem literis. Sed contra primò, quia ex eo, quod requirantur literae, vt innotescat consensus arguitur solummodò, quod requirantur ad probationem, non ad ipsam substantiam. Secundo nego, quod non confectis literis non sit jus, vt soluatur in loco destinato, quandòquidem illud ius non consurgit ex literis, sed ex mutuo consensu exhibito, quinimmò posito illo iure, quod consurgit ex consensu oritur postea ius, vt conficiantur literae, quarum vigore fiat in tali loco solutio, vel vt solutio alio modo ordinetur pro tali loco, quod si non fiet, potest creditor ex vi contractus exigere suam sortem simul cum interesse perindè, ac si literae datae fuissent, vel ibi ordinata solutio.

Literae requiruntur ad probationem, non ad substantiam.

---

§. XI.

Quanam obligatione teneantur, qui accessoriè subscribunt literas cambij.

SVMMARIVM.

Proponitur status, & series difficultatis 1.
Non obligantur praecisè actione fideiussoria 2.
Neque actione mandati 3.
Neque per nouationem 4.
Neque ex constituta pecunia, vel ex iure debendi, nisi explicetur quomodò 5.
Neque, vt expromissores 6.
Obligantur ex speciali quodam iure cambij, secundum quod aequè primò obligantur, ac principales, quibus adiunguntur, vt socij, licet propriè socij non sunt 7.

Disquisitio XI. Titius, qui centum nummos aureos titulo Cambij dederat hic Mediolani Caio sibi Romae restituendos, vt sibi prudentius caueret exegerat ab eodem Caio principali debitore talis cambij, vt literis per se ipsum datis, & subscriptis alium adderet, qui accessoriè subscriberet. Cum fuerit postea declaratum hunc subscribentem nulla admissa exceptione teneri in ferijs ad solutionem summae, orta fuit controuersia in explicando, quonam obligationis genere ad hoc esset adstrictus 1

Contendebat Caius teneri dumtaxat 2

obli-

obligatione fideiussoria ad eum finem, vt se tueretur dirigens actionem primo contra principalem debitorem munitus propugnaculo *auth. præsente C. de fideiussione*, & *auth. de fideiussione*, & *mandati* quibus statuitur principalem debitorem prius conueniendum, & excutiendum, antequam deueniatur ad fideiussorem, & vt acquireret omnes exceptiones demptis personalibus, quæ competunt principali iuxta textum *in l. exceptiones, quæ personæ ff. de except.* Sed hoc subterfugium impugnabatur, & præcludebatur ex communi mercatorum praxi, & stilo in sumptis negotiationibus, iuxta quam æque impetitu ille, qui primo scribit, ac ille, qui accedit literis per subscriptionem propriam etiam secundo loco. Deindè asserebatur, non posse accedere tanquam fideiussorem, quia ad fideiussionem necessaria omninò est stipulatio iuxta textum *in l. blanditus C. de fideiuss.* quæ certè stipulatio per illam subscriptionem præcisè non inducitur. Sic occluso hoc subterfugio

Excluditur primus modus dicendi.

Ad fideiussionem necessaria est stipulatio.

3 Confugiebat posteà idem Caius ad actionem mandati, asserens se illa dumtaxat teneri ad eum finem, vt re adhuc integra posset reuocari mandatum, & extingui actio creditoris, prout re vera extinguitur intercedente morte mandantis *l. mandatum C. mandati*, & mutatione status eiusdem *l. si quis alicuius ff. de acquir. hered.* Sed hoc etiam refugium occludebatur, quià cum ex communi praxi fiant huiusmodi subscriptiones ad cautelam vberem creditorum, non esset eisdem plenè prouisum, si subscribentes tenerentur modo exposito obligatione mandati, & ità facile illa obligatio posset extingui. Deindè illa obligatio, quam induit subscribens non est præcisè in ordine ad mandatarium, sed principalius in ordine ad creditorem, in cuius fauorem subscribendo quodamodò fatetur se cum illo contractum cambij celebrare, adeòque æquè principaliter, cum alio obligari, qui primò subscripsit

Obligatio non est præcisè in ordine ad mandatarium.

4 Contendebant alij ipsum Caium quodamodò ex nouatione obligari, quatenus ex præcedenti obligatione hanc nouam suscipit. Sed facile impugnantur huiusmodi sic asserentes quandòquidem per nouationem prius debitum, seu obligatio transfunditur in nouam, per quam eadem prior extinguitur *l. 1 ff. de nouat. §. præterea Instit. quib. mod. tol. oblig.* per talem autem subscriptionem factam per adiectum, nec intendit creditor primam obligationem datoris literarum extingui, nec de facto extinguitur *Turri de Cambijs disp. 1. quæst. 17. num. 39. & 40.*

Non extinguitur debitum principalis.

Turri.

5 Alij tandem arbitrabantur, vel obligari ex constituta pecunia, vel ex iure debendi, quatenus ipse se Reum debendi constituit. Sed etiam impugnantur huiusmodi asserentes, & primo quoad eos, qui asserunt obligari ex constituta pecunia arguit *Turri de Cambijs d. disp. 1. quæst. 17. num. 36. & seqq.* non intelligi obligationem ex constituta, nisi constet de animo constituendi *iuxtà l. 1. §. eum qui ff. de constit. pecun.* de quo animo non constat in subscribente. Deindè asserit, prout cautum est *in l. fin. ff. de constit. pecun.* eum qui constituit se soluturum, quod alius debet, tanquam ipse deberet, non teneri, nec obligari, & propterea cum ille, qui subscribit faciat se debitorem ex illo cambio, cuius proprie secundum se non est debitor, propriè non contrahit obligationem aliquam ex constituta. Quoad eos verò, qui asserunt teneri, vt Reum debendi, existimo non a veritate recedere, sed adhuc remanet explicandum ex quonam titulo constituatur reus debendi; certe potest esse talis, vel ex mandato, vel ex fideiussione, vel alijs pluribus titulis, adeòque &c.

Turri

6 His omnibus dicendis modis reiectis concludit tandem *Turri loc. cit. num. 43.* obligari tanquam expromissorem in ordine ad eos omnes effectus, quos vniuersalis praxis mercatorum ei tribuit, & proindè teneri ad solutionem cambij perinde, ac si ipsemet recepto illius pretio cambium celebrasset omni penitus exceptione reiecta. Sed non videò, quo iure hoc possit asserere; expromissor enim propriè est qui pro non obligato promittit *l. si quis accepto ff. de cond. ob. caus. l. elegantes §. seruus ff. de dolo. l. aliquando ff. ad Vellei. & l. qui libertinos §. 1 de op. libert. Alexander in d. l. si quis*, vbi etiam dicit, quod quandòque sumitur impropriè pro fideiussore *per l. stipulationem alia §. stipulatio cum Glosa ff. de verb. oblig.* & ibi *Alexander*, & *Angelus*, qui dicit hoc esse singulare. Quis autem ambigit principalem debitorem, cuius literis hic subscribit esse obligatum ex cambio? Quamobrem

Explicatur, & reijcitur specialis modus adductus a Turri.

Alexander. Angelus

7 Respondeo, obligari ex speciali quodam iure cambij, secundum quod ex communi mercatorum praxi æquè primo obligatur, ac principalis debitor, cui subscribendo adiungitur tanquam socius insolidum obligatus quamuis propriè, & in rigore socius non sit. Probatur, & explicatur. Subscribens literis cambiorum nulla adiecta qualitate secundum quam, seu ratione cuius subscribat præsumitur, quod subscribat tanquam debitor cambij, & dator literarum pro eodem cambio, & mens creditoris est, in cuius fauorem subscribit, quod teneatur ad ea omnia onera, remota quacunque exceptione, ad quæ tenetur ipse principalis debitor, quinimmò per talem subscriptionem ex vsu fori reputatur pro proprio, & legitimo debitore, & secundum hanc existimationem iudicatur in foro mercantili, ergo ex hoc speciali modo subscribendi obligatur saltem in foro externo ex speciali iure contractus cambij.

Præsumitur, quod subscribat tanquam debitor cambij.

Con-

Consequentia probatur, quià ex eo titulo in foro externo quis obligatur, ex quo apparet obligari, sed ex subsciptione nulla adiecta qualitate, ob quam se subscribat, apparet obligari ex cambio tanquam debitor eiusdem, ergo &c. Confirmatur, quandò duo debitores ex eodem cambio simul se subscribunt in eisdem literis vterque intelligitur obligatus ex eodem cambio, & esse socius in eodem, ergo hoc idem præsumendum est, quandò alter adijcitur subscriptioni principalis debitoris nulla adiecta qualitate &c. Neque obstare potest, si asseratur, hunc re vera non esse debitorem ex cambio, cum ipse pecuniam illam non acceperit; non, inquam, obstare potest, nam ideò, quia pecuniam non accepit, dixi, quod propriè socius non est, quià tamen se adiungit, vt socium, & ex communi praxi mercatorum secundum mentem creditorum assumit ea omnia onera, quæ assumit socius, & adiungitur in modo se obligando ad instar socij, ideò &c.

---

§. XII.

An contractus Cambij vnius dumtaxat consensu possit perfici.

SVMMARIVM.

Proponitur status Quæstionis 1.
Rationes dubitandi 2.
Doctorum placita 3.
In data hypothesi per vnius dumtaxat consensum propriè non perficitur contractus, oriuntur tamen actiones quasi ex contractu, & quomodò 4.

1 DIsquisitio XII. Seius testator condito suo vltimo testamento obligauit Caium hæredem suum nominatum, vt daret cambio Titio mille nummos aureos pro feria proxima Sanctorum. Obtulit idem Titius pretium hæredi, qui renuit consentiri celebrationi contractus. Oritur difficultas, an facta præcisè tali oblatione per Titium intelligatur contractus celebratus etiam sine consensu hæredis, immò potius ipso renuente.

2 Ratio dubitandi ex eo consurgit primò, quià contractus ex natura sua, & ex suo genere, cum sit vltrò, citròque obligatorius videtur ad sui substantialem constitutionem ex vtraque parte exigere consensum, præcipuè, cum cōsensus nihil aliud sit
Baldus. quam plurium in idem sensus *Baldus l. ab eo C. quomodò, & quand. Iud.* & cum sit quæ iam animorum conciliatio, non videtur posse obligare inuitum per ea, quæ habentur *in l. 11. C. de contrahenda empt.*

3 Hac moti ratione voluerunt aliqui propriè non interuenire contractum, sed obligari dumtaxat hæredem ad factum, & ex consequenti, si hæres renuat ad factum concurrere, teneri ad interesse, nullo tamèn modo ad erogandos illos mille nummos aureos. Rationem potissimum ex eo adducunt, quia contractus celebratus non est, vndè nullum ius videtur habere Titius, nisi ad id, quod ad ipsum interest, quod celebratus non fuerit, hoc autem dumtaxat est interesse, vel lucri cessantis, vel damni emergentis. *Asserētes non interuenire contractum.*

Alij ad rem proprius accedentes dicunt, in dato casu oriri actionem ex cambio, non autem propriè celebratum intelligi ipsum cambium, quandòquidem potius iuris fictione habetur pro celebrato, quam, quod re vera fuerit celebratum, Existimant enim non sufficere ad validitatem contractus consensus testatoris diffusus in hæredem, si hic renuerit, quamuis postea ex eadem voluntate obligetur, quasi per legatum ad erogandum interesse, quod consurgeret ex cambio, si hoc fuisset celebratum. *Dicentes fictione iuris haberi pro celebrato.*

Bartolus verò *in l. si fideiussor §. meminisse num. 1. ff. de legat. 1. & in l. vxorem §. agri plagam ff. de legat. 3.* & cum eo *Iason in d. l. si fideiussor §. meminisse num. 4.* qui testatur de communi, docent per talem oblationem contractum ex dispositione iuris intelligi celebratum. Ratio in eo fundari videtur, quia contractus cambij potissimum consensu perficitur, & licèt videatur consensus deficere ex parte hæredis suppletur tamèn ex parte testatoris sic disponentis, cuius consensus, nec licet per se ipsum, cum per mortem defecerit, nec per hæredem, cum hic renuat consentire, non videatur posse vniri cum illo legatarij, nihilominus iuris fictione in odium, quasi hæredis parere nolentis, seu melius in vim vltimæ voluntatis intelligitur quantum ad effectum validandi contractum virtualitèr perseuerare, & cum eodem legatarij vniri. His sic pro claritate expositis Bartolus Iason.

Respondeo, in data hypothesi per vnius dumtaxat consensum propriè non perfici contractum, oriri tamen actiones, quasi ex contractu, quatenus stante tali testatoris dispositione ipsius voluntas adimplenda est *auth. de empt. §. disponet collat. 4. l. rationes C. de probat. l. scriptura C. communia vtriusque iud. & in authent. de iure iur. a. d. mo. præs. §. 1. collat. 6.* & legitimo consensu ex parte alterius iura ad sustinendam talem vltimam voluntatem supplent defectum consensus hæredis renuentis, non ad effectum legitimandi contractum sine tali consensu, sed ad effectum obligandi Hæredem renuentem ad actiones, quæ prouenirent ex tali contractu, obligandi, inquam, quasi contractu, vel quasi ex delicto, si non celebrarit contractum per negationem consensus, vel ad obligandum ad erogandum pecuniam dispositam per testatorem titulo cambij pro campsore, 4 *Explicatur quo modo res se habeat*

quo ex vi talis dispositionis est eroganda

Prima pars facilè euincitur, quia voluntas testatoris obligat quidem ad contrahendum, non tamèn constituit contractum, ergo ipsa præcisè posita non resultat contractus. Consequentia probatur, quia contractus non consistit in aliqua obligatione ad contrahendum, sed in ipsa voluntate actuali, qua actu contrahitur, ergo deficiente hac voluntate actuali propriè, & in rigore contractus non est; neque dicas, vel adesse hanc voluntatem saltem virtualitèr, quatenùs vltima mens testatoris iure quodamodo sustentante, & vicem subiecti gerente ita defertur, vt posito consensu alterius contrahentis, nempè legatarij quadam eiusdem iuris fictione cum eodem continuetur, & vniatur ad constituendum contractum, vel si verè non adsit, idem ius supplere defectum talis voluntatis, vel in pænam hæredis non seruantis vltimam mentem testatoris, vel in vim vltimæ voluntatis sustinendæ, vt supra; contra enim impugnaberis, quia voluntas testatoris iuris adminiculo post eius mortem potest quidem sustineri, sed secundum eam rationem, secundum quam est posita, non secundum aliam, secundum quam non est posita, cum autem voluntas fuerit ad obligandum hæredem ad contrahendum, non autem ad constituendum contractum per se, hinc est, quod quidem perseueret in ordine ad semper obligandum, quousque adimpleuerit, ità vt si renuat vigore iuris volentis vltimas voluntates sustineri, possit cogi ad implementum, non autem, quod per se constituat contractum ipsum non accedente consensu eius, qui ex onere sibi imposito per testatorem debet contrahere, vel iure non supplente defectum talis consensus. Ad id, quod subditur de iure supplente, dico hoc valere, quotiescunque eodem inuocato in subsidium voluntatis testatoris per hæredem non obseruatæ, eiusque interposita auctoritate per ipsum cogitur obligatus ex vi dispositionis testamentariæ ad contrahendum, quod si adhuc renuat, ius ipsum ministerio Iudicum, quasi executor vltimæ voluntatis testatoris præstat id, quod renuit præstare contrà omnem iuris ordinem hæres eiusdem, & si res hoc pacto procederet, proculdubio posset dici, quod contractus esset constitutus; sed procedit tantum difficultas quoad hanc partem in hypothesi, secundum quam hæres tempore præscripto noluerit adimplere ea, in quibus à testatore fuit grauatus, & legatarius non implorarit eiusdem iuris auxilium, quod propterea non fuerit interpositum, tunc etenim non potest dici, quod ius suppleuerit defectum consensus ad validandum contractum, qui initus non fuit

Contractus non cōsistit in obligatione ad cōtrahēdū

Cogitur ad implēdum, non autē actu contrahit.

Ius, vt executor vltimæ voluntatis id præstat, quod renuit hæres.

Dices ex eo, quod testator disposuerit in sua vltima voluntate in talibus suis bonis immobilibus constitui censum reseruatiuum in fauorem tertiæ personæ, eidemque persolui quotannis determinatos reditus optimè sustinetur contractus censualis, & ex eodem contractu hæres quamuis inuitus obligatur ad persoluendos eosdem reditus, ergo etiam ex eo, quod testator disposuerit tot dari cambio pro tali determinato tempore tertiæ personæ accedente consensu eiusdem tertiæ personæ non erit, cur non debeat sustineri contractus cambij. Sed contrà. Dispar omninò est ratio, quandòquidem census reseruatiuus in data suppositione omninò constituitur per voluntatem absolutam eiusdem testatoris non dependentem in tali constitutione ab alio, adeòque non est, cur non debeat sustineri; in suppositione autem, de qua hic loquimur, cambium non constituitur absolutè per eundem testatorem, sed per eundem inducitur tantum obligatio in hærede ad constituendum; ex qua obligatione oritur quidem, quod teneatur constituere, non autem, quod cambium per illam præcisè fuerit constitutum. Deindè census reseruatiuus est solummodò dependens à voluntate reseruantis, & sine vllo onere illius, in cuius fauorem reseruatur; cambium autem, vtpotè contractus onerosus exigit ad sui constitutionem vtriusque contrahentis consensum, qui non potest esse ex eo, quod testator disposuerit, quod hæres contrahat, cum per hoc solummodò voluerit, quod coniungantur consensus tùm hæredis, tùm legatarij ad constituendum, & quod renuente hærede ius habeat supplere defectum ipsius ad constituendum, non autem, quod velit esse constitutum.

Assignatur discrimen inter cēsū reseruatiuum & cambium.

Secunda pars facilè etiam sic euincitur, qui tenetur aliquid, vel iure sic disponente, vel statuente testatore adimplere, & non adimplet, tenetur ad eas omnes actiones, quæ prouenirent ex contractu, si esset initus, ex quasi contractu, vel quasi delicto, sed hæres ex iniuncto sibi onere per testatorem tenetur ad dandum mille illos nummos aureos legatario, ergo si omittat contrà talem dispositionem dare, obligabitur ad illas omnes actiones, quæ competerent legatario, si contractus ille fuisset celebratus. Confirmatur *ex l. in annos singulos ff. de annuis legatis*, vbi dicitur, quod hæres damnatus sinere me fundo frui, si impedierit me colere totius anni nomine mihi tenebitur, hoc est, vt subdit Glosa ibidem, ad æstimationem fructuum omnium, qui in dicto anno potuissent esse collecti ex fundo, si permisisset mihi eum colere, ergo etiam hæres damnatus mihi erogare mille nummos aureos titulo cambij pro tali determinato tempore, si renuerit pro tali tempore erogare tenebitur ad eas omnes actiones, quas ego legatarius acquisiuissem, si pro conuento tempore

con-

contraxisset, prout contrahere tenebatur; & in hoc sensu existimo locutum fuisse
Turri. *Turri de Cambijs d. disp. 1. quæst. 18. num. 10. vers. & ex his in fine*, vbi habet; *si strictè, & propriè loqui velimus, dicendum esse oriri actionem ex cambio vnius solius consensu, non autem contractum ipsum, qui potius habetur pro celebrato iuris fictione, quam verè celebratus fuerit*.

---

§. XIII.

An in casu præcedentis paragraphi soluenda esset Gabella.

SVMMARIVM.

Refertur status difficultatis 1.
Si contractus verè non fuerit celebratus, sed tantum oriatur actio ex contractu, gabella non est soluenda 2.
Gabella est stricti iuris, adeòque strictè interpretanda 3.
In odiosis non valet argumentum de similibus ad similia 4.
Debetur Gabella non pro obligatione contrahendi, sed pro ipso contractu 5.

1 DIsquisitio XIII. In aliquibus regionibus vigent iura municipalia, quæ obligant contrahentes cambia ad soluendum pro eisdem contractibus determinatam quantitatem pro Gabella à publico instituta, quod præcipuè nos militare diximus Genuæ, vbi soluitur vndecena Gabellæ. Positis his iuribus, seu consuetudine, suppositoque, quod in loco, in quo testator grauat hæredem ad erogandos illos mille nummos aureos legatario, vt suprà, vigeant talia iura, seu consuetudo, & hæres renuat contrahere, ita tamen, vt oriatur actio ex cambio, vel contractus celebretur iure supplente ministerio Iudicum defectum consensus Hæredis Quæritur, an Gabella sit persoluenda. Propo-
Turri. nit hanc difficultatem *Turri de Cambijs disp. 1. quæst. 18. num. 10. vers. ex his etiam in fin.* & concludit neganter, citatque pro
Bartolus hac opinione negatiua *Bartolum in l. in lege falcidia non habetur ff. ad leg. Falcid.* Sed Bartolus ibi non loquitur de gabella, quæ soluitur ob contractum ex consuetudine, vel iuribus municipalibus locorum, vt patet ipsum legenti. Cum eodem breuitèr

2 Respondeo in hypothesi, quod contractus verè, & realitèr non fuerit celebratus, sed oriatur dumtaxat actio ex contractu modo, quo diximus in superiori disquisitione, gabellam non esse persoluendam. Probatur primò, quia Gabella res odio di-
3 gna est, contrà quam in dubio interpreta-
Iason. tur, & iudicatur *Iason in l. 1. col. 1. ff. si ex noxa. caus. agat. Angelus cons. 9. Crauet. cons. 231. num. 21. l. 2. C. vectig. no. instit. no. pos. l. vectigalia, & ibi Bartolus ff. de public. Baldus in l. 1. quæst. 1. C. quasi lon. cons.* Angelus Crauetus. Bartolus Baldus. sed in hypothesi, de qua nos loquimur, dubium ad summum est, quod Gabella debeat solui, cum propriè contractus non sit, sed habeatur solummodò pro contractu in ordine ad effectus, ergo contra ipsam debet iudicari *Bartolus in l. si pupillus in extre. ff. ad leg. falcid. Decius cons. 405. num. 8.*

Probatur secundò. Gabella pro contractibus constituta non debetur, si contra- *Gabella est stricti iuris.*
ctus est nullus *Gubel. Cune. in l. ab emptione ff. de pactis. Bartolus in l. si constante C. de donat. ante nupt. Baldus in l. 2. C de euictionibus, & in l. non dubium C. de legibus in l. 1. C. de Eunuch. in l. si duo §. sed quia C communia de legatis. Angelus §. sed quià verè in extr. in auth. de nupt. Ludouicus Romanus in cons. 78. Riminaldus cons. 81. num. 13. vol. 1.* Cune. Bartolus Baldus. Angelus Roman. Riminaldus. ergo nec etiam debetur pro contractu, si contractus initus non est. Consequentia probatur contractus nullus, & non contractus in effectu æquiparantur *l. si autem nullum, & ibi Baldus nota, C. de legit. hæred. Zasius in suis consil. cons. 7. num. 26. Andreas de Iser. in cap. 1. §. prætereà, qua sit prima caus. benef. amitten. & alleg. l. 1. §. quod sine mo. ff. quod cuiusque vniuers. mon.* Zasius. Andreas de Iser.

Dices primò. Gabella debetur pro contractu, quandò ex contractu agi potest *Alexander in l. in lege falcidia non habetur in extr. ff. ad leg. falcidiam. Carolus Ruinus cons. 34. num. 9. vol. 4. Marianus Socin. cons. 130. num. 5. vol. 3.* Alexander. Ruinus. Marianus. Socin. sed legatario in data hypothesi competunt actiones, quasi ex contractu, vt suprà probauimus, ergo & Gabella in iure debetur Sed contra Gabella quidem debetur pro contractu, quandò ex contractu subsistente agi potest, non autem quandò agi potest ex contractu in subsistente secundum se, vel non inito, sed solùm ex fictione iuris pariente actiones, & effectus in pænam delinquentis *Romanus cons. 78.* Romanus. eo quià propriè ibi contractus non est. Deindè huiusmodi actiones quamuis sint ex cambio, seu occasione cambij, non tamèn ex ipso cambio verè, & propriè inter partes inito, sed ex testamento vires assumit, cum videatur secuta ipsius contractus celebratio *Glos. in l. æstimationibus verb. in hæreditate ff. de petenda hæreditate*, Glosa.
cum autem Gabella, vtpotè odiosa 4
sit strictè interpretanda per superius allegata non est extendenda vltrà contractus, qui vires habeant à cambijs, non enim in odiosis valet argumentum de similibus ad similia *l. ex ea in extrem. ff. de postulat. l. 2. C. non vestig. Bartolus in l. vectigalia in princip. ff. de publica. in l. 2. col. 11. C. de summa Trinit. Baldus in l. 1. col. 2. C. quid sit long. cons.* Bartolus. Baldus.

Dices secundò, in ordine ad effectum

intentum a iuribus municipalibus exigendi gabellam a contractibus cambiorum, contractum fuisse celebratum, ac non fuisse celebratum, sed parere effectus perindè, ac si fuisset celebratus in re paria sunt, cum rem in esse consistere, & consistere in eo statu, quo effectus producat in esse in iure æquipolleant *l. Fulcinius, & ibi Bartolus ff. quibus ad libert. progredi non licet, & in l. non tantum in princip. ff. de excus. tut.* ergo æquè exigi poterit Gabella, quandò contractus ipse in esse est positus, ac quandò non est positus, ita tamèn, vt easdem pariat actiones, & effectus, ac si fuisset positus.

Gabella non debet extendi ad nō contractus. Sed contra, quià cum versamur in materia gabellarum, quæ est odiosa, non debemus casum extendere vltra id, quod in iure expressum est, sicque cum gabella sit pro contractibus extendi non debet ad non contractus, quamuis eidem effectus producantur, sic si Vg. constituatur pro venditionibus non debet extendi ad mutuum, quamuis idem producatur effectus in venditione, ac in mutuo.

Probatur tertiò. Gabella ex superius dictis in contractibus cambiorum soluenda est per stipulatorem super eum, qui primò soluit pecuniam, sed in hypothesi responsionis, congruè per ipsum soluenda non est, ergo nullo modo est soluenda. Minor probatur, quia cambium in ipsius commodum non cedit, sed potius in incommodum, ergo non est, cur pro illo debeat grauari, quinimmò ex eo, quod grauetur in vtilitatem alterius, debet ex alio capite releuari *l. eum qui ff. de iur. iur.* Neque dicas ex eo, quod a testatore grauetur ad illud onus intelligi grauari in ijs omnibus, quæ ad illud onus pertinent; contrà enim impugnaberis, quia re vera intelligitur grauari ad ea omnia, si ea omnia ex iure debeantur pro tali actione; cum igitur iura non disponant, quod debeatur Gabella pro non contractu, quamuis ad ipsum consequatur actio, ratione cuius potest obligari ad effectus cambij, ac si fuerit initum, non est, cur ad illam teneatur.

5 Ad hæc omnia corroboranda, quæ hactenus dicta sunt, placet ea adducere, quæ à pluribus asseruntur, nempè Gabellam pro cambijs non esse impositam pro obligatione, quam quis habet ad contrahendum, sed pro ipso actuali contractu, adeòque non prius deberi, ac ipse contractus fuerit celebratus *Laffarte de decim. vendit. in scholijs ad l. 2. citatam ante cap. 1. & cap. 17. num. 25. Barthachinus Firmius de Gabellis part. 3. partis octaua num. 48. Mancbaca lib. 1. contron. cap. 11. num. 21.* quibus adhæret *Molina tract. 2. disp. 397. vers. mihi verò longè*, ergo si contractus ipse celebratus non est, vt in casu nostro non debebitur Gabella.

Gabella est imposita non pro obligatione cōtrahēdi, sed pro ipso contractu.

§. XIV.

An Gabella debeatur pro cambio solum post adimplementum conuentorum ex vtraque parte.

SVMMARIVM.

Ratio dubitandi, & status quæstionis expositus 1.
Sensus Laffarte exponitur 2.
Etiam vbi conceditur actio ciuilis ex nudo pacto, non debetur gabella, nisi post traditionem ex vtraque parte 3.
Onera imposita pro contractu non intelliganda sunt, nisi de consumato 4.

Disquisitio XIV. Conuenerant inter se Titius campsor, & Caius campsarius in eo, quod ille solueret hic Mediolani eidem Caio centum nummos aureos, & iste illos restitueret Neapolim, cum interesse eiusdem cambij, atque de hac conuentione constat in libris notariorum in foro, in quo facta fuit conuentio. Differt vterque adimplere conuenta, adeò vt nec Titius hic soluat, nec Caius det literas pro Neapolim, quin potius post lapsum temporis mutuo consensu a conuentis resiliunt. Rursus suppono, quod posita illa conuentione Titius iuxta conuenta soluerit, sed Caius distulerit, seu differat dare literas. Quæritur iam, an in vtroque hoc casu debeatur Gabella pro cambio. Latè proponit hanc difficultatem *Molina tract. 2. d. disp. 397. vers. dubium est hoc loco*, quam fusè prosequitur, & videtur vtroque casu concludere negatiuè. Suppono, quod hic Mediolani, vbi dicitur fieri conuentio, sit impositum onus Gabellæ pro contractu cambiorum. 1

Molina

Contendunt aliqui, inter quos Laffarte *d. cap. 17. nu. 25.* in locis, in quibus conceditur actio ciuilis ex nudo pacto permutationis, Gabellam deberi ex simplici conuentione, etiam si, vel a neutra, vel ab altera tantum parte fuerit per traditionem satisfactum, quandòquidem cum oriatur obligatio ciuilis ex solo pacto, non conceditur pænitentia, nec ius ad resiliendum, & per consequens Fiscus ius acquirit ad exigendam gabellam ea proportionali ratione, qua perfecto contractu emptionis, & venditionis per mutuum contrahentium consensum etiam ante traditionem, vel ab vtraque, vel ab altera tantum parte idem Fiscus ius Gabellæ perfectè acquirit, cui præiuditium afferre non potest discessus a contractu antè traditionem per mutuum eorundem contrahentium consensum. Hæc, quæ dicuntur maximum robur ha- 2

Laffarte

Alicubi actio ciuilis cōceditur ex nudo pacto.

habent in nostra sententia, secundum quam asserimus, quod contractus cambij per solùm consensum in sui substantia perficiatur. Nihil omnius

3 Respondeo etiam in locis, in quibus conceditur actio ciuilis ex nudo pacto permutationis, & in sententia admittente cambium mutuo consensu confici, non deberi gabellam, nisi post traditionem ex vtraque parte *Molina d. disp. 397. vers. mihi verò Mancacha lib. 1. controu. cap. 11. num. 11. Parladorius d. Lassarte d. cap. 17. num. 35. relatis*, qui potissimum mouentur ea ratione, quod Gabella intelligitur imposita permutationi ipsi, non pacto permutandi; sed aduerterem, quod aliud est pactum permutandi, aliud, quod stabilitur ipsa permutatio; primum appellat pactum, quo debeat poni consensus ad firmandum postea ipsum contractum pro tempore, pro quo ex vi illius pacti debet perfici; secundum verò dicit ipsum consensum, quo præcisè firmatur ipse contractus, ad quem propterea non requiratur alius consensus, sed solummodò, quod consumetur contractus per actualem traditionem ex proportionali ratione, qua duplex potest esse pactum de emptione, & venditione, aliud, quo fiat promissio, seu stipulatio de vendendo, aliud, quo iactu contrahatur ipsa venditio, quamuis immediatè res vendita non tradatur; primum est præuium ad contractum, & aliud exigit; secundum est constitutiuum eiusdem contractus tanquam forma substantialis ipsius. Si igitur dicatur Gabellam non esse impositam pro pacto permutandi primo modo sumpto, bene tamen secundo, cum hoc sit constitutiuum permutationis, elidit tota vis rationis, quæ adducitur per præcitatos Doctores; Neque dicas, substantiam permutationis non consistere etiam in illo pacto secundo modo sumpto, sed in actu, quo res ipsa traditur, prout habetur *ex l. 1. ff. de rerum permut.* illis verbis. *Permutatio autem ex re tradita initium obligationis præbet*; contrà enim impugnaberis, quia quamuis daremus, quod consumetur permutatio per illam actualem traditionem, non tollitur tamen, quin actio concedatur ex pacto, seu consensu, quo vtraque pars se obligauit; vndè *Antonius Gomez. secundo tom. var. resol. cap. 8. num. 2. Parladorius in lib. rerum quotidianarum cap. 3. §. 3. num. 35.* argumento deducto in contrario sensu a *l. ex placito C. de rerum permut.* inferunt ex ipsa pactione, & contractu oriri, ac competere actionem, traditionem verò esse solummodò conditionem, quinimmò posita illa pactione, seu contractu non est, cur denegetur actio ad complementum per traditionem, cum versemur in pactis non merè nudis, sed vestitis, & in contractibus nominatis, non innominatis, sicuti posito assensu, seu contractu per consensum positum ad venditionem concedenda est actio ad traditionem rei venditæ. Quamobrem

Molina. Parladorius. Lassarte.

Aliud est pactū permutādi, aliud, quo stabilitur permutatio.

Anton. Gomez. Parladorius.

Posito eō consensu ad venditionem eō ceditur actio ad traditionem.

Probatur responsio, quia ex superius dictis Gabella, vtpotè odiosa est strictè interpretanda, & in dubio contrà ipsam iudicandum, ergo non debet esse, nisi pro contractu vndequaque perfecto, & consumato. Consequentia probatur, quia onera imposita pro contractu non sunt intelligenda, nisi de contractu consummato, vt videre etiam est in pænis impositis pro delictis, quæ exigunt consummationem eorundem delictorum; neque dicas ex eo, quod permutatio, seu cambium perficiatur per solùm consensum, vt supra diceba-mus, eo posito supponi appositum quidquid requiritur ad substantiam eiusdem, adeòque quidquid requiritur ad exigendam Gabellam, quæ imponitur; seu imposita est pro contractu; contrà enim impugnaberis, quia quamuis sit appositum quidquid requiritur ad substantiam, non tamen est appositum quidquid requiritur ad complementum; ad odiosa autem, vt potè stricti iuris requiritur opus vsquequaque completum *l. si de interpretatione ff. de pænis not. in l. quidquid adstringendæ ff. de verb. oblig. l. cum quidam, & ibi Bartolus ff. de liber. & posth.* 4

Onera imposita pro contractu nō intelligēda sunt, nisi de cōsumato.

Bartolus.

Probatur secundò, & simul fortius roboratur responsio ad instantiam mox positam. Iura imponentia onera pro contractibus, & pænas pro delictis respiciunt actiones externas, non purè internas, siquidem hæ secundum se non cadunt sub commercium, quamuis delictum contrahatur in substantia secundum actus internos, & contractus ineantur per solos consensus, ergo huiusmodi onera non sunt persoluenda, nisi per traditionem externam contractus ipsi, seu delicta fuerint consumata, quandòquidem per ipsam traditionem externam consumatur externè ipse contractus, seu opus, pro quo imponitur gabella. Antecedens per se patet, & quamuis per communicationem eorundem consensuum factam, vel per verba, vel per scripturam inter ipsos contrahentes huiusmodi consensus reddantur externi, & sensibiles, hæc tamen sensibilitas non est sufficiens ad complendum vsquequaque contractum sensibilitate à iure intenta, quæ est distractio vnius rei cum iure ad aliam contrahendam; id enim, quod iura intendunt est, ne res distrahantur actu sine solutione illius oneris.

Respiciūt actiones externas non pure internas.

Nō quacunque sensibilitas sufficit.

Probatur tertiò. Posito mutuo consensu, cum omnibus debitis conditionibus requisitis ad naturam cambij, si mutuo postea consensu contrahentes à contractu recederent, non esset Gabella pro contractu persoluenda, & posita traditione, si postea resilirent eodem mutuo consensu a contractu adhuc gabella est debita, & si fuerit so-

Contractus mutuo consensu initus potest etiā mutuo cōsensu dissolui.

soluta non est restituenda, ergo, quia gabella non est persoluenda, nisi contractus fuerit per traditionem vsquequaque completus. Antecedens non videtur pati difficultatem, quia pro eo contractu non debetur gabella, qui suum effectum non consequitur.

Dices, si fuerit imposita Gabella pro contractu emptionis, & venditionis adhuc eadem debetur, quamuis contractus non fuerit per traditionem rei, & actualem acquisitionem pretij consummatus, ergo etiam debetur gabella imposita pro cambio, quamuis cambium non fuerit per externam traditionem completum. Sed contrà admisso antecedente negat *Molina d. disp. 397. vers. mihi verò longe in fin.* consequentiam ea ductus ratione, quod emptio, & venditio solo consensu perficiatur, non sic contractus cambij, sed quia nos superius diximus etiam consensu perfici contractum cambij, qui reducitur ad emptionem, & venditionem, vel ad locationem, ideò nego absolutè antecedens, quià quamuis emptio, & venditio consensu perficiatur, non intelligitur tamèn, quantum ad onera, sufficientèr completa, nisi res distrahatur actu, & pretium actu comparetur, cum versemur in odiosis, vt supra.

Molina.

§. XV.

An si cambium per mutuum consensum fuerit celebratum tempore vnius Gabellarij, & consummatum per traditionem tempore alterius Gabella debeatur primo, an verò secundo.

SVMMARIVM.

Status difficultatis in suis terminis propositus 1.
Rationes militantes pro primo 2.
Exceptiones in fauorem secundi 3.
Potiora sunt iura Gabellarij secundi 4.
Satisfit rationibus adductis pro primo 5.

1 Disquisitio XV. Iuxtà propositum casum in præcedenti paragrapho, quo conuenerant Titius, & Caius, ille de soluendis centum nummis aureis hic Mediolani, ille de dandis literis pro restitutione facienda Neapolim, conuentio facta fuerat existente vno Gabellario, postea fuit consummatus contractus per actualem traditionem pecuniæ ex parte Titij, & dationem literarum ex parte Caij tempore, quo alius Gabellarius successerat. Orta fuit controuersia inter eosdem Gabellarios, cui deberetur pretium pro Gabella.

2 Asserebat primus sibi Gabellam deberi, eo quià obligatio illa non oritur ex impletione pacti illius per traditionem, quamuis hæc requiratur per modum conditionis, sed ex illo pacto secuta traditione tanquam conditione ad obligandum, suamque fundabat intentionem *in l. ex placito C. de rer. permut.* vbi legitur; *ex placito permutationis nulla re secuta constat nemini actionem competere*; ex quo textu à contrario sensu iuxtà mentem *Gomezij tom. 2. var. resol. cap. 8. num. 2.* inferebat ex ipso pacto, & contractu re secuta hoc est posita traditione oriri actionem, ergo cum pactum, ex quo tanquam ratione formali oritur actio, editum fuerit pro tempore, quo ipse erat Gabellarius eidem gabella debet cedere, non alteri, cuius tempore secuta est traditio. Se communiebat vlterius in eo, quod tota vis exigendi eandem traditionem originalitèr procedebat ab ipso pacto, vndè in rebus semper origo attendenda est, a qua cætera desumunt esse, & sequuntur naturam, & qualitates ipsius. Tandem concludebat, quod, quamuis requiratur traditio etiam, vt ratio formalis consequendi gabellam, non tollatur tamèn, quin obligatio saltem partialitèr oriatur ex pacto, adeòque quod saltem partialitèr sibi non debeatur gabella.

Antoni Gomez.

Actio quamuis concedatur post traditionem retrotrahitur tamē ad tempus consensus.

Obligatio saltē partialiter oritur ex pacto.

3 Obsistebat ex aduerso secundus, quod sine traditione nullum posset esse ius ad Gabellam, adeòque, quod adæquata ratio eandem exigendi proueniat à traditione, quæ cum facta fuerit tempore ipsius, ipsi ex recto iuris ordine debeat cedere. Super addebat ea, quæ in præcedenti disquisitione nos asserebamus, scilicet, cum versemur in odiosis attendi debere actum consumatum, & cum cōsummetur per traditionem, quæ fit pro tempore, quo ipsius officium, seu munus Gabellarij incæpit, non posse, quin sibi Gabella cedat. Concludebat tandem paritate desumpta à contractu emptionis & venditionis, qui sicuti quandò ex mutuo contrahentium consensu perficiendus est per scripturam non intelligitur perfectus, nisi quandò eadem scriptura perficitur, ità quandò mutuo contrahentium consensu contrahitur cambium non intelligatur perfectum, nisi quandò fit traditio, nam sicuti ibi ex artium conuentione requiritur scriptura ad complementum, ita ex natura sua hic requiratur traditio ad perfectum esse, adeò vt sibi non esset soluendum tributum, nisi post illam, ita neque hic sit soluenda Gabella, nisi post traditionem, & sic sibi ipsi, qui ius habet post traditionem, cedat, non alteri, qui antè illam nullum ius habebat.

Attendi debet actus consumatus per traditionē.

4 Respondeo potiora esse iura Gabellarij secundi, ac sint illa primi. *Molina dicta disp. 397. Lassarte d. cap. 17. num. 33.* qui tamèn prius docuerat Gabellam ex permutatione deberi eo ipso, quod ex pacto de permutando oritur ciuilis obligatio; ne-

Molina. Lassarte.

nescio tamen qua consequentia, si enim perficitur onus soluendi gabellam post initum pactum de permutando etiam ante traditionem, quo iure potest posterior gabellarius habere actionem ad illud tributum, seu gabellam? Certè ius est perfectum in tali opinione pro tempore alterius. Rationes adductæ pro eodem secundo Gabellario hoc manifestè conuincunt, quibus hanc vnam addo, quod quandò onus respicit consummationem perfectam actus non obligat, nisi quandò actus est consummatus per suum perfectum esse, sed quandò actus consummatur per suum perfectum esse ius exigendi illud onus pertinet ad posteriorem Gabellarium, non ad primum, ergo &c.

Arguitur Laſſarte in cōſequētia.

5 Ad rationes, quæ pro aduersa parte afferebantur, dicendum est, & primò ad primam falsissimum esse obligationem solucndi tributum pro contractu non oriri ex impletione pacti illius per traditionem, nam quamuis daremus ipsam traditionem esse dumtaxat conditionem, adhuc tamen sine illa non deberetur gabella, quinimmò si est conditio est conditio ad contractum, non tamen in ordine ad onus persoluendi eandem gabellam, in ordine ad quam est saltem causa partialis, & cum sit causa partialis vltimò completiua eiusdem contractus in ordine ad illud onus ab ipsa partialitèr, vt à complemento vim desumit illud onus, quod non est, nisi ex opere completo; nec textus *in §. ex placito C. de rerum permut.* argumento deducto a contrario sensu maius robur, sed ius ipsi superaddit, quandoquidem si actio, seu onus soluendi gabellam prouenit ex pretio secuta re, ergo res ipsa, vt secuta, seu traditio, vt posita constituit pactum in ratione valida, & sufficienti ad exigendum illud tributum, adeòque &c.

Traditio est saltem causa partialis oneris soluendi gabellā.

Ad secundam dicendum est pactionem ipsam, seu contractum esse quidem originem, seu principium, & traditionis, & omnium subsequentium, non esse tamen secundum se sufficientem ad obligandum ad illa onera, nisi & traditio, & alia subsequantur, quæ quamuis dici possint effectus illius pactionis, simul tamen cum ipsa pactione sunt causa illius oneris persoluendi, & cum ipsa pactio in ordine ad obligandum robur accipiat ab eadem traditione, eadem dumtaxat posita incipit vim habere, & obligare, adeòque in ordine ad illam obligationem non est origo, sed dumtaxat causa partialis, & concomitans, & sic cessant omnia, quæ ex aduerso afferebantur.

Pactio robur accipit ab ipsa traditione.

Ad tertiam dicendum est, quod quamuis sit causa partialis non habeat tamen vim ad obligandum ad gabellam, nisi in quantum coniungitur cum traditione, vndè ob eandem traditionem, cum vim obligandi desumat non incipit obligare, nisi quandò ponitur eadem traditio tanquam constitutiua eiusdem in tali ratione valida ad producendum talem effectum, & cum talem vim desumat pro tempore, pro quo viget ius secundi gabellarij eidem parit effectum, non alteri, qui habebat ius pro tempore, pro quo non poterat obligare.

Desumit vim pro tempore secundi gabellarij.

§. XVI.

An si in cambio mutuo consensu inito facta fuerit mentio de scriptura conficienda, & antecedentèr ad scripturam soluta fuerit Gabella præsumatur firmatus contractus per ipsam, & quid de gabella.

SVMMARIVM.

Status difficultatis, & rationes dubitandi 1.
Posita solutione cambij, & Gabella, cum de scriptura facta sit mentio in contractu, hęc non præsumitur intenta, vt complementum contractus, sed vt probatio eiusdem 2.
Ex suppositione, quod scriptura, vel realitèr, vel rationabilitèr præsumptiuè fuerit requisita ad pleniorem tantum probationem, & debitor velit recedere non potest creditor, qui gabellam soluit à gabellarijs repetere, sed tantum agere debet contrà debitorem, ex suppositione verò, quod fuerit requisita tanquam complementum recedente debitore potest creditor gabellam reuocare 3.

Disquisitio XVI. Conuenerat idem Titius, & Caius in contractu cambij hoc pacto, vt ille erogaret centum nummos aureos Mediolani, iste daret literas pro eisdem cum interesse restituendis Romæ, sed de hac conuentione conficeretur scriptura. Antè confectionem talis scripturæ conuentæ Titius persoluit illos centum nummos aureos, & simul Gabellario Gabellam impositam pro contractu. Renuente iam Caio dare literas controuertebatur primò, an præsumendus esset integrè confectus, an suspensus vsque ad confectionem scripturæ, etiam si ex parte campsoris deuentum sit ad solutionem pretij conuenti. Secundò, an per solutionem Gabellæ Gabellario tunc existenti sufficienter coniectetur mentem contrahentium fuisse, vt scriptura, de qua facta est mentio in conuentione non requireretur ad substantiam contractus, sed solùm ad probationem, maioremque securitatem. Tertiò, an ex suppositione, quod mens fuerit, quod solùm requireretur scriptura ad pleniorem probationem, per recessum campsarij a contractu possit eadem Gabella repeti, & reuocari, & an possit

reuocari, etiam si ex mente ipsorum conieĉtaretur, eandem scripturam fuisse intentam tanquam de substantia contractus. Singulos articulos propositos breuitèr expendo, & quidem

2 Respondeo primò, per solutionem factam per Titium pecuniæ conuentæ acceptatam à Caio, & solutionem item Gabellæ factam Gabellario sufficientèr præsumi, cum de scriptura mentio facta est in contractu, eam non fuisse intentam, vt requisitam a contrahentibus tanquam complementum contractus, sed tantum ad probationem eiusdem. Probatur primò. Non est præsumptio, quod contrahentium mens fuerit, quod suspendatur substantia, & effectus contractus vsque ad completionem scripturæ, quandò effectus ponuntur in esse, vtroque consentiente antecedentèr ad illam, ergo positis eisdem effectibus, seu solutione præsumendum est, contrahentes non voluisse scripturam ad consummationem contractus, sed tantum ad probationem. Antecedens probatur, quia ordo rerum postulat, vt prius ponantur, quæ requiruntur ad constitutionem causæ, quam quod ponantur effectus ad ipsam consequentes, & licet ex alibi dicendis per pecuniam antecedentem possit debitum subsequens tolli, regularitèr tamèn, cum non fiant huiusmodi solutiones antecedentèr, non est præsumendum, quod fiant ad illum effectum, nisi exprimatur.

Posito effectu in esse non est præsumptio suspensionis vsque ad positionem scripturæ.

Probatur secundò, quia in ijs contractibus, in quibus scriptura de sui natura non requiritur, sed dumtaxat ex voluntate contrahentium, si non fiat expressio, quod requiratur, vel tanquam substantia contractus, vel tanquam probatio eiusdem, & ea adhuc non posita adimplentur ea, quæ ex contractu proueniunt, semper præsumendum est, quod fuerit requisita ad probationem dumtaxat, ergo &c. Antecedens probatur, quia conditiones, quæ sunt præter naturam contractus, & habere possunt diuersam interpretationem semper accipiendæ sunt, vt minus restringentes naturam contractus, nisi alitèr constet de mēte contrahentium, quandòquidem quantum fieri potest debet saluari natura cōtractus, & in dubio semper præsumendum est in fauorem eiusdem contractus, sed minus restringitur per hoc, quod conditio scripturæ sit apposita ad probationem, non ad substantiam, ergo &c. Maior probatur paritate, nam si aliquæ leges de nouo condantur quoad aliquem contractum secundum sui naturam subsistentem independentèr ab illis, & diuersam accipiant interpretationem, interpretandæ sunt, ne officiant contractui, præcipuè si sint leges singulares, cum vtporè recedentes à iure communi sint restrictiuè sumendæ *l. ius singulare §. quod verò contrà ff. de legibus cap. cum dilectus de consuetud. & cap. 2. de filijs presbit. in 6. Baldus in l. non sine C. de bon. quæ lib. Abbas cons. 1. col. 2. vol. 1. & cons. 117. col. 2. vol. 2.* ergo etiam conuentiones, quæ habent rationem legis particularis, cum per ipsas contrahentes sibi legem constituant *l. ea lege C. de condit. ob cau. dat. l. 1. C. commod. & ff. depos. l. 1. §. si conuenit, & facit ff. locat. l. si domum, & l. si quis fundum ff. de contrah. empt.* sunt restrictiuè sumendæ, quatenus minus officiant, ac par sit naturæ eiusdem contractus.

Conditiones semper interpretandæ sunt, vt minus restrictiuæ contractus.

Baldus. Abbas.

Dixi, *nisi alitèr constet de mente contrahentium*, quod certè non constat in data hypothesi, quandòquidem cum Titius in adimplementum conuentorum soluerit, & Caius acceptarit solutionem, præsumuntur voluisse, quod contractus vim haberet per mutuos consensus præstitos, in quorum executionem soluunt, & accipiunt, non per scripturam, cum antecedentèr ad illam adimplerint, quæ sunt adimplenda, nec vllus præsumitur soluere, antequam obligetur ad soluendum; Neque obstat, si dicatur, quod vnus tantum adimpleuerit per solutionem pecuniæ conuentæ, non alter, qui literas non dedit, quas ex conuentione dare tenebatur; non obstat, inquam, nam ex eo, quod hic alter acceptarit pecuniam sibi traditam in executionem conuentorum videtur firmasse contractum iam constitutum, adeòque posse obligari ad perficiendum ex sui parte per dationem earundem literarum.

Nullus præsumitur soluere, antequam obligetur ad soluendū.

Probatur tertiò, quia si fuerit initus contractus emptionis, & venditionis facta mentione in celebratione eiusdem de scriptura conficienda, & antecedentèr ad ipsam fuerit deuentum ad traditionem mercis, & pretij sufficiens coniectura est eadem traditio mercis, & pretij, quod scriptura fuerit per contrahentes requisita dumtaxat ad probationem, non ad consummationem contractus *Molina d. disp. 397. vers. sicut. quando. Gregorius Lopez in cap. relatum 1. de test. num. 8. Lassarte de dec. vend. cap. 3. num. 14.* ergo etiam si cambium fuerit initum mentione facta de scriptura, & antecedentèr ad ipsam fuit ad solutionem deuentum, rationabilis erit coniectura eadem solutio, quod scriptura fuerit dumtaxat requisita ad probationem; neque subsistit disparitas, quam aliqui assignant, consistens in eo, quod emptio, & venditio solo consensu perficiatur, non sic cambium; non, inquam, subsistit, quandòquidem, præter quam quod etiam cambium per mutuum consensum exhibitum obligat, posita tamèn traditione ex altera saltem parte, nullus est, qui denegat obligare, & cum ponatur ipsa traditio antecedentèr ad scripturam supponitur, vt completiua contractus independentèr ab eade scriptura, vndè sicuti præsumitur in hypothesi emptionis, & venditionis, quod ipsa traditio excludat præsumptionem,

Molina. Gregorius Lopez. Lassarte.

quod

Traditio exeludit quacunque præsumptionem.

quod scriptura requiratur pro substantia contractus, ita & præsumendum est in suppositione cambij, quod solutio excludat quamcunque præsumptionem, quod scriptura ad eundem effectum requiratur, nempè ad substantiam, sed ad summum ad probationem, nec officit, quod emptio, & venditio solo consensu perficiatur, non sic cambium; non officit, inquam, quià quamuis cambium perficeretur traditione, quià tamen ex partium conuentione exigeret scripturam ad obligandum non prius ponenda esset traditio, ac esset posita scriptura; cum igitur ponatur antecedentèr ad ipsam non illegitimè potest præsumi, quod scriptura non fuerit intenta, vt fundamentum talis solutionis, sed vt quid consequens ad probandum ipsum contractum.

Dices in hypothesi de emptione, & venditione supposita traditione iustè præsumi scripturam requiri tantum ad probationem, quià traditio secuta est ex vtraque parte, non præsumi autem in contractu cambij, de quo loquimur, quià traditio tantum posita est ex parte vnius contrahentis, nempè camporis, non ex parte alterius. Sed contra, quia ex eo, quod posita sit tantum ex parte vnius arguitur saltem, quod ex parte illius, qui soluit sit legitima præsumptio, quod ipse soluerit ex affectu cambij perfectè constituti independentèr a scriptura, ergo cum alter acceptarit talem solutionem ex vi contractus, præsumitur etiam se accomodasse rationi, secundum quam alter persoluit, cæteroqui acceptaret, vt debitum, quod debitum non esset. Deindè supposita traditione ex parte vnius acceptata ab altero ius ipse habet, vt per alterum compleatur, siquidem contractus iam est vestitus traditione, per quam qui tradidit ius acquisiuit ex contractu, & sic potest alterum coarctare, & ad complementum, & ad scripturam, si ipsa necessaria est, quod satis est ad euincendum contractum independentèr a scriptura subsistere in suo esse, siquidem obligat ad eiusdem confectionem.

Acceptās præsumitur se accomodare rationi, secundū quā alter soluit

Respondeo secundò, ex solutione Gabellæ facta gabellario in hypothesi præcedentis responsionis sufficientèr coniectari non fuisse intentam per contrahentes scripturam ad cōsummationem contractus, sed tantum ad probationem. Ratio est, quia nullius ita insanæ mentis præsumendus est, vt velit soluere ex titulo, ex quo non præsumat se obligari, & solutum difficilè posset repetere, si ex tali titulo non deberetur, ergo cum soluat, præsumptio vehemens est, quod soluat intendens obligari præcisè ex contractu independentèr a scriptura, adeòque, quod scriptura sit tantum necessaria ad probationem. Quod si dicas, quod cum substantia contractus non depēdeat solùm ab intentione soluentis, sed etiam alterius, cum quo contrahit, parum referre possit ad intentum, quod alter soluerit, qui proindè debet sibi imputare, quod soluerit, cum non deberet; statim impugnaberis, quia, cum potissimum ad ipsum soluentem pertinere videatur, quod conficiatur scriptura, cum ad ipsius maiorem securitatem exigatur, non alterius, qui ex illa acceptione constituitur debitor, videtur optimè quantum ad validam præsumptionem concludi, (quod si ipse non obstante non confectione scripturæ arbitratur, seu præsumitur arbitrari, quod scriptura sit tantum ad probationem, cum antecedentèr ad ipsam gabellam persoluerit, quam certè non persoluisset, si voluisset scripturam esse de substantia) non debeat alter sub motiuo scripturæ non confectæ à contractu recedere, ne quod vnius fauore introductum est in eiusdem læsionem retorqueatur *l. quod fauore C. de legibus l. generalitèr C. de secundis nuptijs l. nemo C. de procurat.* Deindè militant omnia argumenta, quæ pro præcedenti responsione adducta sunt.

Quod in vnius fauorē inductū est non debet in ipsius læsionē retorqueri.

Respondeo tertiò. Ex suppositione, quod scriptura, vel realitèr, vel rationabilitèr præsumptiuè fuerit requisita ad pleniorem dumtaxat probationem, & debitor velit recedere non potest creditor, qui gabellam soluit à Gabellarijs repetere, sed tantum agere debet contra debitorem; Ex suppositione verò, quod fuerit requisita tanquam complementum contractus recedente debitore potest creditor ipsam Gabellam reuocare. Ita sentire videtur *Molina tract. 2. disp. 337. & disp. 397.* iuxtà mentem Gomesij & aliorum, quos ibi citat. Ratio primæ partis est, quia in illo primo casu Gabella ex valido, & secundum se licito contractu persoluta est, ac ad exigendum talem solutionem concurrunt ea omnia, quæ a iure intenduntur, & præscribuntur, & contrahentes requirentes scripturam, cum illam non requirant ad substantiam contractus, non possunt obesse eidem iuri, quod ex quocunque contractu valido, & per traditionem completo potest exigere gabellam, ergo cum nihil obsit, quominus eadem Gabella secundum iuris dispositionem fuerit exacta, & persoluta non erit, cur possit repeti, & reuocari

Molina.

Ex quocunque cōtractu valido, & completo oritur ius gabellæ.

Ratio secundæ partis est, quià quandò requiritur scriptura tanquam complementum contractus, & ex partuum conuentione tanquam de substantia ipsius, tunc antè scripturam integrè confectam non censetur perfectus contractus, quinimmò liberum est cuicunque ex contrahentibus à contractu recedere *Instit. de empt. & vendit. §. prime l. Contractus C. de fid. instrum. l. 2. ff. de contrah. empt. Molina tract. 2. disp. 337. vers. qua dicta sunt. Laffarte cap. 17. num. 47.* sed gabella non debetur per ea, quæ supe-

Ex parte cōtrahentium nō completur cō tractus.

Molina. Laffarte

superius diximus, nisi quandò contractus integrè perfectus est, ergo antè confectam scripturam in data hypothesi non debetur, ergo si sit soluta poterit iustè repeti, si per recessum ex altera parte antè confectionem scripturæ contractus dissoluatur. Hæc vltima consequentia probatur, quia solutum, quod de iure soluendum non erat, nisi post adimpletam conditionem ea non adimpleta potest reuocari, siquidem debitum non erat, & sicuti non tenetur soluere, quod non est debitum, ita potest reuocare solutum, si illud non erat debitum.

Potest non solui, quod non est debitũ, & reuocari solutũ indebitum

Dices primò, quod quamuis non esset posita scriptura requisita ex partium conuentione, sint tamen posita ea omnia, quæ ex dispositione iuris requiruntur ad exigendam gabellam; iura enim dumtaxat exigunt, quod facta fuerit conuentio per mutuum consensum cum traditione, cæteroqui si alia ex præcisa eorundem contrahentium voluntate requirerentur ad hoc onus obeundum, possent semper ad libitum plures, & longè plures conditiones apponere, & sic eadem iura eludere. Sed contra, quia cum iura imponentia onus vectigalium sint odiosa non habere possunt vim, nisi quandò contractus est integrè perfectus; nec extenduntur ad contractum in substantia non subsistentem, siuè non subsistat ex defectu iuris, siuè ex voluntate contrahentium; onera enim imposita pro contractu non debent extendi ad non contractum, quinimmò nec extenduntur ad contractum, nisi quandò integrè perfectus est per ea, quæ supra dicebamus. Cum igitur in data hypothesi contractus non subsistat ante conditionem adimpletam scripturæ, non nisi ea adimpleta obligat, & sine illa non obligat, adeòque siue illa onera imposita vim habere non possunt. Ad illud, quod in instantia subditur dicendum est, quod contrahentes apponentes conditiones, quæ respiciunt propriam vtilitatem, vtantur iure suo, & si illæ suspendant contractum, suspendunt etiam onera, quæ ad eundem pertinent, donec perficiatur. Cauendum tamèn est, ne huiusmodi conditiones apponantur in fraudem legis, & ad eludendum ius Fisci, quatenus dicantur apponi ad suspendendum contractum, & nihilominus ijs adhuc non positis fiunt ea omnia, quæ ex contractu consequuntur, & postea non habeatur cura de implemento huiusmodi conuentionum, vt possit impediri exactio onerum per assertionem, quod conditiones requisitæ ad validitatem contractus non fuerint adimpletæ. Debent igitur apponi tanquam re vera suspendentes, ita vt de facto suspendant, & si fuerit soluta gabella antè illas ad easdem repetendas debet probari, quod contractus fuerit resolutus ob non implementū ipsarum.

Iura nō habent vim nisi, quandò contractus est perfectus

Cauendum est ne conditiones apponãtur in fraudem Fisci,

Dices secundò, cum dominia rerum per traditiones transferantur ex eo, quod Gabella fuerit tradita, argui, quod non possit reuocari, siquidem nemo priuandus est iure, quod legitimè acquisiuit. Sed contra, quia traditio non transfert dominium, nisi fuerit cum iusto titulo, hoc est cum iure in acquirente, & onere in tradente; cum igitur Gabellarij non habeant ius ad habendas, seu exigendas gabellas, nisi pro contractibus in tali genere, nec contrahentes onus illas persoluendi, nisi quandò ijdem contractus perficiuntur, hinc est, quod per illam traditionem non fuerit legitimè per acceptantem acquisitum dominium &c.

Traditio nõ trãsfert dominiũ nisi fuerit cum iusto titulo.

---

§. XVII.

An liceat negotiari super cambijs, & recambijs cum aliquo determinato lucro absque eo, quod pecuniæ tradantur ad cambia, & recambia.

SVMMARIVM.

Proponitur status difficultatis 1.
Assignatur titulus cohonestandi huiusmodi conuentiones 2.
Discrimen inter societatem ex negotiatione cambiorum, & societatem in alijs rebus respectu sortis 3.
Talis negotiatio super cambijs sustineri potest concurrentibus illis tribus contractibus 4.
Satisfit argumentis, quæ in oppositum afferuntur 5.

Disquisitio XVII. Vigebat, & hactenus viget in aliquibus foris, seu regionibus hæc consuetudo, vt aliqui reponant pecunias suas apud mercatores non quidem ad cambium, sed ad negotiandum super cambijs, quatenus eidem mercatores eadem pecunia, seu pecunijs vtantur ad constituenda cambia non quidem nomine deponentium, sed proprio. In tali depositione hæc pacta adijciuntur, vt certum debeat esse capitale, & pericula, si quæ fuerint, debeant pertinere ad ipsos mercatores depositarios, & vt ipsi depositarij debeant quot annis vsquequo pecuniæ apud se depositæ restituantur soluere determinatum aliquod lucrum puta quinque, vel sex pro singulo centenario. Quæritur, an hic modus negotiandi super cambijs respectu deponentium licitus sit, an vsurarius. Commendat hunc modum *Nauarrus præcipuè in man. Confes. cap. 17. num. 255. & in comment. de vsuris num. 32.* Reprobat verò *Sotus de iustitia, & iure lib. 9. quæst. 6. art. 1.* Vix videtur apud nos posse 1

Nauarrus.
Sotus.

esse

esse difficultas suppositis iis, quae tradidimus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. 6. §. 8. per totum*, quae ibi recole. Quia tamen videtur specialis aliqua ratio in societate ad negotiationes cambiorum, ac in societate ad alias negotiationes, ideò non frustraneè haec quaestio hic opponitur ex professo discutienda. Pro qua

2 Aduerte, titulum cohonestandi huiusmodi conuentionem, de qua nos loquimur, alium esse non posse a triplici illo contractu, de quo asseruimus *eodem tom. primo loco mox allegato*, quatenus scilicet ipsi deponentes saltèm implicitè conferant illam pecuniam titulo societatis, vt in cambijs negotietur, & deinde, vel simul implicitè etiam fiat noua conuentio, vi cuius ipsi mercatores depositarij assumant in se pericula peccuniae per deponentes collatae, & in mercedem talis oneris assumpti aliquid diminuatur de iusto pretio, quod verisimilitèr poterat sperari ex cambijs, ad quae deponentes inierant societatem, & tandem fiat implicitè venditio illius lucri verisimilitèr sperati (detracto illo maiori lucro propter assecurationem) quod secundum se incertum est pro aliquo minori lucro certo, quod fit Vg. quinque, vel sex pro singulo centenario. Excepto hoc contrahendi modo per triplicem hunc contractum vix video, quo alio titulo posset illa conuentio cohonestari quoad illud lucrum quinque, vel sex pro centenario; transiret enim in mutuum palliatum, & illud lucrum ex sola temporis dilatione exigeretur, quod non est dicendum.

Iustus titulus nō potest esse, nisi triplex contractus

3 Aduerte secundò, Magnum intercedere discrimen inter societatem contractam super negotiatione cambiorum, & eam, quae contrahitur super alijs rebus respectu sortis, seu capitalis. Ratio discriminis in eo consistit, quod in societatibus aliarum rerum res, quae exponitur in dicta negotiatione subiacet periculo consumptionis, & perditionis, a quo periculo regularitèr immunis est societas, quae super cambijs contrahitur, quandòquidem cum huiusmodi cambia contrahantur, & consummentur non per realem transportationem, sed per virtualem per literas scilicet non ita obnoxia sunt periculis, sicuti aliae negotiationes, quae, cum fiant per realem transportationem, vel per expositionem merciuin subiacent, vel consumptioni, vel perditioni. Verum tamen est, quod quamuis cambia, non ita sint obnoxia periculis sicut aliae negotiationes, suo tamen quandòque periculo non careant licèt non ità ordinario, & frequenti, vt cum illi, quibus dantur pecuniae, vel ipsi etiam mercatores, apud quos pecuniae deponuntur, vergunt in decoctionem; vndè ex hoc capite non videtur posse contrahi contractus assecurationis in societate super negotiatione cambiorum, nam, cum pericula possint esse dumtaxat, vel penes ipsum depositarium, vel penes eos, quibus ipse ad cambia pecuniam concedit, non videtur ipse depositarius assumpto pretio pro illis posse eadem pericula in se assumere, quandòquidem regularitèr ad illa tenetur; si enim ipse vergat in decoctionem, adhuc tamèn remanet obligatus, & nomen retinet debitoris; si vero alijs minus idoneis praestat, adhuc tenetur, cum teneatur etiam de culpa leui *Baldus in l. qui fortuitis num. 22. C. de pignor. act. Petrus de Vbaldis de duobus fratribus part. 3. num. 1. col. 2. vers. si autem culpa*, quae certè interuenire praesumitur, quando potens eligere facultatibus magis idoneum, elegerit deteriorem, textus *in l. qui Cena §. cum inter ff. damn. infect. Baldus l. vltima §. sed quid col. vltima C. commun. de leg. Decius in l. si idem cum eodem §. si vna num. 5. ff. de iurisd. om. iud. Alexander cons. 41. num. 5. in fin. lib. 3. Cranetus cons. 97. num. 4.* quandòquidem non facit, quod prudens, & diligens facturus fuisset *l. videamus, & ibi Glosa ff. locati*, nec praeuidet, nec prouidet, quod diligens praeuisurus, & prouisurus fuisset *l. si putator 31. ff. ad leg. Aquil. Baldus l. qua fortuitis num. 12. C. de pignor. act.* & sic circumscripto etiam quocunque pacto, vel assumptione periculi vltra contractum videtur ad onera eorundem periculorum obligari. Quidquid tamèn sit de ijs

Societas in negotiatione cambiorum vix subiacet periculo sortis.

Baldus. Petrus de Vbaldis. Baldus. Decius. Alexander. Cranetus. Glosa.

4 Respondeo, talem negotiationem super cambijs tanquam licitam posse sustineri suppositis illis tribus contractibus, eum omnibus conditionibus, & restrictionibus, quas necessarias asseruimus *d. tom. 1. sub tit. Contractus III. Disquis. 6. §. 8.* Ea, quae ibi dicta sunt maximè conferunt ad praesentem statum, quae propterea ibi recole, non enim hic vacat repetere. Pro vberiori tamèn firmitate responsionis placet nonnulla argumenta dissoluere, quae vel ad praesens institutum specialitèr pertinent, vel ibi fuerunt omissa

5 Arguunt igitur primò ex Constit. Sixti V. Summi Pontificis incip. *Detestabilis* edita die 25. Octobris 1586. damnantis conuentiones de assecuratione in quibuscunque contractibus Societatis, cuius haec sunt verba. *Damnamus, & reprobamus omnes, & quoscunque contractus conuentiones, & pactiones post hac ineundos, seu ineundas, per quos, seu quas cauebitur personis pecunias, animalia, aut quaslibet alias res societatis nomine tradentibus, vt etiam si fortuito casu quaelibet iacturam, damnum, aut amissionem sequi contingat, sors ipsa, seu capitale semper saluum sit, & integrum à socio recipiente restituatur, siue vt de certa quantitate, vel summa in singulos annos, aut menses durante societate respondeatur. Statuimusque huiusmodi contractus conuentiones, & pactiones vsurarias, & illicitas posthac*

Exponitur mēs Sixti V.

censeri debere, atque imposterum non licere iis, qui pecunias, vel animalia, aut alias res in societatem tradent, de certo lucro, vt praefertur, percipiendo inter se pacisci, aut concordare, neque etiam sine ad certum, sine ad incertum lucrum conuenerint socios, qui ea recipient ad sortem, seu capitale saluum, & integrum, vbi illud casu fortuito perierit, vel amissum erit reddendum quouis pacto, aut promissione sibi obligare. Ac ne de caetero societates ineantur sub huiusmodi pactis, & conditionibus, quae vsurariam prauitatem sapiunt districte interdicimus, & prohibemus

Graffius. Respondet *Graffius decis. lib. 2. cap. 120. num. 39.* Pontificem in dicta Constit. locutum duntaxat fuisse de pactis iniustis, & Azorius. legibus contrarijs, & *Azorius p. 3. lib. 9. cap. 3. vers. in hac* testatur se audiuisse Romae a personis fide dignis Pontificem eundem viuae vocis oraculo se declarasse mentem suam non fuisse contractus a doctis viris approbatos damnare. Sed facile eliditur haec responsio, si afferatur Pontificem pacta, de quibus loquitur, iniusta declarasse, a ideoque &c. nec de illa Pontificis declaratione facta viuae vocis oraculo, prout refert Azorius, satis constat.

Lessius. Congruentius respondere videtur *Lessius de iust. & iu. lib. 2. cap. 25. dub. 3.* asserens Pontificem ibi loqui duntaxat, quando ex vi contractus societatis praecise exigitur assecuratio, quod certe iniquum, & damnabile est, prout late nos tradidimus *tom. primo sub tit. Contractus III. de mut. & vsuris Disquis. 6. §. 8. sub num. 8. vers. probatur iam secunda pars primo*, induceretur enim aliquod onus ex vi contractus, quod esset supra naturam, & exigentiam eiusdem contractus, adeoque inaequalitas aduersans iustitiae commutatiuae, In hypothesi autem, de qua hic est sermo, assecuratio non esset ex vi contractus societatis, quamuis cum eadem connecteretur ex arbitrio contrahentium, & ex vi alterius contractus, ad quem tamen assecurans non obligatur ciuiliter ex vi eiusdem praecedentis societatis, sed ex arbitrio illum init. Recolo, quae ibi dicta sunt, & praecipue *vers. probatur secundo ead. secunda pars*. Subdit idem Lessius loco cit. quod cum non obstante dicta constitutione in Italia maxime vigeat huiusmodi praxis, & vsus sic contrahendi optime arguatur, vel dictam constitutionem nunquam fuisse receptam, vel eo non collimasse Pontificem, vt impeteret hunc vsum contrahendi, sed quid aliud, quod est conforme ijs, quae refert Azorius loc. cit. a fide dignis relata quoad declarationem viuae vocis oraculo factam per eundem Pontificem, cuius non leue est fundamentum, quod multi Doctores post eandem constitutionem scripserint no improbantes talem formulam contrahendi. Sed quidquid sit de ijs, quae asserit Lessius, & alij quoad hanc Pontificiam Constitutionem, ad Sacrosanctam Romanam Sedem pro declaratione recurrendum est, cum ad eandem Constitutiones Pontificias interpretari, & declarare pertineat, eiusque sensui infallibili standum quaecunque exceptione remota, iuxta cuius propterea declarationem volo mea tum scripta, tum scribenda intelligenda esse, & si quid dissonum contineant ex nunc pro tunc reprobo, & reuoco, vtpote nec iuribus consentanea, nec infallibili regulae, quae apud Sacrosanctam Sedem residet, conformia. Quia tamen ex classicorum Doctorum placito haec contrahendi formula sub praefata Constitutione non cadit, & ex aliorum relatu, quando etiam comprehenderetur, non fuit constitutio moribus vtentium approbata, ideo non approbando hanc formulam si fuerit per eundem Pontificem reprobata, sed procedendo in suppositione, quod non fuerit reprobata, alia argumenta, quae contra eandem possent efformari, dissoluo.

Loquitur Pontifex quando exigitur assecuratio ex vi praecise societatis.

Recurrendum est ad Romanam Sedem pro declaratione.

Arguunt secundo. Tertius contractus, qui interuenit in hac formula contrahendi, pro quo lucrum incertum pro certo venditur non potest subsistere in ratione emptionis, & venditionis, ergo non est, cur possit exigi illud determinatum, & certum lucrum. Antecedens probatur, quia sine pretio emptio nequit consistere *l. pacta conuenta l. in venditionibus ff. de contrah. empt. §. pretium Instit. eod. tit.* quod quidem pretium debet necessario esse in pecunia numerata *l. 1. ff. de contrahenda empt.* nec res aestimata adimplere potest vices pretij *Aries Pinellus in rub. C. de rescind. vend. in secunda part. cap. 1. num. 6.* ergo &c. Sed contra primo, quia nulli est dubium, quin res vendi possit expectato pretio, & immediate non facta rei traditione, cum contractus emptionis ex superius allegatis solo consensu perficiatur, & constituatur. Quid ergo vetat, quin pretio postea maturando ius aliquod incertum possit dissolui? neque citata iura quid aliud euincunt, nisi quod sine numerata pecunia non fit proprie, & rigorose emptio, & venditio; caeterum quoad effectum non tollunt, quin aequiualenter haberi possit per cessionem alicuius iuris, quod substituatur loco pecuniae numeratae, seu numerandae; Deinde esto, quod non fit proprie emptio, & venditio, quoad intentum tamen cohonestandi contractum sufficit, quod sit permutatio illius iuris ad incertum maius, cum alio iure ad certum licet minus, vel contractus innominatus *do, vt des*.

Sine pretio nequit emptio consistere.

Aries Pinellus.

Potest esse permutatio iuris certi ad incertum maius.

Arguunt tertio, videri manifeste aduersari illud lucrum certum menti Sixti V. expresse illud prohibentis, & Pij V. damnantis in cambijs quamcunque conuentionem de certo interesse. Sed contra, quia videtur, quod Sixtus V non alloquatur in terminis, de quibus loquimur, ex vi alterius con-

Pius V. bquitur tantū in terminis cambij. contractus, sed dumtaxat ex vi contractus eiusdem societatis. Pius verò V. loquitur dumtaxat in terminis cambij; hic autem illud lucrum acquireretur non ex cambio, sed ex simplici permutatione, adeóque &c.

---

§. XVIII.

An Mercator, qui pro alio tanquam fideiussor soluit sine notificatione possit a principali debitore exigere damna, & interesse, & loco illorum cambia.

SVMMARIVM.

Proponitur difficultas in suis terminis 1. *Necessaria fuit certioratio, & interpellatio, vt principalis debitor teneatur ad cambium interesse* 2.

1 Disquisitio XVIII. Titius solitus negotiari fideiussit pro Caio pro determinata summa per ipsum debita Seio, Caio ipso tempore conuento non soluente mandatum a Iudice relaxatum fuit tam contrà eundem Caium, quam contrà Titium, qui pro tali summa, vt principalis se obligauerat pro eodem Caio. Idem Titius metu dicti mandati sortem, & fructus habita iurium cessione soluit, & summam postmodum similem, vt sibi satisfaceret ad cambium accepit, & in suis libris dictum Caium debitorem creauit, & super cambijs tenuit. Tandem Caius in pluribus, & diuersis partitis soluit summam pro se solutam eidem Titio, sed non interesse cambiorum, quæ acceperat idem Titius, vt sibi satisfaceret. Orta fuit controuersia, an teneretur idem Caius ad interesse dictorum cambiorum, etiam si Titius non certiorauerit, & interpellarit Caium de acceptione eorundem cambiorum, & delata re ad Iudices sic

2 Responderunt necessariam fuisse certiorationem, & interpellationem ad hoc, vt principalis debitor teneretur ad eorundem cambiorum interesse, quibus non incongrua ratione adhæreo. Ratio est, quia sine mora interesse non debetur textus *in l. quod te l. lectaff. si cert. pet. Glos. in cap. conquestus de vsuris. Gabriel de solut. lib.* 10. *Nauarrus in compend. de vsuris num.* 46. sed mora absque scientia, & interpellatione non committitur *l. mora de vsuris l. Titia §. si vsuras ff. de leg.* 2. *Paulus de Castro in l. si duo §. hac autem verbis ff. de constit. pecun. Doctores in d. l. quod te ff. si cert. pet.* quandóquidem mora non militat, nec vim habet, nisi aduersus eum, qui est in dolo saltem præsumpto *Alexander*

Glosa. Gabriel. Nauarrus. Paul. de Castro. Alexander.

in l. si mora ff. solut. matrim. Altiatus conf. 104. *tom.* 3. *lib.* 8. *l. final. §. idem iuris erit ad l. Rod. de iactu*. Neque obstant ea, quæ diximus supra, notificationem non esse necessariam in mercatore, quandò debitor est morosus, siquidem dies solutionis interpellat pro ipsa solutione, & debitor ipse iustè potuit præsumere, & rationabiliter scire, quod propter dilatam solutionem, quid ipse mercator esset accepturus; Non obstant, inquam, quia dispar est ratio de creditore ob morosam debitoris solutionem, ac de fideiussore in ordine ad eundem debitorem, siquidem in primo casu præsumi non posse videtur ignorantia, cum sciat se obligatum esse pro tali tempore, & dies ipsa interpellet scientem pro solutione *Innocentius in cap.* 1. *de vsuris Addit. post Rom. conf.* 94. *& tot. Rolandus conf.* 35. *num.* 2. *lib.* 1. in secundo autem, cum Caius ad aliquid non teneatur versus Titium, nisi in casu solutionis iustè potest prætendere ignorantiam talis solutionis, adeóque non obligari antè interpellationem, præcipuè cum interpellatus principalis debitor se paratum soluere immediatè se exhibere potuisset *Cor. cons.* 206. *nu.* 7. *lib.* 2. vbi ponderat *d. l. quod te ff. si cert. pet.*

Ratio secunda esse potest, quia iniquum omninò videtur pro eodem tempore simul obligari, & in mora constitui *Bartolus in l. eum qui §. si iuramento num.* 3. *& ibi Castrensis de iure iurando. Cagnolus in l.* 2. *quæst.* 41. *num.* 160. *C. de pactis inter empt. & vendit. Decius conf.* 2. *num.* 5. *vers. nam quandò*, ergo principalis debitor obligatur præcisè versus fideiussorem, quandò hic pro illo soluit *Angelus in l. fideiussor pro venditore de fideiuss.* ergo non constituitur in mora pro illo tempore, quo fideiussor soluit, sed tantum pro tempore, pro quo ab eodem interpellatur.

Dices, fideiussor ob dilationem principalis debitoris in soluendo potest pecunias sub vsuris accipere, & creditori satisfacere, ad quas postea persoluendas debitor tenetur *l. si verò m... rem verari §. mihi l. si mandatum §. si fideiuss. ff. mandati*, ergo etiam ipse fideiussor, qui soluit, & ad sibi satisfaciendum accepit pecuniam ad cambium poterit obligare principalem debitorem ad interesse eiusdem cambij. Sed contrà, quia antecedens etiam verum non est, nec suffragari potest ipsi fideiussori, nisi quatenus prius interpellauerit principalem debitorem, an velit soluere, & sic instantia non facit ad rem præsentem.

Altiatus. Innocentius. Rolandus. Bartolus. Castrensis. Cagnol. Decius. Angelus. *Semper requiritur interpellatio principalis debitoris*

§. XIX.

An taxatio certi interesse in cambio facta ab initio possit sustineri per probationem posteà subsequentem.

SVMMARIVM.

Sensus difficultatis in suis terminis expressus 1.

Ratio dubitandi 2.

Taxatio determinati interesse in cambijs, si sit iuxtà verisimilem rationem non vitiat contractum, sed vitiatur 3.

Per subsequentes probationes legitimè concludentes supposita illa taxatione non quidem vim habente secundum se ad obligandum, sed tantum indicante conuentionem de compensatione lucri cessantis, vel damni emergentis consurgit ius in creditore ad exigendam illam summam, non quia ità taxata est, sed quia resultat ex facto, quod ita cessarit 4.

1 DIsquisitio XIX. Facta fuit conuentio de cambio ineundo inter Titium primò soluentem hic Mediolani, & Califronium recipientem cum onere respectu istius de restituendo receptum Romæ, sed quia Titius soluens promptas habebat occasiones ad lucrandum, vel timebat de proximo periculo damnorum sibi imminentium in solutione talis pecuniæ facta Califronio conuenit cum eodem de determinato interesse pro lucro cessante, vel damno emergente iuxta verisimilitudi-
2 nem talis lucri, vel damni. Perfecta hac conuentione, & posita solutione per Titium orta fuit controuersia, an talis taxatio iustè potuerit sustineri, si posteà concludenter fuerit probatum tantum interfuisse creditori. Ratio dubitandi ex eo potissimum consurgit, quod taxatio certi lucri non est, quæ reddat contractum illicitum, sed dumtaxat exactio *Aymon. cons. 189. col. pen. ad medium vers. non negarem tamen n. 8.* & quamuis taxatio fuerit illicita a principio sustinetur tamen per probationem posteà subsequentem *Lupus de vsuris §. 6. in fin. vers. & quod dictum est supra num. 26. post Deci. cons. 111. pro tenus ad fin. vers. 2. non obstat num. 14. Nauarrus in man. cap. 17. num. 211. Bursatus cons. 320. num. 54. lib. 3. Rota Genuensis decis. 9. in fin. num. 32. Cagnolus in l. 1. num. 51. C. de sent. quæ pro eo, quod inter.*

Exactio est, quæ reddit contractum illicitum, non taxatio. Aymon. Lupus. Decius. Nauarrus. Rota Genuensis. Cagno.

Conuentionem de tali certo, & determinato interesse de iure positiuo illicitam esse in cambijs clarè liquet ex Constit. Pij V. Sanctissimi Pontificis supra lata. Ibi *Statuimus ne deinceps, quis audeat siuè à principio, siuè alias certum, & determinatum interesse etiam in casu non solutionis pacisci:* Difficultas igitur potissimum ad hoc solum reducitur, an talis taxatio ita sit illicita, vt absolutè vitiet totum contractum, an verò ipsa vtpotè iniuriosa contractui vitietur. Secundò ex suppositione, quod contractum secundum se non vitiet, sed potius vitietur, an per subsequentes probationes possit cohonestari, & quantum ad effectum exactionis possit reuiuiscere, suosque parere effectus, non quatenus posità in principio conuentionis, sed vt repullulat ex probationibus.

Pius V.

Respondeo primò, taxationem determinati interesse in cambijs, si sit iuxta verisimilem rationem non vitiare contractum, sed ipsam vitiari. Conformis est iis, quæ diximus *tom. 1. sub tit. Contractus IV. de emphyth. & Censibus Pranot. 21. sect. 5. assert. 4. num. 53.* in terminis Bullæ Pij V. super creatione censuum, & ab hac responsione recedere non existimo Doctores, quos ibi tunc allegaui. 3

Probatur primò conditiones, quæ secundum se non aduersantur substantiæ contractus, quæque per ius positiuum non præscribuntur, vt formæ contractus, si per idem ius positiuum prohibentur, non irritant, sed irritantur, siquidem iure obsistente habentur pro non oppositis, sed illa taxatio determinati, & certi interesse secundum se non aduersatur naturæ contractus, nec præcipitur, vt forma eiusdem contractus cambialis, ergo ipsa vitiatur, non vitiat. Maior probatur, quia vbi substantia contractus non læditur, non est, cur ipse contractus secundum sui substantiam non debeat consistere, ergo conditiones, quæ non attingunt substantiam, vtpotè ipsam non lædentes non efficiunt, quin ipsa subsistat, ergo, cum prohibentur apponi, si apponantur debent haberi pro non appositis. Rursus, quæ non sunt contra substantiam contractus, nec resistunt initio, nec natiuitati eiusdem contractus *Cagnolus in l. contractus num. 70. ff. de reg. iu. Surdus cons. 253. num. 29. lib. 2. Sigismundus Scaccia de commert. §. 1. quæst. 1. part. 2. ampl. 20. num. 13. Rota Romana in vna Romana nullitatis census 5. Maij 1597. coram Corduba.* Minor probatur, quia independenter a dicta Constit. Pij V. contractus cum taxatione talis determinati interesse non erat irritus, vt est in confesso apud omnes, quinimmò talis taxatio certa à principio in alijs omnibus contractibus in iure sustinetur, si commensuretur ad fructus, seu ad interesse *l. curabit C. de act. empt. Decius in cap. cum venerabilis col. 7. ante medium vers. putarem tamen num. 65. de except. Parisien. cons. 60. num. 33. & 35. lib. 1. Surdus decis. 159. num. 16.* Rursus ea, quæ prohibent vt fieri non esse de forma contractus latè definiuit *Rota Rom.*

Taxatio non aduersatur naturæ contractus secundum se. Cagnol. Sigismundus Scaccia. Rota Romana. Decius. Parisiensis. Surdus. Rota Romana.

in

in vna Romana prælationis 2. Aprilis 1618. coram Dunozet, sed tantum, quæ præcipiuntur fieri, ergo &c.

Est præter, non contra naturā contractus.

Probatur secundò, quià illa taxatio determinati pretij est præter, non contra naturam, & substantiam contractus, ergo vtpotè quid accidentale adesse, seu abesse poterit præter ipsius contractus destructionem, ergo per ipsius appositionem non erit, cur destruatur contractus, sed cum ipsa prohibeatur perindè erit, ac si non esset apposita. Consequentia probatur, quia quæ inducuntur ad limitandum ius, quod potest iustè competere naturæ contractus secundum se, vt potè discordantia a iure talis contractus ità interpretanda sunt, vt limitent quominus possit tale ius; minus autem limitatur per hoc, quod ipsa vitientur, ac vitient contractum

Dices, cambia, quæ ineuntur cum tali taxatione ad determinatum interesse declarantur vsuraria, & foeneratitia. Ibi *quæ omnia nos vsuraria esse declaramus*, sed contractus, qui sunt vsurarij sunt omninò irriti, ergo per talem taxationem irritantur, non præcisè irritatur ipsa taxatio. Sed contra primò, quia illa verba, *quæ omnia &c.* referuntur ad præcedentia, non ad subsequentia, quæ tantummodò præcipiuntur, ne fiant, cæteroqui si Pontifex æquè voluisset, & antecedentia, & subsequentia esse vsuraria eodem modo expressisset, quinimmò cum illa expresserit, vt vsuraria, & non hæc, videtur ab vsuræ labe exemisse, cum inclusio vnius sit exclusio alterius ex vulgatis iuribus, & expressa noceant, quæ non expressa non nocent. Secundò, quià in allegata constitutione plura continentur, quæ pertinent ad substantiam contractus, alia tantum ad qualitates; Dici igitur potest, quod Pontifex, declararit vsuraria, quæ sunt contra substantiam contractus, non quæ sunt præcisè contrà qualitates eiusdem.

Verba referuntur ad præcedētia, non ad subsequētia.

Respondeo secundò, per subsequentes probationes legitimè concludentes supposita illa taxatione, non quidem vim habente secundum se ad obligandum, sed tantum indicante conuentionem de compensatione lucri cessantis, seu damni emergentis, consurgere ius in creditore ad exigendam taxatam summam, non quia ità taxata est, sed quia talis summa resultat ex facto, quod cessarit ex illo cambio, seu quia tantum interfuit creditori, quod illam pecuniam dederit ad cambium. Ita licèt sub diuersis terminis sentire videntur *Lupus de vsuris d. §. 6. in fin. vers. & quod dictum est suprà num. 26. Bursatus conf. 320. num. 54. & 86. lib. 3. Plot. in l. si quandò num. 453. ad medium C. vndè vi. Surdus conf. 485. num. 6. lib. 4.*

Lupus. Bursatus Plot. Surdus.

Probatur primò, quià ex superius dictis *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs 1. Prænot. 5. num. 4. assert.* 1. cambium non transit in siccum, si paciscatur de incerto interesse ratione talis damni, vel lucri, prout constabit ex euentu futuro *Lessius lib. 2. de iust. & iu. cap. 23. de Cambijs dub. 11. num. 90. Salas dub. 23. num. 2. Lugus disput. 28. de Cambijs sect. 8. num. 108. Rebellus secunda part. de oblig. iust. lib. 11. de Cambijs quæst. 13. num. 2.* ergo neque etiam transibit in siccum, si postea resultante tali interesse ex rationibus concludentèr euincentibus exigatur talis summa proportionabilis eidem interesse, etiam si coincidat, cum illa taxata. Consequentia probatur, quià non plus exigeretur in hypothesi consequentiæ, ac exigeretur in suppositione antecedentis, cum tantum id exigatur in vtroque casu, quod resultat ex euentu futuro, nec pactum illud antecedens de lucro certo aliquid confert ad talem exactionem, siquidem illa non prouenit ex eodem pacto, sed ex euentu secuto concludentèr probato, ergo si in primo casu ius consequitur ad illud exigendum, consequi etiam dicendum est legitimè in secundo, quandòquidem illud pactum de determinato ad nihil confert, quia ex dispositione iuris supponitur vitiatum, & extinctum.

Lessius. Salas. Lugus. Rebellus.

Dixi, *supposita illa taxatione non quidem vim habente secundum se ad obligandum*; nam certum est, quod sicuti ex dispositione iuris illa taxatio in radice infecta est, & nullius roboris, ità non possit ex subsequenti secundum se vllum parere effectum, nam quod ab initio non valet tractu temporis non potest conualescere *l. quod ab initio ff. de reg. iu. l. si sibi decem §. si pactus ff. de pactis*, quod autem nec ab initio, nec in prosecutione validum est, nullos potest parere effectus secundum se, quià sicuti non entis nullæ sunt passiones, ita conuentionis secundum se nullius nullum potest esse interesse; Quamuis autem non possit vim habere ad obligandum, sufficiens tamèn est ad indicandum animum concedentis, quod non cesserit iuri suo ad exigendam compensationem lucri, si quod cessarit, vel damni, si emerserit, immò quod intendat positiuè illam acquirere, adeòque illo lucro re vera cessante, prout euincent concludentes probationes, non erit, cur talis compensatio secundum quantitatem, quæ legitimè probabitur, non possit licitè exigi.

Quamuis illa conuentio non habeat vim ad obligandum, habet tamèn vim ad indicādum, quod nō cesserit iuri suo.

Probatur secundò, quia taxatio certi interesse non reddit contractum illicitum, sed exactio *Aymon. conf. 189. col. pen. ad med. vers. non negarem tamèn num. 8.* nec incongrua sane ratione, siquidem debitor non læditur per ipsam taxationem, sed dumtaxat per exactionem, ergo si fiat exactio tantum secundum rationem, secundum quam ex probationibus concludentibus conuincitur interesse creditori, quod talem pecuniam dederit ad cambium non erit, cur contractus sit reputandus illicitus non conferente tali taxatione secundum se

Aymon. *Læditur debitor per exactionem, non per conuentionem.*

ad

ad illam exactionem, sed dumtaxat lucro reuera cessante.

Probatur tertiò. Illa taxatio facta à principio de lucro certo, & determinato prohibita est dumtaxat in fauorem debitoris propter periculum fraudis, ne scilicet plus grauetur ex anxia cupiditate lucrandi concedentis supra id, quod exigit interesse eiusdem concedentis, sed stante adhuc tali taxatione, quandò nil amplius exigitur, quam exigat idem interesse ex iustificatione à legitima probatione resultante non plus grauatur, ac exigat idem interesse, quinimmò ex tali iustificatione cessat quæcunque præsumptio, ergo &c. Confirmatur, quia in ordine ad summam, quæ exigeretur supposita iustificatione impertinentèr se haberet illa taxatio, & perinde se haberet, ac si non esset posita, ergo si illa non posita, & posita sola conuentione de interesse incerto iustificatus supponitur contractus, si tantum solummodò exigatur, quantum exigit interesse concedentis, adhuc posita poterit tantum exigi, quantum importat idem interesse, quamuis in quantitate hoc coincidat cum summa taxata, quandòquidem hoc exigitur non ex vi taxationis, sed ex vi interesse formalitèr resultantis secundum iustificationem per concludentes rationes.

Supposita iustificatione impertinentèr se haberet illa taxatio.

Dices, quodamodò in pænam contrauentionis iuris per illam taxationem creditorem priuari illo iure exigendi illam summam, quamuis per probationes concludentes euincatur illam summam determinatè deberi ob lucrum cessans. Sed contrà dic quæso, vndè euincatur, quod illa pæna incurratur? Certè pæna non incurritur, quæ non imponitur; & ex alio capite lucrum cessans confert ius ei, cui cessat exigendi compensationem, maximè si indicarit se nolle eidem compensationi cedere, quod colligitur ex eo, quod de determinata summa conuenit, quamuis non exigat ex vi talis conuentionis, sed ex vi lucri verè cessantis.

§. XX.

An habens mandatum cambiandi cum quibuscunque mercatoribus possit ex vi illius cambiare, cum se ipso.

SVMMARIVM.

Facti series, & decisio Sacra Rota Romana in facto 1.
Non est præsumendum, quod mandans voluerit mandatarium excludere seruata debita æqualitate 2.
Satisfit rationibus Rota Romana 3.
Mandatum adimpleri potest per æquipollens 4.

Disquisitio XX. Acceperat Octauius 1
à Liuio centum nummos aureos hic Mediolani titulo cambij, cum onere eosdem Romæ restituendi. Dedit Octauius mandatum Sempronio Romæ existenti, vt eosdem ibi restitueret, & pro tali restitutione facienda acciperet a quibuscunque mercatoribus talem summam correspondentem cambio, & interesse eiusdem, eandemque giraret supra se ipsum. Sempronius omissis alijs mercatoribus cambiauit cum se ipso. Orta fuit controuersia, & in terminis similibus res transmissa ad Sacram Romanam Rotam, an iustè mandatarius potuerit cum se ipso cambiare, & exigere illud interesse, quod exigere potuissent alij mercatores, si cum eisdem fuisset cambiatum, quæ Rota *sub die* 19. *Iunij* 1626. *in vna Romana cambiorum coram Remboldo* definiuit ex vi mandati generalis Sempronium, cum se ipso cambiare non potuisse, nec exigere illud interesse, quod iustè potuissent exigere alij mercatores multis sanè innixa rationibus. Primò, quia forma mandati adamussim seruanda est, quæ cum sit stricti iuris ita est interpretanda, vt non excedat limites verborum, per quæ imponitur mandatum, & facta contrà formam mandati non tenent *l. diligenter ff. mandati cap. cum dilecta de rescriptis. Rota decis.* 470. *part.* 2. *in recent.* Secundò, quia in mandato quantumuis generali nunquam venit persona procurator, nisi illa exprimatur *l. si mandauero tibi §. si tibi centum ff. mandati. Baldus in l. si is cui num.* 2. *C. de furt. & in l. ordo num.* 7. *vers. quaro data est potestas creditori C. de exec. rei iud.* quod multis ibi confirmat exemplis. Tertiò, quia potuit esse specialis ratio, ob quam voluerit mandans, quod mandatarius ab alijs acciperet, non a se ipso, siquidem poterat contingere, quod, cum inuenire non posset mercatorem, qui daret, ipse mandans remaneret sub nuda obligatione restituendi mutuum, non obligaretur ad cambia; item esse poterat præsumptio, quod mandatarius, cum ad se interesse non posset pertinere esset adhibiturus maiorem diligentiam, vt pro minori cambiaret, ac si posset cambiare cum semetipso. Rotæ Romanæ decisiones tanquam oracula veritatis veneror. Nihilominus in hoc speciali casu

Rota Romana. *Rota Romana.* *Baldus.*

Respondeo, non esse præsumendum, 2
quod mandans voluerit mandatarium excludere, quin æquè posset à se ipso, ac ab alijs accipere illam summam, dummodò seruetur congrua ex vsu fori æqualitas, ac proindè non esse, cur mandatarius non potuerit a se ipso accipere, & exigere interesse *Turri de Cambijs disp.* 3. *quæst. postrema ad decisiones Rota Romana super cambijs post decis.* 31. qui testatur ita frequentissimè apud Genuenses seruari. Potissima ratio huius responsionis erit solutio eorum, quæ

Turri. Frequens praxis Genuensium.

quæ per eandem Rotam afferuntur, & quidem

3 Prima non tantum roboris habet secundum se, vt euincat mandatum ita strictè, & in rigore custodiendum esse, vt excludat adimpleri posse per æquipollens *l. vltima §. vltimo ff. mandati l. non solùm, & ibi Alexander num. 5. ff. solut. matrim. Curtius Iun. cons. 19. num. 15.* cum iure non reluctante mandatum extendi possit ad similem casum, quandò eadem militat ratio *d. l. vlt. §. mandati. Aretin. l. non solùm in princip. ff. solut. matrim. Crauetus cons. 748. num. 31.* vndè ea, quæ adducuntur ex allegatis iuribus facile explicari possunt per

Alexander. Curtius Iun. Aretin. Crauet.

4 hoc, quod mandatum strictè, & adamussim adimplendum sit, vt quod idem prorsus habeatur *l. qui liberis in princip. & ibi Immola, & Alexander ff. ad Trebell. l. si mater C. de instit. & substit. Gratianus cons. 159. num. 11. lib. 2.* idem autem habetur secundum institutum mandantis, siuè mandatum adimpleatur per cambium, cum se ipso idest mandatario, siuè cum alijs mercatoribus, & per consequens in mandato æque comprehendi intelligitur ipse mandatarius *Purpur. cons. 600. vers. nec refert Dectianus cons. 1. num. 117. lib. 1.* quinimmò cum ipse mandans non excludat mandatarium per expressam aliquam clausulam in mandato, supponitur ratum habere cambium, siuè cum ipso, siuè cum quolibet alio, præcipuè, cum non appareat, de quo possit conqueri debitor, quod potius ab vno, quam ab altero cambium fuerit acceptum.

Immola. Alexander. Gratian. Purpur. Dectian.

Secunda, etiam nihil videtur euincere nam textus allegatus *in l. si mandauero tibi §. si tibi centum ff. mandati* loquitur in terminis longè diuersis à statu præsentis disquisitionis; ibi enim erat sermo de eo, qui tradiderat certam pecuniæ quantitatem alicui, eidemque commiserat, vt eandem alteri, cui vellet daret; hic etenim iure merito nequit illam sibi retinere, cum per hoc neque quoad effectum seruaret mentem mandantis *Baldus in l. si is, cui C. de furt.* in nostro autem casu quoad effectum à mandante intentum eiusdem mens seruatur, adeòque &c. nec fortiùs stringunt ea, quæ per Baldum alleganturn *in d. l. ordo C. de exceptione rei iud.* vbi solùm dicitur, quod iussus vendere non possit emere, quæ tamen vera absolutè non sunt, nisi in casu officialis, vel tutoris, quibus ex speciali iuris dispositione non licet ea emere, quæ ad ipsorum administrationem pertinent propter doli, vel fraudium præsumtionem, quæ possent contingere, & quia isti non præsumuntur ea vendere, & emere, quæ debent emere ad æqualitatem, & seruatis ijs omnibus conditionibus, quas seruarent, si alijs venderent.

Baldus. *Textus loquitur in terminis diuersis.*

Tertia, etiam nihil euincit, quià cùm contraxerit titulo cambij, & eodem titulo intenderit se obligare, non est præsumendum, quod voluerit excludere ipsum mandatarium, ne a se ipso acciperet ad finem, vt ipse primus contractus resolueretur in mutuum; hoc enim esset fallere stipulatorem, & non se obligare ad contractum cambii, vel saltem ita se obligare, vt mentalitèr intenderet eum postea in mutuum quoad effectum resoluere, quod non est dicendum; quinimmò præsumendum est, quod voluerit, vt quocunque modo ipse contractus per se initus compleretur, & cum imposuerit, vt acciperet a quocunque, & non expresserit etiam à se ipso, non ideò præsumendum est, quod voluerit ipsum excludere, sed tantum non grauare &c. Ad id, quod subditur, dicendum est non posse grauari ipsum debitorem, siuè summa accipiatur ab alijs mercatoribus, siuè ab ipso procuratore, quandòquidem interesse supponitur taxatum ex vsu fori, nec maior, vel minor diligentia videtur aliquid posse conferre, quod cedat in vtilitatem ipsius debitoris, nec ad illam maiorem diligentiam adhibendam procurator obligatur. Quamobrem positiuè sic

Mandatum potest extendi ad similem casum. Aretin.

Probatur responsio. Mandatum ad similem casum potest rationabilitèr saltem ex præsumptione extendi, quandò eadem militat ratio, nec conditio mandantis fit deterior *Aretinus l. non solum in principio ff. sol. matrim. l. si quis mihi bona § iussum ff. de acquir. hered.* & tunc casus dicitur similis, quandò eundem habet effectum *l. qui liberis in princip. l. mulier ff. ad Trebell. l. si mater C. de instit. & substit. Gratianus cons. 159. num. 11. lib. 2.* sed conditio debitoris non fit deterior, & idem habetur effectus siuè summa accipiatur à mercatoribus, siuè per eundem Procuratorem à se ipso, ergo &c. Minor probatur, quia non apparet, in quo fiat deterior conditio debitoris, siuè summa, quæ accipi debet, ex ipsius commissione accipiatur ab vno, siuè ab altero, & ipsius debitum æque extinguitur per pecuniam siuè ab vno, siuè ab altero acceptam, & interesse, quandò inde ex igitur, non supponitur diuersificari, siuè vni, siuè alteri debeatur, ergo &c. Confirmatur, quia non existentibus mercatoribus, qui vellent dare, seu a quibus posset procurator accipere, vt de communi consensu testatur *Turri de Cambijs dicta disput. 3. quæst. postrema ad decis. Rot. Rom. super cambijs post decis. 31. vers. accedat propriùs ad casum*, posset a se ipso accipere, ergo etiam eisdem existentibus poterit non ab eisdem, sed à se ipso accipere. Consequentia probatur primò, quia æquè non seruarentur fines mandati in casu antecedentis, ac in hypothesi consequentiæ, vt per se patet. Secundò, quia existentia, vel non existentia non videtur aliquam vim conferre, vel minuere, siquidem si procurator absolutè excluditur ex eo,

Gratian. Turri. Rota Romana.

eo, quod expressè non includatur, in quocunque casu semper debet præsumi exclusus, & si in casu non existentiæ mercatorum non præsumitur exclusus ex præsumpta mandantis mente, non est censendus exclusus etiam in casu eorundem existentiæ.

DISQVISITIONES III.

Ab vndecima ad decimam sextam Prænotionem inclusiuè.

§. I.

An liceat emere literas cambij in principio nundinarum pro minori pretio, ac emerentur in fine earundem.

SVMMARIVM.

Explicatur modus introductus in foro Mediolanensi 1.
Referuntur literæ pertinentes ad talem modum 2.
Item ratio dubitandi circa talem modum pro iniustitia contractus 3.
Ratio dubitandi pro iustitia 4.
Si æqualia sint spes, & periculum augmenti, & decrementi iustè potest iniri contractus in principio nundinarum, vt scuti restituantur secundum valorem, quam habebunt in fine 5.
Secus, si sit maior spes augmenti, quam periculum decrementi. Ibid.

1 DIsquisitio I. Mos fuit in hoc Mediolanensi foro introductus inter mercatores, seu negotiatores celebrandi cambia hoc pacto Qui vult contrahere cambium pro proximis nundinis Vg. celebrandis Lugduni, vel per se ipsum, vel per mediatorem conuenit cum campsario recipiente, vel cum Bancherio in principio nundinarum, quæ hic Mediolani celebrantur, vt pro tali determinata summa puta pro scutis 4600. auri solis ad rationem tot solidorum pro singulis scutis, quam ipse vult hic soluere teneatur ipse campsarius, seu bancherius recipiens in fine nundinarum literas dare pro eisdem nundinis Lugdunensibus proximè futuris continentes eandem summam acceptam ad rationem solidorum, quibus tunc temporis decurrent scuti, & hæc conuentio in principio præsentium nundinarum celebratur data opera, quia pro tali tempore scuti minoris valent regularitèr, & acquirunt augmentum, quamuis quandòque diminutionem patiantur. Facta hac conuentione antequam terminus præsentium nundinarum accedat, Campsarius receptor pecuniæ literas, seu potius singrapham scribit sequentis tenoris, eamque consignat creditori, qui in principio soluit talem summam

2 *Magnifico Signore. Ad ogni vostro piacere, e con la sola restitutione della presente vi darò lettera di cambio per Lione fera prossima de' Santi per la somma de scudi 4600. d'oro sole pagabile à chi m' ordinarete per la valuta da voi hauuta di mia sodisfattione, come per cambio aggiustato dal Sensale &c. & per fede &c. Milano li 27 Agosto 1678.*

Sig. N. N.

Circà hunc modum contrahendi multæ suboriuntur difficultates, sed pro præsenti disquisitione ad hanc vnam restringitur, an iustè fieri potuerit, seu possit illa conuentio, per quam solutor emerit, vel emat illos scutos valore currenti tempore celebrationis contractus, cum spe, quod in processu nundinarum debeant sumere incrementum, quamuis possit subesse decrementum.

3 Ratio dubitandi pro iniustitia contractus in eo consistit, quod iuxta dicta *tom. 1. sub tit. Contractus II. de empt. & vend. disquis. 2. §. 2. num. 3.* non potest licitè emi singrapha pro minori, ac in se contineat, quod adeò verum est, vt nec variari possit æqualitas soluendi contentum in eadem singrapha ex speciali modi vendendi ad hastam per ea, quæ ibi dicta sunt, quinimmò per ea, quæ allegata fuerunt *eod. tom. 1. sub d. tit. Contractus II. de empt. & vendit. Prænot. 3.* in emptione chirographorum, quæ soluenda non sunt, nisi post annum, non licet aliquid diminuere de æqualitate requisita ad contractum emptionis *Lessius lib. 2. de iustitia cap. 21. dub. 7. num. 71. Medina C. de restitutione quæst. 38. Sotus lib. 6. de iust. & iur. art. 1. ad tertium. Siluester verb. vsura 2. quæst. 14.* nec incongrua ratione, quandòquidem non potest res emi viliori pretio propter anticipatam solutionem propter textum *in cap. in ciuitate de vsuris*, adeòque multo minus chirographa continentia determinatam summam, cum pretium istorum consistat in indiuisibili, pretia autem rerum venalium admittant latitudinem intra supremum, medium, & infimum.

Lessius.
Medina.
Sotus.
Siluester

Ad hæc corroboranda plurimum facit auctoritas Sanctissimi D. N. Innocentij Papæ XI. nunc regnantis, qui merito eam propositionem damnauit, qua dicitur. *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit qui non minoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram potest creditor aliquid vltrà sortem exigere, & eo titulo ab vsuris excusari*, ergo si non potest pro præsenti pecunia absens acquiri minori pretio, nec poterit acquiri ius ad maiorem pecuniam con-

Innocentius XI.

contentam in literis, de quibus facta est conuentio per minorem summam ad eam, quæ in eisdem literis continetur, quandòquidem quid magis acquireretur ex eo, quod pecunia numerata daretur pro numeranda.

Ratio dubitandi pro iustitia contractus
4 in eo consistit, quod iuxta diuersitatem, & circunstantias temporum cambiorum pretia variantur, non quidem ratione temporis præcisè, sed iuxta penuriam, vel copiam pecuniarum, iuxta paucitatem, vel multitudinem concurrentium ad contrahendum per ea, quæ diximus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 1. num. 21.* & docet *Lessius lib. 2. de iust. & iu. cap. 23. dub. 11. num. 90. Caietanus tract. de Cambijs cap. 5. Sotus 6. de iust. quæst. 12. art. 2. Bannes secunda secunda tom. 2. tract. de Cambijs dub. 8. Tabiena verbo vsura 15.* Cum igitur initio nundinarum regulariter sit maior pecuniarum penuria, & minor concurrentium numerus ad cambia contrahenda non incongruè videtur, quod cambiorum pretium diminuatur, & per consequens possint pro minori emi. Accedit, quod hoc nihil aliud est, quam emptio literarum, seu melius iuris, quod ex illis literis resultat, quod ius pro illo tempore, pro quo emitur tanti solummodò æstimatur ex vsu fori, & non pluris. Quid igitur concludendum? Pro solutione

Lessius. Caietanus. Sotus. Bannes. Tabiena

Aduerte, seu potius recole, quæ superius dicebamus scutum marcarum, seu auri solis re vera in rerum natura non esse, sed confingi a negotiatoribus in ordine ad munera campsoria obeunda ad maiorem eiusdem negotiationis facilitatem, & vsum. Huic scuto quamuis ex mercatorum placito secundum circunstantias constituatur pretium, variatis tamèn eisdem circunstantijs, secundum quod occurrunt frequentiora, vel minus frequētia commercia, variatur, adeò vt quandò plures concurrunt augeatur, quandò pauci, diminuatur. Hinc fit, quod quandòque in initio nundinarum valor eiusdem scuti sit nonagintaquinque solidorum, & pluribus concurrentibus processu augeatur ad nonaginta sex, vel nonaginta septem, quandòque paucis concurrentibus diminuatur ad nonaginta quatuor, vel etiam ad nonaginta tres. Tota igitur ratio dubitandi in eo consistit, an licitè possit quis in principio nundinarum soluere pro singulo scuto auri solis Vg. nonaginta quinque solidos, cum onere, vt restituantur scuti ad valorem, quem habebunt in fine nundinarum, seu dentur literæ in fine earundem continentes tot scutos ad valorem, quem tunc temporis habebunt.

Scutus marcharum, seu valor auri solis nũ est in rerũ natura.

Valor ipsius iustè variari potest.

5 Respondeo, si æqualia sint spes, & periculum augmenti, vel decrementi iustè potuisse, & posse quemcuique conuenire in principio nundinarum, vt scuti restituantur in fine earundem secundum valorem, quem tunc temporis habebunt, secus verò si attentis circunstantijs maior sit spes augmenti, quam periculum decrementi. Est conformis ijs, quæ dicebamus *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Prænot. 10. num. 4. per totum.*

Probatur primò quoad primam partem; licitus est contractus innominatus fortunæ aleæ, quo quis se exponit æquali spei, & periculo, cum vtriusque contrahentis æqualis sit conditio, vt patet ex ijs, quæ docuimus *tom. primo sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. Disquis. 1. §. 1. ad secundam responsionem* de iactu retis empto, & *sub tit. Contractus III. de mut. & vsuris Prænot. 10. num. 14. vers. probatur secunda pars* de frumento mutuato in determinato pondere, & mensura cum onere restitutionis in æquali pondere, & mensura stante dubio æquali pro incremento, vel decremento valoris futuri pro tempore restitutionis, ergo etiam licitus erit contractus, quo quis emit scutum auri solis, vel marchæ in æquali dubio, quod tempore traditionis sit pluris, vel minoris valiturus.

Est contractus innominatus fortunæ aleæ.

Probatur secundò quoad eandem primam partem, quia in tali conuentione respectu vtriusque contrahentis saluatur congrua, & proportionata æqualitas, ergo non est, cur non debeat esse licita. Antecedens probatur, quia respectu vtriusque quantum auget spes lucri maioris, tantum diminuit periculum diminutionis quoad idem lucrum, & tantum est pretio æstimabilis spes, quantum per diminutionem lucri compensabile periculum, ergo &c. Neque stante tali æqualitate est assignabilis aliqua ratio, quæ possit vitiare contractum.

Æqualis est conditio vtriusq; cõtrahẽtis, & iustitia.

Probatur tertiò quoad secundam partem, quia maior illa spes maioris lucri secundum se, si sit proxima, & moralitèr certa est pretio secundum se æstimabilis per ea, quæ latè dixi *tom. 1. sub tit. Contractus II. Disquis. 1. §. 1. in respons. ad secundum*, ergo si fuerit illa spes de maiori lucro non poterit per quid minus ad ipsum acquiri. Consequentia probatur, quia non seruaretur debita æqualitas ad contractum requisita, siquidem in communi æstimatione pluris valeret restituendum supposita illa spe moralitèr certa de maiori valore, ac pretium quod prò illo solueretur.

Spes maioris lucri si sit proxima est secũdũ se pretio æstimabilis.

Probatur quartò quoad eandem secundam partem, quia manifesta vsura est ex conuentione aliquid prætio æstimabile acquirere supra datum ob solam temporis dilationem in restituendo, sed in hypothesi responsionis aliquid suprà sortem pretio æstimabile exigeretur ob solam temporis dilationem in restituendo, ergo &c. Minor probatur, quia exigeretur illud plus, quod importat illa spes de maiori valore, quæ ex dictis est secundum se

pretio æstimabilis, quod ex alio titulo non potest procedere, nisi quia differtur solutio.

Dices, non prouenire ex sola temporis dilatione, sed ex acquisitione iuris ad illos scutos marcharum, vel auri solis, quod ius, cum fuerit acquisitum ipsi solutori pro tempore, pro quo soluit, eidem parit omnes effectus, sicque si valor dictorum scutorum crescit eidem crescere debet, non venditori ea proportionali ratione, qua dictum est *sub dict. tit. Contractus III. de mut. & vsuris Praenot.* 10. *sub num.* 4. *vers. probatur quarta particulariter* pecuniam mutuatam, si in valore crescat cedere mutuatario, eo quia in ipsum eiusdem translatum est dominium, & augmentum cedit domino. Sed contra, quia quamuis per illam solutionem acquisierit ius ad illos scutos marcharum, vel auri solis acquisiuit tamen solùm secundum valorem, quem habebant tempore contractus, præcipuè cum illud ius, quod dicitur, acquisitum per solutorem, non sit ius in re, sed tantum ad rem, antequam per restitutionem illud ius dissoluatur, sicque quamuis scutus marcharum ex concurrentium multitudine in valore post solutam pecuniam creuerit, non debetur tamen solutori, nisi secundum valorem, quem habebat tempore emptionis, quia augmentum cedit habenti ius in re, non habenti ius ad rem. Consonat his, quæ dicimus, textus *in cap. cum canonicis de censibus* Ibi-*Tibi damus in mandatis, vt canonicos illos solutione prioris pecuniæ, vel si non sit in vsu æstimatione pensionis antiqua facias manere contentos*, quod idem videtur innui *in l. vinum* 22. *ff. si cert. pet.* in quo consentiunt *Nauarrus in comment. de vsuris num.* 50. *Conradus de contractibus quæst.* 99. *Bannes secunda secundæ quæst. de camb. dub.* 6. *Molina disp.* 407. *num.* 7. *Salas de cambijs dub.* 33. *concl.* 8. *vers. quod si non esset par dubium*, vbi in specie responsionem nostram quoad vtramque partem confirmat. Ad illud, quod dicitur de pecunia mutuata dispar omninò est ratio, quia per mutuum pecunia mutuata quoad dominium transfertur in mutuatarium, qui propterea quoad illam habet ius in re, & sic si crescat eidem crescit, non mutuanti; in hypothesi autem nostra de scuto marcharum, cum ius in re quoad illum non sit translatum in emptorem, hinc est, quod si in valore creuerit non emptori creuerit, sed venditori, qui adhuc retinet ius in re.

Instantia cōtra probationem assertur. *Satisfit etiā instantiæ.* Nauarrus. Contadus. Bannes. Molina. Salas.

§. II.

An si factis literis promissionis prædictis debitor requisitus ad solutionem, vel ad conficiendas literas formales cambij distulerit, vel solutionem, vel dictas literas, & interim valor scuti marcharum creuerit, creuerit primo solutori, an verò debitori.

SVMMARIVM.

Facti series in suis terminis 1.

Regulariter loquendo morosus debitor tenetur soluere secundum valorem adauctum, vel literas continentes eundem valorem 2.

Vales tàm quoad interesse intrinsecum damni emergentis, quàm quoad extrinsecum lucri cessantis 3.

Reijcitur limitatio Bartoli 4.

Disquisitio II. Confectis literis prædictis promissionis conficiendi literas formales cambij ad requisitionem creditoris iuxta modum expositum in præcedenti paragrapho intra tempus conuentum creditor requisiuit à receptore pecuniæ per se ipsum solutæ, vt vel solutionem faceret, vel literas cambij daret, qui receptor fuit in mora, & quidem culpabili, vel soluendi, vel dandi literas formales cambij, & interim valor pecuniæ solutæ, & item valor scutorum marchæ, vel auri solis in valore creuit. Quæritur hic, an morosus debitor, teneatur soluere, vel secundum valorem adauctum, vel literas dare continentes pecunias secundum eundem valorem. 1

2 Respondeo, regularitèr loquendo morosum debitorem teneri soluere secundum valorem adauctum, vel literas conficere continentes eundem valorem *Salas de cambijs dub.* 33. *concl.* 4. *Bartolus ad l. Paulus ff. de solut. & ad l. cum quid ff. si cert. petatur. Coaruuias in cap. quarto de iure iurando, & ibi communiter canonistæ*, & licet idem Bartolus loco, quo supra responsionem restringat, ita vt procedat dumtaxat contra debitorem morosum in foro externo quoad interesse intrinsecum damni emergentis, non quoad extrinsecum lucri cessanti iuxta *l. si sterilis §. si per venditionem ff. de act. empt.* dictum tamen eiusdem Bartoli restrictiuum eluditur per *l.* 1. *C. de sententia, quæ pro eo, quod interest.* & per Accursij Glosam *in d. §. si sterilis in fine æstimandum.*

Salas. Bartolus. Coaruuias.

3 Ratio ex eo deducitur, quia morosus detentor rei alienæ, seu alteri debitæ contra voluntatem creditoris, & Domini tenetur

ad

ad ea omnia, quorum interest eidem creditori, seu domino, quod in tempore conuento facta fuerit solutio, vel formalium literarum datio, sed ex eo, quod solutio non facta fuerit pro illo tempore contra voluntatem creditoris eidem interest, quod non consequatur illud lucrum, seu maiorem valorem, quem acquisiuit pecunia, ergo idem morosus detentor tenetur versus eundem creditorem ad illum excessum, quem acquisiuit pecunia in maiori valore. Maior secundum se patet, quia ex eo, quod sit iniustus detentor est causa iniusta illius non acquisitionis maioris valoris, quem acquisiuisset creditor, si in tempore conuento facta fuisset restitutio, & ipsa requisitio facta per creditorem ipsum debitorem constituit in mora, ergo &c. ex quibus etiam euincitur minor propositio.

Iniustus detentor est causa iniusta illius nō acquisitionis lucri,

Nemo debet de sua culpa commodū reportare.

Ratio etiam ex eo deducitur, quià non debet quis de sua culpa commodum reportare, ergo non debet illi cedere augmentum, quod ex lege, vel aliter habet res, quæ iam sua non fuisset, si moram non commisisset *l. 3. ff. de act. empt. Bartolus, & legista in d. l. Paulus, & l. cum quid ff. si cert. petatur. Filliutius tract. 35. cap. 11. quæst. 6. num. 490. Coaruuias de coll. vet. cap. 7. concl. 5. Sotus 6. de iust. quæst. 12. art. 1. & alij magis communiter.*

Bartolus. Filliuc. Coaruuias. Sotus.

4 Limitare videtur hanc assertionem *Bartolus ad d. l. cum quid ff. si cert. pet.* ita vt procedat solummodò, quandò fit mutatio monetæ maioris, quæ per aliam minorem æstimari potest, secus si per minorem æstimari non possit. Sed meritò reijcit hanc restrictionem Coaruuias *in cap. quarte de iure iurando* ea ratione, quod etiam nummi, quantumuis minuti, si multiplicentur, per alium maiorem æstimari possunt.

§. III.

An promissio soluendi pro cambio tot Phylippos ad rationem tot solidorum pro singulis obliget ad enuntiatos solidos, si Phylippi ante solutionem in valore decreuerunt.

SVMMARIVM.

Refertur status quæstionis cum literis ad ipsum pertinentibus 1.

Tenetur ad enuntiatam solidorum summam in literis pro singulis Phylippis 2.

Non est optio debitoris soluendi, vel Philippos effectiuè, vel enuntiatam summam solidorum in literis 3.

1 Disquisitio III. Facta conuentione inter Titium, & Caium, in cuius executionem Caius soluit primo determinatam pecuniarum summam, Titius literas dedit eidem Caio sequentis tenoris

Magnifico Signore. Ad ogni vostra richiesta pagarè cento Filippi à ragione di soldi 140. per ciascuno, ò darò lettere di cambio, che contenghino tal somma à ragione di sudetti soldi per fiera con la restitutione della presente per altre tanti riceuuti da me di mia sodisfattione. In fede &c.

N. N.

Antè restitutionem, vel literas datas pro nundinis Phylippi in valore decreuerunt, adeò vt si tempore conuentionis contractus erant valoris solidorum centum quadraginta, tempore restitutionis sint solidorum centum triginta. Orta fuit controuersia, an Titius sufficientèr satisfaceret restituendo Phylippos centum effectiuos, vel dando literas pro centum effectiuè, an verò teneretur ad enuntiatam summam solidorum pro singulis Phylippis.

Respondeo, teneri ad enuntiatam soli- 2
dorum summam in literis pro singulis Phylippis; *Coaruuias de col. vet. numis cap. 7. num. 4. & 5. Abbas cap. quandò de iure iurando. Bartolus in l. Paulus ff. de solut. num. 3. Albericus Brun. tract. de augmento concl. vlt. lim. 1. Filliutius tract. 35. cap. 11. quæst. 6. num. 488. Bartolus in l. prima ff. de contrah. empt.* Ratio esse potest primò, quia pacta, & conuentiones inter contrahentes omninò sunt seruanda *l. ex empto ff. de act. empt. l. 1. ff. de pactis l. iuris gentium §. prætor ait ff. eod. Francis. Curt. min. col. 40. num. 2. vol. 1.* quinimmò etiam si sint apposita contra accidentalia contractus valent, & in hoc vincunt legem *Abbas in cap. primo de commodato, & in cap. insinuante, qui cle. vel. vo. & in cap. fin. de precario*, & pacta facta dicuntur ius commune *Baldus in l. liberti in 10. col. vers. quid significant C. de oper. libert. Glosa in l. qui mutuam ff. mandati*, ergo cum conuentio facta fuerit, quod singuli Phylippi debeant persolui ad rationem centum quadraginta solidorum iuxtà eorum computum erunt soluendi. Neque dicas, cum in singrapha promissionis dictum fuerit *pagarò cento Filippi à ragione di soldi* 140. 3
videri esse in optione debitoris, vel soluere Philippos effectiuos, vel enuntiatam summam solidorum pro singulis; contra enim impugnaberis, quià eo ipso, quod Phylippi taxati sunt ad certam solidorum summam debitor ad eandem summam obligatus intelligitur, & optionem quidem habet, vel ad erogandos Phylippos effectiuos, vel ad solidorum quantitatem iuxta conuentionem, sed si eligat erogare Phylippos tenetur eos computare ad valorem præscriptum solidorum conuentorum, cæteroqui frustatoria fuisset illa taxatio, siquidem circà expressa inter cambientes pactum ad vnguem seruandum est

Coaruuias. Abbas. Bartolus. Alberic. Brun. Filliut. Franciscus Curtius Min. Abbas. Baldus. Glosa.

Non est in optione debitoris, vel soluere Phylippos effectiuè, vel enuntiatam summam.

l. item quod l. iuris gentium §. prætor ait ff. de pactis l. 1. §. si conueniat ff. depos. Card. Parisiens. cons. 26. num. 2. vol. 1. l. si necessarias §. penult. ff. de pign. act. l. fistulas §. fundum ff. de contrah empt.

Cardinalis Parisiensis.

Ratio esse potest secundò, quià in dubio, an valor monetæ possit acrescere, vel decrescere, vel an incrementum, vel decrementum debeat cedere debitori, vel creditori potest dubium determinari, quasi per transactionem *Baldus in l. sub prætextu la. 1. in 1. col. ad fin. vers. sed contrà istam solutionem C. de transactionibus*, sed conuentis per transactionem standum est veluti sententiæ *l. non minorem C. de transactionibus. Ioannes Cephal cons. 228. num. 24. vol. 2.* & transactio rei iudicatæ æquiparatur *l. 2. ff. de iure iurando Ioannes Ceph. cons. 210. num. 61. vol. 2.* ergo posita tali determinatione eidem standum est, adeò vt ipsa posita non possit amplius ab eadem recedere, sed quandò inter creditorem, & debitorem facta est conuentio de determinato valore in dubio, quod possit crescere, vel decrescere, & quod augmentum debeat cedere creditori, vel debitori illa se habet per modum transactionis *In specul. de pactis, & transact. vers. transactio*, cum hæc nihil aliud sit quam super re dubia conuentio, ergo &c.

Baldus.

Ioannes Cephal.

Speculator.

Ratio esse potest tertiò, quià si conuentio facta fuerit de valore quoad minorem solidorum numerum, & posteà Phylippi in valore creuerint non tenetur debitor eosdem erogare secundum valorem adauctum, sed tantum secundum conuentum *Coaruuias cap. 7. de collat. vet. numis.* ergo si conuentio facta fuerit quoad maiorem numerum pro illo tempore conuentionis decurrentem, licèt posteà minoretur, tenebitur illum maiorem numerum erogare. Consequentia probatur, quià conuentiones inductæ sunt in vtriusque contrahentis fauorem, & qui vnum eligit æquè debet stare sorti, vel infortunio eiusdem, nam qui ex conuentione sentire potest commodum, subesse debet & eiusdem conuentionis incommodis, quique in vno grauatur in alio debet releuari *l. eum qui ff. de iure iurando auth. contrà qui propriam C. de non numer. pecun.*

Coaruuias.

Conuentiones inductæ sunt in vtriusq; contrahentis fauorem.

---

§. IV.

An literæ cambij secum trahant indefinitè hypothecam.

SVMMARIVM.

Proponitur status quæstionis 1.
Nouissima Constitutiones Mediolani tribuunt hypothecam literis cambij 2.
De iure communi de facto hypotheca literis cambij non inest, congruum tamen esse, quod inesset 3.
Afferuntur rationes, propter quas hypotheca deberet inesse 4.

1 DIsquisitio IV. Constituto cambio, quo Titius accepit mille nummos aureos ab Antonio cum onere eos Romæ restituendi literas dedit eidem Antonio dirigendas ad suum respondentem Romam pro solutione. Literæ non fuerunt ibi acceptatæ, nec simplicitèr, nec super protestu, sed redierunt inanes. Interim Titius magno debitorum onere pressus sit impotens ad soluenda omnia debita, & item præfatas literas cambij, excussusque quoad omnia sua iura, & bona vix habet, quo singulis possit satisfacere, vndè in graduatione, & creditorum concursu quæstio excitata est, quinam ex ijs sit præferendus. Certum est, quod alij creditores ex causa præcedenti sunt anteriores, sed quoad sua credita nullam præsupponuntur habere hypothecam; Antonius verò licet posterior tempore in causa excipiebat se priorem esse in iure propter hypothecam, quam de iure arbitrabatur annecti literis cambij. Quæritur modo quid iuris, an re vera ratione literarum habeat talem hy-
2 pothecam, vt præferatur, nec ne? Huiusmodi hypothecam literis Cambij concedunt nouissimæ constitutiones Mediolanensis dominij *in lib. 5. tit. de Officio Abbatum, & Consulis Mercatorum Mediol. vers. quotiescunque requisitus in fin.* illis verbis *Eo amplius sancitum est, quod litera Cambij veri, & realis, & non vt vulgo dicitur mortui hypothecam habeant.* Sed an habeant vbiq; vel ex æquitate, vel ex natura contractus clarè non liquet. Ex suppositione autem, quod prædictis literis sit de iure annexa hypotheca, quià hæc conferat creditori prælationem in ordine ad alios omnes creditores non habentes hypothecam non obscurè liquet *ex l. licet C. qui pot. in pign. ha. l. quamuis C. de pignor.*, quæ valent etiamsi hypotheca sit solùm generalis, quæ æquam vim habet quoad hoc, ac si esset specialis, cum specialis non præferatur generali anteriori *l. si generalitèr l. licet C. qui pot. in pig. hab. & in l. 2. in princ. ff. eod. tit.* Tota igitur ratio dubitandi est, an re vera præfatis literis insit talis hypotheca.

Nouissima Constitutiones Mediolani: 3 [sic] cōceditur hypotheca literis cābij.

Olea *de cessione iuri. tit. 7. quæst. 3. num. 25.* prout refert Sadarinus in quodam suo consilio in fauorem Hæredum Calepij, videtur supponere ex natura sua hypothecam inesse literis cambij, dum loquens de recambio, seu cambio recursæ asserit hypothecam eiusdem recambij à die primarum literarum perseuerare, quamuis per virtualem solutionem primum cambium in loco destinatæ solutionis fuerit extinctum etiam in concursum aliorum creditorum; ex

Olea. Sadarin.

ex quibus clarè deducitur, quod si in vim primarum literarum perseuerat hypotheca in recambio eisdem literis primis debeat de necesse inesse. Sed hoc, quod asserit Olea non probat, sed supponit nullo assignato assertionis fundamento, nulloque iure, in quo fundetur. Quamobrem

Olea supponit hypothecā inesse nō probat.

3 Respondeo, de iure communi de facto literis cambij hypothecam non inesse; attenta tamen natura contractus congruum esset, quod inesset. Ratio primæ partis est, quia attento toto corpore iuris, quod continetur *in ff. C. & Auth. & Instit.* nihil circa huiusmodi hypothecam nec directè, nec indirectè præscribitur, cum hæc cambiorum negotiatio pro illo tempore, pro quo iura fuerunt edita, non esset inducta, propter quam rationem *Scaccia de commert. §.7. glos. 5. num. 2. vers. ad id, quod ipsa ratio* asserit de iure communi literis cambij non dari exceutionem paratam, quamuis de iure municipali omnium fere locorum attenta natura earundem eadem executio vbique concedatur. & in hoc sensu loquitur *Surdus cons. 499. num. 2.* in terminis literarum cambij, quod non habeant annexam hypothecam de iure communi *Gaitus de credit. cap. 2. tit. 2. num. 2458. Rota post Merlinum de pign. decis. 19. num. 2.*

Scaccia

Surdus

Gaitus.

Rota Romana.

Probatur secunda pars, quià nil magis congruum videtur naturæ ordini, quam quod ea, quæ magis sunt obnoxia periculis, fortioribus iuris subsidijs muniantur, & in securitatem pecunias suas exponentium sub aliorum fide easdem recipientium fides validiori munimine roboretur; non enim sat est, quod fides publica in sola personarum labilitate firmetur, sed in omnibus ipsorum bonis, quantum fieri possit inconcussa permaneat, & de facili humana commertia corruerent, si solis personis inniterentur. Hac de causa refert *Sadarinus resp. 20. sub num. 16.* Carolum V. Imperatorem statutis officij Abbatum, & Consulis Mercatorum Mediolani addidisse tanquam nouam regulam generalem in nouissimis Constitutionibus illum *§. eo amplius* ad promouendam securitatem cambientium.

Cōgruit naturæ ordini, vt quæ pluribus obnoxia sunt periculis fortioribus iuribus muniantur.

4 Ad hæc corroboranda multum facere videntur, quæ adducit *Scaccia de commert. §.7. Glos. 5. num. 4. vers. confirmatur secundò,* nempè cambiorum negotiationem inductam præcipuè esse in fauorem Mercatorum *Ioannes Baptista Lupus in cap. nauiganti §. 2. num. 12. de vsuris inter tract. diuers. tom. 7. Bonnsignius tract. de cambijs cap. 2. Michael Salonius ad D. Thomam secunda secunda post quæst. 78. in disp. de cambijs quæst. 4. art. 2. controu. 6.* quibus damna obuenirent non modica, si cambia non haberent executionem paratam, ex quibus deducit, quod rationes, ob quas ex consuetudine datur executio parata sit conformis, habe atque vim iuris communis. Quibus positis vt naturæ contractus consentaneis non inefficax argumentum desumo ad rem nostram. Æquè Mercatoribus, in quorum fauorem inducta est negotiatio cambiorum obesse potest negatio hypothecæ, ac negatio executionis paratæ, ergo si naturæ contractus congruum est, quod concedatur executio parata, hocque vim habere potest iuris communis, eiusdem naturæ congruum erit, quod annectatur hypotheca ad finem indemnitatis contrahentium, & securitatem ipsorum.

Scaccia.

Ioannes Baptista Lupus.

Boninsignus.

Michael Salonius

Ratio à concessione executionis paratæ.

---

§. V.

An in terminis Nouissimæ Constitutionis Mediolan. hypotheca quoad literas cambij incipiat a die literarum, an verò a die protestus earundem.

SVMMARIVM.

Facti series, & ratio dubitandi 1.

Incipit hypotheca à die literarum, non verò à die protestationis, & recognitionis earundem 2.

Particula, eo amplius, *non includit ea, quæ fuerunt in antecedentibus disposita* 3.

Scriptura inter Mercatores habetur pro publica, & authentica 4.

Disquisitio V. Inito cambio hic Mediolani inter Titium & Antonium, quo ille acceperat ab isto mille numınos aureos, Titius literas dedit pro solutione Romæ facienda iuxta conuenta. Antequam literæ Romam peruenirent, aut recognoscerentur idem Titius alium contractum iniuit cum Seio, cui per hypothecam omnia sua bona subiecit. Hoc posito literæ Romæ non fuerunt acceptatæ, sed super ipsas eleuatum protestum, dumque Titius non haberet, quo solueret Antonio pro literis cambij, neque Seio pro summa crediti vtriusque, sed vni dumtaxat, vel alteri lis excitata fuit, quinam ex ipsis esset præferendus, dum vterque hypothecam allegabat, & vterque de anterioritate contendebat. Antonius quidem, quia literis a die, quo datæ fuerunt arbitrabatur inesse hypothecam; Seius verò excipiendo, quia sibi suadebat non, nisi a die protestus, seu recognitionis literarum hypotecham consurgere, adeòque se potiorem in iure non esse, cum hypothecam habuerit, antequam eleuaretur protestum super eisdem literis ex alia causa. 1

Ratio altercationis ortum habuit ex dispositione Nouissimarum Constitutionum Mediolanensis dominij in præcitato

lib. 5.

lib. 5. tit. de officio Abbatum, & Consulis Mercatorum vers. quotiescunque requisitus, vbi sic legitur. *Quotiescunque requisitus fuit debitor ex causa literarum cambij cum protestatione non facta solutionis iuxtà morem, & consuetudinem literarum cambij, intimationesque facta fuerint medio proxeneta descripti &c. si iurauerit &c.* cum postea subdatur *§. eo amplius sancitum est, quod litera cambij veri, & realis, & non vt vulgo dicitur mortui, hypothecam habeant*, vbi contendebat Seius, quod literis quidem insit hypotheca ex vi *§. eo amplius*, sed non antequam fuerint protestatæ ex vi præcedentis *§. quotiescunque* cum subsequentia ex iuris dispositione referantur ad præcedentia, à quibus qualitatem desumunt, & iuxta eorum dispositionem restringuntur *l. vtrum verb. & puto ff. de petit. hæred. Paulus de Castro conf. 112. incip. super primo dubio*, & verba vnius statuti, & legis intelliguntur secundum aliam legem, vel statutum *l. non est nouum cum seqq. ff. de leg. l. 1. §. & parui, & ibi Glosa, & Bartolus quod vi, aut clam. l. ità pudor, & ibi Glos. & Bartolus C. de adult.*

Paul. de Castro.
Glosa. Bartolus

Respondeo, in data hypothesi disquisitionis ex vi N C. hypothecam incipere à die literarum, non verò à die protestationis, & recognitionis earundem *Antonius Faber errore 3. decade 1. Gaitus de credito cap. 2. tit. 8. à num. 3196. ad num. 3212. Rebuffus de chirographorum, & cedul. recogn. in præfat. num. 81. Gutierez practic. quæst. lib. 1. quæst. 125. num. 3. Rota Genua decis. 188. Decianus conf. 109. num. 19. lib. 2. Rodriquez de priuil. credit. part. 2. art. 1. num. 15.* contra *Magon. decis. florent. 122. Rotam Auinion. decis. 136. num. 2. vers. nam quod. Costam de ratione rata quæst. 121. num. 5. Genuam de scriptura priuata lib. 1. quæst. 4. num. 230. Coarruuiam var. lib. 2. cap. 11. num. 4. Gratianum discept. 501. num. 14.* qui tamen omnes tam pro nostra, quam pro aduersa sententia relati non loquuntur de literis cambiorum in terminis N. C. Mediol. sed de alijs scripturis de iure communi præcipuè in terminis *l. scripturas 11. C. qui potior. in pign. hab.*

Anton. Faber. Gaitus. Rebuff. Gutierez Rota Genuensis Rodriq. Magon. Rot. Auinionétis. Costa. Genua. Coaruuias. Gratianus.

Probatur primò, quia illa dispositio *N. Const. Mediol. sub tit. de Offic. Abbatum, & Consulis Mercatorum*, est concepta secundum se sine vlla restrictione, & sine relatione ad præcedentia, ergo absolutè obligat etiam, vt non qualificata per præcedentes conditiones protestationis &c. Antecedens probatur, quia dispositio nudè sumpta quandò secundum se apta est inducere effectum intentum a legislatore secundum verba, per quæ est inducta debet secundum ea intelligi, nec debet limitari per qualitates, quæ eidem dispositioni non sunt appositæ, quandò sine illis potest habere effectum, quia lex indistinctè debet intelligi *l. de pretio ff. de pub. l. 2. & ibi Bartolus ff. de offic. præsid.* vbi dicit verum, nisi per aliam legem distinguatur *Baldus in l. aduersus C. de furt.* nec lex sequens continuanda est de necessitate ad legem præcedentem *Glos. & Bartolus in l. Gallus in princip. 3. col. ff. de liber. & post.* præcipuè cum lex subsequens claram habeat secundum se significationem, vt non indigeat interpretatione per præcedentia, cum verbis legis etiam in dubio standum sit, nedum quandò clarè exprimunt sine restrictione *l. 1. §. 25. qui nouem ff. de exercit.* & quod lex non dicit, nec a nobis est dicendum *l. certum quis verb. non dixit prætor ff. de acquir. hæred. l. 3. §. fin. ff. de præuaric. l. libert. §. largius ff. de ann. leg.*

Lex indistinctè loquens debet in distinctè intelligi

Bartolus. Baldus. Glosa. Bartolus

Dices illam particulam *eo amplius* esse secundum se relatiuam, cum sit ampliatiua, & inclusiua *l. cum ità, & ibi Bartolus ff. de dote præle. & in specul. de alle. & dispu. §. post hoc vers. no. Bartolus in l. si seruus §. ità scriptum in 1. oppos. ff. de leg. 1. & in l. 1. §. hæc verba ff. si cui plusquam per l. falci.* vbi dicit, quod quandòque totum continet *Fran. Are. in l. legata ff. de leg. 1. Baldus in l. filio ff. de leg. 1. Franc. Are. in l. morbus in 3. col. vers. 3. in fin. ff. de vulg. & pupil.* ergo si ad præcedentia refertur, eaque includit secundum earundem præcedentium, quæ includit, qualitates debet intelligi, adeòque importat literas, vt vestitas protestatione. Sed contra, quià ex eo, quod sit 3
ampliatiua extendit casum vltra expressa, & aliud addit suprà id, quod in præcedentibus fuit dictum *Barbosa decis. 32. num. 7. & 8.* nec semper verum est, quod in ijs, ad quæ disponit semper includat qualitates præcedentes, quin potius excludere videtur, dum quid absolutè circa id, quod disponit, determinat, & iuxta hunc sensum declarauit *Excellentissimus Mediolani Senatus anno 1650. die vltima Augusti in causa Viglerij à Ghislanzono*, hypothecam in literis contineri sine vlla restrictione ad diem recognitionis earundem, cui etiam subscribit *Genua de scriptura priuata lib. 3. tit. de literis cambij quæst. 2. num. 7. & 8.* nec incongrua sane ratione, quandòquidem si illa particula *Eo amplius* non verificaretur, nisi simul cum qualitatibus præcedentibus in § *quotiescunque* ad actionem hypothecariam, quæ conceditur ex vi illius 2
§. eo amplius plura requirerentur, quam ad personalem debitoris detentionem, quæ conceditur ex vi præcedentis *Quotiescunque*, quæ iuris ordini minus congruere videntur per ea, quæ scribit *Sadarinus d. respons. 10. num. 11. & 12.* Adde quod illa particula *eo amplius* in præsenti idem sonat, ac *vlterius*, vel *prætereà*, quod nouam inducit dispositionem, non præcisè continuationem præcedentium per ea, quæ scribit *Barbosa d. diction. 32. n. 7.* & licet quodamodò firmet præcedētia, disponit tamen aliquid nouum, quod in præcedentibus

Bartolus Speculator.
Aretin. Baldus.
Barbosa
Mediolani Senatus
Genua
Sadarinus.
Barbosa.

non

non continetur eo modo si quis diceret, *lego Francisco centum nummos aureos, & amplius, seu vlterius talem domum.*

In dubio regis attendendus est finis legis.

Probatur secundò, quià in dubio, an aliqua dispositio sumenda sit limitatiuè ad præcedentia, vel non, certior regula ad determinandum assignari non potest, quam finis, ob quem inducta est talis dispositio, cum lex non sit aliud, quam ipsa ratio legis *Abbas in cap. fin. de rescriptis in 3. col.* & verba legis restringuntur, & ampliantur ad limite rationis eiusdem legis. *Conus, & Baldus in l. non dubium de legib. & in l. cum ratio C. de bo. dam. & in l. scire ff. de legib. Dinus in reg. fin. de reg. iu. in 6. Abbas in cap. sicut de testib. & in cap. fin. de rescript.* sed ratio dispositionis *in d. §. eo amplius* est securitas contrahentium, & fauor literarum per ea, quæ scribit *Sadarinus d. resp. 20. num. 17.* & exemptio à periculis, quantum fieri potest quoad pecuniam, quæ exponitur, vt scribunt omnes Doctores *in d. §. eo amplius*, quam voluisse Imperator præsumendus est, quandò pecunia per vnum exponitur, & per alium dantur literæ, siquidem tunc soluens periculis exponitur, ergo &c. Minor probatur, quia hypotheca apposita pro securitate contractus tunc debet incipere, quandò contractus perfectus est, & pericula possunt subesse. Confirmatur primò, quia apposita ex dispositione iuris pro aliquo genere contractus hypotheca, tunc incipit obligatio, quandò contrahentes constituunt, & inuicem se obligare intendunt ijs adimpletis, quæ ad substantiam talis contractus requiruntur, sed contrahentes tunc consentiunt, & adimplent, quandò alter soluit, alter dat literas, vt per se patet, ergo tunc incipit obligatio, adeòque &c. Confirmatur secundò, quia si hypotheca non inciperet a die, quo dantur literæ, sed dumtaxat à die protestationis, non congruè per talem dispositionem esset prouisum indemnitati contrahentium, siquidem creditores cambij vix curant fieri protestationes, nisi quandò vrget periculum decoctionis in debitore, quo in casu consurgentes creditores instrumentarij illorum illuderent prælationem, sicque parum, vel nihil creditoribus cambiorum prodesset illa dispositio *in N. C. in d. §. eo amplius.*

Abbas. Cinus. Baldus. Dinus. Sadarinus.

Non esset congruè prouisum indemnitati contrahentium.

Scriptura priuata nō tribuit ius prælationis contrà creditores instrumētarios.

Dices ex dispositione *l. scripturas 11. C. qui potior. in pign. hab.* scripturæ priuatæ non competit ius prælationis contra alios creditores instrumentarios, nisi sit firmata subscriptione triplicis testis, vndè assumit solummodò vires a tempore recognitionis in concursu eorundem creditorum instrumentariorum per ea, quæ scribit *Gutierez pract. quæst. lib. 1. quæst. 125. num. 3. & seqq. pluribus ibid. allegatis ità sentientibus*, sed literæ cambij regulariter non firmantur per subscriptionem trium testium, ergo habere non possunt ius prælationis, nisi quandò recognoscuntur, adeòque neque hypothecam, nisi pro tempore recognitionis. Sed contrà primò, quia scriptura priuata inter Mercatores reputatur pro publica, & authentica, quià de consuetudine scriptura Mercatorum habetur pro sententia, & habet vim instrumenti publici *Scaccia de Cambijs §. 7. Glos. 5. num. 6.* & sua fide transit in rem iudicatam *Ioannes Baptista Canatus tract. de Cambijs tit. de literis vers. quæro, an mercator*, adeòque propter hanc rationem nihil textus allegatus in rem nostram euincit. Secundò, quia quamuis in scriptura priuata requiratur recognitio, hæc tamen non requiritur ad inducendum ius prælationis, sed dumtaxat ad probationem, vndè posita tali recognitione ius retrotrahitur ad tempus celebrati contractus *arg. textus in cap. cum quis de sent. excommunicationis lib. 6. & reg. ratihabitio de reg. iuris in 6.* præcipuè, cum vt refert *Faber d. errore 3. decade 1.* recognitio, seu protestatio non inducat hypothecam, sed eam vt iam inductam declaret, declarare autem nihil est de nouo ponere, sed iam positum exprimere *l. hæredes palam §. si quid ff. de testam. l. adeò §. videtur ff. de acquir. rer. dom. Clement. exiuit. §. harum declarationum de verb. signif.* Tertiò, quià cum literæ cambij non subscribantur regularitèr per tres testes, & nihilominus ex N. C. concedatur eisdem hypotheca, videntur quoad hanc conditionem trium testium exceptæ, & exemptæ, adeòque &c.

Gutier. Scaccia. Ioannes Baptista Cauatus. Faber.

Scriptura priuata inter Mercatores habetur pro publica.

Probatur tertiò. In actu protestationis, nec esse potest hypotheca conuentionalis, nec legalis, ergo insidet in ipso actu celebrationis, seu in literis, quæ dantur pro complemento eiusdem contractus. Antecedens quoad primam partem probatur, quià hypotheca conuentionalis non contrahitur sine promissione, & consensu debitis, siquidem conuentio esse non potest sine consensu contrahentium, vt sunt vulgata iura, & ratio ipsa naturalis suadet, sed consensus debitoris non est, nisi quandò celebratur contractus, & dantur literæ, non autem, quandò literæ protestantur, quandòquidem ad actum protestationis personalitèr ipse debitor non concurrit, ergo &c. Neque dicas consensum poni quidem in actu celebrationis contractus, sed in ordine ad hypothecam non sortiri effectum, nisi in casu protestationis, vndè consensus in ordine ad hypothecam est quodammodò conditionatus, si scilicet ponatur protestatio; contrà enim impugnaberis, quià gratis omninò asseritur talis conditionata conuentio, cum creditor omninò tutus esse velit à die conuentionis, per quam firmatur contractus, vndè ad summum erit conditionata quoad probationem, quatenus scilicet literæ debeant

Creditor tutus esse vult à die conuentionis.

recognosci, & protestari, adhoc vt inducant sufficientem probationem ad agendum, cæterum actio secundum se congruit ex vi eiusdem contractus, seu literarum à die, quo dantur, vndè adueniente conditione retrotrahitur ad tempus contractus, & creditor ex illa præfertur posteriori creditori *l. qui balneum §. 1. & l. potior §. 1. ff. qui potior in pig. hab.* præcipuè cum scriptura priuata, vel redacta in publicam formam vim executiuam habeat, ac si à principio fuisset in publica forma posita *Glos. l. fin. verb. depositionibus C. de edict. D. Adrian. col. Roder. Suar. in l. post rem iudicatam 2. limit. ad l. Reg. num. 2. ff. de re iud. Antonius Gomez in l. 45. Tauri num. 135.* Antecedens item quoad secundam partem sic euincitur, quia hypothecâ à lege non datur, nisi in casibus ab eadem lege expressis, sed in nouis Constitutionibus Mediolani *§. eo amplius* non exprimitur hypotheca ad diem protestationis, sed absolutè, ergo &c.

§. VI.

An in terminis Nouissimæ Constitutionis Mediolanensis hypotheca intelligatur annexa solis literis formalibus cambij, an etiam singraphæ promissionis de eisdem conficiendis.

SVMMARIVM.

Exponitur facti series in suis terminis 1.
Mens saltem interpretatiua Scacciæ exponitur 2.
Consentaneum rationis est inesse tali singraphæ hypothecam ad effectus prælationis 3.
Priuilegia concedantur accessorijs propter principale 4.
Soluuntur nonnullæ rationes, quæ contrà sententiam afferuntur 5.
Non est simplex promissio de contrahendo 6.
Dissoluitur alia obiectio 7.

1 DIsquisitio VI. Facta conuentione de cambio, solutoque per alterum ex contrahentibus pretio campsario, hic singrapham confecit, vi cuius promisit stipulatori dare formales literas cambij pro Lugduno, continentes summam conuentam modo, quo exposui *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Disquis. 3. §. 1.* vbi retuli formam talis singraphæ, ad beneplacitum stipulatoris. Antequam per campsarium formales literæ cambij conficerentur, idem Campsarius, vel aufugit, vel mortuus est. Pluribus concurrentibus, qui literas formales cambij ab eodem campsario acceperant, posteriores tamen prædicta singrapha, excitata fuit lis, an eadem singrapha ratione hypothecæ annexæ æquam vim habeat prælationis, ac si esset redacta in formales literas cambij ad exclusionem aliorum habentium formales literas.

2 Scaccia *de Cambijs §. 7. glos. 3. num. 9.* videtur implicitè asserere, non inesse hypothecam tali singraphæ, eoquia hypotheca non conceditur, nisi contractui perfecto; contractus autem non dicitur perfectus non confectis literis, quas campsarius promisit facere, & ideò campsor debebit prius agere ad perfectionem contractus, priusquam possit agere ad effectum eiusdem. Quæ omnia videtur confirmare *d. §. 7. glos. 4. num 3.* vbi dicit, quod si hactenus non confectæ sint literæ, tunc non detur executio parata, nisi quatenus in singrapha expressè habeatur obligatio, non vltrà, quare si in scriptura is, qui accepit pecunias promiserit facere literas cambij dabitur executio parata pro faciendis literis promissis tantum, vndè non omnis scriptura, in quo fit mentio de cambio, est exequibilis, adeòque vbi iura municipalia assignant literis cambij hypothecam, non omnis singrapha eandem hypothecam videtur habere. Nihilominus ad pleniorem quæsiti discussionem. *Hypotheca nō conceditur, nisi contractui perfecto.*

Aduerte, quod celebrato iam cambio dupliciter possit concipi singrapha promissoria; primò quatenus ille, qui pecunias accepit, promisit literas cambij dare continentes conuentam summam pro Lugduno ad beneplacitum stipulatoris; Secundò, quatenus idem, qui accepit in eadem singrapha promittit soluere eidem stipulatori conuentam summam Lugduni beneplacitum eiusdem stipulatoris. Iuxta primum sensum negat Scaccia, qui suprà, executionem paratam pro consequenda tali summa, licet concedat pro consequendis literis. Iuxta secundum verò concedit talem executionem paratam eidem singraphæ, eandemque ipsi vim tribuit, quam concedit literis formalibus cambij; ex quibus videtur deduci posse, quod in locis, in quibus ex vi iurium municipalium literis cambij conceditur hypotheca, eadem concedenda sit tali singraphæ, si vim habet, vt asserit Scaccia, literarum cambij. *Duplex sensus, in quo potest concipi singrapha.*

Respondeo, magis rationi, & veritati consentaneum esse in terminis præsentis disquisitionis inesse tali singraphæ, seu Idiochiræ hypothecam ad effectum, vt creditor ex eadem præferatur cæteris creditoribus habentibus posteriorem hypothecam etiam instrumentariam, siuè in tali singrapha contineatur promissio de literis dandis, siuè de solutione facienda in tali determinato loco nulla facta mentione de huiusmodi literis. 3

Pro-

Probatur prima pars primò, quia quamnis *in d. N. C. Mediol. citato §. eo amplius sancitum est* hypotheca affigatur expressè literis cambij - ibi - *quod litera cambij veri, & reales, non mortui hypothecam habeant*; nihilominus eisdem affigitur intuitu cambij iam initi cuius sunt tantum probationes, non de substantia *Raphael disp. 1. quæst. 11. num. 14.*, & in tantum eisdem literis apponitur, in quantum per ipsas manifestatur contractus iam initus; mens etenim legislatoris præsumenda est, quod voluerit certiorare creditorem quoad summam per ipsum solutam in tali genere contrahendi ob bonum publicum, quod indè consurgit, vt facilius inueniantur, qui in tali genere contrahant, dum talem cautionem sortiuntur, sine qua non ita facilè contraherent, adeòq; quod hypothecam contrahere qui voluerit adijcere, quamuis literis apposuerit, vt manifestatiuis iuxtà vulgarem modum talis contractus, sed in hypothesi, de qua loquimur, contractus iam initus est per actualem solutionem ex partè vnius completus, & ex parte alterius manifestatus per singrapham, ergo ex præsumpta legislatoris mente verè inesse eidem singraphæ hypothecam dicendum est; Neque arbitreris literas cambij ita esse complementum contractus, vt eisdem dumtaxat inesse possit ex dispositione iuris hypotheca, quandòquidem sine illis non affiguatur mandatarius, contra quem agere possit ipse creditor; Non, inquam, arbitreris, quia ex defectu dumtaxat literarum solùm tollitur, quod non possit agere contra alium, non autem, quod non possit agere contra principalem debitorem actione hypothecaria, si hypotheca contractui annexa est, & re vera per æquiualens dictis literis constet de tali complemento, vndè cum literæ dentur duntaxat ad probationem, si probatio aliundè per æquiualens sufficientèr resultet, non est, cur non debeat haberi effectus eiusdem hypothecariæ obligationis.

Raphael.

Hypotheca est annexa cõtractui quoad substantiam.

Potest agere cõtrà principalem actione hypothecaria.

Dices ex vi singraphæ adest dumtaxat actio actiua respectu creditoris, & passiua respectu debitoris ad complementum literarum, ergo non ad effectum obligationis, quæ consurgit ex eisdem literis, adeòque non nisi à die qua conficiuntur huiusmodi literæ incipit actio hypothecaria actiua, & passiua, & sic non inest eidem singraphæ. Sed contra, quia quamuis oriatur actio actiua, & passiua ad complementum literarum ex vi illarum particularum *con la solita restitutione del presente vi darò cambio per Lione fiera prossima de Santi*; ex vi tamen subsequentia *per la valuta da voi hauuta di mia sodisfattione, come per cambio aggiustato dal sensale &c.* oritur obligatio ex ipso contractu iam inito ad restitutionem sortis, vnde in casu decoctionis, vel impotentiæ debitoris omissa actione ad literas potest creditor immediatè agere ad dictam sortem actione proueniente ab eodem contractu, quem fatetur debitor celebratum, sicque cum à die constituti cambij incipiat debitor obligari, ab eadem die incipit in suis bonis affici hypotheca, cum hypotheca simul consurgat cum obligatione contracta, & manifestata siuè per formales literas cambij, siuè per singrapham, & licet, quandò debitor non sit impotens, prius creditor debeat agere ad confectionem literarum, quam ad consecutionem sortis cum interesse, actio tamen ad eandem sortem simul cum interesse originem trahit à contractu à die datæ singraphæ, ad quam debet retrotrahi ea proportionali ratione, qua docent Doctores *in l. scripturas 11. C. qui potior. in pign. hab.* scripturam priuatam quoad eas actiones, quibus annexa est hypotheca, quamuis ad suam probationem egeat recognitione, obligare a die qua ipsa data est, cum recognitio retrotrahatur ad eandem diem *argt. textus in cap. cum quis de sens. excommunicationis lib. 6. & ex l. qui balneum §. 1. & in l. potior. §. 1. ff. qui potior. in pig. hab.* in terminis hypothecæ conditionalis non potestatiuæ, quia adueniente conditione retrotrahitur ad tempus contractus, & creditor ex illa præfertur posteriori creditori puro, præcipuè cum scriptura priuata si reducatur ad publicam formam vim executiuam habeat, ac si à principio fuisset in publica forma posita *Glos. in l. fin. verb. Depositionibus C. de edic. D. Adrian. col. Roder. Suar. in l. post rem iud. 2. limit. ad leg. reg. num. 2. ff. de re iud. Anton. Gom. in l. 45. Tauri num. 135.* quæ præcipuè vera sunt, quandò hypotheca inducitur non ab homine, sed à lege, vt in casu nostro, tunc etenim recognitio, & quidquid requiritur per modum conditionis retrotrahitur ad diem celebrati contractus per ea, quæ latè scribit *Borgninus Caualcanus part. 2. decis. 27. num. 22. Aretin. cons. 128. num. 5. Nigusa de pign. in primo memb. 3. parte num. 12. Ioannes Gutierez alleg. 4. per tot. Altiatus cons. 15. circà princ. lib. 5. tom. 2. col. 1. Decianus cons. 50. vol. 3. Bolognetus cons. 30. col. 1. & 2.*

Oritur obligatio ex ipso cõtractu iam inito.

Et originem trahit à cõtractu cuius est expressiua ipsa singrapha.

Glosa.

Roderic. Suar.

Anton. Gomez.

Borgnin. Caualc.

Aretin.

Nigusa.

Ioannes Gutier.

Altiatus

Decian.

Bologn.

Probatur secundò eadem prima pars. Actio hypothecaria in conuentionibus per scripturam priuatam non incipit à die recognitionis, quandò scriptura priuata est trium testium subscriptione signata, sed à campsore datæ ipsius incipit eius prælatio iuxta textum *in l. scripturas, qui potior. in pign. hab. Couaruuias lib. 2. variar. resol. cap. 11. num. 4. Didacus Perez in l. 4. tit. 8. lib. 3. ordin. col. 1090. vers. contrarium in fin.* ergo etiam hypotheca in contractu cambij, quandò verè datur in literis cambij, non debet incipere a die quo priuata scriptura reducitur ad formales literas cambij, sed à campsore, quo data est ipsa

Couaruuias.

Didacus Perez.

priuata scriptura. Consequentia probatur, quia ideò non incipit a die recognitionis actio hypothecaria in priuata scriptura, quandò trium testium est subscriptione signata, quia tunc quasi publicè confecta habetur, sed scriptura priuata inter Mercatores nullo alio adiecto habetur pro publica, & authentica, quia de consuetudine scriptura Mercatorum habetur pro sententia, & habet vim instrumenti publici *Scaccia de Cambijs §.7.glos.5 num.6.*

Scriptura Mercatorum habetur pro publica.

Scaccia.

4 Probatur tertiò, probabile non est, quod hypotheca fuerit concessa accessorijs non pertinentibus ad substantiam propter se, sed solummodò propter substantiam contractus cui accedunt, & solùm quod eadem accessoria afficiat tanquam rationes probantes ipsam substantiam contractus, sed hypotheca quæ vni affigitur tanquam rationi probanti propter aliud, æque subsistere potest sine illo cui, vt rationi probanti affigitur, dummodò per æquipollens æquè probatur, ergo cum per talem specialem singrapham æquè probetur contractus cambij initus eidem, & rationi probanti hypothecam inesse præsumendum est. Minor probatur, quia hypotheca, quæ regularitèr inducitur per instrumentum ea per ipsum probatur sufficienièr etiam inducitur, & probatur per testes, & & probata per testes, si postea obligans alteri obligauerit per instrumentum publicum, præfert priorem in hypotheca *Socinus cons.240. num.4. vol.2. Rota Romana decis. 112. lib. 3. Roland. consil. 84. vol.3. num.5. Ancharan. Regiens. quæst. 10. in prima part. Baldus in cons.198. vol.1. & cons.466. vol.5. textus in l. contrahitur hypotheca ff. de pignorib.*, ergo etiam hypotheca, quæ ex vi *Nou. Const. Mediol. in d. §. eo amplius* adijcitur scripturæ, seu literis cambij tanquam rationi probanti æquè adiecta præsumenda est singraphæ, quæ cum habeatur ex vsu Mercatorum, & ex communi consuetudine pro publica, & authentica æquè, & sufficientèr probat; nec literæ cambij, quid aliud præstant supra talem singrapham, quam quod notificant obligationem iam contractam per debitorem mandatario, eidemque imponunt onus solutionis, sicque supponunt obligationem iam contractam, quam notificant, non inducunt.

Accessorys regularitèr conceditur priuilegiū propter principale.

Rota Romana. Rolandus Ancharan. Regiens. Baldus.

Probatur iam secunda pars, quià huiusmodi singrapha promissoria de solutione tali loco ponenda easdem omnes habet conditiones, & qualitates, quas habent literæ cambij, sicque eidem conceditur executio parata instar literarum cambij, & potest acceptari, & protestari sicuti acceptantur, & protestantur eędem literæ cambij per ea, quæ tradit *Scaccia de commert. §.7. glos.4. num.2. in fin.* ergo etiam eidem concedenda est hypotheca, siquidem cui competunt omnes conditiones, & qualitates pertinentes ad rationem alicuius contractus, eadem iura, eædemque actiones actiuæ, & passiuæ debent competere. Confirmatur ex sententia Excellentissimi Mediolani Senatus lata sub die vltima Augusti 1650. referente Illustriss. Senatore Carolo Patelano, qui in causa Vigletii adiudicauit singrapham a Ghislanzono subscriptam sine vlla expressione hypothecæ, cum sola clausula, *che vaglia anche per lettera di cambio* continere hypothecam, ergo cum singrapha, de qua loquimur, habeatur pro litera cambii, cumque eosdem sortiri debeat effectus, quos sortiretur si esset talis, eandem etiam hypothecam, & iura prælationis habere dicendum est.

Contra singrapha potest fieri protestatio.

Scaccia.

Declaratio Excelentissimi Mediol. Senatus in causa cō simili.

Ex his etiam deducitur alia ratio pro confirmatione prioris partis, nam si dicta singrapha, quandò est cum promissione de solutione in determinata summa pro certo loco facienda habet executionem paratam, & hypothecam, ergo non est, cur habere non debeat executionem paratam, & hypothecam singrapha cum promissione ad literas cambii, quandò debitor ante earundem confectionem, vel decoxit, vel aufugit in ordine ad repetendam sortem solutam, quandòquidem enuntiata summa continetur in eadem singrapha, & quod literæ non conficiantur non sit ex defectu creditoris, sed debitoris decocti, vel fugitiui.

Nunc ad aliquas rationes, quæ in contrarium afferri possunt, respondendum 5
est; & primò obijci potest, quod hypotheca siuè sit legalis, siuè conuentionalis, cum sit stricti iuris, non sit extendenda vltrà casus expressos, vel per ipsos contrahentes, vel per iura statuentia talem hypothecam; cum autem hypotheca, de qua hic loquimur, sit tantum legalis, nec in iure exprimantur, nisi formales literæ cambii hinc est, quod non nisi ad easdem literas hypotheca sit amplianda. Deindè sicuti aliud est promissio de contrahendo, aliud ipse actualis contractus, ità aliud est promissio de dandis literis, aliud ipsæ literæ datæ; sicuti igitur iura, quæ competunt actuali contractui non competunt promissioni de contrahendo, ita nec prælationes, nec iura, quæ tribuuntur formalibus literis tribuendæ videntur ipsi promissioni de illis dandis. Sed facilè occurro huic obiectioni, quià iura quamuis exprimant literas cambii hoc ideò præstantur, quià regularitèr literæ sunt manifestatiuæ contractus celebrati, & sunt probationes eiusdem, quià tamen potest aliundè per æquipollens manifestari, & probari contractus, non est cur in eodem æquipollenti non possit subsistere hypotheca ea proportionali ratione, qua dicebamus superius hypothecam conuentionalem regularitèr in

Hypotheca est stricti iuris, adeòque strictè interpretanda.

Aliud est promissio de contrahē do aliud ipse actualis cōtractus.

in-

Hypotheca propriè respicit contractum.

instrumento firmari, quæ tamen adhuc subsistit in testibus fide dignis, & concludentibus si per eosdem probatur conuentio, & ratio est, quia hypotheca propriè respicit contractum, & si dicatur affigi, vel instrumento, vel literis, hoc est, quia regulariter contractus per ipsa probatur; si igitur aliundè sufficienter probetur non est, cur eadem hypotheca non possit subsistere, præcipuè si illud æquipollens ex forma statuti, vel ex iure consuetudinario habeat vim publici instrumenti per ea, quæ scribit *Socinus conf. 240. incipiente circa præsentem vol. 2.* cuiusmodi est scriptura priuata, de qua loquimur, quæ cum sit inter Mercatores habet vim publici instrumenti per ea, quæ supra diximus ex Scaccia.

Socinus.

Non est simplex promissio de cõtrahẽdo.

6 Ad id, quod subditur de alietate in promissione ad contrahendum ab actuali contractu, & de promissione de dandis literis ab ipsis literis actualibus patet, quid sit respondendum; non enim hic versamur in simpliei promissione de contrahendo, cum iam supponatur contractus initus. Ibi *per la valuta da voi hauuta di mia sodisfattione, come per cambio aggiustato dal Sensale &c.* & cum literæ sint tantum ad notificandum contractum, si æquè notificetur per æquipollens habetur quidquid requiritur ad inducendam hypothecam, nec literæ formales, de quibus facta fuit promissio, sunt ad obligandum ipsum debitorem contrahentem, qui iam obligatus supponitur, sed ad imponendum mandatum ei, cui sunt dirigendæ pro solutione.

7 Obijci potest secundò, quod regularitèr per hunc modum specialem contrahendi non inuoluatur cambium verum, & reale, sed dumtaxat commentitium, & mortuum, quandòquidem contrahentes per talem promissionem actiuam, & passiuam de dandis literis ad beneplacitum stipulatoris intendunt præcisè dare, & recipere illam pecuniam pro illo tempore ad finem exigendi excessum, quem acquirunt scuti illi auri solis, vel solent acquirere ex multiplicatione negotiationum, hocque in eodem loco, in quo pecunia fuit prius soluta, quod receptor præstat, vt possit pro illo tempore suas negotiationes obire, solutor verò, vt acquirat illum excessum quam sperat. Sed facilè etiam huic obiectioni occurro, nam assertum nostrum procedit in suppositione solummodò, quod contractus tum ex se, tum ex fine contrahentium sit verum, & reale cambium. in quo sensu procedit solummodò dispositio *in N. C. d. § eo amplius.* Ibi. *Quod litera cambij veri, & realis, & non vt vulgò dicitur mortui hypothecam habeant.* Quod si velis supponere ea, quæ in instantia afferuntur, iam sumus extrà controuersiam, cum in illa hypothesi iura non disponant.

Contractus supponitur, tum ex se, tum ex fine contrahentium verus, et realis.

Obijci potest tertiò, quod cum hic versemur in dubio, an dispositio illa N. Const. Mediolani restringatur solummodò ad formales literas cambij, quas dumtaxat exprimit, an verò etiam comprehendat singrapham post initum contractum, cum promissione de eisdem literis dandis interpretatio facienda sit contra creditorem, quia apertius legem scribere facere debebat ad sui ipsius fauorem per ea, quæ scribunt *Dec. in l. foemina sub num. 105. ff. de reg. iur. Nicol. Auerar. in conf. 8. num. 50. Paulus de Castro conf. 169. num. 3. vol. 2. Anguissol. conf. 133. num. 18. vol. 1. Cranet. conf. 836. num. 11. vol. 5.* Sed contra primò occurro, quià ea, quæ dicuntur procedere debent dumtaxat quandò hypotheca est conuentionalis, quia tunc creditor sibi consulere debet omni meliori modo, quo potest, & omissio imputatur eius culpæ, non sic quandò est legalis, tunc etenim attendendum est ad præcisam iuris dispositionem, & ad rationem legis sic disponentis, quæ ratio militat etiam in hypothesi singraphæ, de qua loquimur, vt iam diximus. Secundò, quià non versamur in dubio rationabili, sed dumtaxat imaginario, adeòque &c.

Decius. Nicol. Auer. Paul. de Castro. Anguisolus. Cranet.

---

§. VII.

An contrahentes priuati, qui non sint Mercatores, efficere possint, vt ipsorum priuata scriptura in suppositione, quod non sit sufficiens ad hypothecam, sit, seu fiat sufficiens maximè in præiudicium tertij.

SVMMARIVM.

Proponitur status difficultatis 1.
Sententia asserens non posse 2.
Sententia affirmans posse 3.
Scriptura priuata illis qualitatibus affecta inducit hypothecam 4.
Soluuntur argumenta pro sententia negante 5.
Assignatur dispar ratio de testatoribus non valentibus omittere solemnitates iuris 6.

Disquisitio VII. Suppono in primis, 1
quod priuata scriptura, quæ non sit Mercatorum vim non habeat publiei instrumenti, nec sufficiens sit ad inducendam, seu probandam hypothecam. Suppono secundò, quod talis priuata scriptura non sit formalis litera cambij. His positis contrahunt inter se Titius, & Caius, & in vim contractus Titius soluit centum nummos aureos, Caius verò dat singrapham, quà promittit soluere eidem Titio

illos

illos centum nummos aureos per se receptos Romæ, & asserit se velle, vt illa scriptura æquam vim habeat, ac si esset publicum instrumentum, & formalis litera cambij ad effectum se obligandi versus eundem Titium. Excitat hic controuersiam *Borgninus Caualcanus decis. part. 2. decis. 27. num. 18.* an illa qualitas per ipsos contrahentes inducta, quod scilicet vim habeat, vel publici instrumenti, vel formalis literæ cambij, sufficiens sit ad inducendam hypothecam si illam secundum se scriptura priuata non haberet.

Borgninus Caualcan.

2 Negat multis rationibus idem *Borgninus Caualcanus* per ea, quæ scribunt *Anton. Gales. ad form. cam. oblig. in 3. part. quæst. 4. Bursat. Consil. 103. num. 1. & 2. vol. 1. Decianus cons. 11. num. 158. vol. 1. Anchar. Regiens. cons. 15. lib. 2. Roma. Iun. cons. 39. num. 64. vol. 1.* & primò, quia priuati contrahentes non habent potestatem conficiendi scripturas, quæ sint tanti roboris, ac si essent confectæ per publicos Notarios, seu Tabelliones, nam quoad effectum perindè se haberent, ac si auctoritatem a publico accepissent, seu acciperent, sicut accipiunt Tabelliones, quod est absurdum per ea, quæ scribunt *Innocentius in cap. cum P. Tabellio de fid. instrum. Alexander in l. 1. §. fin. num. 3. ff. de verb. oblig. Simon de Pretis de interpret. vlt. volunt. lib. 2. sol. 2. num. 15. Mascardus de probat. concl. 111. num. 47. vol. 1.* Secundò, quia quamuis talis contrahentium conuentio sufficiens esset ad probandum, seu ad inducendum, quod priuata ipsorum scriptura fidem faceret sicut instrumentum per ea, quæ scribunt *Paulus de Castro cons. 134. num. 2. vol. 1. Cranet. cons. 939. num. 12. vol. 5.* non esset tamen propriè instrumentum, sed fictè, & per consequens non conferret hypothecam, nec vim prælationis in ordine ad alios habentes specialem, vel generalem hypothecam, quinimmò nec executionem paratam, quia dispositio loquens in casu vero non traditur ad fictum *Bartolus in l. omnes populi num. 60. ff. de iust. & iur. & in l. ait prætor §. hæc verba ff. de neg. gest. Ioannes Petrus Surdus cons. 103. num. 3.* Tertiò, quia priuilegium à iure concessum est alligatum, vel scripturis publicis secundum se, vel literis cambij, cui nequeunt priuatæ personæ præiudicare *Alexander in l. non tantum num. 32. ff. de re iud. Aret. §. id iuris num. 51. Instit. de exceptionibus* sicuti nequeunt testatores præiudicare iuri in solemnitatibus requisitis ad testamentum *l. nemo potest ff. de leg. 1.* Hæc fermè idem Borgninus.

Borgninus Caualcan. Anton. Galef. Bursatus Decian. Anchar. Regiens. Roma. Innocentius. Alexander. Simon de Pretis Mascardus. Paul. de Castro. Cranet. Bartolus Ioannes Petrus Surdus. Alexander. Aretin.

3 Contrarium adiudicauit Excellentissimus Mediolani Senatus sub die vltima mensis Augusti 1650. prout retuli in præcedenti disquisitione in causa Vigletij contra Ghislanzonum, prout refert *Sadarinus responso 20. num. 23.* citato eodem Borgnino cui aduersatur sententia eiusdem Excellentissimi Ordinis, quam sententiam ea ratione prolatam existimo, quia ex partium conuentione illa scriptura talibus qualitatibus affecta in effectu æquiualet formalibus literis cambii, & cum talis scriptura sic concepta vim habeat, vt fidem faciat, sicut instrumentum ad notata per *Paulum de Castro cons. 134. num. 2. vol. 1. Cranetum d. cons. 939. num. 12. vol. 5.* habet ea omnia, quæ ex iuris dispositione requiruntur, vt habeat annexam hypothecam, non enim alia ratione conceditur hypotheca literis cambii, nisi quia sunt probationes contractus iam initi, ratione cuius conceditur talis hypotheca, vt supra latè probauimus. Quamobrem

Sadarin. Paul. de Castro. Cranet.

Respondeo, in terminis propositæ difficultatis, scripturam priuatam illis qualitatibus, de quibus supra, affectam inducere hypothecam, adeòque rectè adiudicasse Senatum Excellentissimum Mediolanensem. Ratio esse potest primò, quia per specialia contrahentium pacta in quolibet contractu potest induci hypotheca, ergo per conuentionem, qua statuitur, quod aliqua priuata scriptura facta in confirmationem contractus habeat vim cambii realis, perindè ac si esset formalis litera cambii re vera inducitur hypotheca. Consequentia probatur, quià conuenire, quod scriptura priuata habeat vim eandem, ac si esset formalis litera cambii est conuenire, quod eadem scriptura habeat omnia ea iura, omnia eadem priuilegia, omnes easdem prælationes, ac si esset talis formalis litera, ergo perindè est, ac si conueniretur de hypotheca, quandòquidem eidem literæ cambij ex dispositione iuris municipalis per N.C. Mediol. inest eadem hypotheca, & qui conuenit quoad rationem cui annexa sunt iura, & prælationes, intelligitur conuenire quoad eadem iura, & prælationes. Antecedens primi argumenti sic euincitur, quia hypotheca non solùm inducitur tacitè per leges, sed etiam per pacta, & conuentiones, & liberum est contrahentibus non solùm se personalitèr obligare, sed etiam realitèr quoad sua bona, & sicuti possunt se obligare liberè ad hypothecam quoad substantiam in ijs contractibus, in quibus ex dispositione iuris eadem hypotheca annexa non est, ità possunt se obligare pro eadem hypotheca quoad ea, quæ requiruntur ad probationem eiusdem contractus, seu eiusdem hypothecæ in ijs contractibus, in quibus ex dispositione eiusdem iuris eadem hypotheca annexa est. 4

Per specialia cõtrahentium pacta potest induci hypotheca, vbi non est a iure inducta.

Possunt cõtrahẽtes non solum se personaliter obligare, sed etiã realiter.

Ratio esse potest secundò, quià contrahentes in ijs, in quibus à iure non prohibentur possunt sibi legem constituere, cui posteà stare tenentur, siquidem pacta, quæ iuri non aduersantur seruanda sunt iuxtà vulgata iura, sed ex eo, quod iura mu-

Contrahẽtes sibi legẽ constituunt, vbi lex non prohibet.

municipalia statuant hypothecam literis cambij non prohibent quin contrahentes per suas speciales conuentiones possint se inuicem obligare ad standum, & parendum priuatæ scripturæ perinde, ac si esset formalis litera cambij, ergo &c. Minor probatur, quia illa dispositio non stat restrictiuè ad talem modum, & priuatiuè quoad alium quemcunque possibilem, vt per se patet, & ex alia parte sicut contrahentes in ijs, in quibus non est inducta hypotheca legalis possunt conuentionalem inducere, cur non poterunt vbi inducta est legalis, & affixa literis cambij efficere, vt eadem legalis locum habeat etiam in apocha affecta ex conuentione illis iuribus, & qualitatibus quibus afficiuntur literæ cambii, & per propria pacta supplere formalitatem, & publicitatem literarum cambii?

Dices posse quidem supplere talem formalitatem, & publicitatem, sed requiritur pro tali supplemento aliquod æquipollens, quod ex dispositione iuris aptum sit tali muneri, puta subscriptio trium testium ad notata *in l. scripturas C. qui potior. in pign. hab.* nec sufficit supplementum per aliquid, quod secundum se non est aptum, nec ex dispositione iuris ad tale munus, cuiusmodi est priuata scriptura. Sed contra, quia subscriptio trium testium est supplementum à iure dispositum, quandò aliud statutum non est inter partes, non tollit tamen talis iuris dispositio, quin per speciales, & expressas partium conuentiones possit, quid aliud induci, quod vim habeat ad tale munus ex expressa eorundem contrahentium voluntate. Certè contrahentes possunt per pacta se mutuò obligare quoad substantiam, ergo etiam per mutuum consensum possunt se obligare quoad modum, vndè in tali casu actio non erit quoad modum ex iuris dispositione, sed ex expressa mente eorundem contrahentium.

Subscriptio triũ testium est supplementũ à iure disposit.

Nunc ad rationes, quæ ex Borgnino
5 Caualcano afferuntur, respondendum est, & quidem concedendum est, non posse per priuatos contrahentes constitui Tabelliones, negandum tamen, quod non possint per specialia pacta in ordine ad se ipsos specialitèr obligandos vim conferre priuatæ scripturæ tanti, seu æquiualentis roboris, ac si esset per Tabelliones confecta, sicque hæc scriptura licet in ordine ad hunc effectum æquiualeat scripturæ Tabellionis, in pluribus tamen ab eadem differret; primò, quia scriptura Tabellionis fidem facit secundum se nulla posita expressione, hæc verò non est sufficiens, nisi cum illis conditionibus expressis; illa non indiget probatione, nec recognitione, hæc in casu negationis ad obligandum indiget recognitione; illa habet auctoritatem publicam, hæc non nisi priuatam; illa residet penes Tabellionem quoad originale, à quo non recedit, nisi per extracta, hæc remanet penes contrahentes, penes quos potest esse dubium falsificationis &c. Illa munitur fide quasi duplicis testis, cum Tabellio duorum testium vicem obtineat, cum & vt Notarius, & vt testis fidem faciat *§. item verborum vbi not. Instit. de inutil. stip. Baldus cons. 384. vol. 3. Rolandus à Valle cons. 38. num. 27. & 35. vol. 1.* hæc autem nullius testis munimine roboratur, sed tantum consensus contrahentium expressione firmatur, adeòque &c.

Assignãtur discrimina inter scripturã Tabellionis, & inter scripturam priuatam contrahentium

Baldus. Roland. à Vale.

Ad secundum dicendum est, quod si talis contrahentium conuentio est sufficiens ad inducendum, quod priuata scriptura fidem faciat, vt publicum instrumentum, vt fateri videtur *idem Borgninus Caualcanus* perscripta *à Paulo de Castro, & Craueto suprà allegatis* non sit, cur eidem denegari debeat hypotheca, siquidem ex superius dictis hypotheca conceditur contractui secundum se, & literis cambii solummodò, vt rationi probanti, seu modo apto ex dispositione iuris ad probandum. Si igitur ex conuentione partium illa scriptura apta est ad probandam apta, per consequens etiam erit ad habendam ex conuentione earundem partium hypothecam, quæ contractui ex dispositione iuris municipalis conceditur. Hinc fateor, quod propriè, & realitèr non sit instrumentum, nec litera cambii formalitèr, nego tamen, quod non sit instrumentum, vel litera cambii æquiualentèr præcipuè in ordine ad effectum principalitèr intentum a contrahentibus, nec in rigore potest dici instrumentum, nec litera cambij fictè, quia quod fictum est nec habet esse in se, nec potest parere effectum, sed ad summum æquiualentèr in ordine ad effectus ad quos ordinatur Deindè licet dispositio loquens in casu vero non trahatur ad fictum, fallit tamen, quando fictum vero æquiparatur per viam regulæ, vt in casu nostro, quo dicitur ac si esset formalis litera cambi j, seu ad normam literæ cambii *textus in l. 1. §. 1. ff. ad leg. Falcid. cap. cum dilectus, & cap. ad audientiam de clericis non residentibus. Alexander cons. 178. incip. in occurrenti col. vlt. vol. 2. Gutierez. pract. quæst. lib. 1. quæst. 122. num. 3.*

Borgninus Caualcan. Paul. de Castro. Crauet.

Alexander. Gutierez.

Ad tertium dicendum est ex dispositione iuris hypothecam affigi instrumentis, vel literis cambii, quantum est ex dispositione iuris, adeò vt si ipsi contrahentes nihil exprimant, non nisi instrumentis, vel literis cambii intelligatur affixa; per hoc tamen non tollitur, quin ex contrahentium expresso consensu possit apponi alteri iuri fundato in priuatis singraphis supplente conuentione formalitatem, seu publicitatem literarum cambii requisitam à iure; non enim dispositio iuris in hypothesi, de qua loquimur, stat restrictiuè,

&

Ius non limitat potestatē ad aliud sufficiendum pro literis.

& priuatiuè, nec restringit facultatem contrahentium, sed merè disponit, quandò aliud per contrahentes non disponitur, nec per hoc, quod contrahentes aliter disponunt præiudicium infertur eidem iuri, cum non limitet potestatem ad aliud sufficiendum pro eisdem literis. Ad id, quod subditur de testatoribus non valen-
6 tibus omittere solemnitates iuris ad validum testamentum requisitas, dicendum est vim non habere in hypothesi nostræ responsionis, quandòquidem dispositio iuris quoad has solemnitates stat restrictiuè, & concipitur per verba excludentia quemcunque alium modum, vt latè alibi de hac re differetur *l. hac consultissima C. de testam. in §. per nuncupationem*, quod non militat in casu nostro, ideò &c.

---

§. VIII.

An literæ cambii, quæ virtute Nouissimæ Constitutionis Mediolanensis habent hypothecam, si producantur in alio loco iuditii, habere debeant easdem prælationes, & iura.

SVMMARIVM.

Refertur ratio dubitandi 1.

Rationes pro vtraque parte 2.

Titius alijs creditoribus vbique præferendus est 3.

In decisorijs attenditur locus contractus non iuditij 4.

Contrahens in aliquo loco subditur legibus talis loci 5.

In decisorijs si iudicium sit propter moram, & consequentia ad ipsam attenditur locus solutionis, seu iuditij 6.

1 Disquisitio VIII. Initus fuit contractus hic Mediolani, vbi literis cambii ex vi iurium municipalium annexa est hypotheca, inter Titium, & Caium, vi cuius Titius soluit hic Caio mille nummos aureos, Caius verò literas dedit cambii, quibus ordinauit restitutionem Romæ faciendam per suum respondentem responsali eiusdem Titii. Hoc interim antequam literæ Romam peruenirent, idem Caius plura alia debita contraxit, ob quæ constituit hypothecam in omnibus suis bonis per publica instrumenta, & postea Romam se recepit, vbi literæ per ipsum datæ non fuerunt acceptatæ, sed eleuatum super eisdem protestum, cumque idem Caius vergeret in decoctionem Romæ iudicium fuit intentatum vbi bona aderant eiusdem Caii, & in concursu creditorum maxima controuersia fuit excitata, quinam ex iis esset præferendus, an Titius qui habebat hypothecam anteriorem ex vi literarum cambii iuxta N. C. Mediolani, vbi con- 2
tractus fuerat initus, an alii creditores, qui quamuis posteriores in tempore respectu eiusdem Titii hypothecam tamen habebant instrumentariam, & cum pleno iure, quæ vim habet vbique. Excipiebant isti contra eundem Titium, quod hypothecam non haberet nisi Mediolani, & quod iura illius ciuitatis non extendantur ad alia loca, in quibus propterea in iudiciis standum est iuri communi, & licet res ageretur quodammodò in decisoriis, cum tamen in eisdem attendatur, vel locus contractus, vel locus destinatæ solutionis, & locus destinatæ solutionis fuerit Romæ, contendebant rem dirimendam esse iuxta iura Romana; non iuxta statuta municipalia Mediolani. Quæritur modò, quid iuris?

Respondeo, præferendum esse Titium 3
aliis creditoribus, quamuis literæ cambii Romæ producantur, vbi iuditium fuit intentatum per ea, quæ scribunt *Rodericus Suarez. in l. post rem in declar. regu. num. 24. & 25. ff. de re iud. Minsiger. cent. 4. obseru. 82. quandò agitur cart. 356. Baldus in l. 1. in §. 9. C. ne fol. pro parte. Hypolitus in l. fin. num. 57. & seqq. vers. & ex isto dicto ff. de iurisd. omn. Iud. Decianus cons. 109. num. 36. vol. 2. Rolandus cons. 75. num. 10. vol. 4. Iason in l. admonendi num. 95. ff. de iure iur. Mascardus de probat. concl. 111. num. 13. vol. 1. & concl. 926. num. 4. vol. 2. Iason in l. cunctos populos col. 5. vers. 2. ex hoc membro C. de summa Trinit. & fid. Cathol. in l. scriminos C. de testam. mil. Ancharanus Regiens. quæst. 63. in secunda parte. Petrus Duenareg. 146. in verb. consuetudo.*

Rodericus Suarez. Minsig. Baldus. Hypolit. Decian. Roland. Iason. Mascardus. Iason. Ancharanus Regiens. Petrus Duenas

Probatur primò, quia hic versamur in 4
decisoriis, non in ordinatoriis, & iuditium respicit decisionem contractus iam initi, non ordinationem contractus incundi, vt per se patet, sed in decisoriis attenditur locus contractus, non locus iuditii *Alexander cons. 104. vol. 4. Cranetus cons. 275. num. 1. lib. 2. Pasetus cons. 101. Rocch. de consuetud. cap. fin. quæst. 16. num. 45. vers. tertio per præmissa, & Doctores omnes suprà allegati in responsione*, ergo cum in loco contractus initi literis cambii sit annexa hypotheca pro eadem hypotheca erit iudicandum. Confirmatur *ex l. si fundus, & ibi Bartolus ff. de euict.* vbi dicitur, quod locus contractus debet inspici in iis, quæ pertinent ad decisionem contractus *Bartolus in l. cunctos populos C. de summa Trinit. & fid. Cathol. & in l. 1. in princip. ff. de vsuris*, & licet ibi dicat, quod inspicitur locus, vbi fieri debet solutio, non locus contractus in iis, quæ veniunt propter moram in soluendo adhibitam, non aduersatur tamen nostræ responsioni, quià ibi agit de consequentibus ad contractum propter

Alexander. Cranet. Pasetus Rocch. Bartolus

mo-

Inspicitur locus, in quo contractus fiatur. moram, quæ certè attendenda sunt in loco destinatæ solutionis, hic autem agitur de obligatione annexa eidem contractui in sua radice, & origine, vndè meritò dicit postea *in l.3.§.fin.ff.de testibus, & in l.Titius §.Roma ff. de excus. tutor.* quod inspicitur locus, in quo contractus conficitur.

Ioannes de Lig. Bartolus Baldus. Probatur secundò. Locus, quo actus geritur debet inspici quoad obseruantiam solemnitatum *Ioannes de Lig. in tract. de sententia excomm. 10. cart. Bartolus in l. cunctos populos C. de summa Trinit. & in l.2. in fin.C. quemadmodum testam.aper. l.Titius §. Roma, & ibi Baldus ff. de excus. tutor.* ergo etiam debet attendi locus, quo actus geritur in ordine ad obligationes, quæ ex tali actu oriuntur. Consequentia probatur, quia non est maior ratio, cur ad validitatem contractus attendi debeat locus, in quo contrahitur in ordine ad obseruantiam solemnitatum, & non debeat attendi idem locus in ordine ad contrahendas obligationes, quæ annectuntur eidem contractui. Certè si stare debet contrahens solemnitatibus statutarijs loci, in quo contrahit, cur non contrahere debet iura, & obligationes etiam statutarias talis loci, in quo celebrat contractum?

Probatur tertiò, quia omnis actio est ex contractu, & ex vi eiusdem, sed contractus est celebratus hic Mediolani secundum iura, & conditiones, quæ hic requiruntur, ergo actio debet esse secundum omnia iura, & conditiones, quas habet contractus hic, adeòque secundum prælationes etiam, & hypothecam, nec iuditium debet discordare à iure actionis, quæ intentatur ex vi contractus. Confirmatur,
5 quia ex eo, quod quis contrahet in aliquo loco ex vi talis contractus, & quoad ipsum
Contrahens in loco subditur legibus talis loci. subditur legibus talis loci, in quo contrahit, ergo omnibus oneribus, & obligationibus debet subiacere, quibus subiacet contractus in tali loco, nec ex eo, quod in alio loco adiudicetur recedendum est à iuribus talis loci, siquidem actio oritur ex contractu in tali loco, ad quam actionem debet iudicium conformari.

6 Maior difficultas est in explicando, cur, cum in decisorijs attendendus dicatur, vel locus contractus, vel locus destinatæ solutionis, & cum locus destinatus solutionis sit extrà territorium Mediolanense nempè Romæ, vbi non adest illud priuilegium hypothecæ affixum literis cambij, sit potius iudicandum pro loco contractus, quam pro loco solutionis. Quia in re dicendum est in ordine ad diuersas causas dici disiunctiuè in decisorijs attendi, vel locum contractus, vel destinatæ solutionis, si enim iudicium fiat quod ea, quæ veniunt propter moram in soluendo adhibitam tunc attendendus est locus solutionis
Bartolus *Bartolus in l. 1. in princip. ff. de vsuris* si verò iudicium fit quoad ea, quæ respiciunt contractum in sui origine quoad iura, & prælationes, tunc attendendus fit locus contractus, & in hoc sensu intelligendi sunt omnes Doctores prællegati, & *l. si fundus ff. de euictionibus*.

---

§. IX.

An in cambio recursæ in locis, in quibus conceditur in hypotheca literis cambij, perseueret hypotheca prima literarum vsque ad integram satisfactionem priuatiuè quoad alios habentes hypothecam ex causa subsequenti.

SVMMARIVM.

Status controuersiæ 1.
Rationes dubitandi pro vtraque parte 2.
Attenta præcisè natura contractus non perseuerat hypotheca primarum literarum ad exclusionem aliorum habentium posteriorem hypothecam 3.
Secus si debitor accesserit, vt fideiussor pro recambio ibid.
Nonnulla obiectiones, & solutiones 4.

Disquisitio IX. Franciscus de anno 1670. die prima Octobris dedit hic Mediolani Titio titulo cambij scutos mille pro scutis mille duodecim Marcharum; Titius dedit eidem Francisco literas pro foro proximo Placentiæ cum pactis, & conditionibus recursæ iuxta modum, & formam superius expositam. Acceptatæ fuerunt, & virtualiter solutæ literæ iuxta tenorem earundem, & indè celebratum fuit recambium eum nouis literis, & sic successiuè vsque ad diem 29. mensis Nouembris anni 1678. & sic per eandem partitam ex via cambiorum, & recambiorum summa debita per Titium Francisco peruenit v. g. ad scutos mille centum, & quinquaginta. His ad talem statum deductis Franciscus amicabiliter petit à Titio, vt pro eisdem satisfaceret, cumque hic renueret, egit in iuditio, eoque condemnato, dum procederet ad executionem Petrus vti creditor hypothecarius se opposuit docens de suo credito, & hypotheca per publicum instrumentum confectum anno 1671. petens retardari executionem, & audiri. Hic controuersia excitata est, quinam ex ijs sit præferendus. Allegabat Franciscus suam hypothecam anteriorem ex vi *N. C. Mediol. lib. 5. de officio Abbatum, & Consulis Mercatorum §. eo amplius sancitum est*, quam originaliter contendebat inesse primis literis cambij, & vi ipsarum perseuerare vsque ad integram satisfactionem. Excipiebat 2

Exceptiones Petri producuntur

Petrus, quod quamuis re vera inesset hypotheca literis cambij primis, nihilominus, cum idem primum cambium per virtualem illam solutionem factam in foro Placentiæ intelligatur extinctum, intelligitur etiam extincta hypotheca, quæ nequit esse sine principali, & sic alia cambia postea inita asserebat esse, vel absque vlla bonorum obligatione, cum fuerint inita in locis, in quibus literis cambij non est concessa hypotheca, vel solùm cum obligatione posteriori, cum inita fuerint post instrumentum hypothecarium in sui fauorem confectum. Quid igitur iuris?

Attenta natura cõtractus non remanet hypotheca.

3 Pro huius controuersiæ discussione vix aliquid supperaddendum remanet ijs, quæ diximus *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 6.* vbi proponuntur rationes pro vtraque parte, & concluditur pro Petro attenta præcisè natura contractus, & illis, quæ posteà addidimus *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 21.* vbi considerato præcisè contractu secundum se idem statuimus, licet posteà dixerimus, quod si campsarius, seu debitor ex cambio dando primas literas accesserit, vt fideiussor ex vi quodammodò obligationis fideiussoriæ à die, quo primæ dictæ literæ datæ fuerunt remaneat obligatus, vbi nonnullas declarationes Excellentissimi Mediolani Senatus allegauimus. Recole, quæ ibi dicta sunt, non enim vacat hic repetere

Secus si sit accessio per fideiussionem.

Rationes in oppositũ afferuntur.

4 Solum hic remanet ambigendum, quomodo in data hypothesi fideiussionis præstitæ à debitore cambij in prima celebratione contractus eadem possit permanere ad effectum retinendi obligatum debitorem à die, quo datæ fuerunt primæ literæ, dum extinctum, seu extingui supponitur primum cambium, cui annexa supponitur actio fideiussoria per virtualem illam solutionem, cum sit regula indubitata, quod per solutionem principalis cesset omnis actus, & omnis hypotheca *l. 16. item liberatur §. qui paratus ff. quib. mod. pign. vel hypoth. soluat.* & quod per solutionem tollatur non solum actio personalis, sed etiam hypothecaria ex veriori tenuit Senatus Mantuanus, prout refert *Surdus decis. 266. quæstio sub num. 6. iuncto num. 3. in fin. vers. credidit.* Item quomodò cum actio hypothecaria sit annexa literis cambij ijs quoad effectum extinctis possit in sola fideiussione fundari, cum hypotheca ad literas restringatur. Nihilominus dicendum est, & quidem

Senatus Mantouanus. Surdus.

Solutio primæ primæ instantiæ propositæ

Ad primum fideiussionem non accedere præcise pro primo contractu, sed pro eodem, & alijs omnibus vsque ad integram satisfactionem actualem, & sic extincto etiam primo cambio perseuerare in secundo, & alijs omnibus vsque ad complementum, & cum originalitèr insit primo ab eodem sumit iura prælationis, & hypothecæ, nec existimandum est, quod extincto primo cambio extinguatur fideiussio etiam quoad ipsum, & alia, & alio inito cambio in virtute primi cum sit cambium recursæ, nouato, etiam ponatur fideiussio distincta à prima; non, inquam, existimandum, quandòquidem fideiussio in hac hypothesi indiuisibilitèr se habet ad omnes contractus, & eadem perseuerat in omnibus cum eisdem iuribus, siquidem ponitur per consensum fideiussoris, qui vnus supponitur respectu omnium, cum à principio consenserit ad omnes vsque ad integram satisfactionem actualem, vndè nos non lædunt ea, quæ afferuntur *ex l. item liberatur §. qui paratus ff. quibus mod. pig. vel hypoth. sol.* & ex Senatu Mantuano, quandòquidem ea supponunt, quod facta fuerit solutio principalis, & vltimata, ad quam præcisè fideiussor se obligauit sine ordine ad alia, ea autem, quæ nos hic dicimus, procedunt in suppositione, quod fideiussor non solum ad primum cambium se obligauerit, sed ad alia omnia vsque ad integram satisfactionem actualem, adeòque ad extinctionem vnius non tollitur, sed dumtaxat ad dissolutionem vltimatam omnium.

Ad secundum item asserendum est, quod cum fideiussio annectatur literis cambij ex vi earundem eadem iura, eadem onera cum illis sortiatur, & licet primæ literæ quoad actum quodammodò extinguantur, non extinguuntur tamen quoad virtutem. vndè merito *Olea de cessione iurium tit. 7. quæst. 4. num. 25.* dixit, quod quamuis primum cambium extinguatur per illam virtualem solutionem, fixa tamen à die, qua ipsum celebratum est, & datæ fuerunt primæ literæ, maneat hypotheca, quod non alia ratione dictum arbitror, nisi, quia eisdem literis implicitè apposita est fideiussio pro alijs omnibus per ea, quæ latè dixi *in dicta Prænot. 6. & Prænot. 21.* in qua dictæ literæ dicuntur virtualitèr durare.

Solutio secundæ secundæ instantiæ propositæ.

Olea.

---

§. X.

An hypotheca, quæ conceditur literis cambij respiciat etiam nomina debitorum ipsius debitoris ex cambio.

SVMMARIVM.

Facti series in suis terminis 1.
Duo articuli circà ipsam excitati 2.
Titius habet prælationem respectu Antonij aduersus debitores Sempronij, adeòque potest impedire executionem 3.
Si debitores Sẽpronij excussi soluerit Antonio bona fide non potest amplius Titius contrà eosdem intentare actionem hypothecariã 4.

Di-

1 Disquisitio X. Titius ex titulo cambij factus est creditor Sempronij scutorum mille auri, & ratione literarum sibi datarum supponitur habere hypothecam omnium bonorum iurium in forma tùm præsentium, tùm futurorum, quæ hypotheca firmatur etiam speciali obligatione inter ipsos contrahentes conuenta. Idem Sempronius debitor ex dicta causa habet etiam nonnullos debitores sibi obligatos; contrahit postea hic cum Antonio, eidemque obligat omnia sua bona, iura &c. & expressè etiam nomina eorundem debitorum. Quibus positis Antonius in vim dictæ obligationis, vt satisfiat de suo credito agit contra eosdem debitores, & reportat contrà eosdem præceptum executiuum. Quæritur iam vtrum Titius creditor anterior hypothecarius possit impedire talem executionem

2 Ad huius difficultatis plenam discusionem duo sunt excitandi articuli, ex quorum examine plenior euadet resolutio. Primus erit, an Titius ius prælationis habeat in ordine ad huiusmodi debitores Sempronij aduersus Antonium, quamuis hic habeat expressam actionem hypothecariam contra illos, ipse verò solum tacitam, prout comprehenditur generatim sub nomine omnium bonorum, & iurium. Secundus, an si debitores eiusdem Sempronij modo, quo suprà excussi soluerint eidem Antonio possit Titius, vel contrà eosdem, vel contrà eundem Antonium agere in virtute anterioris hypothecæ, quam habet, an verò cesset actio ipsius.

Duo articuli excitati circa propositã difficultatē.

3 Respondeo primò, Titium habere prælationem respectu Antonij aduersus eosdem debitores Sempronij, adeòque de iure posse impedire executionem, quam in iuditio reportauit idem Antonius. *Scaccia de commerc. §. 2. glos. 5. num. 418. & in tractatu de appellat. quæst. 17. lim. 6. memb. 4. sub nu. 85.* Probatur, quià in generali hypotheca, qua creditori subijciuntur omnia bona, & iura debitoris tùm præsentia, tùm futura veniunt ea omnia, quæ generalitèr, & specialitèr possunt pignorari, nec ex speciali iure prohibentur; ideò enim dicitur generalis, quià omnia comprehendit, sed nomina debitorum pignorari, & generalitèr, & specialitèr possunt *l. nomen 4. C. quæ res pign. oblig. pos.* ergo &c.

Scaccia.

In generali hypotheca veniunt omnia, quæ possunt pignorari.

Probatur secundò, quià si quæ ratio euinceret, quod Titius non posset impedire executionem Antonij, maximè quià hypotheca Antonij esset expressa, illa verò Titij non nisi tacita, sed hæc ratio nihil euincit, ergo &c. Minor probatur, quià hypotheca tacita prior præfertur expressæ posteriori *l. 1. 2. respons. C. rem ali. ge. Dinus in reg. qui prior in 6. Glosa in l. pignus C. qui potior. in pig. hab.* Neque dicas, non ideò non posse impedire, quia ipsius hypotheca sit tacita, sed quia hypotheca tacita non trahitur ad nomina debitorum *Glosa in l. hæredes C. de hæred. act.* contrà enim impugnaberis, quià *Glosa in d. l.* loquitur in terminis dotis, secundum quos etiam asserit, quod mulier creditrix possit instituere actionem vtilem contra debitores iuxtà *l. si conuenerit 2. in princip. ff. de pignor. act. & l. nomen C. quæ res pign. obl. pos.* vel quod si non possit agere actione personali contrà debitores viri, possit tamen agere hypothecaria. Deindè dic cum eadem Glosa textum ibi loqui secundum iura antiqua, non secundum nouas dispositiones. Tandem in hoc Glosa est singularis, cum plurimi Doctores contrarium asserant.

Dinus.
Glosa.
Glosa.

[Qui non po]test agere personali, potest agere hypothecaria

Respondeo secundò, si debitores Sempronii excussi soluerint Antonio bona fide non posset amplius Titius contrà eosdem intentare actionem hypothecariam *Afflictus decis. 190. pulchrum num. 6. & 7.* qui etiam refert ita fuisse resolutum in Cons. Neapol. re plenè discussa, & sequuntur Genuenses *in stat. lib. 4. cap. 7. §. penult.* & expresse habetur *in l. nomen C. quæ res pign. oblig. pos.* vbi sic legitur, *nisi ei, cui debuit, soluit nondum certior à te de obligatione tua factus*, & *Glosa ibidem vers. certior* subdit, *quid ei non denuntiasti, vel litem contrà eum non contestatus fuisti &c.* Ratio responsionis duplex quodammodò est, altera à priori, altera à posteriori. Prima, quià actio hypothecaria aduersus eosdem debitores fundatur in debito, quod ipsi habebant erga debitorem ipsius creditoris hypothecarii, sed per solutionem per eosdem debitores factam aliis creditoribus eiusdem debitoris legitimè illud debitum extinctum est, ergo & actio hypothecaria in eodem fundata, siquidem hypotheca sine principali esse non potest *l. fideiussor obligari in princip. ff. de fideiuss. Baldus in l. cum oportet §. fin. C. de bon. quæ lib. per glos. sing. in l. si hæres pecuniam ff. ad Trebel. Baldus in l. 2. C. de luit. pig.* Minor probatur, quià huiusmodi debitores non tenentur, nisi fuerint requisiti, nisi circà suum principalem creditorem, ergo cum eidem soluerint, quod debebant, seu alteri in extinctionem debiti ipsius creditoris constante de eodem debito legitimè, vel auctore Iudice, vel ex commisione sui principalis legitimè debitum extinxisse dicendi sunt, nec erit quid obstare possit tali extinctioni; neque dicas obstare præiuditium, quod creditori anteriori ex illa solutione prouenit, quandòquidem per illam amisit ius, quod legitimè possidebat; contra enim impugnaberis, quia debitores ex eo, quod fuerint constricti ad soluendam non debent curare de præiuditio illius creditoris hypothecarii, cum ad illud merè negatiuè se habuerint, cum illis non sit impositum onus consulendi indemnitati illius, nisi ad summum quatenus fuerint admoniti, vndè debet

4

Afflict.

Consilium Neapolitanum. Genuenses

Duplex ratio responsionis, altera à priori, altera à posteriori.

Baldus

Debitores non tenentur erga fideiussores, nisi requisiti.

creditor sibi imputare, quod non admonuerit, vel proprio infortunio, quod non sciuerit, vt solutionem illam impediret.

Secunda ratio à posteriori deducta.

Secunda ratio à posteriori est, quia si creditor hypothecarius primus posset pecuniam a debitoribus sui debitoris solutam aliis creditoribus eiusdem debitoris quamuis sibi posterioribus auocare, innumeræ litium consurgerent origines, humana cessarent commertia, & de facili mercatores a contrahendo deterrerentur, præcipuè cum agitur de solutione per pecuniam, quæ de facili consumitur, vel saltem præsumitur consumpta ad differentiam aliarum rerum immobilium, vel etiam mobilium, quæ seruando seruari possunt, quæ non ita facile consumuntur; atque hæc est ratio, ob quam refert *Afflictus d. decis.* 190. Concilium Neapol. ita resoluisse; neque huic resolutioni obstare possunt ea, quæ affert *Straccha tract. de decoct. part. vltim. sub num.* 30. *vers. sed licet iunctis num. praced.* 26. *& seqq. tom.* 6. non, inquam, obstare possunt, vel quià procedunt solummodò de solutione facta per debitorem debitoris mala fide, vel quià solum vim habent in auctoritate afferentis.

Afflict. *Consiliũ Neapol.* Stracch.

Solutio præsumeretur facta in fraudem creditoris anterioris. Scaccia.

Dixi in responsione, *bona fide*, nam si debitores debitoris soluerent mala fide aliis creditoribus sui debitoris sibi posterioribus in iure, certè non eximerentur ab onere, nec cessaret ius creditoris primi hypothecarii, quià hæc solutio præsumeretur facta in fraudem eiusdem creditoris anterioris per ea, quæ scribit *Scaccia tract. de commert. §. 2. Glos. 5. num.* 445. in quo sensu, nec procedere asserit Statuta Genuensia, nec Consil. Neapolitanum, quæ loquuntur dumtaxat de solutione facta bona fide. Ad quæ confirmanda exemplum affert idem *Scaccia loco quo suprà vers. examplifica* de solutione facta à decocto paulo antè decoctionem aliquibus creditoribus posterioribus, quam ex præsumptione, vtpotè factam in fraudem aliorum creditorum anteriorum asserit reuocari *Straccha tract. de Decoctor. part. 3. num.* 28. *tom. 6. part.* 1. vndè iuremerito cautum esse asserit in Statutis Genuensibus *lib.* 4. *cap. 7. de decoctor. §. secuta declaratione, & §. cessiones*, quod solutiones, cessiones, dationes in solutum factæ per debitorem ad fauorem alicuius creditoris intra quindecim dies immediatè antecedentes diem decoctionis habeantur pro non factis.

Stracch. Statuta Genuensia.

§. XI.

An creditor habens ex vi literarum cambij hypothecata nomina debitorum sui debitoris possit agere contra eosdem debitores non excusso principali.

SVMMARIVM.

Refertur difficultas in suis terminis 1.
Varij sensus, in quibus potest examinari dubium 2.
Creditor hypothecarius, & instrumentarius cum expressione debitorum, & etiam ex vi literarum pracisè sine eorundem expressione si debitor eadem nomina alteri non cesserit, potest immediatè agere contrà eadem etiam non excusso principali 3.
Etiam posset agere si debitor talia nomina alteri cesserit si ipse fuerit creditor anterior cum hypotheca generali 4.

1 Disquisitio XI. In hypothesi, qua Titius asseritur creditor hypothecarius Sempronij ex literis cambij quoad omnia eiusdem bona, iura &c. & nomina etiam debitorum, cum fuerit, quod Andræas, & Caius numerarentur inter debitores eiusdem Sempronij, idem Titius, cum principalis non solueret tempore conuento, eodem omisso actionem intentauit contrà eosdem Andræam, & Caium debitores Sempronij. Excipiebant isti, quod actio contrà ipsos non poterat competere Titio, nisi prius excuteret Sempronium, vtpotè principalem debitorem; & per consequens, quod ipsi non possint conueniri, nisi subsidiariè in defectum scilicet, seu impotentiam illius. Quæritur modo, quid iuris? Pro quo

2 Aduerte in duplici sensu examinari posse propositum dubium, vel in simplicibus terminis literarum cambij, secundum quos non expresè, regularitèr loquendo, obligantur nomina debitorum principalis debitoris obligati, vel in terminis instrumentariæ hypothecæ, secundum quos nomina debitorum expresè, & in indiuiduo simul cum omnibus alijs bonis obligentur. Porrò iuxta primum sensum, vel Sempronius principalis debitor inita illa obligatione generali sine expressione nominum debitorum eadem nomina alteri creditori specialitèr cessit, vel nulli cessit, sed adhuc penes se retinet possessorio titulo. Iuxtà omnes hos sensus dubium propositum dissoluetur, & sic

Nomina debitorũ. vel expresse obligantur, vel solũ implicitè sub generali hypotheca.

3 Respondeo primò, si Titius fuerit creditor hypothecarius, & instrumentarius, cum expressione debitorum, & etiam ex

vi

vi literarum præcisè sine expressa mentione nominum debitorum, nec Sempronius eadem nomina alteri cesserit, potest immediatè agere contra eosdem debitores etiam ipso principali debitore non aliter excusso exclusa exceptione eorundem debitorum, quod debeat prius excuti principalis debitor. Quoad primam partem responsio est *Bartoli in l. nomen nu. 8. Baldi sub num. 1. C. quæ res pig. oblig. pos. Bartolus in l. si conuenerit l. 2. num 4. ff. de pignor. act. Papiens. in pract. in form. respons. libel. in actione. hypot. in Glos. exceptionem excussionis num. 8. Alexand. cons. 15. viso & considerato sub num. 6. lib. 6. Negus tract. de pign. in primo memb. 8. part. num. 19. in 6. fallen. tom. 6. part. 1.* Quoad secundam facile deduci potest ex prima, vt infrà.

Bartolus. Baldus. Papiensis. Alexander. Negusa.

Probatur prima pars, quia quandò æquè expressa sunt nomina debitorum, ac alia bona, & iura principalis debitoris potest creditor hypothecarius contra quæcunque bona, vel iura voluerit ad consequendum suum creditum, agere, vt per se est manifestum, ergo etiam poterit immediatè agere excutiendo eadem nomina debitorum. Consequentia probatur, quia ipsa nomina debitorum sunt inter bona, & iura principalis debitoris hypothecata ipsi creditori expressè, & illa nomina cum non fuerint alteri cessa remanent penes ipsum debitorem principalem, ergo sicuti potest immediatè creditor agere contrà alia bona, & iura penes creditorem existentia, poterit etiam agere contrà talia nomina excutiendo eadem &c. Neque dicas iuxtà iuris ordinem prius agendum esse ad bona, & iura realia, quam ad personalia, adeòque prius quoad alia debitoris bona, quam ad debitores debitoris, quandòquidem hi possunt non esse obligati versus suum creditorem, qui est debitor creditoris agentis, obligatione reali, sed tantum personali; contra enim impugnaberis, quia ipsa nomina debitorum computantur inter bona realia, & ius illud, quod habet creditor in illa, quamuis comparatiuè ad eosdem debitores non videatur conferre, nisi ius ad rem, fundat tamen vim talem in creditore, vt immediatè contrà illos possit agere eo modo, quo contra illos immediatè potest agere immediatus creditor, qui per hypothecam obligauit talia nomina suo creditori, qui modo agit; vndè dici potest, quod quamuis ius obligantis talia nomina debitorum sit tantum personale, & ad rem, prout confertur tamen sub onere hypothecæ per ipsum obligantem suo creditori sit reale, & in re non quidem in ordine ad bona eorundem debitorum, quæ fortiori iure creditor non potest obligare, ac habeat in se, sed in ordine ad se, quatenus fundat actionem in re ad ipsum, quamuis ipsum in ordine ad bona debitorum sit tantum ad rem.

Nomina debitorū sunt inter iura debitoris principalis.

Nomina debitorū computātur inter bona realia.

Probatur secunda pars, quià hypotheca, quæ conceditur literis cambij attingit etiam nomina debitorum eiusdem debitoris ex cambio per ea, quæ latè tradidi *§. præcedenti*, quod etiam sic roboratur, quià hypotheca, quæ respicit omnia iura, & bona, respicit etiam nomina debitorum per ea, quæ scribit *Scaccia tract. de Cambijs §. 2. Glos. 5. num. 417. vers. primo præmitto*, sed hypotheca, quæ conceditur literis cambij est ad omnia bona, & iura debitoris; ergo etiam ad nomina debitorum eiusdem debitoris, ergo si quandò est expressa hypotheca etiam quoad nomina debitorum creditor debitoris potest immediatè contra illos agere, poterit etiam agere, quandò implicitè veniunt nomina eorundem debitorum in hypotheca generali, qualis est illa, quæ annectitur literis cambiorum, quandòquidem hypotheca generalis etiam tacita trahitur etiam ad omnia iura, nisi speciali iure prohibeantur venire *l. hac edictali §. 15. illud vers. omnibus C. de secundis nupt.* & tacita prior præfertur posteriori expressæ *l. 1. 2. respons. C. rem ali. ge. Dinus in reg. qui prior de reg. iu. in 6.* nec est assignabile ius prohibens venire &c.

Scaccia.

Hypotheca generalis trahitur ad omnia iura

Dinus.

4 Respondeo secundò. Si Titius fuerit creditor hypothecarius, vel ex instrumento, vel ex literis cambij, sed sine expressione quoad nomina debitorum, & Sempronius debitor illa nomina alteri cesserit adhuc posset immediatè agere quoad talia nomina, est expressè contra *Scacciam tract. de commert. §. 2. glos. 5. num. 411. vers. sed in casu.* Probatur. Si quæ ratio euinceret, quod immediatè non posset agere quoad talia nomina, hæc esset, quia per talem cessionem debitor transtulisset in cessionarium possessionem nominum eorundem debitorum, vt sequitur *Scaccia loc. quo supra num. 263.* hancque rationem ponit pro exclusione talis actionis quoad talia nomina *sub num. 421.* sed hæc ratio nihil euincit, ergo &c. Minor probatur, quià per translationem talis possessionis non potuit demere ius, quod creditor in talia nomina habebat ex vi præcedentis hypothecæ, ergo adhuc poterit contra eadem agere. Antecedens probatur, quia quamuis cesserit alia bona, seu iura, & possessionem eorum in alium transtulerit, non potuit tamen tollere actionem hypothecariam sui creditoris ad illa; nam hypotheca transit cum re, & eam afficit, eiusque possessorem *l. si prædium, & ibi Baldus C. de euictionibus*, ergo etiam quamuis cesserit nomina debitorum, eorumque possessionem in alium transtulerit non poterit tollere actionem &c. cum dispar ratio non sit assignabilis.

Scaccia.

Scaccia.

Baldus.

Dices, si ipsi debitores cessionario persoluerent, actio in ipsorum nomina absolutè cessat per ea, quæ dicta sunt *in §.*

præcedenti iuxtà textum *in l. nomen C. quæ res pignor. oblig. pos.* ergo etiam cessare debet actio simpliciter per cessionem nominis eorundem debitorum, quamuis non sequatur per ipsos solutio cessionario. Consequentia probatur, quià semel facta cessione talium nominum parum referre posse videtur, quod cessi soluerint, vel non soluerint cessionarijs, quandoquidem si iustè isti recipere possunt solutionem per ipsosmet cessos sibi factam etiam cum exclusione primi creditoris, cur etiam acquirere iuste non poterunt ius ad illam solutionem per cessionem sibi factam quoad illud ius. Sed contra admisso antecedenti, si solutio facta fuerit bona fide, vt supra, neganda est consequentia, quià per cessionem præcisè non demitur hypotheca, cum debitum, in quo fundatur, adhuc permaneat, licet ius ad illud ab vno in alium nempè in cessionarium fuerit translatum, per solutionem autem factam bona fide, cum tollatur debitum, tollitur etiam hypotheca, quæ in eodem debito fundatur; nec valet dicere, quod sicuti per solutionem soluitur hypotheca, quia tollitur debitum, in quo fundatur, ita per cessionem etiam eadem hypotheca dissoluatur, quia non amplius remanet debitum respectu illius, respectu cuius principalis debitor habet ius, cum debitum illud in alium transferatur, aduersus quem ipse creditor nullum omninò ius habet; non valet, inquam, quia per solutionem absolutè tollitur debitum, ratione cuius non amplius esse potest actio contra soluentes, qui vt legitimè soluerunt, seu soluunt, eximuntur ab onere solutionis vlterioris; per cessionem autem debitum non tollitur, & licet ius ad illud transferatur ab vno in alterum, non tollitur tamen hypotheca, quia hæc transit cum re, eamque afficit, eiusque possessorem, quousque talis res permanet, & sicuti re hypothecata permanente remanet in eadem hypotheca, quamuis ab vno res ipsa in alium transferatur, ita debito permanente semper sistit hypotheca, quamuis ipsum debitum alteri cedatur.

Per solutionē absolutè tollitur hypotheca, quià tollitur debitum.

---

§. XII.

An possit quis habere hypothecam in suo proprio nomine, & quomodò, & ad quos effectus.

SVMMARIVM.

Difficultas in suis terminis proposita, & explicata 1.

Debitor potest subijcere hypotheca nomen proprium 2.

Effectus præscriptus hypotheca in proprio nomine in fauorem creditoris est posse detinere debitum, quod habebat, propriumque creditum cum illo debito compensare 3.

Disquisitio XII. Contraxit Sempronius ex titulo cambij debitum mille aureorum cum Titio, cui obligauit omnia sua bona, & iura, & per consequens etiam nomina debitorum, & etiam proprium, vt videtur inuere *Scaccia* licet satis obscurè *loco superius cit. num. 423.* Rursus idem Titius alio contractu inito cum eodem Sempronio constitutus est debitor ipsius quoad summam mille aureorum, & vltra, pro quibus hypothecæ subiecit omnia sua bona, iura & etiam nomina debitorum. Quæritur iam cum obligatum habueris ex contractu præcedenti cambij nomen Sempronij, modo per obligationem, qua subiicit hypothecæ idem Titius omnia sua bona & iura, & nomina etiam debitorum, subijciat etiam hypothecæ eidem Sempronio nomen proprium ipsius sibi virtute prioris contractus hypothecariè obligatum; Secundò, quemnam effectum parere possit talis hypotheca proprij nominis in fauorem eiusdem Sempronij. 1

Respondeo primò, vtique posse Titium, & potuisse subijcere hypothecæ nomen proprium Sempronij eidem Sempronio, quinimmò in hypotheca generali omnium bonorum, iurium, & nominum debitorum etiam nomen ipsius Sempronij naturalitèr venire *Corn. cons. 65. sub num. 26. -ibi- tamen salua lucri sententia. Socin. cons. 143. dus profecto sub num. 14. lib. 1. & cons. 180. degeme sub num. 2. vers. sed adhuc restat vnus scrupulus lib. 2. Negusa part. 2. membro 3. num. 22. fol. 199.* 2

Cornens Socinus.

Negusa.

Probatur primò, quia nomen proprium Sempronij est sub hypotheca nominum debitorum respectu Titij creditoris, ergo si Titius per generalem, & expressam hypothecam obligat eidem Sempronio omnia sua bona, iura & nominatim nomina debitorum obligat etiam eidem nomen proprium sui ipsius, vtpotè contentum in nominibus debitorum ipsius Titij ex præcedenti causa creditoris, modo ex alio titulo debitoris, & obligantis omnia sua bona, iura &c. Consequentia tenet, quià qui expresse omnia obligat, nullum excipit, ergo cum nomen eiusdem Sempronij contineatur sub nominibus debitorum eiusdem Titij æquè, ac alia bona, & iura ipsius subijcitur hypothecæ.

Qui omnia obligat nullū excipit.

Probatur secundò. Si quid obstaret assertioni maximè hoc, quod quamuis per eundem Titium non excipiatur expressè nomen Sempronij in obligatione generali suorum bonorum, iurium &c. quam ipsi præstat, excipiatur tamen ex natura rei sic postulantis, ne idem respectu sui ipsius sit simul debitor & creditor, sibi met ipsi obligatus, actor simul, & reus, sed hoc

Ex diuersa causa potest idē rapraesētare duplicē personam.

nihil euincit, siquidem ex diuersa causa, nulla est repugnantia quin virtualitèr repraesentat duplicem personam, sit creditor simul & debitor, agat simul quodammòdò ea patiatur, maximè quod agando agit procuratorio nomine in rem propriam actione sibi concessa per debitorem ex vi hypothecae, dum verò patitur, patitur ex propria obligatione quam sponte subiuit, ergo &c.

Respondeo secundò, effectum praecipuum hypothecae in proprio nomine in fauorem Sempronij esse posse destinare debitum, quod habebat cum Titio, propriumque creditum cum illo debito compensare *Negusa d. part. 2. memb. 3. num. 23. Socinus cons. 143. diu profectò sub num. 14. lib. 1. & cons. 180. diligentèr sub num 2. vers. sed adhuc lib. 2. Scaccia de commerc. §. 2. glos. 5. num. 423. & 438.* Probatur primò, quia qui habet creditum aduersus alterum potest iustè agere ad consequendum illud, siquidem creditum tribuit ius ad agendum, ergo si tantum apud se habeat sui debitoris quantum sufficiat ad compensationem sui crediti poterit ex vi hypothecae, quam habet ex concessione debitoris illud retinere, & compensationem crediti cum debito facere, siquidem si ex vi hypothecae habet actionem ad acquirendum, id quod non habet, ex vi eiusdem non est, cur non possit habere ius, seu actionem ad detinendum, id quod iam habet.

Negusa. Socinus. Scaccia.

Existente debito, & credito inter contrahētes fit cōpensatio.

Probatur secundò. Existente hinc indè inter contrahentes ex duplici contractu debito, & credito fit inter eosdem compensatio si vtramque fuerit ad aequalitatem ipso iure sine hominis ministerio *l. verum l. 31. ambo ff. de compensationibus l. si constat, & l. fin. C. eod. tit. & §. in bonae fidei Instit. de actionibus*, ergo à fortior fieri potest talis compensatio, & per consequens etiam detentio, si debitum ipsum subijciatur per creditorem hypothecae pro alio debito, quod ipse contraxit cum suo primo debitore, quandòquidem ipsa hypotheca tribuit ius promissionis & aprehendendae, & adipiscendae, & fortius retinendae *Alber. Brunus cons. 1. & 2. col. 1.*

---

§. XIII.

An fieri possit detentio & compensatio, de qua suprà etiam exclusione aliorum creditorum anteriorum, & hypothecariorum.

SVMMARIVM.

Proponitur, & explicatur status difficultatis 1.

Si Antonius nihil denuntiauerit Sempronio, vtique hic potest detinere, & compensare 2.

Etiam si Antonius denuntiauerit se esse hypothecam consecutum quoad nomen Sempronij adhuc potest Sempronius detinere, & compensare 3.

Disquisitio XIII. Sempronius erat debitor Titij ex causa cambij in scutis mille aureis. Idem Titius ex alia causa constituitur debitor eiusdem Sempronij in totidem mille nummis aureis, qui Titius simul, & semel supponitur debitor in tot alijs nummis aureis erga Antonium cum hypotheca, & obligatione omnium suorum bonorum, iurium &c. respectu eiusdem Antonij, qui etiam supponitur anterior in causa. Quaeritur iam hic, an Sempronius iustè possit detinere debitum, quod habet versus Titium, & facere compensationem cum credito, quod habet aduersus ipsum non obstante hypotheca, & anterioritate, quam habet Antonius aduersus ipsum Titium. Procedit difficultas siuè Antonius denuntiauerit eidem Sempronio anterioritatem sui iuris cum prohibitione ne illam compensationem constituat, siuè nihil denuntiauerit, ne prohibuerit &c. 1

Respondeo primò. Si Antonius nihil denuntiauerit Sempronio vtique hic potest detinere, & compensare modo, quo suprà, & posita tali detentione, & compensatione nullam habere potest exceptionem ratione anterioritatis &c. *Tynd. tract. de compensatione part. 1. art. 6. num. 47. & 51. & seqq. tom. 6. part. 2. fol. 253. & art. 7. sub num. 27. vers. quid ergo. Scaccia de commert. §. 2. glos. 5. nu. 424.* Probatur primò, quià si debitores alicuius non praemoniti per habentem hypothecam anteriorem, & ecussi per creditores licet prouissiones eiusdem creditoris actu soluerint eisdem habens hypothecam anteriorem non potest contra eosdem agere ad repetendum pretium per ipsos solutum per ea, quae tradidi *suprà sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs II. Disquis. 3. §. 10.* iuxtà textum *in l. nomen C. quae res pig. oblig. pos.* ergo etiam si Sempronius non praemonitus compensationem illam proprij crediti cum dubio praestiterit non amplius obligatus remanebit versus eundem Antonium quamuis anteriorem in hypotheca. Consequentia probatur; tùm quià illa actualis compensatio perindè est ac si esset formalis, & actualis solutio per ea, quae scribunt *Parisiensis cons. 69. si iuris num. 7. Flam. Cartar. decis. 19. pulchrum num. 7.* tùm quia per illam solutionem factam per debitores debitoris creditoribus eiusdem licet posterioribus in tantum tollitur actio hypothecaria creditoris anterioris aduersus ipsos, inquantum per ipsam solutionem tollitur debitum, in quo fundatur, & posita solutione debiti tollitur omnis hypotheca *l. item liberatur §. qui paratus ff. quibus mod. pig. vel hy-* 2

Tyndon. Scaccia.

Actualis compensatio perindè est, ac si esset formalis solutio.

Parisiensis. Flam. Cart.

hypoth. ſol. l. 2. & ibi Salicet. in ſumm. C. de pact.pign. Tiraquel in tract. ceſſ. cauſ. part. 1. *num.* 205. ſed etiam per talem compenſationem nullo contradicente debitum ipſum extinguitur, ergo &c.

Probatur ſecundò, quia contracto hinc, & indè inter duos debito, & credito fit inter eoſdem immediatè compenſatio ſine vllo hominis miniſterio per ea, quæ allegauimus ſuprà *ex l. verum, & l. ſi amb. ff. de compenſationibus*, ſed quandò inter debitorem, & creditorem immediatè fit compenſatio compenſans poteſt ſe opponere creditori agenti exceptione compenſationis per ea, quæ ſcribit *Scaccia d. §. 2. Gloſ. 5. num.* 427. ergo &c. Neque dicas, non poſſe eſſe compenſationem per aliquod, quod ex antecedenti hypotheca, ſeu obligatione eſt alteri debitum, cum credito poſteriori, ſiquidem compenſatio non poteſt fieri per id, quod non eſt compenſatio, ſed eſt alteri deuictum, qui per conſequens quotieſcunque illud perſeuerat, habet ius ad illud, & poteſt illud, vbicunque reperiatur, vendicare, cum ex ſuperius allegatis hypotheca afficiat rem, eiuſque poſſeſſorem iuxta *l. ſi prædium ibique Baldus C. de euictionibus*, & conferat ius in re *l. eos C. de pignor. & inſtit. de act. §. item Seruiana Alexander in l. filio §. fin. ff. ſolut. matrim.* & ſicuti ſi res hypothecata in alium transferatur titulo compenſationis poteſt per habentem hypothecam in illa reuocari, ita ſi debitum, vel creditum fuerit antecedentèr ſub hypotheca vnius non poterit in alterum transferri eodem compenſationis titulo, ſed poterit repeti; contra enim impugnaberis, quia in ijs, in quibus fit compenſatio ipſo iure ſine hominis miniſterio non habet locum exceptio obligationis præcedentis, quandoquidem ipſa compenſatio æquiualet ſolutioni in numerata pecunia per ea, quæ ſuperius allegauimus, & ſicuti ipſe ſoluens ſine contradictione numerata pecunia eximitur ab hypotheca quantumuis anteriori, ita compenſans ab eodem onere liberari præſumendus eſt; non enim ex eo, quod nomen debitoris fuerit a creditore alteri hypothecatum tollitur, quin ipſe debitor ſuo creditori poſſit ſoluere, & facta ſolutione ſoluitur etiam hypotheca, cæteroqui debitor ſine ſuo conſenſu premeretur onere, ad quod non ſe obligauit in contractu. Ad illud, quod dicitur de re hypothecata, quæ poteſt reuocari, dicendum eſt nullam vim habere poſſe in caſu noſtro, in quo debitum hypothecatum poſt compenſationem non remanet, quod propterea non poteſt repeti, cum non ſit, & ſicuti ſi res hypothecata deſineret, deſineret quoq; hypotheca *Bartolus in l. rem alienam ff. de pign. act. l. fœnerator, & ibi Bartolus ff. de vſuris* cum hypotheca ſine principali eſſe non poſſit *l. fideiuſſor obligari in princ. ff. de fideiuſ. l. re ff. de pignor.* ita ſi debitum ipſum deſinit, & hypothecam deſinere dicendum eſt. Quod ſi inſtes, non poſſe deſinere contra voluntatem eius, qui habet ius in re quoad illud debitum, quod ex quo fuit aſſignatum in hypothecam alteri, non poteſt ſine eius conſenſu extingui; contrà adhuc impugnaberis, quia ex eo, quod fuerit alteri aſſignatum in hypothecam, non tollitur, quin debitor poſſit illud ſoluere ſuo creditori, facere tranſactiones cum illo, illudque per compenſationem diſſoluere. Quid enim mihi debitori obſtare poteſt creditor hypothecarius mei creditoris, ne ego ſoluam meo creditori? certè ſine meo conſenſu interuenire non poteſt nouatio, nec delegatio. Fateor tamen, quod ſi facta fuiſſet ceſſio mei nominis creditori mei creditoris, cui ceſſioni meus conſenſus acceſſiſſet, non poſſem compenſationem facere inuito creditore mei creditoris, quia tunc re vera facta fuiſſet delegatio, per quam ius, quod habebat meus creditor aduerſus me fuiſſet tranſlatum in creditorem ipſius.

Scaccia.

Baldus.

Alexander.

Non habet locũ exceptio obligationis præcedentis, vbi fit cõpẽſatio ipſo iure.

Bartolus

3

Reſpondeo ſecundò. Etiam ſi Antonius denuntiauerit ſe eſſe hypothecam conſecutum quoad nomen eiuſdem Sempronij, adhuc poſſe Sempronium detinere, & compenſare modo, quo ſupra. Ratio eſſe poteſt primò, quia per talem denuntiationem non tollitur, quin idem Sempronius poſſit ſoluere Titio ſuo Creditori, quia ius habet ſe redimendi a debito, ergo etiam poterit cum ſuo creditore compenſare non obſtante tali denuntiatione, ſi hic ex alia cauſa fiat ipſius debitor. Antecedens probatur, quia per talem denuntiationem non conſtituitur nouatio, nec nominis delegatio, quia vtraque exigit, vel eius, in quem fit nouatio, vel delegati conſenſum per ea, quæ ſuperius dicta ſunt, ergo debitor, qui conſenſum non præbuit in ſuo iure permanebit ſoluendi, cui debet, nec poterit ſine conſenſu coarctari ad ſoluendum alteri. Quod ſi dixeris coarctari auctore Iudice, cuius nomine fit denuntiatio; ſtatim impugnaberis, quia iam egrederis ex terminis propoſitæ difficultatis, quæ procedit ex vi ſimplicis denuntiationis hypothecæ præcedentis ſine alio iure fortius obſtringente, quale eſt præceptum Iudicis obligantis. Deindè optimè dari poteſt exceptio contra tale præceptum per hoc, quod non poſſit Iudex obeſſe diſpoſitioni iuris, ſecundum quam cautum eſt, quod debiti ad creditum reſpectu eiuſdem detur ipſo iure ſine hominis miniſterio compenſatio, nec poteſt tollere ius debitori a iure conceſſum ſe eximendi ab onere per media ſibi magis proficua, præcipuè ſi ſine tali medio, ſeu compenſatione compenſator poſſet ſubeſſe alicui damno per ea, quæ ſcribit *Tiraquel tract. de retrac. lignag. §. 3. gloſ. 3. ſub nu. 8. Scaccia de commerc. §. 2. gloſ. 5. nu.* 431.

Poſita denuntiatione poteſt ſoluere creditori.

Iudex nõ poteſt obeſſe diſpoſitioni iuris.

Tiraqu.

Scaccia.

in

in fin. damnum autem posset imminere ipsi debitori compensare volenti, si compensare prohiberetur, quandòquidem ille, cum quo compensare vult debitum cum credito, cum habeat omnia sua bona hypothecata in fauorem tertij, nempè Antonij, posset fieri, & esse impotens ad satisfaciendum pro credito, adeòque &c.

Non potest derogari iuri, nisi per expressa. Ratio esse potest secundò. Dispositio in iure nequit fieri derogatio, nisi per contrahentes expresse fuerit actum, siquidem contrahentes supponuntur agere secundum dispositionem iuris, nisi aliud in contractu exprimant, sed in iure expressum est, quod debiti ad creditum fiat ipso iure compensatio sine hominis ministerio, nec inter se contrahentes in hypothesi, de qua loquimur, quid aliud expresse statuerunt, nec renuntiarunt tali iuris dispositioni, ergo &c.

§. XIV.

An in credito campsoris decocti præferendus sit campsarius, si ex alia causa fuerit creditor ipsius, an verò agens eiusdem Campsoris, si fuerit item ex alia eiusdem creditor.

SVMMARIVM.

Status difficultatis in suis terminis 1.
Præferendus est campsarius, si ex alia causa fuerit creditor 2.
Specialis casus propositus, & dissolutus 3.
Alius casus propositus, & dissolutus 4.

1 DIsquisitio XIV. Caius non ex pecunia propria, sed tanquam agens Seij dedit mihi scutos mille ad cambium. Ego viceuersa sic eodem Caio disponente dedi literas Titio, vt dictos scutos solueret Francisco, qui etiam in hac parte præstitit nudum ministerium, & nomen. Antequam meæ literæ acceptarentur à Titio, vel soluerentur Francisco, Seius, ad quem principalitèr spectat cambium, remissa, & vtilitas ipsius factus est impotens, seu decoxit. Ex dispositione Statuti Genuensis *lib. 4. cap. 14. §. si quis il primo*, quod *Scaccia d. §. 2. glos. 5. num. 439. vers. exemplifica in fin.* asserit esse consentaneum iuri communi, & vbique vrgere, nihil potest in hac hypothesi exigere à Titio, nescio tamen qua ratione, sed tantum potest, & debet contrà me literas protestari. In hac tamen hypothesi potest Caius à me, vel à Titio mandatario meo exigere. His suppositis tàm ego, quàm idem Caius ex præcedenti causa sumus creditores ipsius Seij. Quæritur iam an ego, an verò Caius in tali credito ex Cambio, quod habet Seius, sit præferendus quoad compensationem, seu quod idem est, an ego possim vti compensatione in illo pro meo credito præcedenti cum exclusione eiusdem Caij, an verò ipse Caius cum exclusione mei. *Scaccia.*

Respondeo, quod ego possim compensatione vti, etiam cum exclusione Caij. Ita sentit *Scaccia d. §. 2. glos. 5. num. 439.* Ratio esse potest, quia ex quo Caius dedit mihi cambio illos mille nummos aureos transtulit in me dominium ipsorum, ergo quoad illos ego ipsi præferendus sum. Consequentia probatur, quia in pari casu melior est conditio possidentis *l. fin. C. de rei vend. Instit. de interd. §. commodum, & l. si seruum ff. de verb. oblig.* Neque dicas parem non esse casum respectu vtriusque, quandòquidem ex quo primò Caius mihi dedit illos mille nummos aureos videtur ex illo tempore, quo dedit, acquisiuisse ius in illos, adeòque, vtpotè anterior in iure sit præferendus; contrà enim impugnaberis primò, quià cum Caius nudum nomen, seu ministerium præstiterit, & egerit procuratorio nomine non tamen tanquam in rem propriam nullum ius potest dici acquisiuisse, adeòque ex hoc capite non præferendus, cum duntaxat egerit in hoc contractu vices eiusdem Seij, & sicuti si ipse Seius immediatè per se ipsum dedisset mihi, possem ego vti compensatione pro meo credito iuxtà superius dicta, ita etiam eodem iure compensationis possum vti, quamuis acceperim à Caio, qui duntaxat in hoc præstit nudum ministerium. Contrà secundò, quià quamuis ipse Caius ex illa datione acquisierit aliquod ius, vel hypothecæ, vel simile, ius tamen compensationis antecellit quamcunque hypothecam quantumuis anteriorem per ea, quæ latè diximus in præcedenti §. & scribit *Scaccia tract. de commert. §. 2. glos. 5. num. 417.* 2 *Scaccia* *In pari casu melior est conditio possidentis.* *Ius compensationis antecellit quacunq; hypothecam.*

Ratio esse potest secundò, quià nimis durum videtur soluere alteri, quod sibi debetur, ad quam duritiem vitandam admittitur compensatio ipso iure *Tiraquel de retrac. lign. §. 2. glos. 3. sub num. 8.* & dato à debitore pignore secundo creditori ipse secundus creditor præfertur primo in pignore, quod sibi datum est, quià secundus creditor non aliter credidisset, & æquitas mereaturæ non videtur tolerare, quod ipse secundus remaneat deceptus per ea, quæ scribit *Straccha de decoct. tit. qui pot. in bon. decoc. habea. num. 11. tom. 6. parte prima*, ergo existente credito penes creditorem quantumuis posteriorem hic alteri quamuis anteriori præferendus erit, quandòquidem non minus videtur posse certiorari in pignore penes se existenti, quam in credito. *Tiraqu.* *Stracch.*

Hic duplex oritur difficultas ad plenam notitiam eorum, quæ sub hoc titulo 3

disquiruntur. Prima est, an si ego, qui pecunias illas recepi a Caio, qui nudum dumtaxat præstitit ministerium non sim creditor Seij, & instante eodem Caio ipsi soluerim summam, quam ab ipso recepi possit ipse, si sit creditor illam detinere, & vti compensatione cum exclusione aliorum creditorum quamuis respectu sui anteriorum. Secunda, quomodò si ipse non fuerit creditor respectu illius summę quoad eundem Seium debeat illam summam inter creditores distribuere.

Ad primam dicendum est, vtique Caium posse detinere, & vti compensatione etiam cum exclusione aliorum creditorum anteriorum. Ratio ex ijs deducitur, quæ superius dicta sunt; non enim congruum est, vt alteri soluat, quod sibi debitum est, & compensatio inter ipsum & Seium, quoad creditum, & debitum fit ipso iure; compensatio autem ipso iure suos immediatè
Tiraqu. sortitur effectus *Tiraquel in l. si vnquam in verb. reuertatur num. 426. C. de reuoc. don.* quià quod fit ipso iure trahit secum executionem, & compensatio ipso iure antecellit, seu potius excludit quamcunque hypothecam etiam anteriorem per ea, quæ suprà allegauimus.

4 Ad secundam, quamuis *Scaccia d. §. 2.*
Scaccia. *glos. 5. num. 439.* iuxta Statuta Genuensia
Statuta Genuensia. *lib. 4. cap. 14. in fin. principij* videatur asserere illam summam diuidendam esse ad ratam inter creditores eiusdem Seij, crediderim tamen, in concursu plurium habentium hypothecam præferendos esse anteriores in iure iuxta generalem regulam, quod prior in tempore potior sit in iure *c. prior de reg. iuris in 6.* ne priuilegium anterioritatis sit frustraneum. Fateor tamen, quod si aliquis ex creditoribus concurrat quamuis posterior, alijs anterioribus non concurrentibus, & ipse Caius eidem soluerit, non possit postea solutum per anteriores reuocari per ea, quæ superius latè diximus, quia non tenetur ipse Caius consulere indemnitati creditorum, si ipsi non concurrerint, posita autem semel solutione non minus videntur posse vti ijdem creditores priuilegio compensationis, ac vteretur ipse Caius, si esset creditor.

§. XV.

An hypotheca specialis quoad aliqua bona tollat generalem, quam quis habebat in omnibus bonis debitoris.

SVMMARIVM.

Proponitur status difficultatis 1.
Probabilius est per specialem expressam hypothecam inductam ex conuentione partium dissolui generalem hypothecam præcedentem 2.
Specialis expressa hypotheca habet omnes easdem prælationes, quæ inerant primæ generali 3.
Accipiens secundam hypothecam specialem cum ignorantia præcedentis generalis non præiudicatur in iure, quod habebat ad omnia bona debitoris 4.
In suppositione, quod creditor cum speciali, quam de nouo acquirit, sibi generalem hypothecam reseruet, non potest venire contrà tertios possessores, nisi prius constet sibi non esse consultum per specialem hypothecam 5.

Disquisitio X V. Ex vi literarum cambij iuxtà *N. C. Mediol. sub tit. de officio Abbatum, & Consulis Mercatorum §. eo amplius sancitum est* per ea, quæ superiùs dicta sunt habebat Sempronius hypothecam generalem aduersus omnia bona, & iura Titij debitoris ex eodem cambio. 1
Non solutis per eundem Titium eisdem literis facta fuit conuentio inter eosdem, vt in specie idem Titius obligaret aliquà bona pro debito, quo afficiebatur versus eundem Sempronium. Oritur hic ratio dubitandi, an per talem specialem hypothecam tollatur generalis antecedens, si nulla fiat expressio quoad eandem. Secundò ex suppositione, quod generalis non tollatur per illam specialem expressam, quid operetur illa expressio?

Respondeo primò, probabilius esse in data hypothesi per specialem expressam hypothecam inductam ex conuentione partium dissolui generalem tacitam præcedentem. Ratio esse potest primò, quià talis specialis, & expressa hypotheca in re certa inducit quasi rationem pignoris 2
in tali determinata re *Paulus de Castro, & Alexander contrà Bartolum in l. si rem §. propriè ff. de pignor. act. l. res §. inter pignus ff. de pignor.* sed assignato, & acceptato certo pignore pro debito regulariter reliqua oppignorantis bona remanent ab omni onere immunia quoad tale debitum, ergo &c. Minor probatur, quià pignus Paul. de Castro. Alexander. Bartolus

ido-

Alexander.

idoneum facit censeri renuntiatum etiam actioni personali *l. creditor, & ibi Alexander ff. si cert. pet.* & qui restringitur ad vnum supponitur cæteris renuntiare, nisi aliter exprimat.

Lex supplet defectũ cautelæ, & securitatis.

Ratio esse potest secundò, quià huiusmodi lex municipalis inducens obligationem hypothecariam generalem literis cambij est in fauorem creditoris ex eisdem literis cambij, & lex ipsa supplet in tali dispositione defectum cautelæ, & securitatis, quæ regularitèr non apponitur per conuentiones contrahentium, sed in ijs, quæ inducuntur in fauorem vnius, & in supplementum eorum, quæ non apponuntur per expressas contrahentium conditiones lex ipsa cessat, vbi contrahentes loquuntur per ea, quæ scribit *Baldus in l. certi iuris quæst. 10. locati*, ergo apposito pacto quoad specialem hypothecam in re certa per ipsos contrahentes cessare debet lex constituens tacitam, & generalem.

Baldus.

Ratio esse potest tertiò, quia si creditor habens hypothecam generalem agat contra debitorem, & ministerio Iudicis detur pro debito aliquid in solutum ex bonis debitoris cessant omnia iura eiusdem creditoris in ordine ad alia debitoris bona iuxtà *l. a diuo §. si pignore ff. de re iud.* ergo si creditor habens ex dispositione iuris hypothecam generalem agat contra debitorem, & conuentione inter ipsos assignetur aliquis specialis fundus in securitatem crediti reliqua debitoris bona eximentur ab obligatione pro eodem credito. Consequentia probatur, quià conuentio inter partes æquiualet dispositioni, seu iuditio Iudicis in ordine ad effectum solutionis, & assecurationis, & ipsa specialis hypotheca habet vim dationis insolutum, maximè si talis res, quæ in specialem hypothecam assignatur, acceptetur sine contradictione ab ipso debitore.

Conuentio inter partes æquiualet dispositioni iudicis.

Dices primò, non potest esse præsumptio, quod creditor voluerit cedere primæuis suis iuribus, sed addere iura iuribus, ergo cum ex natura sua posterior hypotheca non habeat oppositionem cum priori generali, nec possit esse præsumptio quod posteriorem acquirens cedat priori, nec ex natura sua illam dissolui, nec ex præsumptione dicendum est. Antecedens probatur, quià nemo præsumitur cedere potioribus iuribus, vt deteriora acquirat. Consequentia item sic euincitur, quia tota ratio, cur per posteriorem prior dissolui dicatur, est, quia præsumitur, quod acquirens posteriorem cedat priori, sed in hac hypothesi non est hæc præsumptio, ergo &c. Sed contrà, quià ex eo, quod acceptarit onus in speciali aliqua re sine reseruatione ad priora iura præsumitur eisdem cessisse; ad quid enim regularitèr apponerentur in instrumentis, in quibus specialis hypotheca assignatur, illæ clausulæ *sine præiuditio iurium anteriorum, addendo iura iuribus* & similia, si absque illis non præsumeretur cessio eorundem iurium? Certè verba in instrumentis non supponuntur superfluè apposita *Glos. in l. 1. ff. quod metus causa, & in cap. solitæ de maior. & obed. l. si quando ff. de leg. 1. Deci. in cap. pastoralis in princip. de appel. Carolus. Ruin. cons. 68. num. 8. vol. 4.* Deindè quamuis non esset præsumptio ex parte contrahentium, quod cesserint iuribus anterioribus, est tamen præsumptio iuris de tali cessione, quod sufficit.

Glosa.

Decius.
Caro et Ruin.

Dices secundò, non potest esse nec præsumi nouatio prioris in posteriorem obligationem, nisi de illa expresè actum fuerit *Glos. in l. 1. ff. de nouat.* per ea, quæ dicta sunt *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 21. num. 1. in fin.* sed in hypothesi, de qua loquimur actum non est expresè de nouatione, cum in responsione dictum fuerit *si nulla fiat expressio quoad eandem*, ergo &c. Sed contra, quia tunc tantum debet expresè agi, quandò alitèr ex præsumptione iuris non disponitur; iuris etenim dispositio præsumptiua, vel communitèr sic acceptata æquiualet expressioni, nec hominis dispositio requiritur, vbi lex ipsa disponit.

Glosa.

Tunc nõ agitur expresiè, quãdo ex dispositione iuris aliud disponitur.

Hic duplex oritur difficultas. Prima est, an hæc secunda specialis expressa hypotheca, quæ ex partium conuentione fuit post datas literas, quibus generalis hypotheca inerat, inducta, habeat omnes easdem prælationes & iura, quæ inerant eidem primæ generali ex vi earundem literarum. Secunda est, an si creditor acceptarit secũdam specialem hypothecam expressam ignorans de existentia primæ generalis annexæ eisdem literis cambij supponatur secundum iuris præsumptionem cessisse eidem generali, & iuribus ex eadem prouenientibus.

Ratio dubitandi pro prima ex eo oritur, quod si per subsequentem hypothecam præcedens nouatur præcedens sine dubio extinguitur per ea, quæ latè dicta sunt *sub hoc eod. tit. de Cambijs II. Prænot. 21. & alibi sparsim*, sicque secunda non videtur habere vim, nisi a die, quo fuit apposita, seu facta fuit nouatio, præcipuè cum hypotheca in actione nouante non intelligatur repetita *l. nouatione ff. de nouationibus*. Nihilominus sentiendum arbitror easdem omnes prælationes, & iura retinere, quæ inerant primæ. Ratio duplex esse potest. Prima, quià huiusmodi actio, per quam inducitur specialis hypotheca est restrictiua dumtaxat prioris, & non inducit nouam obligationem, quæ prius non inesset, sed dumtaxat limitat ad determinatam rem, quæ prius erat diffusa in omnes, sed actio restrictiua prioris supponit obligationem priorem saltem generalem in re, ad quam specialitèr restringitur, ergo retinet eadem

Non inducit nouã obligationẽ, quæ prius non inerat.

iura, & prælationes &c. Minor probatur, quia in generali hypotheca rerum omnium continentur etiam res omnes in particulari illius, sub cuius dominio sunt, quandò hypothecæ subijciuntur, ergo illa res, quæ specialitèr per hypothecam obligatur præsuponitur prius obligata per antecedentem generalem hypothecam; tùm quia id, quod restringit aliud in aliquo ordine illud supponit in tali ordine, in quo restringit. Secunda ratio est, quià non esse potest præsumptio, quod voluerit creditor cedere suis iuribus anterioribus in re, quam sibi antecedentèr deuictam habebat; potuit enim, vel ex speciali affectu, quam habere poterat ad determinatam rem, vel ex aliquo alio fine se alligare eidem omisso iure ad alia, non est autem probabile, quod voluerit omittere anterioritatem in eadem re, quam prius habebat.

Non est præsumptio, quod creditor cesserit suis iuribus anterioribus.

Ad id, quod afferebatur pro ratione dubitandi, dic per nouationem extingui priorem obligationem, quandò inducitur obligatio noua quoad rem, quæ prius non erat obligata, secus quandò firmatur in tali re obligatio, quæ prius inerat; vndè in hac hypothesi dici potest, quod sit nouatio quoad ea, quæ eximuntur ab obligatione, quatenus generalis in particularem transfunditur, non quatenus obligatur de nouo aliquod, quod prius non fuerit obligatum. Ex quibus deduci potest, quid respondeas ad textum allegatum *in l. nouatione ff. de nouationibus*, dic etenim in actione nouante hypothecam non intelligi repetitam, quandò noua inducitur obligatio, quæ prius non inerat, secus quandò prima restringitur, vt in casu nostro.

Ratio dubitandi pro secunda in eo consistit, quod ignorantia iuris non præsumitur, ideò eam alleganti prodesse non potest, nisi probetur *cap. qui contrà de reg. iur. Glos. in cap. si diligenti de for. comper. Bartol. & Angel. in l. sed si lege §. scire de pet. hæredit.* vbi dicunt, quod mala fides præsumitur non probata ignorantia iuris, quæ probari debet, quia non præsumitur.

Glosa. Bartolus Angelus

4 Nihilominus sentiendum arbitror creditorem acceptantem secundam hypothecam specialem cum ignorantia præcedentis generalis ex vi N. C. Mediolani non præiudicari in iure, quod habebat ad omnia bona debitoris antecedentèr. Ratio esse potest, quia renuntiare non intelligitur ignorans, sed sciens *in specul. de præscript. §. quod si colonus, & de empt. & vendit. §. 1. & 2. textus in l. mater decedens de in offic. testam.* & si etiam actu expresso cesserit cum ignorantia, seu renuntiarit excusatur *Ioannes Andreas in cap. vt qui duos de elect. in 6. sub num. 3. ad fin. super verbo tolerabilis. Melchior Boterius de re beneficiaria tom. primo lib. 2. quæst. 13. num. 93.* Neque dicas ius supplere defectum scientiæ in ignorante, nam eo ipso, quod disponit per specialem hypothecam inter partes conuentam dissoluatur generalis anterior à iure inducta sine restrictione ad scientem, vel ignorantem prestat per se, quod præstaret idem creditor, cum scientia; contrà enim impugnaberis, quià ius, si quod est circa hoc, fundatur in præsumptione cessionis liberæ eiusdem creditoris; cessio autem libera præsumi non potest cum ignorantia in cedente per ea, quæ mox dicebamus. Ad id, quod afferebatur pro ratione dubitandi dicendum est ignorantiam iuris positiui excusare, quandò agitur de damno vitando *In specul. de aduoc. §. 9. vers. sic etiam Cardin. in clem. 1. quæst. 5. de consanguin. & affinitate*, vt in casu nostro, in quo damnum obuenire posset cedenti, præcipuè si sit ignorantia iuris non frequentati *Ioannes Andreas in reg. Ignorantia in Mercu. & Alexander in l. non fatetur ff. de confes.*

Speculator. Ioannes Andreas Melch. Boterius

Ius non supplet defectum scientiæ in ignorante.

Speculator. Cardinalis. Ioannes Andreas Alexander.

5 Respondeo secundò in suppositione, quod creditor cum speciali, quam acquirit de nouo in recepta sibi generalem hypothecam reseruet non potest venire contra tertios possessores aliorum bonorum, nisi prius constet sibi non esse consultum ex speciali hypotheca idest, quod illa res sibi non sufficiat *l. 2. & ibi Bartolus, & Baldus C. de pignor. Specul. de solut. §. 1.* quia in eo casu hypotheca generalis censetur conditionalis, & subsidiaria. Ratio insuper esse potest, quià hypotheca non potest intentari aduersus tertios possessores quandò principalis est soluendo, & exigibilis *Pet. Phyl. Corn. in cons. 246. incip. in hac in litera b. quart. part.* ergo nec poterit intentari contrà eosdem possessores tertios quandò res determinata, & certa, in qua est specialis hypotheca est sufficiens ad ius creditoris, & exegibilis.

Bartolus Baldus. Petrus Phylipus Corn.

Hinc deduces, quod si creditor, qui habet generalem, & specialem hypothecam in vna re, si alius habet specialem in alia re, qui est posterior, donec potest sibi satisfacere primus creditor de re sibi specialitèr hypothecata, non possit experiri virtute generalis hypothecæ contra rem alteri postea specialitèr hypothecatam *Bartol. Socin. in cons. 198. incip. primo aspectu vers. §. & vlt.*

Barthol. Socinus.

§. XVI

§. XVI.

An hypotheca constituta creditori ab emptore in re empta resoluatur, quandò venditor vendicat rem ab emptore beneficio *l. 2. C. de rescind. vend.*

SVMMARIVM.

Status difficultatis in suis terminis propositus 1.
Hypotheca in data hypothesi resoluitur 2.
Per recissionem contractus ius oppignorantis dissoluitur 3.
Obiectio prima, & solutio 4.
Obiectio secunda, & solutio 5.

1 DIsquisitio XVI. Constituto cambio extra ditionem Mediolanensem, vbi literis cambij non est annexa hypotheca debitor ex eodem cambio in securitatem creditoris assignauit eidem hypothecariè fundum quendam, quem emerat a Francisco. Adhuc cambio non resoluto per actualem solutionem, quin potius protestatis literis datis per debitorem Franciscus beneficio *l. 2. C. de rescindenda vendit* propter læsionem vltrà dimidium rescidit contractum venditionis, & vindicauit fundum ab emptore. Quæritur iam, an hypotheca per talem resolutionem contractus venditionis dissoluatur. Proponunt hanc difficultatem *Baldus, & Paulus de Castro in d. l. 2. C. de rescind. vend. & Bartolus in l. in diem ff. de aqua pluu. arc. & ibi verb. venditio rescinditur vers. 25. 2. col. circà finem ibi item si emptor hypothecaris.*

Baldus. Paul. de Castro. Bartolus

2 Respondeo, hypothecam in data hypothesi dissolui. Sic resoluunt *Baldus, & Castrensis in d. l. 2. contrà Bartolum loco citato*, qui ea ratione mouetur ad sustinẽdum non dissolui, quia scilicet hypotheca tolleretur ex voluntate, seu ex actione voluntaria hypothecantis, non ex necessitate, quod repugnat dispositioni iuris *in l. si res ff. quib. modis pignus, vel hypotheca sol.* non enim libera voluntas eius, qui hypothecauit potest nocere iuri iam acquisito illius, in cuius fauorem induxit hypothecam *l. si partem §. 1. ff. quemadm. ser. amit. l. 51. superatus ff. de pignor. l. si potior C. qui potior. in pign. hab.* Quod autem dissolueretur ex causa voluntaria hypothecanti facile ex eo euincitur, quod emptor, qui rem illam emptam hypothecauit poterat illud pretium supplere, ob quod intentata est recissio, & sic resistere resolutioni contractus emptionis, & noluit

Baldus. Castrensis. Bartolus

3 Probatur primò responsio; resoluto iure oppignorantis resoluitur etiam ius recipientis *l. lex. vectig. ff. de pignoribus*, sed per recisionem contractus emptionis ius oppignorantis dissoluitur, siquidem res empta liberè, & cum pleno iure transit in venditorem, ergo etiam resoluitur ius recipientis in illa re pignus, seu hypothecam; neque obstare possunt superius relata ex Bartolo, quod scilicet ius resoluatur ex voluntate oppignorantis, quæ nequit præiudicare iuri quæsito creditoris recipientis; non, inquam, obstare possunt; nam vt bene asserit *Baldus ad lib. 4. Cod. l. 2. num. 43. C. de rescind. vend.* etiam qui oppignorauit in Emphytheusim, & non soluit canonem præiudicat iuri quæsito creditoris, cuius soluitur hypotheca, & tamen erat in potestate eiusdem oppignorantis soluere canonem, & non cessare facere hypothecam, ergo etiam &c. Quamobrem assero, quod quamuis fuerit in potestate eiusdem emptoris, vel pretium soluere ad æqualitatem, vel contractum rescindere ad propriam electionem, attendenda tamen sit potius natura actionis reuocatoriæ, quæ competit ad rem, quam facultas soluendi pretium per ea, quæ tradit *Baldus, & Castrensis loc. cit.*

Per recissionem contractus ius oppignorantis dissoluitur.

Probatur secundò. Non potuit emptor rem illam hypothecando plus iuris in eum transferre, cui oppignorauit, ac haberet in se ipso, sed emptor plenum ius non habebat nec omninò liberum in re illa, siquidem erat quodammodò affecta ex dispositione legali, & subiecta actioni reuocatoriæ, ergo eodem iure dumtaxat affecto dispositioni legali, & subiecto tali actioni transtulisse dicendum est, adeòque si fiat reuocatio, sine læsione iuris creditoris hypothecam cessare præsumendum, siquidem fundatam in iure reuocabili. Confirmatur, quia resolutio illa contractus emptionis fit ex causa de præterito, quæ originem habuit, antequam emptor rem illam emptam subijceret hypothecæ respectu sui creditoris, ergo ipsa obligatio subsequens non poterit obsistere illi causæ præexistenti de præterito, & importanti ex dispositione iuris facultatem reuocatoriam, ne reducatur ad actum secundum reuocationis, quæ propterea si ponatur resoluat quodcunque ius hypothecæ, quæ ex allegatis iuribus non potest subsistere sine principali.

Emptor non potest plus iuris in alterum transferre, ac habeat in se ipso.

Aduersus hæc, quæ dicta sunt, nonnulla opponuntur, quæ tamen facilis sunt solutionis, & quidem primo opponitur, quod emptor pro illo tempore, pro quo rem emptam hypothecauit erat dominus illius, ergo potuit eam obligare, & sic non fuit postea in potestate ipsius eam ab obligatione eximere, & ius a creditore quæsitum ex illa hypotheca extinguere. Sed facile elucet responsio ex iam dictis; non enim pro illo tempore, pro quo hypothecauit 4

erat

erat absolutè dominus cùm pleno iure rei emptæ, quandòquidem res illa erat affecta dispositione legali, & reuocabilitate, adeòque non potuit magis obligare, & fortiori iure, ac in se ipso haberet, & sic creditor debet proprio infortunio imputare, quod iure sic disponente dissoluatur contractus, adeòque etiam hypotheca in re ipsa fundata

5 Opponitur secundo textus *in l. si debitor in princip. ff. quibus mod. pig. vel hypoe. sol.* vbi legitur. *Si debitor, cuius res pignori obligata erant, seruum, quem emerat redhibuerit, an desinat Seruiana locus esse? & magis est, ne desinat, nisi ex voluntate creditoris hoc factum est*, ergo nec etiam in hypothesi, de qua loquimur, desinet locus hypothecariæ, si res empta a venditore reuocabitur non soluente debitore ad æqualitatem. Sed facilis est responsio, si textui attentio præbeatur, quia ibi erat sermo, quandò ex sola voluntate emptoris pendebat resolutio, & ille, qui pignorauit fuit actor, hic autem est reus, & ex parte rei iudicium redditur in inuitum, actor autem agit ex mera voluntate. Sunt formalia verba *Bald. in d. l. 2. C. de rescind. vend.* quæ ideò apposui, quia maximè faciunt ad rem nostram. Reliqua, quæ opponi possunt, recole apud eundem Baldum loco citato

Explicatio plana textus.

---

§. XVII.

An hypotheca specialis in re certa, sed aliena confirmetur superueniente dominio in hypothecante quoad talem rem.

SVMMARIVM.

Proponitur difficultas in suis terminis 1.
Si debitor fuerit conscius alienitatis rei hypothecatæ, & non creditor hypotheca per superueniens dominium in debitore firmatur in fauorem creditoris 2.
Si nec debitor, nec creditor fuerit conscius alienitatis rei hypothecatæ adhuc firmatur hypotheca, si postea res illa fiat debitoris 3.
Incipit à die hypotheca constituta per consensum 4.
Si vterque fuerit conscius alienitatis rei, & facta fuerit conuentio, quod si res illa acquiratur per debitorem ex nunc pro tunc intelligatur concessa in hypothecam creditori, tenet conuentio 5.

1 DIsquisitio XVII. In terminis cambij, de quo locuti fuimus in præcedenti §. debitor ex eodem in securitatem creditoris constituit hypothecam in re certa, quæ tamen non erat propria eiusdem debitoris, sed aliena. Non soluto cambio per eundem debitorem tempore conuento creditor actione hypothecaria rem sibi obligatam impetebat. Exceptio fuit opposita, quod res hypothecata non fuerit debitoris hypothecantis, sed aliena, & sic creditoris delusa intentio, & fraudata actio. Post aliquod temporis debitor iure veri, & realis dominij rem illam acquisiuit. Orta est controuersia, an hypotheca, quæ prius in illa re non subsistebat defectu veri, & realis dominij per superueniens dominium in debitore, qui hypothecauit, firmaretur. Pro quo

Aduerte, an creditor, vel debitor simul tempore, quo constituta est hypotheca in tali re sciuerint rem illam esse non hypothecantis, sed alienam, vel tantum sciuerit debitor hypothecans, & non creditor, vel neuter sciuerit illam esse alienam, sed bona fide debitor assignarit, creditor acceptarit existimantes illam esse sub dominio debitoris hypothecantis; iuxtà enim diuersas has animaduersiones diuersa iura oriri possunt, diuersæque resoluendi rationes. Rursus in suppositione, quod vterque non ignorauerit alienitatem rei hypothecatæ, nota, an facta fuerit aliqua conuentio conditionalis, quod ex nunc pro tunc assignetur res illa in hypothecam, si fuerit per debitorem acquisita, vel absolutè fuit assignata sine vlla expressione talis conditionis &c. His suppositis.

Variæ acceptiones, & dubitandi rationes.

2 Respondeo primò, si debitor fuerit conscius alienitatis rei hypothecatæ, & non creditor hypothecam per superueniens dominium in debitore firmari in fauorem creditoris. Ita sentire videtur licet minus clarè *Angelus in l. 1. & 2. nota ff. de pignoribus*. Probatur primò, quia illa assignatio hypothecæ est dolosa, & fraudulenta respectu assignantis in damnum assignatarij, sed fraus, & dolus nequeunt prodesse auctori *cap. ex tenore de rescriptis*. *Decius cons. 163. num. 18.* & ex tali fraude, & dolo actio confertur decepto, vt contra fraudantem, & decipientem possit agere ad conuenta, vt pœna redeat in suum auctorem iuxtà illud Poetæ.

Angelus

Decius.

Discat in auctorem pœna redire suum

ergo si res illa, circa quam fraus, & dolus commissa fuerunt, transierit quoad dominium in fraudantem, & decipientem eandem actionem in eadem deceptus debet acquirere, quam acquisiuisset, si non fuisset deceptus, vt læsus in eo compensetur, in quo fuit læsus, seu deceptus.

Probatur secundò, ex argumento *in l. 1. ff. de pignoribus*, vbi legitur, quod obligatio certæ rei non contrahitur etiam in illa re postea debitoris effecta, si creditor sciens fuerit, vbi glosa *Dedi tibi pignori rem alienam in specie puta fundum, tu sciens alienum accepisti, certum est, quod non obligatur tibi*, ergo si creditor fuerit ignorans, & debitor conscius alienitatis illa obligatio

con-

contrahetur si res posteà fiat debitoris assi- guantis. Consequentia probatur, quia exceptio firmat regulam inesse *l. quæsitum §. denique, & ibi Bart. ff. de fund. instrum. l. legata inutilitèr in princ. ff. de legatis 1. Baldus in l. 1. C. de posthum. hered. instit. Card. in clem. exiui §. cum autem de verb. signif.* & dum scientem excludit, ignorantem videtur ex natura sua includere.

Exceptio firmat regulam inesse.
Bartolus. Baldus. Cardinalis.

3 Respondeo secundò, si nec debitor, nec creditor fuerit conscius alienitatis rei hypothecatæ adhuc firmari hypothecam, si posteà res illa fiat debitoris. Colligitur argumento consimili deducto ex eodem textu *in l. 1. ff. de pignoribus* dum enim dicitur *si creditor sciens fuerit, vel sciens alienum accepisti* videtur excludere non scientem iuxta vulgare dictum *Exceptio firmat regulam*. Ad quid enim denegare hypothecam creditori cum illa restrictione, si creditor sciens fuerit, si etiam excluderetur ignorans? Deindè, cur textus in illa lege excludit hypothecam, si creditor sciens fuerit, quod res, quæ supponitur hypothecæ aliena sit, nisi quia præsumitur ex illa notitia, quod cedat iuri suo, cum scire potuerit rem alienam non posse hypothecari? ergo si ignorans fuerit non præsumitur cedere illi iuri, adeòque acquirere hypothecam, quotiescunque res illa deuenerit sub potestate, & dominio sui debitoris obligantis; Hinc

Probatur ratione responsio. Consensus de illa hypotheca præstitus per contrahentes supponitur omninò absolutus, & voluntariè simplicitèr præstitus, ergo præsumitur virtualitèr, & absolutè perseuerare, quantum requiritur, & sufficit ad obligandum quousq; perseuerat debitum, pro quo constituta est hypotheca, ergo si perseuerante adhuc debito res illa, in qua constituitur hypotheca fiat debitoris obligantis ex vi illius consensus virtualitèr perseuerantis afficietur hypotheca, & fiet obligata, quamuis antecedentèr ratione alienitatis non foret obligata. Prima consequentia probatur, quia consensus de hypotheca absolutè præstitus secundum se debet esse ad totum illud tempus, quo perdurat, seu perseuerat motiuum, ob quod elicitur talis consensus, & præstatur talis hypotheca, sed motiuum concessionis, seu consensus absolutè præstiti perdurat ad totum illud tempus, pro quo perseuerat debitum, pro quo constituitur illa hypotheca, ergo ad totum illud tempus debet esse talis consensus. Minor probatur, quia motiuum concessionis est fauor creditoris, vt tutus maneat de suo credito, quousque non extinguatur, sed hoc perdurat quousque creditum non extinguitur, ergo &c. Secunda consequentia primi argumenti etiam sic euincitur. Existente consensu contrahentium absolutè, & omninò voluntario, & re secundum se apta hypothecari

Consensus est absolutus, & voluntariè simplicitèr præstitus

Motiuū concessionis est fauor creditoris.

non est, cur in illa non possit consistere hypotheca, sed res illa, quæ de nouo acquiritur per debitorem est secundum se apta hypothecari, & vt acquisita est propria ipsius, & consensus contrahentium cum perseueret ex mox dictis quousque perseuerat motiuum concessionis pro illo tempore, pro quo res illa per debitorem acquiritur, supponitur vel virtualitèr, vel moralitèr esse iuxta illud vulgare iuristarum adagium. *Quod semel placuit semper placere præsumendum est*, ergo &c.

Dices primo, non potest consensus consistere sine subiecto, in quo radicatur, & semel non existente subiecto non potest perseuerare, quia destructo fundamento ruunt omnia, quæ fundatur in ipso, sed subiectum, in quo radicatur consensus est res illa, quæ subijcitur hypothecæ, & pro illo tempore, pro quo non est sub dominio, & potestate debitoris hypothecantis non potest esse subiectum talis consensus, ergo consensus pro illo tempore euanescit, cum pro illo non habeat subiectum, in quo radicetur, & proindè non potest posteà reuiuiscere, si posteà ponatur subiectum, quia ex vulgatis iuribus, quod semel extinctum est, non reuiuiscit, & quod a principio non valet, non potest tractu temporis conualescere, & a priuatione ad habitum non datur regressus. Sed contra, quia consensus immediatè, & proximè fundatur in obligatione illa, quam contrahentes, & præcipuè debitor ineunt, quæ obligatio vtpotè non merè personalis, sed realis licet debeat radicari in re, quæ pro illo tempore, quo ponitur talis consensus, non est sub potestate, & dominio obligantis, potest tamen quoad effectum obligandi in ipsis contrahentibus consistere relatiuè ad talem rem cum conditione implicita, si est, vel fiet debitoris obligantis, vt contingit in casu nostro, in quo, quia qui obligat absolutè, præsumitur obligare omni meliori modo, quo potest, præsumitur etiam conditionatè obligare, si absoluta obligatio non teneat, & sic consistit in ipsis contrahentibus, quousque ponatur conditio, & per ipsam res in potestate obligantis, in qua posteà absoluta radicatur obligatio; nec hoc mirum debet apparere, quandoquidem etiam in obligationibus conditionatis iuxta communem omnium consensum consensus ipsi, & obligationes ex ipsis resultantes perseuerant in contrahentibus, quousque ponatur conditio, & sicuti consensus in istis ante positam conditionem consistunt, & deferuntur ad tempus, pro quo purificatur conditio, ita non est, cur non possint in hypothesi nostra etiam consistere, & ad tempus deferri, pro quo res constituitur sub potestate debitoris hypothecantis.

Consensus immediatè fūdatur in obligatione ipsa.

Consensus conditionati perseuerāt in contrahentibus quousq; ponatur conditionem.

Dices secundo ex dictis *tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. 6. §. 6.*

§. 6. & 7. contractus cum pleno consensu, & bona fide initus nullo modo obligat; si sit cum aliquo defectu substantiali non cognito tempore contractus, nec talis consensus subsistit pro alio contractu, quem contrahentes iniuissent, si talem defectum cognouissent, ergo etiam contractus hypothecæ celebratus cum non existentia rei hypothecatæ, quamuis bona fide crederetur existens nullo modo obligabit, nec consensus poterit trahi ad tempus existentiæ, quem ad illud tempus contrahentes potuissent, si cognouissent rem illam non existere sub potestate contrahentis, quandò primo fuit positus. Sed contra neganda est absolutè consequentia. Ratio disparitatis ex eo desumitur, quod consensus in illa hypothesi, de qua ibi locuti fuimus respicit præcisè contractum in sua origine, qui contractus si originalitèr non subsistat, non potest postea in alio conualescere, ad quem non præstitius est consensus; consensus autem, de quo hic est sermo respicit securitatem crediti in tota ea extensione, in qua creditum ipsum perseuerat, adeòque quotiescunque perseuerat motiuum concessionis, quod est assecuratio crediti intelligitur perseuerare, & sic si accedat postea res, & in ea radicatur consensus, & firmatur hypotheca. Deindè in illo primo casu non supponitur tolli illic defectus, ob quem erat inualidus contractus, adeòque non reualidatur, in hoc autem illa deficientia tollitur per superueniens dominium, adeòque &c.

Consensus respicit præcisè contractum in sua origine.

Hic immediatè oritur difficultas, an si iuxta ea, quæ dicta sunt per superueniens dominium firmatur hypotheca, ita firmetur, vt incipiat obligare à die positi consensus, & celebrati contractus assecurationis cum præsumptione, & bona fide, quod res illa extiterit sub dominio hypothecantis, an verò solummodò a die veri, & realis dominij acquisiti, adeò vt ipse creditor habeat ius prælationis cum exclusione aliorum habentium post illum diem hypothecam generalem in omnibus debitoris bonis, tùm quæsitis, tùm quærendis a die talis consensus, an verò tantum cum exclusione illorum, qui post diem acquisiti dominij veri, & realis generalem hypothecam acquisiuerunt. Respondeo probabilius esse, non incipere dumtaxat à die acquisiti veri, & realis dominij in re illam hypothecam, sed a die hypothecæ constitutæ per consensum. Probatur. Contractus hypothecæ in solo consensu perfi-
4 citur, nec essentialitèr exigit existentiam rei sub actuali dominio hypothecantis, ergo posito tali consensu, licet non existente tali re sub dominio ius creditor acquirit non quidem ad effectum, vt possit agere antè talem existentiam, sed & a tali consensu ius acquirat, vt si postea res illa deuenerit sub dominio debitoris possit iure ab illo die acquisito posteà agere. Antecedens quoad primam partem patet ex textu *in l. si tibi 9. de pignore ff. de pigneratit. act. Bartolus in l. contrahitur ff. de pign.* quoad secundam sic enuncitur, quia hypotheca potest subsistere solum in ordine ad futura, vt latius infrà. Accedit, quod hypotheca contracta cum consensu absoluto in bona fide, & in suppositione, quod res sit propria hypothecantis talis naturæ, & conditionis est, vt æquiualeat hypothecæ absolutæ, & conditionatæ, absolutæ, inquam, si res sit sub dominio eius, qui hypothecat, conditionatæ saltem implicitè si non fuerit sub ipsius dominio, licet præsuponatur esse, & postea ponatur, vt in in casu nostro, sed in suppositione, quod hypotheca sit tantum conditionata implicite ex eo, quod res non fuerit sub dominio hypothecantis pro tempore, quo hypothecatur, non est conditionata ex parte actus cum consensus sit absolutè positus, sed tantum ex parte obiecti, quod nundum est positum, per quod non suspenditur ius in actu primo ad tempus conditionis, sed solummodò in actu secundò ad effectum non agendi contrà talem rem, nisi sit posita sub dominio hypothecantis, ergo &c.

Respondeo tertiò, si vterque fuerit con- 8
tractus alienitatis rei, & facta fuerit conuentio, quod si res illa acquiratur per debitorem ex nunc pro tunc intelligatur concessa in hypothecam creditori, tenet conuentio, & confert ius prælationis a die initæ conuentionis, non solum a die acquisitionis dominij eiusdem rei. Ratio esse potest, quia hypotheca, qua hypotheca est potest trahi ad futura, si constituantur sub potestate hypothecantis, ergo existente scientia, quod res illa non fuerit ex bonis debitoris tenebit conuentio, quod si fiat eiusdem debitoris cadat sub hypothecam creditotis. Antecedens probatur, quià hypotheca generalis trahitur ex genere suo ad bona etiam futura ex suppositione, quod illa constituantur debitoris *l. hac edictali §. 15. illud vers. omnibus C. de secundis nupt. l. cum oportet §. fin. C. de bon. quæ lib.* ergo etiam hypotheca expressa trahi potest etiam ad bona futura *l. fin. C. quæ res pig. obl. pos. l. 1. in prin. & ibi Bartolus C. de de pign.* si enim non repugnat, qua hypotheca est, non videtur repugnare, qua expressa est; expressio etenim potius confert ius, quàm demat. Accedit, quod hypotheca etiam generalis licet sic absoluta quoad præsentia, est tamen conditionalis quoad futura, ergo hypotheca conuentionalis quoad conditionem de futuro tenet, & sic etiam ea, de qua in præsenti sermo est.

Hypotheca potest trahi ad futura.

Expressio potius confert ius, quàm detrahat

Hic ratio deducitur pro secunda parte. Hypotheca generalis etiam quoad futura confert ius creditori à die, qua constituta est non quidem ad agendum actu

hypo-

hypothecariè aduersus ipsa, eo quia adhuc non sunt sub potestate debitoris, sed ad potestatem habendam hic, & nunc, vt si illa venerint sub dominium debitoris possit ex vi illius iuris antecedentèr acquisiti postea agere, vndè dominium superueniens in debitore efficit quidem, vt illa potestas reduci possit ad actum secundum, non confert illam potestatem in actu primo, ergo etiam hypotheca illa conuentionalis sub conditione de futuro, si res venerit sub potestate debitoris confert ius eidem creditori à die, qua constituta est, non a die, qua posita res est sub potestate eiusdem debitoris. Neque dicas illam hypothecam esse conditionalem, adeòque non conferre ius, nisi à die purificatæ conditionis; contra enim impugnaberis, quia non est conditionalis ex parte actus, sed tantum ex parte obiecti, non enim importat solummodò promissionem de constituenda hypotheca, si res illa deuenerit in potestatem debitoris, sed importat actum hic, & nunc absolutum hypothecæ exequendæ postea, si casus euenerit dominij in illa acquisiti per debitorem, vndè superuenientia dominij firmat actum secundum exequibilitatis proximæ, non actum primum potestatis ad illam, sicque potestas originalitèr inexistens contractui perficitur postea in actu secundo per illud dominium acquisitum, non ponitur, vt contingit in hypotheca generali comparatiuè ad futura.

Hypotheca in data hypothesi non est purè conditionalis.

Dices disparem esse rationem de hypotheca generali ad futura, & de hypotheca speciali ad obiectum etiam futurum, & disparitas in eo fundatur, quod hypotheca generalis in aliquo absoluto firmatur nempè in bonis existentibus debitoris, quod absolutum trahit ad se etiam futura conditionalia; hypotheca verò specialis nihil habet absolutum, in quo firmetur, sed trahitur solummodò ad conditionata nempè ad futura, si ponantur, sicque illa est existens ratione absoluti a die, qua ponitur, ista verò non nisi a die, qua futura ponuntur in esse, cum antecedentèr non habeat, in quo fundetur. Sed contra, quia ex superius dictis iam patet responsio, ipsa enim hypotheca originalitèr fundatur in consensu contrahentium, licet respiciat obiectum futurum, & nundum existens, quod satis est ad fundandam hypothecam, sicuti satis est ad fundandum contractum venditionis obiectum futurum, licet incertum sub spe tamen, quod sit futurum, vt diximus de venditione iactus retis, & venationis pro aliqua die habenda, sicque hypotheca suum effectum consequetur in actu secundo, si ponetur res sub potestate debitoris, sicuti venditio, seu emptio iactus retis effectum consequitur, si aliquid per talem iactum captetur, & sicuti hic est sufficiens ad fundandum contractum venditionis, ità & res si ponetur in ære debitoris erit sufficiens ad fundandum contractum hypothecæ etiam pro tempore, quo adhuc non est constituta in tali ære. Deindè falsum omninò est in hypotheca generali absolutum nempè existens ad se trahere conditionatum, nempè futurum, sed vt absoluta fundatur in re existente, vt conditionata in futuro, sicuti igitur, vt conditionata sufficientèr saluatur in ordine ad futurum, & nihilominus quantum ex se confert potestatem de præsenti exequibilem postea, si res ponetur, ità etiam hypotheca specialis, de qua hic loquimur, quamuis conditionata saluari poterit in ordine ad idem obiectum futurum, de facto tamen confert potestatem de præsenti, licet non nisi exequibilem de futuro, si illud scilicet futurum reducatur ad actum dominij respectu eiusdem debitoris. Tandem nullus negat, quem posse constituere sub hypotheca pro debito, quod habet, omnia sua præsentia, si quæ habet, vel sola futura, si nulla habeat de præsenti, ergo si sola futura potest hypothecare, poterit etiam hypothecare aliquod futurum specialitèr, si illud deuenerit in sui potestatem, & sicuti generalis hypotheca ad futura, quamuis nullum absolutum inuoluat subsistit a die, qua inita est, ità &c.

Instãtia cõtrà responsionem, & solutio.

Hypotheca originalitèr fundatur in cõsensu.

In hypotheca generali existens non trahit ad se futurũ.

Dices secundò, pereunte re hypothecata desinit hypotheca *Bartolus in l. rem alienam ff. de pign. act. l. foenneratur, & ibi Bartolus ff. de vsuris*, ergo non existente re hypothecata non poterit hypotheca consistere, quandòquidem hypotheca non existit sine re, quæ dicitur hypothecari *l. res ff. de pign. l. fideiussor obligari in princip. ff. de fideius.* ergo hypotheca nequit existere nisi a die, qua res incipit existere in potestate debitoris. Sed contrà, quia destructa re nec potest hypotheca absolutè, nec sub conditione consistere, quia conditio illa non est amplius nec de futuro, nec de naturalitèr possibili, non existente autem adhuc illa re sub potestate debitoris hypothecantis potest fieri, quod fiat sub illius dominio, adeòque hypotheca, si non absoluta, saltem conditionalis potest esse, & subsistere. Deindè destructa re hypothecata intelligitur hypotheca suum esse completum habuisse; re verò nondum existente sub potestate debitoris hypotheca intelligitur ordinata adhuc ad suum complementum, adeòque non est, cur antè illud assecutum in ordine ad actum secundum nequeat sustineri, præcipuè cum sit dispositio iuris, quod destructa re hypothecata desinat hypotheca, nullibi autem sit dispositio eiusdem iuris, quod non possit de præsenti constitui hypotheca in rebus futuris.

Bartolus

Destructa re nõ potest hypotheca, nec absolutè, nec sub cõditione existere.

§. XVIII.

De iustitia cambiorum in Monte.

SVMMARIVM.

Explicatur in casu particulari, quid sit cambium in monte 1.
Rationes dubitandi circà ipsum 2.
Iuxtà vtrumque modum cambiendi expositum in explicatione casus iustè potuit Seius acquirere illum excessum 3.
Respondetur rationibus dubitandi, & obiectis 4.

1 DIsquisitio XVIII. Vsitatus modus cambiendi in monte hic est. Titius campsor conuenit cum Seio Campsario hoc pacto, vt Seius Mediolani existens soluat mille eidem Titio Romæ, & Titius soluat hic Mediolani mille, & viginti eidē Seio. Consentit Seius, sed dicit literas tibi dabo in fine nundinarum. In fine nundinarum dicit Sempronius eidem Seio; da mihi mille hic, & dabo tibi mille viginti Romæ, & sic firmatur conuentio. In hoc casu Seius lucratur viginti Mediolani, nam soluere debet tantum mille Romæ, & recepit mille viginti hic Mediolani. Deindè lucratur etiam viginti Romæ, nam Mediolani soluit Sempronio tantum mille, vt Romæ recipiat mille viginti. Quid ergo facit? In fine nundinarum accipit literas consentas à Sempronio continentes mille & viginti, easque consignat Titio suo creditori, vt ex illis recipiat Romæ mille conuentos, & reliquos viginti contentos in eisdem literis sibi restituat. Rursus idem Seius in principio nundinarum, quæ Mediolani celebrantur quærit plurima cambia reddenda Lugduni cum binis scutis pro singulis centum, in fine nundinarum huiusmodi cambia valent quaternis. His positis; in fine earundem nundinarum vendit omnes literas, quas ex cambijs recepit, & sic lucratur binos nummos aureos pro singulis centenarijs, & vitat expensas prouisionum. Hæc cambia dicuntur in monte, quia agger ille literarum in aliquibus regionibus apud Mercatores appellatur mons. Quæritur iam, an idem Seius ex hoc cambiendi genere iuxta modum in vtroque casu expositum licitè illum excessum, de quo suprà, possit lucrari.

Magnam vim facere videntur aduersus
2 hos cambiendi modos ea, quæ dicta sunt *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Disquis. 3. §. 1.* vbi asserebamus, non licere emere literas cambij in principio nundinarum pro minori pretio, ac emerentur in fine, adeò vt vsuraria sit conuentio, qua emuntur literæ hic & nunc, vt restituantur, seu tradantur in fine nundinarum, secundum valorem, quem tunc temporis habebunt, si sit probabilior spes, quod pro eo tempore sunt habituræ maiorem valorem per ea, quæ ibi latè probata sunt, quod idem videtur euenire in sensu difficultatum, quæ hic proponuntur; quandòquidem qui recipit in principio nundinarum ex cambio literas, vt in fine earundem pro eisdem maius lucrum reportet, perindè videtur se habere, ac si emeret hic & nunc literas pro minori pretio, vt maius pretium indè acquireret, quod æquiualet conuentioni, secundum quam emuntur hic & nunc, vt tradantur secundum maiorem valorem, quam habituræ sunt in fine nundinarum, & quidem cum probabiliori spe illius maioris lucri. Nihilominus

Respondeo, iustè Seium potuisse ex illo 3
cambiendi genere iuxtà vtrumque sensum expositum lucrari illum excessum. *Ognate tract. 24. de cambijs disp. 88. sect. 10. nu. 189. Filiutius tract. 35. cap. 9. quæst. 7. num. 458. Nauarrus cap. 17. num. 285. Salas de Cambijs num. 41.* Probatur primo quoad primum sensum iuxta casum primo propositum. Iustè Seius potest exigere à Titio illos viginta suprà milliarium, quandòquidem iustum habet titulum illum excessum acquirendi propter virtualem traiectionem, quam præstare debet in fauorem eiusdem Titij, siquidem illa virtualis traiectio ex superius dictis est secundum se pretio compensabilis; nec obesse potest acquisitioni illius excessus, quod Seius conuenerit cum Titio de non dandis literis, nisi in fine nundinarum, quod videtur importare illam acquisitionem excessus esse ex sola temporis dilatione; nōn, inquam, obesse potest, quia iustè potuit conuenire de illa dilatione in dandis literis, quandòquidem per illam conuentionem, nec augetur, nec minuitur iustum pretium, & si deindè ex illa dilatione debitor literarum aliquam vtilitatem percipiet, hoc eiusdem conditioni, & industriæ imputandum est. Rursus, quod idem Seius acquirat viginti Romæ dando hic mille Sempronio, vt recipiat mille viginti Romæ iusto titulo lucratiuo acquirit, quandòquidem est virtualis etiam traiectio, per quam pecuniam eiusdem Sempronij ibi existentem huc transfert per ea, quæ docent *Bannes secunda secunda tom. 2. tract. de Cambijs dub. 5. Valentia secunda secunda disp. 5. quæst. 23. punct. 4. Ioannes Andreas cap. nauiganti de vsuris. Conradus de Contractibus quæst. 99. Lugus de Cambijs disp. 28. sect. 5.* & nos etiam tradidimus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 1. sub num. 15. per totum*; neque obstare potest, si afferatur, quod lucrum ex tali virtuali traiectione acquisierit, & cum secunda conuentio

Ognate. Filliut. Nauarrus.

Assignatur titulus iustè acquirendi illum excessum.

Bannes. Valentia. Ioannes Andreas Conradus. Lugus.

facta

facta cum Sempronio sit ipsi Seio valdè fauorabilis, vtpotè, quæ ipsum eximit ab onere dandi literas in fauorem Titij, cum vtatur illis Sempronij, non videatur posse ex illa nouum lucrum acquirere; non, inquam, obstare potest, quia ex eo, quod secunda conuentio sit Seio fauorabilis, cum per illam præstet, quod præstare teneretur per se ipsum cum suo incommodo, non tollitur, si illa sit secundum se pretio æstimabilis, quin possit proportionatum pretium exigere eo modo, quo suprà dicebamus de habente onus remittendi equum Romam proprijs expensis, qui si inueniat, qui Romam reuersurus indigeat equo, potest eundem ipsi sublocare accepto pretio locationis, quamuis ex illa reductione vtilitatem percipiat se eximendo ab onere remittendi proprijs expensis

Faciet Seij non tollit, quin possit ex illo titulo lucrari.

Probatur secundò quoad secundum sensum. Iusta est, & ad æqualitatem emptio illa, & venditio literarum facta per Seium, ergo non est, cur ex illa non possit iustè acquirere illum excessum in venditione. Antecedens patet, quia æqualitas pretiorum, & iustitia desumitur a valore, quem res empta, vel vendita habet ex vsu fori pro tempore, quo emitur, vel venditur, non enim pro omni tempore idem est, sed variatur secundum varias circunstantias iuxta alibi dicta, sed re vera Seius emit literas cambij iuxta valorem, quem tunc temporis, quo emit, habent, & vendit item iuxta valorem, quem ex vsu fori habent tempore venditionis, ergo &c. Confirmatur, quia iustè potest quis emere merces aliquas aliquo pretio pro aliquo tempore, & vendere pro alio tempore maiori pretio, si illud pro illo tempore, quo fit venditio, est ex vsu fori æquale, quia si res in valore crescit, crescit Domino, qui est ipse venditor, ergo etiam pro diuersitate temporum variato literarum valore poterit quis literas, quas emit iusto pretio pro vno tempore, vendere maiori pro alio, si illud maius pro illo tempore iustum est, quandòquidem valor, qui crescit, crescit Domino, & non minus variabile sit pretium cambiorum concurrentibus diuersis circunstantijs, ac pretium aliarum mercium.

Venditio illa literarũ est ad æqualitatem.

Pretium mercium variari potest pro diuerso tẽpore.

Probatur tertiò in vniuersum quoad vtrumque sensum, quia illa excessus acquisitio est fructus industriæ licitæ, & nemini iniuriosæ, & ex propria conditione ipsius acquirentis, sed licitè possunt ex industria fructus acquiri, ergo &c. Probatur maior, quia res emere minori pretio pro tempore, quo eædem res minoris valent, easdemque vendere pro tempore, pro quo in pretio creuerunt proprium est Mercatorum, & in arte ipsorum quotidianum, nec vllus est, qui eos damnet iniustitiæ in tali vsu, ergo &c. Neque arbitreris illam literarum coadunationem, per quam mons constituitur esse speciem monopolij, adeòque in iure damnabilem; non, inquam, arbitreris, nam neque ex fine monopolij, neque ex fine augendi cambiorum pretia supponuntur huiusmodi literæ per Seium coactæ, quandòquidem non acquisiuerunt maius pretium, ac si fuissent in pluribus dispersæ, nec ideò Seius coadunauit, vt pretium augeret, prout importat natura, & conditio Monopolij.

Ille excessus est fructus industriæ.

Nec vim facere possunt aduersus huc vsque dicta ea, quæ ex aduerso afferebantur ex dictis *sub hoc eod. tit. de Cambijs II. in Disquis. 3. §. 1.* quandòquidem ibi erat sermo de literis emptis secundum valorem excedentem, vel in se, vel saltem in rationabili præsumptione pretium, quod pro illis fuit solutum, quod aliud non importat, nisi quod maior ille valor acquiratur propter solam temporis dilationem in dandis literis, quod redolet vsuram; hic autem est sermo de literis emptis pretio correspondenti iusto valori earundem pro tempore, pro quo emuntur, & pro eo tempore absolutè acquiruntur, & venditis etiam pretio correspondenti valori earundem pro tempore, pro quo venduntur, & transferuntur, quinimmò in sensu, de quo hic loquimur, si literæ maiorem valorem acquirant, acquirunt emptori, qui absolutum dominium illarum acquisiuit; in sensu verò, de quo ibi agebamus, literarum dominium nundum erat absolutè translatum in emptorem, adeòque augmentum, si quod acquirunt, non videtur de iure illi cedere, adeòque &c. Res in hoc restringitur, vel enim in casu, de quo ibi agebamus, emptor respexit ad valorem, quem erant habituræ literæ tempore traditionis, & ecce inæqualitas rei ad pretium, vel ad valorem præsentem, & sic non poterit acquirere illud augmentum, quod postea acquisiuerunt dictæ literæ pro tempore, quo debent tradi. 4

Satisfit rationibus dubitandi.

---

§. XIX.

An huiusmodi cambia in Monte, si exerceantur per correspondentes campsorum possit illud lucrum iustè per eosdem correspondentes sibi acquiri.

SVMMARIVM.

Exponitur difficultas in suis terminis 1.

Duplex sensus, in quo Ognate examinat difficultatem 2.

Regulariter illud lucrum acquiritur respondenti, nisi vsus literarum sit eidem expressè prohibitus 3.

Limitatur nisi consuetudo vigeat in contrarium 4.

1 DIsquisitio XIX. Contractus illi, qui fuerunt exereiti hic Mediolani per Seium iuxta modum expositum in praecedenti §. fuerunt etiam exerciti per ipsius correspondentem Romae cum alijs, sed media pecunia eiusdem Seij. Quaeritur iam, an illud lucrum, quod fuit ex huiusmodi contractibus per correspondentem Romę acquisitum, cedat eidem correspondenti, an verò Seio, cuius nomine, & cuius pecunia ibi per dictum correspondentem fiunt cambia, seu facta fuerunt.

Ognate.

Distinguit *Ognate tract. 24. de Cambijs disp. 88. sect. 10. num. 189.* vel enim respondens est simplex minister agens accepto stipendio nomine Seij sui principalis non habens vsum literarum concessum sibi ab eodem Seio, vel est simplex correspondens agens etiam nomine, & ex pecunia propria, qui propterea solum dicatur correspondens, quatenus munera sibi iniucta per camporem exercet nullo alio accepto stipendio praeter illud, quod ex singulis cambijs illi obueniunt, vel tandem est simplex minister conductus ab eodem Seio assignato eidem congruo stipendio ità tamen, vt illi permittatur vsus literarum.

Duplex sensus difficultatis.

Si primo modo sumatur, asserit idem *Ognate*, quod lucrum illud, quod acquirit correspondens, cedat campsori, non ipsi; Si secundo modo, quod cedat ipsi; non campsori; si tandem tertiò, idem statuit, quod in secundò. Adderem ego alium modum, iuxta quem potest esse maior ratio dubitandi, & consistit in eo, an si sit simplex minister conductus certo stipendio, & agens nomine, & ex pecunia campsoris, sed nec habeat expresè concessum, nec expresè prohibitum vsum literarum sibi acquirat illud lucrum, an verò campsori. Pro cuius difficultatis maiori robore recolenda sunt, quae dicta fuerunt *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. Praenot. 4. assert. 4. num. 12. per totum, & item Praenot. 5.* & hic applicanda cum proportione. Vnico asserto ad omnia

2 Respondeo, regularitèr illud lucrum acquiri respondenti, nisi eidem sit expresè prohibitus vsus literarum, & ex conuentione obligatus correspondens ad quamcunque industriam in fauorem campsoris, & quidem si ipse respondens sumatur iuxta secundum modum expositum per Ognate in secundo membro distinctionis propositae, nulla potest esse ratio dubitandi, quandòquidem sicuti ipse campsor tali industria vtens hic Mediolani illud lucrum sibi acquirit nemine reluctante, ità non est, cur correspondens ipsius, si adhibita simili industria Romae simile lucrum acquirat illud sibi non acquirat, vt potè qui eum agat nomine, & ex pecunia propria computatur, vt principalis in tali negotiatione, & vt campsor; si verò sit simplex minister, & conuentum stipendio sibi assignato agat nomine, & ex pecunia principalis campsoris habito tamen ex facultate eiusdem vsu literarum, certum etiam est, correspondentem illud lucrum sibi acquirere, siquidem illud lucrum non est fructus pecuniae campsoris, quae secundum se infructifera est, sed talis vsus, & industriae, sed vsus, & industria spectant ad ipsum respondentem, ergo & illud lucrum, si verò sit simplex minister, vt supra, & nec habeat vsum expresè concessum, nec expresè prohibitum, in quo, vt asserebam, consistit difficultas sic

Ipse respondens computatur, vt principalis in tali negotiatione.

Probatur primò responsio, quià minister conductus ad certum negotiationum genus non intelligitur obligatus ad contribuendum conductori ea, quae ex specialiori industria, quae in similibus adhiberi non solet regularitèr ab alijs similis conditionis proueniunt, quamque si non adhibeat, non potest dici dominus, quod fuerit rationabilitèr laesus, & inuitus, quinimmò si proueniunt, fortunae ipsius ministri imputanda sunt, sed lucrum, de quo loquimur, prouenit ex specialiori industria ipsius correspondentis, quam si non adhibuerit, non potest dominus esse rationabilitèr inuitus, quinimmò est casus fortuitus omninò fauorabilis, ergo non intelligitur obligatus ad illud contribuendum campsori. Minor probatur, quià onera regularia ministrorum, qui in similibus conducuntur, est literas recipere, & soluere, dare, & recipere, & nomine principalium custodire, libros rationum dati, & accepti tenere, non autem alias negotiationes obire, quae non obeuntur per alios similis conditionis, nisi exprimantur, ergo si tales negotiationes obeant sine praeiuditio suorum principalium, & ex illis aliquid acquirant, sibi acquirere, non principalibus praesumendi sunt, & si non obeant, non possunt principales dici, & esse inuiti, quandòquidem cum sint supra rationem talis muneris ad illas obeundas non possunt coarctare.

Minister conductus ad certā negotiationē potest sibi acquirere, quod lucratur ex maiori industria, quam alij inueres non tenentur.

Probatur secundò. Famulus conductus ad obeunda munera sui principalis accepto certo, & determinato stipendio, si ex commisione Domini deferat in alium locum pecuniam auream alteri restituendam, & in itinere eandem commutet cum argentea acquisito ex tali permutatione aliquo lucro illud sibi acquirit, non domino per ea, quae supra docuimus *sub eit. tit. Contractus V. de Cambijs I. Praenot. 4. nu. 12.* ergo etiam si vtatur illa industria, de qua in responsione, & indè acquirat illud lucrum, illud sibi iustè acquiret, non suo principali. Consequentia probatur, quia ideò in casu antecedentis illud lucrum cedit eidem famulo, quia est fructus industriae ipsius specialis, quam ex commisione Domini non tenetur praestare, cui obstare non potest, quod fiat illa permutatio ex pe-

Euincitur responsio ex paritate.

pecunia principalis, & quod permutans sit conductus certo stipendio ad onera in fauorem sui creditoris, sed etiam illud lucrum, quod in hypothesi, in qua loquimur, acquiritur, est fructus industriæ eiusdem respondentis, quam non impendit ex onere sibi imposito per principalem, nec tenetur impendere, cum munus, ad quod assumitur, non extendatur ad ea, quæ ex vi talis muneris non exercentur ab alijs similis conditionis, & si ex eo, quod in præcedenti casu sit conductus, & agat ex pecunia principalis non tollitur, quin lucrum illud licitè acquirat, nec ex vi talium conditionum videtur in præsenti tolli, quin illud possit licitè acquirere, ergo &c.

Probatur tertiò. Si quæ ratio euinceret lucrum illud debere cedere in fauorem principalis, maximè hæc esset, quia ex eo, quod sit conductus per certum stipendium tenetur omnem industriam impendere in fauorem eiusdem conductoris, sed hæc ratio non militat in ijs casibus, in quibus specialior industria applicatur, quamque cæteri similis conditionis applicare non solent, nisi exprimatur, ergo &c. Minor probatur ex ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus II. de emptione, & vendit. Disquis. 4. §. 9. sub num. 9. fol.* 132. de actoribus Mercatorum Antuerpiensium in Hispania, qui certè assignato stipendio sunt conducti ad onera earundem Mercatorum obeunda, qui tamen si transigant cum Gabellarijs pro mercibus suorum principalium inuehendis in Ciuitates Hispaniarum, & in transactione conueniant, quod eidem Gabellarij contenti sint medietate Gabellarum, quas deberent secundum consuetudinem illarum Regionum soluere, iustè possunt a suis principalibus integrum gabellarum stipendium exigere *Lessius lib. 2. de iust. & iu. cap. 23. dub.* 11. *Lugus disp. 35. sect. 4. num* 50. quia ea industria, quæ adhibetur in tali transactione, non computatur cum illa, quæ solet adhiberi in fauorem principalium, cum non veniat sub conuentione conductionis, ergo etiam &c.

Resoluitur fundamentum aduersariorum.

Lessius.
Lugus.

4 Limitarem tamen responsionem, & ea, quæ dicta sunt ad eius probationem in ijs casibus, seu suppositionibus, in quibus vrgente consuetudine frequentèr cambiendi illo modo, de quo loquimur, principales campsores illius lucrum solerent exigere, vbi enim frequens est casus, non est imputandus industriæ speciali ministri conducti, sed reputandus, vt annexus illi muneri, ad quod, cum sit conductus certo stipendio minister, intelligitur etiam conductus ad ea, quæ ex consuetudine eidem annectuntur adeòque pro illis nequit sibi lucrum acquirere, sed conductori, & vbi solent principales illud lucrum exigere, non sunt præsumendi, quod eidem lucro cedant, seu iuri ad illud consequendum. Item in ijs casibus, in quibus in conuentione conductionis conductus fuisset expressè obligatus ad quæcunque obeunda etiam ex speciali, & specialissima industria in fauorem conductoris; tunc etenim illud lucrum ex conuentione conductoribus esset computandum.

Dixi in responsione, *nisi eidem sit expressè prohibitus vsus literarum*; tunc etenim ex voluntate præsumpta principalis est, quod si perceperit illud lucrum, non sibi, sed eidem principali perceperit, quandòquidem illud lucrum est ex vsu literarum, qui cum sit reseruatus domino, eidem vtilitatem parere debet, non ei, cui talis vsus interdictus est, quinimmò illa vsus prohibitio æquiualet expressè reseruationi factæ sibi per dominum illarum literarum, cui propterea debent competere omnia iura, quæ ex tali literarum vsu proueniunt. Atque iuxta hunc sensum intelligenda sunt ea omnia, quæ docuit *Ognate d. tract. 24. de Cambijs disp. 88. sect.* 10. Ognate.

---

§. XX.

Quid sit cambium commissionum, & an sit licitum.

SVMMARIVM.

Exponitur quomodo fiat cambium commissionum 1.
Omninò licitus est ille modus cambiendi, nec vlla labe deturpatur 2.
Pretia rerum in diuersis locis iustè diuersificantur 3.
Licita est translatio pecuniarum secundum se in quemcunque locum 4.

Disquisitio XX. Comisserat Franciscus Campsor suis amicis, & respondentibus, vt ipsum commonefacerent, quo pretio currerent cambia in tali, vel tali Ciuitate, cumque per illos resciuerit, quod Neapolim cariora euaderent cambia, minus cara Genuæ, Neapolim potius, quam Genuam pecunias suas in illis cambijs expendendas direxit. Hæc cambia inita cum notitia habita de maiori pretio in tali Ciuitate per commissarios dicuntur cambia commissionum. Quæritur iam, an cambia sic inita licita sint. 1

2 Respondeo omninò, & absolutè licita esse, nec vlla penitus labè deturpari. *Ognate tract. 24. de Cambijs disp. 88. num.* 192. vbi asserit esse iudicabilitèr iusta. *Fillintius tract. 35. quæst. 5. & 6. num 456. & seqq.* Ratio esse potest, quia vnicuique licitum est, vbi ius non obstat, nec conuentio resistit, pecunias suas implicare in negotiationibus sibi magis proficuis, ergo etiam licitum erit easdem implicare in eodem ne-

Ognate
Filliuc.

Vnusquisque potest amplicare pecunias suas in negotiationibus sibi magis proficuis.

negotiationum genere, sed in loco, in quo illud negotiationum genus sibi magis vtile, & proficuum est. Consequentia probatur, quia in tali loco, in quo tale genus negotiatonum sibi magis proficuum est, nulla in tali genere committitur iniustitia, sed proportionata seruatur æqualitas, ergo sicuti in alio negotiationum genere iuste quis exigit maius stipendium, ac in diuerso, quia titulus talis negotiationis magis vtilis est secundum se, ita & in eodem genere in aliquo loco iuste poterit exigere maius stipendium, ac in alio, quia in tali loco illud idem genus negotiationum attentis circunstantijs in eodem occurrentibus magis proficuum est, ac in alio loco. Confirmatur, quia Neapolim
3 existentes iuste possunt cambire pretio in eodem foro currenti, quamuis illud excedat pretium, quod solet exigi in alio loco; ptetia enim rerum in diuersis locis ex diuersis circunstantijs, quæ in eisdem concurrunt, diuersa sunt, & iuxta valorem, qui contingit in singulis ex vsu fori in eisdem licita sunt, & iusta, ergo etiam qui transferunt pecunias suas Neapolim ad negotiandum in cambijs iuste poterunt cambire pretio ibidem currenti, nec vitiabitur contractus ex eo, quod illuc transferant. Consequentia probatur, quia nullo iure quis probibetur negotiari in quocunque loco pretio ibi communi ex vsu fori, nec illuc pecunias suas transferre. Quis enim me prohibet, quin merces meas quocunque placuerit trasferam, vt cum eis negotiationes ineam? Quis remouet, quin pecunias ad locum, vbi maioris valoris sunt transueham, vt ibi lucrifaciam? Confirmatur secundò, quia licita est negotiatio cambiorum localium, per quam pecunia ex vno in alium locum siue formalitèr, siuè virtualitèr transfertur etiam ad
4 finem lucri, ergo etiam erit licita translatio pecuniæ ab vno loco in alium, vt ibi fiant negotiationes, vbi maioris est æstimationis propter existentes circunstantias; dato enim semel, quod non sit illicita translatio secundum se, nec negotiatio, nec finis lucri, non videò, qua ratione cambia commissionum iuxtà modum explicatum possint deturpari, & reddi illicita.

Potest quis negotiari vbi mauult.

DISQVISITIONES IV.

A decimasexta ad vigesimam Prænotionem exclusiuè.

§. I.

An fideiussor promittens post moram intelligatur obligatus ad interesse propter moram.

SVMMARIVM.

Exponitur status difficultatis 1.
Difficultas oritur ex textu in l. fin. ff. de eo, quod cert. loc. 2.
Si fideiussor accesserit limitatiuè pro determinata summa correspondenti forti petitæ per creditorem, non tenetur ad interesse propter moram 3.
Si accesserit pro omni eo, ad quod debitor pro illo tempore tenetur ex sententia Iudicis indicantis interesse accedere principali tenetur etiam ad interesse propter moram 4.
Si accesserit sine vlla expressione, & exclusione probabilius tenetur ad interesse 5.

Disquisitio I. Titius debitor ex cambio, & non soluens tempore conuento coactus fuit post moram ad præbendum fideiussorem nulla facta expressione, quod fideiussor debeat obligari non solum pro sorte, sed etiam pro interesse orto ex mora. Orta fuit controuersia, an fideiussor adiectus post moram intelligatur obligatus ad interesse propter eandem moram. 1
Excitatur potissimum hæc controuersia propter textum *in l. fin. ff. de eo, quod cert. loc.* vbi glosa proposito casu consimili ei, de quo nos in præsenti loquimur, respondet fideiussorem absolutè ad interesse post moram non obligari; asserit enim, *potest dici, quod fideiussor non tenetur, &, hoc indicat litera sequentis, adeo &c. & sic respondetur*. Nihilominus iuxtà ea, quæ dicebamus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 16. per totum* nota, an fideiussor accesserit limitatiuè tantum quoad determinatam summam, & quantitatem non excedentem sortem, quæ debetur à principali debitore, an accesserit pro omni eo, pro quo ex illo tempore, quo fideiubet, est obligatus principalis debitor, an tandem accesserit fideiubendo pro debitore nulla facta expressione de interesse, nec exclusione eiusdem. 2

Multipliciter fideiussor potest accedere.

Respon-

3 Reſpondeo primò, ſi acceſſerit limitatiuè pro determinata ſumma correſpondente ſorti petita per creditorem, certè non intelligitur obligatus ad intereſſe propter eandem moram. *Gloſa in ead. l. fin. ff. de eo, quod cert. loc.* & conſonat ijs, quæ dicta ſunt *in ead. Prænot.* 16. Colligitur expreſsè *ex ead. l. fin.* vbi dicitur *Videamus, ne eà pecunia, quæ ex ſententia Iudicis accedere poteſt, non debeatur, nec ſit in obligatione, adeò vt nunc quoque ſorte ſoluta, veluti ſi Capua petatur, arbitrium Iudicis ceſſet*, & Gloſa ibidem ſub infert *Si igitur non fuit in obligatione, igitur nec fideiuſſor fuit obligatus.* Accedit, quod ex genere ſuo fideiuſſio ſtat reſtrictiuè, nec extenditur vltra id, ad quod expreſsè aſſumitur *l. 1. & ibi nota ff. de in lit. iur. & l. cum apud ff. iudic. ſol. Bartolus in l. 2. ff. de publ. iud. & in l. quæro ff. loc.* ergo ſi acceſſerit fideiuſſor limitatiuè pro determinata ſumma non poterit cogi ad intereſſe

Gloſa.

Bartolus

4 Reſpondeo ſecundò, ſi acceſſerit pro omni eo, ad quod pro illo tempore principalis debitor eſt obligatus, & ex ſententia Iudicis intereſſe accedere debeat principali certè etiam ad intereſſe propter moram intelligitur obligatus fideiuſſor *Gloſ. in ead. l. fin. ff. de eo, quod cert. loc.* Probatur, quia ex quo per Iudicem declaratur propter moram intereſſe debere accedere principali ipſe debitor intelligitur verè debitor non ſolum ſortis principalis, ſed etiam eiuſdem intereſſe, ergo fideiuſſor qui accedit pro omni eo, pro quo principalis eſt debitor pro illo tempore, pro quo ipſe fideiubet intelligitur etiam obligari ad intereſſe, quandoquidem etiam intereſſe ex quo per Iudicem ita declaratur eſt tanquam pars debiti eiuſdem principalis. Antecedens probatur, quià in controuerſia, an aliquid debeatur, vel non debeatur ſententia Iudicis facit illud eſſe debitum *l. 1. ff. de re iudic. l. res iudicata ff. de reg. iuris Io. Cephal. conſ. 180. num. 3. vol. 2.* cum ſententia nigrum efficiat album *l. ingenuum ff. de ſtat. hom. l. res iudicata ff. de reg. iu. Ioannes Caph. conſ. 162. num. 5. vol. 2.* & faciat rem notoriam, & manifeſtam *l. emptorem ff. de act. empt. l. ſi verò §. qui pro rei qualitate, vbi Iaſon p. not. ff. qui ſatisd. cog. Bartolus in l. 1. in princip. in 1. & 8. vbi Immola num. 8. Ruin. & alij ff. de oper. nonunt.*

Gloſa.

Ioannes Cephal.

Iaſon.

Bartolus

Immola

Ruin.

5 Reſpondeo tertiò, ſi acceſſerit fideiubendo pro debitore nulla facta expreſſione de intereſſe, nec excluſione eiuſdem probabilius eſſe obligarè etiam ad intereſſe. Conſonat ijs, quæ diximus *d. Præn. 16. num. 3. per totum.* Ratio eſt, quià obligatus ſimplicitèr intelligitur obligatus in omnem cauſam, quæ ex cauſa pro qua fideiubet proueniunt *l. ſi ſeruum §. nunc videamus l. mora rei ff. de verb. obligat l. quæro §. locato* tunc autem intelligitur ſimplicitèr obligatus, quandò obligatur ſine vlla reſtrictione, verba enim abſolutè prolata obligant ſimplicitèr, ſed fideiuſſor in hypotheſi, de qua loquimur acceſſit ſine vlla reſtrictione, ergo ſimplicitèr, ergo ad omnem cauſam, adeòque etiam ad intereſſe. Recole, quæ dicta ſunt de Prænot. 16. num. 3. & hic applica

Obligatus ſimpliciter eſt obligatus in omnem cauſam

Dices primò fideiuſſio, vtpotè ſtricti iuris non eſt amplianda, ſed reſtringenda, ergo non debet, vbi nihil eſt expreſſum, extendi etiam ad intereſſe. Sed contra, quia non eſt ampliatio, quotieſcumque non extenditur vltrà id, quod conſequitur ex natura contractus, ea etenim, quæ conſequuntur ad naturam contractus ſecundum ſe, veniunt ſub obligatione eiuſdem contractus per ea, quæ habet *Gloſ in d. l. fin. ff. de eo, quod cert. loc.* intereſſe autem propter moram ex natura contractus videtur prouenire, cum verſemur in cambijs ex quibus regularitèr intereſſe deducitur, adeòque non eſt, cur fideiuſſio ad ipſum non habeat extendi

Gloſ.

Satisfit inſtantia propoſita

Dices ſecundò, fideiuſſor pro principali ad pænas non videtur obligari, *l. libertus in fin. ff. ad munic. l. Lucius §. 1. arg. ff. de fideiuſſ.* ſed intereſſe, quod auctore Iudice ſoluendum eſt, eſt quaſi pæna propter moram, ergo &c. Sed contra, quià non eſt præcisè pæna propter moram, ſed iuſta compenſatio pro omni eo, quod intereſſe poteſt creditori, quod debitum non fuerit tempore conuento ſolutum, ſed vltra illud dilatum, eo licet fiat auctore Iudice, quià tamen fit pro omni eo, quod pertinere poteſt ad creditorem non habet præcisè rationem pænæ, ſed iuſtæ compenſationis. Dici etiam poteſt fideiuſſorem non teneri ad pænam, quandò hæc eſt extra naturam actionis, ſecus quandò iuxtà naturam eiuſdem, vt in caſu noſtro.

Non eſt præcisè pena ſed compenſatio.

---

§. II.

An fideiuſſor obligatus pro cambio eximatur ab obligatione, ſi ex conuentione partium prorogetur terminus ſolutionis.

SVMMARIVM.

Refertur caſus, in quo ſtat difficultas 1.

Creditor nullam poſteà haberet actionem contrà fideiuſſorem prorogato termino 2.

Creditor prorogando terminum conſtituit in periculo fideiuſſorem 3.

Limita tamen in caſu, in quo fideiuſſor ſe obligaret vſque ad integram, & effectualem ſolutionem ex quacunque cauſa differatur 4.

Limita item ſi fideiuſſor intercederet pro dilatione, ſeu prorogatione 5.

Diſqui-

1 Disquisitio II. Fideiusserat pro Caio debitore ex cambio Seius in fauorem Titij creditoris, cumque Caius pro conuento tempore ad solutionem non posset restituere; facta est conuentio inter ipsum, & Titium, vt solutio differri posset ad annum, quo elapso Caius decoxit, vel fugam arripuit. Orta hic fuit controuersia, an Titius habere posset actionem contra Seium fideiussorem ex vi fideiussionis per ipsum præstitæ, qui excipiebat se amplius non teneri, cum iterum non se obligauerit in prorogatione termini, & per consequens asserebat solutam esse obligationem, quam primò contraxerat.

2 Respondeo, re vera creditorem non habere actionem contra fideiussorem, cum eius obligatio per illam termini prorogationem sine ipsius interuentu, & consensu verè fuerit soluta, *Bartolus in l. Labeo §. si per fideiussorem ff. de recept. arbit. Alexander in l. vbicunque ff. de fideiuss. Angelus in l. si vnus §. cum reo ff. de pact. Abbas post alios in cap. constitutis in extre. de Fideius. Card. Zab. in cap. 1. §. nos itaque de iure iu. in clem. Decius in l. lecta num.* 12. *ff. si cert. pet.* vbi affirmat communem hanc esse sententiam. Probatur primo *ex l. Labeo §. si per fideiussorem ff. de receptis arbitris*, vbi in titulo sic legitur *In prorogatione termini debent fideiussores iterum promittere, vel alij similes adhiberi*, ergo si non promittant, vel non promisserint non amplius tenentur ad onera fideiussionis. Rursus in litera sic legitur; *si per fideiussores fuerit cautum in primo compromisso, & sequens similiter proferendum Labeo dicit*, ergo si simile non proferatur non amplius erit cautum per eosdem fideiussores.

Bartolus. Alexander. Angelus. Abbas. Cardin. Zabarel. Decius.

Probatur secundò ratione, quia fideiussio ad certum terminum non potest extendi extra illum, nisi expressè agatur *Dinus, & Doctores in l. Lucius §. Paulus de admin. tut. Baldus, Angelus, & Alexander in l. si vnus in princ. ff. de pactis*, vbi dicunt verum etiam si tempus prorogetur principale *Alexander in l. vbicunque ff. de fideius.* nec incongrua certè ratione, quia non debet ad quid amplius obligari, ac se ab initio obligauerit, ergo elapso termino ad quem se obligauit, & vlterius prorogato ad quem in principio non se obligauit, si de nouo in prorogatione non accesserit non erit amplius obligatus.

Dinus. Baldus. Angelus. Alexander.

3 Probatur tertiò, quia principalis creditor prorogando terminum debitori sine consensu fideiussoris constituit in periculo eundem fideiussorem, in quo ipse se non constituit; longè enim plura sunt pericula in diuturniori tempore, ne in minori, vt per se patet, ergo ad illum terminum prorogatum, non intelligitur fideiussor obligatus, ne in deteriori conditione constituatur, ac se per se ipsum constituerit, ex quo sequitur postea, quod si debitor pro illo termino prorogato fiat impotens ad soluendum, creditor non possit amplius habere regressum contra fideiussorem, qui ex arbitrio creditoris non potest amplius grauari, ac se grauauerit adeòque creditor debet sibi imputare, quod prorogarit, & ex prorogatione orta fuerit impotentia in debitore, non fideiussori.

Creditor prorogando terminum cõstituit in periculo fideiussorem.

Limita tamen primò responsionem in casu, quo fideiussor in obligatione quam assumpsit fideiussionis se obligauerit expressè, vsque ad integram, & effectualem solutionem ex quacunque causa differatur; tunc etenim primus consensus præstitus in prima obligatione assumpta virtualitèr protrahitur ad totum illud tempus, pro quo solutio non est posita, nec potest dici, quod fideiussor magis grauiter, ac se grauauerit in assumptione primæ obligationis, quandòquidem ex propriæ voluntatis arbitrio consensum virtualiter protraxit ad totum illud tempus. 4

Limita secundò in casu, quo ipse fideiussor intercederet pro debitore apud creditorem pro illa termini prorogatione, quamuis non exprimeret se velle pro toto illo tempore protrahere obligationem fideiussionis. Ratio est, quia ex quo ipse intercedit pro debitore videtur implicitè intercedere pro continuatione contractus secundum omnia illa iura, quæ contractus habet, seu habuit in prima sui origine, nec creditor aliter prorogasset, nisi per illam intercessionem præsumpsisset eundem fideiussorem velle protrahere obligationem assumptam in sui fauorem; Neque obstare potest, si asseratur suasiones, seu intercessionem ad prorogandum non inducere secundum se onus fideiussionis, ergo cum fideiussio pro tali determinato tempore intelligatur illo elapso soluta, non præsumitur possit ex eo, quod ipse fideiussor intercesserit pro prorogatione, quandòquidem si quandò non est fideiussio suasiones præcisè illam non inducunt, nec inducere præsumendæ sunt, quandò extitit quidem fideiussio, sed extincta supponitur; in ordine etiam ad effectum idem videtur omninò esse rem non esse, nec fuisse, ac rem fuisse modo tamen non esse; Non, inquam, obstare potest, nam non præsumitur extingui ex voluntate fideiussoris quotiescunque ipse intercedit pro continuatione contractus, in quo fundatur, & licet suasiones secundum se non inducant fideiussionem, quandò antecedentèr non fuit, præsumuntur tamen inducere continuationem, quandò antecedentèr ad ipsas extitit, & ipse suadens, seu intercessor pro continuatione est ipsemet fideiussor, quia præsumitur continuare vsque ad continuationem termini, pro quo intercedit; ex quibus corruunt ea, quæ in instantia afferebantur; non enim extinguitur ipsa fideiussio, & posteà supponitur 5 6

Intercedit pro cõtinuatione contractus secundum illa iura, quæ prius habebat.

Est præsumptio cõtinuationis cõsensus.

reut-

reuiuiscere, sed præsumitur perseuerare in voluntate præsumpta eiusdem fideiussoris.

Hic oritur difficultas, an si fideiussor accesserit sine vlla expressione termini, & terminos in contractu conuentus ad solutionem per creditorem prorogetur sine consensu fideiussoris intelligatur in illa prorogatione solutum vinculum fideiussoris. Respondeo, verè intelligi tale vinculum dissolui, seu dissolutum per illam prorogationem. Ratio est, quia non præsumitur fideiussor voluisse obligari, nisi ad terminum, ad quem constitutus est ipse contractus, & licet ipse non assignauerit terminum, ad quem extendatur ipsius obligatio, limitari tamen videtur ex natura sua ad illum terminum, quem sibi ad solutionem præscripsere contrahentes, nec dissona præsumenda est eiusdem accedentis pro fideiussione mens, & propositum.

---

§. III.

An protestatio facta coram Iudice de non fideiubendo pro debitore ex cambio possit eidem, si postea coram eodem fideiubeat.

SVMMARIVM.

Exprimitur casus particularis Disquisitionis 1.

Talis protestatio non potest obesse creditori 2.

Protestatio clam facta, quæ debet fieri coram eo, de cuius interesse agitur perindè est, ac si non fuerit facta 3.

1 DIsquisitio III. Indigebat Titius Mediolani existens mille nummos aureos Romæ habere, quos titulo cambij requisiuit a Fabio campsore cui promisit se eosdem soluturum Mediolani post annum, cumque Fabius acquiescere nollet contractui, nisi sibi per Titium præstaretur idonea cautio, vel fideiussio pro tali solutione post annum ponenda idem Titius quæsiuit Franciscum, vt pro se fideiuberet, qui promisit verbo, sed non animo id se præstiturum; quo posito Franciscus adiuit Iudicem, coram quo præstare debebat fideiussionem, & coram ipso protestatus est in hanc formam. Domine Iudex Titius rogauit me, vt pro eo fideiuberem in fauorem Fabij coram vobis, ego propter familiaritatem, quam cum eodem seruo non ausus sum denegare, sed promisi. Nunc salua reuerentia protestor, quod si me recipiatis in fideiussorem nolo teneri. Non obstante tali protestatione facta fuit fideiussio, & per Fabium creditorem acceptata coram Iudice. Hic excitata fuit controuersia, an non obstante tali protestatione ipse fideiussor intelligatur obligatus versus creditorem.

Proponit hanc difficultatem *Angelus in l. mora in princ. in 2. col. in 6. not. ff. de vsuris. Iason in l. non solum §. morte in 12. col. vers. item pro ista conclusione ff. de op. non. nunt.* qui absolutè asserunt Fideiussorem in simili hypothesi nullatenus obligari. Sed quæ ibi dicuntur per huiusmodi Doctores non faciunt ad rem nostram, quandòquidem ibi loquebantur in terminis, in quibus fideiussio pro reo præstanda erat coram Iudice in fauorem ipsius, & ad eundem Iudicem spectabat acceptare, vel non acceptare fideiussorem. Casus hic erat. Aliquis erat accusatus de delicto, pro quo erat imponenda magna pœna pecuniaria, pro qua fideiussorem debebat assignare, alias fuisset in carcerem coniectus. Rogauit amicum, qui protestatus est modo supradicto, & nihilominus fuit admissus. Sed satis diuersa est difficultas in terminis, de quibus hic loquimur, in quibus Iudex mere passiuè se habuit, cum acceptatio fideiussoris ad creditorem spectaret ignorantem talis protestationis, non ad ipsum Iudicem. Quamobrem

Angelus. Iason.

Exponitur casus Iasonis diuersus à nostro.

Respondeo, talem protestationem non posse obesse creditori, nisi eidem fuerit denuntiata antequam fuerit fideiussor acceptatus. Probatur primò, quia protestatio debet fieri ei, qui ex ea lædi potest *Baldus in l. si intrà in 1. quæst. C. de non num. pecun.* sed creditor ex ea potest lædi, ergo eidem facienda est. Confirmatur primò, quia protestatio clam facta ab eo, qui palam protestari potest non valet *Bartolus, & Doctores in l. qua in aliena §. fin. ff. de acquir. hered. Antonius Butrius, & Abbas in cap. tua nos de sponsalibus. Socin. cons. 263. vol. 2. cons. 27. vol. 3.* quinimmò clam facta ab eo, qui iusto metu, quo minus publicè protestaretur impeditate non valet, cum agitur de præiuditio tertij *Baldus in l. Claris C. de fideicom. Decius in cap. causam matrimonij col. 3. de officio deleg. Alexander cons. 16. col. fin. vol. 3. Franc. Curt. iun. cons. 124. col. 2. vol. 2.* ergo cum protestatio, de qua loquimur ita facta fuerit, vt non innotuerit creditori acceptanti fideiussorem non potest eidem præiudicium inferre.

Baldus.

Bartolus. Anton. Butrius. Abbas. Socinus.

Baldus. Decius. Alexander. Franciscus Curt.

Dices sine animo obligandi se non potest consurgere obligatio, siquidem obligatio consurgit ex consensu se obligantis, qui esse non potest sine animo, sed per protestationem declaratur animus protestantis *l. Nesennius, & ibi Bartolus in primo not. ff. de neg. gestis l. qui in aliena §. fin. C. de acquir. hered. Baldus in l. pacta nouissima in prima col. magna in fin. ff. de pactis,* & cum facta fuerit coram Iudice videtur sufficientèr promulgata, ergo posita protestatione coram Iudice per quam indicatur animus protestantis non esse ad se obli-

Obligatio nõ potest esse, sine animo se obligandi.

obligandum non potest in eodem consurgere obligatio. Sed contra, quia non præsumitur negatio consensus, vbi expressè exhibetur per eum, qui illum præstare debet ei, cui, seu in cuius fauorem exhibetur; cæteroqui in quocunque contractu, in quo expressè intercederet consensus contrahentium dubitari semper posset de validitate contractus, quandoquidem contrahens, qui consensum præbuit posset semper dicere se non præstitisse consensum ad contractum, seu non habuisse animum contrahendi, quod esset omnium contractuum, seu commertiorum naufragium, nec quid quam prodesse potest, quod illum consensus negationem exposuerit coram Iudice, ex quo videtur posse illam probare; non, inquam potest prodesse, quia protestatio debet fieri parte præsente, vel citata, quæ ex ea potest lædi

Bartolus Ioannes Andreas Alexander Andreas de Pisis. *Io. Mo. in cap. in generali de reg. iu. in 6. & ibi Ioan. Andr. in nouella. Bartolus in l. non solum §. morte, & ibi per Alex. 1. quæst. princ. ver. his præmissis de nou. oper. nunt. Andreas de Pisis in l. si quis in princip. ff. de leg. 3.* præcipuè cum habita notitia protestationis creditor contractum non iniuisset, nec metus grauis intercessisset in fideiussione, ratione cuius possit fideiussor se excusare, quod palam protestatus non fuerit coram eodem creditore acceptante fideiussionem, quandoquidem nulla vis intercessit nec ratio inducens ad non protestationem palam faciendam

3 Probatur secundò protestatio clam facta, quæ fieri debet coram alio de cuius interesse agitur per inde est, ac si non fuerit facta quandoquidem protestatio non nocet ignoranti cuius consensus requirebatur in actu *in cap. Cumana de elect.* Baldus *Baldus in l. pacta nouissima 4. col. vers. item protestatio non afficit C. de pactis*, sed quandò non adest protestatio fideiussor, qui se obligauit non eximitur ab obligatione, quam assumpsit, ergo non eximitur quandò protestatio adest, sed clam facta est respectu illius, cui debuit notificari; neque dicas, quod protestatio clandestina vnius valeat, quandò per iustum metum non audet protestari Petrus Gerar. *Petrus Gerar. sing. 80. incip. protestatio clandestina*, vt euenit in casu nostro, in quo fideiussor non audet protestari propter metum reuerentialem debitoris in cuius fauorem simulat se fideiubere; contra enim impugnaberis primò, quia natu Baldus. non dicitur fieri, quod ciuiliter fit *Baldus in l. cum aliquis C. de iure delib.* & metus *Metus reuerentialis non præsumitur obligare inter pares.* reuerentialis non præsumitur obligare ad assentiendam quandò est inter pares. Secundo, quia si simulauit consensum propter familiaritatem debitoris in cuius obsequium fideiussit, cur sicuti clam protestatus fuit coram Iudice, non protestatus fuit clam coram creditore? Certè motiuum illud obsequij, quod est in ordine ad debitorem non præsumitur militare aduersus creditorem.

Probatur tertiò, quia fideiussio licet ante factum sit actus voluntatis ex post facto est actus necessitatis, quia accessit consensus acceptantis, quod valet etiam si fuerit præstita sine animo se obligandi, nisi ille animus innotuerit acceptanti esset enim eidem nimis præiudicialis illa animi occultatio, cum sibi præcauere non posset; vndè iure merito asserit *Baldus in d. l. pacta nouissima 6. col. versic. item protestatio facit C. de pactis*, quod protestatio facit exceptionem declinatoriam posse opponi post litem contestatam si actor consensit protestationi, ergo si non consensit non poterit opponi, quia exceptio ex vulgatis iuribus firmat regulam. *Fideiussio ante factum est voluntatis, ex post facto est necessitatis.*

§. IV.

An fideiussor possit excipere, quod contractus sit vsurarius, etiam si principalis confiteatur contractum esse verum.

SVMMARIVM.

Facti series in suis terminis 1.
Distinctio Baldi circà casum eiusque sensus 2.
Potest fideiussor excipere etiam inuito reo principali, præcipuè si iste fuerit pauper, & non soluendo 3.

1 Disquisitio IV. In cambio inito inter Titium campsorem, & Fabium campsarium, quo ille soluit hic Mediolani mille nummos aureos, iste recepit cum onere totidem restituendi Romæ cum interesse adiectus fuit in securitatem eiusdem Titij Franciscus tanquam fideiussor pro eodem Fabio debitore. Datis litteris per Fabium Romam directis pro solutione, & ibi non acceptatis, sed remissis cum protestatione, Titius agebat actione fideiussoria contra Franciscum, qui excipiebat de nullitate contractus, eo quod esset vsurarius, quem tamen Fabius principalis debitor fatebatur esse verum, & reale. Quæritur hic, quid iuris?

Baldus *in l. cum mandatori C. de non numerata pecun.* distinguit, vel enim ipse principalis debitor, pro quo fideiussit, est pauper, vel diues; si pauper, asserit absolutè, quod fideiussor possit excipere, & sit audiendus; non verò, si diues, quod alia ratione asserere non arbitror, nisi quia in paupere potest esse præsumptio, quod ex motiuo indigentiæ fateatur id, quod non est, quæ præsumptio non potest esse in diuite, quandòquidem in hoc præsumitur bona 2 Baldus. *Debitor vel est pauper, vel diues.*

bona fides, non sic in illo, qui ex quo non est soluendo de facili colludit *l. 3. in princip. ff. de testibus*.

3 Respondeo, vtique fideiussorem excipere etiam inuito reo principali præcipuè si istè fuerit pauper, & non soluendo. *Baldus* qui supra deducto arg. *ex l. quintus ff. mandati, & l. si fideiussor creditori ff. de fideius.* & potissimum ratione, quod videtur reus facere dolo in necem fideiussoris.

Baldus.

Videtur reus facere dolo in dãnum fideiussoris.

Ratio huius responsionis principalitèr deducitur *ex l. si stipulatus esses ff. de fideius.* vbi apertè legitur *si stipulatus esses à me sine causa, & fideiussorem dedissem, & nollem eum exceptione vti*, & paucis interpositis, *fideiussori etiam me inuito exceptio dari debet*, vbi expressè Glosa disertis verbis hoc confirmat, & adducit textus rationem in hunc modum. *Interest enim eius pecuniam retinere potius, quam solutam stipulatori à reo repetere*; vbi nota illud verbum *sine causa*, quod importat stipulationem, vel sub spe futuræ numerationis cum tamen non fuerit numeratio, vel sub præsumptione, quod Reus deberet cum tamen non deberet iuxta textum *in l. 11. §. circa ff. de except. donat. & l. si fideiussor ff. mandati*

Dixi præcipuè *si Reus fuerit pauper, & non soluendo* non solum propter doli præsumptionem, vt innuebam supra, sed etiam propter rationem insinuatam in litera textus, quia scilicet securius est non soluere indebitum, quam solutum postea repetere, quod maiorem vim facit quandò is à quo iuditio mandati solutum esset repetendum non haberet in ære, quo solueret, ex quo non incongruè oritur, vt eidem concedatur exceptio, qua grauamina, & difficultates in repetendo posset subterfugere. Ex quibus omnibus deducit etiam in particulari *Baldus in d. l. tam mandatori C. de non numerat. pecun. num. 26.* quod fideiussor iustè possit excipere de non numerata pecunia licet debitor principalis compareat, & debitum agnoscat confitendo pecuniam sibi fuisse numeratam, & hoc si debitor est pauper, & hoc propter eandem iuris præsumptionem, quod debitor id faciat dolo ad colludendum fideiussorem.

Securius est non soluere indebitũ, quam solutum repetere.

Baldus.

§. V.

An conuentio vnius fideiussoris præiudicet creditori contra alium fideiussorem agenti.

SVMMARIVM.

Difficultas proponitur in terminis particularibus 1.

Multiplex articulus circa difficultatem excitatus 2.

Per illam conuentionem creditor non sibi praeiudicat in ordine ad alium fideiussorem 3.

Non potest creditor intentare actionem contra secundum fideiussorem pro tota summa, sed tantum pro complemento crediti detracto eo, quod soluit primus fideiussor, cum quo conuenit 4.

Præsumptiuè illa conuentio habet vim transactionis, & quomodo 5.

Disquisitio V. In terminis præcedentis disquisitionis de Cambio inito inter Titium, & Fabium duo obligati insolidum accesserunt tanquam fideiussores Seius scilicet & Caius, sed cum literæ datæ per Fabium fuerint protestatæ, Titius creditor actionem intentare contendebat contra fideiussores, quorum alter nempè Seius conuenit cum Titio creditore, vt à se ipso non peteret nec se ipsum vexaret, & proindè ex centum pro quibus fideiusserat, promisit dare viginti quinque. Hic multiplex oritur difficultas. Prima est, an per talem conuentionem factam cum Seio sibi Titius præiudicarit in ordine ad alium fideiussorem. Secunda est suppositione, quod sibi non præiudicarit possit actionem intentare contrà secundum fideiussorem pro tota summa debita, an verò solummodò pro complemento crediti detractis illis viginti quinque promissis ab altero fideiussore. Tertia, an illa conuentio inducta censeatur per modum transactionis, vi cuius liberetur, qui conuenit a quacunque vexatione ex vi illius debiti, vel per modum simplicis pacti, ne molestetur ad tempus retento tamen adhuc onere fideiussionis, & his similia. 1

2

Multiplex ratio dubitadi propesita.

3 Respondeo primò, per illam conuentionem factam cum Seio Titium sibi non præiudicasse in ordine ad alium fideiussorem. Ità videtur colligi ex textu *in l. si stipulatus esses §. si ex duobus ff. de fideiussoribus*, & viterius sic euincitur, quia creditor ex vi fideiussionis, sibi præstitæ liber est ad agendum contrà quemcunque ex fideiussoribus voluerit, cum singuli intelligantur obligati in solidum, ergo altero omisso poterit contra alterum agere ad solutionem. Consequentia probatur, quia per liberationem vnius alios obligatos non eximit ab obligatione, potest enim cedere iuri in ordine ad vnum, & illud firmare in ordine ad alterum; non enim per liberationem vnius extinguitur onus principale, in quo fideiussio fundatur, nec intercedit nouatio respectu omnium; Neque obstare potest, quod alter ex fideiussoribus per promissionem illorum vigintiquinque induxerit creditorem ad se liberandum resultante indè onere in altero; non, inquam, obstare potest, quia vnicuique licitum est iure suo vti in ordine ad se eximendum ab oneribus, & se constituendum

Singuli fideiussores intelliguntur obligati in solidum.

Potest cadere quis iur, in ordine ad vnũ, & illud firmare in ordine ad alterum.

 in-

indemnem, quod si deindè alterius onus consurgat hoc est præter ipsius intentionem, & non directè intentum, sed consurgens ex vi oneris, quod ipse voluntariè assumpsit.

Dices fideiussores simul obligati habent inter se beneficium diuisionis scilicet, vt quilibet conueniatur pro parte tantum, *l. fideiussor, & ibi Baldus C. de fideiussoribus*, quod beneficium possunt implorare pro officio Iudicis sicuti possunt illud in iudicio deducere per viam exceptionis *l. si contendat, vbi per Alexand. post Bartolum ff. de fideiussoribus*, vbi Alexander sing. dicit, quod illud officium Iudicis debet implorari coram Iudice ipsius, qui fuisset reus in causa, ergo vnus non potest conuenire, quod creditum ab ipso non petatur. Sed contra, quia vbi obligantur fideiussores in solidum potest creditor ex propria libertate agere pro toto contra quemcunque maluerit. Vide Bartolum *in l. creditor §. duobus ff. mandati* quinimmò ex ead. l. hoc expresse colligitur, vt eam legenti fit manifestum, & vlterius idem Bartolus dicit, quod in dubio omnes obligantur in solidum per *§. si plures Instit. de fideius, & l. non rectè eod. tit.* nisi aliter cesserit.

Baldus.

Alexander.

Bartolus

Bartolus

4 Respondeo secundò, non posse creditorem in ea hypothesi intentare actionem contra secundum fideiussorem pro tota summa debita, sed tantum pro complemento crediti detractis illis vigintiquinque. Colligitur *ex ead. l. si stipulatus esses §. si ex duobus ff. de fideiussoribus*, vbi legitur, *reliqua autem quinque si à priore fideiussore petere institueris doli mali exceptione summoneris*, & vlterius ratione sic euincitur. Non potest creditor, quid magis exigere a fideiussoribus, quam sibi sit debitum a principali debitore *l. si pupillus ff. de verb. oblig. l. si vltrà, & ibi Baldus C. de fideiuss. l. Græce §. illud eod. tit.* sed si posset intentare actionem contrà alterum ex fideiussoribus pro tota summa posset exigere quid magis, quam sibi debitum est, ergo &c.

Non potest creditor, quid magis exigere à fideiussoribus, quã sibi debitum sit.

Dices primò, illa vigintiquinque, quæ exigit à primo fideiussore non exigere ad computum crediti, quod habebat aduersus principalem debitorem, sed ratione transactionis, ratione cuius obligatur creditor ad ipsum non vexandum cum de iure vexare potuisset. Sed contra obstat instantiæ textus *in l. si pupillus ff. de adminst. & peric. tut.* nec ille titulus transactionis potest in hoc suffragari eidem creditori, qui non ius habet nisi ad suum creditum exigendum ad æqualitatem, & licet ius habeat ad illud exigendum siuè ab vno, siuè ab altero, non tamen potest siuè ab vno, siuè ab altero siue ab vtroque exigere, quod sibi debitum non est, & sicuti facta solutione adæquata per vnum non potest, quid aliud ab alio exigere, ita facta inadæquatè per vnum non poterit adæquatè ab alio petere. Dicere deindè, quod illud inadæquatum sit pretium cessationis à vexatione, quam iustè poterat intentare per modum transactionis conuentum est dicere posse aliquid acquiri sine titulo, nam non ius habet ipsum vexandi quotiescunque vult adæquatè ab altero satisfieri; cæteroqui semper liberum foret cuicunque creditori habenti plures fideiussores obligatos in solidum velle semper aliquid exigere supra sortem conueniendo de certo pretio cum vno ne ipsum vexet, & deindè totum suum creditum ab altero adæquatè repetere, quod nimis durum videtur, & contra iustitiæ ordinem.

Facta solutione inadequata per vnũ non potest adæquatam solutionem.

Dices secundò, creditorem cedere iuri suo non exigendi suum creditum ab vno à quo potest exigere, licet retineat ius quoad alterum est secundum se pretio æstimabile, ergo ratione illius cessionis secundum se potest aliquid exigere. Antecedens secundum se patet, tùm quia maius ius est respectu creditoris posse suum creditum vel ab vno, vel ab altero exigere, quam posse ab vno solum; tùm quia ex dictis *tom. primo sub tit. Contractus III. de mut. & vsur. Præmat. 10. num. 2. vers. probatur secunda pars* exigere in mutuo vltra sortem, quod teneatur condonare iniuriam mutuatarius, qua iustè, & licitè potest mutuantem vexare publica auctoritate est vsurarium, ergo quia illa condonatio iniuriæ est secundum se pretio æstimabilis, cæteroqui non induceret vsuram, ergo a fortiori erit pretio æstimabilis illa cessio iuris secundum se, quod iustè, & licitè posset creditor publica auctoritate vexare fideiussorem, adeò que ratione illius cessionis poterit certum interesse exigere. Sed contra primò, quia sicuti ratione fideiussionis, quamquis præstat in fauorem alterius non potest exigere, nisi ad summum duo, vel tria pro singulo centenario, ità vt eximatur ab illo onere non videtur posse obligari ad quid magis, quam ad duo vel tria, & sic iam patet, quod ratione talis cessionis incongruè principalis creditor exigeret illa vigintiquinque, præcipuè cum in ordine ad tale creditum iam tutus esset ex alia parte nempè in ordine ad alium confideiussorem. Secundò, quia illa cessio iuris cum illa acquisitione lucri, quamuis posset secundum se sustineri, quia tamen inuoluit plures fraudium præsumptiones non immeritò damnatur per eandem *l. si stipulatus esses §. si ex duobus ff. de fideiussoribus* per illa verba *reliqua autem si à priore fideiussore petere institueris, doli mali exceptione summoueris*, vbi Glosa disertis verbis hoc confirmat. Tertiò, quia cum supponatur creditor tutus ex eo præcisè, quod ius habeat in alterum fideiussorem sufficienter videtur compensari illa iuris cessio aduersus vnum per vltroneam illam oblationem par-

Instantia a paritate desumpta o in s[?] solutio.

In ordine ad creditũ principalis tã est tutus.

Glosa.

partis crediti per istum prædictam, quæ partis oblatio non est præsumenda dari pro mera iuris cessione de non vexando ipsum offerentem cum sit excedens, sed pro extinctione partis crediti. Ad illa, quæ afferuntur ad probationem antecedentis dicendum est certè fortius ius esse creditoris, quod habeat duos sibi obligatos in solidum, quam quod habeat vnum tantum, quia tamen sufficientissima cautio habetur per vnum illa iuris diminutio cum sit modica compensatur per illam oblationem partis debiti immediatè quod effectum consumandam. Idem ferè respondeas ad id, quod subditur de condonatione iniuriæ conuenta in mutuo, nempè illam iuris cessionem compensari per illam oblationem; deinde in illa iniuriæ condonatione nullum ius amplius remanet in condonante, in cessione autem iuris, de qua hic loquimur, adhuc remanet ius in cedente in ordine ad alium confideiussorem, adeòque illa cessio per quodcunque etiam modicum legitimè, & iustè compensari potest.

Illa iuris cessio compensatur per illã modici oblationem.

5 Respondeo tertiò, non incongruè præsumendum esse illam conuentionem, de qua loquimur, habere vim transactionis, ratione cuius fideiussor, qui conuenit non possit amplius molestari, cum quo tamen stat quod illud, quod per ipsum soluitur sit computandum in partem crediti. Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia conuentio facta de cessione alicuius iuris sine vlla restrictione, seu expressione seu quoad tempus, seu quoad modum intelligitur de cessione simplicitèr, sed cessio iuris simplicitèr facta eximit eum, cui fit talis cessio a quocunque onere absolutè in ordine ad illud ius, ergo &c. Ratio secundæ partis in eo consistit, quod illa conuentio est in ordine ad creditum, ergo id, quod erogatur erit in compensationem eiusdem crediti, ad proportionem eius, quod erogatur, ergo erit per modum partis eiusdem crediti, quod præcipuè verificatur in casu nostro, tùm propter illam quantitatem, quæ erogatur, quæque excedit ius, quod ex illa cessione extinguitur, tùm propter eam rationem, quod præsumendum est, quod ipse fideiussor illa vigintiquinque promiserit soluere non cedendo iuri illa repetendi a principali debitore, quod vtique præstare non posset, si illa non in partem debiti soluerit, sed ob solum finem cessionis iuris, quod creditor haberet aduersus ipsum fideiussorem soluentem illa vigintiquinque.

Illa cõuẽtio habet vim transactionis.

Quod erogatur est in cõpensatio nem crediti.

---

§. VI.

An fideiussor exceptione beneficij cedendarum posit ius acquirere non solum aduersus principalem debitorem, sed etiam aduersus alium confideiussorem.

SVMMARIVM.

Proponitur statu difficultatis 1.
Quid sit oppositio de beneficio cedendarum 2.
In quo consistat ratio dubitandi 3.
Rationes, ob quas videtur exceptio extendi ad alios confideiussores 4.
Probabilius est posse aduersus alterum confideiussorem agere pro repetendo soluto 5.

Disquisitio VI. In terminis casus, de quo locuti fuimus in præcedenti disquisitione vnus fideiussor in executione petita contra ipsum excepit de beneficio cedendarum, quod eidem fuit concessum, vel per principalem debitorem, vel implorato Iudicis ministerio. Ex vi talis beneficij contendebat postea agere ad repetendum creditum per se ipsum solutum non solum aduersus principalem debitorem, sed etiam aduersus fideiussorem. Oritur hic controuersia, an iustè posit agere ex vi talis beneficij aduersus alterum confideiussorem. Pro quo 1

Aduerte fideiussorem in executione petita contra ipsum opponere de beneficio cedendarum nihil aliud esse quam petere, quod sibi actio cedatur, quam habet creditor contra se intentans actionem, seu petens executionem contra principalem, & quod sibi tradatur instrumentum debiti *Baldus l. nomen ff. de hære. vel act. ven. & sing. per Alexandrum in l. sciendum 3. col. ff. de verb. oblig. Paulus de Castro in l. si mandato meo ff. de fideiussor. Baldus in auth. præsente C. eod. tit.* vbi dicunt, quod etiam ante sententiam potest excipere; quinimmò habet etiam fideiussor pro beneficio cedendarum nedum exceptionem, quandò conuenitur, sed etiam officium Iudicis, quod principalitèr ipse potest proponere pro eo impetrando *l. si contendas per Bart. & Alexand. de fideiussor.* quod est verum etiamsi statutum prohibeat omnem defensionem secundum *Baldum not. in auth. præsente C. de fideiuss. & Alexander cons.* 190. *part. prima.* 2

Baldus. Alexander. Paul. de Castro. Baldus.

Bartolus Alexander. Baldus. Alexander.

Id quod controuertitur in præsenti est, an
illa actio, quæ competit fideiussori soluen- 3
ti ex beneficio cedendarum non solum per exceptionem, sed etiam per imploratum Iudicis officium restringatur solummodò ad debitorem, an etiam extendi possit ad alium etiam confideiussorem.

Vi-

4 Videtur dicendum, quod etiam posit extendi contra alium confideiussorem ex multiplici ratione primò, quia fideiussor, qui vtitur exceptione de beneficio cedendarum per solutionem, quam præstat creditori, succedit in omnibus iuribus eiusdem creditoris, ergo sicuti ipse principalis creditor non solum ius habet agendi contra debitorem, sed etiam contra fideiussorem, etiam alter fideiussor, qui in ipsius locum succedit poterit agere &c. Antecedens patet, quia fideiussor per actionem sibi cessam constituitur in ordine ad illam in eodem iure, in quo erat creditor, cum ius istius acquirat. Secundò, quia fideiussio fundatur in debito principalis debitoris, quod per solutionem factam per vnum fideiussorem non extinguitur, ergo non est, cur extinguatur onus in altero fideiussore ab ipso, qui soluit. Consequentia probatur, quia quotiescunque perseuerat subiectum, & accessorium secundum se non remittitur non est, cur ipsum accessorium debeat extingui nec per se, nec per accidens. Tertiò, quia si alius a principali debitore, & a fideiussoribus pro ipso soluat creditori, ipsiusque iura acquirat non solum potest agere contra principalem debitorem, sed etiam contra quemcunque, ex fideiussoribus, ergo etiam si alter ex fideiussoribus soluat eidem creditori poterit agere non solum contrà debitorem, sed etiam contra alterum fideiussorem. Consequentia probatur, quia parum referre posse videtur, quod sit alius a fideiussoribus, quod soluat, ac sit vnus ex eisdem, nam in tantum alius à fideiussoribus potest agere tàm contra debitorem, quam contra eosdem fideiussores, inquantum acquirit iura creditoris, qui potest agere in omnes, nec per solutionem per se ipsum factam non extinguitur subiectum principale, quod est debitum, & ea quæ fundantur in ipso per se non remittuntur, sed etiam vnus ex fideiussoribus soluens per beneficium cedendarum acquirit iura creditoris; & debitum principalis adhuc perseuerat, nec alterius fideiussoris onus per expressam cessionem remittitur, ergo &c. His sic stantibus

Fideiussor excipiens de beneficio cedendarum succedit in iuribus creditoris.

Quotiescunque perseuerat subiectum accessorium non remittitur.

Allata ratio efficax ad rem nostram.

5 Respondeo, probabilius esse posse aduersus alterum confideiussorem agere pro repetendo soluto. Ratio esse potest primò fundata in ijs omnibus, quæ mox adduximus. Secundò, in iuribus, & præcipuè *in l. fideiussoribus ff. de fideiussoribus, & mandatoribus*, vbi sic legitur *Fideiussoribus succurri solet, vt stipulator compellatur ei, qui solidum soluere paratus est vendere cæterorum nomina*, vbi diserte Glosa rem explicat iuxta sensum nostræ responsionis, dicens quod *creditor debet solutori cedere actiones, quas habet aduersus cæteros fideiussores, vt ipse possit recuperare, quod soluit*; Hoc idem cuincitur *in l. si mandato meo, & in l. cum is ff. eod. tit. & in l. creditori l. cum alter C. eod. tit.*

Iura comprobantia assertum.

Dices ex *Glosa in ead. l. fideiussoribus ff. de fideiussoribus, & mandat.* fideiussori soluenti solidum cedendam esse actionem contra fideiussorem non in solidum, sed pro rata hoc est pro parte cæterorum *arg. l. si pupillus ff. de tut. & rat. distrah.* ergo talem non poterit ab eodem integre solutum repetere, sed ad summum pro medietate secum diuidere. Sed contra primò, quia ad summum hæc valerent quandò essent plures fideiussores vltrà illud qui soluit, quod non militat in hypothesi, de qua loquimur. Secundò, valere tantum possunt, quandò ipsi fideiussores accesserunt non in solidum, sed tantum pro rata, quod non euenit in præsenti, vndè fideiussor, qui soluit potest agere pro tota quantitate.

Fideiussores accesserunt in solidum non pro rata.

Dices secundò *ex l. vt fideiussor ff. de fideiussoribus, & mandat.* fideiussori contrà fideiussorem non datur actio nisi cessa, vbi Glosa proposito casu ait. *Conueni vnum fideiussorem, qui mihi totum debitum soluit, quæro vtrum debeam cedere actionem isti fideiussori contrà suum confideiussorem. Respondeo quod non*, ergo si fideiussor non potest agere, nisi actio fuerit cessa, & qui solutionem recepit non tenetur actionem eidem cedere a primo ad vltimum sequitur, quod fideiussor soluens non possit agere contra suum confideiussorem. Sed contra, quia quidquid asserat Glosa, litera in textu certè non prohibet talem cessionem iurium, sed tantum dicit, quod si non fuerint cessæ actiones non possit confideiussorem conuenire pro repetendo soluto. Cæterum ex alijs iuribus supra allegatis talis cessio est concedenda.

Litera menta non prohibet talem cessionẽ iurium.

---

§. VII.

An literæ cambij reuocari possunt, antequam soluantur.

SVMMARIVM.

Sensus difficultatis propositus 1.
Auctores agentes de hac difficultate 2.
Non possunt huiusmodi literæ reuocari si sint dispositiua 3.

1 Disquisitio VII. Deposuerat Caius centum nummos aureos penes Franciscum Campsorem, qui Caius cum esset debitor Sempronij de eisdem centum eodem absente iussit eidem Francisco Campsori, penes quem deposuerat, quod illos centum solueret eidem Sempronio suo creditori. Franciscus describit illos centum ad partitum Sempronij. Quæritur iam, an idem Caius possit postea reuocare literas, &

& prohibere eidem Francisco ne amplius soluat Sempronio.

Balдus. Iason. Petrus Tuscus. Henric. Schuuarthzentethaler. Ioannes Andreas. Puteus. Cardin. Tuscus. Ioannes Baptista Cauat.

2 Proponit hanc difficultatem *Baldus in rubri. C. de constit. pecun. num. 16.* vbi expressè asserit literas cambij etiam ante solutionem reuocari non posse. Idipsum sentiunt *Iason in repet. sum l. admonendi num. 152. ff. de iure iurando. Petrus Tuscus in suis sing. in vers. literas cambij. Henric. Schuuarthzentethaler in suo tract. de stipulat. pag. 872. num. 79. Ioannes Andreas in addit. ad Specul. in tit. de depos. sup. rubr. Puteus dec. sua 126. num. 3. lib. 3. Card. Tuscus concl. 13. num. 2. in litera C. & nu. 3. Ioannes Baptista Canstius in tract. de Cambijs pag. 224. cap. de literis vers. quaro, an litera il 3. & il 4.* cum quibus.

Bimius. Stracch. Tuscus.

Respondeo, neutiquam posse huiusmodi literas sic reuocari per Caium, si talis literæ sint dispositiuæ *ad notata in l. verum præsente in vers. vndè falsam ff. de constit. pecun.* sicque vltra citatus tenent *Bimius cons. 30. num. 84. in primo. Straccha de assecurationibus Glos. 21. num. 45. & Cardin. Tuscus concl. 362. num. 3. in litera L.*

Probatur primò, quia ex quo solutio per vnum ex contrahentibus facta est, & per alterum datæ literæ, & per eum, cui directæ sunt, acceptatæ, contractus intelligitur completus, & perfectus, quantum ad onera, & obligationes, quæ ex eodem contractu consurgunt per ea, quæ diximus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs l. Pranot. 1.* sed quandò contractus præcipuè si sit nominatus completus est ex vna parte non datur amplius locus pænitentiæ respectu eius, qui non satisfecit per ea, quæ diximus *tom. primo sub tit. Contractibus l. Pranot. 4. per totum*, ergo per Caium recepta pecunia, & datis literis pro restitutione in loco determinato facienda non poterit altero renuente earundem literarum fieri reuocatio.

In cõtractibus cõpletis nõ datur locus pænitentiæ.

Probatur secundò, quia per solutionem factam ex vna parte, & dationem literarum ex altera, & acceptationem earundem per eum, ad quem diriguntur intelligitur facta quasi quædam copulatio consensuum simultaneorum eorum omnium, qui in simili contractu debent obligari *Baldus in l. 2. ff. de pactis*, & euincitur *ex l. qui autem in fin. ff. de const. pecun. & in l. 1. ff. de contrahenda empt. in vers. & per literas,* sed petito semel consensu, qui sufficientèr probatur per literas (epistola enim semper loquitur *l. 1. de offic. præfect. vrb. l. sæpe audini Cæsarem ff. de officio præsid.*) in contractibus nominatis non liberum est contrahentibus ab eisdem recedere, promissio etenim facta per epistolam semper loquentem perficitur per receptionem ipsius epistolæ, & ad illud tempus, quo recipitur retrotrahitur *l. qui absenti ff. de acquir. possess. & l. absenti ff. de donation.* ergo &c.

Facta est copulatia consensuum.

Dices literæ antequam soluantur non habent, nisi rationem simplicis mandati, sed mandatum quousque non est completum semper per mandantem est reuocabile iuxta textum *in l. verum præsente in vers. vndè falsam ff. de constit. pecun. Baldus in rub. de constit. pecun. nu. 16. Iason in l. admonendi num. 152. de iure iurando. Bimius cons. 30. num. 84. Straccha de assecurationibus glos. 21. num. 45.* ergo &c. Sed contra in primis, quia cessat hæc ratio quandò literæ non sunt simplicis mandati, sed dispositiuæ per ea, quæ scribit *Genua de script. priuat. lib. 3. fol. mihi 154. num. 60.* cuiusmodi sunt illæ, de quibus nos loquimur; Deindè non possunt habere rationem simplicis mandati, quandò fiunt ex vi contractus secundum propriam rationem, & conditiones completi.

Instantia proposita, & soluta.

Baldus. Iason. Bimius. Stracch. Genua.

Hinc non incongrue docet *Salicetus in l. si filius familias ff. ad Macedonianum*, quod acceptans literas cambij non possit postea solutioni contradicere etiam si mercator, qui literas scripsit pendente termino solutionis decoxerit, quod etiam pluribus rationibus confirmat *Vincentius de Franch. decis. sum Neapolit. 303. per totum*, vbi quoque Sacrum Concilium refert ita adiudicasse *sub die 26. Nouembris 1583.* & *Capola cons. 9. num. primo* asserit, quod recipiens literas cambij, eisque lectis ponens inter alias, & non contradicens censeatur illas acceptasse, & ita se obligasse ad contenta in eis, vt non possit amplius pænitere, quod etiam confirmarunt *Alexander in addit. Bartoli in l. cum tabernam §. 1. num. 5. in vers. ex hac lege de pignoribus. Socinus Iun. cons. 121. num. 31. lib. 2. Rota Genuensis decis. 135. num. 2. Parisius cons. 5. num. 206. in 4.* ex quibus infero, quod si quis facta conuentione literas dederit ad aliquem pro solutione, qui eas acceptarit renuente eo, in cuius fauorem datæ sunt non possit amplius easdem reuocare, siquidem sicuti in allegatis etiam decocto datore literarum non potest receptor earundem de acceptatione pænitere, quia ius iam quæsitum est respectu eius, in cuius fauorem datæ sunt, ita eisdem datis, & acceptatis non possit easdem reuocare, qui eas dedit ex conuentione, & solutione sibi facta, quandòquidem ex datione, & acceptatione earundem stipulator perfectum ius acquisiuit ad complementum ipsarum.

Salicet. Vincentius de Franchis. Capola. Alexander. Socinus Iunior. Rot. Genuensia. Parisius.

§. VIII.

§. VIII.

An literis cambij casu amissis dirigenda sit actio contra datorem earundem, an contra eum, ad quem erant directæ.

SVMMARIVM.

Facti series in suis terminis 1.
Duplex sensus difficultatis 2.
Si literæ cambij fuerunt deperditæ, antequam præsentarentur actio dirigenda est contrà datorem earundem 3.
Si postquam fuerunt præsentatæ, & acceptatæ contrà eum, qui acceptauit. Ibid.
Dator literarum potest cogi ad dandas literas pro eodem loco, si creditor velit, & cogere eundem ad acceptandas literas, si renuat 5.

1 DIsquisitio VIII. Facta conuentione inter Titium, & Caium, vi cuius Caius soluit hic Mediolani centum nummos aureos eidem Titio, vt hic eosdem Romæ restitueret Titius dedere Caio directas Romam ad Sempronium, vt hic ibi solueret, sed in missione earundem in itinere fuerunt deperditæ. Orta fuit hic controuersia, an pro solutione earundem dirigenda sit actio contrà datorem earundem, an verò contra eum, ad quem erant directæ? Pro solutione

2 Aduertè iuxta duplicem sensum propositam difficultatem posse examinari; vel enim literæ fuerunt amissæ, antequam præsentarentur, seu acceptarentur per eum, ad quem erant directæ pro solutione facienda, vel in itinere, antequam eæ præsentarentur, seu ab eodem acceptarentur; iuxta quam distinctionem clarior fiet discussio. *Duplex sensus difficultatis.*

Respondeo igitur; si literæ cambij fuerunt deperditæ antequam præsentaretur actionem dirigendam esse contra datorem earundem, si verò postquam fuerunt præsentatæ, & acceptatæ contra eum, qui acceptauit. Prima pars est *Baldi in l. instrumenta in fin. C. de fideicommissis. Iasonis in repet. l. admonendi num. 153. de iure iur. Pauli de Castro in d. l. instrumenta C. de fideicomissis. Paciani de probationibus lib. primo cap. 63. num. 139. Bursati cons. 39. num. 12. Mascardi concl. 631. num. 8. Vincentij de Franchis decis. Neapoli 498. num. 2. Antonij de Gamma decis. Lusitania 336. num. 1.* Secunda pars est conformis ijs, quæ alibi diximus, limitanda tamen, vt infrà

Baldus. Iason. Paul. de Castro. Pacian. Bursatus Mascardus. Vincentius de Franc. Gamma

Probatur prima pars, quia dator literarum eousque remanet debitor contentorum in eisdem literis, quousque, vel per realem, vel per virtualem solutionem executioni non mandantur; sed in hypothesi secundum quam supponuntur deperditæ ante præsentationem, & acceptationem nec per realem, nec per virtualem solutionem intelliguntur executioni mandatæ, ergo dator literarum adhuc remanet debitor contentorum in ipsis. Minor probatur, quià ipsa datio literarum secundum se cum habeat vim simplicis mandati, seu etiam literæ dispositiuæ non habet vim solutionis alicuius siuè realis, siuè virtualis, donec impleatur, cæteroqui ijs semel datis non posset creditor habere regressum contra datorem earundem etiam in casu quo per eum, ad quem diriguntur, non acceptarentur, quod est contra communem consensum, & praxim. Confirmatur ex textu *in l. qui absenti ff. de acquir. possessione*, & per Doctores omnes *in l. singularia ff. si cert. pet. ar.* vbi dicitur, quod quæ continentur in literis non sortiantur affectum, nisi quatenus illæ fuerint præsentatæ, ergo eisdem amissis, & non præsentatis adhuc creditor ipsarum ius retinebit aduersus eum qui eas dedit, non aduersus eum, cui destinantur pro solutione. *Datio literarum habet vi simplicis mandati.*

Probatur secundò eadem prima pars, nã vel ille cui literæ destinantur est simplex mandatarius, vel etiam simul debitor datoris earundem, sed quocunque modo se habeat obligari nequit sine præsentatione literarum, ergo &c. Minor probatur, quià mandatarius esse non potest sine mandato, nec potest obligari actione mandati, vbi consensum non præstitis, nec mandatum acceptauit. Rursus quamuis fuerit debitor datoris literarum pro æquali summa in eisdem contenta non tenetur tamen ad illam alteri erogandam, nisi sibi constet de cessione iurium illi facta per suum creditorem, quod certè esse non potest sine præsentatione literarum. Aduertè tamèn, quod in casu, quod actio esset intentata contra datorem ipsarum literarum, & ipse coactus fuerit soluere contenta in eisdem literis esset per creditorem earundem liberandus in cauta forma per publicum, & solemne instrumentum *Mandatarius esse non potest sine mandato.*

Hic ex occasione oritur difficultas, an si literæ fuerint deperditæ ante præsentationem, actio quæ conceditur creditori contra datorem literarum debeat esse ad repetendum solutum, an verò ad iterandas literas in fauorem eiusdem creditoris, & quid agendum in hypothesi, quod creditor nolit amplius literas, sed suum creditum in numerata pecunia, cum illa non amplius egeat in loco, ad quem erant destinatæ literæ, & debitor nolit dare, nisi literas pro complemento contractus. Omissis aliorum placitis placet respondere datorem literarum posse cogi ad dandas literas pro eodem loco, si creditor velit, &

& cogere eundem creditorem ad nouas literas acceptandas, si renuat, non autem posse cogi, & cogere ad solutum in numerata pecunia. Ratio in vniuersum esse potest, quia constituto contractu secundum sui substantiam per absolutum vtriusque contrahentis consensum non datur actio ad recisionem, sed tantum ad complementum, ergo cum in suppositione, de qua loquimur, accesserit absolutus vtriusq; contrahentis consensus ad substantiam contractus, non erit, cur debeat resolui per restitutionem soluti, si alter contrahentium renuat, sed velit contractum compleri; neque obstare potest, si dicatur non amplius vigere easdem circunstantias, & conditiones, sed variato tempore intelligi etiam variatum finem, ob quem initus est contractus, nempè indigentiam, quam habebat creditor pro tali loco, vel facilitatem, quam habebat creditor illic correspondendi; adeòque non amplius vigere ius ad illius complementum, cum cessante fine cesset etiam ius; non, inquam, obstare potest; quandòquidem semel constituto per sua substantialia contractu, non est, cur irritari debeat ex variatione circunstantiarum; quis enim diceret contractum emptionis mutuo contrahentium consensu iam firmatum corruere ex eo, quod emptor variatis temporum differentijs re empta non amplius indigeat? neque ex eo, quod res empta amplius inseruire nequeat ad vsum, pro quo est empta contractum iam initum irritat. Confirmatur, quia firmis manentibus, quæ pertinent ad substantiam contractus non est, cur irritari debeat ex eo, quod aliquid deficiat, quod pertineat dumtaxat ad probationem, vel ad celerem executionem, sed substantialia contractus cambialis etiam literis amissis perseuerant, (quandòquidem hæc consistunt in mutuo contrahentium consensu, & in obligationibus, quæ ex eodem consurgunt) & solum literæ supponuntur deperditæ, quæ pertinent non ad substantiam, sed tantum ad probationem, ergo &c. neque casus deperditionis obesse potest contractui, vel contrahentibus volentibus in eodem contractu persistere, quandòquidem ille casus omninò fortuitus est, qui propterea non debet alicui imputari *In spec. de iud. §. specialis verò vers. illud autem, & seqq.*

Constituto cambio per vtriusq. consensu datur solu actio ad complementum.

Nō irritatur cōtractus emptionis ex eo, quod emptor re illa nō amplius egeat.

Speculator.

Probatur secunda pars, quæ tamen procedit in suppositione, quod ille ad quem literæ fuerant ordinatæ se debitorem constituerit perferentis easdem literas. Nam ex eo, quod se constituerit debitorem deferentis ad se literas, & vt debitor fuerit acceptatus intelligitur facta nouatio per ea, quæ late supra tradidimus, sed facta nouatione intelligitur translata obligatio prioris debitoris in eum, qui se pro illo constituit debitorem, quinimmò extincta obligatio illius, & orta noua in isto, ergo &c. vndè merito docuit *Baldus in l. pro debito num. 2. C. de bon. auct. Iud. possid.* quod creditor, qui acceptauit campsorem, seu nummularium in debitorem, si hic deueniat in decoctionem, aut effugiat non possit amplius idem creditor habere regressum contra priorem debitorem, quia ille per nouationem quodammodò liberatus est.

Constituendo se debitore inducit nouationem.

Baldus.

Dixi *in suppositione, quod ille, ad quem literæ fuerant ordinatæ se debitorem constituerit*; propter ea, quæ docui *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. in Disquis. §. 20. num. 2. vers. probatur secundo*, nempè præcisam literarum acceptationem non habere vim promissionis nec solutionis, nisi quid aliud ponatur, quod inferat eandem promissionem, præcipuè, cum, vt asserit *Turri de Cambijs disp. 2. quæst. 11. num. 9. vers. dicendum secundo in fine*, & nos etiam docuimus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Pranot. 20. num. 9. vers. dicas quandò solutio* receptio literarum arguat quidem consensum ad recipiendum mandatum, non autem ad ea exequenda, quæ in literis continentur per ea, quæ ibi allegatis iuribus, & rationibus ibidem commendauimus.

Præcisa literarū acceptatio nō habet vim promissionis.

---

§. IX.

An habens literas cambij pro vno loco possit cogere campsorem ad dandum literas pro alio.

SVMMARIVM.

Status difficultatis propositæ 1.
Duplex sensus, in quo potest examinari 2.
Si literæ datæ pro Venetijs iuxtà conuenta consequi possunt suum effectum, non potest dator ipsarum cogi ad eas immutandas pro restitutione alibi 3.
Si literæ datæ pro Venetijs non possint ibi consequi suum effectum defectu se tenente ex parte datoris earundem, nec potest cogi ad alias dandas pro alio loco 4.

Disquisitio IX. Inito contractu cambij, quo Titius hic Mediolani soluit Sempronio mille nummos aureos, & Sempronius eidem Titio dedit literas, vt ijdem mille nummi aurei per suum respondentem restituerentur Venetijs secundum conuentionem restitutionis ibidem faciendæ contigit, vt idem Titius non amplius indigeret eisdem nummis Venetijs, sed tantum Romæ. Orta fuit controuersia, an commutatis literis potuerit Titius obligare Sempronium ad literas dandas pro Roma ad subueniendum proprijs in-

Cauat. Francis-cus Bernardinus Porrus. Tuscus. indigentijs ibidem. Proponit hanc difficultatem *Canatius de Cambijs pag. 224. col. 2. in fine*, quam late expendunt, & prosequuntur *Franciscus Bernardinus Porrus in nonnullis suis consultationibus post tract. dicti Canatij de Cambijs, & Tuscus concl. 362. in litera L.* Pro solutione

2 Aduerte controuersiam hanc iuxta duplicem sensum posse examinari, vel enim literæ, quæ primò ex vi contractus iam initi datæ sunt pro Venetijs, vt in facti serie exponebatur, consequi poterant suum effectum in loco, ad quem fuerant destinatæ, vel ibi ex impotentia datoris earundem literarum effectum consequi non poterant, quatenus, vel ibi non habuerit, qui literas acceptaret, vel soluere vellet, vel si habuerit, hic tamen noluerit ex aliquo fine acceptare. Porrò, vel dator earundem literarum habebat respondentes suos tam Venetijs, quam Romæ, & solitus erat cambire pro vtroque loco, vel correspondentem dumtaxat habebat Venetijs, & solummodò assuetus erat pro tali loco cambire. Tandem, vel pretium cambiorum erat æquale pro vtroque loco, vel maius pro vno, minus pro altero. His pro claritate sic expositis

Sensus, in quibus potest examinari difficultas.

3 Respondeo primò, si literæ datæ pro Venetijs secundum conuentionem initam consequi poterant suum effectum ibi, non potest dator ipsarum cogi ad eas immutandas pro restitutione Romæ facienda *Ioannes Baptista Canatius de Cambijs pag. 224. col. 2. in fin. Genua de scriptura priuata lib. 3. quæst. 6. sub titulo quadam notabilia num. 40. & 41.* Probatur, quia quamuis contractus secundum se ante celebrationem indifferens esset, vt vel pro vno, vel pro altero loco celebraretur, post celebrationem tamen non est amplius indifferens, sed adimplendus est secundum eas conditiones, quæ in celebratione eiusdem fuerunt appositæ, quia quæ voluntatis fuut ante factum ex post facto sunt necessitatis, ergo si literæ possunt suum sortiri effectum pro loco, ad quem datæ fuerunt non poterunt reluctante datore earundem immutari pro alio loco. Confirmatur, qui vendidit suum frumentum in aliquo determinato loco secundum conuentiones tradendum emptori non potest per eundem emptorem cogi ad illud tradendum in alio loco, in quo ipse emptor indiget, ergo etiam qui pecuniam suam absentem in aliquo determinato, & conuento loco commutauit cum alia præsenti non poterit cogi per alium, cum quo commutauit ad tradendum in alio loco ab eo, pro quo facta fuit conuentio, quandòquidem pacta seruanda sunt iuxta expressam mentem, & conditiones appositas per contrahentes ex vulgatissimis iuribus. Confirmatur secundò, quia ante celebrationem contractus non poterat dator literarum cogi ad cambiendum pro Roma per ea, quæ superius tradidimus nisi ex publico munere intelligatur ad hoc obligatus, ergo etiam post celebrationem contractus pro vno determinato loco non poterit cogi ad conuenta soluenda in alio loco, pro quo facta non fuit conuentio. Consequentia probatur, quia ex eo, quod contraxerit pro vno loco determinato non adempta ipsi est libertas ad contrahendum, vel non contrahendum pro alio loco, & sicuti si v. g. contraxit pro vno loco, non potest cogi ad ineundum alium contractum distinctum à primo pro alio loco, ita ex eo, quod contraxerit pro vno non potest cogi ad immutandum eundem contractum pro alio loco, quinimmò etiamsi posset cogi ad contrahendum pro aliquo determinato loco ad exigentiam alterius contrahentis, non posset tamen cogi ad contractum iam firmatum pro vno loco commutandum pro alio, siquidem positæ conditiones in contractu sunt adamussim obseruandæ, nec in libertate vnius contrahentis est easdem commutare altero renuente.

Cauat. Genua.

Quæ voluntatis sunt ante factum ex post facto sunt necessitatis.

Varia cõfirmationes resp. prioris.

Non potest immutari contractus altero dissentiente.

4 Respondeo secundò, si literæ datæ pro Venetijs consequi ibi non poterant suum effectum defectu se tenente ex parte datoris earundem, nec potest cogi idem dator ad alias dandas pro restitutione Romæ facienda, siuè ibi habeat respondentem, & solitus fuerit etiam pro tali loco cambire, siuè ibi non habeat, nec solitus fuerit &c. Est contra *Canatium, & Genuam locis suprà citatis.* Probatur primò, quia ex vi contractus iam initi non habet creditor ius, nisi ad ea, quæ sibi interérant, vt contractus in loco compleretur, pro quo fuerat celebratus, ergo si debitor compenset ea, quæ creditori interérant, vt contractus ibi compleretur per actualem solutionem extinguet quodcunque ius eiusdem creditoris, qui propterea non poterit, ad quid aliud cogi, nec ad nouas literas dandas pro Roma. Antecedens probatur, quia ex eo, quod quis contraxerit vno modo per vnum contractum non obligat alium contrahentem ad alium contractum, sed solum ad complendum iam initum, vel ad compensanda ea, quæ ex non complemento proueniunt eidem creditori; Neque dicas obligari quodammodò in pœnam defectus non complementi, qui defectus ex ipsius causa supponitur prouenire; contrà enim impugnaberis, quia tali pœnæ, nec subesse tenetur, nec ex lege, nec ex conuentione, cum lex nullibi hoc præcipiat, nec partes de ipsa in celebratione conuenerint.

Cauat. Genua.

Obligatur solummodò ad id, quod interérat creditori, quod in loco conuēto solueretur.

Probatur secundò, iuxtà superius dicta, quia ex vno contractu celebrato pro aliquo determinato loco non potest obligari ad celebrandum pro alio, cum liber sit ad celebrandum pro quocunque voluerit, ergo quamuis celebrauerit pro vno loco, in

in quo creditor sortiri non possit suum effectum non poterit ex illo contractu ad reddendum pro alio loco cogi, pro quo se non obligauit. Consequentia probatur, quia non implementum contractus in loco contento non confert ius ad alium diuersum, & distinctum contractum; quis enim diceret, quod ex eo, quod ego non adimpleam venditionem firmatam hic per actualem traditionem rei venditæ, vel ex eo, quod illa mea non est, vel ex alio capite obliger ad vendendam aliam rem in alio loco existentem?

Non implementum contractus non confert ius ad aliu contractum.

Hæc, quæ dicuntur, si verificantur, quandò debitor cambij habet in alio loco, in quo creditor intendit solutionem, correspondentem, a fortiori verificari debent quandò ibi non habet, vt per se patet, & si debitor ad hoc cogi non potest, quandò pretium cambij est pro vtroque loco æquale, à fortiori cogi non poterit, quandò inæquale est, & excedens in sui præiudicium.

§. X.

Quemnam obliget soluens cambium, & cuinam obligetur recipiens.

SVMMARIVM.

Refertur casus in suis terminis 1.
Fabius per solutionem sibi obligat Petrum non Antonium, & per consequens Antonius obligatur Petro, non Fabio 2.
Antonius obligatur Petro mandanti, non Fabio soluenti 3.

1 DIsquisitio X. Mandauerat Petrus Mediolani existens Fabio suo respondenti Romæ, vt solueret ibi mille nummos aureos Antonio. Facta fuit ibi solutio, quam Antonius recepit. Exeitata fuit ratio dubitandi, an Antonius, qui soluit obligatum habuerit illum, cui soluit, an vero eum, cuius mandato soluit, & item an Antonius, qui recepit obligetur versus Fabium soluentem, an verò versus Petrum mandantem. Ratio dirimendi hanc controuersiam delata fuit ad Rotam Genuensem, quæ *decis.* 168. *num. primo* definiuit soluentem habere obligatum eum, de cuius mandato soluit, non eum, cui soluit, & recipientem obligari erga mandantem, non verò erga soluentem. Cum eadem Rota Genuensi transeundo

2 Respondeo, Fabium per solutionem sibi obligare Petrum, non Antonium, & per consequens Antonium obligari Petro, non Fabio. Colligitur expresse responsio ex textu *in l. si pupilli §. 1. ff. de solutionibus, & in l. si me, & Titium ff. si cert. pet.* & vlterius ratione sic euincitur, nam vel Fabius erat debitor Petri, vel simplicitèr eius respondens soluens tamen ex bonis proprijs, si primum; iam per talem solutionem quam præstat Fabius nomine Petri extinguit debitum, quod cum eodem Petro habebat, & sic nullum sibi obligat, sed tantum se eximit ab obligatione, quam habebat cum eodem Petro; si secundum, cum soluat nomine, & de mandato eiusdem Petri eundem Petrum constituit debitorem, non enim Fabius soluisset Antonio, nisi idem Petrus mandasset, & vsus communis campsorum est, vt scribant in suis libris rationum eum tanquam debitorem, qui mandat solutionem, non eum, cui soluat; neque existimandum est mandantes fieri alteri solutionem accedere dumtaxat, vt fideiussores pro illo, cui fit solutio; non, inquam, existimandum, quandòquidem campsores ex communi praxi non recipiunt eos, quibus soluunt, vt principales debitores, sed velut ministros recipientes nomine mandantium, vel vt procuratores eorundem, non curantes, an recipiant ad vsus proprios, vel ad commoda mandantium, sed præcisè tribuentes nomine eorundem mandantium.

Ex vsu Mercatorum ille constituitur debitor, qui mandat solutionem.

3 Hinc etiam deducere fas erit, quod Antonius obligabitur Petro mandanti, non Fabio soluenti, quod sic euincitur; Respectu illius, seu in fauorem illius obligatio debet consurgere in recipiente, respectu cuius, seu apud quem resultat onus soluendi debitum, quod contractum est, sed onus soluendi debitum, quod contractum est resultat in Petro mandante, non in Fabio soluente, ergo obligatio, quæ consurgit in Antonio recipiente debet esse in fauorem Petri, non Fabij. Confirmatur, quia in contractibus ad quem spectat onus spectat etiam ius, quod ex eisdem resultat, sunt et enim contractus onerosi, & tantum quis deperdit, quantum acquirit, sed onus soluendi Fabio spectat ad Petrum, ergo ius repetendi ab Antonio debet ad eundem Petrum pertinere, vt saluetur æqualitas consistens in eo, vt tantum quis acquirat, quantum deperdit, & in tanto alleuietur, in quanto grauatur.

Ad quē spectat onus spectat etiā ius.

§. XI.

An per detentionem, & productionem literarum sufficientèr probetur earum acceptatio:

SVMMARIVM.

Explicatur status quæstionis 1.
Per detentionem literarum sine contradictione arguitur acceptatio earundem 2.
Ad præsumendam acceptationem non sufficit, quod immediatè post præsentationem literarum nulla facta fuerit contradictio, sed tantum temporis requiritur, vt iudicio prudentum habeatur prudens consultatio 3.
Si literæ per eum, cui sunt directæ, producantur in iudicio, præsumitur acceptatio 4.

1 DIsquisitio XI. Constituto cambio inter Titium datorem literarum, & Caium stipulatorem hic Mediolani literæ fuerunt directæ Romam ad Andræam responsalem eiusdem Titij, quas ipse recepit, nec tamen acceptauit expressè, nec aliquid posuit, quod simul cum receptione haberet vim, vel formalis, vel virtualis solutionis, quod diximus requiri ad hoc, vt intelligatur facta nouatio, & debitum Titij translatum in eundem Andream, respondentem ipsius. Detinuit tamen idem Andreas literas sibi præsentatas per aliquod spatium temporis eis non contradicens, vel fortè etiam ad aliquem finem sibi proficuum in iuditio præsentauit. Quæritur hic primò, an per detentionem literarum per aliquod temporis spatium sine contradictione sufficientèr probetur earundem acceptatio? Secundò, ex suppositione, quod probetur quodnam temporis interuallum ad probandum requiratur? Tertio, an illa ipsarum productio in iudicio inferat concludentèr eandem acceptationem?

2 Respōdeo primò, per detentionem literarum sine vlla contradictione sufficientèr præsumi earundem acceptationem quantum ad effectum obligandi detentorem ad solutionem *Rota Genuensis decis. 8. num. 13.* quam sequitur *Genua de scriptura priuata lib. 3. quæst. 3. sub tit. quadam notabilia nu. 18 & alij communitèr.* Probatur primò, quia taciturnitas vltrà tempus, quod requiritur ad respondendum habetur pro consensu *l. si filius C. de pet. hæred. l. qui in aliena ff. de acq. hæred. cap. ea noscitur de ijs, quæ fiunt à Præl. Ludouicus Roman. in l. qua dotis ff. sol. matrim. num. 42.* præcipuè cum per præsentationem literarum censeatur interpellatus ad approbandum, vel improbandum

Rot. Genuensis. Genua.

Taciturnitas vltra tempus, quod requiritur ad respōdēdum habetur pro cōsensu.

Ludouic. Rom.

Abbas in cap. 2. de ijs, quæ fiunt à Præl. sine cons. cap. Alexander in l. qua dotis ff. sol. matrim. quinimmò literæ ad aliquem scriptæ, eique redditæ, & ab eo lectæ ità demum eum obligant, si eas retinuerit, & tacuerit *l. Titius in extre. vbi Bartolus, & Baldus ff. de constit. pecun. Bartolus in l. cum tabernam §. pen. ff. de pignor. Alexander cons. 78. vol. 1.* ratione coniunctionis ad contenta in eis, nisi statim contradicat *l. si filius, & ibi Bartolus ff. de Maced. Baldus in l. si absentis 3. col. C. si certum petatur Cardin. in clem. 1. de procuratoribus in 4. not.* vbi habetur, quod est verum, nisi legens protestetur, quod nolit obligari, ergo per detentionem literarum sufficientèr probatur quantum ad effectum obligandi ipsarum acceptatio.

Abbas. Alexander. Bartolus. Baldus. Alexander. Bartolus. Baldus. Cardin.

Dices ex superius dictis per simplicem receptionem literarum non intelligitur facta nouatio, nec transfusa obligatio in recipientem, nisi vel ponat promissionem, vel aliquem actum positiuum, cui intelligatur annexa talis promissio, vel virtualis solutio, sed nec per detentionem literarum, licet arguatur consensus, non ponitur aliqua promissio, nec aliquis actus positiuus æquiualens tali promissioni, ergo &c. Sed contrà, quia ipsa actualis detentio est æquiualens actui positiuo, si sit ad aliquod tempus postquam legerit detinens, eo quià non contradicens statim præsumatur se obligare ad contenta in eisdem *Bartolus in l. quo enim ff. rem rat. hab. & ibi Paulus de Castro, & Baldus in rub. C. de fid. instrum. in 17. col. in vers. quæro, quid de literis transmissis, & in literas ad fin. ff. mandati.*

Instātia, eiusq; solutio.

Bartolus. Paul. de Castro. Baldus.

Probatur secundò, quia si posita adhuc tentione literarum sine vlla expressione acceptationis non obligaretur detinens ad contenta in eisdem, plurima incommoda insurgerent in creditore, & debitore cambij; in creditore quidem, quatenus durante illa detentione, si debitor principalis vergeret in decoctionem, vel effugeret non haberet a quo posset repetere solutum, quod repetijsset, si fuisset expressa non acceptatio, seu non posita illa detentio; quandòquidem statim ad eundem debitorem ante decoctionem, vel fugam regressum habuisset; in debitore quatenus durante illa detentione sine expressione non acceptationis præsumere posset factam fuisse solutionem, sine qua præsumptione sibi præcauere posset ab vlterioribus incommodis, & interesse, ergo &c. Confirmatur, quia cum præscriptum sit tempus determinatum ad protestationem faciendam in casu non acceptationis literarum, (prout dictum fuit *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. in Disquis. §. 25. num. 3.* iuxta Statuta Genuensia *lib. 4. cap. 15.* quæ cum sint conformia dispositioni iuris communis vbique vim habere videntur) intercluderetur via ad ipsam, si ille ad quem li-

Absurda, quæ ex opposito sequerentur.

Statuta Genuensia.

literæ deferuntur poſſet, ad quodcunque tempus detinere ſine onere acceptationis, quod certe eſſet in perniciem creditoris.

Hic oritur difficultas, an in hypotheſi illius detentionis ſine expreſſione acceptationis, vel non acceptationis literarum, ſi receptor eaſdem detinens ante factam vllam expreſſionem vergat in decoctionem, vel effugiat, creditor ex eiſdem literis poſſit habere regreſſum contrà ſuum principalem debitorem. Cui breuitèr occurro reſpondens, ſi tandiù detinuerit, vt prudentèr ſecundum communem æſtimationem præſumatur facta acceptatio, non poſſe creditorem habere regreſſum pro ſolutione contra ſuum debitorem principalem, ſi verò ita detinuerit, vt concurrentibus circunſtantijs non præſumatur facta acceptatio adhuc habere ius ad regreſſum.

Bartolus. Affl. ct.

Prima pars eſt *Bartoli in l. 15. ſingularia num. 49. ff. ſi cert. petatur. Afflicti deciſ. 353. dubia num. 5.* & expreſsè colligitur ex dictis *ſub hoc eod. tit. de Cambijs I. Diſquiſit. §. 21. num. 2. & ſeqq. & §. 24. num. 2. & ſeqq.* quæ ibi recole. Secunda pars facile liquet, quia vbi non præſumitur facta acceptatio, datur locus proteſtationi, nec iuſtè creditur intercedere nouatio, vbi non intercedit alia obligatio, quæ eſſe non poteſt ſine acceptatione.

Reſpondeo ſecundò, ad præſumendam acceptationem non ſufficit, quod immediatè poſt præſentationem literarum nulla interpoſita mora nulla facta fuerit contradictio, ſed tantum temporis requiritur, quantum arbitrio prudentum inſumi præſumitur ad ineundam prudentem conſultationem, an eas expediat acceptare. Probatur primò, quia illa particula, *ſtatim*, non ſumitur indiuiſibilitèr, ſed arbitrio boni viri *l. ſi ità quis §. ſi tactum ff. de verb. oblig. Abbas in cap potuit de locato,* & quandòque ponitur pro triduo *Gloſ. in verb. triduo in l. 3. C. de errore aduoc. Gloſ. not. hac tria in l. petens C. de pactis. Ioannes de Porta in l. fructus ff. ſol. matrim. Alexander poſt Bart. in l. 1. §. cui præſens ff. de verborum oblig.* nec incongrua ſane ratione, quandòquidem nimis arduum eſſet ijs, ad quos literæ diriguntur onus ſtatim deliberandi, vel de acceptatione, vel de non acceptatione ſine congruo tempore ad decernendum, an expediat acceptare, vel non acceptare.

Abbas. Gloſſa. Ioannes de Porta Alexander.

Probatur ſecundò, quia in ſolutione literarum cambij, quandò etiam in eiſdem dicitur *ſtatim* aut *à lettera viſta* admittitur etiam in fauorem ſoluere debentis aliqua temporis dilatio per ea, quæ docui *ſub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 17. num. 7.* iuxta auctores, & iura ibi allegata, ergo etiam ad deliberandum, an velit, vel non velit acceptare literas ad ſe directas in fauorem eiuſdem proportionata temporis diſtantia eſt admittenda, ergo intra talem temporis diſtantiam non eſt præſumenda acceptatio, niſi exprimatur. Prima conſequentia probatur. quia ſi in ijs, in quibus præſcribitur immediata ſolutio, & imponitur quodamodò onus, admitti poteſt illa dilatio, cur in ijs, quæ libera ſunt, vt acceptentur, vel non acceptentur quoad deliberationem non debet admitti proportionata temporis extenſio?

Proportionata temporis diſtantia eſt admittenda ad præſumendam acceptationem.

4

Reſpondeo tertiò, ſi literæ per eum, cui ſunt directæ ad aliquem finem eidem proficuum producantur in iudicio ſufficientèr præſumuntur acceptatę, quantum ad effectum obligandi receptorem detinentem ad earundem ſolutionem *Rota Genuenſis deciſ. 8. num. 13.* Probatur primò, quia detentor non habet ius eiſdem literis, quas detinet, vtendi, niſi quatenus ius in eiſdem acquiſiuit, ſed ius in literis ſibi præſentatis acquirere non potuit ſine eorundem acceptatione, ergo ſi vtitur eaſdem producendo in ſui fauorem in iuditio præſumendus eſt ipſas acceptaſſe. Confirmatur, quia ipſamet eadem productio indicat animum acceptantis, qui non poteſt velle, quod ſibi proficuum eſt, & nolle quod graue eſt, & in contractibus vltrò citroque obligatorijs acceptare quoad fauorabilia, & reprobare quoad odioſa, ſed acceptatio in vno implicitè inuoluit acceptationem quoad ea omnia, quæ eidem annectuntur, & ſi producens vult commoda ſentire debet & incommoda, ergo per talem productionem optimè infertur literarum acceptatio, ex qua deindè poterit ipſe producens obligari ad ponendam ſolutionem, vt ſuprà.

Rota Genuenſis.

Ius non poteſt acquirere in literis ſine ipſarum acceptatione.

---

§. XII.

Quomodo facienda ſit recognitio literarum, quas ſcriptor ad alterum dedit.

SVMMARIVM.

Proponitur facti ſeries, & ſtatus difficultatis 1.

Sufficiunt teſtes, qui notam habeant manum ex caracteribus, & figuris literarum, eiſque deficientibus literarum comparatio plenam fidem facit 2.

Exhibenda eſt ſcriptura integra ſecundum ſe totam ad probandum, non quoad ſolam ſubſcriptionem 3.

1 Diſquiſitio XII. Dederat literas diſpoſitiuas Antonius Titio impoſito eidem onere ſoluendi centum Sempronio pro totidem per ſe ipſum ab eodem Sempronio receptis. Delatis literis ad eundem Titium excipiebat ipſas non eſſe literas An-

Antonij, cumque præsens non posset esse Antonius, qui eas recognosceret, controuertebatur, an necessariò adhibendi essent testes, qui fuerint præsentes, & viderint, cum scriberentur, an verò sufficerent testes, qui notam manum haberent ex caracteribus, & figuris literarum. Excitat hanc controuersiam *Genua de scriptura priuata lib. 3. quæst. 6. sub tit. quædam notabilia num. 1. & seqq.* vbi pluribus citatis concludit ad recognitionem sufficere testes, qui notam habeant manum ex caracteribus, & figuris. Cum quo ego quoque

2 Respondeo, huiusmodi testes sufficientes esse, & concludenter probare, eisque deficientibus literarum comparationem, plenam fidem facere *Bursatus cons. 103. num. 9.* qui pro se citat *Socinum, Ruinum, Puteum, & alios, Mascardus concl. 988. n. 4.* & quoad comparationem *Gaspar Thesaurus lib. 1. quæst. Forens. cap. 24. num. 22.* qui asserit ita fuisse iudicatum.

Bursatus Socinus Ruin. Puteus. Mascardus. Gaspar Thesaurus.

Probatur prima pars ex communi, & approbata Iudicum praxi admittentium similem probationem in alijs scripturis etiam priuatis, cui praxi obstare non potest, quod ad similitudinem caracterum potuerit efformari scriptura, & subscriptio, & sic eludi testes deponentes de identitate scripturæ Antonij; non, inquam, obstare potest, quia semel dato, quod testium depositionibus affirmantium ex qualitate caracterum, & figurarum, quas, seu quæ nouisse testantur scripturam esse eius, qui enuntiatur, standum non esset, nulla scriptura fidem habere posset, quandoquidem semper posset dubitari, an scriptura esset eius, qui dicitur scripsisse, an verò efformata ad similitudinem caracterum ipsius, & sic corruerent humana iuditia, de contractibus quoad probationes semper posset esse controuersia, & sic deficerent humana commertia, quoad literas familiares posset semper subesse ratio suspicandi de auctore, & sic laberetur humana societas. Accedit, quod iudicium in huiusmodi recognitionibus debet efformari humano modo, hoc est secundum allegata, & probata, quæ stant in fide attestantium, cui Iudex si se accomodet dicitur prudenter iudicare, quamuis assertioni testium posset subesse falsitas, & testes ipsi sufficienter videntur concludere ex eo, quod reddant causam sui sciti fundatam in qualitate caracterum, quæ ex alijs scripturis eiusdem auctoris se nouisse testantur.

Nulla scriptura priuata fidem haberet, si testibus cognoscētibus nō esset stādum.

Probatur secunda pars, quia deficientibus alijs probationibus comparatio literarum fieri debet, si dubitetur, an scriptura sit confecta manu alicuius scriptoris *Baldus in auth. sed nouo 3. col. vers. 2. de fide comparationis C. si cert. petatur. Paulus de Castro cons. 196.* vbi ponit, quod comparatio probat scripturam, & licet *Baldus in l. comparationes 2. quæst. C. de fid. instrum.* dixerit comparationem inductam esse, vt reprobetur falsitas, non per hoc tollit, quinimmò ex directo infert, quod inducat veritatem. Confirmatur, quia literæ cambij per ea, quæ sparsim supra allegauimus habent vim publici instrumenti *Zabarella cons. 153. in princip. Rota Genuensis decis. 2. num. 9. Cardinalis Tuscus concl. 13. num. 1. in litera C.* sed comparatio in scripturis publicis facit plenam probationem per ea, quæ scribit *Baldus in l. comparationes C. de fid. instrum. in quarta col. vers. venio ad quartam quæstionem. Bartolus in l. admonendi in sexta col. vers. circa primam ff. de iureiurando. Alexander cons. 180. Felinus in cap. scripta de fid. instrum. in septima declaratione, & in Specul. de probationibus §. videndum restat vers. instrumentorum, & verb. vlt. nouatione.*

Baldus, Pau. de Castro.

Zabarel. Rota Genuensis. Cardin. Tuscus. Baldus. Bartolus Alexander. Felinus. Speculator.

5 Aduerte tamen hic, quod quandò probatio fit per testes notam habentes manum scriptoris ex caracteribus, & scripturis, seu figuris exhibenda sit scriptura integra secundum se totam, non autem quoad subscriptionem tantum per ea, quæ in Sacro Regio Consilio anno 1583. die 24. Octobris iudicata fuisse se referente testatur *Vincentius de Franchis decis. 304 per totum*, & hoc ad plenius indagandam veritatem. Quandò verò probatio fit per comparationem literarum tunc attendi debeat nedum scriptura, sed etiam stilus *Baldus in secunda constit. Cod. §. cordi, & not. in cap. quam graui, & ibi Abbas de crimine falsi*, item signa notulæ, nam in eisdem stat oculus comparantis *Baldus in l. comparationes penul. col. in fin. vers. item debet fieri comparatio, & in auth. sed nouo in secunda col. in principio vers. item oportet continere C. si certum petatur.*

Vincentius de Franc. Baldus. Abbas.

---

§. XIII.

An recipiens capitale cambij post positam moram possit vlterius petere interesse ex tali mora.

SVMMARIVM.

Falli series in suis terminis refertur 1.

Duplex modus agendi, vel iure actionis, vel officio Iudicis mercenario, & quomodò vterque se habeat 2.

Si interesse debetur iure actionis recepto capitali potest creditor agere ad interesse 3.

Verificatur, quamuis creditor in receptione capitalis nihil protestatus fuerit de interesse 4.

Si sit debitum solum ex officio Iudicis mercenario recepta sorte non potest agere ad interesse 5.

In hac suppositione non potest agere ad inte-

interesse licet protestatus fuerit quoad illud 6.

Sensus Bartoli, eiusque reiectio 7.

Si creditor protestetur, & debitor taceat, nec expressè consentiat cessat actio ad interesse 8.

Si debitor expressè consentiat protestationi creditor potest agere ad interesse præscriptis verbis 9.

1 DIsquisitio XIII. Creditor erat Antonij Titius ex cambio mille aureorum, cumque diu diferret solutionem idem Titius egit contrà eundem Antonium adhibito Iudicis ministerio, & vi talis actionis consecutus est capitale sibi debitum, quod recepit. Contendebat posteà agere ad interesse etiam ex tali mora. Quæritur modo, quid iuris circà tale interesse? Pro quo

2 Aduerte primò, ex duplici iure posse agi ad tale interesse, vel iure actionis, quatenus scilicet hoc debeatur vigore instrumenti ex stipulatione, & conuentione ipsorum contrahentium, qui de hoc pacta conuentionalia inierint, vel ex officio Iudicis mercenario propter moram præcisè, vel aliam inobseruantiam contractus, quatenus creditor implorato eiusdem Iudicis ministerio contendat illud interesse debere sibi declarari. Iuxta interesse ex vtroque hoc iure proposita disquisitio erit examinanda, circà quam auctores in diuersas sententias abijsse inuenio, in quorum placitis siuè approbandis, siuè improbandis infra immorabor

Quid sit ius actionis, & quid officiũ iudicis mercenariũ.

Aduerte secundò, quandò interesse non debetur iure actionis, sed dumtaxat officio Iudicis mercenario propter moram, seu aliam inobseruantiam, vel creditor recipiens capitale sine interesse protestatus fuit de iure sibi reseruato petendi interesse, quod intendebat sibi saluum esse, vel nullam habuit protestationem de illo, sed simplicitèr recepit capitale sibi debitum, seu adiudicatum. Porro, vel habita tali protestatione per creditorem debitor soluens capitale acquieuit tali protestationi, vel eadem habita absolutè ab ipsa dissensit aliam protestationem faciens, quod nolit acquiescere priori factæ per creditorem. His pro notitia suppositis

Vel creditor recepit capitale cũ protestatione, vel sine.

3 Respondeo primò, si interesse debetur iure actionis posse debitorem adhuc recepto per creditorem capitali cogi ad ipsum persoluendum *Iason in l. prima num. 3. C. de iudic. Bartolus in l. final. sub num. 3. ibi circà quod debes ff. de eo, quod cert. loc. Scaccia in tract. de appell. quæst. 17. limit. 21. n. 45.* Probatur interesse promissum per solemnem stipulationem per solutionem sortis principalis non extinguitur, sed de per se stare, & peti potest, ergo soluto principali adhuc potest debitor cogi ad solutionem interesse. Antecedens probatur, quià accessoria debita ex solemni stipulatione, conuentione inter partes inita, vtpotè fundata in iure obligationis de per se stare possunt *l. si marito §. fin. ff. solut. matrimonio*, ergo etiam de per se peti. Confirmatur in expensis, quæ si sint promissæ per stipulationem de per se peti possunt *Glosa in l. 3. §. si rem, & ibi Bartolus ff. de legat. 3. Glosa in l. non solum in gl. fin. ff. de rei vend. Iason in l. prima num. 4. C. de iudicijs*, ergo etiam interesse conuentum ex stipulatione de per se stare, & peti poterit. Consequentia probatur, quia tota ratio, cur recepto principali non possit de per se peti interesse ea est, quià accessorium de per se stare non potest sine principali iuxtà textum *in l. cum principalis ff. de reg. iuris, & in l. fin. in fin. ff. de eo, quod certo loco*, sed etiam expensæ se habent per modum accessorij ad principale, ergo si expensæ de per se peti possunt, quandò sunt promissæ per stipulationem iuxtà allegata iura, etiam de iure de per se exigi poterit interesse, si sit per eandem stipulationem, seu conuentionem partium promissum, seu firmatum

Iason. Bartolus Scaccia.

Glosa. Bartolus Glosa. Iason.

Elusio rationis contrariæ, & confirmatio nostra.

Hic oritur difficultas, an recepto per creditorem debito principali peti posteà possit interesse, siuè in receptione ipsius principalis creditor protestatus fuerit, quod saluum sibi voluerit ius ad interesse, siuè nihil protestatus fuerit, nec expresserit. Crediderim adhuc absolute peti posse quamuis non fuerit posita illa protestatio. Ratio esse potest, quia si peti non potest, vel quià ius ad illud esset extinctum ex necessitate iuris, vel ex implicita remissione creditoris condonantis, sed nullo ex ijs iuribus extinctum supponitur, non ex necessitate iuris, eo quia ex suprà allegatis cum extinctione sortis principalis interesse firmatum per solemnem stipulationem secundum se stare potest, & perseuerare; non ex implicita creditoris remissione, quià ex quo accessorium potest stare ex dispositione iuris sine principali non præsumitur ad extinctionem principalis cedere accessorio, sicuti facta condonatione quoad vnum creditum non supponitur facta remissio quoad alterum, etiam si nulla facta fuerit expressa reseruatio, eo quià vnum de per se stare possit sine altero. 4

Interessi firmatum per solemnẽ stipulationẽ de per se stare potest.

Respondeo secundò, si interesse sit debitum solum officio Iudicis mercenario, & solutio sortis principalis facta fuerit creditori recipienti eandem non posse hunc posteà petere idem interesse *Iason in l. 1. num. 3. C. de iudicijs Doctores in l. fin. vbi Bartolus num. 3. Paulus de Castro sub nu. 1. & seqq. ff. de eo, quod certo loco. Scaccia tract. de commerc. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 8. num. 229. Altiatus tract. de præsumpt. part. 3. præsumpt. 32. num. 7. tom. 4. fol. 314. Virginius de Bocatijs tract. de interd. vti possid. cap. 18. num. 8. vers. vsura non debentur tom. 3. part. 2. fol. 314.* Ratio esse potest, 5

Iason. Bartolus Paul. de Castro. Scaccia.

Altiatus Virg. de Boccat.

quià

quià ſublato principali officium mercenarium de per ſe non poteſt *l. 4. cum Gloſa C. depoſiti*, vbi legitur, *quod ſi cum depoſiti actionem expertus es tantummodo ſortis facta condemnatio eſt, vltrà non potes propter vſuras experiri* cuius diſpoſitionis ratio immediatè ſubditur; *non enim duæ ſunt actiones, alia ſortis, alia vſurarum, ſed vna; ex qua condemnatione facta iterata actio rei iudicatæ exceptione repellitur*; ex quibus clarè liquet, cur extinguatur actio ad intereſſe, quandò petitur facta ſolutione principalis ex officio Iudicis mercenario, non quandò petitur iure actionis, quamuis petatur poſt ſententiam, qua debitor ſit condemnatus ſimplicitèr ad capitale; clarè, inquam, liquet, quandòquidem actio quoad intereſſe, quod petitur ex officio iudicis mercenario, vt potè, quæ fundatur in actione quoad principale, quinimmò debet eſſe vna, & eadem cum actione ad principale, non poteſt eſſe ſine principali, adeòq; eodem ſublato principali non eſt, cur per ſe vera actio ad acceſſoria ſubſiſtat; actio autem ad intereſſe iure actionis, vtpotè quæ fundatur in iure obligationis, quæ conſurgit ex ſtipulatione, quod ius non extinguitur per ſolutionem principalis, cum ſit omninò indiſtinctum ab ipſo, non eſt, cur extinguatur ad extinctionem eiuſdem principalis, cum adhuc perſeueret ſubiectum, in quo poteſt radicari, & de facto radicatur

Gloſa.

Sublato principali non eſt cur per ſeve et actio ad acceſſoria.

6 Reſpondeo tertiò. In ſuppoſitione, quod intereſſe peti ſolummodò poſſit officio Iudicis mercenario etiam ſi creditor in receptione ſortis principalis proteſtetur, quod velit ſibi ſaluum eſſe ius ſuum ſuper intereſſe adhuc non poſſet petere intereſſe *Bartolus in d. l. fin. ff. de eo, quod cert. loc. Flam. Cart. deciſ. 38. quidam petijt num. 12. & ſeqq. & num. 17. Iaſon in ead. l. fin. ſub num. 4. Scaccia de commerc. §. 1. quæſt. 7. part. 2. ampliat. 8. num. 300.* Probatur primò, quia proteſtatio ſuper his, quæ dependent à iuris neceſſitate, non à voluntate proteſtantis non releuet proteſtantem *Gloſa, Bartolus, & Baldus in l. alimenta ad fin. C. de negot. geſtis Bartolus in l. Neſennius ff. eod. tit. in ſecunda col. in principio l. cum oporter §. cum autem, & ibi Baldus C. de bon. quæ lib. in verb. nota quod illud*, ſed proteſtatio facta per creditorem in receptione ſortis principalis, quod velit ſibi ſaluum eſſe ius ad intereſſe eſt ſuper his, quæ dependent à neceſſitate iuris *Bartolus in l. fin. in fin. ff. de eo, quod certo loco, textus in l. centum capua ff. eod. tit. in l. 4. C. depoſiti*, vbi dicitur, quod perditur ex neceſſitate, quia cum ſit officium Iudicis mercenarium non poteſt ſubſiſtere principali actione ſublata iuxta textum *in præcit. l. 4. cum gloſ. C. depoſiti*.

Bartolus. Flam. Cart. Iaſon. Scaccia.

Gloſa. Bartolus Baldus.

Proteſtatio in his, quæ dependent à iuris neceſſitate non releuat proteſtantē.

7 Neque audiendus eſt hic *Bartolus*, qui *ead. l. fin. ff. de eo, quod certo loco* diſtinctione hac in re procedit; vel enim, aſſerit, creditor recipiens expreſsè liberauit ſoluentem à ſorte proteſtando, quod ſibi ſaluum remaneat ius petendi intereſſe, vel non liberauit, ſed ſimplicitèr ſortem recepit cum illa proteſtatione; ſi primum concedit, quod creditor per illam proteſtationem non poſſit ſibi conſeruare ius ad illud intereſſe propter rationem ſuperius adductam, quia ſcilicet extinctio actionis ad intereſſe in hac ſuppoſitione oritur ex neceſſitate per ius inducta, non ex tacito conſenſu creditoris; ſi ſecundum; aſſerit, quod reuera illud ius ſibi conſeruet, eo quia non ſupponitur conſenſus creditoris, qui per conſequens docet, quod non videatur debitor liberatus a ſorte, ſed remanet petitio ſortis propter intereſſe eo modo, quo dicemus in ſubſequenti §. quandò ſolutio ſortis non ſit principali creditori, ſed adiecto; Non, inquam, audiendus eſt, quandòquidem per talem receptionem ſortis principalis præcisè actio ad illam abſolutè extinguitur, & per conſequens non poteſt perſeuerare actio ad intereſſe propter textum ſuprà allegatum *in l. 4. C. depoſiti*, ſicque ſiuè creditor expreſsè liberet a ſorte, ſiuè præcisè recipiat ſortem nullo facto verbo de liberatione ſemper actio ad intereſſe diſſoluitur, cum non dependeat à conſenſu, ſed ex neceſſaria iuris diſpoſitione. Ad id, quod dicitur de ſolutione principalis ſortis facta adiecto patebit infrà in ſubſequenti diſquiſitione, quid ſit reſpondendum

Diſtinctio Bartoli ſiuſque reiectio.

Hic oritur difficultas, an ſi creditor in receptione ſortis principalis proteſtetur, quod velit ſibi ſaluum eſſe ius ad intereſſe, & debitor ſoluens acquieſcat huic proteſtationi, ſeu eidem conſentiat, poſſit eidem creditori competere actio ad intereſſe. Circà quam difficultatem *Paulus de Caſtro in d. l. fin. & Iaſon ſub num. 5. ibi in alio caſu quandò debitor ff. de eo, quod cert. loc.* docent creditori competere actionem ad intereſſe non vigore Iudicis officij, vel primæ actionis ſublatæ, ſed noua actione præſcriptis verbis proueniente ex contractu quodam innominato tempore ſolutionis celebrato, quo creditor conuenit cum debitore hoc pacto *libero te à ſorte principali, vt ſoluas mihi poſteà intereſſe*. Quid enim aliud eſt conſentire proteſtationi, qua vult creditor ſibi ſaluum ius ad intereſſe, niſi conſentire ſolutioni intereſſe, vt liberatur a ſorte principali? Sed abſolutè 8
diſtinguendum exiſtimo, vel enim debitor ſimplicitèr acquieſcit proteſtationi factæ per creditorem tacendo, vel poſitiuè per promiſſionem externam conſentiendo; ſi primum, certè non obligatur ad illud intereſſe ex vi illius contractus innominati, quia taciturnitas in ijs, in quibus requiritur expreſsè conſenſus non habetur pro conſenſu *Bartolus, & Ludouicus Romanus in l. quæ dotis ff. ſoluto matrimonio, textus in*

Paul. de Caſtro. Iaſon.

Bartolus Ludouic. Rom.

l. 2.

Tacens nō videtur consentire in ijs, quæ ad ipsius commodum nō tendunt. *Baldus. Angelus Alexander. Glos. Iacobus à Sancto Georgio*

l. 2. §. fin ff. eod. & tacens non videtur consentire [illegible] quæ ad ipsius commodum non [illegible] eundem [illegible] de except. Bal. in l. Caius [illegible] Angelus [illegible] dos in princip. [illegible] rer. amor. & in l. si ex pluribus in [illegible] Alexander in l. 3. col. prima C. de [illegible] hered. sed in contractibus siuè nom[in]atis, siuè innominatis cum [illegible] vlt[illegible] oque obligatorij requiritur expr[illegible] que contrahentis consensus, c[u]m hic de: formam contractui, ergo &c. Neque obstare potest *Glos. in l. si fideiussor in* [illegible] *recusare, vbi Iacob à Sancto Georgio ff. qui [illegible] cog.* vbi dicitur, quod tacens protestationi sibi factæ acquiescere videatur, nec item textus *in l. fideiussor §. pater Seu ff. de pignor & in l. Caius ff. de pignor act.* vbi dicitur, quod taciturnitas eius, cuius necessarius est consensus ad perficiendum contractum, qui de ipsius interesse agitur, si contradic[e]ndo actum impedire potuit pro consensu habetur, sed in hypothesi, in qua hic loquimur, debitor contradicen[d]o actum impedire potuit, ergo ipsius taciturnitas pro consensu censeri debet; non, inquam, obstare potest, quia tacendo protestationi sibi factæ non videtur annuere, sed censendus est se remittere dispositioni iuris, nam non tenetur loqui, dum ius pro ipso loquitur, nec ce[ssi]oni iuris [co]mmunis videtur sufficere tacitus consensus, sed requiritur omnino expressus cum omnibus clausulis &c.

Tacens videtur se remittere dispositioni iuris.

9 Si secundum asseratur, idest supponatur, quod creditor acqui[e]uerit protestationi per e[xpre]ssum consensum, & tunc crederem competere c[red]itori actionem ad interesse recepta so[lu]tione sortis principalis propter rationes, quas sup[ra] afferebat *Paulus de Castro* fundatas in illa actione præscriptis verbis prouueniente ex illo contractu innominato, in quem expressè consensit idem debitor consentiendo illi creditoris protestationi.

Potest agere actione præscriptis verbis.

---

§. XIV.

An si solutio principalis sortis facta fuerit non ipsi [illegible], sed alteri adiecto præ[illegible] [illegible]em creditori qu[illegible]

SVMMARIVM.

R[illegible] statu huius [illegible] in suis terminis 1.

Ratio dubitandi 2.

Pot. [illegible] creditor a[g]er[e] a[d] int[eresse] non simpliciter, sed a[g]endo [eti]am ad sortem non ad finem eam [conse]quendi, sed interesse pro[pter] ipsam 3.

Sol[uitur] [ratio] dubitandi suprà proposita 4.

Quæ dicta sunt valent etiam si solutio facta fuerit adiecto in loco determinato 5.

In hypothesi, quod creditor ex solutione facta adiecto in alio loco passus sit damnum potest agere ad illud 6.

1 Disquisitio XIV. Iuxtà terminos præcedentis disquisitionis Antonius debitor Titij illorum mille aureorum post tempus ad solutionem destinatum eosdem soluit non immediatè eidem Titio, sed alteri adiecto solutioni, qui nulla facta protestatione eosdem recepit. Contendebat postea idem Titius non obstante tali solutione, & receptione facta per adiectum agere contra debitorem ad interesse implorato Iudicis officio merc[en]nario. Quæritur, quid iuris in hoc casu.

2 Ratio dubitandi potissimum deducitur ex ijs, quæ supra dicebantur, quod nempè in ijs, quæ peti possunt officio I[u]dicis mercenario actio ad interesse sit [di]stincta ab actione ad sortem, & quod proinde extincta actione ad sortem per a[ct]ualem solutionem non possit experiri actio ad interesse iuxta allegata i[u]ra. Cum igitur per solutionem quamuis factam adiecto intelligatur sublata actio ad sortem, non videtur per consequens posse subsistere actio ad idem interesse. Nihilominus

3 Respondeo, posse creditorem agere ad interesse non simpliciter, sed agendo etiam ad sortem non ad finem eam consequendi, sed interesse propter ipsam. *Bartolus in l. vltima ff. de eo, quod cert. loc. Scaccia de commert. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 8. num. 308.* Colligitur ex textu *in l. non vtique §. item Iulianus ff. de eo, quod cert. loco,* & vlterius sic

Bartolus Scaccia.

Probatur. Ignorans læsus per aliquam actionem, ad quam ipse non concurrit, in aliquo iure potest iustè implorato Iudicis auxilio petere restitutionem in integrum iuxta textum *in l. fin. §. Lucius, & ib[i] [illegible] Mi[illegible] ff., & Bartolus ff. de condit. indeb.* sed potita restitutione in integrum reuiuiscit nedum actio ad interesse, sed etiam ad sortem, non quidem ad finem eam consequendi, sed dumtaxat acquirendi propter ipsam interesse, ergo &c. Minor probatur, quia restitutio in integrum renouat omnia pristina iura, licet postea, si aliqua fuerunt dissoluta, sint compensanda; Neque dicas, hoc non esse consequi officio Iudicis mercenario, sed officio Iudicis nobili per ea, quæ scribit *Iason in l. prima C. de Iudicijs* iuxta textum *in d. l. fin. §. Lucius ff. de condit. indeb.* cum potissimum tunc officium tale succedat loco actionis *l. quod si minor §. fin. ff. de min. Glos. in l. 4. C. depositi;* contrà enim impugnaberis, quia quamuis restitutio in integrum fit ex officio Iudicis nobili, actio tamen, quæ postea consurget facta illa in integrum restitutione in ordine ad interesse, esset ex officio Iudicis mercenario; non enim statim

Læsus ignorans & nō concurrens consensu potest petere restitutionem in integrum.

Restitutio in integrum renouat omnia pristina iura. *Iason.* *Glos.*

ac posita est illa restitutio, debetur illud interesse, sed petendum est sim[illegible] cum forte.

3 Probatur secundò, quia si solutio sortis principalis facta fuerit ipsi creditori ignoranti, seu non scienti remanet adhuc petitio interesse, seu actio prima, vel actio de dolo, vel actio in factum per ea, quæ scribit *Bartolus in l. ultima ff. de eo, quod certo loco* iuxta textum *in l. 3. §. si reddita ff. commod. & in l. & eleganter §. non solum ff. de donat. inter vir. & vxor.* ergo etiam eidem creditori competent huiusmodi actiones ad interesse, si solutio sorti principalis facta fuerit non eidem creditori, sed alteri adiecto solutioni. Consequentia probatur; tum quia fortior est [illegible] sumptio ignorantiæ, quando solutio fit alteri ab ipso creditore, ac quando fit eidem: tum quia, alter adiectus solutioni non potest præiudicare ipsi creditori principali, sicuti sibi ipsi.

Bartolus

Fortior est praesumptio ignorantiæ, quando solutio fit alteri à creditore.

4 Ad rationem dubitandi, quæ supra afferebatur patet, quid sit respondendum ex dictis; non enim est petitio interesse simpliciter, sed petitio sortis propter interesse, vnde meritò dicit *Scaccia tract. de commerc. §. [illegible] quæst. 7. part. 2. ampliat. 8. nu. 08.* quod in casu, quo sors soluta est adiecto, debeat creditor, quasi soluta non sit sors, petere denuo sortem integram, & interesse, sed in effectu debet consequi solum interesse, ne duplicem recipiat solutionem.

Scaccia.

Hic pro complemento nonnulla dubia excitantur, quæ breuiter expendo. Prius est, an hæc, quæ dicta fuerunt in solutione facta adiecto, tantum valeant, quando eadem solutio facta fuit eidem adiecto in alio loco à destinato ad solutionem, an verò etiam quando in eodem loco. Secundum est, an in suppositione, quod facta fuerit in alio loco solutio adiecto, & ob hoc creditor passus fuerit interesse intelligatur debitor non solum liberatus à sorte, sed etiam ab illo speciali interesse, quod passus est creditor ex eo, quod solutio facta fuerit alibi.

Duplex ratio dubitandi proponitur.

5 Ad primum respondeo in ordine ad interesse ex mora per officium Iudicis mercenarium, quæ dicta sunt valere, etiam si solutio facta fuerit in eodem loco destinato ad solutionem. Ratio est, quia fundamentum exigendi illud interesse per officium Iudicis mercenarium est ex dilatione temporis in soluendo, non ex diuersitate loci, in quo soluitur, sed hæc mora interuenit, etiam si solutio fiat adiecto in eodem loco; ergo &c. Confirmatur, quia si fiat solutio, seu intendatur fieri post moram eidem creditori principali in eodem loco potest officio Iudicis mercenarij petere non solum sortem, sed etiam interesse; ergo etiam si facta fuerit solutio adiecto in eodem loco poterit creditor agere ad [illegible]

Ius exigendi est ex dilatione temporis, nō ex diuersitate loci.

propter idem interesse, dato enim semel, quod solutio facta adiecto non deneget ius creditori ad agendum modo, quo prædictum est, cum in prioribus iuribus constituatur, non est, cur non possit agere, ac si non facta esset solutio in ordine ad consequendum interesse, & si quando per se primo agit ad solutionem potest simul petere interesse, cur etiam non poterit simul petere post solutionem factam adiecto, si eidem post illam ex allegatis rationibus competit actio ad idem interesse?

6 Ad secundum dico, quod in suppositione, quod ex solutione facta adiecto in alio loco creditor passus fuerit aliquod interesse possit adhuc extincta sorte illud petere: *l. 3. non vti [illegible] §. item sideiussor, & ibi Bartolus, Paulus de Castro, & Iason ff. de eo, quod cert. loc.* & hoc non solum modo, quo supra, sed etiam iure æquiualenti iuri [illegible], quandoquidem [illegible] contrauueniendo conuentioni de solutione facienda in tali loco in causa est talis interesse, quod creditor patitur, [illegible] ex tali actione tenetur compensatio.

Bartolus Paul. de Castro. Iason.

§. XV

An recepta per creditorem solutione capitalis pro parte videatur remissum interesse proportionatum pro tali parte.

SVMMARIVM.

Explicatur status difficultatis in terminis particularibus 1.

Probabilius est per receptionem partis capitalis sine vlla reseruatione remissum censeri etiam quoad præteritum ius ad interesse proportionatum pro tali parte 2.

Obiectum aduersus responsionem, eiusque solutio 3.

Si pars soluta recepta fuerit sine expressione, vel pro sorte; vel pro interesse probabilius computari debet pro interesse 4.

1 DIsquisitio XV. Elapso termino solutionis sortis principalis iuxta modos expositos in præcedentibus disquisitionibus Antonius partem eiusdem sortis principalis soluit Titio creditori, quam ipse recepit nullo facto verbo de remissione interesse siue pro toto, siue pro parte. Dum deinde Antonius [illegible] reliquum capitalis contendebat Titius agere ad totum interesse officio Iudicis [illegible] pro mora interposita in soluendo, & non [illegible] pro interesse proportionato ad illam partem sortis, quæ [illegible] fuerat soluta. Excipiebat verò A[illegible] [illegible] depositione sortis in l. 4. cum Gl[illegible]

depositi, quod sicuti facta integra solutione sortis principalis tollitur actio ad interesse quoad totum, ità posita solutione eiusdem sortis quoad partem, quoad eandem partem proportionatam intelligatur etiam dempta actio quoad interesse, quia sicuti se habet totum ad totum; ita pars ad partem. Quæritur iam quid iuris quoad hoc? Indubitatum est, quod interesse pro illa parte capitalis iam soluta non possit exigi pro tempore, quod fuit interpositum inter solutionem eiusdem, & solutionem reliquæ partis, quandòquidem, vt asserit

Glosa. *Glosa in l. in executione §. item sitá stipulatio verbo prodest ff. de verb. obligat.* iniquum esset pro tali tempore, & partem capitalis possidere, & pænam exigere. Totam igitur difficultas reducitur ad interesse pro illa parte capitalis pro illo tempore antecedenti, pro quo nundum fuerat persoluta

Proponit hanc difficultatem *Bartolus*

Bartolus *in l. fin. in margine ff. de eo, quod certo loc.* illis verbis, *verum accipienda partim videatur remissum pro parte*, vbi pro solutione remittit Lectorem ad textum *in d. l. in executione §. penul. ff. de verb. obligationibus*, & ad textum *in l. 2. in princip. ff. si quis cantion.* nihilque in hoc casu particulari concludit. Verum textus *in d. l. in executione* non videtur congruè accomodari sensui nostræ propositionis, nec item *in d. l. 2.* quandòquidem primus loquitur in casu stipulationis, & secundus in casu transactionis; in nostro autem casu quoad interesse nec stipulatio præcessit, nec facta fuit transactio. Quamobrem

2 Respondeo, probabilius esse in terminis, iuxta quos procedit disquisitio, per receptionem partis capitalis sine vlla reseruatione remissum censeri, etiam quoad præterita ius ad interesse proportionatum pro tali parte. Ratio esse potest primo ea, quæ afferebatur in fauorem Antonij, nam quod iuris est in toto quoad totum, idem in parte quoad partem per textum *in l. qui scit in principio ff. de vsuris*, ergo sicuti per solutionem totius capitalis debitor liberatur ab onere totius interesse, ita per solutionem partis eiusdem liberari censendus est a parte oneris quo ad idem interesse, nam sicuti in solutione totius capitalis actio ad interesse quoad totum de per se stare non potest, quia actio ad interesse est indistincta ab actione sortis, vt supra probabamus *ex l. 4. C. depositi* ita in solutione partis eiusdem capitalis actio ad interesse quoad partem de per se stare non potest sine actione quoad partem sortis eidem correspondentem, nam actio quoad interesse semper cum proportione sumpta, ita est indistincta ab actione quoad sortem, vt secundum proportionem cum illa transeat

Quod iuris est in toto quoad totū idem est in parte quoad partem.

3 Quod si dixeris, quod in extinctione actionis ad totam sortem extinguatur actio ad interesse, quia non est subiectum, in quo fundetur talis actio ad idem interesse, in extinctione autem actionis quoad partem capitalis nihil actionis extinguatur quoad interesse, cum hæc possit subsistere in illa parte actionis quoad sortem, quæ remanet persoluenda, præcipuè cum in solutione debitorum creditor non præsumatur sua iura dimittere, nisi vsque ad positum vltimum complementum, & si quid recipit, recipere indiscriminatum siuè ad rationem sortis, siuè ad computum interesse; Si, inquam, hæc dixeris, statim impugnaberis, nam ex eadem ratione, qua tu asseris extincta actione ad totam sortem extingui actionem ad interesse, quià hæc actio non potest esse sine subiecto, & ego assero, quod extincta actione ad partem capitalis intelligatur extincta actio ad proportionatam partem interesse pro illa; neque enim actio ad totum interesse potest sufficienter fundari in parte capitalis, & cum creditor liberet a parte capitalis videtur proportionalitèr liberare a parte interesse.

Actio ad totū interesse non potest fundari in sola parte capitalis.

Aduerte tamen, quod si creditor receperit illam partem, neque speciatim ad computum sortis, neque speciatim ad computum interesse, sed indiscriminatim sine expressione vnius, vel alterius tunc videatur esse potior ratio dubitandi, an illa pars sit accipienda ad computum sortis, an verò saltem ad ratam ad rationem interesse. Qua in re crediderim præsumendum 4
esse acceptum computandum esse primo pro interesse ad ratam, & quod reliquum est ab eodem interesse accipiendum esse in sortem, cuius ratio est, quia regularitèr in solutione debitorum præsumitur prius solui interesse, quam capitale. & in dubio, an solutio facta sit pro vno, vel pro altero, quandò non sufficit pro vtroque, præsumitur facta pro interesse, & acceptata pro iure eiusdem; neque dicas, hæc valere, quandò interesse debetur iure actionis, non autem quandò officio Iudicis mercenario, quandòquidem hoc non debetur, nisi post sententiam declaratoriam eiusdem Iudicis; contra enim impugnaberis, quia quamuis non debeatur huiusmodi interesse, nisi post Iudicis sententiam, quia tamen receptum est neque sub ratione sortis determinate, nec sub ratione interesse, hinc est, quod dummodò creditor contendit agere ad sortem, & velle vt solutum declaretur ad proportionem pro interesse, incipiat post declarationem illud habere rationem interesse, quod prius fuerat quodammodò receptum in vago ea proportionali ratione, qua quando creditor recipit quidquam ad computum crediti sine expressione, an ad computum sortis, vel ad rationem interesse sibi debiti potest in iuditio velle, vt illud declaretur pro interesse ex suppositione, quod illud sibi debeatur. Cum igitur in

In solutione debitorum præsumitur prius solui interesse.

illa receptione, de qua modo agimus, non ſe reſtrinxerit creditor, vel ad ſortem, vel ad intereſſe, nec ceſſerit iuri ſuo quoad idem intereſſe, hinc videtur poſſe iuſte agere, vt illud quod recepit ſaltem ad proportionem declaretur pro intereſſe. Hoc, quod ego nunc dico, exiſtimo illud idem

Bartolus

eſſe, quod docuit *Bartolus in l. fin. ff. de eo, quod certo loco*, dum dixit, quod creditor recipiendo, vel liberauit ſoluentem à ſorte, vel ſimplicitèr ſortem ſolutam recepit; in primo caſu aſſeruit, quod ceſſet actio ad intereſſe, quià hæc ſtare non poteſt ſine actione ad ſortem; in ſecundo autem docuit, quod poſſit eſſe actio ad intereſſe ſaltem indirectè, quatenus poteſt eſſe actio ad ſortem propter idem intereſſe, quæ certe, ſi militant quoad totum, non video, cur militare non poſſint quoad partem, præcipuè cum illa pars magis cadere poſſit ſub dubio, an data fuerit pro ſorte, an pro intereſſe; Neque dictis ad-

Scaccia.

uerſari poteſt, quod aſſerit *Scaccia de commert. §. 1. quaſt. 7. part. 2. ampl.* 8. nihil ſcilicet referre, quod expreſſè liberauerit à ſorte, vel receperit præcisè ſortem ſolutam nullo facto verbo de liberatione, quandòquidem ipſa ſolutio, & receptio ipſo iure habent vim liberationis; non, inquam aduerſari poteſt, nam verum quidem eſt, quod ſolutio, & receptio habeat vim ſecundum ſe liberationis, quandò eadem reſpiciunt præcisè ius ad aliquod determinatum, quæque ſupra aliud cadere non poſſunt, niſi ſuprà ipſum; hic autem eadem ſolutio, & receptio in dubio eſt, an cadant ſupra ſortem, an ſupra intereſſe, adeòque non poſſunt habere vim liberationis, niſi vel fuerit expreſſum, vel declaretur per Iudicem.

Ipſa ſolutio, & receptio ipſo iure habet vi liberationis.

Ratio eſſe poteſt ſecundò, quià quod actio ad intereſſe per ſolutionem ſortis per creditorem receptæ ceſſet, non eſt ratione tacitæ voluntatis, aut implicitæ remiſſionis creditoris, ſed ex diſpoſitione, & neceſſitate iuris, ſed quod per ius diſponitur indefinitè, & abſolutè æquè intelligi debet de toto in ordine ad totum, & de parte in ordine ad partem, nec reſtringi debet ex beneplacito creditoris ex eo, quod velit, quod actio ad partem intereſſe correſpondentem parti ſortis ſolutæ radicetur in altera parte ſortis nondum ſolutæ, ergo &c. Maior liquet ex ſuperius dictis. Minor probatur, quia contrahentes non habent ius quoad ea, in quibus non conuenerunt diſponendi diuerſimodè, ac ſint à iure diſpoſita, cum non pendeant ab ipſorum arbitrio, ergo cum ius diſponat indefinitè, & abſolute, nec reſtrictiuè ad totum quoad totum, non poterit &c.

Actio ad intereſſe per ſolutionem ſortis ceſſat ex neceſſitate iuris.

Dices iura ſaltem illatiuè diſponere, quod in ijs, quæ ſe habent per modum pœnæ ille, qui ſatisfacit pro parte, & non pro altera recidat in pœnam quoad totum, vt præcipuè habetur *in d. l. in executione §. vlt. ff. de verb. oblig.* vbi legitur, quod ſi ita ſtipulatio facta ſit. *Si fundus Titianus datus non erit dari centum? niſi totus fundus detur pœna committitur centum*, ergo etiam qui pro parte ſoluit capitale, & non pro altera parte ſaltem quoad præterita poterit obligari ad intereſſe pro toto, cum hoc computetur etiam pro pœna; nec obſtare poteſt, quod illa pœna, de qua *in d. l. in conuentione* ſit per modum ſtipulationis, non ſic iſta, de qua loquimur; non, inquam obſtare poteſt, nam ſtipulatio facit quidem, quod illa pœna cum ſic conuentionalis debeatur independentèr à miniſterio Iudicis, non autem facit, quod debeatur in totum, ſi pro parte tantum deliquit; erit igitur pœna in totum ex ipſa natura non ſatisfactionis quoad totum, ſiuè illa pœna debeatur ex iure actionis, ſeu ſtipulationis, ſiuè ex officio Iudicis mercenario. Confirmatur ex ijs, quæ dicta ſunt *tom. primo ſub tit. Contractus IV. de Emphytheuſi, & cenſibus Pranot.* 7. nempè emphytheutam per ſolutionem partis canonis ſolummodò, & non totius recidere in commiſſum quoad totum, & item per alienationem partis fundi emphytheutici irrequiſito proprietario cadere in toto, ergo &c. Sed contra, omninò diſpar ratio in huiuſmodi iuribus allegatis pro ſtipulatione fundi ſub pœna, & pro emphytheuſi, ac in iuribus pro ſtatu præſentis diſquiſitionis. Ratio diſparitatis in eo potiſſimum ſita eſt, quod ſtipulatio quoad illam pœnam, & ius emphytheuticum omninò indiuidua ſunt non ſumpta indiuidua actione ex eo, quod ſecundum ſe partes fundi non poſſint ſeparari, & vna ſeparatim aſſignata ab altera, vt bene notat textus *in d. l. in conuentione §. pen. ff. de verb. oblig.* illis verbis, *nec prodeſt partes fundi poſſe dari ceſſante vna, quemadmodum non prodeſt ad pignus liberandum partem creditori ſoluere*, ſed ex natura ipſa ſtipulationis, quæ ſecundum ſe indiuidua eſt; vndè bene aſſerit *Bartolus in d. l. in conuentione*, quod ſtipulatio pœnalis adiecta obligationi dandi etiam certæ ſpeciei pro ſolido committatur, niſi ſolidum detur; actio autem ex mercenario Iudicis officio, cum attingat ſolummodò quantitatem debitam, quæ antè idem Iudicis officium iam erat ſeparata ab altera parte, quæ antecedentèr fuerat ſoluta, non poteſt extendi ad totum, quinimmò comparatiuè ad iam ſolutum, & receptum omninò diuidua eſt, adeòque &c.

Inſtãtia aduerſus propoſitã, eiuſq; ſolutio.

Stipulatio quoad pœnã, & ius emphitheuticum indiuidua ſunt.

Bartolus

§. XVI.

§. XVI.

An data sententia condemnatoria ad sortem omisso interesse possit etiam creditor agere ad idem interesse, & quomodò.

SVMMARIVM.

Elucidatur status præsentis difficultatis 1.

Nonnulla notabilia circà propositum enucleantur 2.

Si creditor lata sententia condemnatoria quoad sortem omisso interesse eandem sortem receperit nullo sibi iure expressè reseruato agendi ad interesse non potest amplius agere ad idem 3.

Si noluerit sortem excipere poterit ad idem interesse agere. Ibid.

Ex suppositione, quod post sententiam sortem receperit, & protestatus fuerit de iure ad interesse non poterit agere ad idem, si debitor protestationi non consenserit 4.

Ex suppositione, quod creditor non acquieuerit sententiæ quoad sortem non potest amplius agere coram eodem Iudice quoad interesse 5.

Excipe nisi Iudex reseruauerit sibi ius iudicandi quoad accessoria. Ibid.

Iudex appellationis potest, & congruentius debet cognoscere, & super principali, & super interesse 6.

1 DIsquisitio XVI. Egit Titius creditor contra Antonium debitorem coram Iudice non solum pro consequenda sorte principali, sed etiam pro interesse ex officio ipsius Mercenario. Per Iudicem lata est sententia condemnatoria contra Antonium pro sorte principali, sed pro interesse nihil expressè in eadem sententia dictum fuit. Quæritur iam, vtrum iterum possit agere ad tale interesse, & quomodò. Pro claritate.

2 Nonnulla sunt præponderanda, & primò, an creditor lata sententia condemnatoria quoad sortem eandem sortem ex vi ipsius receperit, an verò sortem non receperit, sed post sententiam reclamauerit. Secundò ex suppositione, quod post sententiam sortem receperit, an protestatus fuerit, quod illam receperit, seu recipiat sine læsione suorum iurium in ordine ad consequendum etiam interesse, an verò nihil penitus de hoc dixerit. Tertio ex suppositione, quod non acquieuerit sententiæ condemnatoriæ, & possit agere etiam ad interesse, an possit intentare actionem coram eodem Iudice, an verò solummodò coram Iudice appellationis. Quarto, an Iudex appellationis, si coram ipso agatur possit cognoscere super accessorio præcisè firma manente sententia Iudicis a quo quoad principalem, an verò possit, & teneatur cognoscere super accessorio, & principali simul. Iuxta has omnes acceptiones examinabitur.

Respondeo primò, si creditor lata sententia condemnatoria quoad sortem omisso interesse eandem sortem receperit nullo sibi iure expresse reseruato agendi ad interesse non poterit amplius agere ad idem interesse; si verò noluerit sortem recipere poterit ad idem interesse agere. 3
Prima pars est *Baldi consil. 166. statuto quæst. 3. lib. 1. Pauli de Castro in l. 4. C. depositi. Rota Genuensis decis. 87. Ioannes Stephanus num. 5. Scaccia de commerc. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 8. num. 309.* Secunda pars est eorundem, & vlterius *Bartoli in d. l. fin. & Alexandri in add. ad eum num. 2. & 3. vers. vltimo oppono ff. de eo, quod certo loco.*

Baldus. Paul. de Castro. Rot. Genuensis. Scaccia. Bartolus Alexander.

Probatur eadem prima pars primò per receptionem sortis principalis independenter a sententia Iudicis condemnatoria factam per creditorem sine vlla reseruatione liberatur absolute debitor tam a sorte principali, quam ab interesse, quod posset esse debitum sine tali receptione officio Iudicis mercenario per ea, quæ supra diximus iuxta *d. l. 4. C. depositi*, ergo etiam per receptionem eiusdem sortis principalis post sententiam condemnatoriam quoad sortem principalem omisso in eadem sententia interesse liberari absolutè censendus erit debitor tam a sorte principali, quam ab interesse. Consequentia probatur, quia sententia Iudicis condemnatoria quoad sortem non confert maius ius creditori in ordine ad interesse, quinimmò cum Iudex in cognitione, & definitione causæ de ipso nihil egerit videtur debitorem ab onere eiusdem saltem implicitè absoluisse, & si etiam positiuè non absolueret saltem, vt asserebam maius ius non adderet, sed solum relinqueret creditorem in eo iure, in quo prius erat ante talem sententiam condemnatoriam, sed recipiendo sortem ante illam liberat debitorem etiam ab onere interesse, ergo &c.

Sententia Iudicis cõdēnatoria quoad sortē non confert maius ius ad interesse.

Probatur eadem secunda pars secundò, quia per talem sententiam condemnatoriam debitoris quoad sortem non tollitur, quin creditor possit iterum agere actione prima, si talem sententiam non acceptarit, ergo si noluerit sortem recipere poterit iterum agere tam pro sorte, quam pro interesse. Antecedens probatur, quia cum sibi suadeat per talem sententiam se esse læsum potest ab eadem appellare, ergo non tollitur, quia possit iterum agere. Consequentia probatur, quia per appellationem extinguitur pronuntiatum, quatenus respicit præsens, & suspendit quatenus respicit futurum *Baldus in l. tale §. qui*

Creditor potest iterum agere actione prima

Baldus.

pro-

Alexander. *prouocauit in repe. ff. de pactis. Alexander conf. 35. part. 4.* & sententia rescinditur, & res reducitur ad statum, in quo prius erat ante eandem sententiam, ergo si noluerit sortem recipere poterit iterum per viam appellationis agere tam pro sorte, quam pro interesse non minus ac poterat agere ante eandem sententiam declaratoriam.

4 Respondeo secundò, ex suppositione, quod post sententiam declaratoriam sortem receperit, sed vel ante, vel ipsa in actuali receptione protestatus fuerit de iure sibi reseruato ad agendum iterum ad interesse non acquiescente debitore tali protestationi non potest iterum creditor agere ad tale interesse, si verò positiuè acquieuerit, & consenserit potest agere non ex vi primæ actionis, sed actione præscriptis verbis proueniente ex illo contractu innominato, de quo supra. *Scaccia de commerc. §. 1. quæst. 7. part. 2. ampl. 8. num. 311. vers. declara limitando, & vers. si hæc declaratio.* Scaccia.

Probatur prima pars ex dictis superius, quia quod extincta actione ad sortem principalem extinguatur actio ad interesse, quandò peti potest solummodò officio iudicis mercenario non pendet ex sola voluntate creditoris, sed ex necessitate iuris, ergo quamuis creditor protestetur velle sibi saluum esse ius ad agendum etiam post sententiam condemnatoriam, si debitor non annuat, sed expresè contradicat non poterit adhuc agere ad idem interesse. Antecedens patet ex supra dictis. Consequentia probatur, quia ex vno capite, vt supra dicebam, sententia condemnatoria quoad sortem non tribuit maius ius creditori quoad interesse, ac prius habebat, ergo si ante talem sententiam, quamuis posita illa protestatione, dummodò tamen debitor illi non consenserit, non potest creditor, qui sortem principalem recepit agere postea ad interesse, nec poterit stantibus eisdem conditionibus agere ad tale interesse; ex alio capite si posita tali sententia condemnatoria, & receptione sortis simul cum illa protestatione non acceptata posset agere, vel ageret actione præscriptis verbis, & hoc non, quia sine consensu esse non potest, vel ageret ad sortem etiam simul cum interesse in ordine non ad consequendam ipsam sortem, sed interesse propter illam, & hoc non conceditur, nisi in ordine ad creditorem ignorantem, vel nisi quando solutio fit adiecto, secus quandò fit creditori scienter recipienti, qui ex quo poterat non recipere, nisi simul reciperet interesse debet sibi imputare, quod solam sortem receperit.

Nec ageret actione præscriptis verbis, nec ageret ad sortem simul cum interesse.

Probatur secunda pars eisdem ferè rationibus, quibus probatum est supra, posse creditorem agere actione præscriptis verbis, quandò protestationem fecit acceptatam à debitore ante prolatam sententiam condemnationem quoad sortem principalem, cum militant etiam post eandem, quandòquidem creditor illi sententiæ stare non tenetur; Neque obstat, si dicatur, quod debitor ex eo, quod fuerit dumtaxat condemnatus ad sortem videatur quodammodò liberatus à pæna seu interesse, adèoque cum tali sententia muniatur contra actionem creditoris videri non obstante tali protestatione acceptata posse subterfugere solutionem interesse; Non obstat, inquam; quia cum creditor non obstante illa sententia possit iterum agere per viam appellationis potest per consequens protestari, & si debitor acceptat protestationem, eidemque consentiat videtur cedere iuri suo acquisito ex vi illius sententiæ, adeòque &c. *Creditor sententiæ stare nō tenetur.*

5 Respondeo tertiò, ex suppositione, quod creditor non acquieuerit illi sententiæ condemnatoriæ non potest iterum agere ad interesse coram eodem Iudice, nisi Iudex reseruauerit sibi expresè in sententia facultatem condemnandi in accessorijs, sed debet agere coram Iudice appellationis. Ità expresè *Iason in l. prima C. de iudicijs num. 8.* Iason.

Probatur prima pars *ex l. Iudex postea quam ff de re iudicata*, vbi dicitur, quod *Iudex esse desinit postquam semel dixit sententiam. Et hoc iure vtimur, vt Iudex qui semel, vel pluris, vel minoris condemnauit amplius corrigere sententiam suam non possit; Semel enim siuè malè, siuè benè officio functus est*; neque obstare potest textus *in l. 42. Paulus respondit ff. eodem*, vbi legitur: *Rescindere quidem sententiam suam præcedentem prætor non potest, reliqua autem, quæ ad consequentiam iam statutorum pertinent, priori tamen sententia desunt circà condemnandum reum, vel absoluendum debere supplere*, & ibi Glosa subdit *supplere potest, quod deerat, vt si in sententia condemnaueras de fundo nunc vult supplere in fructibus*, ergo etiam lata sententia condemnatoria quoad sortem poterit eandem complere quoad condemnationem quoad interesse; Non, inquam, obstare potest, quia cum præcipuè in tali iuditio agatur, seu actum fuerit quoad interesse licet simul cum sorte, cum ex superius dictis officio Iudicis mercenario agi non possit ad interesse, quin simul agatur ad sortem, hinc est quod si fuerit debitor condemnatus quoad sortem, & nihil dictum fuerit de interesse intelligatur ab illo implicitè absolutus, adèoque non est, cur amplius Iudex valeat quoad idem interesse iudicare. Deindè textus *in d. l. Paulus* dicit dumtaxat, quod ea, quæ desunt priori sententiæ circa condemnandum reum, vel absoluendum debeant suppleri, *sed eadem die*, per quod innuitur sententiam in eo casu non esse completam, sed eodem die debere compleri, quatenus assignatus tota, dies ad com-

Explicatur textus in l. Paulus ff. de re iud.

[illegible] lendum sententiam, & q[illegible] ad hoc n[illegible] a [illegible]

[illegible] adem prima pars, quoad illas [illegible] ex[illegible] as, *nisi Iudex reserua-* [illegible] *ex*[illegible] *in sententia facultatem condemnandi in ac*[illegible]*, &* p[illegible], quia [illegible] causa quæ in illos admitti [illegible] e[illegible] potest vnum ab alio secernere, quoad vnum iudicare retento sibi iure iudicandi postea quoad alterum, ergo etiam poterit iudicare quoad sortem principalem [illegible] sibi iure iudicandi quoad interesse, quia [illegible] idem sunt duo articuli quoad iudici[illegible] [illegible]arabiles, neque obstare potest, q[illegible] ad interesse non possit [illegible] per se stare sine actione ad sortem principalem, a[illegible] coq[illegible], quod iudicato pro sorte non possit amplius iudicare quoad interesse, n[illegible], [illegible]quam, obstare potest, nam quamu[illegible] act[illegible] ad interesse de per se stare non po[illegible] sine actione ad sortem, potest tamen [illegible] iuditio quoad principale cum reseruatione illa ad accessorium fieri postea [illegible] quoad talem accessorium, & [illegible] est, quia cum accessoria fuerint pet[illegible] in iudicio principali ante litis contestationem reseruatio ipsa, quam facit sibi Iud[illegible] [illegible] referri ad eadem petita, & ip[illegible] reser[illegible]atio facit subsistere ipsam petitionem interesse in ipso iure sortis iam iudicatæ, [illegible] ad complementum reseruat[illegible]. Hoc [illegible]uit clare *Bartolus in l. terminat. C. de* [illegible] *expen. & no. in l. ab executore in prin. col. ff. de a*[illegible]*el. Iason in l. prima C. de iudicijs num.* 8.

Iudex in causa, quam non est mixti ar menses potest denunciare reseruato sibi iure quoad aliud.

Bartolus.

Iason.

[illegible] quoad cas[illegible] parti[illegible] [illegible] Iudex in sententia pote[illegible] [illegible]cultatem condemnandi [illegible] ex[illegible] *Angelus, Immola in l. Paulus pr*[illegible] *ac*[illegible]*ta,* [illegible] idem tenet *I*[illegible] *super eo, quod me. cau.* quem refert [illegible] *Baldus in* [illegible] *el*[illegible] *si quis post in*[illegible] *de* [illegible] *indeb.* [illegible] not. [illegible] *qui* [illegible] *rec*[illegible] q[illegible] quod iudex [illegible] iure [illegible] in ex[illegible], vel taxandi expen[illegible] [illegible] taxauit [illegible] reuocare talem taxationem, ergo p[illegible]erit etiam [illegible] reseruare ius condemnandi q[illegible] interesse, & postea quoad illud iu[illegible]. [illegible] consequentia pro[illegible], qu[illegible] n[illegible] po[illegible] esse actio ad expe[illegible] fortem [illegible] non posse esse actio a[illegible] sine a[illegible]one ad principale, cu[illegible] in[illegible] quam expensæ [illegible] e[illegible] si per reseruationem po[illegible] & po[illegible] etiam &c.

Angelus. Immola. Innocentius. Baldus.

Tam interesse, quam expensa [illegible] *ad fortem. Iason.*

[illegible] stor n[illegible] iudi[illegible] [illegible] e v[illegible] a [illegible]tione [illegible] est quoad [illegible] amplius [illegible] textum *in l. In ex po*[illegible] *ff. de re iud.* pot[illegible] si iu[illegible] [illegible] n qu[illegible] a[illegible] [illegible] si q[illegible] p[illegible], d[illegible] [illegible] iudicem appellationis, seu ad quem, non penes Iudicem à qu[illegible], præcipuè cum quoad talem actionem [illegible] ante interponat appellationem, quæ, si pro consequendo interesse non iudicato in prima causa.

6 Respondeo quarto. Iudex appellationis, quandò appellatum est a sententia lata super principali, in qua omissum est illud, quod veniebat officio Iudicis mercenario potest, & congruentius debet cognoscere, & super principali, & super accessorio. In hanc responsionem propendet *Iason in l. 1. C. de iudicijs* per textum *in cap. 1. secundum intellectum Hostiens. de cal.* Ratio esse potest, quia vel creditor acceptauit sententiam condemnatoriam quoad sortem, & appellauit solummodò quoad interesse, vel appellauit pro vtroque simul in ordine ad consequendum etiam interesse; Si primum, cum ex dispositione iuris actio ad interesse non possit esse sine actione ad sortem, hinc est, quod acceptata sententia quoad sortem non possit amplius agere ad interesse, quod præcipuè euincitur ex ijs, quæ suprà dicebantur, nempè, quod lata sententia pro sorte, & facta receptione eiusdem sortis non possit amplius creditor agere ad interesse, ergo neque ad idem poterit congruenter agere, quandò lata est sententia quoad sortem, & acceptata, ipsa enim acceptatio æquiualet virtuali solutioni; si secundum, cum appellatio ipsa trahat rem ad statum, in quo causa erat, quandò facta fuit petitio, & petitio facta fuerit tàm pro sorte, quam pro interesse hinc est, quod trahatur tàm ad sortem, quam ad interesse, & sic vitantur ea incommoda, quæ secus sequerentur, nisi ageretur simul ad sortem, nempè quod posset esse actio ad interesse extincta actione ad sortem. Vide, quæ latè tradit *Iason in l. prima C. de iudicijs.*

Iason. Hostiensis.

Appellatio trabit rem ad statū quando facta fuit petitio.

Iason.

---

§. XVII.

C[illegible]is sit damnum in falsificatione literarum facta per eum, cui s[illegible]io facienda est.

SVMMARIVM.

Status d[illegible]*ionis in terminis particularibus* 1.

Distinctione, [illegible] *nudum quas potest examinari titulus* 2.

Si fal[illegible]*catio fuerit tal*[illegible]*, vt adhibita diligentia solita adhiberi à c*[illegible]*oribus dignos*[illegible] *po*[illegible] *periculum solu*[illegible] *pertinet ad soluentem* 3.

Si fal[illegible] *catio fuerit ità latens, vt etiam à perito, & di*[illegible] *enti campso e*[illegible] *co*[illegible]*nosci non potuisset, periculum etiam solutionis*

quoad

quoad illum excessum pertinet ad eundem soluentem 4.

Siue falsificatio fuerit latens, siuè patens periculum solutionis quoad summam conuentam inter contrahentes non pertinet ad soluentem 5.

Periculum quoad quantitatem conuentam, quando falsificatio est latens pertinet ad stipulatorem 6.

Quando nullus contractus initus est, sed solummodo confi. ta litera ad similitudinem caracterum campsarij periculum pertinet ad ipsum solutorem 7.

1 DIsquisitio XVII. Titius acceptis hic Mediolani mille nummis aureis a Seio cum onere, vt eorum valorem restitueret Romæ Sempronio dedit literas eidem Seio apertas directas ad Calidonium, suum correspondentem. Seius acceptatis eisdem literis Romam easdem misit ad Sempronium, vt exigeret conuentam summam ab eodem Calidonio, sed Sempronius literas falsificauit in numero, & exegit a Calidonio nummos aureos 2000. faciendo literam 2. ex litera 1. & posteà fugijt. Oritur hic difficultas, cuius sit illud damnum prouenìens à falsificatione, an Calidonij male soluentis, an Titij non cautelatè exarantis caracteres, an Seij eligentis malum virum ad exigendum enuntiatam summam in literis. Pro solutione

2 Aduerte, qualis sit illa falsificatio, an talis, vt facile a campsoribus similis conditionis adhibita debita, & accurata diligentia puta per comparationem literarum adhibito peritorum iuditio cognosceretur, vel quatenus in literis appareret aliqua rasura, & vitium sensibile, vel quatenus aliquid esset, quod easdem redderet suspectas de falso; an verò sit talis, vt etiam à campsoribus peritis, & diligentibus facile falsitas dignosci non potuerit; in qua secunda acceptione adhuc aduerte, an huiusmodi literæ verè fuerint per eum, qui dicitur dator, scriptæ ex contractu, seu virtute contractus re vera initi, & solummodò falsificatæ in aliqua parte puta in numero aureorum, an verò nullatenus ab eodem conscriptæ, cum nullus initus fuerit contractus, sed tantum confictæ ad similitudinem caracterum ipsius. Quibus positis acceptionibus

Falsificatio vel est patens, vel latens, & quomodo.

3 Respondeo primò, si falsificatio fuerit talis, vt facile a quolibet campsore adhibita debita, & accurata diligentia dignosci potuerit, periculum solutionis pertinet ad Calidonium soluentem *Angelus consil. 370. creditor sub num. 1. vers. pro hoc adduco ibi, sed si fac. atio. Follerius ad Marant. in spec. par. 4. art. 6. num 54. vers. sed numquid campsor. . 387.* Probatur responsio, in quantum non adhibentis in suo munere debitas & opportunas inspectiones, quæ ab aliis similis conditionis adhiberi solent, quæ que si adhiberentur, facile inducerent in cognitionem erroris, seu falsificationis non potest alter nocere, quam sibi, ergo periculum quod ex tali incuria prouenit ad ipsum soluentem, qui adhibere debebat tales inspectiones & non adhibuit, pertinere debet. Confirmatur primò, quia illa literarum falsificatio iuxta modum, quo procedit præsens responsio comparatur defectui patenti in re venali, qui saltem adhibita communi diligentia hominibus similis conditionis facile potest apparere, sed quandò defectus in re venali est patens, seu saltem de facili cognoscibilis ab emptore, absque similis conditionis periculum ex tali defectu prouenìens pertinet ad emptorem, qui non aduertit ad tale periculum per ea, quæ docui *tom. primo sub tit. Contractus II. de emptione, & vendit. Præner. 7. nu. 9.* ergo etiam, quando illa literarum falsificatio &c. Confirmatur secundò, quia illud periculum nullo modo potest imputari datori earundem literarum nec creditori ex ipsis, ergo pertinere debet ad solutorem. Antecedens quoad primam partem probatur, quia ipse dator literarum, nec tenetur ratione rei acceptæ, cum non acceperit totum id, quod ex literis falsificatis apparuit, sed tantum id, quod ipse scripsit, non ratione iniustæ acceptionis, cum ipse non cooperatus fuerit illi falsificationi, ex qua orta est *illa* iniusta acceptio, nec aliquam causam eidem dederit, ergo &c. Quoad secundam etiam ob easdem rationes euincitur, & vlterius sic probatur, quia si quæ esset ratio, ... creditor literarum teneretur ad aliquod seu tale periculum ea esset, quia elegit malum virum ad exigendum, sed hæc ratio non obest, ergo &c. Minor probatur, quia ipse supponitur non conscius malitiæ illius, qui falsificauit, cum alias ipsius dolum non cognouerit; neque dicas, quod culpa mandatarij imputetur mandanti, adeoque creditori, qui eidem mandatario dedit literas, & præcepit solutionem ipsarum recipere, contra enim est, quia mandans non tenetur de actione mandatarij, quam hic exercuit vltra terminos mandati *l. si creditor, & ibi Baldus C. de fideius.* quamque nec implicitè, nec explicitè mandans intendit, nec dando operam rei ... nec directè, nec indirectè induxit, vndè tota malitia se tenet ex parte eiusdem mandatarij, cui imputanda est

In curia soluentis incautè non potest alteri nocere

Falsificatio cōparatur defectui patenti in re venali.

Periculū nō potest imputari datori literarū, nec creditori.

Mādās non tenetur de actione mandatarij vltrà terminos mādati.

Quod si dixeris, quod cum mandatarius appareat ad recipiendum in persona, & nomine mandantis receptionem, de cuius mandato implicitè constat ex præsentatione literarum, quam ipse præstat, & ex onere imposito ei, à quo facienda est solutio, eidem soluendi, videtur apparere eo modo, quo apparet factor ad exigendum à debitoribus domini ... pecuniam debitam, qui si exigat sine commissione

Do-

Obiecta ad responsionẽ, cõtinuẽq; solutio.

Domini; & posteà fugiat iuxtà multorum sententiam in causa est, vt Dominus non possit amplius tale debitum exigere, cum posset debitor excipere se numerasse ipsius famulo, quo vti consueuerat ad exigendum, adeoque si ipse etiam mandatarius exigat quid magis, ac exigere debeat, videatur obligare suum principalem ad totam summam exactam, quandoquidem ex mandato apparet exigere nomine, & ex commissione eiusdem principalis, & si famulus, quamuis non habeat commissionem a Domino exigens à debitore eiusdem Domini, soluit ius creditoris ad amplius exigendum, cur mandatarius, quamuis non habuerit commissionem ad totam summam exactam recipiendam, non imponet onus eidem mandanti compensandi totam illam summam exactam? Certè vterque videtur exigere nomine sui principalis. Si, inquam, hoc dixeris; statim impugnaberis, quia quidquid sit de famulo exigente debitum sine commissione Domini sui, de qua re alibi erit sermo ex professo, certum est, quod mandatarius ex suo dolo exigens vltra limites mandati non obliget suum principalem, cum hic nec ratione mandati in ordine ad illum excessum, nec ratione rei acceptæ, neque aliqua actione præscriptis verbis obligetur; nec eadem potest esse præsumptio in mandatario exigente, & recipiente in terminis nostræ responsionis, ac in famulo solito exigere à debitoribus nomine sui Domini, quandoquidem si campsor soluit mandatario stipulatoris, soluit ex mandato datoris literarum, quem obligatum habet, non receptorem pecuniæ solutæ, si verò debitor soluat famulo, soluit ex præsumpto mandato eiusdem Domini, a quo propterea ratione illius solutionis videtur deobligari. Deindè videtur, quid magis requiri ad obligandum, quam ad deobligandum, quandoquidem ad deobligandum videntur sufficere exceptiones ex parte debitoris, quæ si fundentur in congruis præsumptionibus eximunt ab obligatione, ad obligandum verò requiritur consensus eiusdem, qui si excipiat de negatione eiusdem non poterit obligari ad assumendum illud onus, ad quod non præstitit consensum.

Videtur, quid magis requiri ad obligandũ, quam ad deobligandum.

4 Respondeo secundò. Si falsificatio fuerit talis, seu ità latens, vt etiam à perito, & diligenti campsore cognosci non potuisset, periculum etiam solutionis quoad illum excessum supra summam, pro qua datæ fuerunt verè, & realiter literæ, quæ postea falsificatæ fuerunt, pertinet ad eundem Calidonium. Probatur, quia illa excessus exactio facta ex dolo per eum, cui facienda erat solutio de determinata summa conuenta inter contrahentes comparatur, vt furtum commissum in bonis eiusdem soluentis non concurrente ad illud nec stipulatore, nec datore literarum, sed furtum commissum in bonis alicuius alio non concurrente quoad damnum pertinet ad eum, in cuius bonis furtum commissum est, ergo &c. nec potest dici, quod vel stipulator, vel dator literarum causam dederint tali furto, quandoquidem nec directè, nec indirectè, nec operam dando rei illicitæ ad illud concurrerunt.

Illa excessus exactio cõparatur furto

Probatur secundò eadem responsio; quia, si quæ ratio euinceret, quod eximeretur a periculo quoad talem excessum, ea esset, quià illa falsificatio ità esset latens, vt à perito, & diligenti campsore cognosci non potuerit, sed hæc ratio nihil euincit, ergo &c. Minor probatur, quià quod fuerit læsus, seu damnificatus per artem occultam a decipiente non tribuit ipsi damnificato ius aduersus alterum à damnificante, si ille alter ad damnificationem non concurrerit, sicuti si committatur furtum siuè clam, siue palam in bonis alicuius non confertur ius damnificato aduersus alterum, ergo &c.

Læsio per artẽ occultã nõ tribuit læso ius aduersus alterũ a dãnificate.

Hic nonnullæ suboriuntur difficultates, 5
quas breuiter expendo. Prima est, an falsificatio siuè fuerit patens, vt in prima responsione, siuè latens, vt in secunda, periculum ità pertinere faciat ad ipsum soluentem, vt non solùm teneatur amittere illum excessum, in quo falsificatæ fuerunt literæ, sed etiam summam contentam in eisdem literis verè conuentam per ipsos contrahentes in celebratione contractus, & datione literarum. Respondeo, si falsificatio fuerit latens modo, quo suprà non facere, vt periculum pertineat ad soluentem secundum summam verè conuentam inter contrahentes, sed ipsum verè liberari tùm à datore literarum, tùm à stipulatore hoc est tùm à Titio, tùm a Seio, nec item si fuerit patens, quamuis in hoc sensu soluens posset argui de aliqua malitia. Ratio primæ partis est, quia quod soluerit illam summam fuit ex commissione datoris literarum iuxtà modum ab eodem præscriptum, & etiam dispositionem creditoris, ergo facit periculum pertinere ad alium à se ipso, & sic si ex alia causa ipse sit debitor datoris literarum quoad illam summam, pro qua verè datæ fuerunt literæ, liberabitur, vel si non fuerit debitor, constituet verè debitorem talis summæ ipsum datorem literarum, ex cuius commissione soluit. Consequentia tenet, quià mandans obligatur ex mandato ipsi mandatario in ijs, quæ ex mandato adimpleta sunt. Hac eadem ratione euincitur etiam secunda pars, nec obstare potest, quod illa falsificatio fuit duntaxat patens quoad numerum, cæterum quoad substantiam literæ fuerunt confectæ per ipsarum datorem, qui re vera ordinauerat per easdem literas solutionem quantitatis conuentæ, non autem excessus falsificati, adeòque quoad illam quantitatem conuentam, & suprà

Solutio fuit ex commissione datoris literarum

Mãdãs obligatur ex mandato ipsi mandatario.

quam non cadit falsificatio non est, cur obligatus non debeat manere versus solutorem mandatarium sui ipsius, nec in ordine ad hanc quantitatem per falsificationem intelligitur læsus, vt ex se patet.

5 Secunda difficultas est in explicando, ad quemnam pertineat periculum solutionis pro quantitate conuenta verè, & realitèr inter contrahentes, quandò falsificatio ità erat latens, vt etiam a peritis non potuerit cognosci, in quo sensu diximus soluentem liberari a tali periculo, an ad stipulatorem, an verò ad datorem literarum. Respondeo pertinere potius ad stipulatorem, seu creditorem literarum, quam ad datorem ipsarum, qui non tenetur ad nouas litteras dandas. Ita videtur sentire *Scaccia tract. de commert. §. 2. glos. 5. num. 398. vers. & agendo breuiter.* Ratio esse potest, quià per illam solutionem factam per respondentem datoris literarum ex ipsius mandato, & receptionem talis solutionis per mandatarium stipulatoris extinguitur quodcunque onus tùm eiusdem soluentis, tùm datoris literarum, & ius etiam creditoris ex eisdem literis, quinimmò trãslatum dominium supponitur eiusdem pecuniæ solutæ in procuratorem eiusdem stipulatoris agentis nomine ipsius, ergo si illæ pecuniæ depereant post solutionem, & receptionem per fugam recipientis eidem stipulatori perire dicendæ sunt; vndè ad summum cedenda erit eidem creditori, seu stipulatori actio, seu condictio furtiua, vt possit agere contrà dolosum fugitiuum.

Scaccia.

Cedenda est creditori actio, seu cõdictio furtiua.

Tertia difficultas est in explicando, ad quemnam pertineat periculum solutionis, quandò re vera nullus contractus initus est, nec per veros contrahentes vllæ datæ fuerunt literæ, sed solum confictæ ad similitudinem caracterum alicuius mercatoris talitèr, vt nec per peritos dignosci possit dolus, vel eorundem caracterum simulata expressio. Respondeo periculum pertinere ad ipsum solutorem, non ad eum, cuius nomine confectæ fuerunt literæ, nec ad alium *Scaccia d. §. 2. glos. 5. num. 396.* & ratio est, quia ipse, qui soluit, non potest ius habere aduersus alios ad repetendum solutum, non aduersus eum, qui confingitur illas literas scripsisse, quia, cum ille non scripserit potest se tueri exceptione non positæ scripturæ, non aduersus eum, qui confingitur, quandòquidem ipse etiam se potest tali remedio tueri, ergo proprio infortunio debet imputare, quod soluerit, & solum agere actione furtiua contra receptorem.

Scaccia.

§. XVIII.

Cujus damno cedat decoctio debitoris, cui mandatarius dederit cambio pecunias mandatoris.

SVMMARIVM.

Explicatio tituli in suis terminis 1.
Duplex sensus eiusdem tituli 2.
Si Antonius in remissa facta Francisco ordinauit eidem, vt eosdem nummos aureos remitteret per suas literas supra se periculum decoctionis Sempronij pertinet ad eundem Franciscum 3.
Si mandans simpliciter dixerit ei, cui fecit remissam, vt summam sibi remissam remitteret per viam cambij, & mandatarius dederit ad cambium alteri secundum communem æstimationem proximo decoctioni periculum decoctionis pertinet ad mandatarium 4.

1 DIsquisitio XVIII. Remisserat Antonius ad Franciscum Romam mille nummos aureos exigendos ibi per eundem Franciscum à Seio vigore literarum datarum per Teodoricum imposito eidem Francisco mandato, vt eosdem ad se remitteret Mediolani. Franciscus exactis Romæ illis mille nummis aureis iuxta ordinem sibi datum ab Antonio remittit dando illos Sempronio ad cambium. Interim Sempronius decoctus est. Quæritur cuius damno cedat illa decoctio? Antonij ne, cuius sunt, an verò Francisci, qui illos remisit.

2 Iuxta duplicem sensum examinari potest proposita controuersia; vel etenim Antonius, quandò mandauit Francisco, vt illos nummos, quos de mandato Romæ recipere debebat, ad se iterum remitteret Mediolanum ordinauit, vt illos remitteret per suas literas supra se, vel dixit simplicitèr, quod remitteret per viam cambij. Rursus si imposuit remissionem iuxta hunc secundum sensum, vel Sempronius, per quem remittit Franciscus, quatenus ipsi eosdem dedit ad cambium, talis conditionis erat, vt in communi omnium mercatorum consensu haberetur pro idoneo, adeò vt omnes eidem fiderent, nec esset, qui rationabilitèr posset dubitare de ipsius idoneitate, vel talis, vt inidoneus reputaretur, quatenus ipsius decoctio adeò verisimilitèr esset futura, vt nemo sani iudicij, & inculpatæ diligentiæ eidem daret ad cambium. Iuxta has inspectiones dubium dissoluetur.

Varij sensus propositæ difficultatis.

3 Respondeo primò, Si Antonius in remissa facta Francisco ordinauit eidem, vt eosdem nummos aureos remitteret per

suas

suas literas supra se, periculum decoctionis Sempronij pertinet ad eundem Franciscum *Scaccia de commert. §. 2. glos. 5. num. 400. vers. primus casus*. Ratio est, quià quandò in literis remissæ dicitur mandatario, vt pecuniam sibi remissam remittat iterum mandatori supra se, idem est, ac si dicatur, vt remittat periculo ipsius mandatarij remittentis per ea, quæ supra diximus in explicatione particularum quoad literas cambij, vndè ipse mandatarius acceptans, & exequens mandatum videtur quasi accedere, vt fideiussor in fauorem eiusdem mandatoris, seu tanquam assecurator pro eodem, ergo si contingat Sempronium, per quem mandatarius remittit, vergere in decoctionem periculum decoctionis pertinebit ad eundem Franciscum fideiussorem, seu quasi assecuratorem. Consequentia probatur, quià qui acceptat simplicitèr mandatum propter expressam conuentionem in literis mandatorijs contentam tenetur stare mandatis, eaque adimplere, ergo cum imponatur mandatario in se assumere pericula, & quasi assecurare pecuniam pro, seu in fauorem mandantis, si assumat mandatum per acceptationem &c. tenebitur &c.

Scaccia.

Remittere supra se est remittere periculo mãdatarij.

4 Respondeo secundò. Si mandans simplicitèr dixerit mandatario, cui facta fuit remissa, vt summam sibi remissam remitteret per viam cambij, & mandatarius summam enuntiatam dederit ad cambium Sempronio, qui talis conditionis est, vt communitèr reputetur proximus decoctioni periculum decoctionis pertinet ad ipsum mandatarium, secus vero, si dederit Sempronio, qui in communi æstimatione reputaretur, vt idoneus, & in nullo periculo proximo decoctionis. Ita in vniuersum docet *Scaccia de commert. §. 2. glos. 5. num. 401. & seqq. & alij communitèr*.

Scaccia.

Ratio primæ partis est, quia vel ille, ad quem dirigitur remissa remittenda postea per ipsum ad directorem, vel est mandatarius eiusdem directoris, vel negotiorum gestor, sed tam mandatarius, quam negotiorum gestor tenetur prudentèr exequi mandatum, & gerere negotium sui principalis, quinimmò obligatur ex negotio, & mandato imprudentèr gesto, & executo cum detrimento principalis *Bartolus in l. 3. §. interdum C. de negot. gest. & in l. si negotia ff. eodem tit.* ergo &c. Confirmatur primò, paritate desumpta a debitore pupilli, qui si scientèr persoluat Tutori, quem nouit esse postulatum suspectum non liberatur *l. quod si fortè 14. §. sunt quidam ff. de solut. Scaccia de commert. §. 2. glos. 5. n. 401. vers. aut decoctio Antonij*, ergo etiam mandatarius remittens per eum, qui communitèr habetur pro suspecto de proxima decoctione non præsumendus est liberari. Consequentia tenet, quam monium non liberationis in primo casu, militat etiam in secundo. Alias plures paritates, & exempla congerit *Scaccia loc. cit.* quæ vos ipsi apud ipsum videre potestis.

Tàm mandatarius, quàm negotiorum gestor tenetur prudentèr exequi mandatum, & negotium.

Scaccia.

Ratio secundæ partis est, quia in data hypothesi mandatarius, nec tenetur ratione rei acceptæ, nec ratione imprudentis, seu dolosæ implicationis, ergo re vera per remissam sic factam liberatur. Antecedens quoad primam partem ex se patet, cum pecunia remissa penes ipsum non maneat, probatur iam quoad secundam, quia nemo tenetur de culpabili, & imprudenti implicatione, qui eam adhibuit diligentiam, quam alij similis conditionis adhibendo non imprudentèr agere arbitrarentur, quamque adhibuisset ipsa mandans, nec maiorem, si præsens fuisset, sed in hypothesi, de qua loquimur ipse mandatarius credendo pecuniam mandatoris illi, per quem remittit, id prestat, quod prestarent alij similis conditionis, quinimmò ipse mandator, si esset præsens, quandòquidem ille, cui creditur pecunia, cum bonæ sit æstimationis apud omnes, talis creditur, vt omnes ipsi indiferentèr fidem præstent sine hæsitatione, ergo &c. Accedit, quod ipse mandatarius pecuniam suam sine vllo dubio eidem committeret nihil hæsitans, ergo non imprudentèr agit committendo eidem illam sui mandatoris. Consequentia probatur, quia nemo tenetur ad plus in administratione rerum alienarum, ac teneatur in administratione rerum suarum.

Mãdatarius, nec tenetur ratione rei acceptæ, nec imprudẽtis implicationis.

---

§. XIX.

Cuiusnam damno cedat solutio facta Procuratori reuocato, de cuius reuocatione conscius non est soluens.

SVMMARIVM.

Titulus expositus in casu particulari 1.

Damnum cedit principali creditori, nisi debitori intimauerit reuocationem 2.

Acta coram Procuratore reuocato valent, si non constat de reuocatione 3.

Suspensio iurisdictionis non inualidat actus iurisdictionales, nisi constet de suspensione 4.

DIsquisitio XIX. Debitor erat, vel ex cambio, vel ex alio titulo Franciscus Antonij de summa mille aureorum, onusque eidem Francisco erat impositum soluendi enuntiatam summam Procuratori eiusdem Antonij, cumque iam præsens esset dies solutionis, Antonius ex caussis sibi notis reuocauit Procuratorem, cuius reuocationis non fuit conscius Franciscus, qui per consequens, cum dies cederet solutionis eidem Procuratori, solutionem fecit de enuntiata summa, & debitam 1

confessionem reportauit. Interim Procurator, vel decoctus est, vel fugam arripuit. Quæritur iam, cuiusnam damno cedat illa solutio ipsi facta, an Francisco soluenti, an Antonio, qui non manifestauit reuocationem eidem.

Scaccia. Glosa. Bartolus.

Proponit hanc difficultatem *Scaccia de commert. §. 2. glos. 5. num. 406. & 407.* & concludit damnum pertinere ad principalem creditorem per ea, quæ docent *Glos., Bartolus, & alij in l. eius qui 41. ff. si certum petatur* à quibus non recedendo.

Constante de mandato, & non de reuocatione mandati debitor persoluerat in bona fide mandati.

2 Respondeo damnum cedere principali creditori, nisi debitori intimauerit reuocationem. Ratio esse potest primò, quià solutio facta Procuratori constante de mandato eidem per principalem facto verè liberat debitorem à debito, vt est in confesso apud omnes, ergo solutio facta eidem quamuis reuocato liberabit eundem debitorem à debito, si eidem facta non fuerit intimatio, seu notificatio reuocationis. Consequentia probatur, quià dum constat de mandato, & non constat de reuocatione adhuc debitor perseueret in bona fide mandati, adeòque agens iuxtà præscripta in eodem iustè, & legitimè agit, ergo non est, cur non debeat liberari, vnde benè habetur *in l. vnica C. de satisdan.* quod creditor debeat sibi imputare, si reuocans procuratorem reuocationem debitori non intimauerit *Scaccia de commert. §. 2. glos. 5. num. 407.*

Scaccia.

Acta facta corā Procuratore reuocato valent, si nō fuerit parti intimata reuocatio.

3 Confirmatur primò argumento deducto ex eodem *Scaccia in tract. de Iudic. caus. lib. primo c. 45. num. 3. in fin. vers. quinto quid & cap. 101. sub num. 42. vers. declara*, quià acta facta coram Procuratore reuocato, si non fuerit parti aduersæ intimata reuocatio, sunt valida, ergo etiam valida erit solutio facta Procuratori reuocato per debitorem, si eidem debitori denuntiata non fuerit reuocatio. Consequentia tenet, quià ratio, quæ iustificat, seu reualidat acta coram Procuratore reuocato facta non constante de reuocatione, eadem iustificat, seu iustificare potest solutionem factam eidem Procuratori reuocato non constante de reuocatione, & si ad vnam sufficiens est, cùr non ad alteram?

4 Confirmatur secundò. Actus iurisdictionales exerciti per Iudicem, siuè sæcularem, siuè Ecclesiasticum excommunicatum validi sunt, si fuerint exerciti pro tempore, quo non constabat de excommunicatione, & de suspensione Iurisdictionis, ergo neque erit inualida solutio facta per debitorem Procuratori creditoris, quamuis reuocato, si eidem debitori non constiterit de reuocatione eiusdem Procuratoris. Consequentia patet, quià si suspensio iurisdictionis non inualidat actus iurisdictionales exercitos, antequam constiterit de suspensione, nec inualidare videtur reuocatio Procuratoris solutionem per debitorem eidem factam non constante de tali reuocatione; neque dicas disparem esse rationem, eo quià in iurisdictionalibus error communis facit ius *l. Barbarius Philippus ff. de supel. l. 3. contrà ff. de legi l. quod non ratione ff. de aur. & arg.* non sic in solutionibus, & permutationibus, in quibus non solum attenditur æqualitas rei, ad rem, sed etiam qualitas debitoris, & creditoris; contrà enim impugnaberis, quia in primis Procurator alterius iurisdictionem quodammodò sortitur ab illo, sicque dum munus susceptum adimplet dicitur actus, quasi iurisdictionales nomine sui principalis exercere, adeòque error, seu ignorantia quoad reuocationem efficit ius &c. Deindè in ordine ad solutiones, & permutationes, cum Procurator repræsentet personam creditoris, vt ex mandato procuræ elucet, & manifestè constat eidem debitori de eisdem, etiam sufficienter saluatur qualitas creditoris, & debitoris requisita ad huiusmodi actus; vndè principalis creditor debet sibi imputare, quod non notificauerit eidem debitori reuocationem mandati, sicque saltem ratione talis defectus, seu culpæ in non notificando, ad quod tenebatur, contrahit in se periculum, seu damnum illius solutionis taliter positæ.

Creditor debet sibi imputare, quod nō notificarit.

---

§. XX.

An soluens Procuratori, qui est effectus malæ conditionis iustè soluat, & liberetur à debito.

SVMMARIVM.

Refertur status disquisitionis 1.
Rationes dubitandi 2.
Soluens Procuratori effecto malæ conditionis, & proximo decoctioni non liberatur à debito 3.
Satisfit rationi dubitandi 4.
Proponuntur obiecta, & soluuntur 5.

Disquisitio XX. Persistimus in terminis præcedentis disquisitionis, iuxta quos Franciscus est debitor, Antonius est creditor eiusdem de summa mille aureorum, & Andræas est Procurator eiusdem Antonij ad omnia ipsius negotia peragenda, & præcipuè ad recipiendas, & faciendas solutiones. Adueniente tempore, quo per Franciscum facienda est solutio debiti Andræas statum deteriorat, & efficitur malæ conditionis, adeò vt communiter reputetur proximus decoctioni. Quæritur iam hic, an si Franciscus existente hac Andreæ conditione eidem soluerit, taliter soluerit, vt intelligatur liberatus ab onere debiti, quod habebat versus Antonium. 1

Ratio

2 Ratio dubitandi videtur potissimum deduci à præcedenti disquisitione, si enim non obstante reuocatione posita Franciscus legitimè soluit Procuratori reuocato, & liberatur à debito, multo magis videtur legitimè soluere Procuratori legitimè electo, & non reuocato, quinimmò magis videtur obesse validitati solutionis reuocatio mandati ad recipiendum, quam proxima mandatarij decoctio, siquidem illa ex plena, & deliberata voluntate tollit mandatum, hæc verò non nisi ex præsumpta. Nihilominus

3 Respondeo, soluentem Procuratori effecto malæ conditionis, & proximo decoctioni non liberari à debito, sed periculum solutionis ad ipsum pertinere *Paulus de Castro in l. 38. cum quis num. 3. & 4. & l. 32. si cum Cornelius in fin. ff. de solut. Scaccia de commert. §. 2. Glos. 5. num. 402.* Probatur primò, quia superueniente causa secundum se nota reuocationis mandati ipso iure mandatum habetur pro tacitè reuocato *Baldus in l. mandatum num. 14. vers. modo venio ad quæstiones C. mandati*, sed dum Procurator mutat statum, & efficitur deterioris conditionis, & accedit ad proximum statum decoctionis superuenit iusta causa reuocationis, & quidem nota secundum se *Mantica tract. de tacit. & Ambig. conuent. lib. 7. tit. 22. num. 46. & seqq. tom. 1.* ergo &c. adeòque si debitor pro illo statu soluerit, intelligitur soluisse scientèr non habenti ius ad recipiendam solutionem, per quam propterea non liberatur.

Paul. de Castro. Scaccia. Baldus. *Præsumitur soluere scientèr non habenti ius.* Mantica

Probatur secundò, quia quem esse decoctum, & esse suspectum de decoctione quoad iuditium prudentis non solutionis paria sunt per ea, quæ scribit *Scaccia de commert. §. 2. glos. 5. num. 394.* sed solutio facta decocto recipienti nomine alterius principalis quoad effectum ipsum liberandi à debito nulla est, ergo &c. Minor probatur, quia in fallitis, & decoctis mandatum ad recipiendum ex ipsa iuris dispositione supponitur reuocatum per ea, quæ scribunt *Stracch. tract. de decoct. part. 3. num. 50. & seqq. tom. 6. part. 1. fol. 318. Rota Genuensis decis. 2. erant num. 30. in fin. & num. 31. & 32.* ergo etiam eadem iuris præsumptione intelligi debet reuocatum mandatum in ordine ad suspectos, seu proximos decoctioni.

Scaccia. Stracch. Rota Genuensis.

4 Ex ijs facile erit respondere ad id, quod afferebatur superius pro ratione dubitandi; dic etenim ibi nullam præsuponi notitiam reuocationis, adeòque non imprudenter debitorem agere soluendo, cum eidem constet de mandato, non de reuocatione eiusdem; hic autem manifestè conijcitur implicita reuocatio, quæ est à iure; iura autem in hoc adeò nota sunt, vt nulli præsumantur abscondita, adeòque semper est præsumptio de solutione facta non idoneo ad receptionem, adeòque contrà implicitam, & præsumptam voluntatem creditoris, qui propterea non potest in hoc lædi.

Respondetur rationi dubitandi.

5 Aduersus hæc, quæ hactenus dicta sunt non modicum facere videntur ea, quæ considerant *Ancharanus cons. 258. tria principalia sub num. 3. vers. venio ad secundum. Cranetus cons. 6. plura videnda num. 94. vers. pro hoc facit* in solutione facta domino, seu Rectori vrbis, qui propter populi rumorem, tumultum &c. cognoscitur à dominio, seu regimine proximè repellendus, quæ certè solutio tenet, & eximit soluentem à debito; ex quibus non incongruè videtur deduci, quod etiam solutio facta Procuratori, qui ex proxima futura decoctione cognoscitur reuocandus sit valida, & eximat debitorem soluentem a debito. Sed hæc facile disoluuntur propter rationes, quas considerat idem *Ancharanus loc. cit.* ad quem vos remitto. Mihi sufficiat hanc vnam rationem adducere diuersitatis, quia Dominus, seu Rector Vrbis recipit nomine proprio, & quousque dominatur, & regit, Dominus, & rector est; Procurator autem recipit nomine alieno, seu Domini principalis, & in casu, quo vergat in decoctionem tum ex dispositione iuris, tum ex præsumpta principalis voluntate desinit esse Procurator, cui propterea illegitimè soluitur.

Ancharanus. Cranet. *Rationes contrariæ dissoluta*

---

§. XXI.

An detur exceptio de non numerata pecunia, cum probatur solutionem non factam fuisse in die contractus, sed multo post.

SVMMARIVM.

Titulus in suis terminis proponitur 1.
Titius non potest excipere, sed litera habent executionem paratam 2.
Obiectio proposita, & soluta 3.

1 Disquisitio XXI. Dictum fuit *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 19. num. 4.* in contractibus cambialibus locum habere dispositionem *l. in contractibus §. super cæteris C. de non numerata pecun.* non autem *l. si ex cautione C. eod. tit.* per ea, quæ ibi latè allegata sunt. His positis. Titius sub die prima Iunij præsentis anni 1678. dedit literas Cambij Caio, in quibus confessus est se habuisse ab eodem Caio pecunias huius cambij in Cartulario Sancti Georgij, & tamen ibi non apparet numeratio, seu solutio facta pro tali die, sed post sex, vel septem dies, sicque post literas. Oritur hic controuersia, an Titius possit

possit excipere de non numerata pecunia, & de falsitate literarum, cum constet pecuniam numeratam, seu solutam fuisse ante, vel in eadem die contractus.

Scaccia. Proponit hanc difficultatem *Scaccia de commertijs §. 2. glos. 8. num. 15.* vbi exposita facti serie concludit, & literas bonas esse, & habere executionem paratam, & Titium non posse excipere de non numerata pecunia, quod latè probat, tum per ea, quæ ibi adducit, tum per ea, quæ docuit desumpta paritate à censu *eodem §. 2. glos. 5. num. 7. 63. & 64.* cui adhærens.

2 Respondeo verè non posse Titium excipere, sed literas habere executionem paratam. Probatur primò. Non repugnat, quis fateri numerationem habita fide à soluere debente, & concepta spe de futura numeratione & solutione, nec aliquid deest ad acquirendum ius ex solutione, nisi quod fides, & spes adimpleatur per actualem posteà positam solutionem, & numerationem, ergo si postea fuerit posita actualis solutio, & numeratio non erit amplius locus exceptioni non numerationis positæ. Antecedens non videtur posse verti in dubium. Quid enim vetat, quominus ego creditor tui ad aliquem finem possim fateri me recepisse pecuniam creditam habita a te promissione de solutione ponenda? Consequentia probatur, posita actuali numeratione tempore initi contractus, & literarum datarum non est amplius locus exceptioni, vt est in confesso apud omnes, ergo neque erit locus eidem post celebratum contractum, si post ipsum posita fuerit solutio, & numeratio. Consequentia probatur, quia id, quod excludit exceptionem est numeratio, ergo quotiescunque hæc est posita semper eandem excludet, neque referre debet, quod vel antea, vel postea fuerit posita.

Id, quod excludit exceptionem est numeratio.

Probatur secundò, quia exceptio conceditur ob non adimplementum spei, sub qua, seu vigore cuius facta fuit confessio, ergo quotiescunque fuerit spes adimpleta non poterit dari exceptio. Consequentia probatur, quià non potest opponi defectus spei, vbi spes ipsa habuit complementum. Confirmatur primò, quià promissio mercatoris de solutione ponenda habetur pro ipsa solutione *Bartolus in l. 15. stipulatoria num. 19. ff. si cert. pet. Afflictus decis. 353. dubia num. 5. Straccha tract. de decoctoribus part. 5. sub num. 5. vers. incurrit tom. 6. part. prima fol. 320. Rot. Rom. diuers. decis. 285. dixerunt sub num. 7. coram Card. Pamphilio ij Beneuent. Census 29. Maij 1598. in impressis Lugduni* 1612. ergo à fortiori, quando postea ipsa promissio in effectu adimpleta est per ipsam actualem solutionem, seu numerationem, adeòque tunc non erit locus exceptioni. Confirmatur secundò, quia solutio facta post quatuor dies à die contractus habetur, ac si esset posita statim, & incontinenti simul cum contractu per ea, quæ scribit *Scaccia de commert. §. 2. glos. 5. num. 7. & in tract. de Iud. caus. lib. 2. cap. 7. sub num. 674.* sed quandò in ipso contractu facta fuit numeratio, seu solutio non datur locus exceptioni, ergo neque &c.

Exceptio conceditur ob nō implemētum spei.

Bartolus. Afflict. Stracch.

Rota Rom. Scaccia.

Solutio facta post quatuor dies habetur pro facta incontinenti.

Scaccia.

Ad magis corroborandam hanc opinionem adducit *Scaccia d. §. 2. glos. 5. num. 64.* argumentum in terminis fortioribus in causa solutionis pretij census, in quo ex dispositione Pij V. vt latè dixi *tom. primo sub tit. Contractus IV. de Emphyth. & Censibus Praenot. 21. sect. 4.* requiritur numeratio coram Notario & testibus, & tamen si coram eisdem tradatur cedula Banecharia, perinde se habet, ac si posita esset numeratio, ità vt non detur amplius locus exceptioni, ex quo infert a fortiori, quod si datæ fuerunt literæ, cum promissione posteà effectuata sit perfectè completus contractus, & non detur etiam amplius locus exceptioni.

Cedula banecharia habetur pro pecunia numerata.

Firma igitur manet responsio. Solum in præsenti remanet respondendum ad id, quod posset obijci de commissione falsi ex eo, quod in ipsa datione literarum confessus fuerit numerationem, quæ tamen tunc temporis posita non erat. Dic igitur in illa confessione non positam esse rationem falsi, tum quia ipsa promissio solutionis per mercatores habetur pro actuali solutione; tum quia illa confessio ex partium conuentione refertur ad tempus, quo ponetur actualis solutio, & numeratio; tum tandem, quia hoc communi vsu inductum est, vt nullo iure renuente possit fieri huiusmodi confessio, cum hic vsus sit valde accommodus humanis commertijs, & ius ipsum suppleat defectum actualis numerationis, & confessionem referat ad tempus, quo eadem ponitur. 3

Promissio solutionis inter mercatores habetur pro solutione.

---

§. XXII.

An verba illa posita in literis cambij *per la valuta hauuta de contanti* præter exclusionem exceptionis, quid aliud importent.

SVMMARIVM.

Exponitur in facto status controuersia 1.
Rationes dubitandi 2.
Illa clausula præter exclusionem exceptionis non numeratæ pecuniæ excludit etiam solutionem in alia specie, & importat solutionem in numerato 3.
Ratio dubitandi dissoluitur 4.

Disquisitio XXII. Literas dederat Titius eidem Caio, in quibus fatebatur 1

se

se titulo cambij ab eodem Caio recepisse mille nummos aureos addita illa clausula *per la valuta banuta de contanti*. Certum est ex dictis in præcedentibus, quod illa confessio excludat exceptionem non numeratæ pecuniæ. Contendebat tamen non obstante tali exclusione escipere Titius, quod solutio non facta fuerit in numerata pecunia, sed in alia rerum specie. Quæritur iam hic, an re vera per illam clausulam probetur solutio in numerato, adeò vt excludat talem exceptionem.

2 Ratio dubitandi ex eo potissimum consurgit, quod nomine pecuniæ veniunt omnia corpora *l. pecunia versum ff. de verb. signific.* & sic omnes res tam mobiles, quàm immobiles, & item iura *l. pecunia nomine ff. eod. tit.* & significat totum id, quod homines in terris possident *cap. totum 1. quæst. 3. & l. quisquis ff. de leg. 3.* & comprehendit quodcunque in patrimonio consistens, siuè sint homines, siuè iumenta, siuè terræ

Fort. Garc. *Fort. Garc. in l. iuris gentium num. 17. ff. si cert. pet.* & ea omnia, quæ nummo ponderari possunt *Surdus decis. 35. ciues nuns 17.* ex quibus non incongruè inferre licet, quod si pecunia indiferens est ad significandum, vel nummos formalitèr, vel alias res in specie, ita multo magis indiferens sit ad ea esplicanda valor expressus per illam clausulam *per la valuta banuta in contanti*. His tamen non obstantibus

3 Respondeo illam clausulam præter exclusionem exceptionis non numeratæ pecuniæ excludere etiam solutionem in alia specie, & importare determinatè solutionem in numerato. Probatur primò, quià licet appellatione pecuniæ veniant omnia nummis æstimabilia, propriè tamen, & in rigore veniunt soli nummi

Nauarrus. Romualdus Coli. Menochius. *Nauarrus in cap. nauiganti sub num. 6. vers. sequitur de vsuris. Romualdus Coli tract. de Cambijs c. 1. & secundo. Menochius de arbit. Iud. casu 316. num. 48. lib. 2. centur. 4.* & in quocunque euentu illa particula *numerata*, seu *de contanti* tollit quamcunque ambiguitatem, & speciatim reducit solutionem ad pecuniam numeratam

Fabian. de Mõt. *Fabianus de Mont. tract. de empt. & vendit. quæst. 4. princip. sub num. 20. tom. 6. part. prima fol. 51.* ergo per illam clausulam *per la valuta banuta de contanti* exprimitur confessio solutionis factæ in pecunia numerata, adeòque per illam excluditur exceptio, quod non fuerit posita solutio in numerato.

Illa particula de contanti debet ad aliquem finē esse inducta.

Probatur secundò, quià illa particula *de contanti* posita in literis cambij debet aliquid operari, & ad aliquem finem esse inducta; nihil enim præcipuè in literis, seu scripturis dispositiuis, cuiusmodi sunt literæ cambiorum, debet superfluum apponi, sed nisi significaret actualem numerationem pecuniæ nihil operaretur, & ad nullum finem esset inducta, ergo &c. Minor probatur, quia solutio facta, vel in aliqua specie, vel in nummis sub indifferentia sufficientèr exprimitur per præcedentem particulam nempè *per la valuta banuta*, quæ particula secundum se indiferens est ad exprimendum vtrumque, ergò nisi restringeret illud, quod secundum se indiferens est ad vtrumque ad vnum tantum, nempè ad solutionem positam in nummis, illa particula *de contanti* esset superfluè apposita, quod non est dicendum

Ad rationem dubitandi, quæ in principio afferebatur patet, quid sit respondendum; licet enim appellatione pecuniæ veniant quæcunque corpora, si pecunia lato modo sumatur, non veniunt tamen, si strictè, & in rigore sumantur, & verba regularitèr in scripturis dispositiuis sumuntur secundum proprium, specificum, & rigorosum sensum, nisi quid aliud exprimatur. Deindè dato etiam, quod æquè primo appellatione pecuniæ venirent omnia corpora sub indifferentia, hoc est tam species, quam quantitas, tàm nummi, quam æquiualens in estimatione, in hypothesi tamen responsionis coarctaretur determinatè ad pecuniam numeratam propter super additam particulam *de contanti*. 4

Verba dispositiua sumūtur secūdum sēsum rigorosum.

DISQVISITIONES V.

Ad reliquas omnes Prænotiones de Cambijs II.

§. I.

De onere acceptantis, & soluentis partitam ad se tractam habita, vel non habita notitia decoctionis eius, qui traxit.

SVMMARIVM.

Proponitur status controuersiæ 1.

Nonnulla notabilia requisita ad discussionem controuersiæ 2.

Si acceptauerit bona fide, & promisserit solutionem ignorans, seu non habens notitiam ex publica fama decoctionis sui mandatoris nullum detrimentum sibi intulit soluendo etiam post habitam talem notitiam, & quomodo 3.

Si acceptarit, & promisserit habita antecedentèr notitia per publicam famam decoctionis potest compelli per eum, in cuius fauorem facta fuit tracta ad soluendum 4.

Non tamen potest agere, si soluerit contrà bona decocti in præiudicium aliorum creditorum, ibid.

Solutio dolosa, & imprudenter facta non potest obesse creditoribus 5.

Si acceptator, promissor, seu solutor fuerit debitor ex causa præcedenti respectu

tra-

trahentis ad se illam summam, & habuerit notitiam decoctionis post acceptationem, & promissionem licet ante solutionem, potest licitè, vti compensatione 6. Si verò habuerit notitiam decoctionis antè acceptationem non potest eadem compensatione vti. ibid.

1 DIsquisitio I. Cum Fabius traxerit Francisco partitam mille aureorum soluendam v.g. Lugduni, Franciscus eandem acceptauit tempore tamen, quo idem Fabius vergebat in decoctionem, & pro eodem tempore eandem soluit. Quæritur, an per talem acceptationem, & solutionem damnum aliquod sibi intulerit. Pro solutione

2 Aduerte primò iuxtà duplicem sensum posse examinari; vel enim posita acceptatione bona fide superuenit postea ad locum, ad quem facta fuit tracta, notitia, seu publica vox, & fama de decoctione illius, qui traxit, vel habita fuit notitia, seu publica vox, & fama de illius decoctione antequam literæ tractæ, seu tracta ipsa acceptaretur. Iuxta vtrumque hunc sensum, qui certè attentè ponderandus est, immorandum est in huius disquisitionis discussione.

Aduerte secundò, an ille, ad quem dirigitur tracta fuerit debitor illius, qui ad se tractam direxit ex causa præcedenti, an vero fuerit simpliciter mandatarius, seu respondens ex nulla causa præcedenti debitor. Quibus pro notitia suppositis. Id, quod controuertitur circa propositum dubium est primò, an si acceptarit Franciscus sine præuia notitia decoctionis eius, qui ad se traxit, soluerit tamen habita tali notitia præiuditium aliquod per talem solutionem sibi intulerit, & si nullum præiuditium sibi intulit, contra quemnam possit dirigere actionem ad repetendum solutum. Secundò, an si non intulerit præiuditium acceptando non habita tali notitia, soluendo tamen post illam, intulerit tamen si acceptarit, & soluerit habitâ tali notitia decoctionis &c. Tertiò, an compensare possit in præiuditium aliorum creditorum debitum illud, quod habebat ex causa præcedenti cum illa tracta per se soluta de mandato creditoris, siuè habuerit notitiam decoctionis antè acceptationem, & solutionem, siuè post acceptationem, antè tamen solutionem.

Proponuntur articuli circa quæstionem.

3 Respondeo primò, si acceptauerit bona fide, & promiserit solutionem ignorans, seu non habens notitiam ex publica voce, & fama decoctionis sui mandatoris nullum detrimentum sibi intulit soluendo etiam post habitam talem notitiam, vndè potest agere contra bona decocti, si quæ habet, cumulatiuè cum aliis creditoribus eiusdem cum iuribus prioritatis, & anterioritatis, si quæ habet. In hanc responsionem, & iuxtà hunc sensum præcisè propendet *Scaccia de commerc. §.2. glos. 5. num. 339.* Scaccia.

Probatur, quia posita illa acceptatione, & promissione solutionis, de qua supra, creditor, in cuius fauorem facta fuit illa tracta, ius acquisiuit aduersus acceptantem, & promittentem, vt per ipsum soluatur, nec obesse potest decoctio trahentis cognita post acceptationem, & promissionem, ergo acceptator, & promissor soluendo post habitam notitiam decoctionis non sibi præiudicat, sed ius habet procedendi contra bona decocti, si quæ habet, ad repetendum solutum. Antecedens probatur, quia per illam acceptationem, & promissionem propriè intelligitur facta nouatio, quæ intelligitur perfecta etiam antè positam actualem solutionem, vndè solutio ipsa posita post notitiam decoctionis non potest iuri eiusdem refragari, qui sicuti per talem acceptationem, & promissionem se subiecit oneri soluendi, ad quod potest impelli, ita ius acquisiuit ille dicendus est, ratione cuius possit compellere, vt iura oneribus iuxta iustitiæ ordinem compensentur. Consequentia item primi argumenti probatur, quia solutio facta iuxta exigentiam, & ordinem iustitiæ tribuit ius soluenti exigendi æquiualentem summam soluto; neque dicas imprudentèr posuisse solutionem, cum eidem constaret de decoctione antè eandem solutionem; contrà enim impugnaberis, quia dici non potest imprudens solutio, quæ est necessaria, nec in potestate soluentis eandem omittere; posita autem illa acceptatione, & promissione ratione nouationis non amplius libere ponit ille, in quem facta fuit tracta, solutionem, sed omninò necessario.

Per illam acceptationem, & promissionem propriè intelligitur facta nouatio.

Solutio facta iuxta ordinem iustitiæ tribuit ius soluenti exigendi æquiualentem summam.

Respondeo secundò, si acceptauerit, & promiserit habita antecedentèr ad acceptationem, & promissionem notitia per publicam famam decoctionis mandatoris, potest quidem compelli per eum, in cuius fauorem facta fuit tracta ad soluendum, si nondum soluerit, non tamen potest agere, si soluerit contra bona mandatoris decocti in præiudicium creditorum *Scaccia, qui suprà loco citato,* qui pro se citat *Statuta Genuensia lib. 4. cap. 14. §. nemo possit.* 4

Scaccia. Statuta Genuen.

Probatur quoad primam partem, quia in ordine ad creditorem per illam acceptationem, & promissionem extincta fuit obligatio primi debitoris, & translata in eundem acceptantem, & promittentem, ergo ratione talis obligationis assumptæ poterit compelli ad soluendum, sicuti poterat compelli ipse primus debitor antè talem acceptationem, & promissionem. Antecedens patet ex dictis, quia per illam acceptationem, & promissionem facta fuit nouatio. Consequentia verè probatur, quia actio compulsiua potest, & debet intentari contra eum, in quem translata est obligatio, non aduersus eum, qui factus

Actio compulsiua debet intentari contra eum, in quem translata est obligatio.

est

est immunis ab onere talis obligationis.

5 Probatur secunda pars, quia solutio imprudentèr facta, & dolosa, & contra iuris ordinem non potest obesse creditoribus, nec ius soluenti tribuere in præiuditium eorundem, sed acceptatio, promissio, & solutio facta cum præcedenti illa notitia decoctionis est omninò imprudens, dolosa, & contra iuris ordinem, ergo eisdem non potest obesse, sed totalitèr debet cedere damnò eiusdem soluentis. Maior patet; quia culpa, dolus, & imprudentia alteri obesse nequeunt ab auctore. Minor etiam ex se est manifesta, quis enim prudens assumeret onera soluendi pro eo, quem nouit impotentē ad satisfaciendum? Neque dicas, potuisse soluentem acceptare suum mandatorem licet non vt idoneum ex se, idoneum tamen ex suo beneplacito, sicque velle solummodò acquirere illud ius, quod potest, seu potuit acquirere; contra enim impugnaberis, quia cum illa acceptatio, & solutio in communi omnium æstimatione, & secundum iuris præsumptionem habeatur pro dolosa, non videtur suo auctori ius aliquod posse tribuere, & semper est præsumptio, quod facta fuerit in fraudem creditorum, contra quos propterea vim habere non potest, quod si voluit acceptare ipsum habitâ tali notitia, sibi imputet, vel agat, sed prius adimplendum est ius creditorum, quibus præsumptus ipsius dolus non potest præiudicare.

Culpa, & dolus nequeūt alteri ab auctore nocere,

Ad magis corroborandam hanc secundam partem responsionis nostræ congerit aliqua argumenta *Scaccia loco citato*, vel sita in eo, quod si quis orta fama de casu sinistro se assecurari fecerit, assecuratio non teneat, vel si quis cognouerit legem iam conditam esse promulgandam, qua frumenti pretium est diminuendum non potest statim frumentum suum vendere currenti pretio, ex quibus infert, quod nec etiam si ille, in quem facta fuit tracta nouerit trahentem ex publica fama esse decoctum, vel proximum decoctioni possit iustè acceptare tractam, nec ipsam soluere, & si solverit non possit repetere per se ipsum solutum. Sed non facile acquiescerem huiusmodi rationibus, quià in primis ex orta fama de casu sinistro non tenet assecuratio, quià hæc non extenditur ad casus fortuitos, & inopinatos, vel quià non est æqualis conditio assecurati, & assecurantis, quæ non mi... ant in soluente, qui poterat sibi præcauere, cum antecedenter habuerit plenam notitiam decoctionis, & sic respectu ipsius illa decoctio non potest dici casus fortuitus, & si est inæqualis conditio debet sibi imputare, quod non præcauerit, cum præcauere potuerit. Ad alteram rationem adductam patet ex dictis *tom. primo sub tit. Contractus II. de empt. & & vendit. Pranot. 2. num. 9. & seqq.* falso inniti fundamento, quandoquidem habita illa notitia de lege mox promulganda diminutionis valoris quoad frumentum nulla esse potest iniustitia, si frumentum antè promulgationem vendatur pretio currenti. Vide, quæ latè dicta sunt loco citato, quæ multum conferunt ad eludendam mentem Scacciæ.

Argumenta Scacciæ, et eorum solutio.

6 Respondeo tertiò si acceptator, promissor, seu solutor fuerit debitor ex causa præcedenti respectu trahentis ad se illam summam, & habuerit notitiam decoctionis post acceptationem, & promissionem licet antè solutionem potest licitè, vti compensatione; etiam cum exclusione aliorum creditorum; si verò habuerit notitiam decoctionis antè acceptationem, & promissionem non potest in eorum præiudicium eadem vti compensatione.

Ratio primæ partis est, quià vt alibi asserebam, quandò ex præcedenti causa debitor fit ex aliquà iusta causa subsequēti creditor ipso iure inter debitum, & creditū fit compensatio, sed quandò facta fuit acceptatio, & promissio solutionis sine præuia cognitione decoctionis trahentis, ipse, ad quem tracta defertur, fit ex iusta causa subsequenti creditor, ergo iustè fit compensatio huius crediti cum debito præcedenti, adeòque ratione talis compensationis poterit solutor eludere aliorum creditorum intentionem; Neque obstare potest, quod alij creditores fuerint in credito anteriores, adeòque quod in ipsorum præiudicium non possit fieri compensatio; Non, inquam, obstare potest, quia vt suprà asserebamus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Camb. II. Disquis. 3. §. 14.* ius compensationis antecellit quamcunque hypothecam quantumuis anteriorem, nedum simplex creditum anterius *l. verum l. si ambo ff. de compensationibus. Scaccia §. 2. glos. 5. num. 427.* & nimis durum videtur soluere alteri, quod sibi debetur, ad quam duritiem vitandam admittitur compensatio ipso iure *Tiraquel de retr. lign. §. 3. glos. 3. sub num. 8.* Tiraqu.

Inter creditū, & debitum fit compēsatio immediatè.

Ius compensationis antecellit, quācunque hypothecā.

Ratio secundæ partis est, quià per illam solutionem non iustè constituitur creditor, nec ius aliquod legitimè acquirit, ergo non potest legitimè vti compensatione in præiudicium aliorum creditorum, adeòque alij creditores poterunt contrà ipsum agere. Antecedens, præterquam quod patet ex dictis in præcedenti responsione, adhuc sic euincitur, quià qui illegitimè soluit non liberatur à debito, sed in data suppositione ille, ad quem tracta fuit directa, quique ex causa præcedenti est debitor illegitimè soluit, quinimmò reluctante iure acceptat in præiudicium aliorum creditorum, ergo &c.

Qui illegitimè soluit nō liberatur à debito.

§. II.

An solutio literarum Cambij facta alteri ab eo, cui sunt soluendæ, liberet debitorem ab onere solutionis.

SVMMARIVM.

Facti series, & rationes dubitandi 1.
Caius per illam solutionem factam per Andræam illi tertia persona, quæ se simulauit Antonium non liberatur à debito, quod contraxit cum Francisco 2.
Caius per solutionem factam per Andræam ficta illi persona non constituitur debitor eiusdem Andreæ 3.
Periculum illud solutionis factæ per Andræam cedit eidem Andreæ 4.
Argumenta nonnulla proposita, & soluta 5.
Si dator literarum dixerit, vt mandatarius soluat portitori periculum cedit ipsi datori 6.

1 DIsquisitio II. Franciscus hic Mediolani soluit scutos centum Caio campsori restituendos sibi Romæ, vel Aotonio recepturo nomine sui ipsius per Andræam. Caius è contrà dedit literas scutorum nonagintaquinq; soluendas eidem Antonio secundum dispositionem Francisci, qui acceptis dictis literis easdem includit in literis, quas vocant *d' auiso*, & deferendas commisit Tabellario. Fuerunt literæ interceptæ à tertia quadam persona, quæ simulans se esse Antonium exegit ab Andræa Romæ scutos illos nonagintaquinque. His positis monitus per Antonium Caius de non receptione literarum, & requisitus nouas literas, seu secundas dedit eiusdem tenoris, quæ cum fuerint præsentatæ Andreæ non sortitæ fuerunt executionem, quandoquidem Andræas excepit in primis literis solutionem fecisse. Hic *Varia rationes dubitandi.* iam quæritur primò, an Caius per illam solutionem factam tertiæ personæ, quæ simulauit personam Antonij fuerit liberatus à debito, quod contraxit cum Francisco recipiens hic Mediolani illos centum nummos aureos. Secundò ex suppositione, quod non fuerit liberatus, an remaneat debitor Andreæ, qui ipsius nomine soluit tractam illam oonagintaquinque nummorum, an non remaneat, sed solum teneatur cedere Francisco actionem furtiuam contra eum, cui soluit; Tertiò, an Andræas ipse, qui soluit, teneatur stare periculo solutionis, eo quod non soluerit ei ex errore, cui fuit commissa solutio. Quarto, an iustius sit in hoc casu, vt tam Caius, quam Andræas intelligantur liberati à debito, sed solum teneatur Andræas cedere Francisco condictionem furtiuam aduersus eum, qui malitiosè exegit illam solutionem simulans se esse commissarium ad exigendum.

Respondeo primò. Caium per illam solutionem factam per Andræam illi tertiæ personæ, quę se simulauit Antonium commissarium Francisci ad exigendum non liberari à debito, quod contraxit cum eodem Francisco. Probatur, Caius eousque remanet debitor Francisci, & obligatus ad solutionem, quousque eidem, vel eius legitimo Procuratori non fuerint literæ solutæ, seu facta fuerit promissio de solutione per eum, ad quem directæ fuerunt, vel sibi, vel eius legitimo Procuratori per ea, quæ latè suprà tradidimus, dum de nouationibus, & delegationibus in cambijs, sed in hypothesi, de qua hic loquimur, per eum, ad quem literæ fuerunt directæ, nec sibi, nec suo procuratori legitimo facta fuit promissio de solutione, nec actualis solutio, vt per se patet, cum facta fuerit alteri ab ipsis, ergo &c. 2

Debitor eousque remanet debitor, quousq; legitimè soluerit.

Dices primò, eo ipso, quod literæ fuerunt acceptatæ per eum, ad quem fuerunt directæ pro solutione, & facta per eum promissio de solutione intelligitur facta nouatio, & translata obligatio in acceptantem, & promittentem, & onus intelligitur extinctum in principali debitore, sed in casu, de quo loquimur, & literæ per eum, ad quem fuerunt directæ, fuerunt acceptatæ, & per eum facta fuit promissio, 3
ergo intelligitur extinctum onus in principali debitore. Sed contrà, quia non sufficit quæcunque acceptatio, & promissio, sed promissio facta, vel ipsi creditori, vel alteri de ipsius commissione, quod potissimum verificatur, quandò in literis cambij persona, cui fit commissio recipiendi, determinatè exprimitur, vt euenis in hypothesi, de qua loquimur; neque obstare potest, quod ille, cui fit promissio, seu solutio reputetur, & quidem noo imprudentèr, cum ipse literas præsentet, ille, cui facta fuit commissio de recipienda solutiooe per creditorem iuxtà enuntiata in literis cambij per datorem earundem literarum; non, inquam, obstare potest, quandòquidem, quod per solutorem reputetur, vt talis, non efficit, quod eidem legitimè facta fuerit solutio, cum furtiuè illam receperit non fretus aliquo iure; vndè soluens debet imputare proprio infortunio, quod per receptatorem fuerit deceptus, sicuti debet suo infortunio imputare ille furtum factum in bonis proprijs, qui sub simulata aliqua amicitiæ specie à ficta quadam persooa fuit damnificatus; neque eidem soluenti suffragari potest circunstantia delationis, & pręsentationis literarum, per quam videtur, quantum pertinet ad prudens iudicium humanum, legitimari persona delatoris tanquam ea, cui facta fuerit

Ad nouationē non sufficit quæcunque acceptatio.

Delatio, & præsentatio literarum ad summũ legitimat psonã, vt portitoris non vt commissarij.

fuerit commissio ad recipiendum; non, inquam, suffragari potest, quia delatio, & præsentatio literarum ad summum legitimat personam talis vt portitoris, non vt commissarij ad recipiendum, & sic cum tali delatione, & præsentatione potest adhuc esse dubietas de identitate commissarij, quinimmò cum passim huiusmodi casus possint obuenire, debent mercatores esse cauti, & diligentes in inuestigatione personæ deferentis, & præsentantis, vndè si antequam soluant non inuestigent, constituuntur in aliqua culpa, quæ sibi nocere debet.

Dices secundò, dator literarum per solutionem legitimam factam per eum, cui destinauit talem solutionem liberatur à creditore suo, sed solutio censetur legitimè facta, quandò facta est per debitorem ei, quem ex iusta causa credit esse creditoris procuratorē

Alexand. Rota Rom.

Alexander in l. si Procuratori 14. num. 16. ff. de condict. ob caus. dat. caus. non sec. Rota diu. decis. 76. Christophorus nu. 2. vers. & quamuis coram Orano in Rom. pecun. Ven. 23. Octob. 1593. quod euenit in casu nostro, in quo iustis concurrentibus præsumptionibus iuste credi potest præsentator literarum procurator creditoris, seu eiusdem commissarius, ergo per talem solutionem legitime liberatur. Sed contra respondet *Scaccia §. 2. glos. 5. num. 342.* iustam causam credendi eum, cui debitor soluit esse creditoris Procuratorem excusare debitorem, si est debitor certæ rei in indiuiduo, secus si sit debitor in genere, seu in quantitate iuxta sensum

Paul. de Castro. Rota Romana.

Pauli de Castro in d. l. si Procuratori not. 3. num. 3. ff. de condict. ob caus. dat. caus. non sec. a quo sensu non recedit *Rota d. decis. 76. num. 2. in fin. & num. 3.* rationemque adducit, quia debitor rei in indiuiduo liberatur interitu rei debitæ, si intereat nullo interueniente dolo, vel culpa, debitor verò rei in genere per interitum certæ rei non liberatur, quia intereunte illa certa re non perit genus eiusdem, in quo sita est obligatio. Acquiesco doctrinæ, & responsioni Scacciæ, quæ secundum se sana est, sed adhuc remanet explicandum, cur remaneat liberatus pereunte re obligata in indiuiduo, non quandò est debitor rei in genere, potissimum cum bona fides interueniat in vtroque casu, quæ videtur eximere ab obligatione. Quamobrem dicendum est liberari, quando est debitor rei in indiuiduo pereunte eadem re nullo interueniente dolo, quia nec obligatus remanere potest ratione eiusdem rei, quæ consumpta supponitur, nec ratione iustæ consumptionis, cum consumpta fuerit sine ipsius culpa, non liberari verò, quando est debitor in genere, quia pereunte re in tali genere adhuc remanet genus, & sic tenetur adhuc ratione rei in suo genere existentis; nec sola bona fides sufficit ad eximendum ab obligatione quandòquidem obligatio adhuc remanet ratione rei existentis.

Debitor rei in indiuiduo liberatur à debito, si res illa pereat, nõ sic debitor rei in genere.

Respondeo secundò. Caium per illam solutionem factam per Andræam non 3
constitui de illa summa soluta fictæ illi personæ debitorem eiusdem Andreæ. Deducitur manifestè ex præcedenti responsione, si enim per illam non liberatur à debito, quod contraxerat cum Francisco, non constituitur debitor eiusdem Andreæ, qui soluit illi tertiæ personæ fictæ. Consequentia probatur, quia in tantum non liberatur a debito versus Franciscum, in quantum solutio per Andræam facta non est subsistens, nec in ipsius fauorem cedit, sed ex eo, quod solutio illa non sit subsistens, non potest obligare eum, cuius nomine fit, ergo non potest constituere eundem debitorem versus soluentem. Minor probatur, ex eo, quod solutio illa non sit subsistens non liberat Caium debitorem à Francisco creditore, ergo nec constituit Andræam soluentem creditorem, nec eundem Caium, cuius nomine fit solutio, debitorem Andreæ. Consequentia probatur, quia liberatio a creditore per solutionem ab altero factam, & constitutio eiusdem in debitorem respectu soluentis nomine ipsius sunt essentialitèr correlatiua, ergo si non liberatur a creditore non potest constitui debitor respectu solutoris.

Solutio nõ subsistens non obligat eũ, cuius nomine fit.

Respondeo tertiò, periculum illud so- 4
lutionis factæ per Andræam cedit eidem Andreæ. In hanc responsionem propendet *Scaccia de commerc. §. 2. glos. 5. nu. 341. & seqq.* vbi obiecta soluit, & simul roborat, & confirmat suum sensum.

Scaccia.

Probatur primò ex dictis *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Disquis. 4. §. 17. vers. tertia difficultas.* Si fiat solutio ex vi literarum confictarum ad similitudinem caracterum alicuius mercatoris talitèr, vt nec per peritos cognosci possit dolus, vel eorundem caracterum simulata expressio periculũ solutionis pertinet ad eundem solutorem, ergo etiam si fiat solutio alicui se confingenti pro vero commissario ad recipiendum taliter, vt non cognoscatur simulatio, periculum eiusdem pertinere debet ad eundem soluentem. Consequentia probatur, quia non minus est confictio quoad necessaria in vno, ac in altero casu, & ratio, quæ militat pro vno, militat etiam pro altero, vt discurrenti parisormitèr innotescet.

Ratio tuentens intẽtum expositũ.

Probatur secundò, quià illud periculum pertinere non potest, nec ad principalem debitorem datorem literarum, nec ad stipulatorem contractus, ergo ad eum, qui tales literas soluit. Antecedens quoad primam partem patet ex dictis, quia dator literarum non eximitur per illam solutionem à debito, quod contraxit cum Francisco, nec aliquod debitum contrahit cum Andræa, ergo periculum illius solutionis

Altera ratio eiusdem in idem.

nullo iure pertinere potest ad ipsum, cæteroqui pro eodem debito duplici oneri adæquato subesset, quod non est dicendum; Quoad secundam autem partem sic probatur, quia eousque stipulator remanet creditor, quousque ius, quod acquisiuit ex contractu extinguatur, sed eo quod solutio facta fuerit alteri a suo commissario ius, quod ex contractu acquisiuit, non fuit extinctum, ergo adhuc remanet creditor, adeòque periculum illius solutionis non potest eidem cedere

5 Scaccia. Aduersus hæc, quæ hactenus dicta sunt nulla congerit argumenta *Scaccia loc. cit. nu. 344. & seqq.* quæ tamen contendit eneruare. Primum est, quia datis literis v.g. per Caium in fauorem Francisci, vt euenit in facti serie, de qua loquimur, eisdemque ante positam solutionem amissis non tenetur Caius restituere easdem pecunias sibi traditas per eundem Franciscum eidem Francisco, nisi prius consultum fuerit eidem Caio per liberationem ab eisdem literis per publicum instrumentum *Baldus* Baldus. *in l. instrumenta in vltimis verbis C. de fideicom.* Ioannes de Anan. *Ioan de Anan. in cap. vlt. nauiganti sub num. 46. de vsuris* per ea, quæ nos etiam superius tradidimus, ergo si Andræas soluerit alteri à commissario ad recipiendum rectè soluisse dicendum est, nam si male soluisset satis Caio consultum esset, absque eo, quod vlterius cautus redderetur per publicum instrumentum liberationis. Huic Scaccia. argumento occurrit *Scaccia loc. cit. num. 355.* asserens, quod *quandò res non est amplius integra, eo quod tertius literas iam exegisset non sit amplius locus præfatæ cautelæ liberandi campsorem per instrumentum à literis cambij, sed erit locus, vt campsor, vel restituet id, quod accepit, vel faciat alias literas solubiles.* Sunt formalissima verba eiusdem Scacciæ, cui adhæreo.

Secundum argumentum est. Si quis à longinquis regionibus veniens asserat se esse Procuratorem alterius, & doceat de mandato, debet admitti, & recipi tanquam talis, quamuis non doceat de identitate suæ personæ, quod scilicet sit ille ipse, qui continetur in mandato, vt Procurator *Bal-* Baldus. *dus in l. si qua per calumniam in fin. sub nu. 5.* Felinus. *vers. vltimo inducitur C. de Episc. & Cler.* Stracch. *Felinus in cap 2. in nomine sub nu. 27. versus finem de testibus. Straccha de adiect. p. 4. quæst. 8. num. 10. tom. 6. part. prima fol. 400.* ergo etiam, si quis non cognitus asserat se esse commissarium alterius, & per literas, quas præsentat doceat de mandato debet admitti vt talis, & si eidem fiat solutio legitimè facta supponi debet. Sed huic etiam argumento occurrit idem Scaccia, qui supra asserens, quod hæc, quæ dicuntur, vim habeant, quandò constitutus est Procurator, seu apparet, vt Procurator pro certa re in indiuiduo, secus autem quandò ad genus, vel ad quantitatem iuxta modum superius explicatum, seu pro genere, vel quantitate iuxta *Rotam Romanam diuers. decis. 76. Christoforus num. 3. coram Orano in Romana pecuniaria Ven. 23. Octobris 1593.* Rota Romana.

6 Hic oritur pro complemento eorum, quæ dicta sunt quædam quæstiuncula, an si dator literarum in eisdem dixerit ei, cui data est commissio soluendi, vt soluat portitori talium literarum nullo determinatè expresso, & ipse soluerit ei, qui literas detulit & præsentauit, qui tamen ille non est, cui fuerunt literæ consignatæ, sed alter, qui ipsas dolosè intercepit, an inquam legitimè soluerit, & periculum solutionis transferat in datorem earundem literarum. Respondeo soluentem legitimè soluisse, & à se abdicasse periculum solutionis. Ratio est, quia per talem solutionem adimpleuit adamussim mandatum datoris earundem literarum, & ille, cui fit solutio vigore earundem videtur expresse adiectus solutioni de commissione mandantis, ergo non est, cur grauari debeat periculo talis solutionis. Consequentia tenet, quia qui perfectè exequitur alicuius mandatum, ipsum sibi obligat actione mandati. *Perfectè exequitur mandatum datoris literarum.*

---

§. III.

Inito Cambio, & confectis literis, quid agendum sit, si istæ amittantur.

SVMMARIVM.

Examinatur titulus, & proponuntur rationes dubitandi 1.

Re integra in suo esse permanente non potest Franciscus compellere Caium ad recissionem contractus, sed tantum ad nouas literas 2.

Si alter literas amissas inuenerit, & pecuniam exegerit datis per debitorem nouis literis potest creditor, vel repetere à datore pecuniam, vel exigere alias literas solubiles 3.

In hypothesi, quod res adhuc fuerit integra, & dator literarum velit nouas literas dare potest exigere, quod liberatur à primis per instrumentum 4.

Disquisitiò III. Sistendo in terminis præcedentis disquisitionis Caius literas dederat Francisco stipulatori, cum commissione in eisdem Andreæ, vt solueret contentam, & enuntiatam summam, non iam Antonio, vt in literis præcedentis casus, sed eidemmet Francisco stipulatori, qui Romam proficiscens easdem in itinere amisit. Cognita Franciscus amissione redit ad Caium, & ab eodem petit, vt pecuniam per se solutam restituat. Quæritur in

in hoc casu ad quid obligetur idem Caius, quidue præstare possit, & debeat?

Circa propositum dubium erit primo examinare, an Franciscus possit obligare Caium ad restitutionem, seu ad recisionem contractus, an verò tantum ad nouas literas dandas. Secundò, an si dentur nouæ literæ per Caium eidem Francisco, sed interim alter, qui primas inuenerat, easdem exegerit, an, inquam, possit repetere summam per se solutam à Caio, seu quid sit agendum in hac hypothesi. Tertiò in suppositione, quod Caius obligetur ad nouas literas, quas cautiones possit exigere?

2 Respondeo primò, re integra in suo esse permanente, prout erat, quandò contractus fuit initus non posse Franciscum obligare, seu compellere Caium ad restitutionem pecuniæ per se ipsum solutæ, seu ad recisionem contractus, sed tantum ad nouas literas dandas *Baldus conf. 349. facta fuerunt num. 2. & 3. lib. primo. Ioannes Baptista Cauatus tract. de Cambijs tit. de solut. in loco, ad quem. Socinus cons. 68. in causa, qua vertitur in princip. vers. qua etiam lib. 3. Follerius ad Meraxt. in spec. part. 6. act. 6. num. 47. vers. & si dispositiuas*, & est responsio conformis ijs, quæ nos etiam supra docuimus.

Baldus. Ioannes Baptista Cauat. Socinus. Foller.

Probatur primò, quia in contractibus, qui cedunt in vtriusque contrahentis vtilitatem non datur locus recisioni, nisi accedat vtriusque contrahentis voluntas, sed tales sunt contractus cambiales, ergo amissis per campsorem, seu stipulatorem literis rennente datore earundem non erit locus ad repetendum solutum, seu ad recisionem contractus, sed ad summum ad complementum eiusdem per nouas literas. Consequentia probatur, quià literis adhuc existentibus non potest campsor à contractu resilire altero renuente, ergo etiam eisdem literis amissis casu fortuito. Consequentia etiam probatur, quia quod literæ fuerint amissæ non demit ius alterius contrahentis ad permanendum in contractu iam inito, sed potius imputandum est infortunio amissoris, ergo &c.

Contractus in vtriusque vtilitatem non habet locum recisiens, fine vtriusque consensu.

Probatur secundò. Contractus nominati, quique solo consensu perficiuntur talis naturæ, & conditionis sunt, vt posito consensu ex vtraque parte non detur amplius locus pænitentæ, nisi accedente mutuo vtriusque contrahentis consensu, sed contractus cambiales sunt nominati, atque ex illis, qui mutuo contrahentium consensu perficiuntur, ergo illo præstito non erit amplius locus pænitentiæ, sed erit actio ad complementum, adeòque ad nouas literas, medijs quibus contractus ipse compleatur. Confirmatur, quià ipsæ literæ ex alibi dictis non sunt de substantia contractus, sed tantum requisitæ ad probationem eiusdem, & ad celerem executionem, ergo ipsis etiam deficientibus non erit, cur ipse contractus debeat quoad sui substantiam desiuere, sed permanente substantia contractus non potest altero contrahente reluctante rescindi, ergo &c.

Contractus cambiales sunt cõtractus nominati.

Respondeo secundò. Si alter literas amissas inuenerit, & pecuniam in eisdem contentum exegerit datis per debitorem nouis literis potest creditor, vel repetere à datore earundem pecuniam solutam, vel exigere alias literas soluibiles. *Scaccia de commert. §. 2. glos. 5. num. 340. & 353.* 3

Scaccia

Probatur primò, quia ex superius dictis si literæ soluantur alteri ab eo, cui nominatim expresso in eisdem facienda est ex commissione solutio, debitor non liberatur à debito, ergo creditor poterit ab eodem repetere summam per se solutam, quandò per tertium inuentæ fuerunt literæ amissæ, & per ipsum exactæ, vbi enim debitum non extinguitur, nec extinguitur ius in creditore illud exigendi.

Probatur secundò, quia solutio facta non creditori, nec alteri habenti facultatem exigendi nomine ipsius non est legitimè facta, nec debitorem eximit ab onere soluendi, sed in hypothesi, de qua loquimur, solutio non esset facta legitimo creditori, nec alteri habenti ius ab ipso exigendi, ergo &c. Minor secundum se patet, quià ille, qui literas amissas inuenit non habuit aliquod mandatum ad exigendum, quinimmò ex eo, quod in eisdem fit alius expresse nominatus ad exigendum ipse intelligitur implicitè exclusus à iure illo exigendi per ea, quæ superius dicta sunt.

Rationes cũ cẽtes intentum propositũ

Respondeo tertiò. In suppositione, quod res adhuc fuerit integra, & dator literarum velit nouas literas dare potest exigere, quod liberetur à primis per publicum, & solemne instrumentum, in suppositione verò, quod ipse dator velit consentire recisioni contractus per restitutionem pecuniæ, quam ipse receperat à stipulatore, tenetur ipse stipulator expectare donec, & vsquequo ille, ad quem literæ amissæ erant directæ certioretur de recisione contractus, & de amissione literarum, & tunc potest pecuniam acceptam restituere exigendo tamen liberationem in authentica forma. Est conformis quoad omnes partes naturali æquitati, & consuetudini vbique locorum, quandòquidem congruum naturæ est, vt pro eadem summa bis quis non molestetur, vt contingeret, seu contingere potest, si in authentica forma non liberaretur iuxta modum expositum. 4

Cõgruũ æquitati, & iustitia est, vt quis bis non molestetur pro eadẽ summa.

§. IV.

§. IV.

An debitor possit soluere adiecto solutioni, & ab eo cogi ad solutionem.

SVMMARIVM.

Titulus in suis terminis explicatus 1.
Quisnam dicatur adiectus solutioni, & eius munera 2.
Adiectus solutioni ex dispositione stipulatoris acquirit capacitatem, vt si ipsi fiat solutio, intelligatur legitimè facta 3.
Debitor ex cambio, vel eius respondens si soluant adiecto solutioni liberantur à debito 4.
Debitor inuitus in contentioso iudicio non potest compelli per adiectum ad sibi soluendum, nisi plenè doceat de mandato 5.
Adiectus solutioni per solutionem receptam obligatur versus stipulatorem actione mandati 6.

1 DIsquisitio V. Celebrato cótractu cambij inter Titium stipulatorem, & Caium datorem literarum pro restitutione summæ sibi solutæ per stipulatorem adiectus fuit solutioni Franciscus. Quæritur iam primò, an debitor ex cambio, vel eius respondens, si soluat eidem adiecto rectè soluat, & liberetur à debito. Secundò, an possit in iuditio cogi per ipsum adiectum ad soluendum. Pro solutione.

2 Aduerte primò adiectum solutioni eum dici, qui per creditorem assignatus est ad recipiendam solutionem nomine eiusdem creditoris per ea, quæ latè scribit *Straccha tract. de adiectis part. prima num. 29. & sub num. 31. tom. 6. part. prima fol. 384.* Huic adiecto ex contractu, seu stipulatione, in qua est adiectus, nulla aquiritur obligatio per ea, quæ scribunt *Tiraquel tract. de iure constit. possess. limit. 30. sub num. 15. Mantica tract. de tacit. & ambig. conuent. lib. 14. tit. 27. num. primo*, rationemque adducunt, quià scilicet nemo potest alteri stipulari *l. stipulatio ista §. alteri ff. de verb. oblig. §. alteri Instit. de inutilib. stipul.* stipulatio enim, & obligatio inuentæ sunt, vt vnusquisque acquirat sibi, quod sua interest *Coaruuias in cap quamuis part. 2. §. 4. sub num. 2. de pactis in sexto*. Vide quæ latè tradit *Scaccia de commert. §. 2. glos. 7. num. 11. & seqq. vsque ad num. 36.* vbi varias ponit restrictiones, & explicationes, quas non iuuat hic apponere

Stracch. Tiraq. Mantica Coaruu. Scaccio.

3 Aduerte secundò, quod quamuis adiectus ex stipulatione nullam ex ipsa possit acquirere obligationem per ea, quæ mox aduertebamus acquirat tamen ius, seu ex dispositione stipulatoris capacitatem, vt si eidem fiat solutio eidem intelligatur rectè ea legitimè facta per ea, quæ scribit *Straccha part. prima sub num. 30. tom. 6. part. prima fol. 384.* nec incongrua sane ratione hoc inductum est, quandòquidem valdè confert ad commodum negotiatorum exercitium, qui certè eum vbique esse non possint, nec vbique solutiones possint recipere, congruum est, vt per alios, quos solutioni adijciunt possint recipere *Straccha d. part. prima num. 22. & sub num. 26.* His pro notitia suppositis

Stracch.

4 Respondeo primò. Debitor ex cambio, vel eius respondens si soluerint, vel soluant adiecto solutioni, rectè soluerunt, & soluunt, & per talem solutionem liberati sunt, vel liberantur à debito *Straccha tract. de adiectis part. prima num. 43. & seqq. tom. 6. part. prima fol. 385. Surdus decis. 229. verum sub num. 8.* Colligitur primo *ex l. sed & si filio fam. §. si mihi ff. de constit. pecun. l. enim qui sed §. qui sibi & l. fin. §. pupillus in fin. ff. de verb. obligat. l. verò procuratori ff. de solut. & lib.* Colligitur secundò ratione hoc pacto. Solutio facta ei, cui creditor commisit fieri, vel saltem expressè permisit, vt fiat, valida est *l. solutum §. solutum ff. de pignor. act. l. si eum dotem §. transgrediamur ff. solut. matrim.* sed quandò fit adiecto solutioni fit ei, cui creditor commisit fieri, vel ex expressa voluntate permisit fieri, quandòquidem ex eo, quod ipsum adiecerit solutioni ipsum deputauit ad ipsam recipiendam, ergo &c. Confirmatur, quia soluere creditori, vel alteri de eius voluntate paria sunt per ea, quæ ex allegatis iuribus *in l. solutum ff. de pignor. act.* dicta sunt, sed quandò solutio fit creditori legitimè fit, vt per se patet, ergo etiam quando fit alteri de ipsius commissione.

Stracch. Surdus. *Ex eo, quod creditor adiecerit deputauit ad recipiendam solutionem*

5 Respondeo secundò. Debitor inuitus in contencioso iuditio non potest compelli per adiectum solutioni ad sibi soluendum, nisi plane doceat de mandato *Rota Genuensis decis. 54. vertente num. 4. vers. secundo dicitur. Flamin. Cartar. decis. 126. Heredes num. primo & sexto. Straccha tract. de adiectis part. prima num. 46. & seqq. tom. 6. part. prima, & alij, quos citat, & sequitur, Scaccia de commert. §. 2. glos. 7. num. 40.*

Rota Genuensis. Flam. Cart. Strach. Scaccia.

Probatur primò, quia electus præcisè ad recipiendam solutionē ex vi talis electionis non intelligitur electus ad agendum, quandòquidem commissio non extendi potest vltra expressa, sicuti Procurator ad lites non habet ius ad recipiendam solutionem *l. hoc iure la. 2. ff. de solution. l. si procurator ff. de procurat. Bartolus in l. omnium in prima quæst. in fin. cod. tit.*, sed qui adiectus est solutioni electus est præcisè ad recipiendum *l. fin. §. pupillus in fin. ff. de verb. oblig. Glos. in §. plane verb. Scio Instit. de Inutil. stipul. Rota Genuensis decis. 54. vertente num. 4. vers. secundo dicitur*, ergo ex vi talis adiectionis, seu electionis non potest agere.

Bartolus *Electus ad recipiendum non est electus ad agendum.* Glos. Rota Genuensis

Pro-

Probatur secundò ex præcedenti responsione. Adiectus solutioni præcisè nullam ex vi contractus, seu stipulationis acquirit, seu acquirere potest obligationem *l. sed & si filio fam. §. si mihi ff. de constit. pecun.* ergo ex vi talis muneris non potest agere, vt sibi per debitorem fiat solutio. Consequentia probatur, quià fundamentum actionis est obligatio prius acquisita, ergo si ex eo, quod sit adiectus solutioni nullam acquisiuit obligationem, nec ius acquisiuis ad agendum; neque obstare potest, si dicatur vim collatam ad recipiendum necessariò connecti cum iure ad agendum, quandòquidem mutuo se respiciunt; non, inquam, obstare potest, quandòquidem ius illud, seu facultas ad recipiendam solutionem non est facultas coactiua, sed simplicitèr permissiua, vt si eidem fiat solutio possit eandem recipere, non autem vt possit compellere, vt fiat.

Facultas ad recipiendū non est coactiua, sed permissiua.

6 Hic immediatè oritur difficultas in explicando, quo iure, si solutio fiat per debitorem spontè adiecto solutioni, obligetur idem adiectus ad restituendum stipulatori pecuniam sibi solutam per eundem debitorem; si enim obligatur actione mandati videtur etiam ius acquisiuisse ratione eiusdem ad agendum ad solutionem, quod non videtur congruere cum dictis in mox secunda posita responsione, Nihilominus absolutè sentio obligari actione mandati *Paulus de Castro in l. non vtique §. item Iulianus, ibi, sed si soluitur ad acto ff. de eo, quod cert. loc.*, & tamen non acquisiuisse ius ad agendum iuxtà superius dicta. Ratio primæ partis est, quia adiectus solutioni reputatur quasi procurator creditoris *Straccha tract. de adiect. part. prima sub num. 27. fol. 384. Matthaus Collerius tract. de processu execut. part. 2. c. 2. num. 66.* sed non potest esse procurator sine mandato saltem implicito, ergo si recipit ex eo, quod sit adiectus solutioni recipit quodamodò ex vi mandati, sicque obligatur ad restituendum solutum ex vi mandati eidem creditori. Ratio secundæ partis est, quia ex vi sua mandatum non extenditur nisi ad ea, ad quæ ex communi acceptione dirigitur, & potest esse mandatum ad recipiendum, & non ad agendum, ergo potest obligari ex vi mandati ad restituendum solutum, quia recepit, non ad agendum ad solutionem, cum in ordine ad hoc mandatum non receperit.

Paul. de Castro. Stracch. Matth. Coller.

---

§. V.

An scriptura collata per stipulatorem adiecto solutioni inferat mandatum ad agendum contrà debitorem.

SVMMARIVM.

Status difficultatis in suis terminis 1.

Probabilius illa scripturarum traditio facta per stipulatorem adiecto ex præsumpta tradentis voluntate confert sufficientèr ius ad agendum, dummodò probetur facta per stipulatorem 2.

Disquisitio V. Sistendo in terminis præcedentis disquisitionis, secundum quos Franciscus adiectus fuit solutioni in contractu cambij inito inter Titium stipulatorem, & Caium datorem literarum, idem Titius stipulator, seu creditor tradidit scripturam confectam pro tali cambio Francisco adiecto solutioni, qui eandem producens, & simul probans ipsam sibi fuisse à stipulatore traditam contendebat habere ius ad agendum ad solutionem, contrà quem excipiebat debitor asserens adiectionem eidem factam non conferre ius ad agendum iuxta allegata in superiori disquisitione, sed tantum ad recipiendum, si per ipsum debitorem solutio spontè fiat. Quæritur hic, cuiusnam sint potiora iura in proposito dubio 1

2 Respondeo, probabilius esse illam scripturarum traditionem factam per stipulatorem adiecto ex præsumpta tradentis voluntate conferre sufficientèr vim ad agendum, dummodò probetur eam fuisse traditam per stipulatorem *Scaccia de commert. §. 2. glos. 7. num. 45. & seqq.* quamuis non immediatè præcedenti rationem pro contraria parte approbarit, cui adhærere videntur *Rebuff tract. de liter. oblig. art. 1. glos. 9. nu. 33. vers. poterit tom. primo. Stracchа tract. de adiect. part 4. quæst. 8. num. 8. & seqq. vers. 3. facti species. Matthaus Coler. tract. de proces. execut. part. 2. cap. 2. num. 58. & seqq. vers. vsitatum est*, quamuis hi omnes loqui videantur solummodò in casu, quo debitor in instrumento, seu scriptura se obligarit soluere creditori, & cuique alij, qui scripturam præsentaret, & adiectus haberet scripturam penes se, & produceret in iuditio

Scaccia. Rebuff. Stracch. Matth. Coller.

Probatur primò, quià illa traditio literarum facta adiecto per stipulatorem, & præsentatio earundem præstita per ipsum adiectum in iudicio cum probatione talis traditionis facit non inutilitèr præsumi, quod ipse adiectus constitutus sit Procura-

tor

tor eiusdem creditoris per ea, quæ scribit *Scaccia tract. de commert. §. 2. glos. 7. nu. 57. vers. ratio ergo valida*, sed Procurator ad exigendum iustè potest agere ad consequendam solutionem, vt per se patet, ergo &c. Confirmatur, quià illa traditio facta per creditorem, & probata per adiectum ad aliquem finem debet intelligi ordinata, cum regularitèr detineri soleat penes creditorem, vsquequo pro illa fuerit satisfactum, sed congruentior finis non potest assignari, quam ius collatum adiecto exigendi solutionem, quod maximè colligitur tum ex electione ipsius, & non alterius ad recipiendum, tùm ex ipsa traditione scripturarum, ergo &c.

Scaccia.

Cögruentior finis illius traditionis probata non potest assignari, quã ius collatum adiecto ad agendum.

Dixi *dummodò probetur eum fuisse traditam per stipulatorem*, quidquid asserat *Rebuffus tract. de liter. oblig. art. primo glos. 9. num. 34. vers. nec requiritur*. Ratio est, quià sola scripturarum existentia apud aliquem non probata illarum traditione non probat, nec concludentèr euincit. quinimmò nec præsumptiuè eum, apud quem existunt, constitutum esse Procuratorem ad agendum, ergo ad hoc mũnus peragendum videtur saltem ex præsumptione requiri, quod probetur per creditorem literas, seu scripturas esse traditas ipsi adiecto. Antecedens patet, quià literæ possunt existere apud aliquem, vel quia surripuerit ipsas, vel quia per alium ad ipsum fuerint delatæ, per quod non infertur, quod ille, apud quem existunt, sit constitutus Procurator ad illas exigendas, ergo ad inferendum, quod sit constitutus Procurator debet probari concludentèr, quod illæ scripturæ fuerint per stipulatorem traditæ ipsi adiecto. Scio quod etiam probata illa traditione posset res reflecti ad alium finem puta ad custodiam, vel ad aliquod aliud munus; nihilominus, quia regularitèr traditio fit ad probandum importat etiam saltem præsumptiuè ad agendum, cum sine iure ad agendum non possit esse ius ad probandum, quandòquidem probatio est medium ad actionem, & cui competit medium ad finem etiam videatur competere actio ad eundem finem.

Rebuff.

Sola scripturarũ existẽtiã apud aliquem nõ concludentèr euincit eum esse Procuratorem.

Probatio est medium ad actionem

Probatur secundò responsio, quià cum scriptura contineat obligationem soluendi siuè creditori, siuè adiecto, siuè cuicunque illam præsentarit non est locus dubitandi, quin creditor eam cantè custodiat, ne quis eam subtrahat, & exigat a debitore per ea, quæ scribit *Scaccia de commert. §. 2. glos. 7. §. 61*. quæ si verificantur, quandò cautum est in eadem scriptura, quod debitor teneatur soluere, cuicumque eam præsentauerit, non est cur verificari non debeant, quandò scriptura tradita est ei, qui specialitèr adiectus est solutioni, fortior enim tunc est præsumptio, quod creditor velit, quod ipse adiectus possit agere ad solutionem, ergo semper erit firma præsumptio, quod scriptura ipsi adiecto fuerit tradita ad finem, vt posset agere tanquam Procurator tradentis ad exigendum creditum.

Scaccia.

Fortis præsumptio ad probandum intentum

§. VI.

An facta promissione per mandatarium soluendi literas cambij adiecto, qui eas præsentauit possit postea soluere non ipsi, sed Domino.

SVMMARIVM.

Proponitur dilucidè status controuersiæ 1.

Si ille, cui facta fuit promissio erat simplicitèr Procurator stipulatoris potest debitor ipso omisso soluere eidem stipulatori 2.

Si verò erat simul Procurator, & creditor eiusdem ex præcedenti causa non potest mandatarius ipsum omittere, & soluere Domino. Ibid.

1 Disquisitio VI. In cambio, de quo locuti fuimus in duabus præcedentibus disquisitionibus Franciscus erat adiectus solutioni, eique literæ fuerunt traditæ. Præsentauit casdem debitori ex tali cambio, qui ipsas acceptauit. Quæritur hic, an in hac hypothesi potuerit Franciscus agere ad solutionem talitèr, vt non possit fieri solutio Domino literarum. Quod possit agere ad solutionem clarè liquet ex dictis in præcedenti paragrapho; si enim quandò facta fuit promissio soluendi literas, cuicunque illas præsentauerit, conceditur præsentanti actio ad exigendum, à fortiori videtur concedenda, quandò supposito mandato ad recipiendum fit promissio immediatè soluendi ipsi præsentanti, & acceptatio ipsarum literarum. Id, quod controuertendum hic remanet, est, an talis promissio taliter obstringat promittentem, seu acceptantem ad soluendum ipsi adiecto, cui facta fuit promissio, vt amplius eidem liberum non sit soluere Domino literarum, sed teneatur absolutè soluere ipsi adiecto. Qua in re *Scaccia tract. de commert. §. 2. glos. 8. nu. 76.* absolutè sustinet teneri ad soluendum adiecto, vt Domino literarum rectè soluere non possit, & refert decisionem *Rota Genuensis decis. 93. nomine num. 7. in fin. versic. sexto dum negatur, & num. 9.* & asserit ità practicari.

Scaccia.

Rota Genuensis.

2 Respondeo cum distinctione; vel enim Franciscus, cui facta fuit promissio erat simplicitèr Procurator creditoris, vel Procurator simul, & creditor ipsius ex alia præcedenti causa; si primum; non incongruè sentiendum arbitrarer non ità per talem literarum acceptationem, & promissio-

Distinctio iuxta quam examinatur difficultas

Adiectus non ageret nomine proprio, sed stipulatoris.

Perindè est, ac si fieret ipsi principali.

missionem obstringi debitorem ad soluendum adiecto, seu Procuratori, vt non possit eodem omisso soluere Domino literarum; Si secundum; absolutè sentio non posse soluere Domino literarum, sed obstringi ad soluendum adiecto. Ratio primæ partis est, quia adiectus in illa hypothesi non ageret nomine proprio, & actione sibi competente; sed in persona creditoris, vt mandatarius eiusdem, & actione propria eiusdem, ergo si omisso eodem adiecto solutio fieret immediatè eidem creditori, vt legitimè facta censenda est. Consequentia probatur, tùm quià in data hypothesi, quod ille fuerit adiectus solutioni fuit ad commoditatem, & facilitatem debitoris ad soluendum, adeòque si æquè potest debitor soluere creditori non est, cur solutio non sit censenda legitimè facta; tùm quia, quandò solutio fit Procuratori nomine principalis perindè est, ac si fieret ipsi principali, ergo si fiat eidem principali erit ritè, & legitimè facta; tùm quià tandem actiones actiuæ, & passiuæ debent ad inuicem correspondere, ergo si solutio, in qua consistit actio passiua fiat habenti actionem actiuam, qui est creditor rectè fieri sentiendum est; nec obstare potest promissio facta per debitorem vigore mandati eidem adiecto, seu Procuratori; non, inquam, obstare potest, quia promissio non est facta eidem, vt eidem, sed ipsi, vt gerenti personam creditoris, sicque eidem, vt est æquiualentèr persona eiusdem creditoris; parum autem refert si solutio fiat, vel personæ formali, vel virtuali eiusdem.

Actiones actiua, & passiua debent sibi inuicē correspondere.

Confirmatur eadem prima pars, quià in hac hypothesi cambium non spectat ad ipsum adiectum solutioni, sed ad ipsum creditorem, ergo si eidem creditori fieret solutio, vt rectè facta esset censenda. Consequentia probatur, quia solutio ex cambio semper præsumitur ritè facta, quandò facta est Domino cambij, seu ei, ad quem spectat ipsum cambium, neque ex eo, quod solutio commissa sit alteri inducit cessionem iurium per creditorem eidem factam, sed duntaxat ius exigendi nomine sui ipsius, præcipuè cum hic præstat nudum ministerium, ergo &c.

Cambiū non spectat ad ipsū adiectum solutioni.

Ratio secundæ partis est, quià in illa suppositione intelligitur facta nouatio, & cessio iurium, ergo facta acceptatione literarum, & promissione solutionis faciendæ adiecto, qui ex causa præcedenti est creditor creditoris ex tali cambio, quique talem promissionem acceptauit, non erit amplius liberum debitori ex cambio soluere Domino cambij, sed tenebitur soluere ipsi adiecto. Antecedens probatur, quià in illa hypothesi interueniunt omnes conditiones requisitæ ad validam nouationem, nempè transfusio obligationis in alterum, promissio debitoris erga alterum, in quem fit transfusio, & acceptatio eiusdē talis promissionis iuxta ea, quæ tradidit *Parisiensis cons. 107. quæritur num. 20. & seqq. vsque ad num. 28. inclusiuè lib. 3. Scaccia §. 2. glos. 5. num. 245. confirmat. 1. & nu. 282. in fine*. Consequentia etiam euincitur, quià facta nouatione ius prioris creditoris omninò extinguitur, & in eum, in quem fit nouatio, transfunditur, ergo non est amplius liberum debitori soluere ei, qui antecedentèr erat Dominus cambij.

Suppositio, quod Procurator sit etiā creditor intelligitur facta nouatio.

Parisiēs. Scaccia

Solutio facta creditori creditoris transit in compensationem.

Confirmatur primò eadem secunda pars, quià solutio facta creditori creditoris per debitorem de mandato eiusdem creditoris ipso iure transit in compensationem per ea, quæ latè suprà tradidimus conformitèr ad iura sic disponentia, ergo posita promissione de tali solutione facienda creditori creditoris iuxta mandatum eiusdem ius acquiret creditor creditoris ad talem solutionem pro compensatione talis sui crediti, adeòque excludet actionem eiusdē creditoris ad illam exigendam. Consequentia probatur, quia illa promissio solutionis acceptata per creditorem creditoris æquiualet actuali solutioni; & confert ius ad illam in effectu exigendam, ergo &c.

Confirmatur secundò, quia posita tali acceptatione, & promissione ex parte debitoris, & item acceptatione promissionis ex parte adiecti, qui est creditor creditoris ex tali cambio res non est amplius integra, sed actio est illi quæsita, qui literas præsentauit, & acceptauit promissionem *Scaccia de commerc. §. 2. glos. 8. num. 76* sed quandò res non est amplius integra mandatum per creditorem reuocari non potest *Rota Genuensis decis. 93. nomine nu. 7. in fine Paulus de Castro in l. situm. Cornelius sub num. 1. ff. de solut. Iason in l. non vtique §. item Iulianus ante num. 2. ff. de eo quod cert. lo.* ergo non poterit amplius &c.

Scaccia

RotaGenuensis. Paul. de Castro.

---

§. VII.

An creditor possit inuito debitore reuocare mandatum in persona adiecti solutioni, si hic non sit creditor eiusdem creditoris.

SVMMARIVM.

Exponitur sensus, iuxtà quem procedit titulus 1.

Distinctio Scacciæ *eiusque mens exponitur* 2.

Si nullum indè obueniat damnum debitorē potest absolutè creditor antè solutionem ipsum adiectum amouere 3.

DIsquisitio VII. Sistimus in terminis præcedentis disquisitionis, hocque vnum tantum adijcimus, quod supponimus

Franciſeum, qui eſt adiectus ſolutioni, non eſſe creditorem Titij ſtipulatoris. Præſentauit hic literas Caio debitori ex cambio, qui eaſdem acceptauit. Antè actualem ſolutionem earumdem literarum contendebat Titius amouere Franciſcum adiectum ſolutioni, & velle, vt ſibi, vel alteri ab ipſo Franciſco fieret. Oritur hic difficultas, an renuente eodem debitore poſſit creditor ſic adiectum amouere

Scaccia. *Exponitur ipſius mens.*

2 Scaccia *tract. de commerc. d. §. 2. gloſ. 8. num. 77.* diſtinguit; vel enim Franciſcus adiectus eſt in gratiam tùm Titij creditoris, tùm Caij debitoris, vel adiectus eſt præcisè in gratiam creditoris; ſi primo modo fuerit adiectus aſſerit, quod creditor inuito debitore non poſſit ipſum amouere, & reuocare mandatum; ſi ſecundo modo, aſſerit vtique poſſe, ſi res adhuc ſit integra.

Reſpondeo abſolutè, ſi nullum indè obueniat damnum debitori, vtique poſſe creditorem antè ſolutionem ipſum adiectum amouere *Straccha tract. de adiectis part. prima ſub num. 30. ibi ac vbi creditoris tom. 6. part. prima.* Ratio eſſe poteſt primò, quià, vt in præcedenti diſquiſitione in prima parte reſponſionis aſſerebam, ipſe adiectus quidquid agit, non agit nomine proprio, & actione ſibi competente, ſed nomine creditoris, vt mandatarius ipſius, & actione propria eiuſdem creditoris, ſed quouſque mandatum completum non eſt ſemper eſt per mandantem reuocabile *l. verum præſente in verſ. vnde falſum ff. de conſtit. pecun. Baldus in rub. de conſtit. pecun. num. 16. Iaſon in l. admonendi num. 152. de iureiurando*, ergo &c.

Mãdatum quouſq; completũ nõ eſt sẽper per mãdantẽ reuocabile. Baldus. Iaſon.

Dices primò, hac ratione facta acceptatione literarum, & ſolutionis promiſſione earundem poſſet creditor reuocare mandatum antè actualem ſolutionem, quod repugnat *dictis ſub hoc eod. tit. Contractus V. de cambijs II. Diſquiſ. 4. §. 7. in fin. verſ. hic non incongruè*, ergo ſi hoc non eſt dicendum, neque dicenda erunt, quæ in hac reſponſione aſſeruntur. Sed contrà fateor, quod facta acceptatione literarum, & promiſſione ſolutionis earundem non poſſit amplius creditor reuocare mandatum de ſolutione earundem, nego tamen non poſſe amouere adiectum, ſeu reuocare mandatum in ea parte, quæ reſpicit ipſum adiectum. Ratio negationis in eo fundatur, quià ſolutio literarum ſecundum ſe eſt de ſubſtantia eiuſdem contractus, quæ propterea ſi fuerunt acceptatæ non poterunt amplius reuocari, cum perfectum ius fuerit acquiſitum creditori, ſeu ei, cui facienda eſt ſolutio contra acceptantem, ſolutio autem earundem reſpectu talis adiecti non habentis ius, niſi nomine creditoris eſt ſolummodò de accidentibus, cum adiectus in hac hypotheſi interueniat ſolummodò vt organum, & pica eiuſdem creditoris, nec officiat debitori ſiue ipſi, ſiuè alteri ab ipſo fiat, ſeu facienda ſit ſolutio, nec aliud ius hic acquiſiuit ſibi, ſed tantum creditori, cuius nomine debet recipere ſolutionem, adeòque &c. nec debitor ipſe debet eſſe inuitus ad vni, vel alteri ſoluendum.

Inſtantia oppoſita cuiſque ſolutio.

Adiectus interuenit ſolummodò, vt organum, & pica creditoris.

Dices ſecundò, quandò facta fuit promiſſio de ſolutione facienda tali determinatæ perſonæ, quæ dicitur ſimpliciter adiecta, res non eſt amplius integra, ſed quandò res non eſt amplius integra mandatum non eſt reuocabile per ea, quæ tradidit *Straccha d. tract. de adiectis part. prima ſub num. 30. tom. 6. part. prima* præcipuè cum quandò facta fuit promiſſio interuenerit tam creditoris, quàm debitoris conſenſus, vt per ſe patet, cum pro illo tempore non facta fuerit reuocatio mandati, ergo &c. Sed contrà, quia facta promiſſione non eſt quidem res amplius integra quoad obligationem aſſumptam per acceptantem, & promittentem, & quoad ius creditoris acquiſitum aduerſus eundem acceptantem, videtur tamen integra quoad ſolutionem faciendam adiecto, ſiquidem hic non ius aliquod per illam acceptationem, & promiſſionem ſibi acquiſiuit, ſed Domino, ſeu creditori, in cuius nomine ageret, adeòque non conſtante de iure aliquo eiuſdem adiecti, eum ad ipſum cambium non ſpectet, non eſt, cur facto conſcio debitore de tali remotione adiecti non poſſit reuocari, præcipuè cum non officiat tali debitori, cui parum referre poſſe videtur, quod vni, vel alteri debeat ſoluere.

Stracch.

Res eſt adhuc integra quoad ſolutionẽ faciendã adiecto.

Ratio eſſe poteſt ſecundò, quià quandò nullum damnum obuenire poteſt debitori ex tali reuocatione ipſe adiectus intelligitur ſimpliciter appoſitus in gratiam creditoris, ſed creditor ea, quæ in ſui gratiam appoſita ſunt poteſt amouere, & reuocare *Scaccia tract. de commerc. §. 2. gloſ. 8. num. 78. Straccha de adiect. part. prima ſub num. 30. tom. 6. part. prima.* ergo &c.

Adiectus eſt ſimpliciter appoſitus in gratiam creditoris.

Dixi, *ſi nullum indè obueniat damnum debitori*, nam ſi aliquod damnum ei obueniret, tunc non improbabile eſſet, quinimmò æquitati, & iuſtitiæ conſonum, quod non poſſet amouere adiectum, nec reuocare mandatum quoad ipſum. Ratio eſt, quià rationabiliter præſumitur, quod in hoc caſu literas acceptarit conditionatè, conditione ſcilicet implicitè appoſita, quod ſolutio ſit facienda tali adiecto, ſine qua non acceptaſſet, in quo ſenſu dumtaxat locutus eſt *Paulus de Caſtro in l. ſi enim Cornelius ſub num. primo ff. de ſolut. Iaſon in l. non vtique §. item Iulianus ff. de eo, quod certo loc.* Tunc autem in particulari præſumitur obuenire poſſe damnum debitori ex tali adiecti remotione, & reuocatione, quandò debitor cum eodem adiecto haberet, vel ius aliquod compenſationis, vel commodiorem ſolutionem, vel quid ſimile,

Paul. de Caſtro. Iaſon.

§. VIII.

An stipulatio copulatiua pro se, & pro adiecto sit nulla pro vtroque, si sit nulla quoad adiectum.

SVMMARIVM.

Titulus explicatus in terminis particularibus 1.

Stipulatio si sit vtilis quoad stipulatorem pro se ipso non vitiatur per inutilem conceptam in persona alterius, sed valida est pro parte stipulatoris, inualida pro adiecto 2.

1 Disquisitio VIII. Titius stipulatus est sibi, & Caio dari centum ex titulo aliquo v.g. cambij: Caius renuit stare tali contractui, & stipulationi, quinimmò si ipsam stipulationem factam suo nomine ratam non habeat, intelligitur ipso iure nulla, quia nemo alteri potest stipulari, præcipuè si non sit sub potestate stipulantis. Quæritur iam hic, an talis stipulatio sit omninò irrita pro vtroque, an valida pro parte stipulatoris, & inualida pro parte adiecti, & si inualida pro parte adiecti, an iure accrescendi spectare debeat ad ipsum stipulatorem.

2 Respondeo primò, stipulationem, si sit vtilis quoad stipulatorem pro se ipso, non vitiari propter inutilem stipulationem conceptam in persona alterius, sed validam esse pro parte stipulatoris, inualidam pro parte adiecti. *Straccha d. tract. de adiect. part. prima sub num.* 19. *&* 20. *tom.* 6. *part. prima. Scaccia de commert.* §. 2. *glos.* 7. *num.* 34. *& seqq.* Colligitur primo ex textu *in §. quod si quis Instit. de inutilib. stipul.* vbi sic legitur. *Quod si quis sibi, & alij, cuius iuri subiectus non sit dari centum aureos stipulatus est, valet quidem stipulatio, sed vtrum totum debeatur stipulatori, quod in stipulationem deductum est, an verò pars dimidia dubitatum est, sed placuit non plus, quam dimidiam partem ei adquiri.* Colligitur secundo ex vulgari illo iuris adagio in diuiduis vtile per inutile non vitiatur *l. cum allegas, & ibi Baldus sub num.* 1. *in tertio & vltim. not. C. de vsuris*, sed hic versamur in diuiduis, cum illa centum possint separari, & diuidi, ergo &c.

Stracch. Scaccia. *In diuiduis vtile per inutile non vitiatur.* Baldus.

Dices primò, si quis emerit fundum pro se, & extraneo pro decem tenet contractus quoad totum *l. fundus ff. de contrahenda empt. & vendit. Glos. in d. §. quod si quis Instit. de inutil. stipul.* ergo etiam si quis stipulatus fuerit sibi, & alteri dari centum stipulatio tenebit quoad totum. Sed contrà respondet *Glosa ibid.* assignando disparitatem, quia scilicet contractus emptionis, & venditionis est in gratiam vtriusque contrahentis tam emptoris scilicet, quam venditoris, vndè vtrique expedit, quod contractus valeat quoad totum, & si non valeret quoad totum in alterius detrimentum redundaret, quod æquum non esset; quod si quandòque contingat, vt emptori non expediat, quod emptio in totum valeat, hoc omninò per accidens est, & debet sibi emptor imputare, quod emerit pro toto, nec attendenda sunt, quæ omninò per accidens contingunt, sed quæ regularitèr obueniunt iuxtà naturam contractus; stipulatio autem semper expedit promissori, quod potius valeat in partem, quam in nihil, adeòque &c. Hæc ferè ad verbum *Glosa loc. cit.*

Stipulatio expedit promissori, quod potius valeat in partem, quam in nihil.

Dices secundò. Stipulatio in terminis, in quibus versamur, concepta est per particulas copulatiuas *sibi scilicet, & Caio* non per disiunctiuas *sibi scilicet, vel Caio*, ergo valere debet, vel quoad totum, vel quoad nihil. Consequentia probatur, quia de ratione propositionis copulatiuę requiritur, quod verificetur quoad vtramque partem. Sed contrà, quia copula, *&*, quandòque sumitur disiunctiuè pro *vel*, *l. conuentionem & l. sæpè per Bart. circa princip. ff. de verborum signific. Bartolus in l. prima in secunda col. vers. item oppono, quod malè ff. de pactis, & in l. prima in princip. ff. de inst. & iu. & in l. prima in princip. de iurisd. om. iu. & in l.* 1. *&* 4. *de iur. Codic. & in l. si Titio la.* 1. *ff. de vsufruc. leg. Baldus in l. fin.* 4. *col. vers. opponitur & videtur C. de Codicil.* præcipuè, quandò stipulatori, in cuius gratiam fit stipulatio, interest, quod valeat pro illa parte, vt in casu nostro.

Copula, &, quandoq. sumitur disiunctiuè. Bartolus. Baldus.

Dices tertiò in stipulatione, quandò est coniunctio re, & verbis inter stipulatorem, & alium adiectum iure accrescendi quidquid pertiueret ad adiectum debet acquiri a stipulatore, qui ipsum adiecit, ergo totum id, quid venit sub stipulatione debet pertinere ad stipulatorem. Sed contra, quia ius accrescendi non habet locum in contractibus *Straccha d. part. prima sub num.* 19. *&* 20. *Socc. consil.* 34. *visa renunciatione num.* 6. *lib.* 4. *Salicetus in l. vnica quæst.* 10. *sub num.* 18. *C. quando non pet. Curtius Iunior tract. de feud. in tertia part. secunda part. princip. num.* 70. *& seqq. Azorius Instit. mor. part.* 3. *lib.* 10. *in fin. c. vlt. quæst.* 3. Deindè non est coniunctio nec re, nec verbis, quandòquidem ipse adiectus quoad talem stipulationem nec rebus, nec verbis concurrit, nec communicat cum stipulatore.

Stracch. Socinus. Salicet. Curtius Iunior. Azorius.

Dices quartò, contractus cambij ex alibi sparsim dictis reducitur ad contractum emptionis, & venditionis, sed in contractu emptionis, & venditionis emens fundum pro se, & pro extraneo obligatur quoad totum per ea, quæ mox dicta sunt *vers. dices primo*, ergo etiam stipulans pro

determinata summa pro se, & pro alio validè stipulatur pro toto. Sed contra, quià quamuis per aliquam similitudinem contractus cambij reducatur ad contractum emptionis, & venditionis, non tollitur tamen, quin regularitèr sit potius in gratiam, & fauorem stipulatoris, respectu cuius semper expedit, vt potius valeat pro parte, quam pro nihilo iuxtà ea, quæ dicebamus ex *Glosa in §. quod si quis Instit. de inutil. stipul.*

Cambiũ reducitur ad cõtractũ emptionis per quãdam similitudinem.

---

§. IX.

An expiret fideiussoria obligatio per nouationem factam inter principalem debitorem, & creditorem sine interuentu fideiussoris,

SVMMARIVM.

Status controuersiæ exponitur 1.
Nulla in data suppositione nouationis competit actio aduersus fideiussorem 2.

1 DIsquisitio IX. Ex causa cambij Seius erat debitor versus Antonium mille nummorum aureorum, & pro eodem Seio accesserat, vt Fideiussor Theodoricus in fauorem Antonij. Non adhuc persoluto debito facta fuit nouatio inter Seium debitorem, & Antonium creditorem, vi cuius illa obligatio ex primo debito fuit in aliam obligationem transfusa priori extincta, vel per delegationem modo explicato *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Pragmat. 21* in alterum translata. Non persoluente postea eo, in quem translata fuerat obligatio contendebat Antonius agere contra Theodoricum ratione actionis fideiussoriæ per ipsum præstitæ pro Seio in fauorem sui ipsius, qui Theodoricus excipiebat obligationem fideiussoriam expirasse per nouationem factam inter ipsum, & debitorem sine interuentu ipsius, qui non poterat cessante principali obligatione de nouo obligari sine nouo sui consensu. Quæritur iam hic quid iuris?

2 Respondeo, nullam in data suppositione nouationis, seu delegationis competere actionem Antonio aduersus Theodoricum fideiussorem *Molina tract. 2. disp. 546. vers. item expirat fideiussoria obligatio.* Probatur primo ex textu *in l. nouatione C. de fideiussoribus in l. quicunque ff. eod. tit. in l. nouatione ff. de nouationibus, & in l. solutum in princip. ff. de pignorat. act.*

Molina.

Probatur secundò ratione. Extincta principali actione non potest perseuerare actio fideiussoria, sed per nouationem extinguitur principalis actio, ergo extinguitur obligatio fideiussoria. Maior probatur, quià obligatio fideiussoria est actio accessoria ad actionem, seu obligationem principalem, accessorium autem non potest existere sine suo principali *l. si cum exceptione §. Labeo ait, & ibi Bartolus ff. quod me caus. l. 1. & ibi Baldus C. de condit. l. eos in princip. & ibi Baldus C. de vsuris l. ex parte §. fin. & ibi Bartol. ff. fam. ercis.* & est inseparabile ab eodem *l. fin. & ibi Bartolus in 1. not. C. per quas pers. no. acquir.* cum comparetur tanquam accidens ad subiectum, in quo radicatur. Minor non vertitur in dubium, quià per nouationem prius ius extinguitur, & nouum succedit per ea, quæ latè sparsim diximus.

Actio fideiussoria est accessoria ad principalẽ.

Bartolus
Baldus.

Dices, cum secunda actio passiua, seu obligatio substituatur loco primæ, videtur, quod induat omnes conditiones eiusdem, sicque actio fideiussoria transit à prima ad secundam obligationem principalem, cæteroqui secunda non afficeretur omnibus conditionibus, & iuribus, quibus prima afficiebatur. Sed contra, quia sicuti ex communi Phylosophorum placito accidens non migrat de subiecto in subiectum, ità nec accessorium, quod computatur, vt accidens, transire posse videtur ab vno ad aliud ius principale. Deindè ita requiritur ad contractum vtriusque contrahentis consensus, sicuti ad obligationem fideiussoriam accedentem contractui ipsius fideiussoris assensus, & placitum. Sicuti igitur ad nouationem cõtractus requiritur nouus contrahentium consensus, ita ad innouandam fideiussionem eiusdem fideiussoris nouus consensus requiri debet, sine quo non potest innouari fideiussio.

Ad innouãdã fideiussionẽ requiritur nouus fideiussoris consensus.

Probatur tertiò. Nouatione obligationis liberatur pignus, & hypotheca *l. nouatione ff. de nouationibus l. solutum in princip. ff. de pignorat. action.* ergo etiam nouatione, seu delegatione liberari debet fideiussor ab onere fideiussionis. Consequentia probatur, quia eodem modo accedunt, & ad eundem finem actioni principali obligationes fideiussoriæ, ac pignora, & actiones hypothecariæ, ergo si hypothecæ, & pignora nouatione liberantur, & liberari fideiussores dicendum est.

Nouatione obligationis liberatur pignus, & hypotheca.

Probatur quartò. Solutione debiti extinguitur obligatio fideiussoria pro eodem debito *§. 1. Instit. quibus mod. tol. obl.* ergo etiam nouatione, seu delegatione. Consequentia probatur, quia ex sparsim alibi dictis ipsa nouatio habet vim æquiualentis solutionis, quod præcipuè explicuimus, dum ageremus de cambio recursæ, in quo respondens quodamodò per nouationem dicitur sibi ipsi soluere, dum assumendo in se ipso obligationem extinguit obligationem datoris literarum, vndè considerata præcisè natura contractus omnia iura, & prælationes, quæ erant in primo contractu cessant per ea, quæ alibi fusè tradidimus, ergo si per stipulatorem formalem extinguitur obligatio fideiussoria, etiam

Ipsa nouatio habet vim æquiualentis solutionis.

per

per nouationem, quæ est virtualis, seu æquiualens solutio extingui debet &c.

§. X.

An si priori pacto adijciatur aliud pactum pænale contrà non adimplentem primum censeatur facta nouatio prioris obligationis ex tali pacto.

SVMMARIVM.

Facti series in terminis proprijs, & particularibus 1.
Sensus Molinæ circà expositum factum 2.
Per pactum pænale nulla inducitur nouatio præcedentis obligationis 3.
Responsio ad rationes Lopez 4.

1 DIsquisitio X. In contractu cambij inito inter Franciscum stipulatorem, & Caium datorem literarum facta fuit talis conuentio, vt Franciscus teneretur in effectu soluere post mensem Caio mille nummos aureos conuentos in ipso contractu, hic Mediolani, econtra verò Caius per suum respondentem, vel alterum de consensu partium illos restituere Romæ responsali Francisci. His sic peractis, posteà adiecerunt etiam pacta pænalia, vt si alter non adimpleuerit priora pacta, seu conditiones teneretur quid aliud soluere suprà sortem conuentam. Oritur hic difficultas, an per talem pænæ appositionem intelligatur facta nouatio prioris obligationis ex vi prioris pacti.

2 Molina. Proponit hanc difficultatem *Molina tract. 2. de iust. & iu. disp. 559. vers. dubium deinde est*, vbi asserit conformitèr ad textum *in l. obligationum fere §. vlt. ff. de act. & oblig.* de iure antiquo præsumptione iuris, & interpretatione censeri factam nouationem. Nihilominus rem strictius considerando absolutè concludit nullam in data hypothesi intercedere nouationem, quod latè ibi comprobat. Cum ipso

3 Glosa. Respondeo per illius pacti pænalis appositionem nullam induci nouationem prioris obligationis. *Glosa in l. rescriptum §. penult. verb. ferre ff. de pactis. Glosa in l. ità stipulatus verbo probatur ff. de verb. oblig.* quidquid in contrarium videantur obstrepere *Gregorius Lopez l. 34. glos. prima, & l. 35. glos. 2. tit. vndecim. part. 5. Gutier. de iur. confir. part. prima cap. 63. num. 6.* (Gregor. Lopez. Gutier.)

Probatur primo ex textu *in l. vlt. C. de nouationibus*, vbi sic legitur *Nouationum nocentia corrigentes volumina, & veteris iuris ambiguitates resecantes sancimus si quis, vel aliam personam adhibuerit, vel mutauerit, vel pignus acceperit, vel quantitatem augendam, vel minuendam esse crediderit, vel conditionem, seu tempus addiderit, vel detraxerit, vel cautionem minorem acceperit, vel aliquid fecerit, ex quo veteris iuris conditores introducebant nouationes nihil penitus prioris cautelæ innouari, sed anteriora stare, & posteriora incrementum illis accedere, nisi ipsi specialitèr remisserint quidem priorem obligationem &c.* & nonnullis interpositis, *& generalitèr definimus voluntate solum esse, non lege nouandum*. Textum ferè ad verbum retuli, vt potè qui clarè euincit intentum responsionis. (Textus valdè accomodus ad responsionem.)

Probatur secundò, quià ex suprà allegato textu *voluntate solum, non lege est nouandum* idest expressis contrahentium conuentionibus, & pactis, non legis coniecturis, vel interpretatione, vt explicat *Glosa in d. l. fin. verb. voluntate*, sed in exposito casu non constat de voluntate contrahentium præsumpta, nedum de expressa per ea, quæ tradit *Molina loc. supra cit.* ergo &c. Minor probatur, quià præcisis iuribus est potius præsumptio, quod pæna apposita ad firmius robur præcedentis pacti, quam ad illius peremptionem per nouationem, nec vllum est, aut probabile argumentum, quod probat verisimilitèr voluntatem contrahentium extendi ad nouationem inducendam. (Glosa. Molina.)

Ad id, quod asserit *Lopez ex l. 34. glos. prima, & l. 35. glos. 2. tit. 11. part. 1.* dicendum est illas dispositiones non inniti regulis nouationum, sed dumtaxat explicare quomodò, & quandò ille, qui stetit priori contractui agere possit aduersus transgressorem eiusdem ad pænam, aut ad pacti implementum, vel ad interesse. 4

§. XI.

An quandòque intercedere possit nouatio, quamuis expresse non fuerit actum.

SVMMARIVM.

Exponitur sensus difficultatis 1.
Ratio dubitandi deducta ex l. vlt. C. de nouat. 2.
In casu exposito intercedit nouatio prioris obligationis 3.
Satisfit rationi dubitandi 4.
Facta mutatione cambij in censum, si fundus censuatus pereat censuarius actionem non habet regressum ad alia debitoris bona 5.

DIsquisitio XI. Debitor erat Titius ex cambio versus Seium creditorem mille aureorum. Antequam eorundem fieret restitutio facta fuit inter ipsos conuentio, vt debitor (præscindo pro nunc à dispositione Pij V. in sua Constit. super creatione censuum, de qua latè *tom. primo* 1

sub

sub tit. Contractus IV. de emphytheusi, & Censib. Pranot. 21. per vniuersas sectiones volentis censum non posse constitui, nisi per pecuniam numeratam) venderet creditori annuum redditũ in re aliqua immobili nulla facta expressione, quod prior obligatio ex cambio per nouationem in aliam obligationem ex contractu census transiret. Quæritur iam, an intelligatur per illum secundum contractum facta nouatio prioris obligationis, etiam si expressè de illa non fuerit actum.

2 Ratio dubitandi potissimum deducitur *ex pracis. l. vltima C. de nouat.* vbi videtur requiri expressa contrahentium voluntas, quæ certè voluntas in exposito casu non est, cum ibi expressè non fuerit actum. Nihilominus

3 Respondeo in data hypothesi intercedere nouationem prioris obligationis *Molina tract. 2. de iust. & in. disp. 559. vers. illud est obseruandum. Gregorius Lopez l. 15. verb. por manero. Gutier. de iur. confir. part. prima cap. 63. num. 8.*

Molina. Gregor. Lopez. Gutier.

Probatur primò, quia incompossibiles omninò sunt obligationes soluendi eandem summam ex cambio, & ex titulo census, ergo si ex partium conuentione eadem summa debita ex cambio applicata est ad constituendum censum in fauorem creditoris mutato titulo transiuit ab obligatione, cui suberat cambij, ad obligationem, quam induit census, adeòque facta est nouatio. Consequentia probatur, quia tunc ex necessitate fit nouatio, quandò vna obligatio in aliam transfunditur siuè respectu eiusdem, siuè respectu diuersæ personæ, neque hic deficit voluntas contrahentium ad talem obligationum transfusionem, quandoquidem stante incompossibilitate duorum simul, qui vnum ex illis eligit, aliud deserere videtur *l. Pomponius §. sed & is ff. de Procur.* nec expressa voluntas requiritur, vbi natura ipsa ex necessitate talem subinfert conditionem; qui enim expressè vult vnum ex incompossibilibus ex necesse nolle videtur aliud incompossibile, & hoc sufficit ad id afficiendum, quod ex iuris dispositione efficit expressa voluntas.

Stante incompossibilitate duorũ simul, qui vnum ex illis eligit alterum deserit.

Probatur secundò. In cambio recursæ respondens campsoris per simplicem literarum acceptationem, & virtualem illam solutionem, per quam se ipsum constituit debitorem respectu campsuarij intelligitur simplicitèr nouare per ea, quæ sparsim superius diximus, & est in confesso apud omnes sustinentes cambium recursæ, vt licitum, ergo etiam nouare intelligitur, qui debitor ex causa præcedenti cambij mutato titulo constituit se debitorem ex censu. Consequentia probatur, quia ideò in casu antecedentis intelligitur facta nouatio, quia fit mutatio obligationis per nouum contractum in eodem genere cambij, & obligatio, quæ prius erat in campsuario transfertur in respondentem campsoris se constituentem debitorem pro illo, sed etiam in hypothesi consequentiæ fit commutatio obligationis per nouum contractum in diuerso genere, & obligatio, quæ prius erat ratione cambij modo mutato titulo transit in obligationem census, ergo &c. Neque obstare potest, si afferatur, quod in casu antecedentis obligatio ab vna in alteram personam transferatur scilicet a campsuario in respondentem campsoris, in hypothesi verò consequentiæ obligatio maneat penes eundem debitorem; non, inquam, obstare potest; quandòquidem ad nouationem non requiritur diuersitas personarum, sed dumtaxat commutatio obligationum per ea, quæ diximus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambus II. Pranot. 2. num. 1.* & alibi confirmitèr *ad glos. in l. 1. ff. de nouationibus verb. transfusio.*

Fit mutatio obligationis per nouum contractũ in diuerso genere

Glosa.

Probatur tertiò, quia actus voluntatis expressus ad vnum ex incompossibilibus est necessario cohnexus cum exclusione alterius ex eisdem incompossibilibus, nec expressio vlterior voluntatis requiritur, vbi natura ipsa incompossibilium expressè loquitur, sed quandò contrahentes ex pecunia respectiuè debita, & credita volunt constitui censum expressè volunt obligationem actiuam, & passiuam, quæ est incompossibilis cum obligatione actiua, & passiua cambij, ergo expressè intelliguntur velle exclusionem obligationis ex eodem cambio, sed per inclusionem expressam nouæ obligationis, & exclusionem antiquæ ex ipsis terminis inducitur nouatio, ergo &c. Atque ex his habes, quid respondeas ad rationem dubitandi propositam in principio disquisitionis; dic etenim expressam contrahentium voluntatem requiri, quandò natura ipsa contractus secundum se non inducit talem nouationem, vel dic talem voluntatem expressam saltem æquiualentèr interuenire propter rationem superius adductam; qui enim vult vnum ex incompossibilibus expressè intelligitur velle exclusionem alterius. 4

Natura ipsa incompossibiliũ expressè loquitur.

Ex quibus omnibus inferes primò, quod si constituto censu modo exposito in fundo aliquo debitoris ipse fundus ex inopinato casu periret creditor habere non posset regressum ex titulo cambij aduersus eundem debitorem in alijs ipsius bonis, quandòquidem illud ius, quod habebat creditor ex cambio per nouationem absolute extinctum est; quod autem semel extinctum est non amplius reuiuiscit. Hac eadem ratione conuincitur, quod si ex cambio creditor habuisset aliquas prælationes, & iura inito posteà diuerso contractu census easdem, seu eadem amisserit, nisi easdem, seu eadem expressè in constitutione census 5

Pereunte fundo censuato perit ius creditoris.

sibi

sibi reseruauerit, & ratio est, quià ius illud, in quo radicabantur huiusmodi prælationes, & iura per nouationem extinctum est, & per consequens expirarunt omnia iura, & actiones in ipso radicata &c.

Inferes secundò in vniuersum, quod quamuis contrahentes in secundo contractu de eodem credito, seu debito respectiuè non exprimant se velle facere nouationem, & extinguere priorem obligationem his, vel alijs similibus verbis, & stipulationibus, si tamen ex modo, seu qualitate secundi contractus, vel quià cum priori habeat incomposibilitatem, vel aliundè cum illo inferat disonantiam sit perspicuum eos intendisse facere nouationem, & recedere à priori obligatione, tunc facta censeatur eadem nouatio. Hoc expressè

Gregor. Lopez. statuit *Gregorius Lopez*, qui etiam testatur de communi sententia *l. 15. cit. verb. por manera*, idque illustrat varijs exemplis,

Molina. *Molina tract. 2. de iust., & iu. disp. 559. vers. illud verò obseruandum*, quem ibi pro clariori responsionis confirmatione recole.

---

§. XII.

An mulier possit nouare, & eludere nouationem.

SVMMARIVM.

Declaratur in quo consistat difficultas 1.
Mulier rectè, & validè nouare potuit, si erat sui iuris 2.
Mulier fideiubens, seu pro altero nouans potest iuuari beneficio Velleiani 3.
Mulier procedens habitu virili, & non cognita vt mulier, non potest se tueri beneficio Velleiani 4.
Priuilegium Velleiani non habet locum in Mulieribus, si ab initio pro alijs soluerint, secus si prius intercesserint, & postea soluerint 5.
Item non habet locum, si pro debito proprio se obligat, vel etiam pro suo creditore 6.
Vt mulieres vti possint hoc priuilegio debent intercessisse pro alio in publico instrumento adhibitis in eodem, & subscriptis tribus testibus 7.
Mulieres muniri non possunt priuilegio Velleiani, quando fideiusserunt, vt vel nouarunt pro dote 8.
Nec quandò fideiusserunt, vel nouarunt præsente Iudice, & decretum interponente 9.
Muniri tamen possunt, quandò intercesserunt præsente, & non dissentiente Patre 10.
Non item possunt, quandò facta prima intercessione iterum intercesserunt post biennium 11.
Non item, quandò mater tutrix promisisset indemnitatem pupillo pro facto suo 12.
Secus si promisisset indemnitatem pro tutoribus Ibid.
Non item, quandò fideiussit decipiendo creditorem 13.
In suppositione, quod mulier elidet nouationem beneficio Velleiani prior debitoris obligatio reuiuiscit 14.
Concordia horum, quæ mox dicta sunt cum præcedentibus 15.

Disquisitio XII. Constitutus erat Caius debitor ex cambio centum aureorum versus Seium. Mulier quædam, quæ ex præcedenti causa non erat debitrix eiusdem Caij partibus conuenientibus suscepit in se debitum illius. Quæritur primò, an hæc rectè & validè nouare potuerit. Secundò ex suppositione, quod potuerit, an aliqua ratione elidere possit nouationem extinguendo posteriorem obligationem in se susceptam. Tertio ex suppositione, quod elidere possit, seu elidat; reuiuiscat prior debitoris obligatio. 1

Respondeo primò, vtiq; mulierem illam rectè, & validè nouare potuisse, si fuerit sui iuris. *Molina tract. 2. de iustitia & iure disp. 540., & dis. 559. vers. mulier quamuis*. 2 Molina.

Probatur primò ex textu *in l. prima, & l. Senatus consultum C. ad Senatus consultum Velleianum*, vbi mulieribus alienam obligationem animo nouandi in se suscipientibus subuenitur beneficio Velleiani, quod beneficium congruè non concederetur, si non possent nouare, & in se obligationem transferre, quandòquidem frustra exciperetur ope Velleiani, si illa translatio esset secundum se nulla, & quod secundum se nullum est, non indiget exceptione, vt rescindatur.

Quod secundũ se nullũ est nõ indiget exceptione, vt rescindatur.

Probatur secundò ratione, quià mulier, quæ est sui iuris potest pro alio fideiubere & pro altero soluere, vt videtur colligi *ex tot. tit. C. ad Senatus consultum Velleianum* ergo etiam nouando poterit alienam obligationem in se ipsa suscipere. Consequentia probatur, quia semel dato, quod mulier possit se pro altero obligare assumendo in se onus illius, non est, cur illud non possit assumere siuè per viam fideiussionis, siuè per viam nouationis, quandòquidem ipsa fideiussio est species etiam oneris in se assumpti respectu fideiussoris, sicuti nouatio est assumptio oneris alieni respectu nouatoris.

Mulier, quæ est sui iuris potest pro alio fideiubere.

Dixi, *si fuerit sui iuris*, quandòquidem cum ipsa nouatio sit species contractus, qui non potest contrahere, non potest etiam nouare. Cum igitur mulier, quæ sui iuris non est, non possit contrahere præcipuè contractibus secundum se inducentibus alienationem, hinc est, quod etiam non possit nouare assumendo in se obligationem alienam, ratione cuius deberet deuenire ad alienationem

Qui non potest cõtrahere nõ potest nouare.

Respondeo secundò, mulierem fideiuben- 3

bentem, seu pro altero nouantem regularitèr posse iuuari beneficio Velleiani *l. 1. & per tot. titu. C. ad Senatus consultum Velleianum* & præcipuè in terminis propositæ disquisitionis. Pro claritate

Ratio ob quā mulieribus concessū est beneficiū Velleiani.

Aduerte, prout præmittitur in proemio *ad tit. C. ad Velleianum*, quod sicuti filijs familias per Senatus consultum Macedonianum concessa est exceptio, ratione cuius eximuntur tum filij familias, tam eorum parentes ab onere restituendi pecuniam mutuo acceptam ab eisdem filijs familias, ita mulieribus per Senatus consultum Velleianum concessa est exceptio, ratione cuius si alienam obligationem per nouationem in se susceperint, possint eandem elidere transferendo in priorem debitorem, & hoc in fauorem status muliebris, vt communitèr testantur Doctores. Dictum est autem hoc Senatus consultus Velleianum a Velleio Consule, qui illud induxit in gratiam mulierum, quæ ex imbecillitate naturæ facile decipi possunt sic nouando.

Anton. Gomez. Gutier. Panormitanus Bartolus

Probatur iam responsio ex dispositione iuris *in d. l. 1., & l. Senatus consultum C. ad Velleianum*, quæ iuris dispositio adeò perspicua est, vt non amplius locum relinquat ambigendi, vnde merito *Antonius Gomez tom. 2. variar. resol. c. 13. num. 16. Gutier. de iur. confir. part. prima cap. 20. nu. 5.* qui pro se citant *Panormitanum & Bartolum* & testantur de communi, asserunt, quod mulier, quæ fideiussor extitit, & nouauit, possit, si velit, vti tali priuilegio non solum in exteriori, sed etiam in conscientiæ foro, rationemque adducunt, quia Princeps ob commune bonum, & ob fragilitatem sexus

Qui ad misserū fæminas debent sibi imputare, quod ad misserit.

iustè potuit hoc priuilegium illis concedere, adeòque etiam illæ possunt eodem iustè vti; vndè qui ipsas admittunt debent sibi imputare, quod admisserint scientes eas gaudere tali priuilegio; nec excusare se possunt allegantes ignorantiam talis priuilegij, quandòquidem cum illa sit ignorantia iuris nunquam in allegante præsumitur, vt sunt vulgata iura. Hoc tamen vnum scias, quod si contrahentes, seu admittentes eandem mulierem in fideiussorem, ignorarent ipsam esse foeminam, eo quia virili habitu induta procederet, nec se manifestaret vt foeminam, tunc hæc non posset se tueri beneficio Velleiani, vt expresè colligitur *ex d. l. 1. C. ad Senatus*
3 *consultum Velleianum* per illa verba, *si id contrahentes non ignorent*, vbi *Glosa* subdit, *ipsas esse foeminas, secus si ignorent, quia sunt vestita veste virili*, quod inductum existimo in pænam deceptionis iuxta textum *in l. si decipiendi ff. ad Senatus consultum Velleianum*.

4 Aduerte hic tamen, hanc iuris dispositionem *in l. 1. C. eod.* locum tantum habere primò, quando mulieres alienam obligationem in se susceperunt, & transtulerunt, non autem, si pro alijs, cum obligatæ non essent, pecuniam ex soluerint, quod tamen intellige, si ab initio ex soluerint pro alijs, nam si prius intercesserint, & postea soluerint tunc habet locum huiusmodi priuilegium, eoque possunt vti. Ratio est, quià vt exponit *Glosa ibi verb. nulla est in fin.* in primo casu supponuntur donasse, non sic in secundo; fideiubenti autem, & non donanti succurrit Senatus, vt habetur *l. 2. ff. eod. tit.* Secundo non habere locum, quandò mulieres pro debito proprio se obligant, nec item quandò se obligant pro suo creditore assumendo onus ipsius pro eodem versus alterum, puta si mulier sit debitrix Seio in decem, & Seius deleget eandem Sempronio creditori suo, vt clarus est textus *in l. frustra C. eod. tit.*

Fideiubenti nō donanti succurrit senatus consultum Velleianum. 6

Aduerte secundò, quod ad hoc, vt mulieres vti possint hoc priuilegio Velleiani debent intercessisse pro alio in publico instrumento adhibitis in eodem, ac subscriptis tribus testibus, sine quibus fideiussio per ipsas præstita, & assumptio obligationis pro alio ipso iure omninò irrita, & nulla est, adeòque ipsæ non indigent exceptione Velleiani ad se liberandum a tali obligatione assumpta per ea, quæ dilucidè habentur *in l. antiqua §. vltimo C. ad Senatus consultum Velleianum*; vndè stante tali iuris dispositione si mulièr in priuata scriptura, vel etiam coram mille testibus intercesserit, vel fideiubendo, vel nouando, vel etiam in instrumento publico, sed non adhibitis tribus testibus non iuuatur exceptione eiusdem Velleiani, cum iure ipsam eximente nullatenus obligetur. Audi textum sic effantem. *Sin autem extrà eandem obseruationem mulieres acceperint intercedentes* (loquitur de creditoribus, in quorum fauorem fit per mulieres fideiussio, seu nouatio) *pro nihilo habeatur huiusmodi scriptura, vel sine scriptis obligatio tanquam nec confecta, nec penitus scripta, vt nec Senatus consulti auxilium imploretur, sed sit libera, & absoluta quasi penitus nullo in eadem causa subsecuto.*

7 *Fideiussio priuata præstita per mulieres est ipso iure irrita.*

Dixi in responsione *regularitèr, & præcipuè in terminis propositæ disquisitionis*; non enim renuerim concedere in multis casibus huiusmodi priuilegio foeminas muniri non posse, non enim muniri potest primò, quandò fideiussit, vel nouauit pro dote *l. Generalitèr, & ibi Glosa, & Doctores C. ad Velleianum*, etiam nudo pacto, vt ibi est casus, *& Baldus*; Non secundò, si fideiussit, vel nouauit Iudice præsente, & decretum interponente *l. fin. C. si mater indemnit. promisit & l. fin. §. penult. ff. ad Velleianum*; munitur tamen si fideiussit etiam Patre præsente, & non dissentiente *Baldus in l. fin. §. necessitate col. 8. C. de bon. quæ lib.* Non tertiò, quandò facta prima intercessione intercessit iterum post biennium *l. si mulier C. ad Velleianum*. Non quartò, quandò mater tutrix promisit indemnitatem

8 Glosa. Baldus. 9

Varij casus, in quibus mulieres gaudere nō possūt priuilegio Velleiano.

10 tem pupillo pro facto suo, quia ipsa administrat pro tutore, secus si promittat indē-
11 nitatem pro tutoribus, quia tunc dicitur
12 fideiubere, ideò iuuatur benefitio Velleia-
Baldus. ni *l. si mater, & ibi Baldus C. eod. tit.* Non quintò, quandò fideiussit decipiendo cre-
13 ditorem, & in dolo versatur *l. foeminis C. eod. tit.* Vide alias exceptiones apud Doctores; non enim hic vacat immorari, cum ad institutum nostrum non faciant.

14 Respondeo tertiò. In suppositione, quod mulier elidat nouationem benefitio exceptionis Velleiani modo, quo supra, prior debitoris obligatio, quam nouasse
Gregor. Lopez. Molina. dicitur, reuiuiscit *Gregorius Lopez. l. 17. tit. 14. part. 5. Molina tract. 2. de iust. & iu. disp. 559. vers. mulier.*

Probatur primò, quia quandò mulier pro fideiubendo aliquid accepit, in se obligationem alterius animo nouandi transferendo, debet ipsa prius excuti, an sit soluendo, & si non sit soluendo, creditor agere potest contrà debitorem veteri actione *l.*
Baldus. Salicet. *antiqua §. sed si minus, & ibi Baldus, & Salicetus. C. ad Velleianum*, ergo si nihil accepit, sed vtatur ope exceptionis Velleiani, ratione cuius liberatur, poterit creditor eadem primæua actione agere contrà eun-
Ratio efficax ad probandū intentū. dem debitorem. Consequentia probatur, quia non minus intercessit nouatio in casu antecedentis, ac in hypothesi consequentiæ, & quod aliquid acceperit pro fideiubendo, vel nouando tantum efficit, quod quandò aliquid accepit, non possit vti priuilegio Velleiani, bene autem, quandò nihil accepit, sicque quia accepit, est excutienda, non sic quandò non accepit, cæterum nouatio remanet in suo robore, ergo si quandò accepit, & non est soluendo resultante impotentia ex discussione datur creditori actio contra primum debitorem, etiam quandò non accepit, & fit exceptio, erit huiusmodi actio contra eundem debitorem retorquenda; dato enim semel, quod nouatio non officiat primæuæ actioni creditoris in ordine ad debitorem, quandò non potest exerceri contrà mulierem nouantem, æquè non officiet, siuè mulier aliquod acceperit pro nouando, siuè nihil acceperit, cum accepisse tantum tollat remedium exceptionis, vt asserebam.

Probatur secundò, argumento *l. quamuis §. marcellus vers. si mulier ff. ad Velleianum*, ex quo suam mentem præcisè fundat
Molina. *Molina d. disp. 559. vers. mulier*, qui tamen textus, si attente legatur, non videtur ita dilucidè intentum euincere

Hic solum remanet pro complemento explicandum, quomodò hæc tertia responsio cohæreat cum prima, seu quod idem
15 est, quomodò possit subsistere in casu exceptionis actio ad primæua iura contrà primum debitorem, simul cum nouatione, quæ propriè supponitur intercessisse iuxta dicta in eadem prima responsione.

Certè nouatio extinguit primum ius aduersus debitorem, cum sit prioris in alteram obligationem subsequentem transfusio, siuè translatio. Baldus *in d. l. antiqua §. sed si minus C. ad Velleianum* asserit hunc esse casum singularem, & titulus *in d. l. sed si minus* exponit similem casum nullibi reperiri. Quamobrem ad rationem dubitandi asserendum existimo, hanc exceptionem singularem a generali regula nouationis inductam esse ex speciali motiuo a iure ad consulendum simul foeminis ex fragilitate nouantibus, seu fideiubentibus, & creditoribus, dum labili foeminarum fundamento innituntur, sicque ius quodamodò statuit, vt nouatio per mulieres facta teneat, si non fiat, & quousque fiat exceptio, cesset verò posita eadem exceptione, & tunc reuiuiscat primæua actio iure quodamodò illam suscitante. Baldus. *Concordia mox dictorū, cum præcedentibus.*

---

§. XIII.

An si mulieres nouantes renuntiarint priuilegio Velleiani adhuc possint excipere.

SVMMARIVM.

Extensio præcedentis disquisitionis cum ipsius explicatione 1.

Renuntiatio, vel fieri potest in genere, & implicitè, vel explicitè, & in indiuiduo 2.

Facta renuntiatione omnium exceptionum, & priuilegiorum in genere nulla facta expressione Velleiani adhuc mulier potest excipere 3.

Etiam potest excipere facta renuntiatione priuilegiorum in genere iuramento firmata 4.

Si mulier certiorata fuerit de tali priuilegio, & nihilominus renuntiauit, siuè in genere, siuè in specie, non potest amplius excipere 5.

Disquisitio XIII. Retentis terminis præcedentis disquisitionis, secundum quos mulier, quæ non erat debitrix ex præcedenti causa nouauerat pro Caio debitore in fauorem Seij creditoris, adiecit etiam in eodem actu nouationis expressam renuntiationem exceptionis Velleiani. Quæritur, an possit adhuc excipere. Pro solutione 1

Aduerte primò; hanc controuersiam locum non habere, quandò mulier ex suo contractu, per quem intendit nouationem nullam contrahit obligationem, eo quia contractus ipse ex iuris humani dispositione ipso iure intelligitur nullus, seu irritus; sicuti enim in contractu nullo ipso iure non habet locum dispositio Senatus consulti Velleiani, ità nec potest habere locum renuntiatio talis dispositionis, & sic in particulari, si mulier fideiusserit, vel *Non habet locū controuersia, quandò mulier nullā cōtraxit obligationē.*

nouauerit non in publico instrumento adhibitis tribus testibus subscriptis, & in actu stipulationis simul renuntiarit beneficio eiusdem Velleiani adhuc talis renuntiatio non subsistit, nec habet locum, quandoquidem ipsa etiam non posita ex nullitate contractus libera, & absoluta ab omni onere permaneret.

2 Aduerte secundò, hanc renuntiationem posse fieri, vel in genere, & implicitè, quatenus renuntians cedit omnibus iuribus, priuilegijs, actionibus & exceptionibus sibi competentibus, vel quodamodò in individuo, & explicitè, quatenus determinatè cedit tali priuilegio singulari exceptionis ex Senatusconsulto Velleiano. Porrò, quandò fit renuntiatio in genere, vel mulier renuntians certiorata est, vel certiorata supponitur de tali priuilegio, ità vt Tabellio in instrumento renuntiationis asserat, & testatur mulierem certioratam fuisse de omnibus, & singulis priuilegijs eidem competentibus, illisque renuntiasse, vel non certiorata supponitur, nec ex instrumento renuntiationis elucet ipsam certioratam fuisse, sed tantum in eodem dicitur omnibus priuilegijs, & exceptionibus cessisse, seu renuntiasse. Tandem, quandò fit renuntiatio siuè certiorata fuerit in individuo, siuè non, vel iure iurando firmauit renuntiationem, vel simpliciter renuntiauit nullo addito iuramento. Iuxtà has omnes distinctiones pro maiori claritate propositâ disquisitio examinabitur.

Renuntiatio potest esse, vel generica, & implicita, vel indiuidualis, & explicita.

Variae acceptiones renuntiationis.

3 Respondeo primò, facta renuntiatione omnium exceptionum, & priuilegiorum in genere præcisè, nulla facta expressione Velleiani, adhuc mulierem posse excipere & gaudere priuilegio exceptionis *Gutier de Iur. confir. part. prima c. 20. num. 8.* Probatur, quia ad validam renuntiationem alicuius exceptionis, seu priuilegij, & ad tollendum per ipsam ius ad eiusdem vsum, præcedere debet scientia illius priuilegij in particulari, quià ex vulgatis iuribus ignorans non renuntiat, sed quandò fit renuntiatio omnium exceptionum, & priuilegiorum in genere, ex eadem non colligitur nec in foro exteriori præsumitur scientia illius priuilegij Velleiani in particulari, seu in individuo, ergo posita tali generali renuntiatione exceptionum adhuc poterit renuntians excipere. Minor probatur, quià in conceptu generis non expressè veniunt omnes species in ipso contentæ; Neque obstare potest id, quod asserit *Baldus in d. l. antiqua §. ne autem C. ad Velleianum* renuntiantem scilicet generalitèr omni legum auxilio non posse iuuari beneficio Velleiani; non, inquam, obstare potest, quià Baldus loquitur solummodò in suppositione, quod mulier generalitèr renuntians certiorata fuerit de tali priuilegio in particulari, adeòque cum plena scientia

Ignorans non intelligitur propriè renuntiare.

Baldus.

priuilegij, cui renuntiat, seu cedit.

4 Respondeo secundò, etiam posse excipere, & gaudere priuilegio exceptionis facta renuntiatione omnium exceptionum in genere, etiam si talis renuntiatio fuerit iuramento firmata *Couarruuias c. quamuis pactum §. 2. §. 3. num. 5.* quidquid in contrarium asserere videatur *Ioannes Andreas in c. 2. in not. de pactis in sexto. Bartolus in l. si duo de Iure iurando. Prosdocimus Comes Patauinus in c. si diligenti de for. compet.* Ratio est, quia iuramentum illud non se extendit ad incognita, seu ignorata, & solum extenditur ad ea, ad quæ se extendit renuntiatio, sed renuntiatio in generali cessione ex dictis in superiori responsione non extenditur, nisi ad ea, in ordine, ad quæ præcedit scientia, ergo &c. Neque obstare potest id, quod asserit *Molina disput. 540. vers. Couaruuias num. 5. cir.* nempè mulierem iure iurando promittentem se implere fideiussionem, seu nouationem intelligi omninò id velle adimplere, quod ad se attinet, ac proindè nullo vtendo superfugio, præcipuè, cum si sciuisset priuilegium, adhuc per iusiurandum eidem renuntiasset; non, inquam, obstare potest, quandòquidem nunquam quis præsumitur renuntiare ignorans, & gratis omninò dicitur, quod etiam iureiurando renuntiaret, si sciuisset tale priuilegium sibi competere.

Couaru.

Ioannes Andreas Bartolus Prosdoc.

iuramentum non se extendit ad incognita.

Molina.

5 Respondeo tertiò, si mulier certiorata fuerit de tali priuilegio sibi competente, & in instrumento renuntiationis facta fuerit mentio de tali certioratione non poterit amplius excipere, nec gaudere priuilegio exceptionis, siuè renuntiauerit cuicunque legis auxilio in genere, siuè in particulari tali priuilegio, siuè renuntiationem iure iurando firmauerit, siuè non. *Glos. 2. l. 1. & glosa in l. vltima §. vltim. ff. ad Velleianum Glosa in l. tametsi ff. ad Macedonianũ.*

Glosa.

Probatur primò, quia quicunque renuntiare potest ijs, quæ in sui fauorem introducta sunt, & si renuntiarit, non potest ipsorum exceptione seu priuilegio vti *l. si quis in conscribendo C. de pactis*, cum sit regula iuris antiqui omnes licentiam habere, his, quæ pro se introducta sunt, renuntiare *l. quod fauore C. de legibus*, sed exceptio Senatus Consulti Velleiani introducta est in fauorem mulierum, ergo &c.

Potest quis renuntiare ijs, quæ in sui fauorem introducta sunt.

Dices primò, quod quamuis Senatus Consultum Macedonianum introductum fuerit in fauorem filiorum familias, si tamen isti priuilegio eiusdem renuntiant, adhuc tamen non tenet renuntiatio, & adhuc possunt vti ope exceptionis per ea, quæ latè dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Pranot 4. nu. 14. vers. hic oritur difficultas*, ergo etiam quamuis Senatus Consultum Velleianum introductum fuerit in fauorem mulierum, adhuc tamen ipsæ non poterunt renuntiare, & si renuntiarint adhuc tamen poterunt

Discrimen inter filiũ familias venũuã tẽ Macedoniano, & Mulierem renuntiantem Velleiano.

-runt excipere. Sed contrà neganda est consequentia. Ratio disparitatis in eo consistit, quod SenatusConsultum Macedonianum inductum est non solum in fauorem filiorum familias exigentium mutuum, sed etiam & magis præcipuè in fauorem parentum, quibus eidem filij necem moliebantur, vt possent mutuum restituere; nemo autem renuntiare potest priuilegio in fauorem alterius, & in odium delinquentium inducto; Senatus autem Consultum Velleianum inductum est dumtaxat in fauorem mulierum, cui propterea renuntiare possunt, cum per talem renuntiationem, nisi sibi præiuditium inferant.

Dices secundò, posse quidem quemque renuntiare priuilegio in sui fauorem introducto, modo causa finalis talis concessionis priuilegij non sit ætas, seu imbecillitas personæ; perseuerante enim eadem causa concessionis, perseuerare debet & concessio, nec valere potest renuntiatio talis priuilegij, nam esset quodamodò contra bonos mores *arg. textus in l. in alia §. eleganter ff. soluto matrim.* Ità fere ad verbum *Molina dicta disp. 540. vers. iuxta hanc sententiam.* (Molina.) Sed contra primò, quia si hæc instantia aliquam vim haberet, torqueret in primis ipsum Molinam asserentem *loc. cit. vers. Couarruuias nu. 5.* (Couaru.) mulierem renunciantem iureiurando non amplius gaudere priuilegio exceptionis Velleiani, sed teneri implere fideiussionem promissam cum iuramento; quo posito sic ad hominem contra ipsum argumentor. Adhuc posito iuramento perseuerat causa finalis concessoria Priuilegij Velleiani, nempè imbecillitas sexus muliebris, non enim iuramentum tollit talem imbecillitatem, ergo ipsa renuntiatio etiam posito iuramento deberet subsistere, adeòque non teneretur adimplere fideiussionem, quod ipse negat. (*Argumẽtum ad hominẽ contra Molinã*) Deindè dum dicit talem renuntiationem esse quodamodò contra bonos mores destruit vim, & robur eiusdem iuramenti, quandòquidem iuramentum, quod est de re contra bonos mores non obligat per ea, quæ scribunt *Bartolus in extrau. ad reprimendum in verb. denuntiationem.* (Bartolus) *Innocentius in cap. qui plerique de immunit. Eccl.* (Innocẽt.) *Panormitanus in cap. cum contingat de iure iur. num. 22.* (Panorm.) Contrà secundò, quia si instantia vim aliquam haberet, nulla vnquam priuilegij fieri posset renuntiatio; nam vel adhuc dum fieret eadem renuntiatio perseueraret causa concessionis, vel non; si primum; iam ex vi instantiæ non posset fieri; si secundum, priuilegium ipsum non subsisteret, quandoquidem cessante causa concessionis cessare deberet & ipsa concessio; vnde adhuc perseuerante causa multæ fiunt renuntiationes nemine reluctante.

Dices tertiò, illud priuilegium Velleiani non est concessum determinatæ personæ, sed statui muliebri, sed determinatæ personæ in tali statu non possunt renuntiare priuilegio status, ergo &c. Minor probatur quia priuilegium fori est concessum statui clericali nullus determinatus clericus quoad se potest renuntiare tali priuilegio, vt est in confesso apud omnes, ergo etiam, quia priuilegium Velleiani est concessum statui muliebri nulla determinata mulier potest cedere tali Priuilegio. Sed contra, quia priuilegia, quæ conceduntur alicui statui sunt in duplici differentia, vel talia, vt respiciant dumtaxat personas in tali statu, adeò vt si non seruentur, officiant solummodò eisdem personis, per quas non seruantur, seu a quibus fit eorundem renuntiatio, vel talia, vt respiciant simul personas in tali statu, & statum ipsum, adeò vt si non seruentur per renuntiationem ipsorum officiant simul personis renuntiantibus, & statui, vel si non personis ipsis, officiant tamen statui. (*Priuilegia, quæ conceduntur alicui statui sunt in duplici differentia, & quomodo.*) Primi generis est priuilegium Velleianum; quodnam enim statui præiuditium infertur, si vna mulier tali priuilegio renuntiet? Certè gradus aliquis ipsius non læditur. Secundi generis est priuilegium fori respectu clerici, seu Ecclesiastici, quod, si non seruetur, statum ipsum clericalem, seu Ecclesiasticum lædit. Quis enim diceret Ecclesiasticum gradum non lædi, si clericus seu Ecclesiasticus traheretur ad iudicium laicale, & tribunal sæculare, vndè respectu clerici rectè dici potest, quod priuilegium fori non ipsi, sed Petro, hoc est gradui concessum est. Priuilegijs primi generis possunt renuntiare determinatæ personæ quoad se, quià ipsis dumtaxat officere potest talis renuntiatio, non sic priuilegijs secundi, quià renuntiatio officere potest & ipsis & statui, vel si non ipsis, saltem statui. Deindè priuilegia, quæ conceduntur alicui statui, vel conceduntur in subsidium alicuius defectus, ne personæ in tali statu existentes ex tali defectu damnum aliquodj patiantur, vel conceduntur ob excellentiam status, ne status ipse in personis in tali statu existentibus deterioretur; si sint priuilegia primi generis, cuiusmodi est priuilegium Velleianum, vtique renuntiari possunt, quandòquidem defectus respiciunt personas secundum se, quibus dumtaxat officitur; si verò sint secundi generis renuntiari neutiquam possunt, quia respiciunt personas secundum gradus, excellentia etenim afficit gradum, atque huiusmodi est priuilegium fori.

Probatur secundò responsio ex textu *in l. vlt. §. vlt. ff. ad Velleianum,* vbi sic legitur. *Si mulier pro eo, pro quo intercessit, iudicium parata sit accipere, vt non in veterem debitorem actio detur, quoniam exceptionem Senatus consulti opponere potest; cauere debet exceptione se non vsuram, & sic ad Iudicem ire,* ergo si cauere debet exceptione se (*Textus ad rem nostram accomodus.*)

non vſuram, vtique poterit eadem exceptione vti, ſecus fruſtra caueret ſe non vſuram.

Proponitur inſtantia Molinæ, & ſimul diſſoluitur.

Dices ex *Molina dicta diſp. 540. verſ. ad ſecundum* hæc, quæ dicuntur in allegato textu, rectè quidem procedere, quia ibi eſt ſermo de renuntiatione facta in iuditio, quæ quidem valet propter auctoritatem, & vigorem iuditij, non autem valere, quandò renuntiatio fit extrà iuditium, vbi non adeſt illa auctoritas. Sed contrà; perpende verba textus, & ſic ceſſabit vis inſtantiæ; non enim ibi dicitur, quod cauere debeat in iudicio exceptione ſe non vſuram, ſed quod ſi parata eſt iudicium accipere pro eo, pro quo intereeſſit, debeat prius cauere, ſe non vſuram &c. & deindè ad iudicem ire, per quod non arguitur renuntiatio facta in iudicio, ſed renuntiatio libera, vt poſſit media illa iudicium accipere pro fideiuſſario. Deindè ſi fieri non poſſet renuntiatio, quià eſt priuilegium conceſſum ſtatui, nec poſſet fieri in iudicio, ſicuti nec in iudicio fieri poteſt renuntiatio Priuilegij fori quoad Clericum, quià eſt Priuilegium conceſſum gradui, ſeu ſtatui; niſi fortaſſis velis dicere Priuilegium fori, nec in iudicio poſſe renuntiari, quià eſt propter Excellentiam Status, poſſe autem Priuilegium Velleianum per renuntiationem remitti, quià eſt in ſupplementum defectus eiuſdem ſtatus, quem defectum ceſſante etiam Priuilegio per renuntiationem ſupplet auctoritas iuditij, quod non conſiderauit Molina, licet ſit maximè accomodum proprio ſenſui

Dixi in reſponſione, *ſi mulier certiorata fuerit de tali Priuilegio ſibi competente, & in inſtrumento facta fuerit mentio de tali certioratione, ſiuè renunciauerit cuicunque legis auxilio in genere, ſiuè tali priuilegio in particulari*, non ſolum propter rationes ſuperius adductas comprobantes neceſſitatem talis certiorationis, ſed etiam propter

Gloſa.
Baldus.

textum *in l. quamuis C. ad Velleianum. Gloſ. in l. fin. §. penult. ff. eod. tit. & per Baldum ſing. in l. 1. C. ad Velleianum*. Quod deindè ſufficiat renuntiatio in genere ſuppoſita illa mentione certiorationis priuilegij Velleiani in particulari facta in inſtrumento facile euincitur, quia illa renuntiatio in genere refertur ad omnia præcedentia, quæ continentur in tali genere, quæque cum cognita demonſtrentur per illam mentionem certiorationis, non eſt, cur excludantur defectu ſcientiæ, vel excludi debeant.

§. XIV.

An teneat nouatio, ſeu delegatio, per quam delegatur ad ſoluendum ille, qui creditur debitor debitoris delegantis, qui tamen debitor eiuſdem non eſt.

SVMMARIVM.

Exponitur ſenſus difficultatis 1.

Antonius per illam delegationem, ſeu aſſumptionem illius debiti in ſe factam per Titium liberatur à Seio creditore, ſiuè creditor neſcierit Titium non eſſe debitorem Antonij, ſiuè ſciuerit non eſſe talem 2.

Dummodò creditor fraude, vel dolo non induxerit Titium ad ſe obligandum pro Antonio 3.

Titius certioratus poſt obligationem aſſumptam de non exiſtentia ſui debiti, ſi ſoluerit non poteſt ſolutum repetere à Seio, ſi non ſoluerit, non poteſt ei negare ſolutionem, ſed poteſt & debet agere contrà delegantem, vel conditione incerti, ſi non ſoluerit, vel certi ſi ſoluerit 4.

Diſquiſitio XIV. Titius arbitratus ſe eſſe debitorem Antonij, qui verè debitor erat Seij de ſumma centum aureorum, vel ex ſe motu proprio conſentiente 1
tùm Antonio, tùm Seio, vel per delegationem factam per eundem Antonium acceptante Seio, ipſoque Titio verſus eundem Seium ſe obligante, ſuſcepit in ſe debitum ipſius Antonij, ſeque adſtrinxit ad illud ſoluendum Seio creditori. Excitatur hic difficultas, an Antonius per talem delegationem, ſeu per acceptationem illius debiti in ſe factam per Titium liberetur à Seio creditore. Rurſus, an idem Titius certioratus de non exiſtentia ſui debiti verſus eundem Antonium teneatur ſoluere eidem Seio, ſi nondum ſoluerit, & an poſſit ab ipſo repetere, ſi ſoluerit, an verò teneatur repetere ab Antonio, & quid in hac hypotheſi ſit peragendum.

Reſpondeo primò, Antonium per illam 2
delegationem, ſeu aſſumptionem illius debiti in ſe factam per Titium liberari à Seio creditore, ſiuè creditor neſciuerit Titium non eſſe debitorem Antonij, ſiuè ſciuerit determinatè ipſum non eſſe talem, dummodò tamen dolo, aut fraude non induxerit eundem Titium ad ſe obligandum pro Antonio. Ita in vniuerſum *Molina tract. 2. de iuſt. & iu. diſp. 519. verſ. quandò aliquis arbitratus*. Molina

Probatur primo *ex l. ſi non debitorem ff. de nouationibus, & deleg.* vbi ſic legitur. *Si non debitorem delegauero quaſi debitorem cre-*

creditori meo exceptio locum non habebit, sed condictio aduersus eum, qui delegauit vbi glossa expresso casu in particulari proponens, an delegatus vti possit contra creditorem exceptione dicens, quod indebitum promissit, respondet quod non, sed quod habeat condictionem incerti contra delegantem, eo quod soluit creditori ipsius indebitum; ex quibus infero, quod si ipsè delegatus remanet adstrictus versus creditorem, delegans intelligatur ab illo liberatus, non enim creditor ob idem creditum duos habere potest simul obligatos.

Probatio efficax responsionis

Quod si quandò Titius est delegatus per Antonium, qui censetur creditor sui ipsius, licet reuera non sit talis, obligatus intelligitur versus Scium non obstante exceptione, quòd ad indebitum fuerit obligatus, obligari seu obligatus à fortiori remanere censendus est, quandò arbitratus se illius debitorem esse, ex se consentiente tùm Antonio, tùm Scio se adstrinxit, seu obligauit ad soluendum Scio illud creditum, quod habebat versus Antonium; vtrobique enim intercedit vel nouatio, vel delegatio.

Glosa. Dixi, *siuè creditor sciuerit Titium non esse debitorem Antonij, siuè nesciuerit* quandòquidem, vt asserit *Glosa in l. si quis delegauerit in princ. ff. de nouat.* creditor, quod suum est, prosequitur, nec debet curare, an ille, qui sibi obligatur pro suo debitore fuerit debitor sui debitoris, an non, cum æque possit satisfieri per ipsum, siuè fuerit debitor, siuè non fuerit debitor; neque obstare possunt ea, quæ dicta sunt *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Praenot. 21. num. 2.* nempè ad delegationem requiri, quod delegatus sit debitor delegantis per

Scaccia ea, quæ tradit *Scaccia tract. de commerc. §. 2. glos. 5. num. 281.*, quod non verificatur in præsenti hypothesi, secundum quam delegatus non supponitur debitor; non, inquam, obstare possunt, tum quià quamuis non sit debitor, obligatur vt debitor, cum censeatur vt talis, tum quia licet non obligetur vt delegatus, cum non sit debitor, obligatur tamen vt nouans, cum in se sponte assumpserit obligationem pertinentem ad eum, in cuius fauorem nouauit; Ad nouationem autem non requiritur, quod nouator sit debitor illius, in cuius gratiam assumit in se obligationem.

3 Dixi *dummodò tamen fraude, & dolo non induxerit eundem Titium ad se obligandum pro Antonio*, quod dixi, tum ex eo, quod fraus, & dolus nequeunt suffragari auctori; tum ex eo, quod decepti non præsumitur liber, & omninò voluntarius consensus.

Deceptus non habet liberũ cõsensum.

Probatur secundò ratione. Per delegationem impotentis, seu acceptationem ipsius factam per creditorem si delegatus, seu acceptans censeatur, vt potens, debitor delegans, seu assignans liberatur à suo creditore, ergo per delegationem etiam non debitoris, qui reputatur vt debitor, & acceptationem eiusdem per creditorem factam, seu per assumptionem obligationis eiusdem primi debitoris factam per eum, qui reputatur, vt debitor eiusdem primi debitoris, idem primus debitor liberari censendus est à suo creditore, Antecedens communitèr admittitur, & patet in delegatione eius, qui decoctus est, licet non appareat vt talis. Consequentia probatur, quia sicuti existimatio potentiæ in impotente constituit ipsum sufficientem ad assumendam in se obligationem, quantum sufficit ad liberandum primum obligatum, ità existimatio debiti existentis in non debitore se spontè obligante constituet ipsum sufficientem ad assumendam eandem obligationem, quantum sufficit &c.

Argumẽtum à paritate deductũ ad rem nostram.

Respondeo secandò. Titius certioratus post obligationem assumptam de non obligatione, seu de non existentia sui debiti, si soluerit non potest solutum repetere à Scio, & si non soluerit, non potest eidem negare solutionem, sed potest agere & debet contrà delegantem condictione vel incerti, si non soluerit, vel certi si soluerit, & ideò cum ipsè præstiterit pecuniam aget mandati iudicio. Deducitur responsio, quoad primam partem ex ijs, quæ dicta sunt in præcedenti responsione, præcipuè in prima probatione. Quoad vtramque clarè liquet ex dispositione iuris *in l. si quis delegauerit ff. de nouat. & deleg.* 4

Debet agere cõtrà delegantem.

---

§. XV.

An delegatus, cui competit exceptio aliqua contrà delegantem possit eandem opponere contra eum, cui facta est delegatio.

SVMMARIVM.

Exponitur status difficultatis 1.

Si Titius fuerit sciens non potest amplius exceptionem opponere, nec aduersus Caium delegantem, nec aduersus Andream acceptantem 2.

DIsquisitio XV. Titius inductus fuit dolo ad se constituendum debitorem Caij de quantitate centum aureorum. 1

Certum est eidem Titio competere exceptionem mali doli aduersus eundem Caium, qui cum esset obligatus ex titulo cambij, vel quolibet alio versus Andræam de simili summa ipsum Titium delegauit eidem Andreæ: Titius sciens sibi competere exceptionem mali doli, nihilominus promissit; adueniente tamen tempore solutionis opponebat eandem exceptionem, quam prius tempore promissionis non opposue-

rat.

rat. Quæritur hic, an vtilitèr ipsam possit opponere vel aduersus Caium delegantem, vel aduersus Andræam acceptantem. Si Titius fuerit conscius talis exceptionis sibi competentis, certum est, quod ipsam non possit opponere aduersus Andræam, cui facta fuit delegatio, quia vt asserit *Glosa in d. l. si quis delegauerit*, ipsè prosequitur, quod suum est; potest tamen agere aduersus Caium delegantem condictione incerti, si nondum soluerit, vel certi, si soluerit iuxta superius dicta; si verò fuerit sciens. (Glosa.)

2 Respondeo, non posse amplius talem exceptionem opponere nec aduersus Caium delegantem, nec aduersus Andræam acceptantem. Est communis apud Iuris interpretes. Colligitur expresse *ex d. l. si quis delegauerit ff. de nouationibus in princip.* Ratio clarè deducitur ex eodem textu, quià sciens se posse excipere legitimè, & non excipiens, quandò vrgebat necessitas exceptionis, qui minimmò absolutè promittens nulla facta reseruatione exceptionis intelligitur implicitè remittere ius, quod sibi competit eiusdem exceptionis, ergo non poterit amplius iure eiusdem exceptionis vti. Antecedens patet *ex text. in d. l. si quis delegauerit* vbi dicitur, quod sciens potens excipere, & non excipiens similis videatur ei, qui donat, quoniam remittere exceptionem videtur. Consequentia probatur, quià semel facta condonatione alicuius iuris non potest condonans amplius illo iure vti, quandòquidem per condonationem extinctum est; ius autem semel extinctum non amplius reuiuiscit, sicuti creditum per solutionem extinctum non amplius viget; neque dicas, ad extinguendum ius aliquod non sufficere implicitam remissionem, sicuti ad cedendum priuilegio non sufficit implicita, & tacita renuntiatio, sed requiritur expressa; contrà enim impugnaberis, quia tunc tantum requiritur expressa, quandò ex dispositione iuris, seu interpretatione eiusdem non inest intrinsecè alicui actioni, quæ exerceatur; tunc etenim simplicitèr sufficit exercitium illius actionis, cui ex iuris præsumptione annectitur illa remissio. (*Intelligitur nō excipiē do remittere ius suum.*)

§. XVI.

An obligatio facta creditori, qui creditor creditur, & non est, à debitore debitoris, inducat nouationem, quæ ipsum obliget ad soluendum.

SVMMARIVM.

Refertur status difficultatis 1.
Varij sensus, iuxtà quos eadem difficultas potest examinari 2.
In suppositione, quod Caius se obligauerit, & nondum soluerit superueniente notitia, quod Titius non fuerit creditor Antonij potest idem Caius non soluere, sed opponere exceptionem &c. 3.
Superueniente notitia, quod Titius non fuerit creditor antè solutionem actualitèr positam, quamuis Caius se obligauit ad soluendum pro Antonio non remanet tamen idem Caius liber, vel ad soluendum, vel ad excipiendum, sed debet absolutè excipere 4.
Si Caius nedum se obligauerit, sed etiam soluerit de mandato Antonij perseuerante ignorantia liber manet à suo creditore quoad quantitatem, quam pro ipso soluit 5.
Si verò soluerit sine mandato non liber remanet à suo creditore. Ibid.
Si soluerit post superuentum cognitionis non liber remanet à suo creditore. Ibid.

1 DIsquisitio XVI. Caius re vera debitor Antonij de summa centum aureorum arbitratus eundem Antonium esse debitorem Titij de simili quantitat: nouationem, cum illo fecit se obligando soluere Titio illam summam, quam arbitrabatur Antonium eidem debere. Comp ertum postea fuit Antonium nihil Titio debuisse, seu debere. Modo quæritur, an vrgente eo nouationis contractu teneatur Caius enunciatam summam, pro qua se obligauit eidem Titio soluere, an verò eo contractu nihil impediente possit se tueri exceptione, quod Antonius, qui est suus creditor nihil debuerit eidem Titio.

2 Hæc difficultas examinari potest, vel in suppositione, quod Caius se obligauerit, sed nondum soluerit, & iuxta hanc iterum controuerti, an si superuenerit notitia, quod Titius non fuerit creditor antè solutionem liber sit ad soluendum vigore nouationis, vel ad excipiendum, & an si soluerit cum tali notitia, ex quasi delicto obligatus iterum maneat versus Antonium suum creditorem, an non; vel in suppositione, quod ne dum se obligauerit, sed etiam actualitèr soluerit, & juxta hunc quid agendum, siuè se adstrinxerit versus Titium de mandato eiusdem Antonij, siuè sine mandato ipsius, siuè soluerit, antequam superuenerit notitia, quod Titius non fuerit creditor, vel postquam superuenerit talis notitia, quibus pro notitia sic expositis. (*Varij sensus difficultatis.*)

Respondeo primò. In suppositione, quod Caius se obligauerit, & nondum soluerit superueniente notitia, quod Titius non fuerit creditor Antonij potest idem Caius non soluere, sed opponere exceptionem, quod Titius &c. *Molina tract. 2. de iustitia, & in d. disp. 559. vers. si quis verè esset debitor.* (Molina.)

Probatur primò ex textu *in l. Iulianus §. idem Iulianus ff. de dol. mal. & met. excep.* vbi

vbi legitur, *si ei, quem creditorem tuum esse putabas iussu tuo pecuniam, quam me tibi debere existimabam promisero petens doli mali exceptione summoueri debet,*

Probatur secundò ratione, quià in illa suppositione Titius nullum habet ius exigendi illam summam, ergo nec poterit Caius obligari ad illam soluendam, quamuis ignorans illam promiserit soluere. Antecedens secundum se patet. Consequentia probatur, quià ius exigendi, & onus soluendi sibi sunt correspectiua, & dicunt ad inuicem connexionem, ergo si in creditore non viget ius exigendi, nec in debitore adesse potest onus soluendi; neque dicas creditorem acquisiuisse ius exigendi per obligationem, qua se obstrinxit debitor nempè ipse Caius; contrà enim impugnaberis, quia Caius se dumtaxat obligauit ex suppositione crediti verè existentis apud Titium, adeòque cessante tali titulo cessat quoque obligatio,

Ius exigendi, & onus soluendi sibi sunt correspectiua.

Dices ex superius dictis, si per debitorem delegetur suo creditori alter, qui creditur ipsius debitoris debitor, quamuis re vera non sit, hic cognita etiam post obligationem assumptam non existentia proprij debiti non potest creditori negare solutionem, & si soluerit non potest ab eodem repetere solutum iuxtà textum *in l. si quis delegauerit ff. de nouat. & delegat.* ergo etiam se ipse creditor, cui facta fuit delegatio non fuerit creditor, quamuis crederetur, vt talis post assumptam obligationem à debitore sui debitoris poterit ab ipso exigere solutionem, etiam post superuenientem cognitionem non existentiæ crediti, si enim non existentia debiti etiam cognita ratione nouationis antecedentèr ad talem cognitionem positæ non eximit ipsum delegatum, qui realitèr non est debitor, ab onere solutionis, cur non existentia crediti etiam cognita ratione eiusdem nouationis antecedentèr ad ipsam cognitionem positæ eximet ipsum creditorem, cui facta est delegatio, quamuis realitèr non sit creditor a iure exigendi solutionem sibi delegatam? Certè si non existentia debiti non eximit ab onere soluendi debitum, nec non existentia crediti videtur demere ius exigendi ipsum creditum, quandòquidem nouatio, quæ firmat in delegato debitum, videtur etiam firmare in eo, cui facta est delegatio ius ad creditum. Sed contra neganda est consequentia. Ratio negationis in eo consistit, quod, vt asserit *Glosa in d. l. si quis delegauerit ff. de nouat.* creditor qui verè est creditor prosequitur id, quod suum est, quod si delegatus non sit debitor licet credatur vt talis, hic tamen non potest excipere aduersus eum, cui se obligauit, sed aduersus eum, intuitu cuius se obligauit, cum onus ipsius assumpserit, quod sibi debitum non erat; creditor verò quamuis putatus, cum tamen verè creditor non sit exigendo non potest dici, quod prosequatur, quod suum est, quinimmò id, quod suum non est, adeòque &c. Quod si dicas, quod non minus dissonum rationi sit creditorem putatum, qui tamen verè creditor non est prosequi, quod suum non est, ac debitorem putatum, qui tamen verè talis non est compelli ad soluendum id, quod suum non est hoc est a se non debitum; statim impugnaberis, quia delegatio accedente consensu delegati vim quidem habet obstringendi consentientem ad soluendum, qui antea obligatus non erat, cum quis ex propiæ voluntatis arbitrio possit debitor pro alio constitui assumendo obligationem illius; non autem habet vim tribuendi ius aduersus alterum, quod antecedentèr ad ipsam non habebat, adeòque &c.

Instantia aduersus mox dicta, eiusque solutio,

Glosa,

4 Respondeo secundò superueniente notitia, quod Titius non fuerit creditor antè solutionem actualitèr positam, quamuis Caius se obligauerit ad soluendum pro Antonio non remanet tamen idem Caius liber vel ad soluendum, vel ad excipiendum, sed debet absolutè excipere *Molina loc. cit. vers. eodem, si quis verè* vbi habet, quod *non tenetur ei quidquam soluere, sed tueri se potest, ac debet exceptione &c.* Colligitur item ex textu *in d. l. Iulianus §. idem Iulianus habet* vbi dicitur, quod *petens doli mali exceptione summoueri debet,*

Molina,

Probatur iam ratione; soluens determinatæ personæ, cui ex certa, & determinata scientia scit non esse soluendum iniquè, & incongruè soluit, ergo non est liber ad eidem soluendum & non soluendum, cum si ità soluat contra iuris ordinem soluat. Consequentia tenet, quia id dicimur non posse, quod de iure non possumus ex vulgatis iuribus; neque obstare potest delegatio eidem facta ad soluendum; non, inquam, obstare potest quandòquidem delegatio est ex suppositione, quod solutio ritè iuxtà iuris ordinem fieri possit, & ipsa delegatio in iure subsistat non alitèr &c,

Soluens illegitimæ personæ sciēter illegitime soluit.

5 Respondeo tertiò. Si Caius nedum se obligauerit, sed etiam soluerit de mandato Antonij perseuerante ignorantia liber manet a suo creditore quoad quantitatem, quam ita pro ipso soluit; si verò soluerit sine mandato non liber remanet a suo creditore perindè ac si nihil soluisset; competit tamen eidem soluenti in hac hypothesi ius ad repetendum solutum ab eo, cui facta fuit solutio; si tandem soluerit non perseuerante ignorantia, sed post superuentum cognitionis adhuc non remanet liber à suo creditore. Ratio primæ partis est, quia Caius soluit de mandato Antonij nihil obsistente tali solutioni, ergo Antonius, de cuius mandato facta fuit solutio obligatur ad illam summam versus eundem Caium, sicque computato debito

præ-

præcedenti eiusdem Caij cum credito, quod resultat ex tali solutione fit æqua compensatio, adeòque liberatio ipso iure. Ratio secundæ partis est, quia ex tali solutione nulla resultat obligatio in Antonio, de cuius mandato non facta fuit illa solutio, ergo non est, cur liberari debeat Caius soluens ab ipso Antonio creditore, siquidem nil opponitur ipsi, quod æquiualeat illi solutioni, seu liberationi. Ratio tandem tertiæ partis est, quia iniquè facta est illa solutio non creditori cognito vt tali, adeòque contra omnem iuris ordinem.

---

§. XVII.

An obligatio conditionalis nouet puram ante conditionis euentum.

SVMMARIVM.

Sensus controuersiæ expositus 2.
Obligatio conditionalis quasi duplex, & quomodò 2.
Si promissio fuerit conditionalis simplicitèr nouatio obligationis puræ non valet, nisi à tempore purificatæ conditionis 3.
Si promissio fuerit absoluta simplicitèr, sed expressa solummodo ad modum conditionis nouatio prioris obligationis absolutè tenet à die secundæ promissionis, si spes rei futuræ promissæ fuerit proxima, & talis, vt secundum se adæquet rem purè promissam antecedentèr 4.

1 Disquisitio XVII. Debitor eram tui mille aureorum ex causa præcedenti cambij. Animo nouandi promisi tibi tot gemmas sub conditione aliqua, quam promissionem tu acceptasti. Quæritur hic, an per talem obligationem, seu promissionem conditionalem facta fuerit nouatio prioris obligationis puræ; & ex suppositione, quod facta fuerit, an talis nouatio incipiat à die promissionis illius conditionalis, an à tempore adimpletæ conditionis. Occasionem dedit huius quæstionis textus *in l. quoties ff. de nouat. & deleg.* vbi videtur concludi, vel non fieri nouationem, vel incipere dumtaxat à tempore adimpletæ conditionis. Pro solutione

2 Aduerte promissionem conditionalem, quasi duplicitèr posse concipi; primò, quatenus est simplicitèr conditionata, si scilicet fuerit talis euentus, vel talis euentus, qui speratur, adimpleatur, vel talis conditio purificetur, vt si promittens dicat *Promitto tibi loco, & scontro nummorum, quos tibi debeo tot gemmas, si ex tali loco, à quo eas expecto, venient*. Secundò, quatenus est absoluta simplicitèr, sed cum effectus pendeat à futuro euentu imitatur modum, seu est ad modum conditionis, vt si promittens dicat. *Loco, & scontro nummorum, quos tibi debeo, promitto tibi tot gemmas, quas expecto ex tali loco, & volo, quod sis contentus siuè venerint, siuè non venerint, adeò vt si venerint tibi eas dabo, si non venerint, actum sit de tuo credito*. His positis

Promissio cōditionalis, quasi duplex, & quomodò

3 Respondeo primò, si promissio fuerit conditionalis primo modo nouatio obligationis puræ non valet, nisi à tempore purificatæ conditionis. Colligitur expressè ex textu *cit. in l. quoties ff. de nouat.* & vlterius sic euincitur. Contractus sub conditione simplicitèr initus nullum ius confert contrahentibus, nisi à tempore adimpletæ conditionis, vel nisi in casu, quo adimpleatur conditio, vndè antè ipsam manent in suo iure præcedenti, ergo etiam contractus nouationis inductus per promissionem conditionalem subsequentem vim non tribuet, nec robur habebit quantum ad effectum extinguendi priorem obligationem, nisi in casu purificetur conditio, sub qua concepta est promissio, vndè iurè merito legitur *in §. prætereà Instit. Quibus modis tollitur obligatio. Quod autem diximus si conditio adijciatur nouationem fieri, sic intelligi oportet, vt si dicamus factam nouationem, si conditio extiterit, aliòquin si defecerit durat prior obligatio*, & vlterius habetur *in l. si stichum §. 1. ff. de nouationibus §. si legata. Si verò sub conditione non statim nouatio est, sed vbi conditio extiterit*

Contractus conditionatus non confert ius, nisi a tempore purifica cōditionis.

Hæc, quæ dicta sunt in conditione apposita in posteriori obligatione, cum prior facta esset purè, proportionalitèr intelligenda sunt in conditione apposita in priori obligatione cum posterior esset omninò pura; non enim prius censeri debet facta nouatio, quam conditio prioris obligationis impleatur, si enim hæc conditio deficiat euanescit posterior obligatio per ea, quæ expressè habentur *in d. l. quoties ff. de nouationibus*. Ex quibus inferes, quod si res promissa sub conditione in posteriori obligatione euanescat ius adhuc vigeat ad primam purè obligatam, ac si nihil fuerit nouatum.

4 Respondeo secundò. Si promissio fuerit absoluta simplicitèr, sed expressa solummodò ad modum conditionis, quatenus respicit rem sub spe siuè venerit, siuè non euenerit, nouatio prioris obligationis absolutè valet à die secundæ promissionis modo prædicto conceptæ, si spes rei futuræ promissæ fuerit proxima, & talis, vt secundum se adæquet rem purè promissam antecedentèr. Consonat responsio cum ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. Disquis. 1. §. 1.* Probatur primò responsio. Venditio de re sub spè proxima futuri euentus facta de præsenti absolutè etiam valet de præsenti, & transfert dominium pe-

Euincitur ex paritate vēditionis rei sub spè proxima futuri euentus.

pecuniæ in venditorem, etiam si spes, sub qua facta fuit venditio, suum non sortiatur effectum per ea, quæ latè dicta sunt loco citato, ergo etiam commutatio debiti præstitis facta cum alia re, quæ est sub spe proxima de futuro, si sit concepta absolutè modo exposito suum effectum sortietur de præsenti, quantum ad mutationem obligationis, adeò vt, si postea spes eueniet, rem promissam sub spe commutans consequatur, si non eueniet, non consequatur. Consequentia tenet, quia non minus spes illa de obeundo futuro fine proxima est commutabilis, ac sit vendibilis, ergo &c.

Spes proxima rei futuræ est compensabilis pretio.

Probatur secundò. Pro spe proxima rei futuræ, seu pro iure ad consequendum, id quod est sub spe proxima potest quis nullo iure reluctante soluere quantitatem determinatam de præsenti facta commensuratione proportionata rei cum spe, & hoc cum expresso pacto, siuè spes habuerit effectum, siuè non habuerit, ergo etiam pro iure ad consequendam rem promissam, quæ est sub spe proxima futura, poterit quis transferre ius, quod habet de præsenti, istudque cum illo commutare, adeò vt commutatio, cum sit absoluta, vim habeat de præsenti, nec frustretur ex eo, quod spes illa postea non sortiatur effectum.

Attendenda est verisimilis proportio.

Dixi, *si res promissa sub spe proxima sit talis, vt adæquet rem purè promissam*, quandoquidem, vt seruetur æqualitas ad iustitiam commutatiuam requisita, cum minoris valoris sit res, quæ pendet a futuro euentu, ac sit ius certum de præsenti, requiritur, vt res, quæ sub spe promittitur excedat valorem rei debitæ, vt compensetur per illum excessum illa aliqualis incertitudo, quam habere potest res sub spe de futuro, vt alibi sparsim diximus, & præcipuè *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. 5. §. 3. num. 2.*

---

§. XVIII.

An Bancherius iussus à Domino in extremis constituto, vt daret Ecclesiæ pecuniam suam pro anima sua possit, & debeat dare, si dominus liberatus reuocet mandatum.

SVMMARIVM.

Difficultas in suis terminis examinata, & proposita 1.

Varij sensus, in quibus potest examinari 2.

Si relictum habebat præcisè rationem legati, seu donationis causa mortis nulla interueniente stipulatione ex parte Ecclesiæ posita reuocatione mandati Bancherius non debet, nec potest legatum dare Ecclesiæ, quinimmò si dederit potest reuocare 3.

Si haberet rationem cuiusdam relicti, & res adhuc esset integra, certum est, posse adhuc reuocari, si autem non est integra, quia facta fuit promissio, non tamen solutio, adhuc potest reuocari, si verò adhuc facta fuerit solutio posset ab ipsa Ecclesia condici per condictionem ob causam, tanquam quam donatio causa mortis per pænitentiam reuocata 4.

Disquisitio XVIII. Deposuerat Caius centum nummos aureos apud Sempronium Bancherium, vt eis negotiaretur in cambijs, & recambijs. Cum hactenus illi non essent implicati importuno morbo aggressus idem Caius decubuit, adeò vt vix esset spes propriæ salutis. Sic constitutus mandauit Sempronio Bancherio, vt Ecclesiæ D. Benedicti pecuniam suam daret in beneficium animæ propriæ; postea conualuit, & reuocauit mandatum. Oritur hic ratio dubitandi, an Caius non obstante tali reuocatione mandati possit, ac debeat dare talem pecuniam eidem Ecclesiæ, & quid, si iam dederit. Latè agit de hac difficultate *Bartolus in l. fin. in prima colum. vers. & hoc potest determinari ff. de solutionibus*. Bartolus *Baldus in l. mandatum tertia col. vers. prædicta faciunt C. mandati*. Baldus.

2 Pro solutione, aduerte, huiusmodi relictum per Caium multipliciter posse concipi, vel primò, quatenus habeat præcisè rationem legati, seu donationis causa mortis nulla interueniente stipulatione ex parte Ecclesiæ, vel secundò, quatenus habeat rationem relicti simplicitèr, cum mandato promissionis faciendæ, & stipulationis ex parte ipsius Ecclesiæ, quatenus ipse relinquens mandauit ipsi Bancherio, quod illam pecuniam promitteret eidem Ecclesiæ; in quo secundò casu adhuc distinguendum est, vel enim eidem Caio conualescente, & reuocante mandatum res adhuc erat integra, quatenus nondum per Bancherium facta fuerat promissio Ecclesiæ, nec ab eadem acceptata, vel non erat integra, quatenus iam facta fuerat promissio, & eiusdem promissionis acceptatio, quinimmò quod maius est præstita etiam solutio. Quibus pro notitia suppositis

Quot modis, concipi possit huiusmodi relictum, & quid sentiendum

3 Respondeo primò, si relictum habebat præcisè rationem legati, seu donationis causa mortis nulla interueniente stipulatione ex parte Ecclesiæ posita reuocatione mandati facta per Caium Bancherius nec potest, nec debet pecuniam legatam, seu donatam dare Ecclesiæ, quinimmò si dederit, poterit reuocari. Est communis apud omnes, cum legata, & donationes causa mortis vim non habeant, nisi interueniente morte legantis, & donantis,

Legata vim non habent, nisi interueniente morte legantis.

& quousque ipse viuit, possunt reuocari nemine reluctante.

4 Respondeo secundò, si habebat rationem cuiusdam relicti, & res adhuc esset integra, quatenus adhuc non est facta promissio, & tunc certum est posse adhuc reuocari; si autem non est integra, quia facta fuit promissio, non tamen solutio idem omninò dicendum est, si verò adhuc facta fuerit solutio, posset ab ipsa Ecclesia condici per condictionem ob causam, tanquam donatio causa mortis per pœnitentiam reuocata fuerit. Ita in vniuersum *Baldus ad l. mandatum in tertia col. vers. & predicta faciunt C. mandati.*

Baldus.

Ratio primæ partis est, quia Ecclesia nullum ius quæsiuit ad rem relictam, & quotiescunque res est integra mandans potest reuocare mandatum, nam sicuti, si ipse mandans statuisset per se ipsum rem illam dare Ecclesiæ, conualescens posset non dare, ita si mandauit dari, conualescens potest mandare non dari.

Ratio secundæ partis est, nam posita adhuc illa promissione, vel Ecclesia stipulata fuit sibi contemplatione legati, quod sibi faciebat testator, vel contemplatione donationis causa mortis, vel contemplatione cuiusdam relicti, quod Caius facere volebat, si decederet, quocunque autem ex his modis stipulata fuerit, semper mandatum potest reuocari, nam quemadmodum legatum, & donatio potest reuocari, ita ea, quæ contemplatione eiusdem sunt stipulata per ea, quæ scribit *Bartolus in l. vlt. ff. de solutionibus*, & à promissione facta Bancherius domino prohibente liberatur *arg. l. cum qui decedens ff. de legat. 3.*

Bartolus

Ratio tertiæ partis deducitur *ex arg. in l. cum qui ff. de condiction. ob causam* per ea, quæ scribit *Baldus in d. l. mandatum C. mandati*. Non vlterius immoror in alijs exceptionibus, & distinctionibus, quas admittere potest proposita difficultas, quandòquidem non sunt præsentis instituti, & prosuis locis reseruantur. Atque hæc sint satis de secunda specie cambiorum localium. Accedamus iam ad tertiam speciem, nempè ad cambia nundinalia.

CON-

CONTRACTVS V.

De Cambijs III. ideſt de tertia ſpecie cambiorum nundinalium.

IAM verſamur in praxi, quæ communior eſt apud negotiatores, vt potè apud ipſos frequentior, & eorum lucris accommodatior. Inualuerunt adeò in ſuis acuminibus campſorum ingenia, vt nullus ſit lucrandi modus, quem non pertigerint, nullum medium quamuis reconditum, quod non inuenerint, nullam artem quamuis difficilem, quam non inuenerint. Nec arduus nobis erit aditus ad ipſorum adinuenta capeſcenda, quandòquidem per præcedentia viam ſtrauimus, quæ aſpera reddent plena. Ne igitur aliquid de eorum induſtria deſit, quod Theologica non peruestiget ſolertia, nihil de ipſorum adinuentionibus, cum quibus noſtra conſideratio non tranſeat, nihil de ſollicita lucrandi cupidine, cum qua ſollicitudo indagandi non miſceatur, has poſtremas diſceptationes de Cambijs nundinalibus ſubijcimus, quibus & arcana recondita perluſtrare, & remota attingere, & inuenta recognoſcere valeamus. Plura iam ex præactis innoteſcunt, quæ vel occaſio prætermitti non deſijt, vel non omitti ſolertia. Quæ omiſſa ſunt, vel ex induſtria, vel neglecta, vt propria è ſede non extraherentur, iuxtà inſtituti noſtri ordinis rationem, & ſeriem hic examinanda proponimus, quibus ſedulò incumbendum, vt plena cambiorum habeatur notitia, & exactis eorum documentis mens noſtra inſtruatur.

PRÆNOTIO I.

Quid, quotuplex ſit cambium nundinarium, & an licitum ſit.

SVMMARIVM.

Denominatio cambij nundinarij vndè deſumpta 1.
Definitio cambij nundinarij 2.
Cambiū nundinale diuerſificatur ratione pretij, & etiam ratione modi, quo diſſoluitur 3.
Quod ſit cambium al conto, *& quod cambium* al prezzo corrente 4.
Cambium aliud liberum, aliud non liberum, & quid vtrumque 5.
Cambium nundinarium ſiuè ſit liberum, ſiuè non liberum non eſt ſecundum ſe illicitum 6.
Soluitur argumentum ex D. Matthæo non redeunte poſt conuerſionem ad telonium 7.
Cambium nundinale non eſt mutuum palliatum, & quare 8.
Aliud argumentum deſumptum ab auiditate cambientium relatum, & confutatum 9.

Calder.

Nundinæ cambiorum, quia in eis cambiantur nummi.

Lessius.

1 CAmbium nundinarium dicitur à nundinis, in quibus; vel pro quibus celebrantur cambia; huiusmodi autem nundinæ significant locum, in quo celebrantur, & fit publicus mercimonialis conuentus ad merces emendas, vel vendendas, quandòquidem verbum *nundinor* idem sonat, ac *mercor*, *Calderinus in cap. nauiganti num. 3. de vsuris*; hic tamen dicuntur nundinæ cambiorum, quia in eis cambiantur nummi, vel in eis fit solutio ex cambijs, vel ex eis destinantur in alio loco; vndè cambia non solum dicuntur nundinalia, quandò eorum solutio fit ex loco ad nundinas, vel à nundinis ad nundinas, sed etiam à nundinis ad aliquem locum non nundinarium. Quia autem huiusmodi nundinæ, in quibus celebrabantur cambia fiebant Lugduni, & posteà in Ciuitate Besanzon apud aliquos vocantur cambia Lugdunensia, vel Besuntina, & modo hic in Italia ex eadem ratione vocari possunt cambia Placentina, ex quo nundinæ fiunt Placentiæ per ea, duæ tradit *Lessius de iustitia, & iur. lib. 2. cap. 23. num. 59.* Quibus pro notitia nominis suppositis sit

In quo cambiũ nũdinariũ cõueniat, & discõueniat à minuto, & locali.

2 Assertio I. Cambium nundinarium sic potest definiri. *Est permutatio pecuniæ pro pecunia ad nundinas, vel ex nundinis.* Est communitèr ab omnibus admissa, & liquet ex ipsis terminis, nam ex eo quod sit permutatio pecuniæ pro pecunia conuenit cum cambio minuto, & etiam quodamodò cum locali, & differt à quibuscunque alijs contractibus, qui non sunt cambia, vt ex dictis *sub hoc eod. tit Contractus V. de Cambijs I. Pranot.* 1. innotescit; conuenit, inquam, tàm cum minuto, quàm cum locali, quandòquidem vtrobique fit pecuniæ cum pecunia permutatio, licet in vno nempè in minuto non fit admixtus alius contractus virtualis traiectionis, seu locationis operarum in traiciendo, in altero verò nempè in locali fit talis contractus locationis adnexus per ea, quæ sparsim in superiori titulo de Cambijs II. dicta sunt. Ex eo autem, quod fit ad nundinas, vel ex nundinis deducitur aliquod discrimen inter cambium locale, & nundinarium, quod tamen omninò accidentale est, situm in eo, quod illud importat solummodò diuersitatem locorum, in quibus fieri debet conuentio, & solutio, quam etiam importat cambium nundinale, tamen non quomodocunque, sed vt importat loca, in quibus nundinæ ipsæ celebrantur, & in quibus quandòque pretia cambiorum commutantur attenta, vel multitudine, vel inopia pecuniarum, vel concurrentium, vel non concurrentium ad cambia. Ex quibus elucet, quod cambium, vt sic non sit propriè, & rigorosè genus ad minutum, locale, & nundinale, sed ad modum generis, quandòquidem differentiæ, per quas contrahitur sunt purè accidentales, non essentiales.

Cambiũ, vt sic nõ est propriè genus ad minutũ, locale, & nundinale.

Assertio II. Cambium nundinarium non solum diuersificatur ratione loci, in quo celebratur, & dissoluitur, seu ratione termini à quo, & ratione termini ad quem, quatenus dicatur nundinale, vel quia fit a nundinis ad locum, vel à loco ad nundinas, vel a nundinis ad nundinas, vt supra innuebam, sed etiam ratione pretij, vel etiam modi, quo dissoluitur ipsum cambium. Omissis ijs, quæ important diuersitatem ratione loci, de quibus satis in præcedentibus, explico iam diuersitatem ratione pretij, ratione cuius aliud dicitur cambium *al conto*, aliud cambium *al prezzo corrente*. 3
4 Primum est illud, quod fit pretio iuxta quod taxatur per Magistratum mercatorum initio nundinarum valor scuti marcharum per ea, quæ scribit *Ioannes Baptista Cauatus tract. de Cambijs in prælud. vers. respondeo, & seqq.* quod vt clarius percipias, formo casum valde accomodum ad huius rei explicationem. Titius vult in Ciuitate Genuæ v. g. dare Antonio ad cambium centum nummos aureos pro proximo futuro foro Sanctorum; calculat in primis scutum auri ad rationem sexaginta octo solidorum, quia ibi in ratione cambij tanti æstimatur, quod tamen pretium omninò fictitium est, quandòquidem scutus talis valoris Genuæ non reperitur. Deindè calculat scutum marcharum ad rationem solidorũ sexaginta septem v. g. quia tanti pro foro mercatorum est taxatus per consulatum mercatorum; semper enim huiusmodi scutus non alium habet valorem, præter illum, qui eidem imponitur per talem consulatum. His sic calculatis clarè resultat, quod pro scutis centum auri, qui soluuntur per Titium in Ciuitate Genuæ Antonio eidem Titio per Antonium debeãtur in foro Sanctorum scuti 101. 9. 9. marcharum, pro quibus propterea idem Antonius dat literas cambij Titio continentes enuntiatam summam scutorum marcharum 101. 9. 9. Atque hoc est, quod dicitur cambium *al conto*, quià est iuxta pretium impositum per consulatum, seu Magistratum mercatorum. Aduertè hic tamen, hæc, quæ dicta sunt procedere in ordine ad pretium, quod imponitur per Magistratum scutis marcharum pro nundinis, quia verò quandòque ex nundinis fit nouum aliquod cambium ex illis scutis marcharum 101. 9. 9. ad aliquam ciuitatem, seu pro aliqua ciuitate, ideò per Magistratum aliud pretium pro tali Ciuitate imponitur, quod dicitur pretium pro reditu fori, seu de reditu nundinarum. Exemplum adductum pertinet solummodò ad cambia, quæ celebrantur in Ciuitate Genuæ; Cæterum quoad alias ciuitates & regiones cambia regenda sunt iuxtà morem, & consuetudinem talium regionum, quæ tu recole. Cambium secundum adest *al prezzo corrente* illud est, quod iuxtà communem æstimationem pro tali-

bus

Ioannes Baptista Cauat.

Casus exprossinus cambij, quod dicitur al conto.

Quid sit cãbiũ al prezzo corrẽte.

ꝭus nundinis sequuntur mercatores, quandò nihil per Magistratum statutum est, vel de quo quoad pretium conueniunt ipsi cambientes post impositum a consulatu mercatorum per ea, quæ notat *Ioannes Baptista Cauatus tract. de Cambijs in præludijs vers. respondeo*, quod tamen non debet multum excedere pretium eiusdem consulatus per notata à *Scaccia tract. de commert. §. 1. quæst. 5. num.* 70. vsus autem in aliquo minimo variandi pretium per Magistratum taxatum ex eo inualuit, quod mercatores præpotentes ratione maioris securitatis sibi statuunt posse quid amplius acquirere, quam alij non ità diuites & potentes.

Ioannes Baptista Cauat.

Scaccia.

5 Explico item diuersitatem ratione modi, quo dissoluitur ipsum cambium nundinale; vel enim cambium nundinale est liberum, vel non liberum sed *con la ricorsa, è del ricapitar le lettere sopra il datore*. Primum est, quo venditor scutorum *di marche*, qui prius acceperat ab emptore scutos auri dat literas suo respondenti, vel alteri mandatario, quibus mandat, vt absolutè soluat stipulatori, vel alteri de eiusdem mandato contento, & expresso in literis, atque hoc indiferens est, vt sit *al conto*, aut *al prezzo corrente* iuxta partium conuentiones. Secundum est, quo ipse venditor scutorum marchæ rogat amicum, vt committat suo respondenti, quod soluat sibi ipsi literas cambij iuxtà modum à nobis (parsim suprà expositum, & deindè reflectat tractam supra ipsum venditorem soluendam in loco, vbi primò contractus fuerat celebratus.

Diuisio cābij in liberum, & nō liberum.

Diffident hic non parùm Doctores inter se quoad hoc genus cambij non liberi, dum aliquod discrimen conantur inferre inter cambium *con la ricorsa*, & cambium *con le contationi*, & cambium *con ricapitar le lettere sopra il datore*, situm in eo, quod cambium *con le contationi*, importat suprà illud *del ricapitare lettere sopra il datore*, onus soluendi duplicem prouisionem, vnam scilicet correspondenti, qui debet sibi ipsi virtualitèr soluere, alteram illi, qui dedit ad cambium; cambium verò, *con la ricorsa*, importat super illud, *del ricapitar le lettere sopra il datore, e delle contationi*, onus, seu obligationem ciuilem, secundum quam ille, qui emit, constringit venditorem ad acceptandem eiusdem emptoris correspondentem pro solutione. Sed nihil negotij facescit huiusmodi discrimen, quandòquidem, vel in vtroque cambio debetur duplex prouisio, vel in nullo, & hoc, siuè verificatur in suo, siuè in altero sensu, non variat speciem cambij non liberi. Ad id, quod subditur de cambio recursæ falsum omninò est in cambio recursæ imponi tale onus ciuile, quo obligetur recipiens ad vtendum præcisè respondente stipulatoris, quinimmò suprà docuimus, sic inducentem non eximi à labe vsuræ per ea, quæ docuimus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Disquis. 2. §. 1.*

Cambiū non liberum, vel est con la ricorsa, vel co le cōtationi, vel cō il capitare le lettere sopra il datore

Assertio III. Cambium nundinarium secundum se sumptum, siuè sit liberum, siuè non liberum non est secūdum se illicitum, nec vsurarium. *Baldus in l. 2. num. 2. vers. item cambia C. de vsuris rei indic. Salicetus in l. institoria in fin. C. de exercit. & instit. act. & in auth. adhac num. 10. q. 11. C. de vsuris Iason in l. 1. in prima lect. num. 64. quæst. 6. C. de summ. Trinit. & fid. Cathol. Laurentius de Rodulphis in c. consuluit part. 2. quæst. 26. num. 8. & part. 3. num. 1. & seqq. de vsuris. Ioan. de Anan. in c. nauiganti num. 46. de vsuris*, quidquid innumeris argumentis contrarium aliqui statuere contendant apud *Scacciam tract. de commert. §. 1. quæst. 7. part. prima num. 7. & seqq.* quibus infra satisfiet.

Baldus. *Salicet.* *Iason.* *Laurentius de Rodulphis.* *Ioannes de Anan.* *Scaccia.*

Probatur primò, quià cambium locale si seruentur debitæ conditiones requisitæ, de quibus supra locuti fuimus non est illicitum, ergo nec cambium nundinale. Consequentia probatur, quià cambium nundinale secundum se non differt a locali nisi accidentalitèr, & secundum hoc, quod istud fit à loco ad locum indifferenter, illud verò a nundinis ad locum; vel a loco ad nundinas, vel à nundinis ad nundinas, quæ diuersitas non potest importare prauitatem in contractu.

Cambiū nūdinale nō differt, nisi accidentalitèr à locali.

Dices prauitatem in contractu nundinali in eo consistere, quod fiat præcisè ad finem quæstus, & lucri ad diferentiam localis simplicitèr, qui supponitur fieri ex necessitate. Sed contrà, quià quandò contractus secundum sui naturam, attentisque circumstantijs, quæ ad ipsum concurrunt est licitus, non est, cur deprauetur ex fine quæstus, seu lucri intenti ex illo, quandòquidem & mercatores exercent mercaturam ex fine lucrandi, nec vllus est, qui artem mercandi condemnet tanquam illicitam & vsurariam; neque obstare potest, si afferatur in arte mercandi semper interuenire necessitatem ex parte alterius contrahentis, & præcipuè emptoris, quæ necessitas non videtur inesse in cambio nundinali; non, inquam, obstare potest, nam in primis necessitas vnius ex contrahentibus non confert ius alteri contrahendi cum lucro, vt videre est in mutuo, alijsque contractibus. Deindè etiam in arte mercandi potest non adesse necessitas ex parte vtriusque contrahentis, sed tantum finis lucrandi, vt videre est in mercatore ementé merces ab alio ad finem eas vendendi alijs cum lucro.

Finis lucri non deprauat iustitiam cōtractus, secūdum se liciti.

Probatur secundò *ex constit. Pij V. suprà relata sub hoc tit. Contractus V. de Cambijs I. Prænot. V. per extensum*, vbi cambia nundinaria non reprobantur, sed tantum præscribuntur conditiones ad ea legitimè ineunda - ibi - *Hæc realia cambia aliter, quam pro primis nundinis, vbi illa celebrantur*

Non reprobantur cambia nundinalia per Piū V.

tur, ergo cambia qua nundinaria præcisè sunt non sunt prohibita, nec illicita; neque ex hoc inferas, ergo cambia nundinaria, quæ dicuntur recursæ ex præcitata Pij constitutione sunt prohibita & illicita, quandòquidem extenduntur vltrà primas nundinas; non, inquam, hoc inferas, nam non est vnum, & idem cambium, sed multiplex; primum enim per nouationem extinguitur in primis nundinis, & nouum postea in eisdem initur pro alijs per ea, quæ dicta sunt superius. Accedit, quod idem Pius V. in sua constitutione ad mercatores Bononienses hæc cambia nundinalia expressè confirmauit, de qua Constitutione infrà vberius.

Probatur tertiò, quià rationes iustificantes cambium simpliciter locale sufficientes sunt ad iustificandum etiam nundinale, ergo si illud ex superius dictis sufficienter cohonestatur, etiam & istud. Antecedens probatur, quià rationes iustificantes locale simpliciter quoad interesse, quod exigitur est virtualis traiectio, & valor pecuniarum diuersus, sed hæ æquè militant in cambio nundinali, vt per se patet, ergo &c.

Virtualis traiectio iustificat lucrū in cambio.

7 Multa aduersus præsentem assertionem congeruntur argumenta, quæ nunc propono, & dissoluo. Primum est, quod deducitur ex Sacra Scriptura de Matthæo, qui conuersus ad Christum, cum esset anteà Telonearius non redijt ad telonei negotium, Petrus verò cum esset piscator redijt ad piscationem, quod explicans *D. Gregorius homil. 24. super 21. Ioannis* asserit, quod Petrus redierit ad piscationem, quià hæc ars exerceri poterat sine peccato, non verò Matthæus, eo quià vix sine peccato ad teloneum poterat redire, ergo quià ars telonearia est secundum se iniqua & illicita. Accedit, quod Christus Dominus mensas nummulariorum euertit *Matthæi* 21. Sed facile huic argumento occurro, & in primis hac ratione euinceretur, quod nedum cambia nundinalia, sed quæcunque cambia in genere essent prohibita contra superius dicta, & probata. Deindè dico Matthæum post conuersionem non redijsse ad telonei negotium, quià cum vocatus esset ad euangelicam perfectionem non debebat amplius in negotiationibus sæcularibus, quæ mentes offundunt, & remouent à diuinorum contemplatione, implicari, quod ex consilio est, non ex præcepto. Quod si Gregorius dixerit, quod *vix sine peccato redire poterat ad teloneum*, hoc fuit ad indicandum facilitatem; quam habent nummularij ex innata lucrandi cupidine acquirendi ea, quæ iustè acquirere non possunt, non autem ad ostendendum ipsam artem telonearéam esse peccaminosam, vndè defectus, si qui obueniunt, sunt ex peruersitate cambientium, non ex facultate ipsa cambiendi, vndè iure merito habetur Ecclesiastici 26. *Duæ species difficiles, & periculosæ mihi apparuerunt; difficile exuitur negotians à negligentia, & non iustificabitur caupo à peccatis.* Ad id, quod subditur de Christo Domino euertente mensas nummulariorum, dicendum est, non ideò euertisse, quià ipsa negotiatio esset secundum se peccaminosa, sed quia exercebatur in templo, quod erat contra cultum Deo debitum in tali loco per ea, quæ scribunt *Antonius de Rosella tract. de vsuris num. 50. in fin. tom. 7. Medina in suis tract. tom. 2. de rebus restituedis quæst. 30. vers. per hæc*, vndè emanauit decretum *in cap. decet domum de immunit. Eccl. in sexto* ibi *Cessent in Ecclesijs, earumque cameterijs negotiationes, & præcipuè nundinarum* asserente Christo Domino *Matthæi* 21. *Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.*

D. Gregorius.

Nō redijt ad teloniū, quià malum esset, sed quià maioris perfectionis

Anton. de Rosel. Medina.

Secundum est, quia si attentè consideretur natura huius cambij nundinalis comperitur, nihil aliud esse, quam mutuum palliatum, & id, quod exigitur suprà valorem sortis, aliud non esse, quam lucrum ex sola temporis dilatione in restituendo, adeòque quam vsuram; & quidem si contractum ipsum consideres, quid est cambire ad nundinas, quam dare pecuniam cum translatione dominij in eum, cui datur cambio, & cum dilatione temporis ad restituendum, prout innuunt. *Caietanus tract. de cambijs cap. 2. num. 2. tom. 6. part. prima. Sotus de iust. & iur. lib. 6. quæst. 10. art. primo in secundo argumento col. 1.* Quid autem est mutuum, quam dare pecuniam cum dilatione temporis ad restituendam aliam similis speciei & numeri transferendo dominium in eum, cui fit mutuum? Si consideres modum, innumeros implexus, ambagesque ad palliandas vsuras dignosces. Quid enim est illa fictio venditionis scutorum marcharum, qui verè non existunt in rerum natura, quam palliatio, cum re vera tradantur scuti auri in auro, & restituantur alij scuti auri in auro cum incremento? Quid importat illa obligatio consignandi scutos marcharum in nundinis, quam statuere terminum ad restituendum puta duos, vel tres menses, prout nundinæ plus, vel minus distant, sicque nundinæ videntur inductæ & inuentæ ad obscurandam, tegendamque restitutionis dilationem, quæ locum habet in mutuo? Neque obstare potest, quin ex huiusmodi contractibus nundinarijs interueniat mutuum, diuersitas loci, quæ in istis statuitur; non, inquam obstare potest quià confingunt illam solutionem ibi, cum tamen intendant restitutionem faciendam in loco celebrati contractus per viam recambij. Si tandem ad finem attendas. Quid aliud volunt mercatores concedentes ad cambium, nisi vt sibi interesse debeatur ex dilatione? Quid accipientes, nisi vt pecunias habeant per aliquod tempus ad sibi, suisque indigentijs subueniendum?

8

Caiet.

Sotus.

Argumentum euincens esse mutuū palliatum.

non

non enim mercatores dant pecunias suas, quia egeant, vt sibi in alio loco restituantur, sed vt illas post aliquod tempus in eodem loco cum lucro recipiant, & qui accipiunt, non ideò accipiunt, vt alibi restituant, sed vt illis sibi prouideant restituturi postea in eodem loco, ergo a primo ad vltimum huiusmodi cambia nundinaria vndequaque vsuris redolent. Sed huic etiam argumento facilè occuro afferens, & quidem ad primum quoad naturam contractus fateor cambire ad nundinas importare translationem dominij in eum, cui datur cambio, & dilationem temporis ad restituendum, non tamen per se, sed per accidens ratione loci, ad quem destinatur solutio, qui locus, cum sit distans, exigit temporis dilationem, nego tamen huiusmodi contractus inuoluere mutuum, quamuis hoc etiam importet translationem dominij rei mutuatæ in eum, cui fit mutuum. Ratio negationis in eo consistit, quia mutuum non est præcisè, quia res mutuata sit cum translatione dominij, cæteroqui omnes contractus, qui important translationem dominij transirent in mutuum, sed quià est cum onere restituendi in eodem loco cum sola temporis dilatione sine vllo alio respectu, quod non militat in hypothesi cambiorum nundinalium, in qua non importatur dilatio temporis secundum se & per se, sed tantum per accidens ratione distantiæ localis, & vlterius importatur onus illud translationis virtualis, quod est secundum se meritorium illius interesse, quod exigitur, quodque non importatur in mutuo secundum se. Quoad secundum quoad modum non est præter iuris ordinem, quod ad faciliora, & commodiora mercatorum commertia contingantur huiusmodi scuti marcharum, qui iuxta diuersas circumstantias occurrentes ex mercatorum placitis recipiant maius, vel minus pretium, & ad ipsorum valorem regantur cambia nundinalia, quandoquidem contractui cambij adnectitur alius contractus innominatus fortunæ aleæ, secundum quem potest lucrari, de lucro deperdere; neque huiusmodi figmenta inducuntur ad aliquam vsuram palliandam, sed dumtaxat ad commoditatem regendi eadem cambia iuxta valorem, quem ex vsu fori habent illi marcharum scuti tempore restitutionis faciendæ, vndè illi scuti marcharum computantur, vt merces emptæ, quæ sicuti si crescant, vel decrescant in valore, crescunt vel decrescunt Emptori, ita illi scuti siuè crescant, siue decrescant eidem campsori, qui emit, crescere, vel decrescere debent. Ex quibus etiam deduces, quod illa obligatio consignandi scutos marcharum in nundinis non sit inducta ad palliandam dilationem restitutionis, sed ad constituendum legitimum pretium eorundem scutorum marcharum cum spe, & periculo emptoris augmenti, vel decrementi, quod nullam iniustitiam præsefert, sicuti non præsefert aliquam iniustitiam obligatio, quam quis assumit in venditione frumenti, tradendi idem frumentum secundum valorem, quem habebit tempore conuento ad traditionem, quandò est in æquilibri spe, & periculo, quod pro illo tempore sit pluris, vel minoris valiturum; neque absolutè verum est, quod intendant dissolutionem eiusdem cambii in eodem loco celebrati contractus per solutionem ibi faciendam, quandòquidem dissolutio eiusdem cambij fit in loco nundinarum absolutè, si sit cambium liberum, vel per virtualem illam solutionem, de qua latè differuimus supra, si non sit liberum, sed cum recursa. Ad tertium tandem quoad finem dicendum est omninò gratis confingi, quod cambientes intendant præcisè interesse ex dilatione solutionis, sed ex illa virtuali traiectione, & ex valore, quem ex vsu fori acquirere possunt illi scuti marcharum posito illo contractu virtuali implicito innominato fortunæ aleæ, vt suprà dicebam.

Solutio argumenti propositi.

Interuenit aliud contractus innominatus fortuna alea.

Non intendunt interesse ex dilatione solutionis præcisè.

Tertium argumentum est, quià hoc cambium nundinarium non est propter publicam vtilitatem pro commodo mercaturæ, & beneficio peregrinantium, ad quem finem ex prima sui institutione ordinatus fuit vsus cambij, sed propter specialem cambientium auiditatem, qui inhiantes lucris nunquam sitim cumulandi pecuniam extinguunt, ergo vtpotè non contentum in inuentis, & ordinatis erit ab eisdem exclusum, adeòque illicitum. Hoc argumento potissimum vtitur *Boninsignius tract. de Cambijs cap. 5. vers. trà le altre. Fabianus eod. tract. de Cambijs num. 9. tom. 6. part. prima fol.* 411. Cui tamen breuiter occurro asserens, si quæ est prauitas ex fine non esse ex natura eiusdem cambij secundum se, sed ex peruersitate cambientium, nec finis lucri præcise sumptus, si cum debitis conditionibus sumatur, importat aliquam iniustitiam asserente *D. Thoma secunda secundæ quæst. 77. art. 4. vers. respondeo circa finem, lucrum tamen, quod est negotiationis finis, etsi in sui ratione non importet aliquod honestum, vel necessarium, nihil tamen importat de sui ratione vitiosum, vel virtuti contrarium, vndè nihil prohibet lucrum ordinari ad aliquem finem necessarium vel honestum, & sic negotiatio licita reddetur.*

Boninsignius.

Fabian.

D. Thõ.

Plura alia congerit argumenta, & dissoluit *Scaccia tract. de commerc. §. 1. quæst. 7. part. prima à num. 13. vsque ad finem*, quæ, quia vel solutionem recipiunt per ea, quæ superius diximus, vel faciliora sunt, consulto omittuntur. Si quis ea examinare cupiat, consulat eundem Scacciam, qui iuxta suum morem exactè ea proponit, dilucidè examinat, & accurratè discutit.

Scaccia.

PRÆ-

PRÆNOTIO II.

An liceat cambium ex aliqua Ciuitate ad nundinas, quæ in eadem celebrantur.

SVMMARIVM.

Exponitur status difficultatis 1.
Licitus est talis contractus in ratione emptionis, & venditionis, non in ratione cambij 2.
Cambium exigit diuersitatem localem 3.
Licet etiam contractus sub tali ratione, & modo à nundinis vnius temporis ad nundinas alterius in eadem Ciuitate celebrandas 4.

1 SEnsus difficultatis hic est. Cum in aliquibus insignioribus Italiæ vrbibus ex mercatorum praxi, & Principum indultis celebrentur nundinæ, sicuti ex alijs locis, & ciuitatibus cambia ineuntur, vt ipsorum solutio fiat in nundinis quæ in tali determinata ciuitate celebrantur, ita ex eadem ciuitate antecedentèr ad tempora nundinarum per aliquas determinatas personas fiunt cambia, vt aduenientibus nundinis per solutionem posteà in eisdem faciendam dissoluantur. De hoc vsu, si qui est, celebrandi cambia à platea, seu a ciuitate ad nundinas eiusdem ciuitatis ex professo hic agendum occurrit, circa quem, an interueniat iustitia, vel iniustitia examinabitur, & an aliquo possit titulo cohonestari, & iustificari. Pro quo

Vsus celebrandi cambia pro nundinis, seu in nūdinis.

Aduertè ex alibi sparsim, & fusè dictis iustitiam pretij cambiorum secundum duplicem titulum posse considerari, vel secundum contractum eisdem cambijs annexum virtualis traiectionis, de quo latè locuti fuimus supra, & præcipuè *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambys II. Prænot.* 1. vel secundum diuersitatem valoris monetarum, pro vt actum fuit *d. Prænot. prima*. Cambium cum illo lucro non posse cohonestari in hypothesi, de qua loquimur, per illum titulum virtualis traiectionis tàtis ex se liquet, cum in tali cambio nulla fiat locatio operarum in ordine ad talem traiectionem, nisi fortassis cambium sit talitèr initum pro nundinis, vt ex eisdem sit onus impositum alio trayciendi, seu ad alias nundinas alibi celebrandas. Tota igitur difficultas reducitur in ordine ad titulum diuersitatis valoris pecunię, pro quo

Aduerte secundò, seu potius recole ex dictis *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Disquis. III. §. 1. in princip.* huiusmodi cambia sic regi. Qui vult implicare pecunias suas ad cambia pro primis nundinis Sanctorum, emit hic, & nunc scutos auri solis, vel marcharum ad rationem tot solidorum pro vnoquoque scuto ea ratione, & eo conditione, vt sibi in nundinis restituatur secundum eum valorem, qui tunc fuerit taxatus per consulatum, seu Magistratum Mercatorum, seu ex vsu fori pro eo tempore nundinarum statutus; cum autem, quandòque resultet, quod in principio, vel in medio, vel in fine nundinarum scutorum auri solis, vel marchæ valor augeatur, hinc tribuit occasionem iustè inquirendi, an non obstante identitate ciuitatis, in qua celebratur cambium, & in qua facienda est restitutio, licet in nundinis, possit optimè saluari iustitia contractus etiam cum illo augmento, quod resultat ex variatione scuti auri solis, vel marcharum.

Quomodò regantur cambia explicatur.

2 Assertio. Licitus est contractus de Ciuitate ad nundinas, quæ in eadem determinatis temporibus celebrantur non sub ratione cambij, sed sub ratione emptionis, & venditionis, si fiat permutatio auri in auro, vel argenti in argento ad rationem tot solidorum cum auro solis, vel marcharum ad rationem valoris, quam habebunt scuti auri solis, vel marcharum, tempore nundinarū, dummodò dubium sit æquilibre quoad incrementum, vel decrementum valoris dictorum scutorum auri solis, vel marcharum comparatiuè ad solutum per emptorem talium scutorum marcharum, vel solis; est conformis his, quæ dicebamus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambys II. Disquis. II. §. 1. vers. respondeo*. Ex quibus sequitur, quod iustè creditor ex tali cambio acquirere possit illud augmentum, si concurrentibus debitis circumstantijs scuti marcharum in valore creuerint pro tempore restitutionis.

3 Probatur prima pars assertionis, quià ex dispositione Pij V. fictum est cambium, quo pecunia datur, vt in eodem loco restituatur ex conuentione; hoc etenim non potest esse, nisi mutuum palliatum titulo cambij, ergo non potest esse licitum.

Probatur secunda pars assertionis, quià nulla est iniustitia nec ex parte emptoris, nec ex parte venditionis, nec ex parte contractus secundum se, ergo non est, cur tale cambium, de quo loquimur, non debeat esse licitum. Antecedens quoad emptorem, & venditorem facile sic euincitur, quia vterque se exponit æquali periculo, & spei melioris, vel deterioris fortunæ, adeòque constituitur in æquali conditione, & spes cum periculo respectu vtriusque compensantur. Quoad contractum, verò sic ostenditur, quia scuti auri solis ad proportionem valoris, quem habere possunt, seu habebunt tempore conuento ad restitutionem verè sunt commutabiles cum pecunia præsenti, ergo si seruetur debita proportio attentis æqualibus conditionibus ad spem, & ad periculum erit æqualis, & iusta commutatio. Confirmatur stante æquali spe, & periculo augmenti, vel decrementi potest de præ-

senti

ſenti fieri emptio, & venditio frumenti ſecundum valorem, quem habebit tempore conuento ad traditionem, & fieri commutatio frumenti cum pecunia iuxtà valorem, quem tempore traditionis habebit frumentum, ergo etiam iuſtè poterit fieri ſtantibus eiſdem conditionibus pecuniam præſentem emptio ſcutorum marcharum, ſeu ſolis ad proportionem valoris, quem tempore reſtitutionis habebunt.

Dices ſecundò, hoc eſſe acquirere lucrum præcisè ratione dilationis temporis, quod vſurariam importat prauitatem. Sed contrà, nego eſſe ob ſolam temporis dilationem, cum lucrum illud acquiratur ratione contractus innominati fortunæ aleæ, ſecundum quem correſpondet contrahentibus æquali periculo decrementi æqualis ſpes incrementi, vndè ſi quid contingat acquiri ſupra ſortem ſolutam erit ex propriæ ſortis conditione, non ex illa dilatione præcisè, ea proportionali ratione, qua imputandum eſt ſorti acquirentis in emptione rei ſub ſpe, puta iactus retis, quod maxima piſcium copia ſupra id, quod fuit ſolutum, fuerit extracta in piſcatione.

Illud lucrumq; acquiritur ob dilationem temporis, ſed vt lucrū contractus innominati.

4 Ex ijs, quæ dicta ſunt, facile etiam erit colligere, quod licitus quoque ſit contractus hoc modo à nundinis, ſeu ſub ratione emptionis, quæ aliquo determinato tempore celebrantur in aliqua ciuitate ad nundinas, quæ pro alio tempore in eadem ciuitate erunt celebrandæ, dummodò tamen ratione dilationis temporis præcisè non aliquid exigatur, quod ſit ſupra id, quod exigit illud incrementum, quod contingat acquirere ex fortunæ ludo illos ſcutos marcharum; ſi enim poteſt fieri huiuſmodi cambium de ciuitate ad nundinas eiuſdem, cur etiam fieri non poterit de nundinis eiuſdem ad alias futuras nundinas? Quod ſi Pius V. in ſua conſtitutione ſtatuerit, quod cambium non fiat vltra primas nundinas, hoc intelligendum eſt iuxtà alibi dicta quoad protractionem ſolummodò ad finem maioris lucri, non aliter.

Eadem ratio eſt de emptione à nūdinis ad nūdinas eiuſdē loci.

PRÆNOTIO III.

De Introductione, & praxi nundinarum.

SVMMARIVM.

Refertur tempus nundinarum in Hiſpania comparatiuè ad tempus nundinarum, quæ celebrantur in Flandria 1.

Diſtributio nundinarum, quæ celebrantur Lugduni 2.

Diſtributio temporis quoad nundinas, quæ celebrantur Placentiæ 3.

Licet pecuniam cambire à nundinis ab vno loco ad nundinas in alio habito, reſpectu copia, quæ eſt in vno, & inopia, quæ eſt in alio 4.

Argumentum propoſitum, & ſolutum 5.

1 IAM deuenimus ad locum, vbi cambiorum natura, quæ mercatoribus in vſu habentur, explicanda eſt. Superius iecimus fundamenta; nunc ex profeſſo praxis antè oculos conſtituenda. Refert igitur in primis *Sotus de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 12. art. 2. verſ. peruentum nobis tandem* quatuor in Hiſpania ſtatutas eſſe nundinas, quæ pro diuerſis temporibus in eodem anno celebrantur, quibus totidem correſpondent in Flandria ad opportuniorem contrahentium vtilitatem. Primæ celebrantur Metinæ campenſis ſub menſem Maium, vbi nummulariorum menſæ ſternuntur ad ſoluendum quintadecima Iulij, duranteque ſolutiones, vſque ad decimam Auguſti. His correſpondent aliæ in Flandria ſub menſem Septembrem, vbi cambia aperiuntur die decima menſis Nouembris, & durant pro toto illo menſe. Secundæ celebrantur Metinæ riui ſicci incipientes die 15. Septembris, & terminant decima Octobris. His reſpondent aliæ in Flandria, quæ fiunt ſub natalem Domini, & incipiunt cambia decima Februarij, & per totum illum menſem producant. Tertiæ fiunt etiam Metinę campenſis ſub menſem Octobrem, & aperiuntur cambia à principio Decembris, & clauduntur in fine. His reſpondent nundinæ reſſurrectionis in Flandria, incipiuntque decima Maij, & terminantur in fine eiuſdem menſis. Quartæ fiunt in Villalon incipiuntque à dimidia quadrageſimæ, & protrahantur ad finem. His reſpondent in Flandria nundinæ Iunij, & incipiunt principio Auguſti, & clauduntur in fine. Nec incongruè facta eſt hæc diuiſio cum tali temporis protractione reſpectiuè ad omnes ſiuè in Hiſpania, ſiuè in Flandria, quandòquidem aſſignatur congruum tempus, quo in vno loco celebrantur cambia, vt reſtitutionem recipiant in alio, ſic v. g. qui in primis nundinis, quæ celebrantur in Hiſpania Metinæ Campenſi, ſoluit pecunias menſe Iulij eſt recepturus in Flandria menſe Nouembris, & ſic ſucceſſiuè ſeruato ordine diſcurrendo per alias.

Sotus.

Tempora nūdinarū in Hiſpania, & in Flandria.

2 Quoad nundinas verò, quæ celebrantur Lugduni *Ioannes Baptiſta Lupus in cap. nauiganti §. 2. num. 18.* hoc ordine eas diſtribuit. Primæ inchoantur die octaua poſt Pentecoſten. Secundæ ſecundò nonas Auguſti. Tertiæ tertiò nonas Nouembris. Quartæ Idibus Ianuarij, & ſingulæ durant per quindecim dies vtiles. Quibus, an aliæ correſpondeant in alijs locis non inuenio. Crederem tamen indè expediri cambia pro alijs nundinis, quæ vbique terrarum celebrantur ad commodiorem contrahentium vtilitatem.

Ioannes Baptiſta Lupus.

Nūdina Lugdunenſes quoad ſua tempora.

 Quoad

Nundinæ Placentinæ.

3 Quoad nundinas, quæ celebrantur in Italia celebriores sunt illæ, quæ fiunt Placentiæ, quæque hoc ordine distribuuntur, ità vt fiant singulo trimestri, Primæ dicuntur nundinæ apparitionis denominatione desumpta, siuè ab apparitione Stellæ in Natiuitate Domini, vt aliqui volunt, siuè ab apparitione Magorum ad adorandum Christum natum, vt statuerunt alij, quæ tamen non immediatè incipiunt post tempus tale apparitionis Stellæ ad Magos, vel Magorum ad Christum Dominum, sed principio mensis Februarij; Dicuntur autem apparitionis, quamuis à tali die non modicum distent, vel quià ab ab initio celebrabantur immediatè post festum Ephiphaniæ, vel denominatione desumpta à maiori festo, quod sit propinquius. Secundæ dicuntur Paschatis, quæ tamen non incipiunt, nisi à Kalendis Maij, Tertiæ initio Augusti. Quartæ initio Nouembris, quæ etiam dicuntur nundinæ Sanctorum, pro vt seruato eodem ordine loquitur *Azorius Instit. mor. part. 3. lib. 10. tit. de Cambijs cap.* 8, & singulæ nundinæ durant per octo dies. Azotius

Vltra has nundinas, quas in diuersis Regnis, & Prouincijs assignauimus, aliæ alibi celebrantur, & præcipuè Francoforti in Germania, quibus sua tempora congruo ordine assignantur; quæ à praxi talium locorum edíscenda sunt, non singularitèr a nobis referenda. Huiusmodi nundinæ Placentiam inductæ fuerunt per nationem Genuensem, & potius ibi, quam, alibi, quià locus aptior est commoditati negotiatorum & concurrentium, & quià huiusmodi nundinæ Placentiæ fiunt à Genuensibus; idcircò Respublica Genuensis condit leges, & ordines pertinentes ad hanc negotiationem, quæ leges ab omnibus illuc concurrentibus ad contractus ineundos sunt obseruandæ

Pro nũdinis Placentinis Respublica Genuensis cõdit leges.

Nec incongrua sane ratione huiusmodi nundinæ in aliquot Ciuitatibus omnium Regnorum, seu Prouinciarum videntur inductæ, quandòquidem multum conferunt non solum ad priuatam campsorum vtilitatem, sed etiam ad publicum commodum Regnorum & Ciuitatum splendorem, ad augmentum artis mercatoriæ, ad faciliora hominum commertia &c. vndè iure merito docuit *Scaccia* § 1. *quæst. 6. sub num. 8. versic. prima*, quod auctis mirum in modum mercaturis, & negotijs necessitas has docuit nundinas, experientia earum vtilitatem patefecit. Quomodò enim tam facilè potuisset pecunia in tam diuersa, & distantia loca, vbi merces essent emendæ ad hominum commertia necessariæ, realitèr transportari? Congruè equidem omnia cæperunt chirographis transfigi, & horum chirogrophorum solutiones non poterant commodius alibi fieri, quam in nundinis. Accedit, quod sicuti aliarum rerum ad vsum hominum necessariarum non inutilitèr institutæ sunt nundinæ, in quibus possent singuli sibi in rebus necessarijs prouidere; ità institui debuerunt, & nundinæ nummorum, in quibus nummi, quibus aliarum rerum venalium fit acquisitio, acquiri possent

Vtilitates, & commoda nundinarũ.

His pro clariori notitia institutionis, vtilitatis, & necessitatis huiusmodi nundinarum explicatis, plures essent hic difficultates examinandæ, sed quià alibi sparsim propositæ & discussæ fuerunt, ad hanc vnam me reduco, quam proponit *Sotus de inst. & iu. lib. 6. quæst.* 10. an scilicet licitum sit pecuniam à nundinis in vno loco ad nundinas in alio cambire habito respectu copiæ, quæ est in vno, atque inopiæ, quæ est in altero, ità vt scilicet pro maiori numerata, vbi est copia, minor recipiatur vbi est inopia. Sensus difficultatis hic est. Extat v.g. in hac Mediolanensi Prouincia maxima pecuniarum inopia, ratione cuius modica quantitas tanti hic habetur, quanti habetur in Hispania maior quantitas, vbi maxima pecuniarum est copia, adeò vt v.g. Metinæ quadringenti, & decem denarioli, qui ibi depondia appellantur, hicque quatrini, & apud Gallos turoni, tanti solummodò estimentur, quanti hic tercenti sexaginta. Quæritur modo, an soluens hic tercentos, & sexaginta denariolos possit iustè recipere Metinæ quadringentos, & decem, & è conuerso, an soluens Metinæ quadringentos, & decem non possit plures hic recipere, quam tercentos sexaginta. Plura de hac difficultate diximus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Pranot. 1. a num.* 11. *vsque ad* 15. quæ ibi recole. Nunc ad vberiorem notitiam sit,

Sotus.

Exponitur sensus cuiusdam difficultatis quoad rem præsentem.

Assertio. Licet pecuniam cambire à nundinis in vno loco ad nundinas in alio habito respectu copiæ, quæ est in vno, atque inopiæ, quæ est in altero iuxtà modum expositum. Ità expressè *Sotus loc. cit.* & consonat cum ijs, quæ à nobis *d. pranot. prima* dicta sunt 4

Sotus.

In huiusmodi cãbijs non reluces aliqua inæqualitas opposita iustitiæ.

Probatur primò, in huiusmodi cambijs sic celebratis saluatur proportionata æqualitas dati ad acceptum requisita ad iustitiam commutatiuam, & ea omnia, quæ requiruntur ad substantiam contractus cambialis, ergo non est, cur honestatem non præseferant, & iustitiam. Antecedens probatur, quià æqualitas dati ad acceptum attendenda est secundum valorem, & communem æstimationem, quam habent res commutabiles, sed secundum communem æstimationem tanti habentur quadringenti, & decem denarioli in loco, vbi maior est affluentia, quanti habentur tercenti, & sexaginta in loco, vbi minor est copia, quin potius inopia, ergo per ipsorum commutationem in eisdem locis saluatur proportionata æqualitas ad iustitiam commutatiuam requisita. Confirma-

Possunt alicubi tantum æstimari centum cadi olei quantum alibi 70.

matur, quià si in aliqua regione magna sit affluentia olei, & in alia minor, adeò vt in illa tanti æstimentur centum cadi olei, quanti in ista septuaginta propter penuriam, quæ hic reperitur, non iniustè potest fieri commutatio centum cadorum ibi cum septuaginta hic restituendis, ergo etiam si in aliqua regione sit maxima pecuniarum summa, seu quantitas, & in alia maxima penuria poterit ad æqualitatem fieri commutatio, si maior ibi quantitas pro minori hic restituenda tradatur.

Probatur secundò, quia si quis vellet pecuniam suam, quam habet in Hispania, transmittere Mediolanum, & propter incursiones hostium, propter vastationes latronum non posset, nisi cambiando transmittere, si Mediolani esset pecuniarum penuria, adeò vt pluris æstimarentur, quam in Hispania, liceret eidem minorem hic reddere, eo quià hic tanti habetur, quanti in Hispania maior, ergo potest licitè fieri permutatio maioris pro minori, seu minoris pro maiori iuxta proportionem maioris, seu minoris valoris, quem pecunia habet respectiuè ad vtrumque locum; Neque dicas in hac hypothesi commutantem in Hispania, seu transmittentem ex Hispania Mediolanum pecuniam pro altero non videri aliud ius habere posse, quam ius exigendi compensationem pro virtuali illa traiectione, quam præstat in fauorem alterius, siquidem supplet tantummodò defectum realis traiectionis; quam præstaret hic alter, si impedimenta illa, quæ afferuntur in probatione, non obstarent; contrà enim impugnaberis, quià commutans, seu traijciens potest nolle attendere traiectioni, sed stare solummodò valori pecuniarum, quem habent in vtroque loco, qui cum sit æqualis in maiori, vbi est affluentia, comparatiuè ad minorem, vbi est inopia, potest fundare æqualitatem ad naturam contractus requisitam, adeòque nullam præseferre iniustitiam.

Potest velle stare valori pecuniarũ, nõ traiectioni.

5 Aduersus hæc, quæ in hac assertione afferuntur, arguendo a loco ad tempus posset inferri, quod ex sola temporis dilatione posset ille excessus acquiri in eodem loco, quod non videtur consonum, & tamen sic euidenter probo. Tota ratio acquisitionis illius maioris excessus in loco, vbi maior est copia, & defectus in loco, vbi est minor, est affluentia, & penuria pecuniarum, quæ fundant æqualem æstimationem in diuersa quantitate, sed hæc eadem ratio militare potest pro diuerso tempore in eodem loco, ergo &c. Minor probatur, quia posset vnusquisq; in hac Mediolani Ciuitate suo conciui numerare decem Phylippos v. g. quos suppono, vt efformem vim argumenti, esse longe maioris valoris, ac sint in Hispania propter affluentiam pecuniarum, quæ ibi adest ea conditione, & pacto vt quandò esset Mediolani tanta affluẽtia pecuniæ, quanta est in Hispania reciperet pro singulis Phylippis tantam quantitatem, quantam modo reciperet in Hispania, ergo si propter affluentiam in Hispania licet, liceret quoque extante eadem affluentia hic Mediolani. Huic argumento occurrit *Sotus lib. 6. de iust. & iu. quæst. 12. art. 2. prope medium* asserens non subsistere similitudinem, eo quia numerare hic pecuniam, vt post designatum tempus restituatur etiam hic, non potest esse, nisi mutuum, vi cuius nihil potest supra sortem extorqueri, numerare verò in hoc loco, vt in alio restituatur ratione diuersitatis loci non est mutuum, sed vera cambitio duarum rerum quoad tempus præsentium, quarum valor modo æqualis est, Quod vt comprobet hanc sibi efformat regulam, qua statuit, quod quisque ratione huiusmodi cambij aliud quidpiam recipere non possit, quam si duæ res in præsenti existentes cambirentur, qui propterea subdit, quod tribuens pecuniam hic Mediolani, debeat tantummodò exigere in Hispania, quantum, si hoc possibile esset, in hoc puncto, quo tribuit, reciperet æquiualens in Hispania, vndè si est aliqua dilatio ad recipiendum in Hispania non est ex genere cambij, sed ex necessitate, quam inducit talis dilationis distantia localis; quæ certè non militant in casu, quo Phylippi tribuerentur hic Mediolani, vt post designatum tempus hic etiam restituerentur, post quod supponitur futura illa affluentia, quæ datur in argumento, vndè in hoc casu acquisitio illius excessus esset ex sola temporis dilatione

Responsio Soti, & regula ab ipso efformata.

Sed quidquid sit de mente eiusdem Soti, quæ sane in hoc valdè subtilis est, & de suo more ingeniosa, alitèr iuxta alibi dicta placet respondere. Dico igitur, vel enim quandò restitutio facienda est post aliquod temporis puta affluentiæ in eodem loco præscriptum est determinatum tempus, intra quod debeat fieri restitutio, siuè affluentia euenerit, siuè non, vel nullum tempus determinatum statutum est. Rursus si præscriptum est determinatum tempus, intra quod fieri debeat restitutio, siuè euenerit affluentia, siuè non euenerit, vel dubium est æquilibre, quod possit esse maior affluentia, vel minor, vel maior est probabilitas, quod intra illud tempus sit futura maior affluentia, seu quod idem est maior rationabilis præsumptio de maiori affluentia pro illo tempore, quam de negatione eiusdem. Si igitur ex conuentione facienda est restitutio in eodem loco intrà aliquod tempus, intrà quod sit æqualis spes, & periculum affluentiæ, vel maioris inopiæ licita est talis permutatio, quià vtriusque est æqualis conditio, & sicuti licita est de præsenti emptio rei futuræ sub spe, si spes proportionetur pretio, quod soluitur, ità non est, cur licita esse non

Responsio nostra magis plana ad argumẽtum.

debeat commutatio rei præsentis cum re de futuro præstanda, siuè cum maiori valore, si casus euenerit, siuè cum minori, si non euenerit, quandò tempore contractus dubium de maioritate, vel de minoritate est æquale, si verò dubium non sit æquale, sed magis propendeat pro affluentia futura tunc illicita est permutatio, eo quià non est æqualis vtriusque contrahentis conditio, nec saluatur proportionata æqualitas. Si tandem tempus ad restitutionem sit indefinitum, vsque dum fuerit illa affluentia, sed ex coniecturis, & circumstantijs verisimilitèr, seu etiam moralitèr certò præuideatur mox futura illa affluentia, vel quià penuria pro illo tempore est ex aliquo accidente, quod post aliquod tempus est cessaturum, vel quià ex aliqua causa scitur magnam pecuniarum copiam debere superuenire, & tunc etiam computata illa spe cum periculo comparatiuè ad pretium solutum licitus erit contractus, si erit æqualitas, illicitus, si inæqualitas; si verò non præuideatur futura illa affluentia, tunc erit spes omninò remota, & casus ferè metaphysicus, qui si euenerit non erit improbabile; quod debitor ex tali cambio teneretur ad illam maiorem quantitatem, quià casus ille superuenientis affluentiæ inopinatæ compensaretur cum periculo, quod præerat de non superuenientia futura, & per consequens cum iure, quod acquisierat debitor non soluendi sortem receptam, si casus affluentiæ non superuenisset.

PRÆNOTIO IV.

An cambium, quod fit intercalatis, & prætermissis primis nundinis in alias subsequentes, sit licitum.

SVMMARIVM.

Propositio difficultatis expressa 1.

Cambium, quod fit vltrà primas nundinas ad finem maioris lucri est iniquum etiam iure naturæ 2.

Cambium ad secundas nundinas cum eodem lucro, quod exigeres in primis est licitum 3.

In cambijs ad vlteriores nundinas ad exigentiam campsariorum ratione maioris periculi sortis, damni emergentis, vel lucri cessantis licitum est quid magis exigere, ac exigat ipsum cambium in primis nundinis 4.

Intellige in foro interno animæ, non in externo. Ibid.

Non tamen ratione plurium concurrentium ad exigendum cambium, nec ratione æquiualentiæ ad duplex. Ibid.

1 SVb alijs terminis hanc difficultatem aliqui proponunt, qui tamen recidunt in idem, dum inquirunt, an possint celebrari cambia vltra primas nundinas cum maiori prouentu respectu concedentis, vel an liceat cambium Francofortense, & similia in quibus pretium variatur pro maiori, vel minori temporis intercapedine. Circa quam plura in superioribus præiecimus, ita vt de hac in præsenti inquirendo videamur iam actum agere, & in quæstionem quodamodò deducere, quod anteà firmiter stabiliuimus. Nihilominus, quia adeò negotiantium luxuria prouoluta est, vt non obstantibus Summorum Pontificum decretis, & sanctionibus, tot Doctorum auctoritatibus, tot rationum pondere ab hac labe non se reuocent, ideò ex professo nouo examini subijcio, vel vt vias, quas sibi aperiunt, præcludam, vel vt argumenta, quibus innituntur, elidam, vel vt subterfugia, ad quæ se conferunt, eliminem, & quia potissimum aliqui sibi præfigunt huiusmodi cambia, quæ fiunt intercalatis nundinis prohiberi dumtaxat iure positiuo ex Constit. Pij V. suprà relata, adeò vt vbi illa recepta non est, nullum ius naturæ vetet, quin possint celebrari, ideò non inutilitèr singula dilucide examinare, & discutere operæpretium duxi. Vt autem clarius procedamus.

An sit prohibitum iure tantum positiuo, an etiā iure natura.

Aduerte ex multis causis, quandò conceditur tempus vltra primas nundinas ad soluendum, posse lucrum, seu maius interesse exigi, vel ratione protractionis temporis præcisè, vel ratione maioris periculi quoad sortem, vel ratione alicuius lucri cessantis, seu damni emergentis ex tali dilatione, vel quià ex maiori illa temporis protractione plures concurrant ad exigendum cambium, qui non concurrerent, si ad minus tempus extenderetur, ex quo concursu augetur pretium cambiorum, vel quià illa concessio ad secundas, & tertias nundinas æquiualeat duplici, vel triplici cambio, quatenus si cambium non fieret ad illud tempus, qui egent pro pluribus mensibus pecunia accepta deberent plures ad cambium petere cum magno suo damno, & incommodo, sicque campsores concedant ad longius tempus, vt in vno cambio virtualitèr concedant plura, sicque auctius exigendo interesse virtualitèr in vno auctiori intelligantur interesse singulorum exigere. De variatione pretij in ordine ad hos omnes fines est meta quæstionis, pro qua sit.

Ob rationes aliquas potest exigi lucrum ex protractione cambij vltra primas nundinas.

Assertio I. Cambium, quod fit intercalatis, & prætermissis primis nundinis in alias subsequentes ad finem maioris lucri ex sola temporis dilatione est iniquum non solum attento iure positiuo, sed etiam iure naturæ *Sotus de iust. & iur. lib. 6. quæst. 12. art. 5. Michael Salonius de Cambijs quæst. 4. art. 2. controu. 20. Lessius 2. de iust. & iu. cap. 23. dub. 6. Medina quæst. 4. de Cambijs §. de alia causa, quæ tempus. Ognate tract. 24.* 2

Sotus. Salonius. Lessius. Medina. Ognate.

de

D. Thomas. Caietanus. Hyeronimus de Luca. Fabianus Genuen.

de Cambijs disp. 88. *sectione* 6. qui pro hac assert. citat *D. Thomam secunda secundæ quæst.* 78. *art.* 1. *Caietanum opusc.* 6. *de Cambijs multis in locis Hieronymum de Luca tract. de Cambijs* 6. §. 4. *nu.* 4. *Fabianum Genuensem tract. de Cambijs secunda part. cap.* 7. *nu.* 68. *in princip.* §. *Reuerendissimus Præsul.*

Probatur in vniuersum assertio. Augere pretium ex ea ratione præcise, qua tempus vltra primas nundinas protrahitur, idem re ipsa est, ac augere pretium ratione dilatæ solutionis, sed pretium adauctum præcisè ratione dilatæ solutionis est manifestè vsura non solum iure humano positiuo prohibita, sed etiam diuino, & naturali, ergo cambium, in quo augetur pretium ratione nundinarum intercalatarum, seu quod idem est ratione protractionis temporis, vltra quod exigit natura eiusdē, est omninò illicitum prohibitum non solum iure positiuo, sed etiam naturali.

Est exigere lucrum ratione temporis præcisè.

Dices pretium illud augeri non ratione dilatæ solutionis præcisè, sed quia ex illa temporis dilatione æquiualet duplici cambio reali, itaque illud pretium adauctum computari, vt iustum pretium vtriusque. Sed contra, quia gratis omnino confingitur illud duplex cambium virtuale; non enim temporis dilatio præcise vim habet multiplicandi contractus, cum ad constituendum secundum cambium requiratur dissolutio primi per virtualem illam solutionem, de qua locuti fuimus in præcedentibus, quæ certe in hoc casu non interuenit; neque commoditas, quam inde consequitur campsuarius maius ius confert campsori ad consequendum illud maius interesse, quandòquidem etiam ex mutuo prorogato mutuatarius consequitur maius commodum, nec tamen mutuans indè aliquid lucrari potest.

Gratis confingitur illud duplex cambiū.

Probatur secundò, quia cambium ad primas nundinas comparatur contractui emptionis in numerato, cambium ad vlteriores nundinas contractui emptionis dilata solutione, per ea, quæ scribunt *Sotus de iust. & iu. lib.* 6. *quæst.* 12. *art.* 3. *Salonius de Cambijs quæst.* 4. *art.* 2. *controu.* 20. *num* 6. nec incongrua sanè ratione, quandòquidem contractus cambij ad primas nundinas, quantum est ex se, non exigit temporis dilationem, sed solummodò per accidens ratione scilicet distantiæ localis, quinimmò, vt asserit idem Sotus, cambium locale ita debet concipi, ac si in eo puncto, quo per campsorem solueret in hoc loco campsarius in alio resolueret, cum dilatio temporis sit vltra rationem contractus, & requisita non secundum se, sed ex necessitate distantiæ localis, ad transferendas illas literas, vbi facienda est restitutio, sed in contractu emptionis non est licitum aliquid exigere supra iustum pretium ob expectatam solutionem per ea, quæ docuimus

Sotus. Salonius

Argumentū à paritate deductū.

tom. primo sub tit. Contractus II. de emption. & vendit. sparsim per prænotiones, ergo nec in contractu cambij licitum erit aliquid exigere supra iustum interesse ex protractione temporis ad vlteriores nundinas.

Probatur tertiò quoad ius positiuum ex edita extrau. Pij V. circa cambia, vbi expressè sic legitur. *Porro ad tollendas quæque in cambijs, quantum cum Deo possumus occasiones peccandi, fraudesque fœneratorum statuimus, ne deinceps quisquam audeat, siuè à principio, siuè alias certum, & determinatum interesse etiam in casu non solutionis pacisci, neque realia cambia aliter, quam pro primis nundinis, vbi illa celebrantur, vbi verò non celebrantur pro primis terminis iuxtà receptum locorum vsum, exercere, abusu illo prorsus reiecto cambia pro secundis nundinis, seu terminis exercendi.*

Expressa mens Pij V.

Plura argumenta, quæ aduersus hanc assertionem congeruntur per mercatorum Fautores, seu per auaritiæ patronos vide apud *Sotum loc. cit.* qui ea adamussim examinat, & radicitus euellit, nos ea alibi sparsim attigimus, & latè dissoluimus, vnde non est, cur vlterius in ipsorum dissolutione immoremur.

3 Assertio II. Cambium, quod fit intercalatis, & prætermissis primis nundinis in alias subsequētes sine onere maioris pretij, ac exigeretur in primis non est ex genere suo illicitum. Consonat cum ijs, quæ dicta sunt *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. Prænot.* 6. quæ ibi recole. Quibus succedunt *Salonius loc. suprà cit. num.* 6. *Marius Antonius var. resol. lib. primo resol.* 27. *num.* 7. *Lupus in c. nauiganti tom.* 3. §. 2. *num.* 77. *Nauarrus cap.* 17. *num.* 301. *vers. nota quinto Lopez de contract. lib.* 2. *cap.* 13. *vers. hic igitur est intellectus*; nec difficilis est probatio huius assertionis, quandòquidem illa conditio, quod non protrahatur cambium vltra primas nundinas inducta est in fauorem recipientis, ne scilicet ex maiori temporis protractione magis grauetur, quam par sit, & exigat ipsa natura contractus; quandò autem talis temporis extensio non est cum onere maioris lucri nullo modò aggrauat, sed potius releuat ipsum recipientem; nec ex genere suo cambium exigit, vt immediatè per complementum ex vtraque parte consumetur.

Salonius. Marius. Antonius. Lupus. Nauarrus. Lopez.

Solum hic remanet dubitandum, quomodò huiusmodi cambium sic dilatum cohærcat cum præcitatis verbis constitutionis Pianæ *abusu illo penitus reiecto cambia pro secundis terminis, seu nundinis exercendi,* quæ certè non limitanda videntur ad cambium cum onere maioris lucri, quandòquidem Pontifex ibi absolutè loquitur, & indefinitè, nec distinguit inter ea, quæ fiunt cum maiori pretio, & ea, quæ fiunt seruato iusto, & debito pretio, vt bene notat *Salonius loc. cit. num.* 7. *vers. vbi sum-*

Soluitur instantia deducta ex verbis constitutionis Pianæ.

mus

mus Pontifex; quod autem lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Sed in primis, si attendas verbis assertionis, textus facile conciliabis, quandòquidem assertio procedit considerato cambio secundum genus suum, non secundum quod respicit iura positiua. Deindè sistendo etiam in iure positiuo valet regula, quod lex non distinguit, nec non distinguere debemus, quandò ex fine expresè legis non arguitur distinctio, secus quandò ex illa manifestè infertur. Quid autem voluit Pontifex in illarum conditionum prohibitione, quam foenerandi euertere occasiones - ibi - *Ne dum longiores præfigantur, quam loca destinata solutionis desiderant, foenerandi detur occasio*. Quomodò autem potest esse occasio foenerandi, vbi est expressa conuentio de eodem lucro, quod exigeretur in primis nundinis? Atque huic intellectui optimè consenserunt *Lupus in d. c. nauiganti tom. 3. §. 2. num. 77.* & alij, quos in assertione allegaui.

Lupus.

4 Assertio III. In cambijs ad vlteriores nundinas à primis factis ad exigentiam campsuariorum ratione maioris periculi sortis, damni emergentis, vel lucri cessantis licitum est quid magis exigere, ac exigat ipsum cambium pro primis nundinis loquendo in foro interno animæ, non sic in externo, non autem ratione plurium concurrentium ad exigendum cambium, nec ratione æquiualentiæ ad duplex cambium secundum se. Quoad primam partem consentit *Lessius lib. 2. de iust. & iu. cap. 23. dub. 6. num. 18. Salas de Cambijs dub. 19. num. 2. Ognate de Cambijs tract. 24. disp. 88. sect. 5. num. 135. Molina disp. 404. num. 9. Filliutius tract. 35. cap. 7. quæst. 2. num. 408. & seqq.* qui tamen omnes loquuntur non in terminis cambij ad nundinas intercalatas, sed in cambijs ad longius tempus. Quoad secundam consentit *Sotus loc. cit.* aduersus hos omnes, qui pro prima parte allegantur.

Lessius. Salas. Ognate. Molina. Filliutius. Sotus.

Probatur prima pars, quià quanto maiora; & plura sunt onera ob causam cambiendi suscepta, tanto magis licitum est in lucro ascendere, sed quandò maius adest periculum sortis, impenditque ex ipso cambio dammum aliquod cambienti, seu lucrum cessat maiora sunt onera ob causam cambiendi, ergo si ex protractione cambij ad secundas nundinas vrget tale maius periculum, & damnum emergat, seu emersurum sit, lucrumque cessaturum poterit cambiens in lucro ad proportionem ascendere, eoque maius acquirere, quo periculum erit proximius, & probabilius, & damnum, seu lucrum &c. Confirmatur, quia periculum, quod quis assumit in fauorem alterius est secundum se pretio compensabile, ergo quo maius erit erit etiam maiori pretio compensabile. Confirmatur vlterius quoad lucrum cessans, seu damnum emergens ex eadem ratione, quià hæc secundum se sunt pretio compensabilia, nec creditor tenetur illa gratis subire, ergo si ex protractione temporis campsuario concessi lucrum, seu damnum &c. compensatio illa iustè poterit exigi; neque obstare potest constitutio Piana super cambijs - ibi - *Statuimus, ne deinceps quisquam audeat siuè à principio, siuè alias certum, & determinatum interesse etiam in casu non solutionis pacisci* conformitèr ad ea, quæ nos etiam supra docuimus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. Prænot. 6.* vbi damnauimus conuentionem de determinato interesse etiam ratione lucri cessantis, seu damni emergentis; non, inquam, obstare potest, quia hæc duntaxat habent vim in foro externo attenta eadem Pij V. extrauaganti, non autem in interno supposito vero interesse per ea, quæ diximus *d. Prænot. 6. num. 1.* quæ ibi recole

Maiora onera exigūt maius lucrum.

Periculum in fauorem alterius assumptum est pretio cōpēsabile.

Secunda pars quoad forum externum claré liquet ex præcit. Verbis Constitutionis Pianæ *Statuimus ne deinceps &c.* quæ cum adeò perspicua sint, non vlteriori indigent explicatione

Probatur iam tertia pars, ratione scilicet plurium concurrentium ad exigendum cambium, & ratione æquiualentiæ ad duplex cambium secundum se non posse exigi maius pretium, & quidem quoad primum sic euincitur. In data hypothesi numerosior multitudo recipientium cambia non aliundè nascitur, quam quod laxiores indulgentur ad soluendum induciæ per ea, quæ subtilitèr considerat *Sotus lib. 6. de iust. & iur. quæst. 13. art. 2.* sed augmentum ex illa causa est manifesta iniquitas, vtpotè, quod prouenit ex corrupta radice, ergo ratione plurium concurrentium ratione dilationis temporis ad exigenda cambia non potest licitè exigi illud augmentum. Maior ex se patet; ad quid enim plures concurrunt ad exigenda cambia pro secundis nundinis, & non pro primis, nisi quia laxiores illis conceduntur induciæ? Minor etiam euincitur, quia illud augmentum est præcisè ex protractione temporis, quæ temporis protractio in ordine ad illud interesse est radix infecta, & vsuraria, vndè quidquid ex illa prouenit, non potest esse, nisi infectum

Augmētum proueniens ex radice infecta est manifesta iniquitas.

Probatur secundò eadem tertia pars quoad idem. Inopia rerum, quæ prouenit ex infecta radice non confert ius venditori maius pretium exigendi pro illis, ac si non esset talis inopia, ergo neque multitudo concurrentium ad exigendum cambium, quandò illa multitudo est ex causa illicita, & inepta ad inducendum maius illud pretium conferet ius cambienti ad maius interesse. Antecedens probatur. Inducta per monopolium penuria rerum, in aliquo genere, quamuis hæc secundum

Euincitur exemplo monopolij.

se.

se tribuat fundamentum maioris valoris quoad tales res, non potest tamen quis non ignorans talem inductam esse inopiam ex monopolio, tanquam ex infecta radice, res suas vendere illo maiori pretio adaucto ratione eiusdem monopolij per ea, quæ latè diximus *tom. primo sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. Prænot. 1.* & in terminis cambij præcipuè *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs 1. Prænot. 8. num. 3.* quinimmò si vendiderit, seu permutarit cum maiori illo pretio adaucto per monopolium tenetur ad restitutionem excessus, ergo &c. Consequentia primi argumenti sic euincitur. Ideò pretium adauctum ex inopia rerum, seu pecuniarum inducta ex monopolio non potest iustè acquiri per conscium monopolij, quamuis in illo non communicarit, quià talis inopia, seu augmentum ex illa prouenit ex causa illicita, & infecta, seu corrupta radice, & quamuis inopia secundum se sit iusta causa augmenti redditur tamen illicita ex illicita causa, sed etiam pretium adauctum ex multitudine concurrentium ad exigenda cambia ob longiorem temporis dilationem est adauctum ex illicita causa, & quamuis illa multitudo secundum se apta sit ad augendum illud, prouenit tamen ex corrupta radice, quæ effectus corrumpit, ergo &c.

Monopola tenetur restituere pretium adauctũ ex monopolio.

Dices primò. Inter rationes augentes pretia cambiorum præcipuè est multitudo concurrentium ad exigenda cambia per ea, quæ latè diximus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 1. num. 21.* quibus consentiunt *Lessius lib. 2. de iust. & iu. cap. 23. dub. 11. num. 90. Caietanus tract. de Cambijs cap. 5. Sotus de iust. quæst. 12. art. 2. & alij*, sed in data hypothesi verè concurrit multitudo, ergo &c. Sed contrà, quià multitudo non quomodòcunque accepta est iusta ratio augendi rerum, seu cambiorum pretium, sed multitudo, quæ non pullulat ex infecta radice, qualis non est illa, de qua hic loquimur, pro vt rectè notat *Sotus d. quæst. 13. art. 2.* cæteroqui etiam penuria rerum, quæ proueniret ex monopolio esset sufficiens &c. quod &c.

Lessius. Caietanus.

Dices secundò, ex dictis *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. in Disquis. §. 16. num. 2.* Campsores possunt maius lucrum exigere ex eo, quod nundinæ, in quibus facienda est restitutio plus distent, quod non aliundè prouenit, nisi ex maiori temporis extensione, ratione cuius plures concurrunt ad exigenda cambia; ad quæ corroboranda adduci vlterius possunt ea, quæ alibi etiam dicta sunt, licere scilicet cambium locale ab vno in alium locum intrà idem Regnum dummodò tamen sit cum minori lucro, ac si esset extrà regnum, quibus consentire videtur *Sotus lib. 6. de iustitia, & iur quæst. 12. art. primo.* Sed contrà iterum admitto, quæ ibi dicta sunt; nego autem ea sequi in hypothesi, de qua hic loquimur. Ratio negationis in eo consistit, quià ibi non est concessio temporis ex parte campsoris ad finem maioris lucri, sed illa dilatio temporis maioris est ex natura, & conditionibus contractus talis, vndè si plures concurrunt est ex optione campsuariorum concurrentium, non ex auiditate campsorum concedentium vltra id, quod exigit natura, & conditio talis contractus, sicque si augetur pretium ex illa concurrentia non augetur ex conditione se tenente ex parte campsorum inducentium per concessionem dilationis ad talem concursum, ex parte quorum solummodò consideratur vsuraria peruersitas, sed ex arbitrio recipientium, seu conditione se tenente ex parte campsuariorum volentium ex sua libertate vti illa dilatione, quam trahit necessitas talis maioris distantiæ localis, vndè si augetur pretium non est imputandum vsurariæ prauitati campsorum, sed voluntati exigentium ad cambium, seu eorum necessitati habendi pecunias pro tanto tempore, quantum exigit talis distantia, ea proportionali ratione, qua existente aliquo genere rerum venalium apud vnum, vel alterum mercatorem, qui tamen res illas non coegerunt ad finem monopolij, nec maioris lucri non est imputandum eorum culpæ, quod pluribus apud ipsos concurrentibus augeatur talium rerum pretium, quandòquidem ipsi per iniquam coadunationem causam non dederunt tali augmento. Res autem diuersimodè se habet in hypothesi, de qua loquimur, siquidem hic est sermo de concessione vltra id, quod exigit natura talis cambij secundum se considerati facta ex parte concedentis ad finem maioris lucri; vndè semper firma manet ratio ad probationem assertionis adducta, quod augmentum ex illa causa est manifesta iniquitas, vt potè quæ prouenit ex corrupta radice ex concessione scilicet vlterioris temporis ad finem lucri facta ex fine dantium ad cambium, & protrahentium tempus ad finem lucrandi.

Assignatur dispar ratio in casu proposito ab ys, quæ dicta sunt.

Ad id, quod subditur de cambio ab vno in alium locum intrà idem Regnum fateor licere quidem cum minori pretio, ac si esset extrà tale Regnum, & hoc non ratione vlterioris temporis, sed ratione virtualis traiectionis, quæ si fit ad longiora, & distantiora loca videtur maiori quodamodò digna mercede, licet quandòque etiam fit magis compensabilis in loco propinquiori, quam in remotiori, eo quià propter frequentiora, & crebriora commertia, quæ in isto fiunt, & non in illo, facilior ad istum fit illa virtualis traiectio; Certum tamen est, quod illud magis, & minus, quod exigi potest in cambio, vel intrà idem Regnum, vel extrà illud debeat esse quid modicum, eo quià illa distantia maior, vel minor regularitèr modicum

Quandoque traiectio est magis compensabilis in loco proximiori, quam in remotiori.

apud

apud negotiationes consideratur. Dici etiam potest cambium intrà idem regnum non tam esse lucratiuum, ac extra Regnum, quia regularitèr intrà idem non potest esse alius titulus lucrandi nempè diuersitas valoris monetarum, sicuti est extra illud.

Confutatur illa æquiualentia ad duplex cãbium.

Probatur tertiò, eadem tertia pars quoad illam æquiualentiam ad duplex cambium, quià per illam extensionem ad vlterius tempus non fit aliqua virtualis solutio, nec constituitur recãmbium, nec aliquid ponitur in virtute cuius duplex ille confictus contractus possit subsistere, ergo non potest iustificari ille excessus, qui exigeretur per æquiualentiam ad duplex illud cambium. Antecedens probatur, quià sola extensio temporis non efficit, quod idem contractus habeatur pro duplici, & quod duplicis contractus exigatur interesse. Quis enim diceret, quod ex quo mutuum aliquod protogetur dicatur constitui duplex mutuum? ex eo quod differatur solutio emptionis constituatur duplex emptio?

PRÆNOTIO V.

De Proxenetis in Cambijs interuenientibus.

SVMMARIVM.

Munera, & onera Proxenetarum quænam sint 1.

Quantum sit emolumentum proxenetarum 2.

Si proxeneta scienter cooperati fuerint contractui secundum se illicito, & præseferenti vsurariam prauitatem, & lethalitèr peccarunt, & obligantur ad restitutionem 3.

Non obligantur tamen ad restitutionem principalitèr, sed tantum in subsidium. Ibid.

Si cooperati fuerint bona fide ignorantes prauitatem contractus ad nihilum tenentur, nec ad restitutionem lucri, quod acquisierint, si consumpserint in bona fide 4.

Quinimmò nec videntur teneri, etiam si non consumpserint, vel facti fuerint locupletiores 5.

Dummodo non fuerit ignorantia iuris 6.

NEquid desit, quod ad perfectam cambiorum notitiam conferat, Proxenetarum, qui eorundem cambiorum ministri sunt, & mediatores, munera in agendo, onera ex muneribus, quæ subeunt, iustitiam, vel iniustitiam in acquirendo, cæteraque, quæ ex ipsis proueniunt, vel prouenire possunt, examinanda propono; quæ vt singillatim expendam per singula capita sic procedo.

1 Munus igitur præcipuum ipsorum est inquirere campsores, qui alijs soluant, & campsuarios, qui recipiant, inter negotiatores commertia promouere, pretia inter ipsos concordare, & regulariter librum quendam, quasi diurnum habere, in quo dietim propria manu scribant omnia cambia, quorum fuerint mediatores expresè nominantes quemcunque contractum cum nominibus stipulatoris, & receptoris in vnoquoque. Ad hæc tamen munera obeunda regularitèr in quocunque foro mercatorum eliguntur, & approbantur, vt videre in statutis mercatorum cuiuslibet Ciuitatis, & præcipuè in capitulis Mercatorum Bononiensium approbatis per Pium V. Sanct. Recordationis, quæ ex professo, & per extensum infra referam. Qui proxenetæ, si in aliquo ex his deficiant, remouentur ab officio, & quacunque prouisione, si qua gaudent, priuantur.

Proxeneta regularitèr eliguntur in foro mercatorum

2 Quoad emolumentum, quod consequuntur ex muneribus, quæ præstant, tale regularitèr est, vt pro singulis cambijs realibus, quorum fuerint mediatores, acquirant binos solidos auri ex singulis centenarijs scutis, vt videre est in eisdem capitulis Mercatorum Bononiensium. Ibi. *Il pagamento de sensali, che saranno mezzani à detti cambij reali habbi d'essere due soldi d'oro per ogni cento scudi da ciascuna delle parti.* Dixi *tale regularitèr est*, namin statutis aliquarum Ciuitatum, quid diuersum præscribitur, quamobrem singula in hoc genere consulenda sunt, & iuxta eorum præscriptum res adamussim obseruanda. His pro notitia munerum, & onerum proxenetarum suppositis

Emolumentum proxenetæ est duorum solidorũ auri pro singulis centenarijs scutis.

Id, quod specialitèr examinandum est in hac Prænotione, est, an ad aliquid teneantur, & ad quid si fuerint ministri, & mediatores in aliquo cambio secundum se præseferente iniustitiam; pro quo attendendum erit, an bona fide cooperati fuerit celebrationi talis contractus ignorantes iniustitiam in ipso existentem, an verò mala fide scientes prauitatem contractus, seu in contractu inexistentem.

3 Assertio I. Si Proxenetæ cooperati fuerint mala fide contractui secundum se iniusto, & præseferente vsurariam prauitatem, & lethalitèr peccauerunt, & obligantur ad restitutionem. *Michael Salonius de Cambijs quæst. 4. art. 2. controuersia 3. sub tit. de proxenetis campsorum*, & consonat cum ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsur. Prænot.* 17. *nu.* 2. Aduerte tamen, quod in ordine ad onus restitutionis non obligantur principalitèr, sed in subsidium principalium *Sotus 6. de inst. quæst. 1. art. 4. ad fin. Nauarrus in manuali cap. 17. num. 260.*

Michael Salonius.

Sotus. Nauarrus.

Probatur primò quoad peccatum, quià cooperantes cum plena cognitione actioni secundum se pecaminosæ communicant cum principali in eodem peccato, & labe

ipsius

Malitia clarè deducitur ex scientia. ipsius inficitur, quinimmò quandòque ipsi cooperantes peccant, quamuis non peccent principales, puta, si ipsi cooperantes norint prauitatem, quam non cognoscant principales, sed proxenetæ componentes inter se campsorem, & campsuarium ad contractum iniquum, & vsurarium ineundum, verè cooperantur actioni secundum se peccaminosæ, ipse enim contractus ex suppositione, quod fuerit talis, importat vsurariam prauitatem, ergo &c.

Probatur secundò quoad obligationem restitutionis, qui confluit, seu concurrit ad damnificationem, iniquamquè acceptionē obligatur versus damnificatum ad constituendum ipsum indemnem in eo, in quo ratione talis concursus læsus est, sed proxenentæ verè confluunt, & concurrunt ad damnificationem illam, quæ iniqua, & vsuraria supponitur, ergo &c. Maior patet exemplo consulentis, & præmouentis ad furtum per ea, quæ tradunt *Bartolus in l. si seruus 1. ff. de condit. furt. & in l. peculium §. si opem ff. de pecul. Alexander in prac. §. si Procurator num. 13.* & ad vsuras, per ea, quæ nos tradidimus *tom. primo sub tit. Contractus III. de mut. & vsur. Prænot. 17. num. 3. vers. probatur quoad secundam part.* Bartolus Alexander.

Probatur tertiò, quod non obligentur principalitèr. Proxenetæ non sunt principalitèr delinquentes, nec damnificantes, ergo principalitèr non tenentur ad restitutionem. Recole pro vberiori confirmatione ea, quæ dicta sunt *tom. primo d. Prænot. 17. de mutuo, & vsuris num. 2. & 3.* & hic applica, quandòquidem dilucidè euincunt intentum. Ex quibus etiam deducere poteris obligationem, quæ consurgit in eisdem proxenetis in subsidium, seu in defectum principalium, quæ non vacat hic repetere. *Proxenetæ non sūt principaliter delinquētes.*

4 Assertio II. Si cooperati fuerint bona fide ignorantes prauitatem contractus cognita postea prauitate ad nihilum tenentur, nec in subsidium, quinimmò, si lucrum aliquod inde perceperint, quod ex vsu fori conferatur proxenetis pro cambijs realibus, nec tenentur illud restituere, si consumpserint in bona fide.

Probatur prima pars, quià ad illam restitutionem, seu reintegrationem nec tenentur ratione rei acceptæ, nec ratione iniustæ acceptionis, seu cooperationis ad talem iniustam acceptationem, ergo &c. Antecedens probatur quoad primam partem, quià res illa accepta non est collata ipsis proxenetis, sed Dominis, pro quibus ipsi concurrerunt ad contractum; quoad secundam item sic euincitur, quia bona fide iudicauerunt cambium illud iustum, neque vllam ipsi in eo exercuerunt iniquitatem, vel culpam *Non tenetur, nec ratione rei acceptæ, nec iniustæ acceptionis.*

Propter eandem rationem euincitur etiam secunda pars, quod scilicet non teneantur ad restitutionem lucri acquisiti ratione muneris, si illud perceperint, & consumpserint, quandòquidem nec res extat, ratione cuius teneatur, nec iniquè vsurpauit, nec consumpsit, cum acquisierit, & consumpserit in bona fide

5 Maior difficultas hic est, an si non consumpserit, vel factus fuerit ex eo ditior comperta posteà inualiditate contractus teneatur illud, seu æquiualens restituere. Qua in re tutius crediderim non teneri, quidquid asserat *Salonius de Cambijs d. quæst. 4. art. 2. sub tit. de proxenetis campsorum num. 2.* Salonius. Ratio esse potest, quià illud lucrum non est interesse contractus secundum se, sed laboris, & industriæ propter contractum, sed proxeneta in data hypothesi æquè impendit suam opem, & industriam proptèr illum contractum sic initum, ac impendisset, si ille contractus non fuisset ex occulta iniustitia interueniente irritus, quinimmò, quod fuerit irritus, non est ex conditione ipsius proxenetæ, qui contractum rectum sibi firmare suasit, ergo non est, cur non possit illud lucrum medio proprio labore, & industria acquisitum sibi iustè obtinere, siquidem ex eo, quod contractus fuerit irritus, non tollit, quin legitimè suum laborem, & opem & industriam impenderit; neque obstare potest, si asseratur, quod quamuis opem impenderit, & industriam ad stabiliendum contractum non possit tamen consequi illud lucrum, si contractus non fuerit firmatus, & stabilitus, ergo neque poterit illud retinere, si industriam impenderit, & contractum firmarit, quandò contractus ipse in sua substantia fuerit irritus. Consequentia probatur, quià quod contractus fuerit initus, sed inualidè, & quod non fuerit initus paria sunt in ordine ad effectus, qui ex contractu resultant, ergo si quandò non fuit initus lucrum illud proxeneta non potest acquirere, nec poterit illud iustè retinere, quandò contractus fuit quidem initus, sed inualidè, quandòquidem contractus irritus, seu nullus, & non contractus per ea, quæ alibi fusè diximus, idem sunt; Non, inquam, obstare potest, quia lucrum, quod conceditur proxenetis non est pro labore, ope, & industria quomodòcunque, sed pro eisdem supposito complemento contractus tanquam conditione ad hoc requisita; sicque proxeneta quantum est ex se compleuit, & firmauit contractum, adeòque posuit omnia requisita ad acquirendum, exigendum, & retinendum illud lucrum, quæ non verificantur, quandò initus non est; quod deindè contractus, quamuis initus, fuerit irritus, non ponit onus restitutionis, quandòquidem hoc non prouenit ex conditione eiusdem proxenetæ, qui quantum fuit ex se posuit ea omnia, quæ requiruntur ad complementum contractus, cui est debitum illud lucrum. Deindè videtur, quid *Illud lucrum est fructus laboris, & industria non interesse contractus.* *Quod si initus non est ex cōditione proxenetæ.*

magis requiri ad reuocandum possessum, quam ad non concedendum, siquidem possessio iam acquisita magis firmat ius possidentis.

Dices ex ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis.6 §.6.& 7.* ex contractu vsurario, adeoque irrito nullum posse sequi effectum, nec lucrum, quinimmò, si hoc fuerit persolutum iustè potest reuocari non obstante traditione iam facta, seu possessione iam acquisita per vsurarium, ergo si illud cambium, de quo loquimur, fuerit vsurarium, & per consequens irritum, nullum potest ius tribuere ad illud lucrum respectu proxenetæ, cum hoc debeat esse ex completo contractu, & si fuerit persolutum non obstante ipsa possessione poterit reuocari. Sed contrà concesso antecedenti neganda est consequentia. Ratio negationis est, quià illud lucrum, de quo agitur in antecedenti, est lucrum præcisè contractus, quod propterea non tenet corruente contractu; lucrum autem proxenetæ, de quo loquimur, non est lucrum contractus, sed fructus industriæ medio ipso contractu, qui cum firmatus fuerit, non est, cur destruat ius ad illum fructum iam acquisitum.

Instantia proposita & soluta.

Hic tamen aduertendum est pro vberiori assertionis notitia, quod quamuis dixerimus, quod quandò proxenetæ cooperati sunt ignorantes prauitatem contractus cognita postea prauitate ad nihilum teneantur, quinimmò nec ad lucrum indè acquisitum; hæc verificentur, quandò ignorantia non est ignorantia iuris, quæ non præsumitur præcipuè in eisdem proxenetis, cum norint isti plurimum, quæ ficta sint cambia, vel iniqua, & eum ipsis interuenientibus fiant, quinimmò ipsi componant campsores, & campsarios in pretio, alijsque qualitatibus contractus non est præsumendum prauitatem ipsos latere. Accedit, quod cum genus cambiorum sit valdè suspectum ipsos obligat ad cautius procedendum, vndè si aliquis substantialis defectus obrepat ipsi quasi ex delicto videntur obligari, & teneri; vndè vix videntur posse excusari, nisi campsores ita astutè egerint, vt iniquitas illius cambij videatur superare peritiam illius artis in ministro quamuis versato.

Ignorãtia iuris non præsumitur.

PRÆNOTIO VI.

An accipiens cambium nundinarium in alterius vtilitatem possit ipsum obligare ad interesse cambiorum.

SVMMARIVM.

Exponitur sensus propositæ difficultatis 1.
Si tradens non comonefecerit accipientem de illo onere non potest ipsum obligare ad interesse cambiorum 2.
Si comonefecerit indicans præcisè animum illius beneuolentiam captandi non potest etiam exigere 3.
Si comonefecerit indicando animum obligandi, & nihilominus ille acceptauit potest ipsum obligare ad interesse 4.
Si comonefecerit indicando obligationem per se assumptam non exprimens, an id faciat animo obligandi, an captandi beneuolentiam præsumendum est pro hoc secundo 5.

Sensus propositæ difficultatis hic est. Constitutus quidam nobilis in necessitate habendi aliqua nummorum pondera, petijt illa in mutuum à quodã mercatore, qui ex vno capite nolens distrahere pecunias apud se congestas ex fine easdem implicandi in suis negotiationibus, vel fortassis illam quantitatem a se petitam non habens, ex altero propter obligationes, quibus afficiebatur erga eundem virum nobilem nolens gratitudinis obsequia præterire, illa nummorum pondera a campsoribus accepit titulo cambij, sicque accepta tradidit illi viro nobili. Iuxta hanc facti seriem excitata est controuersia, an mercator ille potuerit iuste a viro illo nobili illud interesse, ad quod ipse se obligauit ex cambio, exigere. Pro solutione 1

Aduerte sub duplici sensu posse controuersiam procedere; vel enim mercator ille, qui pecuniam accepit titulo cambij comonefecit virum illum nobilem se accepisse illam titulo cambij, & sub interesse, vel præcisè contulit nil de illo onere per se assumpto comonefaciendo. Rursus, vel comonefaciens innuisse præsumitur dumtaxat illud onus a se assumptum ad finem magis beneuolentiam recipientis illam captandi nulla facta conuentione de compensatione illius oneris per se assumpti facienda, vel explicitè, seu saltem implicitè comonefecisse intelligitur intendens in ipsum inducere obligationem compensandi id, ad quod pro tali pecunia à se accepta soluendum ipse se obligauit. Tandem in suppositione, quod comonefecerit exprimendo quidem obligationem per se assumptam, sed non indicans animum obligandi ad compensationem, vel præsumendum est tradidisse animo illum obligandi, & iuxtà hunc sensum acceptatam obligationem à recipiente, vel præsumendum tradidisse animo magis ipsius beneuolentiam captandi. Iuxta omnes hos sensus sermo erit in præsenti prænotione.

Duplex sensus secundum, quem potest examinari titulus.

Assertio I. Si tradiderit non comonefaciendo virum illum nobilem de obligatione per se ipsum assumpta soluendi interesse ex cambio, non poterit ipsum obligare ad interesse cambiorum persoluendum Ità expressè *Michael Salonius tract. de Cambijs quæst.4.art.* ¶ *controu.3.nu. primo* & 2

Michael Salonius

& consonat cum ijs, quæ latè dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris sparsim per prænotiones.*

Probatur assertio primò, quià Nobilis ille recipiens illas pecunias non alio titulo recipit, quam titulo præcisè mutui, ergo ad quid aliud non obligatur, nisi ad id, quod exigit præcisè titulus mutui. Consequentia probatur, quià nullus obligatur nisi ad id, ad quod spontè se obligat, nisi obligatio ex natura sua adnectatur intrinsecè alicui actioni, quam actionem liberè velit, atque ad ipsam se obliget, quia qui vnum vult ex necessitate intelligitur velle ea omnia, quæ intrinsecè, & ex natura sua sunt illi annexa, sed nobilis ille non se obligauit, nisi ex mutuo, seu titulo mutui, nec intrinsecè, & ex natura sua eidem mutuo annectitur aliqua alia obligatio, nisi soluendi sortem, ergo &c.

Obligatio illa non inest intrinsecè illi actioni.

Probatur secundò, quià, si quæ esset obligatio soluendi interesse ex cambio, ad quod se obligauit mutuans, maximè ob rationem lucri cessantis, seu damni emergentis ob concessionem illius pecuniæ mutuo acceptæ, sed illa obligatio in hypothesi, in qua versamur, non vrget, ergo &c. Minor probatur, quia non est obligatio soluendi interesse in mutuo ob lucrum cessans, vel damnum emergens, nisi de illo expresse facta fuerit conuentio per ea, quæ latè tradidimus *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris prænot. 13. num. 1.* quinimmò mutuans debet certiorem facere mutuatarium de tali damno, eo quià mutuatarius nollet eum eo onere mutuum accipere, sed cum minori dispendio vellet alio modo sibi, rebusque suis consulere per ea, quæ tradit *Lessius lib. 2. de iust. & iu. cap. 20. dub. 10. num. 37. vers. aduerte,* ergo &c.)

Cōpensatio damni emergentis, vel lucri cessantis non debetur nisi ex cōuentione Lessius.

3 Assertio II. Si tradiderit comonefaciendo virum illum nobilem de obligatione per se ipsum assumpta soluendi interesse ex cambio indicans præcisè animum beneuolentiam ipsius captandi ex illo mutuo, non poterit ipsum obligare ad interesse cambiorum. Consonat cum ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris prænot. 9.*

Probatur assertio, quià in data hypothesi nec præsumitur animus mutuantis obligandi ad illud interesse, nec mutuatarij se obstringendi ad illud onus, seu obligationem, ergo ex vi illius obligationis non poterit mutuatarius obligari ad soluendum illud interesse, ad quod se obligauit mutuans ex cambio. Antecedens probatur quoad primam partem, quia animus acquirendi beneuolentiam præcisè non coniungitur cum aliquo onere respectu illius, cuius beneuolentiam acquirere intendit, quinimmò docuimus *d. prænot. 9. de mut. & vsuris* non esse vsurariam prauitatem mutuare ea spe, & intentione, vt mutuans acquirat beneuolentiam mutuatarij, etiam si inde speret ex titulo gratitudinis aliquod bonum temporale, quamuis illud intendatur tanquam finis principalis per ea, quæ docent *D. Thomas secunda secundæ quæst. 78. art. 2. Caietanus ibidem art. primo ad quartum. Sotus lib. 6. de iust. quæst. prima art. 2.* ex quibus ex directo sequitur, quod ille animus acquirendi beneuolentiam non coniungatur ex iustitia cum aliquo onere ex parte mutuatarij, cæteroqui illa mutuatio esset vsuraria, ergo &c. Probatur iam idem antecedens quoad secundam partem, quia nemo præsumitur velle assumere obligationem, ad quam non obligatur ex vi contractus, neque ex animo obligandi alterius contrahentis. Consequentia primi argumenti probatur, quià nemo potest obligari ad id, ad quod non obligat substantia contractus, neque obligatur ex se, neque ex onere imposito ab altero contrahente, ergo &c.

D. Thō Caietanus.

Nemo præsumitur assumere obligationem ad quā non se obligat.

Assertio III. si comonefecerit de obligatione per se ipsum assumpta soluendi interesse ex cambio explicitè, vel implicitè indicans velle respectu mutuatarij obligationem compensandi id, ad quod ipse se obligauit ex cambio, & mutuatarius expressè acceptat mutuum cum illo onere, vel simpliciter acceptat ipsum mutuum non reluctans animo expresso mutuantis potest obligari ad illud interesse. In hoc sensu præcisè existimo loquutum *Michaelem Salonium de Cambijs quæst. 4 art. 2. controu. 3. num. primo* dum asserit *vel mercator iste conferens Principi pecunias, quas ab alijs accepit per cambium, admonet illum se accepisse illas per cambium, & sub interesse, vel nihil horum explicat &c.* & paulo post subdit. *Si priori modo, potest exigere, & recipere omne damnum, & interesse, quod patitur, quin & stipendium, quod arbitrio prudentum censebitur iustum, & debitum labori, & industria, quam adhibuit.* 4

Michael Salonius

Probatur primò assertio, quià illa manifestatio cum illo animo, siue expresso, siuè implicito, tali tamen vt manifestè indicet intentionem obligandi, & acceptatio illius pecuniæ non obstante tali manifestationi æquiualet expressæ conuentioni de interesse ratione lucri cessantis, seu damni emergentis, sed quando est conuentio de compensatione lucri cessantis, vel damni emergentis verè resultat obligatio illud compensandi, si illud cessat, seu emergat per ea, quæ dicta sunt *tom. primo sub d. tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris prænot. 9.* ergo &c. Maior probatur, quid enim aliud importat conuentio de compensatione lucri cessantis, seu damni emergentis, nisi expressum animum obligādi ad illam, & consensum præstitum à recipiente, qui ex quo non excepit contra illum animum, quinimmò ipso non obstante acceptauit iustè præsumitur consensisse?

Illa manifestatio & acceptatio æquiualet expressa cōuentioni

Probatur secundò, qui alteri mutuat exprimens suam consuetudinem mutuandi ad vsuram peccat, si posteà à mutuatario, cui expressit talem consuetudinem aliquid suprà sortem recipiat per ea, quæ tradidi *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. IV. §. 2. num. 2.* ergo etiam qui alteri mutuat suscepto in se onere propter mutuum ex cambio soluendi interesse admonens, se pecuniam cambio accepisse sub interesse, & vlterius indicans animum obligandi ad compensationem illius interesse, cui non reluctauit mutuatarius, poterit eundem obligare ad talem compensationem. Consequentia probatur, quia in tantum illa expressio consuetudinis vsuraria est, in quantum per illam intenditur, seu præsumitur velle inducere obligationem retribuendi ex iustitia, & si ponatur retributio præsumitur poni, tanquam debitum iustitiæ per ea, quæ dicta ibi sunt, ergo si illa expressio præsumitur ponere obligationem iustitię, vbi poni non potest, à fortiori supponitur ponere, vbi poni potest. Cum igitur extante illo interesse ex cambio, ad quod mutuans se obligauit in fauorem mutuatarij notificato eidem mutuatario adsit insta causa obligandi eundem ad compensationem ex consequenti sequitur, quod illa expressio re vera inducat obligationem.

Argumentum à paritate deductum valde efficax.

Assertio IV. ex suppositione, quod comonefecerit de onere a se assumpto suo interesse cambij sine expressione animi obligandi ad compensationem, pręsumendum potius est, quod tradiderit animo non obligandi, sed acquirendi beneuolentiam, quam intentione obligandi.

Probatur responsio primò, quià comonefactio illa de onere à se assumpto facta per mutuatarium indiferens est, vel vt coniungatur cum animo obligandi ad retributionem, seu compensationem illius oneris assumpti, vel cum animo gratificandi mutuatarium præcisè; quot enim extant opera secundum se meritoria lucri præstita in fauorem alterius, non cum animo acquirendi retributionem, sed cum intentione præcisè se gratos reddendi illi, in cuius fauorem illa impendunt, sed stante illa indiferentia secundum se non restricta per aliquam expressionem, seu quod idem est in dubio, in qua parte declinet animus mutuantis mitior pars est eligenda in fauorem mutuatarij, ergo potius præsumendum est, quod mutuans notificauerit cum animo se gratum reddendi, quam cum intentione obligandi. Minor probatur, quià mutuum inductum est in fauorem potius mutuatariorum, quam mutuantium, siquidem est benefitium per istos illis præstitum, sed in ijs, quæ inducta sunt in fauorem alterius in dubijs potius interpretandum est pro illo, quam pro alijs, in quorum fauorem non est inductum, ergo &c.

In dubio mitior pars est eligenda in fauorem mutuatarij.

Dices, beneficium non debet retorqueri in odium beneficantis, ergo cum illud grauamen cedat quodamodò in damnum mutuantis beneficantis, in dubio non est contra ipsum refendendum. Sed contra, quià cum grauamen, quod oritur ratione lucri cessantis, seu damni emergentis debeat pro sui compensatione vel expresse, vel per æquiualens deduci in pactum per ea, quæ docui *sub eod. tit. Contractus III. d. Pran. 9.* & cum esset in potestate mutantis, vel expresse, vel æquiualenter conuenire, nec vllo modo conuenit, nec expressit suam intentionem conueniendi, præsumendum est, quod cesserit illi grauamini, vndè dici non potest, quod grauamen retorqueatur in odium beneficantis, cum hoc non fiat ipso nolente, sed secundū eius voluntatem consentientem, vel saltem non reluctantem.

Non retorquetur in odium beneficātis cum fiat ipso volente.

Probatur secundò. Mutuans ad mutuandum exigenti accepit illam pecuniam titulo cambij nec exigente, nec consentiente mutuatario, sed motu & sponte propria, ergo cum illam concesserit mutuatario ipsum non obligando, sed præcisè notificando illud onus à se assumptum non intelligitur illum obligare ad assumendum in se illud onus a se prius susceptum. Consequentia probatur, quia dato casu, quod mutuatarius nollet illud onus in se assumere iam ex se mutuans obligaretur ad illud ex eo præcisè, quod illud assumpserit non consentiente mutuatario, ergo ex vi præcedentis obligationis mutuatarius non obligatur. Rurius cum nec explicitè conuenerit mutuans non induxit obligationem subsequenter, ergo nec ex antecedenti, nec ex consequenti mutuatarius obligatur. Confirmatur, quia ad exigendum interesse ob lucrum cessans, vel damnum emergens debet ille, cui tale lucrum cessat, vel damnum emergit, probare, quod ex illa causa concessionis damnum illud emerserit, vel lucrum cessarit, sed hoc in data hypothesi assertionis mutuans non potest probare saltem, quod euenerit contrà eius voluntatem, ergo &c. Minor proqatur, quia etiam ante concessionem, & acceptationem mutuatarij illud damnum ei emergeret, quandòquidem illud cambium exegit antè consensum præstitum à mutuatario; vndè si ille cognito illo onere non acceptasset mutuum, adhuc mutuans teneretur illud interesse persoluere, ex eo, quod sponte propria non consentiente mutuatario, illud cambium exegerit, ergo &c.

Rationes enunciantes animum gratificandi, nō similiter obligādi.

PRÆNOTIO VII.

An liceat cambium ab vno in alium locum sub vno pretio, & ab hoc alio in primum sub diuerso.

SVMMARIVM.

Expressio casus facta per Salonium cum suis conditionibus 1.

Huiusmodi cambia hoc modo celebrata, quamuis cum illa inaequalitate, iusta sunt, si attendatur debitus modus, & rationes, secundum quas celebrantur 2.

Eliditur probatio Nauarri 3.

Validior, & efficacior probatio Salonij 4.

1 Michael Salonius

PRoponit hanc difficultatem *Michael Salonius tract. de cambijs quaest. 4. art. 2. controu. 19. in appendice ad praecedentem controuersiam* sub terminis, sub quibus constituatur cambium Romae in Valentiam, secundùm quod campsarius recipiens pecunias Romae reddat communitèr sex, vel septem solidos pro ducato, vt dicunt de camera veteri in pretium, & interesse illius cambij, & deindè aliud cambium constituatur Valentiae, secundum quod ille, qui fuerat campsarius in primo cambio, qui fuerat celebratus Romae, pecunias Valentiae alteri pro Roma prius conferat, & deinde Romae non recipiat pro pretio, & interesse talis cambij, nisi tres, vel quatuor solidos monetae Valentinae. Quod, vt clarius explicet, procedit hoc modo. Supponit in primis, quod quis indigens pecunijs Romae easdem exigat, & recipiat à campsore cum onere easdem restituendi Valentinae. Soluit hic campsor Romae pecuniam a se requisitam in tot ducatis v. g. de camera veteri, quorum valor in singulis est viginti trium, vel vigintiquatuor solidorum, sed in restitutione per eum facienda Valentiae, qui prius Romae recepit, obligat eundem ad soluendum Valentiae viginti nouem, vel triginta solidos pro singulis ducatis. Supponit deindè, quod ille, qui primò Romae receperat, vel antecedentèr ad receptionem Romae, vel subsequentèr ad illam nullo habito respectu ad illum contractum Romae celebratum, vel celebrandum prius soluat alicui campsori Valentiae aliquam pecuniarum summam in tot etiam ducatis de camera veteri, & non recipiat in restitutione Romae, nisi ad rationem viginti sex, vel viginti septem solidorum. Quibus positis quaerit, an huiusmodi cambia cum illa variatione pretiorum in conscientia, & in iure subsistant. Hanc eandem difficultatem examinat *Sotus lib. 6. de iustitia quaest. 12. art. primo*, antè solutiones in terminis cambiorum a Metina in Flandriam, & a Flandria in Metinam. Pro solutione

Casus expressus in suis terminis particularibus.

Sotus.

Aduerte difficultatem non habere locum, nisi in loco, quo maneat eadem pecuniae aestimatio omninò immutata, & inuariata; si enim supponas, quod medio tempore intercedente inter primum, & secundum cambium valor pecuniarum, vel in vno, vel in altero loco commutetur, tunc nulli dubium, quin iustè possint contingere huiusmodi cambia cum illa variatione pretiorum, dummodò seruetur equalitas secundum valorem, quem in vnoquoque ex his locis habent, vndè non incongruè docuimus supra *sub hoc eod. tit. de Cambijs III. Praenot. 3.* licere pecuniam in nundinis in vno loco ad nundinas in alio cambire habito respectu copiae, quae est in vno, & inopiae, quae est in altero, ità vt scilicet pro maiori numerata, vbi est copia, minor recipiatur, vbi est inopia. His sic pro explicatione praesupositis sit

Debet in eodē loco valor pecunia esse inuariatus.

Assertio, huiusmodi cambia hoc modo celebrata, quamuis cum illa inaequalitate iusta esse, & licita, si attendatur debitus modus, & rationes, quibus celebrantur *Nauarrus in comment. de Cambijs à num. 68. vsque ad num. 76. Michael Salonius tract. de Cambijs quaest. 4. art. 2. controuers. 19. num. 7. vers. sed diluenda est dubitatio in appendice ad praecedentem controuersiam.* 2

Nauarrus. Salonius

Probat Nauarrus, quia mercator iustè potest emere pecunia praesenti aliam absentem minori pretio, ac illa valeat, quià absens minoris valere censenda est. Sed haec ratio, praeterquam quod superius latè reprobata est, in praesenti cum Sanctiss. D. N. Innocentius XI. Pontifex nunc regnans damnarit propositionem illam, quae est in numero quadragesima prima *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non minoris faciat pecuniam praesentem, quam futuram potest creditor aliquid vltrà sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab vsura excusari*, nullam vim penitus habere potest. 3

Probatio Nauarri, eiusque confutatio.

Probatur igitur cum Salonio hoc pacto. Licitum est inire cambia, vel cum interesse solius virtualis traiectionis, vel secundum interesse attenta aestimatione, quam habet pecunia in vtroque loco, si fiant ad exigentiam indigentium pecunia in talibus locis; quibus positis sic argumentor. Quandò campsor ad exigentiam campsuarij prius confert pecuniam Romae, vt eandem posteà recipiat Valentiae ipse non eget illuc suam pecuniam transferre, sed potius mutuatarius, vt sibi hic conferatur, ergo potest iustè velle, vt attendatur pecunia secundum maiorem valorem, quem habet in loco, in quo eam soluit. Cum igitur Romae, vbi soluit, habeat maiorem valorem, quam Valentiae; tùm quià ibi adest minor pecuniarum affluentia, tùm quià pecunia maximè Romae necessaria est ad innumera negotia, quae in curia Romana passim occurrunt, hinc fit, quod 4

Firma probatio Michaelis Salonij.

tanti

tanti Romæ æſtimantur vigintiquatuor, quanti Valentiæ triginta, ergo poteſt iuſtè velle ſolummodò cambire ſecundum illum valorem, ſecundum quem pro vigintiquatuor, quos ſoluit Romæ, ibi triginta conferantur Valentiæ, vbi maior eſt copia, & minor neceſſitas.

Rurſus, quandò campſor prius recipit Valentiæ, vt Romæ reſtituat cum præcisè habeat traijcere Romam illam pecuniam, quam Valentiæ recepit, poteſt iuſtè exigere pretium illius traiectionis ad rationem trium, vel quatuor, ergo poterit iuſtè recipere Valentiæ viginti ſex, vel viginti ſeptem ſolidos, vt Romæ tradat nonniſi viginti tres, vel viginti quatuor ſecundum æſtimationem, quam ibi habet, ergo ſub hac conſideratione licitus erit hic vſus cambiendi a Valentia in Romam ſub minori pretio, & a Roma in Valentiam ſub maiori, quandòquidem vtrobique exiſtunt diuerſæ cauſæ ſub diuerſo reſpectu iuſtificantes talia cambia

Alia probatio valdè efficax.

Si autem hic inquiras, cur in priori caſu attendatur valor pecuniarum præcisè, non ſic in ſecundo, ſed tantum onus virtualis traiectionis; ſtatim reſpondeo hoc prouenire, quia cambia ineuntur in fauorem campſuarij ſic exigeotis, vndè in primo caſu non tenetur campſor pecuniam Romæ erogare ſecundum diuerſum valorem, quem ibi habet, non enim ipſe indiget pecuniam ſuam Valentiam transferre; in ſecundò autem ipſe aliud oon præſtat, quam traiectionem, adeòque oon niſi ſtipendium ipſius poteſt iuſtè exigere. Et ecce cauſa talis diſcriminis, quam ingenuè fatetur *Sotus lib. 6. de iuſt. quæſt. 12. art. primo* ſe ignorare; vndè non eſt, cur per ipſum ita ſtrenuè denegetur iuſtitia huiuſmodi contractuum, quos etiam mercatores paſſim, & frequentèr ineunt, non alia ducti ratione, niſi quià vident communi vſu comprobari ignorantes legitimam rationem, in qua huiuſmodi vſus radicetur.

Sotus.

PRÆNOTIO VIII.

An licita ſint cambia, quæ fiunt ab Hiſpali in Luſitaniam cum recurſa a Luſitaoia in Hiſpalim, & quomodò fiant.

SVMMARIVM.

Exponitur facti ſeries in terminis proprijs 1.
Opinio Nauarri approbantis talia cambia 2.
Opinio Soti reprobantis 3.
Hic cambiorum vſus ſecundum expoſitum ſenſum licitus eſt 4.
Rationes intentum euincentes 5.
Soluuntur argumenta Soti 6.

1 NON valdè diſſimilis præcedenti quæſtio hæc eſt, quam modo examinandam propono. Vt autem clarius procedatur, praxim in primis refero, & modum, quo huiuſmodi cambia celebrantur. Mercator in fine nundinarum reperitur, qui ex negotiationibus, quas ibi habuit, pecunias plurimas congeſtas habet, & ſuperſtites, quaſque cum otioſas retinere nolit eaſdem confert campſori titulo cambij Vliſiponæ ſibi poſt menſem reſtituendas. Hoc vnum certum eſt maiorem Hiſpali, vbi cambium celebratur, adeſſe pecuniarum affluentiam, quam io Luſitania, & propterea eam confert cum exiguo lucro puta vnius pro centenario. Cum deindè illam Vliſiponæ recuperat eandem iterum tradit per aliud cambium ab Vliſipona in Hiſpalim cum intereſſe, & lucro recipiendo ab eodem campſore, puta quinque, vel ſex pro centum. De huiuſmodi cambiendi vſu hic erit ſermo inquirendo, an iuſtitiam præferat, vel iniuſtitiam

Exponitur ſenſus quæſtionis in ſuis terminis.

Nauarrus *in commem. de Cambijs à num. 68. vſque ad num. 76.* ipſum approbat, multiſque aſſertum argumentis comprobare contendit, præcipue ex communi vſu mercatorum a oemine reprobato, quin potius celebrato omnibus, ad quos pertinet reprobare, ſcientibus, & non reluctantibus, & ex neceſſitate ad varia humana commertia, cum ſine tali cambiendi vſu magnum emergeret Reipublicæ detrimentum. Secundo ex illo principio, quod exiſtimet pluris valere pecuniam præſentem, quam abſentem. 2

Rationes Nauarri approbãtis cõtractum.

Sotus verò *lib. 6. de iuſt. quæſt. 13. art. 2.* huiuſmodi vſum abſolutè damnat, multiſque ſibi ſuadet iotentum euincere. Primò, quia illud vnum, quod confert tradens pecuniam Hiſpali pro Vliſipona eſt ratione traiectionis pecuniæ, & quidem iuſtum; illa verò quinque, vel ſex, quandò reducuntur pecuniæ ex Vliſipona io Hiſpalim ad proximas ſequentes nundinas non vidētur poſſe eſſe iuſta, quià non aliundè videntur poſſe iuſtificari, quam ex maiori campſoris dilatione, quod redolet vſuram. Secundò, quia, quandò cambium reducitur ex Vliſipona in Hiſpalim, vel illa quinque, vel ſex pro centenario exigerentur ratione traiectionis præcisè, vel ratione diuerſæ æſtimationis pecuniæ in vtroque loco propter penuriam, & copiam pecuniarum, quæ eſt reſpectiuè in vtroque loco; ſi primum; iniuſtum videtur illud pretium, quia ſicuti ex Hiſpali io Vliſiponam non confertur per tradentem pecuniam, nonniſi vnum pro centenario transferenti, ita transferenti ex Vliſipona in Hiſpalim vouio pro centenario a tradente potius eſſet conferendum, quam ipſi tradenti quinque, vel ſex pro centenario per eum, qui debet reſtituere Hiſpali. Si ſecundum, fatetur quidem ratione maioris æſtimationis, quam habet pecunia in Luſitania, quam Hiſpali poſſe tradentem, 3

Rationes Soti ipſũ reprobãtis.

quid

quid lucrari, non tamen quinque, vel sex pro centenario, quia illa differentia æstimationis non est tanta, vt mereatur illam compensationem quinque, vel sex, vndè illa exigentia non potest ex alia causa prouenire, quam ex temporis dilatione, quod vsurariam redolet prauitatem. Quid igitur concludendum?

4 Assertio. Ille cambiorum vsus secundum expositum sensum licitus est, & omni penitus labe vsuræ, seu iniustitiæ immunis *Nauarrus qui suprà. Michael Salonius de Cambijs quæst. 4. art. 2. controu. 19. num. 5.* Adhæreo quidem in hac assertione Nauarro, non tamen propter rationes, quibus ipse innititur, cum superius confutatæ remaneant.

Nauarrus. Michael Salonius

5 Probatur igitur assertio primò quoad primum cambium celebratum Hispali in Vlisiponam, quia illud pretium vnius pro centenario iustum est pro onere illius virtualis traiectionis, nec in aliquo grauatur ipse campsuarius transferens, siquidem non quid amplius debet conferre tradenti, nisi id, quod in loco restitutionis æquiualet pecuniæ in loco receptionis illius, ergo in illo cambio nulla interuenit vsuræ, nec iniustitiæ labes. In hac parte consentit nobiscum Sotus, qui in vniuersum allegatus fuit pro contraria sententia.

Probatio quoad primum cambium celebratum Hispali.

Probatur assertio secundò quoad secundum cambium celebratum Vlisipone in Hispalim, quia in eo saluatur debita, & proportionata æqualitas requisita ad naturam contractus cambialis, ergo non est, cur talis contractus non debeat subsistere. Antecedens probatur, quia tanti valoris sunt illa minora, quæ tribuuntur Vlisiponæ, quanti sunt illa maiora, quæ restitui debet Hispali propter rationes penuriæ, & affluentiæ pecuniarum, quæ sunt respectiuè in vtroque loco. Non amplius immoror, quia hæc assertio non est dissimilis in substantialibus à præcedenti, & eisdem innititur fundamentis, & rationibus roboratur

Probatio quoad secundum celebratum Vlisipona.

6 Ad argumenta nunc, quæ ex Soto referuntur, respondendum est, & quidem ad primum facile patet, quid sit dicendum, non enim ex traiectione, quæ fit ex Vlisipona in secundo cambio in Hispalim, acquiritur ille excessus, quin potius si ex hoc capite proueniret ille excessus tribuendus esset traijcienti, non ei, in cuius fauorem transfertur, sed ex valore diuerso, quem habet pecunia in vtroque loco, qui tamen valor in inæqualitate pecuniæ quoad numerum equiualens est in vtroque loco, nec verum est, quod ille excessus acquiratur solummodò ex motiuo protractionis temporis, vt male arbitratur idem Sotus. Ad secundum, incongruè asserit idem Sotus, quod non mereatur totum illum excessum, quandòquidem ille supponitur esse intra æqualitatem debitam, nec in alio sensu procedit assertio, nisi in suppositione æqualitatis valoris in vtroque loco.

Soluuntur argumenta per Sotũ producta.

PRÆNOTIO IX.

De quadam industria mercatorum subtrahendi pecunias suas à debitore, quem timent vergere in decoctionem.

SVMMARIVM.

Exponitur praxis talis industriæ 1.

Iniuriosa est talis industria, quam ego adhibeo, adeòque contra me parit actionem doli in fauorem Sempronij, si soluerit, non eius, qui contulit talem summam Seio Genuæ 2.

Confutatio Filiutij, eiusdemque rationum 3.

Specialis est modus se subtrahendi à periculo decoctionis debitoris ex cambio, quem mercatores italico sermone vocant *modo d'vscire di sotto d' vn debitore, del quale si dubita, che sij per fallire*, de cuius iustitia modo contingit loqui. Vt autem clarè procedatur, praxis hæc est

Seius Genuæ debet mihi mille nummos aureos, quos restituere debet ad proximas futuras nundinas Placentiæ celebrandas. Excitato quodam strepitu de proxima decoctione Seij, ego ex industria scribo eidem, vt remittat mihi mille Mediolanum, eosque trahat Romam ad Sempronium meo nomine me constituendo debitorem eiusdem Sempronij, promittens me curaturum solutionem eorundem ab eodem Sempronio, cui tamen nihil committo. Seius vigore talis commissionis illos mille mihi remittit per literas, quibus acceptatis illos exigo. Interim Sempronius, ad quem Romam trahuntur illi mille, vel illos soluit, vel non, si soluit nulla habita mei commissione periculum decoctionis Seij in se assumit; si verò non soluit, tunc periculum transfertur in eum, qui dedit Seio ad cambium illos mille, sicque quodamodò, ego videor ex tali industria liberari à periculo decoctionis eiusdem Seij 1

Exponitur modus talis industriæ

Quod Sempronius illos mille soluendo Romæ sine mea commissione in se periculum assumat decoctionis, si euenerit, Seij, ex eo facile euincitur, quia acceptando literas Seij, easque soluendo constituendo me debitorem, cum id perficiat sine mea commissione non me obligat, ergo retinet præcisè obligatum ipsum Seium mandantem. Antecedens patet, quia non est assignabilis titulus, quo ego obligari possim erga eundem Sempronium, non titulo delegationis, nec nouationis, quandòquidem sine mea acceptatione non potest esse nouatio, nec delegatio, non actione mandati, quia ego mandatum non dedi soluendi,

Argumentum contra Sempronium.

ni. quà ratione etiam non teneor actione præscriptis verbis; non ex culpa ratione deceptionis, quandòquidem ipsum non decepi, cum non egerim cum ipso.

Quod etiam non soluente Sempronio periculum decoctionis pertineat ad eum, qui dedit Scio ad cambium facile sic euincitur, quià ipse non soluit exigente me eidem Seio, ergo si malè soluerit ipsius infortunio imputandum est, non mihi. Consequentia tenet, quià quod quis soluerit alteri, qui sit, vel posteà reddatur impotens ad solutionem, non potest alterum, qui non concurrit obligare ad restitutionem soluti. Quid enim mihi, quod ille soluerit non habenti, quo restituat? Nihil ominus fit.

Ratio-nes contra eum, qui dedit Seio ad cambiũ.

Assertio. Iniuriosa est talis industria, quam ego adhibeo, adeòque contrà me parit actionem doli in fauorem Sempronij, si soluerit, non eius, qui contulit talem summam Seio Genuæ *Filliutius quæst. mor. tract. 35. part. 2. de censibus, & Cambijs cap 9. num. 462.* qui tamen videtur discordare quoad secundam partem.

2 Probatur, quià per talem industriam confero efficacem occasionem damni Sempronio, & quidem conscius talis periculi, in quo idem Sempronius constituitur, ergo si tale damnum illi obueniat tenebor saltem in subsidium illud reparare. Consequentia tenet, quia qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur *l. qui occidit §. hac quoque actione ff. ad leg. Aquil.* neque obstare potest, si asseras id totum damni tribuendum esse nimiæ credulitati, & simplicitati dicti Sempronij soluentis sine meo mandato, vel commissione; non, inquam, obstare potest, quià quod soluerit originem traxit à dolo meo, qui vt me eximerem in periculum alterum illorum conieci; neque enim Seius traxisset in Sempronium illam summam, nisi id ego ei commisissem per meas literas; neque item facilitas Sempronij ad credendum me eximit à dolo, siquidem regularitèr talis est inter mercatores fides, quam sibi ad inuicem adhibent, vt dubitare non potuerim, quin Sempronius esset illico soluturus præcipuè audito nomine meo, quod scio esse cum optima opinione acceptum apud ipsum Sempronium, adeòque in tali commissione data Seio vtor quodamodò humanitate Sempronij ad ipsum decipiendum, quod iniustum est.

Solutio facta per Sempronium originẽ traxit à dolo meo.

Ratiò secundæ partis est, quià ego vtens tàli industria non commisi Seio, vt acciperet ad cambium ab alijs, sed tantum vt remitteret ad me pecuniam, eamque traheret Romam nomine meo obligando me ad lucrum cambiorum, & stipendia prouisionum vsque ad tempus solutionis, ergo si ab alijs ad cambium acceperit non est mihi imputandum, quandòquidem potuisset Petrus id præstare non accipiendo ab alijs, sed transmittendo ex sua pecunia; & quoad hanc partem assertionis multum faciunt ea, quæ asserebam supra ante positam assertionem *vers. quod etiam non soluente Sempronio.*

Hic acquiescere non possum Filliutio 3
loc. mox alleg. qui agens in terminis, de quibus procedit assertio, absolutè asserit in casu, quod Sempronius non solueret, quod periculum non pertineret ad illum, qui contulit talem summam Genuæ ipsi Seio, sed ad me; agens verò in terminis (in quibus supponit, quod ego commiserim eidem Seio, vt remittat mihi mille, eosque trahat meo nomine Romam personæ, quam postea ipsi significabo pro nunc non determinans ad finem dignoscendi, quid emergat de eodem Seio) asserit, quod ille, qui contulit talem summam subiaceat periculo, nec mihi sit imputandum. Dicat quæso Filliutius, cur tale periculum in hoc secundo casu ad me non pertineat, nec mihi sit imputandum? Respondet, quià ego non commisi Seio, vt acciperet ad cambium ab alijs, sed tantum, vt ad me remitteret pecuniam, quam vtique ex sua non accipiendo ab alijs poterat remittere. Reflectat modo ad primum casum. Anne ego eidem commisi, vt ab aliquo illam summam reciperet? Nequaquam. Quomodò ergo in me transfundit periculum, quem exemerat in casu præcedenti? Certè eadem viget ratio in vtroque, adeòque & idem ius. Quod deindè in casu præsentis assertionis ego commiserim, vt traheret illam summam Romæ ad Sempronium determinatè; in casu verò, de quo loquitur secundò loco Filliutius non commiserim, vt traheret de presenti, & determinatæ personæ, sed de futuro, & personæ, quam postea nominanero, nihil facit in ordine ad eum, qui contulit talem summam Seio Genuæ, vel assumpsit in se onus talis summæ, quandòquidem ego non coegi ipsum Seium ad accipiendam talem pecuniam ad cambium, nec decepi illum, qui dedit, cum enim non commiserim, vt nomine meo acciperet, non sum causa efficax damni, quod sequitur in dante ad cambium, nec est aliqua connexio inter hanc acceptionem, & commissionem trahendi talem summam Romam, vel ad Sempronium, vel ad alterum posteà nominandum, adeòque &c.

Non arridet opinio Filliutij quo ad hanc rem.

PRÆNOTIO X.

De Concessionibus, & Pontificum approbationibus quoad cambia, eorumque conditiones.

SVMMARIVM.

Concessio Pij V. Mercatoribus Bononiensibus per extensum 1.

Conditiones in ipsa apposita, & reprobata 2.

Quam-

Quamuis hæc constitutio non sit præceptiua est tamen approbatiua 4.
Constitutio Pij V. super cambia per extensum 4.
Nonnulla declarationes eiusdem Congregationis iussu Vrbani VIII. pertinentes ad cambia 5.

AD pleniorem notitiam eorum, quæ vel ad iustitiam, vel iniustitiam cambiorum pertinere possunt, & animos cambientium instruere ad negotiationis talis honestatem in ijs, quæ approbantur, & turpitudinem in ijs, quæ sunt refellenda, placet sanctiones Pontificum, Sacræque Congregationis declarationes, quæ varijs in casibus emanarunt, per extensum referre, vt nouerit quisque, quæ liceant, sequi, quæque non liceant, persequi. Plura sane attigi *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. Prænot. 6.* in Constitutione Pij V. in quo plures præscribuntur conditiones in constitutione cambiorum obseruandæ, quia tamen successiuè ex perspicaci in lucrando campsorum acumine nouæ artes, nouæque conditiones inductæ fuerunt, & in dies inducuntur, nouæ etiam induci debuerunt constitutiones, & declarationes, quibus & cohiberi posset auida eorundem campsorum lucrandi ingluuies in ijs, quæ æqua non sunt, & neutiquam in ijs retardari, quæ nulla iniustitiæ labe deturpantur. Prodeat nunc igitur primo Pius V. sanctissimæ recordationis, qui prius normam cambijs præscripserat, suamque mentem aperiat in approbatione capitulorum, quæ per Mercatores Bononienses eidum fuerunt proposita in sua Bulla, quæ est sequentis tenoris videlicet.

PAPA PIVS V. ad perpetuam rei memoriam.

1 *EX debito pastoralis officij nobis licet immeritis diuina dispositione commissi erga Christifidelium vniuersorum statum prospera, faelicitèrque dirigendum omnem mentis nostræ aciem assiduè intendentes, illos præcipua cura, studioque maiori prosequimur, quas tanquam peculiares etiam temporali nostro, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ regimini commissit Altissimus, & ea, quæ pro publica, priuataque illorum vtilitate, & commoditate prouida consideratione ordinata esse reperimus, quo firmiore gradu nitantur, approbationis nostræ beneficio libentèr stabilimus. Nuper siquidem sicut accepimus dilecti filij mercatores ciuitatis Bononiæ publico, & priuato bono, & commodo, ipsiusque Ciuitatis decori consulere volentes nonnulla capitula Emporij, seu cambij realis in dicta Ciuitate vti Romæ, & in plerisque alijs præcipuis tam Italiæ, quam extra Italiam fieri solet introductionem, & ipsorum mercatorum, aliarumque personarum securitatem concernentia sub nostro, & Sedis Apostolicæ beneplacito condiderant, quorum tenor sequitur, & est talis.*

2 Volendosi dar principio al fare in questa magnifica Città di Bologna publica piazza de Cambij reali per diuersi luoghi, come si costuma nelle principali Città d'Italia, & specialmente in Roma, non solo per commodo, & vtile de' particolari, ma ancora per honore d'essa Cittade, come si presupone, che essere debba, & intendendosi fare ciò con buona gratia, e sodisfattione de' Superiori, & non altrimente, si dice, e domandasi per parte de' Mercanti, che per conseguire questa cosa sij loro concesso da' Superiori, & confirmato da nostro Signore, quanto qui nelli infrascritti capitoli si contiene.

In prima, che la Piazza sij libera per ogni sorte di persone, cosi terriere, come forestiere, & tanto non mercanti, quanto mercanti, di modo, che ad ogni sorte di persone di qualsiuoglia grado, e conditione sij lecito il dare, & il pigliare danari à cambio, purche il cambio sij reale. Intendendo essere cambio reale, quando con effetto si dà il danaro in vn luogo, accioche sij pagato in vn' altro, secondo che cantano le lettere del cambio, & cosi le lettere vadino con effetto al luogo, & alle persone, à chi sono indrizzate, & che iui sijno pagate, ò ricusate.

Appresso, che sij in potestà di ciascuna persona etiamdio, che non sij Mercante il dare i suoi danari in mano de' Mercanti, accioche li dijno à cambio reale con farsi stare del credere, come si vsa nelle altre Piazze d'Italia, e fuori d'Italia, & possa ogni persona ancora dare danari à cambio, & far che sijno ricapitate le lettere sopra di essi datori, & cosi tenerli sù li cambij, fino che saranno rimborsati da chi haurà preso il danaro.

Terzo, che se da' forastieri saranno mandati danari contanti in questa Cittade, purche si dijno à Cambio in detta Piazza cotali danari s'intendano essere, & sijno liberi, e franchi à fauore del forastiero, che li haurà mandati, etiandio, che elli per qualsiuoglia causa fosse bandito, e condanato dallo stato di Santa Chiesa eccetto per causa d'heresia, e læsæ Maiestatis, ouero per qualsiuoglia caggione fosse debitore alla Camera, ò al Fisco, & non si possa, ne si debba fare alcuna rapresaglia di tali danari, mà come è detto sijno sempre liberi, & franchi alla volontà di detto forastiere. Et questo medesimo sia detto, & s'intenda parimente delle rimesse de' danari, che per lettere di cambio di fuori fossero da tali persone rimesse in questa Cittade.

Quarto, che di tutte le questioni, & liti, che occorrerano per causa di detti cambij in questa Cittade trà qualsiuoglia sorte, e gradi di persone solamente, il Giudice, ò Consoli, ò sopraconsoli del foro de' Mercanti sijno, e s'intendino essere Giudici competenti, & che niuno altro Giudice, ò Tribunale, ne qualsiuoglia altro Superiore se ne debba, ò possa intromettere ne per conoscere & giudicare, ne per respondere & impedire, ò inhibire al detto foro, ò in qualsiuoglia altro modo impacciarsene, mà che semplicemente, e senza ostacolo alcuno la cognitione, & decisione, & essecutione di dette liti, e questioni è cause spetti, & appartenghi solamente al detto foro non solo nella prima instanza, mà ancora nelle appellationi fino all' vltimo fine della causa secondo la dispositione, & forma delli statuti di detto foro, & se alcuno si appellasse à nostro Signore cotale appellatione s'intenda deuoluere, & sij deuoluta ipso iure al Giudice delle appellationi, & alli sopraconsoli, come specialmente delegati da sua Santità in tal caso, dinanzi à loro l'appellante debba proseguire la causa dell'appellatione nel debito tempo dato dallo statuto di detto foro, altrimente l'appellatione sij nulla, e di niuno valore, & la sentenza data si debba esseguire per il Giudice, & Consoli, come se non si fosse appellato.

Il luogo della Piazza, oue s'habbino à ragunare i Mercanti, sij la loggia del foro sopradetto, ouero altro luogo, che fosse giudicato migliore.

Et in tal luogo si debbano ridurre i Mercanti d'vn' hora innanzi desinare, & così vn' hora innanzi la sera per trè giorni della settimana, cioè il Lune, il Mercore, & il Venere se saranno giorni di lauoro, altrimente si facci piazza il giorno auanti, se non sarà di festa, & non mai in dì di festa per negotiare.

Li cambij si debbano fare à scudi d'oro in oro di Zeccha per tutte le Piazze, & in conti, & scritture s'habbino à tenere à scudi d'oro in oro di Zeccha, così con li terreni, come forestieri.

L'vso del tempo à pagare le lettere del Cambio, che saranno drizzate à Bologna, e durano *ad vso*, sij & s'intenda essere, come qui appresso.

Da Roma, & Genua dieci giorni vista.

Da Milano, Venetia, Fiorenza, Pisa, Luccha, & altri luoghi di Toscana otto giorni vista.

D'Ancona, la Marcha, la Romagna, & altre terre di Lombardia otto giorni vista.

Da Napoli giorni quindeci vista.

Da Palermo, Messina, Bari, & altre terre del Regno mese vno vista.

Da Lione, Bisanzone, & Spagna secondo la fiera.

D'Anuersa, Parigi, e tutte le terre della Fiandra, e della Francia due mesi fatta.

Da Londra, e da Leuante mesi trè fatta.

Il pagamento de' sensali, che saranno mezzani à detti cambij reali habbi da essere vn soldo d'oro per ogni cento scudi da ciascuna delle parti, & che detti sensali debbano essere approuati, & licentiati nel foro de' Mercanti, & osseruare, & fare tutte quelle cose, che da loro si ricercano, secondo la dispositione de' Statuti del detto foro, & in specie debbano tener conto in vn libro regolato à guisa di giornale scriuendoui di sua mano di giorno in giorno tutti i cambij, de' quali saranno stati mezzani nominando chiaramente ciascuna partita, il datore, & il prenditore, le quantità, & a che prezzo, & il luogo, per il quale si sarà cambiato, & mancando essi di fare questa in tutto, ò parte debbino essere cassi, e priuati dell' officio, & le sij leuato ogni prouisione, che perciò hauessero.

Quanto alle liti, & questioni, che per conto di detti cambij potrebbono accadere, se alcuna lettera di cambio fatta in Bologna ritornarà di qualsiuoglia luogo ricusata, ò non pagata con il protesto, il creditore in mano del quale ritornarà detta lettera debba presentarsi dinanzi al Giudice, & Consoli del foro della mercantia, se all' hora vi si ritroueranno, altrimente innanzi ad vno de' Notarij di detto foro, e dimandare l'essecutione di tale lettera contro quelli, che l' hauranno fatta, i quali Giudici, ò Consoli, ouero il detto Notaro senz' altra intimatione, ò citatione incontinenti debbano darci la detta essecutione, & possa il creditore con vno de' messi della Corte andare di subito alla Casa del debitore, & fare l'essecutione ne' suoi beni per assecuratione d'esso creditore per quella somma, che canterà la lettera del cambio, & per le spese, danni, & interessi ad arbitrio del Giudice, & Console.

Et caso, che alla detta essecutione ostasse qualche impedimento, ò difesa debba il messo subito farne la relatione al Notario, il quale sij tenuto dare incontinente il precetto personale al detto creditore contro il debitore. Et fatta tale essecutione nelli beni possa poi il debitore comparire innanzi alli detti Giudici, & Console à dimandare ragione, se si sentirà aggrauate, ò se vorra allegare alcune delle eccettioni, che si possono opporre alle lettere di cambio, come di sotto si dirà, mà non sij vdito in modo alcuno, se prima non haurà assecurato il creditore, ancora che non fosse il tempo del pagamento della lettera del cambio.

Mà in caso, che ritornasse alcuna lettera di cambio con protesto, e che si trouasse essere morto colui, che fece detta lettera si debba, e possa procedere per

l'esse-

l'essecutione ne' beni dell' Heredità del morto, non altrimente, che se esso fosse viuo, non ostante, che si dicesse detta heredità essere giacente, & pendere il tempo dato dalla legge ad adire, ò ripudiare l'Heredità, ò a fare l'inuentario, ò esserui pupilli, a quali non fosse stato prouisto di tutore, & non ostante qualunque altra cosa, ò ragione, che si allegasse in contrario

Et in tanto, che gl' Heredi del morto hauessero tolta l' heredità con il benefitio di lege & inuentario, & fatto l'inuentario legitimamente innanzi, che il creditore sij comparso à dimandare la detta essecutione, & volessero detti heredi seruirse di detto beneficio per impedire l'essecutione di detta lettera, possa il creditore, & le sij lecito pigliare la somma de' denari di quelle lettere à cambio, & ricambio à tutte spese, e danni della detta heredità insino à tanto, che egli non sarà sodisfato intieramente.

Dichiarandosi, che ogni sorte di persone di qualsiuoglia grado, ancora che fossero di Magistrato, contro de quali ritornasse lettera di cambio non accettata, ò non pagata con il protesto possono, e debbano ad instanza del creditore essere essatti nelli suoi beni per il pagamento, ò per l'assecuratione del pagamento di tal lettera incontinenti, che ne sarà fatta l' instanza per il creditore dinanzi al Giudice, & Console, ò al Notario, come di sopra è detto. Non ostante lege, statuti, consuetudini, priuilegij, ò qualunque altra cosa incontrario.

Et perche occorre alle volte, che alcuno, che dà danari a cambio, lo fa con hauer securtà, la quale sottoscriue la seconda, ò la terza di cambio, come si costuma in tutte le Piazze, però si dichiara, che quando la prima lettera ritornasse ricusata, ò non pagata con il protesto il creditore possa così agere contro colui, che haurà sottoscritta la seconda, ò terza di cambio, come contro il principale, che l' haurà fatta, come à lui più piacerà, & senza suo pregiudicio contro l'altra parte, & tutto quello, che si è detto del fare l' essecutione contro il principale si intende parimente detto del sottoscriuente, non ostante cosa alcuna in contrario.

Alle dette lettere di cambio reale non corra mai prescrittione di tempo & à quelli, che ritornassero indietro recusate con il protesto, non se ne possa opporre eccettione alcuna saluo, ò che la lettera non sij scritta, ò sottoscritta di mano di chi vi è nominato per scribente, ò sottoscribente, ò di suo institore, ò che ella sij stata pagata. Et sopra queste due eccettioni si proceda, conosca, & determini sommariamente, di piano, senza strepito ò figura di giudicio, & a modo di buono Mercante, & reietta ogni cauilatione, & solamente considerata la pura verità del fatto. Et si dichiara, che in tutti i luoghi di questi capitoli, doue si nomina colui, che habbi fatto la lettera di cambio s'intenda per fattore, ò scribente della lettera colui, ò coloro, che sono nominati nella sottoscrittione in nome de' quali, ò fatta la lettera, se bene non fosse fatta, ò sottoscritta di lor mano, purche sij sottoscritta di mano di persona, che habbia il compimento della ragione, ancorche egli non fosse compagno, ò altrimête interessato in essa ragione

Quanto poi alle lettere di cambio fatte in qualsiuoglia luogo per Bologna, se alcuna lettera non sarà accettata secondo il tenor suo potrà il presentante protestare d'ogni spesa, danno, & interesse contro colui, che haurà fatta la lettera, & contro ciascuno, che vi fosse obligato. Et caso, che fosse assente da Bologna colui à cui sarà diretta la lettera, ne ci fosse, chi per lui hauesse facoltà, ò compimento d'accettarla possa il presentante andar alla Casa del detto assente insieme con vno de' Notari del foro de' Mercanti, e quiui fare il suo protesto sopra l'accettatione, se per all' hora non sarà il tempo del pagamento, & venuto il tempo del pagamento, ne essendo pagata, potrà rifare il suo protesto sopra del pagamento.

L' accettatione delle dette lettere di cambio, che saranno drizzate à pagarsi in Bologna si debba fare solamente per mano di chi haurà il compimento della ragione, alla quale saranno stati tratti i danari, ò sij Padrone, ò institore, che habbi tal compimento, altrimente cotale accettatione sij di niun valore, se bene fosse fatta per mano d'alcuno compagno, agente, ò garzone della ragione, & ciaschedun Mercante sij tenuto dar notitia al Conseruatore del detto foro della persona, ò persone, che hanno, ò che pro tempore haueranno il compimento della sua ragione, il qual Conseruatore ne debba far rogito nel libro acciò deputato, è parimente si facci rogito, quando si riuocasse tal compimento

Et quando le dette lettere saranno state accettate da chi deue, & può accettarle, come si è detto, sij obligato la ragione farne il pagamento à suo debito tempo, ne per tall' accettatione s'intenda essere pregiudicato al presentante, che non possa agere contro qualunque persona, che al cambio di quella lettera in qualunque modo fosse obligato, con tutto che di vna parte fosse seguito il pagamento, ma resti sempre salda la sua ragione contro ciascuno interessato in detta lettera fino all' intiera sodisfattione di quello tanto della vera sorte, quanto delle spese, danni, & interessi.

Et se auenisse, che doppo l' accettatione della lettera di cambio seguitasse rottura, ò fallimento della ragione, che la do-

doueua pagare, & così essa lettera non hauesse il suo debito compimento al tempo, in tal caso il presentante potrà farci il suo protesto, & chi haura fatta la lettera sarà tenuto al creditore d'essa satisfare della vera sorte, & ogni spesa danno, & interesse

Et in ciascun caso di lite, questione, ò controuersia, che sij per occorrere per conto di dette lettere di cambio non possano mai comparire, ne si debbano amettere in alcun modo Procuratori, eccetto che nelli casi, ne i quali è permesso per li detti statuti del foro dei Mercanti nel trattato delle lettere di cambio, & con quelli modi, & coo quelle conditioni, che in detto trattato si contengooo, quanto ad essi Procuratori, & non altrimente, ne in altri casi

Et se per conto di detti cambij reali occorresero liti, ò questioni in alcun caso, del quale non sij prouisto per li presenti capitoli in tal caso si stij all' arbitrio del Giudice, & Consoli di detto foro, ò della maggior parte di loro, mà in tutti li soprascritti casi si debba procedere, far essercitare, giudicare, & essequire secondo la dispositione de' presenti capitoli, & non secondo il statuto di detto foro della mercantia, doue si tratta delle lettere di cambio, in quaoto che sijno diuersi, ò contrarij ad essi capitoli, ma oel resto rimanghino detti statuti nel suo pristino vigore, & osseruanza così circa le dette lettere di cambio, & circa li scritti priuati, come ancora in tutte le sue altre parti, & massimamente in tutti i luoghi, doue si parla della giurisdittione, & podestà, ò del Giudice, ò dei Consoli, ò li sopraconsoli, ò de statutieri in qualunque modo, ò causa, non ostante qualsiuoglia cosa incontrario

Quæ quidem statuta dilecti filij Ioannes Baptista Doria cameræ Apostolicæ Præsidens Clericus, & modernus ipsius Ciuitatis Gubernator, ac Quadraginta Reformatores Status libertatis dictæ Ciuitatis rata, & grata habuerunt. Cum autem ijdem mercatores cupiant præmissa statuta pro illorum subsistentia firmiori Apostolicæ confirmationis munimine roborari. Nos igitur, qui quarumlibet Ciuitatum præsertim nobis, & Apostolicæ sedi temporali dominio immediatè subiectarum ornamentum, & decus, ac vtilitatem, quantum cum Deo possumus, libentèr procuramus, præfatos mercatores, eorumque singulos à quibusuis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, alijsque Ecclesiasticis sententijs, censuris, & pœnis à iure, vel ab homine quauis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum harum serie absoluentes, & absolutos fore censentes, motu proprio, non ad ipsorum mercatorum, vel cuiuslibet ipsorum nobis super hoc oblatę petitionis instantiam, sed de mera liberalitate, & ex certa scientia nostris præinserta capitula, ac prout illa concernunt omnia, & singula in instrumento, seu instrumentis, aut documentis, seu scripturis publicis, aut priuatis desuper confectis contenta, & inde secuta quęcunque licita tamen, & honesta Apostolica auctoritate tenore pręsentium perpetuo approbamus, & confirmamus, ac illis perpetuę, & inuiolabilis firmitatis robur adijcimus, omnesque, & singulos iuris, & facti, ac solemnitatum defectus, si qui fortè interuenerint, in eisdem supplemus.

Nec non illa omnia, & singula capitula, ac in eis contenta, & confirmationem, approbationem, adiectionem, suppletionem huiusmodi pręsentesque literas nullo vnquam tempore quouis quęsito colore, vel ingenio de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis, alioue vitio, seu intentionis nostrę, aut quopiam alio defectu notari, vel impugnari posse. Neque sub quibusue alternationibus, limitationibus, reuocationibus, derogationibus, vel suspensionibus etiam à nobis, & sede pręfata nunc, & pro tempore emanatis comprehendi, sed semper ab illis (excepta, & quoties illę emanabunt toties in pristinum statum, & denuo etiam sub posteriore datum per mercatores pręfatos eligenda, concessa, & firma perpetuo valida, & efficacia esse, ac censeri, & fore, suosque plenarios, & integros effectus sortiri, ac ab omnibus, & singulis, quos premissa quomodolibet concernunt, & pro tempore concernent inuiolabilitèr, & ad vnguem perpetuò obseruari debere. Necnon pręfatos mercatores, & eorum singulos cuiusuis status, gradus, conditionis, & pręminentię existant ad omnimodam illorum capitulorum obseruationem teneri, & efficacitèr obligatos fore, ac ad id sententijs, censuris, & pęnis Ecclesiasticis, ac alijs quibusuis opportunis iuris, & facti remedijs compelli. Et sic per quoscunque Iudices etiam ipsius Ciuitatis Gubernatores pro tempore existentes, ac etiam Causarum Palatij Apostolici Auditores, & S. R. E. Cardinales, nec non dictę Sedis etiam de latere legatos sublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate iudicari, & definiri debere. At si secus super his à quoquam quauis auctoritate scienter vel ignoranter attentari contigerit irritum, & inane decernimus.

Quocirca dilectis filijs causarum Curiæ Camerę Apostolicę Generali Auditori, & dictę Ciuitatis Bononiensis Gubernatori, ac Vener. Fratri Episcop. Bononiensis Vicario in spiritualibus Generali Motu simili mandamus, quatenus ipsi, vel duo, aut vnus eorum per se, vel alium, seu alios pręsentes litteras, & in eis contenta quæcunque vbi, & quando opus fuerit, ac quoties pro parte dictorum mercatorum, vel alicuius illorum fuerint requisiti solemnitèr publicantes, illisque in premissis efficacis defensionis pręsidio assistentes faciant auctoritate faciant mercatores illorumque singulos confirmatione, appro-

batione,

bátione, adiectione, suppletione, & decreto, alijque premissis iuxtà præsentium continentiam, & tenorem pacificè frui, & gaudere. Non permittentes illos de super per quoscunque quomodolibet indebitè molestari, perturbari, & inquietari. Contradictores quoslibet, & rebelles, ac præmissis non parentes per censuras, & pęnas Ecclesiasticas, aliaque opportuna iuris remedia appellatione postposita compesceendum, nec non legitimis super his habendis, sed ratis processibus illas censuras, & pœnas ipsas incurrisse declarandum, easque etiam iteratis vicibus aggrauandum. Inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio bracchij sæcularis. Non obstantibus pręmissis, ac felicis recordationis Bonifacij Papę VIII. prędecessoris nostri, de vna, & Concil. Generalis de duabus dietis, dummodò quis vigore pręsentium vltra tres dictas ad iudicium non trahatur, ac alijs fore mercatorum dictę Ciuitatis instrumentis confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, priuilegijs quoque, indultis, & litteris Apostolicis ipsi foro, & illius, ac quibusuis alijs personis sub quibuscunque tenoribus, & formis ac cum quibusuis etiam derogatoriarum derogatorijs, alijsque efficatioribus, & insolitis clausulis irritantibusque, & alijs decretis in genere, vel in specie, ac alios quomodolibet etiam pluries concessis, innouatis, confirmatis.

Quibus omnibus etiam si pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus specialis specifica, expressa, & indiuidua non autem per clausulas generales idem importante mentio, seu quęuis alia expressio habenda, aut alia aliqua exquisita forma ad hoc seruanda foret illorum tenores, formas, & datas ac si de verbo ad verbum insererentur pręsentibus pro expressis, & insertis habentes illis in suo pristino robore & efficacia non tantum circa litteras, verum etiam circa scripta priuata, & denique circa iurisdictionem, & potestatem Iudicis, & consulum, ac reliquas alias omnes, & singulas statuti, & priuilegiorum, ac indultorum prędictorum ipsius fori tangentes partes permansuris, & valituris illa, si opus est, rursus, & denuò harum serie etiam perpetuò approbantes, confirmantes, & concedentes, ac etiam ab omnibus, & quibuscunque etiam quauis dignitate, iurisdictione, & auctoritate fulgentibus, & fungentibus etiam si sint Legati, Vice Legati, & Gubernatores sublata etiam illis, & illorum cuilibet quauis aliter faciendum, iudicandum, definiendum, decernendum, rescribendum, & statuendum facultate, potestate, & auctoritate inuiolabiliter obseruari mandantes, ac ex nunc pro vt ex tunc, & è contra quidquid secus, vel in contrarium per eos, aut quemcunque, vel quoscunque alios quauis auctoritatè scienter, vel ignoranter quomodocunque, & qualitercunque fieri, aut attentari contigerit irritum, & inane decernentes hac vice dumtaxat specialiter, & expressò motu, & scientia pariter derogamus contrarijs quibuscunque, aut si aliquibus communiter, vel diuisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas non facientes plenam, & expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Dat. &c.

8 Hæc Piana concessio, seu approbatio capitulorum Bononiensium, quamuis non præscribat certam regulam cambiorum, vbique seruandum, approbat tamen conditiones aliquot, quæ si alicubi obseruentur improbæ damnari non possunt prauitatis. Oraculum etenim veritatis, & summæ iustitiæ norma, cum sit in terris diuinitatis interpres, & moderator veritatis, non nisi certas iustitię regulas potest præscribere, vel approbare. Ex quibus multa confirmantur, quæ sparsim, & successiuè suis in locis in hisce quæstionibus fuerunt agitata, & primò licitum esse cuicunque cambire, pro vt latè dictum est *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. sparsim per Prænot. & Disquisitiones*, dummodò lex aliqua non obsistat, vel quid aliud non prohibeat. Secundò ad realitatem cambij requiri, quod pecunia in effectu in vno loco conferatur, vt restituatur in alio, & reuera dantur literæ ad locum, ad quem sunt directæ, & non confingatur, pro vt constat *ex eod. tit. Prænot. 6.* Tertiò, ex natura sua non reprobari contractus *della ricorsa, ò del ricapitare le lettere sopra l'istessi datori*, pro vt dictum est *sub eod. tit. de Cambijs II. Prænot. 4. num. 9. & Prænot. 21. per totum*, & posse continuari cambia, donec integrè fiat solotio. Quartò, assignatur immunitas fori mercantilis, locus celebrandi cambia & pecunias, quibus debent regulari huiusmodi cambia, qui dicuntur scuti aurei in auro vulgo *di Zeccha*, quibus designatur certus, & determinatus valor, sicuti constituitur scutis Marcharum in alijs locis, & scutis auri solis Lugduni. Circa hos scutos auri in auro *di Zeccha* emanauit decretum pro foro mercantili Bononiensium, quod est huiusmodi. *Che per li pagamenti delli cambij reali, che qui si cambiaranno sotto nome di scudi d'oro in oro di Zeccha, e parimente per i pagamenti di cambio, li quali saranno stati fatti altroue per Bologna, che cantaranno de' scudi d'oro in oro di Zeccha pagare la valuta à ragione di lire quattro, o soldi cinque di quattrini per scudo, dando, ò scudi d'oro correnti per il prezzo, che correranno, ouero tanta moneta d'argento. Con questo, che le monete d'argento basso, come muraiole, bolognini, sessini, quattrini non s'intendono sotto nome di moneta d'argento, mà siino esclusi da questi pagamento.* Quintò, assignatur tempus solutionis à diuersis orbis partibus, modus procedendi in casu nonsolutionis, forma

accepta-

acceptationis, & his similia, de quibus sparsim in his omnibus quæstionibus.

Sed quia non solum attinet ad hunc locum considerare, quæ in hoc negotiationis genere per summos Pontifices permittuntur, & approbantur, sed ea etiam, quæ eorundem Sanctionibus reprobantur vltrà ea, quæ dicta sunt ex Pij V. declarationibus in Constitutione relata *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. Praenot. 6.* placet etiam per extensum Pij IV. constitutionem super eisdem cambijs referre, quæ est tenoris, vt sequitur.

PIVS PAPA IV. motu proprio &c.

CVM sicut accepimus non sine maxima animi nostri displicentia etiam post publicationem cuiusdam proclamatis, seu banni de expresso mandato nostro facti, & commissione Ven. Fr. nostri Hieronymi Episc. Murtoranensis tunc almæ Vrbis nostræ Gubernatoris sub die 27. mensis Maij 1560. in locis consuetis publicati auaritiam omnium malorum pessimum genus inter dilectos filios almæ Vrbis nostræ Mercatores adeò serpsisse, atque in dies serpere, vt iam illorum vnicuique breui, & modico tempore proximi iactura ditescere in pecunijs curialibus eiusdem Vrbis, & præcipuè Cisalpinis ad cambium, & recambium, vt vulgo dicunt mutandis facilimus pateat aditus, ità vt & Dei timore postposito, animarumque suarum salutis, ac Christianæ caritatis, & Euangelicæ eruditionis, quæ bona nobis à Deo collata indulgentibus nihil lucri indè sperantes caritatiuè mutuare monemur penitus immemores non solum ad pretium eisdem mercatoribus à Summis Pontificibus nostris prædecessoribus retroactis temporibus toleratum suas pecunias ad cambium, & recambium huiusmodi Curialibus prædictis dederint, verum etiam in præsentiarum illas ad longè maiorem, & nimis excessiuam, penitusque vsurariam, ac Christianam profitentibus Religionem Sacris Canonibus interdictam, atque damnatam summam dare conantur, vndè euenit, vt plurimi dictæ Vrbis Curiales hac necessitate coacti easdem pecunias sub tàm graui foenere accipientes, & pro illorum amicis mercatoribus præfatis fideiubentes, ac se in ampliori forma Cameræ Apostolicæ obligantes tum ob varia itinerum pericula, tùm etiam aeris diuersis in locis intemperiem pecunias, vt præmittitur acceptas eisdem mercatoribus tempore conuento reddere nequeuntes maxima cum illorum iactura ad eorundem mercatorum importunitatem pluries, vt aiunt, recambiare coacti, & nonnulli etiam carceribus inhumanitèr cum illorum ingenti tùm corporis, & bonorum, tùm etiam honoris, & famæ detrimento diuturno tempore detenti fuerint. Nos igitur cupientes pro nostri officij Pastoralis debito præmissis quantum cum Deo possumus via celeri remedium aliquod adhibere eorundem Mercatorum instabilis vsuræ prauitati, eorumque animarum saluti, & mercantilis exercitij fidelitati, curialiumque prædictorum tàm ex omnibus læsionibus, atque incommoditatibus paterno affectu opportunè consulere. Motu simili &c. Dilecto filio dictæ vrbis nostræ moderno Gubernatori, vt ad Cameræ Apostolicæ Commissarij Generalis, nec non partis læsæ querelam, seu instantiam omnibus, & singulis mercatoribus Romanæ Curiæ; sequè sic in posterum à die data præsentium sub maioris excommunicationis latæ sententiæ, ac duorum millium ducatorum auri in auro eidem Cameræ irremissibilitèr applicandorum ipso facto incurrendis pœnis à dictæ vrbis Curialibus quibuscunque ratione quarumcunque obligationum etiam in ampliori forma Cameræ tàm principali, quàm accessorio, & fideiussorio respectiuè nominibus factarum, deinceps quomodolibet fiendarum pro pecunijs ad cambium, recambium, & huiusmodi sic vsurariè, & malo modo acceptis, & accipiendis, ac in partibus non solutis, & non soluendis vltra summam conuenientem, quæ mercatoribus realibus, qui vera cambia realia, & non sicca faciunt, de iure, & stilo mercantili verè deberetur, hic in curia petere, exigere; aut eosdem Curiales via iuris obligationum etiam in forma dictæ Cameræ celebratarum, & celebrandarum vigore, seu prætextu cogere, seu cogi, aut excommunicari &c. vel alias quomodolibet in eorum personis, & bonis obligari, seu inquietari facere audeant, vel præsumant districtius sub pœna, quæ in Constitutionibus Marchæ contra vsurarios statutis, & alijs suo arbitrio moderandis pœnis inhibeat, nec non quascunque obligationes etiam in præfata forma Cameræ occasione quarumcunque partitarum pecuniarum ad cambium, & recambium huiusmodi prædictis mercatoribus cum eisdem Curialibus quomodolibet factas, & quæ mercatores ipsi à prædictis Curialibus tanquam principalibus, seu fideiussoribus hic in vrbe post dictum bannum dumtaxat repetierunt, & exegerunt, & recuperarunt, ac pro non solutis exigere, & recuperare intendunt, cum cambia huiusmodi sicca, vel non realia a sacris canonibus prohibita sint, vsurarias, prauas, iniquas detestabiles, interdictas, & damnatas, & quascunque obligationes etiam in forma præfatæ Cameræ Apostolicæ post dictum bannum dumtaxat desuper illarum occasione factas, nullas, & inualidas existere auctoritate nostra decernet, & declaret, totamq; summam principalem per eosdem mercatores exactam, & recuperatam iuxta formam dictorum bannimentorum ex nunc ipso facto eidem Cameræ Apostolicæ, parti vero læsæ id, quod vltrà prædictam summam principalem in cambijs, & recambijs &c. à dictis mercatoribus irremissibilitèr exigendam, recuperandam, & restituendam applicet, & eosdem Mercatores iuxtà Constitutiones prædictas Marchiæ condemnet. Cum potestate

eosdem

eosdem Mercatores, & eorum quemlibet omnesq; alios, & singulos seu communiter, vel diuisim quomodolibet interesse putantes in dicta Curia, & extra eam citandi, ac quibus, & quoties inhibendum erit etiam sub excommunicationis, suspensionis, & interdicti alijsque ecclesiasticis sententijs, censuris, & pænis etiam pecuniarijs eiusdem Gubernatoris arbitrio moderandis, & applicandis inhibendi, inobedientesque, & rebelles quoscunque sententias, censuras, & penas huiusmodi incidisse, & incurrisse declarandi, & aggrauandi reaggrauandi, & interdicendi inno cato etiam ad hoc, si opus sit, brachij sæcularis auxilio, nec non super præmissis omnibus, summariè, simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura iudicij, seu tela iudiciaria singulis diebus, & horis præterquam in honorem Dei feriatis procedendi, dictosque mercatores, & eorum quemlibet ad exhibendum quoscunque libros etiam rationum via iuris, & sub eisdem censuris, & pænis compellendi, cæteraque alia faciendi, dicendi, gerendi, exercendi, & exequendi, quæ in præmissis omnibus, & circa ea necessaria fuerunt, seu quomodolibet opportuna committimus, & mandamus præmissis, ac quibuscunque alijs constitutionibus, ordinationibus Apostolicis statutis, consuetudinibus, capitulationibus, & pactis nec non obligationibus etiam in d. forma Cameræ etiam iuramento &c. vallatis, ac Palatij, & Curiæ mercatorum huiusmodi stilo, nec non partitis, libris, & rationibus, ac computis desuper quomodolibet factis, & quibusuis licentijs forsan dictis Mercatoribus per quoscunque etiam nostros maiores officiales, etiam Vrbis Gubernatores concessas, quas contrà expressam mentem nostram factas esse declaramus, cæterisque in contrarium quomodolibet faciendis, non obstantibus quibuscunque Mercatorum, & Curialium huiusmodi nomina cognomina, & qualitates, ac pecuniarum, & creditorum quantitates aliorumq; hic forsan de necessitate exprimi necessariorum tenores continentias, formas, & compendia pro plenè, & sufficientèr expressis habendis, præsentisque nostri motus proprij solam signaturam, etiam absque illius registratura sufficere, & vbique fidem facere tam in iudicio, quam extrà, attento quod in vrbe hac iuxta illius formam, & tenorem per quoscunque Iudices &c. sublata &c. iudicari &c. debere, nec de subreptionis, vel obreptionis vitio, seu intentionis nostræ defectu vllo vnquam tempore, aut impugnari posse, illiusque copia per vnum ex nostris Cursoribus cum originali ausculeatæ, & Mercatoribus, alijsque personis, & iudicibus præsentata vim valida, & inefficacis inhibitionis habeant, ac si originale hoc præsentatum foret quacunque regula, siuè constitutione in contrarium forsan edita nequaquam obstante &c.

Hæc etiam Pij IV. Constitutio videtur solummodò respicere cambia, quæ in Curia Romana celebrantur, cum respiciat indemnitatem curialium, in quorum fauorem lata est, quia tamen respicit excessus illos, qui exiguntur ex cambijs vltrà id, quod eorum naturæ debitum est, quique vsurariam redolent prauitatem, non incongruè trahi possuut saltem secundum aliqua, quæ inibi prohibentur, & damnantur ad cambia, quæ cum illis conditionibus vbique terrarum ineuntur. Quæ Romæ, vt potè iniqua, & vsuraria prohibentur, debent quoad vim prohibitionis esse norma cæterorum, & si est iniquitas in grauamine curialium non potest non esse talis in præiudicio aliorum. Non immoror in explicatione eorum, quæ in hac constitutione continentur, vel quià ex se perspicua sunt, vel ex sparsim alibi dictis de facili innotescunt. Ad alia procedo

Tempore Vrbani VIII. incæpit quidam mos inter Mercatores Genuæ quorundam cambiorum vigere, de quorum iustitia, vel iniustitia, cum dubitaretur res delata fuit ad eundem Vrbanum VIII. qui cuidam Congregationi onus demandauit decidendi, & iudicandi. Res erat huiusmodi.

Gioanni in fiera de scudi mille à cambio à Pietro per Milano, e conuengono insieme, che Pietro ne facia la tratta ad Antonio persona distinta, e di negotio, e di credito in detta Città di Milano, al quale Gioanni ne fà anche la rimessa. Antonio in Milano passa la scrittura di quella partita in debito di Pietro, & in credito di Gioanni, & non estinguendo Pietro tal debito con altra rimessa, o pagamento come potrebbo fare risiesso nella fiera seguẽte in suo credito à Gioanni, & il debito a Pietro, & in essa fiera s'estingue la negotiatione.

S'aggionge vna circonstanza, che Gioanni promette à Pietro, che Antonio in Milano compirà la sua tratta.

Se ne aggiongo vn'altra, che Pietro promette à Gioanni, che in caso, che Antonio non rimetta il suo effetto nella seguente à Gioanni, vol essere obligato lui.

Se ne aggionge vn'altra, che Gioanni promette à Pietro, che nella tratta, che esso fa à Milano come sopra l'interesse non eccederà vn tanto per conto, conforme essi accorderano insieme, con conditione però, che se il cambio risponderà à meno sij solamente quello, che haurà risposto.

Die Sabbati 27. Septembris 1631. In congregatione &c.

Post diligentem discussionem dixerunt nihil in prædictis casu, & circunstantijs contineri quominus licitè practicari possint.

De simili cambio latè peregi in his quæstionibus passim, vndè non est, cur immorer in præsenti. Refert nonnulla alia dubia proposita a Genuensibus eidem Vrbano VIII. Turri de quorum iustitia, cum disputaretur in quadam Congregatione Theologorum per ipsum specialitèr electa prius fuit decisum pro iniustitia, sed re posteà maturius discussa, auditisque

in

in hac arte peritis fuit retractata decisio, & pro iustitia conclusum, vt refert idem Turri. Hæc placuit pro vberiori notitia referre, vt cuncta quæ in hoc tractatu dixi ad Pontificum sanctiones referantur, sacræque Congregationes decreta. Iam ad expeditionem tractatus me confero.

DISQVISITIONES I.

A prima ad quintam Prænotionem inclusiuè.

§. I.

An facta conuentione de restitutione cambij, cuius pretium soluendum est in numerato intra tres menses, facienda post septem menses obligetur debitor ad restitutionem illius, si ex aliquo casu differatur solutio.

SVMMARIVM.

Proponitur status quæstionis, & explicatur 1.

Sensus Salonij asserentis posse exigi post septem menses restitutionem, quamuis non facta fuerit solutio intrà tempus conuentum 2.

Non potest compelli, qui non recepit tempore conuento ad restituendum post illos septem menses immediatè 3.

Respondetur rationibus Salonij 4.

Disquisitio I. Seius mercator Genuensis habet Placentiæ in nundinis Maij apud suum mensarium mille nummos aureos. Confert illos Ioanni per chyrographum, cuius virtute recipiat illos à suo mensario in nundinis proximè sequentibus Octobris, nempe post quatuor menses ea lege, & conditione, vt teneatur Ioannes post septem menses a die, quo accepit chyrographum restituere ipsi Seio illos mille nummos aureos Genuæ, hancque legem, & conditionem absolutè acceptat ipse Ioannes. Rebus sic stantibus contigit, quod nundinæ celebrandæ Placentiæ mense Octobris iuxtà consuetum morem, & in quibus ex vi chyrographi facienda erat solutio ex aliqua graui causa, vel ex facto Principis fuerint dilatæ ad alios tres menses vltrà illos quatuor, sicque intra illos quatuor menses non facta fuerit solutio illius chyrographi, sed protracta vsque ad septem menses, in quibus facienda esset restitutio, quinimmò cum regularitèr permensarios fieri non soleat solutio, nisi in fine nundinarum ex vi conuentionis prius quodamodò facienda esset restitutio, quam facta fuerit solutio. Hic oritur difficultas, an secundum talem facti contingentiam possit Seius elapsis illis septem mensibus conuentis exigere restitutionem à Ioanne, quamuis ipse Ioannes nondum receperit id, de quo conuenit.

Exponitur sensus tituli propositi.

Proponit hanc difficultatem *Michael Salonius de Cambiis quæst. 4. art. 4. conc. 2. num. 7.* qui duplici potissimum motus ratione concludit in tali facti contingentia posse Seium elapsis illis septem mensibus conuentis exigere, & recipere restitutionem à Ioanne, quamuis Ioannes nondum receperit illam summam, quam debet restituere, & primò quia chyrographum illud, quod Seius tradit Ioanni non solum aduenientibus nundinis, sed quocunque tempore etiam ante illas valet Ioanni illos mille aureos, quandòquidem cum illo poterat vel merces emere, vel debitum aliquod extinguere; quod autem intrà quatuor illos menses non potuerit exigere in numero illos mille aureos fuit ex casu inopinato sine vlla culpa eiusdem Seij. Secundò, quià in hoc contractu vterque exponitur fortunæ aleæ; Ioannes scilicet periculo oneris post illos septem menses restituendi summam illam etiam in casu, quod sibi tradita adhuc non fuerit ob dilationem nundinarum; Seius verò periculo oneris carendi per tres menses pecunia numerata, si immediatè post illos quatuor menses conuentos numeraretur, sicque eum pari periculo vterque se ipsum exposuerit, contractus non potest esse, nisi iustus, & obligatorius respectu vtriusque ad seruanda promissa. Nihilominus

Michael Salonius

Rationes Salonij ad præsens instituum.

Respondeo Seium in data hypothesi non posse iuste compellere Ioannem elapsis illis septem mensibus ad restituendum summam, quam nondum recepit, vel recepit tantum pro illo tempore, pro quo deberet restituere. Probatur primò responsio, quia Ioannes recipiens illud chyrographum intantum in se assumpsit illud onus, inquantum poterat ad sua munera obeunda pecunia in illo chyrographo contenta per illud tempus intereiectum inter nundinas, & diem restitutionis vti, & gaudere, ergo si impeditus non potuit gaudere pro illo tempore tali pecunia non erit, cur obligetur ad illam restituendam antequam receperit, vel immediatè postquam receperit. Antecedens patet, quià si sciuisset se non recepturum illam pecuniam pro tempore conuento, sed tantum postquam illam restituit, vel restituturus est, vtique cum illo onere non accepisset, vt per se patet. Consequentia etiam tenet, quia non adimpletis illis conditionibus, cum quibus assensum præbuit, & sine quibus non præbuisset, non videtur posse obligari, quia se obligauit tantum cum illis conditionibus, sine quibus non est consen-

Non assumpsisset in se illud onus si sciuisset sibi nō tradendum cōuentū in tempore.

sus

sus ad obligationem inducendam. Neque obstare potest, non stetisse per Seium, quominus tempore conuento Ioannes non receperit illam pecuniam, sed ex facto Principis, quod nequit eidem imputari; non, inquam, obstare potest, quia neque stetit per eundem Ioannem, quominus non receperit, & exegerit. Cur igitur potius Ioanni, quam Seio imputandum est, vt obliget potius ipsum Ioannem ad immediatè restituendum post tempus conuentum, & non Seium ad diferendam restitutionem? Si dicas, hoc prouenire, quià ità conuentum est in fauorem Seij absolutè, non autem conuentum est in fauorem Ioannis pro illa dilatione, statim respondendum est, quia conuentio in fauorem Seij est quodammodò implicitè conditionalis, si scilicet sibi fiet solutio pro tempore conuentio, nec aliter consensisset, vnde illa conuentio in hoc casu non videtur eidem Seio posse prodesse. Videndum igitur est, cuinam ex natura sua cedere debeat illa nundinarum translatio inducta ex facto Principis, & certè non videtur stare periculo eius, cui designatur pecunia, quia in tantum ille tenetur restituere, in quantum receperit, si ergo non receperit, non videtur obligari ad restituendum.

Illa conuentio est quodammodo implicitè cōditionalis.

Probatur secundò, quia si literæ dentur pro primis nundinis alicubi celebrandis, nec illac peruenire possint pro tempore, pro quo celebrantur pro primis intelliguntur illæ, quæ immediatè subsequuntur per ea, quæ latè dixi *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. Praeutr. 6.* ergo etiam si eo quod per factum Principis chyrographum illud in tempore conuento non possit suum sortiri effectum, non fiat pro illo tempore solutio, restitutio erit differenda ad proportionem temporis, quo facta fuit solutio. Consequentia probatur, quia in casu antecedentis dilata solutione ad sequentes nundinas, si facienda esset remissa ad eundem locum, in quo contractus primo fuerat celebratus, tandiu restitutio per remissam facienda esset differenda, quandiu a die factæ solutionis in termino ad quem posset fieri remissa ad locū, inquo primus contractus fuerat celebratus, ergo etiam in casu consequentiæ dilata prima solutione ad septem menses, quæ facienda erat inter quatuor diferenda erit restitutio ad ratam temporis vniformis; neque obstare poterit, si asseratur conuentionem initam de restitutione post septem menses in loco, in quo conuentio ipsa facta fuit, & traditum chyrographum non fuisse cum onere remissæ, sed tantum cum onere restitutionis in eodem loco quomodocunque fieret, nec ex natura sua requiri illam temporis dilationem, quandoquidem vt alibi asserebam in cambijs dilatio temporis non requiritur per se, sed tantum per accidens, in quantum debent literæ mitti, & remitti, quæ exigunt aliquod temporis interuallum; non, inquam, obstare potest, quià debitor ex tali cambio, cui traditum fuit illud chyrographum, intantum potuit conditiones illas in primo contractu appositas acceptare, in quantum ab illo tempore solutionis sibi faciendæ poterat in spe proxima expectare aliquam remissam, vi cuius se obligauerit ad illas conditiones, sicque quamuis primus contractus non fuerit cum onere remissæ, potuit tamen esse, non cum animo se obligandi, nisi positis illis conditionibus, cum quibus se obligauit, & sine quibus non se obligasset; Ad id, quod subditur, fateor dilationem temporis non esse ex natura sua requisitam ad contractum cambij, nisi inquantum illam exigit distantia localis, negò tamen quod non possit ex partium conuentione requiri, dummodò tamen ratione illius præcisè non exigatur quid magis, quod non euenit in casu nostro, qui enim accipit pecuniam ad cambium præsumitur accipere ad sua negotia obeunda, ad quæ tempus aliquod videtur requiri.

Argumētum à paritatē deductū ad rem nostrā accomodū.

Instātia aduersus dicta, eiusque solutio.

Probatur tertiò, quià illæ pecuniæ, quæ detinentur apud mensarium Seij remanent sub dominio illius, sub quo prius erant, nec transeunt in Ioannem, donec eidem facta fuerit solutio, adeò vt si pereant, non Ioanni, sed Seio pereant, ergo omnia incommoda, quæ ex dilatione ob factum Principis proueniunt ante traditionem debent cedere ipsi Seio, non Ioanni, sed cederet eidem Ioanni, non Seio, si ille non obstante non traditione teneretur immediatè restituere, vel fortè etiam antequam reciperet, ergo &c. Subsumpta minor probatur, quia Seius idem consequeretur siuè fieret solutio in tempore conuento, siuè fieret post illud, solusque Ioannes ex illo facto Principis teneretur sine vllo suo commodo, quod percipere posset ex illa pecunia, incommodum restitutionis subire.

Incōmoda ante solutio nē debent cedere detinēti nō ei, qui nō recepit.

Ad rationes, quas adducebat Salonius in contrarium nunc respondendum est, & quidem ad primam dic in primis quod quamuis chyrographum illud, quod Seius confert Ioanni non solum aduenientibus nundinis, sed etiam quocunque tempore valeat eidem Ioanni illos mille aureos, cum possit cum illo emere merces, est communi tamen mercatorum praxi non pro tanto computetur, quando quidem pluris vendunt merces suas, quandò solutio facienda est in chyrographis, ac quandò fit in numerato, non ea præcisa ratione, quod pecunia præsens sit maioris valoris, ac absens, sed quia cum assueti sint negotiationibus ex pecunia absenti nequeunt lucrari, sicuti lucrantur ex præsenti. Deindè non solum attendendus est valor pecuniarum in ordine ad merces emendas sed etiam in ordine ad quæcunque munera

Attendēdus est valor nō solum in ordine ad merces emēdas.

obeunda, & potuit Ioannes illas velle acquirere ad sua alia negotia, non ad merces emendas, quæ negotia fine pecunia numerata non posset obire.

Ad secundam gratis dicendum est, confingi illum contractum innominatum fortunæ aleæ, cum de illo contrahentes non cogitauerint, sed absolutè Ioannes voluit contrahere acquirendo ius ad pecuniam numeratam pro illo tempore, pro quo iuxta consuetum celebrandæ erant nundinæ, & in ordine ad hoc ius pro illo tempore exequendum onus subijt restituendi post tres menses à tempore factæ solutionis, & sine tali solutione onus non subisset restitutionis ad tale tempus, & quidquid vltrà hoc dicitur gratis omninò, & sine vlla ratione confingitur. Deindè in hoc contractu innominato, si tamen implicitè adesset, non esset æqualis vtriusque contrahentis conditio, quandòquidem Seius semper idem acquireret, siue solutio chyrographi non differretur, siue differretur, non sic autem Ioannes, qui si differretur solutio, teneretur restituere, quod nondum recepit. Dicere deindè, quod compensetur respectu Ioannis illud periculum restituendi illam summam, antequam receperit, per aliud onus, quod assumit Seius carendi eadem summa per illos tres menses, est propriè velle acquirere aliquod pretio æstimabile ob solam temporis dilationem, quod vsurariam redolet prauitatem. Deindè illud onus carendi per tres illos menses pecunia sua non est assumptum ex illo motiuo periculi, cui subesse potest ipse Ioannes restituendi sortem, antequam ipsam receperit, cum de tali periculo vix potuerit esse ratio dubitandi, sed ad normam cambiorum nundinalium, secundum quam summa, quæ remititur in vno loco, trahitur in alium, & sicuti ille, in cuius fauorem remittitur in vno loco in hac hypothesi expectat receptionem pecuniæ in numerato vsque ad determinatum tempus, ità ille, ad quem fit postea remissa eiusdem pecuniæ non incongruè expectare debet, vsquequo euenientibus in tali loco nundinis eadem remissa sit persoluenda.

In hoc cõtractu, si esset, non esset æqualis vtriusque contrahentis conditio.

§. II.

De Cambijs Pisanis collatis cum Placentinis.

SVMMARIVM.

Praxis vtriusque cambij, & discrimina inter eadem 1.

Non inficiantur huiusmodi cambia ex eo præcisè, quod ineantur inter priuatas personas 2.

Cambia, quæ celebrantur pro Pisis cum pacto absolutè recambiendi pro eodem loco, in quo fuit celebratus contractus, sine quo non celebrarentur sunt absolutè illicita 3.

Non vitiantur regulariter illa cambia ex eo, quod minus loca Etruriæ, in quibus celebrantur, Pisis distent, ac distent Placentia, quamuis idem lucrum acquiratur 4.

Disquisitio II. Pro eodem tempore, quo nundinæ celebrabantur Placentiæ, aliæ Pisis fiebant, ad quas concurrebant mercatores statûs magni Ducis Hetruriæ, videlicet Florentini, Senenses, & alij. In pluribus autem intercedebant discrimina inter cambia Pisana, & Placentina, & præcipuè in tribus, & primò, quia cambia Pisis celebrabantur per personas vt plurimum priuatas, non per campsores publicos. Secundò, quia cambia, quæ celebrabantur in alijs locis pro nundinis Pisarum erant cum obligatione ciuili recambiandi pro eodem loco, in quo prima cambia fuerant celebrata, adeò vt non solum sit imposita talis obligatio recambiandi pro eodem loco, si Pisis non facta fuerit solutio primi cambij, sed absolutè ex vi illius sit recambiendum, quamuis ibi campsarius paratus esset pecuniam per se receptam restituere, & extinguere primum cambium. Tertiò, quia cambia, quæ pro nundinis Pisarum inibantur erant ad minorem distantiam, ac essent illa, quæ celebrabantur pro nundinis Placentinis, & tamen idem interesse exigebatur. Quæritur iam modo, an per aliquam ex his conditionibus, ratione quarum intercedunt discrimina cum Placentinis, cambia Pisana reddantur illicita, & aliqua labe inficiantur.

Discrimina inter cambia Pisana, & Placentina.

Respondeo primò, non infici huiusmodi cambia ex eo præcisè, quod ineantur inter personas priuatas, si aliæ conditiones ad vera, & realia cambia requisitæ intercedant, & per ius aliquod positiuum eisdem priuatis personis non interdicatur vsus cambiorum. Consonat hæc responsio cum his quæ dicta sunt *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. Pranot. 3. num. 5.* per ea, quæ docent *Nauarrus cap. 17. num. 288. Lessius lib. 2. de iust. cap. 23. dub. 2. num. 9. Gabriel in quarto distinct. 15. quæst. 11. art. 2. dub. 12. Maior eod. distinct. quæst. 37.* Ratio ex eo deducitur, quia ex natura sua non est prohibitum personis priuatis cambire, & ex cambijs per ipsos initis vtilitatem aliquam percipere, quemadmodum eisdem non est prohibitum res suas vendere, & permutare etiam cum aliquo lucro seruata tamen æqualitate earundem ad pretium intra latitudinem supremi, medij, & infimi, ergo non est, cur inficiantur cambia per priuatas personas inita, quandò per ius aliquod positiuum non sunt prohibita, quæ certè in hypothesi, de qua loquimur, non præsumuntur prohibita, cum ibidem fiant in publicis, & pro publicis nundi- 2

Nauarrus. Lessius. Gabriel. Maior.

Nullum supponentur ius positiuũ prohibẽs.

nundinis annuente Principe, & non contradicente. Recole, quæ dicta sunt *sub eod. tit. de Cambijs I. d. Pranot. 3. num. 5. per totum*, quæ plurimum conferunt ad corroboranda ea, quæ hic dicuntur.

Hic tamen vnum monendum censeo, quod cum sic contrahentes sint personæ priuatæ, & per consequens non assuetæ negotiationibus, non ita facile in eisdem præsumendum sit lucrum cessans, aut damnum emergens, vnde in dilatione solutionis, si quæ contingeret vltra præscriptum, non videntur posse exigere compensationem eiusdem lucri cessantis, seu damni emergentis, nisi plenè probent, ex tali dilatione, & non ex alio capite cessasse, & emersisse, quod facilius præsumitur quandóque in mercatoribus etiam sine tali probatione præcipuè in locis, vbi semper est parata occasio ad negotiandum per ea, quæ fuse alibi diximus.

Inter priuatos contrahētes non est præsumendum ex dilatione lucrum cessans.

Respondeò secundò cambia, quæ celebrantur pro Pisis cum pacto absolutè recambiandi pro eodem loco, in quo fuit celebratus contractus, sine quo non celebrarentur, sunt absolutè illicita, & infecta, si secundum se sumantur. Consonat responsio cum ijs, quæ dicta *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Disquis. II.* §. 1. iuxta ea, quæ docet *Ognate tract. 2.4. de Cambijs disp. 88. sect. 9. num. 186.* Ratio in primis a paritate deducitur, quia illicità est conuentio, qua campsor obligat campsarium, vt potius secum, quam cum alio recambium ineat per adnotata *sub eod tit. de Cambijs II. d. Disquis. II. §. 1.* ergo etiam illicita erit conuentio per quam obligatur campsarius ad recambiendum pro eodem loco, in quo primus contractus fuit celebratus. Consequentia probatur, quia in tantum conuentio in casu antecedentis illicita præsumitur, in quantum suprà onus restituendo receptum imponitur campsario obligatio ciuilis, quæ est secundum se pretio æstimabilis, sed etiam in casu consequentiæ imponitur onus vltra debitum restituendi receptum secundum se pretio æstimabile, ergo &c. Minor probatur quia onus illud recambiendi pro eodem loco, in quo primus contractus fuit celebratus est pretio æstimabile, cum non solum adimat libertatem recambiendi, vel non recambiendi, sed etiam recambiendi pro vno, vel pro altero loco, ergo &c.

Ognate.

Est illicita conuentio qua campsor obligat campsarium ad secum recambiendū.

Ratio potest esse secundò, quia cum huiusmodi cambia vt plurimum fiant à viris, foeminis, populò, & plebe cum illa obligatione restituendi id, quod receptum est in eodem loco, in quo fuit solutum est manifesta præsumptio, quod detur cum vsuraria intentione; ex sola scilicet temporis dilatione acquirendi aliquod lucrum in eodem loco, potissimum cum illa obligatio vtpotè inducta præter naturam, & exigentiam contractus, & secundum se meritoria lucri non videatur ad aliud inducta, nisi ad restitutionem in eodem loco cum lucro faciendam ex necessitate, & sic videtur, quod litterarum traiectio Pisas sit ad palliandum vsuram, seu lucrum ex sola temporis extensione; ex quibus patet discrimen, quod intercedit inter cambia, & recambia inita ex libertate, & inter cambia, & recambia inita ex necessitate, per obligationem scilicet ciuilem impositam campsario recambiandi pro eodem loco; in primò enim casu non est præsumptio vsurariæ prauitatis, nec onus aliquod ex necessitate inductum pretio æstimabile supra onus sortem restituendi; in secundo autem, & est talis præsumptio, & onus ciuiliter inductum.

Præsumptio vehemens vsuræ palliatæ.

Respondeò tertiò, non vitiari regularitèr illa cambia ex eo, quod minus loca Etruriæ, in quibus celebrantur Pisis distent, ac distent Placentia, quamuis idem lucrum acquiratur, quod acquiritur in nundinis Placentiæ. Consonat cum his, quæ dicta sunt *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs I. Pranot.* 6. nam dum Pius V. in sua Constitutione dixit *Curandum esse vt ratio habeatur longinquitatis, & vicinitatis locorum, in quibus solutio destinata est* non eo dictionem illam direxit, vt significaret maius pretium soluendum esse, quandò locus est remotior, vt male sensit. *Azorius instit. mor. lib. 10. part. 3. cap. 6. quæst. 3.*, & minus, quandò est proximior, sed tantum vt indicaret terminum competentem pro solutione, vt ex communi testatur *Lugus de Cambijs dispos. 28. sect. 8. num. 116.* ergo quamuis magis, vel minus distent loca poterit tamen statuto conuenienti termino ad solutionem iuxtà maiorem, vel minorem distantiam localem licitè exigi idem pretium.

Germana explicatio clausulæ Pij V.

Azorius.

Lugus.

Probatur vlterius responsio, quià quamuis loca quandòque varient pretia rerum concurrentibus in eisdem varijs, & diuersis circunstantijs, de quibus suprà, non tamen variare potest præcisè maior, vel minor vicinitas nisi adsint aliæ rationes augentes, vel diminuentes pretia, quinimmò, vt bene asserit *Lugus d. dispos. 28. sect. 8. de Cambijs num. 116.*, vt plurimum facilior est illa pecuniæ traiectio virtualis in locum distantem, in quo crebriora sunt commertia, quam in locum propinquum, in quo commertia otiantur, quæ præcipuè verificantur, quandò pecunia non realitèr, sed virtualitèr tantum traijcitur, vt euenit in hypothesi, de qua loquimur, ergo quamuis inter vtraque loca maior, vel minor interiaceat distantia, poterit tamen iustè exigi idem pretium.

Maior, & minor vicinitas secundū se non potest variare præcisè pretia cambiorum.

Dixi in responsione, *non vitiari regularitèr*, nam si in primis pecunia esset realitèr traicienda, & plura adessent pericula quoad locum remotiorem, ac quoad locum minus remotum, maiorque arduitas, &

Potest quandoquè prætium in longinquitate locorum ex circunstantijs variari.

labor, tunc certè iniqua esset exactio æqualis prætij pro loco minus distanti, ac pro loco distantiori, nam non sunt onera ità pretio æstimabilia in illo, ac in isto. Deindè si in vtroque loco magis scilicet, vel minus distanti non esset idem, & æqualis valor pecuniarum, non posset etiam esse æquale pretium cambiorum iuxta superius dicta.

---

§. III.

An possit obligari debitor ad cambium, vel ad lucrum cambij, quandò excusatur, vel absolutè, vel ad tempus a solutione debiti.

SVMMARIVM.

Proponitur difficultas, & ratio dubitandi 1.

Varij sensus, secundum quos potest procedere 2.

Acceptante debitore spontè cambium in pecunia per se debita non nisi post aliquod temporis secundum se persoluenda, & simul onus soluendi lucrum ex cambio, lucrum ipsum potest iustè exigi à creditore 3.

Non acceptante debitore cambium, seu onus soluendi pro illo interesse non potest cogi ad solutionem 4.

Si debitor ob suam commoditatem acceptauit soluere debitum in proximis futuris nundinis, & litteras dederit suo respondenti ad soluendum nulla facta mentione de interesse, non videtur obligari ad idem interesse 5.

DIsquisitio III. Caius erat creditor Titij de summa mille aureorum, volensque cum eodem constituere cambium pro pecunia, quam eidem Titio tradere deberet, dat summ creditum ad cambium ipsi, intenditque ex eodem consuetum lucrum acquirere; sed cum Titius habeat causam excusantem, vel simpliciter a solutione, vel ad aliquod tempus renuit soluere lucrum cambij, cum iniustè creditor ob non restitutionem det ad cambium, vt lucretur ex mora. Quæritur iam, an iustè creditor in hac hypothesi possit dare ad cambium, & exigere lucrum ex eodem. Incidenter tangit hanc difficultatem *Filliutius tract. 35. part. 2. de Censib. & Camb. cap. 8. de cambio ad nund. quæst. 9. num. 445.* vbi concludit non posse creditorem dare creditum ad cambium, vt ex eo lucretur; additque rationem, quia non potest esse bellum iustum ex vtraque parte, adeoque si iustè debitor excusatur a restitutione, iniustè creditor ob non restitutionem intendit acquirere lucrum ex cambio. Pro solutione.

Filliuc.

Aduerte, quod multipliciter potest procedere difficultas; vel enim exigente creditore ipse debitor pecuniam, quam retinebat titulo debiti mutato titulo eandem accipit ad cambium ob facilitatem, quam fortè habere potest restituendi ipsam in loco, ad quem destinatur cambium cum acceptatione expressa oneris ad lucrum, ad quod non obligatur ciuiliter, sed ipse ex sua voluntate se obliget, vel exigente ipso creditore debitor ipse non annuit, sed potius dessentit non solum quoad lucrum cambij, sed etiam quoad substantiam talis contractus cambialis, vel tandem creditore exigente debitor non renuit cōtractum, non tamen expresè assentitur solutioni lucri, quod consequitur regularitèr ad ipsum contractum, nec expresè dissentitur. Iuxtà triplicem hanc acceptionem ad clarius indagandam veritatem quæsiti placet ipsum discutere; vndè.

Exponuntur varij sensus, secundum quos potest procedere difficultas.

3 Respondeò primò, spontè acceptante debitore, & cambium in pecunia per se debita, licet non nisi post aliquod temporis secundum se persoluenda, & onus soluendi lucrum ex cambio, lucrum ipsum ex eodem cambio iustè posse exigi per creditorem. Ratio esse potest, quia extante facilitate ad soluendum de præsenti in alio loco debitum, quod esset de futuro soluendum in hoc loco, nulla est repugnantia, quin debitor possit acceptare velle illud in tali alio loco soluere, & quodamodò acceptare illud, quod debet soluere de futuro tanquam pecuniam de præsenti collatam, vt alio traiciat virtualiter ibi restituendam in proprium commodum, sed dante campsore hic pecuniam prius, vt alibi recipiat in facilitatem campsarij potest iustè exigere pretium cambij per ea, quæ tradidimus *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs II. Prænot. 1.* ergo etiam poterit exigere acceptante campsuario debitum illud pro pecunia actuali, & præsente cum onere alibi illam persoluendi, & cum interueniat cambium, illius etiam pretium poterit acquirere.

Attendantur responsiones.

Monerem tamen, quòd quamuis accedente libero consensu debitoris acceptantis motu proprio opus persoluendi debitum in nundinis alibi celebrandis perindè, ac si pro illo accepisset actu pecuniam videatur posse admitti huiusmodi cambium, quia tamen non est dè facili præsumendus talis liber consensus, cum nemo de facili sit præsumendus, quod spontè velit soluere de præsenti cum lucro id, quod non debet soluere, nisi de futuro etiam sine lucro, nec de facili est approbandus talis contractus, vnde in eo sensu, in quo accipitur secundum statum præsentis responsionis est potius casus metaphysicus, quam practicus.

Non tamen facile est approbandus hic contractus propter præsumptiones inuoluntary.

Respondeò secundò, non acceptante debitore cambium, seu onus soluendi pro illo interesse, non posse creditorem illum compellere ad solutionem. Est iuxta mentem Filliutij supra relati, & probatur eius- 4

dem

Filliuc.

dem ratione, quia scilicet non potest esse iustum bellum ex vtraque parte, ergo si debitori iustum ius assistit, ne teneatur pro illo tempore restituere, non poterit creditori assistere ius ad compellendum eundem debitorem ad soluendum cum lucro pro illo tempore. Confirmatur, quia non est assignabilis titulus, quo creditor possit exigere pro illo tempore debitum, nec lucrum ex illo, ergo &c. Antecedens probatur, non titulus cambij, quia sine consensu campsarij cambium non subsistit, non titulo debiti, quia non tenetur huic satisfacere, nisi post multum temporis, non titulo alicuius conuentionis, cum ad hanc idem debitor consensum non præstiterit, non &c, ergo &c.

Non est assignabilis titulus, quo debitor possit exigi.

Respondeò tertiò, si creditor requisierit debitorem excusatum à solutione debiti ad tempus determinatum, an velit soluere in proximis futuris nundinis alibi celebrandis, & hic ob aliquam suam commoditatem annuerit, & litteras dederit suo respondenti, vt talem summam vel creditori, vel respondenti ipsius persolueret, & in conuentione nulla facta fuerit expressio de lucro cambij, nec de exclusione ipsius, probabilius est, quod ad talis lucri solutionem debitor non consenserit, adeoque ad illam non teneatur. Probatur responsio, quia non est præsumptio, quod quis voluerit onus subire, ad quod secundum se non obligatur, & cum consenserit in cambio, exigente creditore, seu in fauorem eiusdem, non est probabile, quod consenserit cum sui ipsius damno, nempe acceptando vltrà anticipatam solutionem, ad quam non tenetur, onus soluēdi etiam interesse, & quamuis etiam perciperet aliquam vtilitatem, seu commoditatem, ex facilitate, quam habet soluendi in nundinis, quam fortasse non haberet soluendi in loco, in quo contraxit debitum, compensatur tamen illa commoditas per anticipatam solutionem, ad quam non tenebatur,

Nulla est præsumptio, quod voluerit se obligare ad interesse, ad quod nō tenetur.

---

§. IV.

An indigente campsore pecunijs per se solutis ad nundinas possit campsarius minoris se redimere ante illas.

SVMMARIVM.

Proponitur sensus difficultatis. 1.

Probabilius est, quod nec tertius possit minoris emere illud ius, quod ex cambio ego acquisiui aduersus te attenta precisè natura contractus 2.

Multo minus potest ipse debitor se redimere ab illo iure, quod creditor contra ipsum acquisiuit per constitutionem cambij respectiuè ad sortem per creditorem solutam 3.

Potest tamen respectiuè ad interesse cambij ibi.

1 Disquisitio IV. Tradidi ego tibi hic Mediolani mille nummos aureos mihi restituendos cum lucro in primis nundinis celebrandis Placentiæ, sed cum postea indigerem eisdem pecunijs ad grauiora aliqua mea negotia obeunda antecedentèr ad easdem nundinas quæsiui alterum, qui emeret illud ius, quod acquisieram aduersus te ex cambio illorum mille aureorum tecum antecedentèr inito, illudque ius pro minori cedere intendebam. Sciens tu tractatum meum de illa iuris venditione alteri facienda pro minori, illud idem pretium, quod alter offerebat pro acquisitione illius iuris aduersus me obtulisti, vt te redimeres pro minori ex illa anticipata oblatione ab onere, quod subieras soluendi totam summam cum interesse aduenientibus proximis nundinis Placentiæ celebrandis. Quæritur iam, an iustè potueris te redimere per illam anticipatam minoris pretij solutionem. Alibi hanc difficultatem attigisse arbitror, quam latè proponit *Azorius Instit. moral. part. 3. lib. x :v. x1. quæst. 3.* à qua propterea breuibus me eximo, inquirens primò, an ille alter possit pro minori emere illud ius aduersum te. Secundo ex suppositione, quod ille possit, possis tu quoque eodem pretio te redimere.

Azorius

2 Respondeo primò, probabilius esse, nec illum tertiū posse minoris emere illud ius, quod ex cambio ego acquisiui aduersus te attenta præcisè natura cōtractus, quidquid in contrarium videatur supponere *Azorius d. part. 3. lib. 10. c. 11. q. 3.*, quod tamen non probat. Probatur igitur responsio primò ex ijs, quę dicta sunt *tom. p. sub tit. contractus II. de empt. & vendit. prænot. III.* quia non licet emere chyrographa, quæ soluenda non sunt, nisi post aliquod temporis pro minori pretio, ac in se contineant per ea, quæ scribunt *Lessius lib. 2. de iust. c. 21 dub. 7. num. 71. Medina C. de restit. quæst. 38. Sotus lib. 6. de iust. art. 1. ad 3. Siluester verb. vsura II. quæst. 14.*, quod adeo verum est, vt non liceat etiam ad hastam emere singrapham plus continentem pro minori per ea, quæ docuimus *sub eod. tit. Contractus II. Disq. II. §. 2. num. 3. p. 108.* vnde non incongruè Innocentius XI. in Generali Congregatione Sanctiss. Inquisitionis habita sub die 2. Martij currentis anni 1679. inter cæteras propositiones illam damnauit, quæ est in ordine quadragesima prima. *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non maioris faciat pecuniam præsentem, quam futuram potest creditor aliquid vltrà sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab vsura excusari*, ex quo infero, quod si non est maioris valoris pecunia præsens, ac absens, adeo vt ratione præsentiæ non liceat quid ex mutuo lucrari, nec ratione eiusdem liceat,

Azorius

Lessius. Medina Sotus. Siluest.

Innoc. XI.

Propositio damnata per Innoc. XI.

ctat, quod pretiosius est pro minori emere, ergo cum ius illud, quid ego habeo aduersus te sit determinatè ad sortem, & ad interesse ex tali contractu non licitum erit illud per quid minus à Tertio quodam emi, secus non saluaretur æqualitas ad iustitiam contractus requisita.

Probatur Secundò, Improbum omninò est ex anticipata solutione præcisè aliquod acquirere supra id, quod per soluentem datur anticipatè, ergo in hypothesi, de qua hic loquimur, improbum etiam erit per præsentem solutionem acquirere ius ad quid maius. Antecedens probatur, quià vsurarium omninò est ex dilata præcisè solutione aliquid exigere supra debitum per ea, quæ sparsim dicta sunt, & præcipuè *Tom. 1. sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris per pranot. & §.* ergò etiam iniquum omninò erit ex anticipata solutione aliquid minus soluere pro iure ad longè maius post aliquid temporis acquirendum, quandòquidem sola circunstantia temporis secundum se non est sufficiens ad augendum, vel minuendum, nec rerum, nec iurium valorem.

Vsurarium est ex dilata præcisè solutione aliquid exigere supra debitum

Dices primo id, quod per illum tertium emitur, non esse ipsam pecuniam per me solutam, & lucrum ex illa mihi debitum, sed ius ad eandem sortem, & lucrum, quod ius non sumitur, vt pecunia, cuius valor consistit in indiuisibili, sed vt merx aliqua, quodamodo venalis, quæ admittit latitudinem intra pretium supremum, medium, & infimum, ergo quamuis minoris soluatur habita æqualitate ex vsu fori iusta tamen esse poterit talis iuris acquisitio. Sed contrà, quià illud ius, quod dicitur acquiri, cum sit limitatum ad determinatam pecuniarum quantitatem non habet, nec restrictionem, nec extensionem vltra id, ad quod est tale ius, quinimmò resoluitur in talem determinatam quantitatem, quam continet, nec emens aliud intendit, nisi acquisitionem illam quantitatis sortis, & lucri tempore nundinarum sibi soluendæ, quæ cum excedant valorem pretij per se soluti constituunt inæqualitatem aduersantem naturæ, seu iustitiæ contractus.

Illud ius cum sit limitatum, nec habere restrictionē nec extensionem.

Dices secundò ius aliquod inutile per aliquod temporis minus est quoad valorem re vtili ab hodierna die, vt colligitur *ex l. minus secundo ff. de reg. iuris* vbi dicitur, *quod minus sit habere actionem, quam rem*, sed illud ius, quod acquiritur per emptorem non potest esse vtile, nisi post celebratas nundinas, pecunia autem, quæ per ipsum de præsenti soluitur, est vtilis ab hodierna die, ergo &c. ergo illud ius poterit pro minori emi. Sed contra primò, quià semel admissa illa propositione maiori absolutè sine vlla limitatione ex quacunque temporis dilatione in soluendo posset lucrum aliquod acquiri, & ex anticipatione res pro minori acquiri, & sic actum esset de vsuris. Deindè textus adductus *in l. minus ff. de reg. iuris* procedit solummodò de actione, quæ importat spem in euentu futuri iuditij, vndè benedicit *Innocentius in c. in ciuitate de vsuris* quod potest quis tuta conscientia emere minori pretio actionem ortam tempore contractus, quia se exponit periculo; non autem de actione, quæ coniungitur cum certitudine ad determinatam quantitatem pro sorte, & lucro.

Expli. textus l. minus de reg. iuris.

Dices tertiò, illum tertium, qui sic emit ius illud non minoris soluere comparatiuè ad sortem, sed comparatiuè ad lucrum debitum ex tali contractu, cum ipse substituatur in locum creditoris ex tali contractu, vnde perinde se habet, ac si ipse talem contractum constitueret ea proportionali ratione, qua si quis emeret ius aliquod ad determinatum fundum fructiferum iure cessionis per primum emptorem sibi factæ posset licitè quoscunque fructus ex illo fundo prouenientes percipere sine vlla labe iniustitiæ, & sicuti ipse potest immediatè cambium constituere, & lucrum ex illo acquirere, ita non est, cur per substitutionem in locum alterius quoad cambium per ipsum initum non possit lucrum ex illo acquirere. Sed contra, quià hoc non est pro minori emere sortem, & ipsum lucrum, prout est sermo in responsione, sed quodamodò constituere cambium per se ipsum constituendo se in illis conditionibus, in quibus se constituit venditor illius iuris per cambium per se ipsum celebratum; vndè vel illud lucrum acquiritur ratione inæqualitatis valoris pecuniarum in vno, vel altero loco, vel ratione virtualis traiectionis; si ratione primi; cum emptor talis iuris, seu potius cessionarius commutet suam pecuniam hic cum pecunia Placentiæ existente in nundinis persoluenda lucrum diuersæ æstimationis debet sibi acquirere; si ratione secundi, licet contractus sit per me constitutus ego recipiendo meam pecuniam constituo illum tertium in mei locum cum omnibus iuribus a me antecedenter acquisitis, sed hoc non est acquirere quid magis per quid minus, sed est per verum contractum acquirere cessionem iuris alterius per se vendibilis, & ratione alicuius circumstantiæ annexæ maiori pretio æstimabilis.

Instantia proposita, qua tamen nil roboris habet

Dixi *attenta præcisè natura contractus*, nam si aliquod subesset periculum sortis, vel cambium illud essent difficilis exactionis, & ille tertius vniuersum onus exigendi illam summam cum periculo in se assumeret, vel illam pecuniam solueret me exigente, & interim eidem aliquod lucrum cessaret, vel damnum emergeret, non renuerem in his suppositionibus propter annexas circumstantias, quæ sunt secundum se pretio æstimabiles concedere posse pro minori emere illud ius ad quantitatem sortis, & interesse propter alibi dicta, &

Si illud ius esset obnoxium periculis, & difficilis exactionis posset minoris emi.

fusè

fusè probata, nam propter has, & similes rationes etiam in mutuo licet aliquod lucrum, seu interesse exigere suprà sortem principalem.

Respondeò, tertiò, multo minus posse minori te redimere ab illo iure, quod contrà te acquisiui per constitutionem cambij respectiuè ad sortem per me solutam, licet possis respectiuè ad interesse cambij. Concordat in hoc *Azorius d. part. 3. lib. 10. cap. 11. quæst. 3.* Rationes, quæ militant pro præcedenti responsione à fortiori euincunt intentum quoad præsentem, cui fortior ratio accedit, quia ego per illam solutionem à me factam habeo ius determinatè ad illam summam sortis per te receptam, vndè cum tu constitutus sis debitor meus ex illa summa non potes te redimere pro minori pretio per ea, quæ docui *tomo primo sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. Disquis. II. §. 1. num. 4.*

Dixi, *licet possis respectiuè ad interesse cambij*, nam sicuti per mutuum consensum contractus cambij fuit constitutus, ita etiam potest mutuo consensu dissolui, adeòque potest iustè cessare ius ad interesse eiusdem cambij, & in hoc sensu existimo optimè verificari textum *in l. minus ff. de reg. iur.* vbi dicitur, *quod minus sit habere actionem, quam rem*, quatenus potest creditor eidem actioni cedere, nec per mutuum consensum est aliqua repugnantia, quin eidem contractui possit cedi per dissolutionem contractus sine læsione contrahentium.

Contractus potest mutuo consensu dissolui

---

§. V.

An liceat campsoribus *vender al contado* cum maiori lucro.

SVMMARIVM.

Praxis vendendi al contado *quænam sit* 1.
Duobus modis fieri potest. Ibidem.
Opiniones circà propositam praxim. Ibidem.
Vtrumque cambium si secundum se præcisè consideretur, & sub ea ratione præcisè, quod vnum fiat in numerato, aliud in chyrographo iniustum est 2.
Solutio nonnullorum argumentorum 3.

Disquisitio V. Alicubi viget hæc consuetudo, quæ an redoleat iniquitatem, nec ne, in præsenti est examinandum. Praxis, seu consuetudo in hoc sita est. Petrus postulat Metinæ in fine nundinarum centum nummos aureos ad cambium à Paulo in Flandriam. Duobus modis potest eidem conferri pecunia, vel in numerato, quod Hispani vocant *en reales*, vel in chyrographo. Si Paulus soluat, seu conferat pecuniam Petro in numerato eidem confert solummodò 90. vt restituat centum in Flandria; si verò conferat in chyrographo remisso ad aliquem mensarium confert integros illos centum, quorum vice, & loco non obligatur Petrus, nisi ad restituendum 93., atque hoc cambium appellant Hispani *En libranca*. De vtroque hoc cambio ad inuicem comparato quoad iustitiam, vel iniustitiam modo ex professo agendum est, circa quod multis pro vtraque parte maturè discussis pro iniustitia tandem conclusit *Michael Salonius de Cambijs quæst. 4. art. 4. cont. 2. num. 3.* Alij ex vno ad alterum arguentes improbant cambium illud in numerato cum illo maiori lucro, quandòquidèm cum vtrumque fiat ab eodem in eundem locum pro eodem tempore, & rebus similitèr se habentibus, non videtur iustè posse stare cum pretio adeò diuerso, & inæquali, sicque damnant cambium in numerato cum illo maiori lucro ex inæqualitate lucri, quod accipitur ex cambio in chyrographo, sed reprobato illo an hoc cambium *en libranca* iustum, & licitum sit videtur potius supponere, quam approbare, quinimmò nec pro iustitia, nec pro iniustitia illius aliquid statuunt. Alij tandem pro vtriusque iustitia concludunt, quorum rationes infrà ex professo examinabimus, & refellemus.

Michael Salonius

Respondeò vtrumque cambium, si præcisè secundum se consideretur, & sub ea ratione præcisè, quod vnum fiat in numerato, alterum in chyrographo omninò iniustum esse, & improbum. Dixi, *si secundum se consideretur, & sub ea ratione præcisè, quod vnum fiat in numerato, alterum in chyrographo*; nam si iustum esset pretium cambij illa septem ex inæqualitate valoris pecuniarum in vtroque loco, vel ex aliquo iusto titulo iuxtà conditiones cambiorum, tunc non auderem denegare iustitiam etiam quoad hunc contractum in particulari.

Probatur iam primò responsio quoad cambia in chyrographo per ea, quæ fusè dicta sunt in præcedenti paragrapho, nam non minoris valet pecunia in chyrographo, ac in numerato, ergo si præcisè secundum se consideretur res secundum hanc rationem non poterit iustè pro minori fieri commutatio ex eo, quod fiat pecuniæ in chyrographo existentis, ac pecuniæ in numerato. Consequentia tenet, quià rei secundum eundem valorem non potest esse inæquale pretium, quod præcipuè fortius robur habet in hypothesi, de qua loquimur, secundum quam cambium initur in fauorem campsuarij, qui potius interesse cambij deberet persoluere, quam lucrum acquirere.

Non minoris valet pecunia in chyrographo, ac in numerato.

Probatur secundò quoad idem, quià mensarius, ad quem dirigitur Petrus pro recipienda pecunia in chyrographo contenta, non potest quid minus reddere creditori

ditori ad se remisso, ac contineatur in eodem chyrographo, ergo ex eo, quod cambium fiat per traditionem chyrographi, non per pecuniam in numerato non poterit idem Petrus illud lucrum septem pro centenario acquirere. Consequentia probatur, quia recipiendo illud chyrographum non recipit quid minus, ac quandò recipit in numerato, quandò illud idem in numerato ipsi soluitur per mensarium, & si quid minus solueretur ex eo, quod statim per mensarium fieret solutio in numerato, esset solum ob anticipationem, quod vsurariam redolet prauitatem, sed quandò immediatè recipit in numerato per Paulum non potest illud lucrum acquirere septem pro centenario, ergo neque &c.

Recipiendo illud chyrographum non recipit quid minus.

Probatur tertiò quoad idem. Quia ità se habet emptio, & venditio ad pecuniam præsentem, quæ pro illis soluitur, & ad futuram, quæ pro illis est soluenda, sicuti se habet cambium vel ad pecuniam in numerato, vel in chyrographo, sed illud æstimatur iustum pretium emptionis, quo res emitur pecunia de præsenti, nec variari potest saltem extra latitudinem pretij supremi ex eo, quod pecunia non sit soluenda, nisi de futuro per ea, quæ latè diximus *tom. primo sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. sparsim per prænotiones, & paragraphos*, ergo idem dicendum erit quoad pretium cambij, siue in numerato, siue in chyrographo, adeòque si quandò fit in numerato, non potest campsarius acquirere illa septem pro centenario, nec poterit acquirere, quandò fit in chyrographo, quandòquidem in hoc casu nullus est specialis titulus talis acquisitionis; nam peto, quinam sit hic titulus; si asseras ex dilata solutione, statim euinceris, quia talis titulus secundum se non est lucratiuus, qui nimmò vsurarius; si dicas esse ex cambio; statim etiam impugnaberis, quia solutio chyrographi non est nouum cambium, sed implementum prioris; si tandem recurras ad inæqualitatem, etiam facile impugnaberis; quia cum solutio facienda sit per mensarium in eodem loco, in quo fuit celebratus contractus, non potest habere diuersam æstimationem, siuè pecunia sit in numerato, siue in chyrographo, ergo a primo ad vltimum &c.

Paritas deducta ex contractu emptionis, & venditionis.

Probatur iam responsio primò quoad cambia in numerato. Quia illa decem, quæ acquirit Paulus soluens in numerato, quæque non acquirit conferens chyrographum, quinimmò septem amittit in singulis centenarijs, vel acquirit titulo anticipatæ solutionis, vel quia pecunia, quam tradit campsario, valet magis tradita illi in numerato, quam in chyrographo; Neutrum dici potest, ergo &c. Maior patet, quia non est assignabilis alius titulus, Minor probatur, quia anticipata solutio secundum se non confert ius aliquid legitimè lucrandi, seu aliquid minus soluendi respectu ad illud, quod acquirit, sicuti dilata solutio per debitorem non confert ius creditori aliquod acquirendi supra creditum, & ex alio capite Petrus ad sua negotia obeunda potest vti illa pecunia in chyrographo, ac in numerato, quandòquidem in fine nundinarum mensarius, ad quem dirigitur illud chyrographum pro solutione, tenetur pecuniam in numerato persoluere.

Anticipata solutio non confert ius aliquod legitimè lucrandi.

Probatur secundò quoad idem. Quià vel illa decem pro centenario, quæ acquirerentur ex cambio in numerato, vel iusta arbitrarentur, eo quia iuxtà communem æstimationem tanti valent Metinæ nonaginta, quanti in Flandria centum, vel quià tanti æstimetur illa virtualis traiectio, qua in fauorem campsuarij pecunia eiusdem in Flandria existens traducitur Metinam; sed ex his capitibus potius contrarium euincitur, quia cum vberiores sint pecuniæ Metinæ, ac in Flandria quid maius esset potius ibi soluendum per campsorem, & quid minus in Flandria per campsuarium, vt saluaretur æqualitas iuxta communem æstimationem, quæ habetur in vtroque loco, quod etiam militare deberet pro illo titulo virtualis traiectionis ex pecunia existente in Flandria Metinam, siquidem si campsor onus illud, quod tamen modicum est, traiectionis subit in fauorem campsarij, illud onus compensatur per diuersam æstimationem pecuniarum in vtroque loco &c. ergo &c.

Vberiores sunt pecuniæ Metinæ, ac in Flādria.

Nunc aliqua argumenta, quæ in contrarium afferri possunt, sunt dissoluenda, & primò arguunt aliqui apud *Saloninum d. quæst. 4. de cambijs art. 4. controu. 2. num. 2.* cōtendentes probare iustitiam illius lucri, quandò cambium fit in numerato hoc pacto. Illud est iustum pretium alicuius rei, quandò nihil est per leges, seu per Principem taxatum, quod redditur in pecunia numerata ex communi vsu fori, sed in cambio, quod Hispaniè dicitur *en reales* pecunia præsens confertur, & ex communi vsu fori illud interesse decem pro centenario per campsores recipitur in illis regionibus, ergo &c. Confirmatur, quia pretium cambiorum legitimum illud est, quod habent pecuniæ ex vsu inter mercatores, sed tanti apud ipsos æstimantur in numerato nonaginta, quanti plures illæ, quæ de futuro sunt restituendæ per campsarium in nundinis, ergo illud erit iustum pretium &c. Sed facile occurrò huic argumento, & confirmationi, negans, quod ex communi vsu fori, quandò per campsorem Metinæ fit cambium in pecunia numerata pro Flandria, recipiat in eadem Flandria decem pro centenario, quandòquidem nec virtualis traiectio tanti valet vt videre est, quandò fit cambium per litteras, in quo tantum non recipitur, nec

Saloninus

Non constat de illo vsu apud Mercatores.

illud

illud interesse inducit diuersa æstimatio, siquidem pluris æstimatur pecuniæ valor in Flandria ob penuriam eiusdem, vbi est restituenda, quam Metinæ, vbi est maior affluentia. Ad confirmationem idem ferè est respondendum. Deindè, si verum est, quod ex communi vsu fori recipiantur illa decem pro centenario, hoc ideò non est præcisè, quia solutio facta fuerit in numerato, secundum quem sensum præcisè procedit responsio, sed quia illud est iustum pretium cambij secundum se, vndè meritò dixi in responsione ad quæsitum, *si præcisè secundum se consideretur, & sub ea ratione, quod vnum fiat in numerato, alterum in chyrographo.*

Argumentum contra responsionem, & solutio.

Arguunt secundò, quià si omnia hæc cambia fierent in pecunia numerata, & nullum per chyrographa iustum profectò esset cambium, seu pretium cambij, quod recipitur modo à campsoribus conferentibus cambium in numerato, ergo etiam quamuis in præsenti non omnia fiant in numerato, erit tamen iustum, si fiat secundum illud pretiũ, si omnia essent in numerato, quod est in numerato de præsenti. Sed facilè etiam huic argumento occurro, negans illud fore iustum pretium cambiorum, quod modo ex aliquorum auiditate exigitur, sed illud, quod tempore contractus haberent pecuniæ in loco nundinarum, vbi recipitur pecunia, & in loco, vbi illa esset restituenda commutata, quod certè non esset comparatiuè ad illud, quod modò aliqui soluentes in numerato exigunt, sed comparatiuè ad illud, quod modò soluitur, quandò fit contractus per literas.

Michael Salonius

Pro complemento hic duo mihi monenda remanent. Primum conformitèr ad id, quod docet *Michael Salonius d. quæst. 4. art. 4. controu. 2.* nempè certiorem regulam pro taxando pretio huiusmodi cambiorum, siuè in numerato, siuè in chyrographo assignari non posse, quam accipiendo pretium, quod modo statuitur cambijs secundum modum, quo vniuersaliùs peraguntur, non secundum modum, quo aliquandò fiunt. Cum autem cambia præcipuè nundinaria vniuersaliùs fiant per singraphas, chyrographa, seu literas, vt praxis ipsa demonstrat, hinc est, quod iustitia pretij desumenda sit secundum quantitatem, quæ ex vsu fori statuitur, quandò cambia fiunt in singraphis, non, quandò fiunt secundum specialem modum, nempè in numerato, qui reduci debet ad regulam generalem nempè ad pretium statutum pro cambijs secundum praxim vniuersaliorem.

Nõnulla considerabilia ex Salonio.

Secundum est, quod quamuis idem *Salonius* videatur rectè sentire, dum asserit iniustum esse excessum pretij, qui exigitur, quandò cambium fit in numerato suprà illud, quod exigitur, quandò fit in chyrographo, non tamen rectè, & propriè videatur doctrinam suam applicare terminis in facto per ipsum exposito, & à nobis expresso in principio disquisitionis, nempè in facti serie; comparat enim campsorem prius soluentem in numerato ad campsorem soluentem in chyrographo directo ad mensarium, & dicit quod ille non potest exigere suprà illud, quod exigit iste, quod certè verum est attenta præcisè natura contractus; sed hoc non est applicabile casui, de quo loquimur, quandòquidem ille, vt supponit idem Salonius, qui confert pecuniam in chyrographo directo ad suum mensarium nihil lucratur, sed potius confert centum in singrapha, & non recipit, nisi nonaginta tres per campsarium, cum tamen supponendum sit aliquid lucrari, vt possit fieri comparatio excessus, qui exigitur, quandò contractus fit in numerato ad illud minus, quod exigitur, quandò fit in singrapha, & ad normam istius ille reduci.

---

§. VI.

An tribuentes mercatoribus pecunias suas initio nundinarum, vel antè nundinas possint ex aliqua causa, & fine in medio, vel in fine earundem exigere capitale cum aliquo lucro.

S V M M A R I V M.

Proponitur difficultas in eo sensu, in quo examinatur sub hoc titulo 1.
Potest cohonestari illud, quod exigeretur vltrà sortem per contractum societatis, & assecurationis initum inter contrahentes 2.
Non potest creditor aliquod vltrà sortem exigere ex eo, quod coactus fuerit pecuniam illam tradere 3.

Disquisitio VI. Titius, antequam nundinæ inciperent in Foro Placentiæ tradidit mille nummos aureos Antonio mercatori ad sua negotia obeunda ad eum finem, vt in medio, vel in fine nundinarum, vel fortè etiam in alijs nundinis exigeret sortem per se solutam cum aliquo lucro. Considerata præcisè qualitate contractus secundum se ipsum esse illicitum, & vsurarium patet ex superius sparsim dictis, quandòquidem hoc esset illud lucrum acquirere ex sola temporis dilatione, quod vsurariam redolet prauitatem. Considerato verò contractu illo innominato fortunæ aleæ, de quo locuti fuimus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Disquis. III. §. 1.* ex se patet licitum esse, si tradens pecuniam se exponat æquali periculo, & spei lucrandi, & amittendi, pro vt futurus

Subsistit sub ea ratione, qua est contractus innominatus.

rei probabit euentus per ea, quæ ibi dicta sunt, & fusiùs *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs III. Prænot. II.* Considerato verò lucro cessante, vel damno emergente, respondeo per conferentes talem pecuniam posse exigi illud interesse concurrentibus omnibus conditionibus requisitis ad talem compensationem, & conuentione de illa in ea quantitate, quam rei probabit euentus; liquet ex superius sparsim, & fusè dictis. Difficultas igitur reducitur ad hoc, an ex aliquo alio titulo illud lucrum possit cohonestari, quod exigeretur vltrà sortem in medio, vel in fine nundinarum, vel in alijs nundinis subsequentibus.

2 Respondeo primò, posse cohonestari illud, quod exigeretur vltrà sortem in medio, vel in fine nundinarum, vel fortè etiam in alijs nundinis subsequentibus per contractum societatis, & assecurationis initum inter ipsum Titium tradentem ipsas pecunias anticipatè, & Antonium acceptantem, & se obligantem ad earundem restitutionem pro illo tempore iuxtà modum expositum *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. VI. §. 8. num. 5.* per ea, quæ ibi docent *Gabriel in 4. distinct. 15. quæst. 11. dub. 10. Maior in 4. disp. 15. quæst. 27. Valentia disp. 5. tom. 5. quæst. 24. punct. 2. Ioannes Andræas in c. per vestras de donat. inter vir. & vxorem*, & specialitèr in terminis, de quibus loquimur hic, *Salas tract. de cambijs dub. 16. num. 2.* Rationes, quæ *dicto tom. primo loco cit.* adductæ fuerunt ad probandam iustitiam triplicis contractus multum conferunt ad præsens institutum, quæ propterea sunt recolendæ, non inutilitèr hic repetendæ, ibique etiam colligere fas erit quid respondendum rationibus oppositis, si quæ afferentur. Hoc vnum dumtaxat addendum existimo, quod quibuscunque licet, siue masculis, siue fœminis pecunias suas consignare mercatoribus, vt ipsis negotientur super cambia, & recambia, lucrumque illud, quod ex talibus negotiationibus percipitur, sibi acquirant detractis oneribus, quæ subeunt mercatores in talibus negotiationibus in fauorem consignantium, sed cum tali conuentione sic inita non repugnat, quod ex vi alterius ipsi mercatores accedant, vt assecuratores, si ratione assecurationis detrahatur de iusto interesse, quod verisimilitèr speratur ab illa negotiatione; si enim alij possunt accedere vt assecuratores, cur non ipsi negotiatores? ergo &c. sicque &c.

Gabriel. Maior. Valentia. Ioannes Andræas.

Hoc genere contrahendi possunt vti quæcunque personæ.

Respondeo secundò, non posse Titium in data hypothesi aliquid vltrà sortem recipere, si iniustè compulsus fuerit per recipientem ad tribuendam eidem talem pecuniam; sic sentire videntur aliqui expresse apud *Salas de cambijs d. dub. 16. num. 2. in vers. aduerte vers. fin. Rebellum de oblig. part. 2. lib. 11. quæst. 14. num. 2.* Hoc exemplificat Salas loc. cit. in Regibus, qui interdum cogunt ad sibi mutuandum. Consonat hæc responsio cum ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. V. §. 4. num. 2.* Iuxta quæ.

Salas. Rebell.

Probatur primò responsio. Illud, quod reciperetur extra, seu vltrà sortem non posset recipi, nec ratione mutui, seu depositi, nec ratione alicuius alterius contractus, nec ratione coactionis præcisè, ergo nullo modo iustè potest recipi. Antecedens quoad primam partem ex se patet, quia nec mutuum, nec depositum est secundum se fructiferum, quoad secundam etiam liquet, quia non est assignabilis alius contractus, intuitu cuius data fuerit illa pecunia, non societatis, quia de hoc nec cogitasse supponitur conferens pecuniam, non cambij, quia ipsam non contulit ad cambium, quamuis accepta fuerit pro cambijs celebrandis cum alijs; quoad tertiam verò partem sic euincitur, quia illa coactio ad mutuandum, seu violentia illata licet sit quodamodò coactio iniuriosa, non est tamen meritoria alicuius lucri, si nullum inde damnum ipsis coactis emergat, seu lucrum cesset, ergo ratione illius non poterit quid exigi supra sortem. Antecedens probatur. Magis iniuriosa est arrepto violenta arreptio in ipsius bonis facta, ac mutuantibus violenta coactio ad mutuandum, sed si quis rem alienam violentèr arriperet, & posteà restitueret, si ex illa violenta arreptione nullum damnum sequeretur arrepto, non posset idem ratione eiusdem aliquid vltra rem acceptam exigere, siquidem iniusta acceptio obligat quidèm ad reintegrandum læsum cum restitutione eiusdem rei, non autem ad reintegrandum aliquid pro eo, in quo læsus non est.

Non est assignabilis titulus, propter quē illud lucrū possit exigere.

Dices primò, illa iniuria, quæ per violentiam infertur mutuanti est secundum se pretio compensabilis, ergo ratione illius poterit mutuans vltra sortem aliquid exigere. Antecedens probatur ex ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III. de mut. & vsuris Prænot. X. num. 2. vers. probatur secunda pars.* vbi statutum est, vsurarium esse vltra restitutionem sortis obligare mutuatarium ad condonandum iniuriam, qua debitè, & iustè vexare potest mutuantem publica auctoritate, ergo quia illa iniuria est pretio secundum se compensabilis. Sed contra negandum est antecedens. Ad probationem videndum est, de qua iniuria procedant ea, quæ loc. cit. dicta sunt, vel enim est punibilis publica auctoritate, vel non, si non, certè non est pretio compensabilis, si est punibilis, certè cessio illius iuris videtur pretio æstimabilis, sed talis non est iniuria, de qua hic loquimur, siquidem si est collata per Principem non est punibilis, si per priuatas

Illa iniuria non est punibilis, & sic nec condonatio illius pretio cōpensabilis.

per-

personas, nec est talis, nisi quatenus coniungitur cum aliqua actione secundum se iniuriosa, puta cum minis mortis, alijsque iurgijs &c. in quo etiam sensu non est proprie pretio redimibilis iniuria, sed punibilis tantum pœna per sententiam Iudicis condemnantis, nec prius debita, quam per sententiam eiusdem Iudicis sit inflicta.

Dices secundò, onus impositum ad mutuandum, & libertas quodammodo adempta sunt secundum se pretio compensabilia, ergo ratione illius coactionis poterit mutuans aliquid exigere. Antecedens probatur, quia ratione obligationis ciuilis assumptæ ad mutuandum potest per ea, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris pranot.* to. sic obligatus aliquid exigere, ergo etiam poterit exigere, qui per quandam violentiam compelletur ad mutuandum, siquidem idem præiuditium ipsi infertur, siuè per obligationem ciuilem, ad quam non tenetur, siuè per violentam. Sed contrà negandum est primum antecedens, ad cuius probationem admisso antecedente neganda est consequentia. Ratio negationis, seù disparitatis in eo consistit, quià in primo sensu obligatur voluntas omninò libera, seù res illa mutuabilis voluntate antecedenter libera; adeo vt non possit mutuans à contractu recedere; in secundo autem non obligatur voluntas, adeo vt non possit rem vendicare eo modo, quo potest rem violenter arreptam recuperare, vnde si nullum damnum inde sequitur eidem, non habet ius aliquid acquirendi, sicque est iniuria quidem in detentione illius rei contra voluntatem Domini, quæ tamen compensatur per restitutionem eiusdem rei, & cum non obligetur voluntas ad non vendicandam rem illam ratione eiusdem nihil debetur, sicut debetur in primo casu, vt rem declarat exemplum de re violentèr arrepta.

Disparitas inter obligatū ciuilitèr ad mutuandū, & cōpulsum violentèr.

Dices tertiò, Data veritate responsionis nostræ eodem modo se haberet respectu rei mutuatæ, qui rem ipsam detineret spontè conferente domino, ac eodem inuito posita eidem violentia ad conferendum, si ad nihilum ratione talis coactionis hic teneretur, quod non videtur dicendum. Sed contra, nam in multis res diuersimodè se haberet; in primis, quia iniustus, detentor teneretur ad compensationem damnorum, etiam nulla facta conuentione de illis, si quod lucrum cessaret, vel damnum emergeret, detinens autem conferente spontè domino ad talem compensationem obligari non potest, quamuis damnum emerserit, vel lucrum cessarit, nisi de illa facta fuerit in ipsa celebratione contractus conuentio, vt patet ex ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris pranot.* t 3. Deindè iniustus detentor potest pro quocunque tempore

Discrimen inter detinentem spontè cōferente domino, & inter detinentem coactiuè.

obligari ad restitutionem, non sic autem detinens ex concessione spontanea mutuantis, si enim res data sit ad aliquem determinatum finem, debet tandiu expectare, donec finis ille fuerit completus, vel ad illud tempus, quo iuxta arbitrium prudentum mutuum concedi consueuit.

§. VII.

An cambium nundinarium datis campsuario mercibus pro pecunia numerata sit licitum.

SVMMARIVM.

Proponitur, & explicatur sensus difficultatis 1.
Nullo modo tale cambium est licitum in ratione cambij 2.
Rationes euincentes intentum 3.

DIsquisitio VII. Titius indigebat mille nummis aureis in hac Mediolanensi Ciuitate. Conuenit cum suo campsore, vt eosdem sibi hic Mediolani conferret titulo cambij, quod ipse postea eosdem restitueret cum interesse in proximis futuris nundinis celebrandis Placentiæ, ob quam restitutionem dabit litteras ad suum respondalem ibi existentem. Renuit Seius concedere illos mille in pecunia numerata, sed tantum obtulit eidem tot merces ad valorem ex vsu fori taxatum, quot sufficere possunt per distractionem illarum ad acquirendos illos mille nummos aureos, sicque contractus fuit firmatus. Quæritur iam, an cambium hoc sic initum in ratione cambij subsistat, & licitum sit. Dixi, *in ratione cambij*, nam in ratione venditionis, seù alterius contractus, siue nominati, siuè innominati, si debitæ seruentur conditiones requisitæ, & æqualitas proportionata, subsistere nulli dubium. 1

Respondeo nullo modo subsistere, nec licitum esse. Ita expresè *Sigismundus Scaccia tract. de commert. §. 1. quæst. 7. parr. 3. lim.* 19. Probatur primo, quia *ex dictis sub hoc eod. tit. Contractus V. de cambijs* 1. *pranot.* t. cambium ex suo formali conceptu *est permutatio pecunia pro pecunia*, & per hoc contradistinguitur, tùm ab emptione, & venditione, tùm à simplici permutatione, quandoquidē emptio, & venditio sunt, illa distractio pretij pro re, ista distractio rei pro pretio, simplex vero permutatio est distractio rei pro re, vt videbimus sub sequenti titulo, ergo datis mercibus pro pecunia numerata nullo modo subsistet cambium. 2 Scaccia

Cambiū vt contradistinguitur ab alijs contractibus similibus versatur inter pecuniam, & pecuniam.

Dices primò, ipsas merces æquiualere pecuniæ numeratæ, siquidem possent distrahi pro ipsa pecunia, ea proportionali ratione, qua diximus suprà posse celebra-

ri cambium pro aliquo loco, in quo ſcitur campſuarium non habere pecuniam actu, ſed tantum virtute, puta per creditum, vel per ſimilia; ſi enim poteſt ſubſiſtere cambium pro loco, vbi non eſt pecunia actu, ergo etiam poterit celebrari in loco, non per pecuniam actu, ſed per pecuniam virtute, quatenus reduci poteſt ad actum proximum expendibilitatis, ergo &c. Sed contrà, dico ad celebrationem contractus cambialis non ſufficere pecuniam æquiualentèr, ſed requiri pecuniam formalitèr, vel actu ſolutã, vel ſoluendã tempore conuento, cæteroqui non eſſe, cur contradiſtingueretur contractus cambij à contractu emptionis, & venditionis, merces enim, quæ traderentur ſemper poſſent dici pecunia æquiualenter, cum poſſent vendi, & ex illis extrahi pecunia. Ad illud, quod ſubditur de non habente in loco reſtitutionis pecuniam actu, ſed tantum virtute, dicendum eſt, adhuc ſubſiſtere cambium, non quià aliud à pecunia conferatur, ſed quià cum campſuarius ibi habeat creditum, poteſt ex illo pecuniam acquirere, eandemque reſtituere, ſicque ſemper verificatur, quod ſit commutatio pecuniæ pro pecunia. Quod ſi inquiras, cur, ſi ſubſiſtit ex eo, quod campſuarius in loco reſtitutionis poſſit pecuniam in credito reducere ad pecuniam in actu, hancque reſtituere, non etiam ſubſiſtat ex eo, quod pecunias receptas in mercibus per venditionem eaſdem reducat in actu. Statim reſpondebo, hoc prouenire, quia potiſſimum conſideratur contractus in ſui origine, ſecundum quam debet eſſe in pecunia, & tunc perficitur, quandò pecunia actu traditur, quod ſi in loco reſolutionis contractus per reſtitutionem ſit tantum pecunia in credito, non attenditur vt talis ſecundum, quod ipſa debeat reſtitui in credito, ſed tantum in ſecuritatem contractus, quatenus ſciatur campſuarium ibi habere, quo poſſit reſtituere, cæterum diſſolutio facienda eſt per pecuniam formalitèr, vel actu ſolutam, vel ſoluendam. Deindè aliud eſt loqui de pecunia in mercibus, aliud de pecunia in credito, hæc enim ſemper eſt pecunia per ſe independentèr à quocunq; alio contractu, ſeu reſolubilis ſecundum ſe in pecuniam; merces autem non ſunt pecunia, nec reſolubiles in pecuniam, niſi dependenter ab alio contractu, adeoq; &c.

Ad celebrationẽ contractus cambialis nõ ſufficit pecunia æquiualenter, ſed requiritur formaliter.

Aliud eſt pecunia in mercibus aliud pecunia in credito.

Dices ſecundò, ex ſuperius ſparſim dictis. Cambium eſt de genere contractuum emptionis, & venditionis, ſed in contractibus emptionis, & venditionis poſſunt interuenire merces, vt merces, ergo etiam in contractibus cambiorum poſſunt interuenire merces ſaltem ſub ea ratione, qua proximè ſunt reducibiles in pecuniam. Sed contrà, quià quandò diximus cambia reduci ad contractus emptionis, & venditionis hoc, diximus per quandam analogiam, & ſimilitudinem, quatenus cambia in multis imitantur naturam, & conditiones emptionis, & venditionis, non quatenus ipſa cambia ſint formalitèr emptio, & venditio, habent enim ſuas rationes formales, per quas ad inuicem diſtinguuntur, quæ ratio formalis in eo conſiſtit, quod cambia ſit pecuniæ pro pecunia, emptio verò, & venditio mercis pro pretio, vel è contra commutatio.

Cambiũ eſt per quandã analogiã emptio, & venditio, nõ formalitèr.

Probatur ſecundò, non poteſt ſubſiſtere in ratione mutui contractus, quo quis indigens centum nummis aureis eoſdem mutuos petit à mercatore, qui renuens dare pecuniam exhibet tot merces petenti cum onere, vt reſtituantur pecuniæ pro eo tempore, quo eſſet reſtituendum mutuum, ſi hoc datum fuiſſet, quamuis ex illis mercibus petens poſtea per diſtractionem earundem pecunias acquireret, ergo nec poteſt ſubſiſtere in ratione cambij contractus, quo quis peteret ad cambium mille nummos aureos, & vice nummorum tribuerentur tot merces &c. Antecedẽs probatur, quia de ratione mutui eſt, vt conuentio ſit de reſtitutione facienda in re eiuſdem rationis, & ſpeciei comparatiuè ad rem receptam per ea, quæ ex communi tradidi *tom. p. ſub tit. Contractus III. de mut., & vſuris pranot.* 1. *n.* 7. Conſequentia probatur, quia non minus eſt de ſubſtantia cambij, quod ſit commutatio pecuniæ pro pecunia, ac ſit de ſubſtantia mutui, quod ſit cum onere reſtitutionis in re eiuſdem rationis, & ſpeciei, ergo ſi nõ poteſt ſaluari ſubſtantia mutui, quando res datur cum onere reſtituendi rem in alia ſpecie, & ratione, nec poterit ſaluari ratio cambij, quando non confertur pecunia, ſed loco pecuniæ conferuntur merces. Iuxta hanc rationem docui *tom.* 1. *ſub tit. Contractus II. de empt., & vend. diſq.* 1. §. 7. contractum, quo mercator loco pecuniarum, quæ titulo mutui fuerunt requiſitæ, dedit tot merces non eſſe contractum mutui, ſed contractum venditionis expectata ſolutione.

Ratio deducta ex paritate mutui.

Probat tertiò reſponſionem *Scaccia de commertijs* §. 1. *quæſt.* 7. *part.* 3. *limit.* 19. *ſub nu.* 1. *verſ. tertio quia* paritate deſumpta à contractibus cenſus, & ſocietatis officiorum, in quibus non poſſunt dari merces loco pecuniæ numeratæ per ea, quæ tradit *Franciſcus Caſtrac. tract. de societ. offic. c.* 7. *ſub nu.* 7. *verſ. ſed in contrarium, & nu.* 8. *& ſeq.*, quæ *ipſe Scaccia* commendat §. 1. *quæſt.* 1. *nu.* 229. *verſ. ſed in contrariu*, ergo nec in contractu cambij poterũt dari merces loco pecuniæ numeratæ. Conſequentia probatur, quia in tantum in cenſu, & in ſocietatibus officiorum nequeunt tradi merces loco pecuniæ numeratæ, in quantum ſubeſſe poteſt aliqua fraudium ſuſpicio, & fœnoris periculum per ea, quæ dicta per nos fuerunt *tom.* 1. *ſub tit. Contractus IV. de Emphyteuſi, & Cenſib. pranot.*

Scaccia

Franciſcus Caſtracan.

21.

21. *sect. 4. nu. 29.* iuxtà mentem Sanctiss. Pij V. in constit. super creatione censuum relata per extensum *loc. cit. prænot. 2.*, sed fortiores possunt subesse suspiciones, & pericula in contractibus cambij, vtpote quod magis suspectum est, & ab humanis commercijs magis exorbitans per ea, quæ scribit *idem Scaccia d. §. 1. quæst. 7. part. 3. limit. 19. versus fin.* ergo &c.

Sotus Scaccia Pro complemento addi possunt ea, quæ tradunt *Sotus de iust. & iure lib. 6. quæst. 1. art. 2. col. 6. fol. 535. Scaccia d. §. 1. quæst. 1. n. 570.* nempe mercatorem mutuantem sub eo vinculo, vt mutuatarius totum mutuum, vel partem in mercibus accipiat vsurarium esse, eo quià inducat obligationem pretio æstimabilem supra id, quod exigit natura contractus, ex quibus infert idem *Scaccia d. §. 1. quæst. 7. part. 3. lim. 19.*, quod etiam sit vsurarius tribuens in cambio, seu obligans ad recipiendum in cambio campsarium loco pecuniæ numeratæ tot merces, quot sufficiant &c.

---

§. VIII.

An si lucrum cambij non debeatur, quià est illicitum, debeantur saltem impensæ in ipso factæ, seu mercedes laborum.

SVMMARIVM.

Exponitur status controuersiæ 1.
Contractus potest esse initus, vel bona, vel mala fide 2.
Si contraxit cum mala fide, nec lucrum potest exigere cambij, nec compensationem expensarum &c. 3.
Si contraxit cum ignorantia iuris, vel ignorantia conditionis, quæ ab alijs talis status cognoscitur in foro externo non videtur posse exigere talem compensationem 4.
Verificatur etiam si contraxerit cum ignorantia conditionis latentis, & non facile cognoscibilis 5.

1 Disquisitio VIII. Contraxerat Philippus contractu cambij ex aliqua tamen conditione secundum se illicito, in ordine ad quem multas fecerat expensas, multos labores subiuerat secundum se meritorios mercedis ad ipsum cambium perficiendum. Ex hoc cambio non posse exigi lucrum satis, superquè liquet ex ijs, quæ sparsim supra docuimus. Modo vertitur in controuersiam, an saltem idem Phylippus possit licitè à campsuario exigere compensationem expensarum, quas fecit pro eodem cambio, & laborum, & industriæ, quæ pro eodem subiuit. Pro quo.

2 Aduerte contractum ipsum, qui asseritur illicitus, vel initum esse per eundem Phylippum bona fide, quatenus rationabilitèr ipsum reputabat licitum, nullaquè iniustitiæ labe infectum, vel mala fide, quatenus iniustitiam contractus non ignorabat, vel saltem in rationabili dubio versabatur iniustitiæ eiusdem. Rursus si bona fide contraxit, vel conditio, ratione cuius contractus redditur illicitus talis erat, vt nullatenus de illa præsumi posset ignorantia, eo quia sit ignorantia iuris, quæ nunquam præsumitur, seù quod sit ita patens ipsa conditio illicita, vt subterfugere non credatur obtutum mediocriter perspicacis, vel talis, vt non ita facile posset patere, & innotescere, vt etiam obtutum perspicacis posset effugere. Iuxtà has omnes acceptiones propositum dubium discutietur. *Varia animaduersiones circa quæstiõ.*

Respondeo primò, si contraxit cum mala fide, seù cum scientia iniustitiæ contractus pertinentis ad substantiam eiusdem, nec lucrum potest exigere cambij, nec compensationem expensarum, seù laborum &c. *Antonius de Rosella tract. de vsuris num. 57. vers. quidam tom. 7. fol. 68. Ioannes Baptista Lupus in c. Nauiganti §. 2. sub n. 26. de vsuris inter tract. diuers. tom. 7. fol. 139. Scaccia de commert. §. 1. quæst. 7. part. 3. limit. 20. num. 2.* Probatur primò, quià dato actu illicito accessoria omnia sunt illicita, nec labores, & industria, quæ circa ipsum impenduntur sunt meritoria mecedis, vt pote quæ exercentur in ordine ad actum ipsum, qui in sui substantia non tenet, quinimmò cum actus ipse dolo quodamodo fiat, omnes industriæ, & labores cedere debent in præiuditium dolosi, & fraudulenter se gerentis, non illius, contrà quem fiunt, ergo cum actus ipse, de quo loquimur, sit illicitus, & omnes actus exerceantur circa ipsũ cum scientia &c. non &c. Antecedens probatur, quia labores dolosè impensi non possunt esse fructiferi impendenti dolo ipso fructibus reluctante. 3 Antonius de Rosella Ioannes Baptista Lupus Scaccia.

Probatur secundò. Labores non possunt esse digni aliqua retributione circa aliquam functionem, quandò functio ipsa secundum se iniqua est, & non est aliquod munus iustitiæ, quinimmo contrà iustitiam, sed quando contractus ipse est secundum sui substantiam illicitus, & iniquus, & per ipsum contrahentem cognoscitur, vt talis, actiones, quæ pro ipso impenduntur, sunt in ordine ad aliquam actionem, seù functionem iniquam, ergo tales actiones non sunt aliqua retributione dignæ. Maior probatur, tũ in furibus, tùm in vsurarijs, qui si impendunt laborem aliquem, seù industriam, tùm in furtis, tùm in vsuris committendis nequeunt licitè acquirere mercedem laboris, & industriæ, quæ in similibus operibus adhibuerunt, vt omnes sentiunt nemine relactante. *Labores circa functionem iniquam non sunt digni retributione.*

Dixi, *cum scientia iniustitia contractus pertinentis ad substantiam eiusdem*, nam si conditio, ob quam contractus redditur illicitus per-

pertineat tantum ad qualitatem, ficuti non refultat inualiditas contractus, nec conceditur actio ad recifcionem iftius, fed tantum ad adæquationem, ita non inualidantur actiones, quæ ad ipfum ineundum concurrunt, quæ propterea, fi fint fecundum fe meritoriæ retributionis, non eft, cur integrato contractu per ablationem illins conditionis, per quam accidentalitèr inficiebatur, non debeant fuos fortiri effectus, & confequi eandem retributionem.

Verificantur, quæ dicta funt, quando iniuftitia eft circa fubftantiã, non quandò circa qualitatem.

Refpondeo fecundò, fi contraxit expresfè non cum mala fide, fed ignorantia tali, quæ fit ignorantia iuris, quæ non præfumitur, vel ignorantia conditionis, quæ ab alijs regularitèr talis ftatus, & conditionis cognofcitur vitiofa in foro faltem externo non poteft etiam exigere compenfationem expenfarum, laborum, & induftriæ &c. Probatur primò, quia ignorantia iuris, & ignorantia conditionis, quæ ab alijs fimilis ftatus, & conditionis fine difficultate cognofcitur, nunquam præfumitur, nec excufat in lucro, vel quafi lucro *l. fi emancipata, & ibi Bartolus C. de iur. & fact. ignorant. Alexander in l. iuris C. qui admit.* immò præfumitur potius mala fides *l. quemadmodum de agric. & cenfib. lib. 11. c. qui contrà de reg. iur. Glofa in c. fi diligenti de foro compet. Bartolus, & Angelus in l. fed fi lege §. fcire de pet. hæred.* & æquiparatur fcientiæ, & dolo *Bartolus in l. libellorum §. notantèr ff. de his, qui not. infam. l. quod Nerua ff. depofiti Alexander conf. 71. col. 2. vol. 3. Decius conf. 26. num. 7.* fed quandò contractus initur cum mala fide, & cum præfumptione negationis ignorantiæ, quinimmò cum fcientia, & dolo æquiualentèr non poffunt exigi compenfationes laborum, induftriæ, & expenfarum per ea, quæ dicta funt in fuperiori refponfione, & probatione eiufdem, ergo &c.

Alexander. Glofs. Bartolus Angelus Glofs. Decius.

Limitarem tamen refponfionem præfentem, & probationem eiufdem, quandò quoad conditionem inficientem contractum intercederet ignorantia iuris, fed regularitèr ignorati *not. in cap. 2. de conftit. Cardin. in Clement. 1. 87. de Priuileg.* feu non frequentati *Ioannes Andreas in reg. Ignorantia in Mercur. Alexander in l. non fatetur ff. de confef.* quod à fortiori dicendum eft, quandò effet ignorantia iuris dubij *Petrus Phylip. Corn. in conf. 181. Incip. vifa in littera R. in tertia parte*, tunc etenim res reducenda eft ad eos terminos, fecundum quos fubfequens refponfio examinabitur.

Cardin. Ioannes Andreas Alexander. Petrus Philipp. Corn.

Dixi, *in foro faltem externo*, quandoquidem in foro etiam interno faltem probabiliter loquendo non videtur poffe confequi compenfationem talium laborum, & expenfarũ &c. Ratio eft, quia, qui fe accommodat difpofitioni iuris legitimè, & rationabiliter inducti, quamuis fundetur præcisè in præfumptionibus agit iuxta rectum dictamen rationis, fed iura allegata difponunt, quod operantes contrà ius non præfumantur ignorare, fed potius effe in lata culpa, & quod ignorantia non excufet à pœnis culpæ latæ *Baldus, & Angelus in l. ficut C. de præfcript. 30. annorum. Angelus in l. quod nerua ff. depofiti*, ergo requirente ipfo mercatore compenfationem talium munerum poterit iuxta dictamen rationis alter fe eximere ab onere talis compenfationis excipiendo liberationem ratione præfumptionis non ignorantiæ in ipfo mercatore, Sed fortior ratio eorum, quæ hic dicuntur deducetur ex mox dicendis in fubfequenti refponfione.

Baldus Angelus

Refpondeo tertiò, fi contraxit cum 5
ignorantia conditionis latentis, quæ vix etiam cognofci potuiffet ab alijs fimilis ftatus, & conditionis, talis tamen, vt fecundum fe apta fit ad inualidandum contractum, adhuc non poteft mercator exigere compenfationem laborum, expenfarum, & induftriæ, præcipuè fi nondum fuerit exacta. Ratio ex eo facile deducitur, quia huiufmodi compenfatio computatur inter lucra ipfius contractus, fed ex contractu omninò inualido nullum lucrum iuftè exigi poteft, ergo &c. Maior probatur, quia ex permutatione, qua permutatio præcisè eft nullum exigi poteft omninò lucrum, fed fi quid iuftè exigi poteft, eft ratione alicuius contractus annexi, feù conditionis fecundum fe meritoriæ alicuius pretij, feù compenfationis *Molina tom. 2. de iuft. difp. 398. n. 6., & 7. Sotus de iuftitia lib. 6. quæft. 8. art. 2. Medina quæft. 2. de cambijs Conradus de cambijs quæft. 99. fuppofit. 2. Gabriel. in 4. dift. 15. quæft. 11. art. 3. dub. 10. Maior, ibid. q. 37. Filliutius tract. 35. c. 5. num. 347. Ognate tract. 24. de Cambijs difp. 87. fect. 5. num. 66.* qui alius contractus, feù conditiones annexæ non poffunt quid aliud effe, nifi vel locatio operarum in traicendis, fiuè realitèr, fiuè virtualitèr pecunijs, in numerando, in habendis rationibus dati, & accepti, & fimilibus, ergo compenfationes huiufmodi operum computantur inter lucra contractus cambialis, ergo fi ex contractu fecundum fe inualido nullum lucrum exigi poteft, nec poterit exigi compenfatio &c.

Compenfatio huiufmodi computatur inter lucra contractus.

Molina. Sotus. Medina Conradus. Gabriel. Maior. Filliut. Ognate.

Probatur fecundò, in contractibus emptionis, & venditionis ex aliquo defectu fubftantiali inualidis non poteft venditor in refolutione contractus ob talem inualiditatem quid exigere in compenfationem laborum, & induftriæ, quas impendit in congerendis mercibus, in menfurando, nec in compenfationem officij, quod gerit, fed cognita inualiditate tenetur totum pretium, quod exegit reftituere, ergo etiam in contractibus cambiorum mercator, qui ex aliquo defectu fubftantiali inualidè contraxit non poterit in refolutione contrac-

Contractu emptionis, & venditionis inualido nõ poteft quid exigi in compenfationẽ laborum

tus

tus quid exigere in compensationem laborum, & industriæ, quæ impendit in congerendis mercibus, in mensurando, nec in compensationem officij, quod gerit, sed cognita inualiditate tenetur totum pretium, quod exegit restituere, ergo etiam in contractibus cambiorum mercator, qui ex aliquo defectu substantiali inualidè contraxit, non poterit in resolutione contractus quid exigere in compensationem laborum, industriæ, & expensarum, quæ in eodem contractu celebrando impendit; nec dici potest, quod huiusmodi compensatio non sit fructus contractus, sed dumtaxat laboris, & industriæ; non, inquam, dici potest; tum quia hoc idem dici posset in contractibus emptionis, & venditionis, quod tamen iure non dicitur; tùm quià ad hoc vt labores, & industria, quæ impenduntur in ordine ad aliquam functionem, digna sint retributione, considerandum est, an functio ipsa, & negotium ex obiecto sit opus iustitiæ, quod si non fuerit tale, nec opera circa ipsum erunt ex iustitia meritoria retributionis, vt patet in mutuo, quod datur cum vsuris.

Dices ex dictis superius *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs III. Pranot. 5. vers. maior difficultas* ex inualiditate contractus bona fide initi mercedem laborum, & industriæ, quæ impendit, si proxeneta exegerit, non tollitur, quin illud iustè possit detinere, quià illa merces non est interesse contractus secundum se, sed laboris, & industriæ propter contractum, ergo etiam ex inualiditate contractus bona fide initi non tollitur, quin ipse mercator contrahens possit exigere retributionem laborum, & industriæ, quos, seu quam applicuit in celebratione eiusdem contractus. Sed contrà neganda est consequentia. Ratio negationis in eo consistit, quia illud interesse, quod exigitur per proxenetam est omninò distinctum à lucro, seu ab interesse cambij, & inualiditas non est ex conditione ipsius proxenetæ, sed potius ipsorum contrahentium, cum contractus ipsum non afficiat, sed contrahentes; illud verò, quod exigitur, seu quod exigere intendit mercator, seu campsor est lucrum eiusdem cambij, quandoquidem, vt asserebam, ex cambio, qua cambium præcisè est nihil possit exigi, sed dumtaxat ex ipso, prout coniungitur cum alio contractu, seu locationis operarum, seu alicuius alterius conditionis, & inualiditas est ex conditione ipsius, cum contractus ad ipsum pertineat, non ad alium, vndè debet proprio infortunio, quod operas suas impenderit in contractu secundum se inualido, imputare. Deindè quamuis loco citato dictum fuerit spectata re secundum se, & in rigore metaphysico proxenetam posse detinere illud stipendium, quod exegit ex contractu consummato licet latentèr inualido, practicè tamen loquendo ipsum non eximimus ab onere restitutionis per ea, quæ dicta sunt *loc cit. vers. hic tamen aduertendum*, vbi diximus, vix posse præsumi bonam fidem in huiusmodi proxenetis, cum vt plurimum ex defectu iurium huiusmodi contractus deturpentur, ignorantia autem iuris non præsumitur, quinimmò, vt ibi subdebamus, cum genus cambiorum sit valdè suspectum ipsos obligat ad cautius procedendum, vndè si aliquis substantialis defectus obrepat, eisdem ex quasi delicto videtur imputandum.

Interesse quod exigitur per Proxenetam est omninò distinctū ab interesse cambij.

Cambiorum genus, cum sit valdè suspectū obligat ad cautius procedendū

---

§. IX.

An cambium, quod *forzoso*, & cambium quod vocant *arbitrium* licita sint.

SVMMARIVM.

Quid sit cambium forzoso, *& quomodò fiat* 1.
Hac cambiendi praxis non est secundum se illicita 2.

1 Disquisitio IX. Praxis est inter mercatores ineundi quandòque cambia ex loco ad nundinas, quando clauduntur nundinæ, & vt plurimum fit soluendo scutos centum auri in auro in loco pro scutis centum marcharum soluendis in nundinis, hocque cambiendi genus appellant *forzoso*. Rursus solent etiam per viam commissionum contrahere, quatenus nulla alterius negotij occasione, sed solius lucri causa suas pecunias implicant in cambijs committendo, quod ex nundinis, & locis remittantur per viam nouorum cambiorum ad ea loca, & plateas, in quibus sciunt cambia maius lucrum redditura. De hoc secundo cambiendi genere nihil hic super est addendum, cum fusè de ipso egerimus in præcedentibus. Quæritur igitur hic, an primus modus cambiendi, seu cambium, quod appellant *forzoso* licitum sit, an verò aliqua labe inæqualitatis, seu alterius circunstantiæ deturpetur.

2 Respondeo hanc cambiendi praxim non esse secundum se illicitam, nec deturpari aliqua labe inæqualitatis. *Scaccia tract. de commert. §. 1. quæst. 7. part. 3. ampl. n. num. 2.* Probatur responsio, quià licet ante nundinas contrahere cambium Vg. hic Mediolani pro proximis nundinis celebrandis Placentiæ dando hic centum nummos aureos auri in auro pro centum marcharum in eisdem nundinis Placentinis persoluendis, seu quod idem est, supponitur quod sit iustum pretium scutorum marcharum in nundinis soluendorum proportionatus numerus scutorum auri in auro, qui tribuuntur in loco, in quo celebratur

Scacela.

bratur cambium, si hi antecedentèr ad nundinas persoluantur, ergo etiam erit iustum pretium scutorum marcharum, si cambium fiat in fine nundinarum, quandò ipsæ nundinæ clauduntur. Consequentia probatur, quia in huiusmodi cambijs non attenditur extensio temporis, sed tantum diuersitas locorum, nec maior extensio temporis est ratio formalis, seu iustus titulus acquirendi maius lucrum, ergo cum sit eadem diuersitas locorum non obstante maiori, vel minori temporis extensione poterit fieri talis permutatio sine vlla iniustitiæ labe.

In huiusmod. cābys non attendi tur extensio tēporis, sed tantū diuersitas locorum.

Dices primò, deturpari regularitèr huiusmodi contractum ratione inæqualitatis, quæ iustè præsumi potest, quandòquidem in fine nundinarum, quandò scilicet ipsæ clauduntur, maior solet esse valor scutorum marcharum, ergo ratione eiusdem non poterit esse licitus huiusmodi contractus. Sed contrà, quià cum regularitèr ex Mediolano v. g. soleant commutari scuti auri in auro cum scutis marcharum in nundinis Placentiæ persoluendis non constituitur aliqua inæqualitas in contractu ex eo, quod scuti marcharum in valore acquirant aliquod augmentum, nec ex eo, quod commutans hic Mediolani intendat specialitèr illud lucrum vitiatur cambium, secùs illicita essent omnia cambia, quæ dicuntur commissionum, siquidem ille, qui sic cambit, semper intendit maius lucrum, dum inquirit loca, in quibus maius lucrum speratur.

Ex lucro intento in cābio non vitiatur iustitia contractus.

Dices secundò, quod quamuis extensio temporis secundum se, seu restrictio eiusdem non sit sufficiens ad augendum, vel diminuendum pretium cambiorum per ea, quæ latè supra tradidimus, sit tamen sufficiens ad inducendas aliquas circunstantias, ratione quarum possit magis, vel minus lucrari, quatenus regularitèr omnes differrent contractus celebrare in fine nundinarum, & interim vti suis pecunijs ad alias negotiationes obeundas, si licitus esset modus contrahendi *à cambio forzoso*, sicq; omnia cambia reducerentur ad finem nundinarum grauibus incommodis, ad quæ vitanda congruè debuit induci, vt pro minori contraherentur illa, quæ fiunt, dum clauduntur nundinæ, ac illa, quæ debito tempore contrahuntur. Sed contrà, quià dummodo intercedat localis distantia, & seruetur proportionata æqualitas sufficit ad iustitiam contractus, nec valet id, quod subditur, quod omnes defferrent contractum vsque ad finem, quàdòquidem cum contractus dependeat ab vtriusque contrahentis arbitrio potest campsarius nolle acceptare cambium pro illo temporè, nisi fiat antecedentè r, quod si acceptet, cum nulla ex alio capite interueniat conditio deturpans, non est, cur contractus non possit esse licitus, & iustus; & hæc potissimum, quæ dicuntur, verificantur, quià scutus marcharum in nundinis semper eiusdem valoris est, quamuis acquiratur pro minori non interuenientibus &c. licet postea, cum ex nundinis remittantur in alium locum, vt plurimum augmentum recipiant in fauorem eius, ad quam fit remissa.

Contractus dependet ex vtriusq; contrahētis arbitrio, & sic alter potest nolle acceptare.

Ex quibus habes, quomodò in celebratione cambiorum ex locis pro nundinis, & ex reditu nundinarum ad loca, vt plurimum ille, qui primo confert pecuniam, tam in primo, quam in secundo contractu lucrum aequirat; in primo quidem, quia ex vsu fori pro minori emitur scutus marcharum interuenientibus debitis conditionibus requisitis ad naturam contractus, & item in secundo, quià ex nundinis in reditu ad loca pro minori valutatur scutus marcharum, vt de communi praxi testatur *Scaccia de commerc. §. 9. num. 37.* Scaccia.

---

§. X.

An cambium pro pluribus nundinis simul, & pro pluribus terminis ad rationem tot pro centenario sit licitum.

SVMMARIVM.

Sensus propositæ difficultatis 1.
Varij modi, secundum quos potest examinari 2.
Si cambium fuerit celebratum pro pluribus nundinis, seu terminis simul iuxtà secundum sensum cum maiori lucro est illicitum 3.
Si fuerit initum pro pluribus nundinis iuxtà primum sensum non potest esse illicitum 4.
Non potest simul celebrari cambium pro pluribus nundinis etiam iuxtà primum sensum, quando est pro nundinis ab vno loco ad alias nundinas in eodem loco in ratione cambij 5.
In suppositione, quod campsor obliget ciuilitèr campsuarium ad innouanda secum cambia ad subsequentes nundinas cambium est illicitum 6.

1 Disquisitio X. Constituerat Antonius cambium hic Mediolani cum Titio, huic tribuendo centum nummos aureos restituendos sibi Placentiæ non in primis, sed in secundis, vel tertijs nundinis eiusdem anni, vel fortè etiā restituendos Romę pro pluribus terminis ad rationem tot pro centenario, vel cum maiori lucro propter extensionem ad vlteriores nundinas. De iustitia, vel iniustitia huius contractus contigit dubitari apud aliquos, & præcipuè apud *Scacciam §. 1. quæst. 7. part. 3. limit. secunda, & tertia*, vbi pluribus allegatis pro iniustitia concludit. Nihilominus pro solutione.

2 Aduerte in duplici sensu posse procedere,

re, & examinari controuersiam, vel enim ita initum est cambium, vt Antonius campsor dederit pecuniam ad primas quidem nundinas, & successiuè pro eodem tempore ad vlteriores continuando negotiationem eiusdem pecuniæ super cambijs cum lucro primi, & aliorum cambiorum, vel ita initum est, vt sine onere noui cambij per solam protractionem eiusdem a primis ad alias nundinas maius aliquod lucrum acquiratur per campsorem. Porrò, si iuxta primum sensum procedat difficultas, adhuc potest distingui, vel enim, quandò innouatur cambium à primis ad vlteriores nundinas ita innouatur, vt procedat a nundinis ad nundinas subsequentes in eodem loco celebrandas, vel à nundinis in vno loco ad nundinas in alio loco, seu a primis terminis, vbi nundinæ non celebrantur ad alios subsequentes terminos, siuè in eodem, siuè in diuerso loco ad proportionem eorum, quæ mox dicta sunt de nundinis ad nundinas. Tandem, vel campsor in suppositione etiam primi sensus obligat ciuilitèr campsuarium ad innouanda noua cambia super se ad subsequentes nundinas, adeò vt nolit concedere ad primum cambium pecunias suas, nisi cum tali onere iterum cambiandi ad alias nundinas, seu terminos, vel non obligat, sed spontè tantum conueniunt inter se contrahentes ad illa noua cambia &c. Iuxta hos sensus, distinctiones, ampliationes, & restrictiones præsens controuersia dirimetur

Ennumeratur quot modis possit fieri huiusmodi contractus.

3 Respondeo igitur primò, si cambium pro pluribus nundinis simul, vel pro pluribus terminis cum maiori lucro, seu onere maioris lucri fuerit celebratum iuxta modum expositum in secundo sensu, illicitum omninò est, & vsurarium. secus si cum eodem lucro, quod exigi potest pro primis nundinis, vel terminis proximioribus. *Virginius de Boccatijs tract. de interd. vsi posid. c. 18. num. 178. tom 3. part. 2. Ioannes Azorius Instit. mor. part. 3. lib. 10. tit. de Cambijs c. 8. vers. quinta conditione Fabianus Genuensis tract. de cambijs initio sub num. 15. ibi, & multo magis tom. 6. part. prima. Boninsignius tract. de cambijs c. 7. vers. 16. cambiare fol. 23.* Consonat responsio cum his, quæ dicta sunt *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs 1. pranot. 6. num. 6.* circa quam non remanet amplius locus ambigendi, cum Sanctissimus Pius V. in sua constitutione super cambia, ipsa expressè damnet, vt illicita, & vsuraria - ibi - *nec realia cambia alitèr, quam pro primis nundinis, vbi illa celebrantur, vel vbi non celebrantur pro primis terminis iuxtà receptum locorum vsum exercere abusu illo prorsus reiecto cambia pro secundis, & deinceps nundinis, siuè terminis exercendi.* Dixi *si cum maiori lucro, secus si cum eodem* propter ea, quæ dicta sunt *sub eod. tit. Contractus V. de Cambijs 1. Pranot. 6. num. 6.* quæ ibi recole.

Virgin. Boccat.
Azorius
Fabian. Genuen.
Boninsignius.

Respondeo secundò, si (cambijs pro pluribus nundinis innouandis, ita vt extincto primo in primis, vel per formalem, vel per virtualem solutionem aliud pro alijs contrahatur.) contractus ineatur iuxta modum expositum in primo sensu, non potest esse illicitus, si debitæ seruentur conditiones ex vsu fori requisitæ. Hæc etiam responsio facile colligitur ex ijs, quę dicta sunt sparsim suprà, & præcipuè dum de cambio recursæ, & alibi. Probatur primò, quia nulla est repugnantia, nec iniustitia, quin idem ex vna, & eadem pecunia possit successiuè plures negotiationes cambiorum cum eodem inire, & ex singulis cambijs proportionata lucra acquirere, ergo neque esse potest repugnantia, nec iniustitia, si seruatis debitis conditionibus ad naturam cambiorum requisitis pro eodem tempore, quo primò celebratur contractus, fiat conuentio, qua extincto, vel per formalem, vel per virtualem solutionem primo contractu in primis nundinis intelligatur alius celebratus pro secundis ad proportionem lucri, quod ex vsu fori in singulis nundinis exigi solet, seu ab alijs contrahentibus exigitur. Consequentia probatur, quià quod contractus simul, vel successiuè fiant, non variat substantiam contractus, dummodò seruentur conditiones ad naturam contractus requisitæ. 4

Quod contractus, vel simul, vel successiuè fiat non variat substantiam contractus.

Probatur secundò, quia hæc responsio non repugnat dispositioni Pij V., nec illud lucrum, quod ex huiusmodi cambijs exigeretur, maius esset ex sola temporis dilatione, ergo non est, cur in rigore iustitiæ non debeat subsistere. Antecedens quoad primam partem probatur, quià Pius V. in præfata sui Constitutione dumtaxat prohibuit, ne idem cambium protraheretur vltrà primas nundinas, vel proximiores terminos, & quidem ad finem maioris lucri captandi, non autem, ne plura cambia ineantur, ita vt primo extincto succedat secundum, & sic successiuè, sed in hypothesi assertionis non est vnum, & idem cambium, sed conuentio de pluribus, ita vt extincto primo in primis nundinis, nouum, seu secūdum succedat pro subsequentibus, & sic successiuè, ergo &c. Maior probatur ex declaratione quadam Sacræ Congregationis superius relata *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Pranot. 5. sub num 4. vers. arguit 3.* in qua, cum dubitaretur, an cambium recursæ sub prohibitione Pij V. contineretur, responsum fuit, non contineri, ex quo ego arguo, quod si non repugnat, quin per respondentem campsoris præcise possit nomine campsuarij primum cambium dissolui, & nouum celebrari remittendo tractam ad eundem campsuarium, de quibus omnibus facta fuerit conuentio in initio celebrationis primi contractus, seu esse possit repugnantia, quin cambia, & noua cambia possint suc-

Pius V. non prohibuit quin possit ex eadem pecunia dissoluto primo cōtractu nouum celebrari.

cessiuè celebrari in fauorem eiusdem pro diuersis locis, & nundinis. Probatur iam idem antecedens quoad secundam partem, quia nulla est repugnantia, quin diuersorum cambiorum possint esse diuersa lucra, nec id, quod exigitur ratione diuersorum cambiorum potest esse solummodò ratione dilationis temporis; siquidem, si vno cambio celebrato pro primis nundinis potest exigi lucrum, quod non est ratione temporis, sed ratione contractus annexi ipsi cambio, vel inæqualitatis valoris quoad pecuniam, cur in altero cambio, quod extincto primo pro alijs nundinis celebratur, non poterit etiam exigi lucrum, quod sit pretium contractus, non interesse præcisè ex sola temporis dilatione?

Diuersorum cãbiorum possunt esse diuersa lucra.

5 Respondeo tertiò; non potest simul celebrari cambium pro pluribus nundinis etiam iuxta modum expositum in primo sensu, quandò est pro nundinis ab vno loco ad alias nundinas subsequentes in eodẽ loco, quod subsistat in ratione contractus cambialis, benè tamen, quod subsistat in ratione contractus emptionis, & venditionis iuris certi ad aliquod incertum, pro vt resultabit ex futuris nundinis, seu potius commutationis talium iurium, dummodò quoad illud lucrum incertum, cum quo certum commutatur, sit ęquilibre dubium, seu periculum, & spes incrementi, vel decrementi futuri.

Prima pars responsionis sic probatur, quę latè sustinetur à *Salonio quæst. 4. de Cambijs art. 2. controuersia* 21. iuxta mentem Mercati, quem testatur omnes recentiores sequi, quinimmò illius verba transcribere, probatur, inquam, primò, quia non licitũ est cambium, quod initur in vno loco, & est dissoluendum in eodem loco cum lucro, nisi sit cambium præcisè minutum, sed quandò fieret contractus, de quo procedit responsio, fieret in vno loco, vt in eodem dissolueretur cum aliquo lucro, ergo &c. Maior probatur, tum ex dispositione Pij V. in sua Const. super cambijs, in qua decernit necessariam esse diuersitatem loci inter eum, vbi celebratur contractus, & eum, vbi per solutionem vel formalem, vel virtualem est dissoluendus. – ibi - *aut etiam nullis eiusmodi literis traditis pecunia ibi denique cum interesse reposcitur, vbi contractus fuerat celebratus*, tùm quià idem omninò est dicere cambium locale sine diuersitate loci, ac dicere cambium locale, & non locale, cambium autem nundinale ex genere suo est locale. Minor etiam euincitur, quia quamuis cambium primum, quod celebratur ex loco ad nundinas esset cum distantia locali, cambium tamen illud in nundinis dissoluitur, & ex eisdem ad alias subseqnentes in eodem loco contrahitur, ergo hoc secundum esset in eodem loco pro eodem loco contractum, adeoq; &c.

Salonius Mercatus.

Esset cãbium locale, & non esset locale.

Probatur eadem prima pars, non licet alicui mutuare centum nummos aureos Placentiæ ibidem post aliquod temporis restitnendos cum aliquo lucro, ergo nec licebit in nundinis, quæ ibidem celebrantur pro vno tempore cambire pro alijs nũdinis ibidem celebrandis cum aliquo lucro, seu interesse. Antecedens non vertitur in dubium. Consequentia probatur, quia mutuare centum alicui Placentiæ cum onere ibidem eos restituendi cum aliquo lucro idem est, ac conferre eidem in fine nundinarum eosdem centum restituendos ibidẽ in alijs nundinis successiuè celebrãdis cum eodem lucro, quandòquidem hæc non differunt, nisi quoad modum exprimendi; primum enim est mutuum vsurarium sub proprio nomine mutui; secundum verò mutuum etiam vsurarium, sed tantum sub nomine cambij.

Non est nisi mutuũ palliatum titulo cambij.

Secunda pars responsionis etiam sic probatur; quia nulla est repugnantia, quin in eodem loco possit fieri, vel venditio iuris certi ad incertum, vel commutatio, dummodò ius illud incertum sit cum ęquali spe, & periculo incrementi, seu decrementi, ergo nulla etiam poterit esse repugnantia, quin cessante ratione cambij propter identitatem loci possit fieri venditio iuris certi, quod consurgit in primis nundinis ad ius incertum, quod erit in secundis, si sit æquale periculum, & spes &c. Confirmatur, quia potest hic, & nunc tradi frumentum in certa quantitate cum onere, vt post aliquod temporis conuentum restituatur secundum eãdem quantitatem, quamuis pro tempore restitutionis in valore creuerit, dũmodò tamen pro tempore celebrationis contractus ęquale fuerit dubium augmenti, vel decrementi per ea, quæ docuimus *tom 1. sub tit. Contractus III. de mut., & vsur. pranot.* 10. *nu.* 4., ergo etiam poterit hic, & nunc conferri ius certum, quod quis habet pro primis nundinis pro iure incerto ad secundas, si sit cum dubio æquali incrementi, vel decrementi, prout supra. Consequentia probatur, quià non minus est commutabile ius certum pro præsenti ad ius incertum de futuro, ac frumentum præsens pro futuro, si seruentur debitæ conditiones ad proportionem, ergo &c.

Potest tamen cohonestari, vel in ratione emptionis, & venditionis, vel in ratione permutationis.

Respondeo quartò. In suppositione, quod campsor obliget ciuiliter campsuarium ad innouanda noua cambia super se ad subsequentes nundinas, siuè per eodem, siuè pro diuerso loco cambium est omninò illicitum, & iniustum. Conformis est responsio ijs, quæ supra diximus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Disquis. II. §. 1.* quæ ibi pro claritate recole. Ratio est, quia illa obligatio ciuilis continuandi super cambia inducta per campsorem est quid pretio estimabile supra sortem, non minus ac sit obligatio ciuilis, quæ imponitur mutuatario ex vi mutui ad emendas pretio licet iusto merces ab ipso mutuante, 6

sed

Illa obligatio ciuilis continuandi sensu super cambia est pretio æstimabilis.

sed hæc obligatio in mutuo induceit vsuram per ea, quæ latè tradidi *tom. primo sub tit. Contractus III. prænot.* 10. *num.* 3. ergo etiam illa importat iniustitiam.

Corrolarium deductũ ex superius dictis.

Pro complemento eorum, quæ in titulo proposita sunt aduerte, à fortiori non licere in cambijs, quæ fiunt ad loca, vbi nundinæ non celebrantur contrahere ad plures terminos simul ad rationem tot pro singulo centenario, siuè contractus fiat iuxtà modum expositum in secundo sensu, siuè etiam iuxta modum expositum in primo, nisi fortasse iuxtà modum expositum in primo illud pretium tot pro centenario sit taxatum ex communi vsu fori, & nulla fuerit inducta obligatio ciuilis contrahendi ad vlteriores terminos vltrà primos. Ratio horum, quæ dicuntur, ea est, quià ex dispositione Pij V. non licet conuentio, seu pactio ab initio, aut alias quomodolibet de certo interesse, nec particularibus personis licet ex suo arbitrio pretia cambiorum taxare per ea, quæ alibi diximus, ergo &c.

---

§. XI.

An cambium pro aliquo loco ficto sit siccum, & an aliqua ratione possit cohonestari.

SVMMARIVM.

Proponitur facti series secundum duplicem sensum, quem habere potest 1.
Non potest subsistere illud cambium in ratione cambij 2.
In foro tamen interno potest exigere compensationem lucri cessantis, seu damni emergentis 3.

1 Scaccia.

Disquisitio XI. Proponit *Scaccia tract. de commert.* §. 1. *quæst.* 7. *part.* 3. *lim.* 7. *num.* 1. dubium sub his terminis. Campsor Petro egenti Mediolani dat certam summam pecuniæ sub nomine cambij de Lugduno, vel Londres, & tamen secundum veritatem ibidem restitutio facienda est, & ab vtroque scitur, siuè fiant literæ, & præsententur, siuè fiant, & non præsententur, siuè nec fiant, nec præsententur. Duo igitur quærit hic Scaccia loco citato. Primum, an talis contractus possit sustineri in propria, & ratione formali cambij. Secundum, an saltem possit sustineri in ratione mutui cum aliquo lucro, prout correspondet alicui rationi lucri cessantis, vel damni emergentis, si verè talis ratio emergat, vel cesset.

Duplex sensus, in quo examinatur difficultas.

Caietanus. Sotus.

In ordine ad primum verè concludit negatiuè iuxta mentem *Caietani tract. de cambijs c.* 1 *num.* 4. *vers. iniusta tom.* 6. *part. prima. Soti de iustitia lib.* 6. *quæst.* 13. *art. primo concl.* 3. *col.* 3. *initio*, quibus subscribunt *Fabianus Genuensis tract. de Cambijs initio sub num.* 44. *vers.* 8. *tom.* 6. *part. prima Azorius instit. moral. part.* 3. *lib.* 10. *tit. de Cambijs c.* 9. *quæst.* 3. nec in hoc diutius immorandum est, quandòquidem hæc latè nos statuimus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs primo Prænot.* 6., *& sub tit de Cambijs III. Prænot. secunda, & Disq.* 1. §. *præcedenti.*

Fabian. Genuen. Azorius.

In ordine verò ad secundum asserit, quod quamuis hoc cambium sit siccum, & damnatum, si tamen campsor rogatus, vt faciat hoc cambium siccum, desistat à vero cambio, vel ab alio frugifero negotio, quod paratus erat facere, & non fecit, quià mutuauit sub nomine cambij possit à mutuatario licitè sortem recipere, & lucrum, à quo cessauit, citatque pro hac opinione *Caietanum*, *Nauarrum*, *Fabianum Genuensem*, *& Azorium*.

Scacch. Caietan. Nauarr. Fabian. Genuen. Azorius.

Respondeo quoad hoc secundum dubium in foro exteriori nullo modo hunc contractum posse sustineri, benè tamen in foro interno animæ. Consonat quodamodò hæc responsio cum ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III de mutuo, & vsuris Disquis. VI.* §. 10. licet sub diuersis terminis societatis, & mutui, quæ ibi pro vberiori notitia recole; & hic cum debita proportione applica.

Probatur prima pars, quià in foro externo contractus non subsistit, nisi sub ea ratione, sub qua expresè contrahitur, sed contractus est expresè initus sub ratione, & nomine cambij, sub quo respectu omninò irritum, & inane est, ergo &c. Maior patet, quia in foro externo verba contractus non obligant, nisi secundum quod cantant, & vbi est expressa ratio, non est, cur aliter sit iudicandum; neque obstare potest textus *in l, in contractibus* 1. *C. plus valere quod agitur*, vbi legitur *in contractibus rei veritas potius, quam scriptura perspici debet*, & ibi *Glosa* expresè per plura; cum igitur re vera hic contrahentes intenderint mutuum cum compensatione lucri cessantis, vel damni emergentis, licet illud palliauerint titulo cambij, vel cambium ipsum simulauerint sub titulo mutui, debent re vera obligari; non, inquam, obstare potest, quia illa regula generalis multas patitur exceptiones, prout expresè refert *Glosa* ibi; in particulari autem casus propositi dic illam regulam procedere tantum, quandò contractus simulatus habet suam formam, secus si eam non habeat, vt in casu nostro, quia tunc vbi agitur de obligatione contrahenda valet illa alia regula, si non valet quod ago, vt ago, non valet etiam vt valere potest *Bartolus in l.* 1. §. 1. *quis ità num.* 2. *& ibi etiam Iason in* 6. *not. num.* 6. *& Doctores ff. de verb. oblig. Coaruuias in Epith. lib.* 4. *decretal. tit. de sponsalibus cap.* 3. *sub num.* 2. *tom. primo, & var. resol. lib.* 2. *cap.* 16. *sub num.* 5. *vers deindè tom.* 2. quam multis adductis exemplis sibi ipsi objiciens corro-

In foro externo contractus non subsistit nisi sub ea ratione, qua initur.

Bartolus. Iason. Coaruu.

Scaccia. horat *Scaccia d. §. 1. quæst. 7. part. 3. limit. 7. num. 6. & seqq.*, & licet ipse *Scaccia num. 11.* respondendo ad obiecta dicat, quod illa regula *si non valet, quod ago, vt ago, non valet etiam &c.* adeò brochardica sit, vt non solum plures admittat distinctiones, & exceptiones, sed etiam communem conclusionem in contrarium, quod *actus valeat eo modo, quo valere potuisset*, quod nonnullis comprobat exemplis, & præcipuè in contractu matrimonij celebrato verbis solemnibus de præsenti, qui si non valeat ob defectum ætatis in contrahentibus in ratione matrimonij, valet tamen in ratione sponsalium; nihilominus facilè eluditur, si dicatur, quod *actus valeat eo modo, quo valere potuisset*, quandò defectus, ratione cuius non valet, vt agitur, est in causa efficienti, vt in casu dicti contractus matrimonij, non autem quandò est in causa formali, prout est in casu, de quo nos hic loquimur.

Explicatio textus, si nō valet, quod ago vt ago, non valet etiam &c.

Probatur secundò, ex dictis *eod. tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. VI. §. 6. & 7.*, quià quandò contractus quamuis bona fide initus est vsurarius nullos potest parere effectus etiam in ordine ad compensationem alterius contractus, quem contrahentes iniuissent, si cognouissent vsuram contractus, quem ineunt, sed contractus, de quo hic loquimur in foro externo est manifestè vsurarius, ergo eodem considerato in foro externo non poterit campsor exigere interesse alterius contractus veri, & realis lucratiui, quem iniuisset, si talem contractum non celebrasset. Minor probatur, quià cambium initum pro eodem loco ex dispositione iuris positiui, & præcipuè constitutionis Pianæ prohibetur vt vsurarium, & in cambio damnatur quæcunque conuentio de quocunque interesse determinato, & certo.

Contractus, de quo hic loquimur in foro externo est vsurarius.

3 Probatur secunda pars, quià in Tribunali Dei attenditur non id, quod apparet sed id, quod in effectu re vera est, quinimmò nullitate ob non seruatam formam reiecta secundum veritatem in se iudicatur *Abbas in cap. 8. quià plerique sub num. 18. & 20. de immunit. Eccles. Felinus in cap. primo fallent. 6. sub num. 40. vers. hæc fallentia de constit. Nauarrus in c. si fœneraueris num. 106. in fin. vers. quartò, quod 14. q. 3. Coaruuias in c. cum esses vers. sed est quæstio num. 4. in fin. de testamentis*, sed in rei veritate ille contractus initus est cum expresso consensu ad mutuum adiecto onere compensationis lucri cessantis, seu damni emergentis, ergo in Tribunali Dei, seu fori conscientiæ iudicandum est in fauorem contractus mutui, & cum illud onus compensationis iustum sit poterit etiam in eodem foro illa compensatio exigi reiecta illa apparentia cambij, seu nullitate sub forma cambij apparente.

Abbas. Felinus. Nauarr. Coaruu.

Probatur secundò, quià contractus secundum se, & in foro conscientiæ totam vim habent ex vero contrahentium consensu sub illa ratione, sub qua contrahunt, & sub qua se intendunt obligare, non secundum apparentiam, quam eidem tribuunt, quaque vestiuntur, sed contrahentes per suum verum, & realem consensum, intendunt contrahere contractum mutui, illoque se obligare, cum quo potest coniungi onus compensationis lucri cessantis, & damni emergentis, si illud re vera cesset, seu emergat, ergo ex illo contractu vtpotè re vera contractu mutui licet sub apparentia cambij poterit licitè campsor, seu potius mutuans percipere sortem cum illo interesse nil operante tali apparentia cambij, quæ non dat substantiam contractui, sicuti dat consensus, & hoc eo magis verum est, quod ex illa simulatione nulla emergit iniquitas contractus, idest læsio alterius contrahentis.

In foro conscientia contractus totā vim habet à vero consensu.

---

§. XII.

An stante statuto, quod cambium habeat executionem paratam hæc competat etiam mutuo palliato titulo cambij, seù cambio simulato.

SVMMARIVM.

Sensus difficultatis propositæ 1.

In hac suppositione contractus, nec litteræ haberent executionem paratam concessam à statuto 2.

Soluitur argumentum deductum ex priuilegijs Deposit. 3.

Disquisitio XII. Contraxerant modo, quo supra campsor, & Petrus, ille tradendo huic certam pecuniæ summam sub nomine cambij de Lugduno, cum tamen vnusquisque ipsorum sciret restitutionem faciendam esse in loco, in quo contractus fuerat celebratus. Supposito igitur iuxta præcedentia, quod hic contractus in foro exteriori non sustineretur in ratione cambij, sed tantum in ratione mutui palliati nomine cambij in foro interno, contigit, vt campsarius vergeret in decoctionem, vel fugam intentaret, vnde campsor ad sibi, rebusque suis consulendum cum esset in loco, vbi viget statutum, quod contractus cambij habeat executionem paratam, eandem intendebat acquirere in hoc contractu, qui quamuis in re non esset cambium, procedebat tamen sub nomine cambij. Quæritur iam quid iuris? 1

Respondeo, nec contractum, nec literas cambij, si quæ in celebratione eiusdem fuerint confectæ in hypothesi disquisitionis propositæ habere executionem para- 2

tam

Ioannes de Anan. Nauarr. Ioannes Baptista Lupus. Scaccia.

tam concessam ex vi statuti contractibus cambialibus. *Ioannes de Anan. in c. vlt. nauigants sub num. 46. Nauarrus num. 27. versic. notandum tamen Ioannes Baptista Lupus in §. 2. n. 24. de vsuris inter tract. diuers. tom. 7. Scaccia de commert. §. 7. glos. 5. n. 8. vers. restringe.*

Priuilegia sunt stricti iuris, & non extenda.

Probatur primò, quià priuilegium concessum literis cambij, seù contractui cambiali non est extendendum vltrà cambium, sed contractus, de quo hic loquimur, propriè cambium non est, ergo priuilegium paratæ executionis ipsi non est concedendum. Maior patet, quià priuilegia sunt stricti iuris, adeoque strictè interpretanda. *Ioannes de Immola in l. etiam ff. sol. matrim. per l. ius singulare ff. de legibus Clem. 1. & ibi Cardin. de priuileg. l. si quando in princip. C. de inoffic. testam.*, & cum detrahat iuri communi *l. ius ciuile ff. de iust., & iure Baldus in marg. verb. priuilegium vers. 1.* debet ita intelligi, vt quantum fieri possit minus ab eosdem iure cõmuni declinet; Minor etiam facile euincitur ex superius dictis, quià ille contractus non subsistit in ratione cambij, sed tantum in ratione mutui, & priuilegium non conceditur simulationi, & apparentiæ, sed contractui reali propter eandem rationem, quam adducebam ad probationem maioris, quià cum declinet à iure communi non est extendendũ vltra rationem formalem illius contractus, pro quo est concessum.

Immola

Cardin.

Baldus.

Probatur secundò in societatibus officiorum fictè contractis, quibus ex statutis locorum cõceditur executio parata eisdem societatibus non habet locum idem statutum per ea, quæ scribit *Virginius de Boccatijs tract. de societatibus officiorum nu. 106.* ergo neque habere potest locum in contractibus cambiorum simulatè contractorum. Consequentia probatur, quia in tantum in societatibus fictis offic. non habet locum executio parata, in quantum propriè non est talis, sed etiam cambiũ, de quo loquimur, propriè cambium non est, sed mutuũ palliatum nomine cambij, ergo &c.

Societatibus fictè contractis non conceditur executio parata.

Dices, vbi conceditur priuilegium paratæ executionis depositis hoc etiam extenditur ad simulata *Caroc. tract. de deposit. part. 29. 62. fol. 116.* ex mente *Abbatis*, quam ibi refert, ergo etiam vbi conceditur cambijs extendi poterit etiam ad simulata ob paritatem rationis. Sed contrà respondet *Scaccia tract. de commert. §. 7. glos. 5. num. 9.* valere in depositis, quia illa simulatio in eisdem nullam continet iniustitiam. Sed debuisset reminisci idem Scaccia eorum, quæ docuit *§. 1. quæst. 7. part. 3. limit. 7.* nempe illud cambium simulatum per se ipsum commendari tanquam licitum sub ratione formali mutui licet palliati titulo cambij, vnde si ratione iustitiæ, quæ est in deposito simulato iustificat illam executionem paratam, non video, cur iustificare non debeat eandem in cambio ficto, & simulato, quandoquidem illud etiam iustitiam continet sub alia ratione formali. Quamobrem directè ad instantiam dico ea, quæ dicuntur de deposito procedere dumtaxat, quando simulatio non est quoad substantiam contractus, seù quoad formam, sed solummodò quoad aliquas circunstantias, quæ non extrahant contractum à ratione talis contractus, vnde non possunt adaptari præsenti instituto, secundum quod contractus cambij extrahitur à ratione eiusdem, & reducitur ad naturam mutui.

Caroc.

Abbas.

Scaccia.

Respõsio Scaccia non accomoda.

---

§. XIII.

An quandò literæ cambij partim sunt veræ, partim fictæ habeant executionem paratam quoad omnia.

SVMMARIVM.

Proponitur sensus difficultatis 1.

Executio parata non competit campsori pro tota summa 2.

1 DIsquisitio XIII. Initus fuerat contractus inter Titium, & Seium subsequentis tenoris. Indigebat Seius in loco, in quibus literis cambij ex statuto conceditur priuilegium executionis paratæ centum nummis aureis, quos popòscerat à quodam Mercatore, qui ea conditione concessit, vt datis literis per alio loco continentibus totam summam partim talis summæ per suum respondentem solueret, seu restitueret in loco, ad quem literæ fuerunt destinatæ, partim in eodem loco, in quo fuerit contractus celebratus, sed cum toto lucro, ac se cambium integrè fuerit initum pro tali loco, ad quem literæ diriguntur, cum tamen pro parte non fuerit cambium, sed mutuum palliatum titulo cambij. Non soluente respondente campsarij partem conuentam in loco destinatæ solutionis, nec ipso campsario partem in loco conuentionis facta fuit protestatio contra easdem literas, & campsor contendebat habere executionem paratam concessam ex vi mutui literis cambij in ordine ad totam summam contentam in eisdem literis, dum alter nempè campsarius excipiebat pro parte mutuum, cui non conceditur ex vi statuti tale priuilegium executionis. Hic orta fuit controuersia, quid de iure sit concludendum.

2 Respondeo executionem paratam non competere campsori pro tota summa, quæ continetur in literis cambij, sed solummodò pro ea parte, pro qua re vera est cambium. *Scaccia tract. de commert. §. 1. quæst.*

Scaccia.

Nauarr.

quaest. 7. cap. 2. ampl. 20. num. 18. 19. 20., & glos. 5. num. 10. vers. subrestringe Nauarrus in c. vltimo Nauiganti num. 27. vers. notandum tamen de vsuris.

Probatur primò responsio; literis cambij fictis non competit priuilegium paratae executionis, si sint simplicitèr fictae per ea, quae notaui *in §. praecedenti ex Ioanne de Anania c. vlt. Nauiganti de vsuris*, ergo neque eisdem potest competere pro ea parte, pro qua sunt fictae, & simulatae. Consequentia probatur ex generali regula, qua dicitur, sicuti se habet totum ad totum, seu simplicitèr ad simplicitèr, ita se habet pars ad partem, seu esse secundum, quid ad esse secundum quid *l. qua de tot. ff. de rei vend.* ergo si non conceditur, quandò quoad totum sunt fictae quoad totum, nec concedenda videtur quoad partem, quandò etiam quoad eandem partem fictae sunt.

Literis fictis quoad totū non conceditur executio parata.

Dices primò, cum contractus sit conceptus sub eisdem terminis, & talitèr, vt non fuisset initus pro vna parte, nisi etiam fuisset initus pro altera videatur indiuidualitèr sumi per ea, quae considerat *Virginius de Boccat. tract. de societ. offic. nu. 102.* ergo vel talis contractus est absolutè nullus quoad omnia, vel validus quoad omnia, sicque, vel quoad omnia habebit executionem paratam, vel quoad nihil. Consequentia probatur, quia in indiuiduis vnum sine altero nequit subsistere, nec quoad vnum tenere, non quoad alterum. Sed contrà, quia contractus potius sumit vim iuxta mentem, & consensum contrahentium, quam iuxta verborum sonum, praecipuè si mens eorundem contrahentium ad inuicem communicatur. Cum igitur contrahentes secundum vnam partem voluerint cambium, & secundum alteram mutuum, & hoc quidem per voluntatem vtriusq; manifestatam, sequitur, quod contractus ex eorum voluntate sit diuiduus; indiuiduis autem ex vulgatis iuribus vtile per inutile non vitiatur. Dicere deindè, quod contractus non fuisset initus pro vna parte, n si etiam fuisset initus pro altera, gratis omninò dicitur, quādòquidem cum vna pars non pertineat ad substantiam alterius proindè se habet, ac si pertineret tantum ad quantitatem, vel qualitatem eiusdem contractus, quae non vitiat, sed vitiatur, nisi proponatur per modum expressae conditionis, sine qua non iniretur contractus, quia tunc irritaret contractum per non existentiam debiti, & requisiti consensus.

Virgin.

Boccat.

Contractus sumit vim secundū mentem contrahentium

Dices secundò, non habere executionem paratam, nec quoad vnam partem, quamuis contractus subsistat quoad eandem partem quodammodò in paenam alterius partis contractus vsurariè initi. Sed contrà; vndenam hoc colligitur? certè contractus quoad illam partem non habet alteram vitiare, sed potius ipsa vitiari, nec iura alitèr disponunt.

Nullibi reperitur imposita haec pæna

Probatur secundò eadem responsio paritate contractus societatis officiorum, nam si societas contrahatur pro maiori quantitate fructuum, quam officium illud reddat, seu quam valeat illud officium, licet quoad maiorem illam quantitatem sit nulla, sustinetur tamen quoad illam quantitatem, cujus officium est capax *Rota diuers. decis. 336. Honorius inte. vers. dubitani in Romana Societatum Luna 29. Ianuarij 161. Coram Card. Millino, & decis. 287. habebat vers. dubitans in Roman. Societatis Luna 28. Ianuarij 1591. coram Card. Blanchesso Castratius de societ. offic. cap. 6. sub num. 7. Azorius Instit. moral. part. 3. lib. 9. tit. de societatibus cap. 9. vers. hac conditio*, ergo etiam si cambium contrahatur pro maiori quantitate, quam cambium illud exigat secundum se licet exigatur ratione alterius contractus cambium sustinebitur secundum illam quantitatem, ad quam ipsum extenditur, quamuis secundum illum excessum nequeat sustineri, ergo secundum illam partem, secundum quam potest sustineri in ratione cambij ei competet beneficium paratae executionis. Prima consequentia tenet, nisi assignetur disparitas; secunda facile euincitur, quia cambio secundum illam rationem, secundum quam propriè est cambium, competit ex vi statuti executio parata, ergo &c.

Rota.

Castrat.

Argumentum deductū ex paritate societatis officiorū.

Probatur tertiò, paritate donationis, quae si non fuerit insinuata licet non teneat in tota summa, tenet tamen in ea quantitate, in qua non est necessaria insinuatio per ea, quae docet *Scaccia in tract. de Iud. caus. lib. 2. cap. 11. num. 311.*, ergo etiam in contractu cambij, si executio parata sustineri non potest in tota quantitate, secundum quam non est cambium, sustineri tamen poterit in ea quantitate, secundum quam propriè est cambium.

Donatio si non fuerit insinuata, quoad totum valet pro parte insinuata.

---

§. XIV.

An detur executio parata mutuo palliato titulo cambij, si campsarius, seu mutuatarius se obliget in forma literarum cambij restituere.

SVMMARIVM.

Proponitur difficultas in suis terminis 1.
Probabilius est ex vi conuentionis expressa competere executionem paratam illi cambio, seu mutuo palliato titulo cambij 2.
Proponuntur, & resoluuntur argumenta contraria 3.

DIsquisitio XIV. Contraxerant, vel expresso titulo mutui, vel titulo cambij 1

bij simulato Titius, & Caius, ille erogando centum nummos aureos, iste se obligando ad restitutionem in forma literarum cambij. Quæritur iam hic, an tali mutuo, vel explicito, vel implicito competat beneficium executionis paratæ ratione obligationis assumptæ à mutuatario soluendi, seu restituendi in forma literarum cambij. Vix incidentèr insinuat hanc difficultatem *Scaccia tract. de commert. §. 1. quæst. 7. part. 3 limit. 7. num. 18. vers. secus esset*, vbi videtur sub dubio propendere in sententiam affirmatiuam, dum dicit, *quid forsan posset pati executionem paratam*. Multa nos circà hanc materiam licet in ordine ad diuersum finem attigimus supra *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Disquis. 3. §. 7.* inquirentes, an possint contrahentes priuata auctoritate efficere, vt priuata scriptura habeat vim publici instrumenti, seu literarum cambij in ordine ad habendam hypothecam, quæ ex vi statutorum conceditur literis cambij, quæ omnia ibi agitata cum aliqua proportione hic applicari possunt. Quamobrem eisdem inhærendo

2 Respondeo, probabilius esse ex vi conuentionis expressæ competere executionem paratam cambio illi ficto, seu mutuo palliato titulo cambij, si campsarius, seu mutuatarius se obligauerit restituere in forma literarum cambij. Est conformis ijs, quæ supra dicebamus loco citato. Probatur primò, quia contrahentes in suis negotiationibus, & actionibus possunt licitè se obligare ad formam Cameræ, qui postea tenentur stare conuentis sub ijs pactis, formis, & obligationibus, priuilegijs, quibus procedit, & gaudet eadem Camera, ergo etiam in suis specialibus contractibus imitantibus naturam cambij, seu conceptis ad modum cambiorum poterunt se ad inuicem obligare ad formam literarum cambij, seu cum omnibus ijs iuribus, oneribus, priuilegijs &c. quibus afficiuntur formales literæ cambij veri, & realis.

Illa obligatio ssi forma liter ex ui expressa conuentionis.

Probatur secundò, quià per specialia contrahentium pacta in quolibet contractu potest induci onus executionis paratæ contrà non adimplentem conuenta, ergo per conuentionem, qua statuatur, quod cambium illud fictum, seu mutuum palliatum titulo cambij habeat omnia priuilegia, & iura, quibus gaudet cambium reale, seu literæ cambij realis, omnia illa iura, priuilegia, & onera iustè acquiret, ac si esset formale, verum, & iustum cambium. Antecedens probatur, quià onus executionis paratæ non est ita restrictum, vt solummodò possit induci per dispositionem iuris, quin possit etiam induci per pacta, cum præcipuè contrahentes in ijs, in quibus a iure non prohibentur, possint sibi legem constituere, cui stare postea tenentur. Consequentia probatur, quià conuenire, quod illud cambium simulatum, re tamen vera mutuum eandem vim habeat, ac si esset formale cambium est conuenire, quod habeat ea omnia iura, priuilegia, onera &c. quæ ex vi statuti conceduntur formali cambio, ergo perinde est, ac si facta fuerit conuentio de executione parata, adeòque &c.

Onus executio nis paratæ tamen est stà restrictum, ut solummodo possit induci per dispositionem iuris.

3 Multa possent congeri argumenta aduersus responsionem nostram, quæ præcipuè congeruntur ex *Borgnino Caualcano*, pro vt latè tradidimus *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs II. Disquis. 3. §. 7. vers. negat multis rationibus*, sed quia latè ea omnia fuerunt proposita, examinata, & discussa, non amplius in eisdem repetendis, examinandis, & refellendis immorandum censeo. Ea tu ipse ibi recole. Hoc vnum tantum monendum censeo, quod per hoc, quod per speciales contrahentium conuentiones, iura, & priuilegia tribuantur illi cambio simulato, seu mutuo palliato titulo cambij, quæ ex dispositione iuris municipalis tribuuntur cambio reali, non extrahatur tamen tale mutuum à propria ratione formali mutui, quià iura & priuilegia huiusmodi, cum accedant solummodò eidem contractui ad maiorem eiusdem firmitatem, & executionem non habent immutare naturam eiusdem; non repugnat autem, quod priuilegia, iura &c. quæ ex dispositione iuris competunt vni generi contractuum per priuatos contrahentium consensus extendantur ad aliud genus, si ius aliquod non obsistat.

Borgnin Caualc.

Iura, & priuilegia non habent immutare naturam contractus.

---

§. XV.

An licita sit taxatio cambij ad pretium medium, quandò dubium est, quod pecunia tempore restitutionis sit pluris, vel minoris valitura.

SVMMARIVM.

Proponitur series quæstionis 1.
Ratio dubitandi exposita 2.
Probabilius est illam taxationem esset illicitam, & cambium iniustum 3.
Respondetur rationibus dubitandi 4.

1 Disquisitio XV. Poposcerat Franciscus Mediolani à quodam campsore centum nummos aureos ad cambium restituendos post tres menses Lugduni in primis nundinis, sed campsor considerans illos nummos aureos Lugduni tunc temporis ex varijs coniecturis posse, vel valere 1020. argenteos, vel fortè etiam non nisi mille constituit medium quoddam, pretium ad illud, de quo potest esse dubium

nempè

nempè mille, & decem argenteos, illudque taxat accedente alterius contrahentis nempè Francisci consensu. Quæritur iam hic, an illud cambium sic initum sit licitum. Proponit hoc dubium *Candidus tom. primo Disquis. mor. tit. de Cambijs Disq. 20. art. 16. num. 3.* vbi concludit pro iniustitia contractus, pro qua etiam allegat *Sotum lib. 6. de iustitia quæst. 12. art. 4. §. huius autem contractus Salonium tom. 2. in secundam secundæ D. Thomæ quæst. 4. de Cambijs art. 2. controu. 17. num. 6.*

Candid. Sotus. Salonius

2 Ratio dubitandi ex duplici potissimum capite potest prouenire, quod nunc assigno. Primum est, quia in dubijs pro vtraque parte, quandò dubium est inter extrema, si eligatur medium, videtur electio facta iuxta dictamen rectæ rationis, & consultum vtriusque contrahentis indemnitati, ergo cum in hypothesi, de qua loquimur, dubium versetur inter mille, & mille cum viginti, accomodum, & iustum erit, si electio fiat ad mille cum decem. Secundum est, quia per ea, quæ docuit idem *Candidus Disquis. 20. art. 15. num. 2.* iuxtà mentem *Soti 6. de iust. quæst. 12. art. 2. Salonii d. q. 2. art. 2. controu. 16. concl. vlt.* æstimatio pecuniarum in locis, inter quæ cambia celebrantur facienda est iuxta eundem temporis articulum, quo fiunt cambia, perindè, ac si pro eodem articulo pecuniæ illæ inter se commutarentur in illis locis, sicque pretium in cambijs constituendum est iuxta æstimationem pecuniarum, quam habent in eodem temporis articulo, quo contractus celebrantur, vt seruetur proportionata æqualitas, & proindè non est, cur iustè fiat taxatio ad medietatem iuxta proportionem dubij maioris, vel minoris æstimationis futuræ pro tempore restitutionis. Nihilominus

Candid. Sotus. Salonius

3 Respondeo probabilius esse iuxtà præcitatorum Doctorum mentem sistendo in terminis præcisè propositi dubij, pro vt in facti serie supra exposita, illam taxationem fore illicitam, & cambium iniustum. Moueor potissimum eisdem rationibus, quibus mouentur *Candidus*, & *Salonius* præallegati, & primò, quia non esset æqualis vtriusque contrahentis conditio, sed longè deterior illa campsarij, ergo &c. Antecedens probatur, quia campsor esset absolutè tutus de sua conditione lucrandi illa decem, campsarius vero priuatur ea sorte, quam forte habuisset, quid minus soluendi, si ex conditionibus obuenientibus cambiorum pretia in nundinis diminuerentur, ergo non esset æqualis vtriusque contrahentis conditio. Verum, si nullum adesset periculum diminutionis infrà mille in suppositione, de qua loquimur, sed ex coniecturis apparentibus solummodò spes augmenti quoad idem pretium, & quidem vsque ad mille & viginti, tunc etiam non incongruè damnarem iniustitiæ illum contractum, quandòquidem tunc etiam non esset æqualis vtriusque contrahentis conditio in tali contractu, sed semper melior illa campsoris. Secundò, quia medio illo tempore antequam à mercatoribus pretia cambiorum statuantur adeò res ab incertis, & futuris conditionibus dependet, vt vix videatur posse certum, & accomodatum medium designari, ergo &c.

Non videretur æqualis vtriusq; contrahentis conditio.

Res adeò est incerta ut vix certum possit statui.

4 Ad rationes dubitandi nunc respondendum est, & quidem ad primum valere illam regulam, quod in dubijs valeat eligi medium inter extrema, quandò dubium versatur inter illa extrema solummodò, secus, quandò potest pretium diminui etiam infra illa extrema, vt in suppositione responsionis, secundum quam ex varijs futuris circunstantijs pretium potest diminui infra mille. Deindè valet, quandò probabilitèr possunt assignari determinata extrema, non sic quandò illa nequeunt verisimilitèr designari, pro vt in casu nostro per ea, quæ tradit *Michael Salonius dicta quæst. 4. de Cambijs art. 2. controu. 17. num. 6.*

Valet quandò possunt assignari determinata extrema.

Ad secundum dicendum est primò, quod hac ratione non subsisterent cambia, quæ celebrantur ad nundinas pretio in eisdem decernendo, quod esset contra communem mercatorum praxim, & contra receptam Theologorum, & Iuristarum sententiam. Deindè dici potest cum eodem *Candido* loco citato, quod quamuis regularitèr pretium cambiorum sumatur iuxta æstimationem pecuniarum ex eodem temporis articulo, quo cambia ipsa ineuntur, ex mutuo tamen contrahentium consensu possit non attendi illud pretium, sed illud, quod habebunt ex mercatorum consulatus placito attentis debitis circunstantijs tempore nundinarum, siue illud fuerit maius, siuè minus, sicque possunt se contrahentes exponere fortunæ aleæ modo, quo alibi diximus. Adhuc tamen non sequitur, quod commutato illo iure incerto, quod campsor habere potest de maiori lucro, seu pretio futuro possit quoddam medium certum sibi statuere, & taxare, quandò non est probabilitèr designabile illud medium, cum extrema sint adeò incerta ex futuris circunstantijs, vt de illis nequeat aliquid verisimile statui, vt in casu nostro.

Absurda quæ inde sequerētur contrà communem praxim.

DISQVISITIONES II.

A quinta ad reliquas Prænotiones de Cambijs.

§. I.

An error commissus in tempore, siuè per proxenetam, siuè per campsorem vitiet literas cambij.

SVMMARIVM.

Facti series in suis terminis cum rationibus dubitandi 1.
Demetrius non solum tutò potest, sed etiam debet soluere summam contentam in literis 2.
Quædam probatio, & confutatio, sed inanis est confutatio 3.
Probatio Scacciæ, eiusque impugnatio 4.
Germana nostra sententia probatio 5.

1 DIsquisitio II. Per Proxenetam hac die 17. mensis Maij 1678. in hac Ciuitate Mediolani initus fuit contractus cambij inter Octauium, & Gregorium, vigore cuius idem Octauius literas dedit Demetrio existenti in Vrbe Placentiæ, vt visis eisdem literis, seu vt vulgo dicitur *vista la presente* solueret Procuratori Gregorij scutos centum pro valore per ipsum Octauium *di contanti* recepto Mediolani, sed vel ex errore Proxenetæ ita denuntiantis, vel ex incuria Octauij non reflectentis, error in literis quoad tempus irrepsit, nam literæ signatæ fuerunt non sub die 17. mensis Maij, sed sub die 17. Iunij. His positis Gregorius acceptis huiusmodi literis immediatè easdem misit Placentiam, quæ cum peruenerint die prima Iunij occasionem dederunt Demetrio ambigendi, an error irrepserit in subscriptione, seu in die, qua literæ datæ fuerunt, an verò consultò datæ fuerint cum illo errore ad sibi indicandum, ne fieret solutio, nisi post diem 17. Iunij & post dies, qui insumi potuerint a die datæ expresso in eisdem literis ad transferendas easdem literas Placentiam. Cùm autem ex alia parte teneatur idem Demetrius ad soluendam quamcunque tractam ab Octauio in ipsum faciendam ex vi conuentionum inter ipsos initarum visis eiusdem literis immediatè sub certa pæna, tribuit occasionem inquirendi, ad quid idem Demetrius in hac suppositione teneatur

2 Respondeo breuitèr, Demetrium non solum tutò posse, sed etiam debere soluere contentam summam in literis, nec posse excipere errorem temporis constito de veritate literarum, & in eisdem contentorum *Scaccia tract. de commerc. §. 2. glos. prima num. 34.* Scaccia.

Probant aliqui primò, quià scriptura priuata de sui necessitate ad obligandum secundum ea, quæ continet expresè in se ipsa, non exigit neque diem, neque annum *Decius in cap. 2. num. 24. de fid. instrument. Paris. cons. 68. num. 21. in tertio. Socin. Iun. cons. 111. num. 19. in tertio*, vbi adducit textum *in l. cum taberna §. 1. de pignor. Gabriel cons. 169. num. 38. in secundo*, vbi ampliat, quod nec etiam indictione opus habeat *Bartolus in l. ad hæc, & in auth. & si contractus C. de fide instrum. & Doctores omnes in l. admonendi ff. de iureiurando*. Hoc idem docuit. *Altiatus cons. 1. nu. 27 lib. 8. Bertazzolus de claus. 2. glos. prima num. 4. Caball. mill. 665. parte secunda*, vbi probat, & resoluit contraria, ergo si non requiritur dies, neque annus, neque obstare poterit dies, vel mensis variatus, si aliundè constiterit de veritate contentorum. Consequentia probatur, quia quæ non requiruntur simplicitèr quoad suum esse ad substantiam contractus, seu validitatem ipsius, nec variare possunt eundem contractum, si ipsa varientur, dummodò aliundè constiterit de veritate, ex qua dignoscatur error, qui contingit in scriptura quoad signationem temporis *Scaccia de iud. caus. lib. primo cap. 50. num. 16.* 3

Decius. Paris. Socinus Iun. Gabriel. Bartolus Altiatus Bertazz. Cabal.

Obstare posses huic probationi asserens tempus, quod non apponitur non vitiare contractum, illud autem quod apponitur cum præsumatur appositum per modum conditionis limitare executionem contractus ad eas differentias, quas præsignat tanquam expressiuum voluntatis contrahentium. Sed facilè etiam poteris elidi, si asseratur, quod voluntas contrahentium potius dignoscatur ex tenore literarum, quam ex temporis designatione in eisdem adnotata præcipuè, si ex eisdem literis tempus in eisdem præsignatum dignoscatur non posse subsistere, vt præcipuè euenit in casu nostro; nam in primis literæ cantant, quod ijs visis immediatè solutio sit facienda, eædem cognoscuntur, vt datæ per Octauium per signationem proprij nominis, & cognominis cognitam, vt factam propria manu, & ex alio capite literæ non cognoscuntur factæ pro illo tempore, quod præsignant, cum illud nundum aduenerit. Confer iam singula, & vide ex quo melius dignoscatur voluntas contrahentium, an ex tenore literarum, an ex temporis designatione impossibili? Certè quod impossibile est habetur pro non apposito.

Voluntas contrahentium potius cognoscitur ex tenore literarum, quàm ex temporis designatione.

Probat secundò *Scaccia de commerc. §. 2. glos. 1. num. 34.* hoc pacto, quià Octauius, qui literas dedit non potest allegare in sui fauorem errorem temporis quoad effectum non soluendi, ergo multo minus 4 Scaccia.

poterit eundem allegare Demetrius, qui in hac negotiatione rappræsentat personam Octauij. Antecedens probatur, quia quoad scribentem tempus non est de substantia, nec solemnitate actus, neque de solemnitate scripturæ. *Rebuffus tract. de Chyrograph. & sched. recogn. in præfat. num.* 88. & 95. *tom. primo*, præcipuè cum scriptura priuata non faciat fidem, nisi contrà scribentem *l. publia ff. depositi*, contrà quem pleuè probat, etiam si fuerit sine die, & tempore *Bursatus cons. 325. num. 10.*

Rebuff. Bursatus

Sed aduersus hanc probationem posset quis dicere, quod, quamuis Octauius, qui literas dedit, non possit excipere de errore datæ literarum, eo quià ipse conscius est erroris, possit tamen excipere Demetrius, cum talis erroris conscius non sit, cum iustè possit velle stare literis, eorundemque tenori quoad omnia. Sed facilè responderet Scaccia, quod, cum Demetrius rappræsentat personam Octauij, contra quem solum potest probare scriptura, non possit se eximere per talem exceptionem, quandòquidem ipsi constat ex vno capite de errore signationis quoad tempus propter impossibilitatem vtsuprà, & ex alio, quod scriptura etiam sine tempore plenè probat contrà scribentem.

Respondens ratra citat personā principalis.

Probo iam ego tertiò responsionem hoc pacto. Ex supra sparsim dictis scriptura ipsa non est de substantia, nec de necessitate contractus, ergo eadem vitiata poterit contractus in sui esse subsistere *Vital. tract. de clausul. in verb. de errore Notarij nu.* 9. *tom.* 8. ergo quamuis per tempus vitiaretur scriptura, non esset, cur contractus ipse maneret vitiatus, adeòque &c., sicque si constiterit de errore scripturæ quoad tempus, non erit, cur executio contractus debeat gestorum erroribus vitiari *l. illicitas §. veritas ff. de offic. Præsid. Innocentius in cap. cum venerabilis vers. item licet de except.* quandòcunque enim veritas apparet semper virescit *Rota Auinion. decis.* 1. *posita sub num.* 6. nec error eam immutat *Cornelius cons.* 33. *visa copia sub num.* 15. *lib.* 2. error autem in data hypothesi euidentèr apparet ex impossibili, quandòquidem illud tempus, quod ipsæ literæ designant, nundum aduenerit &c. Quæ omnia præcipuè vera sunt, quandò error, qui contigit non versatur circa substantiam, seu solemnitatem contractus, sed solummodò circà solemnitatem scripturæ per ea, quæ tradit *Scaccia de commert. §. 2. glos. 1. nu. 37.* Nec per talem solutionem, quam præstaret ipse Demetrius visis literis, posset in aliquo grauari per Octauium allegantem errorem temporis contentum in literis, quandòquidem ipse quoque Demetrius dispositione iuris se munire posset asserens, quod ille error non vitiet scripturam, nec contractum, cum tempus non sit de ipsius substantia, vtsupra &c.

Vital. *Veritas nō debet gestorum erroribus vitiari.* Innocen Rota Auinion

§. II.

Quid agendum, cum præsentantur literæ post tempus in eisdem præfinitum ad solutionem.

SVMMARIVM.

Explicatur status quæstionis 1.

Potest rationabiliter præsumi, vel pro errore in scriptura, quatenus pro nundinis Apparitionis fuerit scriptum pro nundinis Sanctorum, vel pro tarda præsentatione 2.

Quocunque ex his modis res contingeret semper respondens meus tenetur ad solutionem 3.

DIsquisitio II. Accipio à te titulo cambij centum nummos aureos die 23. mensis Septembris 1678. hic Mediolani pro proximis futuris nundinis Sanctorum Placentiæ celebrandis. Trado tibi literas tempore datarum literarum per obliuionem, seu errorem omisso, in quibus præcipio meo respondenti, vt eosdem tibi soluat, vel tuo Procuratori pro proximis nundinis Sanctorum. Acceptis literis tu easdem præsentas non in nundinis Sanctorum, sed in subsequentibus Apparitionis. Quæritur iam hic primò, quid præsumendum sit de illo errore omissionis temporis, & de præsentatione vltra tempus in eisdem præscriptum. Secundò, an non obstantibus illo errore, & tardiori præsentatione teneatur meus respondens ad solutionem contentorum in eisdem literis. 1

Respondeo primò, posse rationabilitèr præsumi, vel pro errore in scriptura, quatenus pro nundinis Apparitionis fuerit scriptum pro nundinis Sanctorum, vel pro tarda præsentatione literarum. Facilè euincitur responsio, quia vtroque ex illis modis probabilitèr potuit res contingere, ergo vel pro vno, vel pro altro poterit non inordinatè præsumi. 2

Respondeo secundò, quocunque ex illis modis res contigerit semper respondens meus tenetur ad solutionem *Scaccia de commert. §. 2. glos. 1. num.* 38. qui tamen ibi non probat, sed supponit. Probatur, quia non potest excusari a solutione, nec defectu temporis, pro quo datæ fuerunt literæ, nec ratione erroris, si qui contigerit in designandis vnis pro alijs nundinis, nec ratione dilationis in præsentando, ergo &c. Antecedens quoad primam partem patet ex præcedenti paragrapho, nam tempus in scripturis priuatis nec est de substantia contractus, nec de substantia scripturæ, & ideò sufficit ad obligandum scribentem qualitercunque scriptura priuata fuerit scripta, imputet enim sibi ipsemet 3 Scaccia

Nulla est ratio debilitans à solutione

Rebuff. Francisc. Marcus. Rota Genuen. Mascar. Barzius Fontan.

semet scribens, quod diem non apposuerit per ea, quæ scribunt vltra Doctores citatos in §. præcedenti *Petrus Rebuffus in tract. de Chyrograph. & sched. recogn. num. 39. Franciscus Marcus decis. 912. part. 2. Rota Genuensis teste Bellono decis. 28. nu. 14. Mascardus concl. 6. num. 32. Barzius decis. 39. num. 55. Fontanella de pactis nupt. clausf. 1. num. 7. glos. 1.* nec obstare potest, si asseratur, quod literæ cambij habeant vim scripturæ publicæ, seu publici, authentici, seu iurati instrumenti per ea, quæ sparsim supra tradidimus; publica autem instrumenta exigunt diem, tempus, indictionem &c. adeòque &c.; non, inquam, obstare potest, nam quod literæ cambij habeant vim publicæ, & authenticæ scripturæ est ex priuilegio concesso tali modo contrahendi ad constituendos, quantum fieri potest, creditores indemnes, & immunes à periculo, cæteroqui facilè collaberentur humana commertia, si literis cambiorum integra fides non præstaretur, cæterum secundum se non requirunt illas omnes solemnitates, quæ requiruntur ad publica instrumenta, secus, si illæ omnes requirerentur non haberent illam publicam fidem ex priuilegio, sed ex natura sua, sicuti habent publica instrumenta, & enim priuilegia respiciant commoda, non onera, extenduntur dumtaxat ad iura instrumentorum, non restringuntur ad onera eorundē.

Literæ cambij non requirunt illas omnes solēnitates, quas requirunt publica instrumenta.

Probatur iam idem antecedens quoad secundam partem. Error temporis non vitiat actum, qui geritur, si pro vtroque tempore actus ipse potest subsistere, sed contractus cambij secundum se æquè potest subsistere, siuè celebretur pro nundinis Sanctorum, siue pro nundinis Apparitionis, ergo si in scriptura contigerit error, ratione cuius pro nundinis Apparitionis fuerit appositum pro nundinis Sanctorum, adhuc poterit sustineri contractus cambij, adeòque obligare respondentem campsarij ad illius solutionem. Maior probatur, quia actus non vitiatur per id, quod est extra rationem formalem talis actus, vndè sicuti hoc non requiritur, quod apponatur, nec vitiat, siuè apponatur, siue non apponatur, ita nec refert, nec vitiat, siuè benè, siuè malè fuerit appositum per ea, quæ scripsit *Scaccia in suo tract. de Iud. caus. lib. 1. cap. 50. num. 16. in fine*, quod multis corroborat, & confirmat exemplis, & rationibus ex auctorum placitis deductis *in hoc tract. de commert. §. 2. glos. 1. num. 13. & seqq.* & primò, quia libellus obscurus, seu ineptus non reijcitur, quandò libellus non est necessarius *Abbas in cap. 60. ne memoria nu. 9. & ibi addit. de elect. Baldus sing. 33. vol. 2. Gailus in pract. obseruat. lib. 1. obs. 66. num. 15.* Secundò, quia vbi non requiritur solemnis citatio, non officit, si non legitimè interuenerit *Romanus cons. 497. nu. 5. Nicel. tract. de concord. glos. sub nu. 377. vers. quæro de vna concord. 52. fall. 155. tom. 18.* Tertiò, quia vbi non requiritur conclusio petitionis, nihil refert, an benè, vel malè facta sit *Bartolus in extra. ad reprimendum verb. & figura sub num. 8.* Minor etiam probatur, quia æquè potest contrahi cambium pro primis, ac pro secundis nundinis, si non fiat cum intentione maioris lucri per ea, quæ docui *sub hoc eod. tit. Contractus V. de Cambijs l. Pranot. 6.* quinimmò illa prohibitio Piana non celebrandi cambia ad secundas nundinas inducta est in fauorem campsuariorum, ne ex auiditate campsorum magis, quam par sit, grauentur, qui non solum possunt renuntiare tali iuri, seu fauori, sed eidem non facta renuntiatione adhuc differre exactionem solutionis.

Error temporis nō vitiat actum, qui geritur, si pro vtroque tempore actus potest subsistere.

Scaccia. Abbas. Baldus. Gailus. Roman. Nicel. Bartolus

Probatur idem antecedens quoad tertiam partem, quia ex eo, quod quis differat exigere solutionem, non amittit ius ad talem solutionem, siquidem talis dilatio est potius sibi iniuriosa, quam alteri, ergo ex eo, quod diutiùs differat præsentationem literarum, neque amittet ius ad præsentandum, & exigendum.

Ex eo, quod quis differat exigere solutionem, non amittit ius.

Hic tamen vnum monendum censeo, quod si campsor, vel per se, vel per suum Procuratorem differet, vel ex suo arbitrio, vel ex sui incuria literas præsentare, & exigere illarum executionem, & interim ille, ad quem literæ erant destinatæ, effugeret, vel vergeret in decoctionem, tunc periculum non esset campsuarij, qui literas dederat, sed campsoris, qui opportuno, & præscripto tempore non præsentauit. Ratio facile ex eo deducitur, quia quod non facta fuerit solutio non prouenit ex culpa campsuarij, qui fecerat, quantum in se erat, & assignauit mandatarium absolutè idoneum pro tali solutione, qui si postea factus fuerit impotens, hoc non debet refundi in ipsum campsuarium, sed potius in campsorem, qui ex suo arbitrio, vel culpa distulit exigere.

Non debet tamē differri præsentatio ex incuria.

§. III.

An locus in literis cambiorum ad eorum validitatem requiratur.

SVMMARIVM.

Proponitur sensus quæstionis 1.
Regulariter expressio loci non est de necessitate scriptura priuata 2.
Proponitur ratio dubitandi 3.
Non obstante non expressione loci potest, &, tenetur respondens soluere 4.
Soluitur ratio dubitandi suprà proposita 5.

Disquisitio III. Initus fuerat contractus cambij in hac Ciuitate Mediolani 1
pro futuris nundinis Sanctorum celebran-

dis Placentiæ, datiſque literis pro eodem contractu ad eaſdem nundinas ex obliuione, ſeu errore præteritus fuit in eiſdem locus, in quo fuit celebratus contractus. Hic orta fuit controuerſia, an non obſtante tali omiſſione, ille, ad quem literæ fuerunt ordinatæ, ſeu cui fuerunt præſentatæ poſſit, & an teneatur eaſdem ſoluere.

2 Regulariter in ſcriptura priuata de neceſſitate non requiri expreſſionem loci habetur *in tex. in l. 1. C. de apoch. publ. lib. 10. Gloſa in cap. Abbate ſanè de re iud. in ſexto. Gaball. mill. 666. per totum. Matthesilan. ſing. 45. Paulus Tuſcus in ſuis ſing. in lit. S. nu. 10. Menochius conſ. 288. num. 33. Petrus Rebuffus in tract. de chirograph. & ſchedul. recogn. num. 95.* qui etiam vlteriùs addit rationem, quià vbique poteſt, quis recipere, & promittere. Limitat tamen hoc vniuerſale effatum *Baldus conſ. 352. num. 1. in 3.* in caſu, quo quæſtio penderet ex loco, quatenus vna pars affirmaret contractum initum eſſe in aliquo determinato loco, altera negaret.

Gloſa. Gaball. Matthesil. Paulus Tuſcus. Menoc. Rebuff.

Limitatio Baldi

Scaccia *de commerc. § 2. gloſ. 2. num. 1. & ſeqq.* vniuerſaliter procedens diſtinguit inter inſtrumentum publicum, ſeu aliam ſcripturam factam manu tertij, & inter ſcripturam factam manu contrahentis, ſicque quoad primum aſſerit neceſſariò locum eſſe exprimendum per rationes, quas ibidem ipſe fusè proponit & adducit, quoad ſecundum verò negat neceſſitatem talis expreſſionis argumento deducto à paritate temporis ad locum.

Explicatur mens Scacciæ

3 Ratio potiſſimum dubitandi in eo ſita videtur, quod ad contractum cambij de neceſſitate videtur requiri diuerſitas localis per ea, quæ ſparſim ſuprà dicta ſunt, niſi ſit cambium minutum præcisè, vndè ad dignoſcendam talem diuerſitatem localem requiritur expreſſio loci, in quo celebratur contractus, vt fieri poſſit comparatio ad eum, in quo facienda eſt ſolutio; quod militare non videtur pro expreſſione temporis, quandòquidem ex natura ſua dilatio temporis non requiritur ad cambium locale, niſi quatenus exigit diſtantia loci in ordine ad literas tranſmittendas; vndè, ſi fieri poſſet, quod pro eodem inſtanti, quo celebratur contractus hic Mediolani, & fiunt literæ, iſtæ Placentiam peruenirent, adhuc ſubſiſteret contractus cambialis propter diuerſitatem locorum, quamuis nulla interueniret diſtantia temporis. Nihilominus,

Videtur requiri expreſſio loci ad dignoſcendam diuerſitatem localem.

4 Reſpondeo in terminis præcisè literarum cambij non obſtante non poſitione loci, in quo fuit celebratus cōtractus, adhuc reſpondentem, ad quem literæ fuerunt directæ, poſſe, quinimmò teneri ſoluere. Sic docet expreſsè *Scaccia tract. de commerc. §. 2. gloſ. 2. num. 5.* Probatur primò, quià ipſa loci expreſſio non eſt de ſubſtantia contractus cambij, nec de ſolemnitate ipſius, nec literarum, præcipuè ſi aliundè conſtet ſoluere debenti huiuſmodi literas alibi contractum fuiſſe celebratum, ergo ipſa non poſita adhuc tenebitur, qui ſoluere debet, ponere ſolutionem. Antecedens probatur, quià quamuis requiratur diuerſitas localis in contractu cambij non eſt tamen neceſſe, quod potius in hoc loco, quam in altero contractus fuerit celebratus, ergo ſi aliundè conſtat contractum alibi fuiſſe celebratum, non erit, cur ſpecialitèr requiratur, quod fiat expreſſio talis, vel talis loci.

Scaccia.

Expreſſio loci nō eſt de ſubſtantia contractus.

Probatur ſecundò ratione, quià licet in materia diuerſa, temporis ſcilicet, vtebatur Scaccia adductus in præcedenti parapraphо. Ipſe dator literarum non poteſt excipere de non poſitione loci in literis per ſe ipſum confectis, ergo nec poterit excipere ille, ad quem fuerunt directæ. Antecedens non videtur pati difficultatem. Conſequentia probatur, quia ipſe reſpondens rapræſentat perſonam datoris earundem literarum, nec maius ius videtur habere, ac ipſarum literarum dator, ergo ſi hic non poteſt excipere in propria perſona, nec ille poterit excipere in perſona datoris earundem literarum; nec valet dicere, quod ipſe dator conſcius eſt loci, in quo fuit celebratus contractus, & datæ literæ, non ſic reſpondens, adeòque &c. Non valet, inquam, quià cum ipſe reſpondens ſit ſimplicitèr executor voluntatis eiuſdem datoris literarum (quem nec ſupponere debet vſurariè contrahere, nec contra iuris diſpoſitionem) non poteſt legitimè excipere de ignorantia diuerſitatis localis, quandòquidem ipſe operatur ſemper cum mandato eiuſdem datoris, & de commiſſione ipſius, in cuius ſcientia proptereà dici poteſt operari; nec ex eo, quod ſoluat, poteſt ſubeſſe alicui præiudicio, ſiquidem ſicuti ipſe dator non poteſt excipere contrà ſtipulatorem, ità nec videtur poſſe excipere contrà ſolutorem nomine ipſius. Accedit, quod licet non facta fuerit expreſſio diuerſitatis localis innoteſcat tamen eidem reſpondenti talis diuerſitas, cum optimè norit datorem literarum pro tempore, quo datæ fuerunt, non extitiſſe in loco, in quo fieri debet reſtitutio

Ipſe reſpondens eſt ſimplicitèr executor voluntatis datoris literarum.

Ad rationem dubitandi ſuprà propoſitam patet, quid ſit reſpondendum; licet enim de ſubſtantia contractus requiratur diuerſitas localis, non requiritur tamen, quod hæc innoteſcat per eaſdem literas, ſed ſufficit, quod quomodocunque innoteſcat, quinimmò nec requiritur, vt innoteſcat ipſi reſpondenti, ad quem literæ pro ſolutione fuerunt ordinatæ, qui ſemper debet præſumere pro tali diuerſitate, & ipſe tenetur adimplere contractum per ſolutionem, non inquirere quomodò fuerit contractus. 5

Sufficit, quod diuerſitas localis quomodòcunq; innoteſcat.

§. IV.

§. IV.

Quomodò negotia regulentur in nundinis coram Consulatu Mercatorum.

SVMMARIVM.

Id, quod agitandum est, proponitur 1.
Regulariter nundina durant octo diebus 2.
Quid fiat singulis diebus in eisdem 3.

1 DIsquisitio IV. Quoniam ex pluribus suprà in toto hoc tractatu de cambijs sparsim attactis innotescit plurima in nundinis expediri, placet ex professo praxim, ordinem, expeditiones, & reliqua, quæ in ipsis fiunt ad pleniorem notitiam eorum, quæ hic pertractantur, examinare, ne quid desit, quod prætereat studiosorum huius artis exactam cognitionem. Quæritur igitur, quomodò huiusmodi negotia pertractentur, quo ordine disponantur, qua methodo concludantur, vno verbo, inquiritur vniuersa praxis eorum, quæ fiunt in nundinis, seu a nundinis expediuntur. In diuersis diuersa legi, nec vna, & eadem praxis est apud omnes. Placet me ad ea referre, quæ ex capitulis Genuensibus facienda præscribuntur in nundinis Placentiæ.

2 Respondeo igitur res sic disponi. Statuitur Magistratus Mercatorum, qui habet cognoscere super causas, & negotia, quæ fiunt pro nundinis in nundinis, & ex nundinis, auctoritate Senatus Genuensis, vt habetur in capitulis num. 1. Regularitèr huiusmodi nundinæ durant octo dierum spatio, quod tamen concurrentibus tribus ex quatuor partibus mercatorum contractationis potest prorogari. In his tempus sic disponitur; in prima die coram consule fiunt inter omnes mercatores acceptationes in proprijs scartafacijs, quæ acceptationes debent fieri intra vigintiquator horas ab inceptis nundinis, vt possint postea creditores exigere, vel facere protestum. Signantur huiusmodi acceptationes in eisdem scartafacijs siuè creditoris, siuè debitoris per quandam lineam ductam per transuersum circa partitam; ex quibus acceptationibus emanant posteà hinc indè multæ satisfactiones, solutiones, & compensationes; & hinc etiam oritur bilancium, quod dicitur *di fiera*, quod bilancium consistit in ea notula, quæ continet credita, & debita eiusdem mercatoris, per quæ fiunt compensationes, nam factis hinc indè acceptationibus quilibet mercator inspicit suum scartafacium, in quo sunt signata nomina debitorum & creditorum, & vbi se reperiat debitorem debet inuenire modum, quo satisfaciat suis creditoribus intra octo dies, quia intra tale tempus debet consuli assignari bilancium adæquatum, nam si remaneret debitor, & bilancium non esset adæquatum, posset cogi per creditorem ad faciendas sibi literas cambij, & si non posset de literis cambij satisfacere, tunc procedendum esset contrà ipsum modo, qui præscribitur in capitulis feriarum. An deindè tale scartafacium inducat aliquam obligationem, nouationem &c. videbitur in subsequentibus.

Exponitur tota praxis eorū, quæ fiunt in nūdinis.

3 In secunda die per Consulem, & mercatores imponitur pretium cambijs, quod vocant pretium in reditu nundinarum in ordine ad omnes ciuitates, in quibus exercetur negotiatio cambiorum nundinariorum. Hoc pretium in ordine ad loca, non est idem quoad omnia, sed diuersum iuxtà diuersa concurrentibus diuersis circunstantijs, & conditionibus augentibus, vel minuentibus valorem &c. quas circunstantias, & conditiones debent attentè considerare idem Consul, & mercatores habita notitia, vel copiæ, vel penuriæ existentis in talibus locis, & ciuitatibus, aliarumque, quæ concurrunt ad augmentum, vel diminutionem pretiorum iuxtà ea, quæ supra diximus, vt congruum pretium possint singulis assignare.

Pretium in ordine ad loca nō est idē quoad omnia.

In cæteris autem diebus, qui supersunt de eisdem nundinis, multa alia negotia inter eosdem mercatores possunt peragi, & regularitèr peraguntur; potest enim creditor per proclama perquirere suum debitorem, & quemcunque alium, qui pro eo vellet soluere, & nemine soluente, potest protestari super eisdem literis, & tunc literæ dicuntur redire cum protestatione, quibus propterea contrà debitorem concedetur beneficium celeris executionis. Potest item debitor in nundinis perquirere suum creditorem, vel alterum, qui ab ipso habeat sufficiens mandatum ad recipiendam solutionem, quo non inuento poterit protestari, & sic deinceps immunis erit ab onere interesse, nec tenebitur posteà vlteriùs accedere ad nundinas, aliaque plura possunt fieri prout in capitulis Genuensibus feriarum. Hæc omnia ferè ad verbum collegi, tùm ex eisdem capitulis Genuensibus, tùm à *Scaccia §. 2. glos. 2. à num. 9. vsque ad finem*, quibus, cum sint de facto, nihil ex proprio marte, addere potui.

Capitula Genuensia.

Scaccia

§. V.

An ſcripta in huiuſmodi ſcartafacijs, de quibus ſupra inducant aliquam obligationem, & quomodo.

SVMMARIVM.

Proponuntur in particulari omnia, quæ in hoc §. examinabuntur 1.

Scartafacio, quà tale præcisè eſt, non adhibetur regulariter fides 2.

Accedentibus alijs adminiculis quandoque fidem habent 3.

Huiuſmodi ſcartafacia ſecundum ſe nullam habēt inducere obligationē, nec nouationē 4.

Scriptura mercatoris facta in ſuo ſcartafacio in fauorem alterius non inducit obligationem, ſed poteſt reuocari, ſi ille, in cuius fauorem facta eſt, erat abſens, & nondum ſciuit, nec acceptauit promiſſionem 5.

Scriptura mercatoris facta in ſuo ſcartafacio de mandato alicuius in fauorem alterius, qui abſens erat, nec ſciuit, ſi non eſt à mercatore ſcribente reuocata, eſt tamen adhuc reuocabilis, quinimmò nec ſatis videtur probare contrà ſcribentem ad finem ipſum obligandi 6.

Quinimmò etiā eſt reuocabilis, ſi ille, in cuius fauorem ſcripta eſt, ſciuit, & acceptauit 7.

1 DIſquiſitio V. Cum dictum fuerit in præcedenti paragrapho mercatores in nundinis habere ſua ſcartafacia, in quibus modo prædicto ſignant acceptationes, aliaque peragenda ſeruandæ memoriæ cauſa conſcribunt, multa circà ipſa controuertenda occurrunt ad pleniorem notitiam eorum, quæ ad quæſtiones de cambijs pertinere poſſunt. & primò controuerti poteſt, an huiuſmodi ſcartafacio ſit adhibenda fides. Secundò, an inducant aliquam obligationem, nouationem, ſeù promiſſionem. Tertiò, an ſcriptura mercatoris facta in ſuo ſcartafacio ad fauorem alterius poſſit reuocari, quod extendi etiam poteſt in inquirendo de ſcripturis in alijs mercatorum libris confectis, & his ſimilia.

2 Reſpondeo primò, ſcartafacio, quà tale præcisè eſt, regularitèr non adhiberi fidem *Iaſon. in l. admonendi nu. 81. in fin. ff. de iure iuran. ibique Baldus, Caſtrenſis, Alexander, Romanus, Menochius conſ. 296. nu. 91. Rota Genuenſis deciſ. 1. num 17. 19. & 20. Hector Fellicius alleg. 18. num. 2. lib. 1.* Rationem primam adducit *Scaccia de commert. §. 2. gloſ. 4. num. 12.* quia ſcilicet ea, quæ in huiuſmodi ſcartafacijs notantur poſſunt variari, circumſcribi, & denotant rem imperfectam, ergo talia non ſunt, vt ipſis adhibenda ſit plena fides. Secundam ex alijs ſic placet adducere, quià non maior fides adhibenda eſt ſcartafacio, quam ſit adhibenda confeſſioni abſente parte *Baldus in rub. C. de conſtit. pecun. Menochius conſ. 297. num. 76.* ſed confeſſioni factæ abſente parte confitenti minimè nocere poteſt: quinimmò ab eodem liberè poteſt reuocari *l. certum §. 51. quis abſente de confeſſis Modernus in ſuas conſuetud. Pariſienſis tit. 3. gloſ. 1. §. 8. num. 20.* ergo &c.

Iaſon. Baldus Caſtrenſis Alexander Romanus Menoch. Rot. Gen. Hector Fellicius Scaccia.

Baldus. Menochius. Modernus Pariſienſis.

Dixi *regulariter*, nam ſi accedant alia adminicula, vt quia ſignentur in eiſdem acceptationes coram Conſule mercatorum modo, quo dictum eſt in præcedenti paragrapho per illam lineam ductam per tranſuerſum, tunc fidem quidem faciunt, non tamen præcisè ſecundum ſe, ſed quatenùs adnotatio facta eſt coram Iudice in eiſdem, & aliundè acceptatio comprobatur, quod idem dic in ſimilibus accedentibus alijs adminiculis, quæ ſimul cum illâ ſignatione habeant plenam ingerere probationem. 3

Limitatio præcedentis reſponſionis.

Reſpondeo ſecundò, huiuſmodi ſcartafacia, ſi ſecundum ſe ſumantur, nullam habent inducere obligationem, nouationem, nec promiſſionem *Scaccia de commert. d. §. 2. gloſ. 4. num. 12.* qui pro ſe citat. *Menochium d. conſil. 296. cum interrogatus num. 28. Rotam Genuenſem deciſ. 1. num. 17.* Ratio deducitur ex ſupradictis in prima reſponſione, nam hæc ſcartafacia ſunt quidam libri ſine ordine confecti, atque conſcripti, quibus in iudicio non creditur, vndè ex vi ipſorum præcisè nulla inducitur obligatio, nec probatio ſufficiens talis obligationis. 4

Scaccia. Menochius. Rota Genuen.

Reſpondeo tertiò, ſcriptura Mercatoris facta in ſuo ſcartafacio in fauorem alterius non inducit obligationem, ſed poteſt reuocari, ſi ille, in cuius fauorem facta eſt, erat abſens, & nondum ſciuit, nec acceptauit promiſſionem, & ſcripturam illam *Menochius d. conſ. 292. num. 92.* qui pro ſe citat. *Crauettam, Rotam Romanam, & alios.* Probatur reſponſio, quia per talem ſcripturam non inducitur nouatio, nec delegatio, nec actio præſcriptis verbis in fauorem illius tertij, ergo nec aliquam obligationem inducit, nec impedit, quominus poſſit reuocari. Antecedens probatur, quià tàm ad nouationem, quam ad obligationem, & ad actionem præſcriptis verbis requiritur non ſolum acceptatio in nouante, & delegato, ſed etiam illius, in cuius fauorem fit nouatio, ſeù delegatio per ea, quæ latè ſupra tradidimus, dum de nouationibus, & delegationibus, ergo ſi ille erat abſens, nec ſciuit, nec acceptauit promiſſionem non propriè interceſſit nouatio, nec delegatio, nec actio præſcriptis verbis. Conſequentia primi argumenti probatur, quia non intercedente præcipuè nouatione, nec delegatione, nec actione præſcriptis verbis ille, in cuius fauorem facta eſt noua- 5

Menochius. Crauettus Rota Rom.

Non intercedit nouatio nec delegatio ſine conſēſu eius in cuius fauorem fit.

nouatio, seu melius illa scriptura, in qua non consistit nouatio, nec delegatio, nullum ius acquisiuit aduersus eum, qui talem scripturam fecit, ergo ille non obligatur, adeòque poterit scripturam reuocare, Confirmatur, quià per talem scripturam factam praecisè in scartafacio non arguitur perfectè consensus scribentis ad se obligandum, ergo poterit reuocari talis scriptura. Antecedens probatur, quia illa scriptura potuit tantùm esse confecta, vt memoriale ad deliberandam, ergo &c.

6 Respondeo quartò. Scriptura mercatoris facta in suo scartafacio de mandato alicuius in fauorem alterius, qui absens erat, nec sciuit, nec acceptauit promissionem, si non est à mercatore scribente reuocata, est tamen adhuc reuocabilis, quinimmò nec satis probare videtur contrà scribentem ad finem ipsum obligandi, quid-
Decius. quid dixerit *Decius in cap. 2. vers. secundò*
Abbas. *Abbas de fid. instrum. Craneta de antiq. temp.*
Craueta *in non. particul. primæ partis princip. incip. Vidimus num. 26.* Ratio primæ partis ex ijs
Menochius. deducitur, quæ probat *Menochius d. cons. 296. num. 68. & seqq.*, & primò, quod scripta in scartafacio committentium tanquam scripta in memoriali possint reuocari, variari, & controscribi per ea, quæ
Rota Genuen. habet in terminis *Rota Genuensis in decis. 1. n. 9. in fin. & nu. 24.*, *& Cranetta loc. mox*
Craueta *allegato*, secundò, quia epistola ad aliquem scripta, antequam ipsi præsentetur, reuocari potest, atque ità non obligat, antequam
Ripa. illi præsentata sit per ea, quæ tradit *Ripa in l. admonendi num. 135. in fin. ff. de iure iurand. ex l. absenti C. de donat.*, tertiò quia, quandò ex facto alicuius voluntario ius tertio absenti conceditur, potest concedens illud reuocare, antequam ille tertius acceptat *l. qui Romæ §. Flauius ff. de verborum oblig.* per ea, quæ latè ibi congerit
Bartolus *Bartolus num. 1.* probans per multa exem-
Couaru. pla, *& Couaruuias lib. primo var. resol. cap. 14. num. 16. vers 5. equidem*; Neque obstare possunt ea, quæ congerit in contrarium
Felinus. *Felinus in cap. 2. num. 28. de fid. instrum.* nempè scripta mercatoris suis in libris non posse ad eius libitū reuocari, cum liber rationis mercatorū probet in fauorem absentis, quia tacitè eis censētur dedisse mandatum, vt ita scribant; atque ita virtute taciti mandati probare *l. si quis ex argentarijs §. rationem ff. de edendo*, non, inquam, obstare potest, quia ad summum ea, quæ dicuntur, procedunt quoad scripta in libro magistrali, qui facit præsumi tacitum mandatum, non quoad scripta in scartafacio
Menochius. per ea, quæ tradit *idem Menochius dict. cons. 296. num. 75.*

Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quòd quandò scriptura est reuocabilis pro eo tempore, quo reuocari potest, quià nondum acceptata est, non probat quantum ad effectum obligandi scribentem, si enim in potestate ipsius est reuocare; quomodo potest obligari ad standum tali scripturæ? ergo &c.

Respondeo quintò. Scriptura mercatoris facta in scartafacio in fauorem alterius absentis, qui sciuit ità scriptum, & acceptauit expressè, est adhuc per mercatorem scribentem reuocabilis. Ita expressè *Menochius loco cit. num. 93. & seqq.*, vbi pluribus iuribus, rationibus, &c. Doctorum placitis responsionem confirmat; quæ ibi recole. Menochius.

---

§. VI.

Nonnulla dubiâ circà libros Proxenetarum.

SVMMARIVM.

Exponuntur dubia, de quibus est controuersia in particulari 1.
Liber proxenetarum non sufficientèr probat in ijs, quæ pertinent ad eorum fauorem, nisi ad summum indirectè 2.
Liber proxenetæ à publico deputati, si fuerit benè confectus, sufficientèr probat in aliorum fauorem 3.
Ad hoc, vt talis liber sufficientèr probet, debet esse ritè confectus, & quomodò 4.

Disquisitio VI. Contractum fuerat cambium media opera Proxenetæ, 1 qui ex officio proprio tenetur omnia negotia per se ipsum actitata scribere in quodam suo libro. Sed cum literæ pro eodem cambio non essent datæ, vel amissæ, nec aliundè constaret, agente campsore controuertebatur primò, an ipsius proxenetæ liber sufficientèr probet in ijs, quæ pertinent ad ipsius fauorem, & hoc, siuè ipse proxeneta fuerit approbatus à publico, siuè non; secundò, an probet in aliorum fauorem, de quorum negotijs agitur, tertiò quomodò huiusmodi liber debeat esse conscriptus, vt probet, & his similia.

Respondeo igitur primò, librum proxenetarum non sufficienter probare in ijs, 2 quæ pertinent ad eorum fauorem, nisi ad summum indirectè, quatenus eorum fauor esset coniunctus cum fauore aliorum, pro quibus probaret, & hoc, siuè proxenetæ fuerint à publico deputati, siuè illud munus exerceant ex proprio arbitrio. *Bartolus in l. quaedam §. nummularios ff. de edendo* Bartolus
Rota Genuensis decis. 110. num. 5. Genua lib. Rota Genuen.
4. de lib. proxenetarum, mediatorum num. 1. Genua.

Probatur prima pars per ea, quæ considerat *Rota Genuensis* loco citato, nempè nimis perniciosum esse credi scripturæ, qua quis propria annotatione sibi aliquem constituit debitorem *ad l. exemplo C. de probat.* Dixi, *& hoc siuè fuerint à publico deputati*,

Bartolus

putati, quandòquidem per ea, quæ asserit *Bartolus, & Doctores communitèr in d. l. quadam §. nummularius ff. de edendo* adhuc eorundem libris quoad eorum fauorem fides non adhibetur. Accedit, quod etiam Notarij habent officium publicum *arg. l. Diuus & l. de coff. de fals.* & tamen eisdem in proprium fauorem non creditur. Contraria tamen sententia sua probabilitate non caret, de qua propterea alibi ex professo.

Notarijs in proprium fauorem non creditur.

Probatur secunda pars, quia data suppositione, quod quandòque liber proxenetarum in aliorum fauorem probet, si aliorum fauori connexus est fauor proxenetæ scribentis probato aliorum fauore non potest, quin resultet etiam probatio fauoris ipsius proxenetæ, quod exemplo elucidatur. Demus enim, quod proxenetis pro eorum ministerio, seu stipendio debeatur quid pro singulis contractibus, ad quos fuerunt mediatores, tunc si liber ipsorum probat contractum per ipsos fuisse initum, probat etiam concludentèr, quod ipsis sit debitum illud stipendium ex necessaria illatione, nisi eidem cesserit, ergo &c.

Probando in aliorum fauorem probat etiam in suū, quādo suus coniungitur cum illo aliorum.

3 Respondeo secundò, librum proxenetarum, si fuerint à publico deputati, & liber fuerit benè confectus, sufficientèr probare ad aliorum fauorem. *Rota Genuensis d. decis. 110. num. 6. Genua lib. 4. de scriptura priuata tit. de lib. proxenetarum num. 10.* Probatur primò, argumento de notario à contrario sensu deducto ab ijs, quæ supra dicebamus, nam sicuti, quia Notarij quamuis fuerint à publico deputati in ijs, quæ pertinent ad proprium fauorem, non habent publicam fidem, nec inducunt sufficientem probationem arguitur, quod neque proxenetæ in ijs, quæ sunt ad proprium fauorem habeant talem fidem, & probationem; ità à contrario sensu non incongruè argui posse videtur, quod, sicuti habent publicam fidem in ijs, quæ pertinent ad aliorum fauorem, ità etiam talem habeant fidem ipsi proxenetæ.

Rota Genuen. Genua.

Probatur secundò, ratione publici officij, quod gerunt, ratione cuius, sicuti tenentur omnes partitas, nomina, cognomina conuentiones, & pacta adamussim conscribere in suis libris quoad ea, ad quæ ipsi sunt mediatores, ita non est, cur eorum scriptis secundum talem ordinem confectis non sit fides præstanda; ad quid enim publica auctoritas onus sic scribendi imponeret, adeò vt per ea, quæ supra dicta sunt, si omitterent, possent grauiter puniri, si talibus scriptis non esset standum, seu credendum? Deindè maior fides adhibenda est illi ratione publici ministerij, quam alteri cuilibet priuato *arg. l. 2. C. de offic. ciuil. Ind. Cranetta de antiquit. temp. vers liminatur 4. num. 68.* ergo &c.

Maior fides proxenetæ propter publicū ministeriū adhibēda est quam priuato.

4 Respondeo tertiò, ad hoc vt talis liber sufficientèr probet debet esse ritè confectus secundum ea, quæ in similibus solent fieri, vel prout præscripta sunt in statutis locorum, vel per consulatum mercatorum, vel per consuetudinem approbata, adeò vt conscribantur conuentiones personarum non perfunctoriè, & oscitantèr seu obscurè, sed clarè, & dilucidè secundum illum ordinem, qui obseruari solet per ea, quæ considerat *Benuenutus Straccha in tract. de proxenetis part. 2. num. 7.* quem tu consule, subtilitèr enim, & elegantèr de hac materia differit.

Benuenutus Stracca.

Pro complemento aduerte, cum regularitèr proxenetæ ratione officij edant suos libros, & ad instantiam partium conuentiones in eisdem scribant, teneantur ad instantiam earundem partium eosdem exhibere *l. prætor ait. ff. de edendo Straccha d. tractatu de proxenetis part. 2. num. 43.* non quidem quoad omnia respectu singulorum, quæ in eisdem libris continentur, sed tantum quoad ea, in quibus conuentio tractata quoad singulos reperitur inscripta *arg l. 1. §. edenda, & l. argentarias §. edi autem ff. de edendo.*

---

§. VII.

Quasnam exceptiones opponere possit reus in iuditio executiuo quoad literas cambiorum.

SVMMARIVM.

Proponitur ratio dubitandi 1.
Exceptiones figuram iuditij requirentes non admittuntur in iuditio executiuo quoad literas cambij 2.
Potest opponi de inhabilitate, seu illegitimatione personæ, qua opposita tenetur habilitatem, & legitimationem probare 3.
Possunt opponi etiam exceptiones dilatoriæ respicientes personam iudicis, aliaq; omnes exceptiones peremptoriæ, puta solutio, pactum de non petendo, nouatio, delegatio 4.
Non potest opponi, quod cambiū sit vsurariū 5.

Disquisitio VII. Cum dictum fuerit suprà literis cambij regularitèr concedi executionem paratam, pro vt præcipuè *sub hoc eod. tit. de Cambijs III. Prænot. 10. in capitulis approbatis à Pio V. sanct. mem. pro mercatoribus Bononiensibus*. Euenit aliquandò casus, quod cum creditor ageret ad talem executionem iuxtà formam præscriptam in capitulis feriarum, seu in statutis locorum Reus contendebat nonnullas opponere exceptiones aduersus iudicium executiuum, seu executionem intentatam. Quæritur, an de iure potuerit, seu an sit audiendus quoad omnes, an quoad aliquas tantum, & quasnam, an quoad nullas. 1

Pius V.

Respon-

2 Respondeo primò, exceptiones respicientes figuram iuditij non admitti in iudicio executiuo literarum cambij. Ita expresè *Scaccia §. 7. glos. 5. num. 16.* nec incongrua sanè ratione, quia in huiusmodi executionibus proceditur sine figura iuditij, ergo non sunt admittendæ exceptiones, quæ respiciunt secundum se figuram iuditij. Consequentia tenet, quià huiusmodi exceptiones ingerunt figuram iuditij, quæ in hoc iuditio excluditur.

Scaccia.

3 Respondeo secundò, posse opponi de inhabilitate, seu illegitimatione personæ, qua opposita tenetur actor habilitatem, & legitimationem plenè probare *Nauiz. cons. 18. num. 3. Flam. Cartar. decis. 32. quidam petijt num. 1. Galles. ad form. Cam. oblig. quæstiones ad 4. part. quæst. 1. sub num. 1. & 3. tom. 6. part. 2.* & quoad obligationem inductam per exceptionem probandi habilitatem, & legitimationem *Bartolus in l. 2. in fin. C. de edic. D. Adrian. tol. Vant. de nullitate rub. de nullitate ex defect. inhabil. &c. sub num. 3.*

Nauiz. Flamm. Cartar. Galles. Bartolus

Ratio primæ partis ex eo deduci potest, quià statutum prohibens exceptiones contra literas cambij non prohibet easdem contrà personas *Bartolus in l. 1. §. & parui num. 6. vers. tamen circa ff. quod vi, & clam*, ergo exceptiones quoad inhabilitatem, & illegitimationem personæ sunt admittendæ. Confirmatur, quià contra non adimplentem substantialia contractus admittitur in communi sententia exceptio etiam in iudicio summario, & executiuo per ea, quæ tradit *Scaccia §. 1. quæst. 1. num. 353.* sed non legitimans personam in iuditio non adimplet substantialia contractus, ergo contra ipsum poterit dari exceptio.

Bartolus

Admittitur exceptio in iudicio summario contrà non implentem substantialia contractus.

Ratio secundæ partis est. Quià non potest quis agere in aliquo iudicio etiam summario, & executiuo, nisi sit habilis, & legitimus ad agendum per ea, quæ innumeris citatis Doctoribus, & iuribus allegat *Bartolus in d. l. 2. C. de edict. D. Adriani tol.* ergo posita præcipuè exceptione de tali inhabilitate, & illegitimatione ipse tenetur probare se habilem, & legitimum esse. Consequentia probatur, quia cui incumbit onus probandi à principio, & ex vi muneris proprij, à fortiori incumbit, quandò datur exceptio; neque obstare potest, si dicatur dicenti, non neganti incumbere onus probandi, adeòque allegata exceptione inhabilitatis, & illegitimationis per Reum per ipsum deberi probari inhabilitatem, & illegitimationem *iuxtà l. 2. ff. de probationibus, & in c. unico ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur*; non, inquam, obstare potest, quia, quæ dicuntur, vera sunt, quandò ex munere proprio actor in principio actionis non tenetur se legitimare, & habilem exhibere, secus autem, quandò tenetur eadem præstare, tunc etenim præmonitus per exceptionem non potest subterfugere talem probationem.

Bartolus

Soluitur instantia contrà probationem.

Hæc, quæ dicuntur à fortiori procedunt, quandò actor comparet nomine alieno, idest quandò venit ex iure alterius personæ per ea, quæ docent *Baldus cons. 374. quæritur verum num. 3. vers. super secundo lib. 4. Becc. cons. 75. remedium sub num. 6. lib. 1. & Flam. Cartar. decis. 33. Domina Domenichina num. 1.* quia potior est ratio dubitandi de habilitate, & legitimatione.

Baldus. Becc. Flamm. Cartar.

Respondeo tertiò, posse opponi etiam in iudicio executiuo exceptiones dilatorias concernentes personam Iudicis, puta incompetentiam ipsius, aliasque omnes exceptiones peremptorias, puta solutionem, pactum de non petendo, nouationem, delegationem *Scaccia tract. de iudi. caus. lib. 1. cap. 101. num. 6. Gallesi. ad form. Ca . oblig. quæstiones ad part. 4. quæst. 1. sub num. 1. tom. 6. part. 2.* Ratio primæ partis est, quià etiam sine exceptione iudicium Iudicis incompetentis omninò nullum est, quia sine iudice non subsistit iudicium; iudex autem incompetens, & non iudex quoad effectum iudicandi paria sunt, ergo vtique poterit opponi talis exceptio incompetentiæ, quæ certè probari exigit competentiam, si per eandem exceptionem exigatur; neque obstare potest, si asseratur, quod iudicium etiam redditur nullum, si deficiant aliqua, quæ pertinent ad figuram iuditij, & tamen in hoc iudicio opponi non possunt; non, inquam, obstare potest, nam illa pertinent solummodò ad iudicium plenarium, quod sine illis non potest subsistere, non ad præcisè executiuum, ad cuius substantiam non requiruntur, cum quoad damna, quæ ex hoc obuenire possunt, aliundè possit prouideri per iudicium plenarium. 4

Scaccia. Galles.

Ratio secundæ partis est, quià huiusmodi exceptiones à statuto de causis breuioribus non sunt prohibitæ, & quod non est mutatum, cur stare prohibetur? Ita ad verbum *Scaccia de commert. §. 7. glos. 6. nu. 46*

Scaccia.

Respondeo secundò, non posse opponi in hoc iuditio executiuo exceptionem, quod cambium, de quo agitur, & pro quo petitur executio parata, sit vsurarium. *Surdus cons. 317. Rota Lucensis sub nu. 16. & num. 17. lib. 3. Scaccia tract. de appellationibus quæst. 19. remed. 1. concl. 4. sub num. 42.* Ratio esse potest, quià nullitas adducta per viam actionis non impedit executionem, sed quandò excipitur de vsuraria prauitate proceditur ad nullitatem per viam actionis, ergo &c. Vide, quæ latè tradit *Scaccia loc. cit.* quæ tamen responsio limitanda est per ea, quæ dicentur in subsequentibus paragraphis. 5

Surdus. Scaccia.

§. VIII.

An introducta causa per debitorem super vsuras coram Iudice Ecclesiastico adhuc per Iudicem Laicum possit procedi ad executionem literarum cambij.

SVMMARIVM.

Proponitur statu difficultatis 1.

Iudex Ecclesiasticus potest nedum inhibere, ne Iudex Laicus ad executionem procedat, sed hic posita pracisè scientia de introductione causa super vsuras coram Ecclesiastico tenetur suprasedere à iudicio executiuo 2.

DIsquisitio VIII. Inito Cambio inter Seium campsorem, & Franciscum
1 Campsarium antè restitutionem in loco conuento factam per ipsum Franciscum, orta fuit controuersia de vsuraria prauitate, & per eundem Franciscum introducta coram Iudice Ecclesiastico, cumque Seius ob non solutionem tempore opportuno emisserit protestationem, petebat coram Iudice Laico executionem literarum cambij, quæ sibi ex statuto concedebatur. Hic examinandum proponitur, an non obstante priori introductione causæ propter vsuras coram Iudice Ecclesiastico possit nihil ominus Iudex Laicus procedere ad concessionem executionis; vbi nota, an interuenerit, seu necessaria sit inhibitio per Ecclesiasticum facta Laico, an non interuenerit, seu necessaria non sit. Circa quam controuersiam re maturè pro vtraque parte adductis iuribus, & rationibus discussa tandem conclusit *Scaccia de commert. §.7. glos.5 num.61.* nimis in hoc acerrimus propugnator iurisdictionis sæcularis posse non obstante litis pendentia super causa vsurarum Iudicem laicum procedere ad executionem.

Respondeo in data hypothesi Iudicem Ecclesiasticum posse nedum inhibere, ne Iudex Laicus ad executionem procedat, sed etiam hunc non posita etiam inhibitione, sed posita præcisè scientia de introductione causæ super vsuras coram Iudice Ecclesiastico teneri supersedere à iudicio executio. *Federicus de Sen. cons. 126. in quæst. domini num. primo. Alexander in l. 4. §. condemnatum sub num. 17. ff. de re iud. Ambrosius de Vignate in c. salubriter sub num. 131. vers. quinto mouetur de vsuris inter tract. diuers. tom. 7. Afflictus decis. 30. fuit dubitatum num. 4. Socc. cons. 78. licet sub num. 5. vers. ex quibus lib. 3.* aduersus *Angelum in l. 4. §. condemnatum ff. de re iud. Rebuffum ad Reg. constit. Gall. tit. de litter. oblig. art. 2. glos. 1. num. 22. tom. primo. Surdum cons. 327. Rota Lucbensis sub num. 16. vers. & propter lib. 3. & alios.*

Federic. de Sen. Alexãd. Ambros. de Vign. Afflictus Soccinus Angelus Rebuffus. Surdus.

Probatur primò responsio quoad primam partem, quia Iudex Ecclesiasticus delata ad se causa super vsuris iustè ex proprio officio potest procedere quoad illam, ergo iustè potest impedire per inhibitionem, ne Iudex Laicus pendente adhuc lite super eisdem vsuris, procedat ad executionem instrumenti, seu literarum cambij. Antecedens non vertitur in dubium, quia per ea, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Praenot. 16.*, iudicium quoad causas vsurarum præcipuè spectat ad Iudicem Ecclesiasticum, & quandò etiam Laicus in eisdem posset se ingerere, datur locus præuentioni. Consequentia probatur, quia processus vsuræ est præiudicialis executioni instrumenti, & per consequens etiam literarum cambij, ergo iuditium super tali executione intentatum penes Iudicem Laicum est ipso iure nullum per ea, quæ docet *Ambrosius de Vignate in c. salubriter sub num. 131. vers. quinto mouetur de vsuris inter tract. diuers. tom. 7.*, vndè in hac hypothesi duorum iudiciorum, quæ intentari possunt circà eundem contractum, alterum super vsuris, seu super nullitate ipsius ratione vsurarum per Iudicem Ecclesiasticum, alterum super executione ratione statuti ipsam concedentis prius articulus vsuræ, vt potè præiudicialis terminari debet, ne detur intricatio processuum, quæ maximè vitanda est per ea, quæ pluribus iuribus allegatis expresè docet *Federicus de Sen. cons. 126. in quæst. Domini num. 1.*

Processus vsuræ est præiudicialis executioni instrumenti.

Ambros. de Vign.

Intricatio processuum maximè vitanda est.

Federic. de Sen.

Probatur secundò ex dictis *Rota Rom. inter diuers. decis. 217. fuit per Dominos in vna Romana pecun. Luna 28. Iunij 1604. coram Card. Millino in impressis Romæ anno 1615.*, vbi cum ageretur duplici quodamodò iudicio altero criminali ratione vsurarum, altero ciuili super petita executione instrumenti dictum fuit supersedendum à criminali, donec ciuilitèr cognosceretur in Rota, an instrumentum esset vsurarium, quia causa criminalis super vsura instrumenti pendebat a resolutione causæ ciuilis super petita executione instrumenti, quià si Rota resoluit instrumentum esse exequendum cessat omnis actio criminalis per exceptionem rei iudicatæ, ergo etiam excitato duplici iudicio, altero coram Ecclesiastico super vsuris, altero super petita executione literarum coram Laico supersedendum erit ab hoc secundo, nam si Ecclesiasticus iudicauerit contractum vsurarium esse, adeòque nullum, cessabit quæcunque actio super executione per exceptionem iudicatam nullitatis contractus.

Rota Rom.

Non acquiescit huic duplici probationi *Scaccia d. §. 7. glos. 5. num. 63. vers. ad primam*

Scaccia.

mam afferens nec præiudicialitatem causæ, de qua in prima probatione ratione vsurarum, nec Rotæ Romanæ decisionem, de qua in secunda, attendi ad effectum suspendendi iudicium executiuum, quandòquidem, quandò etiam in causis præiudicialibus requiritur altior indago, iudicium executiuum non suspenditur cum hoc eisdem causis præiudicialibus præiudicare non possit, cum de facile sit retractabile. Sed nec ego de facili acquiescere possum ipsius impugnationi, siquidem iura maximè abhorrent à circuitu, & à processuum intricationibus, vt quod modo vni conceditur, crastina die sit ab eodem reuocandum, & quod pro eodem tempore stant processus se adinuicem confundentes, præcipuè si iudicium quoad vsuras in casu, de quo loquimur, fuerit prius introductum coram Iudice Ecclesiastico, qui cum præuenerit in causa nullitatis impedit executionem sententiæ *Paulus de Castro apud Scacciam tract. de Appel. quæst. 19. rem. 1. concl. 4. num. 2.*

Instantia Scacc. eius solutio.

Paulus de Castro.

Probatur secunda pars, quia vbi causa introducta est coram Iudice Ecclesiastico super nullitate ratione vsurarũ, & scitur, iniustè peragitur quidquid contrà inceptum iudicium intentatur, nam sequeretur cum certa scientia illa processuum intricatio, de qua dictum fuit in præcedenti probatione, ergo &c. vndè si postea in foro seculari secuta esset sententia super executione concessa ex vi statutorum posset per eundem Iudicem Ecclesiasticum inhiberi executio etiam per viam excommunicationis &c.

---

§. IX.

An incepto iudicio coram Sæculari super executione per creditorem possit debitor agere de Vsura coram Ecclesiastico, & impedire executionem.

SVMMARIVM.

Proponitur status difficultatis 1.

Varia acceptiones, secundum quas potest decidi difficultas.

Si vsuraria prauitas ità sit euidens, vt rationabilitèr celari non possit, & sit talis formalitèr, & ab intrinseco, vt secundum se irritet contractum non obstante iudicio executiuo antecedentèr intentato coram Laico debitor nedum per modum exceptionis, sed etiam per modum actionis potest agere coram Iudice Ecclesiastico ad suspendendum iudicium executiuum 3.

Si verò non sit ità euidens, vt ab intrinseco non irritet, inefficax est actio, & exceptio coram Eccl. Ibid.

1 Disquisitio IX. Sistendo in terminis præcedentis contractus, secundum quem ex titulo Cambij Seius est creditor, Franciscus debitor; Cum hic, nec per se, nec per suum respondentem tempore conuento persoluisset, Seius eleuato protestu super non solutione coram Iudice Laico agebat ad executionem concessam ex vi statuti, quam actionem, vt effugeret Franciscus, recursu habito ad Iudicem Ecclesiasticum actionem intentauit super nullitate contractus ratione vsurariæ prauitatis, quæ in contractu præsumebatur. Quæritur hic, an iustè potuerit excipere ad effectum suspendendi iuditium executiuum, donec per Ecclesiasticum fuerit definitum super causa vsurarum.

2 Respondeo cum distinctione; vel enim vsuraria prauitas, quæ supponitur in contractu ita euidens est, vt excludat quamcunque exceptionem ipsam occultantem, vel non ita euidens, vt ad sui manifestationem exigat altiorem indaginem. Rursus, vel illa vsuraria prauitas est talis formalitèr ab intrinseco, & secundum se, vt absolutè contractum ipso iure reddat irritum, & nullum, vel talis solummodò ab extrinseco, seu ex dispositione iuris propter aliquam iniustitiam, vel suspicionem iniustitiæ, ratione cuius declaretur quodamodò vsurarius, quamuis absolutè, & ab intrinseco vsurarius non sit, vt non vitiet ipsum contractum, sed potius ipsa vitietur, cuiusmodi sunt contractus aliqui censuales celebrati cum aliquibus conditionibus contra dispositionem *Pij V.* qui per eundem declarantur foeneratitij, & tamen non sunt tales secundum se, sed tantum ex dispositione iuris, quatenùs tales conditiones sunt prohibitæ apponi in huiusmodi contractibus, quarum aliquæ, si apponantur non irritant contractus, sed ipsæ irritantur. Si vsuraria prauitas ita euidens est, vt rationabiliter celari non possit, & sit talis formalitèr, & ab intrinseco, vt secundum se irritet contractum non obstante iudicio executiuo antecedentèr intentato per creditorem coram Iudice Laico debitor nedum per modum exceptionis, sed etiam per modum actionis potest agere coram Iudice Ecclesiastico ad effectum suspendendi iudicium executiuum; si verò non sit ità euidens, nec ab intrinseco talis, sed tantum ab extrinseco ratione alicuius conditionis non irritantis contractum, sed potius, quæ irritetur, tunc inchoato iudicio super executione coram Iudice Sæculari videtur inefficax actio coram Ecclesiastico super vsuris in ordine ad suspendendum primum iudicium executiuum tam per viam exceptionis, quàm per viam actionis. Quoad primam partem videtur admitti per *Scacciam in tract. de appell. quæst. 19. rem. 1. concl. 3. num. 1. & seqq.* vbi asserit nullitatem

Varia acceptiones, secundum quas potest difficultas examinari.

3

Conclusio stabilita.

Scaccia.

tatem non euidentem inefficacem esse tam per viam exceptionis, quam per viam actionis, ergo ex ipsius mente, si sit euidens, & talis ab intrinseco, vt irritet secundum se contractum, erit absolutè efficax. Quoad secundam partem est *Calderini inter consil. Ancharani consil. 236. inhaerendo num. 1. Scaccia tract. de Iudic. caus. lib. 1. cap. 12. num. 57.*

Calderinus. Scaccia.

Probatur prima pars, quià contractus secundum se manifestè nullus vtpotè euidentèr vsurarius nullos potest parere effectus per ea, quae tradidimus suprà *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. 6. §. 6., & 7.*, quia contractus nullus ab intrinseco perinde est, ac si non esset contractus, ergo nullum ius potest tribuere ad executionem paratam. Consequentia patet, quià executio conceditur propter contractum, ergo si contractus est nullus nullam potest habere executionem.

Contractus euidentèr nullus, nullos potest parere effectus.

Probatur secunda pars, quià iudicium incohatum quoad vnum forum secundum eâ rationem, quae eidem foro ex dispositione iuris competit, non potest suspendi per subsequens iudicium quoad rationem non ita euidentem, quod pendere potest ab alio foro, caeteroqui esset continua controuersia, & dissidium inter forum Ecclesiasticum, & Laicale, vndè iure definitum asserit *Calderinus loco citato*, quod hoc debeat fieri, & terminari coram eo, coram quo incaepta est. Accedit, quod si ex hac causa ineuidenti posset suspendi exeutio intentata coram Iudice Laicali ex quacunque alia causa etiam ineuidenti posset suspendi, & sic actum esset de priuilegio concesso contractibus executionis paratae, nec specialis est ratio quoad causas vsurarum ex eo, quod eaedem pertineant ad Iudicem dumtaxat Ecclesiasticum, quandòquidem causa vsurarum non ita Ecclesiastica est, quin etiam praecipuè quoad ea, quae pertinent ad nullitatem, & ad iniustitiam pertinere possit ad Laicum; quinimmò est mixti fori, & datur locus praeuentioni.

Calderinus.

---

§. X.

An debitor conuentus coram Iudice seculari pro executione possit excipere de vsura, & petere se remitti ad ecclesiasticum.

SVMMARIVM.

Elucidatur status controuersiae 1.

Si exceptio est de vsura euidenti, & ab intrinseco vtiq; impedire potest executionē intentatam in praecedenti iuditio propter notorietatem nullitatis 2.

Si verò est de vsura ineuidenti, & non ab intrinseco non potest talem executionem impedire. Ibid.

Disquisitio X. Cum campsarius accepta pecunia a campsore non persolueris tempore opportuno in loco destinatae solutionis, ipse campsor eleuauit protestum super literis cambij, & successiuè coram Iudice laico ex vi statuti procedebat ad executionem, cumque conuentus esset coram eodem campsarius excepit de vsura, & petijt se remitti ad iudicem Ecclesiasticum tanquam competentem ad iudicandum super vsuris. Quaeritur iam, an talis exceptio, & petitio sufficiens sit ad impediendam talem executionem, an verò possit iudex laicus ea non obstante procedere ad eandem. 1

Respondeo iuxta superius dicta, si exceptio erat de vsura euidenti, & ab intrinseco vtiq; impedire executionem intentatam in praecedenti iuditio non praecisè propter recursum petitū ad IudicemEcclesiasticū, sed propter notorietatē nullitatis, si verò erat de vsura non euidenti, neutiquam impedire talem executionem. Ratio primae partis facilè deducitur ex suprà dictis, quia ipsa nullitas euidens destruit ius ad executionem, non enim mandari potest executioni contractus, qui in sui esse per euidentiam non subsistit, quinimmò nec Iudex potest licitè iudicare pro solutione vsurarum, quia per ea, quae dicta sunt, dum de vsuris, hoc esset positiuè concurrere ad vsuras, seu positiuè cooperari vsurario, nam iudicando pro executione positiuè cōpelleret ad solutionem vsurarum, quod vtique iniquum est. 2

Consona est haec responsio illi praecedentis §.

Ipsa nullitas notoria per se exclamat contra tale iudiciū.

Ratio secundae partis est primò, quia iurisdictio certa, quam habet Iudex Laicus super executione literarum habita praeuentione quoad iudicium in eadem non potest impediri per aliquod ius incertum, seu de quo certo, & euidenter non constat, quod competat excipienti, quinimmò ipsa executio parata ex sui natura excludit quamcunque exceptionem iuris controuertibilis, ergò non obstante tali exceptione poterit ipse Iudex Laicus procedere ad executionē. Accedit, quod iustè non potest petere se remitti ad Iudicem Ecclesiasticum, quandoquidem causa vsurarum in ordine ad nullitatem contractus non tam spectat ad Iudicem Ecclesiasticum, quam ad laicum, cum sit mixti fori, & inter ipsos datur locus praeuentioni, ergò &c. Accedit secundò, quod iustitiae ordo postulat, vt vna iurisdictio aliam non impediat, ne ordo perturbetur, & sua vnicuique iurisdictio seruetur; vnde meritò, *Angelus in l. 4. §. condemnatum in fin. num. 6. ff. de re iudicata* docuit, quoad instrumentum guerintigiae, quod in Italia habet executionem paratam, introducta semel causa super executione eiusdem coram Iudice Laico, si petatur apud

Iurisdictio vna non debet aliā impedire.

Angelus.

apud Iudicem Ecclesiasticum declarari vsurarum, non possit retardari quoad executionem, quod idem expresse tenuit *Immola in d. l. 4. §. condemnatum nu. 9. versus finem ff. eod. tit. & Rebuffus tract. de litterarũ oblig. art. 2. Glos. prima sub num. 22. vers. 8. etiam tom. 1.* testatur ita in praxi seruari.

Immola Rebuffus.

Secunda ratio pro eadem secunda parte haec esse potest, quia in ijs, quae apud diuersos Iudices agitari possunt praeuentio vnius impedit iurisdictionem alterius, ergò dum causa introducta est coram Iudice laico super executione non poterit impediri per recursum ad Iudicem Ecclesiasticum super vsuras. Consequentia tenet, quia per talem praeuentionem iurisdictio Iudicis Ecclesiastici intelligitur impedita, praecipuè cum causa vsurarũ non ita clara sit, vt impediri possit per ea, quae sunt iuris indubitati, & non admittunt ex dispositione iuris dilationem in executione propter subterfugia non ita certa.

Praeuentio vnius impedit iurisdictionem alterius

Diximus suprà, quod introducta prius causa super vsuris coram iudice Ecclesiastico possit impedire iudicium executiuum concessum ex vi statuti quoad Iudicem laicum etiam interposita inhibitione, Ex quibus videtur optimè deduci, quod interposita appellatione adhuc suspendatur tale iudicium executiuum vsque ad completum iudicium appellationis, quandòquidem appellatio facit iudicium perseuerare in eodem foro, in quo fuit incaeptum; nihilominus absolutè.

Ratio dubitandi, quae ex dictis cõsurgit.

Respondeo per talem appellationem non suspendi iudicium executiuum Iudicis saecularis ex iure municipali concessum. Ratio esse potest, quia executio parata suspendi non potest per exceptiones friuulas, & quae arbitrio prudentum iudicantur non habere fundamentum certum iuris, vt innotescit ex ipsa natura priuilegij executionis paratae, sed ex eo, quod per iudicem Ecclesiasticum fuerit iudicatum exceptionem vsurarum non esse efficacem, quinimò nec subsistere, cum inhibitio facta Iudici laico super executionem per sententiam diffinitiuam fuerit reuocata, arguitur, quòd exceptio non fuerit efficax, nec subsistat, cum sententia faciat de non albo album, & de nigro album *Castrensis cons. 6. circa fin. vers. cum igitur lib. primo. Roman. cons. 504. in casu vers. secundo quid Hypolitus Rimin. cons. 41. num. 7. Card. Tuscus pract. concl. tom. 6. litera R. concl. 267. num. 53.* ergò supposita tali sententia reuocatoria creditor ministerio Iudicis Laici poterit procedere ad executionem; neque obstare poterit appellatio interposita à tali reuocatione ex eo, quod rescindat sententiam, & reducat ad statum, in quo erat post litis contestationem, non antè, *Bartolus in l. ita demum in 2. oppo. C. de procurat.* & deuoluat cognitionem, & executionem ad iudicem ad quem, nisi deseratur *Baldus in addit. Specul. de Appel. vers. 51. appellatio*, non, inquam obstare potest, nam, quae dicuntur, ad summum valent, quando proceditur via ordinaria, secus autem, quandò proceditur via executiua, quae cum inducta fuerit in fauorem creditorum, vt omissis solemnitatibus ordinis iudiciarij, inspecta sola veritate, & aequitate ius suum consequantur, quantum fieri potest breuissimè non debet retardari, quandò in primo iudicio ordinario cognitum fuit, quod exceptio vsurarum non ita euidens sit, vt valeat impedire iudicium executiuum per iura municipalia concessum; vnde iure merito dicitur, quod inter iuditia executiua facilius possit fieri transitus propter conuenientiam naturae *ex reg. l. si vnus §. pactus ff. de pactis*, & ita sentit etiam *Grammaticus in cons. ciuil. 95. num. 4. & num. 29. vers. non obstat secundum. Marta tract. de Iurisdictione part. 4. cent. 2. ca. 177. num. 11.* nec executio, quae certò conceditur, suspen-

Exsecutio parata nõ potest suspendi per exceptiones friuulas.

Castrensis Romanus Hypolitus Rimin. Tuscus.

Bartolus.

Baldus Specul.

Grammaticus Martha.

§. XI.

An si Iudex Ecclesiasticus praeuenit in causa vsurarum iudicium laici super executionem facta eidem inhibitione, & postea in fauorem creditoris reuocauit inhibitionem, possit debitor appellans a tali reuocatione suspendere iudicium executiuum Iudicis saecularis.

SVMMARIVM.

Exponitur status quaestionis 1.

Per talem appellationem non suspenditur iudicium executiuum Iudicis saecularis 2.

1 Disquisitio XI. Adhuc sistimus in terminis praecedentium disquisitionum. Hic tantùm vnum supponimus, quod antequam creditor ageret ad executionem literarum cambij, debitor introduxerit causam supra vsuras. coram Iudice Ecclesiastico, qui facta inhibitione Iudici saeculari, ne procedat ad executionem, donec ipse cognouerit super contractum, an vsurarius sit, nec ne, postea cognito super contractu per sententiam definitiuam absolutoriam latam in fauorem creditoris reuocauit inhibitionem, à qua reuocatione appellauit debitor, Quaeritur modò, an pendente hac appellatione possit creditor ministerio Iudicis saecularis procedere ad executionem. Latè differunt de hac quaestione *Federicus de sen. cons. 98. Nicolaus Boerij. Ambrosius de Vignate in c. salubriter sub num. 126. vers. modo quaeritur, & num. 127. & seqq. de vsuris inter tract. diuers. tom. 7.*

Feder. de sen. Ambrosius de Vignate

pendi potest per dubia, & incerta. Quid autem magis dubium, & incertum, quam quod per sententiam definitiuam iudicatum est insubsistens?

Quod si deindè contrà mox adducta repetatur, quod, cum primò fuerit præuentus Iudex Ecclesiasticus, non amplius debeat audiri pars alium Iudicem petens, nisi in foro, cuius est Iudex præuentus, causa vltimato terminetur iuxta *l. si quis postea quam, & l. vbi ceptum ff. de iudic. c. proposuisti de foro competenti*, immò secundus Iudex, tanquam turbans iurisdictionem primi potest à priori impediri, seu ab alio, qui succedit in locum primi propter appellationem *l. 1. ff. si quis iudic. non obtemper.* atq; interdictum vti possidetis contra turbantem intendere potest doctrina *Bartol. in l. 2. pulchri num. 3. ff. de sepulch. viol.*, & si quid fiat per secundum tanquam ab incompetente factum debeat irritum, & nullum declarari *l. 2. ff. si quis in ius voc. non inter. & tot. C. si non à compet. Iud. Baldus in l. exceptionem num. 15. C. de probationibus Fulgosius in cons. 150. nu. 1. Triuisan. decis. 68. nu. 4. lib. primo*, quæ omnia, si potest præstare primus Iudex Ecclesiasticus præuentus ex eo præcisè, quod causa fuerit coram ipso prius introducta, cur non poterunt etiam per iudicem appellationis fieri, apud quem continuatur causa prius incæpta, & succedit in locum Iudicis à quo. Si, inquam, hæc repetantur, statim & ego repeto, quod hæc omnia valent in ordine ad iudicium ordinariũ comparatiuè etiam ad executionem Iudicis sæcularis in prima instantia, non autem comparatiuè ad illud in secunda instantia, quia in executiuis non datur exceptio pendentiæ litis, quandò causa, de qua agitur, non ita clara est in fauorem procedentis in secunda instantia, vt inferat pro ipso euidentiam, quinimmò ex priori sententia in prima instantia reddita est infirma *Bartolus in l. consentaneum quæst. penul. C. quomodò, & quandò Iud. Iason. in l. nullis prorsus col. fin. vers. 6. & vltimo C. de iudic., & in l. 1. in princip. num. 23. ff. si quis iudic. non obtemper Seraphinus in tract. de priuilegijs iuramenti priuil. 77. n. 81.*, vel saltem dubia, & controuertibilis; per dubia autem, seu controuersiæ obnoxia cognita, vt talia nõ potest liquida executio retardari, cæteroqui inutilitèr esset concessa talis executio; vndè hoc est discrimen inter Iudicem Ecclesiasticum in prima instantia præuentum in ordine ad iudicium executiuum intentandum coram Laico, & Iudicem Ecclesiasticum in secunda instantia in ordine ad eandem executionem; quod ille poterat legitimè inquirere, an vsura, de qua excipiebatur, esset euidens nec ne, & sufficiens ad impediendam executionem, non sic secundus Iudex, nempè appellationis eo quià per primam sententiam iam ablata est ratio talis euidentiæ; nisi prima sententia definitiua reuocatoria esset manifestè iniusta, vt potè lata contrà leges, & canones.

Bartolus Baldus Fulgosius Triuisan.

Instantia proposita aduersus dicta, sed resoluta.

In executiuis non datur exceptio pendentiæ litis.

Bartolus Iason.

Seraphinus.

---

§. XII.

An possit impediri executio à tertio creditore anteriori cum hypotheca.

SVMMARIVM.

Status difficultatis in suis terminis propositus 1.

Si legitimè doceat de suo credito anteriori cum hypotheca potest impedire talem executionem 2.

Disquisitio XII. Contendebat campsor aduersus campsarium morosum in restitutione cambij eleuato super literas protestu per viam executiuam; cui executioni se opposuit tertius creditor eiusdem campsuarij debitoris excipiens de anterioritate sui crediti cum hypotheca. Quæritur modo, an iustè hic potuerit per talem exceptionem eludere talem executionem.

Respondeo, quod si legitimè doceat de suo credito anteriori cum hypotheca vtiq; possit impedire talem executionem *Scaccia de commerc. §. 7. glos. 5. num. 84.*, vbi asserit hanc esse communem opinionem hancque seruari in praxi, quod idem antè docuerat *in tract. de appellationibus quæst. 17. limit. 6. memb. 4. num. 51., & 85.* Probatur responsio, quia cæteris omnibus æqualibus, qui prior est tempore potior est in iure, nec alicubi reperitur, quod causa cambij vltrà habeat priuilegium suprà, seu contrà hypothecas anteriores, ergo habens hypothecam anteriorem iustè poterit impedire executionem paratam concessam literis cambij, neque obstare potest, si asseratur habentem hypothecam quantumuis anteriorem non posse agere, nisi via ordinaria, quæ suspendere nequit executiuam, quæ cum de facili sit reuocabilis, de facili etiam est concedenda; non, inquam, obstare potest, quia cum directè, & incontinenti constet de iure alterius, quamuis executio sit de facili retractabilis, non est contrà ius concedenda, vt inutiles euitentur circuitus; executio etenim, quæ conceditur contra bona debitoris ex vi statuti non extenditur ad alia antecedentèr per hypothecam obligata, nec statuta concedunt priuilegia in præiudicium aliorum habentium ex præcedenti causa, seu priuilegio, vt ita dicam, prælationem.

Scaccia.

Cæteris omnibus æqualibus, qui prior est tempore potior est iure.

Probatur secundò ex ijs, quæ dicta sunt *tom. 1. sub tit. Contractus II. de empt., & venditione Prænot. 11. num. 2. vbi dictum est*, quod si res duobus fuerit vendita, & tradita secundo emptori, prius tamen hypothe-

ca-

cara primo possit immediatè reuocari à secundo, cui fuit tradita, & conferri primo, nam hypotheca non tollitur per alienationem rei postea factam per debitorem alteri *l. debitor, & ibi Baldus C. de pignoribus* cum semper transeat cum re, & eum afficiat, eiusque possessorem *l. si prædium, & ibi Baldus C. de euictionibus Baldus in l. executorem 1. col. C. de except., & infrà vsurarius vers. 36.*, & tribuat ius possessionis apprendendæ *Albericus Brun. cons. 1., & 2.* ergo à fortiori si quis habeat anteriorem hypothecam poterit impedire executionem in ijs bonis, in quibus eandem habet hypothecam, ne scilicet in intentantem talem executionem trasferatur; si enim ipsi tradita potest immediatè reuocare, cur non poterit impedire, ne anteà tradantur; certè ius habet ratione hypothecæ in illa bona, antequam tradantur æquè, ac postquam fuerint tradita.

Baldus.

Albericus Brunus.

---

§. XIII.

An vxor debitoris constante adhuc matrimonio possit impedire executionem ratione suæ dotis.

SVMMARIVM.

Difficultates in suis terminis cum varijs exceptionibus 1.

Vergente marito in decoctionem, & probata per vxorem tali vrgentia vtique potest vxor docendo de sua hypotheca anteriori impedire executionem 2.

Si bona dotalia fuerint sub speciali hypotheca agente creditore ad alia bona ab hypothecatis non potest impediri 3.

Agente vero creditore ad bona hypothecata pro dote docendo de anterioritate potest vxor impedire Ibid.

Si bona dotalia fuerint sub generali hypotheca, & periculum sit decoctionis eo nondum probato potest impedire vxor executionē 4.

Item potest in eodem iudicio per viam exceptionis consequi assegnationem bonorum viri loco pignoris Ibid.

Tenetur tamen ipso creditore petente, antequam audiatur, manifestare omnia bona sui viri, vt assecurata posteà ipsius dote possit creditor contrà alia bona residua agere Ibid.

In suppositione, quod requireretur aliqua probatio, si esset in ordine ad repetendam dotem contrà virum vergentem ad inopiam lenior probatio esset sufficiens, ac si ageretur contrà tertium possessorem ad euocandum pignus 5.

Non tamen si ageretur contrà eundem tertium ad impediendam executionem Ibid.

1 Disquisitio XIII. Agente campsore via executiua aduersus campsarium propter dilationem solutionis vxor eiusdem campsuarij debitoris excipiebat de anterioritate suæ dotis, hacque exceptione intendebat eludere executionem creditoris. Quæritur modo quid iuris.

Hæc difficultas iuxtà diuersos sensus, & acceptiones potest agitari, vel enim cum per creditorem agitur via executiua contra campsarium iste præter bona dotalia vxoris gaudet pluribus alijs bonis sufficientibus secundum se tàm pro dote, quam pro debitis, ratione quorum intentatur executio, nec ipse debitor vergit in decoctionem, vel ipse vergit in decoctionem, nec præsumitur tot bona habere, quod sufficiant pro dote, & debito &c. Rursus, si non habeat tot bona, quot sufficiant &c., vel vxor intentans impedire executionem, probauit maritum vergere in decoctionem, & non habere tot &c, vel nihil probauit; si nihil probauit, vel potest suspendere executionem exigendo, donec probet, vel non potest suspendere, sed tantum potest agere via ordinaria ad reuocandam talem executionem. His pro notitia suppositis.

Variæ acceptiones quoad propositam difficultatem.

Respondeo primò, vergente marito in 2
decoctionem, & probata per vxorem tali vrgentia, vtique potest vxor docendo de sua hypotheca anteriori impedire executionem. Ratio esse potest, quia cum ipsa sit potior in iure, habere debet omnia priuilegia supra alios, & debet ipsa specialitèr cōstitui indemnis, ergo contra creditorem agentem via executiua contra bona mariti ex titulo cambij potest excipere pro anterioritate suæ dotis, illiusque actionem eludere, nec obstare potest vulgata regula, quod constante matrimonio dos repeti non possit *Baldus nouel. tract. de dote part. 7. priuil. 24. num. 1. tom. 9.* Non, inquam, obstare potest, nam si maritus vergat in decoctionem cessat allegata regula *per textum in l. si constante ff. soluto matrimonio*, vnde docuimus *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disq. 6. §. 8. n. 10.* quod vergente marito ad inopiam dos vxoris ab ipsius manibus transferenda sit ad manus mercatoris *iuxta c. per vsuras de donat. inter vi., & vxor., & c. per vestras de vsuris*, & iuxta hunc sensum consultum est *in statutis Genuensibus c. 4. in fin. lib. 5.* quod mulieres tam viuente viro vergente tamen ad inopiam, quam mortuo possint se munire inhibitionibus, quibus executores in actu executionis impediant. *Scaccia tract. de commert. §. 7. glos. 7. num. 5*

Potest excipere pro anterioritate suæ dotis.

Baldus.

Scaccia.

Sed maior difficultas est circà illas particulas, *probata per vxorem tali vrgentia*, an scilicet ad impediendam talem executionem debeat per vxorem probari talis vergentia, & qualis debeat esse talis probatio ad hunc effectum obtinendum. Pro qua re aduertendum est, an bona dotalia vxoris fuerint sub certa, & determinata hypotheca aliquorum bonorum mariti

re-

Bona dotalia, vel sunt sub speciali hypotheca vel sub generali

restrictiuè, non cum ampliatione ad omnia tùm præsentia, tùm futura, vel sub hypotheca generali omnium bonorum ipsius. Quo posito, respondeo primò, si bona dotalia fuerint sub speciali hypotheca agente creditore ad alia bona ab hypothecatis pro dote, nec posse impedire executionem, nec teneri probare, quandòquidem per talem executionem nullum ipsius ius lęditur, agente verò eodem creditore ad bona hypothecata pro dote, sine probatione posse docendo præcisè de anterioritate suæ dotis cum hypotheca ad illa bona impedire. Ratio facile ex eò deducitur, quod superiùs dicebamus in præcedenti paragrapho, nempè quià qui cæteris paribus potior est iure, est alijs omnibus præferendus quoad ea bona, ad quæ habet potiora iura. Respondeo secundò, si bona dotalia fuerint sub generali hypotheca, & periculum sit decoctionis posse vxorem eo nondum probato impedire executionem, & etiam in eodem iuditio per viam exceptionis consequi assignationem bonorum viri loco pignoris; tenetur tamen ipso creditore petente, antequam audiatur, manifestare omnia bona sui viri, vt assecurata posteà ipsius dote, possit creditor contra alia residua bona agere. Prima pars est *Papiensis in pract. in form. libel. qua agit ad dot., & vsuf. in glos. vxor quondam num. 28. vers. inde quæritur; & ibi Mansuer in add. Baldo nouel. tract. de dote in 7. parte princip. priuileg. 24. num. 2. tom. 9. Natta consil. 300. cum procederetur sub nu. 2.* secunda est *Scaccia tract. de commert. §. 7. glos. 5. num. 89. Natta d. cons. 300. cum procederetur num. 1., & seqq.* tertia pars est *Glosa in l. 2. in verb. iurata fide C. quando, & quib. quarta par. deb. lib. 10. Baldi in l. ordo nu. 14. vers. quæro vtrum vxor C. de execut. reiud. Crauetta tract. de antiquis temp. sic testes deponentes de credulit. in antiquis. in verb. viso de fama sub num. 17. tom. 17.* Ratio primæ partis est, quia cum ipsa habeat anteriora iura in bonis mariti ipsa debet præ cæteris præmuniri, & hoc in vsu est, vt testatur *Scaccia d. §. 7. glos. 5. num. 88. vers. subamplia secundò*, vt quilibet creditor comparens non per viam agendi, sed per viam excipiendi ad impediendum alium creditorem possit hoc facere iure suæ prioris hypothecæ, etiam non facta excussione in bonis debitoris etiam existentis soluendo, dummodò doceant de suo credito cum anteriori hypotheca *Natta d. cons. 300. cum procederetur sub num. 2. Flam. Cartar. decis 19. pulchrum num. 4.* Ratio secundæ partis est, quià si ratione anterioris hypothecæ potest eludere executionem, ergo etiam poterit consequi, quod illa bona, contra quas intentatur executio, sibi assignentur in pignus, ius etenim hypothecæ confert facultatem habenti ipsam, vt in re hypothecata possit satisfieri, & certiorari. Ratio tertiæ partis

Papien.
Mãsuer.
Natta.
Scaccia.
Natta.
Glosa.
Baldus.
Crauetta.
Scaccia.
Netta.
Flaminius.
Cartar.

Ius hypotheca confert facultatem, vt

est, quià vxor excipiendo de sua hypotheca anteriori in bonis mariti tenetur iurata fide ea manifestare hæredibus mariti defuncti, *Baldus in d. l. ordo num. 14. vers quæro vtrum vxor C. de executione rei iud. Matth. Brun. tract. de cession. bon. quæst. 5. princip. num. 6. col. 1. tom. 3. part. 2.* ergo etiam tenetur manifestare creditoribus eiusdem mariti. Consequentia probatur, quia eadem ratio, quæ militat pro hæredibus mariti, militat etiam pro creditoribus eiusdem, præcipuè cũ hæredes non sint tales, nisi quoad bona, quæ supersunt deducto ære alieno. Accedit, quod congruum est iustitiæ ordini, vt mulieres, quarum genus auarissimum est sub prætextu consequendi, quod suum est non occupent alienum.

in re hypothecata certioretur.
Baldus
Matth. Brun.

Genus mulierũ auarissimum.

Respondeo secundò, quod in suppositio- 5
ne, qua requireretur aliqua probatio, si esset in ordine ad repetendum contrà virum vergentem ad inopiam, leuior probatio esset sufficiens, ac si ageretur contrà tertium possessorem ad euocandum pignus, non tamen si ageretur contra eundem tertium ad impediendam executionem. Ita quoad primam partem, *Bartolus in l. si constante num. 15. vers. ex prædict. ergo ff. solut. matrim. Baldus nouel. tract. de dot. part. 7. priuil. 24. sub nu. 2. tom. 9. Constant. Roger. tract. de Dote quæst. 14. sub num. 19. Scaccia tract. de commert. §. 7. glos. 5. num. 87.* qui testatur de communi. Quoad secundam idem *Scaccia loco, quo suprà num. 88. Sudar. decis. 259. num. 3. in fin. vers. in contrarium.* Ratio primæ partis est, quia cum agitur contrà maritum tractatur de leui præiudicio; cum verò agitur contra tertium tractatur de præiuditio graui, & sic in ordine ad istum requiritur plena probatio, non sic in ordine ad illum. Ratio secundæ partis est, quià probationes, quæ sufficiunt contra maritum vergentem ad inopiam ad repetendam dotem sufficiunt contrà alium quemcunque agentem ad executionem eorum bonorum, quæ hypothecæ substituuntur pro eadẽ dote, ergo non maior requiritur probatio &c. Quod si dicas, quod sententia contrà vnũ lata non noceat secundo, maximè si non fuerit citatus, adeòque quod neque sufficiant probationes factæ contra maritum ad eludendam executionem tertij agentis, statim impugnaberis, quià hæc, quæ dicuntur, tantum valent, quandò probatio quoad vnum non est necessario connexa cum probatione quoad alterum, secus autem, quandò hæc duo connectuntur, vt in casu nostro; eo enim ipso, quod res est adiudicata in fauorem vxoris est cum exclusione alterius agentis ad executionem talis rei, & quod sufficit ad repetendam dotem etiam constante matrimonio sufficit etiam ad excludendum alterum ab acquirenda possessione illius per viam executiuam &c.

Bartolus
Baldus
Cõstant.
Roger.
Scaccia.

Rationes cuiusdam intentum

Ex his, quià hactenus dicta sunt faciiè

de;

deduces, quod si maritus non habeat tot bona, quod sufficiant ad dotem, & debita, & vergat in decoctionem, seu inopiam possit iustè vxor excipere contra quotcunque agentes via executiua, si sit anterior, quià ipsa est potior in iure cæteris omnibus. Secundò, quod si plura habeat bona sufficientia tùm ad dotem, tùm ad eadem debita extinguenda possit eadem mulier nihilominus excipere, teneatur tam prodere omnia bona mariti, vt ipsa postea certiora ta pro dote in determinatis bonis possint creditores quoad reliqua procedere via executiua, si gaudent priuilegio, vel iuditio ordinario, & plenario, si non gaudeant.

Variæ consyderationes in ordine ad intentum.

§. XIV.

An probationes factæ inter vxorem, & virum super inopia viri sufficiant in alio iuditio contra tertium possessorem bonorum viri.

SVMMARIVM.

Sensus difficultatis in suis terminis 1.

Sententia aduersus tertium possessorem subsistit, nec potest dici, quod patiatur spolium 2.

1 DIsquisitio XIV. Egerat vxor contrà virum factis hinc indè probationibus super inopia eiusdem viri, atque per Iudicem sententiam reportauerat, quod esset in propria dote restituenda. Postea in alio iuditio reproducens easdem solas probationes, & sententiam contra virum relatam processit contra tertium possessorem bonorum viri ipso semper citato, & ordine iuditiario, non tamen alitèr, quam, vt supra, probata inopia mariti, & sic secundam sententiam reportauit contrà dictum tertium possessorem. Quæritur iam, an hæc secunda sententia subsistat, an verò tertius ille possessor dicatur per istam spoliatus. Contendunt aliqui, quod per talem sentétiam propriè inducatur, seù inductum fuerit spolium, quia sententia non iustificaretur ex actis, & per consequens esset notoriè iniusta, & nulla, quandòquidem res inter alios acta non potest alteri præiudicare iuxta vulgata iura, nec probationes contrà vnum fidem faciant contrà alterum. Nihilominus.

Sensus Doctorum circa propositam difficultatem.

Respondeo, & sententiam etiam aduer-
2 sus tertium possessorem subsistere, nec propriè dici hunc pati spolium *Bald. in repert. ad Innocent. in verbo notorium veritatis. Idem Innocentius in cap. tua nos num. 9. in fin. de cohabit. Clericor.* Ratio est, quià sententia licet iniustè lata, si ab ea non appellatur, transit in rem iudicatam, eique, pro quo iudicatum fuit, acquiritur actio in factum iuxta l. cum prolatis ff. de re iudicata, & res iudicata facit de albo nigrum, & de nigro album, falsumque mutat in verum quoad effectum *Castrensis cons. 6. circa fin. vers. cum igitur lib. pri. Romanus cons. 504. in casu vers. quid secundò Hypol. Rimin. cons. 41. n. 7. Cardin. Tuscus pract. concl. tom. 6. litera R. concl. 267. num. 53.*, & habetur pro veritate *l. si non sortem §. heredi ff. de cond. indeb. l. ingenuum ff. de statu hominis l. prima C. quandò prouocare*. Neque dicas, hæc non subsistere, quandò sententia est manifestè contra leges lata *l. si cum inter C. quandò prouocare non est necesse Innocentius in c. pri. de iudic.* nam sententia notoriè iniusta non est sententia *l. vlt. C. de sent., & re iudic. Clemen. pastoralis §. vt igitur de re iud. Tiraquel. in l. boues §. hoc sermone limit. prima num. 9. ff. de verb. signif.*, talis autem est sententia, quæ non iustificatur ex actis proprijs, nam acta inter alios in ordine ad istos per indè se habent, ac si non essent acta; contrà enim impugnaberis, nam tunc solum sententia dicitur notoriè iniusta, quandò lata est omissis quibuscunque probationibus, secus autem, quandò fit probationibus productis in priori causa, & reproductis in secundo iuditio, nam licet acta inter alios alijs, cum quibus non est actum, non præiudicent, faciunt tamen aliquam fidem, quæ destruit notorietatem iniustitiæ. Quid enim est notorium, nisi quod omnibus adeò liquet, vt vix cælari possit? Quomodò autem omnibus dici potest patere iniustum, quod actis probationibus iustum fuit iudicatum? Deinde licet probationes sint necessariæ, quod tamen, vel istæ, vel illæ sint admittendę est de arbitrio Iudicis per ea, quæ docet *Scaccia in suo tract. de Iud. caus. lib. 2. c. 9. nu. 530. Tiraq. tract. res inter alios acta limit. 19.* Tandem cum agitur de sententia lata super statu personæ, an faciat ius quoad alios maximè controuersum est apud Doctores, ergò si Iudex se firmet super sententia asserente facere ius etiam quoad tertios, & secundum eandem adiudicet, non notoriè iniustè adiudicare dicendus est; adeòque non erit, cur non subsistat.

Baldus. Innocentius.

Sententia iniustè lata nisi appelletur transit in rem iudicatam. Castrensis. Romanus. Rimin. Tuscus. Innocentius. Tiraquel.

Acta inter alios faciunt aliquam fidem. Scaccia. Tiraq.

§. XV.

An cessio bonorum impediat executionem literarum cambij.

SVMMARIVM.

Exponitur titulus propositus in particulari 1.

Suppositis debitis conditionibus, quæ requiruntur, & præcipuè confessione debiti per talem cessionem cessare facit executionem personalem, & quoad realem creditor ex cambio concurrere debet cum alijs credi-

iuribus seruatis iuribus, priuilegijs 2.

1 DIsquisitio XV. Contracto per Caium debito cum Titio vigore cambij inter ipsos inito, & vrgente tempore restitutionis Caius cessit omnibus suis bonis. Quæritur iam, an per talem cessionem cessare faciat executionem literarum cambij, & præcipuè personalem. Omissis varijs restrictionibus, limitationibus, & concessionibus, quas adducunt Doctores *super c. Odoardus de solut.* de quibus alibi, cum non faciant ad rem præsentem.

2 Respondeo suppositis debitis conditionibus, quæ requiruntur, & præcipuè confessione debiti, per talem cessionem cessare facere executionem personalem, & quoad realem, creditorem ex cambio concurrere debere cum alijs creditoribus seruatis debitis iuribus, priuilegijs, anterioritatibus &c. *Canonista in d. c. Odoardus de solut. Couarru. var. resol. lib. 2. c. 1. num. 9. vers. cæterum Follerius de contract. censu. in verbo consus enim num. 19. vers. immò tom. 6. part. 2.* Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia inanis est actio, quā inopia debitoris excludit *l. nam is ff. de dolo*, quia qui nihil habet, nihil dare potest *c. dibertum, 1. q. 7.*, & eius periculo nihil est *l. itaque fullo in princip. ff. de furt.* sed per cessionem bonorum arguitur impotens, vel saltem fit impotens, vndè iure merito dicit *Glossa in d. c. Odoardus de solut.* quod, si Iudex est certus, quia nihil potest soluere, vel si cessit bonis sententia non teneat, & ideò debitor sine difficultate debet absolui, & Iudex tenetur ad interesse, ergo &c.

Couarru. Follerius

Inanis est actio, quā inopia debitoris excludit.

Glossa.

Hoc tamen aduerte, quod si debitor, qui cedit bonis, postea ad pinguiorem fortunam deueniat, non ideò liberatus sit, sed obligatio remanet inefficax propter inopiam, sed in hoc prodest ei, quod non detruditur in carcerem *l. 1. C. qui bon. ced. pos.* neque obstare potest illud effatum firmum in iure. *Qui non habet in ære, luat in corpore*; nam respondetur hoc cessare, quando fit cessio bonorum.

Quomodò intelligendum id, quod nō habet in ære, luat in corpore.

Confirmatur eadem prima pars responsionis, nam causa, quæ excusat à sententia excommunicationis excusat etiam à sententia detrusionis in carcerem, sed inopia, seu cessio bonorum excusat à sententia excommunicationis per ea, quæ dicuntur *ad c. Odoardus*, ergo &c.

Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quod cessio bonorum eximit quidem debitorem ab onere solutionis, non tollit tamen ius, quod habent creditores in ordine ad talia bona, ergo aduersus illa creditor ex cambio potest agere iuxta iura, quæ antecedenter ad talem cessionem habebat, adeòque in concursu aliorum creditorum erit præferendus, vel postponendus, pro vt ipsius iura, vel præferri, vel postponi exigent.

Per cessionē bonorū factam per debitorē, creditor nō amittit ius.

§. XVI.

An campsor agens via executiua contrà curatorem hæreditatis iacentis teneatur præstare idoneam fideiussionem.

SVMMARIVM.

Proponitur difficultas in terminis statuti Genuensis 1.

Discrimen inter hæreditatem iacentem, & hæreditatem vacantem 2.

Ad instantiam creditorum tunc debet assignari curator hæreditati iacenti, quandò adhibita est iuridica diligentia pro inueniendo hærede, & nullus comparuit 3.

Requiritur fideiussio idonea, quando agitur contrà curatorem hæreditatis iacentis, & post sex menses, & quare 4.

Si ad instantiam creditoris, vt suprà, datus fuerit curator hæreditati iacenti, quæ tamen iam fuerit adita per hæredem processus factus cum curatore non est nullus 5.

DIsquisitio XVI. Extat statutum in Ciuitate Genuæ, quo dicitur, *si verè cambium &c. peteretur contrà curatorem hæreditatis iacentis, vel &c. elapsis sex mensibus &c. non concedatur licentia, quin prius petens &c. idoneam fideiussionem præstet de restituendo quidquid indebitè exegerit, vna cum damnis, interesse, & impensis, ac pœna triginta trium pro centenario.* Occasione huius statuti multa insurgunt dubitabilia, quæ ad plenam notitiam eorum, quæ hic per tractantur, placet singillatim proponere, & examinare. Primum est, in inuestigando, quandonam hæreditas dicatur iacens, & quandonam vacans. Secundum, quandonam ad instantiam creditorum deueniri debeat ad dandum curatorem hæreditati iacenti. Tertium erit in inuestigando, cur petens elapsis sex mensibus executionem præstare debeat idoneam fideiussionem. Quartum, an in hypothesi, qua ad instantiam creditoris datus esset curator tanquam hæreditati iacenti, & hæreditas iam esset adita per hæredem processus factus cum curatore subsistat, & his similia. 1

Variæ rationes dubitandi excitantur.

Respondeo primò, tunc hæreditatem dici iacentem, quando aliquo defuncto non constat, quod habeat de præsenti successorem, sed speratur de proximo, tunc verò dici vacantem, quando defunctus, nec habet de facto successorem, nec speratur de proximo habiturus. In hoc omnes consentiunt. Oritur tamen hic aliqua difficultas in explicando, quomodò cognosci possit, quod defunctus non habeat de præsenti successorem ad effectum, vt peti possit curator, sed facile occurri potest huic difficultati, si asseratur, tunc legitimè posse peti, quan 2

Hæreditas vacās hæreditas iacēti, quid sint.

quandò interposito iudicis decreto adhibita fuit iuridica diligentia, an adsit hæres, & nullus apparet. Hæc diligentia diuersimodè in diuersis locis ex consuetudine adhibetur, nam Romæ fit hoc pacto. Inprimis creditor ad sui instantiam citare facit hæredes, si qui sint, vel esse velint per verba hoc pacto concepta. *Citentur hæredes, si qui sint, vel esse velint q. N. ad comparendum legitimè, & acceptandam, vel refutandum hæreditatem præfati N., alias videndum deputari curatorem illius hæreditati iacenti primò pro prima dilatione ad primam diem instantem &c.* Hæc citatio consignatur cursori, qui adhibita diligentia in domo, in qua d. q. N. mortuus est, & in vicinia, alijsq; publicis locis, si non inuenerit hæredem relationem faciet ad Iudicem, qui similem diligentiam eodem modo adhibebit per duos alios cursores, & si nullum inuenerit, decernet processum per affixionē ad valuas Curiæ, & domicilij defuncti pro prima, secunda, & tertia vice, & in termino vltimæ citationis, si nullus comparuerit ad instantiam creditoris, Iudex assignat curatorem hæreditati iacenti. Genuæ vero iuxta statuta eiusdem ciuitatis *lib. 3. c. 11. §. quotiescunq;* sic proceditur; ex decreto Iudicis fit denuntiatio in domo, in qua solitus erat morari defunctus, & etiam tribus proximioribus propinquis, si inueniri possint, & in defectu propinquorum tribus proximioribus vicinis, & fit etiam præconizatio in platea Banchorum, & in via, in qua ille defunctus permanebat, quod si nullus comparuerit, tunc proceditur ad assignandum curatorem bonis illius iacentibus

Quomodo cognosci possit, quod sit iacens, vel vacans.

Respondeo secundò, ad instantiam cre-
3 ditorum, tunc debet assignari curator, vt hæreditati iacenti, quandò adhibita est iuridica diligentia pro inueniendo hærede, iuxtà statuta, seu consuetudines locorum, & nullus comparuit, seu inuentus est, iuxta Textum *in l. si quis institutus fuerit ff. de hæred. instit. Angel. cons. 193. mortuo sub num. 3. Straccha tract. de decoct. part. 7 nu. 8. tom. 6. part. 1.*, & in hoc omnes ferè consentiunt, nec est, cur immoremur.

Angelus. Stracch.

Respondeo tertiò, requiri fideiussionem
4 idoneam, quandò agitur contra curatorem hæreditatis iacentis, & post sex menses propter præsumptiones, quod illegitimè intentetur executio *Scaccia de commert. §. 7. glos. 6. nu. 1. vers. respondeo*, & ratio est, quia facilius potest quis consurgere aduersus mortuum, vnde iura consultò statuerunt, vt quo facilior est debitore mortuo actio ad executionem, eo maior cautio adhibeatur, neq; probabile est, quod tenens pecunias suas in cambijs sit negligens per sex menses ad eas exigendas, ergo ratione talium præsumptionum rationabiliter statutum est, quod detur talis idonea cautio fideiussionis ad euitandas fraudes, & dolos, quæ in hoc genere possent contingere.

Scaccia.

Maior cautio requiritur, vbi facilior est actio.

Respondeo quartò, si ad instantiam creditoris adhibita iuridica diligentia datus fuit per Iudicem, curator hæreditatis iacentis, quæ tamen iam fuerit adita per hæredem processus factus cum curatore non est nullus, si creditor non fuerit conscius hæreditatis extantis *Fulgosius cons. 190. viso toto col. 3. Statuta Genuensia c. 11. §. acta, & gesta*, nec incongrua sanè ratione, quandoquidem, quandò adhibita est iuridica diligentia hæredes debent sibi imputare, quod non comparuerint, seu se non manifestauerint, quod plerumque in simillibus contingit, vt in venditione rerum immobiliū, quæ si publica præconis voce exponantur, vt creditores opponant, & non opposuerint intra debitum tempus, acta circa venditionem tenent iuxta Constitutiones nouissimas Status Mediolanensis, & ratio manifesta hęc est, quia quantum ad effectus iuridicos non esse, & esse, & non apparere, paria sunt, vndè sequitur, quod statutum corrigens, vbi nihil sit factum, corrigat, etiā vbi factum sit, sed non apparet *Glos. in authent. & non obseruato C. de testamentis, quā ad hoc pro singulari allegat Immola in l. si verò §. de viro in 5. fallent ff. solut. matrim. Carolus Ruinus in suis consilijs cons. 144. nu. 19. vol. 4. Alexander cons. 42. incip. viso processu in vlt. col. vol. 6. Petrus Paulus Parisius cons. 104. nu. 2. in p. part. cons* ergo cum curatore acta in hypothesi, de qua loquimur, erunt valida, & subsistentia.

Fulgosius. Statuta Genuensia.

Glos. Immola. Carolus Ruinus. Alexander. Petrus Paulus Parisius.

---

§. XVII.

An ius executionis per lapsum temporis extinguuntur.

SVMMARIVM.

Difficultas, & dubia circa ipsum excitata 1.

Sistendo in puris terminis statutorum Genuensium per lapsum Quadriennij extinguitur ius executionis 2.

Non tamen in iure communi. Ibid.

Per lapsum triginta annorum extinguitur ius procedendi ad cambium non solum via executiua, sed etiam ordinaria 3.

Disquisitio XVII. Inito contractu, & constituto tempore ad restitutionem 1
debiti, debitor distulit solutionē post quadriennium, nec creditor per illud tempus eandem petijt, licet in die termini solutionis faciendæ eleuauerit protestum super litteris cambij. Hic iam quæritur primo, an per illum lapsum quadriennij extinctū supponatur illud ius viæ executiuæ, siue ex vi statuti, siue de iure communi, Secundò, an post trigesimum annum non solum extinguatur quo ad viam executiuam, sed etiam quoad ordinariam.

2 Respondeo primò, sistendo in puris terminis statutorum Genuensium per lapsum quadriênij extinguitur ius executionis paratæ in literis cambij. Colligitur expressè ex eisdem statutis ibidem *Declarato, quod supradicta executio possit fieri intra annos quatuor à die termini solutionis transacti, & non posteà*; hoc tamen nòn verificatur de iure communi, nam actiones de iure communi non præscribuntur, nisi termino annorum triginta *Baldus tract. de præscriptionibus in 4. parte part. princip. quæst. 31. nu. 1., & 2. tom. 17. Natta cons. 222. Flam. Cartar. decis. 120. concessa nu. 2., & 3.* etiam si agatur ex instrumento habente executionem paratam *Collerius tract. de processu execut. part. 4. c. 1. sub nu. 74.*

Declaratio per statuta Genuensia.

Baldus. Natta. Flamin. Cartar. Coller.

3 Respondeo secundò, per lapsum triginta annorum extingui ius procedendi ad cambium, non solum via executiua, sed etiam via ordinaria. Ratio in eo videtur fundari, quod triginta, vel quadraginta annorum spacio quæcunque actio tollitur *l. sicut l. omnes C. de præscript. 30., vel 40. annorum*, quod multi conantur euincere verificari, etiam in præscriptione feudi quoad dominium directum in præiudiciũ domini *Glos. in c. 1. §. præterea de cap. Corradi Baldus de præscript. in 4. part. part. princip. quæst. 12. vers. quarto quæro Menochius alios adducens in cons. 143. nu. 20. vers. septimò comprobatur lib. 2.*, ex quibus infero, quod illo annorum spatio extinguatur etiã ius agendi via executiua, quià præscripto iure super re nõ potest remanere ius agendi ad rem illam, quandòquidem ius agendi fundatur in ipsa substantia rei tanquam accidens in suo subiecto, ergo extincto i. so credito per præscriptionem triginta annorum non remanet amplius aliqua actio agendi quoad ipsum.

Glosa. Baldus. Menoch.

Hic oritur difficultas, an illud ius agendi via executiua, & etiam ordinaria præscribatur etiam termino triginta annorum, si fuerit cum mala fide; In quo recole, quæ dicebamus *tom. 1. sub tit. Contractus II. de contractibus, vt sic Prænot. II. & alibi*, vbi diximus præscriptionem, vel posse considerari secundum ius canonicum, vel secundũ ius ciuile; si difficultas procedat in iure canonico, certum est per lapsum talis temporis non extingui ius agendi argumento deducto a contrario sensu ab ijs, quæ supra dicebamus, nam si perempta re per præscriptionem mala fide non remanet aliqua actio agendi, ergo permanente iure, nõ est, cur tollatur ratio illa agendi. Consequentia probatur, quià actio illa non destruitur per accidens ratione destructionis subiecti, nec per se actione aliqua terminata ad ipsius destructionem, non per accidens ratione subiecti, quia illud supponitur perseuerare, non actione aliqua terminata immediatè ad illius iuris agendi destructionẽ. Antecedens probatur, quià de iure canonico per ea quæ supra diximus *tom. 1. sub tit. Contractus I. de contractibus, vt sic Prænot. 2.* præscriptio cũ mala fide non subsistit; Si difficultas procedit de iure ciuili, in sententia asserente reprobari per ius etiam ciuile quamcunque præscriptionem cum mala fide, idem dicendum est, quod mox dictum fuit, quandò difficultas procedit de iure canonico propter eandem rationem; in sententia verò approbante præscriptionem etiam cum mala fide per solum lapsum temporis à iure requisiti, tunc dicendum est extingui quamcumque actionem procedendi, siuè via executiua, siuè ordinaria, quia destructo per præscriptionem fundamento ruunt omnia, quæ fundantur in ipso.

Variatationes præscribendi cũ actione ex mala fide.

Aduerte tamen, quod alicubi, vel ex vi statutorum, vel capitulorum nundinalium præscriptum est, quod literis cambij realis nulla vnquam currat temporis præscriptio, & præcipuè in capitulis fori mercantilis Bononiensium approbatis à Pio V. Sanct. record. *Alle lettere di cambio reale non corra mai prescrittione di tempo*, quæ vtique obseruari debent secundum proportiones, & limitationes, de quibus alibi.

Pius V.

---

§. XVIII.

An si hæredes debitoris ex cambio defuncti adiuerint hæreditatem cum beneficio legis, & inuentarij possint impedire executionem creditoris, & quid hic posset fauere in data hypothesi.

SVMMARIVM.

Status difficultatis in particulari casu 1.
Ex dispositione iuris communis videtur, quod possit hæres in data hypothesi impedire talem executionem, donec &c. 2.
In hypothesi, quod hæredes per tale beneficium impediant; seu impedierint talem executionem, per statuta locorum diuersa diuersimode prouideri potest creditorum indemnitati, & quomodò 3.

Disquisitio XVIII. Debitor ex cambio antè solutionem eiusdem instituto sibi hærede mortuus est. Hæres adiuit hæreditatem cum beneficio legis, & inuentarij, factoque legitimè inuentario, antequam creditor executionem intentaret contendebat talem executionem impedire. Quæritur modò quid iuris? & quid in casu impedimenti posset præstare creditor. 1

Respondeo primò, ex dispositione iuris communis videri posse hæredem in data hypothesi impedire talem executionem, donec &c. quià tale beneficium legis, & inuentarij est talis conditionis, & qualitatis, 2

Referuntur declarationes capitulor. Bononiensium.

tis, et quamcunque actionem contrà hæreditatem suspendat, quod etiam videtur firmari per capitula fori mercantilis Bononiensium relata in bulla Pij V. approbante eadem capitula, Ibi, *& in euento, che li heredi del morto hauessero tolta l'heredità con il beneficio della lege, & inuentario, & fatto l'inuentario legitimamente innanzi, che il creditore sij comparso à dimandare la detta essecutione, e volessero detti heredi seruirsi di detto beneficio per impedire l'essecutione di detta lettera possa &c.* ex quibus videtur deduci posse impedire, licet postea subsequatur, quod ex vi eorundem possit creditor alia via procedere.

5 Respondeo secundò in hypothesi, quod hæredes per tale beneficium impediant, seu impedierint talem executionem per statuta locorum diuersa diuersimodè prouideri ipsius creditoris indemnitati, quæ omnia consulenda sunt; non enim vacat omnia inquirere, Sufficiat in præsenti dispositionem in hac hypothesi capitulorum Bononiensium afferre, quæ conferunt creditoribus ius, & auctoritatem accipiendi ad cambia, & recambia similem quantitatem expensis, & damnis dictæ hæreditatis, donec fuerint plenè satisfacti. Ibi, *le sij lecito pigliare la somma de' danari di quella lettera à tutte spese, e danni di detta heredità in fino à tanto, che egli non sarà sodisfatto intieramente.*

Statuta diuersa diuersimodè prouident.

---

§. Vltimò,

An à concessione executionis paratæ quoad literas cambij detur appellatio,

SVMMARIVM.

Proponitur status controuersiæ 1.

Literis cambij concessa executione non conceditur quoad suspensiuum appellatio, sed recurrendum est ad iudicium ordinarium 2.

Quoad deuolutiuum ex vi statutorum Genuensium denegatur etiam appellatio, non sic in terminis capitulorum Bononiensium 3.

1 Disquisitio vltima. Non solutis per debitorem literis cambij, eleuatoque per creditorem protestu iuxta formam suprà præscriptam egit ipse creditor coram Iudice ad executionem concessam eisdem literis cambij, eiusdemque executionis præscriptum à Iudice retulit, à quo debitor appellauit, Quæritur, an detur hæc appellatio tam quoad suspensiuum, quam quoad deuolutiuum ab hac executione.

2 Respondeo primò, literis cambij concessa executione parata regularitèr non concedi quoad suspensiuum appellationem, sed recurrendum esse ad iudicium ordinarium. Ita in terminis *Scaccia de Cambijs §. 8. glosa vnica in terminis statutorum Genuensium*, & in terminis capitulorum Mercatorum Bononiensium *Socin. Iunior. cons. 138. num. 8. lib. 3. Ruginellus tract. de appel. §. 2. cap. 3. num. 93.* Ratio facilè ex eo deducitur, quod appellatio aduersatur naturæ celeris executionis, ergo vbi prompta conceditur executio, non erit locus appellationis. Antecedens patet, quià appellatio suspendit executionem. Addo, quod à sententia possessorij realitèr non valet appellatio *l. prima, & ibi Bartolus, Baldus, Angelus, & Doctores post Cinum C. si de moment. pos. su. app. & in Specul. de app. §. in quibus videndum vers. 26.* de quo per *Bartolum in l. 2. ff. de appel. recis. in 2. col. vers. quæro, quæ est ratio*, quem omninò vide vsque ad vers. *redeo ad materiam, & in l. prima ff. de solut.* cuius rationem afferunt doctores esse, quia per talem sententiam non tollitur iudicium quoad petitorium, ergo etiam a sententia executionis valere neutiquam potest appellatio, quandòquidem etiam salua sunt iura in iuditio ordinario; vnde non immeritò docuit *Scaccia §. 8. glos. 5. num. 4.* vbique ex consuetudine executioni denegari appellationem.

Scaccia. Socinus. Iunior. Ruginel. Appellatio suspēdit executionē. Bartolus. Baldus. Cinus. Bartolus. Scaccia.

Respondeo secundò quoad deuolutiuum ex vi statutorum Genuensium denegari etiam appellationem, non sic in terminis capitulorum Bononiensium, Ità *Scaccia loc. suprà cit.* Ratio primæ partis est, quià statuta Genuensia indefinitè, absolutè, & sine vlla restrictione denegant appellationem; appellatio autem non solùm respicit suspensiuum, sed etiam deuolutiuum. Ratio secundæ partis colligitur ex capitulis dictæ Ciuitatis suprà relatis *sub hoc eodem tit. Contractus V. de Cambijs III. Pranot. 10.* Ibi *Chi di tutte le questioni, e liti, che occorreranno per causa di detti cambij in questa Cittade trà qualsiuoglia sorte, e gradi di persone solamente il Giudice, ò Consoli &c.* & paucis interpositis, *mà che semplicemente, e senza ostacolo alcuno la cognitione, e decisione, & essecutione di dette liti, ò questioni, ò cause spetti, & appartenghi solamente al detto foro non solo nella prima instanza; mà ancora nelle appellationi, fino all' vltimo fine della causa secondo la dispositione, e forma de statuti di detto foro &c.* vbi nota, quod si in cognitionibus, decisionibus, & executionibus iudicium pertineat ad forum Mercatorum non solum quoad primam instantiam, sed etiam quoad appellationem, rectò ordine deducatur, quod admittatur appellatio etiam in executionibus literarum; ad quid enim diceretur, quod iudicium pertineat ad forum Mercatorum etiam quoad appellationem, si appellatio in huiusmodi executioni- 3

Scaccia. Capitula Bononiensia in terminis.

tionibus non admitteretur ? quæ quidem appellatio cum intelligi nequeat quoad suspensiuum, cum hæc aduersetur naturæ celeris executionis, vtsupra dicebamus, intelligi per consequens debet quoad deuolutiuum. Atque hæc dicta sufficientèr sint in vniuersis de Cambijs controuersijs, quæ quidem Sacro Sanctæ Romanæ Ecclesiæ iuditio, & censuræ humillitèr subijcio, paratus nedum, si quid eidem dissonum in his scriptis contigerit, retractare, sed primus ego hæc vniuersa flammis demandare, malens errata potius, si quæ fuerint flammis expurgare, quam mea scripta erroribus, licet leuibus obnoxia in lucem prodere, & ostentare.

CONTRACTVS VI.

De Simplici Permutatione.

MIrabitur fortaſsè quiſquam, quod diſceptationibus de permutatione præmiſſæ fuerint controuerſiæ de Cambijs, cum hæ ſub illis, tanquam ſpecies ſub ſuo genere contineantur, & congrua agendi ſeries poſtulet, vt ab vniuerſalioribus initium deſumatur. Nihilominùs, quià permutatio, quamuis nomine generico concipiatur, ſecundum rigorem tamen rei importat ſpeciem quandam contractus, nempè commutationem rei pro re, ſeu vt loquuntur Iuris interpretes, ſpeciei pro ſpecie, ideò ſecundum hanc acceptionem ordine non incongruo poſtponi potuit, cum cambia, & permutationes importent duas contractuum ſpecies inuicem non dependentes, quæ propterea ſecundum ſe non videntur exigere ordinem prioritatis, & poſterioritatis, ſed ex arbitrio, vel præponi poſſe, vel poſtponi; Quinimmò cum pecuniæ, quarum fit commutatio per cambia vniuerſaliùs ſe habeant ad res, circà quas verſantur permutationes, cum rerum omnium venalium ſint menſura, ideò eadem cambia priorem locum non incongruè ſortiri debuerunt comparatiuè ad ſimplices permutationes deſumpto fundamento ex generali regula, quod ab vniuerſalioribus ſit exordiendum. Præmiſſis igitur de Cambijs controuerſijs materiam permutationis ſecundum ſuas ſpecies proſequimur, ea omnia conſiderantes, quæ non pecuniam pro re, vt fit in emptione, & venditione, nec pecuniam pro pecunia, vt in cambijs, ſed rem pro re, prout importat tertiam quandam ſpeciem, reſpiciunt, quæ quidem ſpecies contractus prima fuit origine ad alios contractus, quandòquidem poſt diuiſionem rerum de iure gentium, & ante pecuniarum inuentionem antiquitùs conſueuerunt res pro rebus commutari, & quæ erant vni ſuperflua, & alteri neceſſaria cum rebus alteri

ſuperfluis,

superfluis, & sibi necessarijs. Non difficilis agendi hæc ratio, siquidem ex cognitione cambiorum ad hanc materiam facilis patet aditus, quæ tamen necessaria est, & scitu dignissima.

PRÆNOTIO I.

De Natura permutationis, eiusque differentijs à reliquis contractibus:

SVMMARIVM.

Acceptio propria permutationis, vt est specialis contractus 1.
Duplex definitio permutationis proponitur, & defenditur 2.
Conuenientia, & disconuenientia, quam habet contractus permutationis cum contractu emptionis, & venditionis 3.
Conuenientia, & disconuenientia, quam seruat cum contractu cambiorum in particulari 4.

1 SVmitur hic contractus permutationis strictè, pro vt respicit speciem pro specie, vt etiam innui in præambulis, & latiùs *sub tit. Contractus V. de Cambijs I. Pranot. I.* secundum quam acceptionem, quia videtur etiam alias plures sub se species continere, nempè transactionem, nouationem, compromissum arbitri iuris, & compromissum arbitri arbitratoris, & amicabilis compositoris, ideò specialitèr restringitur, pro vt importat ex præcisa, & omninò voluntaria partium contentione, & pactis omninò liberis vnius rei pro alia commutationem; in quo sensu quæritur, quid propriè, & in rigore sit.

Permutatio sub se plures continet species.

2 Azon in summa asserit permutationem in rigore sumptam, pro vt importat speciem contractus distinctam tùm ab emptione, & venditione, tùm à cambijs esse vnius rei per alteram præstationem, seu vnius rei pro altera vicariam præstationem. Sed hanc Azonis assertionem non libentèr, & absolutè approbat *Ognate tract. 25. de permut. disp. 90. sect. 1. num.* 10. ea motus ratione, quod per illam permutatio specificè sumpta non distinguatur ab emptione, & à cambio, vndè asserit esse potius quasdam inchoationes definitionis, quam quidditatiuas definitiones, sed fundamentum, quo asserit Ognate per hanc assertionem permutationem non distingui à prædictis contractibus emptionis, & venditionis, & cambiorum, non assignat, sed solummodò progrediens ad suam definitionem asserit permutationem esse contractum, quo vna species pro alia commutatur. Peto iam ab eodem Ognate, cur per hanc suam definitionem discriminetur simplex permutatio ab emptione, & venditione, & à cambio, non per illam Azonis? Respondet *num.* 11. *in fin.* per hoc discriminari, quia in emptione traditur pecunia pro specie, in cambio pecunia pro pecunia, in permutatione verò species pro specie. Sed hoc idem exprimitur in definitione Azonis, in qua dicitur *vnius rei pro altera re vicaria præstatio*; nomine autem rei venit quodcunque commutabile distinctum à pecunia secundum omnium Theologorum, & Iuristarum consensum, vndè huiusmodi definitiones differunt solummodò in modo, & quoad nomen, non autem essentialitèr, & quoad substantiam. Ex quibus fas erit deducere vtramque, siue Azonis, siue Ognatis definitionem vt essentialem, & quidditatiuam sustineri posse.

Azon.

Ognate.

Impugnatio Azonis per Ognate non valdè efficax.

Nomine res venit quodcunque commutabile distinctum à pecunia.

Explicatur iam vtraque definitio per suas particulas, & simul vtriusque bonitas euincitur. Dicitur in illa Azonis, *præstatio, seu vicaria præstatio*; in illa verò Ognatis. *Contractus, quo permutatur*, per quas particulas in vniuersum innuitur permutantes res suas sibi inuicem tradere ex specialibus conuentionibus inter ipsos initis, atque hæ particulæ in vtraque definitione stant loco generis, cum per ipsas conueniant cum pluribus alijs contractibus. Dicitur in vna *vnius rei pro altera*, & in alia *vnius speciei pro specie*; per quas vtrasque particulas specialitèr elucet discrimen, quod intercedit inter simplicem permutationem, & emptionem, & venditionem, & item cambium supra explicatum; in emptione etenim, & venditione contractus versatur inter rem venalem, seu speciem, & pretium, seu pecuniam, in cambio inter pecuniam, & pecuniam, in permutatione verò inter rem, seu speciem, & rem & speciem, & cum non exprimatur res, siue in eadem, siue in diuersa specie vtique permutatio esse potest, siue inter res eiusdem, siue diuersæ speciei. Hic tamen aduerte pro maiori claritate, quod quamuis in definitione per Ognate allatam exprimatur res, quæ vtpotè nomen transcendens apta est etiam ad explicandum, seu significandum pecuniam, ex communi tamen acceptione sumatur restrictiuè, pro vt contrà distinguitur ab eadem pecunia vndè habetur textus *in l. naturalis C. præscriptis verb.* quo dicitur *Emptionem rebus fieri non posse iam pridem placuit*, in quo sensu accipiuntur res vt distinctæ à pecunia, ceteroqui incongruè diceretur emptionem rebus fieri non posse, si ipsum nomen *rerum* importaret etiam pecuniam,

Explicantur particulæ vtriusque definitionis.

Nomen rei quamuis trãscendens potest sumi restrictiuè.

nitis, quam certum est fieri emptoris.

3 *In quibus conueniat cum emptione, & venditione.* His quoad rei, seu permutationis naturam, seu quidditatem explicatis, iam me confero ad comparandam eandem permutationem cum alijs contractibus eosdem ad inuicem discriminando; & quidem primò in multis conuenit cum emptione, & venditione, in multis verò differt. Conuenit in primis in eo, quia vterque contractus est bonæ fidei *Bartolus & Glos. in l. 1., & 2. C. de rer. permut., & l. 1. ff. eod. tit.* secundò, quia vterque eisdem legibus, seu iuribus regulatur *l. 1. & 2. ff. de rerum permut. & l. 2. C. eod. tit. Iason in l. 1. ff. eod. num. 7. Gregorius Lopez. lib. 6. tit. 5. de his cambijs in procem.* sicque ex vtroque oritur conditio vsucapiendi *l. sequitur §. de illo ff. de vsucapionibus*, ex vtroque præstatur euictio *l. 1. C. de rer. permut.* ex vtroque datur actio redihibitoria *l. sciendum C. de adil. edic.* Tertiò, quia in vtroque ex læsione vltra dimidium conceditur actio recisoria contractus *Baldus in l. 2. C. de rer. permut. quæst. 3.* Differt verò in primis, quia emptio est per traditionem pecuniæ pro re venali, permutatio verò rei pro re. Secundò, quia in permutatione datur actio, quę dicitur condictio ob causam, vel actio præscriptis verbis, non sic in emptione. Tertiò, quia in emptione, & venditione aliud est emere, aliud est vendere, aliud res venalis, aliud pretium; in permutatione verò non est aliqua differentia inter permutantem ex vna parte, & permutantem ex altera, nec inter res permutatas, quatenus vna habeat rationem pretij, alia rationem mercis, vt per se patet. Alias plures differentias apud *Ang. de Aret. in §. actionum Instit. de act. in Glos. in verb. ex permut.* vide, qui sex ibi enumerat.

Bartolus Glosa, Iason, Gregorius Lopez. Baldus.

In quibus differat ab emptione, & venditione.

4 In pluribus etiam conuenit cum cambio, & in pluribus differt. Conuenit primò in eo, quod in vtroque datur euictio, actio redhibitoria, & quanto minoris. Secundò, quia in vtroque datur recisio ex læsione vltra dimidium. Tertiò, quia vterque est contractus bonæ fidei, & in alijs pluribus, quæ elucescent, si fiet consideratio iis, quæ dicta sunt in tractatu de cambijs sparsim per totum, & iis, quæ dicentur in his quæstionibus de permutatione. Differt verò primò, quia cambium versatur inter pecuniam, & pecuniam, permutatio verò inter rem, seu inter speciem, & speciem. Secundò, quia in cambio alter est campsor, alter campsarius, in permutatione verò vterque est permutans, & vterque actiuè, & passiuè se habet. Tertiò, quia in cambio, nisi sit minutum, regularitèr ex natura sua requiritur diuersitas localis, seu distantia, non sic in permutatione. Alias plures Doctores congerunt differentias, in quibus non vacat immorari. Vos ipsi apud eosdem videte.

In quibus differat, & conueniat cum cambio.

Longam hic nonnulli intexunt disputationem in comparando simplicem permutationem cum reliquis omnibus contractibus assignando conuenientias, & discrimina, quæ inter se seruant; sed quia hoc non valdè confert ad præsens institutum, & ea, quæ ipsi congerunt, facilitèr ex se innotescunt, ideò consultò hic omittimus, & ad alia considerabiliora progredimur.

PRÆNOTIO II.

An permutatio sit contractus nominatus, an innominatus.

SVMMARIVM.

Permutatio, vel potest fieri in genere pro genere, vel in genere pro specie, vel in specie pro genere, vel in specie pro specie 1.

Cum datur genus pro genere, vel species pro genere, vel genus pro specie non est contractus nominatus, sed innominatus 2.

Permutatio regulariter reducitur ad contractum Do, vt Des 3.

Permutatio completa per traditionem ex vna parte gignit actionem ciuilem in fauorem eius, qui complenit 4.

Permutatio, qua datur species certa pro altera certa non est propriè contractus nominatus 5.

Permutatio speciei pro specie est propriè contractus, generis vero pro specie non nisi inchoatiuè 6.

Permutatio, vel potest fieri in genere pro genere, seu in indeterminato pro indeterminato, vt cum conuenitur de traditione equi indefinitè pro boue etiam indefinitè, vel in genere pro specie, vt si fiat conuentio de traditione olei indefinitè pro vino certo contento in tali dolio, vel in specie pro genere, vt si fiat conuentio de tali oleo certo pro vino indeterminatè, vel tandem in specie pro specie; vt cum conuenitur de tali re determinata in certo numero, pondere, & mensura, seu de re indiuidua pro alia etiam indiuidua, vel determinata in omnibus mensuris. Iuxta primos tres modos in communiori, & magis recepta sententia, secundum quam statuitur permutationem propriè sumptam non consistere in nudis pactis, sed in actuali traditione ex vtraque parte facta, non videtur locum habere posse præsens disceptatio, quandòquidem res incerta tradi non potest, adeòque nequit propriè commutari accepta rigorosè commutatione pro actuali traditione rei pro re, ex quo deducitur, quod in genere permutationis nec potest esse contractus nominatus, nec innominatus, cum ratio nominati, seu innominati adiaceat contractui, qui si non subsistat, nec potest admittere 1

Multiplex modus, quo potest fieri, permutatio in ordine ad res.

 tales

tales adiectiones, seu rationes adiacentes. Nihilominus, quia lato modo quandoque concipitur fieri permutatio per nuda pacta, & stipulationes, vt videtur innuisse

Azorius
Ognate.

Azorius inst. mor. part. 3. lib. 7. de permut. cap. 1. dub. 2. & Ognate tract. 25. de permut. disp. 90. sect. 2. num. 28. in princ. 29. & 30. quamuis hic postea num. 31. asserat huiusmodi pactiones non esse propriè permutationes, donec ipsa rerum traditione, quam significant, compleantur, ideò etiam permutationes quoad hos modos in præsenti examinabimus, licet currenti calamo. Tota igitur, seu potissima ratio dubitandi erit quoad permutationes quartò modo acceptas. His iam pro notitia suppositis sit

2 Assertio I. Cum datur genus pro genere, vel genus pro specie, vel species pro genere permutatio non est propriè contractus nominatus, sed innominatus.

Gloss.
Bartolus
Baldus.
Castrēs.
Angelus
Salicet.
Iason.
Azorius

Glossa, Bartolus, Baldus, Paulus Castrensis, Angelus, Saliceetus, Iason in l. prima C. de rer. permut. Azorius inst. moral. part. 3. lib. 7. de permutatione cap. 1. dub. 2. Colligitur in primis ex *Glos. in l. 2. in principio ff. de cert. pet. & in l. quoniam adseueras C. de rer. permut.* Deinde sic,

Probatur primò, quia illud nomen permutationis, quod tribuitur his contractibus, quin potius inchoationibus quibusdam horum contractuum, non est cum ratione, seu effectu formali permutationis, sed omninò impropriè importat permutationem, vt ex se patet, cum ex ipsa vi nominis, si propriè accipiatur permutatio, importet traditionem, quæ stare non potest cum promissione rei incertæ, & indeterminatæ, siue ex vtraque, siue ex altera tantum parte, ergo illa conuentio generis pro genere, vel generis pro specie, vel speciei pro genere non est propriè contractus nominatus; vnde non immeritò docuit

Non sunt contractus, sed inchoationes contractuum.

Azon.
Baldus.
Abbas.
Bartolus
Gregor.
Lopez.

Azon C. de permut. in summa, & cum eo Baldus in l. 1. col. 2. C. eod. Abbas in c. ad quæstiones vers. & ex his infertur de rer. permut. & Bart. in l. Aristo. ff. eod. Gregorius Lopez in l. 1. tit. 6. part. 5. huiusmodi conuentiones non esse permutationes, sed alium quemdam modum secundum se innominatum, quamuis expressum communi nomine permutationis.

Probatur secundò, quia huiusmodi conuentionibus ante actualem traditionem vtpotè importantibus dumtaxat pacta nuda non conceditur actio ciuilis, nisi fuerint traditione vestita, quæ traditio esse non potest, nisi rei certæ, & determinatæ in specie, seu potius in indiuiduo, ergo non sunt propriè contractus nominati. Consequentia tenet, quia contractibus nominatis secundum se conceditur actio ciuilis per ea, quæ latè tradidimus *tom. primo sub tit. Contractus I. de contractibus vt sic Prælud. IV.* Antecedens iam sic ostenditur, quia

Ante actualē traditionem huiusmodi contractibus non conceditur actio ciuilis.

huiusmodi conuentiones cum inuoluant res indefinitè, important dumtaxat promissiones, seu pacta nuda, vt per se patet, non enim esse possunt cum traditione, quandoquidem res incertæ, & indeterminatæ tradi non possunt, sed pactis nudis, seu simplicibus promissionibus non conceditur actio ciuilis per ea, quæ loco cit. fusè tradidimus, ergo &c.

Hic duplex oritur difficultas, & prima ad quamnam speciem contractus innominati reduci possint huiusmodi conuentiones, de quibus loquimur, ex illis quatuor, quæ enumerantur, nempe *Do vt des, facio vt facias, facio, vt des, do, vt facias*: Secunda, an si huiusmodi permutationes fuerint completæ per traditionem ex vna saltem parte gignant actionem ciuilem, & quomodò.

3 Ad primam igitur dicendum est regulariter reduci ad contractum, *do, vt des*

Glos.
Azon.
Hostiēs.
Azorius
Ognate.

Glos. in l. 3. C. de rerum permut. verbo subiecta. Azon hic num. 7. Hostiensis num. 2. Azorius instit. mor. part. 3. lib. 7. cap. primo de permut. Ognate tract. 25. de permut. disp. 90. sect. 1. num. 21. cuius ratio esse potest, quod contractus permutationis proximè accedit ad contractum emptionis, & venditionis, cum aliud non intercedat discrimen, nisi quod in permutatione datur res pro re, in emptione verò pretium pro re; sed in emptione, & venditione emptor dat pretium, vt sibi detur res venalis, ergo etiam in permutatione propriè sumpta dari potest vna res, vt altera danti rei tribuatur, adeòque regulariter consistit in contractu innominato, qui dicitur *Do, vt des*; Neque obstare potest, si asseratur sæpè contingere in permutatione, vt vna res detur, vt altera fiat, vt si quis det colono frumentum, vt hic ipsius agrum colat, sicque permutatio reducitur ad contractum innominatum, *do, vt facias*, item vt vnum fiat ad effectum, vt aliud tradatur, vt si quis pingat imaginem, vt sibi gemma conferatur, sicque refertur ad contractum qui dicitur, *facio, vt des*, item vt vnum fiat, vt alterum efficiatur, vt si quis efficiat imaginem, vt ager proprius colatur, sicque reducitur ad contractum *facio, vt facias*, ergo permutatio indifferens est, vt reducatur ad quemcunque ex quatuor speciebus contractuum innominatorum; Non, inquam, obstare potest, quandoquidem illi contractus, quibus aliquid datur, vt aliud fiat, vel fit aliquid, vt aliud detur, vel fit vnum, vt alterum fiat, sunt minus propriè, & rigorosè permutationes in eo sensu, in quo specificè sumitur permutatio, pro vt dicitur speciei pro specie commutatio. Deindè dixi, *regulariter* hoc est, vt plurimum, siquidem crebriùs, & secundum magis consuetum vsum permutatio fit per dationem vnius rei pro alia. Hic tamen aduerte hæc, quæ dicuntur

Satisfit rationibus in contrarium oppositis.

dicuntur, intelligi, quandò re vera aliquid datur; cæteroqui non essent contractus, sed pacta præcisè nuda.

4 Ad secundam dicendum est ex parte eius, qui tradidit oriri actionem ciuilem, quæ dicitur præscriptis verbis ex permutato *l. rebus C. de rer. permut.* Hæc autem actio, vel potest esse ad implendam conuentionem, & ad consumandum id, quod interest eius, qui tradidit rem suam, vel ad resiliendum a contractu, & hoc actione, quæ dicitur condictio ob causam, qua compellet alterum ad restituendam sibi rem ipsi traditam, eo quod tradita sit ob causam, quæ non est secuta. Ratio horum omnium, quæ hic dicuntur, desumitur ex ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus l. de contractibus, vt sic Prænotione 4.*, quæ ibi recole.

Oritur actio vel ad implẽdam conuentionem, vel ad quãtum interest vel ad recodendum.

5 Assertio II. Permutatio, qua datur species certa pro altera certa non est propriè, & in rigore contractus nominatus. Ità expressè *Glosa in l. 1. C. de rerum permutatione* quidquid eandem Glosam pro contraria opinione citet *Azorius instit. mor. part. 3. lib. 7. de permut. cap. 1. vers. dubium secundum in fin.*, & clarè colligitur *in Glosa in procem. ad l. 1. C. eod. tit.*

Glosa. Azorius Glosa.

Probatur primò, quia hic contractus non habet proprium, & specificum nomen, sed omninò genericum, & commune pluribus alijs contractibus puta emptioni, & venditioni, cambijs, & similibus, ergo proprie contractus nominatus non est, quandòquidem genus nominatorum proprio, & specifico nomine gaudent, vndè merito asserunt *Iason. in l. 2. num 3. Bartolus num. 1. Baldus num. 5. ff. de rerum permut. Panormitanus extrà hoc tit. c. primo. Hostiensis in summa num. 1.* permutationem stare in nomine generico contractus, quia permutatio omnem contractum significat.

Iason. Bartolus Baldus. Panormitanus Hostiensis.

Probant secundo aliqui *ex l. 1 ff. de rerum permutatione*, vbi dicitur, quod in solis contractibus nominatis concedatur actio ciuilis, quandò res nundum est tradita, sed solo consensu firmatus contractus - Ibi - *Quod in his dumtaxat receptum est, quæ nomen suum habent, vt in emptione, & venditione, conductione, mandato.* Sed ex permutatione nudo pacto contracta non conceditur actio, sed interuentu rei perfici debet, vt actio præscriptis verbis oriatur *l. 1 hoc tit. §. item emptio, instit. quib. mod. re contrà §. item i eni l. iuris gentium, & §. ex placito C. de rer. permut.* ergo permutatio non est contractus nominatus, cæteroqui ex solo consensu etiam antè traditionem in eodem oriretur actio. Sed facilè occurri posse videtur huic rationi cum *Glosa in d. l. 1. ff. de rer. permut.* asserendo, quod licet verum sit, quod solis contractibus nominatis concedatur actio antè traditionem, non tamen omnibus, nam depositum, & commodatum etiam sunt contractus nominati, nec tamen eisdem competit actio, antequam res tradatur iuxtà taxatum *in l. iuris gẽtium ff. de pactis in principio, & instit. quib. mod. re oblig. per totum.* Ex quibus inferre licet, quod quamuis in permutatione non concedatur actio, nisi post rei traditionem, non propterea necessariò inferatur, quod sit contractus innominatus, quandòquidem etiam pluribus contractibus nominatis talis actio non competit, nisi postquam res fuerit tradita.

Probatio assertionis per aliquos, & eius reprobatio Glosa.

Nonnullis contractibus etiã nominatis non conceditur actio ciuilis nisi posita traditione.

Probant tertiò alij ex eo, quod actio ciuilis, quæ conceditur permutationi post rei traditionem, non est actio ex permutato, sicuti actio, quæ conceditur post emptionem est actio ex empto, sed actio solummodò præscriptis verbis, quæ dumtaxat conceditur contractibus innominatis *in l. 1. & 2. ff. de præscriptis verbis* - ibi - *Nam cum deficiunt vulgaria, atque visitata actionum nomina præscriptis verbis agendum est*, cuius ratio subiungitur *in l. 4. ff. eod. tit.* Ibi *Natura enim rerum inductum est, vt plura sint negotia, quam vocabula*, ergo non potest esse permutatio, nisi contractus innominatus. Responderet fortè *Azorius institut. mor. par. 3. lib. 7. c. 3.* in principio actionem, quæ conceditur in hoc contractu posse dici ex permutato, adeòq; denominatione desumpta ex proprio nomine contractus; sed facilè iuxta superius dicta posset elidi hæc Azorij responsio, quandòquidem illud nomen ex permutato est genericum pluribus, quinimmò omnibus fere contractibus, non specificum, & proprium, quod propterea conuenire etiam potest contractibus innominatis.

Azorius

Nomen ex permutato, est genericum.

Aduersus hæc omnia, quæ hactenus dicta sunt, obstare videntur ea, quæ dicta sunt in præcedenti titulo de Cambijs, nempè cambia, quæ sunt species permutationis esse inter contractus nominatos, ex quibus inferre licet, quod etiam permutatio sit talis; non enim competere potest speciei aliqua ratio, quæ non competat etiam suo generi. Sed facilè his occurrere possumus, si asseramus, quod sicuti contractus, vt sic indiferens est, vel ad contractus nominatos, vel ad innominatos, ità etiam permutatio, vt sic. Quod si sumere velis permutationem, pro vt importat specialem, & distinctam speciem contractus, tunc permutatio, & cambium, cum sint duæ species inuicem non communicantes, nec inuicem connexæ, & dependentes possunt habere differentias specificè diuersas, ratione quarum vna sit contractus nominatus, altera innominatus.

Cur cãbium sit contractus nominatus non sic permutatio.

Pro complemento, explicandum hic esset discrimen, quod intercedit inter permutationem, qua datur, seu conuenitur de re incerta pro incerta, seu de genere pro genere, vel de incerta, seu genere pro certa, seu specie, vel de certa, seu specie pro in- 6

incerta, seu genere iuxtà ea, quæ dicta sunt in prima assertione, & inter permutationem, qua datur res certa pro certa, seu species pro specie iuxtà ea, quæ dicta sunt in secunda, præcipuè cum vtraque asseratur contractus innominatus. Responderent aliqui in hoc differre, quod prima se habet, vt genus, secunda verò, vt distincta species, pro vt colligitur *ex Glosa in l. 1. ff. de rerum permut.* sed melius meo videri diceretur in eo differre, quod prima sit impropriè contractus, & inchoatiuè tantum, secunda verò propriè, & secundum suam formalem rationem.

Quomodo differat commutatio generis pro specie à permutatione speciei pro specie.

PRÆNOTIO III.

De Causis permutationis in vniuersum.

SVMMARIVM.

Finis permutationis est, vt sibi quisque consulat in necessarijs erogando superflua 1.

Efficiens sunt ipsi permutantes 2.

Quicunque potest contrahere emendo potest etiam permutare, nisi à iure prohibeatur Ibid.

Pater, & filius vt tales nequeunt inter se permutare Ibid.

Nec Dominus, nec seruus Ibid.

Excluduntur à iure permutandi, qui non habent plenum iudicium, nec perfectum dominium Ibid.

Materia permutationis sunt res omnes vendibiles, & alienabiles 3.

Res aliena permutari non potest 4.

Quando simul cum re aliqua confertur aliqua pecuniæ quantitas pro re maioris valoris, sed prius facta fuit conuentio de pretio pro re illa maioris valoris, & deindè loco pretij subrogata pro parte res, & pro parte pretium est contractus emptionis, & venditionis, & equiualet duplici 5.

Si nulla facta fuerit conuentio de pretio, sed tradita res æstimata pro parte, tunc est contractus permutationis, & venditionis simul secundum diuersas partes Ibid.

Secundum præsumptionem iuris interpretandum est pro eo contractu, cuius materia præualet Ibid.

Etiamsi vtraque res sit æstimata non constituit, nisi contractum permutationis 6.

Nisi facta fuerit pro vna re æstimata conuentio de pretio, & postea loco pretij res alia æstimata tradita, quia tunc est duplex contractus emptionis Ibid.

Permutatio proprietatis cum vsufructu, & vsufructus cum vsufructu non est propriè permutatio 7.

Causa formalis permutationis intrinseca, & substantialis est mutuus contrahentium consensus 8.

Extrinseca sunt conditiones à iure potius inducta Ibid.

SICVTI ad res omnes construendas regularitèr in sublunaribus omnia quatuor causarum genera concurrunt, ita etiam ad contractus, qui ex hominum beneplacito tanquam humanæ, morales, & politicæ actiones construuntur, debent concurrere. Has omnes causas in particulari in ordine ad permutationes hic breuitèr inquiremus expeditiori tamen calamo, cũ multum difficultatis in se non præseferant.

1 Vt igitur ab extrinsecis exordiamur. Causa finalis permutationis propriè sumpta est, vt vnusquisque rebus sibi necessarijs consulat erogando pro illis minus necessaria, & superflua, sicque permutantes mutuà sibi inuicem beneficia præstant, dum vnusquisque necessaria acquirit, vt eroget non necessaria. Atque hic finis primò intentus fuit ad humana commertia fouenda, quandò vsus pecuniarum nondum fuerat inductus.

Exponitur, in quo consistat finis primarius permutationis.

2 Efficiens sunt illi, qui præstant eandem cõmutationem erogando res suas, aliasque loco ipsarum recipiendo. Hi sunt quicunque possunt contrahere contractu emptionis, & venditionis, quique à iure permutare non prohibentur. *Hostiensis in summa de rer. permut. §. quis autem possit permutare. num. 4. Vulgem. 6, tit. de rer. permut. num. 10.* vndè ea omnia, quæ dicta sunt *tom. primo. sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. Prænot. 1. num. 4., & 5.*, & *sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Prænot. 3.*, & *sub tit. Contractus IV de Emphyt., & Cens. Prænot. XVII.* hic congruè applicari possunt. Vt autem in particulari dignoscatur, quinam permutatione possint contrahere, placet firmare appositam generalem regulam per exclusionem eorum, qui vel ex natura sua, vel ex dispositione iuris nequeunt huiusmodi contractus celebrare. Sic in particulari nequeunt primo defectu alteritatis requisitæ ad iustitiam commutatiuam permutationem inire Pater, & Filius in ijs, in quibus se habent formalitèr vt Pater, & Filius, hicque non est emancipatus à Patre per ea, quæ habentur *in l. fin. C. de impub. & alijs substit.*, & *in l. 2. ff. de contrahenda empt.* Secundo nec Dominus, & seruus non solum defectu alteritatis, sed etiam defectu veri dominij per ea, quæ tradidimus *tom. primo sub tit. Contractus II. de emp., & vend. Prænot. 1. num. 6.* Tertiò nec possunt permutare, qui secundum se, vel defectu ætatis requisitæ, vel imperfecti iuditij, vel obstante iuris dispositione nequeunt contrahere, qua ratione à contrahendo excluduntur infantes, pupilli, minores, furiosi, amentes, Religiosi &c. Quartò, qui non habent plenum perfectum, & absolutum dominium rerum, quas permutare intendunt, qua ratione nequeunt mariti bona dotalia vxoris, vsufructuarij bona proprietariorum, feudatarij bona feudalia dominorum supremorum

Hostiensis. Vulgem.

Explicatur in particulari quinam nõ possint permutare.

Pater, & filius Dominus, & seruus nequeũt ad inuicem permutare.

rum

rum permutare, ficuti nequeunt illa vendere, & his similia, quæ ex albi dictis fas erit colligere.

3 Causa materialis permutationis sunt res omnes, quæ emi possunt, & vendi, quæque aliquo iure alienari non prohibentur *l. 2. ff. de rer. permut. & l. 2. C. eod. tit. Hostiensis in summ. num. 3. Speculator part. 3. tit. de permut.* Ad huius causæ materialis clariorem notitiam, & indaginem placet nonnulla disputationi obnoxia enucleare, & primò disputabile est, an res aliena possit permutari.

Hostiensis, Speculator.

4 Communior sententia docet rem alienam permutari non posse. Colligitur *ex l. prima §. item emptio vers. ideò Pedius ff. de rer. permut.* Ibi: *Ideò Pedius ait alienam rem dantem nullam contrahere permutationem*, & *c. cum venerabilis extrà de except.* vbi dicitur quod permutare non potest, nisi dominus, vndè *Speculator §. 1. si igitur num. 5. & §. 2. dicendum num. 1.* & cum eo *Bartolus l. 1. nu. 4. ff. de rer. permut.* dixerunt, quod dans rem alienam non permutat; nec incongrua sanè ratione, quia de ratione permutationis est, vt per tradentem transferatur dominium in alterum contrahentem, sed qui prius dominium rei in se non habet, non potest illud in alterum transferre, ergo &c. Nec obstare potest, si asseratur sufficere, quod transferat possessionem in alterum, seq. obliget aduersus illum de euictione in casu alienitatis rei permutatæ, quandòquidem etiam in contractu emptionis, & venditionis sufficit, quod vendens obligetur de euictione, possessionem tradat, & se purgat à dolo per ea, quæ videtur docere *Azorius Instit. mor. part. 3. lib. 7. tit. de permut. c. 2. dub. 1.* non, iniquam, obstare potest, quià quamuis in eo casu concedatur alteri conditio ob causam, vel actio ad id, quod ipsi interest, quod res non fuerit aliena, nihilominus res aliena dici non potest, quod fuerit permutata, cum ipsius dominium non transire in permutantem potuerit.

Speculator. Bartolus

Per permutationem trāsfertur dominiū

Azorius

5 Secundò disputabile, an contractus, quo simul cum re aliqua confertur aliqua pecuniæ quantitas pro re alia tanti valoris, quanta est res illa simul cum pecunia sit propriè permutatio, an vero emptio, & venditio. Exempli gratia. In conuentione tecum inita confero tibi domum meam cum mille nummis aureis, vt tu mihi tradas tuum prædium, an hic est propriè permutatio? Existimat *Bartolus in l. Aristo C. de donationibus, & cum eo Abbas in c. ad quæstiones de rerum permut.* standum esse verbis contrahentium, qui si voluerint contrahere per emptionem, erit emptio, si per permutationem erit permutatio; Sed hoc assertum videtur pati aliquod difficultatis, quandòquidem verba contrahentium secundum se non sunt apta constituere determinatum contractum nisi concurrant ea omnia, quæ ad naturam talis contractus pertinent, nō enim possunt contrahentes velle contractum v. g. emptionis, & ea dumtaxat præstare, quæ pertinent ad naturam census, vel Emphytheusis; Videndum igitur est, an materia, circà quam talis contractus versatur, sit potius materia emptionis, & venditionis, an verò permutationis, & secundum hanc quæsitum dirimi. Crediderim in rigore loquendo, si vtraque res fuerit æstimata, & secundum valorem taxata iuxtà triplicem sensum distinguendum esse quæsitum, vel enim in celebratione contractus pro re maioris valoris æstimata facta fuit conuentio de pretio, & posteà consensu partium accedente loco pretij conuenti licet non quoad totum, sed tantum quoad partem, datur alia species æstimata, vel nulla facta conuentione de pretio facta fuit simpliciter rerum æstimatio, & ratione inæqualitatis vnius cum alia conuentum fuit de adæquatione in pretio; vel facta fuit simpliciter conuentio de danda re illa maioris valoris pro alia minoris æstimationis simul cum pretio nullo alio habito respectu. Si primum; absolutè dicendum est esse contractum emptionis & venditionis, & duplici contractui eiusdem emptionis, & venditionis æquiualere. Deducitur *ex Oñate d. tract. 25. de permutatione disp. 90. sect. 3. num. 70.*, & *ex Gregorio Lopez lib. primo tit. 6. part. 5. in princip.* Ratio est, quia ex vna parte contractus emptionis, & venditionis solo consensu perficitur, vndè adhuc non erogata pecunia conuenta subsistit in suo esse contractus, ex alia dum fit conuentio loco pecuniæ conuentæ de danda alia re, seu specie perindè est, ac si tali pecunia talis species emeretur, ergo per illam conuentionem duplex quodamodo interuenit contractus emptionis, & venditionis, nam vbicunque interuenit pretium, & species, ibi interuenit emptio, & venditio; hisque consonat textus *in l. 1. C. de rer. permut. & in l. pretij C. de rescind. vendit.*, si secundum; in rigore loquendo esset contractus simul permutationis, & venditionis secundum diuersas partes, licet initus per modum vnius ratione connexionis, qua vterque contractus simul initur; secundum præsumptionem tamen iuris interpretandum esset pro eo contractu, cuius materia præualet. Ratio primæ partis est desumpta ex discrimine, quod intercedit inter emptionem, & venditionem, & inter permutationem, cum illa versetur inter rem venalem, & pecuniam, iste inter rem, & rem, sed in contractu, de quo hic agimus, pro re maioris valoris partim interuenit pecunia, partim alia res venalis, ergo interuenit contractus venditionis, & permutationis secundum diuersas partes, illius quidem, pro vt respicit pecuniam, istius pro vt respicit

Bartolus Abbas.

Verba contrahentium

non cōntrahunt contractum, nisi concurrant ea, quæ ad illum requirantur.

Triplex sensus in quo examinari potest difficultas

Ognate, Gregorius Lopez.

Id, quod excedit ex præsumptione iuris dat speciem contractui.

spicit

ſpicit aliam rem venalem. Ratio ſecundæ partis eſt deducta ex textu *in l. 1. C. ff. de contrahenda emptione*, vbi dicitur quod id, quod excedit, ſpem det contractui, vndè ſi excedit pecunia, erit emptio, ſi res, erit permutatio; nec incongrua ſane ratione, quandòquidem in ijs, quæ vnitim tranſeunt, quod maius eſt, trahit ad ſe id, quod minus eſt, & denominatio deſumitur à potiori. Hoc idem dicendum eſt quoad tertium ſenſum propoſitæ difficultatis.

6 Ex ijs deduces, quid reſpondeas ad illam difficultatem, qua proponitur, an quandò ex vtraque parte commutantur res, ſeu ſpecies, ſed æſtimatæ, intelligenda ſit facta emptio, & venditio, an verò permutatio præcisè; Reſpondendum ſiquidem eſt, iuxtà aſſignatam diſtinctionem, vel enim ab initio pro vna re æſtimata ſtatutum eſt pretiū, & poſtea loco pretij alia res etiam æſtimata fuit tradita, vel ab initio facta fuit æſtimatio, vt in contractu ſaluari poſſet æqualitas; iuxtà primum ſenſum ſentiendum eſt, factam eſſe præcisè emptionem, & venditionem, quatenus interuenit virtualitèr ille duplex contractus, vi cuius in primo res traditur pro pretiò conuento, non enim neceſſe eſt ad venditionem, quod actu interueniat pretium, cum venditio ſolo conſenſu contrahatur, in ſecundo verò idem pretium debitum in vigore primi cèdatur pro alia re ſimilis æſtimationis cum prima, per quam ceſſionem quodamodò emitur talis alia res ſimilis æſtimationis. Iuxta ſecundum ſenſum tenendum eſt non interuenire, niſi permutationem, cum verſetur inter rem, & rem, & æſtimatio talium rerum ad alìud non conſerat, niſi ad ponendam, & taxandam æqualitatem inter vtramque.

In hac ſnā hypotheſi duplex contractus emptionis interuenit.

7 Tertiò diſputabile, an ſit vera permutatio, ſi permutetur proprietas aliqua cum vſufructu, vel vſufructus cum vſufructu. Reſpondeo non eſſe permutationem propriè ſumptam, ſed tantum quoad nomen, & impropriè *Ognate tract. 25. de permutatione diſp. 90. ſect. 3. num 72.* Ratio in vniuerſum eſſe poteſt, quia vt aſſerit *Gregorius Lopez in l. 1. tit. 6. part. 5. Azotus in ſumma num. 3. Bartolus in l. 1. ff. de rer. permut. Hoſtienſis in ſumma num. 3.* ad veram permutationem requiritur translatio veri Dominij, & pleni; per vſum fructum, autem, ſeruitutem, & ſimilia domiuium plenum, & perfectum non transfertur, adeòq; non propriè eſt permutatio. Verum tamen eſt, cum talis permutatio ſit rei ad rem imitatur permutationem, adeòque eſt ad modum ipſius, & etiam reducitur ad contractum innominatum, *Do, vt Des*, ſicuti reducitur contractus permutationis propriè ſumptus, vt ſupra probabamus.

Ognate. Greg. Lopez. Azon. Bartolus Hoſtienſis.

Imitatur modū permutationis, quamuis non ſit permutatio.

Hic latè eſſet agendum, an res Eccleſiaſtica poſſit eſſe materia permutationis non ſolum comparatiuè ad aliam rem Eccleſiaſticam, ſed etiam in ordine ad alias res, ſeu bona temporalia, ſed quia de hoc erit ſermo vberior, & ex profeſſo in ſubſequentibus, ideò ea omittentes ad alia progredimur.

Cauſa formalis permutationis, pręcipuè ſi de intrinſeca, & ſubſtantiali agamus, eſt mutuus contrahentium conſenſus, qui, ſi ſit inter præſentes, exhiberi poteſt per verba, per nutus, vel alia quæcunque ſigna externa, ſi verò inter abſentes per nuncios, per epiſtolas, vel aliam ſcripturam. Ad cauſam etiam formalem intrinſecam reduci poteſt rei traditio, quandòquidem permutatio eſt ex illis contractibus, qui propriè ſolo conſenſu non perficiuntur, ſed re ipſa, hoc eſt traditione ſuppoſito eodem conſenſu per contrahentes mutuo exhibito. Ad hanc cauſam formalem poſſunt vlterius reduci aliæ, ſiuè intrinſecæ accidentales, ſiuè extrinſecæ, vt ſi fiant per cautiones, ſiuè permiſſorias, ſiuè fideiuſſorias, ſiuè iuratorias, vel ſine illis ex beneplacito contrahentium, & item conditiones, quæ a iure poſitiuo inductæ fuerunt, vel inducuntur, de quibus infra.

Conſenſus exhiberi poteſt vel per nuntios, vel per ſcripturam, vel per nutus.

PRÆNOTIO IV.

An in iure nomine emptionis, & venditionis intelligatur etiam permutatio.

SVMMARIVM.

Propoſitio dubiorum in hac materia contingentium 1.

In legibus, ſiuè iuris communis, ſiuè municipalis nomine emptionis, & venditionis non comprehenditur permutatio in odioſis, ſecus autem in fauorabilibus 2.

Impoſito onere Gabella contractibus emptionis non intelligitur appoſitum permutationi 3.

Impoſito onere Gabella permutationi ex eo, quod ſit impoſitum venditiom, & emptioni, quorum nomine alicubi venit permutatio, pro permutatione duplex Gabella de iure communi videtur perſoluenda 4.

Si onus Gabella ſit expreſsè impoſitum permutationi de iure municipali regnorum Caſtella, & Luſitania duplex Gabella eſt perſoluenda, in alijs locis attendenda ſunt iura municipalia 5.

SVb hoc titulo multæ proponuntur difficultates ſcitu digniſſimæ, quæ etiam multum conferunt ad alia dubia practica, & neceſſaria enucleanda, & quidem primò proponitur, an in legibus iuris communis in prohibitione venditionis v. g. alicuius rei veniat, etiam permutationis prohibitio, nec ne. Secundò, ex ſuppoſitione, quod ſub iure communi veniat, vel non veniat, an veniat etiam, vel non 1

veniat

veniat in iure municipali. Tertiò, an quandò ex vi alicuius iuris, siuè communis, siuè municipalis, imponitur onus Gabellæ cuicunque venditioni intelligatur eodem iure impositum permutationi. Quartò ex suppositione, quod intelligatur impositum etiam permutationi, an pro illa duplex sit soluenda gabella, cum ex vtraque parte res certa conferatur ad differentiam venditionis, in qua vna dumtaxat confertur, & his similia. Non inuitus hunc titulum enucleandum assumo, quandoquidem viam aperit ad intelligendum, quandonam concedatur facultas ad permutandum, & quandò non ex prohibitione inducta venditionis.

Difficultates, quæ occurrunt examinandæ.

2 Assertio I. In legibus siuè iuris communis, siuè municipalis nomine emptionis, & venditionis non comprehenditur permutatio in odiosis, secus autem in fauorabilibus. Quoad primam partem de legibus iuris communis est aliqualitèr contra *Abbatem, Ioannem Andream, Immolam, aliosque Canonistas in c. primo de iis, quæ fiunt à prælato sine consensu Capituli, item contrà Azorium instit. mor. part. 3. lib. 7. c. prima de permut. dub. 3. Siluestrum verb. Permutatio 1. quæst. 3.*, qui omnes sine distinctione, & restrictione docent in iuribus communibus nomine venditionis venire etiam permutationem. Quoad secundam de legibus iuris municipalis est eiusdem Abbatis, aliorumque citatorum, qui aduersantur primæ parti.

Abbas. Ioannes Andreas Immola Azorius Siluester

Probatur prima pars, quià permutatio qua talis formalitèr est, non est propriè, & formalitèr venditio per ea, quæ latè tradidimus *sub hoc eodem tit. Contractus 6. Prænot. 1.*; & consentiunt *iidem Siluester Azorius, aliique prallegati* ea potissimum ratione, qua in emptione, & venditione conferatur res pro pretio, & è contra; in permutatione verò res, seu species pro re, seu specie, ergo odiosa, quæ sunt statuta aduersus emptionem, & venditionem, non sunt extendenda ad ipsam permutationem. Consequentia probatur, quia leges odiosæ, quæ statuuntur aduersus aliquod contractuum genus non extenduntur ad aliud genus; quamuis similitudinem aliquam teneat cum illo, & fortassis etiam habeat in se vehementiorem caussam odiorum, nisi exprimatur, vt videre est in multis legibus tum ciuilibus, tum Ecclesiasticis; & præcipuè in iure reseruante Episcopis vitium sodomiæ, quod vtpotè odiosum non extenditur ad vitium bestialitatis, quamuis hoc in se præferat maiorem difformitatem & hoc semper ad illam regulam generalem, quod odia sint restringenda; quæ locum habet non solum in iuribus municipalibus, sed etiam in communibus, cum sit regula indefinita, non limitata.

Permutatio nõ est formalitèr venditio Azorius Siluester

Odiosa non extenduntur vltrà expressa.

Secunda pars iisdem fere rationibus innititur, quibus prima, à quibus non discrepant assertores contrariæ sententiæ quoad eandem primam, in cuius propterea vlteriori probatione non immoror.

Probatur iam, quod tam in legibus iuris communis, quam municipalis locum habeant quoad fauorabilia etiam in permutatione ea, quæ dicuntur de contractibus emptionis, & venditionis. Fauorabilia non sunt restringenda, sed amplianda in ordine ad ea omnia, in quibus militat ratio ampliationis, ergo dispositio fauorabilis quoad emptionem, & venditionem extendi etiam poterit ad contractum permutationis, vbi non fuerit expressa prohibitio, & in hoc sensu præcisè existimo locutos *Nicol. de Neap. in l. 1. §. si quis in fraudem, & Gul. de Cun. in l. de quibus ff. de leg. 1.* dum dixerunt, quæ in iure dicuntur de venditionibus locum habere in permutationibus, & facit *c. 1. de iis, quæ fiunt à prælatis in vers. vendere, vel permutare.*

Fauorabilia sũt amplianda.

Nicol. de Naep Guliel. de Cun.

Assertio II. Imposito onere Gabellæ contractibus emptionis, & venditionis non intelligitur eodem onere affectus contractus permutationis *Azorius instit. mor. part. 3. lib. 7. cap. 1. dub. 3.* Clarè deducitur ex iis, quæ dicta sunt in præcedenti prænotione ad probationem primæ partis, quandoquidem onus gabellæ est odiosum, quod proindè non debet extendi vltra expressa in lege prohibente, quod verificatur, siue lex prohibens sit iuris communis, siuè dumtaxat iuris municipalis. 3

Azorius

Assertio III. Imposito onere gabellarum contractui permutationis ex eo, quod sit impositum contractibus venditionis, quatenus in aliquibus locis ex consuetudine appellatione venditionis veniat etiam absolutè permutatio de iure communi duplex gabella videtur persoluenda *Molina tract. 2. de iustitia disp. 336. versic. Lassarte vbi suprà prope medium.* 4

Molina. Lassarte

Probatur, quia in contractibus emptionis, & venditionis vel Gabella est soluenda per emptorem, vel per venditorem; Quodcunque ex his asseratur, semper sequitur, quod in permutatione per vtrumque contrahentem sit soluenda, ergo &c. Minor probatur ex *l. sciendum §. sed si quis permutauerit ff. de ædilit. edict.* vbi legitur *sed si quis permutauerit dicendum est vtrumque emptoris, & venditoris loco haberi*; quod idem expressè habetur *in l. 2. C. de rer. permut. ibique Gloss. vers. obtinere*, vnde meritò subdit *Molina loc. cit.*, quod in vnaquaque permutatione duplex emptio, & venditio esse censeatur, ergo si pro vnoquoque contractu emptionis, & venditionis gabella, vel per emptorem, vel per venditorem est persoluenda, pro contractu permutationis duplex est persoluenda, cum hæc duplici contractui emptionis, & venditionis æquipareter, & vterque permutans comparatione al-

Permutans habetur loco emptoris, & venditoris simul

terius subeat vices emptoris, & venditoris.

5 Assertio IV. Si onus gabellæ sit expressè impositum contractibus permutationis de Iure Regnorum Castellæ, & Lusitaniæ duplex Gabella est persoluenda, vna scilicet per vnum, altera per alterum ex permutantibus iuxta valorem rei, quam in commutatione pro re, quam tribuit, accipit *Lassarte de decim. vend. in scholijs ad l. 2. ante c. 1., & c. 17. a num. 1.* Expressè colligitur *ex l. 2. tit. 17. lib. 9. noua collect.* quoad Regnum Castellæ, & quoad illud Lusitaniæ ex articulis *da Sisa*, Quoad iura verò municipalia aliarum regionum eadem consulenda sunt. Crediderim tamen, vbi aliud expressè statutum non sit, Gabellam in contractibus permutationis soluendam esse quoad dimidium per vnum, & quoad aliud dimidium per alterum ex permutantibus.

Lassarte

PRÆNOTIO V.

An propter læsionem vltrà dimidium, detur recisio in permutationibus.

SVMMARIVM.

Proponitur status difficultatis 1.

Posita læsione vltrà dimidium etiam in permutatione conceditur beneficium l. 2. C. de resc. vend. vendit. 2.

Priuilegia quamuis sint stricti iuris extenduntur tamen, quando naturalis æquitas exigit extensionem 3.

Permutans sciente rem vitiosam quoad substantiam tenetur actione redhibitoria, quoad qualitatem verò actione quanto minoris 4.

1 TRahit originem præsens prænotio ex ijs, quæ dicta sunt *tom. 1. sub tit. Contractus II. de emptione, & venditione*, videlicet, quod in contractibus emptionis, & venditionis propter talem læsionem conceditur actio recisoria contractus vigore *l. 2. C. de rescindenda vendit.*, ex quibus consurgit ratio dubitandi, an idem, quod de eisdem dicitur, extendendum sit ad contractus etiam permutationum, de qua re latè *Baldus in d. l. 2. C. de rescind. vendit. nu. 3.* iuxta ea, quæ nos ex occasione assignamus *sub hoc eod. tit. Contractus VI. de permut. prænot. 1. vers. hus tam quoad res.* Pro quo

Baldus.

Aduerte textum *in d. l. 2. C. de rescind. vendit.*, quamuis secundum se consideratus videatur aliquo modo onerosus alteri ex côtrahentibus, illi scilicet in cuius fauorem inducta fuit læsio, nihilominus esse fauorabilem contractui absolutè, quandoquidem per illum nedum consulitur indemnitati læsi, sed singulariter inspicitur ad æqualitatem in contractibus conseruandam, & demendam inæqualitatem, quæ valdè noxia est eisdem contractibus. Quibus positis sit,

Textus in l. 2. C. de rescin vend. est fauorabilis côtractui secundum se.

Assertio. Posita læsione vltrà dimidium etiam in permutatione conceditur beneficium *l. 2. C. de rescindenda vend.* Ita *Baldus, qui supra cum alijs communiter.* 2

Probatur primò, quia in fauorabilibus nomine emptionis, & venditionis, non solum de iure communi, sed etiam de municipali venit etiam contractus permutationis per ea, quæ latè supra tradidimus in præcedenti prænotione, sed lex conferens ius ad recisionem est nedum fauorabilis læso, sed etiam eidem contractui per ea, quæ prænotauimus, ergo quoad tale ius recisionis nomine venditionis venit etiam permutatio, de qua loquimur.

Nomine emptionis in fauorabilibus venit etiã permutatio.

Probatur secundò, quia eædem militant rationes quoad hoc in permutatione, quæ militant in emptione, & ex alio capite nomine emptionis promiscuè venit permutatio *Bartolus, Baldus, Paulus Castrensis, & Salicetus in l. 1. & 2. C. de rerum permutatione, & l. 1. ff. de contrahenda emptione. Abbas, Ioannes Andreas, Immola in cap. 1. de ijs, quæ fiunt à Prælato sine consensu capituli*, ergo idem ius etiam quoad recisionem est concedendum. Antecedens probatur, quia ratio, ob quam concessum fuit beneficium *l. 2. C. de rescindenda venditione* eo respexit, vt tolleret enormem inæqualitatem in eodem contractu venditionis, sed hæc inæqualitas etiam interuenit in commutatione, quandò alter ex permutantibus læditur vltra dimidium, ergo &c.

Bartolus Baldus. Castrẽs. Salicetus Abbas. Ioannes Andreas Immola

Neque obstes priuilegia, vtpote stricti iuris, quandò concessa sunt vni contractuum generi, non extendi ad aliud genus contractuum, adeòque &c. non obstat, inquam, quia ad summam valet id, quod dicitur, quandò priuilegia sunt ex mero beneplacito concedentis, non autem quando ab innituntur naturali æquitati ad exigentiam eiusdem contractus, quia tunc vbi eadem militat ratio, priuilegia admittunt extensionem, maximè in fauorabilibus, vt in hypothesi, de qua loquimur. 3

Priuilegia extẽduntur quando exigit naturalis æquitas.

Ex ijs etiam fas erit deducere, quod permutans scienter rem vitiosam, si vitium sit quoad substantiam teneatur veriùs læsum actione redhibitoria iuxta textum *in l. sciendum C. de adilit. edicto*, si verò quoad quantitatem, vel qualitatem teneatur actione *quanto minoris*. Ratio est, quia cum huiusmodi actiones concedantur quoad res vitiosas venditas non videntur denegandæ quoad res vitiosas permutatas, quia militat eandem ratio, & iura videntur non minus voluisse consulere indemnitati contrahentium in contractibus onerosis venditionis, ac in contractibus permutationis. 4

Conceditur etiã actio redhibitoria, & quanto minoris.

PRÆ-

PRÆNOTIO VI.

Quanam actiones, & effectus consurgant ex contractu permutationis.

Permutatio completur per traditionẽ, inchoatur per pacta, firmatur per stipulationem 1.

Quid sit actio præscriptis verbis, & quandò detur 2.

Ad quanam possit esse actio in factum 3.

Actio præscriptis verbis propriè sumpta conceditur primariò in permutatione ad complementum contractus, quandò completus non est ex vna parte, & alter vult adimpleri 4.

In ijs casibus, in quibus vnus non potest adimplere promissum, datur actio alteri, qui adimplevit ad quantum interest 5.

Si ille, qui non adimplevit, non est impotens, & sit in mora, & animo deliberato non adimplendi, datur optio ei, qui adimplevit, vel ad quantum interest, vel ad complementum 6.

Condictio ob causam in contractu permutationis tunc conceditur, quandò ille, qui contraxit non complevit per traditionem conuenta, dum alter perfectè complevit 7.

Conceditur etiam condictio ob causam, si qui non adimplevit post lapsum temporis velit adimplere 8.

Condictio in hoc casu nõ solum est ad rem traditam, sed etiam ad fructus, & accessiones 9.

Intellige, nisi sint fructus merè industria 10.

In contractu permutationis oritur actio, quæ dicitur euictio 11.

Actio redhibitoria in contractibus permutationis tunc conceditur, quandò tradita fuit res vitiosa quoad substantiam 12.

Si defectus sit quoad quantitatem, talis tamen, vt si fuisset cognitus contractus, non fuisset initus, inducit actionem redhibitoriam 13.

Actus quanto minoris conceditur, quandò vitium est circà quantitatem, vel qualitatem 14.

Ex contractu permutationis oritur item actio ex dolo 15.

Datur etiam actio, qua dicitur interdictum vti possidetis 16.

NOnnulla quoad huiusmodi actiones, & effectus iam suprà attigimus *sub hoc eod. tit. Contractus VI. de Permut. Prænot. II. vers. ad secundam dicendum*; nunc ex professo ea, & alia ad huiusmodi actiones, & effectus pertinentia sunt adamussim examinanda. Pro quo

1 Aduerte primò, quod quamuis permutatio propriè, & rigorosè non compleatur, seu consummetur, nisi per mutuam ex vtraque parte rei permutatæ traditionem, per nuda tamen pacta quodamodò stipulatione magis radicetur. Considerata igitur permutatione, vt per nuda pacta inchoata, certum est per illam nullam acquiri actionem, nullamq; contrahi obligationem per ea, quæ latè tradidimus *tom. primo sub tit. Contractus I. de Contractibus, vt sic Prænot. 4.* Considerata verò, vt firmata est stipulatione, quamuis propriè, & in rigore perfecta commutatio non sit, parere tamen actionem, & inducere obligationẽ eiusdem clarè liquet *ex l. ex placito C. de rerum permut.* vbi expressè sic legitur. *Ex placito permutationis nulla re secuta constat nemini actionem competere, nisi stipulatio subiecta ex verborum obligatione quæsierit partibus actionem* vbi *Baldus nu. 11.* subdit. *Ex pacto permutationis non oritur actio, nisi vestiatur.* Hoc idem colligitur *ex l. iuris gentium ff. de pactis, & l. 2. C. de contrah. stipul. & l. scire 6. eod. tit. & l. 4. C. de rerum permut.* Considerata verò, vt consummata per mutuam traditionem est in confesso apud omnes parere actionem, & inducere obligationem.

Permutatio, vt firmata stipulatione parit actionẽ.

2 Aduerte secundò, id, quod potissimum in controuersiam vertitur quoad præsens institutum, hoc esse, quænam sit hæc actio, seu obligatio, quæ conceditur, seu contrahitur in permutatione quandò stipulatione firmatur, vel consumatur traditione? Actio, quæ propriè conceditur contractibus nominatis dicitur de nominatione desumpta à contractu, vi cuius conceditur, sic dicitur actio ex empto, quæ vigore emptionis prouenit; actio ex vendito, quæ vi venditionis, actio ex locato, quæ vi locationis, actio ex conducto, quæ vi conductionis &c. Vltrà hanc actionem alia est actio, quæ communis est omnibus contractibus innominatis, & quæ dicitur actio præscriptis verbis, de qua in corpore iuris habetur titulus post titulum de rerum permutatione; hæc etiam actio dicitur actio in factum per ea, quæ notat ex communi *Ognate d. tract. 25. de permutatione disp. 90. sect. 2. nu. 14.* iuxta textum *in l. si tibi rem §. Iulianus ff. præscriptis verbis.* Dicitur autem *præscriptis verbis*, quia in formulis actionum, quandò illa debebatur, præscripta contrahentium verba ponebantur, ex quibus Iudicum animus inclinabatur ad iudicandum, & talem retinet denominationem, quià, cum vt habetur *in l. 2. ff. de præscriptis verbis* defficiant vulgaria, atque vsitata actionum nomina, & plura sint negotia, quam vocabula iuxtà textum *in l. 4. ff. eod. tit.* à verbis, quæ sibi præscribunt contrahentes in contrahendo, actio, quæ conceditur, nomen acquirit, & retinet.

Actio qua conceditur, contractibus nominatis, denominatur, desumitur à contractu.

Ognate

Actio præscriptis verbis dicitur etiã actio in factum.

3 Actio hæc præscriptis verbis, vel potest esse ad implementum contractus, vt scilicet conuentum mutua pactione adimpleatur, vel ad quantum interest, quod non fuerit conuentum adimpletum, per quod ille, qui non adimpleuit, obligatur ad interesse, vel ad dissolutionem contractus, quatenus ipso non completo possit ille,

Enumerantur ea, ad quæ potest esse actio præscriptis verbis.

qui compleuit agere ad recuperandam rem, quam ipse dederat. Primo modo dicitur propriè actio præscriptis verbis. Secundo modo actio ad quantum interest. Tertiò modo condictio ob causam causa non secuta.

Porrò vltrà allegatas actiones potest esse actio redhibitoria; quæ confert ius ad recuperandam rem prius datam, vel ad ipsam recipiendam, si fuerit vitiosa, quod potissimum contingit, quandò vitium, seu defectus est quoad substantiam, ratione cuius redditur absolutè inutilis ad eos vsus, ad quos eadem res est destinata, & item actio quantominoris, quæ confert ius ad exigendum complementum pretij, vel valoris, quandò res, quæ data est minoris valet, quam altera, quę pro eadem confertur. Duplex hæc actio videtur in aliquibus coincidere cum actione præscriptis verbis, prima quidem cum condictione ob causam, secunda cum actione ad quantum interest, licet in multis discrepant, nam in primis actio ad quantum interest supponit non complementum contractus quoad conuenta, ob quod oritur ius ad interesse respectu eius, qui adimpleuit, & onus ad illud respectu illius; qui non adimpleuit, actio verò quanto minoris est cum implemento conuentorum, sed cum inæqualitate ad rem ex altera parte collatum. Item actio cum condictione ob causam supponit etiam non implementum conuentorum; actio verò redhibitoria est cum implemento, sed cum supponat contractum initum in re vitiosa quoad substantiam, tribuit fundamentum ad restitutionem ipsius. His pro notitia suppositis

Actio redhibitoria, & actio quanto minoris, & conditio ob causam.

In contractu permutationis oriri actionem præscriptis verbis interueniente defectu quoad conditiones ad eundem contractum pertinentes clarè liquet ex textu *In l. in rebus 6. ff. præscriptis verbis* ibi. *Rebus certa lege traditis, si huic non pareatur præscriptis verbis dandum actionem ciuilem iuris auctoritas demonstrat*. Id, quod potissimum in præsenti controuertendum est in eo consistit, quandonam concedatur actio præscriptis verbis præcisè, quandonam actio ad quantum interest, quandò condictio ob causam, quandò actio redhibitoria, & quandò actio quantominoris.

4 Assertio I. Actio præscriptis verbis propriè sumpta conceditur in contractu permutationis præcipuè, & primariò ad complementum contractus, quandò completus non est ex altera parte, & qui compleuit ex sui parte vult adimpleri *Azorius instit. mor. part. 3. lib. 7. de permut. cap. 2. Ognate d. tract. 25. de Permut. disp. 91. sect. 6. num. 33. Azorius in summa num. 6. Hostiensis ibid. num. 6.* Colligitur *ex l. 1. & l. ex empto ff. de action. empt. & l. rebus C. de rerum permut.*

Azorius. Ognate. Azorius. Hostiensis.

Probatur insuper ratione, quia natura cuiuscumque contractus primaria intentione respicit, vt ipse contractus perfectè compleatur, & conuenta per mutuum contrahentium consensum fiant, ergo actio præscriptis verbis, quæ conceditur in contractu permutationis primariò est ad complementum eiusdem contractus, hocque potissimum contingit, quandò sine yllo suo detrimento potest ille, qui adimpleuit, rem promissam consequi.

Natura contractus primaria exigit vt compleatur.

Assertio II. In ijs casibus, in quibus ille, qui non adimpleuit factus est impotens ad adimplendum per traditionem rei promissæ, vel quià rem non amplius habet in sua potestate, vel quia res illa perijt, vel quia illam ab initio non habuit, vel quià erat aliena, vel quià alter per legitimam præscriptionem illam acquisiuit conceditur ei, qui adimpleuit actio ad quantum interest. Colligitur *ex tot. tit. ff. & C. de rerum permut. & præscriptis verb.* & vlterius sic 5

Probatur, quia ex quo alter non adimpleuit, alter passus est totum id, quod ad ipsum interera, quod adimpleuisset; nec potest agere ad adimplementum, ergo congruentèr poterit agere ad totum id, quod eidem intererat, quod contractus fuisset completus. Consequentia probatur, quià defectus vnius contra conuenta non debet alteri obesse, qui circa talem contractum in nullo defecit, ergo aduersus ipsum ille, qui non defecit, potest agere ad totum suum interesse

Defectus vnius non debet alteri obesse.

Hic oritur difficultas, an si ille, qui non adimpleuit, non sit impotens ad adimplendum conuentum sit in optione eius, qui adimpleuit, vel agere ad complementum, vel ad quantum eidem interest. Ex ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus I. de contractibus vt sic Pranot. 4. num. 6.* videtur dicendum, vtique eum, qui adimpleuit, habere actionem ad alterutrum quasi in pœnam eius, qui non satisfecit, ad complementum quidem, quia in pactis respectiuis semper implicitè videtur inesse tacita conditio ea seruandi, si alter ex contrahentibus, ea seruare potest, ad agendum verò ad quantum interest propter ius, quod natura fauente acquirit, & propter dispositionem iuris positiui concedentis talem actionem. Nihilominus cum distinctione 6 respondendum est, vel enim ille, qui non adimpleuit, adhuc est in mora, & animo deliberato non adimplendi, vel licet fuerit in mora, promptum tamen animum habet adimplendi; si primum; certè ei, qui satisfecit competit optio, & electio ad alterutrum propter rationem, quam mox insinuaui, quia scilicet in pactis respectiuis ea semper inest conditio adimplendi, si alter adimplere potest, & ecce ius ad complementum, & cùm ius aquisierit ex pacto, & dependenter ab eodem a dispositione iuris ad consumationem contractus, & ad defectum eiusdem ad quantum ipsi intereſt

In pactis respectiuis semper inest tacita conditio ad implēdū, si alter adimpleuerit.

tereſt

tereſt, quod non fuerit conſummatum, poteſt intentare actionem ad ea, quæ paſſus eſt, & ecce actio ad quantum intereſt; ſi ſecundum, cum per purgationem moræ per animum illum ſatisfaciendi, ſeu per actualem ſatisfactionem pactum illud fiat quodammodo veſtitum, habet quidem locum ad complementum, ſed ſimul etiam poteſt agere ad quantum intereſt, & ſic verificatur, quod in ea hypotheſi ille, qui non ſatisfecit, & fuit quodamodò in mora debeat rem conuentam tradere cum omnibus ſuis fructibus, & acceſſionibus, quæ ex eodem contractu debentur, nam hæc omnia pertinent ad quantum intereſt adimplenti, quod contractus non fuerit completus. Hæc omnia colligo tum ex dictis *in eod. tom. primo ſub tit. Contractus I. Prænot. 4. num. 5. verſ. tertia pars patet*, tum *ex Ognate d. tract. 25. de permutatione diſp. 91. ſect. 3. num. 36., & 37.*

Ognate.

7 Aſſertio III. Condictio ob cauſam in contractu permutationis tunc conceditur, quandò ille, qui contraxit, non compleuit per traditionem contractum iuxta conuenta, dum alter perfectè per traditionem compleuit; ſi enim iſte nolit agere præſcriptis verbis, nec actione quantum intereſt poteſt agere actione dati ob cauſam. Hæc autem actio dati ob cauſam cauſa non ſecuta in eo conſiſtit, vt poſſit illud repetere, quod dedit, quia dedit ob cauſam, & cauſa ſecuta, ſeu adimpleta non eſt. In hac autem hypotheſi ex vi huius actionis ille, qui rem alterius recepit, & non ſatisfecit per traditionem ſuæ, non ſolum rem receptam debet reſtituere, ſed omnes eiuſdem fructus, & acceſſiones. *Hoſtienſis in ſumma num. 8. Azorius inſtit. mor. part. 3. lib. 7. de permutatione cap. 2. Ognate d. tract. 25. de permutatione diſp. 91. ſect. 3. num. 39.* Colligo hanc aſſertionem *ex l. 1. §. fin. ff. de rer. permut.* & *ex l. quoniam C. eod. tit.* vbi legitur, *vt vel præſtetur contractus, ſi ſtipulatio præceſſit, vel quod dedit cauſa non ſecuta reſtituatur*, & *ex l. 5. & 7. C. eod. tit.* vbi ſic habetur. *Quantum dediſti cauſa non ſecuta condicere tuo deſiderio poteris.*

In quo conſiſtat actio cōditionis ob cauſa

Hoſtienſis. Azorius Ognate.

Probatur prima pars, quod ſcilicet poſſit condicere. In contractibus reſpectiuis ea ſemper implicitè, & ex natura ſua ineſt conditio adimplendi conuenta, ſi alter contrahens adimpleuit, vel adimplere velit, ergo ſi frangat vnus, & non ſeruet, præſumitur voluiſſe nec ipſe ſeruare iuxtà vulgata dicta *Frangenti fidem licet fidem frangere*, & conditionata non obligant, non adimpleta conditione.

Conditionata non obligant, niſi adimpleta cōditione.

8 Hic etiam oritur difficultas, an ſi qui non adimpleuit interpoſita mora habeat animum poſtea adimplendi poſſit ille, qui adimpleuit condicere ob cauſam non ſecutam, an verò teneatur agere ad complementum. Qua in re videtur abſolutè dicendum, quod poſſit condicere, quia textus *in l. quoniam C. de rerum permutatione* videtur conferre poteſtatem ad alterutrum, cum ſub diſiunctо dicat, *vel vt præſtetur contractus, ſi ſtipulatio præceſſit, vel quod dedit cauſa non ſecuta reſtituatur*, quod clarius liquet *ex cit. l. 7. C. eod. tit.*, vbi rem confert deſiderio eius, qui adimpleuit, dum dicit. *Quantum dediſti, cauſa non ſecuta condicere tuo deſiderio poteris*, vbi nota illam particulam, *tuo deſiderio*, quæ maximè fauet ei, qui adimpleuit, quod præcipuè verificatur, quandò mora interpoſita eſt vltrà conuenta, nam ſi talis dumtaxat mora eſt interpoſita, qualis arbitrio prudentum non creditur ſufficiens ad diſſoluendum contractum, non videtur congruè conferre ius ad condictionem ob cauſam non ſecutam.

Poteſt etiā condicere, quamuis alter velit adimplere.

Niſi mora fuerit modica.

Probatur ſecunda pars, quod ſcilicet 9
condictio non ſolum ſit ad rem traditam repetendam, ſed etiam ad omnes eiuſdem fructus, & acceſſiones. Quià moroſus debet implentem omninò ſeruare indemnem iuxta textum cit. *in l. quoniam C. de rer. permut.* ſed niſi reſtitueret rem receptam cum omnibus ſuis fructibus, & acceſſionibus ipſum adimplentem non ſeruaret indemnem, ergo &c. Minor probatur, quia ſi rem illam non tradidiſſet vtique fructus illos, & acceſſiones fuiſſet conſecutus, & illa conditio, quæ ineſt ſimplicitèr, & implicitè contractui ſuſpendit effectus vſque ad complementum conditionis.

Condictio eſt etiā ad fructus, & acceſſiones.

Dices primò ex dictis *ſub hoc tit. Contractus VI. de permut. Prænot. II.*, & *tom. primo ſub tit. Contractus V. de Cambijs I. Prænot. 1. num. 4.* per traditionem rei quamuis ex vna dumtaxat parte factam transferri dominium eiuſdem rei, ergo fructus, & acceſſiones dependentèr à tali re percepti, ſeu factæ cedunt ei, qui recepit vtpotè Domino, adeòque non ſunt reſtituendi. Sed contrà, quia quamuis innocens, ſeu ille, qui adimpleuit, non poſſit percipere illos fructus, ſeu acceſſiones ex vi dominii, quod iam in alterum contrahentem noxium tranſtulit, poteſt tamen exigere, quaſi in compenſationem fructuum, & acceſſionum quas, ſeu quos percepturus fuiſſet ex re ſibi promiſſa, ſi illi tradita fuiſſet. Dici etiam poſſet, quod dominium non fuit in ipſum noxium tranſlatū, niſi conditionatè & ſecundum quid, ea ſcilicet conditione, quod ſi tempore conuento non ſolueret quaſi in pœnam culpabilis moræ teneatur nedum rem acceptam ſic volente innocente reſtituere, ſed etiam fructus indè perceptos erogare, ne ex propria iniuria eos fructus percipiat, quos innocens fuiſſet percepturus.

Exigere quaſi in compenſationem fructuum, quos percepiſſet, & in pœnam culpabilis moræ.

Aduerte hic tamen, quod huiuſmodi 10
fructus, quos ex re ſibi tradita per inno-

centem noxius potuit percipere, possint dupliciter considerari, quatenus scilicet vel sunt fructus propriè eiusdem rei, qui ex eodem emanassent, etiam si non fuisset tradita eidem noxio, vel sunt fructus industriæ eiusdem noxij dependenter ab eadem re, quos ipse innocens, si non tradidisset, non percepisset. Si sint fructus primi generis, vtique cum re tradita ex condictione ob causam sunt restituendi propter rationes, quas attigimus in responsione ad instantiam; si sint secundi generis, vtique cum re accepta noxius non tenetur restituere, eo quia non sunt fructus rei, sed propriæ industriæ præcisè, quæ non cedit, nisi in fauorem ipsam applicantis iuxtà ea, quæ latè alibi tradidimus.

Industria nō ceditur, nisi in fauorem ipsā applicātis.

Dices secundò, si res tradita per innocentem noxio, antequam iste aliam conuentam eroget, pereat, periculum eiusdem rei pertinet ad ipsum noxium, ergo etiam & commoda, quæ percipiuntur ex fructibus, & accessionibus debent ad ipsum pertinere. Consequentia patet ex illo communi Iuristarum effato, ad quem pertinent incommoda pertinere debent & commoda. Sed contra, fateor periculum pertinere debere ad ipsum noxium; tùm quia innocens dominium talis rei transtulit in ipsum noxium, cui propterea debet cedere illud periculum; tùm quia noxius ex propria culpa non debet commodum reportare; nego tamen inde sequi, quod & commoda talis rei debeant ad ipsum pertinere, quia cum in mora culpabili sit; vel fuerit, & quodamodò causa, cur ipse innocens illos fructus non fuerit assecutus, vel alios similes, quos potuisset acquirere ex alia re permutata, si illam habuisset, debet quasi in compensationem illos restituere; & in pœnam non consummatæ permutationis ex sui parte. Ad illud vsitatum effatum, quo dicitur *ad quem pertinent incommoda pertinere debent & commoda*, dicendum est verificari, quotiescunque ille, qui suffert incommoda, non fuit causa aliorum incommodorum respectu alterius contrahentis, quia tunc debet illa compensare, & debet sibi imputare, quod fuerit in mora, & ratione eiusdem non possit commoda rei percipere.

Proponitur instantia aduersus assertionem, & simul dissoluitur.

Assertio IV. In contractu permutatio-
11 nis oritur actio, quæ dicitur euictio. *Hostiensis in summa num. 8. Ognate d. tract. 25. de permut. disp. 91. sect. 3. num. 46.* Colligitur assertio *ex l. 1. C. de rer. permut.* si enim res permutata ab alio, qui sit verus dominus, euincatur, tunc ille, qui recepit rem, quæ euincitur, etiam si sibi fuerit tradita per bonam fidem habere potest regressum contra alium, qui secum permutauit, vel ad recuperandam rem, quam ipsi tradidit, vel ad quantum ipsi interest, quod res illa non fuisset aliena, seu euicta.

Hostiensis. Ognate.

Probatur. Si alter ex contrahentibus non tradiderit rem conuentam, dum alter adimpleuit, potest hic, vel agere ad complementum, vel ad quantum sibi interest, quod ille alter tradiderit per ea, quæ fusè superius dicta sunt, ergo etiam poterit agere ad quantum sibi interest, quamuis alter etiam tradiderit, si tamen tradiderit rem alienam, seu quæ posteà euincatur. Consequentia probatur, quia quod tradiderit rem alienam, quæ tamen euincatur, & quod non tradiderit paria sunt quoad effectum, ergo si in primo casu potest agere ad quantum sibi interest, poterit etiam in secundo.

Traditio rei alienæ, & non traditio quoad effectum paria sunt.

Probatur secundò, quia in alijs contractibus onerosis præcipuè emptionis, & venditionis in hypothesi euictionis datur regressus aduersus eum, qui tradidit rem quæ euincitur, vt est in confesso apud omnes, ergo etiam talis regressus in casu euictionis concedendus est quoad permutantem, qui rem non alterius permutantis, sed alienam recepit. Consequentia tenet, quia quoad casum euictionis pari passu procedunt contractus emptionis, & venditionis, & contractus permutationis per ea, quæ scribit *Azorius instit. mor. part. 3. lib. 7. cap primo vers. dubium in quibus emptio, & permutatio*.

Azorius

Assertio V. Actio redhibitoria in con- 12
tractibus permutationis tunc conceditur, quandò tradita fuit res vitiosa quoad substantiam, & non apta absolutè secundum se ad eos vsus, ad quos est ordinata ob defectus substantiales *Salicet, Bartolus, Baldus, & Iason in l. 1. ff. de rerum Permut. num. 5. Hostiensis in summa num. 8.* Colligitur ex *l. sciendum §. deinde vers. sed si quis permutauerit ff. de adil. edict. & ex l. Aristo 2. ff. de rerum permut.*

Salicet. Bartolus Baldus. Iason. Hostien.

Quod autem hæc actio redhibitoria concedatur in contractibus permutationis clarè liquet *ex d. l. sciendum C. de adil. edicto.* & ratione etiam euincitur, quia eadem actio redhibitoria est maximè fauorabilis nedum læso ob vitium rei non manifestatum, sed etiam contractui, sed in ijs, quæ fauorabilia sunt, ea, quæ dicuntur de contractibus emptionis, & venditionis extenduntur etiam ad contractus permutationis per ea, quæ latè supra tradita sunt, ergo si actio redhibitoria conceditur in contractibus emptionis, & venditionis interueniente iusta, & legitima causa non erit, cur etiam non sit concedenda interueniente eadem, & simili causa contractibus permutationis

Euincitur ex paritate emptionis, & venditionis.

Quod autem tunc solùm concedatur, quandò res, quæ est tradita, est vitiosa quoad substantiam, & inepta ad eos vsus, ad quos est destinata claré liquet ex iis, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus II. de emptione, & vend. Prænot. 7. num. 4. & 5.* vbi dictum est ex defectu pertinente ad

quan-

quantitatem, vel qualitatem regularitèr non dari actionem ad recisionem contractus, sed dumtaxat ad adæquationem, nam ille, qui permutat, rem aliam loco suæ permutatæ acquirit, supponitur absolutè rem illam velle acquirere secundum illam quantitatem, & qualitatem, vndè si deficit illa quantitas, vel qualitas præsumendum est consentire in substantiam, & solum non consentire in defectum illum quantitatis, ad quod corroborandum maximè facit illud, quod dictum fuit *sub tit. Contractus I. Disquis. 9. resp. 2.* nempè dolum inducentem ad maius pretium, quam res secundum se absolutè valeat non præsumi inducere ad consensum contractus absolutè secundum se, sed tantum ad illam quantitatem, & sic in ordine ad substantiam contractus præsumendus est subsistere, ergo nisi fuerit defectus substantialis in re permutata non erit concedenda actio redhibitoria, sed ad summum actio quanto minoris.

Vitium quoad quantitatē non tollit cōsensum quoad substantiam.

13 Hic tamen aduertendum est, quod si defectus existens in re permutatam, quamuis sit solummodò quoad quantitatem, seu qualitatem talis fuerit, vt cum ipso, si cognouisset deceptus, non contraxisset, tunc dari posset actio redhibitoria, quia tunc talis deceptio fuisset causa formalis contractus, ità vt cognita deceptione, seu dolo ille non fuisset celebratus, & sic defecisset substantialis forma contractus, quæ est consensus.

14 Assertio VI. Actio *quanto minoris* in contractibus permutationis tunc conceditur, quandò ex altera parte tradita fuit res vitiosa, vel quoad qualitatem, vel quoad quantitatem; ita tamen, vt non deficiat quoad substantiam. Colligitur hæc assertio ex mox dictis in præcedenti assertione, & etiam ex dictis *sub dict. tit. Contractus II. de empt. & vendit. Prænot. 7. num. 4. & 5.* & quidem consonat rationi, quandòquidem in omnibus contractibus onerosis, vtpotè pertinentibus ad iustitiam commutatiuam seruanda est æqualitas dati ad acceptum, & vbi eadem non est, constituenda est per adæquationem, sed quandò res vitiosa traditur quoad quantitatem, vel qualitatem non est propria, & rigorosa æqualitas; ergo constituenda est, vt contractus sit absolutè iustus, ergo ex ea parte, quæ ex tali defectu læsa est concedenda est actio, quæ dicitur quanto minoris ad consequendum scilicet adæquationem per supplementum rei, quæ deficit in dicta quantitate, vel qualitate.

Seruanda est æqualitas in omnibus contractibus.

15 Assertio VII. Ex contractu item permutationis oritur actio ex dolo. Est communis apud omnes; vt supponit *Ognate d. tract. 25. de permut. disp. 91. sect. 3. nu. 40.* Probatur ex ijs, quæ dicta sunt *tom. primo sub tit. Contractus I. de contractibus, vt supra Disquis. 9. nu. 4. & 5. & seqq.* nam in quocunque contractu, si fuerit dolus antecedens circa substantiam contractus, & fuerit contractus bonæ fidei ipsum ipso iure irritat iuxtà textum *in l. & eleganter ff. de dolo*, si verò sit contractus stricti iuris per exceptionem, & actionem corrigitur iuxta textum *in l. dolo C. de inutilib. stipul.* si verò dolus, seu deceptio fuerit quoad qualitates contractus, ità tamen, vt causam dederit contractui tunc datur actio ad recisionem eiusdem ob defectum consensus præ tempore in decepto per ea, quæ tradit *Ognate loco mox cit.* & quæ tenent omnes Theologi, & canonistæ, si verò causam contractui non dederit, & tunc conceditur actio, non quidem ad recisionem contractus, cum hic per consensum absolutè præstitum in sui substantia subsistat, sed ad recipiendum à decipiente id, in quo per dolum innocens fuit damnificatus *Glosa cap. cum dilecti de empt. & vendit.* iuxtà textum *in l. Iulianus §. si venditor ff. de action. empt. & l. si quis affirmauerit ff. de dolo.*

Ognate.

Ex diuersitate doli diuersa actio conceditur, & quomodo.

Glosa.

16 Assertio VIII. Datur etiam in contractu permutationis actio, quæ dicitur *interdictum vti possidetis*. In hac actione non diu immorandum, quandoquidem congruum naturæ contractus est, vt qui per permutationem rem sibi traditam acquisiuit ius habeat illam detinendi, nec possit priuata auctoritate illius possessione, seu dominio spoliari. Hoc autem interdictum *vti possidetis* non datur, nisi iustè possidenti, & ille obtinet in eo, & non alius *Dom. Petrus Phylip. Corneus in cons. 270. incip. laboris 15. in litera H. in 4. parte.* Potissimum per hoc interdictum vti possidetis prohibetur quis turbari in possessione sua, nisi a turbante possideat vi, clam, vel precario reseruata quæstione proprietatis in alio iudicio cum remedio satisdationis, vel transferendæ possessionis. Ita expressè *Salicetus in l. vnica C. vti possidetis*. Sed de ijs alibi suo loco

Quid sit inter dictum vti possidetis

Petrus Phylip. Corn.

Salicet.

Huiusmodi actiones, quas hactenus diximus prouenire a contractu permutationis intelligendæ sunt ità ab illo promanare secundum debitam proportionem, vt etiam sint concedendæ, quamuis de illis nihil expressè actum fuerit in celebratione contractus, quia insunt ex natura eiusdem contractus *l. in vendendo ff. de contrahen. emption. & l. pacta conuenta ff. eod. & l. ex empto ff. de act. empt.* in ijs etenim, quæ natura ex se ipsa disponit, oritur obligatio etiam si non inducatur per expressa pacta, & speciales conuentiones, atque de his satis.

Huiusmodi actiones insunt ex natura sua contractibus.

PRÆNOTIO VII.

De Permutatione rerum Ecclesiasticarum.

SVMMARIVM.

Diuisio rerum Ecclesiasticarum in duas species 1.
Res Ecclesiæ temporales mobiles, quæ seruando seruari non possunt, possunt commutari 2.
Res Ecclesiæ temporales immobiles, quæ seruando seruari possunt permutari non possunt cum purè sæcularibus, nisi interuenientibus causis, & iuris solemnitatibus 3.
In quo consistant causæ, & solemnitates 4.
Res temporales Ecclesiæ immobiles, vtique sunt permutabiles cum alijs rebus temporalibus Ecclesiæ immobilibus sine assensu Papæ 5.
Proponuntur argumenta in contrarium, & soluuntur 6.
Res spirituales Ecclesiæ non possunt permutari cum temporalibus, siuè sæcularibus, siuè Eccles. 7.
Res spirituales Ecclesiasticæ possunt ad inuicem permutari 8.
Requiritur tamen Episcopi auctoritas 9.

FVsè agemus de ijs, quæ sub hoc titulo continentur, dum de alienatione bonorum Ecclesiasticorum; Ne tamen hic aliquid omittatur, quod ad præsens institutum pertinere possit, nonnulla speciatim hic sub breuitate transcurrimus. Pro quibus

Aduerte res Ecclesiasticas esse sub du-
1 plici differentia, aliæ merè temporales, aliæ spirituales. Sub prima differentia sunt vineæ, prædia, census, mancipia, & his similia, quæ secundum se sunt purè temporalia, quamuis ratione dominij translati in Ecclesiam facta sint Ecclesiastica. Sub secunda continentur præbendę, beneficia, decimæ, & huiusmodi. Porro res Ecclesiasticæ temporales adhuc sunt sub duplici classe; vel enim sunt res temporales mobiles, vt pecuniæ, gemmæ, aurum argentum &c. vel immobiles, vt prædia, arbores, vineæ &c. Rursus mobiles, vel pretiosæ, quæ seruando seruari possunt, cuiusmodi sunt gemmæ, calices &c. vel quæ seruando seruari non possunt, sed ipso vsu consumuntur.

Diuersimoda comparatio rerum Ecclesiasticæ. Aduerte secundò, dum agitur de permutatione rerum Ecclesiasticarum easdem, vel posse comparari inter se, quatenùs scilicet vna res Ecclesiastica possit cõmutari cum alia re Ecclesiastica, & hoc siuè res Ecclesiastica fuerit spiritualis comparatiuè ad aliam Ecclesiasticam spiritualem, vel etiam ad Ecclesiasticam temporalem, siuè fuerit Ecclesiastica temporalis in ordine ad Ecclesiasticam spiritualem, vel etiam Ecclesiasticam temporalem, vel posse comparari ad res purè temporales, quatenùs possit fieri permutatio cum rebus purè temporalibus pretio æstimabilibus. Porrò facta comparatione ad res siuè spirituales, siuè temporales, inquirendum remanet, quandonam fieri possit talis commutatio, & quandò non, & ex suppositione, quod possit fieri, quanam auctoritate? an permutantis simpliciter, an dumtaxat superioris, & cuiusnam? Quibus suppositis sit

Assertio I. Res Ecclesiæ temporales si 2
sint mobiles, quæquè seruando seruari non possunt, possunt commutari. Est communis apud omnes, & hoc etiam sine solemnitatibus, & sine præuio iuris ordine.

Lex prohibens est stricti iuris, & exceptiua. Probatur primò, quia *toto tit. de reb. Eccl. non alienan.* prohibentur dumtaxat alienari, seu permutari res Ecclesiæ immobiles, & pretiosæ mobiles, quæ seruando seruari possunt, ergò non cadunt sub prohibitione res, quæ seruando seruari non possunt. Consequentia probatur, quia lex prohibens est stricti iuris, & exceptiua, quæ non extenditur vltrà expressa, & excepta, ergo non afficit res mobiles, quæ non exprimantur, nec excipiantur.

Probatur secundò, quia res, quæ seruando seruari non possunt ipso vsu consumuntur, nec per earundem alienationem læditur ius Ecclesiæ, cuius sunt, quinimmò deputantur ex natura sua ad consumptionem, & alienationem ergò legitime possunt commutari cum alijs rebus, vel mobilibus, quæ seruando seruari non possunt, vel cum immobilibus pretiosis, quæ seruando seruari possunt.

Assertio II. Res Ecclesiæ temporales 3
immobiles permutari non possunt cum purè temporalibus sæcularibus, nisi interuenientibus iustis causis scilicet necessitatis, vel euidentis vtilitatis, & præscriptis solemnitatibus. Colligitur *ex c. nulli de reb. Eccl. non alienandis, & ex Extrauag. Pauli II. Incip. Ambitiosæ Rebuffus ad l. alienationis verbo 28. vers. 12. ff. de verb. signif. & in c. alienatio num. 66. Caldas Pereira de resol. empt. c. 5. num. 36. Augustinus Barbosa tract. de appellat. verb. verbo alienatio num. 7. & collect. ad l. Sancimus, & ad c. nulli num. 16. Pirrus Corradus de disposit. lib. 9. cap. 10. num. 1. 2. & 3.* Rebuff. Caldas Pereira. Augusti. Barbosa. Pirrus Corrad.

Probatur assertio, quià permutatio qua permutatio est, species est alienationis per textum clarum *in l. vnica C. de fundo dotali*, quia nomine alienationis venit quicunque distractus, & actus, per quem dominium transfertur in alium *l. alienationis verba ff. de verb. signif. Iason in l. qua delegato ff. de leg. 1. num. 27. Decius cons. 660. num. 8 Afflictus decis. 260. num. 7. Lapus allegat. 4. in princip. Rota decis. 196. apud Seraphinum decis. 608. part. prima diuers. Aloisius Riccius. part. 2. collect. 466., & part. 8. collect. 3483.* Iason, Decius, Afflict. Lapus, Rota. Aloisius Riccius.

5483, ſed per d. c. *nulli, & tot tit. de rebus Eccl. non alien*, prohibetur alienatio rerum Eccleſiaſticarum ſine debitis cauſis, & ſolemnitatibus, quod fortius vrgetur per d. extrauag. Pauli II. ambitioſæ, ergo &c.

4 Hic explicandum remanet, quænam ſint iuſtæ cauſæ requiſitæ ad alienationem, & quænam forma præſcripta ex diſpoſitione iuris, ſeu quod idem eſt, quænam ſolemnitates requirantur, ſed quià de ijs fuſior erit ſermo ſub tit. *Alienatio* ideò breuitèr me eximo ab hac difficultate; aſſero etenim potiſſimas cauſas eſſe vrgentem neceſſitatem, vt colligitur *ex c. ſine exceptione, & c. 1. de reb. Eccl. non alien. in 6. Rota apud Seraphinum deciſ. 508., & 1490.* ſolemnitates verò de iure antiquo quatuor potiſſimum cõtinere, ſcilicet auctoritatem Prælati, tractatum, conſenſum capituli, vel rectoris, & ſubſcriptionem, de iure vero nouo *ex vi d. Extrauag. Ambitioſa*, etiam requiri aſſenſum Apoſtolicum, vel reſpectu regularium expreſſam licentiam Sacræ Congrægationis.

Rota. Paulus II.

5 Aſſertio III. Res Eccleſiæ temporales immobiles, & etiam mobiles pretioſę, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, vtique ſunt permutabiles cum alijs rebus Eccleſiæ temporalibus immobilibus, ſeù mobilibus pretioſis, quæ ſeruando ſeruari poſſunt ſine aſſenſu Apoſtolico, ſeu Sacræ Congregationis reſpectu Regularium *Treuiſanus deciſ. 56. part. 2. Riccius in praxi rerum for. Eccl. deciſ. 38., & prima part. praxis aurea reſol. 35. Nauarrus conſul. 15. de reb. Eccl. non alienan. Auguſtinus Barboſa de poteſt. Epiſc. alleg. 90., & de iure vniuerſ. Eccl. lib. 3. c. 30. num. 30.*

Treuiſ. Riccius. Nauarr. Auguſt. Barboſa.

Probatur aſſertio, quià inducta fuit per iura poſitiua prohibitio alienationis bonorum Eccleſiaſticorum ad conſulendum Eccleſiæ indemnitati, vt ſenſit *Monaldus conſ. 91. num. 3. vol. primo, & communius cum eo tum Theologi, tum canoniſtæ*, & ne Eccleſiæ bona profanis vſibus applicarentur, vt colligitur ex proemialibus eiuſdem Extrauag. Ambitioſæ Ibi *profanis vſibus applicare aut cum maximo illorum, aut diuini cultus detrimento exquiſitis medijs vſurpare præſumunt*, quæ verba vt pote proemialia indicant, ſeu important cauſam finalem legis *l. fin., & ibi Bartolus num. 3. ff. de bared. inſtit. Iaſon. in l. ſi pacto n. 14. C. de pactis*, ſed per permutationem rerum Eccleſiaſticarum cum rebus alterius Eccleſiæ nullum damnum Eccleſiæ infertur, nec res Eccleſiaſticę profanis vſibus applicantur, ergò &c. Minor probatur quoad primam partem, quià nomine Eccleſiæ in d. extrauaganti non venit particularis aliqua Eccleſia, ſed vniuerſalis Eccleſia ſub vno capite nempe Romano Pontifice conſtituta; vt bene notat *Boſſius tom. 3. varior. mor. de alienat. bon. Eccl. tit. 6. eiuſdem tertij tom. num. 2. prope medium*, quæ certè præiudicium non ſentit ex eo, quod bona de vna in aliam Eccleſiam transferantur, quandoquidem ſemper ſunt ſub ipſius poteſtate ergo &c. Minor etiam quoad ſecundam partem ſic euincitur, quià ex eo quod tranſeant in aliam Eccleſiam profanis vſibus non deputantur, cum ſemper ad vſus Eccleſiaſticos inſeruiant; vt per ſe patet.

Monal.

Bartolus Iaſon.

Non infertur damnũ Eccleſiæ, nec profanis vſibus res Eccleſiæ deſtinãtur.

Boſſius.

Nomine Eccleſiæ venit vniuerſalis ſub Rom. Pontifice.

6 Fortior ratio huius noſtræ concluſionis erit ſolutio argumentorum, quæ in contrarium afferuntur; & quidem arguitur primo *ex c. ſine exceptione 12. q. 2., & ex c. nulli de reb. Eccl. non alien.* vbi indefinitè, abſolutè, & ſimpliciter prohibetur alienatio ſine præſcriptis ſolemnitatibus, quod etiam firmatur in Paulina Ambitioſæ, & in decreto Vrbani VIII. ſed etiam ſi fiat permutatio de Eccleſia in Eccleſiam adhuc abſolutè interuenit alienatio, quando quidem dominium rei permutatę transfertur in aliam Eccleſiam cum abdicatione à prima per ea, quæ notant *Steffanus Gratianus diſcept. for. tom. primo c. 517. n. 9. & tom. 4. c. 674. num. 4., & 5. Bonacina de contract. diſp. 3. q. 8. par. 4. num. 24.* ergo debent interuenire congruæ, & præſcriptæ ſolemnitates, adeòque aſſenſus etiam Apoſtolicus, ſeu Sacræ Congregationis reſpectu &c. Sed huic argumento obuius occurro aſſerens non prohiberi alienationem, niſi vt noxiam Eccleſiæ, vel vt vſibus profanis applicandam, pro vt ſupra deduximus ex verbis proemialibus legis, quæ important finalem cauſam diſpoſitionis, vnde non immeritò cenſuit *Rota Rom. deciſ. 756. num. 3., & 4. p. 1.* ſuſtineri alienationem factam ab Epiſcopo in fauorem Canonicorum etiam factam ſine aſſenſu Apoſtolico etiam non obſtante iuramento facto per eundem Epiſcopum de non alienandis bonis propriæ menſæ, dum dixit *Ad primum reſponſum fuit, quod in re applicatio facta canonicis fuit valida, quià Epiſcopus poterat donare, & alienare Capitulo ſine ſolemnitatibus, non obſtante iuramento de non alienando ſine ſuperioris licentia, quod etiam expreſſè habetur in cap. & ſuper, de rebus Eccl. non alienandis.*

Stephã. Gratian. Bonac. Peiriuus

Non prohibetur alienatio niſi vt noxia Eccl.

Rota Rom.

Arguitur ſecundò ex conſuetudine, & praxi regulari Epiſcoporum non concedentium facultatem alienandi ab Eccleſia in Eccleſiam ſine recurſu ad Romanum Pontificem, & ipſius approbatione, & ex ſtylo Curiæ Romanæ, quæ regularitès concedit hujuſmodi facultates, qui certè recurſus non apponeretur, ſi poſſet per ſolam Ordinariorum approbationem fieri alienatio. Quod autem hujuſmodi praxis, ſeu ſtylus vigeat, expreſsè teſtantur *Auguſtinus Barboſa collat. 95. num. 57. in fine Pirrus Corradus de ſtipulatione lib. 9. c. 10. nu. 8.* Sed de hac praxi ſeu conſuetudine non modicum miratur *Boſſius d. tom. 3. de alienatione bon. Eccleſ. tit. ſexto num. 3.*, & non

Auguſt. Barboſa. Pirrus Corrad. Boſſius.

jubens

iubens approbat nimiam Episcoporum facilitatem recurrendi ad Curiam, vbi non est necessitas recursus, quinimmò damnat, quod ipsi difficiles se reddant ad interpretandam suam auctoritatem in multis ad quæ, vel iure approbante, vel auctoritate classicorum, & grauium Doctorum suffragante ius habent expressum, vnde asserit, quod trepidant, vbi non est timor, & per hanc trepidationem Ecclesijs suis quandoque notabilitèr nocent, dum sæpè occasio vtilitatis euanescit in expectatione Apostolicæ approbationis. Concludit tamen reprobando assertam consuetudinem per contrariam praxim præcipuè inter Regulares eiusdem ordinis, in quibus passim solo Generalium, vel Prouincialium consensu consentiente capitulo loci à quo facienda est, vel donatiò, vel permutatio, vel quouis alio titulo alienatio, fiunt huiusmodi translationes, seu permutationes sine vlla sinderesi, seu conscientiæ scrupulo. Sed quicquid sit de huiusmodi consuetudine, quam certè non cognouerunt *Treusanus d. decis. 56. part. 2. Peregrinus in compend. nouis. priuileg. suæ Congregationis verb. alienatio bon. in scholio dub. 7. Diana part. 4. tract. 4. resol. 223.* qui absolutè asserunt in praxi licitam esse permutationem, de qua loquimur, sine Apostolico assensu, nullumque ponunt obstaculum assertæ consuetudinis Curiæ. Ego absolutè sentio quod non sit inducta tanquam obligatoria, cum originem traxerit, ex nimia facilitate Ecclesiarum particularium ad inuicem permutationes ineuntium nullo iure ad hoc impellente, vt testatur *idem Bossius, qui supra loc. mox vt.*

Trepidant quandoque vbi non est timor.

Treus. Peregr. Diana.

Talis consuetudo non est obligatoria.

7 Assertio IV. Res spirituales Ecclesiasticæ nullo modo permutari possunt cum rebus temporalibus, siuè fuerint sæculares, siue Ecclesiasticæ. In hanc assertionem præcipuè quoad primas particulas propendent *Panormitanus in c. fin. de rerum permut., & in c. ad quæstiones eod. Hostiensis in summa hoc tit. num. 3. Speculator 4. part. specul. tit. de permut. num. 4. c. nulli de reb. Eccl. non alienan., & c. 1. 2., & 3. de rer. permut. Ognate d. tract. 25. de permut. disp. 90. sect. 4. num. 80.* Facit maximè ad ipsam comprobandam textus *in c. fin. de rerum permut.*

Panor. Hostien. Specul. Ognate.

Probatur prima pars, quià studiosa voluntas cotractandi res spirituales, vel spiritualibus annexas pro pretio, seure temporali pretio æstimabili est manifesta simonia per ea, quæ latè trademus infrà *tom. 3. sub tit. Contractus VIII. de simonia Prænot. 1., & sub eodem tit. Prænot. 2.* & prohibita tùm iure naturali, tùm diuino, sed per permutationem rei spiritualis, vel spirituali annexæ inducitur studiosa voluntas contractandi &c. ergo est omni iure prohibita. Minor ex se patet, quià res temporalis in ea suppositione daretur in compensationem dictæ rei spiritualis, vel spirituali annexæ.

Per talem permutationem inducitur simonia omni iure prohibita.

Probatur secundò eadem prima pars, quia valdè dissonum naturæ est, & à recto ordine deflectens, vt res spirituales, vel spiritualibus annexæ, quæ longè superioris ordinis sunt, ordinentur tanquam ad finem ad res temporales, quæ sunt ordinis longè inferioris; sed per talem permutationem præcipuè quantum est ex parte permutantis rem spiritualem, vel spirituali annexam ipsa res spiritualis ordinaretur tanquam ad finem, ad rem purè temporalem, ergo &c. Efficaciores rationes ad hanc veritatem corroborandam recole potissimum ex ijs, quæ dicentur *d. tom. 3. sub tit. Contractus VIII. de simonia Prænot. 2.*

Absurda, quæ suprà ... quenquam

Probatur secunda pars, quia in tantum prohibita est contractatio rei spiritualis pro temporali tanquam pro pretio eiusdem rei spiritualis, in quantum temporalis ad spirituale nulla potest esse proportio, nec entitatiua, nec habitudinis, sed quamuis res temporalis facta fuerit Ecclesiastica per dominium eiusdem in Ecclesiam translatum non potest habere proportionem, & æqualitatem ad talem rem &c. ergo &c. Confirmatur quia ex eo, quod res temporalis ex sæculari facta fuerit Ecclesiastica per dominium in Ecclesiam translatum, non est maioris valoris secundum se, ac fuerit antequam fieret Ecclesiastica, ergo adhuc seruat improportionem ad rem spiritualem, seù spirituali annexam, adeòque non potest tradi in compensationem rei spiritualis. Confirmatur secundò, quia ex duplici capite potissimum simonia interdicitur, primò defectu dominij in transferente rem spiritualem. secundò ex inordinatione rei spiritualis ad temporalem, sed hoc vtrumque euenit in permutatione rei spiritualis pro temporali etiam Ecclesiastica, ergo &c. Minor probatur, quià ex eo, quod res temporalis Ecclesiastica tradatur pro spirituali non fit quod collator rei spiritualis fit, vel fiat Dominus eiusdem, & si est inordinatio, quandò trásfertur pro purè temporali eo, quia illa longè est superioris ordinis, etiam erit, quando transfertur pro temporali etiam Ecclesiastica, eo quia eiusdem ordinis est &c.

Re temporalis, quæ non ... facta Ecclesiastica non habet proportionem cũ spirituali.

Assertio V. Res spirituales Ecclesiasticæ permutari possunt cum alijs spiritualibus Ecclesiasticis *Panormitanus, & Canonistæ in d. c. ad quæstiones de rer. permut. Azor. in summa num. 4. Hostiensis in summa num. 3.* Intelligitur assertio, si cum debito moderamine accipiatur. Colligitur potissimum *ex c. quæsitum 5. de rerum permut., & can. Sanctorum 70. dist.*, & sic permutari potest vna Ecclesia pro altera *d. c. ad quæstiones 5. de rer. permut.* vna præbenda cum altera *eod. c. quæsitum eod. tit.* vnum beneficium Ecclesiasticum cum altero *c. cum vniuerso-* 8

Panor. Azorius. Hostiens.

rum

tum eod. tit. decimas cum alijs decimis *c. fin. eod. tit.*

Cessat ratio formalis, & finalis prohibitionis.

Probatur iam ratione, quià finis adæquatus prohibitionis simoniacæ est, quià fit comparatio rei superioris ordinis, & incompensabilis ad res temporales, quæ sunt ordinis incomparabiliter inferioris, & inæqualitas cernitur in valore, indecentia in vilipendio, & indebitæ conditiones in contractu, sed quandò res spiritualis cum alia spirituali commutatur, ille finis prohibitionis non militat, ergo &c. Minor probatur, quià fit solummodò comparatio spiritualis ad spirituale, quæ adinuicem possunt seruare æqualitatem, nec potest dici, quod res spiritualis vilipendatur, dum alia similis conditionis pro ipsa confertur, ergo &c.

Paritas deducta à rebus temporalibus Ecclesiasticis ad inuicē permutabilibus.

Probatur secundò, quià res temporales Ecclesiasticæ permutari possunt cum alijs temporalibus item Ecclesiasticis per ea, quæ dicta sunt *in hac eadem Prænot. assert. 3. per totum*, ergo etiam res spirituales Ecclesiasticæ permutari poterunt cum alijs spiritualibus. Consequentia probatur, quià idem ordo est Ecclesiastici ad Ecclesiasticum, ac spiritualis ad spirituale, & si aliquid diuersitatis præferatur erit ratione iuris prohibentis, & inæqualitatis, sed dum spirituale confertur cum spirituali nullum ius est prohibens, cum in definitione simoniæ prohibeatur dumtaxat contractatio spiritualis cum temporali, & in spiritualibus adinuicem comparatis potest esse æqualitas, & proportio, ergo &c.

9 Dixi, *si cum debito moderamine accipiatur*, pro quo sciendum est, quod quamuis attento præcisè naturæ ordine, & iure diuino possit fieri huiusmodi permutatio propria permutantium auctoritate, attento tamen iure Ecclesiastico positiuo requiratur Episcopi, seu Prælati Ecclesiastici auctoritas, vt habetur *in cap. cum olim 6. de rer. permut.* & sine tali facultate est genus simoniæ Ecclesiasticæ, de qua sub tit. Simoniæ infra loquamur, ratione cuius priuantur beneficijs, & præbendis, qui permutationem Ecclesiasticam sine Episcopi auctoritate celebrare præsumpserit. Vlteriùs notandum est, sine simonia non posse pactionem partium interuenire in permutatione beneficiorum; seu præbendarum, *secundum Archidiaconum post Glosam in c. quæsitum eod. tit.* & sic sentit *Ioannes Andreas in nouel.* sed beneficiarios debere ingenuè renuntiare suis beneficijs in manus Episcopi declarantes se inuicem egisse de illa permutatione, sed nihil conclusisse, ita vt sit in libera potestate Episcopi illa conferre, si velit, vel non conferre, si noluit, & si conferat, sit ex ipsius beneplacito, non ex aliqua necessitate iustitiæ compellente. Audiatur textus in d. cap. quæsitum de rer. permut. *Quæsitum est ex parte tua si commutationes fieri valeant præbendarum,* & nonnullis interpositis subditur. *Generaliter itaque teneas, quod commutationes præbendarum de iure fieri non possunt præsertim actione præmissa, quæ circà spiritualia, vel annexa spiritualibus labem semper continet simoniæ,* vbi glosa expresse asserit *Præbendæ pacto præcedente permutari non possunt, Episcopus tamen potest de loco ad locum commutare personas.* Ratio autem, cur non possit pactum præmitti, affertur *ex D. Thoma secunda secundæ quæst. 100. art. 1. ad quintum*, quia scilicet nomine emptionis venit quæcunque pactio, seu contractus non gratuitus. Sed de his alibi fusiùs

Non possunt tamen fieri sine Episcopi auctoritate.

Archi-Diacon. Glosa. Ioannes Andreas

Episcopus confert ex beneplacito non ex necessitate.

D. Thō.

Solum remanet hic explicandum pro complemento eorum, quæ hic dicuntur, an, quandò facta per beneficiarios illa resignatione beneficiorum, seu præbendarum in manus Episcopi per eundem Episcopum iuxtà eorundem beneficiariorum tractatum eisdem conferuntur fit vera permutatio, an solum simplex prouisio superioris prouidentis eosdem de talibus beneficijs. Pro quo aduertendum est cum *Panormitano cap. quæsitum 3. num. 10. Fillintio tract. 41. de beneficijs cap. 9. quæst. 1. requisitio 3. & quinta num. 2.* posse licitè eosdem beneficiarios de ipsa permutatione ad inuicem tractare, agere, de conuenientia illius conferre, & Episcopum in illa hypothesi teneri eisdem beneficia conferre, & non alijs, vndè liberum ipsi solummodò est permutare, si velit, non autem, si nolit permutare etiam posita rasignatione alijs a resignantibus conferre per ea, quæ habentur *in Clem. vnica de rerum permut.* & sustinent *Panormitanus d. cap. quæsitum de rer. permut. & Fillintius loc. cit.* Crederem absolutè per illum tractatum inter beneficiarios ad inuicem initum, & per illam resignationem præcisè, non posse dici in rigore factam permutationem, quia per illa non confertur ius beneficiorum in ipsos beneficiarios cum illa commutatione, cum adhuc liberum sit ea Episcopo non conferre, posse tamen lato modo dici permutationem, quatenus interueniente auctoritate Superioris, seu Episcopi vnus acquirit beneficium, quod alter deserit, & è contrà. Sed in hoc non immoror, quia est quæstio solummodò de nomine.

Panorm. Fillint.

Panorm. Fillint.

PRÆNOTIO VIII.

An quæcunque pactio de aliquo temporali conferendo in permutatione cum re spirituali importet simoniam, & iniustitiam.

SVMMARIVM.

Non minus vsuraria est quæcunque pactio de aliquo exigendo vltrà sortem in mutuo quamuis asseratur non pretium eiusdem

mutui, sed compensatio ex affectu gratitudinis, ac sit simoniaca quæcunque conuentio de aliquo temporali conferendo pro collatione beneficij, quamuis dicatur gratuita compensatio 1.

Quæcunque pactio inducit obligationem ciuilem 2.

Quæcunque pactio circa spiritualia, vel spiritualibus annexa labem continet simoniæ 3.

Respondetur obiectionibus desumptis ab alibi dictis 4.

AGentes in materia de vsuris *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris disquis. 4. §. 1. per totum* duplicem quodamodò distinximus pactionem, alteram, quæ procedit sub motiuo liberalitatis, & donationis, alteram sub motiuo iustitiæ; qua posita distinctione pactionum sub his diuersis titulis asserebamus, pactionem de aliquo conferendo ob mutuum gratitudinis, amicitiæ, & fidelitatis non esse vsurarium, nec contra iustitiam, quinimmò *eod. §. primo n. 4.* non quidem assertiuè, sed ex placito *Valentia tom. 3. disp. 6. quæst. 16. puncto 3. Caietani secunda secundæ quæst. 200. art. 3. & in summa verbo Simonia, Soti lib. 9. de iustitia q. 6. art. 1.* differentes ad maius robur assertioni nostræ addendum (non ex nobis, quatenùs ex nobis, nam semper arbitrati fuimus, & acriter sustinuimus quamcunque conuentionem de temporali erogando pro spirituali esse Simoniacam in quacunque nostra consultatione hac de re crebrò habita, sed ex aliorum classicorum Doctorum fundamento sensum nostrum comprobantes) attulimus, quod in collatione beneficiorum Ecclesiasticorum non solum liceat aliquid temporale recipere, non quidem vt pretium rei spiritualis, vel spirituali annexæ, sed vt effectum gratitudinis, sed etiam de illo pacisci; ex quibus argumentum sic efformabatur. Ita se habet vsura in ordine ad aliquid habendum ex mutuo vltrà sortem, sicuti se habet Simonia in ordine ad aliquid temporale recipiendum, ergò si non solùm licet pro collatione beneficij sine labe simoniæ aliquid temporale recipere, sed etiam de illo pacisci, quandò non datur vt pretium beneficij Ecclesiastici, sed vt effectus gratitudinis (quod intellige vt habens fundamentum ex prænotatorum Doctorum sententia, non ex nobis, quatenùs ex nobis, cùm contrarium sustineamus) etiam licebit in collatione mutui sine labe vsuræ &c. Nihilominus re maturiùs considerata quoad illud pactum gratitudinis in mutuo, & propriam sententiam exprimentes quoad simoniam, non amplius alienam recitantes sic statuendum duximus.

Valentia. Caietan. Sotus.

Reijciũtur, quæ alibi dicta sunt ex aliorũ placito.

Paritas de mutuo, ac de simonia.

1 Assertio. Non minus vsuraria est quæcunque pactio de aliquo exigendo vltrà sortem in mutuo, quamuis asseratur non pretium eiusdem mutui, sed compensatio ex affectu gratitudinis, ac sit simoniaca quæcunque conuentio de aliquo temporali conferendo in collatione beneficij Ecclesiastici, quamuis illud, de quo est conuentio, asseratur non pretium eiusdem beneficij, sed gratuita compensatio; vndè quidquid aduersus hanc assertionem alibi fortè dictum fuit, vel ex aliorum sententia, vel ex propria est absolutè retractandum, prout de facto retracto, & ad sanum huius assertionis sensum reduco.

Probatur igitur primò quoad illam pactionem in mutuo ex Nouissima declaratione Innocentij XI. Pontificis nunc regnantis, (quem diù Deus incolumem seruet) qui in Congregatione Sanctissimæ Inquisitionis habita feria quinta die 2. Martij 1679. illam propositionem, vt minimum, tanquam scandalosam, & in praxi perniciosam damnauit, quæ est in ordine 42. qua dicitur *vsura non est, dum vltrà sortem aliquid exigitur tanquam ex beneuolentia, & gratitudine debitum, sed solum exigatur tanquam ex iustitia debitum*, ergo vsuraria est quæcunq; conuentio de aliquo exigendo vltra sortem, etiam si asseratur exigi ex affectu, & motiuo gratitudinis. Hæc declaratio adeò iusta est, vt tollat quamcunque ambiguitatem, quæ antecedenter ad ipsam esse poterat, sicque omnia dicta, si quæ sunt aduersus ipsam, sunt retractanda, prout de facto iterùm retracto.

Innocentius XI.

Probatur secundò quoad idem, quia illa pactio de aliquo soluendo vltra sortem ob mutuum inducit obligationem in promittente ad illud soluendum, & ius in mutuante ad illud exigendum, sed obligatio ciuilis orta ex mutuo aliquid persoluendi, & ius ad illud exigendum, cum sit vltrà sortem, cõstituit ex se contractum vsurarium, ergo &c. Maior patet, quia ex mutuis pactis consurgunt in paciscentibus obligationes, cum pacta ipsa habeant homines ligare; Neque obstat, si asseratur, quod illud pactum, cum procedat ex motiuo gratitudinis, nõ obliget plusquam ex gratitudine, seu fidelitate; non obstat, inquam, nam ex quo mutuatarius se obligat ad illud persoluendum, non est datio, nisi apparentèr, & verbaliter ex gratitudine, adeòque in re potius est censenda pretium mutui, quam effectus liberalitatis.

Obligatio ciuilis orta ex mutuo inducit vsuram.

Probatur iam quoad illam pactionem in collatione benefitij Ecclesiastici ex declaratione item Sanctissimi D.N. Innocentij Papæ XI. qui damnauit propositionem illam, qua est in ordine quadragesimaquinta, quia dicitur *Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motiuum conferendi, vel efficiendi spirituale, sed etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio*, & item etiam

Innocentius XI.

Propositiones dãnata per eundem Pontificem.

quæ

quæ est in ordine 46. qua dicitur *Et id quoque locum habet etiam si temporale sit principale motiuum dandi spirituale, immò etiam si sit finis ipsius rei spiritualis, sic vt illud pluris æstimetur, quam res spiritualis*. Quod idem saltem implicitè videtur damnare Alexander VII. in propositione 22. quam reprobauit, qua dicitur *Non est contrà iustitiam beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interueniente non exigit illam pro collatione beneficij, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur*, si enim non potest exigere pro emolumento temporali, quod conferre non tenebatur, nec videtur posse exigere existente pactione de illo conferendo supposita illa pecuniæ oblatione, quamuis asseratur fieri ex motiuo gratitudinis.

Alexander VII.

2 Probatur secundo quoad idem ex c. *quæsitum de rerum permutatione* vbi dicitur *præsertim pactione præmissa, quæ circà spiritualia, vel annexa spiritualibus labem semper continet simonia*, vbi mirabilitèr Glosa *In spiritualibus omnis pactio illicita est, & reprobatur*, & ex c. *vlt. de pactis*, vbi dicitur, *Pactiones factæ à vobis pro quibusdam spiritualibus obtinendis, cum in huiusmodi omnis pactio, omnisq; conuentio debeat omninò cessare nullius penitus sunt meriti*, vndè meritò dixit *D. Thomas secunda secundæ quæst.* 100. *art.* 1. *ad quintum* nomine emptionis venire quamcunque pactionem, & conuentionem non gratuitam; nec vim aliquam facit aduersus nos illa particula, *non gratuitam*, quatenùs inferat pactionem procedentem ex motiuo gratitudinis non inducere simoniam; non, inquam, vim aliquam facit, quandòquidem illa dictio, *non gratuitam* importat quamcunque conuentionem cum onere; hic autem illa conuentio vtique est cum onere, cum obliget promittentem ad erogandum promissum, & quod deindè procedat ex motiuo gratitudinis nihil officit ad rem nostram, cum absolutè obliget, & in tantum conferatur beneficium, in quantum constituitur illud pactum de aliquo soluendo, sine quo non conferretur.

D. Thomas. Nomine emptionis venit quæcunque pactio.

Ad id, quod dicebatur *tom. primo sub titulo Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis.* 4. §. 1. nempè pactum indefferens esse, vt coniungatur, vel cum motiuo gratitudinis, vel cum motiuo iustitiæ, & vt coniunctum cum secundo inducere vsuram in contractu mutui, & in collatione beneficij simoniam, non sic vt coniunctum cum primo. Respondendum est, non habere vim, nisi in aliquorum sententia, qui ad ostentamentum potius, quam ad rei veritatem illam indeferentiam pacti adinuenerunt. Cæterum in rigore, vbi est obligatio ex pacto, est etiam obligatio ex iustitia, nec officit, quod asseratur illud pactum esse dumtaxat ex motiuo gratitudinis, quandoquidem pactum, vt potè obligans extrahit illam obligationem ab esse gratitudinis ad esse iustitiæ, cum illo pacto posito possit ille, in cuius fauorem positum est pactum etiam constringere, & compellere adimplementum, quod stare nequit cum gratitudine, quæ cum sit omninò libera nullum habere potest annexum onus, vi cuius ille, qui gratus esse vult, obligetur. Quamobrem ea omnia, quæ ibi dicta sunt ad ostentandas subtiles potius, quam fundatas istorum Doctorum adinuentiones hic maturiùs re considerata non secundum subtilitates Philosophantium, sed secundum practicam rectiùs sentientium maturitatem non inuiti retractamus, vt supra.

Posito illo pacto possunt contrahentes obligari ad implementum.

PRÆNOTIO IX.

Vtrum mancipia Ecclesiæ possint permutari.

SVMMARIVM.

Varia comparationes mancipiorum 1.

Mancipia Ecclesiastica, si non sint vitiosa, & fugitiua, non possunt cum alijs mancipijs priuatorum, nec alijs rebus purè sæcularibus permutari 2.

Rationes euincentes assertionem 3.

Mancipia, si sint fugitiua, quamuis Ecclesiastica, possunt permutari cum rebus sæcularibus 4.

Intellige tamen, dum redierunt, non autem dum sunt in fuga 5.

Admonendus est emptor de vitio fugæ 6.

In permutatione mancipiorum Eccl. non fugitiuorum duo sunt mancipia subroganda 7.

Mancipia Ecclesiæ possunt permutari cum mancipijs alterius Ecclesiæ sine requisitis à iure solemnitatibus 8.

Mancipia Eccl. permutari non possunt cum rebus spiritualibus Eccl. 9.

Comparatio, quæ facta fuit in rebus Ecclesiasticis eadem facienda est quoad mancipia eiusdem, vt rectè propositus titulus dissoluatur, vel enim comparatur mancipia Ecclesiæ cum alijs mancipijs, seu alijs rebus simplicitèr sæcularibus, & nullo modo Ecclesiasticis, vel cum alijs mancipijs Ecclesiæ, seu rebus Ecclesiasticis temporalibus, vel tandem cum alijs rebus spiritualibus, vel annexis temporalibus Ecclesiasticis. Rursus huiusmodi mancipia Ecclesiastica, vel possunt considerari, vt sunt vitiosa, vel fugitiua, vel vt sunt sine vitijs, & imperfectionibus. Secundum has omnes igitur considerationes examinari potest præsens titulus. Pro quo sit 1

Diuersimodè comparantur mancipia.

Assertio I. Mancipia Ecclesiæ, si non sint vitiosa, & fugitiua, permutari non possunt cum alijs mancipijs priuatorum, 2

Siluester. Glossa. Panormitanus. Hostiensis. Azorius. Ognate.

nec cum alijs rebus purè sæcularibus. *Siluester verbo permutatio II. quæst. 9. Glossa in c. mancipia 4. extra de rerum Permutatione Panormitanus c. 2., & 3. eod. tit. Hostiensis in summa num. 3. Azor. in summa num. 4. Ognate tract. 23. de Permut. disp. 90. sect. 4. num. 76.* Colligitur assertio ex *d. c. mancipia 3. extra de rer. Permut.*, & ex *c. iniustum eod. titulo*.

3 Probatur rationibus, quas disertis verbis prosequitur textus *in d. c. mancipia de rerum Permutat.* Quod semel Deo consecratum est ad humanos vsus transferri non decet; quam rationem latius explicat textus *in c. iniustum eod. tit.* dicens; quod iniustum videtur, & impium, vt mancipia, quæ fideles Deo, & Sanctis eius pro animæ suæ remedio consecrarunt cuiuscunque muneris mancipio, vel commertio commutationis iterum in seruitutem sæcularium redigantur; ergo ad hæc inconuenientia euitanda iustè iura Ecclesiastica statuerunt, vt mancipia Ecclesiastica pro alijs mancipijs sæcularibus, seu alijs rebus pretio æstimabilibus, nec vendi, nec permutari possint.

Siluester. Innocentius. Ognate.

Assertio II. Mancipia, si sint fugitiua, quamuis Ecclesiastica possunt permutari etiam cum mancipijs, alijsque rebus sæcularibus *Siluester eod. verb. Permutatio II. quæst. 30. Innocentius in c. Episcopus, qui mancipium 12. q. 2. Ognate d. tract. 25. de permut. disp. 90. sect. 4.* Colligitur ex prædicto *c. iniustum de permutatione*, vbi etiam affertur causa per exceptionem a prædictis de seruo, seu mancipio in communi per illa verba *Cum canonica auctoritas seruos huiusmodi permittat distrahi fugitiuos* vbi Doctores subdunt, *quia illi inutiles sunt*.

Mancipia fugitiua potius damnum inferunt, quam vtilitatem.

Probatur primò, quia lex illa prohibens res Ecclesiasticas alienari, permutari, vendi, quod idem dic de mancipijs Ecclesiæ inducta fuit in fauorem eiusdem Ecclesiæ, ne ipsius bona vtilia cum præiudicio eiusdem distrahantur per ea, quæ colliguntur ex proœmialibus eiusdem legis, non autem in ipsius grauamen, sed si non posset permutare mancipia fugitiua lex illa cederet in grauamen eiusdem Ecclesiæ, ergo ne lex in illius odium retorqueatur contra omnem iuris ordinem, in cuius fauorem inducta est, debemus asserere, quod de illis possit Ecclesia disponere. Minor probatur, quia mancipia illa fugitiua potius damnum inferunt, quam vtilitatem, siquidem constituit Ecclesiam semper de illius, seu illorum fuga sollicitam.

Rebuff. Redoan. Mattæus Anton. Genuen.

Probatur secundò, quia res Ecclesiasticæ, si modici valoris, & incommodi possunt per Ecclesiam alienari, permutari *c. terrulas 12. q. 2. Rebuffus in compendio alienationis num. 122. Redoanus q. 9. nu. 52. Mattæus Antonius Genuensis in praxi Neapol. c. 60. num. 3. Vgolinus de potestate Episc. c. 14. §. 7. num. 4. Franciscus Leo in praxi fori Eccl. c. 13. num. 6. & 7. Rota decis. 401. num. 3. apud Seraphinum*, ergo etiam mancipia fugitiua poterunt alienari. Consequentia probatur quia serui, seu mancipia fugitiua in ordine ad vtilitates comparantur rebus inutilibus, modici valoris, incommodi; vnde *in eod. c. terrulas 12. q. 2.* sic legitur *Terrulas aut vineolas exiguas, & Ecclesiæ minus vtiles, aut longè positas paruas Episcopus sine consilio fratrum distrahendi habet potestatem, seruos quoque fugitiuos, qui reuocari retineri non possunt similiter Episcopis detrahere licet*.

Vgolin. Francisc. Leo. Rota.

5 Aduerte hic tamen, quod quamuis adsit facultas seruos fugitiuos distrahendi per ea, quæ mox allegauimus, hæc tamen facultas intelligenda sit de eisdem distrahendis, postquam redierint, nam dum sunt in fuga, nec vendi, nec permutari possunt per ea, quæ habet textus *in l. in fuga C. ad leg. falc. de pla*, quod non incongrua ratione inductum existimo, quandòquidem dum sunt in fuga, computantur, ac si non essent amplius sub potestate eiusdem Ecclesiæ, & non nisi sub spe remota.

Dum sunt in fuga computatur, ac si non essent, sub potestate Eccl.

6 Aduerte vlterius, quod in permutatione per Ecclesiam facienda mancipij fugitiui sit per administratores eiusdem Ecclesiæ admonendus emptor de tali vitio in mancipio existente, quod ideò inductum existimo, quia ratione eiusdem constituitur longè deterioris valoris, ac si tali vitio non laboraret; tum quia iuxta dicta *tom. 1. sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. Pronot. 7.* sicuti venditor tenetur propalare defectus occultos rei venalis reddentes eandem minus vtilem ad eos vsus, ad quos est destinata, vel ad quos emitur, ita commutator debet detegere vitia, seu defectus latentes rei commutandæ, si eandem reddant minus vtilem &c. quandòquidem non minus requiritur æqualitas rei ad rem in venditione, ac in permutatione, tum tandem quia, vt possit ille, in quem transferuntur mancipia illa fugitiua per permutationem sibi præcauere, & consulere.

Per tale vitium mancipium fit deterioris valoris.

7 Aduerte tandèm pro complemento eorum, quæ hic dicuntur de mancipijs, quod quando per Ecclesiam commutanda sunt mancipia non fugitiua interuenientibus præscriptis solemnitatibus, & causis, duo eiusdem valoris, & meriti sint subroganda, prout considerate aduertit *Siluester verbo Permutatio II.* iuxta textum *in cap. Episcopus qui mancipium 12. quæst. 2. & alij cum eodem Siluestro*.

Siluest.

8 Assertio III. Mancipia Ecclesiæ possunt permutari cum mancipijs alterius Ecclesiæ sine requisitis à iure solemnitatibus. Est communis.

Probatur primò, quia ideò mancipia Ecclesiæ non possunt permutari cum rebus sæcularibus, quia congruum non est quod semel Deo dicatum est ad humanos vsus transferatur; & vt mancipia, quæ

fide-

fideles Deo, & Sanctis eius pro animæ suo remedio consecrarunt cuiuscunque muneris mancipio, vel commercio commutationis iterum in seruitutem sæcularium redigantur per ea, quæ ex allegatis Iuribus supra tradidimus, sed ex eo, quod mancipia Ecclesiæ cum alijs Ecclesiasticis permutentur, illa incommoda, & absurda non proueniunt, vt per se patet, ergo &c.

Cessant rationes, quæ militant in permutatione mancipiorum cum rebus sæcularibus.

Probatur secundò, quia res Ecclesiasticæ temporales possunt sine iuris solemnitatibus cum alijs Ecclesiasticis etiam temporalibus permutari per ea, quæ latè tradidimus suprà *Prænot. 8. assert. 3. per totum*, ergo etiam mancipia Ecclesiæ sine eisdem solemnitatibus poterunt permutari cum alijs mancipijs eiusdem. Consequentia probatur, quia eadem ratione, & ex eodem fine, quibus prohibetur alienatio bonorum Ecclesiasticorum temporalium, etiam prohibetur alienatio mancipiorum, ergo &c.

Assertio IV. Mancipia Ecclesiastica permutari non possunt cum rebus spiritualibus Ecclesiasticis. Conformis est ijs, quæ dicebamus supra *Prænot. 8. assert 4. in probatione ad secundam partem*.

Probatur, quia quælibet contractatio rei spiritualis pro temporali redolet absolutè simoniacam prauitatem, & temporale appositum in definitione sumitur pro quocunque pretio æstimabili, siuè fuerit in vno, siuè in altero genere, sed permutatio rerum spiritualium pro mancipijs est contractatio rei spiritualis pro temporali, ergo absolutè redolet simoniacam prauitatem. Minor probatur, quia mancipia ipsa sunt in genere bonorum temporalium, nec ex eo, quod transierint in dominium Ecclesiæ habere possunt proportionem, & æqualitatem ad bona spiritualia, ergo si conferantur pro beneficijs, seu bonis spiritualibus vtique contractantur &c.

Esset contractatio rei spiritualis pro temporali.

DISQVISITIONES

In vniuersas de Permutatione Prænotiones.

§. I.

Ad quid teneatur permutans, si vitium rei non manifestauit.

SVMMARIVM.

Proponitur status difficultatis in suis terminis 1.

Defectus occulti in multiplici differentia 2.

Permutans rem vitiosam cum scientia defectus pertinentis ad substantiam obligatur actione redhibitoria, & ad quantum interest 3.

Permutans cum scientia defectus pertinentis ad quantitatem non obligatur, nisi actione quanto minoris, dummodò non fuerit læsio vltrà dimidium 4.

Ignorante vtroque permutante vitium rei, non peccante illo, qui rem vitiosam tradidit, tenetur tamen vel ad compensationem, vel ad restitutionem ad proportionem vitij 5.

Non tamen ad reparationem damnorum. Ibid.

Si vitium sit leue, & pertineat ad qualitatem non tenetur, nisi ad actionem quanto minoris 6.

1 DIsquisitio I. Contraxit Titius permutationem cum Caio, vi cuius eidem tradidit rem quandam vitiosam ad valorem, ac si vitijs illis non afficeretur acceptata alia æqualis valoris à Caio comparatiuè ad rem per se traditam, comparatiuè, inquam, ad illam non vt vitiosam, sed defectibus omnibus carentem. Cognitis per Caium processu temporis vitijs in illa re existentibus actionem aduersus Titium intentauit. Quæritur modo, quid iuris, & quo genere actionis possit aduersus eundem agere. Pro solutione

2 Recole ea omnia, quæ fusè tradidimus *tom. primo sub tit. Contractus II. de emptione, & vendit. Prænot. 7. per totum*, nempè defectus occultos in re venali alios esse intrinsecos, alios extrinsecos, alios occultos, alios manifestos, alios quoad substantiam, alios quoad quantitatem, alios quoad qualitates, alios reddentes rem notabilitèr minus vtilem ad vsus, ad quos est destinata, alios reddentes minus vtilem leuitèr tamen, & non notabilitèr, & illa omnia huc transfer seruata debita proportione. Quibus suppositis,

Defectus alij intrinseci, alij extrinseci.

Respondeo primò, Titius permutans rem vitiosam cum scientia defectus rei venalis pertinentis ad substantiam tenetur versus Caium actione redhibitoria, & ad omnia damna, quæ ex tali permutatione prouenerunt, vel ad quantum interest eidem Titio, quod res illa non fuisset vitiosa. Hanc conclusionem colligo ex ijs, quæ dicta sunt *eod. tom. primo sub. d. tit. Contractus II. d. Prænot. 7. num. 3.* ex quibus argumentum sic essomo ad rem nostram accomodum. Omnia, quæ intelliguntur de contractu emptionis, & venditionis non manifestato vitio etiam intelligenda sunt de contractibus permutationis iuxta textum *in l. sciendum §. penul. ff. de ædil. edict.* vbi dicitur vtrumque permutantium locum emptoris, & venditoris habere, sed venditor sciens defectus rei venalis pertinentes ad substantiam, & non manifestans ementi tenetur actione redhibito-

bitoria, & ad damna, vel ad quantum interest per ea, quæ loco citato tradidimus, ergo etiam permutans &c.

Rursus alia ratione sic procedo. Ad validitatem contractus, siuè fuerit emptionis, siuè permutationis tanquam forma substantialis requiritur vtriusque contrahentis liber, & omninò voluntarius consensus, sed ex parte alterius contrahentis talis consensus non interuenit, ergò contractus non subsistit, adeòque poterit deceptus rem suam redhibere. Minor probatur, quià cum ex parte eiusdem non interueniat cognitio essentialitèr requisita ad rationem voluntarij non potest in eodem esse consensus liber ad contrahendum, ergo &c. Rursus, cum decipiens supponatur conscius defectus, si non manifestet, est in dolo, & causa iniusta damnorum inde sequentium, ergo tenetur ad illa reparanda.

Non supponitur ex parte decepti interuenire consensus.

Tandem habere actionem ad quantum interest decepto, quod non fuerit deceptus, seu quod defectus non extiterit in re permutata sic euincitur, quià ex quo decipiens tradidit vitiosam rem quoad substantiam alter passus est totum id, quod ad ipsum intererat, quod non fuisset vitiosa, ergo potest agere ad totum id, quod ad ipsum intereat, quod res illa non fuisset vitiosa. Consequentia probatur, quia defectus vnius contrà conuenta non potest alteri obesse, qui omninò innocens est in tali contractu, ergo &c.

Culpa vnius non potest alteri innocenti obesse.

Respondeo secundò, si Titius permutauit rem vitiosam quoad quantitatem dumtaxat, etiamsi habuerit cognitionem defectus non tenetur de iure ciuili actione redhibitoria versus deceptum, sed dumtaxat actione quanto minoris, nisi res ità fuerit vitiosa, vt deceptus sit læsus vltra dimidium. Hanc responsionem colligo tùm ex dictis *d. tom. primo sub tit. Contractus II. de empt., & venditione Pranot. 7. num. 4.* tùm ex textu *in l. 3. C. de rescind. vendit.* ex quo sic argumentum ad probationem eiusdem sic efformo. Læso in venditionis contractu altero ex contrahentibus vltra dimidium conceditur locus recissioni ex vi *eiusdem l. 2. C. de rescind. vendit.* vt est in confesso apud omnes iuris interpretes, ipsoque vltra dimidium non læso non conceditur talis actio, sed solummodò actio ad adæquationem, seu quanto minoris per ea, quæ colliguntur ex contrario sensu in præcit. textu, & per ea, quæ nos docuimus *d. tom. primo loc. cit.* ergo etiam læso altero ex permutantibus ratione defectus pertinentis ad quantitatem vltrà dimidium eidem concedenda est talis actio rescisoria, eoque ità non læso, non nisi actio quanto minoris. Consequentia probatur, quia ea, quæ quoad hoc dicuntur de contractibus emptionis, & venditionis locum etiam habent in permutationibus, & in reliquis contractibus bonæ fidei per textum *in l. maioribus C. communia vtriusque iud.* Antonius Gomez. *secundo tom. var. resol. c. 2. num. 22. Aries Pinellus l. 2. C. de rescind. vendit. part. prima c. 3. num. 17. Molina tract. 2. disp. 349. vers. prædicta locum habent*, qui etiam refert ita esse definitum in Regno Castellæ *l. 1. tit. 11. lib. 5. nouæ collectionis*, & in Lusitano *tit. 30. §. 2.* Recole ad vberiorem responsionis confirmationem ea, quæ dicta sunt *dict. tom. primo* 5 *loco cit. num. 4.*

Procedit secundum paritatem contractus emptionis, & venditionis.

Antoni. Gomez Aries Pinellus

Respondeo tertiò; ignorante vtroque permutante vitium existens in re permutata non pecauit ille, qui rem vitiosam tradidit, tenetur tamen, vel ad compensationem, vel ad restitutionem ad proportionem vitij iuxtà modos prædictos, non tamen ad reparationem damnorum. Hanc etiam responsionem colligo ex ijs, quæ dicta sunt *d. tom primo loc. cit. num. 6.* & facilè quoad primam partem sic euincitur, quià peccatum non est, vbi non est voluntarium, sed vbi non est cognitio, non potest esse voluntarium, ergo nec peccatum. Quoad secundam etiam sic facile stabilitur, quia ratione talis vitij in re illa existentis alter contrahens læditur in æqualitate ad iustitiam requisita, ergo si erit defectus minuens valorem rei dabitur actio ad recissionem iuxta textum *in d. l. 2. C. de rescind. vendit.* si verò non diminuat vltrà dimidium non erit actio, nisi ad adæquationem, seu quanto minoris. Consequentia probatur, quià ex læsione æqualitatis ad iustitiam requisitæ oritur onus restitutionis ad dispositionem iurium, ergo si erit læsio vltra dimidium iuxta dispositionem *d. l. 2. C. de rescind. vendit.* erit actio ad recisionem, sin minùs, actio quanto minoris. Quod autem non teneatur ad reparationem damnorum, facilè ex eo euincitur, quia voluntariè ad talia damna non concurrit, adeoque nec causa 6 est iniusta eorundem, ergo &c.

Vitium non est morale, vbi non est libertas.

Per illud vitium læditur æqualitas ad iustitiam requisita

Respondeo quartò, si vitium sit leue, & pertinens ad qualitatem, nec reddat rem notabilitèr minus vtilem ad vsus, ad quos permutatur, non tenetur Titius ad aliquam compensationem, si res, quam ipse recepit, fuerit æqualis valoris cum sua detracto illo vitio, si verò res, quam recepit non fuerit æqualis valoris, tenetur ad summum ad adæquationem. Ratio est, quià in primo casu saluatur æqualitas sine alio, in secundo verò constituitur æqualitas per talem compensationem, & cum fuerit consensus quoad substantiam, non est, cur contractus ipse debeat rescindi.

Reliqua, quæ pertinere possunt ad præsens institutum, recole ex ijs, quæ dicta sunt *eod. tom. primo sub tit. Contractus II. de emptione, & vendit. Pranot. 7. per totum*, & hic applica; non enim vacat dicta repetere.

§. II.

§. II.

An contractus, quo aliquid do, vt facias, vel facio, vt des, sit permutatio.

SVMMARIVM.

Explicatur difficultas in suis terminis 1.
Proponuntur rationes dubitandi 2.
Potest dici contractus permutationis licet minus propriè 3.
Soluuntur rationes dubitandi suprà proposita 4.
Cur in contractu facio, vt des, non oritur actio, nisi ex dolo, non autem præscriptis verbis, vt in alijs innominatis 5.

1 DIsquisitio II. Contraxi tecum hoc pacto. Do tibi hanc gemmam, vt pingas mihi Iconem Deiparæ Virginis talis qualitatis, & formæ, vel facio tibi talem Iconem, vt mihi des tuum equum. Oritur hic difficultas; an talis contractus habeat conditiones veræ permutationis;

2 Ratio dubitandi ex eo consurgit, quod in contractu permutationis requiritur translatio dominij ex vtraque parte, cum non nisi re, hoc est, traditione hic contractus perficiatur per ea, quæ communitèr tradunt Doctores. in contractu autem, quo facio, vt des, non videtur hæc dominij translatio interuenire. Item, quia ex dictis supra in contractu permutationis oritur actio præscriptis verbis, in illo autem contractu *facio, vt des*, præfata actio non consurgit per iura, quæ latè allegat *Ognate d. tract. 25. de permutatione disp. 90. sect. 2. num. 19.* Tandem, quia permutatio versatur inter rem, & rem, non inter actionem, & rem, ergo &c. Nihilominus.

Rationes dubitandi proponuntur.
Ognate.

3 Respondeo huiusmodi contractus posse dici contractus permutationis, licet non rigorosè, & strictè *Ognate d. tract. 25. de permutat. disp. 90. sect. 1. num. 21. & 22. Wusemb. tit. de rerum permut. num. 8. & 9.* Probatur, quia actiones etiam possunt esse pretio æstimabiles, & lato modo computantur etiam inter res, ergo in commutatione earundem pro rebus potest dici, quod interueniat permutatio, quæ est rei ad rem.

Ognate.
VViséb.

Dixi *non tamen rigorosè, & strictè*, tum quia propriè ly *facio* non est res, tum quia ad rigorosam permutationem requiritur translatio dominij quoad vnam speciem, & acquisitio eiusdem quoad alteram *l. 1. ff. de rer. permut. l. emptionem C. eod. tit. Bartolus, Baldus, Glosa, Hostiensis, Iason l. 1. ff. hoc tit. num. 10. ad fin. Azor. in summa in princip. per l. 4. C. hoc tit.* tum quia hac ratione omnis contractus innominatus esset propriè, & rigorosè permutatio, & sic non esset vna determinata species permutationis contra superiùs dicta, quæ omnia, vel non sunt dicenda, vel non interueniunt in contractu, quo dicitur *Facio, vt des, vel do, vt facias.*

Ad rigorosam permutationem requiritur translatio Dominij.
Bartol.
Baldus.
Glos.
Hostiensis.
Iason.
Azotus.

Ex his collige quid dicendum sit ad rationes dubitandi in principio propositas, dic etenim propter primam rationem ibi adductam dictum fuisse non esse propriè, & rigorosè permutationem, pro vt est species distincta ab alijs contractibus innominatis; & hoc magis firmatur responsio. 4

Ad secundum, quamuis aliqui contendant in contractu, quo dicitur *Facio, vt des* non oriri actionem, nisi ex dolo, non autem præscriptis verbis, non tamen assignant rationem, propter quam eadem actio præscriptis verbis concedatur illis alijs contractibus *Do, vt Des, Do, vt facias, facio, vt facias*, non verò isti *Facio, vt des*, Glosa dicit non concedi actionem præscriptis verbis in illo contractu *Facio, vt des*, sed tantum ex dolo, quia cum facio, vt des, nihil mihi obest, nec ego reddor pauperior. Sed meritò huic interpretationi non assentiuntur *Azon., & Bartolus loc. cit.* nam, vt notat *Ognate loc. cit.* in contractu locationis non esset danda actio, quia nihil obest ei, qui facit, vt des, nec fit pauperior. Aliam rationem adducit eadem *Glosa in d. l. naturalis §. quod si faciam, vt des ff. de præscriptis verbis* ex aliorum placito dicens, non concedi actionem præscriptis verbis, quia *inueniretur inæqualitas nam ille, qui dat; potest repetere quod dedit, & etiam agere præscriptis verbis ad interesse, at ille, qui facit, quod factum est nequit repetere, vt igitur inæqualiter constituatur actio recurritur ad actionem de dolo.* Hæc fermè ad verbum colligo ex dictis in ead. Glosa. Sed etiam ex eadem colligo ad verbum inefficaciam rationis, quia *idem inueniretur in do, vt facias, nam ibi est inæqualitas prædicta*, vt consideranti fit manifestum. Quod si dicas, quod in contractu *Do, vt facias* concedatur actio præscriptis verbis, non sic in contractu *facio, vt des*, quia in illo regulariter non prius facis, quam tibi detur, in isto autem regulariter prius est factum, quam datum, statim impugnaberis; quia si in contractu, quo dicitur facio, vt des, contractum vestiui per factum, quod promisi iam conceditur actio ad complementum ex altera parte ponendum, quia iuxta dicta *tom. primo sub tit. Contractus l. de contractibus, vt sic Pranot. 4.* quandò pacta nuda, seu contractus innominati sunt ex altera parte per complementum vestita, tunc ille, qui adimpleuit habet actionem aduersus alterum ad complementum, adeòque præscriptis verbis. Quamobrem dico, quod in prædicto textu *in l. naturalis §. quod si faciam vt des ff. de præscriptis verbis* tunc solum detur actio ex dolo, non præscriptis verbis, quando ex mea actione nihil sibi remanet, secus autem quando

5

Aperitur sensus Glosa & reijcitur
Azon
Bartolus
Alia Glosa explicato, & reiectio.
Exponitur nostra mens & interpretatio.

aliquid remanet *Alciatus in l. labeo §. contrarium ff. de verborum signif.* quod pro nunc sufficit. His ergo suppositis difficilior remanet solutio ad rationem dubitandi, quæ facilè solueretur, si cum *Ognate loco citato* diceretur etiam in contractu *facio vt des* dari actionem præscriptis verbis, sicuti datur in alijs contractibus innominatis *do, vt des, do, vt facias, facio, vt facias*. Nihilominus dico ex diuersitate actionis, quæ ex diuersitate circumstantiarum quandoque prouenit, non diuersificari contractus, maxime si contractus asseratur non rigorosè talis, vt in casu nostro, vt videre etiam in contractu *facio, vt facias*, quando agitur de manum missione, pro vt cautum est *in ead. Glosa in l. naturalis &c.* — Ognate.

Ad tertiam patet etiam, quid dicendum, nam solummodò permutatio rigorosa versatur inter rem & rem, quandò autem sumitur minus rigorosa versari etiam potest inter rem, & actionem, qui tamen contractus in rigore potiùs est locationis, quam permutationis.

---

§. III.

An possit esse permutatio rei præsentis ad futuram, & duarum futurarum ad inuicem.

SVMMARIVM.

Status quæstionis, & rationes dubitandi 1.
Sententiæ inter se oppositæ 2.
Permutatio tribus modis fit pacto, stipulatione, & traditione 3.
Si res futura, quæ commutatur pro præsenti sit tantum futura sub spe remota, non potest esse obiectum rigorosæ permutationis 4.
Si res est futura sub spe proxima potest esse obiectum permutationis, ipsam tamen non perficit, donec reducta ad existentiam tradatur 5.
Soluitur ratio dubitandi in principio proposita 6.
Si neutra res sit existens, sed vtraque verisimiliter futura non potest propriè constituere permutationem, sed tantum pacto nudo 7.

1 Disquisitio III. Conuenit Titius cum Caio in hanc formam, vt Titius hic, & nunc eroget eidem Caio decem modios tritici nunc existentes, & Caius retribuat totidem eidem Titio futuros in messe adhuc existentes. Item alio contractu vterque conuenit de permutatione rerum non existentium, sed vtraque ex parte futurarum. Quæritur iam, an vterque hic contractus subsistat in genere permutationis.

Ratio dubitandi videtur ex eo oriri, quod ad contractum permutationis, cum non nisi re perficiatur, videatur requiri traditio ex vtraque parte, quæ cum non possit esse ex parte alterius, cuius res nondum est existens, non videtur in præsenti hypothesi fundare posse veram, & realem permutationem. Ex alia parte, cùm res futura possit emi, & vendi præsenti pecunia, cur non poterit permutari cum alia re præsenti, & existenti? præcipuè cum contractus permutationis potissimum assimuletur contractibus emptionis, & venditionis, vt latè habetur *in l. 1. & 2. ff. de rer. permutatione.* — *Rationes dubitandi pro vtraque parte.*

Nauarrus *cap. 17. num. 287. & cum eo Lessius lib. 2. cap. 23. de Cambijs dub. 1. nu. 3.* sustinent absolutè posse esse permutationem rei existentis ad futuram ea ratione, quæ afferebatur in ratione dubitandi pro secunda parte, quamuis videantur hoc negare, quandò neutra res est existens, sed vtraque futura. Sotus verò *lib. 6. de iustitia quæst. 12. art. 2.* absolutè negat posse esse permutationem, siuè quandò vna res nondum est existens altera existente, siuè quandò neutra existit, ea potissimum ratione, quia existimat ad rationem permutationis requiri vtriusque rei existentiam, & traditionem, quod videtur ex duplici capite requiri; primò, vt contradistinguatur à mutuo, ad quod requiritur interuallum temporis inter dationem, & restitutionem. Secundò ex eo, quod vt notat *Bartolus in l. iuris gentium 7. num 2. ff. de pactis* ipsum nomen permutationis, non nisi re hunc contractum perfici significat, cum ex vi eiusdem nominis executionem importet in nomine, non nisi re ipsa perficiatur *Baldus, Salicetus, & Glosa in l. 2. C. de rer. permut.* Pro solutione — 2 Nauarr. Lessius. Sotus. Bartolus. Baldus. Salicet. Glosa.

Aduerte contractum permutationis tribus modis potissimum posse constitui; primo pacto nudo; Secundò stipulatione. Tertiò traditione. Primo modo constituitur, quandò inter duos fit conuentio, vt vnus rem vnam tradat, alter alteram retribuat, neuter tamen tradit, nec stipulatione pactum firmat, seu vestit. Conuentio hoc modo inita non est propriè permutatio, quæ ex vi ipsa nominis importat executionem, sed dumtaxat quædam promissio permutationis, nec vltra obligationem parit, nec actionem, sed ad summum exceptionem *l. iuris gentium 7. ff. de pactis l. 1. ff. de rer. permut.* Secundo modo constituitur, quandò facta conuentione iuxta primum præuia posteà accedente interrogatione, & idonea responsione secuta pactum ipsum firmatur, & vestitur, ex qua stipulatione oritur postea obligatio ciuilis, & consequens actio ex stipulatu adijcitur, sed nec hoc modo propriè perficitur permutatio, donec res ipsa tradatur. Tertio modo constituitur, quandò constituta inter contrahentes pactione res conuentæ per actualem traditionem adinuicem conferuntur, per quam traditionem — 3 *Triplex modus constituendi permutationem explicatur*

nem propriè consumatur ipsa permutatio. Oritur tamen hic difficultas, an si res tradita sit ex vna parte, & non compleatur contractus per traditionem ex altera, intelligatur adhuc contractus permutationis completus, & consummatus. Sub hoc eod. tit. Contract. VI. de permutatione Prænot. 2. vers. ad secundam dixi in hac suppositione concedi actionem ciuilem ei, qui contractum adimpleuit per traditionem ex sui parte factam, non alteri qui non adimpleuit; nunc verò ad difficultatem propositam dico, non posse dici contractum absolutè perfectum, & consummatum, quià permutatio, cum sit contractus mutuus debet ex vtraque parte compleri.

Completa permutatione ex vna parte conceditur actio ciuilis.

3 Aduerte secundò in ordine ad rem futuram, de qua facta est conuentio, vt posteà tradatur in compensationem rei præsentis, quæ de facto confertur, vel ipsam esse futuram sub spe proxima, & rationabili fundamento reducibili ad actum existentiæ, vel solummodò futuram sub spe remota, & sine probabili ratione, quod reduci possit ad actum existentiæ, ea proportionali ratione, qua dicebamus *tom. primo sub tit. Contractus II. de emptione, & vendit. Disquis. I. §. 1.* His pro notitia sic expositis

Res futura duplicitèr.

4 Respondeo primò, si res futura, quæ commutatur pro præsenti sit tantùm talis sub spe remota, & sine probabili fundamento futuræ existentiæ, non potest esse obiectum veræ permutationis. Colligitur ex ijs, quæ dicta sunt *d. tom. primo loc. mox cit.* si enim non potest in tali re subsistere contractus emptionis, & venditionis per ea, quæ ibi dicta sunt, cum tamen tales contractus solo consensu perficiantur, a fortiori non videtur in ea posse fundari contractus permutationis, qui non solo consensu, sed re ipsa, seu traditione perficitur; nec incongrua sane ratione, quandòquidem spes sine fundamento perindè est, ac si non esset, & si esset omninò inanis

Nec contractus emptionis potest in illa spe consistere.

5 Respondeo secundò, si res futura erat talis sub spe proxima, seu certò moralitèr reducibilis ad actum existentiæ esset quidem obiectum sufficiens ad permutationem, ipsam tamen non perficeret, donec reducta ad existentiam alteri permutanti traderetur. Sic conciliare existimo sententias Nauarri, & Soti supra propositas, quæ videbantur extremè oppositæ. Probatur iam prima pars, quia res futura sub tali consideratione potest esse obiectum emptionis, & venditionis per ea, quæ latè tradidi *d. tom. primo loc. mox citato*, ergo etiam poterit esse obiectum permutationis, non quidem rigorosè sumptæ, pro vt est completa ex vtraque parte, sed pro vt est permutatio pariens actionem ex permutato. Probatur item secunda pars, quià permutatio est contractus mutuus ex vi ipsa nominis importans executionem, sed facta conuentione de re futura tradenda, quamuis sit firmata per traditionem rei existentis ex altera parte factam, non est executio ex vtraque parte, cum res futura adhuc non sit tradita, ergo non est contractus permutationis ex vtraque parte completus. Confirmatur, quia si res ex neutra parte sit tradita non est contractus permutationis, sed solummodò promissio permutationis, seu solum pactum nudum, ergo si res sit tradita ex vna duntaxat parte, non erit etiam contractus completus ex vtraque parte.

Nauarr. Sotus.

Permutatio est contractus ex vi ipsa nominis importans executionem.

Dices, potest actualitèr pro re existente, quæ actu traditur ex vna parte, conferri illud ius fundatum in illa spe proxima futuræ existentiæ rei promissæ, adeò vt illud ius transferatur de facto per eum, qui habet talem rem in spe in eum, qui tradidit rem existentem, vi cuius translationis ipse possit in casu existentiæ illam accipere tanquam suam, & sic compensari illa res existens, quæ traditur cum illo iure, quod acquirit de facto; sed in hac hypothesi contractus est completus ex vtraque parte, per traditionem scilicet rei ex vna, & per translationem illius iuris, quod est secundum se pretio æstimabile ex altera parte, ergo &c. Res eo modo se habet, quo quis pecunia numerata emit aliquod ius de facto, quamuis illud ius non sit, nisi de re futura, seu in futurum transferibili. Sed contrà, quia illud ius, quod dicitur actualitèr transferri, vel est de re, siuè euenerit, siuè non euenerit, quod ius attenta ratione verisimilitudinis, quod res debeat euenire cum aliquo excessu ratione dubij, quod non possit euenire adæquet valorem rei existentis, & tunc certè contractus videtur completus, vel est de re, vt futura, adeò vt si non euenerit sit dissoluendus contractus, vel aliud simile erogandum: Iuxtà primum sensum non procedit nostra responsio, quæ respicit duntaxat rem in futurum determinatè conferendam, non ius aliquod, quod de facto conferatur loco rei existentis; Deinde non est propriè permutatio; cum hæc in rigore sit speciei ad speciem, non ad ius quamuis actualitèr collatum non reducibile tamen ad actum secundum, nisi de futuro. Iuxta secundum sensum militant rationes superius allatæ, quod contractus non sit completus, nisi per executionem ex vtraque parte.

Proponitur instantia, & simul dissoluitur.

Nunc ad rationem dubitandi pro aduersa parte respondendum est, & quidem ad primum dicendum est, maximum intercedere discrimen inter contractum emptionis, & venditionis, & contractum permutationis; nam ille solo consensu perficitur, hic autem non nisi re, vt supra dicebamus, & sic potest consumari emptio quoad rem futuram, non sic permutatio. 6

Respondeo tertiò, si neutra res sit existens, sed vtraque verisimilitèr, quinimmò certo moralitèr sit futura, non potest pro- 7

Nnn prié

priè constituere permutationem, sed ad summum quoad primum modum, nempè pacto nudo. Prima pars facilè innotescit, quià ipsa permutatio secundum se propriè, & ex vi nominis importat executionem, sed quandò neutra res est existens ex neutra parte potest esse executio, ergo nec propriè, nec rigorosè permutatio. Ratio secundæ partis est, quià permutatio impropriè, seu quod idem est promissio permutationis potest ex prænotatis constitui pacto nudo antè quamcunque traditionem, ergo etiam tali pacto poterit constitui, quantumuis neutra res sit existens, sed dumtaxat certò moralitèr futura. Consequentia probatur, quià ex vno capite, cum ad permutationem pacto nudo non requiratur actualis traditio parum referre videtur, quod res sit existens, dummodò certò sit futura; ex alio capite res certò, seu sub spe proxima futura potest esse obiectum emptionis, & venditionis per ea, quæ latè probanimus *d. tom. primo sub tit. Contractus II. de emptione, & vendit. Disquis. §. 1.* ergo etiam permutationis pacto nudo constitutæ. Consequentia probatur, quià in tantum iuxta superiùs dicta res futura non potest esse obiectum permutationis propriè sumptæ, quamuis possit esse obiectum venditionis, quià permutatio propriè non perficitur, nisi re, seu traditione, emptio autem & venditio solo consensu, sed permutatio inchoata, seu constituta solum nudo pacto etiam solo consensu constituitur, ergo potest constitui in ordine ad res solummodò futuras, sicuti emptio, & venditio.

Ad permutationem pacto nudo non requiritur actualis traditio.

§. IV.

An permutatio facta etiam ex vtraque parte traditione possit quandòque rescindi.

SVMMARIVM.

Refertur status quæstionis 2.

Si expressè actum fuerit de scriptura, tanquam de complemento contractus adhuc integrum est posita traditione ex vtraque parte vtrique pænitere, & recedere 2.

Si actum fuerit de scriptura conficienda, non tamen expressum, an sit apposita tanquam complementum, vel tanquam probatio facta ex vtraque parte traditione antè confectionem eiusdem præsumendum est, quod fuerit tantum apposita ad probationem, nisi iura municipalia, vel consuetudo aliud statuant 3.

Si traditio facta fuerit ex vna tantum parte tunc est vehemens præsumptio, quod fuerit ad probationem 4.

DIsquisitio IV. Inierant inter se contractum permutationis Sempronius, 1
& Theodoricus, vi cuius vnus equum conferret, alter bouem loco eiusdem equi traderet hac adiecta conditione, vt contractus ipse scriptura perficeretur. Scriptura adhuc non confecta iuxta conuentionem vterque contractum compleuit per traditionem rei conuentæ. Quo posito alter ipsorum contendit a contractu recedere. Quæritur iam, an eidem, vel vtrique integrum sit pænitere ante scripturam confectam

Plura circà hoc quæsitum alibi attigimus, sed quia ex diuersa forma, qua potest contractus concipi, & ex diuersis coniecturis, & præsumptionibus potest diuersum ius oriri, ideò secundum diuersas acceptiones, quas habere potest quæsitum, placet ipsum examinare ex professo. Inspiciendum igitur est primò, an facta fuerit expressa conuentio, vt contractus intelligatur absolutè suspensus, vsque ad confectionem scripturæ, adeò vt ipsa scriptura debeat esse ex partium conuentionibus ipsum complementum contractus. Secundò, an solummodò facta fuerit mentio de scriptura sine expressione, quod ipsa requiratur ad complementum, sed in dubio, an fuerit solummodò apposita ad probationem, non ad substantiam contractus. Tertiò, an traditio facta fuerit ex altera tantùm parte, an ex vtraque. Quibus inspectis considerandum est potissimum, quandò ex verbis contrahentium, seu ex forma, qua initus fuit contractus non constat expresè de eorum voluntate, an apposuerint scripturæ confectionem ad complementum, vel probationem, quomodò talis voluntas sit coniectanda, & quid præsumendum de tali scriptura, an sufficiat præcedens traditio ad prudentèr credendum, quod fuerit dumtaxat apposita ad probationem, an quid aliud requiratur, & quid. Quibus consideratis

Diuersæ acceptiones, secundum quas potest concipi contractus.

Quomodo coniectari possit voluntas contrahentium.

Respondeo primò, si expresè actum 2
fuerit de scriptura conficienda, tanquam de complemento contractus, & non aliter, & non alio modo, integrum adhuc est posita traditione ex vtraque parte vtrique pænitere, & recedere a contractu *Lessarte de decim. vendit. cap. 17. à num. 47. Molina tract. 2. disp. 398. vers. sicut quandò partes,* & expresè colligitur *ex l. contractus C. de fide instrum.* Ratio autem esse potest, quià contractus vim recipiunt à pactis, & conuentionibus, quæ, seu quas sibi inuicem constituunt contrahentes, sed in data hypothesi contrahentes sibi constituerunt, quod contractus non sit perfectus, nisi interueniente scriptura, & contractu non completo integrum est vnicuique contrahenti recedere, ergo &c. Neque obesse potest, si dicatur, quod ratione conuentionis factæ, & traditionis positæ vnusquisque

Lessarte. Molina.

es

Contrahentes se obligarunt solùm conditionatè, si scilicet fiat scriptura.

ex contrahentibus possit agere ad complementum, adeòque, quod non detur locus penitentiæ altero reluctante; non, inquam, obesse potest, quia ex quo contrahentes statuerunt scripturam, vt complementum contractus, voluerunt esse liberi, vsque ad confectionem eiusdem, vndè non se obligarunt, nisi conditionatè, si scilicet conficeretur scriptura, adeòque conditione non purificata suspenditur ipse contractus vsque ad positionem illius.

Respondeo secundò, si actum fuerit de scriptura conficienda, non tamen expressum, an illa sit, vel tanquam complementum, vel tantùm tanquam probatio celebrati contractus, & interim ex vtraque parte fuerit deuentum ad traditionem antè confectionem eiusdem, vbi ex iuribus municipalibus, vel consuetudine aliud non statuitur, præsumendum est, quod fuerit tantum apposita ad probationem, adeòque neutri integrum est à contractu recedere. Dixi *vbi ex iuribus municipalibus, vel consuetudine aliud non statuitur*, nam aliquibus in locis statutum est, vt vbi sit mentio, vel antè, vel in celebratione contractus de scriptura, censeatur contractus suspensus vsque ad confectionem eiusdem scripturæ per ea, quæ notant statuta in Regno Castellæ *Molina tract. 2. disput. 397. vers. cit.*

Molina.

Regulariter prius ponuntur rationes obligantes, quā adimpleatur obligatio.

Probatur responsio, quia non est rationabilis præsumptio, quod contrahentes voluerint per traditionem conuenti ex vtraque parte antè confectionem scripturæ adimplere conuentionem, si eisdem in votis fuerit non obligari, nisi post illam confectam, siquidem regularitèr prius ponuntur rationes obligantes, antequam adimpleatur eadem obligatio, ergo si adimpleuerint antè confectionem scripturæ, signum est, quod non voluerint eandem scripturam, tanquam complementum, ratione cuius obligentur, sed solummodò per modum probationis.

Argumentum ad hominem contra Lassarte.

Probatur secundò, quià si mentio facta fuerit scripturæ in celebratione contractus emptionis & venditionis, & ex vtraque parte antè illam deuentum fuerit ad traditionem pretij, & mercis præsumitur, quod scriptura non fuerit apposita ad suspensionem contractus vsquequo perficiatur, sed solummodò ad probationem eiusdem per ea, quæ concedit *Lassarte* oppugnator huius nostræ responsionis, ergo etiam si mentio facta fuerit scripturæ in contractu permutationis, & ex vtraque parte antè illam ad traditionem fuerit deuentum, præsumendum tamen erit, quod scriptura non fuerit apposita ad suspensionem contractus, sed duntaxat ad probationem.

Lassarte.

Respondet *Lassarte de decim vend. cap. 17. à num. 47.* disparem esse rationem de contractu emptionis, & venditionis, & de contractu permutationis, adeòque diuersimodè præsumendum esse, nam emptio, & venditio solo consensu perficitur, permutatio autem nonnisi traditione, & sic magis firmatur emptio, & venditio per traditionem ex vtraque parte, quæ est aliquid vltra requisita ad eius substantiam, adeòque inducit firmiorem præsumptionem, non autem magis firmatur permutatio per eandem traditionem, quandòquidem hæc requiritur ad eius constitutionem, adeòque non facit firmiùs præsumere. Sed contra; hæc disparitas modicum roboris habet ad firmandum intentum Lassarte, quandòquidem, si traditio in contractu venditionis firmat vehementiorem præsumptionem, quod voluerint scripturam non ad suspensionem, sed ad simplicem probationem, cur etiam eadem traditio non sufficiet ad firmandam eandem præsumptionem, cum, si sciptura requireretur ad complementum contractus, contrahentes antè ipsam confectam non tenerentur talem traditionem ponere? Certè poterat esse contractus permutationis per solam stipulationem licet non perfectus vsquequaque, ergo si vltrà illam ponitur traditio præsumendum est, quod ponatur ad complementum contractus, & sic quod scriptura sit solùm ad probationem.

Responsio Lassarte, eiusque impugnatio.

Respondeo tertiò, si facta mentione scripturæ, & non expresso, an hæc ponatur ad suspensionem, an verò solum ad probationem, fuerit deuentum ex vna parte tantùm ad traditionem, & non ex altera, non est adeò vehemens præsumptio, quod scriptura fuerit apposita solum ad probationem, vndè ex alijs circunstantijs res definienda est. Ratio primæ partis est, quià posita illa traditione ex vna tantum parte contractus non est completus, & potest esse præsumptio, quod ex altera parte non compleatur, quià expectetur executio conditionis appositæ per complementum scripturæ, ergo ex illa traditione per vnam tantum partem apposita non concludentèr euincitur, quod scriptura requiratur tantum ad probationem, non ad suspensionem contractus. Consequentia probatur, quia apposita aliqua qualitate ex conuentione partium indiferenti secundum se, vel ad vnam rationem, vel ad alteram scilicet, vel ad probationem, vel ad suspensionem, vno non volente tali qualitati acquiescere, vt requisitæ ad probationem, sed vt suspensiuę, potius ipsi fauendum est, quam alteri, quia in dubio melior est conditio possidentis suam libertatē, nec ex eo, quod alter tradiderit presumendum est aduersus non tradentem, siquidem implementum ex suo arbitrio, & libertate non potest alteri nocere, ergo &c. Verum tamen est, quod mentio de scriptura regularitèr haberi debet pro probatione, non pro complemento, quia ex natura sua scriptura non est de substantia, nec de necessitate contractus, & quamuis contractus celebretur interueniente

In dubio melior est conditio possidētis suā libertatē.

PRÆNOTIO VII.

De Permutatione rerum Ecclesiasticarum.

SVMMARIVM.

Diuisio rerum Ecclesiasticarum in duas species 1.
Res Ecclesiæ temporales mobiles, quæ seruando seruari non possunt, possunt commutari 2.
Res Ecclesiæ temporales immobiles, quæ seruando seruari possunt permutari non possunt cum purè sæcularibus, nisi interuenientibus causis, & iuris solemnitatibus 3.
In quo consistant causæ, & solemnitates 4.
Res temporales Ecclesiæ immobiles, vtique sunt permutabiles cum alijs rebus temporalibus Ecclesiæ immobilibus sine assensu Papæ 5.
Proponuntur argumenta in contrarium, & soluuntur 6.
Res spirituales Ecclesiæ non possunt permutari cum temporalibus, siuè sæcularibus, siuè Eccles. 7.
Res spirituales Ecclesiasticæ possunt ad inuicem permutari 8.
Requiritur tamen Episcopi auctoritas 9.

FVsè agemus de ijs, quæ sub hoc titulo continentur, dum de alienatione bonorum Ecclesiasticorum; Ne tamen hic aliquid omittatur, quod ad præsens institutum pertinere possit, nonnulla speciatim hic sub breuitate transcurrimus, Pro quibus

1 Aduerte res Ecclesiasticas esse sub duplici differentia, aliæ merè temporales, aliæ spirituales. Sub prima differentia sunt vineæ, prædia, census, mancipia, & his similia, quæ secundum se sunt purè temporalia, quamuis ratione dominij translati in Ecclesiam facta sint Ecclesiastica. Sub secunda continentur præbendę, beneficia, decimæ, & huiusmodi. Porro res Ecclesiasticæ temporales adhuc sunt sub duplici classe; vel enim sunt res temporales mobiles, vt pecuniæ, gemmæ, aurum argentum &c. vel immobiles, vt prædia, arbores, vineæ &c. Rursus mobiles, vel pretiosæ, quæ seruando seruari possunt, cuiusmodi sunt gemmæ, calices &c. vel quæ seruando seruari non possunt, sed ipso vsu consumuntur.

Diuersimoda comparatio rerum Ecclesiasticarum.

Aduerte secundò, dum agitur de permutatione rerum Ecclesiasticarum easdem, vel posse comparari inter se, quatenùs scilicet vna res Ecclesiastica possit cōmutari cum alia re Ecclesiastica, & hoc siuè res Ecclesiastica fuerit spiritualis comparatiuè ad aliam Ecclesiasticam spiritualem, vel etiam ad Ecclesiasticam temporalem, siuè fuerit Ecclesiastica temporalis in ordine ad Ecclesiasticam spiritualem, vel etiam Ecclesiasticam temporalem, vel posse comparari ad res purè temporales, quatenùs possit fieri permutatio cum rebus purè temporalibus pretio æstimabilibus. Porrò facta comparatione ad res siuè spirituales, siuè temporales, inquirendum remanet, quandonam fieri possit talis commutatio, & quandò non, & ex suppositione, quod possit fieri, quanam auctoritate? an permutantis simpliciter, an dumtaxat superioris, & cuiusnam? Quibus suppositis sit

Assertio I. Res Ecclesiæ temporales si sint mobiles, quæquè seruando seruari non possunt, possunt commutari. Est communis apud omnes, & hoc etiam sine solemnitatibus, & sine præuio iuris ordine. 2

Lex prohibens est stricti iuris, & exceptiua.

Probatur primò, quia *toto tit. de reb. Eccl. non alienan.* prohibentur dumtaxat alienari, seu permutari res Ecclesiæ immobiles, & pretiosæ mobiles, quæ seruando seruari possunt, ergò non cadunt sub prohibitione res, quæ seruando seruari non possunt. Consequentia probatur, quia lex prohibens est stricti iuris, & exceptiua, quæ non extenditur vltrà expressa, & excepta, ergo non afficit res mobiles, quæ non exprimantur, nec excipiantur.

Probatur secundò, quia res, quæ seruando seruari non possunt ipso vsu consumuntur, nec per earundem alienationem læditur ius Ecclesiæ, cuius sunt, quinimmò deputantur ex natura sua ad consumptionem, & alienationem ergò legitimè possunt commutari cum alijs rebus, vel mobilibus, quæ seruando seruari non possunt, vel cum immobilibus pretiosis, quæ seruando seruari possunt.

Assertio II. Res Ecclesiæ temporales immobiles permutari non possunt cum purè temporalibus sæcularibus, nisi interuenientibus iustis causis scilicet necessitatis, vel euidentis vtilitatis, & præscriptis solemnitatibus. Colligitur *ex c. nulli de reb. Eccl. non alienandis, & ex Extrauag. Pauli II. Incip. Ambitiosæ Rebuffus ad l. alienationis verbo 28. vers. 12. ff. de verb. signif. & in c. alienatio num. 66. Caldas Pereira de resol. empt. c. 5. num. 36. Augustinus Barbosa tract. de appellat. verb. verbo alienatio num. 7. & collect. ad l. Sancimus, & ad c. nulli num. 16. Pirrus Corradus de dispens. lib. 9. cap. 10. num. 1. 2., & 3.* 3

Rebuff. Caldas Pereira. Augustin. Barbosa. Pirrus Corrad.

Probatur assertio, quia permutatio qua permutatio est, species est alienationis per textum clarum *in l. vnica C. de fundo dotali,* quia nomine alienationis venit quicunque distractus, & actus, per quem dominium transfertur in alium *l. alienationis verba ff. de verb. signif. Iason in l. qua delegato ff. de leg. 1. num. 27. Decius cons. 660. num. 3 Afflictus decis. 260. num. 7. Lapus allegat. 4. in princip. Rota decis. 196. apud Seraphinum decis. 608. part. prima diuers. Aloisius Riccius part. 2. collect. 466., & part. 8. collect.*

Iason. Decius. Affl. Lapus. Rota. Aloisius Riccius.

3483.

5483. sed per d. c. *nulli, & tot tit. de rebus Eccl. non alien.* prohibetur alienatio rerum Ecclesiasticarum sine debitis caussis, & solemnitatibus, quod fortius vrgetur per d. extrauag. Pauli II. ambitiosæ, ergo &c.

4 Hic explicandum remanet, quænam sint iustæ causæ requisitæ ad alienationem, & quænam forma præscripta ex dispositione iuris, seu quod idem est, quænam solemnitates requirantur, sed quia de ijs fusior erit sermo sub tit. *Alienatio* ideò breuitèr me eximo ab hac difficultate; assero etenim potissimas causas esse vrgentem necessitatem, vt colligitur *ex c. sine exceptione, & c. 1. de reb. Eccl. non alien. in 6. Rota apud Seraphinum decis. 508., & 1490.* solemnitates verò de iure antiquo quatuor potissimum cõtinere, scilicet auctoritatem Prælati, tractatum, consensum capituli, vel rectoris, & subscriptionem, de iure vero nouo *ex vi d. Extrauag. Ambitiosæ*, etiam requiri assensum Apostolicum, vel respectu regularium expressam licentiam Sacræ Congrægationis.

Rota. Paulus II.

5 Assertio III. Res Ecclesiæ temporales immobiles, & etiam mobiles pretiosę, quæ seruando seruari possunt, vtique sunt permutabiles cum alijs rebus Ecclesiæ temporalibus immobilibus, seù mobilibus pretiosis, quæ seruando seruari possunt sine assensu Apostolico, seu Sacræ Congregationis respectu Regularium *Treuisanus decis. 56. part. 2. Riccius in praxi rerum for. Eccl. decis. 38., & prima part. praxis aurea resol. 35. Nauarrus consul. 15. de reb. Eccl. non alienan. Augustinus Barbosa de potest. Episc. alleg. 90., & de iure vniuers. Eccl. lib. 3. c. 30. num. 30.*

Treuis. Riccius. Nauarr. August. Barbosa.

Probatur assertio, quià inducta fuit per iura positiua prohibitio alienationis bonorum Ecclesiasticorum ad consulendum Ecclesiæ indemnitati, vt sensit *Monaldus cons. 91. num. 3. vol. primo, & communiter cum eo tum Theologi, tum canonistæ*, & ne Ecclesiæ bona profanis vsibus applicarentur, vt colligitur ex proœmialibus eiusdem Extrauag. Ambitiosæ Ibi *profanis vsibus applicare aut cum maximo illorum, aut diuini cultus detrimento exquisitis medijs vsurpare præsumant*, quæ verba vt pote proemialia indicant, seu important causam finalem legis *l. fin., & ibi Bartolus num. 3. ff. de hered. instit. Iason. in l. si pacto n. 14. C. de pactis*, sed per permutationem rerum Ecclesiasticarum cum rebus alterius Ecclesiæ nullum damnum Ecclesiæ infertur, nec res Ecclesiasticę profanis vsibus applicantur, ergò &c. Minor probatur quoad primam partem, quia nomine Ecclesiæ in d. extrauaganti non venit particularis aliqua Ecclesia, sed vniuersalis Ecclesia sub vno capite nempe Romano Pontifice constituta; vt bene notat *Bossius tom. 3. varior. mor. de alienat. bon. Eccl. tit. 6. eiusdem tertij tom. num. 2. prope medium*, quæ certè præiudicium non sentit ex eo, quod bona de vna in aliam Ecclesiam transferantur, quandoquidem semper sunt sub ipsius potestate ergo &c. Minor etiam quoad secundam partem sic euincitur, quia ex eo quod transeant in aliam Ecclesiam profanis vsibus non deputantur, cum semper ad vsus Ecclesiasticos inseruiant; vt per se patet.

Monal.

Bartolus Iason.

Non infertur damnũ Ecclesiæ, nec profanis vsibus res Ecclesiæ destinãtur.

Bossius.

Nomine Ecclesiæ venit vniuersalis sub Rom. Pontifice &c.

6 Fortior ratio huius nostræ conclusionis erit solutio argumentorum, quæ in contrarium afferuntur; & quidem arguitur primo *ex c. sine exceptione 12. q. 2., & ex c. nulli de reb. Eccl. non alien.* vbi indefinitè, absolutè, & simpliciter prohibetur alienatio sine præscriptis solemnitatibus, quod etiam firmatur in Paulina Ambitiosæ, & in decreto Vrbani VIII. sed etiam si fiat permutatio de Ecclesia in Ecclesiam adhuc absolutè interuenit alienatio, quando quidem dominium rei permutatæ transfertur in aliam Ecclesiam cum abdicatione à prima per ea, quæ notant *Steffanus Gratianus discept. for. tom. primo c. 517. n. 9. & tom. 4. c. 674. num. 4., & 5. Bonacina de contract. disp. 3. q. 8. par. 4. num. 24.* ergo debent interuenire congruæ, & præscriptæ solemnitates, adeòque assensus etiam Apostolicus, seu Sacræ Congregationis respectu &c. Sed huic argumento obuius occurro asserens non prohiberi alienationem, nisi vt noxiam Ecclesiæ, vel vt vsibus profanis applicandam, pro vt supra deduximus ex verbis proemialibus legis, quæ important finalem causam dispositionis, vnde non immeritò censuit *Rota Rom. decis. 756. num. 3., & 4. p. 1.* sustineri alienationem factam ab Episcopo in fauorem Canonicorum etiam factam sine assensu Apostolico etiam non obstante iuramento facto per eundem Episcopum de non alienandis bonis propriæ mensæ, dum dixit *Ad primum responsum fuit, quod in re applicatio facta canonicis fuit valida, quia Episcopus poterat donare, & alienare Capitulo sine solemnitatibus, non obstante iuramento de non alienando sine superioris licentia, quod etiam expressè habetur in cap. & super. de rebus Eccl. non alienandis.*

Steph. Gratian. Bonac. Peirinus

Non prohibetur alienatio nisi vt noxia Eccl.

Rota Rom.

Arguitur secundò ex consuetudine, & praxi regulari Episcoporum non concedentium facultatem alienandi ab Ecclesia in Ecclesiam sine recursu ad Romanum Pontificem, & ipsius approbatione, & ex stylo Curiæ Romanæ, quæ regularitèr concedit hujusmodi facultates, qui certè recursus non apponeretur, si posset per solam Ordinariorum approbationem fieri alienatio. Quod autem huiusmodi praxis, seu stylus vigeat, expressè testantur *Augustinus Barbosa collat. 95. num. 57. in fine Pirrus Corradus de stipulatione lib. 9. c. 10. nu. 8.* Sed de hac praxi seu consuetudine non modicum miratur *Bossius d. tom. 3. de alienatione bon. Eccles. tit. sexto num. 3.*, & non

August. Barbosa. Pirrus Corrad. Bossius.

liberi

habens approbat nimiam Episcoporum facilitatem recurrendi ad Curiam, vbi non est necessitas recursus, quinimmò damnat, quod ipsi difficiles se reddant ad interpretandam suam auctoritatem in multis ad quæ, vel iure approbante, vel auctoritate classicorum, & grauium Doctorum suffragante ius habent expressum, vnde afferit, quod trepidant, vbi non est timor, & per hanc trepidationem Ecclesijs suis quandoque notabilitèr nocent, dum sæpè occasio vtilitatis euanescit in expectatione Apostolicæ approbationis. Concludit tamen reprobando assertam consuetudinem per contrariam praxim præcipuè inter Regulares eiusdem ordinis, in quibus passim solo Generalium, vel Prouincialium consensu consentiente capitulo loci à quo facienda est, vel donatio, vel permutatio, vel quouis alio titulo alienatio, fiunt huiusmodi translationes, seu permutationes sine vlla sindereseos, seu conscientiæ scrupulo. Sed quidquid sit de huiusmodi consuetudine, quam certè non cognouerunt *Treuisanus d. decis. 56. part. 2. Peregrinus in compend. nouis. priuileg. suæ Congregationis verb. alienatio bon. in scholio dub. 7. Diana part. 4. tract. 4. resol. 223.* qui absolutè asserunt in praxi licitam esse permutationem, de qua loquimur, sine Apostolico assensu, nullumque ponunt obstaculum assertæ consuetudinis Curiæ. Ego absolutè sentio quod non sit inducta tanquam obligatoria, cum originem traxerit, ex nimia facilitate Ecclesiarum particularium ad inuicem permutationes ineuntium nullo iure ad hoc impellente, vt testatur *idem Bossius, qui supra loc. mox cit.*

Trepidant quandoque vbi non est timor.

Treuis. Peregr. Diana.

Talis consuetudo non est obligatoria.

7 Assertio IV. Res spirituales Ecclesiasticæ nullo modo permutari possunt cum rebus temporalibus, siuè fuerint sæculares, siue Ecclesiasticæ. In hanc assertionem præcipuè quoad primas particulas propendent *Panormitanus in c. fin. de rerum permut., & in c. ad quæstiones eod. Hostiensis in summa hoc tit. num. 3. Speculator 4. part. specul. tit. de permut. num. 4. c. nulli de reb. Eccl. non alienan., & c. 1. 2., & 3. de rer. permut. Ognate d. tract. 25. de permut. disp. 90. sect. 4. num. 80.* Facit maximè ad ipsam comprobandam textus *in c. fin. de rerum permut.*

Panor. Hostiens. Specul. Ognate.

Probatur prima pars, quià studiosa voluntas cotractandi res spirituales, vel spiritualibus annexas pro pretio, seu re temporali pretio æstimabili est manifesta simonia per ea, quæ latè tradremus infrà *tom. 3. sub tit. Contractus VIII. de simonia Prænot. 1., & sub eodem tit. Prænot. 2.* & prohibita tùm iure naturali, tùm diuino, sed per permutationem rei spiritualis, vel spirituali annexæ inducitur studiosa voluntas contractandi &c. ergo est omni iure prohibita. Minor ex se patet, quià res temporalis in ea suppositione daretur in compensationem dictæ rei spiritualis, vel spirituali annexæ.

Per talem permutationem inducitur simonia omni iure prohibita.

Probatur secundo eadem prima pars, quià valdè dissonum naturæ est, & a recto ordine deflectens, vt res spirituales, vel spiritualibus annexæ, quæ longè superioris ordinis sunt, ordinentur tanquam ad finem ad res temporales, quæ sunt ordinis longè inferioris; sed per talem permutationem præcipuè quantum est ex parte permutantis rem spiritualem, vel spirituali annexam ipsa res spiritualis ordinaretur tanquam ad finem, ad rem purè temporalem; ergo &c. Efficaciores rationes ad hanc veritatem corroborandam recole potissimum ex ijs, quæ dicentur *d. tom. 3. sub tit. Contractus VIII. de simonia Prænot. 2.*

Absurda, vna [illegible]

Probatur secunda pars, quia in tantum prohibita est contractatio rei spiritualis pro temporali tanquam pro pretio eiusdem rei spiritualis, in quantum temporalis ad spirituale nulla potest esse proportio, nec entitatiua, nec habitudinis, sed quamuis res temporalis facta fuerit Ecclesiastica per dominium eiusdem in Ecclesiam translatum non potest habere proportionem, & æqualitatem ad talem rem &c. ergo &c. Confirmatur quia ex eo, quod res temporalis ex sæculari facta fuerit Ecclesiastica per dominium in Ecclesiam translatum, non est maioris valoris secundum se, ac fuerit antequam fieret Ecclesiastica, ergo adhuc seruat improportionem ad rem spiritualem, seù spirituali annexam, adeòque non potest tradi in compensationem rei spiritualis. Confirmatur secundò, quia ex duplici capite potissimum simonia interdicitur, primò defectu dominij in transferente rem spiritualem, secundò ex inordinatione rei spiritualis ad temporalem, sed hoc vtrumque euenit in permutatione rei spiritualis pro temporali etiam Ecclesiastica, ergo &c. Minor probatur, quià ex eo, quod res temporalis Ecclesiastica tradatur pro spirituali non fit quod collator rei spiritualis sit, vel fiat Dominus eiusdem, & si est inordinatio, quandò trásfertur pro purè temporali eo, quia illa longè est superioris ordinis, etiam erit, quando transfertur pro temporali etiam Ecclesiastica, eo quia eiusdem ordinis est &c.

Res temporalis, quæ vna ijs facta Ecclesiastica non habet proportionem cum spiritualí.

Assertio V. Res spirituales Ecclesiasticæ permutari possunt cum alijs spiritualibus Ecclesiasticis *Panormitanus, & Canonistæ in d. c. ad quæstiones de rer. permut. Azot. in summa num. 4. Hostiensis in summa num. 3.* Intelligitur assertio, si cum debito moderamine accipiatur. Colligitur potissimum *ex c. quæsitum 5. de rerum permut., & can. Sanctorum 70. dist.*, & sic permutari potest vna Ecclesia pro altera *d. c. ad quæstiones 5. de rer. permut.* vna præbenda cum altera *eod. c. quæsitum eod. tit.* vnum beneficium Ecclesiasticum cum altero *c. cum vniuerso-* 8

Panor. Azotus. Hostiens.

rum

rum eod. tit. decimas cum aliſs decimis *c. fin. eod. tit.*

Ceſſat ratio formalis, & finalis prohibitionis.

Probatur iam ratione, quià finis adæquatus prohibitionis ſimoniacæ eſt, quià fit comparatio rei ſuperioris ordinis, & incompenſabilis ad res temporales, quæ ſunt ordinis incomparabilitèr inferioris, & inæqualitas cernitur in valore, indecentia in vilipendio, & indebitæ conditiones in contractu, ſed quandò res ſpiritualis cum alia ſpirituali commutatur, ille finis prohibitionis non militat, ergo &c. Minor probitur, quià fit ſolummodò comparatio ſpiritualis ad ſpirituale, quæ adinuicem poſſunt ſeruare æqualitatem, nec poteſt dici, quod res ſpiritualis vilipendatur, dum alia ſimilis conditionis pro ipſa confertur, ergo &c.

Paritas deducta à rebus temporalibus Eccleſiaſticis ad inuicē permutabilibus.

Probatur ſecundò, quià res temporales Eccleſiaſticæ permutari poſſunt cum alijs temporalibus item Eccleſiaſticis per ea, quæ dicta ſunt *in hac eadem Pranot. aſſert. 3. per totum*, ergo etiam res ſpirituales Eccleſiaſticæ permutari poterunt cum alijs ſpiritualibus. Conſequentia probatur, quià idem ordo eſt Eccleſiaſtici ad Eccleſiaſticum, ac ſpiritualis ad ſpirituale, & ſi aliquid diuerſitatis præferatur erit ratione iuris prohibentis, & inæqualitatis, ſed dum ſpirituale confertur cum ſpirituali nullum ius eſt prohibens, cum in definitione ſimoniæ prohibeatur dumtaxat contractatio ſpiritualis cum temporali, & in ſpiritualibus adinuicem comparatis poteſt eſſe æqualitas, & proportio, ergo &c.

Dixi, *ſi cum debito moderamine accipiatur*,
9 pro quo ſciendum eſt, quod quamuis attento præciſè naturæ ordine, & iure diuino poſſit fieri huiuſmodi permutatio propria permutantium auctoritate, attento tamen iure Eccleſiaſtico poſitiuo requiratur Epiſcopi, ſeu Prælati Eccleſiaſtici auctoritas, vt habetur *in cap. cum olim 6. de rer. permut.* & ſine tali facultate eſt genus ſimoniæ Eccleſiaſticæ, de qua ſub tit. Simoniæ infra loquamur, ratione cuius priuantur beneficijs, & præbendis, qui permutationem Eccleſiaſticam ſine Epiſcopi auctoritate celebrare præſumpſerit. Vlteriùs notandum eſt, ſine ſimonia non poſſe pactionem partium interuenire in permutatione beneficiorum; ſeu præbendarum *ſecundum Archidiaconum poſt Gloſam in c. quæſitum eod. tit.* & ſic ſentit *Ioannes Andreas in nouel.* ſed beneficiarios debere ingenuè renuntiare ſuis beneficijs in manus Epiſcopi declarantes ſe inuicem egiſſe de illa permutatione, ſed nihil concluſiſſe, ita vt ſit in libera poteſtate Epiſcopi illa conferre, ſi velit, vel non conferre, ſi nolit, & ſi conferat, ſit ex ipſius beneplacito, non ex aliqua neceſſitate iuſtitiæ compellente. Audiatur textus in d. cap. quæſitum de rer. permut. *Quæſitum eſt ex parte tua ſi commutationes fieri valeant præbendarum,* & nonnullis interpoſitis ſubditur. *Generalitèr itaque teneas, quod commutationes præbendarum de iure fieri non poſſunt præſertim actione præmiſſa, quæ circà ſpiritualia, vel annexa ſpiritualibus labem ſemper continet ſimoniæ*, vbi gloſa expreſsè aſſerit *Præbendæ pacto præcedente permutari non poſſunt, Epiſcopus tamen poteſt de loco ad locum commutare perſonas.* Ratio autem, cur non poſſit pactum præmitti, affertur *ex D. Thoma ſecunda ſecundæ quæſt. 100. art. 1. ad quintum*, quia ſcilicet nomine emptionis venit quæcunque pactio, ſeu contractus non gratuitus. Sed de his alibi fuſiùs

Non poſſunt tamen fieri ſine Epiſcopi auctoritate.

Archi-Diacon. Gloſs. Ioannes Andreas

Epiſcopus confert ex beneplacito non ex neceſſitate.

D. Thō.

Solum remanet hic explicandum pro complemento eorum, quæ hic dicuntur, an, quandò facta per beneficiarios illa reſegnatione beneficiorum, ſeu præbendarum in manus Epiſcopi per eundem Epiſcopum iuxtà eorundem beneficiariorum tractatum eiſdem conferuntur ſit vera permutatio, an ſolum ſimplex prouiſio ſuperioris prouidentis eoſdem de talibus beneficijs. Pro quo aduertendum eſt cum *Panormitano cap. quæſitum 3. num. 10. Fillintio tract. 41. de beneficijs cap. 9. quæſt. 1. requiſitio 3. & quinto num. 2.* poſſe licitè eoſdem beneficiarios de ipſa permutatione ad inuicem tractare, agere, de conuenientia illius conferre, & Epiſcopum in illa hypotheſi teneri eiſdem beneficia conferre, & non alijs, vndè liberum ipſi ſolummodò eſt permutare, ſi velit, non autem, ſi nolit permutare etiam poſita raſignatione alijs à reſignantibus conferre per ea, quæ habentur *in Clem. vnica de rerum permut.* & ſuſtinent *Panormitanus d. cap. quæſitum de rer. permut. & Fillintius loc. cit.* Crederem abſolutè per illum tractatum inter beneficiarios ad inuicem initum, & per illam reſignationem præciſè, non poſſe dici in rigore factam permutationem, quia per illa non confertur ius beneficiorum in ipſos beneficiarios cum illa commutatione, cum adhuc liberum ſit ea Epiſcopo non conferre, poſſe tamen lato modo dici permutationem, quatenus interueniente auctoritate Superioris, ſeu Epiſcopi vnus acquirit beneficium, quod alter deſerit, & è contrà. Sed in hoc non immoror, quia eſt quæſtio ſolummodò de nomine.

Panorm. Fillint.

Panorm. Fillint.

PRÆNOTIO VIII.

An quæcunque pactio de aliquo temporali conferendo in permutatione cum re ſpirituali importet ſimoniam, & iniuſtitiam.

SVMMARIVM.

Non minus vſuraria eſt quæcunque pactio de aliquo exigendo vltrà ſortem in mutuo quamuis aſſeratur non pretium eiuſdem

 mu-

mutui, sed compensatis ex affectu gratitudinis, ac sit simoniaca quæcunque conuentio de aliquo temporali conferendo pro collatione beneficij, quamuis dicatur gratuita compensatio 1.

Quæcunque pactio inducit obligationem ciuilem 2.

Quæcunque pactio circà spiritualia, vel spiritualibus annexa labem continet simoniæ 3.

Respondetur obiectionibus desumptis ab alibi dictis 4.

AGentes in materia de vsuris *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris disquis. 4. §. 1. per totum* duplicem quodamodò distinximus pactionem, alteram, quæ procedit sub motiuo liberalitatis, & donationis, alteram sub motiuo iustitiæ; qua posita distinctione pactionum sub his diuersis titulis asserebamus, pactionem de aliquo conferendo ob mutuum grautudinis, amicitiæ, & fidelitatis non esse vsurarium, nec contra iustitiam, quinimmò *eod. §. primo n. 4.* non quidem assertiuè, sed ex placito *Valentia tom. 3. disp. 6. quæst. 16. puncto 3. Caietani secunda secundæ quæst. 200. art. 3. & in summa verbo Simonia, Soti lib. 9. de iustitia q. 6. art. 1.* differentes ad maius robur assertioni nostræ addendum (non ex nobis, quatenùs ex nobis, nam semper arbitrati fuimus, & acritèr sustinuimus quamcunque conuentionem de temporali erogando pro spirituali esse Simoniacam in quacunque nostra consultatione hac de re crebrò habita, sed ex aliorum classicorum Doctorum fundamento sensum nostrum comprobantes) attulimus, quod in collatione beneficiorum Ecclesiasticorum non solum liceat aliquid temporale recipere, non quidem vt pretium rei spiritualis, vel spirituali annexæ, sed vt effectum gratitudinis, sed etiam de illo pacisci; ex quibus argumentum sic efformabatur. Ita se habet vsura in ordine ad aliquid habendum ex mutuo vltrà sortem, sicuti se habet Simonia in ordine ad aliquid temporale recipiendum, ergò si non solùm licet pro collatione beneficij sine labe simoniæ aliquid temporale recipere, sed etiam de illo pacisci, quandò non datur vt pretium beneficij Ecclesiastici, sed vt effectus gratitudinis (quod intellige vt habens fundamentum ex præcitatorum Doctorum sententia, non ex nobis, quatenùs ex nobis, cùm contrarium sustineamus) etiam licebit in collatione mutui sine labe vsuræ &c. Nihilominus re maturiùs considerata quoad illud pactum gratitudinis in mutuo, & propriam sententiam exprimentes quoad simoniam, non amplius alienam recitantes sic statuendum duximus.

Valentia. Caietan. Sotus.

Reijciū-tur, quæ alibi dicta sunt ex aliorū placito.

Paritas de mutuo, ac de simonia.

1 Assertio. Non minus vsuraria est quæcunque pactio de aliquo exigendo vltrà sortem in mutuo, quamuis asseratur non pretium eiusdem mutui, sed compensatio ex affectu gratitudinis, ac sit simoniaca quæcunque conuentio de aliquo temporali conferendo in collatione beneficij Ecclesiastici, quamuis illud, de quo est conuentio, asseratur non pretium eiusdem beneficij, sed gratuita compensatio; vndè quidquid aduersus hanc assertionem alibi fortè dictum fuit, vel ex aliorum sententia, vel ex propria est absolutè retractandum, prout de facto retracto, & ad sanum huius assertionis sensum reduco.

Probatur igitur primò quoad illam pactionem in mutuo ex Nouissima declaratione Innocentij XI. Pontificis nunc regnantis, (quem diù Deus incolumem seruet) qui in Congregatione Sanctissimæ Inquisitionis habita feria quinta die 2. Martij 1679. illam propositionem, vt minimum, tanquam scandalosam, & in praxi perniciosam damnauit, quæ est in ordine 42. qua dicitur *vsura non est, dum vltrà sortem aliquid exigitur tanquam ex beneuolentia, & gratitudine debitum, sed solum exigatur tanquam ex iustitia debitum*, ergo vsuraria est quæcunq; conuentio de aliquo exigendo vltra sortem, etiam si asseratur exigi ex affectu, & motiuo gratitudinis. Hæc declaratio adeò iusta est, vt tollat quamcunque ambiguitatem, quæ antecedenter ad ipsam esse poterat, sicque omnia dicta, si quæ sunt aduersus ipsam, sunt retractanda, prout de facto iterùm retracto.

Innocentius XI.

Probatur secundò quoad idem, quia illa pactio de aliquo soluendo vltra sortem ob mutuum inducit obligationem in promittente ad illud soluendum, & ius in mutuante ad illud exigendum, sed obligatio ciuilis orta ex mutuo aliquid persoluendi, & ius ad illud exigendum, cum sit vltrà sortem, cōstituit ex se contractum vsurarium, ergo &c. Maior patet, quia ex mutuis pactis consurgunt in paciscentibus obligationes, cum pacta ipsa habeant homines ligare; Neque obstat, si asseratur, quod illud pactum, cum procedat ex motiuo gratitudinis, nō obliget plusquam ex gratitudine, seu fidelitate; non obstat, inquam, nam ex quo mutuatarius se obligat ad illud persoluendum, non est datio, nisi apparentèr, & verbaliter ex gratitudine, adeòque in re potius est censenda pretium mutui, quam effectus liberalitatis.

Obligatio ciuilis orta ex mutuo inducit v[s]uram.

Probatur iam quoad illam pactionem in collatione benefitij Ecclesiastici ex declaratione item Sanctissimi D.N. Innocentij Papæ XI. qui damnauit propositionem illam, qua est in ordine quadragesimaquinta, quia dicitur *Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motiuum conferendi, vel efficiendi spirituale, sed etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio*, & item etiam

Innocentius XI.

Propositiones dānatæ per eundem Pontificem.

quæ

quæ est in ordine 46. qua dicitur *Et id quoque locum habet etiam si temporale sit principale motiuum dandi spirituale, immò etiam si sit finis ipsius rei spiritualis, sic vt illud pluris æstimetur, quam res spiritualis*. Quod idem saltem implicitè videtur damnare Alexander VII. in propositione 22. quam reprobauit, qua dicitur *Non est contrà iustitiam beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quià collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interueniente non exigit illam pro collatione beneficij, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur*, si enim non potest exigere pro emolumento temporali, quod conferre non tenebatur, nec videtur posse exigere existente pactione de illo conferendo supposita illa pecuniæ oblatione, quamuis asseratur fieri ex motiuo gratitudinis.

Alexander VII.

2 Probatur secundo quoad idem ex *c. quæsitum de rerum permutatione* vbi dicitur *præsertim pactione præmissa, quæ circà spiritualia, vel annexa spiritualibus labem semper continet simoniæ*, vbi mirabiliter Glosa *In spiritualibus omnis pactio illicita est, & reprobatur*, & ex *c. vlt. de pactis*, vbi dicitur, *Pactiones factæ à vobis pro quibusdam spiritualibus obtinendis, cum in huiusmodi omnis pactio, omnisq; conuentio debeat omninò cessare nullius penitus sunt meriti*, vndè merito dixit *D. Thomas secunda secundæ quæst. 100. art. 1. ad quintum* nomine emptionis venire quamcunque pactionem, & conuentionem non gratuitam; nec vim aliquam facit aduersus nos illa particula, *non gratuitam*, quatenus inferat pactionem procedentem ex motiuo gratitudinis non inducere simoniam; non, inquam, vim aliquam facit, quandòquidem illa dictio, *non gratuitam* importat quamcunque conuentionem cum onere; hic autem illa conuentio vtique est cum onere, cum obliget promittentem ad erogandum promissum, & quod deindè procedat ex motiuo gratitudinis nihil officit ad rem nostram, cum absolutè obliget, & in tantum conferatur beneficium, in quantum constituitur illud pactum de aliquo soluendo, sine quo non conferretur.

D. Thomas. *Nomine emptionis venit quæcunque pactio.*

Ad id, quod dicebatur *tom. primo sub titulo Contractus III. de mutuo, & vsuris Disquis. 4. §. 1.* nempè pactum indefferens esse, vt coniungatur, vel cum motiuo gratitudinis, vel cum motiuo iustitiæ, & vt coniunctum cum secundo inducere vsuram in contractu mutui, & in collatione beneficij simoniam, non sic vt coniunctum cum primo. Respondendum est, non habere vim, nisi in aliquorum sententia, qui ad ostentamentum potius, quam ad rei veritatem illam indeferentiam pasti adinuenerunt. Cæterum in rigore, vbi est obligatio ex pacto, est etiam obligatio ex iustitia, nec officit, quod asseratur illud pactum esse dumtaxat ex motiuo gratitudinis, quandoquidem pactum, vt potè obligans extrahit illam obligationem ab esse gratitudinis ad esse iustitiæ, cum illo pacto posito possit ille, in cuius fauorem positum est pactum etiam constringere, & compellere adimplementum, quod stare nequit cum gratitudine, quæ cum sit omninò libera nullum habere potest annexum onus, vi cuius ille, qui gratus esse vult, obligetur. Quamobrem ea omnia, quæ ibi dicta sunt ad ostentandas subtiles potius, quam fundatas istorum Doctorum adinuentiones hic maturiùs re considerata non secundum subtilitates Philosophantium, sed secundum practicam rectiùs sentientium maturitatem non inuiti retractamus, vt supra.

Posito illo pacto possunt contrahentes obligari ad implementum.

PRÆNOTIO IX.

Vtrum mancipia Ecclesiæ possint permutari.

SVMMARIVM.

Varia comparationes mancipiorum 1.
Mancipia Ecclesiastica, si non sint vitiosa, & fugitiua, non possunt cum alijs mancipijs priuatorum, nec alijs rebus purè sæcularibus permutari 2.
Rationes euincentes assertionem 3.
Mancipia, si sint fugitiua, quamuis Ecclesiastica, possunt permutari cum rebus sæcularibus 4.
Intellige tamen, dum redierunt, non autem dum sunt in fuga 5.
Admonendus est emptor de vitio fugæ 6.
In permutatione mancipiorum Eccl. non fugitiuorum duo sunt mancipia subroganda 7.
Mancipia Ecclesiæ possunt permutari cum mancipijs alterius Ecclesiæ sine requisitis à iure solemnitatibus 8.
Mancipia Eccl. permutari non possunt cum rebus spiritualibus Eccl. 9.

Comparatio, quæ facta fuit in rebus Ecclesiasticis eadem facienda est quoad mancipia eiusdem, vt rectè propositus titulus dissoluatur, vel enim comparatur mancipia Ecclesiæ cum alijs mancipijs, seu alijs rebus simplicitèr sæcularibus, & nullo modo Ecclesiasticis, vel cum alijs mancipijs Ecclesiæ, seu rebus Ecclesiasticis temporalibus, vel tandem cum alijs rebus spiritualibus, vel annexis temporalibus Ecclesiasticis. Rursus huiusmodi mancipia Ecclesiastica, vel possunt considerari, vt sunt vitiosa, vel fugitiua, vel vt sunt sine vitijs, & imperfectionibus. Secundùm has omnes igitùr considerationes examinari potest præsens titulus. Pro quo sit 1

Diuersimode comparantur mancipia.

Assertio I. Mancipia Ecclesiæ, si non sint vitiosa, & fugitiua, permutari non possunt cum alijs mancipijs priuatorum, 2

nec cum alijs rebus purè sæcularibus; *Silvester verbo permutatio II. quæst. 9. Glossa in c. mancipia 4. extra de rerum Permutatione Panormitanus c. 2., & 3. eod. tit. Hostiensis in summa num. 3. Azor. in summa num. 4. Ognate tract. 23. de Permut. disp. 90. sect. 4. num. 76.* Colligitur assertio ex *d. c. mancipia 3. extra de rer. Permut., & ex c. iniustum eod. titulo.*

Silvester. Glossa. Panormitanus. Hostiensis. Azorius. Ognate.

3 Probatur rationibus, quas disertis verbis prosequitur textus *in d. c. mancipia de rerum Permutat.* Quod semel Deo consecratum est ad humanos vsus transferri non decet; quam rationem latius explicat textus *in c. iniustum eod. tit.* dicens, quod iniustum videtur, & impium, vt mancipia, quæ fideles Deo, & Sanctis eius pro animæ suæ remedio consecrarunt cuiuscunque muneris mancipio, vel commertio commutationis iterum in seruitutem sæcularium redigantur; ergo ad hæc inconuenientia euitanda iustè iura Ecclesiastica statuerunt, vt mancipia Ecclesiastica pro alijs mancipijs sæcularibus, seu alijs rebus pretio æstimabilibus, nec vendi, nec permutari possint.

Assertio II. Mancipia, si sint fugitiua, quamuis Ecclesiastica possunt permutari etiam cum mancipijs, alijsque rebus sæcularibus *Silvester eod. verb. Permutatio II. quæst. 10. Innocentius in c. Episcopus, qui mancipium 12. q. 2. Ognate d. tract. 25. de permut. disp. 90. sect. 4.* Colligitur ex prædicto *c. iniustum de permutatione*, vbi etiam affertur causa per exceptionem a prædictis de seruo, seu mancipio in communi per illa verba *Cum canonica auctoritas seruos huiusmodi permittat distrahi fugitiuos* ubi Doctores subdunt; *quia illi inutiles sunt.*

Silvester. Innocentius. Ognate.

Probatur primò, quia lex illa prohibens res Ecclesiasticas alienari, permutari, vendi, quod idem dic de mancipijs Ecclesiæ inducta fuit in fauorem eiusdem Ecclesiæ, ne ipsius bona vtilia cum præiudicio eiusdem distrahantur per ea, quæ colliguntur ex proemialibus eiusdem legis, non autem in ipsius grauamen, sed si non posset permutare mancipia fugitiua lex illa cederet in grauamen eiusdem Ecclesiæ, ergo ne lex in illius odium retorqueatur contra omnem iuris ordinem, in cuius fauorem inducta est, debemus asserere, quod de illis possit Ecclesia disponere. Minor probatur, quia mancipia illa fugitiua potius damnum inferunt, quam vtilitatem, siquidem constituit Ecclesiam semper de illius, seu illorum fuga sollicitam.

Mancipia fugitiua potius damnum inferunt, quam vtilitatem.

Probatur secundò, quia res Ecclesiasticæ, si modici valoris; & incommodi possunt per Ecclesiam alienari, permutari *c. terrulas 12. q. 2. Rebuffus in compendio alienationis num. 122. Redoanus q. 9. nu. 51. Marcus Antonius Genuensis in praxi Neapol. c. 60. num. 3. Vgolinus de potestate Episc. c. 14. §. 7. num. 4. Franciscus Leo in praxi for. Eccl. c. 15. num. 6. & 7. Rota decis. 401. num. 3. apud Seraphinum*, ergo etiam mancipia fugitiua poterunt alienari. Consequentia probatur quia serui, seu mancipia fugitiua in ordine ad vtilitates comparantur rebus inutilibus, modici valoris, incommodi; vnde *in eod. c. terrulas 12. q. 2.* sic legitur *Terrulas aut vineolas exiguas, & Ecclesiæ minus vtiles, aut longè positas paruas Episcopus sine consilio fratrum distrahendi habet potestatem, seruos quoque fugitiuos, qui reuocari retineri non possunt similiter Episcopis detrahere licet.*

Rebuff. Redoa. Marcus Anton. Genuen. Vgolin. Francis. Leo. Rota.

5 Aduerte hic tamen, quod quamuis adsit facultas seruos fugitiuos distrahendi per ea, quæ mox allegauimus, hæc tamen facultas intelligenda sit de eisdem distrahendis, postquam redierint; nam dum sunt in fuga, nec vendi, nec permutari possunt per ea, quæ habet textus *in l. in fuga C. ad leg. falc. de pla*, quod non incongrua ratione inductum existimo, quandòquidem dum sunt in fuga, computantur, ac si non essent amplius sub potestate eiusdem Ecclesiæ, & non nisi sub spe remota.

Dum sunt in fuga computatur, ac si non essent, sub potestate Eccl.

6 Aduerte vlteriùs, quod in permutatione per Ecclesiam facienda mancipij fugitiui sit per administratores eiusdem Ecclesiæ admonendus emptor de tali vitio in mancipio existente, quod ideò inductum existimo; quia ratione eiusdem constituitur longè deterioris valoris, ac si tali vitio non laboraret; tum quia iuxta dicta *tom. 1. sub tit. Contractus II. de empt. & vendit. Prænot. 7.* sicuti venditor tenetur propalare defectus occultos rei venalis reddentes eandem minus vtilem ad eos vsus, ad quos est destinata, vel ad quos emitur, ita commutator debet detegere vitia, seu defectus latentes rei commutandæ, si eandem reddant minus vtilem &c. quandòquidem non minùs requiritur æqualitas rei ad rem in venditione, ac in permutatione, tùm tandem quia, vt possit ille, in quem transferuntur mancipia illa fugitiua per permutationem sibi præcauere, & consulere.

Per tale vitium mancipium sit deterioris valoris.

7 Aduerte tandem pro complemento eorum; quæ hic dicuntur de mancipijs, quod quando per Ecclesiam commutanda sunt mancipia non fugitiua interuenientibus præscriptis solemnitatibus, & causis, dub eiusdem valoris, & meriti sint subroganda; prout consideratè aduertit *Silvester verbo Permutatio II.* iuxtà textum *in cap. Episcopus qui mancipium 12. quæst. 2. & alij cum eodem Silvestro.*

Silvest.

8 Assertio III. Mancipia Ecclesiæ possunt permutari cum mancipijs alterius Ecclesiæ sine requisitis à iure solemnitatibus. Est communis.

Probatur primò, quia ideò mancipia Ecclesiæ non possunt permutari cum rebus sæcularibus, quia congruum non est quod semel Deo dicatum est ad humanos vsus transferatur; & vt mancipia, quæ fide-

Cessant rationes, quæ militant in permutatione mancipiorum cum rebus sæcularibus.

fideles Deo, & Sanctis eius pro animæ suo remedio consecrarunt cuiuscunque muneris mancipio, vel commercio commutationis iterum in seruitutem sæcularium redigantur per ea, quæ ex allegatis iuribus supra tradidimus, sed ex eo, quod mancipia Ecclesiæ cum alijs Ecclesiasticis permutentur, illa incommoda, & absurda non proueniunt, vt per se patet, ergo &c.

Probatur secundò, quia res Ecclesiasticæ temporales possunt sine iuris solemnitatibus cum alijs Ecclesiasticis etiam temporalibus permutari per ea, quæ latè tradidimus suprà *Prænot*, 8, *assert*. 3. *per totum*, ergo etiam mancipia Ecclesiæ sine eisdem solemnitatibus poterunt permutari cum alijs mancipijs eiusdem. Consequentia probatur, quia eadem ratione, & ex eodem fine, quibus prohibetur alienatio bonorum Ecclesiasticorum temporalium, etiam prohibetur alienatio mancipiorum, ergo &c.

Assertio IV. Mancipia Ecclesiastica permutari non possunt cum rebus spiritualibus Ecclesiasticis. Conformis est ijs, quæ dicebamus suprà *Prænot*. 8. *assert* 4. *in probatione ad secundam partem*.

Esset contractatio rei spiritualis pro temporali.

Probatur, quia quælibet contractatio rei spiritualis pro temporali redolet absolutè simoniacam prauitatem, & temporale appositum in definitione sumitur pro quocunque pretio æstimabili, siuè fuerit in vno, siuè in altero genere, sed permutatio rerum spiritualium pro mancipijs est contractatio rei spiritualis pro temporali, ergo absolutè redolet simoniacam prauitatem. Minor probatur, quia mancipia ipsa sunt in genere bonorum temporalium, nec ex eo, quod transierint in dominium Ecclesiæ habere possunt proportionem, & æqualitatem ad bona spiritualia, ergo si conferantur pro beneficijs, seu bonis spiritualibus vtique contractantur &c.

DISQVISITIONES

In vniuersas de Permutatione Prænotiones.

§. I.

Ad quid teneatur permutans, si vitium rei non manifestauit.

SVMMARIVM.

Proponitur status difficultatis in suis terminis 1.

Defectus occulti in multiplici differentia 2.

Permutans rem vitiosam cum scientia defectus pertinentis ad substantiam obligatur actione redhibitoria, & ad quantum interest 3.

Permutans cum scientia defectus pertinentis ad quantitatem non obligatur, nisi actione quanto minoris, dummodò non fuerit læsio vltrà dimidium 4.

Ignorante vtroque permutante vitium rei, non peccante illo, qui rem vitiosam tradidit, tenetur tamen vel ad compensationem, vel ad restitutionem ad proportionem vitij 5.

Non tamen ad reparationem damnorum. Ibid.

Si vitium sit leue, & pertinens ad qualitatem non tenetur, nisi ad actionem quanto minoris 6.

1 Disquisitio I. Contraxit Titius permutationem cum Caio, vi cuius eidem tradidit rem quandam vitiosam ad valorem, ac si vitijs illis non afficeretur acceptata alia æqualis valoris à Caio comparatiuè ad rem per se traditam, comparatiuè, inquam, ad illam non vt vitiosam, sed defectibus omnibus carentem. Cognitis per Caium processu temporis vitijs in illa re existentibus actionem aduersus Titium intentauit. Quæritur modo, quid iuris, & quo genere actionis possit aduersus eundem agere. Pro solutione

Recole ea omnia, quæ fusè tradidimus *tom. primo sub tit. Contractus II. de emptione, & vendit. Prænot*. 7. *per totum*, nempè defectus occultos in re venali alios esse intrinsecos, alios extrinsecos, alios occultos, alios manifestos, alios quoad substantiam, alios quoad quantitatem, alios quoad qualitates, alios reddentes rem notabilitèr minus vtilem ad vsus, ad quos est destinata, alios reddentes minus vtilem leuitèr tamen, & non notabilitèr, & illa omnia huc transfer seruata debita proportione. Quibus suppositis,

Defectus alij intrinseci, alij extrinseci.

Respondeo primò, Titius permutans rem vitiosam cum scientia defectus rei venalis pertinentis ad substantiam tenetur versus Caium actione redhibitoria, & ad omnia damna, quæ ex tali permutatione prouenerunt, vel ad quantum interest eidem Titio, quod res illa non fuisset vitiosa. Hanc conclusionem colligo ex ijs, quæ dicta sunt *ibid. tom. primo sub. d. tit. Contractus II. d. Prænot*. 7. *num*. 3. ex quibus argumentum sic effomo ad rem nostram accomodum. Omnia, quæ intelliguntur de contractu emptionis, & venditionis non manifestato vitio etiam intelligenda sunt de contractibus permutationis iuxta textum *in l. sciendum §. penul. ff. de ædilit. edict*. vbi dicitur vtrumque permutantium locum emptoris, & venditoris habere, sed venditor sciens defectus rei venalis pertinentes ad substantiam, & non manifestans ementi tenetur actione redhibito-

bitoria, & ad damna, vel ad quantum interest per ea, quæ loco citato tradidimus, ergo etiam permutans &c.

Non supponitur ex parte decepti interuenire consensus.

Rursus alia ratione sic procedo. Ad validitatem contractus, siuè fuerit emptionis, siuè permutationis tanquam forma substantialis requiritur vtriusque contrahentis liber, & omninò voluntarius consensus, sed ex parte alterius contrahentis talis consensus non interuenit, ergò contractus non subsistit, adeòque poterit deceptus rem suam redhibere. Minor probatur, quià cum ex parte eiusdem non interueniat cognitio essentialitèr requisita ad rationem voluntarij non potest in eodem esse consensus liber ad contrahendum, ergo &c. Rursus, cum decipiens supponatur conscius defectus, si non manifestet, est in dolo, & causa iniusta damnorum inde sequentium, ergo tenetur ad illa reparanda.

Culpa vnius non potest alteri innocenti obesse.

Tandem habere actionem ad quantum interest decepto, quod non fuerit deceptus, seu quod defectus non extiterit in re permutata sic euincitur, quià ex quo decipiens tradidit vitiosam rem quoad substantiam alter passus est totum id, quod ad ipsum intererat, quod non fuisset vitiosa, ergo potest agere ad totum id, quod ad ipsum intereat, quod res illa non fuisset vitiosa. Consequentia probatur, quia defectus vnius contrà conuenta non potest alteri obesse, qui omninò innocens est in tali contractu, ergo &c.

Procedit secundum paritatem contractus emptionis, & venditionis.

Respondeo secundò, si Titius permutauit rem vitiosam quoad quantitatem dumtaxat, etiamsi habuerit cognitionem defectus non tenetur de iure ciuili actione redhibitoria versus deceptum, sed dumtaxat actione quanto minoris, nisi res ità fuerit vitiosa, vt deceptus sit læsus vltra dimidium. Hanc responsionem colligo tùm ex dictis *d. tom. primo sub tit. Contractus II. de empt., & venditione Praenot. 7. num. 4.* tùm ex textu *in l. 3. C. de rescind. vendit.* ex quo sic argumentum ad probationem eiusdem sic efformo. Læso in venditionis contractu altero ex contrahentibus vltrà dimidium conceditur locus recisioni ex vi *eiusdem l. 2. C. de rescind. vendit.* vt est in confesso apud omnes iuris interpretes, ipsoque vltra dimidium non læso non conceditur talis actio, sed solummodò actio ad adæquationem, seu quanto minoris per ea, quæ colliguntur ex contrario sensu in præcit. textu, & per ea, quæ nos docuimus *d. tom. primo loc. cit.* ergo etiam læso altero ex permutantibus ratione defectus pertinentis ad quantitatem vltra dimidium eidem concedenda est talis actio rescisoria, eoque ità non læso, non nisi actio quanto minoris. Consequentia probatur, quia ea, quæ quoad hoc dicuntur de contractibus emptionis, & venditionis locum etiam habent in permutationibus, & in reliquis contractibus bonæ fidei per textum *in l. maioribus C. communia vtriusque iud.* Antonius Gomez *secundo tom. var. resol. c. 2. num. 22.* Aries Pinellus *l. 2. C. de rescind. vendit. part. prima c. 3. num. 17.* Molina *tract. 2. disp. 349. vers. prædicta locum habent*, qui etiam refert ita esse definitum in Regno Castellæ *l. 1. tit. 11. lib. 5. nouæ collectionis*, & in Lusitano *tit. 30. §. 2.* Recole ad vberiorem responsionis confirmationem ea, quæ dicta sunt *dict. tom. primo* 5
loco cit. num. 4.

Antoni. Gomez Aries Pinellus

Vitium non est morale, vbi non est libertas.

Respondeo tertiò; ignorante vtroque permutante vitium existens in re permutata non pecauit ille, qui rem vitiosam tradidit, tenetur tamen, vel ad compensationem, vel ad restitutionem ad proportionem vitij iuxtà modos prædictos, non tamen ad reparationem damnorum. Hanc etiam responsionem colligo ex ijs, quæ dicta sunt *d. tom primo loc. cit. num. 6.*, & facilè quoad primam partem sic euincitur, quia peccatum non est, vbi non est voluntarium, sed vbi non est cognitio, non potest esse voluntarium, ergo nec peccatum.

Per illud vitium læditur æqualitas ad iustitiam requisita.

Quoad secundam etiam sic facile stabilitur, quia ratione talis vitij in re illa existentis alter contrahens læditur in æqualitate ad iustitiam requisita, ergo si erit defectus minuens valorem rei dabitur actio ad recissionem iuxta textum *in d. l. 2. C. de rescind. vendit.* si verò non diminuat vltrà dimidium non erit actio, nisi ad adæquationem, seu quanto minoris. Consequentia probatur, quià ex læsione æqualitatis ad iustitiam requisitæ oritur onus restitutionis ad dispositionem iurium, ergo si erit læsio vltra dimidium iuxta dispositionem *d. l. 2. C. de rescind. vendit.* erit actio ad reciscionem, sin minùs, actio quanto minoris. Quod autem non teneatur ad reparationem damnorum, facilè ex eo euincitur, quia voluntariè ad talia
damna non concurrit, adeoque nec causa 6
est iniusta eorundem, ergo &c.

Respondeo quartò, si vitium sit leue, & pertinens ad qualitatem, nec reddat rem notabilitèr minus vtilem ad vsus, ad quos permutatur, non tenetur Titius ad aliquam compensationem, si res, quam ipse recepit, fuerit æqualis valoris cum sua detracto illo vitio, si verò res, quam recepit non fuerit æqualis valoris, tenetur ad summum ad adæquationem. Ratio est, quià in primo casu saluatur æqualitas sine alio, in secundo verò constituitur æqualitas per talem compensationem, & cum fuerit consensus quoad substantiam, non est, cur contractus ipse debeat rescindi.

Reliqua, quæ pertinere possunt ad præsens institutum, recole ex ijs, quæ dicta sunt *eod. tom. primo sub tit. Contractus II. de emptione, & vendit. Praenot. 7. per totum*, & hic applica; non enim vacat dicta repetere.

§. II.

§. II.

An contractus, quo aliquid do, vt facias, vel facio, vt des, sit permutatio.

SVMMARIVM.

Explicatur difficultas in suis terminis 1.
Proponuntur rationes dubitandi 2.
Potest dici contractus permutationis licet minus propriè 3.
Soluuntur rationes dubitandi suprà propositæ 4.
Cur in contractu facio, vt des, non oritur actio, nisi ex dolo, non autem præscriptis verbis, vt in alijs innominatis 5.

1 DIsquisitio II. Contraxi tecum hoc pacto. Do tibi hanc gemmam, vt pingas mihi Iconem Deiparæ Virginis talis qualitatis, & formæ, vel facio tibi talem Iconem, vt mihi des tuum equum. Oritur hic difficultas, an talis contractus habeat conditiones veræ permutationis.

2 Ratio dubitandi ex eo consurgit, quod in contractu permutationis requiritur translatio dominij ex vtraque parte, cum non nisi re, hoc est, traditione hic contractus perficiatur per ea, quæ communitèr tradunt Doctores, in contractu autem, quo facio, vt des, non videtur hæc dominij translatio interuenire. Item, quia ex dictis supra in contractu permutationis oritur actio præscriptis verbis, in illo autem contractu *facio, vt des*, præfata actio non consurgit per iura, quæ latè allegat *Ognate d. tract. 25. de permutatione disp. 90. sect. 2. num. 19.* Tandem, quia permutatio versatur inter rem, & rem, non inter actionem, & rem, ergo &c. Nihilominus.

Rationes dubitandi proponuntur. Ognate.

3 Respondeo huiusmodi contractus posse dici contractus permutationis, licet non rigorosè, & strictè *Ognate d. tract. 25. de permutat. disp. 90. sect. 1. num. 21. & 22. Vuisemb. tit. de rerum permut. num. 8. & 9.* Probatur, quia actiones etiam possunt esse pretio æstimabiles, & lato modo computantur etiam inter res, ergo in commutatione earundem pro rebus potest dici, quod interueniat permutatio, quæ est rei ad rem.

Ognate. VVisemb.

Dixi *non tamen rigorosè, & strictè*, tum quia propriè ly *facio* non est res, tum quia ad rigorosam permutationem requiritur translatio dominij quoad vnam speciem, & acquisitio eiusdem quoad alteram *l. 1. ff. de rer. permut. l. emptionem C. eod. tit. Bartolus, Baldus, Glosa, Hostiensis, Iason l. 1. ff. hoc tit. num. 10. ad fin. Azot. in summa in princip. per l. 4. C. hoc tit.* tum quia hac ratione omnis contractus innominatus esset propriè, & rigorosè permutatio, & sic non esset vna determinata species permutationis contrà superiùs dicta, quæ omnia, vel non sunt dicenda, vel non interueniunt in contractu, quo dicitur *Facio, vt des, vel do, vt facias.*

Ad rigorosam permutationem requiritur translatio Dominij. Bartol. Baldus Glosa. Hostiensis. Iason. Azotus.

4 Ex his collige quid dicendum sit ad rationes dubitandi in principio propositas, dic etenim propter primam rationem ibi adductam dictum fuisse non esse propriè, & rigorosè permutationem, pro vt est species distincta ab alijs contractibus innominatis, & hoc magis firmatur responsio.

5 Ad secundum, quamuis aliqui contendant in contractu, quo dicitur *Facio, vt des* non oriri actionem, nisi ex dolo, non autem præscriptis verbis, non tamen assignant rationem, propter quam eadem actio præscriptis verbis concedatur illis alijs contractibus *Do, vt Des, Do, vt facias, facio, vt facias*, non verò isti *Facio, vt des*, Glosa dicit non concedi actionem præscriptis verbis in illo contractu *Facio, vt des*, sed tantum ex dolo, quia cum facio, vt des, nihil mihi obest, nec ego reddor pauperior. Sed meritò huic interpretationi non assentiuntur *Azon., & Bartolus loc. cit.* nam, vt notat *Ognate loc. cit.* in contractu locationis non esset danda actio, quia nihil obest ei, qui facit, vt des, nec fit pauperior. Aliam rationem adducit eadem *Glosa in d. l. naturalis §. quod si faciam, vt des ff. de præscriptis verbis* ex aliorum placito dicens, non concedi actionem præscriptis verbis, quia *inueniretur inæqualitas nam ille, qui dat, potest repetere quod dedit, & etiam agere præscriptis verbis ad interesse, at ille, qui facit, quod factum est nequit repetere, ne igitur inæqualiter constituatur actio recurritur ad actionem de dolo.* Hæc fermè ad verbum colligo ex dictis in ead. Glosa. Sed etiam ex eadem colligo ad verbum inefficaciam rationis, quia *idem inueniretur in do, vt facias, nam ibi est inæqualitas prædicta*, vt consideranti fit manifestum. Quod si dicas, quod in contractu *Do, vt facias* concedatur actio præscriptis verbis, non sic in contractu *facio, vt des*, quia in illo regulariter non prius facis, quam tibi detur, in isto autem regulariter prius est factum, quàm datum, statim impugnaberis, quia si in contractu, quo dicitur facio, vt des, contractum vestiui per factum, quod promisi iam conceditur actio ad complementum ex altera parte ponendum, quia iuxta dicta *tom. primo sub tit. Contractus l. de contractibus, vt sic Pranot. 4.* quandò pacta nuda, seu contractus innominati sunt ex altera parte per complementum vestita, tunc ille, qui adimpleuit habet actionem aduersus alterum ad complementum, adeòque præscriptis verbis. Quamobrem dico, quod in prædicto textu *in l. naturalis §. quod si faciam vt des ff. de præscriptis verbis* tunc solum detur actio ex dolo, non præscriptis verbis, quando ex mea actione nihil sibi remanet, secus autem quando aliquid

Aperitur sensus Glosa. & reijcitur Azon Bartolus *Alia Glosa explicatio, & reiectio. Exponitur nostra mens & interpretatio.*

aliquid remanet *Alciatus in l. labeo §. contrarium ff. de verborum signif.* quod pro nunc sufficit. His ergo suppositis difficilior remanet solutio ad rationem dubitandi, quæ facilè solueretur, si cum *Ognate loco citato* diceretur etiam in contractu *facio ut des* dari actionem præscriptis verbis, sicuti datur in alijs contractibus innominatis *do, ut des, do, ut facias, facio, ut facias*. Nihilominus dico ex diuersitate actionis, quæ ex diuersitate circumstantiarum quandoque prouenit, non diuersificari contractus, maxime si contractus afferatur non rigorosè talis, ut in casu nostro, ut videre etiam in contractu *facio, ut facias*, quando agitur de manum missione, pro ut cautum est *in ead. Glosa in l. naturalis &c.*

Ognate.

Ad tertiam patet etiam, quid dicendum, nam solummodò permutatio rigorosa versatur inter rem & rem, quandò autem sumitur minus rigorosa versari etiam potest inter rem, & actionem, qui tamen contractus in rigore potiùs est locationis, quam permutationis.

§. III.

An possit esse permutatio rei præsentis ad futuram, & duarum futurarum ad inuicem.

SVMMARIVM.

Status quæstionis, & rationes dubitandi 1.
Sententiæ inter se oppositæ 2.
Permutatio tribus modis fit pacto, stipulatione, & traditione 3.
Si res futura, quæ commutatur pro præsenti sit tantum futura sub spe remota, non potest esse obiectum rigorosæ permutationis 4.
Si res est futura sub spe proxima potest esse obiectum permutationis, ipsam tamen non perficit, donec reducta ad existentiam tradatur 5.
Soluitur ratio dubitandi in principio proposita 6.
Si neutra res sit existens, sed utraque verisimiliter futura non potest propriè constituere permutationem, sed tantum pacto nudo 7.

1 DIsquisitio III. Conuenit Titius cum Caio in hanc formam, ut Titius hic, & nunc eroget eidem Caio decem modios tritici nunc existentes, & Caius retribuat totidem eidem Titio futuros in messe adhuc existentes. Item alio contractu uterque conuenit de permutatione rerum non existentium, sed utraque ex parte futurarum. Quæritur iam, an uterque hic contractus subsistat in genere permutationis.

Ratio dubitandi videtur ex eo oriri, quod ad contractum permutationis, cum non nisi re perficiatur, videatur requiri traditio ex utraque parte, quæ cum non possit esse ex parte alterius, cuius res nondum est existens, non videtur in præsenti hypothesi fundare posse veram, & realem permutationem. Ex alia parte, cùm res futura possit emi, & vendi præsenti pecunia, cur non poterit permutari cum alia re præsenti, & existenti? præcipuè cum contractus permutationis potissimum assimuletur contractibus emptionis, & venditionis, ut latè habetur *in l. 1. & 2. ff. de rer. permutatione.*

Rationes dubitandi pro utraque parte.

2 Nauarrus *cap. 17. num. 287. & cum eo, Lessius lib. 2. cap. 23. de Cambijs dub. 1. nu. 3.* sustinent absolutè posse esse permutationem rei existentis ad futuram ea ratione, quæ afferebatur in ratione dubitandi pro secunda parte, quamuis videantur hoc negare, quandò neutra res est existens, sed utraque futura. Sotus verò *lib. 6. de iustitia quæst. 12. art. 2.* absolutè negat posse esse permutationem, siuè quandò una res nondum est existens altera existente, siuè quandò neutra existit, ea potissimum ratione, quia existimat ad rationem permutationis requiri utriusque rei existentiam, & traditionem, quod videtur ex duplici capite requiri; primò, ut contradistinguatur à mutuo, ad quod requiritur interuallum temporis inter dationem, & restitutionem. Secundò ex eo, quod ut notat *Bartolus in l. iuris gentium 7. num 2. ff. de pactis* ipsum nomen permutationis, non nisi re hunc contractum perfici significat, cum ex vi eiusdem nominis executionem importet in nomine, non nisi re ipsa perficiatur *Baldus, Salicetus, & Glosa in l. 2. C. de rer. permut.* Pro solutione

Nauarr. Lessius

Sotus.

Bartolus

Baldus. Salicet. Glosa.

3 Aduerte contractum permutationis tribus modis potissimum posse constitui, primo pacto nudo; Secundò stipulatione. Tertiò traditione. Primo modo constituitur, quandò inter duos fit conuentio, ut unus rem unam tradat, alter alteram retribuat, neuter tamen tradit, nec stipulatione pactum firmat, seu vestit. Conuentio hoc modo inita non est propriè permutatio, quæ ex vi ipsa nominis importat executionem, sed duntaxat quædam promissio permutationis, nec ultra obligationem parit, nec actionem, sed ad summum exceptionem *l. iuris gentium 7. ff. de pactis l. 1. ff. de rer. permut.* Secundo modo constituitur, quandò facta conuentione iuxta primum præuia posteà accedente interrogatione, & idonea responsione secuta pactum ipsum firmatur, & vestitur, ex qua stipulatione oritur posteà obligatio ciuilis, & consequens actio ex stipulatu adijcitur, sed nec hoc modo propriè perficitur permutatio, donec res ipsa tradatur. Tertio modo constituitur, quandò constituta inter contrahentes pactione res conuentæ per actualem traditionem adinuicem conferuntur, per quam traditionem

Triplex modus constituendi permutationem explicatur.

nem propriè consumatur ipsa permutatio. Oritur tamen hic difficultas, an si res tradita sit ex vna parte, & non compleatur contractus per traditionem ex altera, intelligatur adhuc contractus permutationis completus, & consummatus. Sub hoc eod. tit. *Contract. VI. de permutatione Praenot. 2. vers. ad secundam* dixi in hac suppositione concedi actionem ciuilem ei, qui contractum adimpleuit per traditionem ex sui parte factam, non alteri qui non adimpleuit; nunc verò ad difficultatem propositam dico, non posse dici contractum absolutè perfectum, & consummatum, quià permutatio, cum sit contractus mutuus debet ex vtraque parte compleri.

Completa permutatione ex vna parte conceditur actio ciuilis.

Aduerte secundò in ordine ad rem futuram, de qua facta est conuentio, vt posteà tradatur in compensationem rei praesentis, quae de facto confertur, vel ipsam esse futuram sub spe proxima, & rationabili fundamento reducibili ad actum existentiae, vel solummodò futuram sub spe remota, & sine probabili ratione, quod reduci possit ad actum existentiae, ea proportionali ratione, qua dicebamus *tom. primo sub tit. Contractus II. de emptione, & vendit. Disquis. I. §. 1.* His pro notitia sic expositis

Res futura dupliciter.

Respondeo primò, si res futura, quae commutatur pro praesenti sit tantùm talis sub spe remota, & sine probabili funda-
4 mento futurae existentiae, non potest esse obiectum verae permutationis. Colligitur ex ijs, quae dicta sunt *d. tom. primo loc. mox cit.* si enim non potest in tali re subsistere contractus emptionis, & venditionis per ea, quae ibi dicta sunt, cum tamen tales contractus solo consensu perficiantur, a fortiori non videtur in ea posse fundari contractus permutationis, qui non solo consensu, sed re ipsa, seu traditione perficitur; nec incongrua sane ratione, quandòquidem spes sine fundamento perindè est, ac si non esset, & si esset omninò inanis

Nec contractus emptionis potest in illa spe consistere.

Respondeo secundò, si res futura erat talis sub spe proxima, seu certò moralitèr reducibilis ad actum existentiae esset qui-
5 dem obiectum sufficiens ad permutationem, ipsam tamen non perficeret, donec reducta ad existentiam alteri permutanti traderetur. Sic conciliare existimo sententias Nauarri, & Soti supra propositas, quae videbantur extremè oppositae. Probatur iam prima pars, quia res futura sub tali consideratione potest esse obiectum emptionis, & venditionis per ea, quae latè tradidi *d. tom. primo loc. mox citato*, ergo etiam poterit esse obiectum permutationis, non quidem rigorosè sumptae, pro vt est completa ex vtraque parte, sed pro vt est permutatio pariens actionem ex permutato. Probatur item secunda pars, quià permutatio est contractus mutuus ex vi ipsa nominis importans executionem, sed facta conuentione de re futura tradenda, quamuis sit firmata per traditionem rei existentis ex altera parte factam, non est executio ex vtraque parte, cum res futura adhuc non sit tradita, ergo non est contractus permutationis ex vtraque parte completus. Confirmatur, quia si res ex neutra parte sit tradita non est contractus permutationis, sed solummodò promissio permutationis, seu solum pactum nudum, ergo si res sit tradita ex vna duntaxat parte, non erit etiam contractus completus ex vtraque parte.

Nauarr. Sotus.

Permutatio est contractus ex vi ipsa nominis importans executionem.

Dices, potest actualitèr pro re existente, quae actu traditur ex vna parte, conferri illud ius fundatum in illa spe proxima futurae existentiae rei promissae, adeò vt illud ius transferatur de facto per eum, qui habet talem rem in spe in eum, qui tradidit rem existentem, vi cuius translationis ipse possit in casu existentiae illam accipere tanquam suam, & sic compensari illa res existens, quae traditur cum illo iure, quod acquirit de facto; sed in hac hypothesi contractus est completus ex vtraque parte, per traditionem scilicet rei ex vna, & per translationem illius iuris, quod est secundum se pretio aestimabile ex altera parte, ergo &c. Res eo modo se habet, quo quis pecunia numerata emit aliquod ius de facto, quamuis illud ius non sit, nisi de re futura, seu in futurum transferibili. Sed contrà, quia illud ius, quod dicitur actualitèr transferri, vel est de re, siuè euenerit, siuè non euenerit, quod ius attenta ratione verisimilitudinis, quod res debeat euenire cum aliquo excessu ratione dubij, quod non possit euenire adaequet valorem rei existentis, & tunc certè contractus videtur completus, vel est de re, vt futura, adeò vt si non euenerit sit dissoluendus contractus, vel aliud simile erogandum: Iuxtà primum sensum non procedit nostra responsio, quae respicit duntaxat rem in futurum determinatè conferendam, non ius aliquod, quod de facto conferatur loco rei existentis; Deinde non est propriè permutatio, cum haec in rigore sit speciei ad speciem, non ad ius quamuis actualitèr collatum non reducibile tamen ad actum secundum, nisi de futuro. Iuxta secundum sensum militant rationes superius allatae, quod contractus non sit completus, nisi per executionem ex vtraque parte.

Proponitur instantia, & simul dissoluitur.

Nunc ad rationem dubitandi pro aduersa parte respondendum est, & quidem ad primum dicendum est, maximum intercedere discrimen inter contractum emptio- 6
nis, & venditionis, & contractum permutationis; nam ille solo consensu perficitur, hic autem non nisi re, vt supra dicebamus, & sic potest consumari emptio quoad rem futuram, non sic permutatio.

Respondeo tertiò, si neutra res sit existens, sed vtraque verisimilitèr, quinimmò 7
certo moralitèr sit futura, non potest pro-

priè constituere permutationem; sed ad summum quoad primum modum, nempè pacto nudo. Prima pars facilè innotescit, quià ipsa permutatio secundum se propriè, & ex vi nominis importat executionem, sed quandò neutra res est existens ex neutra parte potest esse executio, ergo nec propriè, nec rigorosè permutatio. Ratio secundæ partis est, quià permutatio impropriè, seu quod idem est promissio permutationis potest ex prænotatis constitui pacto nudo antè quamcunque traditionem, ergo etiam tali pacto poterit constitui, quantumuis neutra res sit existens, sed dumtaxat certò moraliter futura. Consequentia probatur, quià ex vno capite, cum ad permutationem pacto nudo non requiratur actualis traditio parum referre videtur, quod res sit existens, dummodò certò sit futura; ex alio capite res certò, seu sub spe proxima futura potest esse obiectum emptionis, & venditionis per ea, quæ latè probauimus *d. tom. primo sub tit. Contractus II. de emptione, & vendit. Disquis. §. 1.* ergo etiam permutationis pacto nudo constituta. Consequentia probatur, quià in tantum iuxta superiùs dicta res futura non potest esse obiectum permutationis propriè sumptæ, quamuis possit esse obiectum venditionis, quià permutatio propriè non perficitur, nisi re, seu traditione, emptio autem & venditio solo consensu, sed permutatio inchoata, seu constituta solum nudo pacto etiam solo consensu constituitur, ergo potest constitui in ordine ad res solummodò futuras, sicuti emptio, & venditio.

Ad permutationem pacto nudo non requiritur actualis traditio.

§. IV.

An permutatio facta etiam ex vtraque parte traditione possit quandòque rescindi.

SVMMARIVM.

Refertur status quæstionis 1.

Si expressè actum fuerit de scriptura, tanquam de complemento contractus adhuc integrum est posita traditione ex vtraque parte vtrique pænitere, & recedere 2.

Si actum fuerit de scriptura conficienda, non tamen expressum, an sit apposita tanquam complementum, vel tanquam probatio facta ex vtraque parte traditione antè confectionem eiusdem præsumendum est, quod fuerit tantum apposita ad probationem, nisi iura municipalia, vel consuetudo aliud statuant 3.

Si traditio facta fuerit ex vna tantum parte tunc est vehemens præsumptio, quod fuerit ad probationem 4.

Disquisitio IV. Inierant inter se contractum permutationis Sempronius, & Theodoricus, vi cuius vnus equum conferret, alter bouem loco eiusdem equi traderet hac adiecta conditione, vt contractus ipse scriptura perficeretur. Scriptura adhuc non confecta iuxta conuentionem vterque contractum compleuit per traditionem rei conuentæ. Quo posito alter ipsorum contendit a contractu recedere. Quæritur iam, an eidem, vel vtrique integrum sit pænitere ante scripturam confectam 1

Plura circà hoc quæsitum alibi attigimus, sed quia ex diuersa forma, qua potest contractus concipi, & ex diuersis coniecturis, & præsumptionibus potest diuersum ius oriri, ideò secundum diuersas acceptiones, quas habere potest quæsitum, placet ipsum examinare ex professo. Inspiciendum igitur est primò, an facta fuerit expressa conuentio, vt contractum intelligatur absolutè suspensus, vsque ad confectionem scripturæ, adeò vt ipsa scriptura debeat esse ex partium conuentionibus ipsum complementum contractus. Secundò, an solummodò facta fuerit mentio de scriptura sine expressione, quod ipsa requiratur ad complementum, sed in dubio, an fuerit solummodò apposita ad probationem, non ad substantiam contractus. Tertiò, an traditio facta fuerit ex altera tantùm parte, an ex vtraque. Quibus inspectis considerandum est potissimum, quandò ex verbis contrahentium, seu ex forma, qua initus fuit contractus non constat expressè de eorum voluntate, an apposuerint scripturæ confectionem ad complementum, vel probationem, quomodò talis voluntas sit coniectanda, & quid præsumendum de tali scriptura, an sufficiat præcedens traditio ad prudentèr credendum, quod fuerit dumtaxat apposita ad probationem, an quid aliud requiratur, & quid. Quibus consideratis

Diuersæ acceptiones, secundum quas potest concipi contractus.

Quomodo coniectari possit voluntas contrahentium.

Respondeo primò, si expressè actum fuerit de scriptura conficienda, tanquam de complemento contractus, & non aliter, & non alio modo, integrum adhuc est posita traditione ex vtraque parte vtrique pænitere, & recedere a contractu *Lessius de decim. vendit. cap. 17. à num. 47. Molina tract. 2. disp. 398. vers. sicut quandò partes,* & expressè colligitur *ex l. contractus C. de fide instrum.* Ratio autem esse potest, quià contractus vim recipiunt a pactis, & conuentionibus, quæ, seu quas sibi inuicem constituunt contrahentes, sed in data hypothesi contrahentes sibi constituerunt, quod contractus non sit perfectus, nisi interueniente scriptura, & contractu non completo integrum est vnicuique contrahenti recedere, ergo &c. Neque obesse potest, si dicatur, quod ratione conuentionis factæ, & traditionis positæ vnusquisque 2

Lessius. Molina.

ex

Contrahentes se obligarunt solùm conditionatè, scilicet fiat scriptura.

ex contrahentibus possit agere ad complementum, adeòque, quod non detur locus penitentiæ altero reluctante; non, inquam, obesse potest, quia ex quo contrahentes statuerunt scripturam, vt complementum contractus, voluerunt esse liberi, vsque ad confectionem eiusdem, vndè non se obligarunt, nisi conditionatè, si scillicet conficeretur scriptura, adeòque conditione non purificata suspenditur ipse contractus vsque ad positionem illius.

3 Respondeo secundò, si actum fuerit de scriptura conficienda, non tamen expressum, an illa sit, vel tanquam complementum, vel tantùm tanquam probatio celebrati contractus, & interim ex vtraque parte fuerit deuentum ad traditionem antè confectionem eiusdem, vbi ex iuribus municipalibus, vel consuetudine aliud non statuitur, præsumendum est, quod fuerit tantum apposita ad probationem, adeòque neutri integrum est à contractu recedere. Dixi *vbi ex iuribus municipalibus, vel consuetudine aliud non statuitur*, nam aliquibus in locis statutum est, vt vbi fit mentio, vel antè, vel in celebratione contractus de scriptura, censeatur contractus suspensus vsque ad confectionem eiusdem scripturæ per ea, quæ notant statuta in Regno Castellæ *Molina tract. 2. disput. 397. vers. eis.*

Molina.

Probatur responsio, quia non est rationabilis præsumptio, quod contrahentes voluerint per traditionem conuenti ex vtraque parte antè confectionem scripturæ adimplere conuentionem, si eisdem in votis fuerit non obligari, nisi post illam confectam, siquidem regularitèr prius ponuntur rationes obligantes, antequam adimpleatur eadem obligatio, ergo si adimpleuerint antè confectionem scripturæ, signum est, quod non voluerint eandem scripturam, tanquam complementum, ratione cuius obligentur, sed solummodò per modum probationis.

Regulariter prius ponuntur rationes obligantes, quàm adimpleatur obligatio.

2 Probatur secundò, quia si mentio facta fuerit scripturæ in celebratione contractus emptionis & venditionis, & ex vtraque parte antè illam deuentum fuerit ad traditionem pretij, & mercis præsumitur, quod scriptura non fuerit apposita ad suspensionem contractus vsquequo perficiatur, sed solummodò ad probationem eiusdem per ea, quæ concedit *Lassarte* oppugnator huius nostræ responsionis, ergo etiam si mentio facta fuerit scripturæ in contractu permutationis, & ex vtraque parte antè illam ad traditionem fueris deuentum præsumendum tamen erit, quod scriptura non fuerit apposita ad suspensionem contractus, sed dumtaxat ad probationem.

Argumentum ad hominem contra Lassarte.

Respondet *Lassarte de decim. vend. cap. 17. à num. 47.* disparem esse rationem de contractu emptionis, & venditionis, & de contractu permutationis, adeòque diuersimodè præsumendum esse, nam emptio, & venditio solo consensu perficitur, permutatio autem nonnisi traditione, & sic magis firmatur emptio, & venditio per traditionem ex vtraque parte, quæ est aliquid vltra requisita ad eius substantiam, adeòque inducit firmiorem præsumptionem, non autem magis firmatur permutatio per eandem traditionem, quandòquidem hæc requiritur ad eius constitutionem, adeòque non facit firmiùs præsumere. Sed contra; hæc disparitas modicum roboris habet ad firmandum intentum Lassarte, quandòquidem, si traditio in contractu venditionis firmat vehementiorem præsumptionem, quod voluerint scripturam non ad suspensionem, sed ad simplicem probationem, cur etiam eadem traditio non sufficiet ad firmandam eandem præsumptionem, cum, si sciptura requireretur ad complementum contractus, contrahentes antè ipsam confectam non tenerentur talem traditionem ponere? Certè poterat esse contractus permutationis per solam stipulationem licet non perfectus vsquequaque, ergo si vltrà illam ponitur traditio præsumendum est, quod ponatur ad complementum contractus, & sic quod scriptura sit solùm ad probationem.

Lassarte.

Responsio Lassarte, eiusque impugnatio.

Respondeo tertio, si facta mentione scripturæ, & non expresso, an hæc ponatur ad suspensionem, an verò solum ad probationem, fuerit deuentum ex vna parte tantùm ad traditionem, & non ex altera, non est adeò vehemens præsumptio, quod scriptura fuerit apposita solum ad probationem, vndè ex alijs circunstantijs res definienda est. Ratio primæ partis est, quia posita illa traditione ex vna tantum parte contractus non est completus, & potest esse præsumptio, quod ex altera parte non compleatur, quia expectetur executio conditionis appositæ per complementum scripturæ, ergo ex illa traditione per vnam tantum partem apposita non concludentèr euincitur, quod scriptura requiratur tantum ad probationem, non ad suspensionem contractus. Consequentia probatur, quia apposita aliqua qualitate ex conuentione partium indiferenti secundum fa. vel ad vnam rationem, vel ad alteram scilicet, vel ad probationem, vel ad suspensionem, vno non volente tali qualitati acquiescere, vt requisitæ ad probationem, sed vt suspensiuę, potius ipsi fauendum est, quam alteri, quia in dubio melior est conditio possidentis suam libertatê, nec ex eo, quod alter tradiderit presumendum est aduersus non tradentem, siquidem implementum ex suo arbitrio, & libertate non potest alteri nocere, ergo &c. Verum tamen est, quod mentio de scriptura regularitèr haberi debet pro probatione, non pro complemento, quia ex natura sua scriptura non est de substantia, nec de necessitate contractus, & quamuis contractus celebretur interue-

4

In dubio melior est conditio possidêtis suā libertatē.

silente scriptura, hæc est solummodò ad probationem, non ad substantiam, vt est in confesso apud omnes, ergo quandò in contractu fit simplicitèr mentio de scriptura sine expressione, quod hæc requiratur ad contractum, præsumendum est, quod sit apposita simplicitèr ad probationem, non ad suspensionem, nisi aliæ inductæ fuerint circunstantiæ, ratione quarum congruentèr possit inferri voluntas contrahentium ad suspendendum.

Regulariter scriptura præsumitur apposita tantum ad probationem.

---

§. V.

An in permutatione solùm debeatur Gabella, quandò ex vtraque parte facta fuit traditio.

SVMMARIVM.

Proponitur difficultas in suis terminis 1.
Non prius debetur Gabella, ac ex vtraque parte contractus fuerit consummatus 2.
Oppositio ad responsionem, eiusque solutio 3.
Procedunt, quæ dicta sunt tantum de iure communi 4.

1 Disquisitio V. Supponitur in primis, quod aliquibus in locis ex dispositione iurium municipalium appositum fuerit, vel directè contractibus permutationis onus gabellæ, vel indirectè, quatenùs tale onus inductum fuerit pro contractibus emptionis, & venditionis; & in illis locis, in quibus tale onus impositum est ex consuetudine nomine emptionis, & venditionis veniat etiam permutatio, quantum ad effectum persoluendi oneris Gabellarum. Hoc supposito. Contraxerat Phylippus cum Aurelio permutationem, vi cuius ille se obligauit ad tradendum isti suum equum, quem de facto tradidit, iste verò se obligauit ad tradendum illi bouem, vel quid simile, quod tamen adhuc non tradidit. Quæritur iam hic, an onus soluendæ Gabellæ vrgeat immediatè post traditionem per Phylippum factam, an solummodò post complementum contractus per traditionem etiam factam ex altera parte, scilicet per Aurelium.

Non diutiùs hac in re immorandum, quandòquidem de ipsa latè actum est suprà *sub tit. Contract. V. de Cambijs II. in Disq. IV.* quæ pro solutione hic sunt recolenda.

2 Respondeo iuxtà ibi dicta non prius deberi gabellam, ac ex vtraque parte contractus fuerit consummatus per actualem traditionem *Lassarte cap. 17. cit. num. 25. Bertachinus Firmius de Gabellis part. 3. partis 8. num. 48. Manchaca lib. primo controuers. cap. 11. num. 21. Molina tract. 2. disp. 397. vers. stando in iure communi.* Ratio esse potest, quià onus Gabellæ est maximè odiosum, quod propterea extendi non debet, nisi ad actum perfectè consummatum, & perfectum iuxtà generalem regulam, *Odia sunt restringenda*, sed permutatio non est vsquequaque completa, nisi post traditionem ex vtraque parte, cum contractus permutationis sit contractus mutuus, & ex ipsa vi nominis importet executionem, ergo &c.

Lassarte. Bertach. Firmius. Manch. Molina.

Onus Gabellæ, vt potè odiosum restringendum.

Neque obesse potest dictis, si asseratur facta permutatione vel nudo pacto, vel etiam per stipulationem, & completa ex altera dumtaxat parte, & non ex vtraque, concedi actionem in fauorem illius, qui compleuit aduersus alterum, qui non adimpleuit, vel ex stipulatu permutationis, vel ex permutato ratione implementi, ergo si ex illa oriuntur actiones, & illi onera inesse dicendum est, adeòque etiam illud Gabellæ; Non, inquam, obesse potest, quià Gabella non debetur ex pacto permutationis, neque ex permutatione incompleta, etiam si ex illo, seu illa ciuilis actio concedatur, seu oriatur obligatio ad consummandam permutationem, sed ex ipsa permutatione vsquequaque consummata, quia, vt asserebam, permutatio, vt permutatio importat executionem, sine qua non est perfecta, sed ad summum inchoata, cui propterea non est affixum onus gabellæ, nisi in impositione eiusdem aliud expresse fuerit statutum. Ratio autem, cur quamuis ex illa permutatione incompleta oriatur actio, & obligatio ciuilis, non tamen intelligatur onus impositum Gabellæ, ea est, quia maximè iuribus, & rationi consonum est, vt pacta, maximè si fuerint vestita traditione ex vna parte, vel cohærentia alterius contractus, deducantur ad suum complementum, propter quod conceditur illa actio, cum autem per illam actionem præcisè non intelligatur adhuc completus contractus, nisi ad illius executionem fuerit deuentum, non congruentèr subijcitur oneribus, quibus subiacet ipse contractus propter defectum complementi. 3

Gabella nō debetur ex pacto permutationis, sed ex formali permutatione, & completa

Hæc, quæ hactenus dicta sunt, verificantur in iure communi, quo onera contractibus imposita non extenduntur, nisi ad contractus completos, & consummatos. Cæterum, si per iura municipalia aliquorum locorum statuatur, quod Gabella debeatur etiam permutationi, vel dumtaxat per stipulationem firmatæ, vel vestitæ traditione ex altera tantum parte, certè talis Gabella esset persoluenda, quamuis contractus non esset vsquequaque completus, cum iura obligent secundum quod exprimunt, & intendunt per expressionem obligare. 4

Attendēda sūt iura municipalia

§. VI.

§. VI.

An imposito contractui, *Do, vt des*, onus Gabellæ, eadem sit persoluenda, si quis quid det alteri, vt tertio post tempus conferat.

SVMMARIVM.

Status controuersia in suis terminis 1.
Ratio dubitandi 2.
In hac hypothesi Gabella non debetur 3.
Gabella est imposita contractui oneroso, non gratuita donationi 4.

1 DIsquisitio VI. Dedi tibi gemmam pretiosissimam, vt post aliquid temporis eandem traderes Francisco, vel forte etiam rem fertilem, vt illa, & fructibus eiusdem pro tempore gauderes, post quod tempus tenearis eidem Francisco conferre. Iuxta statuta municipalia loci, in quo ego do tibi talem gemmam, vel rem fertilem, & in quo tu debes conferre Francisco impositum est onus Gabellæ contractui innominato, *Do, vt des*. Quæritur iam, an illa traditio per me tibi facta cum onere, vt Francisco retribuas, cadat sub illo onere Gabellæ.

2 Ratio dubitandi ex eo deducitur, quod in illa traditione videntur adesse omnes conditiones requisitæ ad contractum innominatum, *Do, vt des*. Verè enim tibi trado, vt tradas alteri. Nihilominus

3 Respondeo in ea hypothesi Gabellam non deberi *Lassarte cap. 17. num. 7. Molina tract. 2. d. disp. 397. vers. ex his contractibus*. Ratio est manifesta, quia imposito onere Gabellæ contractui innominato,
4 *Do, vt des*, intelligitur de contractu oneroso, quo tantum per vnum detur, vt tantundem, siuè in eadem, siuè in diuersa specie per alterum primo danti referatur, sed in hypothesi, de qua nos loquimur, nec contractus onerosus interuenit, nec aliquid confertur, vt aliud loco illius erogatur conferenti, ergo &c. Confirmatur primò, quia illa traditio per me tibi facta non est propriè contractus, cum non sit vltrò citroque obligatoria, ergo onera affixa contractibus illam non afficiunt. Confirmatur secundò, quia ad contractum innominatum *Do, vt des*, requiritur, vt notat *Molina loc. mox cit.* vt quæ vtrinque dantur, sint res diuersæ, nec vna includatur in altera, sed hic nec res datur diuersa, nec vtrique contrahenti datur, ergo &c. Confirmatur tertiò, quia onera imposita contractibus non intelliguntur apposita donationibus, nec nomine contractus propriè venit donatio, vt consideranti sit manifestum, ergo &c. Ex quibus habes, quam à veritate aberret *Lassarte, loc. cito*, qui quamuis absolutè sentiat in casu, de quo loquimur, non deberi gabellam, sustinet tamen illam traditionem per me factam sub tali forma, vel simile comprehendi sub innominato contractu *Do, vt des*. Habes, inquam, quam aberret, quia contractus ex suo genere siue sit nominatus, siuè innominatus debet esse vltrò citròque obligatorius, & tantum per vnum contrahentem conferri, quantum per alterum recipitur, & si alio modo dicatur contractus est talis solummodò quoad nomen, non quoad rem.

Lassarte. Molina.

Gabella est imposita dum taxat cōtractui ex vtraque parte oneroso.

Molina.

Nomine contractus propriè non venit donatio.

§. VII.

An in permutatione rei inæstimabilis pro æstimabili debeatur gabella saltem pro æstimabili.

SVMMARIVM.

Explicatur titulus in terminis particularibus 1.
Si permutatio fuerit ex re inuendibili, & inæstimabili, quia sacra, seu spiritualis ex neutra parte debetur gabella, quamuis per vnam partem tradita fuerit res æstimabilis 2.
Nec etiam si res fuerit inuendibilis, quia alienari prohibita 3.
Si res esset alienari prohibita non sub pœna nullitatis, sed alterius pœna tunc alcauala esset debita, & persoluenda 4.

DIsquisitio VII. Contraxerat Fabius cum Sempronio titulo permutationis, vi cuius Fabius spopondit rem inuendibilem, & inæstimabilem alteri, qui viceuersa promisit eidem Fabio rem pretio æstimabilem, & secundum se vendibilem, & contractus completus fuit per traditionem ex vtraque parte. Res illa inæstimabilis, seu inuendibilis, quam tradidit Fabius, vel est talis, quia sacra, & spiritualis, vel quia ex iuris dispositione est alienari prohibita, vel alio modo. Oritur hic difficultas, an ex vi talis permutationis debeatur alcauala, seu Gabella imposita contractui permutationis, si non ratione rei inæstimabilis saltem ratione alterius rei æstimabilis, & vendibilis, præcipuè cum superius dictum fuerit, quandoque pro contractu permutationis duplicem soluendam esse gabellam per vtrumque scilicet contrahentem, & in Regno Castellæ iuxta *leg. 2. tit. 17. lib. 9. nouæ collectionis* exigitur æstimatio rerum, quæ permutantur. 1

Res inuendibilis, vel est talis, quia sacra, vel quia alienari prohibita.

Respondeo primò, si permutatio fuerit in re inuendibili, & inæstimabili, quia spiritualis, vel spirituali annexa ex neutra 2

parte

parte debetur gabella, etiam si per vnam partem tradita fuerit res pretio æstimabilis. *Lassarte d. cap. 17. num. 18.* & cum eo communitèr consentiunt. Probatur primò, quia ille contractus, vtpotè absolutè simoniacus est omni iure nullus, & irritus per ea, quæ latè tradam *tom. 3. sub tit. Contractus VIII. de simonia Prænot. 4. assertion. prima* per iura, & rationes ibi allegatas, ergo ex illo non debetur Gabella per aliquem ex contrahentibus. Consequentia probatur, quià ex contractu nullo, nulli debentur effectus, siquidem contractus nullus, & non contractus quoad effectum paria sunt, sicuti igitur ex non contractu non debetur alcauala, quæ imposita est contractui, ità etiam non debetur ex contractu nullo, qui æquiparatur non contractui; Neque existimandum est, deberi alcaualam propter intentatum illum contractum, qui celebrari non poterat quasi in pœnam illius attentati; Non, inquam, existimandum, siquidem in iure nullibi talis pœna reperitur apposita, sicuti reperiuntur aliæ pœnæ inductæ.

Lassarte.

Talis contractus est omni iure irritus.

Non potest dici, quod alcauala debeatur in pœnā attentati contractus.

Probatur secundò, quià in contractu permutationis non consummato ex vtraque parte ex neutra debetur alcauala per ea, quæ dicta sunt superiùs §. V. ergo etiam ex neutra parte debetur, quandò per vnum confertur res inæstimabilis, & inuendibilis, per alterum vendibilis, & æstimabilis Consequentia probatur, quià ex eo, quod tradita fuerit res inuendibilis, & inæstimabilis, perindè habetur, ac si non fuerit tradita, quandòquidem illa traditio est absolutè nulla, ergo &c.

Res inuēdibilis tradita perindè est, ac si non fuerit tràdita.

Respondeo secundò, si permutatio fuerit in re inuendibili, & inæstimabili, quia à iure alienari prohibita, ex neutra etiam parte debetur gabella. Non moueor propter eam rationem, qua *Molina hic tract. 2. disp. 397. vers. quando res aliqua* probabat non deberi alcaualam pro contractu, quo res spiritualis inæstimabilis confertur pro temporali æstimabili, quià scilicet alcauala æstimari deberet iuxta æstimationem rei inæstimabilis, quod esse non potest, cum res inæstimabilis non admittat æstimationem. Non, inquam, propter hanc rationem moueor, quia cum res solummodo à dispositione iuris alienari prohibita admittere possit æstimationem, iuxta ipsius valorem alcauala posset æstimari, adeòque non esset, cur ex hoc capite alcauala in hac suppositione non posset solui, & deberet. Moueor igitur ex eo capite, quo asserebam in prima responsione ex contractu nullo nullam oriri obligationem soluendi gabellam, quod vtique verificari debet, siue contractus fuerit nullus ex natura sua, siue ex dispositione iuris positiui, quod certè potest determinare materiam, & præscribere formam pro contractibus, sine qua materia, & forma ipsi contractus in sui esse non subsistant, sed ex eo, quod per ius positiuum præcipiatur, quod res aliqua non possit cadere sub contractu, contractus redditur inualidus, si illa materia contra talem iuris dispositionem interueniat, quandoquidem non esset materia apta ad contractum, & sine materia contractus non subsistit, ergo ex illo contractu alcauala non debetur.

Molina.

Cuius ratio refellitur.

Ratio quiescens intentū.

Aduerte hic tamen, quod si per ius positiuum esset prohibita alicuius rei alienatio non sub pœna nullitatis contractus, sed sub aliqua alia pœna per contrahentes persoluenda, tunc ex tali contractu deberetur alcauala; tùm quia ille contractus esset absolutè validus, & per ipsum dominium, ex vtraque parte esset translatum, ex contractu autem valido alcauala debetur, vbi est imposita, tùm quià aliæ pœnæ, si quæ sunt impositæ contrà alienantes contra dispositionem iuris, non tollunt onera, quæ contractibus secundum se sunt affixa, si contractus ipsi non obstantibus talibus pœnis in suo esse subsistant. 4

Pœnæ non tollunt onera, quæ contractibus validis sunt annexa.

---

§. VIII.

An in permutatione rerum spiritualium adinuicem debeatur Gabella.

SVMMARIVM.

Exponitur sensus, in quo procedit difficultas 1.

Varij articuli circà titulum discutiendi 2.

Commutatio iurium secundum se præscindendo à spiritualibus, & temporalibus, quamuis vltimò, & propriè non sit permutatio est tamen eidem, & ad ipsam reducibilis.

In commutatione iurium spiritualium puta iuris sepulchri cum alio iure sepulchri, Ecclesiæ cum Ecclesia non est soluenda gabella 4.

Disquisitio VIII. Habebat Titius ius in quodam sacello, vel sepulchro in aliquo loco, & Fabius idem ius in alio sacello, vel sepulchro. Conuentione ad inuicem facta huiusmodi iura inter se permutarunt seruatis seruandis. Quæritur modò, an ex tali permutatione soluenda sit gabella, si in loco, in quo fit huiusmodi permutatio, sit impositum tale onus indefinitè contractibus permutationum. Huiusmodi iura posse ad inuicem permutari maxime accedente Superioris consensu clarè liquet *ex c. ad quæstiones, & ibi glosa de rerum permut. & ex Glosa cap. super eo de translationibus.* Propositа quæstio examinari potest, tùm in ordine ad Ecclesiasticos, tùm in ordine ad Laicos huiusmodi iura spiritualia, vel spiritualibus annexa ad inuicem permutantes. 1

Glosa.

Et vt recto ordine procedamus, prius inqui- 2

quirendum est, an huiusmodi iurium commutatio sit propria species permutationis, sicuti est commutatio speciei ad speciem. Secundò, an talis sit, vt subeat omnes conditiones, quas subeunt aliæ permutationes propriè sumptæ in rebus purè temporalibus, & præcipuè onus gabellarum. Tertiò ex suppositione, quod illas, seu illud subeat, an attingat nedum Laicos, sed etiam Ecclesiasticos.

Varij status difficultatis.

3 Respondeo primò, commutatio iurium secundum se præscindendo à spiritualibus, & temporalibus, quamuis vltimò, & propriè non sit permutatio, de qua nos loquimur, est tamen eidem affinis, & proximè ad ipsam reducibilis. Ratio esse potest, quia iura ad rem non sunt propriè, & rigorosè res ipsa, vt per se patet, sed permutatio propriè sumpta, pro vt est species distincta ab alijs contractibus, versatur vltimò inter rem, & rem, ergo permutatio huiusmodi iurium non est propriè talis, vt est species distincta &c. Nihilominus, quia huiusmodi iura non sumuntur formaliter vt pretium, seu pecunia, licet sint pretio, & pecunia æstimabilia, sed potiùs habent rationem rei, cum possint terminare contractum venditionis, quæ est rei pro pretio, hinc est, quod saltem reductiuè videtur posse fundare ipsam permutationem. Sed quia hæc est potius quæstio de nomine, quam de re, ideò vlteriùs non immoror.

Rationes pro vtraque parte responsionis.

4 Respondeo secundò; in commutatione iurium spiritualium puta iuris sepulchri cum alio iure sepulchri, Ecclesiæ cum Ecclesia non est soluenda gabella imposita contractui permutationis. Ratio non consistit in eo, quod huiusmodi commutationes sint nullæ, quandòquidem ex allegatis, & ex alijs infra dicendis *tom. 3. sub tit. Contractus VIII. pronot. 3.* huiusmodi permutationes maximè accedente superioris auctoritate possunt validè fieri; Neq; in eo, quod propriè non sint permutationes, nam quoad effectum, & quoad substantiam existimo esse tales; sed vel in eo, quod iura imponentia onus Gabellarum non respiciunt iura spiritualia, vel spiritualibus annexa, vel ex eo, quod huiusmodi iura spiritualia, vel spiritualibus annexa sint inæstimabilia; vndè quoad hoc locum habere potest ratio, quam *in præcedenti §. vers. respondeo 2.* ex Molina afferebamus, nempe quod alcauala taxari debeat ad valorem, seu iuxta proportionem valoris rerum permutabilium, non potest autem taxari ad valorem spiritualium, cum sine pretio temporali inæstimabilia.

Iura spiritualia sunt inæstimabilia.

Hinc habes, quod tam Laicis, quàm Ecclesiasticis huiusmodi iura spiritualia, vel spiritualibus annexa permutantibus onus non sit persoluendi gabellas pro huiusmodi permutationibus. Dato deindè ex suppositione, quod gabella etiam pro ijs esset soluenda, hoc onus dumtaxat afficeret Laicos non Ecclesiasticos inter se commutantes, quia immunes sunt à tributis, & gabellis Laicalibus, cum nec personæ commutantes, nec iura ipsa permutata subsint Laicorum iurisdictioni, vt alibi fusè.

Non afficit, nec Laicos, nec Ecclesiasticos.

---

§. IX.

An debeatur Gabella, quandò datur indiuiduum aliquod vnius speciei pro alio eiusdem speciei simili in valore.

SVMMARIVM.

Status controuersiæ in suis terminis, & rationes dubitandi 1.

Pendet hæc controuersia ex præsumpto contrahentium animo 2.

Variæ coniecturæ, ex quibus inferri possit animus contrahentium 3.

Disquisitio IX. Tradidit Theodoricus decem mensuras vini Theodosio pro alijs decem mensuris similis qualitatis, & valoris per eundem Theodosium sibi restituendis. Quo posito fisto adhuc in suppositione, quod contractui permutationis sit impositum onus Gabellæ, & quæro, an ille contractus initus inter Theodoricum, & Theodosium sit propria permutatio, & an ex illa debeatur Gabella. 1

Ratio dubitandi ex eo consurgere videtur, quod, vt sentit *Parladorius in lib. rer. quotid. cap. 3. §. 3. & cum eo Bartolus apud Molinam tract. 2. disp. 397. versic. conueniunt omnes*, huiusmodi contractus videtur habere omnes conditiones mutui, & solum nomen ex malè loquentium placito permutationis, cum ipsi propriè conueniat eiusdem mutui definitio à nobis allata *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris pronot. 1.* qua dicitur *Est traditio rei ad vsum facta eo animo, vt statim fiat accipientis, & restituat posteà tantundem eiusdem rationis, & qualitatis*, ergo onus Gabellæ impositum permutationi, non est extendendum ad huiusmodi contractum, qui non habet, nisi nomen permutationis, non conditiones eiusdem, nec proprietates. Nihilominùs.

Parlado
Bartolo
Molina

Respondeo, controuersiam hanc non congruentiùs dirimi posse, quam ex præsumpto contrahentium animo iuxta diuersas circumstantias, quæ in ipsa celebratione contractus considerari possunt *Lassarte d. c. 16. num. 9. consonanter ad l. 2. Reg. Castellæ tit. 17. lib. 9. noua collectionis Molina tract. 2. disp. 397. vers. conueniunt omnes*. Ratio esse potest, quia semel dato, quod permutatio versari possit inter res eiusdem rationis, speciei, bonitatis, & valoris, quandò inita est inter res huiusmodi, vix habere potest rationem, cur po- 2

Lassar-
Molin-

tius

Permutatio videtur etiã versari posse inter res eiusdem rationis, & speciei.

tius dicenda esset permutatio, quam mutuum, ergo cum contrahentium consensus formam tribuant contractibus, ex eorum animo saltem presumptio arguendum erit, quodnam fuerit contractum genus, quod inierunt; Neque dicas, quod quamuis permutatio sic inita conueniat cum mutuo ratione rerum, inter quas vterque contractus versatur, differat tamen ratione temporis restitutionis, eo quia ex natura contractus in mutuo restitutio sit differenda, quod innuitur per illam particulam, *postea*, in definitione eiusdem mutui positam, non sic ex natura permutationis, in qua vtraque res simul tradi potest, quod discrimen nos etiam assignauimus *sub d. tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Pranot.* 1. contrà enim impugnaberis, quià quamuis in permutatione vtraque res simul tradi possit, potest tamen traditio, vel ex conuentione, vel alio modo differri ex vna parte, in quo casu adhuc esset inquirendum, an ille contractus esset permutatio, an mutuum, & sic non aliundè melius posset coniectari contractus qualitas, quam ex animo præsumpto iuxta interuentum circumstantiarum.

Neque dilatio temporis ad mutuum requisita diuersificat ipsum mutuum à permutatione.

3 Quomodo autem possit coniectari animus contrahentium, an fuerit ad permutationem, an verò ad mutuum, non potest certa regula statui. Aliqui coniectant diuersitatem contractus ex diuersitate commodi, si enim contractus sit in vtilitatem vtriusque contrahentis, est permutatio, si in vtilitatem exigentis solummodò, erit mutuum. Sed hanc regulam vt infallibilem non approbat *Molina d. tract. 2. disp. 397. vers. conueniunt omnes prope medium*, propter multiplices casus, in quibus contractus potest esse in vtriusque fauorem, & tamen esse mutuum, vel in fauorem vnius dumtaxat, & tamen esse permutatio; sic primò contractus, quo quis petit ab alio mutuos hic Mediolani decem modios tritici restituturus in alio loco, vbi mutuans illis indiget, est in vtriusq; fauorem, nec tamen desinit esse mutuum. Secundò contractus, quo quis triticum dat hic, vt tantundem ipsi tradatur in alio loco, vbi carius vendet, est permutatio, etiam si nomine mutui pallietur, & tamen videtur in vtilitatem solius primò tradentis. Alios casus lege apud eundem Molinam. Nihilominus quamuis hæc regula in aliquibus casibus deficiat, regularitèr tamen tribuere potest rationabile fundamentum iudicandi, & vbi adhuc vrgeret ratio hæsitandi arbitrio prudentis res est commitenda, & standum iudicatis per ipsum iuxtà circumstantias ad casus particulares occurrentes.

Molina.

Varij casus, ex quibus coniectari potest animus contrahentium.

Dices, posita hac nostra doctrina nullum esset certum discrimen, ratione cuius simplex permutatio distingueretur à mutuo, si vterque hic contractus posset esse circà res eiusdem qualitatis, speciei, & valoris. Sed contrà sufficiens discrimen in hoc assignatur, quod permutatio indiferens est, vt fiat per res, vel eiusdem, vel diuersæ speciei, & regulariter fit inter res diuersas, mutuum autem, non nisi inter res eiusdem speciei, & bonitatis. Item in mutuo restitutio non est immediatè facienda, in permutatione autem immediatè regularitèr fit, & si quandòque diferatur, omninò per accidens est.

Aliquale discrimen inter mutuum, & permutationem.

---

§. X.

A quonam sit taxandus valor rerum permutabilium, vt statuatur quota Gabellæ.

SVMMARIVM.

Series facti, & articuli examinandi 1.
Non est standum taxationi per partes facta, quamuis valorem rerum in celebratione contractus enuntiauerint 2.
Recurrendum est ad iudicem, vbi partes non conueniant 3.
Quando pro re permutata datur alia res simul cum pretio, non est soluenda alcauala ad proportionem rei, & pretij, sed tantum rei 4.

Disquisitio X. Facta fuerat permutatio de equo cum Boue inter Titium, & Andræam, sed cum maioris valoris esset equus, ac esset bos, ad constituendam æqualitatem per Andræam simul cum boue erogata est determinata pecunia; cumque ageretur de gabella persoluenda, & dissidium esset inter gabellarios, & eosdem permutantes de valore rerum permutatarum multiplex articulus circà præsens dubium fuit excitatus, & primò, an standum sit taxationi valoris earundem rerum factę per ipsos contrahentes. Secundò ex suppositione, quod tali taxationi non sit standum, ad quemnam pro taxatione sit recurrendum. Tertiò, an quandò datur supplementum in pecunia pro re permutata inferioris valoris comparatiuè ad rem maioris valoris, æquale pretium pro gabella sit persoluendum pro vtraque. 1

Multiplex articulus discutiendus.

Respondeo primò, non esse standum taxationi per partes factæ, etiam si valorem rerum in celebratione contractus enutiauerint *Molina d. tract. 2. disp. 397. vers. quando res duæ* iuxta statuta in Regno Castellæ *in l. 2. tit. 17. lib. 9. noua collectionis*. Ratio esse potest, quia, vbi agitur de iure ad tertium pertinente conuentio inter partes facta ipsum tertium non obligat, sed solummodo ipsas partes, ergo quamuis partes conuenerint de valore rerum permutabilium, eundemque in celebratione contractus expresserint, non tenetur 2

Molina.

Vbi agitur de iure tertij conuentio inter partes inita ipsum non obligat,

gabel-

gabellarij tali conuentioni in ordine ad valorem stare. Consequentia probatur, quia ius Gabellariorum est omnino distinctum a iure partium, ergo, cum acta inter duo non præiudicent tertio, cum quo non est actum, nec conuentio inter ipsos inita præiudicare potest iuri Gabellariorum nolentium stare tali conuentioni. Confirmatur, quia potest esse ratio suspicandi, quod contrahentes in enuntiatione valoris verum non enuntient, sed conuenerint in tali enuntiatione ad decipiendos ipsos Gabellarios, potissimum cum apud aliquos Doctores in controuersia sit, an onus soluendi Gabellas, obliget in conscientia, ergo ad sibi consulendum possunt Gabellarij nolle stare tali enuntiationi, cum possit esse præsumptio deceptionis.

3 Respondeo secundò. In taxatione valoris rerum permutabilium quantum ad effectum statuendi quotam Gabellæ, vbi partes cum Gabellarijs non conueniant recurrendum est ad Iudicem, qui adhibito peritorum consilio statuat. Ratio esse potest, quia regulare est, omnes quæstiones, & iuridica diffidia per Iudicem dirimi, nam ex quo assumptus est a Republica ad publicum Iudicis ministerium potestatem habet iudicandi in ijs, quæ sunt incerti iuris, & iuditijs per ipsum efformatis per eos, qui ipsius iurisdictioni subijciuntur. Dixi, *adhibito peritorum consilio*, siquidem iudicare debet non ad libitum, sed iuxta rationis, & æquitatis normam, quæ in taxandis rerum valoribus consonantiùs haberi non potest, quam per peritos.

Regula rect, vt iudices diffidia dirimãt.

Respondeo tertiò, quandò datur supplementum rei permutatæ, quæ sit minoris valoris, quam alia, quæ recipitur in permutatione maioris valoris non est soluenda gabella ad proportionem rei minoris valoris, & pretij simul, sed dumtaxat ad valorem eiusdem rei, non pretij, quod datur pro supplemento ad æqualitatem cum alia re permutata pluris valente. Lassarte *Lassarte d. c. 17. num. 20. Molina d. lib. 2. tract. 2. disp. 397. vers. quando res aliqua in fin.* Ratio est, quia iuxta superiùs dicta interueniente re simul cum pretio pro alia re maioris valoris, ità vt illud pretium sit ad æqualitatem constituendam in contractu, ille contractus non est simpliciter permutatio, sed permutatio simul, & venditio, permutatio quidem, prout correspondet rei ad proportionem valoris eiusdem, venditio verò, prout correspondet illi pretio, quod datur pro supplemento ad constituendam illam æqualitatem requisitam ad naturam contractus, ergo imposito onere Gabellæ pro permutationis contractibus illud onus non debet extendi ad contractum sub ea ratione, sub qua non est permutatio, nisi ad summum denominatiuè, sed alius contractus ab ea omninò distinctus, sed sub ea ratione, sub

Lassarte Molina.

Hic contractus non esset simpliciter permutatio, sed simul venditio.

qua erogatur pretium, seu pecunia non est permutatio, ergo &c. Confirmatur; quia Gabella non est imposita pro pecunia, sed pro rebus, ergo in illo contractu, in quo interuenit pecunia pro complemento rei, non est soluenda Gabella, pro vt correspondet eidem pecuniæ.

Gabella non est imposita pro pecunia, sed pro rebus.

Hic tamen aduertendum est, quod si non solum impositum sit onus Gabellæ contractibus permutationis, sed etiam contractibus venditionis, tunc inspiciendum sit, an tam ex parte emptoris, quàm ex parte venditoris per iura, per quæ inductum est onus Gabellæ, eadem sit persoluenda, an tantum ex parte emptoris, vel venditoris; si ex vtraque parte Gabella est persoluenda, tunc etiam pro illa pecunia data in supplementum solui debet; quandòquidem secundum illam partem est emptio, & venditio; si tantum ex parte emptoris, tunc per venditorem non est soluenda Gabella nisi ad valorem rei, quam recepit, si ex parte venditoris est soluenda etiam sit pro pretio recepto, vt patet consideranti.

Res notabilis, & scitu digna.

§. XI.

An facta permutatione rei pro re sit persoluenda Gabella, si postea loco rei detur pretium.

SVMMARIVM.

Proponitur status difficultatis 1.

Si onus Gabellæ est impositum tantum permutationi, in hac hypothesi non est soluendum 2.

Si Gabella imposita etiam emptioni tunc in hac hypothesi esset soluenda solummodo Gabella pro contractu venditionis 3.

In hoc casu vna dumtaxat Gabella etiam persoluenda 4.

Disquisitio XI. Conuenerant inter se Calidonius cum Caio eo pacto, vt ille gemmam preciosissimam, iste vicceuersa Bibliothecam conferret. Facta traditione per Calidonium illius gemmæ preciosissimæ facta fuit noua conuentio, vt Caius loco Bibliothecæ conferret pretium iuxtà valorem taxatum eiusdem Gemmæ. Hic orta fuit controuersia, an Gabella imposita contractibus permutationis in hypothesi illa deberetur.

Hic etiam aduertendum est, an Gabella sit duntaxat imposita contractibus permutationis, an etiam contractibus emptionis, an ius obliget vtrumque contrahentem, an vnum, vel alterum duntaxat. Quibus positis.

Respondeo primò, si onus Gabellæ impositum sit duntaxat contractibus permutationis in hypothesi, de qua loquimur, non est soluenda Gabella. Est consona ijs, quæ 2

ſuprà dicebamus, ex quibus ſic argumentum efformo. Gabella impoſita permutationi non eſt debita, niſi quandò contractus eſt ex vtraque parte conſummatus, ſed in hypotheſi, de qua loquimur, permutatio non eſt conſummata ex vtraque parte, & dum conſumatur, tranſit in contractum venditionis, & emptionis, cui non eſt impoſitum onus Gabellæ, ergo &c. Minor probatur quoad ſecundam partem, (nam quoad primam ex ſe patet, quandòquidem res conuenta, nempè bibliotheca nondum fuit tradita, per quam erat conſumanda permutatio) quia vbi interuenit pretium pro re, ibi interuenit propriè emptio, & venditio, vt contradiſtincta à ſimplici permutatione, ergo ille contractus, qui prius erat initus ſub titulo permutationis per nouam conuentionem tranſit in nouum contractum emptionis, & venditionis. Neque dicas, quod pretium in hac hypotheſi ſubſtituitur loco rei promiſſæ, & conuentæ, adeòque quod debeat omnes conditiones, & onera illius ſubire, perindè, ac ſi eſſet eadem res, pro qua ſubſtituitur; contrà enim impugnaberis, quia licet ſubſtituatur loco rei conuentæ, & permutabilis, non tamen propriè conſtituit permutationem, ſicut conſtitueret illa, ſi adeſſet, ſeu poneretur, quia per illam nouam conuentionem contractus tranſit in nouum, cum permutatio non poſſit eſſe, niſi inter rem, & rem, non autem inter rem, & pretium, quæ conſtituit ſpeciem particularem emptionis, & venditionis, vt contradiſtinctam à permutatione per ea, quæ docuimus *ſub tit. Contractus V. de Cambijs I. Præmo.* 1. Deindè dato etiam, quod ſubſtitueretur loco rei, non propterea conſtitueret permutationem quoad effectum ſoluendi Gabellam; tùm quia gabella non intelligitur impoſita, niſi rebus, non pecunijs, quæ ſubſtituuntur loco rerum, tùm quia gabella, vt potè odioſa non extenditur, niſi ad permutationem rigoroſè, & ſecundum omnem rationem, & qualitatem perfectam; qualis non eſſet illa, de qua hic loquimur, propter rationes adductas.

Contractu ex vtraque parte nō conſummato nō debetur gabella.

Non cōſumatur in ratione permutationis, ſed emptionis, & venditionis.

Per nouum pactū nouus contractus coſtituitur.

3 Reſpondeo ſecundò, ſi onus Gabellæ impoſitum etiam eſt contractibus emptionis, & venditionis, tunc ſolummodò ſoluenda eſt gabella, quæ ſolueretur, ſi immediatè facta fuiſſet venditio. In hanc reſponſionem propendere exiſtimo *Pinellum in rub. C. de reſcind. vendit. parte 2. C. primo num. 16. Laſſarte cap. 17. num. 17. Molinam tract. 2. diſp. 397. verſ. quando duæ res.* Ratio eſt, quia re vera in hoc contractu interuenit emptio, & venditio, quinimmò primus contractus permutationis vltimò reſoluitur in contractum emptionis, & venditionis, ergo, quia contractus permutationis completus non eſt, ex illo non debetur alcauala, quia vero conſummatus eſt in ratione venditionis, ex illa ſoluenda eſt eadem alcauala impoſita eidem venditioni. Neque dicas, contractum non eſſe completum, neque in ratione permutationis, neque in ratione venditionis, adeòque ratione neutrius deberi alcaualam; non ratione permutationis, eo quia res non eſt tradita, ex vtraque parte; non in ratione venditionis, quia non eſt facta conuentio de venditione; contra enim impugnaberis; quid enim deficit, quominus contractus ſit completus in ratione venditionis? Certè interuenit res, & pretium, quod eſt id, quod intendunt iura requiri ad huiuſmodi contractus, & pro quo imponunt onera Gabellarum. Conuentio etiam interuenit, cum per illam tranſmutetur onus rei in onus pecuniæ transferrendæ.

Pinellus. Laſſarte. Molina.

Primus contractus reſoluitur in ſecundū.

Sūt omnia requiſita ad verū contractum emptionis.

Rogabis hic, an in dicto caſu duplex perſoluenda ſit Gabella, ſi hæc ſit impoſita contractibus emptionis, & venditionis. Ratio dubitandi ex eo conſurgit, quod notat *Pinellus in d. rub. C. de reſcind. vendit. part. 2. cap. 1. num. 16.* nempè, quandò ex conuentione vtriuſque partis res æſtimata eſt tradenda, contractus habeat rationem emptionis, & venditionis, cum deindè pro re æſtimata ſubſtituatur pretium, nouus contractus venditionis interueniat, adeòque videtur, quod ex duplici contractu venditionis duplex etiam alcauala ſit perſoluenda. Nihilominus, quamuis *ſub hoc eod. tit. Contractus VI. de permut. Præno. 3. verſ. ex his deduces* diximus, quod quandò ab initio pro vna re æſtimata ſtatutum eſt pretium, & poſtea loco pretij alia res etiam æſtimata fuit ſubrogata, poſſit dici, quod interuenerit emptio, & venditio; in caſu tamen, quo præcisè conueniretur, ſeu eſſet conuentum in principio de re pro re, & æſtimatio facta fuiſſet ſolummodò ad conſtituendam æqualitatem, tunc non eſſet in illa prima conuentione emptio, & venditio, ſed dumtaxat in ſecunda, pro qua propterea ſolummodò eſſet ſoluenda gabella, & ratio euidens eſt, quia in illis contractibus non duplex pretium interueniret, adeòque non duplex emptio, & venditio. Deindè gabella ſemper eſt ſoluenda pro duplici re, & duplici pretio, hic autem non niſi vnica res, & vnicum pretium adeſſet, adeòque &c.

Pinellus.

Non eſt propriè emptio, & venditio, niſi in tertia conuentione.

§. XII.

An imposito onere gabellæ permutationi intelligatur etiam impositum donationi remuneratoriæ, seu donationi sub modo, vt alter redonet.

SVMMARIVM.

Duplex sensus difficultatis proponitur, & examinatur 1.
Ratio dubitandi pro vtroque sensu 2.
Pro donatione remuneratoria iuxtà primum sensum non est soluenda Gabella 3.
Soluitur ratio dubitandi pro primo sensu 4.
Pro illa donatione sub modo iuxtà secundum sensum debetur gabella 5.

1 Disquisitio XII. Tradidit Caius sub titulo donationis Francisco equum quendam pulcherrimum, magnique valoris, cui Franciscus retribuit gemmam pretiosissimam eiusdem, vel æqualis valoris. Rursus idem Caius eidem Francisco donauit quid aliud pretiosum sub modo, vt in retributionem idem Franciscus, quid aliud redonaret. Orta est controuersia, an pro vtraque hac asserta donatione onus gabellæ impositum permutationi sit soluendum.

2 Ratio dubitandi pro prima parte deducitur *ex l. sed et si §. consuluit ff. de petit hared.* vbi dicitur donationem remuneratoriam esse quoddam genus permutationis, cui propterea videtur affixum tale onus, sicut & cæteris permutationibus. Rursus pro secunda parte deducitur ex eo, quod ille modus donationis sub modo non videtur transferre donationem a sua ratione, & limitibus donationis, sed dumtaxat inuoluere actionem remuneratiuam. Nihilominus

3 Respondeo primò, in primo casu pro illa donatione remuneratoria non esse soluendam gabellam *Lassarte cap. 17. num. 53. Molina d. tract. 2. disp. 397. vers. an donatione remuneratoria.* Ratio est, quia illa donatio remuneratoria non est compensatio debita ex iustitia, sed omninò gratuita, & proueniens ex liberalitate, & gratitudine, ergo non sortitur illa onera, quæ sunt affixa contractui permutationis. Antecedens ex se patet, quia tam donatio, quàm remuneratio procedunt ex motiuo liberalitatis, nec vllo onere ciuili, tam donans, quàm remunerans tenentur ad donandum, & remunerandum. Consequentia etiam tenet, quia onera affixa contractibus onerosis, non sunt extendenda ad gratuita beneficia. Confirmatur, quia tàm donatio, quam remuneratio non sunt propriè contractus, ergo non cadunt sub oneribus, quæ sunt affixa contractibus. Antecedens patet, quia non sunt cum obligatione vltrò, citròque.

Lassarte. Molina.

Est compensatio omninò gratuita.

Nec propriè est contractus.

4 Ad rationem dubitandi pro prima parte dicendum est per allegatum textum solùm indicari in tali donatione remuneratoria reperiri quandam similitudinem permutationis, non quod propriè sit permutatio; hæc autem similitudo in eo consistit, quod sicuti in permutatione datur res in compensationem, ita etiam in donatione remuneratoria beneficium pro beneficio, sed ibi est vinculum iustitiæ, & obligatio ciuilis; hic autem non nisi gratuita compensatio, nulloque onere debita.

Est solũ similitudo permutationis, non propriè permutatio.

5 Respondeo secundò, in secundo casu pro illa donatione sub modo vtique deberi gabellam *Molina tract. 2. d. disp. 396. vers. si res aliqua mutuo donentur.* Ratio esse potest, quia illa donatio sub illo modo concepta non habet, nisi nomen donationis, cæterum in rigore est permutatio, ergo onus permutationis est illi annexum. Antecedens probatur, quia illa donatio est cum obligatione ciuili redonandi, sed vbi interuenit obligatio ciuilis aliquid præstandi, vel contribuendi ratione alicuius operis exerciti, vel actionis, non potest esse propriè donatio, quæ debet esse omninò gratuita, & sine vllo onere in recipiente, ergo &c. Maior probatur, quia illa donatio est cum pacto redonandi, adeo vt non poneretur donatio, nisi cum pacto alter se obligaret ad redonandum, sed ex pacto cum traditione saltem ex vna parte oritur obligatio ciuilis, ergo &c. Confirmatur ex ijs, quæ dicta sunt superiùs *sub hoc eod. tit. Contractus VI. de permut. Prænot. 9.* vbi contra dicta *tom. primo sub tit. Contractus III. de mutuo, & vsuris Disq. IV. §. 1.* diximus, quamcunque pactionem etiam si dicatur procedere ex titulo gratitudinis importare obligationem ciuilem, & in mutuo inducere vsurariam prauitatem, si sit de aliquo vltra sortem, quamuis asseratur coniungi cum titulo liberalitatis, & in permutatione, seu in concessione rerum spiritualium simoniacam labem, ergo etiam illa donatio sub modo, vt potè importans pactionem redonationis importabit talem obligationem, adeòque non erit amplius gratuita donatio, sed permutatio cum onere, adeòque contractus onerosus. Ex quibus patet, quid respondendum sit ad rationem dubitandi pro secunda parte.

Molina.

Illa donatio est cum obligatione ciuili redonãdi.

Non potest esse donatio cum obligatione ciuili.

Hic etiam oritur difficultas, an si vnus det, & alter retribuat non tamen sub illa conditione, de qua hactenùs locuti fuimus, pro vt importat donationem sub modo, sed simpliciter sinè vlla expressione, an ex mutuo amore, & liberalitate, an verò ex animo se adinuicem obligandi, an, inquam, præsumenda sit donatio gratuita, an verò

Soluenda est difficultas ex circunstantijs.

propria, & onerosa permutatio, adeò vt pro illa debeatur, vel non debeatur gabella. Soluenda est ex circunstantijs iuxta rationales præsumptiones difficultas; si enim illæ persuadeant donationem, erit censenda talis, & non soluenda gabella, si inducunt animum ad prudentem credulitatem permutationis, erit censenda permutatio, & soluenda Gabella. In dubio tamen potius præsumendum est pro donatione, quam pro permutatione, quià in mitiorem, & vtiliorem partem pro ipsis contrahentibus fieri debet interpretatio.

---

§. XI.

An permutatio beneficiorum possit fieri ex quacunque causa.

SVMMARIVM.

Facti series in suis terminis, & multiplex articulus circà ipsum 1.

Non quacunque causa sufficiens ad permutationem beneficiorum 2.

Causa debet esse necessaria, & spiritualis 3.

Assignantur aliquæ causæ in particulari 4.

Si fiant huiusmodi permutationes sine sufficienti causa, sed tantum ob temporale commodum redduntur illicita, non inualida.

Solvitur argumentum ex D. Thoma deductum 6.

1 DIsquisitio XIII. Possidens Andræas beneficium aliquod Ecclesiasticum, cum illud ex aliquibus circunstantijs minus sibi conferret, quam prodesset aliud, quod possidebat Antonius habito cum eodem Antonio super hoc tractatu statuit accedente superioris auctoritate illud cum beneficio eiusdem Antonij permutare. Consideratis huncinde circunstantijs, seu causis permutationis controuertebatur, an causa fuerit sufficiens ad illam permutationem, an vero ex illa causa insufficienti permutatio fieri non poterit.

Varia dubia ex qua sunt emanantia.

Non inuitus subeo onus hanc difficultatem examinandi, & dirimendi, quandòquidem viam aperit ad plures alias, quarum notitia in hac materia maximè necessaria est, & sine qua multæ permutationes ineuntur inutiles, illicitæ, & quandoque etiam inualidæ; Primò igitur examinandum hic est, an quacunque causa sufficientèr fieri possit talis permutatio, & qualis causa ad hoc requiratur. Secundò ex suppositione, quod causa sufficiens non fuerit, an contractus reddatur non solum illicitus, sed etiam inualidus. Tertiò, an cognosci debeat per Superiorem, cuius auctoritate fieri debet permutatio, vtrum talis causa sufficiens ad permutationem, nec ne, & similia.

2 Respondeo primò, non quæcunque causa sufficiens est ad permutationem beneficiorum. Colligitur potissimum hæc responsio ex textu *in c. quæsitum 5. de rerum permutatione iuxta glos. ibid.* vbi requiritur causa necessaria. Ibi. *Si autem Episcopus causam inspexerit necessariam licitè poterit de vno loco ad alium personas transferre*; antecedenter autem in hoc eod. textu dictum fuerat, quod huiusmodi permutationes fieri non possint, ergò a primo ad vltimum optimè inferri potest, quod huiusmodi permutationes fieri non possunt, nisi ex causa necessaria.

Hic iam oritur difficultas in explicando quænam causa necessaria censenda sit ad effectum validæ, & licitæ permutationis, & quænam non. D. Thomas *in quarto dist. 25. q. 3. art. 3. ad octauum* requirit causam aliquam spiritualem, puta spirituale commodum, vt in tali loco possit quis melius Deo seruire, vnde per consequens docet, quod si fiat pro aliquo terreno commodo huiusmodi permutatio sit simoniaca. *Nauarrus de spolijs Cleric. §. 3. in 7. notab. n. 1. vers. sed pro contraria parte* existimat non sufficere causam, nisi afferat vtilitatem Ecclesiæ, vel eidem beneficio, quod permutatur. 3

Debet esse causa spiritualis.

D. Thō.

Nauarr.

In particulari existimo sufficientem esse causam talis permutationis, quandò vnus beneficiarius in vno loco, in quo possidet beneficium, maximè si sit cum cura animarum, non est populo acceptus, ex inualitudine non potest munera propria exercere, vel ipsi beneficio damnum aliquod impendit, vel quid simile, quæ omnia referuntur etiam in causam spiritualem, vt intendit D. Thomas loco citato. 4

Assignātur causæ in particulari.

Respondeo secundò, si fiant huiusmodi permutationes sine sufficienti causa, sed tantum ob temporale commodum redduntur illicitæ, non tamen inualidæ *Suarez lib. 4. de simonia c. 34. num. 3. Filliutius cap. 7. num. 31.* Ratio esse potest, quia huiusmodi permutationes propriè fiunt, & vltimò per superiorem, in cuius manibus per ipsos beneficiarios beneficia resignantur, nec ipsa beneficia permutari de iure prohibitum est, quinimmò licitum; nec vlla iniuria eisdem beneficijs, seu rebus sacris infertur per talem permutationem; ergo ex aliquo capite non est, cur huiusmodi permutationes irritentur, Neque dicas, ex eo quod *D. Thomas loco cit.* dixerit, quod si fiat permutatio pro aliquo terreno commodo, sit simonia, optimè arguatur, quod sit nulla, seu irrita; cōtra enim impugnaberis, quia, vel D. Thomas ibi supponit, quod illa permutatio fiat sine auctoritate superioris, quomodo est simoniaca iure Ecclesiastico, vel dicis, quod sit simoniaca per quandam similitudinem, non propriè, & formalitèr. 5

D. Thō.

Respondeo tertiò. Regularitèr, an causa illa sit sufficiens, nec ne cognoscendum 6

est

Huiusmodi causa sunt cognoscenda per Episcopũ

est per superiorem, cuius interueniente auctoritate fieri debet permutatio. Ratio est, quia requiritur superioris auctoritas, vt legitimè fiat talis permutatio, & iuridicè cognoscatur de controuersia talis permutationis, sed iuridicè cognoscere non potest talem conuenientiam, nisi cognoscat causam talis permutationis, ergo &c.

---

§. XIV.

Quinam sit ille Superior, cuius auctoritate fieri debet permutatio.

SVMMARIVM.

Exponuntur status, & rationes dubitandi 1.
Superior, ad quem recurrendum est pro approbatione est ille Episcopus, in cuius Diœcesi situm est beneficium, requiritur tamen etiam consensus illius, ad quem spectat collatio 2.
Si duo sint Episcopi, & alter habeat beneficia in sua diœcesi, alter ius conferendi approbatio permutationis pertinet ad habentem ius conferendi 3.
Si beneficia sint in diuersis Diœcesibus approbatio debet fieri ab vtroque Episcopo 4.
Nomine Episcopi veniunt etiam habentes iurisdictionem Episcopalem 5.
Si Episcopus habeat suspensam iurisdictionem non potest approbare permutationes 6.
Nisi suspensio sit ignorata Ibid.

1 DIsquisitio XIV. Tractatum inter se habuerant duo beneficiarij de permutatione inuicem facienda beneficiorum, quæ possidebant semper cum relatione ad assensum, & approbationem superioris, cumque ad eundem res esset deferenda, & beneficia resignanda, vt posteà ipse per suam auctoritatem conferret, orta est controuersia; Quinam deberet esse ille superior, an Episcopus, in cuius diœcesi situm est beneficium, an ille, ad cuius collationem pertinet. Rursus, an nomine superioris veniat solummodò Episcopus, an etiã quilibet collator, ad quẽ spectat collatio beneficij etiam si forte, nec dignitatem, nec iurisdictionem Episcopalem habeat, vel si habeat iurisdictionem, non habeat tamen dignitatem Episcopalem.

2 Respondeo primò. Superior, ad quem recurrendum est pro approbatione permutationis est ille Episcopus, in cuius Diœcesi situm est beneficium, requiritur tamen etiam consensus illius, ad quem spectat collatio, *Rota Romana decis. 398. in nouis Panormitanus in c. quæsitum de rer. permut. Federicus de Senis in tract. de permut. benef. 9. 19. & 22. Suarez lib. 4. de simonia c. 32. num. 14. Filliutius tract. 45. c. 7. quæst. 8. num. 22. Rebuffus in praxi de permut. num. 2. & seqq. contrà Siluestrum verb. Permutatio II. quæst. 2.* Probatur, quia iura requirentia ad validam, & licitam permutationem rerum Ecclesiasticarum, seu beneficiorum auctoritatem, seu approbationem superioris loquuntur de Episcopo expressè, vt præcipuè habetur *in c. vnico de rerum permut. in sexto, & in c. quæsitum*, vbi sola fit mentio Episcopi. Ibi *Si autem Episcopus causam inspexerit necessariam*, nec incongrua sane ratione, quià eo ipso, quod actus debet conualidari vtique exigit superioritatem in conualidante, seu interponente auctoritatem, hic autem in ordine ad Ecclesiastica non potest esse, nisi Episcopus, qui solùm in rigore dicitur superior in sua Diœcesi; atque iuxta hunc sensum loquuntur *Panormitanus in d. cap. quæsitum de rer. permut. Bonacina de simon. quæst. 4. §. 12. n. 7. & alij mox cit. in respons.*

(Margin: Rota Rom. Panorm. Federic. de Senis. Suarez. Filiut. Rebuff. Siluest. *Actus, vt auctorizetur, requirit superioritatem.* Panorm. Bonac.)

Dixi, *requiritur tamen consensus illius, ad quem spectat collatio*, quia præsumendum non est, quod iura voluerint iuri alterius derogare, nam sicuti permutatio beneficij habentis patronum laicum facta ab Episcopo contempto patrono, quamuis absolutè non esset nulla, est tamen annullanda *Rota in decis. 310. permutatio in nouis*, & patronis non vocatis facta quamuis iuxta aliquorum placitum ab initio valeat *cap. 1. de rerum permut. in clem. Guido Pap. quæst. 379. Aym. Crau. cons. 82. num. 1. vol. 1.* inutilis tamen redditur, si eam ipsi ratam habere noluerint, sed contradixerint *Felinus in cap. cum Bertoldus de re iud. Roch. Curt. in tract. de iure patron. verb. honorificum quæst. 3. Aym. Crau. cons. 82. num. 1. vol. 1.* ita etiam permutatio beneficij habentis alterum, qui habeat auctoritatem, seu ius illud conferendi erit irritanda, vt potè inutilis, si facta fuerit irrequisito eodem habente talem auctoritatem, quia in iure non excluditur illius consensus, nec præsumi debet, quod iura voluerint eidem derogare.

(Margin: Guido Papa. Aym. Crau. Felinus. Rochus Curtius. Aymo. Crau.)

Respondeo secundò, si duo sint Episcopi, quorum alter habeat beneficium situm in sua Diæcesi, habeat alter ius illud conferendi, seu illud contulerit in permutatione, videtur potius requiri approbatio habentis ius conferendi, seu collatoris, quam habentis beneficium in sua Diæcesi. Ratio esse potest, quia quandò sunt omnia requisita à iure, ad quem spectat conferre, spectat etiam permutare, nec in hoc iura aliquid restringunt, sed dumtaxat requirunt ad permutationem dignitatem, seu iurisdictionem Episcopalem, quæ vtique est in Episcopo habente potestatem conferendi, qui licet non habeat iurisdictionem in illos beneficiarios, habet tamen iurisdictionem in beneficium, & in eosdem etiam quoad collationem. Confirmatur ex dictis superius, quia permutatio debet fieri per resignationem beneficiorum in 3

(Margin: *Habet ius in beneficiarios quoad collationem.*)

mani-

manibus Superioris, & per collationem postea per eundem faciendam ipsis beneficiarijs, & sine tali collatione permutatio beneficiorum ius non tribuit *Cardin. in Clem.1.quaest.*15.ergo debet fieri per auctoritatem, seu approbationem illius, qui ius habet conferendi, cæteroqui irrita esset collatio. Confirmatur secundò *ex cap. vnic. de rerum permut.* in 6.vbi dicitur. *Alios tamen, qui secundum formam iuris sua beneficia in eadem Diæcesi ad suam collationem spectantia permutare volentes liberè, & sine fraude in manus tuas resignent*, ergo si illa beneficia sint existencia in alicuius Episcopi Diæcesi, non tamen ad illius collationem spectantia, non sunt in illius manus resignanda. Consequentia probatur, quià dum Pontifex dicit simul *existentia in tua Diæcesi, & ad tuam collationem spectantia* videtur vtrumque requirere, adeò vt, si extiterint in Diæcesi, non tamen spectarint ad ipsius collationem, non sint beneficia eidem resignanda, sed collatori. Nec obstare possunt ea, quæ asserunt *Ioannes Andreas, & Paulus in clem.1. de rer. permut.*, & nos etiam diximus supra in responsione prima, nempè approbationem pertinere ad Episcopum, in cuius Diæcesi beneficium situm est, etiam si ad alium collatio pertineat; non, inquam, obstare potest, quià ibi erat sermo de aliquo, ad quem spectabat collatio, qui non esset Episcopus, sed inferior, quæ certè vera sunt, quandòquidem in ipso deficeret illa qualitas superioritatis a iure requisita ad approbandam permutationem, hic autem est sermo de habente illam dignitatem &c. ergo &c. Neque vlterius obesse potest, si asseratur, quod ex eo præcisè, quod habeat situm in sua Diæcesi beneficium, non habeat ius conferendi, adeòque neque permutandi, cum ex superius dictis permutatio ipsa importat quodamodò nouam collationem; Non, inquam, obesse potest, quià quamuis ius non habeat primò conferendi, habet tamen ex dispositione iuris ius approbandi permutationem iuris primo collati cum alio iure, quod est noua quædam species collationis dependentèr tamen à primo conferente, qui debet esse requisitus ad talem approbationem, vtsupra dicebamus *vers. dixi requiritur*.

Cardin. *Expositio textus in c. vnico de rerum permut. ad rem nostram* Ioannes Andreas Paulus.

4 Respondeo tertiò, si beneficia permutanda sint extrà diæcesim fieri debet permutatio auctoritate vtriusque Episcopi *Card. in clem. vnica 9. quaest. de rerum permut.* Intelligitur responsio de benefitijs, quorum vnum extat in diæcesi vnius, alterum in Diæcesi alterius Episcopi. Ratio est, quia non minus iùs habet Episcopus in beneficijs existentibus in sua Diæcesi, & alter in sua, ergo si ratione superioritatis, quam vnus habet quoad vnam requiritur eius approbatio, etiam ratione superioritatis, quam habet alter quoad alteram ratione existentiæ in sua Diæcesi requiri debet eius approbatio.

Cardin. *Vterque habet ius, & iurisdictionem.*

5 Respondeo quartò, Nomine Episcoporum veniunt etiam, qui iurisdictionem habent Episcopalem, quamuis dignitatem Episcopalem non habeant. *Glosa in clem. vnica de rerum permut. vers. concedantur Rebuffus in praxi de permut. num. 2., & seqq. Rota decis. 5., & 6. in nouis de rerum permut. Reginaldus lib. 23 num. 261. Suarez. lib. 4. de simon. c. 23. num. 11., & alij magis communiter.* Ratio esse potest, quià talis potestas approbandi competit Episcopo intuitu iurisdictionis, non dignitatis, vt optimè obseruat *Bonacina de simonia quaest. 4. §. 12. num. 7. vers. alij vero intelligunt*, ergo, si cui competit iurisdictio Episcopalis, quamuis non competat talis dignitas competet etiam ius approbandi permutationes beneficiorum; vnde iure merito asserit *Glosa in Clemen. vnica de rerum permutatione, & Abbas in d. c. cum olim in 2. col. in fin. de maior, & obed.* quod capitulum sede vacante interponere potest suam auctoritatem in permutatione beneficiorum, cum talis auctoritas sit iurisdictionis *Federicus de Senis cons. 28.*, & in ijs, quæ iurisdictionis sunt idem capitulum in omnibus succedat per vulgatissima iura. Idem quod de capitulo sede vacante dictum est extendit etiam *Bonacina d. quaest. 3. §. 12. num. 7. vers. alij verò intelligunt* ad Abbatem non habentem superiorem in iurisdictionalibus, sed territorium sibi immediatè subiectum propter eandem rationem, quia scilicet habet omniá iurisdictionalia in tali loco, quæ habet Episcopus in sua Diæcesi.

Glosa. Rebuff. Rota. Ruginel Suarez. Bonacin *Ius approbandi competit Episcopo intuitu iurisdictionis nõ dignitatis.* Bonac.

Cum dictum fuerit nomine Episcoporum in iurisdictionalibus venire omnes, qui habent iurisdictionem Episcopalem oritur hic immediatè difficultas, an isti veniant sub tali nomine in ijs, quæ ex speciali delegatione Papæ committuntur Episcopo. Negatiuè absolutè crederem esse sentiendum *Decius in c. quoniam Abbas de officio deleg. num. 15. Suarez lib. 4. de simonia c. 32. num. 11.* Ratio est, quià Pontifex specialiter delegando Episcopum videtur specialiter attendere operam habentis talem dignitatem, vnde specialiter de capitulo sede vacante dicitur, quod licet succedat quoad iurisdictionem in ijs, quæ iuris communis sunt, non tàmen in ijs, quæ sunt iuris specialis *Doctores communiter in c. verum de foro competenti, & ibi Abbas*, facit, quod notat *Innocentius in c. cum in cunctis de electione, & Antonius de Butr. in c. quamquam de elect. lib. 6.*, & quod notat *Glosa in clem. 1. de haer., & ArchiDiaconus in c. 1. ne sede vacante.*

Decius. Suarez. Abbas. Innocēt Anton. de Butr. Glosa. ArchiDiacon.

6 Respondeo quintò, Episcopus si ob aliquod delictum suspensam habeat iurisdictionem non potest per suam auctoritatem ap-

approbare permutationem beneficiorum, quæ in ipsius Diæcesi sunt, nisi suspensio talis iurisdictionis sit ignorata. Ratio primæ partis est, quia talis approbatio permutationis actus est iurisdictionis, actus autem exerciti durante suspensione nullius omninò roboris sunt, sicuti nulla est collatio beneficiorum per Episcopum suspensum exercita. Ratio secundæ partis est, quia in iurisdictionalibus error communis facit ius, & quamuis non adsit titulus realis, adest tamen titulus coloratus, qui sufficit ad validitatem actuum, qui exercentur etiam in suspensione, & excommunicatione per ea, quæ docent communitèr Theologi, & canonistæ in disceptationibus de censuris &c.

In iurisdictionalibus error communis facit ius.

---

§. XV.

An permutatio beneficij cum pensione possit fieri solius Episcopi auctoritate.

SVMMARIVM.

Series facti, & ratio dubitandi 1.
Ad talem permutationem requiritur beneplacitum Apostolicum 2.
Soluitur ratio dubitandi 3.
Ex consuetudine Legatus à latere approbat talem permutationem 4.
Non potest Episcopus approbare permutationes beneficiorum, si fiat cum pensione 5.
Reseruata pensione in fauorem alicuius non potest quis illam cum beneficio permutare per solam Episcopi auctoritatem 6.
Nisi Episcopus ius acquisierit ex priuilegio, seu consuetudine. Ibid.

1 Disquisitio XV. Statuerat Franciscus beneficiarius pactum de renuntiatione sui beneficij in fauorem Caij, vt Caius loco beneficij teneretur pensionem soluere tot nummorum quot annis eidem Francisco, & pro approbatione pacti, seu illius permutationis recursum habuerunt ad Episcopum loci, in cuius Diæcesi situm est illud beneficium, Orta fuit hic controuersia, an talis Episcopi approbatio sufficiens sit, an verò requiratur auctoritas summi Pontificis.

Tam beneficiũ, quã pẽsio sunt, quid Ecclesiasticum.

Ratio dubitandi ex eo consurgit, quòd si licet permutatio beneficij pro beneficio per solam Episcopi auctoritatem, seu approbationem, cur non licere potest etiam permutatio beneficij pro pensione etiam spirituali dependenter, vel ab eodem, vel ab altero beneficio? Certè non minus beneficium, quam illa pensio supponitur Ecclesiastica. Nihilominus

2 Respondeo primò, ad talem permutationem requiri beneplacitum Apostolicum *Lessius lib. 1. cap. 34. dub. 38. & c. 35. dub. 15. Suarez. lib. 4. de sim. c. 33. num. 4. Filliutius tract. 45. c. 7. num. 26.* quidquid afferant nonulli apud Lessium loco citato, nempe *Gigas quæst.* vbi etiam cita. *Oldradum, Pelinum, Antonium de Butrio, Innocentium, Immolam, Petrum Ancharanum, Decium, & alios*, Probatur primò, quia ad solum Romanum Pontificem, tum ex stilo curiæ, qui facit ius, tum ex consuetudine spectat in collatione beneficiorum pensiones imponere ex iusta causa in fauorem illius, cuius voluerit, ergo ad ipsum etiam solum spectabit approbatio permutationis beneficij cum pensione: Consequentia tenet, quia illa permutatio nihil aliud est, quam beneficium conferre cum onere illo pensionis, ergo &c. Probatur secundò, quia illa impositio pensionum in collatione, seu resignatione beneficiorum est quæddam derogatio iuris communis, secundum quod statuitur, vt beneficia sine vlla diminutione conferãtur, vt habetur *in decretal. lib. 3. tit. 12.*, sed ad solum Pontificem pertinet dispensare in iure communi, ergo ad illam impositionem pensionum requiritur auctoritas Pontificis.

Lessius
Suarez.
Filliutius
Gigas.
Oldrad.
Felinus.
Innocẽt.
Immola
Decius.
Petrus de Ancharano

Impositio pensionis est quæddã derogatio iuris cõmunis

Ad rationem dubitandi dicendum est, disparem esse rationem de permutatione beneficiorum adinuicem, & de permutatione eorundem cum pensionibus, nam in primis in prima permutatione beneficia conferuntur sine deminutione, non in secunda. Deindè stilus curiæ Romanæ id obtinuit in permutatione beneficij cum pensione, non beneficij cum beneficio, vt optimè obseruarunt Doctores prædicati. Tandem, quia expresse concessa est Episcopis potestas approbandi permutationes beneficiorum, non pensionum, potestas autem concessa contra dispositionem iuris communis non extenditur vltra expressa. 3

Discrimina inter pensiones, & beneficia.

Respondeo secundò, ex consuetudine Legatum a latere Pontificis posse approbare permutationem beneficij cum pensione *Rebuffus §. de resignatione conditionali num. 12.* cui assentitur *Lessius lib. 2. c. 35. de simonia dub. 15. num. 91.* Non aliunde potest deduci hæc responsio, quam ex maxima auctoritate, quæ à summis Pontificibus huiusmodi Legatis conceditur regularitèr, & ex consuetudine, secundum quam legitimè ijdem Legatis a latere tale ius præscripserunt scientibus Pontificibus, & non reluctantibus. 4

Rebuff.
Lessius

Respondeo tertiò, Non posse sola Episcopi auctoritate fieri permutationes beneficiorum ad inuicem, si purè non fiant, quatenùs fiant cum pensione. *Bonacina tract. de simonia quæst. 4. §. 12. num. 7. vers. dixi in responsione*, qui pro se allegat *Stylum curiæ Romanæ, Suarez, Lessium, Filliutium, & alios*. Probatur, quia ex superius dictis per solam Episcopi approbationem, & auctoritatem non potest fieri permutatio beneficij cum pensione, seu quod idem est 5

Bonac.
Suarez.
Lessius.
Filliut.

resi-

resignatio beneficij reseruata pensione, ergo nec potest fieri permutatio beneficij cum beneficio, quæ non fit omninò pura, sed cum pensione. Consequentia probatur, quià ideò non potest fieri in primo casu, quia pensio non potest imponi, nisi auctoritate Papæ, sine qua non potest fieri diminutio eiusdem beneficij, nec separatio fructuum ab eodem beneficio, sed etiam dum fieret permutatio beneficij cum beneficio reseruato simul onere pensionis fieret diminutio, & separatio fructuum ab eodem beneficio, ergo si nequit fieri in primo casu, neque poterit in secundo.

Non potest Episcopus separare fructus à beneficio.

Respondeo quartò, Collato beneficio alicui, & reseruata in fauorem alterius per auctoritatem eius, ad quem pertinet, pensione in tali beneficio, non potest per hunc, in cuius fauorem reseruata est illa pensio fieri commutatio eiusdem pensionis cum beneficio alterius accedente sola ordinarij approbatione, seu auctoritate, nisi ordinarius hoc habeat, vel ex consuetudine legitimè præscripta, vel ex priuilegio. Probatur, quià non potest ius pensionis, quod habetur in aliquo beneficio de vno in alium transferri inconsulto Romano Pontifice, hocque habetur de communi stylo Curiæ Romanæ, secundum quem S. R. E. Cardinales ius ad pensiones in sui fauorē concessum in alios non transferunt sine approbatione Pontificis, & si transferunt, non tenet translatio, ergo neque potest cum beneficio alterius permutari. Consequentia probatur, quia quod nequit simplicitèr in alium transferri, nequit etiam commutari, quandoquidem per permutationem in alium transfertur, & ipsa permutatio est species translationis, & alienationis.

Pensio sine Pōtificis auctoritate non potest ab vno in aliū trāsferri.

Noque obstare potest responsioni, quod ex ea non sequantur ea incommoda, quæ allegata sunt in præcedentibus responsionibus, nempè, quod fieret contrà dispositionem iuris communis diminutio in beneficijs, & separatio fructuum ab eisdem, derogatio iuri communi, & extensio facultatis vltrà expressa, propter quæ dictum fuit, quod impositio pensionum in beneficijs pertineat ad solum Romanum Pontificem, non extendatur ad alios Episcopos, quandoquidem in hypothesi, de qua loquimur, non fieret diminutio, nec separatio fructuum, cum iam illa pensio esset diminuta, & separata à beneficio auctoritate Pontificis in collatione antecedenter facta beneficario in fauorem eius, qui modò vult illam pensionem cum beneficio permutare, nec fieret derogatio iuri communi, quandoquidem eidem iam esset derogatum per Pontificem. Sed contrà, quià quamuis allegatæ rationes illæ sint potissimum, propter quas pensionis impositio non potest fieri, nisi per Romanum Pontificem; nihilominus quià de iure communi statutum est, vt quoad pensiones Ecclesiasticas nullus possit absolutè disponere, nisi Romanus Pontifex, hinc est, quod quamuis in aliquo particulari casu illæ rationes non militarent, adhuc ius de illis disponendi non deuolueretur ad particulares Episcopos, quandoquidem de iure communi est reseruatum Pontifici, & consuetudo ipsa iam obtinuit, vt ab alio, quam ab ipso de eisdem non disponatur.

---

§. XVI.

An in permutatione beneficiorum licitum sit dare simul cum benefitio minus pingui pecuniam in supplementum beneficij pinguioris.

SVMMARIVM.

Exprimitur status difficultatis, & dubia circa ipsam proponuntur 1.

Beneficium vnum potest esse dignius alio duplicitèr, & quomodo 2.

Non potest fieri illa permutatio cum illo additamento rei pretio æstimabilis, si illa conferatur ratione spiritualium munerum, quæ maiora sunt in alio benefitio, quod acquiritur 3.

Potest fieri ex genere suo illa permutatio cum additione temporalis, si illa conferatur occasione prouentuum temporalium 4.

Illa permutatio non potest fieri per solam Episcopi auctoritatem, sed requiritur Pontificis assensus 5.

Disquisitio XVI. Duo beneficiarij tractatum ad inuicem habuerant de permutatione propriorum beneficiorum faciendam, sed cum pinguius esset beneficium vnius comparatiuè ad benefitium alterius facta fuit conuentio, vt ille, qui minus pingue beneficium habebat àd constituendam æqualitatem tantum cum suo beneficio pecuniæ erogaret, quantum sufficeret ad illam æqualitatem. His peractis, vterq; in manus Episcopi beneficium suum resignauit iuxta formam à iure præscriptam in similibus permutationibus. Hic dubia multa orta fuerunt, & primò, an potuerit ad constituendam æqualitatem fieri illud supplementum in pecunia comparatiuè ad benefitium pinguius. Secundò, an illa permutatio cum illo additamento pecuniæ fieri potuerit sola Episcopi approbatione, an verò requiratur Pontificis auctoritas. Tertiò, an illa permutatio, si fieri potest auctoritate Pontificis, cohonestetur per dispensationem, an per aliquam aliam rationem, & quamnam. Pro solutione 1

Dubia circa quæstionē decidendā.

Aduerte primò, quod beneficium aliquod potest esse alio dignius duplicitèr, 2

primo

primò ratione spiritualium iurium, de quibus plus habet Ecclesia vna, quam alia, quatenùs habet maiorem auctoritatem in administratione spiritualium, quam alia, prout notauit *Panormitanus in c. quæstiones de rerum permut.*, secundò ratione temporalium prouentuum, quatenùs vnum beneficium plures, & longè plures prouentus habet, quam alterum, & sic in ordine ad vtramque dignitatem procedere potest præsens titulus.

Panormitanus

Aduerte secundò simoniam, quæ non solum importat venditionem rei spiritualis pro pretio temporali, sed etiam permutationem spiritualis, & temporalis adinuicem ita esse ab intrinseco malam, vt nulla auctoritate, nullaque ratione manens formaliter talis, possit cohonestari per ea, quæ latè trademus *tom. 3. sub tit. Contractus VIII. prænot. 2.*, & non solum est talis iure naturali, & ab intrinseco, sed etiam iure diuino, quatenus, si non esset talis ab intrinseco, adhuc per nullam humanam potestatem posset in illa dispensari. His positis.

Simonia respicit etiã permutationem.

Respondeo primò, non potest fieri illa permutatio cum illa qualitate additamenti pecuniæ, vel alterius rei temporalis pretio æstimabilis, si illa conferatur occasione spiritualium iurium, quæ maiora sunt in vno beneficio, quam in alio. *Panormitanus in d. c. quæstiones de rer. permut.* & est communis consensus tam Theologorum, quam Canonistarum. Probatur. Est omni iure tùm naturali, tùm diuino prohibita permutatio facta simplicitèr rei spiritualis pro temporali, vt latè definitum, & probatum remanet *tom. 3. loc. mox cit.* ergo eodem iure prohibita intelligitur permutatio pro parte facta rei spiritualis pro temporali, quamuis simul cum hoc conferatur etiam aliquod spirituale. Consequentia probatur, quià semel admisso, quod ex genere suo semper sit mala commutatio spiritualis pro temporali semper erit talis, siuè ad talem commutationem concurrat pro toto spirituali res temporalis tanquam pretium adæquatum, siue concurrat dumtaxat tanquam pars pretij, siquidem non minus est inæstimabilis res spiritualis pro temporali quoad totum, ac quoad partem, & non minus oritur inordinatio ex eo, quod res spiritualis ordinetur ad temporalem quoad totum, ac quoad partem tantùm, ergo &c. Confirmatur, quià non minus est inadæquabilis res spiritualis per temporalem, ac sit inadæquabilis pars spiritualis per partem temporalem, ergo si ratione inæqualitatis illius permutatio semper est mala, vt est in confesso apud omnes, etiam ratione eiusdem inæqualitatis semper erit mala illius permutatio.

Panormitanus

Ex quibus directè habes, quod si illud quod datur in supplementum beneficij minus digni sit pro maiori dignitate modo, quo diximus in responsione in administratione iurium spiritualium, quæ est in magis digno semper constituit simoniam quocunque iure humano, & etiam diuino indispensabilem, adeo vt non possit etiam cohonestari quamuis Pontificius consensus accederet, in quo sensu loquitur *Panormitanus loc. cit. Siluester verb. permutatio II. quæst. 6.*, & cum eo *Archi Diaconus*.

Panormitanus Siluester Archi-Diaconus.

Respodeo secundò Potest fieri ex gene- 4
re suo illa permutatio cum illa qualitate additamenti pecuniæ, seu alterius rei pretio æstimabilis, si illa conferatur occasione prouentuum temporalium, qui sunt in beneficio digniori, seu pinguiori. Hæc responsio colligitur expressè ex textu *in c. ad quæstiones de rerum permutatione*, vbi cum ageretur de permutatione duorum beneficiorum Parochialium, quorum alterum in prouentibus temporalibus aliud, cum quo permutari debebat, excedebat, dictum fuit per Pontificem, quod poterat fieri illa permutatio refusa certa pecuniæ quantitate ad constituendam æqualitatem. Ibi- *Illis autem desiderantibus permutare, cum illarum altera respectu meliorum prouentuum plus abundet, & ideo sibi postulat adijci certam summam pecuniæ numerate, vt sic ad æqualitatem permutationis valeat perueniri, verum posset id licitè fieri fuit dubitatum, & infrà. Respondens quidem, quod cum de dictis Parochialibus Ecclesijs per se queat commutatio celebrari, & in permutatione possessorum per se non sit inhibitum, si altera ratione possessorum alteri præponderat decentiam posse refundi de ipsarum possessionibus adinuicem prout visum fuerit expedire; refusa certa pecunia quantitate poterit contractus permutationis iniri, sic tamen quod illi contractus nequaquam sibi inuicem misceantur.* Hæc ad verbum *Clemens III. relatus in d. c. ad quæstiones*, quæ expressè, & de verbo ad verbum retuli, quià maximè conferunt ad præsens institutum. Vbi nota in primis, quod (cum ibi esset sermo de duabus Ecclesijs conuentualibus, quarum vnaquæque habebat sibi subiectam Ecclesiam Parochialem, ità tamen, vt vna Parochialis esset magis vicina alteri conuentuali, cui non erat subiecta, & altera item Parochialis magis vicina primæ conuentuali, cui non erat subdita, & vna ratione possessionum habebat maiores redditus, quam altera) voluit Pontifex, quod duplex quoadmodo permutatio virtualiter iniretur, vna, qua permutaretur Ecclesia vna Parochialis cum alia secundum se, altera, qua possessiones vnius cum possessionibus alterius -Ibi- *quod cum de dictis Parochialibus Ecclesijs per se queat cõmutatio celebrari, & in permutatione possessionum per se non sit inhibitum*, & paucis interpositis, *sic tamen quod illi contractus nequaquam sibi inuicem misceantur*. Nota

Textus ad rem propositã valde accomodus.

insuper, quod ipsa Ecclesia Parochialis sit saltèm intentionaliter, & virtualiter separabilis à iure prouentuum, seu ab ipsis possessionibus auctoritate Pontificis, dum voluit, quod prius fieret permutatio de ipsis Ecclesijs, posteà de possessionibus ipsarum. Nota tandem, quod non voluit Pontifex, vt illud supplementum pecuniæ possit erogari pro ipso beneficio, seu Ecclesia Parochiali, quod magis confirmat primam nostram responsionem, sed pro complemento, & ad æqualitatem prouentum, per quod clarè euincitur sensus huius nostræ responsionis, & indicatur separabilitas saltem intentionalis, seu virtualis iuris ad prouentus ab ipsa ratione formali Ecclesiæ, seu beneficij, vnde argumentum ad rem nostram efficax sic efformatur.

Non est simonia iure naturali, & diuino prohibita permutatio rei temporalis pro temporali, siquidem simonia ex genere suo respicit solummodò iura spiritualia, sed facta illa separatatione virtuali contractuum, pro vt habetur *in d. cap. ad quæstiones de rer. permut.* fieret solummodò permutatio temporalis pro temporali, non spiritualis pro temporali, ergo non est simonia iure naturali, & diuino prohibita, ergo accedente auctoritate Superioris licitè posset fieri talis permutatio. Quod si dicas, quod illud temporale pinguius, ratione cuius fit illud supplementum pecuniæ numeratæ, vel alterius rei pretio æstimabilis, sit annexum spirituali, adeòque quod committatur etiam simonia, dum pro illo erogatur pretium, cum simonia committatur non solum in contractatione rerum spiritualium simpliciter pro temporalibus, sed etiam in contractatione temporaliū spiritualibus annexorum, vt superius probabamus, pro purè temporalibus; statim impugnaberis; quia quamuis regulariter beneficium, & illud ius ad temporales prouentus coniungantur, auctoritate tamen Pontificis possunt intentionaliter seiungi, & virtualiter separari, qua posita intentionali, seu virtuali separatione non est, cur non possit fieri illam compensatio, vt bene notat

Gaiet. Panor. Siluest. Tabien. *Caietanus secunda secunda quæst. 160. art. 4. Panormitanus ad cap. ad quæstiones de rerum permut. num. 3. Siluester verb. permutatio 2. quæst. 6. Tablena verb. Beneficium III. n. 15.* licet hanc compensationem diuersimodè diuersi explicent. Alij dicunt ex natura rei hanc compensationem non posse contingere, sed per dispensationem factam auctoritate Pontificis; sed si non posset fieri ex natura rei, hoc esset, quià spirituale non potest venire in commertium cum temporali, cum non supponeretur illa intentionalis iurium separatio; sed hoc posito, neque etiam posset fieri dispensatio per Pontificem, cum humana auctoritas non extendatur ad ea, quæ iuris natura- lis, & diuini sunt. Alij dicunt illam compensationem fieri per hoc, quod Pontifex facta illa prouentuum separatione partem eorundem prouentuum applicet in sustentationem recipientis minus pingue beneficium concedendo, vt huiusmodi fructus, seu prouentus separati præsenti pecunia redimãtur ab eo, qui pinguius beneficium recepit. Alij per hoc, quod ille qui pinguius beneficium recepit det aliquid alteri non in stipendium permutationis, seu ad constituendam æqualem compensationem, sed in congruam sustentationem illius, qui minus pingue beneficium in permutatione habuit. Sed hæ expositiones quamuis sanum sensum non respuant, non congruunt tamen literali sensui, & proprio textus *in d. cap. ad quæstiones de rer. permutatione*, vbi dicitur, quod illa pecuniarum quantitas refundatur ad compensationem. Ibi. *Et sic ad æqualitatem permutationis sic valeant peruenire.* Quamobrem illam compensationemm existimo de directo fieri per hoc, quod illud supplementum ponatur ad constituendam æqualitatem in ordine ad prouentus, quod nullam inuoluit prauitatem supposita illa virtuali separatione, cum non detur temporale pro spirituali, sed pro temporali, vndè bene aduertit Pontifex, quod non debeant illi contractus misceri, sed vnus separari ab alio, quatenùs prius virtualitèr fiat de se permutatio Ecclesiarum, seu beneficiorum, postea prouentuum, in quibus ponatur æqualitas per illud suplementum pecuniarum.

Explicatur quomodo fiat illa compensatio.

Hic non sanè fero expositionem *Panormitani in cap. ad quæstiones de rerum permutatione*, qui negans absolutè posse fieri illam permutationem beneficiorum inæqualium, explicat illum textum per hoc, quod ibi non esset sermo de pecunia tradenda ad supplementum, seu compensationem inæqualitatis fructuum annexorum tali beneficio, seu Ecclesiæ illi titulo beneficij, sed ad compensationem inæqualitatis possessionum, quæ non erant annexæ tali titulo, seu beneficio, sed erant quodamodò patrimoniales Ecclesiæ illius, destinatæ scilicet ad onera talis Ecclesiæ sustinenda, quæ scilicet erant merè temporales, & propterea iuste poterant compensari per illud additamentum pecuniæ, seu bonorum temporalium. Non, inquam, sanè fero, quandòquidem, si ibi esset sermo, vt vult Panormitanus, de illa inæqualitate possessionum non annexarum beneficio vtique poterat solummodò fieri permutatio Ecclesiarum sine permutatione illarum possessionum, & incongruè diceretur vna Ecclesia pinguior altera ratione prouentuum, sed dicendum foret vnum monasterium alio pinguius, quia, vt non negat *Ognate tract. 23. de simonia disp. 84. sect.* Ognate.

sect.6.num. 110. illa bona pinguiora possiderentur a monasterio, vt bona monasterij non in titulum benefitij, sed in proprietatem, vt alia bona, quæ illius propria sunt ad sustentationem monachorum. Cum autem in allegato textu dicatur, *cum illarum altera*, est sermo de Ecclesia Parochiali, *respectu meliorum prouentuum plus abundet* signum est, quod sint bona in titulum assignata eidem Ecclesiæ, non præcisè titulo proprietatis possessa à Monasterio. Cæterum non esset necessitas, quod dum ageretur de permutatione Ecclesiarum, ageretur simul de permutatione possessionum cum essent bona omninò disparata. Facit maximè ad rem nostram contra Panormitanum, id quod habet *Glosa in d. cap. ad quæstiones. Vtraque illarum habebat Ecclesiam Parochialem cum possessionibus suis*, vbi nota illas particulas *cum*, & *suis*, quæ dicunt connexionem non cum Ecclesia conuentuali, sed cum Parochiali, quod clarius liquet ex verbis subsequentibus. *Sed altera Parochialis Ecclesia pluribus possessionibus abundabat*. (Glosa.)

5 Hic pro complemento remanet discutiendum, an illa permutatio iuxta modum suprà explicatum pinguioris beneficij cum minus pingui cum illo additamento pretij, seu rei purè temporalis pretio æstimabilis possit fieri auctoritate solius Episcopi, in cuius Diœcesi sunt illa beneficia modo, quo dictum est suprà de simplici, & pura beneficiorum permutatione, an verò exigat auctoritatem, seu approbationem Romani Pontificis. Omissis nonnullorum placitis placet assertio asserens illam permutationem fieri non posse per solam Episcopi auctoritatem, sed requirere Pontificis approbationem *Suarez lib.4. de simonia cap.34. num.9. Ognate tract.23. de simonia disp.84. sect.6. num.107. Bonacina tract. de simonia quæst.4. §.12. num.11.* Probatur ex ijs, quæ fusè dicentur *tom.3. sub tit. Contractus VIII. de simonia Prænot. 3. & 4.* quià scilicet de iure communi, seu iuxta dispositionem iuris communis illæ duæ rationes beneficij, & iuris prouentuum sunt inseparabiles, sed solus Pontifex, non particularis Episcopus potest derogare ijs, quæ sunt de iure communi, ergo potest solummodò per eundem fieri illa separatio, sine qua, si fieret permutatio, & traderetur spirituale pro alio spirituali, sed simul tamen cum pretio ad ponendam æqualitatem, fieret simonia per ea, quæ suprà allegauimus. (Suarez. Ognate. Bonac.)

§. XVII.

An si fieret illa permutatio pinguioris beneficij cum minus pingui cum illo additamento propria, vel soliùs Episcopi auctoritate committeretur simonia contra ius Diuinum.

SVMMARIVM.

Expositio casus, & ratio dubitandi 1.
Si fiant huiusmodi permutationes per solam Episcopi auctoritatem committitur simonia contrà ius diuinum 2.
Soluitur ratio dubitandi proposita 3.

Disquisitio XVII. Facta inter se conuentione inter duos beneficiarios de proprijs beneficijs adinuicem permutādis, cum alterum ipsorum beneficiorum esset pinguius quoad prouentus temporales statuerunt, vt in subsidium minùs pinguis erogaretur certa pecuniæ quantitas modo exposito in præcedenti §. sed de tali conuentione, vel cum nullo, & solummodò inter se, vel solummodò cum Episcopo peregerunt, à quo reportarunt approbationem. Hos incidisse in crimen simoniæ ex mox dictis clarè liquet, quandòquidem per solam Pontificis auctoritatem potest fieri illa separatio, de qua suprà, sinè qua semper spirituale conferretur pro temporali, & sic semper crimen simoniacum incurretur. Difficultas modò est, an per talem commutationem sine Pontificis approbatione fieret simonia iure dumtaxat Ecclesiastico prohibita, an verò iure diuino. 1

Ratio dubitandi ex eo consurgit, quià si esset simonia contra ius diuinum de iure diuino esset, quod huiusmodi beneficia non possent commutari cum rebus temporalibus, quod si esset, nec possent commutari accedente etiam auctoritate Pontificis, cum hic nequeat in ijs, quæ iuris diuini sunt dispensare. Nihilominus

Respondeo, si huiusmodi permutationes fierent accedente sola Episcopi approbatione essent simoniacæ, & contra ius Diuinum. Ità sensisse videtur *Caietanus secunda secundæ quæst.100. art.4. Suarez lib.4. de simonia cap. 34. num.9. Siluester verb. Permutatio II. quæst.6. Ognate d. tract.23. de simonia disp.84. sect.6. num.106.* & in hoc sensu locutos existimo quotquot negant posse fieri huiusmodi permutationes, & inter cæteros *Adrianus quodlib. 9. cap. vlt. Couaruuias 1. var. cap.5. num.8.* Ratio ex eo deducitur, quià contractare spirituale, vel spirituali annexum pro pretio, seu re purè 2 (Caietan. Suarez. Siluest. Ognate. Adriani.)

temporali est simonia iure diuino prohibita, sed dum permutaretur beneficium pinguius pro altero minus pingui adiecta pecunia ad constituendam æqualitatem accedente sola Episcopi auctoritate contractaretur saltem partialitèr spirituale, vel spirituali annexum pro re purè temporali, nempè pro illa pecunia adiecta, ergo &c. Minor probatur, quia accedente sola Episcopi approbatione illa duo iura, quæ considerantur in beneficio, adhuc remanent indiuisa nempè titulus beneficij, & ius ad prouentus eiusdem, ergo semper verificaretur, quod spirituale, vel spirituali annexum conferretur pro illa pecunia. Antecedens probatur, quia apud Episcopum non residet facultas illa duo iura ab inuicem diuidendi, cum hoc sit derogatio iuris communis, quæ solùm ad Romanum Pontificem pertinere potest, vt supra probabamus, ergo &c.

Esset permutatio rei spiritualis pro temporali.

Hinc facile erit respondere ad rationem dubitandi supra propositam; nam certissimum quidem est Pontificem in ijs, quæ iuris diuini simplicitèr sunt non posse dispensare, & sic efficere non potest, quod venditio rei spiritualis non sit simonia iure diuino prohibita, & etiam de plenitudine propriæ potestatis ipsam, in aliquo casu, vt talem non potest reddere licitam; potest tamen per mutationem materiæ efficere, quod illud, quod erat obiectum Simoniæ non sit amplius tale per illam separationem intentionalem, seu virtualem spiritualis à temporali modo supra exposito, quod non est dispensare in ijs, quæ sunt iuris diuini, sed tantum facere, quod per talem subtractionem materiæ non sit de iure diuino.

§. XVIII.

Vtrum beneficium permutari possit cum Hospitali,

SVMMARIVM.

Factum in terminis particularibus exponitur 1.

Si Hospitale conferatur in beneficium Clericis potest permutari cum beneficio sine assensu Apostolico 2.

Si sit concessum Clerico, sed non in titulum non potest permutari cum beneficio 3.

Si sit concessum Laicis, & non sit erectum auctoritate ordinarij non potest permutari 4.

1 DIsquisitio XVIII. Clericus beneficiarius tractatum habuit cum administratoribus cuiusdam Hospitalis, seu immediatè cum Episcopo permutandi proprium beneficium cum præfectura Hospitalis, seu loci Pij, ex quo congruentes redditus percipiuntur. Orta hic fuit controuersia, an talis permutatio licitè fieri potuerit sine assensu Apostolico requisito ex dispositione iuris iuxta Extrauag. Pauli II. ad permutationem rerum Ecclesiasticarum cum rebus temporalibus. Petr. de Anchar.

Agit fusè, & accuratè hac de re *Petrus de Ancharano in cap. fin. in tertia colum. versic. quoad septimum de rer. permut.* iuxta varias distinctiones, quas ibi habet, quem 2
tu consule. Interim

Respondeo primò, si hospitale conferatur in beneficium Clericis vtique posse permutari cum beneficio, absque assensu Apostolico, sed sola ordinarij auctoritate & approbatione eo modo, quo dictum fuit superiùs de permutatione duorum beneficiorum adinuicem *Petrus de Ancharano, loc. mox cit. Siluester verb. Permutatio II. quæst. 13. Ioannes Anan. cap. vnico de rerum permutat. in 6.* Petr. de Anchar. Siluester Io. Anã.

Probatur Hospitale concessum Clericis in titulum habet secundum se rationem beneficij Ecclesiastici, ergo eodem modo poterit permutari cum beneficio Ecclesiastico, quo duo beneficia adinuicem permutantur. Antecedens patet, quia ex eo, quod sit erectum in titulum factum est Ecclesiasticum, & confert ius ad annuas præstationes. Consequentia etiam tenet, quia vbi militat eadem ratio prohibitionis, & concessionis videtur idem ius militare, tàm quoad collationem, quam quoad permutationem.

Probatur secundò, quia Hospitale in titulum concessum Clerico non potest sine labe simoniæ vendi, nec alienari per bona temporalia *cap. cum psallere de simon. cap. per literas in clement. de præbendis*, ergo habet rationem boni Ecclesiastici, adeòque potest adinuicem permutari cum alijs bonis Ecclesiasticis per ea, quæ habentur *in cap. ad quæstiones de rer. permut.* & docet Feder. de Senis.
3 *D. Feder. quæst. 14.*

Respondeo secundò, si Hospitale sit commissum Clerico non in titulum, sed vt bono viro adhuc per solam Episcopi approbationem non potest permutari cum beneficio Ecclesiastico. Ita contrà *Siluestrum loco, quo suprà d. D. Feder. quæst. 14. Ioannes Annan. cap. vnico de rer. permut. lib. 6. Petrus de Ancharano in d. cap. fin. in 3. col. vers. quoad septimum de rer. permut.* Siluester Federic. de Senis. Io Anan. Petr. de Anchar.

Probatur, quia licet Hospitale in data suppositione non sit beneficium titulus totalitèr profanus, sed Ecclesiasticus maximè si Hospitale fuerit erectum auctoritate Episcopi, quia tunc transit in rationem loci Pij, non egreditur tamen à ratione boni temporalis Ecclesiastici, sed bonum spirituale Ecclesiasticum, cuiusmodi est beneficium non potest permutari cum bono temporali quantumuis Ecclesiastico per ea, quæ latè dicta sunt superiùs *sub hoc*

cum

cod. tit. Contractus VI. de permut. Pranot. 8. *assert*. 4. ergo nec beneficium Ecclesiasticum permutari poterit cum Hospitali, non erecto in titulum.

4 Respondeo tertiò, si hospitale sit commissum laicis, & non sit erectum auctoritate Episcopi, sine assensu Apostolico non potest permutari cum beneficio *Siluester loc. quo suprà Petrus de Ancharano loc. cit. Redoanus quæst*. 28. *Ricius decis*. 48. *Cardinalis Parisius cons*. 34. *tom*. 3. *Sopranus c*. 4. *num*. 19. *Felinus in cap. de quarta* 2. *col. de præscript.* Responsio clarè liquet, & in terminis fortioribus ex præcedenti; si enim quandò Hospitale commissum est Clerico, & auctoritate Episcopi erectum est, non potest permutari cum beneficio Ecclesiastico, multominus permutari posse videtur, quandò Laicis administratoribus collatum est, nec auctoritate Episcopi fundatum, quandòquidem in hac hypothesi nedum est Hospitale spirituale, sed nec etiam Ecclesiasticum, quinimmò potest alienari sine vlla Episcopi concessione, seu approbatione per ea, quæ tradit *Rodoanus de reb. Eccl. non alien. quæst*. 28. *num*. 2. & licet *Andreas Siculus in cap. nulla in prima col. versic. & pondera subtilitèr de reb. Eccl. non alien.* dixerit, quod cum talia bona sint deputata ad vsum pauperum, & sub protectione Episcopi videantur promereri priuilegium rerum Ecclesiasticarum, quod scilicet sine eiusdem Episcopi auctoritate alienentur; nihilominus contrarium sentiendum est propter rationes, quas congerit *Felinus in d. cap. de quarta secunda colum. de præscript. vers. & dicit* inter quas potissimum has duas affert. Primò, quià nimis durum esset, quod graues pœnæ impositæ alienantibus bona Ecclesiæ sine solemnitatibus iuris afficerent quoscumque alienantes bona destinata ad alimonia pauperum. Secundò, quià, vt docet Baldus; Collegium alicuius confraternitatis potest vendere bona ipsius confraternitatis, quæ tantùm sunt deputata ad vsum pauperum &c.

Siluester

Petr. de Anchar.

Redoan

Ricius;

Cardin. Parisius.

Sopran.

Felinus.

Rodoan

Andreas Siculus.

Felinus.

Baldus.

Ad magis confirmandam responsionem maximè facere videtur textus *in cap. fin. exhibita nobis de rerum permut.* vbi cum controuerteretur inter Abbatem ex vna parte, & Præpositum ex altera super quibusdam decimis, & causa esset compromissa cuidam Capellano Papæ, cumque per Arbitrum dictum fuisset, quod si Præpositus obtinere posset a Rege Hungariæ decem millia solidorum concedi Monasterio, monachi cessare deberent à petitione decimarum, Pontifex super hac re consultus decreuit tale arbitrium esse irritum, & inane, & quidquid secutum ex eo est, cum permutatio de spiritualibus ad temporalia sit inhibita; Ex quibus fas erit deducere, quod irrita etiam, & inanis sit permutatio de beneficio ad Hospitale, quandò non collatum est in titulum, sed concessum administrationi sæcularium, quandòquidem purè temporale est.

Confirmatur responsionis

---

§. XIX.

An, & qua auctoritate permutari possit beneficium simplex cum curato.

SVMMARIVM.

Explicatur status difficultatis 1.

Potest fieri huiusmodi permutatio 2.

Etiam accedente sola Episcopi Diœcesani approbatione 3.

Disquisitio XIX. Possidet Caius beneficium quoddam simplex, & Andræas aliud beneficium cum cura animarum. Interueniente legitima causa agunt ad inuicem de permutatione huiusmodi beneficiorum. Hic oritur difficultas, an iustè possit fieri talis permutatio, & an requiratur assensus Pontificis, an verò sufficiat sola Episcopi approbatio. 1

Respondeo primò, posse fieri huiusmodi permutationem, *Petrus de Ancharano super* 3. *decret. c. fin. de rerum permut. Ioannes Andræas c. cum venerabilis vers. Ecclesijs de exceptionib.* Ratio ex eo deducitur, quod vtrumq; beneficium est spirituale, vtrumq; Ecclesiasticum, nec aliquod est ius, quod aliquid specialitèr decernat circa ipsorum permutationem adinuicem, cum iura indefinitè loquantur de beneficijs Ecclesiasticis non distinguendo inter simplicia, & curata, dummodò interueniant ex parte vtriusque permutantis omnes dispositiones, & conditiones requisitæ ad administrandam curam animarum, ergo non est, cur adinuicem non possint permutari. 2

Petr. de Anchar.

Ioannes Andræas

Respondeo secundò, ad hanc permutationem sufficere solius Episcopi Diœcesani approbationem, & auctoritatem. Est communis. Ratio esse potest, quià permutatio beneficiorum intra propriam Diœcesim existentium pertinet ad eiusdem Diœcesis Episcopum per ea, quæ fusè supra tradidimus, nec iura ibi allegata distinguunt inter beneficia curata, & simplicia, sed indefinitè loquuntur, ergo non est, cur debeat requiri alia auctoritas, quam eiusdem Episcopi ad approbandam permutationem beneficij simplicis cum curato, sicuti alia non requiritur ad auctorizandam permutationem beneficij simplicis cum alio simplici, vel curati cum alio curato, quandòquidem ex eo, quod sint, vel simplicia, vel curata non egrediuntur à ratione beneficij spiritualis, & Ecclesiastici. 3

Hic tamen aduerte, quod quandò permutatio beneficij simplicis in curatum facie-

cienda est, attendendæ sint qualitates, & conditiones etiam beneficiariorũ, & præcipuè commutantis, seu commutare volentis simplex cum curato, quandoquidem longè maior idoneitas requiritur in beneficiario cum cura animarum, quam in beneficiario simplici, vt clarè liquet ex diuersis muneribus, quæ præstare debent; si enim aliter fieret sine consideratione talium qualitatum, saltem illicitè fieret.

§. XX.

An habens duo beneficia possit illa commutare cum alio habente vnum tantùm.

SVMMARIVM.

Controuersia in suis terminis, varia comparationes ad ipsam 1.

Habens duo beneficia curata per solam Episcopi facultatem nequit illa mutare cum vno siuè simplici, siue curato 2.

Enumerantur aliqui casus, in quibus potest 3.

Habens duo beneficia curata regulariter non potest vnum ex illis permutare cum alio habente eidem beneficium curatum retento simul altero 4.

Si Episcopus dispensauerit, vt quis possit duo beneficia habere, potest etiam dispensare circa illorum permutationem cum vno 5.

Habens duo beneficia curata potest alterum ipsorum cum simplici permutare, non tamen vtrumque cum vno simplici 6.

Possunt duo beneficia simplicia cum vno, siue simplici, siue curato permutari 7.

1 Disquisitio XX. Caius ex dispositione Pontificis duo simul beneficia possidebat, vel fortassis sine tali dispensatione duo simul, sed vnum dumtaxat simplex, aliud curatum, Tractatum habuit cum Sempronio habente vnum dumtaxat beneficium, vel simplex, vel curatum de permutatione adinuicem facienda suorum duorum cum illo eiusdem Sempronij. Orta fuit immediatè controuersia, an potuerit fieri talis permutatio per solam Episcopi approbationem, an verò necessaria sit Pontificis dispensatio. Pro quo

Aduerte comparationem, vel posse fieri inter duo beneficia, quorum vnum sit simplex, alterum curatum ex vna parte, & vnum beneficium siuè curatum, siuè simplex ex altera, vel inter duo beneficia curata ex vna, & alterum siue curatum, siue simplex ex altera, vel inter duo beneficia simplicia ex vna parte, & aliud siue simplex, siue curatum ex altera, quæ diuersa comparatio attentè consideranda, est in huiusmodi permutationibus, cum plura, eaque diuersa iura inducat. Quibus positis

Respondeo primo. Habens duo beneficia curata regulariter per solam Episcopi approbationem non potest cum vno dumtaxat siue simplici, siue curato permutare. *Federicus de Sen. de rer. permut. q. 12. Petrus de Ancharano in c. finali de rerum permut.* Ratio facile ex eo deducitur, quia regulariter loquendo non potest quis sine Pontificis dispensatione duo beneficia curata simul habere *Glosa in c. de multa de Prabendis, & in c. literis d. concessione preb., & in c. dudum al 2. de elect., & Glosa in c. non potest de prabendis lib. 6.* ergo si ex dispensatione Pontificis illa duo simul habeat, non poterit sine eiusdem Pontificis auctoritate ea per permutationem alteri conferre recipiendo ab ipso solummodò vnum beneficium. Consequentia probatur, quia dispensatio cum primo habendi simul duo beneficia est personalis *cap. sane de priuilegijs*, nec potest in illum transire, cum quo vult permutare *Petrus de Ancharano in cap. fin. de rer. permut. num. 13.* & cum talis dispensatio sit per Pontificem, non potest per episcopum induci. 2

Fede. de Sen. Petr. Anchar. Glosa.

Petr. de Anchar.

Dixi regularitèr loquendo, nam quandòque plures sunt assignabiles casus, in quibus potest per solam Episcopi approbationem fieri huiusmodi permutatio, & primò si illa duo beneficia sunt adinuicem connexa, ita vt vnum dependeat ab altero per ea, quæ habentur *in cap. 1. ne sede vacante.* Secundò, quandò ex illis duobus vnum habet in commendam, alterum in titulum, *vt in cap. nemo de elect. lib. 6. Abbas in cap. dudum el. 2. de elect. ad fin. 3. col. ibi nota duos casus Glosa, & Innocentius in cap. eam te de atat. & qualit.* Tertiò, si bonum publicum spirituale id persuadeat, quia tunc potest circa duo curata etiam nunc Episcopus dispensare, secus si principalitèr persuadeat prærogatiua personarum *Abbas in cap. extirpanda §. qui verò de prabendis in 25. col.* qui fundat suam opinionem in eo, quod licet in personalibus dignitatibus, & curatis solùs Papa dispenset, vt notat *Glosa in cap. de multa de prabendis, & in cap. literis de concess. praben. & in cap. dudum el. 2. de elect. & Glosa in cap. non potest de praben. lib. 6.* si tamen dispensatio sit propter vtilitatem magnam Ecclesiæ nulla differentia habita, an si literata, vel potens persona, vel sit illiterata vel vilis, sed solùm ponderata Ecclesiæ euidenti vtilitate, & tunc Episcopis permittitur dispensatio, vt si aliqua persona sit multum sollicita, & diues, quæ melius sciret gubernari, & augmentare duas Ecclesias, quam duo Rectores, vel non reperitur volens acceptare illam Ecclesiam, nisi alterius Ecclesiæ Rector *Abbas in d. §. qui verò.* 3

Glosa. Abbas.

Abbas. Glosa.

Hic multiplex oritur difficultas, & primò, an habens duo beneficia curata, vel

causalitèr iuxtà modos mox expositos *in praeced. vers. Dixi regularitèr*, vel ex dispensatione Pontificis possit vnum ex illis permutare cum habente aliud curatum, & retinere vnum ex primis, quod habebat simul cum illo, cum quo alterum permutauit. Secundò, an possit vnum ex duobus curatis, quæ possidet commutare cum alio simplici per solam Episcopi approbationem. Tertiò ex suppositione, quod fuerit dispensatus per solam Episcopi approbationem ad habenda duo beneficia curata, possit ex eiusdem sola approbatione illa permutare cum vno dumtaxat.

4 Quoad primam videtur absolutè dicendum, non posse, nam vel illa duo beneficia, quæ habet sunt adinuicem connexa, vel ipsi per Episcopum sunt collata in euidentem Ecclesiæ vtilitatem nulla habita consideratione personæ, vel per Pontificis indultum; Si primum; cum huiusmodi beneficia se habeant per modum vnius propter connexionem, quam habent adinuicem, non possunt de iure communi conferri cum diminutione, nisi per Pontificis auctoritatem, vt suprà dicebamus de permutatione benefitij cum pensione, seu collatione beneficij reseruata pensione, adeòque &c. Si secundum, cum iam intelligantur huiusmodi beneficia in ipsum collata attenta euidenti Ecclesiæ vtilitate non videntur posse in alium transferri, nam vel per talem translationem resultaret eadem Ecclesiæ vtilitas, vel non; si non, iam cessaret ratio collationis, si sic, non videtur vim habere talis vtilitas, quandòquidem iam adest in eo, cui primò fuerunt collata. Si tertium, cum videatur specialitèr facta dispensatio pro tali casu non videtur extendenda ad alium, cum dispensatio sit stricti iuris, vndè si ex dispositione iuris beneficium curatum quis recipiendo vacat primum tale secundum formam *c. de multa de prabendis* etiam in permutatione vnius cum altero videtur aliud, quod habebat vacare per receptionem illius, cum quo permutat, vt notat etiam *Petrus de Ancharano in cap. fin. de rer. permut. nu. 13. iuxtà textum in cap. non potest 2. respon. de prabendis lib. 6. & eod. tit. cap. si plures in clem.* Nihilominus quamuis in prima, & tertia suppositione videatur res benè procedere, non tamen in secunda, quandòquidem vbi eadem viget ratio pro permutatione, quæ militat pro prima collatione videtur idem ius vigere, vndè iuremerito docuit *Petrus de Ancharano loc. cit.* quod siuè ex vna parte, siuè ex vtraque beneficia teneantur, illius dispensatio requiritur in permutatione, cuius fuit necessaria in ipsorum primæua collatione.

Petr. de Anchar.

Quoad secundam idem dicendum erit, quod dicetur in sequenti responsione quare ad vlteriora procedimus

5 Quoad tertiam iam patet etiam, quid dicendum; si enim, vt suprà dicebamus, illius dispensatio requiritur in permutatione, cuius fuit necessaria in primæua collatione, si disponente Episcopo illa duo beneficia fuerunt collata, eodem etiam disponente poterunt commutari, quod est id, quod innuebat *Siluester verb. Permutat. II. quæst. 13. ad verbum difficultatem*, dum dixit. *Si verò dispensauerat Episcopus, permutatio fiat per Episcopum*. Verum tamen est, quod debeat in permutatione æquiualens ratio interuenire, quæ interuenerat in prima collatione; non enim potest Episcopus dispensare, nisi interueniente legitima causa euidentis vtilitatis Ecclesiæ, vt supra.

Siluester

6 Respondeo secundò, habens duo beneficia curata potest alterum cum simplici permutare retento vno, non tamen vtrumque cum simplici accedente sola Episcopi approbatione *Petrus de Ancharano in cap. fin. de rer. permut. num. 13.* Ratio esse potest, quia potest quis beneficia plura simplicia etiam sine peccato obtinere cum non sit hoc à iure prohibitum *cap. dudum de elect. Ioannes Andreas in cap. præterea de ætate, & qualitate*, nec ad hoc requiritur Pontificis dispensatio, sed sufficit Episcopi per ea, quæ notat *Ancharanus in d. cap. fin. de rer. permut.* ex textu *in cap. dudum de elect. & ex cap. literas de concess. preb.* Ad hoc facit etiam *cap. cum iam dudum de praben. & Glosa in cap. gratia de rescriptis in 6.* ergo etiam ex eadē Episcopi approbatione poterit cum vno curato, quod prius habebat retinere simul simplex, cum quo aliud curatum permutarit. Consequentia tenet, quia specialis ratio, cur possint retineri simul plura beneficia simplicia non simul plura curata ea est, quià hæc ex natura sua exigunt residentiam, quæ compati non potest, non sic illa, ex quo rectè videtur deduci, quod si ob non exigentiam residentiæ potest duo simplicia accedente sola Episcopi auctoritate retinere, etiam possit retinere curatum simul cum simplici, quandòquidem cum simplex non exigat residentiam, si potest duo simplicia accedente sola Episcopi auctoritate retinere, etiam possit retinere curatum simul cum simplici, quandòquidem cum simplex non exigat personalem residentiam videtur compati cum curato illam exigente; Neque obstare potest id, quod afferit *Abbas in d. cap. extirpanda §. qui verò in 14. col. in repet.* nempè solam residentiam causam non esse beneficiorum accumulationis prohibendæ, sed alias plures esse sufficientes ad prohibendum, quas ipse enumerat, & infert mala, quæ ex tali accumulatione beneficiorum in eadem persona obueniunt; ex quibus deducit, quod quandò vnum beneficium siuè simplex, siuè curatum est sufficiens ad sustentationem Clerici non possit simul aliud habere sine dispensatione Pontificis cum iura inde-

Petr. de Anchar.

Ioannes Andreas

Abbas.

defi-

definitè prohibeant talem accumulationem non distinguentia inter curata, & simplicia, quod propterea nec nos distinguere debeamus. Non, inquam, obstare potest, quià in primis, vt concedit ipse *Abbas in d. §. qui verò in 14. col.* possunt plura simul retineri, quandò vnum non sufficit ad sustentationem Clerici, in quo sensu intelligendus est textus *in cap. gratia de rescriptis in 6.* ad hoc autem, vt dicatur sufficiens non sat est, quod sufficiat eidem clerico beneficium, sed etiam suis, *vt in cap. studuit 10. dist.* quod intellige de suis, qui quasi necessario trahunt moram cum Clerico, sicque si non vnum fit sufficiens potest aliud obtinere iuxta *cap. 1. de cohabitat. Cler. & mul. & textus in cap. non satis 86. dist.* Deindè idem etiam *Abbas loc. cit.* admisit, quod quandò duo beneficia sunt difformia possint per Episcopi concessionem in vnam personam adunari, quod exemplificat in dignitate, & præbenda, iuxtà textum *in cap. primo de Consuetud. lib. 6.* & facit *cap. cum nostris de concess. prebend.* hic autem versamur inter beneficia difformia, nempè inter curatum, & simplex. Tandem quidquid sit de iuribus prohibentibus, quæ tamen varij diuersimodè interpretantur, vsus iam obtinuit, quod Episcopi quoad pluralitatem bene-
2 ficiorum, quorum alterum sit curatum, alterum simplex, vel vtrumque simplex dispenset, quod inductum existimo ob non exigentiam residentiæ, vt supra, quod præcipuè verificatur interueniente nobilitate, & scientia in beneficiario, quia tales personæ maioribus redditibus sunt honorandæ, *vt in cap. de cætero de cler. non resid. & in cap. de multa de preben. in fin.* & etiam considerata dignitate *l. sed. & si quid §. 1. ff. de vsufructu*, & ita vt possit sufficere sibi
3 & suis, & hospitalitatem conseruare, & iura Episcopalia soluere, vt *in d. cap. de cætero, & in cap. de munt. eod. tit. not. Glos.* Glosa.
in cap. conquerente de Cleric. non resid. & facit *glosa in l. seruis vrbanis ff. de legat. 3.*

Respondeo tertiò, per solam Episcopi approbationem possunt duo beneficia simplicia cum vno, siuè simplici, siuè curato permutari. Deducitur ex superius dictis; non enim potest esse repugnantia, nec ex parte conferentis duo, & recipientis vnum, nec ex parte conferentis vnum, & recipientis duo, nec ex dispositione iuris. Non ex parte primi, quià si potuit duo retinere non erit cur non possit vnum acquirere, non ex parte secundi, qua quamuis dispensatio recipiendi simul plura beneficia sit personalis, & nequeat ex beneplacito dispensati in aliū transferri, potest tamen auctoritate dispensatis alteri communicari, seu fieri noua dispensatio in fauorem alterius, sicque cum Episcopus primo dispensarit in fauorem primi, poterit etiam dispensare secundo in fauorem secundi; Non ex parte tertij iuxtà iura superius allegata, & exposita, maximè interuenientibus illis qualitatibus, de quibus supra.

---

§. XXI.

An in permutatione semper requiratur consensus beneficiariorum.

SVMMARIVM.

Facti series in casu particulari 1.
Varia consider abilia circà ipsum 2.
Sententia requirens beneficiariorum consensum 3.
Interueniente graui necessitate, seù vtilitate Ecclesiæ potest Episcopus cogere beneficiarios ad permutationem 4.
Satis fit rationi pro contraria sententia 5.
Valet etiam quod Episcopus possit interueniente legitima causa cogere ad permutandum, si beneficia sint in valore inæqualia 6.
In hac hypotesi tamen esset constituenda compensatio 7.

Disquisitio XXI. Possidentibus duobus duo beneficia contendebat Episcopus, in cuius Diæcesi erant huiusmodi beneficia eadem inter illos commutare, & vnum beneficiarium de suo beneficio in illud alterius transferre, & hunc in locum illius, cumquè maxima esset controuersia quoad talem permutationem, cum vel vterque, vel alter illorum esset ad illam inuitus, quæsitum fuit, an non obstante tali partium oppositione de iure fieri potuerit talis permutatio. 1

Hic considerandum est primò, an interueniat iusta causa permutationis, & quænam, secundò, an beneficij sit in valore æqualia. Tertiò, an interueniant qualitates in ipsis beneficiarijs requisitæ ad talia beneficia, ad quæ per permutationem sunt præficiendi; quartò an supposita inæqualitate in beneficijs facienda sit compensatio, & quomodo. Quibus positis. 2

Videtur absolutè dicendum, non posse fieri, quia nemo cogitur accipere beneficium, vel dignitatem Ecclesiasticam, licet diuersimodè sentiendum sit de honoribus sæcularibus iuxtà textum *in cap. 1. de ijs, qua fiunt à maior. part. cap.* ad quod facit etiam textus *in cap. quod sit de elect. lib. 6. & cap. si tibi de preben. in 6. & cap. gesta 84. dist.* quod adeò verum est, vt etiam extendatur ad hoc, quod non possit cogi per Episcopum ad transeundum ad maius, quià nemo cogitur crescere *cap. Episcopus 7. quæst. 1.* Nihilominus 3

Respondeo primò. Interueniente graui necessitate, vel vtilitate Ecclesiæ potest Episcopus cogere Clericum ad permutandum *Archidiaconus in c. Episcopus de loc. 7. quæst.* 4 Archi Diac a

Innoc. Hostien. Feder. de Sen. Petr. de Anchar. *quæst.* 1. *Innocentius, & Hostiensis in cap. nisi §. propter malitiam de renunt. vers. persecutio. Federic. de Sen. de rer. permut. quæst.* 25. *Petrus de Ancharano in cap. fin. de rer. permut. num.* 14. Colligitur *ex cap. antè omnia* 40. *dist. & cap. displicet* 3. *quæst.* 4. *& cap. in scripturis* 8. *quæst.* 1. quandòquidem ipse beneficiarius non est dominus, sed procurator, & dispensator *cap.* 2. *de donation.* Episcopus verò est præordinator in cunctis 25. *quæst. dist.* 1. & cura totius Diæcesis ad ipsum pertinet 10. *quæst.* 1. *per totum*, & longè maiora potest *cap. sicut de exces. prælat. & clem. vni. de reb. Eccl. non alien.* Hos tamen Episcopus debet efficere interueniente graui necessitate, seu vtilitate Ecclesiæ, vt si periculum destructionis Ecclesiæ immineret, vel magnum scandalum, si illa permutatio non fieret Innocēt. *Innocentius in d. cap. nisi §. proptèr malitia de renuntiatione*, vel si vnus sit inhabilis ad vnum, & non alterum, & his similia

5 Ad iura, quæ in contrarium afferebantur, nunc respondendum est, & quidem ad primum, & secundum ex eo, quod non posse cogi ad recipiendam dignitatem, seu beneficium Ecclesiasticum non benè argui, quod non possit interueniente graui, & legitima causa de vna dignitate, seu beneficio, quam, seu quod iam recepit ad aliam, seu aliud per Episcopum designari; non enim potest quis inuitus cogi ad recipiendum beneficium, potest autem eo recepto interueniente legitima causa cogi ad permutandum, eo quia cum non sit Dominus beneficij, quod possidet, non habet ius, ne ab illo possit remoueri, si ratio remotionem suadeat, & publica vtilitas, seu etiam necessitas, si interueniat, præualere debet priuatæ, in quo maximè attendere debet Episcopus, cuius curæ præordinatio in cunctis demandata est. Ad tertium, quod subditur, dicendum est neminem cogi crescere nulla causa interueniente, benè tamen ea interueniente, vel ad publicam vtilitatem, vel ad damnum aliquod euitandum. Cæterum iura in contrarium allegata, si attente perpendantur, non suadent oppositum nostræ responsioni, vt ea legenti fit manifestum.

6 Respondeo secundò, si beneficia permutanda sint in valore inæqualia interueniente legitima causa, de qua supra, adhuc per Episcopum possunt permutari. Ratio esse potest, quia publica vtilitas præualere debet bono priuato beneficiarij, ergo non obstante tali inæqualitate poterit per Episcopum fieri talis permutatio, præcipuè, cum vt supra asserebamus, beneficiarij non sit Domini beneficiorum, sed præordinati Episcopis, vt moderatoribus; vndè iure merito dicitur *in cap. quæsitum de rer. permut.* quod Episcopus, si causam inspexerit necessariam, licitè possit de vno loco ad alium transferre personas, vt quæ vni loco minus sunt vtiles, alibi se valeant vtiliùs exercere. Deinde illa inæqualitas potest suppleri, vt mox subdo

Respondeo tertiò, illa inæqualitas potest suppleri per erogationem alicuius quantitatis iuxta ea, quæ latè dicta sunt *sub hoc eod. tit. Contractus VI. de rer. permut. in Disquis. §.* 16., quæ ibi recolo. 7

---

§. XXII.

An Canonici eiusdem Ecclesiæ possint ad inuicem permutare præbendas sine superioris sui auctoritate.

SVMMARIVM.

Status controuersiæ in suis terminis 1.
Probabilius est sine Episcopi auctoritate non posse 2.
Satisfit Glosæ, quæ contrarium sentire videtur 3.
Possunt tamen permutari fructus, vel iam percepti, vel cum relatione ad tempus, quo iam percepti erunt 4.

Disquisitio XXII. Contendebant Titius, & Caius Canonici eiusdem Cathedralis Ecclesiæ præbendas, quas possidebant ad inuicem permutare non requisito Episcopi consensu, qui tali permutationi per consequens obsistebat. Orta hic fuit controuersia, an potuerint irrequisito Episcopo ex propriæ voluntatis arbitrio permutare, an verò ex necessitate requireretur eiusdem Episcopi consensus. Qua in re maximum inuenio dissidium inter Ioannem de Lig., & Hostiensem, dum ille absolutè sustinet permutationem illam fieri non posse irrequisito Episcopo, ille verò affirmat fieri posse. 1 Ioannes de Lig. Hostiē.

Respondeo tutiorem esse opinionem Ioannes de Lig. asserentem sine Episcopi auctoritate fieri non posse. Ratio esse potest, quia licet illæ præbendæ in temporalitate consistant, sunt tamen annexæ iuri spirituali, scilicet canonijs, nec propria auctoritate separari possunt à beneficijs, quia præbendæ sunt debitæ propter officium, ex quo sequitur, quod si vnusquisque suum sibi retinet beneficium, & præbendam retinere debeat, ne quis propria auctoritate separet, quod ex eadem auctoritate inseparabile est, ergo propria beneficiariorum auctoritate talis permutatio præbendarum fieri non potest retentis, & non permutatis beneficijs; beneficia autem sine auctoritate Episcopi permutari non possunt. 2

Nec dictis obesse posse videtur *Glosa in c. quæsitum de rerum permutatione in verb. Episcopus*, vbi facta distinctione de duabus 3 Glosa.

præbendis, vel existentibus in diuersis Ecclesijs, & cum onere, vel existentibus, in ea sine onere videtur deducere, quod si in eadem existant, & sint sine onere possint permutari auctoritate propria, cuius rationem asserit contineri *in c. sanctorum 70. distinct., & in c. quorundam 74. distinct.* Non, inquam obesse potest, nec Glosa potest habere aliquod iuris fundamentum, quandoquidem iura, quæ allegat intentum ipsius nec exprimunt, nec continent. Deindè præbendæ, de quibus loquimur, non possunt dici quod sint sine onere, cum sint affixæ suis titulis à quibus separari non possunt per propriam canonicorum voluntatem.

4 Hic tamen aduertere debes, quod quamuis ipsæ præbendas permutari non possint, possint tamen auctoritate Canonicorum permutari fructus, vel iam percepti earundem præbendarum, vel cum relatione ad tempus, quo iam percepti erunt, nec in congrua sanè ratione, quandòquidem illa bona iam sunt effecta merè pau[illegible] præbendati, quod certè non officit nostræ responsioni, & hoc fortassè est quod innuebat *Glosa in d. cap. quæsitum de rer. permut. iuxtà mentem Innocentij IV.*

§. XXIII.

An ius patronatus possit permutari cum beneficio, seu Ecclesia.

SVMMARIVM.

Fit patens propositio tituli 1.
Per solam Patroni, & beneficiarij voluntatem non potest fieri huiusmodi permutatio 2.
Accedente Episcopi auctoritate potest fieri huiusmodi permutatio 3.
Rationes aduersantes asserto 4.
Satisfit huiusmodi rationibus 5.

1 DIsquisitio XXIII. Habens ius nominandi, eligendi, seu præsentandi ad aliquod beneficium spirituale tractatu habito cum quodam beneficiario permutationem illius iuris, quod ipse habebat nominandi, seu præsentandi cum beneficio intentauit. Quæritur modò, quid iuris circà talem permutationem.

2 Respondeo primò, per solam ipsius Patroni, & beneficiarij voluntatem non potuisse, nec posse fieri huiusmodi permutationem, *Ioannes Andreas in c. 1. de rer. permutatione Siluester verb. permutatio q. 13. Federicus de Senis ibid. Felinus in c. ad audientiam 2. de rescriptis num. 11. Suarez. lib. 5. de simonia c. 31. num. 11. Sotus lib. 9. de iustitia quæst. 5. art. 2. vers. eiusdem etiam simonia.* Ratio deduci potest ex superius

Ioannes Andreas
Siluester
Federic. de Senis
Felinus.
Suarez.
Sotus.

dictis, si enim beneficia ipsa inter se considerata non possunt adinuicem permutari sine superioris approbatione, adeò vt si permutētur eadem non habita committatur simonia Ecclesiastica, nec à fortiori commutari posse videtur beneficium cum iure nominandi, seu præsentandi ad aliud beneficium, quandoquidem ius illud præsentandi non videtur, nisi ius incohatum ad aliud per ea, quæ notat *Ognate tract. 23. de simonia disp. 84. sect. 3. num. 76.*, nec ità spirituale, cuiusmodi est beneficium. Ognate.

Respondeo secundò, accedente Episcopi, seu superioris auctoritate licitè videtur posse fieri huiusmodi permutatio *Petrus de Ancharano in c. fin. de rer. permutatione. Ognate d. tract. 23. de simonia disp. 84. sect. 3. num. 77. in fine*, qui pariformitèr hac in re discurrit de permutatione iuris patronatus cum beneficio, ac de duobus beneficijs ad inuicem, dum dicit, *vnde è auctoritate Prælati sicut in beneficijs, ità in ijs permutatio fieri potest.* 3

Petr. de Ancbar.
Ognate.

Aduersus responsionem militant hæ rationes, quià licet ipsum beneficium, ad quod ius habet præsentandi Patronus sit omninò spirituale, ius tamen præsentandi ad illud secundum se est inter bona temporalia, & computatur inter bona patrimonialia patroni, ergo de sola Episcopi facultate non potest commutari cum beneficio Ecclesiastico. Consequentia tenet, quia ex superius sparsim dictis spiritualia, seu spiritualibus annexa non possunt permutari cum bonis Ecclesiasticis temporalibus. Confirmatur ex ijs, quæ dicta sunt *sub hoc eod. tit. Contractus VI. de permutatione in disquis. §. 18.* nam si hospitale non sit collatum in titulum non potest licitè per solam Episcopi auctoritatem permutari cum beneficio, ergo nec ius patronatus, seu ius nominandi poterit cum beneficio permutari, quandòquidem hoc etiam computatur inter bona temporalia; Neque obesse potest, si afferatur, quod tale sit ius, quale est id, ad quod est ius; cum igitur beneficium, ad quod patronus habet ius, sit spirituale, tale etiam, seu spirituale debet esse ius ad illud, quod propterea &c. Non, inquam, obesse potest, nam ad summum ius ad aliquid habendum est tale, quale est id, ad quod est tale ius, non autem ius ad præsentandum; vnde patronatus ius licet sit ordinatum ad finem spiritualem, non tamen est spirituale, licet sit quoddam præambulum, & inchoamentum à remotis, & transit ad laicum, etiam cum vniuersitate bonorum *vt c. ex literis, & c. cum sæculum de iure patronatus*, & ad hæredes, sicut alia res profana. Nihilominus. 4

Probatur responsio primò, quià ius patronatus est materia simoniæ, illudque vendens est simoniacus *D. Thomas secunda secundæ quæst. 110. art. 4., & in quarto distin-*

D. Thō.

D. Anton. Rodoan. Suarez. Panorm. Sotus. Glosa. *distinction. 25. art 1. D. Antoninus 2. part. tit. 1. cap. 9. §. 2. Rodoanus part. 3. cap. 13. num. 22. & seqq. Suarez lib. 4. Panormitanus in cap. querelam de simonia. Sotus lib 9. de iust. quæst 7. art. primo Glosa vlt. in cap. præterea 2. de translatione* conformitèr *ad cap. præterea 20. de iure patronatus* , vbi redditur ratio, quià scilicet ius patronatus est spiritualibus annexum; quibus positis sic argumetor; in tantum ius patronatus est materia simoniæ, in quantum est spiritualibus annexum, ergo non est bonum purè temporale licet Ecclesiasticum, ergo poterit accedente Episcopi auctoritate permutari cum alio spirituali, adeòque etiam cum beneficio per notata ad textum *in c. quæsitum de rerum permut.* quandòquidem spiritualia accedente superioris facultate possunt adinuicem permutari, vt ex allegatis iuribus superius.

Nunc ad rationes in oppositum respondendum est, & quidem ad primam patet, non esse ius patronatus inter bona purè temporalia, cum sit subiectum simoniæ, & Laicus nonnisi ex gratia, & quadam tolerantia illud possideat *c. ex literis. & c. cum sæculum de iure patronatus* quod si simul cum vniuersitate bonorum possit vendi, non est, quià sit temporale, sed quià cum fundetur in temporalibus tanquam accessorium cum illis trahitur.

Ad secundam dispar omninò est ratio inter Hospitale non erectum, nec collatum in titulum, & inter Iuspatronatus, quandòquidem illud est bonum purè temporale licet ad pias causas pauperum destinatum, non omne autem, quod ad pios vsus est destinatum est spirituale, hoc autem omninò spirituale, vel saltem spiritualibus annexum, adeòque illud non potest venire in commertium cum re spirituali, cuiusmodi est beneficium, potest autem hoc.

---

§. XXIV.

An possit fieri permutatio decimarum, quæ ex certis possessionibus solui debent cum possessionibus.

SVMMARIVM.

Proponitur status quæstionis 1.
De iure fieri non potest huiusmodi permutatio 2.
Distinctio Monetæ inter ius decimandi, & exemptionem à decimis 3.

1 DIsquisitio vltimò, Tenebatur quis soluere ex certis possessionibus, quas possidebat determinatas decimas cuidam
3 Ecclesiæ, vt se eximeret, tractatum habuit cum administratoribus eiusdem Ecclesiæ vt loco est scontro decimarum, quas annuatim soluere debebat assignaret determinatam possessionem Ecclesiæ eidem cum pleno dominio, vt quotannis ex ea fructus perciperet. Excitata fuit controuersia, an de iure fieri potuerit illa permutatio.

Respondeo, de iure fieri non posse 2
huiusmodi permutationem, Clarè colligitur *ex c. vlt. exhibita de rer permut.*, vbi vetita est permutatio decimarum cum certa solidorum summa, & redditur ratio, quià spiritualis cum temporali non potest fieri permutatio, ergo nec fieri poterit cum certa quadam possessione, quæ etiam secundum se est merè temporalis, atque in hanc responsionem consentit *Petrus de Ancharano in d. l. fin. de rer. permut. num 4.* Ratio n. Petr. de Anchar.
qui pluribus allegatis iuribus eam confirmat, & tandem hanc subdit rationem, quià decimæ sunt tributa, quæ Dominus sibi in signum vniuersalis Dominij reseruauit vt *c. tua nos de decimis*, & vt singulis annis recognosceretur à populo, sed si fieret talis permutatio, Deus, vt auctor omnium bonorum non recognosceretur singulis annis à Christifidelibus, ergo &c. Nec potest quis respõdere huic rationi, institutionem decimarum non inductam esse primario ad recognitionem supremi, & vniuersalis dominij quot annis habendam, ceteroqui, cum semper hæc ratio vigeat, vigeret semper onus easdem persoluendi, quod tamen multis (præsertim cum præceptum decimarum fuerit in lege veteri cerimoniale non legale) in locis abolitum est. Deindè dato etiam, quod inducta esset ad talem recognitionem habendam adhuc in hypotesi, de qua loquimur, haberetur talis recognitio, quandòquidem singulis annis illa possessio redderet fructus, qui substitui possunt fructibus decimarum; Facit etiam ad rem nostram *Glosa in c. super eo de transact.*, & *Boich. ex c. literis eod. tit.* cum decimæ spirituales dici possint, vt firmat *Glosa in c. literas. de restit. spol.*, & *ibi Abbas not. 1. Paulus Rom. de pension. Eccl. 2. num. 22. quæ certiora sunt.* Glosa. Boich. Glosa. Abbas. Paulus Romanus.

Moneta *tract. de decimis c. 5. quæst. 6. concl. 4.* distinguit inter ius decimandi, & exemptionem à solutione decimarum, & primum asserit non posse permutari cum possessione, seu re temporali, cum sit spirituale, in quo nobiscum consentit, bene tamen secundum, cum asserat esse, quid temporale. Primum sufficit ad intentum nostrum, de secundò alibi erit quæstio. Plura adhuc essent examinanda circa permutationem rerum spiritualium tùm inter se, tùm in ordine ad temporalia. Sed quià de his fusior erit sermo *tom 3. sub tit. Contractus VIII de simonia*, ideo vlterius non immoror. Vtinam sicuti ad terminum disceptationum de permutationibus in his inferioribus deuenimus, ad expectatum Moneta.

illum temporalium cum æternis diuino nomine fauente permutationem accedamus. Interim omnia huc vsque dicta, & dicenda alibi Sacro Sanctæ Romanæ Eccclesiæ censuræ submitto paratus, semper omnia retractare, vbi quid dissonum &c.

FINIS HVIVS SECVNDI VOLVMININIS.

Ad Laudem Omnipotens Dei, Deipareque Virginis, & Doctoris Gentium.

INDEX RERVM

C. significat Contractum, c. Cambium, P. Prænotionem, D. Disquisitionem, §. Paragraphum, n. numerum Marginalem, p. paginam.

A

B

C

INDEX RERVM.

INDEX RERVM.

INDEX RERVM.

In

INDEX RERVM.

Cam-

INDEX RERVM.

INDEX RERVM.

Deleg-

INDEX RERVM.

E.

F

Fac

INDEX RERVM.

IDEM

INDEX RERVM.

I.

Ius

Man-

INDEX RERVM.

fide

N

No-

INDEX RERVM.

Xxx OR.

actione

Pro-

Pro-

INDEX RERVM.

INDEX RERVM.

T

INDEX RERVM.

V

FINIS

